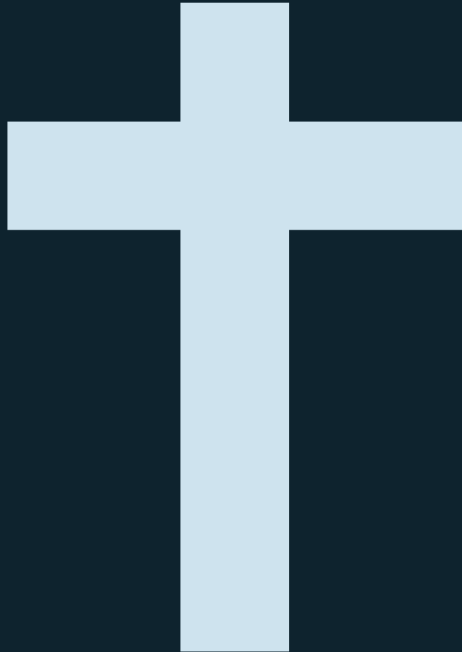

UNGU TUKUMEMU

The New Testament in the Imbo Ungu Language of Papua New
Guinea

UNGU TUKUMEMU
The New Testament in the Imbo Ungu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Imbo Ungu long Niugini

copyright © 1997 The Bible League

Language: Imbo Ungu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

8e236e4f-bf7f-5fe1-a0ea-4f115d5cbf7e

Contents

FRT	1
Matyu	2
Mak	69
Luk	108
Jon	176
Aposel	223
Rom	285
1 Korin	317
2 Korin	343
Galesia	365
Efesus	376
Filipai	386
Kolosi	393
1 Tesalonaika	400
2 Tesalonaika	406
1 Timoti	410
2 Timoti	420
Taitus	427
Filemon	432
Hibru	434
Jems	458
1 Pita	467
2 Pita	477
1 Jon	483
2 Jon	490
3 Jon	491
Jut	492
Nimbe Para Tilimu	495
Read the New Testament	525

**Gotenni Lino Kinye Opa
Peamili Nimu
UNGU TUKUMEMU**

**The New Testament in the
Imbo Ungu Language of
Papua New Guinea**

**Nupela Testamen long
tokples Imbo Ungu long
Niugini**

*Gotenni Lino Kinye Opa Peamili Nimu
Ungu Tukmemu*

The New Testament in the Imbo Ungu
language of Papua New Guinea
[imo]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 1997, Bible League International

Print publication, 1997 by Bible League
International

Web version
2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you
under the terms of the Creative Commons
license (Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share – to copy, dis-
tribute and transmit the text under the
following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the
work to *Wycliffe Bible Translators* (but
not in any way that suggests that they
endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this
work for commercial purposes.

- **No Derivative Works.** You may not
alter, transform, or build upon this
work.
- **In addition,** you have permission to
port the text to different file formats,
as long as you don't change any of the
text or punctuation of the Bible.

Notice – For any reuse or distribution,
you must make clear to others the license
terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok
orait na lo bilong Creative Commons
Attribution-Noncommercial-No Deriva-
tive Works license. Em i tok olsem **yu
ken givim kopi long narepela manmeri.**

Yu ken wokim kopi na givim long husat i
laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting
i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu
no ken kisim mani na salim dispela. **Yu
mas givim nating.** Na tu, **yu no ken
senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na nara-
pela buk i stap long dispela sait i gat tok
orait long usim wantaim dispela samting
tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu
mas askim husat i papa bilong copyright
long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait
long dispela tok orait, stretim tok, salim
Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long
nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English
i stap long [http://creativecommons.org/li-
censes/by-nc-nd/3.0/legalcode](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode).

Sapos yu gat askim long dispela, **plis
askim mipela.**

**I TUKUNDO LTEMOMANGA
IMBIMA**

Imbima:[tab]Gomo

Gotenga Ungu Tukumemu Matyu Matyuni Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Matyu yuni i ungu tukumemu topa panjirimu. Yunge imbi te Levi. Yu oi Rom gavman kou takis lili iyemu molopili, Jisasini yu lombili owi nimuna Matyuni Jisinga kitipi kanoli iye molorumu. Goteni Israel imbomando eno nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo oi nimbe panjipe kanopa ltimu iye Kraist akumu Jisas ningolio Israel imbomani Jisas ipuki tingeindo i ungu nimbe panjirimu. Akumunga, profetemani oi ningo panjiringi ungu awinima Jisas ara tirimu nimbelle topa panjirimu. Jisasini ungu mane tirimu ungu awili mare i tepa: Sapta 5-7 pali, Sapta 10 pali, Sapta 13 pali, Sapta 18 pali, Sapta 24-25 pali.

I ungu kambu torono wali, nu Jisas Kraistini nokopa kondopili ipuki tirino mele Goteni tepa enge tipelie olando pupili nipili.

Jisas maina orumu ungu

¹ Jisas Kraist Devitinga lapuna wendo orumu. Devit yu Abrahamenga lapuna wendo orumu. Jisas Kraistinga kolepalemanga imbima i tepa:

² Abrahameni Aisak merimu; Aisakeni Jekop merimu; Jekoponi Juda kinye yunge angenupilima merimu;

³ Judani Peres kinye Sera kinye merimu, aku iye talonga anumu Tamar; Peresini Hesron merimu; Hesrononi Ram merimu;

⁴ Ramoni Aminadap merimu; Aminadapeni Nason merimu, Nasononi Salmon merimu,

⁵ Salmononi Boas merimu, Boas yunge anumu Rahap; Boasini Obet merimu, Obet yunge anumu Rut; Obeteni Jesi merimu;

⁶ Jesini iye nomi king Devit merimu. Devitini Solomon merimu.

Solomononga anumu oi Urianga ambomu molorumu.

⁷ Solomononi Rehoboam merimu; Rehoboamoni Abiya merimu; Abiyani Asa merimu;

⁸ Asani Jehosafat merimu; Jehosafateni Jorim merimu; Jorimoni Usia merimu;

⁹ Usiani Jotam merimu; Jotamoni Ahas merimu; Ahasini Hesehia merimu;

¹⁰ Hesehiani Manase merimu Manaseni Emon merimu. Emononi Josaia merimu;

¹¹ Josaiani Jekonia kinye yunge angenupilima merimu. Jekonia kinye angenupili kinye molangei opa pule imbomani Israel imboma kinye ongo opa tekolio Israel imbo awini ka tiko Babilon kombundo meko puringi.

¹² Ka tiko meko puringi wali pele Jekoniani Sealtiel merimu; Sealtieleni Serubabel merimu;

¹³ Serubabeleni Apiuti merimu; Apiutini Eliakim merimu; Eliakimuni Asor merimu;

¹⁴ Asoreni Sadok merimu; Sadokeni Akim merimu; Akimuni Eliut merimu;

¹⁵ Eliutini Elieser merimu; Elieserani Matan merimu; Mataneni Jekop merimu;

¹⁶ Jekoponi Josep merimu. Josep Maria omenu. Joseponi Maria oi naa lipili Maria yu bakulu olona mondopa molorumu. Pele ambo iye talo moloringili kinye Mariani Jisas merimu. Goteni eno nokopa kondombalo iye nomi te lipo mundumbo oi nimbe kanopa ltimu iyemu Jisas aku iyemu omba molorumu. Aku tepa yunge imbi te Kraist ningi.

¹⁷ Abrahameni yandoko yandoko meliko ongo King Devit meringi aku anda kolepale 14 moloringi. Devitini pulu polopalie yandoko yandoko meliko ongo Israel imboma opa pule imbomani ka tiko Babilondo meko puringi aku anda kolepa 14 moloringi. Babilon ka tiko meko puringi wali yandoko yandoko meliko ongo iye nomi Kraist merimu aku anda kolepale 14 moloringi.

Mariani Jisas Kraist merimu

¹⁸ Jisas Kraist, yu meringi temanemu i tepa: Yunge anumu Marianga pulu lerimu imbomani Maria Joseponi lipili ningo kanoko ltenderingi nalo oi Josep peya tendekuna naa peangili Mini Kake Telimuni Maria yunge olona bakulu mondondorumu. Maria bakulu olo mongo torumuna kanoringi. ¹⁹ Aku wali yunge alangu iye Josep yu iye tumbi nilimu molorumu kala Maria bakulu meremo ningi ungu pilipelie Maria mai naa kolopili nimbe imbo awini molangei yu temo mele nimbo para naa tipo yu yunu molombalo kinye kiyengo nimbo we kamukumu puwi nimbo konopu lerimu.

²⁰ Josep aku tepa konopu lipe mundupe molopili Awilimunga ensel teni Josep uru kumbu tipelie nimbei, “Josep, iye nomi king Devitini kalopa ltimu iyemu, Mini Kake Telimuni Maria ulu te terimu kala yu bakulumu olona mondoromo kani yu linindo pipili naa kolko liwi. ²¹ Yu ungulu kanopa limbelo. Aku ungulumuni yunge imboma enonga konopuna ulu pulu keru terelemelema pepili molkolio mindili nonge nimbe eno lipe taponropa, mindili nonge aulkena wendo lipe, yu kinye peya molko kondonge aulkena lipe mondombalo kani yu imbi tiko Jisas niwi,” nimu.

²² Aku tepa wendo orumu ulumanga pali koro oi Gotenga nimbe munduli unguma imboma nimbe para tirimu iye profet teni ulu mare pele wendo ombalo oi nimu mele muli torumu. Akumu i tepa:

²³ Pileio. Ambo wenepo te iyemu kinye kopu naa telimuni bakulu olona mondopalie ungulu te membalo. Yunge imbi leko Emanuel ninge, (*Ais 7:14*)

nimu. I imbimunga ungu pulumu Gote lino kinye moromo.

²⁴ Josep uru pepa makilipelie Awilimunga enselemuni nimu mele pilipe lipelie ambomu ltimu. ²⁵ Nalo yu bakulumu oi naa mepili tendekuna naa peambili nimu. Pele Mariani ungulu te merimu kinye Josep yuni yunge imbi tipelie Jisas nimu.

2

¹ Herot kombu Judia distrik imbomanga

iye nomi king molorumu wali Betlehem nimbe kombu taun te lerimu akuna Mariani Jisas merimu. Aku walimanga ena oromondo kombu kandiyema lipe manjili peli iye mare moloringima kombu awili Jerusalem ongolio waliko pilko ningei, ² “Juda imbomanga iye nomi king molombalo ungulu meringimu tena moromoya? Lino ena oromondo kombuna molopolio iye te iye nomi king molombalo meringimu lipe ondoli kombukandiye te pulu polopa wendo omba angilimona kanopolio, yu kapi nimbo imbi lipo ola mundumilindo oromolo,” ningi.

³ Iye nomi king Herot i ungumu pilipelie iye te yu kolo wangopa king molombalo lepamo nimbe pilipelie yu mini lterimu. Jerusalem imboma pali konopu awini leringi. ⁴ Kano wali yuni Juda imbomanga Gote popo tondoringi iye awilima pali kinye Gotenga ungu manemanga puluma pilko mane tiringi iyema wayendo tukundo waio nimbelle eno walipe pilipelie nimbei, “Goteni eno nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo nimbe kanopa ltimu iye nomi Kraist te kombuna mengeya?” nimu. ⁵ Enoni yundo ningei, “Kombu Judia tukundo Betlehem taunona yu menge. Gotenga nimbe munduli ungu nili iye profet teni pele aku tepa wendo ombalomundo oi nimbe buk torumu akuna moromo kanomu. Yuni nimbei,

⁶ Betlehem, kombu Juda ltemo kombu te, yu kombu Juda tukundo kombu awilimanga yu kombu mainye te molo. Yunge tukundo iye nomi awili te wendo ombalo, akumuni nanga Israel imbomanga sipsip tapu iyemu molopa eno nokombalo, (*Mai 5:2*) nimu kanomu,” ningi.

⁷ Kano wali imbo lupema naa kanoko naa pilko molangei Heroteni lipe manjili peli iyema waio nimbe kombu kandiyemu pulu polopa wendo omba angilerimu walimu walipe pilerimu wali, yundo ningo tiringi kinye ⁸ pilipelie enondo nimbei, “Eno Betlehem pungo ungulumu wamongo koro paio! Kanoko ltendekolio yando ongo na ningo tieio. Nani kape yu ombo kapi nimbo imbi lipo ola mundumbo,” nimu.

⁹ Kingimuni aku tepa nimu ungu pilkolio eno kelko pungo kano puringi. Kano kinye ena oromondo kombuna molkolio kombukandiyeye kanoringimu eno puringina kumbe lepa pumbei pumbelie ungulumu molorumu ulke tulepena pumbe ola angilerimu. ¹⁰ Enoni kombukandiyemu kanokolio paa tono koloringi. ¹¹ Ulkena tukundo pungolio ungulumu kinye anumu Maria kinye moloringili pungo kanoko ltenderingi. Kanokolio ungulumunga kumbekerena komongo toko pondoko mai kanokolio yu kapi ningo imbi liko ola munduringi. Mundukolio eno wale penga meko oringima apiko mele pengama wendo liko yu tiringi. Kou gol kinye, paura karomele kinye mune toli paura te kinye, kopongo wel mune toli te kinye, aku melema yu tiringi. ¹² Kano kinye Goteni eno uru kumbu tipelie enondo nimbei, eno Herot moromondo naa paio, molo nimu kinye pilkolio eno aulke tenga lupe ongolio ulkendo puringi.

Josep kinye ungulu anungolo kinye Isip kombuna puringi

¹³ Kano kinye lipe manjili peli iyema kelko puringi wali Awilimunga ensel teni Josep uru kumbu tipelie nimbei, “Iye nomi king Heroteni yunge ami iyemando ungulumu koroko toko kondopaio nimbei teremo kani nu ola molkolio ungulumu anungolo liko meko kombu Isipindo kowa pungo molopaio. Altopo nani yando waio nimbo wali wangei,” nimu.

¹⁴ Aku nimu ungu pilipelie Josep makilipelie ipu leli anungolo talo lipe mepa Isipindo purumu. ¹⁵ Herot kolombalo kinye kelepo ulkendo pumolo ningo oi Isip anjo moloringi. Aku ulu teringimu Gotenga nimbe munduli ungu altopa tembaloma imboma nimbe tirimu iye profet teni ulu te pele wendo omba oi nimu mele muli torumu. Akumu i tepa:

Goteni nimbei, Nanga ungulumundo
kombu Isip tiye kolko wendo owi
niu, *(Hos 11:1)*
nimu.

*King Heroteni unguluma toko kondan-
gei nimbe iyema lipe mundurumu*

¹⁶ Kano wali anumu lapa talo Jisas peya Isip pungo molangei, lipe manjili peli iyemani Herot yu kili tiringi Herot yuni pilipelie mumindili paa awili tepa kolorumu. Mumindili kolopalie ami iye marendo nimbei, “Betlehem taun kinye Betlehem nondopa ltemo kombuma kinye kanomanga pungo poinye talo omba puli unguluma kinye poinye talo naa pora nili unguluma kinye koroko toko kondopaio!” nimu. Kombukandiyeye kanoko lipe manjili peli iyemani kombukandiyemu pulu polopa wendo omba angilerimu walimu yundo ningo tiringi mele pilipelie poinye aku tepa peli unguluma topa kondombaindo nimu. ¹⁷ Aku tepa terimumunga koro oi Gotenga iye profet Jeremaiani ulu te pele wendo ombalo nimbe nimu mele wendo orumu.

¹⁸ Yuni nimbei,

Eno kombu Rama tuku ungu te pilingi, kola teringi pilko, imbo koromele kinye kola teremele mele kola aku teko teringina pilingi. Ambo Reseleni yunge bakulumanga kola terimu. Yu konopu u nipili ningolio teringi nalo yunge bakuluma naa moloringina yu kondo kolopa kau molorumu, *(Jer 31:15)*

nimbe Jeremaiani oi aku nimu.

Josep kinye ungulu anungolo kinye Israel yando oringi

¹⁹ Altopa Herot kolorumu kinye Awilimunga ensel teni Josep Isip molopili uru kumbu tipelie nimbei, ²⁰ “Ungulumu tongei tenge imboma koloringi kani ola molko anumu malo talo liko meko kombu Israelendo kelko puwi,” nimu.

²¹ Aku ungu pilipelie yu ola molopa anumu malo talo lipe mepa Israelendo purumu. ²² Nalo Arkelaus yunge lapa Herot kolo wangopa iye nomi kingimu molopa kombu Judia distrik nokorumu pilipelie Josep yu kanona altopa pumbeindo pipili kolorumu. Kano wali Goteni uru kumbu tipelie yundo lepi lepi torumu kinye yu kelepa kombu Galili distrik pumbe, ²³ akuna lerimu Nasaret taunona pumbe molorumu kala Gotenga nimbe munduli ungu imboma ningo tiringi profet

iyemani Jisas kinye ulu te altopa wendo ombalo oi ningi mele paa wendo orumu. Enoni ningei, Imbomani Yu Nasaret taun iye te ningi, ningi.

3

Jon imbo no ltindilmuni ungu nimbe tirimu

¹ Jisas Nasaret taunona we molopili Imbo No Ltindili Jon omba kombu Judia distrik tukundo imbo naa peli kombuna ungu nimbe tipelie nimbei, ² “Gote iye nomi kingimu molombalo waimu nondopa wendo ombai teremo kani enonga ulu pulu keru teringi konopuna peremoma tiye kolko konopu topele taio,” nimu.

³ Kano iyemu oi naa molopili paa koro oi Gotenga profet iye Aisaiani ungu te nimbe tipe bukuna torumu. Kano ungumu i tepa, Imbo naa peli kombuna imbo tenga kerna ungu te nimbei, “Awilimu ombalo aulkemu teko wamoko tendaio. Yu ombalo aulke keloma teko tumbi tieio,” nimo. *(Ais 40:11)*

Aisaiani Jononi paa altopa tembalo mele oi aku tepa nimbe panjipe buk torumu.

⁴ Jon yu kongi kamelenga indini teli wale te pakopa, kongi kao kangimuni teli kako te topalie, kuli komboro kinye pilimo mulu kinye aku langi talo kau nomba molorumu. ⁵ Kano kinye kombu awili Jerusalem imboma kinye Jerusalem lerimu kombu Judia distrik pali imboma kinye kombu Jordan pali imboma kinye Jon molorumuna puringi. ⁶ No Jordan tukundo pungolio enoni ulu pulu keru teringima ningo para tiringi kinye yuni eno no ltindirimu.

⁷ Yuni Juda imbomanga iye awili Farisima kinye Sadyusima kinye awini no lingeindo oringi ulu kanopalie, eno iri topalie nimbei, “Kolo topa imboma tepa kenjili waimbemunga waloma, Gote mumindili kolombalo walimunga narini eno kowa paio nimu kinye eno Goteni naa tepa kenjipili ningo no liemili ningo oromeleya? ⁸ Eno tumbi tiko molko, ulu pengama kau teko molonge kinye eno ulu pulu keru teringima paimbo tiye kolko konopu topele tonge mele mona

lembalo. ⁹ Lino anda kolepa Abrahameni kalopa ltimuma moromolomunga imbo pengama moromolo ningo aku konopu naa leaio. Nani eno nimbo tiro, Goteni i kou mongomando Abrahameni kalopa ltimu imboma apuwe leangei nilkanje kou mongoma Abrahameni kalopa ltimu imboma molemala i nio. ¹⁰ Unjo peke tombai loimu Goteni oi unjo puluna loi nokopa moromo. Unjo mongo topa tukume naa pembalo unjoma yuni peke topalie tipena kalombalo.

¹¹ Nani ulu pulu kerima tiye kolko konopu topele toromele imboma paimbo imbo nomuni no ltindiro. Nalo eno imbo no ltindiro mele na akilio lepa ombalo iye-muni Gotenga Mini Kake Telimuni kinye tipemuni kinye eno no mele ltindimbelona linge. I na akilio lepa ombalo iyemu yunge engemu paa olandopa, nanga engemu paa mandopa. Na yu kinye manda molo. Imbo awilimanga kongono keru teli kendemande imbomani paimbo enonga awilimanga kongono keru tendengeindo kimbo tu wendo ltindirimele nalo na akilio lepa ombalo iyemunga kimbo tu wendo lindimbo kano kongonomu paa olandopa mele nani tendembo manda naa telka. ¹² Yuni yunge rais wit moke teli pokomu ambolopalie yunge rais wit mongo kinye rais wit kangi kinye moke tembaindo moromo. Yunge rais wit moke teli polomu tepa wamopa tembaindo rais wit pali wendo liembo nimbe moke tepalie mongoma lipe rais wit noirmo mingina lepili nimbe noimbeindo mingi topa, pele kangima lipe maku topa tipena polo tepa tipeni nomba pepa kau purumona kalombalo,” nimu.

Jononi Jisas no ltindirimu

¹³ Jononi imboma no ltindipe molopili Jisas kombu Galili distrik tiye kolopalie, Jononi yu no lindipili nimbe Jon no Jordan molorumuna yu purumu. ¹⁴ Orumu kinye Jononi nimbei, “Aku paa molo. Nani nu no ambe tepo lindembo ningo ninoya? Nuni na no lindilinanje penga,” nimu.

¹⁵ Nalo Jisasini topondopa nimbei, “Molo. Goteni nimo uluma pali ara tiembili kani nio mele tewi,” nimu. Kano wali Jononi manda nimbe yu no ltindirimu.

¹⁶ Jisas no lipe pora tipelie no kelona ola orumu. Wendo ombai orumu wali mulumu kengea lepa anjo yando purumu, Gotenga Minimu, kera imili mele, mainye omba Jisas molorumuna pumbe kangina ola molorumuna kanorumu. ¹⁷ Kano kinye muluna ola ungu te wendo ombalie, “I nanga konopu mongoro Ungulumu. Yu kinye konopu noiro,” nimu.

4

Sataneni Jisas yunge ungu tenge tiri-nimbe manda manjipe kanorumu

¹ Jisas no ltimu kinye Gotenga Mini Kake Telimu yu kinye omba molopalie nimumuni, Minimu yuni kuromanga nomi Sataneni yu manda manjipe kanopili nimbe Jisas imbo naa peli kombuna meli purumu. ² Akuna Jisas tangoli wali 40 kinye ipu leli wali 40 peya langi naa noli we molopa perimu kinye yu engele kolorumu. ³ Aku wali manda manjipe kanoli Satan ombalie yundo nimbei, “Paimbo nu Gotenga Malo lemo i kouma bret kaloli apuwe lepili niwi,” nimu.

⁴ Nalo yuni topondopa nimbei “Gotenga bukumuni nimbei, Langimani kau imboma koinjo mololi ulu pulumu naa tirimo. Goteni ungu nimoma pali pilko liko teko molongwe kinye koinjo mololi ulu pulumu linge, (Lo 8:3)

nimbe moromo,” nimu.

⁵ Kano wali Sataneni Jisas lipe kombu awili Jerusalem, akumundo kombu awili kake teli nilimu, akuna mepa pumbe Gote popo toko kaloringi ulke tempelena mepa, paa ola tulepena pumbe anjipelie, ⁶ yundo nimbei, “Paimbo nu Gotenga Malo lemo nu lipe tapondombalo kani po ningo mainye puwi! Gotenga bukumuni nimbei,

Goteni yunge enselemanu nu ongo nokangei nimbelo. Enoni nu kou teni kape naa topili ningo nu kangulko liko enonga ki polona liko meko punge, (Sng 91:11-12)

nimbe moromo kanomu.

Aku tepa nimu ungu pilkolio aku teko tewi,” nimu.

⁷ Jisasini yundo nimbei, “Gotenga im-bomando ungu te peya nimbe moromola. Akumu i tepa,

Gote enonga Awilimuni tembo nimo mele paimbo nimonje molo kolo toromonje kanamili ningo enoni yu manda manjiko naa teangei, (Lo 6:16)

nimbe moromo,” nimu.

⁸ Altopa Sataneni yu lipe mulu kembo te paa olandopa polorumuna ola mepa pumbe anjipelie, yu mai kombuma pali kinye kombumanga mele pengama peya lipe ondopalie ⁹ yundo nimbei, “Nu nanga kumbekerena komongo toko pondoko mainye molko na popo toko nanga imbi liko ola mundunio lemo i nu kanokono mai kombuna litemo melema pali nu timbo,” nimu.

¹⁰ Kano kinye Jisasini yundo nimbei, “Satan, nu wendo pa! Gotenga bukumuni nimbei,

Gote enonga Awilimu kau kapi ningo imbi liko ola munduko, yunge kongonoma kau tendeko molangei, (Lo 6:13)

nimbe moromo,” nimu.

¹¹ Kano wali Satan Jisas tiye kolopa yu purumu. Purumu kinye mulu kombuna enselema ongo Jisas taporingi.

Jisasini Galili kombuna yunge kongonomu pulu polorumu

¹² Kano kinye Imbo No Ltindili Jon ka tiko ka ulkena panjiringi ungu pilipelie Jisas kelepa kombu Galili distrikindo yando omba ¹³ Nasaret taunona ombalie, pele aku taunomu tiye kolopa Kaperneam taun, nomu Galili kulendo lerimu, akuna pumbe kinye i kombumu nanga molombo kamukumu kombumu lepili nimbe akuna molorumu. Kaperneam iye Sebulun kinye Naptali taloni kalko ltingili imboma oi moloringi kombuna lerimu. ¹⁴ Kaperneam taunona pumbe molorumumunga koro oi Gotenga profet iye Aisaiani ulu te pele wendo ombalo oi nimu mele kamukumu wendo orumu. Aisaiani nimbei,

¹⁵ Sebulunoni kalopa ltimu imboma peremele kombumu kinye, Naptalini kalopa ltimu imboma peremele kombumu kinye, nomu kutana

purumo aulkemu aku no Jordan kulendo lemo kombumu kinye, kombu Galili wikondo imbo lupe awini moromele kombumu kinye, aku kombumanga moromele imboma paa tumbulu tolina moromele.

¹⁶ Kano imbo paa tumbulu tolina moromelema pa enge nili paa awili tepa teli te kanoringi. Kololi ulu pulumu aku topa tumbulu ton-doromo kombuna peremele imbomanga kombuna pa tenderemo, (*Ais 9:1-2*)
nimu.

Jisasini iye kite alako torumuna yu lom-bilingi

¹⁷ Kaperneam omba molorumu walimunga Jisasini imboma pulu polopa unguma nimbe tipelie nimbei, “Gote iye nomi kingimu molopa nokombalo waimu nondopa wendo ombai teremo kani Gote yuni nokombalo imbomanga talapena tukundo molamili ningo ulu pulu keriteremelema tiye kolko konopu topele taio,” nimu.

¹⁸ Jisas Nomu Galili kulendona andopalie angenungolo talo kanorumu. Aku talo Saimon kinye angenu Andru talo. Oma lili wale mune te nomuna toko munduko moloringilina kanorumu. Pele Saimononga imbi te Pita ningi. Oma ltingili akumu elonga kou kongono teringili. ¹⁹ Aku ulu teko moloringili ulu kanopalie nimbei, “Na lombili wangili. Oma lingilindo oma lili wale mune te liko nona mainye mundurumbele kinye omama walena omba peremo mele, akilio nanga kongonomu tengilindo nanga ungumu pilko ningo tilko andongele kinye imboma nanga talapena tukundo ongo molangei nimbo elo na lombili walio nio,” nimu. ²⁰ Aku nimu ungu pilkololio tamburumbu elonga oma lili wale munema tiye kolkolio Jisas lombili puringili.

²¹ Kano wali yu alaye kolte welto pumbelie angenungolo talo lupe kanorumu. Aku talo Sebedi malo Jems kinye Jems angenu Jon talo. Lapa Sebedi kinye enonga nona andoli sipina tukundo oma lili wale munema toko tambulko moloringina kanopalie elo alako topalie, na lombili

walio nimu. ²² Aku nimu ungu pilkololio elonga lapa Sebedi kinye nona andoli sipimu kinye tamburumbu tiye kolkolio Jisas yu lombili puringili.

Jisasini ungu nimbe tipe imbo awini tepa koinjo ltimu

²³ Kano kinye Jisas kombu Galili distrik tukundo kombumanga pali andopa, imboma maku toko Gotenga ungumu pileringi ulkemanga imboma ungu mane tipe, Gote nondopa iye nomi kingimu molopa nokombalo mele ungu nimbe tipe, imbo kuro lupe lupe torumuma kinye kangina ulu awini terimuma kinye tepa koinjo ltimu. ²⁴ Yu terimu mele temanemu kombu Siria provins kombumanga pali anjo anjo purumuna pilkolio enonga imbo kuro lupe lupe torumu imboma kinye, mindili lupe lupe nongo moloringi imboma kinye, imbomanga konopuna kuro molko amboloringi imboma kinye, topa mundupe pungu pungu tipe kuro torumu imboma kinye, kimbo ki kulumu imboma kinye, yu molorumuna meko oringi wali yuni eno tepa koinjo ltimu. ²⁵ Imbo paa awini yu lombili puringi. Kombu Galili distrik imboma kinye, Kombu Awili Dekapolis ningi kombu imboma kinye, kombu Judia distrik lerimu kombu awili Jerusalem imboma kinye, kombu Judia tukundo lerimu we kombumanga moloringi imboma kinye, no Jordan nekondo kombumanga imboma kinye, paa awini yu lombili puringi.

5

Jisasini mulu kembona molopalie imboma mane tipe nimu

¹ Jisasini imbo awini maku toko yu lombili puringima kanopalie mulu kembona ola pumbe molorumu kinye yu lombili andolima yu molorumuna oringi. ² Kano kinye yuni eno ungu mane tipelie nimbei,

³ “Goteni lino imbo keloma tapopili konopu ltemele imboma, Gote enonga iye nomi kingimu molopa eno nokoromunga eno malo.

⁴ Imbo kola teko konopu keripepili moromele imboma, Goteni eno konopu

penga pepa toimbo topili nimbelomunga eno malo.

⁵Taka liko moromele imboma, mai kombuma pali Goteni eno timbelona lingemunga eno malo.

⁶Goteni teaio nimo ulu tumbi nilima tengeindo engele mele kolko no wali mele kolko moromele imboma, eno Goteni manda tendembalomunga eno malo.

⁷Imbo lupema kondo koromele imboma, Goteni eno kondo kolombalomunga eno malo.

⁸Konopu kake tepili moromele imboma, Gote kanongemunga eno malo.

⁹Opa pulema konopu tendekuna pupili molangei nimele imboma, Goteni eno nanga bakuluma nimbelomunga eno malo.

¹⁰Goteni teaio nimo ulu tumbi nilima teko moromelemunga imbo lupemani eno mindili tirimele imboma, Gote enonga iye nomi kingimu molombalomunga eno malo.

¹¹Na ipuki tirimele imboma, eno nanga imboma moromelemunga we imbomani eno ungu taka tondoko mindili tiko, ungu keru lupe lupema enonga umbulkondo kolo toko nindinge wali, eno malo. ¹²Imbomani eno aku teko ulu teremelemunga eno mulu kombuna punge wali, kanona Goteni ki wamopa eno mele kipunge mele timbelo kani konopu paa awili teko tiko konopu penga pepili molaio. Imbomani kinye eno mindili tirimele mele aku teko eno naa molangei koro oi Gotenga nimbe munduli ungu nili iye profetema we imbomani eno kape mindili tiringi,” nimu.

Eno api kinye pa kinye aku teko mele moromele nimu

¹³“Eno mai kombuna imbomanga api kuta mele moromele. Akumu mele penga nalo yu tingo naa tembalo kinye yu kelepa tingo tepili nimbo ulu te manda temoloya? Yu kongono tembalo enge te altopa naa pembalomunga we toko itemolo wali imbomani andokolio kimboni kambulunge.

¹⁴Eno mai kombuna imbomanga pa tendelima moromele. Kombu awili kembona ola lembalomu manda lopeke naa tembalo.

¹⁵Imbomani tipe lam kandokolio mingina tuku naa panjirimele. Melema kanangei, ulke tukundo pa tepili ningo polo tenga ola noirimele. ¹⁶Aku tepa mele linoni ulu pengama teremolo ulumuni i mai kombuna pa mele tenderemona imbomani kanokolio linonga mulu kombuna moromo Lapa kapi nengei ningo ulu pengama teaio,” nimu.

Jisasini Gotenga ungu manemundo nimu

¹⁷“Nani Gotenga ungu manema Mosesini bukuna torumu unguma kinye Gotenga profet iyemani bukuna toringi unguma kinye mainye pupili nimbe oromo konopu naa leaio! Nani kano unguma kamukumu mainye pupili nimbo naa oro. Aku ungumanga ungu pulu peremoma kamukumu wendo opili nimbo oro. ¹⁸Nani enondo paimbo nio. Mulu mai talo oi pora naa nipili Gotenga ungu manemanga ungu kelo kolte kape paa we mainye naa pumbelo. Ungu manemanga pali ungu awili kelomanga pali kongonoma waye wendo ombalo. ¹⁹Akumunga, imbo teni kano ungu manemanga ungu mane kelo te kape topa tangondopa, imbo lupema mane tipelie toko tangondangei nimbelo imbomu Gote iye nomi king molopa nokoromo kombuna yunge imbi paa mainye molombalo. Nalo imbo teni kano ungu manema pilipe lipe tenge tipe molopa, imbo lupema mane timbelo imbomu Gote iye nomi king molopa nokoromo kombuna yunge imbi paa olandopa molombalo. ²⁰Nani eno nimbo tiro. Farisima kinye Gotenga ungu manemanga puluma pilko mane tirimele iyema kinye enoni ulu tumbi nilima teremele ulumanga olandopa eno we imbomani naa tenge lemo, Gote iye nomi king molopa imbo nokoromo talapena tukundo eno paa naa pungo molonge,” nimu.

Jisasini ungu nimbe amenge teli ungumu nimu

²¹“Koro oi Mosesini anda kolepalemando ungu mane te tirimumu eno pimele. Kano ungu manemu i tepa, Eno imboma toko naa kondangei. Imbo topa kondombalo imbomu, kot

pimele imbomani yu kot tendangei,
(*Kis 20:13*)
nimu kanomu.

²² Nalo kinye nani eno kano ungu manemunga ungu pulumu i nimbo timboi tero. Imbo teni yunge angenu kinye mumindili kolombalo imbomu kotena meko pungo kot tendenge. Imbo teni yunge angenundo nu kamakoya nimbelo imbomu kot awilina meko pungo kot tendenge. Imbo teni imbo tendo nu paa loi lelimu nimbelo imbomu tipe kombuna pumbelo.

²³ Aku ulu tengе imboma mongo linge kani nuni Goteni na kanopa penga pilipili ningo yunge melema tipena kaloli alta polona Gote popo toko kalko tinindo meko ongolio nu angenani nu kinye we mumindili te kolombalo pilkolio, ²⁴ nu Gote kalko tini melema Gote popo toko kaloli alta polona we lepili noikolio kelko anjo pungo angenando tendekuna molambili ningo amenge tekolio, kelko ongo nu Gote kaloni melema ongo yu kalko tieni.

²⁵ Nu kot tendembai tembalo imbomu kopu tepo molambili ulu te teambo ningolio welea tewi. Aku naa tenio lemo nu kot tendembalo imbomuni nunge kot pileli iyemu molombalona mepa pumbe timbelo. Pele kot pileli iyemuni nu ka ulke nokoli iyemu lipe timbelo, yuni nu ka ulkena panjimbelo. ²⁶ Nani nundo paimbo nimbo tiromu, nu ka ulkena wendo oni wali pundu tokolio kau wendo onio," nimu.

Jisasini imboma wapu ulu kerі nale naa teaio nimu

²⁷ "Oi Mosesini ungu mane te tirimumu eno pimele. Kano ungu manemu i tepa, Ambo iye pulima iye lupema kinye wapu ulu kerinale naa teko, iye ambo lilima ambo lupema kinye wapu langi naa nangei, (*Kis 20:14*)

nimu. ²⁸ Nalo kinye nani eno kano ungu manemunga ungu pulumu i nimboi tiro. Iye teni ambo te kanopalie yu peya kopu tepo pelembanje penga konopu lemo lemo akumu konopu tukundo, ambomu kinye kamukumu wapu langi noromo.

²⁹ Nunge mongo imbodomuni melte kanokolio konopuna liemboa ningo pilko ulu pulu kerі te tenio lemo aku mongomu

akuko lteani. Nunge mongo angilepili nu tipe kombuna liko mundunge kinye manda naa tembalo kani kangimunga melte wendo liko ltekolio molko kondonio kinye manda. ³⁰ Nunge ki imbodomuni ulu pulu kerі te tenio lemo aku kimu karu leko lteani. Nunge ki angilepili nu tipe kombuna liko mundunge kinye manda naa tembalo kani kangimunga melte wendo liko ltekolio molko kondonio kinye penga," nimu.

Jisasini amboma makoroko wendo mundunge ulumando nimu

³¹ "Oi Mosesini ungu mane te tipelie nimbei,

Iye teni yunge ambomundo kamukumu pupili nimbe makorombaindo ambomu kamukumu puwi nimbe pipia te topa ambomu tipelie yundo kamukumu puwi nimbe aku tepili, (*Lo 24:1*)

nimu. ³² Nalo nani kinye eno nimboi tero. Iye puli ambo te iye te kinye wapu langi naa nopili topa yunge iyemuni yu makoropa kamukumu puwi nimo lemo aku ambomu altopa iye pumbelo wali, wapu ulu langi noli ambomu molopili nimbe aku teremo ulumunga iyemu, yu pulu. Puwi nimbe makororomo ambomu pele iye teni yu limo kinye aku iyemu kape wapu ulu kerinale teremo," nimu.

Jisasini we mi naa lewi nimu

³³ "Koro oi Mosesini anda kolepalemando ungu mane te peya tirimumu eno pimele. Kano ungu manemu i tepa, Paa tembo ningo, ningo panjiko mi lenge ungumu toko naa tangondangei. Awilimundo paa tembo ningo, ningo panjiko mi lenge mele paa aku teko teangei, (*WKP 19:12; Nam 30:2*)

nimu kanomu. ³⁴ Nalo kinye nani eno nimboi tero. Paimbo nimo ningo pilengei ningo mele awili tenga imbi leko paa mi naa leangei. Mulu kombumu kape imbi leko mi naa leangei. Aku kombumu Gote molopa melema nokoromo kombumu kani aku ulu naa teangei. ³⁵ Mai kombumu kape imbi leko mi naa leangeila. Akumu Gote yunge kimbo mundurumo polomu. Jerusalem kape imbi naa leangei. Akumu

iye nomi king paa awilimunga kombu awilimu. ³⁶ Enonga pinyewe kape imbi leko mi naa leangei. Akumu pinyendi te kake tepili molo kilu lepili ningo ulu te manda naa tenio kani pinyewemu imbi leko mi naa leaio. ³⁷ Ulu te paimbo tenio lemo tumbi tiko tembo niwi. Naa tenio lemo naa tembo niwi. Ulu kerimanga pali ulu pulumu peremo kuromuni amboromo imbomani kau ungu tule teko niliko pungo mi ltemele,” nimu.

Jisasini ulu kerima pundu naa taio nimu

³⁸ “Oi Mosesini ungu mane te tirimumu eno pimele. Kano ungu manemu i tepa:

Imbo teni imbo tenga mongomu topa akumbelo kinye yunge mongomu toko akundeio. Imbo teni imbo tenga ungu topa langombalo kinye yunge ungu toko langondaio (*Kis 21:24*)

nimu. ³⁹ Nalo kinye nani eno i nimboi tero. Eno tepa kenjimbelo imbomu anjo ulure naa teko, we tepa kenjipili nengei. Imbo teni nunge kumbekere ekondonga larauwe tombalo kinye topele toko tekondonga kape larauwe tombai temo lemo topili tiye kolowi. ⁴⁰ Imbo teni nunge wale pakolimu liembo nimbe kot tendembai tembalo imbomu nunge wale tule pengamu kape peya we lipili niwi. ⁴¹ Iye teni nu ambolopalie nuni na liko tapon-doko mako tenga nanga melema mendani pambili nimbelo wali nuni anjiko mako tenga we tapoko mendewi. ⁴² Melte tiwi nimbe konge tembalo imbomu konge tembalo melemu tiwi. Mele te pundu anjiko tiwi nimbelo imbomu molo naa niwi,” nimu.

Jisasini enonga opa pulema konopu mondangei nimu

⁴³ “Oi Mosesini ungu mane te tirimumu eno pimele. Kano ungu manemu i tepa, Opa kalale iyemu konopu mondoko, opa pulemu kinye konopu kerri leaio, (*WKP 19:18*)

nimu kanomu. ⁴⁴ Nalo kinye nani eno i tepo nimbo tiro. Enoni enonga opa pulema kape konopu mondoko, eno teko kenjirimele imboma Goteni tepa kondopili ningo Gote kinye enonga konge

tendaio. ⁴⁵ Enonga Lapa mulu kombuna moromomunga bakuluma molamili ningo aku teko teangei. Yuni imbo kerri pengama moromelena ena topili nimo. Ulu tumbi nilima teremele imboma kape ulu tumbi nilima naa teremele imboma kape enonga waye lo opili nimo. ⁴⁶ Eno konopu mondromele imboma kau konopu mondromele kinye Goteni kanopa penga pilimbeloya? Rom gavman kou takisi limele imbo kerima kape aku ulu teremele kala. ⁴⁷ Enoni enonga pulu ltemo imbomando kau molko kondaio nimele kinye we imbomani teremele mele mainyendopa, enoni teremele mele olandopaya? Tawendo imbomani kape aku ulu teremele. ⁴⁸ Akumunga enonga Lapa mulu kombuna moromo iye paa tumbi nilimu moromo mele eno aku teko imbo tumbi nilima molaio,” nimu.

6

Jisasini imbo molo ltemoma tapangei nimu

¹ Jisasini ungu mare nimbe molopalie ungu mare peya nimbei, “Imbomani lino imbo paa pengama. Uluma paa tepo kondoromolo ningo kanangei ningo imboma kanoko molangei enonga ulu pengama paa naa teaio. Aku teko tenge lemo imbomani eno kapi ninge. Kano kapi ninge unguma enonga ulu tengemanga pundu tolimu lingemunga enonga mulu kombuna moromo Lapamuni eno mele te naa timbelo.

² Enonga mulu kombuna moromo Lapamuni aku teko tenge imboma melema naa timbelo kani enoni imbo koropa nolima kondo kolko lipo tapondamili ningo kou mone te tingei wali temolo mele imbomani kanangei ningo, ru ningo aku teko mele te naa tieio. Topele mapele toli iyemani na imbomani kapi nengei ningo imboma maku toko Gotenga ungumu pileli ulkemanga kinye aulkemanga kinye we imbo awinimani mongoni kanangei ningo imbo koropa nolima taporomele. Aku iyemani teremele mele enoni aku ulu naa teaio. Nani eno paimbo nio. Aku teremelemunga eno imbomani kapi nimele unguma enonga ulu tengemanga pundu tolimu oi

limele. ³ Nalo enoni imbo koropa nolimu te taponge wali imbo kini tembalo ulu koya kini naa kanopili. ⁴ Aku tekolio kondo kololi ulu tengemu lopeke tepa lepili. Ulu lopeke tepama karomo Lanieni eno pundu tombalo.

Jisasini i teko Gote kinye konge teaio nimu

⁵ Eno Gote kinye ungu ningeindo topele mapele toli iyemani Gote kinye ungu ningo tereleme mele aku ulu naa teaio. Kano topele mapele toli iyemani na iye paa pengamu moro mele imbo awinimani mongoni kanoko na kapi nengei ningo imboma maku toko Gotenga ungu pileli ulkemanga kinye aulke puluna kinye imboma kanoko molangei konopu tiko angilko Gote kinye ungu nimele. Nani enondo paa paimbo nimbo tiro. Aku ulu terelememunga enonga mele pundu tolimu oi limele. ⁶ Nalo eno Gote kinye ungu ningeindo enonga kiripina tukundo pungo nambu tikolio kano lopeke teli kombuna enonga mulu kombuna moromo Lapa naa karomele iyemu kinye ungu neio. Aku tenge kinye enonga mulu kombuna moromo Lapa lopeke teko tereleme uluma karomomuni eno pundu tombalo. ⁷ Na Gote kinye ungu nembo ningolio Israel talapemunga tawendo moromele imbomani enonga kuroma molo gote kolo tolima kinye ungu ningeindo we ungu awini nimele mele aku teko naa teaio. Aku imbomani na ungu awini nimbo kinye pilimbelo ningo aku teko nimele. ⁸ Enonga mulu kombuna moromo Lapamu oi konge naa teangei eno molo ltemo melema yuni oi pilipe karomo kani aku imbomani tereleme ulu naa teaio.

⁹ Eno Gote kinye ungu ningeindo i teko nengei,
Mulu Kombu Ara Gote,
imboma nunge imbi wengenderimu
nengei.

¹⁰ Mulu kombu nokorono mele mai kombu aku teko nokowi.
Mulu kombu ungu tenge peremo,
mai kombu aku teko tenge pepili.

¹¹ Kinye lino kere tiko molowi.

¹² Imbomani lino teko kenjinge uluma tiye kolomolo mele,

Linonga ulu kerima liko ltendewi.

¹³ Lino manda manjili uluma ombalo wali tiye naa kolowi.

Iye kerimunga kina wendo liwi.

Nu linonga iye nomi penga pa telina morono.

Molorunu mele molko kau puruno.

I paa.

ningo aku teko Gote kinye nengei.

¹⁴ Pileio. Imbomani eno teko kenjinge uluma enoni tiye kolonge lemo enonga mulu kombuna moromo Lapamuni enonga ulu pulu kerima mainye pupili nimbe tiye kolombalo. ¹⁵ Nalo imbomani eno teko kenjinge uluma tiye naa kolonge lemo enonga mulu kombuna moromo Lapamuni enonga ulu pulu kerima tiye naa kolombalo," nimu.

Jisasini langi walite mi toli ungumu nimu

¹⁶ "Eno langi naa nongo mi toko we molonge ulu pulumu tengeindo topele mapele toli iyemani na nanu nimbo molambo nimele mele aku teko naa neio. Kano iyemani na langi naa nomboindo mi topo moro mele imbomani kanangei ningo eno kumbekere teko enonga kumbekerema keru panjiko moromele. Nani eno paimbo nio. Kano iyemani aku terelememunga imbomani eno kapi nimele unguma enonga tereleme ulumunga pundu tolimu oi ltimele. ¹⁷⁻¹⁸ Nalo eno langi naa nongo mi toko we molongeindo we imbomani na aku tepo tero ulu naa kanangei, Arani kau kanopili ningo we imbomani kanangei uluma naa teaio. Aku tenge kinye enonga mulu kombuna moromo Lapa lopeke teko tereleme uluma karomomuni eno mele te timbelo," nimu.

Mele ako memo noirimelena akuna konopu mondoromele

¹⁹ "Ya mai kombuna mele noirimelena urelo tepa molo lkurinia melemani ongo teko kenjiko, wapu lili iyema ongo melema wapu limele kani ya maina kamako molopo mele kamukumuma lipo noiemili ungu naa neio. ²⁰ Aku ulu naa tekolio mulu kombuna melema urelo naa tepa molo lkurinia melteni omba tepa naa kenjipe, wapu lili iyema ongo wapu naa limele

kani eno mulu kombuna pepungemunga mele kamukumuma altopo limoloma oi lepili nimele. ²¹ Enonga noirmele melema ltemo kombu akuna eno konopuna pilko konopu mondoko moromele kani mulu kombuna kau melema lepili ningo mo-laio,” nimu.

Mongomuni konopundo pa tenderemo

²² “Nunge mongomu nunge kangimunga tipe lam mele ltemo. Aku kani nunge mongo penga angilimo lemo nu kangi pali pa tepili morono. ²³ Nalo nunge mongomu keru lembalo kinye nunge kangi pali tumbulu topili andonio. Aku wali nunge kangina pa teli pembalomu kolo wangopa tumbulu tombalo kinye akumu nu paa kamukumu tumbulu tombalo,” nimu.

Iye tendekumunga kongono tendani kau nimu

²⁴ Imbo teni iye awili talonga kongono lipe popo tipe manda naa tendembalo. Iye awili te konopu keru panjipe, te konopu mondombalo. Molo aku naa temo lemo iye awili tenga ungu nimbeloma paa konopu tipe pilipe lipe kongono nimbeloma enge nimbe tendepa, te konopu keru panjipe yunge ungu nimbeloma tui timbelo. Aku teko Imbomani Gotenga kongonomu kinye Kou Monemunga kongonomu kinye liko popo tiko manda naa tendenge.

I mai kombu molko andonge ulumanga konopu awini naa leaio

²⁵ Akumunga nani eno tenge mele nimbo tiembo. Kangindo molopo kondamili ningo konopu awini liko naa mundeio. Langi nongemunga kape no nongemunga kape wale pakoli pakongemunga kape akumunga konopu awini liko munduko naa molangei. Paimbo kere noromele nalo koinjo mololi ulumu aku ulumu olando ltemo. Wale pakolima konopu tirimele nalo kangimu yu kiyendumu. ²⁶ Kerama kanaio. Langi te panjikolio nowi ltemo wali liko meko ulkendo pungo noiko naa noromele nalo eno imbomanga mulu kombuna moromo Lapamuni kerama langi tirimo. Kerama maindo eno olando, konopu aku teko naa ltemeleya? ²⁷ Enonga imbo teni konopu

awini lipe mundurumomuni oi naa kolopili yunge koinjo mololi ulumundo wai te winjipe limbeloya? Manda naa limbelo.

²⁸ Eno pakonge melemanga konopu awini ambe telka liko mundurumeleya? Kondipe tindima maina oromo mele eno naa karomeleya? Kondipe tindimani kongono mindili nongo naa teko, wale pakoli te teko wamoko naa teremele ²⁹ nalo kondipe tindima moromele mele olando, iye nomi king Solomon wale pakoli pakopa au nimu mele mainyendo. ³⁰ Era timborimboma otilikondo poroko tipena karomelema Goteni aku tepa tindi toromomuni penga teremo ltemo eno Goteni lino manda nokombalonje ningo alaye kau ipuki tirimele imboma pakonge melemanga yuni manda lipe naa tapondombaloya? Eno paa lipe tapondombalo. ³¹ Akumunga, esi, langi te tena lipo nomolonje, molo no tena kolopo nomolonje, molo wale pakoli tena lipo pakomolonje konopu awini leko naa molaio. ³² Gotenga imboma naa molko tawendo moromele imbomani aku konopu ltemele nalo enonga mulu kombuna moromo Lapamuni eno yunge imbomanga mele molo ltemo kanopa moromo. ³³ Eno langi nongemanga kinye wale pakoli pakongemanga kinye konopu naa liko munduko, Gote iye nomi king molopa eno nokoromo uluma kinye yu kanopa kake teremo karomo ulu tumbi nilima kinye kumbe tundu mongo lipo mundemili konopu leko teaio. Aku tenge kinye yuni we melema kape eno timbelo. ³⁴ Yuni aku tembalo kani otili ambe tembonje ningo kinye konopu awini liko naa mundengei. Otili wendo ombalo ulumanga aku wali konopu liko manjinge. Wali tendekumumunga umbuni wendo oromoma neya aku wali kau pembalo.

7

Enoni imbomare kanoko moke naa teaio nimu

¹⁻² Jisasini ungu mare nimbe molopalie ungu mare peya nimbei, “Enoni imboma teremele uluma moke tenge kinye enoni teremele mele aku tepa Goteni eno moke tembalo. Imbomani teremele ulu enoni

kanoko moke tekolio teko kenjirimele. Teremele mele Goteni kanopa keru pilipili ninge mele Goteni aku tepa eno kinye moke tembalo. Aku tembalo kani Goteni lino ulu teremoloma naa moke tepili ningo enoni imboma teremele uluma naa kanoko moke teaio.

³ Nuni angenanga mongona nurupili te litemona kanorono nalo nunge mongona unjo kolombera te litemomu naa kanorono akumu ambe telka terenoya? ⁴ Nunge mongona unjo kolombera litemomu naa kanokolio angenando ango, nunge mongona nurupili te litemomu wendo lindemboi ambe telka ninoya? ⁵ Nu topele mapele toli imbomu, nuni nunge mongona litemo unjo kolombera awilimu oi wendo likolio altoko kanoko kondoko angenanga mongona litemo nurupilimu manda wendo lindinio.

⁶ Gotenga nimele melema likolio owa naa tieio. Aku ulu tenge lemo tikiripe eno nombalo. Enonga kulumbu pengama kongima angimelena toko naa mundeio. Aku ulu tenge lemo kimboni kambulko takele makele tendenge.

Gotenga mele pengama konge tenge imboma timbelo

⁷ Lapa, mulu kombuna moromo iyemu melema konge teko tiwi nengei. Aku tenge kinye melema paimbo timbelona linge. Lapa moromona melema korangei. Aku tenge kinye melema paimbo kanoko linge. Ulke kerepuluna angilko nambu gaungau tinge wali nambu tombalo. ⁸ Aku ambe telka konge tenge melema paimbo timbelona linge. Koronge melema paimbo kanoko linge. Nambu gaungau tinge kinye paimbo Goteni nambu tondombalo.

⁹ Enonga iye te yunge malo ombalie Ara, bret kaloli te nambo tiwi nimbelo kinye yunge lapani yu kou mongo te timbeloya? ¹⁰ Molo ungulumuni Ara, oma te nambo tiwi nimbelo kinye yunge lapani waimbe te timbeloya? ¹¹ Eno konopu keru pepili moromele imbomani aku teko enonga bakuluma mele pengama tirimele lemo enonga Lapa mulu kombuna moromomuni melema tiwi ningo konge tenge imboma mele pengama paa olandopa timbelo. ¹² Akumunga, imbomani nu kinye

teangei konopu litemo mele nuni imboma kinye aku ulu tewi. Aku ambe telka, aku ulumu Mosesini Gotenga ungu mane tirimu bukuna torumumanga pulumu kinye, Gotenga profet iyemani bukuna toringi ungumanga pulumu.

Eno kerepulu kelona tukundo pungei

¹³ Eno pape kerepulu kelomunga paa pangei. Kombu kerina purumo kerepulumu paa awilimu, akuna purumo aulkemu paa palaku lepa unana litemona imbo awinini we we purumele. ¹⁴ Nalo waliwalima koinjo molopa kondopa kau puli kombuna litemo kerepulumu paa kelo, yunge aulkemu paa tengepeya teli kelomu litemo kala imboma akuna pungeindo mindili nongolio imbo koltalo kau aku aulkemu kanokolio purumele.

Kolo toli profet iyema ongei kani lino kane kane molamili

¹⁵ Kolo toko Gotenga ungu nimbe munduli te naa ningo tinge profet iyema onge kani kanoko kondoko molaio. Kangindo kongi sipsip none teremele nalo konopundo melte topo namili ningo owa takera mele ongo moromele. ¹⁶ Aku tepa amo namili ningolio wali takeme manda londoko nolemalaya? Molo me te namili ningo maliembi te manda akuko nolemalaya? Paa molo. Amo te lupe, takeme te lupe, me te lupe, maliembi te lupe ningo karomele. Kano kolo toli imboma ongo ulu tengema kanokolio, eno paimbo kolo tolima ningo kanonge. ¹⁷ Aku tepa kau unjo pengamuni mongo pengamu toromo. Unjo kerimuni mongo keru te manda naa tombalo. Unjo kerimuni mongo penga te manda naa tombalo. ¹⁹ Unjo mongo pengama naa tombalo unjoma pali peke tokolio tipena karomele. ²⁰ Akumunga ulu tengema kanokolio kolo toli profetema ningo kanoko imbi tinge.

²¹ Imbomani nando Awilimu, Awilimu nimele imboma pali Goteni nokoromo mulu kombuna tuku naa punge ningo pileio. Ara mulu kombuna moromomunga unguma tenge tinge imboma kau akuna punge. ²² Imboma moke tembalo wai

kanomu wendo ombalo kinye imbo awinini nando ningei, 'Awilimu, nani nunge imbi lepo nunge unguma nimbo tiru kanomu. Nunge imbi lepo imbomanga konopuna kuro moloringima ongo wendo pame niu kanomu. Nunge imbi lepo ulu enge nili awini teru kanomu,' ninge. ²³ Nalo aku teko ninge wali nani enondo nimbo para timboi, 'Na enonga imbima paa naa pilipo eno kanopo imbi naa tiro. Eno Gotenga ungumu naa pilko liko teringi kani nanga kumbekerena naa ongo anjo paio,' nimbo.

Ulke talo takoromele imbo talo

²⁴ Akumunga, i nanga unguma pilko liko tenge imboma eno iye te moromo mele nembo. Iye lipe manjili perimu iye te yuni yunge ulkemu enge nimbe angilepili nimbe kou awilima pololina ola takorumu. ²⁵ Walite lo omba poporome topa no topalie ulkemu paa topa tambaluwe timbei terimu nalo ulke timumu akupe naa mepa naa tekiripe enge nimbe kouma pololina we angilerimu. ²⁶ I nanga unguma pilko liko naa tenge imboma eno iye te moromo mele nembo. Keke lepo toli iye teni yunge ulkemu ukiana ola takorumu. ²⁷ Walite lo omba no topa poporome enge nimbe topalie ulke kanomu lipe tambaluwe tipe paa tekiripe lterimu," nimu.

²⁸ Jisasini aku unguma nimbe pora tirimu kinye yuni mane tirimu pilko moloringi imbomani yuni ungu mane tirimu mele pilkolio mini lteringi. ²⁹ Gotenga ungu manemanga puluma pilko eno mane tiringi iyemani we mane tiringi mele Jisasini aku tepa mane naa tirimu. Nalo imbi lerimu iyemani pipili naa kolko enge ningo mane tiringi mele aku tepa mane tirimuna pilkolio eno mini lteringi.

8

Jisasini kuro kendi noli iyemu tepa koinjo ltimu

¹ Jisas mai kembona mainyendo ombai orumu wali imbo awini yu lombili oringi. ² Aku wali iye te kuro kendi nomba perimumu Jisas orumuna omba yunge kumbekerena komongo topa pondopalie yundo nimbei, "Awilimu, nunge

konopumuni na koinjo pambo konopu lienio lemo nuni na manda teko koinjo munduwi," nimu kinye, ³ Jisasini iyemu ki ola noipelie yundo nimbei, "Nu koinjo pani konopu lteo kani koinjo puwi," nimu kinye tamburumbu iyemu koinjo purumu. ⁴ Aku terimu wali Jisasini kano iyemundo nimbei, "Nuni ya ulu teromu imbo tendo kape paa naa niwi. Tumbi tiko pungo Gote popo tondoli iyemu nunge kangimu liko ondoko, na altopo kangi penga liepili molto kani ningo Mosesini tewi nimbe panjirimu mele pilko liko tenindo Gote popo toko kalko tiwi nimu melemu liko Gote popo tondoli iyemundo kalondowi ningo yu tiwi. Pele imbomani nu kanokolio yu paimbo kangi penga liepili moromo ningo pilengei kani nio mele i teli oi tepuwi," nimu.

Jisasini ami iye nokoli tenga kongono kendemande iyemu tepa koinjo ltimu

⁵ Jisas Kaperneam taunona tukundo purumu wali Rom imbomanga ami iye 100 nokorumu iye te yu orumuna omba yundo konge tepalie nimbei, ⁶ "Awilimu, nanga kendemande iyemu kimbo ki kolopa pora tipe mindili nomba perepa ulkena liepili oro," nimu.

⁷ Jisasini yundo "Ombo tepo koinjo limbo," nimu.

⁸⁻⁹ Aku nimu ungu pilipelie ami iye 100 nokorumu iyemuni yundo topondopa nimbei, "Awilimu, na iye kerimu mele moro, nu nanga ulkena onio kinye manda naa tembalo. Na kape iye teni nokoromo, yunge ungumu pilipo lipo tero. Nani kape ami iye mare nokoro. Kano iyemanga tendo puwi nio wali yu purumo. Molo tendo owi nio wali yu oromo. Molo nanga kongono tendeli kendemande imbo tendo i teko tewi nio wali yu aku tepa teremo. Aku tepala, nuni ungumuni kau ninio wali nanga kendemande iyemu koinjo pumbelo," nimu.

¹⁰ Jisasini yu nimu ungu pilipelie mini lepali lombili oringi imbomando nimbei, "Nani eno paimbo nio. Israel imbomanga talapena tawendo mololi iyemuni na ungumuni kau manda tembo

nimbe ipuki tirimo mele Israel imbo-manga pali tukundo imbo tendekureni kape aku teko ningo pimele mele naa karo. ¹¹ Nani enondo paimbo nimbo tiromu, Ena oromondo kombumanga kinye ena pepurumondo kombumanga kinye imbo awini wendo ongo Gote iye nomi kingimu molopa nokoromo mulu kombuna tukundo Abraham kinye Aisak kinye Jekop kinye peya ongo langi nongo molonge. ¹² Nalo Goteni yunge imboma nimbe kanopa ltimu Israel imboma yu nokopa moromo kombuna pungo molemala imboma yuni topa makoropa tumbulu tolina mundumbelo. Kanona paa mindili nongolio kola teko pereko molonge,” nimu.

¹³ Aku ungu nimbelie yuni ami iye 100 nokorumu iyemundo nimbei, “Nani nunge manda tendembo ningo ipuki tinio mele tendembo kani puwi,” nimu. Kano kinye yuni aku tepa nimu enamunga kendemamde iyemu yu kuro toromomu pora nimbe koinjo pumbe molorumu.

Jisasini Pitanga Bamu ambomu tepa koinjo ltimu

¹⁴ Jisas Pitanga ulkena tukundo pumbelie wali, Pitanga bamu ambomu kuro topa kangi tipe topa ainyembo lerimu ulu kanopalie, ¹⁵ yunge kimu ambolorumu kinye kangi tipe toromu ulumu pora nimu kinye ambomu makilipe wendo ombalie Jisas langi tirimu.

Jisas imbo awini tepa koinjo ltimu

¹⁶ Altopa kombu ipu lembai terimu wali konopuna kuro perimu imbo awini Jisas molorumuna meko oringi kinye yuni kuromando ongo wendo paio nimu kinye ongo wendo puringi. Kuro torumu imboma pali tepa koinjo ltimu. ¹⁷ Aku tepa terimumu koro oi Gotenga iye profet Aisaiani ulu te pele wendo ombalo oi nimu mele wendo orumu. Aisaiani nimbei, Yuni kau lino kuro lupe lupe torumuma mepalie makoropa wendo mundurumu, *(Ais 53:4)* nimu.

Imbomani na lombilingei mele Jisasini nimu

¹⁸ Walite Jisas nomu Galili kulendona molopili imbo awini liko maku toko yu liko makai tendeko angileringina kanopalie yu lombili andolimando nimbei, “Nomuna nekondo pamili waio,” nimu. ¹⁹ Nalo oi naa pumbe we angilipili Gotenga ungu manemanga puluma pilipe mane tirimu iye te yu angilerimuna omba yundo nimbei, “Ungu Mane Tilimu, nu punio kombumanga waye lombili ombo,” nimu.

²⁰ Aku nimu kinye Jisasini yundo nimbei, “Piliwi! Owa takerama maina kowa ltemona peremele. Kerama enonga manga takoromelemanga peremele. Nalo Iyemunga Malo peremo kombu te naa ltemo,” nimu.

²¹ Kano kinye yu lombili andorumu iye teni yundo nimbei, “Awilimu, nu kamukumu lombili wamboi nalo oi pumbo nanga lapamu kinye peya molambo. Pele yu kolombalo kinye ono tepolio nu lombili ombo,” nimu.

²² Nalo Jisasini yundo nimbei, “Nanga ungumu naa pilko imbo kololi none teli imbomani enongano imbo kolongema ono teangei. Nalo nu na lombili owi,” nimu.

Jisasini poporome awilimu nimbe kenderimu

²³ Aku tepa nimbelie nomu Galili nekondo pumbeindo nona andoli sip tenga tukundo purumu wali yu lombili andolima yu lombili tukundo puringi. ²⁴ Kano wali nomuna pungei puringi kinye poporome awili te nomuna torumu. Aku terimuna nomumu apipe topa ola ombalie sipimu lipe aku tombai terimu nalo Jisas we uru pepa molorumu. ²⁵ Kano kinye enoni yu uru perimuna pungo toko makinjikolio ningei, “Awilimu, lino liko tapowi. Lino no wangoromolo,” ningi.

²⁶ Yu makilipelie enondo nimbei, “Goteni lino nokombalo ningo konopu enge nili naa peremo iyema, eno ambe telka mini lteremeleya?” nimu. Aku tepa nimbelie ola angilipe poporomemu kinye nomumu kinye iri torumu. Kano wali poporome naa topa nomumu lope naa teli we lerimu.

²⁷ Yuni terimu ulu kanokolio iyemani mini ltekolio ningei, “Apa! I iye ambele

telinje? Poporomemuni kape nomumuni kape yunge ungumu pilko ltimbele,” ningi.

Jisasini kuro wangoli iye talo tepa koinjo ltimu

²⁸ Kano kinye yu lombili andolima kinye peya nomu nekondo pumbe kombu Gadara puringi kinye kano kombu Gadara iye talo, konopuna kuro wangopa molorumu iye talo, imbo ono kombuna wendo ongo yu molorumuna oringili. Elo paa enge ningo imboma tongili teringilina we imboma elo peringili kombuna eloni eno tongele ningo aku aulkena ongo naa puringi. ²⁹ Jisas kanokolio enge ningo waliko pilkolio ningili, “Gotenga Malo, lino kinye ulu ambelemu teni oronoya? Lino mongo lipe timbelo walimu oi wendo naa opili nuni i teli oi lino mindili liko tini ina oronoya?” ningili.

³⁰ Akuna anjipe kombu tenga imbo kongi awini imu nongo moloringina kanokolio ³¹ kuromani Jisas konge tekolio ningei, “Lino toko makoroko munduniope ne kongimanga konopuna molo pamili niwi,” ningi wali ³² yuni enondo nimbei, “Manda, akuna pangei,” nimu. Kano kinye kuroma kano iye talonga konopuna wendo ongolio kongi akuna moloringimanga konopuna pungo moloringi kinye kano kongima pali keke lepo toko lkiko pungo takelana puke toko mainye pungo nomuna tuku pungo no wangoko koloringi.

³³ Ulu akuma wendo orumuna kanokolio kongi tapu teko moloringi iyema kowa pungolio, taunona pungo akuna moloringi imboma enonga kongima terimu ulu kape kuroma konopuna moloringi iye talo terimu uluma kinye temane toko ningo tiringi. ³⁴ Ningi ungu pilkolio taunona moloringi imboma pali Jisas molorumuna ongo kanokolio yu konge tekolio ningei, “Linonga kombuna naa mololi, kelko puwi,” ningi.

9

Imbo kimbo ki kololi te Jisasini tepa koinjo ltimu

¹ Aku wali Jisas altopa nona andoli sip tenga tukundo pumbelie, nomu Galili yakondo omba yunge kombu taunona

wendo orumu. ² Yu omba molorumuna iye maren kimbo ki kolopa pora tirimu iye te taropela teko meko oringi. Enoni Jisasini i iyemu manda tepa koinjo limbelo ipuki tikolio yu meko oringi ulu Jisasini kanopa pilipelie kimbo ki kolopa pora tili iyemundo nimbei, “Nanga ungulumu, nunge konopu ame topili. Nunge konopuna ulu pulu keru terinu peremoma mainye pupili, tiye kolto,” nimu.

³ Aku nimu ungu pilkolio Gotenga ungu manemanga puluma pilko mane tiringi iye maren enongano konopuna pilkolio, ulu paa keru teremo. Da iyemuni Gote none tepa ungu nimo ningo pileringi.

⁴ Eno konopu leringi mele Jisasini lipe manjipelie nimbei, “Eno ambe telka konopu leko kenjirimeleya? ⁵ Te ulumu unana lembaloya? Nunge ulu kerima tiye kolto nimbo ungumu unana lembalonje molo ola angilko puwi nimbo ungu unana lembaloya? ⁶ Nalo na Iyemunga Malo enge peremomuni ya mai kombuna imbomanga ulu pulu kerima mainye pupili, tiye kolto manda nimbo ningo pilengei nimbo i tepo nio,” nimu. Aku nimbelle kimbo ki kolopa pora tili iyemundo nimbei, “Nu ola angilko nunge kunumu likono meko ulkendo puwi,” nimu. ⁷ Aku tepa nimu kinye iyemu ola angilipe ulkendo purumu. ⁸ Imbo awini akuna maku toko moloringimani yu aku terimu ulu kanoko mini ltekolio, maina imboma ulu enge nili aku mele teangei engemu tirimu Gotenga imbi liko ola munduko kapi ningi.

Jisasini Matyu kanopa ltimu

⁹ Aku wali Jisas pumbe pumbelie, kou takisi lipe molorumu iye te, yunge imbi Matyu, kanopalie yundo “Na kinye peya pambili lombili owi,” nimu. Kano kinye Matyu yu ola angilipe yu lombilipe purumu.

¹⁰ Altopa Jisas Matyunga ulkena langi nomba molorumu kinye kou takisi lili iyema kinye, Juda iye awilimani ulu pulu kerima teli iye ningi wema kinye awini ongo Jisas kinye yu lombili andoli iyema kinye eno peya mainye molko langi noringi. ¹¹ Eno aku teko tendekuna langi nongo moloringi wali Farisi iyemani

kanokolio yu lombili andolimando waliko pilkolio ningeindo, “Enonga ungu mane tili iyemu kou takisi lili iyema kinye ulu pulu kerima teli iye wema kinye eno kinye yu ambe temona langi peya popo tiko noromeleya?” ningi.

¹² Aku teko ningi ungu pilipelie Jisasini enondo nimbei, “Kuro naa toromo imboma dokta moromona naa purumele. Kuro toromo imboma kau dokta moromona purumele kano. ¹³ Aku tepa mele nani imbo tumbi nilima na molombona wangei nimboindo mai kombuna naa oru. Ulu pulu keru teli imboma na molombona wangei nimboi oro. Ulu pulu keru teli imboma lipo tapondomboindo oru kani eno pungo Gotenga bukuna moromo ungu tenga pulumu pungo pilipeio. Goteni nimbeindo,

Na melema popo toko kalko tiengei nimbo pilipo naa moro. Eno imbo lupema konopu mondoko kondo kolangei nimbo pilipo kau moro, (*Hos 6:6*) nimu kanomu,” nimbe Jisasini nimu.

Langi mi toli ulumundo Jisasini nimu

¹⁴ Altopa Imbo No Ltindili Jon lombili andoringi iyema Jisas molorumuna ongolio yundo waliko pilkolio ningei, “Lino kinye Farisi iyema kinye lino waliwalima wali tenga langi naa namili nimolo nalo nu lombili andolima aku teko naa terelemele akumu ambe temona walite langi naa namili nimeleya?” ningi.

¹⁵ Aku teko ningi ungu pilipelie Jisasini topondopa enondo ungu manda lepa yu kinye ulu te wendo ombalo mele nimbelie nimbei, “Ambo limbei iye te yunge pulu ltemo iyema kinye moromo wali eno tono kolkolio kola tepo langi naa namili manda ningeya? Manda naa ninge. Altopa kau, ambo limbei iyemu eno molongena ongo ambolko liko meko wendo punge kinye kano walimanga paimbo konopu keru panjiko langi naa nongei mi tonge.

¹⁶ Wale pakoli oimu te tungu nimo kinye linoni wale pakoli paa koinjo tenga te kopipo lipo, tungu nimomunga naa topo tambulurumolo kanomu. Imbo teni aku tepa topa tambulkanje kano wale pakolimu nona panjilka kinye wale pakoli koinjo kopilimu kelo lepa li nimbelie wale

pakoli oimu kelepa kamukumu awili tepa tungu nilka. ¹⁷ Kongi meme kangimuni teli mingi oi tenga no wain koinjo naa koromolo. Imbo teni mingi oi tenga no wain koinjo te kolkanje kano no wainimu mingina tukundo pepalie pele palaku leka kinye kano mingi oimu naa akopa tungu nilka. Kano kinye nomu kape mingimu kape kamukumu keru leka. Akumunga no wain koinjo kongi meme kangimuni teli mingi koinjona kau koromolo. Altopa nomu palaku ltemo kinye kangimuni teli mingi koinjomu anjo yando pumbe tungu naa nimomunga nomu kinye mingi koinjomu peya manda ltemo,” nimu.

Jisasini ambo talo tepa koinjo ltimu

¹⁸ Jisasini Jononga lombili andoli iye- mando ungu nimbe molopili Juda imboma maku toko Gotenga ungumu pilingi ulke te nokorumu iye te Jisas molorumuna omba yunge kumbekerena komongo topa pondopa yundo nimbei, “Nanga baku- lumu kinye i teli kau nomi ka akupe limo. Nalo nu ongo ki ola noinio kinye koinjo pumbelo,” nimu. ¹⁹ Aku nimu kinye Jisas ola angilipe yu lombili purumu. Jisas lombili andolima peya puringi kala.

²⁰⁻²¹ Kano kinye ambo te yunge pena ulke perimu walima pora naa nimu akuna molorumu. Yu pena ulke kau pepili poinye ki yupoko omba purumu. Aku ambo- muni Jisinga wale pakolimu kau ambolondu lemo na koinjo pumbo konopu lepalie Jisas purumu kinye umbulkondo omba, yunge wale pakolimunga pundumu ambolorumu.

²² Ambolorumu kinye Jisas topele topa yu kanopalie nimbei, “Balomu nu konopu wango nipili molowi. Nu manda tepa koinjo limbelo konopu lenio kano ulumuni nu koinjo puruno,” nimu. Nimu kano wali kau ambomu koinjo pumbelie we molorumu.

²³ Kano kinye Jisas Juda imboma maku toko Gotenga ungumu pilingi ulkemu nokoli iyemunga ulkena tukundo ombalie imbo awini molko kondo kolko, kolape mingi langoko, kola awili teko, teko moloringi ulu kanopalie yuni nimbei, ²⁴ “Eno wendo paio! Balomu oi naa

kolomo. We uru kau peremo,” nimu. Aku tepa nimu kinye balo kanomu paimbo kolopa pora tirimu ulu liko manjikolio yu owe tenderingi. ²⁵ Kano kinye imbo maku toko moloringima kiri tipe makoropa pena pena tepalie balo onomu lerimu kiripina pumbe yunge kimu ambolorumu wali balomu makilipe ola molorumu. ²⁶ I ulu enge nili terimumunga temanemu kano kombumunga tukundo lerimu kombumanga pali anjo anjo purumu pilingi.

Jisas mongo keru leli iye talo kinye ungu naa nili iye te kinye tepa koinjo ltimu

²⁷ Jisas kano kombumu tiye kolopa pumbei purumu wali mongo keru leli iye talo yu lombili ongo konge tekolio ningili, “Iye nomi king Devitinga kolepa iyemu, nu ilto kondo kolowi,” ningo wali awini nilko oringili.

²⁸ Yu ulke tenga tukundo purumu kinye mongo keru leli iye talo yu molorumuna lombili oringili kinye yuni elo walipe pilipalie nimbei, “Elo na konge terembele mele manda tembalo konopu ltembelenje moloya?” nimu kinye eloni ningili, “Awilimu, manda tenio konopu ltembolo,” ningili.

²⁹ Kano kinye yuni elonga mongo talonga ambolopalie nimbei, “Nani manda tembalo konopu ltembele mele aku tepa wendo opili,” nimu ³⁰ kinye elonga mongo talo penga lerimu, melema altoko kanoringili. Jisasini elo enge nimbe mane tipalie nimbei, “Eloni i ulu wendo oromomu imbo tendo kape paa naa pilengei, naa ningo tielio!” nimu. ³¹ Nalo elo penando pungo Jisasini terimu mele aku kombumunga tukundo lerimu kombumanga pali temane toko tilko andoringili.

³² Kano iye talo Jisas tiye kolko pungili puringili kinye iye te konopuna kuro wangopa molorumumunga ungu te naa nimu iye te Jisas molorumuna meko oringi. ³³ Jisasini iyemunga konopuna wangopa molorumu kuro kanomu topa makororumu kinye ungu naa nimu iye kanomuni ungu nimu kala imbo maku toko moloringimani kanokolio konopu awini liko mundukolio ningei, “Oi Israel

kombuna tukundo i tepa ulu te wendo naa orumu kanomu,” ningi.

³⁴ Nalo Farisi iyemani ningei, “Kuro-manga nomimuni yu lipe tapondoromona yuni kuroma topa makororomo,” ningi.

Jisasini imbo waye kondo kolopa molorumu

³⁵ Jisas kombu awilimanga kinye, kombu kelomanga kinye pelipe andopalie nimumuni, Juda imboma maku toko Gotenga ungumu pilingi ulkemanga pumbe ungu mane tipe; Gote iye nomi king molopa imboma nokoromo ungu pulumunga ungu tukumema nimbe tipe kuro lupe lupema torumu imboma tepa koinjo ltimu. ³⁶ Imbo paa awini yu molorumuna ongo liko maku toko moloringima kanopalie eno imbo konopu naa pepili andoko, kangima enge naa perimu kala eno enongano manda liko naa tapoko molkolio eno kongi sipsipima enonga tapu iye te naa molorumumunga we moloringi mele eno aku teko moloringina kanopalie eno paa kondo kolorumu. ³⁷ Kano kinye yu lombili andolimando nimbei, “Langi awini poinyena nowi ltemo nalo liko nombeya tengei kongono iye awini molo. ³⁸ Akumunga Langi Pulu Iyemu konge tekolio yuni langi nowi leluma lingei kongono tenge imboma yunge poinyena lipe mundupili neio,” nimu.

10

Jisasini yu lombili andoli iye 12 imbi topa ltimu

¹ Jisasini yu lombili andoli iye 12 waio alako topalie enoni imbomanga konopuna kuro wangopa moromoma ongo wendo paio ningo toko makorongei engemu tipalie, imbo kuro tolima kinye imbo kuroni ka anjilima kinye koinjo pangei ningei engemu tirimu.

² Yuni nanga kongonomu tendepaio nimbe lipe mundurumu iye 12 akumanga imbima i tepa: Oi Saimon, yunge imbi te Pita ningi, yu kame yunge angenu Andru kame, Sebedinga malo Jems kame Jems yunge angenu Jon kame, ³ Filip kame Bartolomyu kame, Tomas kame kou takisi ltimu iye Matyu kame, Alfiusinga

malo Jems kame, Tadius kame, ⁴ Lino Juda imboma linongano gavman molamili ningi talape iye Saimon kame altopa Jisas lipe opa pulemanga kindo tirimu iye Judas Iskariot kame, akuma.

⁵ Jisasini aku iye 12 lipe mundupelie mane tipe nimbei, “Imbo lupema moromelena naa paio. Samaria imbomanga taun tenga naa paio. ⁶ Israel imboma kau enonga kongi sipsip pena loi leko peremele mele aku teko moromele imboma moromelena kau paio. ⁷ Eno moromelena pungolio, enondo Gote iye nomi king molopa imboma nokombalo waimu nondopa wendo ombai teremo nilko paio. ⁸ Kuro tombalo imboma teko koinjo liko, kolko linge imboma makinjiko koinjo mondoko, kuro kendi nombalo imboma imbo kangu angilepili ningo, kuro konopuna wangopa molopili molonge imboma konopuna naa molangei, ongo wendo paio ningo teliko paio. I kongonomu tengemunga engemu lingeindo kou teni molo melteni topo toko naa tirimele kani anjo imboma aku teko liko tapondokolio ningemuni, kou te liemili ningo naa teaio. We teaio. ⁹ Pungeindo kou gol mare molo kou silva mare molo kou kapa mare kakona panjiko meko naa paio. ¹⁰ Meli wale kape wale pakoli talo kape kimbo laku kape tu ambolongemu kape naa meko, we pangei. Enoni imbomanga tapoli kongono tenderemele imboma we imbomani langi tinge.

¹¹ Altopa kombu awili tenga molo kombu kelo tenga tuku pungolio, imboma waliko pilkolio ningei, iye nari penga toya tolimu moromomuni linondo peya molamili waio nimbeloya nenge. Aku wali te ningo tinge kinye pilko yu kanoko ltendekolio aku iyemunga ulkena pungo yu kinye kau peko molkolio altopa aku kombumu tiye kolko paio. Ulke pinepine naa andoko, ulke tendekurenga kau langi nongo peiao. ¹² Kombu tenga pungo iye penga te liko ondonge kinye kanoko ltendeko yunge ulkena tukundo pungolio, ulke pulu imbomando Goteni eno nokopa kondopili molaio neio. ¹³ Kano kinye kano imbomani peya peamili tukundo

waio ninge lemo, enonga ungu penga ninge kanomu kano imboma kinye pepili. Nalo kano imbomani konopu penga naa panjiko, peya peamili waio naa ninge lemo ungu penga oi tukundo pungolio ninge kanomu eno kinye naa pepili ningo, kelko meko eno tiye kolko yando waio. ¹⁴ Imbo teni enondo peya peamili waio ungu naa ningo enoni ungu ningema pilko naa linge lemo aku ulkemu molo aku taunona imbo kerima tiye kolko pungeindo aku kombuna imboma kamukumu molko kenjingei Goteni eno lipe naa tapondombalo mele pilengei ningo enonga kimbona kano kombumanga kungupo angilimbelomu kulu toko paio. ¹⁵ Nani eno paimbo nimbo tiro. Kot walimu wendo ombalo kinye kombu awili Sodom kinye Gomora talo elonga imboma oi ulu pulu keru awini teringi nalo elonga kot kelo mele pembalo. Nalo i imbo enondo tukundo waio ungu naa ningo enonga ungu pilko naa linge imboma kot walimu wendo ombalo kinye enonga kot awilimu pembalo.

Umbuni lupe lupema wendo ombalo

¹⁶ Eno lipo munduro iyema eno sipsip melema, imbo owa takera awili kerimani sipsip topa noromo mele imboma moromelena eno lipo munduro. Nanga ungumu andoko ningo tinge kinye pilko keru pilkolio imbomani eno mindili liko tinge. Imboma owa takera mele aku teko moromele kani waimbemu lipe manjilimu paa peremona uluma tembaindo wamba lipe manjipe teremo mele eno aku teko molko, kera imili moromo mele molangei. Aku keramuni melema mindili tipe tepa kenjimbalo ulu pulu te naa peremo. ¹⁷ Imboma wamongo kanaio. Enoni na lombili andoli imboma mindili nongo, kolangei ningo, eno mare liko ambolkolio kaunsilimanga makumanga meko pungo kot tendeko, eno mare Juda imboma maku toko Gotenga ungumu pimele ulkemanga liko meko pungo koipeni tonge. ¹⁸ Eno nanga imboma molongemunga eno mare ka tiko imbo lupemanga gavman iye awilima kinye iye nomi kingima kinye molongena kot tendengeindo meko punge. Aku ulu tenge kani eno kanoko kondoko

molaio. Nalo kot tendenge kinye kotena angilkolio enoni nanga ungumu pilengei ningo eno ningo tinge. ¹⁹ Nalo eno ka tiko kot tendenge kinye kotena ambele ungure nimolonje, lino ungu te waliko pilinge kinye ambele ungure topondopo nimolonje ningo mini naa lteaio. Neyu aku wali Goteni nengei ungu nimbe timbelo. ²⁰ Eno ungu ningema enongano pilkolio naa ninge. Enonga mulu kombuna moromo Lapanga Mini Kake Telimuni eno i teko ungu nengei nimbe tope timbelo.

²¹ Aku walimanga angenuni yunge angenu nanga imbo molombalomunga kolopili toko kondangei nimbe kot tendembalo. Lapani yunge bakuluma akula tembalo. Bakulumani kape enonga anupili lapali kinye mumindili kolko kotena meko pungo toko kondangei ningela. ²² Nanga imboma molongemunga imbomani pali eno kinye konopu keru panjinge, nalo na tiye naa kolko walima pora naa nipili enge ningo molonge imboma Goteni lipe tapondopa mindili nonge kombuna naa pungo peya molopo kondopo kau pamili nimbelo. ²³ Kombu tenga imbomani eno mindili nangei ningo teko kenjinge kinye kombu tenga kowa paio. Nani enondo paimbo nio. Eno kombu Israel tukundo kombumanga pali andoko nanga kongonomu teko pora naa tindengei Iyemunga Malo ombalo.

²⁴ Mane tili iye te lombili pungo unguma pimele imboma enonga mane tilimu mainyendopa, eno olandopa manda naa ninge. Kendemande imbo teni yunge nokoli iyemu mainyendopa, yu olandopa manda naa nimbelo. ²⁵ Lombili pumbe unguma pimo imbomu kinye yunge ungu mane tirimo iyemu kinye tendeku tepa morombe akumu manda. Kendemande imbomu kinye yunge nokoli iyemu kinye tendeku tepa morombe akumu mandala. Ulke pulu iyemunga ungu naa pimele imbomani yu kinye mumindili kolko iri tongeindo kuromanga nomi Satanenga imbi manda leko yu Belsebul ningo imbi tirimele. Altopa kinye ulke pulu iyemundo aku teko ninge lemo yunge ulkena peremele imbomando pali imbi

paa keru tinge.

Imbomani Gote kau pipili kolangei

²⁶ Nanga opa pulemani na teko kenjirimele mele eno na lombili andoli iyema paimbo teko kenjingela akumunga eno kano imboma pipili naa kolaio. Teko pange tenderemele ulumanga tendekure kape naa pange tendenge, uluma pali mona lembalo. Lopeke teremo ulumanga tendekure kape altopa lopeke naa tembalo. ²⁷ Nani enondo tumbulu tolina nio unguma tangolina neio. Ungu olo toko ninge enongano komuni pilinge unguma ulke tulepena imuna ola angilko winjiko ningo tieio. ²⁸ Kangimu kau toko kondokolio minimu manda toko naa kondonge imboma pipili naa kolaio. Gote kau pipili kolaio. Yuni kangimu kinye minimu kinye peya talo tipe kombuna manda topa kondombalo kani yu kau pipili kolaio. ²⁹ Kera kaltindipele paa kelomu moromo, tarepo toko lingeindo kera talo peya toya teni mele kau purumo. Nalo te kolopa we mainye naa purumo. Kano kerama na lombili andoli imbomanga mulu kombuna moromo Lapamuni nokoromo. ³⁰ Eno na lombili andolima, enonga pinyendima te te nimbe waye kambu toromo. ³¹ Kera kaltindipele yu kou paa koltalo mele purumo. Nalo Goteni eno kanopalie wali eno imboma paa olandopa. Akumunga pipili naa kolaio.

Lino Jisasinga imboma nimbo para tiemili pipili naa kolamili

³² Imbo teni imbomanga kumbekerena ola angilipe na Jisasinga imbomu moro nimbelo kinye nani Ara mulu kombuna moromomunga kumbekerena ola angilipo aku imbomu nanga imbomu nimbo. ³³ Nalo imbomanga kumbekerena Jisas yu nariya, Yu naa karo aku tepa nimbelo imbomu yu nani Ara mulu kombuna moromomunga kumbekerena yu nanga imbomu molo nimbo, yu naa karo nimbo.

Imbomani Jisas yu paa konopu mondongei

³⁴ Ya maina imboma opa naa teko tendekuna kopu teko molangei nimbo oru konopu naa leaio. Eno imboma taka liko

molko kopu teko molangei nimboindo naa oru. Na oromupe opa teli bainet mepo oromunga na ipuki naa tirimelema kinye opa makinjinge.

³⁵⁻³⁶ Iye teni yunge lapa kinye opa tembalo. Lemenu teni yunge anumu kinye opa tembalo. Malo tenga omenuni yunge bamu kinye opa tembalo. Ulke tendekuna peremele imboma opa pule molonge. (Mai 7:6)

Na orumunga aku ulu tenge.

³⁷ Imbo teni na olandopa konopu naa mondopa, yunge lapa molo anumu olandopa konopu mondombalo imbomu nanga imbomu manda naa molombalo. Imbo teni na olandopa konopu naa mondopa, yunge malo molo lemenu olandopa konopu mondombalo imbomu nanga imbomu manda naa molombalo. ³⁸ Imbo teni yu lombili pambo nimbelie imboma unjo poloheyana angilko mindili nongo koromele mele yuni unjo poloheyana mele gomo lembaindo na yu lombili pumboindo mindili nondu lemo manda; kolondu lemo paala naa nimo lemo nanga imbomu manda naa molombalo. ³⁹ Imbo te ya mai kombuna na molopo kondopo, nondopo naa kolambo nimbe pimo imbomu kolopalie kombu kerina mindili nomba molopa kau pumbelo. Nalo imbo te na lombili andopa nanga kongonomu tendembaindo ya maina mindili nombo molombo kinye manda, kolombo kinye manda nimbelo imbomu koinjo molopa kondopa kau pumbelo.

Imbo teni Kraistinga imboma tapomo lemo Goteni yu mele penga timbelo

⁴⁰ Eno kombu tenga punge kinye imbo teni peya molamili waio nimbe lipe tapondoromo imbomu na peya aku tepa lipe tapondoromo. Na peya molambili owi nimo imbomuni na mai kombuna puwi nimbe lipe mundurumu iyemu peya molambili owi nimola. ⁴¹ Imbo teni Gotenga nimbe munduli ungu nili profet imbo te oromo kinye yu Gotenga profet imbo te kani nimbe pilipelie peya molambili owi nimbe lipe taporomo imbomu Goteni yunge profet imbomu mele timbelo mele

aku lipe taporomo imbomu kape tendeku tipe timbelo. Imbo teni Gotenga ungu pilipe lipe konopu tumbi nipili moromo imbo te oromo kinye yu Gotenga ungu pilipe lipe konopu tumbi nipili moromo imbo te kani nimbe pilipelie peya molambili owi nimbe lipe taporomo imbomu Goteni aku imbo tumbi nilimu mele timbelo mele yu lipe taporomo imbomu kape tendeku tipela timbelo. ⁴² Imbo teni eno nanga lombili andoli imbo imbi naa mololi imbo te kanopa yu nanga lombili andoli imbo te kani nimbe kanopalie yu lipe tapopa we no kape kolopa timo lemo aku imbomu Goteni paimbo mele timbelomu limbelo akumu nani eno paimbo nimbo tiro,” nimu.

11

Jon Imbo No Ltindilini yu lombili andoringi iyema Jisas molorumuna lipe mundurumu

¹ Jisasini yu lombili andoli iye 12 yunge kongono tendengei mele mane tipe pora tipelie, yu kano kombumu tiye kolopa Galili kombuna taunomanga andopa mane tipe Gotenga ungu imboma nimbe tirimu.

² Goteni oi kanopa ltimu iye nomi Kraistini ulu enge nilima terimumunga Jon ka ulkena pepa pilipelie, Jisasindo i teko i teko waliko piltindeio nimbe yu lombili andoli iye mare Jisas molorumuna lipe mundurumu. ³ Kano iyema Jisas molorumuna ongo yu waliko pilkolio ningei, “Goteni lino nokopa kondombalo iyere lipo mundumbo nimbe, nimbe panjirimu iyemu ombalo nimbo nokopo moromolo kanomu nunje molo te lupe ombalona nokopo molamiliya?” ningi.

⁴ Jisasini enondo topondopa nimbei, “Enoni ya kandomele mele kape piltimele mele kape pungo Jon ningo tipeio. ⁵ Mongo keru leli imboma mongoni kanoko, kimbo keru leli imboma aulke andoko, kuro kendi nolima imbo kangu angilipe, komu tili imboma ungu pilko, kololi imboma makilko, koropa noli imboma ungu tukumemu nimbo tirona pimele. Aku teko Jon ningo tieio. ⁶ Na kanoko ipuki tikolio, altoko

konopu talo naa panjiko molonge imboma eno malo," nimu.

⁷ Nimu ungu pilkolio pungei puringi kinye Jisasini kelepa imbo awini maku toko moloringimando Jonondo nimbei, "Kombu ku lelina Jon imbo no ltindipe molorumu kinye eno kano kombu ku lelina ambele ulu kanongei puringiya? Kambe mele poporomeni lope lape tendepa molorumu te kanongei puringiya?" ⁸ Molo. Waliwali karomele mele kanongei naa puringi lemo ulu ambelemu kanongei puringiya? Iye te wale pakoli paa pengama pakopa molorumuna kanongei puringiya? Akumu molo. Imbo wale pakoli paa pengama pakoromelema iye nomi kingimanga ulkena kau moromele. ⁹ Aku teli te kanongei naa puringi lemo Gotenga nimbe munduli ungu nimo iye profet kanongei puringiya? Akumu paimbo nalo nani enondo nimbo timboi, Jon yu paimbo Gotenga iye profet te nalo Gotenga profet iyemanga pali yu kiyendomu. ¹⁰ Yuni Goteni oi lipo mundumbo nimu iyemunga aulkemu tepa wamopa temo. Aku iyemundo Gotenga bukuna tukundo moromo ungu te i tepa, Goteni yunge Malondo nimbei, 'Piliwi. Nanga ungu te nindimbelo iyemu nani nu punio aulkena yu kumbe lepo lipo munduro. Yuni nunge aulkemu akirindimbelo,' nimu, (*Mal 3:1*)

kano ungumu bukuna moromo.

¹¹ Nani eno paimbo nio. Oi maina moloringi imbomanga te Imbo No Ltindili Jon kinye, manda molo. Jon olandopa. Nalo Gote iye nomi king molopa nokoromo imbomanga te paa imbi naa mololi imbomu olandopa; Jon yu mandopa. ¹²⁻¹³ Jon oi maina naa omba molopili ungu manema peremo buk Mosesini torumuma kinye, Gotenga nimbe munduli ungumu profet imbomani ningo tiko bukuna toringi bukuma kinye, aku bukumani Gotenga unguma ningo tiko, Jon kinye Goteni eno nokombalo iye nomi te lipo mundumbo nimbe panjirimu iyemu kinye ongele mele unguma ningi. Nalo Jon orumu kinye yandopa Gote iye nomi king molopa imboma nokoromo ulumu

paa enge nimbe wendo omba yunge opa pulema topa mainye mundurumola. Iye enge nilimani aku ulumu ambolongeindo enge ningo karaye teko lingei teremele. ¹⁴ Ungu te nimboi teromu pilimolo konopu linge lemo pileio! Gotenga bukuna Gotenga profet Elaija ombalo nimu iyemu aku Jonondo nimu. ¹⁵ I nio mele komu angilimbelo imbomani paa wamongo pileio!" nimu.

¹⁶ "I waina moromele imboma ambele melte eno manda lepo nimbonje? Eno moromele mele i tepo nimbo tiembo. Eno imboma maku toromele kombuna bakuluma kindipo nongo moromele mele. Kano bakulumanga maren ne anjo moromele bakulu marendo waliko pilkolio ningei,

¹⁷ 'Kunana nimolo kinye eno peya kunana nemili naa ningo molo ningi. Altopo kola temolo kinye eno peya kola teamili ungu naa ningi,' nimele.

¹⁸ Jon ombalie gai kinye no wain kinye naa nomba molorumu kinye kanoko keru pilkolio ningei, 'Yunge konopuna kuro te moromo,' ningi. ¹⁹ Altopa Iyemunga Malo omba gai kinye no wain kinye norumu wali kanoko keru pilkolio ningei, 'Kanaio! Yu gai awini nomba keru pilipe, no wain awini nomba keke lepo topa teremo iyemu. Yu kou takisi lili iyema kinye, ulu pulu keru teremele imbo wema kinye yu kinye pulu lepili peya kopu tepo molamili nimbe teremo,' nimele. Nalo lipe manjili ulu pulumu Gote kinye peremona yuni teremo ulu kanokolio paimbo teremo ninge," nimu.

Imbo konopu topele naa tolina umbuni minge nimu

²⁰ Aku tepa nimbelie Jisas kombu oi andopa ulu enge nili awini terimu kombumanga moloringi imboma yuni terimu ulu kanokolio enonga ulu pulu kerima kanoko keru pilko tiye kolko konopu topele naa toringi ulu kanopalie yuni eno iri topalie nimbei, ²¹ "Kombu Korasin kinye Betsaida taun talonga moromele imboma mindili nongo paa molko kenjinge! Kano kombu talonga tukundo ulu enge nili awini teru nalo akuna moromele imboma konopu topele naa toromele. Kombu

awili Tair kinye Saidon talonga tukundo ulu enge nili te naa teru nalo kano kombu talonga tukundo nani ulu enge nili aku tepo telkana kanolemalanje kano kombu talonga imbomani eno ulu pulu keru teremelema oi tiye kolko, umbulu tiko, konopu topele tolemala. Konopu aku teko lelemalanje enonga ulu keru teremelemanga tiye kolongi wali pakoli kerima pakoko tipe kekuna molko kondo kolemalala. ²² Akumunga nani enondo i tepo nimbo tiro. Pele kot walimu wendo ombalo kinye kano kombu Tair kinye Saidon talonga imboma ulu pulu keru teremelemunga enonga kot kelo pembalo. Nalo eno kombu Korasin kinye Betsaida talonga imboma nani ulu enge nilima teru kinye kanokolio konopu topele naa toringimunga kot walimu wendo ombalo kinye enonga kot awilimu pembalo. ²³ Kaperneam taun imboma enoni mulu kombuna pumbo molamili konopu ltemeleya? Aku manda molo. Enoni nanga unguma waliwalima pimele nalo konopu topele naa toromelemunga eno kombu kerina pungo molonge. Enonga kombuna tukundo ulu enge nili awini teru nalo eno konopu topele naa toringi. Kombu awili Sodom tukundo ulu enge nili te naa teru nalo kano kombuna tukundo nani ulu enge nili aku tepo telkana kanolemalanje imboma konopu topele tolemala. Aku ulu telemalanje kombumu we leka. ²⁴ Akumunga nani eno Kaperneam imbomando i tepo nimbo tiro. Kot walimu wendo ombalo kinye kombu Sodom imboma oi ulu pulu keru awini paimbo teringi nalo enonga kot kelo mele pembalo. Nalo eno nani ulu enge nili teruma kanokolio konopu topele naa toringi imboma, kot walimu wendo ombalo kinye enonga kot awili pembalo,” nimu.

Eno na kinye ongolio mulu lieio

²⁵ Aku walimanga Jisasini nimbei, “Ara, Mulu Mai talo Nokoko Morono Iye Nomi, imbo eno none teko enonga lipe manjili peremo ningo eno enongano ungumanga puluma pali pilipo kondoromolo ningo pimele imboma eno nani kinye

tero ulumanga pulumu Ara nuni aku imboma naa pilengei ningo pange tenderinu. Nalo imbo bakulu pame mele molko nani nio unguma komu tendeko moromele imboma kau nani tero ulumanga pulumu pilengei ningo moro tondorono akumunga nani nu kinye paa tereno nio. ²⁶ Paimbo Ara, aku ulu tembo konopu lteno mele terinu,” nimu.

²⁷ Gotendo aku tepa nimbelie kelepa imbo moloringimando nimbeindo, “Melema pali Arani na tirimu. Imbo teni Malo paimbo moromo mele pilipe kanopa imbi tirimo imbo te molo. Arani kau na kanopa imbi tirimo. Imbo teni Ara paimbo moromo mele pilipe kanopa imbi tirimo imbo te molo. Maloni kau kanopa imbi tirimo. Maloni Lapa lipo ondambo konopu ltemo imboma kau enoni Lapa kanoko imbi tinge.

²⁸ Eno kongono mindili nongo teremele imboma kinye, konopuna umbuni teremo imboma kinye, na morona waio. Onge wali nani konopu u nipili koro molaio nimbo. ²⁹ Nando, nunge kongono tereno mele peya ambolambili, nu nanga ungu mane tilimu molani, nunge ungu ninioma pilipo lipo molambo ningo teaio. Na taka lipo molopolio kiyendo limbo konopu naa lteo akumunga nanga unguma pilko liko kongono popo tipo teambili ninge wali enonga konopumu u nimbelo. ³⁰ Kongono popo tipo tembolo wali kongonomu u nimbelo. Nani eno meaio nimbo tiromu eno umbuni naa tembalo,” nimu.

12

Jisasini koro mololi Sabat waimunga kongono mi toromele ungu nimu

¹ Walite, Juda imbomanga koro moloringi wali Sabat tenga, Jisas kinye yu lombili andolima kinye wit poinyemanga ongo puringi kinye yu lombili andoli iyema engele kolkolio wit mongo mare inie toko norongi. ² Aku teringi ulu kanokolio Farisi iyemani Jisas yundo ningei, “Kanowi! Koro moromolo wali sabatemunga kongono naa teangei nimbe peremo ungu manemu nu lombili andoli iyemani manemu topa tangondokolio aku ulu teremele,” ningi.

³ Jisasini topondopa nimbei, “Eno Gotenga bukuna tukundo anda kolepa iye nomi king Devitini terimu mele nimbe moromo temanemu kanokolio temane-munga pulumu naa pimeleya? Devit kinye yu peya puringi iyema kinye eno engele kolkolio, ⁴ Devit Gote molorumu sel ulkena tukundo pumbe, Gotenga kumbe kerena lerimu plawa kalolima lipe nomba, yu peya puringi iyema tirimu noringi kanomu. Kano plawa kalolimando Goteni ungu mane te tipelie nimbei, ‘We imbomani paa naa nangei! Gote popo tondoli iyema kau nangei,’ aku tepa mele nimu kano ungu manemu topa tangondorumu kanomu. ⁵ Ungu mane te peremola. Gote popo tondoli iyemani koro mololi wali Sabatemanga Gotenga ulkena kongono teremele kinye sabat walimanga ungu manemu toko tangondoromele nalo aku kongono teremelemunga mongo naa pembalo nimbe moromo akumu naa pimeleya? ⁶ Nani enondo i tepo nimbo tiro. Mele koinjo te kinye peremo akumu Gote popo toko karomele ulke tempelemunga olandopamu. ⁷ Goteni nimu ungu te yunge bukuna moromo mele i tepa,

Enoni imboma kondo kolko taponge wali kanopo penga pio. Na popo toko kongima kaltomele akumu ulure molo,

(Hos 6:6)

akumunga ungu pulumu eno Farisi iyemani pilimalanje i ulu teko naa kenjirimele iyema teko kenjirimele naa nilimala. ⁸ Iyemunga Maloni Sabat walima nokoromo iyemu moromona Sabat wali teremele mele manda nimbelo,” nimu.

Koro mololi Sabat waina Jisasini ki kerileli iyemu tepa koinjo ltimu

⁹ Kano kinye Jisas aku kombumu tiye kolopa pumbe Juda imboma maku toko Gotenga ungumu pilingi ulke tenga purumu. ¹⁰ Kano ulkena iye te molorumu, yunge ki ekodomu kamukumu kolopa kukurumu. Kano kinye akuna moloringi iye maren i Jisasini tepa kenjimbelo kinye kot tendamili ningo yu waliko pilkolio ningei, “Koro moromolo wali Sabat kinye imbo kuro toromoma tepo koinjo limolo kinye mandanje moloya?” ningi.

¹¹ Jisasini iyemando topondopa nimbei, “Sabat wali kinye iye tenga kongi sipsip te muru tomo lemo sipsip ari teremo iyemuni kundupe ola lipe mepa naa ombaloya? ¹² Aku lemo sipsip paa mandopa, imboma paa olandopa, akumunga Sabat wali kinye ulu pengama manda naa temoloya?” nimu.

¹³ Aku tepa nimbelle ki kolopa kukurumu iyemundo nimbei, “Nunge kimu tinio tiwi,” nimu wali iyemuni yunge kimu tinio tirimu wali yunge ki ekondo penga lerimu mele ki ker i lerimumu kelepa penga lerimu. ¹⁴ Nalo Jisasini aku terimu ulu kanokolio Farisi iyemani pena pungo maku toko Yu ambe tepo topo kondamiliya ningo ungu panjiringi.

Jisas Gotenga kongono iye tukumemu

¹⁵ Farisi iyemani yu tongei teringi ungu pilipelie Jisas aku kombumu tiye kolopa purumu. Kano kinye imbo awini Jisas purumu mele yu lombili puringi wali yuni imbo kuro torumuma pali tepa koinjo lipelie ¹⁶ nimbei, “Na i iyemu ningo i ulu enge nilima tero mele enoni imbo lupe marendo naa ningo tieio!” nimu. ¹⁷ Aku tepa wendo orumumunga koro oi Gotenga iye profet Aisaiani ulu te pele wendo ombalo oi nimu mele kamukumu wendo orumu. Aisaiani nimbei,

¹⁸ I iyemu nanga kongonomu tendepili iye kanopa ltiumu. Nani i iyemu konopu mondopo, yu konopu noiro iyemu. Nanga Mini Kake Telimu yunge konopuna panjindimbo. Yuni mai kombuna imboma pali nani eno tumbi tipo nokombo mele nimbe timbelo.

¹⁹ Imbomani yu iri tonge kinye yuni topondopa ungu te naa nimbe, ungu te enge nimbe naa nimbelo. Imboma andoko moromele aulkena ungu enge nimbe naa nimbelo.

²⁰ Kambe enge naa nimo te elke naa topa, tipe lam wamba tipe naa noromo kinye kamukumu topa naa kumundumbelo. Gotenga ulu toya tolima kombu pange tendepili nimbe kongono telipe kau purumu.

²¹ Imbo manga pupuma yunge imbi pilkolio ipuki tiko tapopili ningo nokoko molonge, (Ais 42:1-4) nimu ungu akumu wendo orumu.

Farisi Imbomani Jisasini Belsebul kinye kongono teremo ningi

²² Kano kinye iye te yunge konopuna kuro te molorumuna mongo keru lepa melema naa kanopa ungu naa nimu iye te Jisas molorumuna meko oringi kinye Jisasini iyemu tepa koinjo ltimu kinye kano iyemu ungu nimbe melema kanorumu.

²³ Aku terimu ulu kanokolio imbomani pali mini ltekolio ningei, "I iyemu iye nomi king Devitinga malo, lino nokopo moromolo kano iyemunje?" ningi.

²⁴ Nalo aku ningi ungumu pilkolio Farisi iyemani ningei, "Molo. Kuromanga nomi Belsebul kau iye Jiasinga konopuna molopalie yu enge tirimona yuni kuroma topa makororomo," ningi.

²⁵ Enoni aku teko konopuna pileringi mele Jisasini pilipolie nimbei, "Imbo talape te konopu tendekuna naa pupili molko tuku tingina owe panjiko eno enongano opa teko lupe lupe moromele kinye kano talapemu pora nimo. Molo kombu tenga imboma molo ulke tendekuna peremele imboma konopu tendekuna pupili naa molko eno enongano opa teremele kinye kano imbo talapemu tungu tiko yu mele mele moromele.

²⁶ Aku tepala, Sataneni yunge kuro te makorolkanje aku telkamunga yunge talapemu kinye opa mele telka. Altopa yunge talapemu ambe tepa manda molemalaya? Pora nilka. ²⁷ Ungu te pilengei! Nani Belsebulinga engemuni kuroma makororo lemo enonga iyemani naringa engemuni kuroma makororomeleya? Akumunga enonga iye kuroma makororomele iyemani Goteni lino enge tirimona linoni kuroma makororomolo ningo pimelena enoni nando i nimele unguma kano iyemani pilko moke tekolio eno kolo toromele ningi. ²⁸ Nalo paimbo Gotenga Mini Kake Telimuni na enge tirimona nani kuroma makorundu lemo Gote iye nomi kingimu molopa imboma nokombalo waimu eno moromelena oi wendo omo," nimu.

²⁹ "Ungu te peya i tepa: Iye enge nili teni yunge ulkemu nokopa kondolka kinye iye teni we manda tukundo omba melema wapu lipe meli pulkaya? Akumu manda molo. Oi wapu noli iyemuni iye enge nilimunga kimbo kima ka topa noipelie yunge ulkena manda omba melema wapu lika.

³⁰ Na naa lipe tapondoromo imbomuni na kinye opa pule toromo. Imbo teni na lipe tapondopa kongi sipsipima tukundo naa ltimu imbomuni kongi sipsipima topa makoropa mundurumo. ³¹ Aku teko ningo moromelemunga nani enondo i tepo nio. Imbo teni ulu pulu kerima tepa, ungu taka tondopa nimbe kenjirimo uluma Goteni manda mainye pupili nimbe tiye kolombalo. Nalo imbo teni Gotenga Mini Kake Telimu nimbe kenjipe ungu taka tondombalo uluma Goteni mainye naa pupili nimbe tiye naa kolombalo. ³² Iyemunga Malo ungu taka tondopa ungu nimbe kenjirimo imbomu aku tepa ulu keru tere-moma Goteni mainye pupili nimbe tiye kolombalo. Nalo Mini Kake Telimuni ulu te teremo kinye imbo teni ungu taka tondopa, opa tepa tipe yuni naa teremo, kuromanga nomi Sataneni yu lipe tapon-doromona aku teremo nimo imbomu aku tepa ulu keru teremomu kinye kape mulu mai pora nimbalo wali kinye kape mainye naa pupili nimbe paa tiye naa kolombalo.

Unjo kerimuni mongo kerimu toromo

³³ Unjo penga te kanokolio mongo pengama tombalo nomolo ningo karomele. Unjo keru te kanokolio mongo kerima tombalo manda naa nomolo ningo karomele. Unjo te mongo toromo kinye kanokolio i unjomu penga, i unjomu keru ningo moke teko karomele. ³⁴ Eno Farisi iyema, kolo topa imboma tepa kenjili waimbemunga waloma. Imbo te yunge konopuna peremo unguma kau kerena nimbe tirimo akumunga eno iye keru moromelemanu ambe teko ungu pengama manda ningeya? ³⁵ Aku tepa mele, imbo penga teni yunge konopuna ulu penga peremoma teremo, nalo imbo keru teni yunge konopuna ulu keru peremoma teremo. ³⁶⁻³⁷ Akumunga nani enondo i

ungu nimbo tiro. Goteni imboma kot tendembalo walimunga enongano ungu nimelema moke tepa pilipelie nu imbo toya tolimu, nu imbo kerimu nimbelo akumunga imbomani maina we ungu nimelema pali kape moke tepa pilipelie ambe telka aku unguma niniya, ningo para tiwi nimbelo,” nimu.

Ulu wengendeli te tewi ningo iye maren i Jisas waliko pilingi

³⁸ Kano kinye Farisi iye mare kinye Gotenga ungu manemanga puluma pilko mane tiringi iye mare kinye enoni Jisas-into ningei, “Ungu Mane Tilimu, nu paimbo Goteni kongono tendani nimbe maina lipe mundurumunje lino kanamili ningo Goteni kau manda ulu enge nili teremo mele te tewi,” ningi.

³⁹ Jisasini topondopa nimbei, “Kinye maina moromele imbo kerima kau molko eno ambo wapera toli mele moromele. Eno teko kenjiko Gote liko tui tirimele imbomani Goteni kau ulu enge nilima manda teremo mele kanamili tewi ningo na konge teremele. Nalo Goteni na lipe mundurumuna ombo molto. Yu kinye tapu topo kongono terembolo mele lipe ondbalo ulu enge nili te wendo naa ombalo. Gotenga profet iye Jona kinye wendo orumu ulu akumuni kau lipe ondbalona kanonge. ⁴⁰ Oma awili teni Jona lipe pengo mundurumu kinye yu omamunga olona ipu leli tangoli wali yupoko molopa perimu kinye omamuni yu nomu kulendona meku topawendo mundurumu kinye yu altopa we molorumu mele Iyemunga Malo ono teko panjinge kinye aku tepa ipu leli tangoli wali yupoko maina tukundo pepalie makilipe koinjo molombalo. ⁴¹ Oi kombu awili Ninive imboma paa molko kenjiringi nalo Gotenga profet Jonani pilipe Ninive imboma pumbe nimbe tirimu kinye pilkolio teko kenjiringi mele kanoko keru pilko konopu topele toko molko kondoringi. Aku teringimunga kinye moromele imbomani Jonanga olandopa iye te ya moromo iyemunga ungumu liko tui tiko naa pimelemunga kot walimu altopa wendo ombalo kinye Ninive imbomani

kotena angilko, kinye moromele imbo- mando teko kenjiringi, mindili nonge kinye paa ninge nimu. ⁴² Oi lino Israel imbomanga iye nomi king Solomon yu iye paa enge nili te molopa, yu ungu lupe lupema lipe manjindilimu pepili molorumu mele kombu Sipa nokorumu ambo nomi kwiniimu pilipelie, Solomononi ungu pengama kau nimu mele pilimbeindo yu kombu tulena molopalie Solomon molorumuna wali awini aulkena pelipe orumu. Aku tepa terimumunga, iye nomi Solomononga olandopa ya moromo iyemuni nimo ungumu, kinye maina moromele imbomani naa pilko, liko tui tirimelemunga kot walimu wendo ombalo kinye kombu Sipa ambo nomi kwiniimuni nimbei, ‘Nani Solomononi ungu penga nimu mele pilimboindo aulke tulena oru nalo Solomononga olandopa molorumu iyemuni nimu ungumu eno naa pilko, liko tui tiringi imboma aku teringimunga eno paimbo mindili nonge,’ nimbelo,” nimu.

Keri kuro oi molorumuna altopa tukundo ombalo

⁴³ “Kuro te iye tenga konopuna wendo ombalie, no naa mololi kombumanga pumbe manda koro molombalo kombu te kororomo. Te naa kanopa ltendepalie ⁴⁴ yuni nimbei, ‘Na oi molopolio wendo ondu ulkena kelepo pambo,’ nimbe yu omba yu oi molopa purumu ulkemu karomo kinye ulke pureme mepa tepa penga tepa we lepa imbo te naa moromo kinye kanopalie, ⁴⁵ yu kelepa anjo pumbelie kuro enge nili paa olandopa kite yupoko pakera lipe mepa omba eno peya kano ulkena tukundo pungo moromele. Kano kinye kano iyemu oi molopa kenjirimo nalo pele paa kamukumu olandopa molopa kenjirimo. Aku tepa mele, kinye ya teko kenjiko moromele imboma pele kamukumu molko kenjinge,” nimu.

Jisasini i nanga angu kame nimbelle nimu

⁴⁶ Jisas imbo maku toko moloringima ungu mane tipe molopili yunge anumu kinye angenupili kinye yu kinye ungu ningeindo ongo pena angileringi. ⁴⁷ Imbo

teni yundo nimbei, “Aminye kinye angenali kinye eno nu kinye ungu ningei penana ongo angimele,” nimu.

⁴⁸ Jisasini yundo topondopa ungu iko topalie nimbei, “Nanga ama nariya? Nanga ango kame naimelya?” nimbelie, ⁴⁹ yu lombili andoli imboma ki tundu topalie nimbei, “I imboma nanga anumu kinye nanga ango kame moromele. ⁵⁰ Nanga Ara, mulu kombuna moromomuni teangei nimo mele pilko liko tereleme imboma nanga anumu kinye nanga angenupili kinye nanga kemulupili kinye moromelemunga aku tepo nio,” nimu.

13

Jisasini ungu kongolino lipelie imbo teni wit mongo poinyena tanda tirimu nimu

¹ Imbo maku toko moloringimando aku tepa nimbe pora tipelie, Jisas ulkena molopa pena pumbe nomu kulendo pumbe molorumu. ² Imbo paa awini yu molorumuna ongo maku toko moloringimunga nona andoli sip te nona ola lerimumunga tuku pumbe molorumu, imboma nomu kulendona angileringi. ³ Yuni aku imbomando ungu awini nimbe timbeindo ungu kongolino lipe kau nimu. Te i tepa nimbei, “Pileio! Iye teni wit mongo yunge poinyena andopa tanda tirimu. ⁴ Tanda tilipe andorumu kinye mongo mare aulkena mainye purumu, kanoma keramani ongo tiltiko liko noringi. ⁵ Mongo mare kou perimuna mainye pumbelie mai koltalo lerimuna pumbelie nondopa muli topa wendo orumu. ⁶ Nalo pulkono naa mundurumuna ena terimu wali kanoma kapu lepa kolorumu. ⁷ Mongo mare lokoloko teli ka molorumuna mainye purumu. Ka lokoloko telimani wendo omba witima topa nomba aku torumu. ⁸ Langi mongo mare mai pengana mainye purumuma wendo omba mongo pengama torumu. Mare mongo 100, mare 60, mare 30 torumu,” nimu. ⁹ Aku nimbelie, “Imbo komu angilimbelomani i ungumu pileio,” nimu.

Jisas ambele konopu lepalie unguma kongolino lipe kau nimu

¹⁰ Jisas lombili andolima yu molorumuna ongolio yundo ningei, “Nu imbomando unguma ningo tini wali ambe telka ungu kongolino kau ltinoya?” ningi.

¹¹ Yuni enondo topondopa nimbei, “Gote iye nomi kingimu molopa imboma kinye melema kinye nokoromomunga ulu pulu yu yunu pilerimu kano ulu puluma, kinye eno na lombili oromele imboma pilengei nimbelie eno nimbe tirimo. Nalo we imboma nimbe naa tirimo. ¹² Gotenga ungumu pilko kondoromele imboma paa olandopa nimbe timbelona pilinge. Pilko paa kondonge. Nalo pilko naa kondoromele imboma eno alaye kolte pimele ungumu kape wendo limbelo.

¹³ Eno mongoni kanokolio nalo kanoko imbi naa tirimele. Komuni pilkolio nalo naa liko manjirimele,

akumunga nani we imboma enondo unguma nimbo tiembo nimbolio ungu kongolinoma kau ltio. ¹⁴ Aku ulu teko moromelemunga koro oi Gotenga profet iye Aisaiani aku teko tenge oi nimu mele wendo oromo. Aisaiani nimbei, Enoni waliwalima komuni pilinge nalo konopu paa naa liko manjinge; mongoni kanonge nalo melte paimbo kanoko imbi naa tienge.

¹⁵ I imbomanga konopuma paa pipi tirimo; ungu pilingeindo komu naa tendeko moromele. Eno mongo kumbuli moromele. Aku ulu teko moromelemunga naa kanoko naa pilko moromele.

Aku uluma aku teko naa telemalanje enoni enonga mongoni kanoko uluma imbi tiko komuni pilko konopuna pilkolio konopu topele tolemala, kano kinye nani eno koinjo pangei nilka, nimbe Goteni nimu. (*Ais 6:9-10*)

Aisaiani aku tepa nimu mele, kinye we imboma teko moromele.

¹⁶ Nalo na lombili andolima enoni mongoni paa paimbo kanoko komuni paa paimbo pilko moromelemunga eno malo. ¹⁷ Nani enondo i ungu paa paimbo nimbo tiro. Oi moloringi imboma, Gotenga nimbe munduli ungu ningi profet iyema

kinye, Gotenga unguma pilko liko tumbi tiko moloringi imboma kinye, kano imbo awini kinye eno mongoni kanoko moromele melema kinye uluma kinye kanongeindo kanamilia ningo moloringi nalo naa kanoringi. Eno kinye komuni pilko moromele unguma pilingeindo pilemilia ningo moloringi nalo naa pilingi akumunga nani eno kinye paimbo kanoko paimbo pimelemunga eno malo nio.

Wit mongomunga kongolino ltimu ungu pulumu

¹⁸ Kinye, imbo teni wit mongo tanda tirimu ungu kongolinomunga pulumu nembo pileio. ¹⁹ Mongo mare tanda tirimu aulkena mainye purumu kanomanga ungu pulumu i tepa: Imbo teni Gote iye nomi kingimu molopa imboma nokoromomunga ungumu pilipelie naa pimo wali ulu kerimanga pali ulu pulumu peremo kuromuni omba mongo tanda tili konopuna pumbei peremoma walitikale toropa wendo ltime. ²⁰ Mongo mare tanda tirimu kou perimuna mainye purumuma imbo mare i teko moromele. Imbo mareni ungumu pilkolio walitikale tumbi tiko konopu tiko pilko ltimele. ²¹ Nalo eno pulkono naa mundukolio ungumu alaye kolte kau pilko moromele. Pele eno konopuna umbuni teremo kinye molo eno Gotenga ungumu pilko liko moromele mele imbo lupemani kanoko keru pilkolio ungu taka tondoko teko kenjiko mindili tirimele kinye enonga pilko ipuki tirimele unguma tiye koromele. ²² Mongo mare tanda tirimu lokoloko teli unjo ka molorumuna mainye purumuma imbo mare kape aku teko moromele. Enoni ungumu pimele kinye konopuna umbuni teremo umbunima kinye, mele awini noikolio aku melemani lino lipe taporomo ningo pilko moro mele uluma kinye, kano teli ulu mare wendo omba ungu kanomu topa noromo kinye ungumuni ulure naa tepa langi mongo naa toromo. ²³ Imbo mare tanda tirimu mai pengana mainye purumuma imbo mare aku teko moromele. Enoni ungumu pilkolio ungu pulumu pilko kondoromele. Pele eno langi mongo toromele. Kano imbo marenga

langi mongo 100 topa, imbo marenga 60 topa, marenga 30 topa, aku tepa toromo,” nimu.

Era kerima poinyena wendo orumu nimbe kongolino lipe nimu

²⁴ Jisasini ungu kongolino te lipe imboma nimbe tipelie nimbei, “Gote iye nomi kingimu molopa imboma nokoromo akumu i tepa mele. Iye teni yunge poinyena wit mongoma pumbe tanda tirimu. ²⁵ Nalo imboma uru peringi kinye yunge opa pule iye te omba wit none teli era kerimanga mongoma wit poinyena tanda tipelie purumu. ²⁶ Kano kinye mongo pengama wendo omba wit mongo torumu wali era kerima popo tiko molorumuna kanoringi.

²⁷ Kano kinye poinye pulu iyemunga kongono tendeli iyema ongo yundo ningei, ‘Awilimu, nunge poinyena langi mongo pengama tanda naa tirinuya? Ambe telka era kerima kinye wendo oromoya?’ ningi.

²⁸ Yuni enondo nimbeindo, ‘Tena. Opa pule iye teni aku era mongoma omba tanda tirimu lepamo,’ nimu. Kongono tendeli iyemani ningei, ‘Era peya wakamaka wendo orombe kani pumbo era kerima akupo lipo maku tamili konopu ltenoya?’ ningi.

²⁹ Nalo yuni nimbei, ‘Molo. Era tenge wali wit peya pulu akungenje. ³⁰ Altopa wit kamukumu lipo maku tomilindo oi peya ongo molangili. Pele wit kamukumu limolo walimu wendo ombalo wali nani wit karu leko lindinge imbomando nimboi, “Oi era kerima kalangei liko piye teko maku toko noikolio, altoko wit inie toko nanga wit noiro ulkena maku toko noindeio,” nimbo,’ nimu,” nimbe Jisas nimu.

Mastet mongo paa kelomunga manda lepalie nimu

³¹ Ungu te manda lepalie nimbei, “Gote iye nomi kingimu molopa imboma nokoromo akumu i tepa mele. Iye teni unjo mastet mongo te lipe ³² yunge poinyena tanda tipe mundurumu. Mastet mongo akumu langi imbomanga pali yu paa kelomu nalo wendo omba awili litemo kinye poinyena moromo melema pali yu paa awilimu. Kamukumu awili lepa

unjo mele angimo kinye kerama ongo unjo komanga manga takoromele,” nimu.

Yisimunga manda lepa nimu

³³ Ungu te manda lepalie nimbei, “Gote iye nomi kingimu molopa imboma nokoromo akumu i tepa mele. Ambo teni yu langi plawa akopili nimbe isi walo kolte plawa awininga mundupe topele torumu kinye plawa pali akorumu,” nimu.

Jisasini ungu manda lelima kau nimu

³⁴ Kano unguma pali Jisasini imbo-mando nimbe yu ungu manda lepa kau nimu. We ungu te enondo tumbi tipe naa nimbe ungu manda lepa kau nimu.

³⁵ Aku tepa terimumunga koro oi Gotenga ungu nimbe mundulima imboma nimbe tirimu iye profet teni oi i tepa nimbei,

Nani i ungu nimboindo ungu manda lepo kau nimbo. Goteni oi mulu mai talo terimu wai kape omba yandopa yandopa kape kinye kape mona naa ningi lopeke tepa perimu unguma nimboindo ungu manda lepo kau nimbo, *(Sng 78:2)*
nimu. Jisasini terimu ulumu aku ungumu ara tirimu.

Era kerimunga ungu manda lepa nimu-munga ungu pulumu

³⁶ Jisasini ungu manda leli akuma nimbe pora tipelie, yu maku toko moloringi imboma tiye kolopa ulkendo purumu wali yu ki tipi kanoli iyemani yu molorumuna ongolio ningei, “Poinyena era keru orumu ungu manda lelimunga ungu pulumu linondo ningo para tiwi,” ningi.

³⁷ Yuni topondopa nimbei, “Langi mongo pengama tanda tirimu iyemu aku Iyemunga Malo. ³⁸ Poinyemu mai kombu pali. Langi mongo pengama imbo Gote nanga iye nomi kingimu molopili nimelemunga enonga konopumanga Goteni tapu tepa molopa nokoromo imboma. Era keru akuma ulu kerimanga pali ulu pulumu peremo kuromunga imboma. ³⁹ Era keru mongo tanda tirimu opa pule akumu kuromanga nomi Satan. Wit tukundo liko maku tonge wali akumu mai kombu pora

nimbelo walimu. Wit mongoma tukundo linge imboma mulu kombuna enselema.

⁴⁰ Erama liko maku tokolio tipena karomele mele mai kombu pora nimbelo walimunga aku tepa. ⁴¹ Iyemunga Maloni yunge enselema lipe mundumbelo wali, enoni imbo Gotenga unguma naa pilko, teko kenjiko moromele imboma pali kinye, ulu pulu keru teremele imboma pali kinye, Goteni tapu tepa molopa nokoromo imboma molongena wendo liko maku tokolio, ⁴² tipe awili nomba peremo kombuna tukundo toko mundunge, kanona imboma kola teko paa mindili nongo pereko molonge. ⁴³ Kano walimanga imbo tumbi nilima enonga Lapa iye nomi kingimu molopa nokoromo kombuna ena pa teremo mele eno aku teko pa tepili molonge. Imbo komu angimomani i ungumu pileio,” nimu.

Kou ket maina lopeke tepa peremomundo kongolino lipe nimu

⁴⁴ Jisasini aku nimbelie nimbei, “Gote iye nomi kingimu molopa imboma nokoromo akumu i tepa mele: Kou mone mare ket tenga tuku panjikolio poinye tenga oi muru liko lowai teringi we perimu. Iye teni walite kanopa ltendepalie kelepa aku torumu. Aku topalie konopu tipe pumbe yunge melema pali lipe maket tepa kou yando lipelie aku poinyemu pumbe yando ltimu,” nimu.

Kulumbu kou paa olandopa puli te yolo lilimu manda lepa nimu

⁴⁵ “Gote iye nomi kingimu molopa imboma nokoromo akumu i tepa: Kou bisnis teli iye teni kulumbu paa pengama kororumu. ⁴⁶ Kano kinye kulumbu kou paa awili puli te kanopalie, yu pumbe yunge melema pali yolo lipe kou yando lipelie kano kulumbu pengamu topo topa yando ltimu,” nimu.

Oma munemunga manda lepa ungu nimu

⁴⁷ “Gote iye nomi kingimu molopa imboma nokoromo akumu i tepa mele: Oma mune te nomuna toko munduringi kanomuni oma lupe lupema ltimu. ⁴⁸ Oma munemu paa peko lerimu kinye kunduko

liko nomu kulendona noikolio, mainye molko moke tekolio pengama liko wali basket pokorenga munduringi nalo kerima toko lteringi. ⁴⁹ Mai kombumu pora nimbelo walimunga aku tepala. Mulu kombuna enselema ongolio, imbo teko kenjiko molongema wendo liko imbo tumbi tiko molko kondongema molangei ningo aku teko moke tekolio ⁵⁰ imbo teko kenjiko molongema liko tipe awili we nomba kau peremo kombuna toko tuku mundunge, kanona kola teko paa mindili nongo pereko molonge,” nimu.

⁵¹ Ungu kongolino lipe nimbe pora tipelie Jisasini ki tipi kanoli iyema walipe pilipelie nimbei, “Aku unguma pali ungu puluma eno piltimeleya?” nimu. Enoni yundo ningei “Piltimolo,” ningi.

⁵² Yuni enondo nimbei, “Aku lemo Gotenga ungu manemanga puluma pilko mane tirimele iyemani Gote iye nomi kingimu molopa imboma nokoromomunga unguma mane tirimolo kinye pilko liko moromele kano iyema eno i tepa: Ulke pulu iye teni yunge mele penga awini noirimomanga mele koinjoma kinye mele oima kinye peya wendo lipe mepa oromo,” nimu.

Nasaret imbomani Jisas umbulu tiringi

⁵³ Jisasini aku ungu kongolino nimbe pora tipelie kano kombumu tiye kolopa yu purumu. ⁵⁴ Tiye kolopa pumbelie yunge ulke kombu Nasaret ombalie Juda imboma maku toko Gotenga ungumu pilingi ulkena tuku pumbe imboma mane tirimu kinye pilkolio eno mini ltekolio ningei, “I iyemu yunge lipe manjilimu kinye yunge ulu enge nili teremomanga engemu kinye yu tena ltimuya? ⁵⁵ Yu ulkema takorumu iyemunga malo, Maria yunge anumu. Jems kame, Josep kame, Saimon kame, Judas kame, yunge angenupili moromele. ⁵⁶ Yunge kemulupili lino kinye peya moromolo. Aku lemo yunge lipe manjilimu kinye yunge ulu enge nili teremomanga enge nilimu kinye yu tena ltimuya?” ningi. ⁵⁷ Aku teko unguma ningo yu ungu nimbe uluma tepa molorumu mele kanoko keru pilko yu umbulu tiringi. Yu umbulu tiringi ulu kanopalie Jisasini enondo nimbei,

“Gotenga iye profet tenga imbi mololi akumu kombumanga pali imbomani pali pilkolio yunge unguma pilko ltimele.

Nalo yunge ulke kombuna yu kinye peya kopu teko moromele imboma kau yuni nimo ungumu pilkolio yu linonga we iyere, yu imbi mololi iye te molo ningo yu nimo unguma naa pilko, liko tui tirimele,” nimu.

⁵⁸ Kano kinye yu ungu nimbe uluma tepa yu yunu molorumu mele ipuki naa tiringi wali yu kano kombuna ulu enge nili awini naa terimu.

14

Jon Imbo No Ltindili toko kondoringi

¹ Kano walimanga kombu Galili distrik nokorumu iye nomi king Heroteni Jisasini terimu mele temane toringi pilipelie ² yu kinye tapu toko molko yu liko taporingi tapu iyemando nimbei, “I uluma teremo iyemu Imbo No Ltindili Jon lepamo! Yu kolopalie makilipe wendo omomunga ulu enge nilima teremo engemu yu kinye peremo,” nimu.

³⁻⁴ King Heroteni aku tepa nimu ungumunga pulumu i tepa: Oi walite Heroteni yunge angenu Filiponga ambo omenu Herodias mangopa ltimu. No Ltindili Jononi Herot aku tepa terimu ulu kanopalie yundo waliwalima nimbei, “Nuni Gotenga ungu mane te toko tangondoko angenanga ambomu mangoko ltinu. Akumu teko kenjirinu,” nimu kinye Heroteni yu lipe ka tipe ka ulkena panjirimu. ⁵ Ka ulkena panjipelie yu topo kondambo konopu lerimu nalo we imbomani Jon yu Gotenga iye profet te moromo ningo kanoringimunga yu pipili kolopalie Jon topa naa kondorumu.

⁶ Altopa walite king Herot meringi walimu wendo orumu kinye Herodias lemenu ulkena tukundo omba, iyema maku toko kanoko molangei yu danis terimu. Heroteni ambo wenepomu aku terimu ulu kanopa paa penga pilipelie ⁷ yundo nimbei, “Nando tiwi ninio melema paa timbo,” nimbe, nimbe panjipe Gotenga imbi lepa mi lerimu. ⁸ Yuni aku tepa nimuna anumuni pilipelie lemenu ungu te nimbe tirimu kinye pilipelie ambo

wenepomuni Herotendo nimbei, “Imbo No Ltindili Jononga pimingimu plet tenga noiko na tiwi,” nimu. ⁹⁻¹⁰ Yuni aku tepa mele konge terimuna pilipelie Herot konopu umbuni terimu nalo yuni paa timbo nimbe, nimbe panjipe Gotenga imbi lepa mi lerimu mele kape, yu konopu alowa tendembalo kinye yu kinye peya langi nongo moloringi iyema yu kanoko keru pilinge mele kape, aku ulu talo pilipelie, ka ulkena nokoringi iyemando ungu te nimbe mundupelie Imbo No Ltindili Jononga nomimu toko pule toko pimingimu meko waio nimu. ¹¹ Aku nimu ungu pilkolio Jon toko kondoko, yunge pimingimu pelete tenga noiko, meko ongo ambo wenepomu tiringi kinye yuni lipe anumu molorumuna mepa pumbe tirimu. ¹² Aku ulu teringimu pilkolio Jon lombili andoringi iyema ongo yunge onomu liko meko pungo ono tekolio Jisas molorumuna pungo temane toko tiringi.

Jisasini iye 5,000 langi tirimu

¹³ Iye nomi king Heroteni Imbo No Ltindili Jon topa kondorumu ungumu pilipelie, Jisas yu molorumu kombumu tiye kolopa tenga nanu molambo nimbe nona andoli sip tenga tukundo pumbe nomu Galili nekondo pumbe imbo naa peli kombu tenga kiyengo nimbe pumbei purumu. Nalo imbo awini Yu aku terimumu pilkolio enonga kombuma tiye kolko kimbo kongono teko nomu kulendona makai tendeko pungo yu purumuna akilio leko lombili puringi. ¹⁴ Jisas no kulendona ombalie imbo paa awini akuna maku toko moloringina kanopalie eno kondo kolopa enonga kuro torumu imbo meko oringima tepa koinjo ltimu.

¹⁵ Altopa ipupene ena pepumbei terimu kinye Yu lombili andolima yu molorumuna ongo yundo ningei, “I kombuna imbo te naa peremo. Ena nendo pepurumo kani ya maku toko moromele imboma pungo kombu marenga langi topo toko lipengei niwi,” ningi.

¹⁶ Nalo yuni yu lombili andolimando topondopa nimbei, “Ambe temona imbo akuma we pangei nembo ningo nimeleya?

Enoni enongano imboma langi mare liko tieio,” nimu.

¹⁷ Enoni yundo ningei, “Ya langi awini molo. Bret kaloli kelo kite pakera kinye oma kaloli talo kinye aku poko kau ltemo,” ningi.

¹⁸ Yuni akuma na morona yando meko waio nimu. ¹⁹ Kano kinye imbomando erana mainye molaio nimbelie yuni kano bret kaloli kite pakera kinye oma talo kinye lipelie muluna olando tipe kanopa Gote kinye paa tereno nimbe bret kalolima ambolopa pike lepa oma kinye lombili andolima moke tepa tipelie imboma moke teko tieio nimuna moke teko tiringi. ²⁰ Eno pali kano langima noringi kinye olo terimu. Pele lombili andolimani langi arikili lerimuma liko maku toko wale basket ki yupoko lakilingi. ²¹ Langi noringi iyema 5,000 mele. Ambo bakulu mare peya langi noringi akuma kambu naa toringi.

Jisas no mongoluna ola andorumu

²² Imboma langi tirimu noringi wali Jisasini yu ki tipi kanoli iyemando tumbi tipe nimbei, “Maku toko moromele imboma nani pangei nembo. Eno nona andoli sipina ola pungo no nekondo kumbe leko paio,” nimu. ²³ Imbomando paio nimbelie yu yunu Gote kinye ungu nimbeindo mai kembona ola purumu. Kano kinye ena pepumbe kombu kala torumu kinye akuna yunu molorumu. ²⁴ Sipimu no nekondo pumbeindo nomu awi tuku tingina kokele pumbei purumu wali sip kumbendo mendo tipe poporomeni topa, nomu torumula kinye nomu ola pumbe mainye omba terimu, sipimu topa ola munde mainye munde terimu.

²⁵ Kano kinye ipu leli kombu muni naa lepili yu lombili andolima sipina ola molko puringina Jisas nona ola kimbo kambulupe tepa sipina ombai orumu. ²⁶ Enoni yu nona ola kimbo kambulupe orumu ulu kanokolio, pipili awili teko kolkolio “Kuro te oromoa!” ningo mini lteringi kinye

²⁷ Jisasini tamburumbu enondo nimbei, “Eno konopu toimbo topili molaio. Na kau oro. Pipili naa kolaio,” nimu.

²⁸Yuni aku nimu ungu pilingi kinye Pitani topondopa nimbei, “Awilimu, akumu paimbo nu kau onio lemo nu oronona na nona ola angilipo wambo niwi,” nimu.

²⁹Yuni owi nimu kinye Pita sipina wendo pumbe nona mainye pumbelie nona ola kimbo kambulupe Jisas molorumuna pumbei purumu. ³⁰Nalo poporome enge nili torumu kinye kanopalie pipili kolopa yu no wangombai tepalie, “Awilimu, na ki ambolko liwi!” nimbe alako torumu.

³¹Kano kinye Jisasini ki tinio tipe ambolopa Pita kundupe ola lipelie yundo nimbei, “Nu alaye kolo kau ipuki tirino iyemu ambe temona konopu talo ltenoya?” nimu.

³²Sipina tuku puringili kinye poporome topa kelerimu. ³³Aku terimu ulu kanokolio sipina tuku moloringi iyemani Jisasinga imbi liko ola mundunduko kapi ningo “Nu paimbo Gotenga Malo lepamo,” ningi.

Jisasini Genesaret kombuna imbo kuro toli awinima tepa koinjo ltimu

³⁴Kano wali Jisas kinye Yu lombili andolima kinye nomu Galili nekondo pungolio nomu kulendona kombu Genesaret lerimuna wendo oringi. ³⁵Kano kombuna sipina mainye oringi kinye akuna moloringi iyemani Jisas kanoko imbi tikolio akundo lerimu kombumanga moloringi imboma pali ningo munduringi kinye imbomani kuro torumu imboma pali yu omba molorumuna meko ongolio, ³⁶nunge wale pakoli pundumu kau ambolangei niwi ningo konge teringi. Kano kinye kuro torumu imbomani yunge wale pakolimu amboloringi imboma waye koinjo puringi.

15

Gotenga ungu manemuni anda kolepalenga uluma pange tenderimu

¹Kano kinye Farisi iye mare kinye, Gotenga ungu manemanga puluma pilko mane tiringi iye mare kinye eno Jerusalem tiye kolko Jisas molorumuna ongo yu waliko pilkolio ningei, ²“Linonga anda kolepalemani teaio ningi ungu manemu nu lombili andolimani ambe telka toko

tangondoromeleya? Anda kolepalemani teaio ningi mele wambo pilipolio linoni kima kulumie toromolo mele enonga kima aku teko kulumie naa toko langi we noromele,” ningi.

³Jisasini topondopa nimbei, “Enoni kape enonga anda kolepalemani teaio ningi mele kau pilko liko tengeindo Gotenga ungu manema ambe telka toko tangondoromeleya? ⁴Akumunga Goteni nimbei, Aminyeli lanielinga unguma pilko liko tenge tiko teaio,

nimbe

Imbo teni yunge anumundo molo lapando ungu te nimbe kenjipe iri tomo lemo kano imbomu toko kondangei, (*Kis 15:4; Lo 5:16*)

nimu kanomu. ⁵Nalo eno iyemani ningei, imbo teni yunge anumu lapa talondo nimbei nani elo mele mare lipo tapopo tilkama oi Gote timbo nimbo panjindu kanomunga elo manda naa lipo tapopo timbo nimbelie ⁶aku tepa nimbelomunga yunge lapa imbi lipe ola mundumbelo ungu te naa pembalo nimele. Aku teko nimele ungumuni anda kolepalemani mane tiringi unguma olandopa ningo Goteni nimu ungumu ulure molo mainye pupili nimele. ⁷Eno ungu manema pilko mane tirimele iyema kinye Farisi iyema kinye eno topele mapele toli iyema moromele! Gotenga profet iye Aisaiani enondo nimu mele i tepa paimbo nimu.

⁸Goteni nimbei,

Kano imboma enonga keremani na kapi ningo Iye Awili olandopamu, nu lipo awili tirimolo ningo na imbi liko ola mundurumele nalo enonga konopuma tule tepa ltemo. Na naa tirimele.

⁹Enoni nanga imbi lipo ola mundemili ningo na we popo toko kapi nimele. Maina imbomani mane tirimele unguma kau mane tikolio i ungu manema Goteni teaio nimo ungu manema ningo pilko liko tereleme, akumunga na popo tonge kinye popo we toromele, nimu, (*Ais 29:13*)

nimbe nimu.

Jisasini imboma tepa kaloro mundurumo ulu akuma nimu

¹⁰ Aku tepa nimbelle Jisasini maku toko moloringi imbomando na morona waio nimbelle enondo nimbei, “Nani aku niomunga ungu te nimboi tero ungumu komu tendeko ungumunga pulumu pilko kondaio. ¹¹ Imbomanga kangina tawendo lepalie kerena pumbe olona tuku purumo melteni Gote manda popo tonge aulkemu pipi timbei kalaro te manda naa mondoromo. Imbomanga konopuna tukundo pepalie wendo oromo ulumani kau imboma tepa kalaro mondoromo,” nimu.

¹² Aku nimu ungu pilkolio, yu lombili andolima yu molorumuna ongolio ningei “Nu aku teko nino ungu pilkolio Farisi iye-manipaa pilko keripilinge mele nu piltinoya?” ningi.

¹³ Nalo Jisasini topondopa ungu manda lepa Farisima moloringi mele nimbelle nimbei, “Nanga mulu kombuna moromo Arani poinyena langi imbo naa panjirimuma pali pulu akumbelo. ¹⁴ I iyemani nimele mele konopu kimbo tiko naa pilko molangei. Eno mongo kerilelimani mongo kerilelima aulke liko ondromele iyema moromele. Mongo kerileli iye teni mongo kerileli iye te aulke te lipe ondopa ki ambolopa mepa pumbelo wali elo waye kombuna topa mainye mundumbelo,” nimu.

¹⁵ Kalaro moromomunga ungu manda lelimu aku tepa nimu kinye pilipelle Pitani yundo nimbei, “Aku ungu manda leko niniomunga pulumu ambe tepaya? Ningo para tiwi,” nimu kinye ¹⁶ Jisasini enondo nimbeindo, “Kinye kape eno naa piltimleya? ¹⁷ Imbo tenga kangina tawendo lepalie kerena purumo melte olona tuku pumbe tawendo omba le muruna kamukumu purumo mele naa liko manjirimeleya? ¹⁸⁻¹⁹ Kerena tukundo purumo melemani ulure naa teremo. Ulu kerima oi konopu liko manjikolio pele kamukumu wendo oromomunga konopuna pepalie kerena wendo oromo kano melemani kau Gote popo tombalo aulkemu pipi timbei kalaro mondoromo. Kano melema i tepa: Konopuna ulu kerima pimele, imboma toko kondromele, ambo iye pulima molo iye ambo lilima imbo lupema kinye ulu kerinale teremele, wapu ulu kerinali lupe

lupema andoko teremele, wapu noromele, kolo toko imboma kot tenderemele, imboma pipili kolko molko kenjingei ningo ungu umbulkondo nindirimele, ulu pulu akuma pilko teremele. ²⁰ Aku teremele ulu akumani imboma Gotenga kumbekerena tepa kalaro mondoromo. Nalo ki oi naa kulumie toko langi we tumbi tiko noromele ulu pulumuni imbo tenga konopuna tuku kalaro naa mondoromo,” nimu.

Kenan ambomuni Jisas ipuki tirimu

²¹ Kano kinye Jisas kombu Genesaret tiye kolopa Juda imboma moloringi kombu Galili distrik tawendo kombu awili Tair kinye Saidon talo lerimu kombuna tukundo purumu. ²² Akuna purumu kinye kombu Kenan ambo te molorumu. Yu wendo omba alako topalie nimbei, “Awilimu, Iye Nomi King Devitini Kalopa Ltimu Iyemu, nanga balomu kuro te konopuna tukundo molopa yu enge nimo kani nuni na kondo kolowi!” nimu.

²³ Nalo Jisasini yundo ungu te topondopa naa nimu. Kano wali yu lombili andolimani ongo yundo ningei, “Ambomuni nu kongenilipe nilipe lino lombili kapu toromona lino tiye teremo kani anjo pupili niwi,” ningi.

²⁴ Ambomu yu ambo lupe, Juda ambo te molo nimbe kanopalie Jisasini yundo nimbeindo, “Goteni na Israel imbo talapemunga kongi sipsip beambo ningo moromele imboma moromelena kau lipe mundurumu. Imbo talape lupema moromelena lipe naa mundurumu,” nimu.

²⁵ Aku tepa nimu ungu pilipelle ambomu omba yunge kumbekerena komongo topa pondopa mai kanopalie nimbei, “Awilimuya, na liko tapowi,” nimu.

²⁶ Aku tepa nimu kinye Jisasini topondopa ungu manda lepa nimbei, “Bakulumanga langima lipo owama timolo kinye manda naa tembalo,” nimu.

²⁷ Ambomuni nimbei, “Awilimuya, paimbo nino nalo owamani kape enonga pulu imbomanga langi pundu polona mainye purumoma liko noromele,” nimu.

²⁸ Kano kinye Jisasini yundo nimbei, “Ambomu, nu enge ningo ipuki tirino akumunga kinye konge tereno mele aku tepa wendo opili,” nimu. Aku tepa nimu

waimunga aku wali ambomunga lemenu koinjo pumbe molorumu.

Jisasini kuro torumu imbo awini tepa koinjo ltimu

²⁹ Aku wali Jisas kano kombumu tiye kolopa nomu Galili kulendo aulke te lerimuna omba pumbe mai kembo tenga ola pumbe molorumu. ³⁰ Kano wali yu molorumuna imbo paa awini oringi. Kimbo keru lerimuna aulke wamongo naa andoringi imboma kinye, mongo keru lerimu imboma kinye, kimbo ki karaye maraye terimu imboma kinye, ungu manda naa ningi imboma kinye, aku tepa kuro lupe lupe torumu imbo awini meko ongo yu molorumuna nondoko noiringi kinye yuni akuma tepa koinjo ltimu. ³¹ Ungu naa ningi imboma ungu ningi. Kimbo ki karaye maraye terimu imbomanga kimbo kima kelepa toya torumu. Kimbo keru lerimuna aulke wamongo naa andoringi imboma manda andoringi. Mongo keru lerimu imboma mongoni melema kanoringi. Aku tepa ulu enge nilima wendo orumuna kanokolio we maku toko moloringi imbomani paa konopu awini liko munduko, Gote eno Israel imboma nokorumu popo toringi Gote kapi ningo imbi liko ola munduringi.

Jisasini imbo 4,000 langi tirimu

³² Aku wali Jisasini yu lombili andolimando na morona wajo nimbelie enondo nimbei, “I imbo maku toko moromelema na kondo teremo. Wali yupoko na kinye molonge, kinye gai nongei te naa ltemo. Eno langi naa nongo we punge kinye aulkena kimbo ki tambaramba tepa, topa ne munde ya munde tembalo kani eno engele tepa pepili ulkendo pangei naa nimbo,” nimu.

³³ Aku nimu ungu pilkolio yu lombili andolimani ningei, “Paimbo nino nalo i imbo naa peli kombuna moromolo. I imbo paa awini manda nonge mele bret kaloli tena lembalona lipo timoloya?” ningi.

³⁴ Jisasini enondo “Bret kaloli ambe teko noirmeleya?” nimbe waltindirimu wali enoni “Bret kaloli kite yupoko pakera kinye oma koltalo kinye noirimolo,” ningi.

³⁵ Kano wali yuni maku toko moloringi imbomando mainye molaio nimbelie, ³⁶ bret kaloli kite yupoko pakera kinye omama kinye lipe Gote kinye paa tereno nimbe, langi akuma pike lepa yu lombili andolima tirimu kinye enoni imboma moke teko tiringi. ³⁷ Imboma pali nongo olo terimu. Pele langi nurupulu lierimuma lombili andolimani liko wale basketemanga lakilingi. Wale awili kite yupoko pakera peko lerimu. ³⁸ Iye 4,000 aku langima noringi. Ambo bakuluma kinye peya langi noringima kambu naa toringi. ³⁹ Kano kinye Jisasini maku toko moloringi imbomando ulkendo paio nimbelie, nona andoli sip tenga tuku pumbe, nomuna nekondo kombu Magadan purumu.

16

Jisasindo ulu enge nilima tewi ningi

¹ Kombu Magadan purumu wali Jisas molorumuna Farisi iyema kinye Sadyusi iyema kinye eno ongo, yuni ambe tembalonje, kanamili ningo yu manda manjiko konge tekolio ningei, “Ungu Mane Tilimu, nu paimbo Goteni kongono tendani nimbe ya maina lipe mundurumunje kanamili ningo mulu kombuna moromo Goteni kau manda ulu enge nili teremo mele te tewi,” ningi.

² Jisasini topondopa nimbei, “Ipupene ena pepumbeindo mulumu kondoromo wali kanokolio wali pengamu wendo ombalo nimele. ³ Ipu leli oi kombu tangombaindo kombu kupe topa mulumu tumbulu toromo kinye kanokolio lo ombalo konopu ltemele kanomu. Mulumu kanokolio kombumu i tepa i tepa tembalo ningo karomele nalo i walimanga uluma wendo oromoma kanokolio ulumanga pulumu manda naa pimele. ⁴ Kinye maina moromele imboma imbo kerima kau moromele. Eno teko kenjiko Gote liko tui tirimele kano imbomani Goteni kau ulu enge nilima manda teremo mele kanamili tewi ningo na konge teremele. Nalo Goteni na lipe mundurumuna ya ombo molto. Yu kinye tapu topo kongono terembolo mele lipe ondombai ulu enge nili te wendo naa ombalo. Gotenga profet iye Jonani terimu ulumuni kau lipe ondoromo mele manda

kanonge. Te lupe wendo naa ombalo,” nimbelie eno tiye kolopa purumu.

Yis manda lepa Farisima kinye Sadyusima kinye akumanga Jisasini nindirimu

⁵ Eno nomu Galili nekondo pungeindo Jisas lombili andoli iyema bret kaloli komu tindiko naa meko puringi. ⁶ Kano kinye Jisasini enondo lepi lepi topa ungu iko topalie nimbei, “Paa wamongo kanaio! Farisi iyema kinye Sadyusi iyema kinye enoni plawa akopili isi noirimelumu kane kane molaio!” nimu.

⁷ Aku tepa nimu ungu pilkolio yu lombili andoli iyemani enongano nendo yando ningolio ningei, “Lino bret kaloli nomili mare naa lipo mepo omolomunga aku tepa nimonje,” ningi.

⁸ Aku teko ningi ungu pilipelie Jisasini enondo nimbei, “Eno nani manda lipe tapombalo ningo walo kolte kau ipuki tirimele iyema, bret kaloli naa memolo ningo ambe telka nimeleya? ⁹ Kinye kape eno naa pilko kondoromeleya? Bret kaloli kite pakera iye 5,000 moke teko tiringi mele komu tindirimeleya? Nongo pora tiringi kinye langi pundu lierimuma liko wali basket awini toko peko tiringi mele komu tindiko naa liko manjirimeleya? ¹⁰ Molo bret kaloli kite yupoko pakera moke teko iye 4,000 tiringi mele naa pilko, nongo pora tiringi kinye wale basket awili mare langi nurupulu lerimuma lakilko peko tiringi mele naa pilko moromeleya? ¹¹ Yuni paimbo plawa kalolimundo naa nimo ningo ambe temona naa pilengeya? Farisi iyema kinye Sadyusi iyema kinye plawa akopili mele isi noirimelumu wamongo kanangei nindu nio,” nimu. ¹² Yuni aku nimu ungu pilkolio enoni plawa kalongeindo isi mundurumele akumundo naa nimo, Farisi iyema kinye Sadyusi iyema kinye enoni ungu mane tiringi ungumando nimo ningo pilingi.

Pitani Jisas yu Kraist moromo nimbe para tirimu

¹³ Jisas kombu awili Sisaria Filipai lerimu kombuna pumbelie, yu lombili andolimando walipe pilipelie nimbei, “Iyemunga Malondo imbomani Yu imbi leko nari nimeleya?” nimu.

¹⁴ Enoni yundo ningei, “Mareni nu imbo no ltindili Jon kolorumu, kinye kelepa makilipe ola moromo ningo pilko, mareni nu Goteni oi koinjo molopili olando ltimu iye Elaija kelepa omba moromo ningo pilko, mareni nu Jeremaia molo Gotenga iye profet oi kolorumu kinye makilipe ola moromo te lupe nimele,” ningi.

¹⁵ Aku teko ningi ungu pilipelie Jisasini enondo nimbei, “We imbomani aku teko nimele nalo enoni na nari nimeleya?” nimu.

¹⁶ Saimon Pitani topondopa nimbei, “Nu Koinjo Molopa Kau Puli Gotenga Malo, Goteni lino nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo oi nimbe kanopa ltimu iye nomi Kraist,” nimu.

¹⁷ Yuni aku nimu ungu pilipelie Jisasini yundo nimbei, “Jonanga malo Saimon, nu malo. I ninomu maina imbo teni nu naa nimbe timo. Ara mulu kombuna moromomuni nimbe timo. ¹⁸ Ungu te peya nundo nio. Nunge imbi Pita, kano imbimunga ungu pulumu kou kanomu. Kano koumunga ola nanga imbo talapemu lipo maku topo mondombo. Aku wali kololi ulu pulumunga enge nilimuni i nanga talapemu topa mainye manda naa mundumbelo, molo. ¹⁹ Gote iye nomi king molopa imboma nokombalo ulke kimu nu timbo. Aku wali nuni maina mele tendo molo nini melemu mulu kombuna tukundo moromo Goteni molo nimbelo. Nu maina mele tendo manda nini melemu mulu kombuna tukundo moromo Goteni manda nimbelo,” nimu. ²⁰ Kano kinye yu lombili andolimani Jisasindo Goteni eno nokopa kondombalo iyere lipo mundumbo oi nimbe kanopa ltimu iye nomi Kraist nu ongo morono ningi kano ungumundo yuni enondo enge nimbe nimbei, “Enoni anjo imbo tendekurendo kape na kano iyemu moro mele i teli oi paa naa ningo tieio!” nimu.

Jisasini yu kolopolio altopo makilimbo nimu

²¹ Kano kinye Jisas yu lombili andolimani yundo Goteni lino nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo oi nimbe kanopa ltimu iye nomi Kraist nu ningo, ningo para tiringi kinye pilipelie yuni yu kinye wendo ombalo mele pulu polopa eno tumbi tipe nimbe tipelie nimbei, “Na mindili awini nomboindo kombu awili Jerusalem paa pumbo nimbo pilipo moro. Juda imboma nokoromele tapu iyema kinye, Gote popo tondoli iye awilima kinye, Gotenga ungu manemanga puluma pilko mane tirimele iyema kinye, enoni na paa toko mindili kondonge. Na toko kondonge kolombo kinye, wali talo omba pumbelo kinye yupoko tipemunga Goteni nando makilko koinjo molowi nimbelo,” nimu.

²² Aku nimu ungu pilipelie Pitani yu wendo lipe aulke kulendo mepa pumbelie yu pulu polopa iri topalie nimbei, “Awilimu, aku teko paa naa niwi! Nu nino mele aku tepa paa wendo naa ombalomu,” nimu.

²³ Nalo Jisasini topele topa Pitando nimbei, “Satan, nu anjo pa! Goteni nando tewi nimu kongono temboi teromu pipi tini tereno kani nu anjo pa! Nu Goteni konopu ltemo mele naa lteno. Imbomani konopu ltemele mele kau lteno,” nimu.

²⁴ Kano kinye Jisasini yu lombili andolimando nimbei, “Imbo teni yu lombili pambo nimbelie yuni yunge konopumuni pimo melemanga topo mainye mundembo nimbe imboma unjo poloheyana angilko mindili nongo koromele mele yuni unjo poloheyana mele gomo lembaindo Jisas lombili pumboindo mindili nondu lemo manda; kolondu lemo manda nimbelie na lombili opili. ²⁵ Imbo teni yunge maina molopa naa kololi ulu pulumu ambolopa tembalo kinye yu kolopalie paa molopa kenjipe kau pumbelo. Nalo imbo teni na konopu mondopalie nanga kongonomu tendamboi nimbe tembalo kinye yu kolopalie yu koinjo molopa kondopa kau puli ulu pulumu paimbo kanopa limbelo. ²⁶ Akumu ambe temona nioya? Imbo teni maina melema pali yu yunu lipe noipelie yu mini pali kombu kerina pumbe mindili nomba molopa kenjilkanje kano

melemanani kano imbomu ambe tepa lipe tapolkaya? Lipe naa tapolka. Molo imbo teni na mini pali koinjo molopo kondopo kau pambo nimbelie yu ambele melteni mini pali koinjo molopa kondopa kau puli ulu pulumu topo topa likaya? Melteni manda topo topa naa limbelo. ²⁷ Iyemunga Malo altopa Lapanga enge pa telimu kinye yunge mulu kombuna enselema kinye peya ombalo. Ombalie yuni lino ya maina imboma yu mele mele teremele ulumanga lino yu mele mele pundu tomboimunga nani aku tepo nio. ²⁸ Nani enondo paimbo i nimbo tiro. Eno iye angiltimelemanga mare oi naa kolangei Iyemunga Malo iye nomi kingimu omba molopa imboma pali nokombai ombalona kanonge,” nimu.

17

Jisasinga kangimu te lupe wendo orumu

¹ Jisasini yu lombili andolimando aku tepa nimbe tirimu kinye pele wali kite talo pakera omba purumu kinye Pita kame Jems kame Jems angenu Jon kame eno lipe meli pumbe mulu paa olandopa polorumu tenga ola purumu. Lino linongano kau molamili nimbe eno akuna lipe mepa purumu. ² Akuna puringi kinye eno kanoko molangei yunge kangimu alowa tepa, yunge kumbekeremu ena enge nili topa imbomanga mongo yumi yami teremo mele pa awili tepa, yu pakorumu wale pakolima pa teremo mele aku tepa kake terimu. ³ Yu aku tepa molopili, Juda imbomanga koro oi moloringili iye awili Moses kinye Elaija talo ongo Jisas kinye ungu ningo mona waye angileringilina kanoringi.

⁴ Kano kinye Pitani Jisasindo nimbei, “Awilimu, lino ya moltomolo penga lepamo. Nuni ee ninio lemo, ulke takai yupoko takondombo. Te nunge, te Mosesinga, te Elaijanga takondombo,” nimu.

⁵ Yuni aku tepa nimbe molopili kupe kake pa teli te omba eno aku torumu kinye kupena tuku ungu te wendo ombalie nimbei, “I iyemu nanga konopu mondoro Malomu. Yu kinye konopu noiro. Yuni ungu nimbeloma pilko lieio,” nimu.

⁶ Aku tepa nimu ungu pilkolio yu lombili andoli iye yupoko paa mini ltekolio maina mainye molko tamalu peringi. ⁷ Eno tamalu peringina Jisas omba eno ambolopalie nimbei, “Mini naa lteko ola angileio,” nimu. ⁸ Altopa olando tiko kanoringi kinye Jisas yunu angilerimuna kanoringi.

⁹ Mulu polorumumunga mainye ongei oringi kinye Jisasini eno mane tipelie nimbei, “Enoni kinye kanonge mele i teli oi imbo tendekure kape ningo naa tieio. Altopa, Iyemunga Malo kolopalie makilipe koinjo molombalo kinye temanemu toko anjo tieio. Oi molo!” nimu.

¹⁰ Aku tepa nimu ungu pilkolio yu lombili andolimani yu paimbo molorumu mele ningo kanokolio yundo waliko pilkolio ningei, “Goteni lino nokopa kondombai lipe mundumbo nimbe kanopa ltimu iye nomi Kraist nu lemo Gotenga ungu manemanga puluma pilko mane tirimele iyemani Elaija kelepa kumbe lepa ombalo, iye nomi Kraist pele akilio lepa ombalo nimele mele ambe telka nimeleya?” ningi.

¹¹ Jisasini topondopa nimbei, “Elaija kelepa kumbe lepa ombalie melema pali tumbi tipe tembalo nimele ungu kanomu paimbo nimele. ¹² Nalo akumunga ungu te peya nimbo tiro. Pileio. Elaija oi orumu. Yu orumu kinye kano iyemani yu kanoko imbi naa tiko yu we iyere konopu lekolio yu kinye temolo ningo pileringi uluma pali teringi. Aku teko mele Iyemunga Malo mindili liko tingela,” nimu. ¹³ Aku tepa nimu kinye pilkolio lombili andolimani Imbo No Ltindili Jonondo nimo ningo pileringi.

Keri kuro wangoli ungulu te Jisasini tepa koinjo ltimu

¹⁴ Jisas kinye yu lombili andoli iye yupoko kinye eno muluna mainye ongolio imboma maku toko moloringina oringi kinye iye te Jisas orumuna omba komongo topa pondopa ¹⁵ konge tepalie nimbei, “Awilimu, nanga ungulumu kondo kolowi. Yu topa mondopa keke lepo kuro toromona mindili awili tepa noromo. Waliwali yu tipena pumbe nomanga purumo. ¹⁶ Nu lombili andoli

iyema molongena ungulumu mepo ondu kinye enoni yu manda teko koinjo naa linge,” nimu.

¹⁷ Aku tepa nimu ungu pilipelie Jisasini imboma iri topalie nimbei, “Kinye moromele imboma eno Goteni uluma paimbo manda tembalo ningo ipuki naa tirimele. Eno konopu tui tili imboma, na eno wali ambe tepo mane tipo ulu mare lipo ondombo kinye wamongo pilingeya? Na eno kinye tiye teremo,” nimbelle “Na morona ungulumu meko waio,” nimu. ¹⁸ Meko oringi kinye Jisasini kano kuromu iri torumu wali yu ungulumunga konopuna omba wendo purumu. Kano ena tendekumunga ungulumu manda molorumu.

¹⁹ Aku terimu ulu kanokolio Jisas lombili andoli iyema Jisas yunu molorumuna ongo waliko pilkolio ningei, “Kuro akumu linoni ambe telka manda naa makoromoloya?” ningi kinye

²⁰ Jisasini topondopa nimbei, “Goteni paimbo lino lipe tapombalo ningo enge ningo naa pimelemunga ulu enge nili i telima manda naa teremele. Nani eno paimbo nimbo tiromu, unjo tenga mongo akumu mele paa kelo nalo kano mongomu maina mundurumele kinye unjo akopa awili lepa angilimo mele, aku tepa enoni Goteni linonga unguma pilimbelo, lino lipe tapombalo ningo walo kolte kau pilkolio mulumundo anjo pungo ne kombuna polowi ninge kinye paimbo aku tepa pumbe polombalo. Teamili ninge ulumunga ulu manda naa tenge ulu te naa pembalo. ²¹ Gote konge teko langi mi toko naa nongolio kuro i telima imbomanga konopumanga manda makoronge. Ulu enge nili i telima we manda naa tenge,” nimu.

Wali talo tepa Jisasini yu kolopa makilimbo nimu

²² Pele walite, kombu Galili distrik pungo moloringi kinye Jisasini yu lombili andolimando nimbei, “Iyemunga Malo ka tikolio yu tonge iyema anjo tinge kinye ²³ enoni yu toko kondonge. Kolopalie, wali yupoko tipemunga Goteni yundo makilko koinjo molowi nimbello,” nimu. Aku tepa nimu ungu pilkolio enonga konopu paa kondo koloringi.

Jisasini Tempel nokoringi iyema kou takisi tirimu

²⁴ Altopa Jisas kinye yu lombili andolima kinye Kaperneam taunona oringi wali Gote popo toringi ulke tempelemunga kou takisi ltingi iyema ongo Pita waltindikolio ningei, “Nunge ungu mane tili iyemuni ulke tempelemunga kou takisi tirimo konopu ltemolomu, paimboya?” ningi wali ²⁵ Pitani “Tirimo,” nimu.

Kano kinye Pita ulkena tukundo pumbelie ungu te nimbei terimu wali Jisasini yu oi walipe pilipelie nimbei, “Saimon, nu ambele konopu ltenoya? Iye nomi kingimani kou takisi lupe lupema lingeindo naimete tieio nimelenje? Enonga imboma kou takisi tieio nimelenje molo Imbo lupema tieio nimeleya?” nimu.

²⁶ Pitani topondopa nimbei, “Imbo lupemando takisi tieio nimele,” nimu. Pilipelie Jisasini yundo nimbei, “Aku lemo kingimunga imbomani takisi naa tienge. ²⁷ Nalo takisi naa timbolo kinye ulke tempel takisi limele iyemani ilto iyepu tendenge kani nomuna pungo uku mundupuwi. Uku mundukolio kiyendo linio omamunga keremu anga tondonio kinye kou te pembalo, aku koumu likolio meko pungo iltonga peya popo tiko takisi tiwi,” nimu.

18

Gotenga molopa kau purumo kumbuna nari imbi awili limbelo

¹ Aku walimunga Jisas lombili andolimani yu molorumuna ongo yu waliko pilkolio ningei, “Gote iye nomi kingimu molopa nokoromo imbomanga nari paa olandopa moromoya?” ningi.

² Enoni waliko pilingi mele Jisasini pilipelie yu bakulu kelo te na morona owi nimbe eno moloringina mondopalie ³ enondo nimbei, “Nani eno i tepo paimbo nimbo tiro. Eno konopu topele toko bakulu keloma mele naa molonge lemo Gote iye nomi kingimu molopa imboma nokoromo kombuna tuku paa manda naa punge. ⁴ Akumunga imbo teni na we imbomu molambo, nanga imbi te olandopa naa molopili nimbe i bakulu kelomu mele moromo imbomu yu Gote iye nomi

kingimu molopa nokoromo kombuna imbo imbi paa mololimu moromo. ⁵ Imbo teni nanga imbi lepa i bakulumu mele lipe tapombalo kinye kano imbomuni aku ulu tembalomunga na lipe tapombalo,” nimu

Ulu kerimani Gotenga ipuki tirimolomu tepa kenjirimo

⁶ “Nalo imbo teni i bakulu kelomu mele na ipuki tirimo bakulu kelo te ulu kerima tepili nimbe toperope timbelomunga kano bakulu kelomu ipuki tirimo ulumu tiye kolopa na umbulu timo lemo bakulu kelomu oi toperope naa tipili kou paa awili te moko toko nomina lendeko yu kamukumu kolo pupili ningo pera tiko nomuna paa mainye mundulimalanje aku penga. ⁷ Na ipuki tirimele imboma kelko umbulu tiko tiye kolonge uluma ya maina ltemomunga ya i mai kombumu paa embambo nimbelo. Paimbo aku tepa uluma wendo ombalo nalo imbo teni nanga imbo te toperope timbelomunga kano imbomu na umbulu tipe anjo pumo lemo kano toperope timbelo imbomu mindili nomba paa molopa kenjimbelo. ⁸ Nunge ki te molo kimbo te ulu pulu keru te temo lemo aku kimu molo kimbomu kara leko ltewi. Nu koinjo mololiko kau punio kombuna ki te molo kimbo te naa angilepili punio wali aku penga. Nunge kimbo ki pali we angilepili tipe naa kumbulupe nomba, pepa kau pumbelo kombuna liko toko mundunge wali aku keru. ⁹ Molo nunge mongo te melte kanokolio liemboa konopu leko ulu pulu keru te tenio lemo aku mongomu akuko ltewi. Nu koinjo mololiko kau punio kombuna mongo te naa angilepili punio kinye aku penga. Mongo talo we angilepili nu tipe kombuna liko tuku mundunge kinye aku keru.

¹⁰ I bakulu keloma mele imbomanga te kanoko keru kanoko yu imbo kerimu ningo paa naa neio. Enonga nokoromele mulu kombuna enselema waliwalima Ara mulu kombuna moromona peya moromele kani aku ulu naa teaio.

¹¹ Iyemunga Maloni imbo aulke loi leko molko kenjirimele imboma koropo lipo tapamboi nimbe orumu,” nimu.

Ungu kongolino lipe kongi sipsip maa toromona purumu Jisasini nimu

¹² “Eno ambele konopu ltemeleya? Iye teni kongi sipsip 100 ari telka kinye, te maa toromona pulka, yuni sipsip 99 wema mai kembona molangei nimbe tiye kolopa pumbe, tendeku maa toromo sipsipimu kanopa limbei koroliko pulkaya?” ¹³ Nani i ungu enondo paimbo nimbo tiro. We sipsip 99 maa naa toromoma konopu mondolka nalo sipsip tendekumu kanopa lipelie paa tonu kolopa konopu mondolka. ¹⁴ Aku tepa enonga Lapa mulu kombuna moromomuni i bakulu keloma mele moromele imboma beambo naa nengei konopu ltemo,” nimu.

Imbo angena te ulu keru terimumu teko wamongei nimu

¹⁵ “Na lombili andolimanga angenu teni nu tepa kenjimo lemo nu pungo tepa kenjimbelo imbomu peya elongalo molkolio kano ulu pulu kerimu yuni nu kinye tembalo ulumu ningo tiwi. Nuni ninio ungumu tepa kenjimbelo angenani pilimo lemo angena kinye elo altoko popo tiko molongele. ¹⁶ Nalo nuni ninio ungumu yu tui timo lemo pele nuni i ungumu pora nipili kani tembo mele imbo mare kanoko molangei altopo nemboi ningolio, kanonge imbo talo molo yupoko liko angena molombalona meko ongo, aku imboma kanoko molangei angenando tendekuna molambili ningo altoko niwi. Kano kinye nuni tenio kinye angenani tembalo mele kano imbomani kanokolio imbo lupemando manda temane toko tinge. ¹⁷ Kano kinye yuni enonga ungumu kape tui timo lemo Kraistinga imbo talapemundo pungo ningo tiwi. Pele Kraistinga imbo talapemu kape angenani naa pilipe kamukumu tui timo lemo yu linonga angenu molo, yu tawendo molko konopu alowa naa teli imboma mele moromo lepamo imbi tieio.

¹⁸ Nani enondo i ungu muli muli nimbo tiro. Ya maina enoni uluma kinye imboma kinye molo ninge wali Goteni mulu kombuna tukundo molo nimbelo, enoni maina

manda ningema Goteni mulu kombuna tukundo manda nimbelo.

¹⁹ Akumunga nani enondo ungu te peya nimbo tiro. Enonga imbo taloni ya maina i tepo konge teambili ningo panjingele lemo eloni konge tengele mele mulu kombuna moromo Arani elonga nimbe aku tepa tendembalo. ²⁰ Imbo koltalo, talo molo yupoko, na enonga Awilimu imbi leko waliko pilko, peya kopu tepo moromolo konopu leko maku toko moromelemanga na eno kinye moromolona konge tenge mele Ara yuni aku ulu enonga tendembalo,” nimu.

Kongono iyemuni yunge kongono tendeku iyemu yu kinye pundu anjirimu naa tiye kolorumu nimbe Jisasini manda lepa nimu

²¹ Jisasini imbo teko kenjirimelemando ungu mane aku tepa tirimu kinye yu molorumuna Pita nondopa ombalie yu walipe pilipelie nimbei, “Awilimu, nanga angenu teni na wali ambe tepa tepa kenjimbelo kinye nani we tiye kolomboya? Wali ki te yupoko pakera yuni tembalo mele tiye kolopo we molopolio ki talo tipemunga pundu topili nimbo kinye mandaya?” nimu.

²² Jisasini topondopa nimbei, “Nani wali ki te yupoko pakera kau yuni nu tepa kenjimbelo kinye yuni tembalo mele kolko altoko pilko naa molowi ungu naa nio. Wali 70 X 7 yuni nu tepa kenjimbelo walima pali tiye kolko yu tepili ningo we molowi nio.*

²³ Akumunga Gote iye nomi kingimu molopa imboma nokoromo akumu i tepa mele: Walite iye nomi king teni yunge kongono nokondoringi kendemandema kinye pundu angilerimuma kinye tepo wamopolio pundu tangei nembo nimu. ²⁴ Aku tepa nimu kinye kingimuni kou 10,000,000 kina mele oi pundu angilerimu iye te kumbe leko yu molorumuna meko oringi. ²⁵ Nalo yu manda aku kou pundumu tombalo aulke te paa naa lerimuna kingimuni yunge kongono imbomarendo nimbei, “Manda, i iyemu kinye yunge ambo bakuluma kinye yunge melema pali

* **18:22:** 70 X 7 = 490 nalo Jisasini aku tepa naa nimu. Imbomani lino teko kenjirimele uluma kambu naa tamili nimu.

kinye maket teko kou mone likolio koumu ongo pundu tondangei,” nimu.

²⁶ Aku nimu ungu pilipelie kendemandemu iye nomimunga kumbekerena komongo topa pondopa tamalu pepa konge tepalie nimbei, “Nuni na kondo kolko we nokoko molowi. Nunge pundu waye tombo,” nimu. ²⁷ Manda naa tombalo konopu lepalie iye nomimuni yunge kendemandemu paa kondo kolopa yu kendemandemu kinye pundu angilerimuma waye yu tepili, altoko pundu naa tani, nimbe kamukumu tiye kolopa iyemu ka naa tipe we puwi nimu.

²⁸ Nalo ka naa toli kendemande kanomu yu pena pumbe kendemande te yunge kou 100 kina mele tirimumu kanopalie, yu pumbe yunge nomina ambolopa elkele akupelie nanga kou tiru kanomu pundu towi nimu.

²⁹ Aku terimu kinye yuni tombai terimu iyemu yunge kumbekerena komongo topa pondopa tamalu pepa konge tepalie nimbei, “Nuni na kondo kolko we nokoko molowi. Nani nunge pundu pali tombo,” nimu.

³⁰ Nalo kendemande lupemuni molo, paa i teli pundu tani nimbelie nu ka ulkena pekolio pundu toko pora tiko wendo wani nimbe yu ka tipe ka ulkena panjirimu. ³¹ Yuni aku ulu terimuna kendemande wemani kanokolio eno konopu keru panjiko pungo enonga iye nomimundo kendemande iye talo teringilina kanoringi ulumu pungo ningo tiringi.

³² Kano kinye iye nomimuni aku ningi ungu pilipelie kendemande yunge pundu naa toko we puwi nimu kendemande kanomu welea owi nimbelie yundo nimbei, “Kendemande kerimu, nuni na enge ningo konge teniona nu na kinye pundu paa awili tepa angilerimumu yu tepili, naa towi nimbolio we tiye kolondu kanomu.

³³ Altopo nani nu we kondo kolondu mele nuni aku teko nunge kongono tendeku iyemu ambe telka kondo naa kolonioya?” nimu. ³⁴ Iye nomimuni yu mumindili kolopalie yu mindili nopili nimbe ka ulke nokoringi iyema yu lipe tirimu. Kingimuni nimbei, “Nu mindili nongolio pundu tani.

Oi pundu pali toko pora tikolio pele kau wendo wani. Oi molo,” nimu.

³⁵ Aku tepa mele enoni angenali kinye ulu keru tendilima tiye naa kolonge lemo mulu kombuna moromo Lapani eno kinye aku ulu kala tembalo,” nimu.

19

Jisasini iyemani ambo liko lteli ulu-mundo nimbe tirimu

¹ Jisasini aku tepa unguma nimbe pora tipelie, kombu Galili distrik tiye kolopa kombu Judia distrik pumbe no Jordan lembulupe nekondo purumu. ² Kano kinye imbo awini yu lombili oringi wali yuni kuro torumu imboma tepa koinjo ltimu.

³ Farisi iye mare yu molorumuna ongo yu ambele ungumu nimbelonje, nimbe kenjimbelonje manda manjipo pilemili ningo yu waliko pilkolio ningei, “Iye teni yu yunu pilipelie yunge ambomu kamukumu topa makorombalo wali manda tembalo molo aku tembalo kinye ungu mane te topa tangondombaloya?” ningi.

⁴ Yuni topondopa nimbei, “Goteni nimu ungu yunge bukuna moromo mele kanoko oi kambu naa tongeya? Oi pulu polopa, Goteni melema tepalie, yuni imbo tembaindo iyemu kinye ambomu kinye tepalie ⁵ nimbei,

Aku tepo tendumunga iye teni ambo te lipelie yunge anumu lapa talo tiye kolopa yunge ambomu kinye elongalo tendekuna kopu teko kangu tendekumu mele molko konopu tendekuna pupili molongele, (Stt 1:27)

nimu ungumu naa pilengeya? ⁶ Goteni aku tepa nimu kala iye te ambo te limo kinye kangu tendekumu mele morombe-lena elo altoko talo mele naa morombele, elo imbo tendekumu mele morombele. Imbo tendekumu morombele kani Goteni ambo iye talo tendekumu molangili nimumunga eno imbo teni ambo iye talo lupe lupe teangili ungu naa neio,” nimu.

⁷ Aku tepa nimu kinye enoni ningei, “Aku lemo Mosesini ungu mane te tirimumu ambe telka tirimuya? Mosesini nimbei,

Iye teni yunge ambomundo kamukumu pupili nimbe makorombaindo aku tepa pipia te topa ambomu tipelie manda tiye kolopili, (Stt 2:24) nimu kanomu,” ningi.

⁸ Jisasini nimbei, “Mosesini paimbo aku tepa nimu nalo eno kalambo naa ningo Goteni ambo iye talo popo tiko molongele mele ungu mane tirimumu liko tui tiko naa pilingi akumunga yuni aku teangei nimu. Nalo oi pulu polopa, Goteni melema kokele tepa wamorumu wali, ungu mane aku tepa te naa perimu kani ⁹ nani eno i tepo nimbo tiro. Iye teni yunge oi ltimo ambomu iye te kinye wapu ulu kerinale naa tepili kamukumu topa makoropalie kelepa ambo te limo lemo aku iyemu yuni wapu ulu kerinale teremo,” nimu.

¹⁰ Yuni aku nimu ungu pilkolio yu lombili andoli iyemani yundo ningeindo, “Iye teni ambo limo kinye nuni nino mele aku teko molongele ulumu peremo lemo iye te ambo naa likanje paa,” ningi.

¹¹ Nalo Jisasini topondopa nimbei, “I ungu mane tiromu imbomani pali manda naa pilko linge. Goteni kanopa lipe engema timbelo imbo akuma kau manda tenge. ¹² Iye mare anupilini meremele kinye amboma kinye tendekuna kopu teko peko ambiye angimbele enge te naa peremo. Iye maren i amboma kinye tendekuna naa peangei ningo iye marenga laka ltimele. Maren i enongano iye nomi king Gotenga iyema molopo yunge kongonoma kau tendamili ningo eno enongano mi leko ambo naa ltimele. I ungu imbo pilko linge imbomani pilengei!” nimu.

Jisasini bakuluma yu moromona wangei nimu

¹³ Kano kinye imbomani enonga bakuluma Jisas yunge ki ola noipe Gote kinye enonga konge tendepili ningo yu molorumuna meko oringi. Nalo yu lombili andolimani iri toko imbomando naa meko waio ningi.

¹⁴ Molo ningi ulu kanopalie Jisasini nimbei, “Gote iye nomi kingimu molopa nokoromo imbo talape akumu i bakuluma mele

moromele kani enoni i bakuluma na morona wangei pipi tiko molo naa neio,” nimu. ¹⁵ Aku tepa nimbelie yuni bakuluma kondo kolopa yunge kimuni eno te te nimbe ola noipelie altopa aku kombu tiye kolopa purumu.

Melema awini noirimu kelo iye teni Jisas kinye ungu nimbei orumu

¹⁶ Walite iye te Jisas molorumuna omba yundo walipe pilipelie nimbei, “Ungu Mane Tilimu, na ambe tepolio ulu pengamu tembo wali koinjo molopa kondopa kau puli ulu pulumu limboya?” nimu.

¹⁷ Jisasini yundo nimbei, “Nuni na ambe telka ulu pengamundo waliko piltinoya? Imbo tendekumu kau penga moromo. Nuni koinjo molopo kondopo kau puli ulu pulumu limbo konopu lenio lemo Gotenga ungu mane Mosesini yando nimbe tirimuma lombilko teko molowi,” nimu.

¹⁸ Iyemuni walipe pilipelie nimbei, “Te ungu manemando ninoya?” nimbe waltindirimu kinye Jisasini topondopa nimbei, “Imbo toko naa kondangei nimbe, ambo iye pulima molo iye ambo lilima imbo lupema kinye wapu ulu kerinale naa teangei nimbe, melema wapu naa liengei nimbe, imbomare kolo toko kot naa tendangei nimbe, ¹⁹ aminyeli lanieli kinye teko kondoko ungu ninge mele pilko liko teko molangei nimbe, eno te te ningoni enongano konopu mondoko kondo kolko nokoromele mele aku tekola imboma konopu mondoko nokoko molangei nimbe, ungu mane akuma tirimu,” nimu.

²⁰ Aku nimu ungu pilipelie kano kelo iyemuni nimbei, “Na aku ungu manema pali pilipo lipo tepo moro. Nalo ambele ulure molo ltemomu teamboya?” nimbe waltindirimu.

²¹ Jisasini yundo topondopa nimbei, “Na kamukumu iye tumbi nilimu molambo konopu lenio lemo nu pungo nunge mele noirinoma pali yolo liko kou mone lipungolio, kou mone linioma imbo koropa nolima moke teko tikolio na lombili owi. Maina melema aku tenio wali mulu

kombuna nunge mele pengama lembalo,” nimu.

²² Kano kelo iyemu mele paa awini noir-imumunga Jisasini yundo aku nimu ungu pilipelie yu konopu umbuni terimuna anjo purumu.

²³ Aku terimu ulu kanopalie Jisasini yu lombili andolimando nimbei, “Gote iye nomi king molopa imboma nokoromo kombuna tuku pungeindo imbo kamakoma kongono paa mindili nongolio tuku punge. ²⁴ Enondo altopo nimboi, kongi kamel kongi paa awili te nalo walipe kale aulkena pumbeindo mindili kelo nomba pumbelo. Nalo imbo kamakoma Gote iye nomi king molopa imboma nokoromo kombuna tuku pungeindo mindili paa awili nongo punge,” nimu.

²⁵ Aku tepa nimu ungu pilkolio yu lombili andolima paa mini lteko makilkolio nendo yando ungu ningolio ningei, “Aku lemo, nari molopo kondomolo kombuna pumbeloya? Te molonje,” ningi.

²⁶ Jisasini eno neme neme nimbe kanopalie nimbei, “Paimbo, imboma enongano manda molo nalo Goteni manda tendembalo. Gote yuni uluma pali manda teremo,” nimu.

²⁷ Yuni aku nimu ungu pilipelie Pitani yundo nimbei, “Apa, lino kinye ambele ulure wendo ombaloya? Lino linonga melema pali tiye kolopo nu lombili oromolo kani ambele melema limoloya?” nimu.

²⁸ Jisasini nimbei, “Nani enondo i ungu paimbo nimbo tiro. Akilio Goteni melema pali koinjo pupili nimbelo kinye Iyemunga Malo au nimbe kondopalie yunge iye nomi king polona molopa imboma nokombalo kinye, eno na lombili andoromele iyema peya iye nomi king polo 12 akuna molkolio, Israel imbo manga pupu 12 nokonge.

²⁹ Na konopu mondoko nanga kongono tendengeindo enonga ulkema, angenupili, kemulupili, anupili, lapali, bakuluma, poinyema akuma tiye koloringi imboma pali, aku tepa mele paa olandopa 100 likolio, koinjo molko kondoko kau puli ulu pulumu linge. ³⁰ Nalo kinye kiyendo moromele imbomanga awini pele akilio

peyalime molonge. Kinye peyalime moromele imboma akilio imbo kiyendoma molonge,” nimbe Jisasini nimu.

20

Jisasini wain poinyena kongono teremele iyema manda lepa ungu nimu

¹ Jisasini yu lombili andolimando ungu te peya nimbei, “Aku nio ungumunga ungu te nembo, Goteni iye nomi kingimu molopa imboma nokoromo akumu i tepa mele: Walite poinye pulu iye teni kongono tendeli iye mare yunge wain poinyena kongono tendangei nimbe paa ipu leli oi iyema pumbe lipurumu. ² Kongono teangei nimbe ltimu iyemando nimbei, ‘Kinye tenge walimunga eno kou mone 5 kina 5 kina nimbo mele timbo,’ nimu wali enoni manda ningi kinye yuni eno yunge wain poinyena kongono teangei paio nimbe eno lipe mundurumu.

³ Altopa, ipu leli oi 9 klok mele terimu kinye, yu kelepa imboma maku toringi kombuna pumbe iye mare akuna we angilingina kanopalie ⁴enondo nimbei, ‘Eno kape nanga wain poinyena kongono tendangei paio. Altopa nani enonga kongono tenge mele timbo,’ nimu kinye eno puringi.

⁵ Altopa awi tangoli lerimu kinye kape, ipupene 3 klok kinye kape, kelepa aku tepa pumbe iye mare kanopa lipe mundurumu. ⁶ Iupupene 5 klok mele terimu kinye altopa pumbe iye mare we angilingina kanopalie enondo nimbei, ‘Wali imunga pali kongono naa teko ya ina ambe temona we angimeleya?’ nimu.

⁷ Enoni yundo ningei, ‘Iye teni lino kongonona naa limona we angimolo,’ ningi. Yuni enondo nimbei, ‘Eno kape nanga wain poinyena kongono tendepaio,’ nimu.

⁸ Ena pora nimu kinye wain poinye pulu iyemuni yunge kongono nokoli iyemundo nimbei, ‘Kongono teremele iyema tukundo waio ningo eno kongono tenge-munga melema tinindo paa akilio leko onge iyema kumbe leko mele tilko pungolio kumbe leko onge iyema paa akilio leko melema tiwi,’ nimu.

⁹ Aku tepa nimu kinye ipupene 5 klok terimu kinye, ‘Kongono tendangei,’ nimbe

Itimu iyema kumbe leko ongo 5 kina 5 kina nimbe tirimuna ltingi. ¹⁰ Akilio ongo kongono tenderingi iyema kou aku teko ltingi ulu kanokolio kumbe leko ongo kongono tenderingi iyema ongolio lino kou olandopa mele limolo konopu leringi nalo eno 5 kina 5 kina nimbe tirimuna ltingila. ¹¹ Likolio enoni poinye pulu iye-mundo iri tokolio ningei, ¹² ‘Akilio leko ongo iyema ena mongo tendekumu kou kongono tenge. Lino ipu leli oi ombo kongono awili tepo temolo. Ena awili tomo-muni lino paa nomo kanomu, nalo eno kinye lino kinye kou tendeku ulu teko tiri-nomu, manda naa teremo,’ ningi.

¹³ Aku teko ningi wali yuni kongono iye tendo topondopa nimbei, ‘Angenu, nani nu tepo naa kenjiro. Aku 5 kina timbo nindu kinye manda ninio kanomu. ¹⁴ Kou tiromu liko meli puwi. Nanga konopuna kau pilipolio akilio lepa omo iyemu nu tiro mele yu aku tepo tindu. ¹⁵ Nanga koumanga konopuna pilipolio manda naa temboya? Molo akilio ongo iyema kou awili tepo tindumunga nu konopu keru pan-jirinoya?’ nimu,” nimbe Jisasini nimu.

¹⁶ Ungu manda lelimu nimbe pora tipelie aku ungomunga pulumu nimbei, “Aku tepala, akilio lenge imboma kumbe leko molonge, kumbe leko molonge imboma akilio leko molonge,” nimu.

Wali yupoko tepa Jisasini nimbei yu kolopolio makilimbo nimu

¹⁷ Kano kinye Jisas kombu awili Jerusalem pumbei pumbelie wali yu lombili andoli iye ¹² na kinye eno kinye linongano molamili nimbe eno lipe mepa pumbelie nimbei, ¹⁸ “Pileio. Lino Jerusalem pumili purumolo. Akuna pumolo kinye Iyemunga Malo tangei ningo Gote popo tondoli iye awilima kinye, Gotenga ungu manemanga puluma pilko mane tirimele iyema kinye, akumanga kindo tinge wali, enoni yu kot tendeko Yu kolopili tangei ningolio ¹⁹ Juda iye naa moromelemendo liko tinge. Aku wali kano iyemani yu ungu taka tondoko, ka pulteni toko, yu kolopili ningo unjo poloheyana uku toko panjinge. Kolopalie, wali yupoko

tipemunga Goteni yundo makilko koinjo molowi nimbelo,” nimu.

Imbo teni iye awili molombo konopu ltemo lemo oi kiyendo yu imbo kelomu molopili

²⁰ Kano kinye Sebedi malo Jems kinye Jon talonga anumu Jisas molorumuna omba komongo topa pondopa yundo nu ulu te teani nimbo konge temboi oro nimu kinye

²¹ yuni yundo nimbei, “Ambele ulure nani tendambo ningo ninoya?” nimu. Ambomuni nimbei, “Nu iye nomi kingimu molonio kinye i nanga ungulu talo elo nu kinye peya iye nomima molamili ningo elonga te nunge ki imbondo mondoko te nunge ki koyando mondani nimbo nio,” nimu.

²² Jisasini enondo nimbei, “Konge teremele mele eno pilko naa kondoromele. Na no mingina no nondopo nomboimu elo manda nongeleya?” nimu kinye eloni “Manda nombolo,” ningili.

²³ Yuni elondo nimbei, “Na no mingina no nombomu altoko elo paimbo nonge nalo nani elo nanga ki imbondo kinye ki koyando ongo molangili nimbomu nanga ulu te molo. Arani yunu akuna molongele talo oi kanopa ltimu,” nimu.

²⁴ Angenungolo Jems kinye Jon taloni Jisas konge teringili ungu pilkolio lombili andoli iye ¹⁰ akumani elo kinye konopu keru panjiko mumindili koloringi. ²⁵ Aku wali Jisasini eno waio nimbelie, enondo nimbei, “Lino Juda imbomanga tawendo moromele imbo talapemanga iye nomima enonga imboma enge ningo nokoko kongono enge nilima waliwalima tirimele. Iye imbi ola moromo iyema enonga imboma mindili nangei ningo nokoromele. Aku teko teremele mele enoni pimele. ²⁶ Nalo we imbomanga iye nomimani enonga imboma enge ningo nokoromele mele na lombili andoli iyema eno enongano aku teko nendo yando naa teaio. Enonga iye te na imbi olandopa molopili, na iye awilimu molambo nimbelo iyemu enonga kongono tendeli iyemu molopili. ²⁷ Na enonga iye nomimu molopo eno nokambo nimbelo iyemu enonga kongono kendemande

tendeli iyemu molopili. ²⁸ Aku tepala, Iyemunga Malo kape imbomanga iye awilimu molopo eno nokambo, enoni nanga kongono tendeli kendemande imboma molangei nimbe naa orumu. Imbomanga kongono tendeli kendemande iyemu molopo eno lipo tapopo, ulu pulu kerimani eno ka tipe nokoromo mele naa tepili manda molangei kani na imbo awininga nimbo pundu tondopo nanga kangimu tipo, enonga kolo wangopo kolombo nimbe orumu,” nimu.

Mongo keru leli iye talo Jisasini tepa koinjo ltimu

²⁹ Jisas kinye yu lombili andolima kinye eno kombu awili Jeriko tiye kolko pungei puringi kinye we imbo awini yu lombili puringi. ³⁰ Kano kinye mongo keru lerimu iye talo aulke kulendona molko Jisas omba purumu ungu pilkolio yundo enge ningo waliko pilko ningili, “Awilimu, iye nomi king Devitini kalopa ltimu iyemu, ilto kondo kolowi,” ningili.

³¹ Imbomani elo iri toko ungu naa nili taka liko molalio ningi. Nalo eloni paa enge ningo alako toko waliko pilkolio ningili, “Awilimu, Devitini kalopa ltimu iyemu, ilto kondo kolowi,” ningili.

³² Jisas we angilipelie elo walio nimbelle elondo nimbei, “Nani elo ambe teambo konopu ltembeleya?” nimu kinye

³³ mongo keru lerimu iye taloni ningili, “Awilimu, iltonga mongo talo altopa imbo mongo angilepili niwi konopu ltembolo,” ningili.

³⁴ Kano kinye Jisasini elo kondo kolopa mongona ambolorumu kinye elo walitikale mongoma penga lerimu, melema kanokolio, Jisas lombili puringi.

21

Jisasini Jerusalem Kombundo king mele tukundo purumu

¹ Jisas kinye yu lombili andolima kinye eno kombu awili Jerusalem nondoko ongo, mai kembo te Mai Kembo Unjo Oliv Poinye nili akuna ltemo kombu kelo Betfage oringi. Kano kinye Jisasini yu lombili andoli iye talo lipe mundupelie,

² elondo nimbei, “Neya kombu kelo kandomolona pungolio kongi donki te kareko panjingemu kinye yunge walomu peya angimbelena kanokolio kano talo pungo poiko yando meko wangili palio. ³ Poingili teko molongele kinye imbo teni elondo ungu te nimo lemo eloni i teko ningili ‘Awilimu yu donkimuni mepili nimona ombo ltimbolo,’ nelio. Aku teko ningele kinye yuni toya topa manda, meko palio nimbelo,” nimu.

⁴ Aku tepa wendo orumumunga koro oi Gotenga profet iye teni ulu te altopa wendo ombalo oi nimu mele kamukumu wendo orumu. Akumu i tepa,

⁵ Enoni kombu awili Saion imbomando i teko nenge, ‘Kanaio! Eno moromelena enonga iye nomi kingimu oromo. Yu iye imbi naa mololi iyemu mele taka lipe moromomu kongi donki umbuluna ola molopalie oromo. Kongi donki tenga walomunga umbuluna ola molopalie oromo,’ ningo tieio, (*Sek 9:9*)

nimu kanomu. Aku nimu mele Jisas terimu.

⁶ Kano kinye lombili andoli talo pungo Jisasini tepalio nimu ulu tepuringili.

⁷ Eloni kongi donkimu kinye yunge walomu kinye meko ongolio, enoni enonga ola wale pakolima kulko donki talonga umbuluna ola pauwe toringi kinye Jisas kanona ola molorumu. ⁸ Imbo maku toringimanga awinini enonga wale pakoli olama kulko yu ombalo aulkena pauwe toliko pungo, mareni taku gomo langoko liko yu ombalo aulkena pauwe toliko puringi. ⁹ Kumbe leko puringi imbomani kape akilko puringi imbomani kape ru niliko pungolio ningei,

Iye Nomi King Devitini Kalopa Ltimu Iyemu

imbi ola molopili nemili.

Goteni lipe mundurumuna yunge kongonomu tendembai

oromo iyemu molopa kondopili.

Mulu kombuna ola yu imbi ola molopili, nilko puringi.

¹⁰ Jisas Jerusalem tuku purumu kinye kano kombu awilimunga tukundo

moloringi imboma pali konopu awini liko mundukolio iye tekaimuya ningi.

¹¹ Maku toko moloringi imbomani ningei, “Gotenga nimbe munduli ungu nili profet iye Jisas, i kombu Galili distrik Nasaret taun oromo iyemu,” ningi.

Gotenga ulke tempelena bisnis kongono teringi iyema Jisasini makoropa wendo mundurumu

¹² Jisas Jerusalem tuku pumbelie Gote popo toko kaloringi ulke tempel papena tuku pumbe kanopalie akuna melema maket teko moloringi imboma kinye, melema topo toko liko moloringi imboma kinye akuna kanopalie eno pali topa makoropa, kou mone lupe lupema alowa teko anjo tiringi imbomanga poloma kinye, kera imili maket teringi imbomanga mainye moloringi poloma kinye, topele topa, topa bulubalu tipelie, ¹³ enondo nimbei, “Gotenga bukuna ungu te i tepa nimo,

Imbomani nanga ulkemundo Gote kinye ungu nimbo konge nimolo ulkemu, *(Ais 56:7; Jer 7:11)*

ninge kanomu. Ungu aku tepa moromo nalo enoni i ulkemu wapu noromele imboma lopeke teko moromele ulkemu ningolio aku ulu tereleme,” nimu.

¹⁴ Kano kinye Jisas ulke tempelena molopili imbo mongo keru lepa, kimbo ki keru lerimu imbo awini yu molorumuna oringi kinye yuni eno tepa koinjo ltimu. ¹⁵ Nalo yuni we imbo teni manda naa telka ulu enge nili pengama terimu mele kinye, ulke tempelena bakulumani enge ningo ru ningolio, “Iye Nomi King Devitini Kalopa Ltimu Iyemu imbi ola molopili nemili,” ningi mele kinye, kano ulu talo wendo orumu mele kanokolio Gote popo tondoringi iye awilima kinye Gotenga ungu manemanga puluma pilko mane tiringi iyema kinye enoni konopu keru panjikolio ¹⁶ Jisas waltindikolio ningei, “Andi bakulumani ungu nimele mele nu naa piltinoya?” ningi.

Nalo Jisasini enondo nimbei, “Pilto. Andi bakulumani tereleme mele ungu te bukuna moromo mele eno naa karomeleya? Kanomu i tepa moromo:

Bakulu keloma kinye bakulu pamema kinye Gote yu paa kapi ningei, *(Sng 8:2)*

aku ungumu bukuna moromo mele eno naa karomeleya?” nimu.

¹⁷ Aku tepa nimbelle yu kano iyema tiye kolopa kombu awili Jerusalem tawendo pumbe kombu kelo Betani pumbe akuna perimu.

Jisasini unjo fik kapu lepili nimbelle aku tepa nimu ulu wendo orumu

¹⁸ Ipu leli oi Jerusalem nondopa lerimu kombu Betani tiye kolopa Jisas kelepa kombu awili Jerusalem pumbei purumu wali yu engele terimu. ¹⁹ Kano wali yu orumu aulke kulendona unjo fik te angilerimuna kanopalie nondopa pumbe kano- rumu kinye unjo mongo te topa naa perimu, gomo kau terimu. Gomo kau terimuna kanopalie “Nu altoko mongo te naa tani,” nimu kinye unjo fik kanomu walitikale monda nomba kolopa kapu lerimu.

²⁰ Aku ulumu wendo orumuna kanokolio yu lombili andolimani paa mini ltekolio ningei, “I unjo fikimu ambe tepalie walitikale kolomoya?” ningi.

²¹ Jisasini topondopa nimbei, “Nani enondo i ungu paimbo nimbo tiro. Eno konopu talo tepa naa pepili Goteni nanga ungumu paimbo pilimbelomunga nimbo mele paimbo wendo ombalo ningo enge ningo ipuki tiengei lemo nani i unjo fikimu tendu mele manda tenge. Unjoma kau molola. Ne mai kembomundo konoko nomu kutana tukundo puwi ninge kinye pumbelola. ²² Lino Goteni paimbo lipe tapombalomunga teamili nimolo mele paimbo manda aku tepo temolo molo nimolo kinye paimbo aku tepa wendo ombalo ningo ipuki tikolio Gote kinye ungu ningo konge tenge mele pali Goteni paimbo tendembalomunga kano uluma paimbo wendo ombalo,” nimu.

Nu i ulumu tewi nimbe narini enge tiri-moya waliko pilingi

²³ Kano kinye Jisas kamukumu Jerusalem omba ulke tempel kerepuluna omba, imboma ungu mane tipe molorumu kinye iye mare, Gote popo tondoringi iye awilima kinye, Juda imbomanga

tapu iyema kinye eno ongo yu waliko pilkolio ningei, “Nu imbi ambelemu likolio i kongonomu teronoya? Narini i kongonomu tepuwi nimbe nu engemu tipe lipe mundurumuya?” ningi.

²⁴ Jisasini enondo topondopa nimbei, “Nani eno ungu te walipo pilemboi tero. Aku ungumu pundu tonge lemo na i kongonomu teambo nimbe enge tirimumunga pulumu eno nimbo timbo. ²⁵ Oi Imbo No Ltindili Jon omba imboma no ltindirimu kinye, yu mulu kombuna moromo iyemunga kongonomu tendembaindo imboma no ltindirimu molo ya maina imbomanga kongonomu tendembaindo imboma no ltindirimuya? Narini tewi nimuna terimuya? Ningo tieio,” nimu. Yuni aku tepa walipe pilerimu ungu pilkolio enoni enongano ningei, “Yuni walipe piltimo mele linoni topondopo, Jon yu mulu kombuna moromo iyemunga kongono tendembaindo imboma no ltinderimu nimolo lemo yuni linondo nimbei, ‘Aku lemo eno Jononi nimu ungumu ambe temona i ungumu paimbo ningo naa pilko ltingiya?’ nimbelo. ²⁶ Molo linoni nimili, ‘Yu maina imbomanga kongono tendembaindo imboma no ltinderimu’ nimolo lemo we imbomani lino tongenje nimbo pipili koltomolo. We imbomani imbo no ltindili Jon yu paimbo Gotenga profet iye te molorumu ningo pimele kani lino ambe temolonje?” ningi.

²⁷ Enongano aku teko nendo yando ningolio, Jisasindo topondoko ningei, “Lino naa lipo manjirimolo,” ningi. Aku teko ningi ungu pilipelie Jisasini enondo nimbei, “Manda. Nani eno walipo pilto ungumunga ungu te topondoko naa nimelemunga enoni na waliko piltimele ungumunga ungu te topondopo nando i kongonomu te puwi nimbe na lipe mundupe enge tirimu iyemunga imbimu eno naa nimbo timbola,” nimu.

Iyetenga ungulu talomundo ungu kongolino lipe Jisasini nimu

²⁸ Nilipe pumbelie nimbei, “Eno ambele konopu ltemeleya? Iye te yunge ungulu

talo moloringili. Yu pumbe ungulu komomundo nimbei, ‘Ungulumu, kinye nu wain poinyena pungo kongono te puwi,’ nimu.

²⁹ Yuni topondopa lapando molo, na naa pumbo nimu, nalo altopa yu konopu te lepalie purumu.

³⁰ Lapa pumbe komomundo nimu mele aku tepa akiliomundo nimu wali yuni topondopa tepumbo nimu, nalo naa purumu.

³¹ Kano ungulu talonga narini lapanga ungumu pilipe lipe terimuya?” nimu. Enoni topondoko komomuni ningi. Jisasini enondo nimbei, “Nani eno paimbo nio. Eno Juda imbomanga iye awilima Gote iye nomi kingimu molopa nokoromo talapena tukundo kumbe leko naa punge. Kou takisi lili iyema kinye apureli toli amboma kinye kano imboma, kumbe leko punge.

³² Aku ambe telka Imbo No Ltindili Jon omba eno tumbi tiko molonge aulkemu lipe ondorumu kinye enoni yu nimumu kolo toromo konopu leko yunge ungumu pilko naa ltingi nalo kou takisi lili iyema kinye apureli toli amboma kinye yuni nimu ungumu paimbo ningo ipuki tiringi. Nalo kano ambo iye kerimani aku teringi kinye kape kanokolio konopu topele topo yuni paimbo nimo nimbo enge nimbo pilemili naa ningi,” nimu.

Iye kerimani wain poinye nokoringi nimbe Jisasini ungu manda lerimu

³³ Aku tepa nimbelle Jisasini kano iye awilimando altopa nimbei, “Ungu kongolino lipo te nembo pileio. Mai pulu iye teni wain poinye tepalie pape terimu. Poinyena tukundo muru akupe wain no ingi tepa mondombaindo tepa wamopa tepalie, altopa poinye nokonge ulke takai te polo kulupe ola takorumu. Iye mare kanopa lipelie enondo nimbei, ‘Nanga poinyemu tapu tendeko unjo mongoma inie toko nokondaio. Altoko wain mongo nowi lembalo kinye unjo mongoma moke tepo, kongono tendenge mele mare eno liengei mare na liembo,’ nimbe kano poinyemu eno tipelie yu kombu paa tulerenga pumbe molorumu. ³⁴ Kano wali altopa wain mongo nowi lembai terimu

kinye poinye pulu iyemuni yunge kende-
mande iye mare nanga wain mongo mare
tingei pungo liko mendeko wangei paio
nimbe poinye nokoringi iyema moloring-
ina lipe mundurumu.

³⁵ Nalo kendemande iyema oringi wali
poinye nokoli iyemani eno ambolko likolio
te koipeni toko, te toko kondoko, te kouni
toringi. ³⁶ Altopa poinye pulu iyemuni
kendemande iye mare awini mele lipe
nanga wain mongo ltindipeio nimbe lipe
mundurumu, oi kendemande iye pokore
mele lipe mundurumu. Nalo poinye nokoli
iyemani oi pulu polko oringi kendemande
iyema kinye teringi kano ulu altoko kende-
mande oringi iyema akula teringi. ³⁷ Kano
kinye poinye pulu iye yuni konopu lipe
manjipelie nanga ungunumu pipili kolko
yunge unguma pilko liko, yu wain mon-
goma tinge konopu lepalie yunge malomu
lipe mundurumu.

³⁸ Nalo poinye nokoli iyemani poinye
pulu iyemunga malo ombai orumu ulu
kanokolio enoni enongano ningei, 'Andi
oromo iyemu altopa lapanga melema lim-
belo iyemu. Yu topo kondopo i poinyemu
lino kamukumu liemili,' ningolio ³⁹ enoni
yu ambolko liko poinyena meko wendo
pungolio yu toko kondoringi," nimbe Jisas-
ini nimu.

⁴⁰ Jisasini ungu kongolino akumu nimbe
pora timbeindo kano Juda imbomanga
iye awilimando walipe pilipelie nim-
bei, "Poinye nokoli iyemani aku ulu
teringimunga poinye pulu iyemu ombalie
kano poinye nokoli iyema kinye yuni
ambele ulure tembalo konopu ltemeleya?"
nimu.

⁴¹ Enoni yundo topondoko ningei,
"Yuni kano iye kerima kamukumu molko
kenjengei nimbe tepa kenjipelie poinye
nokonge iye lupe mare lipe wain mongo
nowi lembolo kinye wain mongoma make
teko, mare poinye pulu iye tinge iyema
poinyemu timbelo," ningi.

⁴² Jisasini enondo nimbei, "Gotenga
bukuna tukundo moromo ungu te kanoko
naa pimeleya? Aku ungunu i tepa mele,
Ulke takoringi iyemani kanoko keri
kanoko toko lteringi kou kanomu
kinye kelepa ulke timu mele ulke

enge tindili kou awili pengamu.
Awilimuni aku ulumu terimu linoni
kanopo paa penga karomolo, (*Sng*
118:22,23)

nimbe moromo kanomu.

⁴³ Aku tepa nimumunga nani eno
Gotenga Juda imboma nimbo tiro. Gote
enonga iye nomi king molopa eno noko-
romo mele tiye kolopalie, imbo talape
lupe teni yunge ungunu pilko liko teko
molongema lipe nokombalo. ⁴⁴ Kou nindu
kanomunga ola imbo te ai topalie ombele
elke tombalo. Nalo imbo te molombalona
ola koumu omba topalie kano imbomu
topa nalemu nondombalo," nimu.

⁴⁵ Kano kinye Gote popo tondoringi iye
awilima kinye Farisi iyema kinye Jisas-
ini ungu kongolino ltimuma pilkolio enoni
tongei teko moloringi mele yuni nimu
ungu pilkolio enondo manda lepa nimu
ningo liko manjiringi. ⁴⁶ Yu ka tingei
teringi nalo imbomani yu Gotenga profet
iye te konopu leringimunga imboma pipili
kolkolio yu neya wali ambolko liko ka naa
tiringi.

22

*Ambo lipelie langi kalorumu ulumundo
kongolino lipelie Jisasini nimbe tirimu*

¹ Jisasini altopa ungu mare Juda iye
awilimando nimbeindo ungu kongolino
lipelie nimbei, ² "Gote iye nomi kingimu
molopa imboma nokoromo akumu i tepa
mele: Iye nomi king teni yunge malo
ambo limbelomunga langi awini kalom-
bai terimu. ³ Oi iye ambo limbelo langi
peya namili tukundo wangei nimu im-
boma yunge kendemandemande 'Kinye
langi namili waio nipeio,' nimbe eno lipe
mundurumu, nalo pungo aku teko ningi
wali aku imboma naa omolo ningi.

⁴ Altopa kendemande mare lupe lipe
mundupelie nimbei, 'Langi peya namili
wangei nindu imbomando pungo ningei,
"Langi tepa amenge tepa pora timo. Yunge
kongi kao peleama kinye kongi kao walo
wami telima kinye tomo. Langi pali tepa
amenge tepa noirimo kani iye ambo limbe-
lomunga langi peya namili waio," nipeio,'
nimu.

⁵ Nalo pungo ningi ungu naa pilko tiye kolko, te yunge poinyena pumbe, te yunge bisnisina pumbe, ⁶ maren kingimunga kendemandema ambolko liko teko kenjikolio toko kondoringi. ⁷ Aku teringimunga kingimu mumindili kolopalie yunge ami iyemando nimbei, 'Eno moromelena pungo toko kondoko enonga kombumu tipe mundupeio,' nimbe eno lipe mundurumu kinye pungolio, nimu ulu teringi.

⁸ Kano kinye kingimuni yunge kende-mande marendo nimbeindo, 'Iye ambo limbelomunga langi noirimolo nalo peya namili wangei nindu imboma manda naa onge kani ⁹ eno pungolio aulke lupe lupe ltemomanga pali pungo imbo kanongema iye ambo limbelomunga langi peya namili waio nipeio,' nimu. ¹⁰ Pilkolio kano kende-mandema aulkemanga pali pungo imbo kanoringima pali liko maku toringi. Imbo pengama kinye imbo kerima kinye peya liko maku toringi. Kano kinye iye ambo limbelomunga ulkena imboma paa ongo tengepeya tendeko moloringi.

¹¹ Imbo maku toko moromelema kanamboi nimbe kingimuni eno moloringina ombalie, imboma iye ambo limbelo makuna ongemunga wale pakoli pakoromelemu iye te wale pakoli aku tepa naa pakopa molorumuna kanopalie ¹² yundo nimbei, 'Iyemu ambe telka nu ambo ltimele wali, au ningo oromele mele tukundo naa onioya?' nimu kinye kano iyemuni ungu naa nimu.

¹³ Kano wali kingimuni langi nokoringi kendemandemande nimbei, 'I iyemu kimbo kima ka tokolio kombu tumbulu toromona toko pena mundeio!' nimu. Akuna imboma paa mindili nongolio kola teko pereko molonge," nimbe nimu.

¹⁴ Aku tepa nimbelie Jisasini ungu ikomunga pulumu para tipe nimbei, "Paimbo Goteni imbo awinindo waio nimo nalo imbo koltalo kau kanopa lipe tukundo wangei nimo," nimu.

Israel imbomani Sisarando kou takisi tangeje moloya waliko pileringi

¹⁵ Jisasini aku tepa nimu ungu pilkolio Farisi iyema tawendo pungo eno

enongano liko maku tokolio ningei, "Jisasini ungu te nimbe alowa tendepili nimbo ambe teamiliya?" ningolio, ¹⁶ eno lombili andolima kinye iye nomi king Herotenga talape iye mare kinye liko Jisas molorumuna liko munduringi. Eno pungolio Jisasindo ningei, "Ungu Mane Tilimu, nuni ungu paimboma kau ningo, Goteni teαιο nimo uluma toya toko mane tiko, nu imbo tendekurenga kape konopu kimbo naa tiko, imboma pipili naa kolko enondo pali ungu tendeku tiko kau ningo tirino konopu ltemolo. ¹⁷ Aku teko ningo moronomunga nu ambele konopu ltenoya? Linoni Rom Gavman Iye Paa Awili Kiyendemu Sisar nilimu kou takisi tamilinje moloya?" ningi.

¹⁸ Nalo Jisasini yu kinye konopu keripanjiko yu teko kenjingei teringi ulu lipe manjipelie enondo nimbei, "Eno kolo toko topele mapele toli iyema, nani nimbe kenjipili ningo ambe temona manda manjiko kolo toko waliko piltimeleya? ¹⁹ Takisi toromele kou mongo te na liko ondaio," nimu. Enoni yu molorumuna te liko mekororingi. ²⁰ Kano kinye Jisasini enondo nimbei, "I kouna naringa kumbekeremu kinye imbimu moromoya?" nimu.

²¹ Enoni yundo ningei, "Rom Gavman Iye Paa Awili Kiyendo Sisaramunga kumbekeremu kinye imbimu moromo," ningi.

Aku wali yuni enondo nimbei, "Kou monemu Sisaramunga kani Sisaramunga melema Sisaramu yunge tiko, Gotenga melema Gote yunge tieio," nimu.

²² Yuni aku tepa paa tumbi tipe nimu ungu pilkolio mini lteko yu tiye kolko eno puringi.

Sadyusi iyemani kolko makilinge ulumundo Jisas waliko pileringi

²³ Kano iyema Jisas kinye kou takisi toli ungumu ningo pora tiringi wali Sadyusi iye mare Jisas molorumuna oringi. Sadyusi iyema eno Goteni altopa koromele imboma topa naa makinjimbelo, makilko ola naa molonge ningo pilko moloringi talapemu. Aku Sadyusi iyema ongo Jisas waliko pilkolio ningei, ²⁴ "Ungu Mane Tilimu, Gotenga ungu manema lino tirimu iye Mosesini ungu mane tipelie nimbei, Ambo limbelo iye te bakulu naa mepalie

kolombalo kinye kano iyemu yunge angenu molombalomuni yunge ambo waimu lipe angenu lipe tapopa bakulu mendepili, nimu aku tepa bukuna moromo kanomu. ²⁵ Aku ungu manemunga ulu te linonga iye mare kinye wendo orumu mele nu walipo pilemili. Angenupili kite yupoko pakera moloringi. Komomu ambo lipelie kolumu. Bakulu te naa molopili kolumu kala yunge umbulkondo angenumuni yunge angenu kolumumunga bakulu mendambo nimbe ambo waimu kelepa ltimu. ²⁶ Nalo bakulu te naa mendepalie yu we kolumula. Yunge umbulkondomuni kano ambomu ltimula nalo yu kape we kolumula. Aku teliko pungolio iye kite yupoko pakera pali bakulu te kape naa mekolio kolko pora tiringi kinye akiliomu we kolumula. ²⁷ Altopa ambomu yu kape kolumula. ²⁸ Akumunga, koromele imboma altoko makilko ola molonge kinye kano ambomu iye kite yupoko pakera wayeni ltingi aku ambomu yu iye paa naringa omenu molombaloya?" ningi.

²⁹ Jisasini enondo topondopa nimbei, "Eno Gotenga bukuna ungu moromoma kinye, Gote kinye enge peremo mele kinye, naa pilko loi ltemelemunga imboma altoko tengemundo nimele mele naa pilko likolio kolo toromele. ³⁰ Makilko koinjo molonge imbomanga iyema ambo naa liko, amboma iye naa pungo, aku paa naa tenge. Mulu kombuna moromele enselema moromele mele aku teko molonge nio. ³¹⁻³² Nalo eno Sadyusimani koromele imboma makilko ola naa molonge konopu ltemelemunga ungu te Goteni enondo nimumu enoni naa kanoko pimeleya? Yuni nimbei,

Na Abraham kinye Aisak kinye Jekop kinye enonga Gote moro, *(Kis 3:6)* nimu. Enonga Gote moloru naa nimu. Gote yu kololi imbomanga Gote, molo. Yu koinjo mololi imbomanga Gote," nimu.

³³ Yuni aku tepa nimu ungu imbo maku toko moloringimani pilkolio yunge ungu mane tirimu unguma pilko mini lteringi.

Gotenga ungu mane kiyendomu

³⁴ Nalo Jisasini aku ungu nimumuni Sadyusi iyemanga ungumu pipi tindirimu,

eno ungu te naa perimuna Farisi iyemani pilkolio eno liko maku toko Jisas molorumuna oringi. ³⁵ Oringi wali enonga iye te, yu Gotenga ungu manemanga puluma pilipe kondorumu iyemuni yuni nimbe kenjimbelonje manda manjipo pilemboi nimbe Jisasindo walipe pilipelie nimbei, ³⁶ "Ungu Mane Tilimu, Goteni ungu mane tirimu peremomanga te ungu manemu yu olandopaya?" nimu.

³⁷ Jisasini yundo nimbei, "Ungu mane olandopamu i tepa, Enoni enonga konopuma kinye, enonga minima kinye, enonga lipe manjilima kinye, akumani Awilimu enonga Gote kau enge ningo konopu mondaio, *(Lo 6:5)*

aku tepa peremo. ³⁸ Aku ungu manemu yu paa enge nili kiyendomu. ³⁹ Talo tipe ungu manemu tendeku tipe mele. Akumu i tepa: Eno te te ningoni enongano konopu mondoko kondo kolko nokoromele mele aku tekola imboma kondo kolko konopu mondoko nokoko molaio, *(WKP 19:18)*

nimbe peremo. ⁴⁰ Gotenga ungu mane Mosesini tirimuna pali kinye, Gotenga nimbe munduli ungu nili profet iyemani bukuna toringi unguma pali kinye, kano ungumanga pulumu aku ungu mane talo kau," nimu.

Kraist yu naringa malo nimbe Jisasini imboma walipe pilerimu

⁴¹ Aku wali Parisi iyema aku teko we maku toko molangei Jisasini enondo i tepa walipe pilipelie nimbei, ⁴² "Goteni eno nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo oi nimbe kanopa ltimu iye nomi Kraistindo enoni ambele konopu ltemeleya? Yu nari? Yu narini kalopa limbelo konopu ltemeleya?" nimu kinye enoni ningei, "Iye nomi Kraist yu iye nomi king Devitini kalopa limbelo iye te," ningi.

⁴³ Yuni eno walipe pilipelie nimbei, "Aku lemo Gotenga Mini Kake Telimu Devitinga konopuna molopalie ungu te nimu kinye Devitini pilipelie iye nomi Kraistindo Awilimu nimu akumu ambe temona nimu konopu ltemeleya? Devit yuni iye Kraist molombalo mele i tepa nimu,

⁴⁴ Awili Goteni nanga Awilimundo nimbei,

'Nunge opa pulema nuni nokani nimbo, altopa eno topo mainye mundumbo kani i teli oi nu na kinye peya kopu tepo iye nomi talo molopo melema nokambili nanga imbo kindo ongo molani,' nimu, (Sng 110:1)

nimbe Devitini nimu kanomu.

⁴⁵ Devitini iye nomi Kraist yundo nu nanga Awilimu nimu lemo yu altopa ambe tepa Devitini kalopa limbelo iye te kau molombaloya?" nimu. ⁴⁶ Jisasini aku tepa walipe pilerimu ungu pilkolio iye akuna moloringimanga teni ungu te kape topon-doko manda naa ningi. Neya aku wali pulu polko yu ungu te waliko pilingei pipili kolko naa waliko pilingi.

23

Farisi iyema kinye Mosesinga mane ungu pilko ungu imbo tondoringi iyema kinye ulu pulu kerima teringina Jisasini nimu

¹ Kano wali Jisasini imbo maku toringima kinye, yunge lombili andoli iyema kinye, ungu nimbe tipelie nimbei, ² "Gotenga ungu manemanga puluma pilko mane tirimele iyema kinye Farisi iyema kinye enoni Mosesini ungu manemanga puluma mane tirimu mele aku teko mane tirimele. ³ Akumunga kano iyemani eno mane tirimelema pali wamongo teko pilko teangei, nalo aku iyemani mane tirimele mele enongano lombilko naa terelemunga enoni ulu terelema manda leko naa teaio. ⁴ Imbo teni umbuni teli mele te mepili nimbe ola lipe pendekona menderemo mele aku teko kano iyemani imbomando ungu mane tiko i teko teaio, i teko teaio ningo umbuni tirimele nalo alaye kolte kape tapopo meamili naa nimele.

⁵ Imbomani lino kanokolio molko kondoromele ltemo ningo kanangei ningo uluma terelele. Gotenga ungu manema moromo pipia te kulupi toko mai mongona molo kina ka tongeindo imboma paa kanangei ningo kulupi paa awilimu toromele. Enonga wale pakolimanga ka kopo toko mondongeindo ka tule penga mare awini kopo toko mondoromele.

⁶ Imbomani langi nongo imbomando

namili waio nimele kinye kano iyema ongolio iye awilimanga polo kiyendo lino molamili ningo konopu tiko moromele. Imboma maku toko Gotenga ungumu pimele ulkena tukundo pungolio mainye molongeindo iye awilima moromele polo penga akuna molamili ningo konopu tiko polo akuna pungo moromele. ⁷ Imboma maku toko moromele kombuna andongeindo pende pende teko we imbomani lino kanoko kapi nengei ningo pilkolio konopu tiko pilko andoko moromele. Imbomani enondo Ungu Imbo Iye nimele kinye paa konopu tirimele.

⁸ Kano iyemani aku terelele nalo enonga nokoli iye awili tendekumu kau moromo, eno pali angenupili moromele kani imbomani eno linonga Ungu Imbo Iyema naa nengei. ⁹ Enonga Lapa tendekumu kau mulu kombuna moromo, akumunga maina imbo tendo Ara naa neio. ¹⁰ Goteni eno nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo oi nimbe kanopa ltimu iye nomi Kraist kau enonga nokoli iye awilimu moromo kani imbomani enondo lino nokoromo iyemu ningo iye awilimu naa nengei. ¹¹⁻¹² Imbo teni yunge imbimu yunu lipe ola mundumbelo kinye Goteni yunge imbimu topa mainye mundumbelo; imbo teni yunge imbimu yunu topa mainye mundumbelo kinye Goteni yunge imbimu lipe ola mundumbelo kani enonga iye te eno nokombalo iye awili te molombai temo lemo enonga kongono kendemande iyemu molopili," nimu.

Jisas Gotenga mane ungu pileli iyema kinye Farisi iyema kinye ulu keru teringima nimbe para tirimu

¹³ Yu lombili andolimando ungu nimbe pora tipelie Jisasini Juda imbomanga iye awili moloringimando nimbei, "Eno Gotenga ungu manemanga puluma pilko mane tirimele iyema kinye, Farisi iyema kinye, eno mindili nongo paa molko kenjinge! Eno topele mapele toli iyema! Enoni imboma Gote iye nomi king molopa nokoromo mulu kombuna pungei purumele kerepulumu pipi tirimele. Eno enongano tukundo naa purumele; imbo lupema

pungei teremele kinye aulkemu pipi tiko molo nimele. ¹⁴ Eno ungu manemanga puluma pilko mane tirimele iyema kinye Farisi iyema kinye eno mindili nongo paa molko kenjinge! Eno topele mapele toli iyema! Enoni ambo waima ningo bembo tiko enonga ulkema wapu liko, imboma kanangei ningo Gote kinye unguma tule teko we ningo angimele, akumunga kot walimu wendo ombalo wali pulumu eno kinye pembalo.

¹⁵ Eno ungu manemanga puluma pilko mane tirimele iyema kinye Farisi iyema kinye eno mindili nongo paa molko kenjinge! Eno topele mapele toli iyema! Imbo tendekure kau konopu topele topa lino lombili andombalo kinye paa, ningo mai kombumanga kimbo kongono teko kombu tulemanga pungo, nomu kuta sipimanga andoromele nalo altopa imbo te paimbo enoni nimele unguma pilipe lipe konopu topele topa lombili andoromo wali kano imbomu tepa kenjirimo mele paa olandopa, enoni teko kenjirimele mele mandopa, akumunga yu tipe kombuna paa pumbelo aulkemu akirindirimele.

¹⁶ Eno mongo keru lelimani imboma aulkemu lipo ondamily nimele iyema eno mindili nongo paa molko kenjinge! Enoni imboma mane tikolio ningei, 'Imbo teni mi lepalie ulke tempelemu imbi lepa paa tembo nimbelie pele tembo nimbe panjimbelo mele naa tembalo wali ulure molo. Nalo imbo teni mi lepalie ulke tempelena kou golomu imbi lepa paimbo tembo nimbelie pele tembo nimbe panjimbelo mele naa tembalo kinye manda naa tembalo. Yu paimbo kamukumu tepili,' nimele. ¹⁷ Eno aroma toko mongo keru leli iyema! Mele ambele melemu olandopaya? Kou gol akumu mele olandopamu molo Gotenga ulke tempelena kou gol maku topa Gotenga nimbe kake tenderemo tempelemu olandopaya? ¹⁸ Enoni ungu te peya imboma mane tikolio ningei, 'Imbo teni mi lepalie Gote popo toko melema karomele alta polomu imbi lepa paimbo tembo nimbelie altopa tembo nimbe panjimbelo mele naa tembalo kinye ulure molo. Nalo imbo teni mi lepalie aku alta polona ola

melte tingemu imbi lepa paimbo tembo nimbelie altopa tembo nimbe panjimbelo mele naa tembalo kinye manda naa tembalo. Yu paimbo kamukumu tepili,' nimele. ¹⁹ Eno mongo keru leli iyema! Mele ambele melemu olandopaya? Alta polona ola Gote popo toko kalondangei ningo tirimele melemu olandopamu molo aku polona kano melema ola noiko Gotenga ningo tirimelema nimbe kake tenderemo alta polomu olandopaya? ²⁰ Akumunga, imbo teni mi lepalie Gote popo toko melema karomele alta polomu imbi lembalo wali alta polomu kinye polona ola lembalo melema waye imbi lepa mi lembalo. ²¹ Aku tepala imbo teni mi lepalie ulke tempelemu imbi lembalo wali ulke tempelemu kinye akuna tukundo moromo Gote kinye imbi lepa mi lembalo. ²² Imbo teni mi lepalie mulu kombumu imbi lembalo kinye Gote iye nomi kingimu molopa kombu nokombaindo moromo polomu kape aku polona ola moromo Gote kape imbi lepa mi lembalo.

²³ Eno ungu manemanga puluma pilko mane tirimele iyema kinye, Farisi iyema kinye, eno mindili nongo paa molko kenjinge! Eno paimbo unguma nimolo ningo kolo toko topele mapele toli iyema! Langi kalongeindo tingu tepili ningo enonga poinyena mele kelo lupe lupe oromomanga inie toko langina mundurumele akumanga ungu mane te peremomu pilko 10 10 ningo noirmelemanga te te Gotenga ningo yu tirimele. Aku ulu teremele nalo ungu mane enge nili olandopa mare tiye kolko naa pilko teremele. Imboma moke teko imbo awilima liko tapondoko imbo kerima teko kenjiko naa teko, imboma naa moke teko pali kondo kolko, Gote ipuki tiko temolo nimele mele tumbi tiko teko molko, aku ulu teangei nimbe peremo ungu manemando nio. Ungu mane wema pilko teremelema tiye naa kolko mare naa teremele nio akuma pali teangei. ²⁴ Eno mongo keru lelimani imboma aulkemu lipo ondamily nimele iyema, eno ungu mane wema enge ningo pilko teko, ungu mane enge nilima naa pilko teremele aku teremele mele ungu manda lepo i tepo nembo. Langi nongeindo mele kelo lopale

molo lomoi langina peremo kanokolio naa namili ningo wendo liko lteremele, nalo kongi kamele te langina peremo kinye naa kanoko we liko nongo pengo mundurumele.

²⁵ Eno ungu manemanga puluma pilko mane tirimele iyema kinye Farisi iyema kinye, eno mindili nongo paa molko kenjinge! Eno topele mapele toli iyema! Plet kapomanga tawendo kulumie toko kondoromele nalo akumanga tukundo kaloro moromo aku mele enonga tukundo enoni enge ningo wapu liko, eno kau kele toko konopu kimbo tiko limele uluma peremo.

²⁶ Eno mongo keru leli Farisi iyema! Plet kapomanga tukundo kulumie tonge kinye tawendo kape kake tembalo.

²⁷ Eno ungu manemanga puluma pilko mane tirimele iyema kinye Farisi iyema kinye, eno mindili nongo paa molko kenjinge! Eno topele mapele toli iyema! Imbo ono kombumu kanoko penga kanangei ningo pena kake telimu wape tenderemele mele eno aku tepa mele moromele. Imbo ono kombuma paimbo tawendo penga ltemona karomele nalo tukundo imbo kololimanga ombelema kinye mele puruli nurupilima kinye peko lepa peremo. ²⁸ Eno aku teko mele moromele. Imbomani enonga kangindo kanokolio eno iye tumbi nilima konopu ltemele nalo enonga konopuna tukundo kolo toli uluma kinye ulu pulu kerima kinye kau tengepeya tepa peremo.

²⁹ Eno ungu manemanga puluma pilko mane tirimele iyema kinye Farisi iyema kinye eno mindili nongo paa molko kenjinge! Eno topele mapele toli iyema! Gotenga profet iyema koromele kinye enonga ono kombuma teko kondoko, tumbi nili imbomanga ono kombuma au tirimele. ³⁰ Aku tekolio enoni ningei, 'Lino linonga anda kolepalema kinye molemalanje enoni Goteni profet iyema toko kondoringi kinye linonga anda kolepale naa lipo tapondopo profet iyema naa tolemala,' nimele. ³¹ Aku teko nimelemunga kano iyema toko kondoringi imbomani kalko ltingi iyema lino moromolomongo enongano liko ondoromele. ³² Aku lemo manda, enonga anda kolepalemani

pulu polko teko kenjiringi mele enoni kamukumumu teaio.

³³ Imbo toko kondoli waimbema! Eno kolo topa imboma tepa kenjili waimbemunga waloma! Goteni enondo teko kenjiringimunga tipe kombuna paio nimbelo kinye eno manda kowa pungeya?

³⁴ Akumunga nani Gotenga profet iyema kinye, lipe manjili pembalo iyema kinye, mane tinge iyema kinye, eno moromelena lipo munduro. Aku iyemanga mare toko kondoko, mare kolangei ningo unjo polopeyana uku toko panjiko, mare eno maku toko Gotenga ungumu pileli ulkemanga meko pungo ka mapuni toko, kombumanga tamili ningo kika tilko lombili punge. ³⁵ Aku tengemunga oi

pulu polko yandoko yandoko kape imbo tumbi nilima toko kondoringimunga ulu umbunima eno Juda imbomanga iye awilima kinye pembalo. Gotenga bukuna oi pulu polko tumbi nili iye Abel kinye, yandopa moloringi imbo tumbi nilima kinye, yandopa Gotenga bukumu pora nimo akuna Berekia malo Sekaraia kinye toko kondoringi akumanga pali pulumu eno kinye pembalo. Sekaraia akumu Gotenga ulke kiripi lerimu ulkemu kinye Gote popo toko melema kaloringi alta polomu kinye aku tuku tingina toringi kanomu. ³⁶ Nani paimbo enondo i tepo nio. Oi teko kenjiringi ulumanga pali umbunima eno kinye moltomele imboma kinye pembalo," nimu.

Jisasini Jerusalem lipe manjipelie kondo kolorumu

³⁷ Aku tepa nimbelle Jisasini Jerusalem moloringi imboma yu kondo kolopalie akumundo ungu te nimbelle nimbei, "Oe Jerusalem imboma, Jerusalem imboma, Gotenga profet iyema toko kondoko, yuni imboma liko tapondangei nimbe eno moloringina lipe mundurumu iyema kouni toko kondoko teremele imboma, kera gula anumuni yunge waloma lipe yunge kongona maindo lopeke tepa nokoromo mele nani wali awini eno aku tepo nokomboi teru nalo enongano molo nimele. ³⁸ Akumunga pileio. Enonga kombumu, kinye beambo nimbe ku lembalo. ³⁹ Akumunga nani eno ungu te peya nimbo

tiro, Eno Jerusalem imboma, enoni nando Goteni lipe mundurumuna oromo iyemu imbi ola molopa, molopa kondopili ninge walimunga na altoko kanonge. Oi molo,” nimu.

24

Jisasini peyalime waimu i tepa wendo ombalo nimbe tirimo

¹ Kano kinye Jisas Gote popo toko kaloringi ulke tempelena tawendo pumbe aulkena pumbei purumu kinye yu lombili andolima ongo ulke tempelemunga ulke lupe lupe paa penga angileringima yu kanowi ningo liko ondoringi. ² Aku ulu teringi kinye yuni enondo nimbei, “I ulke tempel penga angimona kandomele melema pali i ungu paimbo nimbo tiro. Altopa walite opa pulemani kou te tenga ola lepili ungu naa ningei kouma toko mainye mundunge,” nimu.

Jisasini umbuni awini wendo ombalo nimu

³ Kano kinye yu mai kembo Unjo Oliv Poinyena ola pumbe molorumuna we imboma naa molangei yunge kitipi kanoli iyema ongo enongano molkolio yundo waliko pilkolio ningei, “Tewali nuni nino ulu wendo ombaloya? Altoko nu nondoko oni tenio walimu kinye mai pora nimbelo walimu kape wendo ombaindo oi ambele ulure tembalo kinye lino kanopolio kinye ombai teremo nimbo pilimoloya? Ningo tiwi,” ningo waltindiringi.

⁴ Yuni enondo nimbei, “Aku uluma wendo ombalomunga ungu mare imbomani eno kolo toko tinge kani kanoko kondoko molaio. ⁵ Iye awini ongo na moro mele yu mele mele kolo toko ningei, ‘Goteni eno nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo oi nimbe kanopa ltimu iye nomi Kraist akumu eno,’ ningolio aku teko kolo toko tinge kani kanoko kondoko molaio. Imbo awinini aku iyemanga unguma pilko liko paimbo nimele ninge. ⁶ Kombu marenga opa awili teko tenge mele pilko, otili akinjo opa awili i tepa i tepa wendo ombalo ningo we ninge kinye pilkolio mini naa lteaio. Opa tengema kinye aku uluma Goteni oi wendo opili,

alaye pele mele ya mai kombumu pora nimbelo nimbe, nimbe panjirimumunga aku uluma paimbo wendo ombalo nalo aku wali peyalime waimu oi wendo naa oli. ⁷ Mulu mai pora nimbelo walimu oi wendo naa opili iye pupu awili te kinye iye pupu awili te kinye opa teko, iye nomi king marenga imboma kinye marenga imboma kinye opa tenge. Ya mai kombu tenga tenga engele omba, mai parambala tepa, aku ulu tembalo. ⁸ Ambo teni bakulu kokele kanopa limbeindo oi umbulu meni topa mindili noromo mele, mulu mai pora nimbelo walimu kokele wendo ombaindo umbuni lupe lupe aku tepama oi wendo ombalo.

⁹ Kano uluma wendo ombalo walimanga nanga kitipi kanoli imboma mindili nongo, kolangei ningo eno mare kot teko ka tinge. Nanga imboma molko nanga unguma andoko ningo tingemunga kombumanga pali imbomani eno kinye mumindili kolko konopu keru panjinge. ¹⁰ Kano umbunima wendo ombalo walimanga na ipuki tinge imbo awini ipuki tinge mele tiye kolko enongano nendo yando konopu keru panjiko, Kraistinga imboma moromelemunga mindili nangei ningo enonga opa pulemanga kindo liko tinge. ¹¹ Kano walimanga Gotenga ungu naa pilko we kolo toko yando ningo tinge imbo awini wendo ongela. Aku tenge kinye we imbo awinini paimbo nimele ningo enonga unguma pilko linge. ¹² Ulu paa keru awini olandopa olandopa wendo ombalo kinye nendo yando konopu mondonge mele kinye, na konopu mondonge mele kinye nanga imbo awinimani aku uluma tiye kolong. ¹³ Nalo nanga ungumu tiye naa kolko mulu mai pora naa nipili enge ningo molong. Imboma Goteni lipe tapondopa mindili nonge kombuna naa pungo peya molopo kondopo kau pamili nimbelo. ¹⁴ Goteni iye nomi kingimu molopa imboma nokoromomunga ungu tukumemu imboma pali pilengei ningo kombumanga pali andoko ningo tinge kinye altopa mulu mai pora nimbelo walimu kamukumu wendo ombalo,” nimu.

Jisasini mele paa keru te wendo ombalo

nimu

¹⁵ (Na i bukumu toro iyemuni eno buk karomele imbomando ungu te nembo, Jisasini nimu ungumu inie anjikondo moromo akumu eno imbi karomele imbomani ungu pulumu paa pilko kondangei nimbo nio.) Jisasini nimbei, “Gotenga nimbe munduli ungu nili profet iye Denieleni bukuna imbi topa nimbe tirimu mele, Imbo tepa pipili kondoli mele paa kerimu ulke tempelena tuku Gotenga ulke kiripi kake telina angilimbelonga kombu akumu paa kalero molombalo, (*Dan 9:27, 11:31, 12:1*) nimbe peremo. Aku melemu akuna wendo omba angilimbelona kanokolio ¹⁶ umbuni awilima wendo ombai teremo ningo pilko kombu Judia provins molonge imboma enonga kombuma tiye kolko mai kembo lembalomanga kowa pungei. ¹⁷ Imbo te ulke tulepena ola molopili aku tepa wendo ombalo kinye kanopalie kowa pumbeindo mainye omba melema lipo mepo pambo nimbe ulkena tukundo naa pupili. ¹⁸ Imbo te poinyena molopalie kowa pambo nimbe kelepa ulkendo pumbe yunge ali wale tulemu naa lipili. Toya toko kowa kau pangei. ¹⁹ Aku tepa wendo ombalo walimunga ambo bakulu keritoko molongema kinye, ambo bakulu ame tiko molongema kinye, eno manda lkiko kowa naa pungemunga eno kinye paa umbuni wendo ombalomunga eno kondo teremo. ²⁰ Gote kinye konge tekolio, ali teremo olimanga kinye koro molopo manda naa andomolo wali Sabatemanga kinye manda kowa naa pumolo kani aku walimanga aku umbunima wendo naa opili neio. ²¹ Aku walimanga umbuni paa awilima wendo ombalo. Oi mulu mai talo pulu polopa terimu wali kape, yandopa kape umbuni aku tepa te wendo naa orumu. Altopa kape aku tepa umbuni awilima naa wendo ombalo. ²² Aku umbunima wendo ombalo wali Goteni nondopa pora nipili nimbe oi naa nimbe panjilkanje imboma pali kolemalala. Nalo Goteni nanga imboma molangei nimbe kanopa ltimu imboma pali naa kolangei nimbe umbuni wali akuma nondopa pora nipili nimbe, nimbe panjirimu. ²³ Aku

umbunima omba pembalo walimanga imbo mareninengei, ‘Kanaio! Goteni lino nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo oi nimbe kanopa ltimu iye nomi Kraist i omba moromo,’ ninge molo ‘Neyana omba moromo,’ ninge kinye enonga unguma naa pilko, paimbo nimele ningo naa pilengei! ²⁴ Iye mare ongo kolo tokolio ningei, ‘Goteni kanopa ltimu iye nomi Kraist lino,’ ninge, molo kolo tokolio ‘Gotenga nimbe munduli ungu nimilindo ombo nimbo tirimolo,’ ninge. Imboma pali, Goteni nanga imboma molangei nimbe kanopa ltimu imboma kape lipo loi tipo, nimolo mele paimbo ningo enge ningo pilengei ningo Goteni kau ulu enge nili manda teremoma mele manda leko ulu paa enge nili awini tenge. Nalo Gotenga imbo tukumema aku teko kondi tonge wali enonga unguma naa pilko, liko tui tinge. ²⁵ Akilio ulu akuma wendo ombalo mele eno oi pilengei nimbo i nimbo tiro.

²⁶⁻²⁷ Muluna kariapa teremo wali ena mudi oromondo kape ena pepurumondo kape kariapa teremo walitikale karomele, aku tepa Iyemunga Malo altopa mainye ombalo wali kombumanga pali imbomani yu walitikale kanonge aku mele kani pileio. Aku walimunga akilio imbo teni nimbei, ‘Iye nomi Kraist neya imbo naa peli kombu ku lelina moromo,’ nimbelo kinye kanamili ningo akuna naa paio. Molo i ulkemunga kiripina moromo ninge lemo enoni ipuki naa tieio! ²⁸ Mele kololi te lemo kombuna kera kurumuluma ongo maku toromele kanomu.”

I uluma kamukumu wendo ombalo wali, Gotenga malo altopa ombalo

²⁹ “Aku walimanga aku mindili nonge nio uluma wendo ombalo kinye altopa tumbi tipe ulu lupe lupe mare wendo ombalo. Akuma i tepa: Kombu tangombaindo ena pa teremo mele naa tepa, tumbulu topa, oli ipu leli pa teremo mele naa tepa, kombu kandiyema muluna mainye omba, muluna angimo mele enge nilima lope lape tepa anjo yando pumbe, aku tepa ulu lupe lupema wendo ombalo. (*Ais 13:10*)

³⁰ Aku uluma wendo ombalo wali Iyemunga Malo kamukumu ombai tembalo mele lipe ondombalo melte muluna angilimbelo kinye kanokolio kombumanga pali imbomani paa kola awili teko tenge. Altoko kanoko molangei Iyemunga Malo enge peremo kinye, pa awili tepa teli au nimomu kinye kupena molopa kamukumu mainye ombalo kinye imbomani kanonge. ³¹ Kano kinye biukel teni ungu paa enge nili tembalo. Aku wali Iyemunga Maloni yunge enselema lipe mundumbelo kinye ena oromondo ena pepurumondo wiyando mereyando muluna maindo mai kombumanga pali pungo Goteni nanga imboma molangei nimbe oi kanopa ltimu imboma tukundo tukundo linge.”

Unjo fik teremo ulumu liko manjingei nimu

³² “Unjo fikimuni teremo aku tepa ungu iko te peremo kani pilkolio ungu pulumu pileio. Unjo fik mu teremo wali kanokolio ena tembalo waimu wendo ombai teremo lepamo ningo pimele. ³³ Aku tepala, i ulu wendo ombalo nioma paimbo wendo ombalo kinye kanokolio Yu paimbo nondopa ombai teremo ningo Yu kerepuluna omba angimo ningo pilinge. ³⁴ Nani enondo i ungu paimbo nimbo tiro. Kinye moromele imboma oi naa kolangei i wendo ombalo nio uluma pali wendo ombalo. ³⁵ Mulu mai talo pora nimbelo nalo nanga ungu nioma paa pora naa nimbelo,” nimu.

Imbo teni aku uluma ombalo waimu naa lipe manjirimo

³⁶ “Iyemunga Malo paimbo ombalo nalo yu ombalo walimu imboreni naa lipe manjirimo. Ipu leli ombalonje, tangoli ombalonje naa lipo manjirimolo. Mulu kombuna enselema kape naa liko manjirimele. Gotenga Malo kape naa lipe manjirimo. Ara yunu kau aku waimu lipe manjipe moromo. ³⁷ Oi iye Noa molopili imbomani teringi mele Iyemunga Malo ombai tembalo kinye imbomani aku ulu kala tenge. ³⁸ Mai kombumanga pali no oi naa topili imboma langi nongo, iyema ambo liko, amboma iye pungo, aku uluma kau teko mololiko puringi. Noa nona andoli sip

ulkemunga tukundo purumu wali kape eno aku uluma kau we teko moloringi. ³⁹ Eno Noanga ungumu naa pilko aku teko uluma kau teko molangei no topa kombuma pali noni aku topa imboma pali topa kondorumu. Aku ulu teringi mele teliko pungo molangei Iyemunga Malo ombalo. ⁴⁰ Yu ombalo walimunga iye talo poinye teko molongele wali Gotenga ensel teni omba iye te we molopili te lipe mepa pumbelo. ⁴¹ Ambo talo langi kalko molongele wali ensel ombalie ambo te we molopili te lipe mepa pumbelo.

⁴² Akumunga enonga Awilimu ombalo walimu paa naa liko manjirimele kani Yu ombalo ningo kanoko molaio. ⁴³ Eno i ungumu konopu liko munduko pileio. Ulke pulu iyemuni ipu leli wapu noli iye te yunge ulkemu omba alumbiye tepa melema wapu limbelo mele pilkanje wapu noli iyemu ombalo nimbe nokopa molka kinye wapu noli iyemu yu manda tuku naa olka. ⁴⁴ Aku teko eno nokoko molaio. Iyemunga Malo ombalo waimu naa liko manjirimele kani yu paimbo ombalo ningo aku teko nokoko molaio,” nimu.

Kongono iye pengamu kinye kongono iye kerimanga ungu manda lepa nimu

⁴⁵ “Akumunga ungu te nemboi, kongono tendeli kendemande iye narini kongono tepa kondoromo kinye kanopalie yunge iye awilimuni yuni kongono tiroma tumbi tipe teremomunga yu kongono timbo kinye tepa kondombalomunga na altopo konopu kimbo tipo naa molombo nimoya? Kendemande iye te aku tepa mele tepa kondopa moromomu kanopalie yunge iye awilimuni yu kanopa lipelie yundo nimbei, ‘Kongono tendeli kendemandema pali nokondoko enonga langi nongema ena waina mako tolimunga eno nangei moke teko tieni, nokondoko molowi,’ nimbe yu tenga purumo. ⁴⁶ Altopa iye awilimuni kongono timomu kano kongono tendeli kendemandemuni wamba tendepa molopili awilimu kelepa omo lemo kendemandemu yu konopu timbelo. ⁴⁷ Nani enondo i ungu paimbo nimbo tiro. Iye awilimuni kano kendemandemundo nimbei, ‘Nanga mele noiroma pali nuni

nokondowi,' nimbelo. ⁴⁸⁻⁴⁹ Nalo iye awilimuni kano kendemande iyemundo nimbei, 'Nanga kendemande imboma pali nokondowi,' nimbe tenga purumo wali kano kendemande iyemuni tepa kenjipe nanga awilimu welea naa ombalo konopu lepalie yuni nokondoromo kendemande imboma koipeni topa, no nongo keke lepo toli iyema kinye langi nomba no enge nilima nombalie, aku tepa tepa kenjipe molomo lemo ⁵⁰ walite kano kendemande iyemu yunge iye awilimu ombalo nimbe naa pilipe kongono tirimu mele naa tepa we tepa kenjipe molombalo wali ombalo. ⁵¹ Ombalo kano iyemu tepa molombalo ulu kanopalie yu paa koipeni pupu topalie, kolo toromele imbo topele mapele toli imboma kombu keru moromelena pupili nimbe lipe mundumbelo. Kano kombuna imboma paa mindili nongo kola teko pereko molonge," nimu.

25

Ambo wenepo ki talonga talo pakeranga kongolino lipe nimu ungu

¹ Aku tepa nimbelie nimumuni, Jisasini yu kelepa ombalo mele ungu mare peya nimbelie nimbei, "Iyemunga Malo kelepa wali talo tipe maina mainye ombalo kinye Gote iye nomi kingimu molopa imboma nokoromo akumu i tepa mele lembalo: Ambo limbei iyemu ombai terimu kinye pilkolio ipu leli ombalo ningo ambo wenepo ¹⁰ enonga tipe lamema liko yu aulkena limolo ningo puringi. ² Aku ambo wenepomanga kite pakera konopu naa pepili tune tane ningo moloringi; kite pakera lipe manjili pepili moloringi. ³ Konopu naa pepili tune tane ningo moloringi ambo wenepomani enonga tipe lamema meko puringi nalo lam kerasin peya naa meko puringi. ⁴ Nalo lipe manjili pepili moloringimani kerasin kinye enonga tipe lamema kinye meko puringi. ⁵ Ambo limbelo iyemu welea naa orumuna ambo wenepoma pali uru orumuna uru peringi.

⁶ Kano kinye amburume tuku iye te alako topa nimbei, 'Ambo limbelo iyemu oromo kani! Aulkena liengei waio!' nimu.

⁷ Ambo wenepo kanoma ola angilko tipe lam tipe nopili ningo teko wamoringi. ⁸ Konopu naa pepili moloringimani lipe manjili pepili moloringimando ningei, 'Linonga tipe lamema kumbultumo kani enonga kerasin mare lino liko munduko tieio,' ningi wali ⁹ lipe manjili pepili moloringimani topondoko ningei, 'Kerasin eno kinye lino kinye manda naa tembalo kani eno stuana pungo enonga pame teko lipeio,' ningi.

¹⁰ Pame teko lingeindo puringi wali ambo limbelo iyemu orumu. Kano kinye iye ambo limbekomunga langi akuna nongeindo maku toringi imboma, lipe manjili pepili moloringi ambo wenepoma peya ulkena tuku puringi. Kano kinye ulke nambu tiko ingi tiko langi nongo moloringi.

¹¹ Altoko langi nongo molangei ambo wenepo stuana puringima ongolio ningei, 'Awilimu, Awilimu, lino nambu toko liwi,' ningi.

¹² Nalo yuni enondo topondopa nimbei, 'Nani enondo i ungu paimbo nimbo tiro. Na enonga imbima naa pilto. Tawendo moromelema manda tukundo naa onge,' nimu," nimbe Jisasini nimu.

¹³ Aku tepa nimbelie yuni altopa nimbei, "Aku ulu tembalo kani Iyemunga Malo kelepa ombalo walimu kape eno naa pilko, ipu leli oi ombalonje tangoli ombalonje ipu leli ombalonje aku naa liko manjirimele kani Yu ombalo nokoko kondoko molaio," nimu.

Kongono iyema kou mone ltingi ungu kongolino lipe nimu

¹⁴ Nimbelie Jisasini ungu kongolino lipelie nimbei, "Goteni iye nomi kingimu molopa imboma nokoromo akumu i tepa mele: Iye te kombu tenga pumbe molombaindo yunge kendemande iyema waio nimbe yunge melema nokondaio nimbelie, ¹⁵ enoni kongono teremele mele lipe manjipelie moke tepa yunge melema eno moke tepalie iye te kou 5,000 kina mele tipe, te kou 2,000 kina mele tipe, te 1,000 kina mele tirimu. Aku tepalie yu purumu. ¹⁶ Iye 5,000 kina ltimumu tumbi tipe pumbe kano koumuni bisnis

tepalie, kou 5,000 kina olandopa pumbe ltimu. ¹⁷ Aku tepala iye 2,000 kina ltimumu olandopa 2,000 kina pumbe ltimu. ¹⁸ Nalo 1,000 kina ltimumu pumbe lopeke teambo nimbe yuni maina muru akupe yunge nokoli iyemunga koumu lowai terimu.

¹⁹ Wali awini omba purumu kinye aku kendemandemanga nokoli iyemu omba enondo nimbei, 'Kouma eno teringi ulu kanambo liko ondaio,' nimu. ²⁰ Kano kinye 5,000 kina ltimu iyemuni 5,000 kina ola panjipe ltimumu mepa ombalie nimbei, 'Awilimu, nuni na 5,000 kina tirinu. Nani 5,000 kina ola panjipo ltiumu i ambolto kanowi,' nimu.

²¹ Nokoli iyemuni yundo nimbei, 'Kendemande iye pengamu, ulu paa penga terinu. Kongono walo kolte mele tirumu nuni teko kondorunumunga nuni nanga mele awini nokondowi nimbo kani nu ongo na peya tapu topo tono kolopo molambili owi,' nimu.

²² Iye 2,000 kina ltimu iyemu yu kape ombalie nimbei, 'Awilimu, nuni na 2,000 kina tirinu kanomu. Nani 2,000 kina ola panjipo ltiumu i ambolto kanowi,' nimu.

²³ Yunge nokolimuni yundo nimbei, 'Kendemande iye pengamu, ulu paa penga terinu. Kongono walo kolte mele tirumu nuni teko kondorunumunga nanga mele awini nu nokondowi nimbo kani nu ongo na peya tapu topo tono kolopo molambili owi,' nimu.

²⁴ Kano kinye 1,000 kina ltimu iyemu kape ombalie nimbei, 'Awilimu, nu bisnis enge ningo teko kou mone lipo noimbomunga imboma mindili nonge lemo mandala ningo kendemande imboma kongono mindili nongo teangei ningo tiko, eno mele koltalo tiko melema pali nunu kau linio iyemu, poinye imbomani panjindirimele kinye nu nunu langi melema we akuko liko rais witimunga kilulu toromele kinye mongo talo imbo wemani kilulu toko tiltirimele kinye nu nunu rais wit mongo we linio mele aku ulu lipo manjiru. ²⁵ Aku teko terenomunga nani nu pipili kolopolio na pumbo nunge kou na tirinum maina lowai tenderu. Kano koumu i ambolto kanowi. I nunge koumu nu tiro liwi,' nimu.

²⁶ Aku nimu ungu pilipelie nokoli iyemuni yundo topondopa nimbei, 'Teko kenjili kendemande iye kerimu, poinye imbomani panjindirimele akuna na nanu langi melema we akupo lipo; rais witimunga kilulu toromele kinye mongo talo imbo lupemani tiltirimele kinye na nanu rais wit nowi ltemoma we ltio ningo liko manjirinu ltemo. ²⁷ Aku teko pilkolio nanga kou monemu kou beng ulkena noilinanje paa. Aku telenanje na ombo nanga koumu wendo lipolio kou walo kolte ola panjiko tilimala lika,' nimu.

²⁸ Kano kendemande iyemundo aku tepa nimbe pora tipelie yuni we kendemande iyemando nimbei, 'I iyemu tepa kenjirimu kani yunge koumu wendo likolio 10,000 kina amboltomo iyemu tieio,' nimu. ²⁹ 'Melema noirimo imbomu nani mare peya timbo, yu paa awini noimbelo. Nalo melema naa noirimo imbomu yu noirimoma kape wendo limbo. ³⁰ Kinye kendemande iye kerimu tumbulu tolina liko pera tiko pena mundeio. Akuna imboma paa mindili nongolio kola teko pereko molonge,' nimu," nimbe Jisasini nimu.

Iyemunga Malo imboma pali moke tembalo

³¹ Aku tepa nimbelie yu altopa ombai tembalo mele nimbelie nimbei, "Iyemunga Malo yunge enge pa telimu kinye ombalie, yunge mulu kombuna enselema kinye pali onge kinye enge pa telina tuku iye nomi king polomu lembalona yu molombalo. ³² Yunge kumbekerena mai kombuna imboma pali liko maku tongonge. Kano kinye kongi sipsip tapu teli iye teni yunge ari tirimoma moke tepalie kongi sipsipima lupe lipe mundupe, kongi memema lupe lipe mundurumo mele aku tepa Iye Nomi Kingimuni imbo maku toko molongema moke tepalie, ³³ imbo kongi sipsip mele molongema yunge imbo kindo lipe mundupe, kongi memema mele molongema yunge koya kindo lipe mundumbelo.

³⁴⁻³⁶ Aku tepalie, yuni yunge imbo kindo molonge imbomando nimbei, 'Na enge-lena koloru kinye enoni na langi tiringi. Na no wali koloru wali enoni no kolko

tiringi. Na aulke ponenge oru wali enoni na peya molamili owi ningi. Na pulu waimbele naa panjipo we andoru kinye wale pakoli te tiringi. Na kuro torumu wali nokoringi. Na ka ulkena peru wali ongo kanoringi. Arani eno molko kondangei nimuna konopu penga pepili moromele imboma, enoni ulu akuma na kinye teringi kani, ya ongo, oi mulu mai talo naa lepili Arani yu nokombalo kombuna eno peya tapu topo molomolo nimbe, nimbe panjirimu kombuna tukundo waio,' nimbelo.

³⁷ Aku tepa nimbelo kinye pilkolio tumbi nili imbomani topondoko yundo ningei, 'Awilimu, tewali nu engele kolorunu kinye kanopolio nu langi tirimuluya? Tewali nu no wali kolorunu kinye kanopolio nu no kolopo tirimuluya? ³⁸ Nu iye ponengemu tena molorunu kinye kanopolio ulke tukundo molamili owi nimuluya? Wale pakoli naa pakoko we andorunu kinye kape nu tena kanopolio wale pakoli tirimuluya? ³⁹ Nu kuro torumu wali kape, ka ulkena perinu wali kape, tewali ombo kanorumuluya?' ninge.

⁴⁰ Aku teko ninge kinye Iye Nomi Kingimuni enondo topondopa nimbei, 'Nani enondo i ungumu paimbo nimbo tiro. I nanga angenupili imbi naa mololi te kape liko taporingi akumu na liko taporingi,' nimbelo.

⁴¹⁻⁴³ Aku tepa nimbelle yunge koya kindo molonge imbomando nimbei, 'Goteni eno molko kenjingei nimo imboma, na engelena koloru wali enoni na langi te naa tiringi. Na no wali koloru wali enoni na no nambo ningo kolko naa tiringi. Na iye ponengemu oru wali na peya molamili owi naa ningi. Na wale pakoli te naa pakopo we andoru kinye na wale pakoli te naa tiringi. Na kuro torumu wali na naa nokoringi. Na ka ulkena peru wali na naa ongo kanoringi. Enoni na aku teko naa liko taporingi kani eno nanga kumbekerena naa ongo andi pungo, Satan kinye yunge enselema kinye enonga tipe we nomba pepa kau purumo kombu akuna paio,' nimbelo.

⁴⁴ Aku tepa nimbelo ungu pilkolio kano imbomani kape topondoko ningei, 'Aw-

ilimu, nu engele kolorunu wali kape, no wali kolorunu wali kape, nu ponenge leko orunu wali kape, we andorunu wali kape, kuro torumu wali kape, ka ulkena perinu wali kape, linoni nu aku teko molorunu wali, tewali kanopolio nu naa lipo taporumuluya?' ninge.

⁴⁵ Aku teko ninge wali yuni enondo topondopa nimbei, 'Nani eno paimbo nio. Enoni i nanga angenupili imbomanga imbi naa mololi te naa liko taporingi akupe na naa liko taporingi,' nimbelo.

⁴⁶ Kano kinye aku teko kenjirimele imboma pungo kamukumu molko kenjiko kau puli kombuna pungo, nalo tumbi nili imboma pungo kamukumu molko kondoko kau puli kombuna pungo," nimbe Jisasini nimu.

26

Juda imbomanga iye awilimani Jisas topo kondamili ningo wai toringi

¹ Jisasini yu altopa yando ombalo mele ungu akuma nimbe pora tipelie yunge kipti kanolimando nimbei, ² "Eno i ungu piltimela, wali talo we omba pumbelo kinye oi Goteni Israel imboma naa topa we omba purumu waimu liko manjiko plawa yis naa munduli we kalko noromele Pasova wai awilima wendo ombalo. Aku waimu wendo ombalo kinye Iyemunga Malo kolopili ningo unjo polopeyana ola uku tangei ningo liko wendo tinge," nimu.

³ Jisasini aku tepa nimu walimunga Gote popo tondoringi iye awilima kinye, Juda imboma nokoringi tapu iyema kinye, eno Gote popo tondoringi iye awili olandopa Kaiafas nili iye akumunga ulkena pungo liko maku tokolio, ⁴ Jisas kiyengo ningo ambolko liko tongeindo langi ningo moloringi. ⁵ Ningo molkolio ningei, "Nondopo tamili, nalo Pasova waimunga langi kalopo uluma tepo molamili ningo imbo awini ya Jerusalem ongo maku toko molongemunga yu i teli oi tomolo kinye enoni lino kinye mumindili kolko opa tenge kani i teli oi naa topo, keleadamili," ningi.

Ambo teni wel pengamu lipelie Jisasinga pinyewena ondopa kandorumu

⁶ Kombu kelo Betani iye te oi kuro kendi nombalie kelerimu iye te, imbi leko Iye Kuro Kendi Noli Saimon ningi kanomunga ulkena Jisas molopili ⁷ ambo te wel mai mingi paa penga te yu molorumuna mepa orumu. Kano wel paa mune tolimunga kou mone paa awili tepa purumu. Akumu mepa ombalie Jisas langi noli polo molorumuna mepa omba Yu tepo kondambo nimbe pinyewena ondondorumu.

⁸ Yuni aku terimu ulu kanokolio Jisas lombili andolima konopu keru panjikolio ningei, “Aku welemu ambe telka we tepa kenjirimuya? ⁹ Aku welemu kou mone limalanje kou awini lipolio imbo koropama moke tepo tilimala,” ningi.

¹⁰ Enoni ambomundo aku teko ningi ungu pilipelie Jisasini enondo nimbei, “I ambomu kinye ambe telka ungu awini nimeleya? Yuni na kinye ulu penga te temo. ¹¹ Imbo koropama eno kinye walimalima molonge nalo na eno kinye walimalima naa molombo. ¹² Na ono tengemunga i ambomuni i wel mune tolimu nanga kangina ondondomo. ¹³ Nani enondo i ungu paimbo nimbo tiro, Mai kombumanga pali i nanga ungu tukumemu andoko ningo tinge kinye i ambomuni kinye temo temanemu kape imbomani pilkolio yuni tepa kondorumu ningo pilengei ningolio aku ungumu ningo tinge,” nimu.

Judasini Jisas Juda imbomanga tapu iye-manga kindo timbo nimu

¹⁴ Kano walimunga Jisinga ki tipi kanoli iye 12 akumanga iye te, yunge imbimu Judas Iskariot, Gote popo tondoringi iye awilima moloringina pumbe, ¹⁵ eno walipe pilipelie nimbei, “Nani eno Jisas ambolko ka tinge aulke te lipo ondondolemo enoni na kou ambe teko tingeya?” nimu. Aku nimu ungu pilkolio enoni kou silva mongo 30 kambu toko yu tiringi. ¹⁶ Kano kinye yu kelepa yando ombalie Jisas lipe eno timbelo aulke te koropa molorumu.

Jisas yunge ki kitipi kanoli iyema kinye langi nomba teangei unguma nimbe tirimu

¹⁷ Plawa Akoli Mele Yis Naa Munduko Plawa We Kalko Noringi Koromunga pulu polko walimu wendo orumu kinye

Juda imbomani Pasova waimu liko manjingeindo kongi sipsip walo te toko nonge mele pilkolio, Jisas kitipi kanoli iyema yu molorumuna ongo waliko pilkolio ningei, “Goteni linonga anda kolepalema Naa Topa We Omba Purumu waimu lipo manjilimilindo kongi sipsip walo te, kinye noniomu kombu tena pumbo melema tumbi tipo amenge tepo tepamili konopu ltenoya?” ningi.

¹⁸ Aku teko ningo waltindiringi kinye Jisasini iye te molombalo mele eno lipe ondopalie nimbei, “Neya kombu awili Jerusalem tuku pungolio, neya iye akumu molombalona pungo yundo i teko ningei, ‘Ungu Mane Tilimuni i tepa nimu, na kinye ulu te wendo ombalo walimu nondopa wendo ombai teremo. Nunge ulkena tukundo na kinye na kitipi kanolima kinye lino Pasova waimu lipo manjimolo kongi sipsip walomu nomolo nimu,’ neio,” nimu. ¹⁹ Kano kinye kitipi kanolima pungo Jisasini nimu ulte te pungolio, oi Goteni Israel imboma naa topa we omba purumu aku Pasova waimu liko manjinge kongi sipsip walo nongemu teko amenge teko noiringi.

²⁰ Kano kinye, ipupene ena pepumbe kala torumu kinye Jisas kinye kitipi kanoli iye 12 kinye ongo langi noli polona moloringi. ²¹ Langi nongo moloringi kinye Jisasini nimbei, “Nani enondo i ungu paimbo nimbo tiro. Enonga iye teni na kinye opa pule toromele iyemanga kindo lipe timbelo,” nimu.

²² Aku tepa nimu ungu pilkolio enonga konopuna umbuni awili tepa terimu pilkolio te te ningoni waltindikolio ningeindo, “Awilimu, nando ninoya?” ningi.

²³ Jisasini topondopa nimbei, “Eno nanga iye 12 enonga iye te na kinye langima polona ola ltemo te waye lipo nombolo iyemuni na lipe, opa pulemanga kindo timbelo. ²⁴ Kinye Iyemunga Malo kinye tenge mele koro oi ningo panjiringi temanemu Gotenga bukuna moromo mele paimbo opa pulemani tenge, nalo yu lipe opa pulema timbelo iyemu mindili nomba paa molopa kenjimbelo. Yu mindili enge nili nombalomunga iye akumu anumuni naa melkanje paa,” nimu.

²⁵ Jisasini aku tepa nimu ungu pilipelie Judas, yu lipe opa pulemanga kindo timbei terimu iyemu, yuni nimbei, “Rabai, nino iyemu naya?” nimbe waltindirimu kinye Jisasini yundo “Nuni nino mele ltemo,” nimu.

Jisasini yunge kitipi kanoli iyema bret wain talo tirimu

²⁶ Eno langi nongo moloringi kinye Jisasini bret te lipe Gote kinye paa tereno nimbe ambolopa pike lepa yu kitipi kanolima moke tepa tipelie nimbei, “Imu nanga kangimu eno liko naio,” nimu.

²⁷ Altopa no wain kap te lipelie Gote kinye paa tereno nimbe eno tipelie nimbei, “I no wainimu eno pali liko naio.

²⁸ I no wain tiromu nanga mememu. Goteni eno yunge imboma kinye opa peamili nimbe mi lerimu kano ungumu kamukumu wendo omba tepo enge timboi nanga mememu ondombo. Imbo awininga ulu pulu kerima kamukumu mainye pupili Goteni altopa naa kanopa tiye kolopili nimbo aku mememu imu.

²⁹ Nani enondo i tepo nimbo tiro, i teli oi na no wain altopo paa naa nombo. Akilio kau, Nanga Ara Gote iye nomi kingimu molopa nokoromo kombuna eno kinye no wain koinjomu popo tipo nomolo,” nimu.

³⁰ Langi nongo pora tikolio eno Gotenga kunana te ningolio, pena pungo mai kembo Unjo Oliv Poinyena ola puringi.

Jisasini nimbei Pitani yu naa karo nimbelo nimu

³¹ Kano kinye Jisasini yu kitipi kanolimando nimbei, “Paa kinye ipu leli opa pulemani na kinye tenge ulumu kanokolio enoni pali na tiye kolonge. Aku teko tenge mele Goteni oi nimu yunge bukuna moromo kanomu. Goteni ungu iko te topalie nimbei,

Kongi sipsip tapu iyemu tangei nimbo,
yu tonge kinye sipsipima lupe lupe punge,
(Sek 13:7)

nimu, aku mele kinye wendo ombalo.
³² Nalo na toko kondonge kinye na makilipo koinjo molopolio, na kumbe lepo kombu Galilindo pumbo,” nimu.

³³ Jisasini aku tepa nimu kinye pilipelie Pitani nimbei, “Nu kinye ulu te wendo ombalomunga kanokolio enoni pali nu ipuki tirimele mele mainye pumbelo kinye nu aku tepa tiye kolonge lemo nani nu paa tiye naa kolombo, paa molo,” nimu.

³⁴ Jisasini topondopa nimbei, “Nani nu i ungu paimbo nimbo tiro, kinye ipu leli, kera gula oi ko naa topili nuni pipili kolokolio wali yupoko nando kolo toko yu nariya na naa karo ninio,” nimu.

³⁵ Nalo Pitani yundo nimbei, “Na nu kinye tapu torombolomunga ilto peya tomolo ninge lemo kape nu naa karo paa naa nimbo,” nimu. We kitipi kanoli iyemani pali nu naa karomolo paa naa nimolo ningi kala.

Getsemani poinyena Jisasini Gote kinye ungu nimbe konge nimu

³⁶ Kano wali Jisas kinye yunge kitipi kanoli iyema kinye kombu Getsemani nilina puringi. Akuna pungolio yuni enondo nimbei, “Na andi pumbo Gote kinye ungu nipuro kani eno ina molaio,” nimu. ³⁷ Aku tepa nimbelie Pita kinye Sebedi malo Jems kinye Jon talo peya lipe mepa pumbelie na teko kenjinge ulumu paa nondopa wendo ombai teremo nimbe pilipelie yu yunu kondo kolopa konopu keru panjipe konopuna mindili tepili molorumu. ³⁸ Yuni enondo nimbei, “Nanga konopuna umbuni paa awili te tepamo kani na kolto none teremo. Eno uru naa peko na kinye peya kopu tepo nokopo kondopo molamili, eno kane kane molaio,” nimu.

³⁹ Aku tepa nimbelie yu alaye kolte anjipe pumbe komongo topa pondopa tamalu pepalie Gote kinye ungu nimbe konge tepalie nimbei, “Nanga Ara, na nondopo mindili noli no mingina no nombomu naa nambo ninio aulke te lemo lemo paa penga nalo nani tepolio nanu konopu lteo ulu naa teambo. Nuni kanoko penga pilino ulu tewi,” nimu.

⁴⁰ Aku tepa nimbelie altopa yunge kitipi kanoli iye yupoko moloringina yando omba eno uru peringi ulu kanopalie Pitando nimbei, “Eno uru naa peko na kinye

wai alaye kolte manda we kanoko kondoko naa molongeya? ⁴¹ Kuromanga nomi Sataneni lino kondi tombalo kinye tepo kenjimolo kani ningolio uru naa peko Gote kinye ungu ningo kanoko kondoko molaio. Paimbo tepo kondamili nimbo konopumani pimolo nalo temilindo kangimu tiye tepa enge naa peremo,” nimu.

⁴² Aku tepa nimbelie yu altopa anjipe pumbe oi Gote kinye ungu nimbe konge terimu mele altopala nimbei, “Nanga Ara, na mindili noli no mingina nomu nani ninu nomu wendo naa likolio na nomboi ninio lemo nunge konopu lteno ulumu wendo opili,” nimu.

⁴³ Altopa yando orumu wali eno uru orumuna altoko uru peringina kanopalie ⁴⁴ yu altopa wali yupoko tipe anjipe pumbe Gote kinye ungu oi nimbe konge terimu mele altopala nimu.

⁴⁵ Altopa yando ombalie kitipi kanolimando nimbei, “Ambe telka we uru peko mulu pilko moromeleya? Kanaio! Iyemunga Malo tongei ulu pulu keru teremele iyema lipe timbelo waimu wendo ombai teremo. ⁴⁶ Ola angilko pamili waio! Na lipe ondopa opa pule iyemanga kindo timbelo iyemu oromona kanaio!” nimu.

Judasini Jisas opa pule iyemanga kindo tirimu

⁴⁷ Jisasini kombu Getsemani yu kitipi kanolimando aku tepa nimbe molopili Judas yu kitipi kanoli iye 12 akumanga iye te orumu. Gote popo tondoringi iye awilima kinye, Juda imbomanga tapu iyema kinye, aku iyemani liko munduringi iye awini, imbo toli loi geleama kinye koipema kinye meko, Judas kinye oringi. ⁴⁸ Oi Jisas molorumuna naa wangei Jisas Juda iye awilima lipe timbei nimbe panjirimu iye Judasini eno Jisas yu ipu leli manda kanangei nimbe tipelie nimbei, “Nani iye te kanopolio kangulupo nunu nimbo akumu Jisas. Yu ambolko ka tieio,” nimu. ⁴⁹ Aku iyema oringi kinye Judas yu Jisas molorumuna tumbi tipe ombalie “Imbo mane tili, molko kondowi,” nimbe omba yu kangulupe nunu nimu.

⁵⁰ Aku terimu kinye Jisasini yundo nimbei, “Ango, nuni teni orono ulu tumbi tiko

tewi,” nimu. Judasini Jisas kinye terimu ulu kanokolio oringi iyemani yu liko ka tiringi. ⁵¹ Aku ulu teringi kinye kanopalie Jisas peya tapu toko angilingi iye teni yunge loi gelea te kulu topa wendo lipe Gote popo tondoringi iye awili olandopamunga kendemande iye te topa yunge komu te topa laka ltenderimu, aku komumu wendo omba mainye purumu.

⁵² Aku ulu terimuna kanopalie Jisasini yundo nimbei, “Nunge loi gelea te altoko lakona panjiwi! Loi gelea te liko imbo tonge imboma loi geleani toko kondonge. ⁵³ Nani nanga Ara waltindipolio liko tapondowi nilkanje yuni ensel ami talape 12 molo olandopa, tamburumbu na liko tapondangei paio nimbe lipe mundulka akumu nu naa liko manjirino? ⁵⁴ Nalo enselemanu ongo opa pulemani na naa tangei ningo liko tapondolemalanje Gotenga bukuna na kinye wendo ombalo nimbe moromo mele ambe tepa wendo olkaya?” nimu.

⁵⁵ Aku tepa nimbelie Jisasini yu ka tingei oringi iye awini ongo angilingimando nimbei, “Na imbo topa wapu noli iyere moromo konopu lekolio na ka tingeindo imbo toli loi geleama kinye koipema kinye meko oromeleya? Ulke tempel kerepulu na we imboma maku toko moromele kombuna waliwalima eno peya moromolo kinye ungu mane tipo moro wali na ambolko liko ka naa tirimele kanomu. ⁵⁶ Nalo i tepa wendo oromo ulumanga pali Gotenga profet iye marenu ulu mare na kinye altopa wendo ombalo mele oi ningo bukuna toringi moromo mele kamukumu wendo oromo,” nimu. Kano kinye yu lombili andolima pali lino peya ka tingenje ningo pilkolio yu munduko kolko eno kowa puringi.

Jisas kot tenderingi

⁵⁷ Kano kinye Jisas ambolko liko ka tikolio Gote popo tondoringi iye awili olandopa Kaiafas molorumuna meko puringi. Gotenga ungu manemanga puluma pilko mane tiringi iyema kinye, Juda imbomanga tapu iyema kinye, enoni Jisas kot tendepo pilemili ningo akuna oi ongo maku toko moloringina meko puringi.

⁵⁸ Nalo Jisas meko puringi kinye Pita lombili akilio lepa taka lipe pumbe, Gote popo tondoringi iye awili olandopamunga ulkena, ulke angilipe pape tepa makai terimu, imunana imbo maku toringi kombu we lerimuna paa tukundo pumbe, Jisas ambele ulu tengenje pilemboi nimbe Jisas nokoko moloringi ele iyema kinye molorumu.

⁵⁹ Gote popo tondoringi iye awilima kinye, Juda imbomanga kaunsil iyema pali kinye, akumani Jisas yu toko kondongeindo ulu tepa kenjirimu te imbo teni yu i tepa i tepa tepa kenjirimu nimbe kolo topa nipili ningo imboma ongo nengei ningo ungu pilko moloringi kinye ⁶⁰ imbo awini ongo ungu mare kolo toko ningi nalo enoni yu manda toko kondonge ungu te naa ningi.

Altoko imbo talo ongo ⁶¹ kolo toko ningili, “Iyemu i tepa nimuna pilerimbulu, i Gote popo toko kaloli ulke tempelemu nani tekiripolio, wali yupoko omba pupili ulke tempel koinjo te manda altopo takombo nimu,” ningili.

⁶² Aku teko ningili ungu pilipelie Gote popo tondoringi iye awili olandopamu ola angilipe Jisas waltindipelie nimbei, “Ungu te topondoko naa ninoya? Nuni ningo kenjirinu mele nimbelemu ambele ungumu ningo kenjirinumundo nimbeleleya?” nimu. ⁶³ Nalo Jisas ungu te topondopa naa nimbe we angilerimu. Gote popo tondoringi iye awili olandopamuni yundo altopa nimbei, “Nu morono mele paa ningo tieni. Koinjo Molopa Kau Puli Gote pilipe molopili paimbo nio ningo mi lekolio, Gote yunge Malo, yuni lino nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo nimbe kanopa ltimu iye nomi Kraist paimbo nunje moloya? Lino paa ningo tiwi!” nimu.

⁶⁴ Jisasini nimbei, “Nino mele ltemo,” nimu. “Ungu te peya enondo pali nio. Altopa walite Iyemunga Malo, Iye Enge nili Olandopa Pulimu kinye melema nokombaindo yunge imbo kindo molopa, kupe-manga ola molopa mainye ombalona eno kanonge,” nimu.

⁶⁵ Aku tepa nimumunga, yu Gote moro nimbe nimo ungu pilipelie Gote popo ton-

doringi iye awili olandopamuni paa pilipe keripilipe yunge wale pakolimu yunu ambolopa pure lipelie nimbei, “Kinye yuni paimbo Gote ungu taka tondoromo ungu pilipolio nimbe kenjirimu mele nimbe timbelo imbo te peya ambe telka koromoloya? Yu Paimbo Gote none teremo nimona piltimolo. ⁶⁶ Ambele konopu ltemeleya? Yu kinye ambe teamiliya?” nimu kinye enoni ningei, “Yu Gote ungu taka tondomomunga topo kondamili,” ningi.

⁶⁷ Aku teko ningolio enoni yunge kumbekerena olkambe toko kandoko, ki lumoni toringi. Maren yu larauwe tokolio ningei, ⁶⁸ “Nu Gotenga iye nomi Kraist moro nino kani profet kongono tekolio narini nu toromonje ningo tiwi,” ningi.

Pitani nimbe Jisas naa karo nimu

⁶⁹ Aku wali Pita yu papena tukundo, imboma liko maku toringi ulke kerepuluna molorumu kinye kongono tendeli kendemamde ambo te Pita molorumuna ombalie yundo nimbei, “Nu kape Galili distrik iye. Jisas kinye peya tapu toko moloringi kanomanga iye te lepamo,” nimu.

⁷⁰ Nalo akuna moloringi imboma pali kanoko molangei Pitani kolo topalie molo nimbe, “Nuni nino ungu na naa lipo manjira,” nimu.

⁷¹ Aku tepa nimbelie Pita yu ulke kerepuluna pumbe molopili kongono tendeli kendemamde ambo teni yu kanopalie akuna moloringi imbomando nimbei, “I iyemu Yu Nasaret iye Jisas kinye peya tapu topa molomo iyemu,” nimu.

⁷² Pitani altopa “Molo. Nuni nino iyemu na naa karo,” nimbelie Gotenga imbi lepa mi lerimu.

⁷³ Alaye kolte pele mele, Pita angilerimuna nondoko angileringi iyemani yu ungu alaye lupe mele nimuna pilkolio yu angilerimuna ongolio yundo ningei, “Kombu Galili distrik imbomani ungu nimele mele nu aku teko ungu nino piltimolo. Jisas kinye yu lombili andoli iyema kinye kombu Galili distrik iyema, nu kape Galili iye te, pilipolio nu paimbo yu lombili andoli iye te ltemo konopu ltemolo,” ningi.

⁷⁴ Aku teko ningi kinye Pitani Gotenga imbi lepa enge nimbe mi lepalie nimbei, “Paimbo nio. Eno nimele iyemu paa naa karo. Kolo tondu lemo Goteni na topa kondopili,” nimu.

Aku tepa nimu wali tamburumbu kera gula ko torumu. ⁷⁵ Aku terimu kinye pilipelie Jisasini yundo “Kera gula oi ko naa topili nuni wali yupoko tiko kolo tokolio, na naa karo ninio,” nimu ungu kanomu Pita kelepa pilerimu. Lipe manjipelie ama, paa tepo kenjindu lepamo, paa naa tembo konopu lendu mele paimbo tendu nimbe pilipelie pena pumbe kola paa awili tepa terimu.

27

Jisas Pailat molorumuna meko puringi

¹ Ipu leli oi kombu kokele tangorumu kinye Gote popo tondoringi iye awilima kinye, Juda imbomanga tapu iyema kinye enoni pali Jisasinga kotemu pilko pora tikolio yu topo kondamili ningo, ningo panjiringi. ² Aku teko ningo panjikolio yu liko, ka toko, meko pungo, Rom gavman iye nomi Pailat molorumuna meko pungo kot tenderingi.

Judas yunu topa kondorumu

³ Judas, yu Jisas lipe yunge opa pulema tirimu iye kanomu, Jisasinga kotemu pilkolio kolopili, toko kondangei ningi ungu pilipelie yuni Jisas eno lipe tirimu ulu pilipe keru pilipelie enonga kou silva 30 oi yu tiringima kelepa mepa pumbe Gote popo tondoringi iye awilima kinye Juda imbomanga tapu iyema kinye tipelie nimbei, ⁴ “Nani iye eno lipo tindu kano iyemu, yu ulu te tepa naa kenjili iyemu, toko kondangei nimbo lipo tindumu paa ulu pulu keru te tendu,” nimu. Nalo enoni topondoko ningei, “Akumu linonga ungu te molo. Nu nunu kau lino liko tinio. Akumu nunge ulumu,” ningi.

⁵ Kano kinye Judas yuni kou silva kanoma meli pumbe Gote popo toringi ulke tempel papena topa anjikondo mundupelie yu eno tiye kolopa anjo purumu. Anjo pumbelie ka nomba kolorumu.

⁶ Gote popo tondoringi iye awilimani kou kanoma mainye polona lerimu kanoko likolio ningei, “I kouma imbo topo kondomilindo timoloma kani ulke tempel kouma kinye popo tipo naa noiemili. Akumunga ungu mane te peremo kani,” ningolio ⁷ ungu te ningo panjikolio ningei, “I kou monemani mingi sospen maini tepa wamoromo iyemunga maimu pame tepo liemili. Imbo mai te naa lepa enonga kombu tulena imbo ya ongo moromelemanga imbo kolongema akuna ono teangei,” ningolio aku teko pame teko ltingi. ⁸ Kano kou monemani iye te toko kondonge aulkemu akirindingi koumani aku teringimunga kano maimu imbi leko Imbo Toko Meme Ondoringi Maimu ningi mele, kinye kape aku tepo nimolo. ⁹⁻¹⁰ Juda iye awilimani aku ulu teringimunga Gotenga profet iye Jeremaiani ulu te altopa wendo ombalo oi nimu mele ara tirimu. Yuni nimbei, Awilimuni nando tewi nimu mele eno aku teko tengeindo Israel imbomani iye akumu kou silva 30 pame teko liengei ningi kouma likolio, kano koumani mingi sospen maini tepa wamoromu iyemunga maimu pame teko ltingi, (*Sek 11:12-13; Jer 32:6-9*) nimu.

Pailateni nimbei, “Nu Juda imbomanga King moronoya?” nimu

¹¹ Judas aku ulu tepa molopili Jisas Rom gavmanemanga Judia kombu nokondopili iye nomi Pailat molorumumunga kumbekerena angilerimu kinye kano iye nomimuni yunge kotemu pilipelie yu walipe pilipelie nimbei, “Nu Juda imbomanga iye nomi kingimuya?” nimu. Jisasini topondopa nimbei, “Nuni aku teko nino,” nimu.

¹² Gote popo tondoringi iye awilima kinye, Juda imbomanga tapu iyema kinye, enoni Jisas kot tendeko Pailatendo kolo toko ungu awini ningolio ningei, Jisas yu tepa kenjirimo ningo yu kot tenderingi kinye Jisas yu ungu te naa nimu. ¹³ Jisasini ungu te naa nimu ulu kanopalie Pailateni yundo nimbei, “Nu ulu keru awini terinu nimele ungu nu naa piltinoya?” nimu

kinye ¹⁴ Jisas yu tepa kenjirimu ningi mele pundu topa ungu tendekure kape naa nimbe we angilerimu kinye kanopalie Rom gavman iye nomi kanomuni paa mini ltepa konopu awini lipe mundurumu.

Pailateni nimbei, “Jisas unjo poloheyana toko kondaio,” nimu

¹⁵⁻¹⁶ Jisas kot tendeko molangei, iye te, yunge imbi Barabas, yu mongo ltimu mele imboma pali pilko moloringi kano iyemu yu ka ulkena perimu. Poinye tenga tenga, Juda imbomani kombu awili Jerusalem ongo akuna tuku oi Goteni Israel imboma naa topa we omba purumu Pasova liko manjingeindo langi noringi waima wendo orumu kinye enoni ka ulkena perimu iye te imbi leko wendo liko munduwi ningo konge teringi kinye Rom gavman iye nomimuni kano iyemu wendo lipe imboma tirimu. ¹⁷ Aku teko tepula teringi walima kamukumu wendo omba pepili Jisas kot tenderingi pilipelie, Juda imboma liko maku toko moloringi kinye Pailateni eno waltindipelie nimbei, “Iye nari ka ulkena wendo lipo eno tiembo konopu ltemeleya? Iye Barabas wendo lipo tiembo, molo enoni Goteni eno nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo nimbe oi kanopa ltimu iye nomi Kraist nimele iye Jisas wendo lipo tiemboya?” nimu. ¹⁸ We imboma Juda imbomanga iye awilima tiye kolko enonga unguma liko tui tiko Jisasungu ungu pilko yu lombili andoringimunga Juda imbomanga iye awilimani Jisas kinye konopu keru panjikolio kot tenderingina pilipelie Pailateni aku tepa nimu.

¹⁹ Pailat kot pileli polona molopa Juda iye awilimani topondoko ungu te ningenje nimbe nokopa molorumu kinye yunge omenuni ungu te yu molorumuna nimbe mundupelie nimbei, “Nuni andi iye tumbi nilimu ulu te naa tewi. Kinye yu kumbu tepo kanondumunga nanga konopuna umbuni awini wendo omo kani yu ulu te paa naa tewi,” nimu.

²⁰ Pailateni ka iye nari wendo lipo tiemboya nimu ungu pilkolio Gote popo tondoringi iye awilima kinye, Juda imbomanga tapu iyema kinye, enoni we im-

boma kondi toko ungu imbo tondokolio “Jisas topa kondopili Barabas wendo lipe tipili neio,” ningi.

²¹ Aku teko ningi kinye pilipelie Rom gavman iye nomimuni enondo iye talonga nari wendo lipo tiembo konopu ltemeleya nimbe waltindirimu wali enoni topondoko ningei, “Iye Barabas wendo liko lino tiwi,” ningi.

²² Aku ningi ungu pilipelie Pailateni enondo nimbei, “Aku lemo, enoni Goteni eno nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo oi nimbe kanopa ltimu iye nomi Kraist nimele iye Jisas, ambe teamboya?” nimbe waltindirimu kinye enoni pali “Yu unjo poloheyana kolopili uku toko panjiwi!” ningi.

²³ Aku teko ningi ungu pilipelie yuni enondo nimbei, “Aku ambe telkaya? Yu ambele mongore limoya?” nimu. Nalo enoni altoko paa enge ningo ningei, “Molo! Yu kolopili, unjo poloheyana uku toko panjiwi!” ningi.

²⁴ Yunge ungu nua pilko, opa tengei teringi ulu kanopalie Pailateni no mare kolopa lipe, imbo liko maku toko angileringima kanoko molangei ki kulumie topalie nimbei, “I iyemu toko kondonge kolombalo kinye pulumu eno kinye pem-balo; na olie naa polombo,” nimu.

²⁵ Aku tepa nimu kinye pilkolio imbomani topondoko ningei, “Yu tonge kolombalomunga pulumu lino kinye linonga bakuluma kinye pepili,” ningi.

²⁶ Kano kinye iye Barabas ka ulkena wendo lipe eno tirimu. Aku tepalie Jisas lipe yunge ami iyema tipelie nimbei, “Yu ka mapuni tokolio unjo poloheyana kolopili ningo meko pungo unjo poloheyana uku toko panjiweio,” nimu.

²⁷ Kano wali Rom gavman iye nomimunga ami iyemani Jisas liko kano iye nomimu perimu ulke awili akuna tuku imboma liko maku toko moloringi kombuna pungolio, enonga ami talape iyema pali Jisas ya moromona tukundo tukundo waio ningi. ²⁸ Kano kinye yunge wale pakolima kulko wendo lindiko, yu iye nomi king te none tepili ningo wale pakoli kondoli penga te pakondoko,

²⁹ unjo ka lokoloko te liko munguluwe teko iye nomi kingimunga wainyemu ningo pinyewena mere munduko, kingimani unjo koipe te we amboromele mele kolo te liko yunge ki imbondo amondokolio, yu angilerimuna komongo toko pondoko ungu taka tondoko imbi we kolo toko liko ola mundungei “Juda imbomanga nu iye nomi kingimu,” ningo ³⁰ yunge kumbekerena olkambe toko kandoko, kolo koipe ambolorumumu liko yunge pinyewena koipe topula teringi. ³¹ Yu aku teko ungu taka tondoko pora tikolio wale pakoli kondolimu kulko wendo ltindikolio altoko, yunge oi pakorumu wale pakolima pakondokolio yu unjo poloheyana kolopili, uku topo panjipemili ningo yu liko meli puringi.

Jisas unjo poloheyana toko uku toringi

³² Rom ami iyemani Jisas Jerusalem papena tawendo meko pungei pungolio, kombu Sairini iye te, yunge imbi Saimon, ambolko liko Jisas kolombalo unjo poloheyamu kolo wangoko mendewi tope tiringi. ³³ Pungolio kombu Golgota pungo akuna moloringi. Golgota imbi pulumu Kaungala leli kombumu. ³⁴ Jisas akuna meko pungolio, imboma mindili naa nangei ningo no wainina tuku marasin kombili teli te munduko noiringi aku no wainimu yu nopili ningo, tiringi nalo aku no wainimu nomba pilipelie molo nimbe naa norumu. ³⁵ Kano kinye ami iyemani yu unjo poloheyana toko panjikolio unjomu liko ola anjiringi. Aku tekolio, oi unjona ola uku toko naa panjikolio yunge wale pakoli kulko noiringima moke teamili ningo narini imu limbelo ningo liko manjingeindo kat mele teko altoko wale pakolima te te ningo ltingi. ³⁶ Altoko yu unjo poloheyana uku topa pepili tapu teko kanoko moloringi. ³⁷ Yu toringi ungumu imboma kanangei ningo I IYE JISAS JUDA IMBOMANGA IYE NOMI KINGIMU ningo imbi toko yunge pinyewena olando unjona mondoringi. ³⁸ Opa teko, melema wapu ltingili iye talo peya unjo poloheyana talonga uku toko panjiringi. Te Jisas yunge imbo kindo uku toko, te koya kindo uku toko panjiringi.

³⁹ Akuna ongo puringi imbomani Jisas yu ungu taka tondoko kondowa ltindikolio ⁴⁰ ningei, “Aa! Ulke tempelemu tekiripolio altopo wali yupoko omba pupili takopo limbo ninu iyemu, naa kolambo ningo nu nunu liko tapowi. Nu paimbo Gotenga Malo lemo unjo poloheyana tiye kolko mainye owi,” ningi.

⁴¹ Aku tekola Gote popo tondoringi iye awilima kinye, Gotenga ungu manemanga puluma pilko mane tiringi iyema kinye, Juda imbomanga tapu iyema kinye, enoni kape yu ungu taka tondokolio ningei, ⁴² “Yu imbo wema naa kolangei nimbe lipe tapondorumu nalo yu yunu naa kolambo nimbe manda naa lipe taporomo. Yu Israel imbomanga iye nomi kingimu moro nimo mele paimbo aku tepa moromo lemo yu yunu unjo poloheyana mainye opili. Yu yunu unjo poloheyana mainye ombalo kinye kanopolio yu paimbo linonga iye nomi kingimu nimbo ipuki timolo. ⁴³ Yuni Goteni na lipe tapombalo nimbe ipuki tipe moromo kanomu. Yu Gotenga Malo moro nimo kani Goteni yu kanopa penga pilipe, da iyemu mainye we olkanje paa konopu ltemo lemo manda, Goteni omba yu lipe tapondopa unjo poloheyana wendo lipili. Aku tepa temo lemo yu paimbo Gotenga Malo nimbo ipuki timolo,” ningi. ⁴⁴ Wapu noli iye talo yu kinye unjo poloheyana talonga uku toko panjiringi iye taloni yu aku teko ungu taka tondoringilila.

Jisas kolorumu

⁴⁵ Jisas unjo poloheyana we uku topa pepili awi tangoli ena 12 klok terimu kinye kombu pali tumbulu topalie, altopa ipupene ena 3 klok terimu kinye kelerimu. ⁴⁶ Ipupene ena 3 klok terimu kinye Jisasini alako topalie nimbei, “Eloi, Eloi, lama sabaktani,” nimu. Akumu Juda imbomanga ungu te, akumunga pulumu i tepa, “Nanga Gote, nanga Gote, na ambe temona tiye kolonioya?” nimu.

⁴⁷ Akuna nondoko angilingimanga imbo maren yuni aku tepa nimu kinye pilko tundukolio ningei, “Pileio. Yu Elaija waltindirimu,” ningi.

⁴⁸ Aku tepa nimu kinye pileringimanga iye te tamburumbu lkipe pumbe ulu koma

mele te lipe no wain kombili teli mare akuna panjipelie, Jisas no wain kombili teli komana peremomu nopili nimbe mepa omba unjo pepena tenga ka topa olando tirimu. ⁴⁹ Nalo yu no wainimu tirimu ulu kanokolio we imbomani ningei, “Molo, kinye unjo polopeyana we pepili. Elaijani paimbo yu naa kolopili nimbe lipe tapon-dopa mainye limbeindo oromonje, kanopo kanamili,” ningi.

⁵⁰ Jisasini ungu te enge nimbe are nimbelie, altopa yunge minimundo puwi nimbe yu kolopa ltimu.

⁵¹ Yu aku tepa kolorumu kinye ulu awili mare walitikale wendo orumu. Gote popo toko kalingi ulke tempel Jerusalem tuku angilerimu akuna tukundo Gote molorumu kiripi paa kake telimunga kerepuluna imboma tukundo naa pangei ningo oi waliwalima maminye awili teni pipi tiko panjiringina angilerimu. Jisas kolopa pora tirimu kinye kano maminye olana pure lipe undukana mainye orumu. Aku tepa, mai parambala tepa, kou awilima ungu mangu topa, ⁵² imbo oi ono teringi kombuma alumbiye tepa, Gotenga imbo kake teli oi koloringi awinima Goteni topa makinjirimu. ⁵³ Makilko ola molko ono kombu peringina wendo ongolio, Jisas altopa makilipe koinjo molorumu kinye Gotenga kombu awili kake teli Jerusalem tuku pungolio imbo awini kanangei puringi.

⁵⁴ Rom ami iye 100 nokorumu iyemu kinye, yu peya Jisas terimu mele tapu teko kanoko moloringi ami iyema kinye, enoni mai parambala tepa ulu lupe lupema wendo orumu kinye kanokolio eno paa mini ltekolio ningei, “I iyemu yu paimbo Gotenga Malo lepamo,” ningi.

⁵⁵ Ambo awini, Jisas unjo polopeyana kolorumu akuna tule teko kanoko angileringi. Oi kano amboma enonga pulu kombu Galili distrik tiye kolko Jisas lombili andoko liko tapon-doko nokoko Jerusalem peya oringi amboma. ⁵⁶ Enonga ambo te Makdala taun ambo Maria, te Jems kinye Josep kinye elonga anumu Maria, te iye Sebedinga malo talonga anumu.

Jisasinga onomu kou angana ono teringi

⁵⁷ Iupene, kombu kala tombai terimu kinye Arimatea taun iye kamako te, yunge imbi Josep, yu kape Jisas lombili andorumu iye te omba ⁵⁸ Rom gavman iye nomi Pailat molorumuna pumbe, Jiasinga onomu na tiwi nimbe konge terimu kinye Pailateni yu onomu lipili nimbe ami iyemando nimbe mundurumuna liko tiringi. ⁵⁹ Pailateni manda nimu kinye Josep pumbe onomu lipe, maminye koinjo kake teni lipe kulupi torumu. Kulupi topalie ⁶⁰ kou anga koinjo te, Josep yu kolombo kinye akuna na ono teangei nimbe kou anga te wamopa noierimu kou angamunga tuku mepa pumbe noierimu. Noipelie kou anga kerepuluna kou awili te perelemarele omba pipi tipelie yu kelepa purumu. ⁶¹ Makdala taun ambo Maria kinye Maria te kinye elo kou angamu lerimu kerepuluna nondoko yu onomu kou angana noirimu ulu kanoko moloringili.

Ami iyemani ono kombuna nokoko angileringi

⁶² Aku wali, otili koro molomolo wali Sabatemu ningo pilkolio kinye mele melema tumbirumbi tiringi kano walimu pora nimu kinye otlikondo Gote popo tondoringi iye awilima kinye, Parisi iyema kinye, eno Rom gavman iye nomi Pailat molorumuna pungo liko maku toko angilkolio ⁶³ ningei, “Iye Awilimu, iye kanomu oi naa kolopa we molopalie imbomani paimbo ningo pilinge unguma kolo topa nimu kano iyemu Yu kolopolio wali yupoko omba pumbelo kinye makilipo koinjo molombo nimuna lino pilerimulu kani ⁶⁴ nuni ami iyemando kano iyemu olianga ono tenge kou angamu wali yupoko paa wamongo teko nokaio niwi. Naa nokonge wali yunge lombili andoli iyemani onomu ongo wapu liko meko pungolio yu makilipe koinjo molopa omba pumo ninge. Aku teko kolo toko ninge kinye yu oi paimbo nimo nengei nimbe kolo torumu ungumu mainyendopa, enoni imbomani yuni paimbo aku tepa temo nengei ningo kolo tonge ungumu paa olandopa pembalo,” ningi.

⁶⁵ Pailateni Juda iye awilimando topon-dopa nimbei, “Aku lemo, ami iye mare liko meko pungo, iyemu ono tenge kombumu nokoko kondangei ningo mondoko, imbomani ono kombumu ulu te naa teangei ningo aulkemu enge nimbo pipi tiemili konopu lenge mele teaio,” nimu. ⁶⁶ Aku tepa nimu ungu pilkolio ami iye mare liko meli pungo, imbo ono teringi kou angamu pipi tiringi koumu pape teko pele leko enonga imbimu akuna toko mondokolio, ami iyema akuna nokoko molangei ningo mondokolio eno puringi.

28

Jisas makilipe koinjo molorumu

¹ Juda imbomanga koro moloringi wali Sabatemu pora nimbe, enonga pulu polopa kongono waimu wendo ombaindo kombu tangombai muni lerimu kinye Makdala taun ambo Maria kinye, Maria te kinye, pungo Jisasinga onomu noiringi kou angana onomu kanongili puringili.

² Awilimunga mulu kombuna ensel te mainye orumu kinye mai parambala paa enge nili tepa terimu. Enselemuni omba kou angana pumbe kou anga kerepulumu pipi tiringi koumu wendo lipe perele-marele mepa pumbe noipe akuna ola molorumu. ³ Kano enselemunga kumbekeremu kariapa tepa pa teremo mele pa tepa, wale pali pakorumuma kalopera topa paa kake teremo mele kake terimu. ⁴ Jisas ono kombu nokoringi ami iyema enselemu kanoko paa mini lteko pungo pungo ningo topa mundurumuna eno aku teko ulure naa teko we moloringi.

⁵ Enselemuni ambo talondo nimbei, “Pipili naa kolalio. Jisas kolopili ningo kamukumu unjo polopeyana uku toko panjiringi kano iyemu kanongili orombelena lipo manjiro. ⁶ Yu ina naa ltemo. Kolopolio, wali yupoko tipemunga makilipo koinjo molombo oi nimu aku mele temo. Onomu oi lemo kombumu ongo kanalio,” nimu. ⁷ Kanokolio popenge teko pungo yunge lombili andolima i teko ningo tiengili ‘Jisas ono kombuna lepalie makilipe koinjo molopa kombu Galili distrikindo kumbe lepa purumo kani eno akuna yu kanonge,’

ningo tiengili. Ungu nimbo tindimboindo ondu kano ungumu nimbo pora tiro,” nimu.

⁸ Enselemu aku tepa omba mona molopalie nimu ulu kanoko pilkolio ambo talo pipili kolko kamele paa akoko, aku tepa konopu talo pepili lkiko pungo yunge lombili andolima ningo tingili puringili. ⁹ Lkiko pungili puringili kinye Jisas elo aulkena kanopa lipelie “Orombeleya?” nimu. Kano kinye eloni yunge kim-bondo pungo kangulko yu kapi ningo imbi liko ola munduringili. ¹⁰ Kano kinye Jisasini elondo nimbei, “Pipili naa kolkolio, elo pungo nanga angenupilindo ningili, ‘Kombu Galilindo paio. Yu akuna kanonge,’ nipelio,” nimu.

Ami iyemani temane toko tiringi ungumu

¹¹ Ambo talo kelko yando ongili oringili wali Jisasinga ono kou angamu nokoringi ami iye mare kombu awili Jerusalem tuku pungo Gote popo tondoringi iye awilimando uluma wendo orumuma pali ningo tipuringi. ¹² Pileringi kinye popo tondoringi iye awilima, Juda imbomanga iye awilima kinye peya maku tokolio eno kinye ungu ningolio ningei, “We imboma i uluma wendo omo mele pilkolio Jisas makilipe koinjo moromonje ninge kani naa pilengei nimbo ambe temolonje?” ningo nendo yando ningolio tenge ulu ningo panjikolio, ami iyema kou mone awini tikolio ¹³ enondo ningei, “Imbomani Jisas ambe temoya ningo waltindinge kinye enoni i teko nengei, ‘Ipu leli uru pemolo kinye yunge lombili andolimani kiyengo ningo ongo yu liko meli punge,’ neio. ¹⁴ Lino Juda imboma nokoromo Rom gavman iye nomimuni aku tenge mele ungu te pilimo lemo eno mongo naa liengei nimbo linoni enonga lipo tapondopo yu kinye ungu nimolo. Kano kinye enoni ono kombumu wamongo teko naa nokoko we uru penge konopu lembalomunga mongo naa linge,” ningi. ¹⁵ Aku teko ningi ungu pilkolio ami iyemani kou mone liko enoni neio ningi mele imbomando ningi. Akumunga yandopa kinye, i buk toro walimu kape Juda imbomanga kombumanga pali i ungumu

anjo anjo purumo pilkolio imbo awinini kano temanemu toromele.

Jisasini yunge kitipi kanoli iyemando i teko teaio nimbe kongono tirimu

¹⁶ Amboma pungolio kanoko pilingili ulu temane toko tiringili kinye pilkolio Jisasinga kitipi kanoli iye 11 kombu Galili distrik pungo, Jisasini mai kembo te imbi lepa oi akuna wangei nimuna puringi.

¹⁷ Akuna pungo Jisas kanokolio, yu kapi ningo yunge imbi liko ola munduringi nalo marení Jisas kolorumu, imu Jisas molo narinje ningo konopu talo teko leringi.

¹⁸ Kano kinye Jisas yu nondopa omba enondo nimbei, “Arani nando nu mulu kombuna melema kinye imboma kinye, mai kombuna melema kinye imboma kinye nokani nimbe engema pali na tirimu, na kinye peremo. ¹⁹ Aku tepa na enge tirimumu eno timbo eno kinye pembalo kani eno mai kombumanga pali pungo imboma pali nanga ungumu pilko liko, nanga kitipi kanolima molangei ningo, pungo ningo tipungolio, pilko liko molonge imboma no ltindingeindo Lapa Malo talo kinye Mini Kake Telimu kinye enonga imbi leko eno no ltindiko, ²⁰ enondo na kitipi kanolimani teangei nindu mele pali aku uluma teangei ningo eno mane tieio. Aku teko nilko andoko molonge kinye na eno kinye waliwalima paimbo molamboi mulu mai talo pora nimbelo,” nimu. Aku peya.

Gotenga Ungu Tukumemu Mak I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Imbo awinini Mak i ungu tukumemu topa panjirimu nimele. Mak yuni Pita kinye molopalie Pitani ungu nimbe tirimu wali pilipelie aku ungu topa panjirimu nimele. Imbomani Jisas Gotenga malo maina mainye omba imbo iye apuwe lerimu konopu lekolio Jisas ipuki tiengei nimbe Makoni Jisasini imboma tepa koinjo lipelie ulu wengendelima terimu mele topa panjirimu.

Goteni nu yunge malo Jisas enge peli iyemu kanoko imbi tieni nipili.

Jon imbo no ltindili iyemu wendo orumu

¹ I ungumu lemo, Gotenga malo Jisas Kraistinga ungu tukumemu pulu polorumu mele. ² Aisaia aku iyemu Gotenga ungu nimbe munduli iye te oi molorumu. Aku molorumu wali yuni ungu te topa panjirimu. Aku topa panjirimu ungumu i tepa, Goteni nimbei, “Nani nanga ungu nimbe munduli iye te nunge kumbe lepo tipo mundumbo aku iyemu yuni nu oniomunga uluma tumbi tipe noindimbelo.”

³ Kombu kapu imbo naa peli wena iye teni alako topa angilipelie nimbei, “Iye awilimu ombalomunga uluma tumbi tiko noindeio. Yu opili ulu tumbi nilima teko amenge teko noindeio,” nimu. *(Mal 3:1; Ais 40:3)*

⁴ Imunga Jon nimbe iye te imbo naa peli kombu kapu wena Gotenga ungu nimbe tilipe imbo no ltindilipe wendo orumu. Aku ombalie wali, enonga ulu pulu kerimanga konopu topele tokolio kinye no lieio nimbelie aku tenge wali, Goteni enonga ulu pulu kerima kulu topa ltendembalo nimu.

⁵ Aku wali, imbo pulumu wendo pungo enonga ulu kerima ningo para tiringi kinye Jononi imbo akuma Jordan nona no ltindirimu. Neya aku imboma Judia nimbe kombu tenga tukundo kinye Jerusalem

nimbe kombu taun awili tenga moloringi imboma wendo pungo aku ulu teringi. ⁶ Jon nimbe aku iyemu kongi kamel indini teli wale pakolimu pakorumu aku ulumu oi Gotenga ungu nimbe mundurumuna ningo para tiringi iye profetemani pakoringi mele pakorumu. Aku tepalie, wale pakolimu ola pange tendepa kako let te poromongona torumu. Yunge kere norumumu lemo komboro kinye pilimo mulu talo kau nomba perimu. ⁷ Aku tepalie yuni ungu pulipomu imbo pali pilengei nimbe mona ltendepa nimbei, “Iye te nanga umbulkondo ombalo. Aku iyemu lemo iye paa awilimu. Na yunge kumbekerena iye koropa noli melemu. ⁸ Paimbo, nani eno imbo noni no ltindiro, nalo aku iyemu yuni lemo enonga nindipe Gotenga Mini Kake Telimu ltindipe mundumbelo,” nimu.

Jisas no ltimu

⁹ Neya aku waimunga walite Jisas kano Galili kombu awilite lerimumunga tukundo Nasaret nimbe kombu kelo tenga molopalie wendo orumu kinye Jononi yu kano Jordan nona no ltindirimu. ¹⁰ Jisas kano nona angilipe wendo omba nekondo angilerimu kinye mulumu kengea lepa anjo yando purumuna ulu yuni kanorumu. Aku terimu wali Gotenga Mini Kake Telimu kera imili mele mangopa mainye ombalie yunge kangina molorumu. ¹¹ Kano terimu wali ungu te muluna mainye ombalie nimbei, “Nu nanga malo. Nani nu konopu mondoro. Nu kinye konopu noiro,” nimu.

Sataneni Jisas manda manjipe kanorumu

¹² Aku wali, walitikale kau Gotenga Mini Kake Telimuni Jisas kano imbo naa peli kombu kapu tenga pupili nimu. ¹³ Akuna Jisas molopili, wali 40 omba ipo lepa kombu tangorumu. Aku wali Sataneni ombalie Jisas manda manjipe kanorumu. Aku terimu kombuna mele takerama kape moloringi kala, kano wali Gotenga muluna enselemanu ongolio Jisas taporingi.

Jisasini Galili kombuna kongono pulu polorumu

¹⁴ Jon kano ka ulke oi liko panjinge, pele Jisas kano Galili kombu pumbe Gotenga ungu tukumemu nimbe para tirimu. ¹⁵ Aku nimbe para tipelie nimbei, “Gotenga imbo tepa ltimo waimu wendo omo. Goteni imboma nokoromo uluma wendo ombai teremo. Akumunga eno lemo enonga ulu pulu kerimanga konopu topele toko Gotenga ungu tukumemu pilkolio ipuki tieio,” nimu.

¹⁶ Jisas kano Galili no mongolu kulendona pumbe molopa iye angenungolo talo waye oma mune meko angileringilina kanorumu. Aku iye talonga imbi Saimon kinye Andru talo. Aku iye talonga kongonomu oma toko kou ltingili. ¹⁷ Jisasini kano iye talondo nimbei, “Elo na ongo lombilelio. Kinye oma ltingili mele nani elo nanga imboma tukundo ltindengili ungu imbo tondombo,” nimu. ¹⁸ Pilkolio, walitikale kau iye kano talo elonga oma munema lepili ningo tiye kolkolo Jisas yu ongo lombileringili.

¹⁹ Jisas kano alaye kolte anjipe pumbelie wali, Sebedi nimbe iye tenga malo talo elonga no sipina oma munema tumbirumbi tiko amenge teko moloringili. Aku iye angenungolo talonga imbi Jems kinye Jon talo. ²⁰ Jisasini aku iye talo kanopa nendo lepalie wali, elo walio nimu. Pilkolio, elonga lapa Sebedi kano no sipina tuku kongono iyema kinye molopili tiye kolkolo elo ongo Jisas lombileringili.

Jisasini kuro kerite makoropaterimu

²¹ Jisas kinye yunge kitipi kanoli iye kanoma Kaperneam ningo kombu tenga wendo oringi. Israel imbomanga koro awili wendo orumu wali Jisas yu kano imboma nombeya teko moloringi ulkena tuku pumbelie pulu mondopa imboma ungu imbo tondombai lipe anjirimu. ²² Aku wali yuni ungu nimumu Mosesinga mane ungumunga ungu imbo iyemani nimele mele kape naa nimu nalo yuni nimu ungumu iye awili enge peli teni nili none terimu. Imunga yunge ungu imbo tondorumuna pilingi imbo aku-manu yunge ungumu penga lepa nimbe kondorumu kinye pilkolio mini lteko ereye ningi. ²³ Amaya, walitikale kau iye loi leli

te enonga nombeya teko moloringiulkena tuku molorumumu kano iyemu kuro kerimuni lipe loi tirimu wali are nimbelle nimbei, ²⁴ “Jisas nu Nasaret kombu iyemu, nu lino kuro kerima kinye ambe teni onioya? Nu lino kuro kerima teko toni ongo angino. Nani nu lipo manjipo kanopo imbi tiro. Nu Gotenga iye wengendelimu ltemo,” nimu.

²⁵ Kano tepa nimu wali Jisasini enge nimbe paa nimbe lipelie nimbei, “Ya! Nu ungu te naa niwi! Kiyengo ningo wendo owi,” nimu. ²⁶ Kano wali kuro kerimuni iye kanomu lakopa mikiripe mundupelie are kerire nimbelle iyemunga omba wendo purumu.

²⁷ Imbomani aku terimu ulumu kanokolio enonga nendo yando ningei, “Yuni kuro kerima ongo wendo paio nimo kinye yunge nimu ungumu tenge piltimela imunga i ulu koinjo enge peli mare ltemo,” ningolio imbo pali eno mini lteringi. ²⁸ Aku wali, Jisasinga i terimu ulumunga temanemu Galili kombu tukundo walitikale andopa anjo yando palaku lerimu.

Jisasini Saimononga bamu ambomu tepa koinjo ltimu

²⁹ Kano wali Jisas kinye yunge kitipi kanoli iye kano poko waye nombeya teko moloringi ulkemu tiye kolko Saimon kinye Andru talonga ulke pilipili puringi. ³⁰ Aku wendo pungo ulke moloringi wali, Saimononga bamu ambomu kangina tipe torumu kinye polona ainyembo lepa lerimu ungumu Jisasindo ningo tiringi. ³¹ Aku ningo tiringi ungumunga Jisasini aku ambomu ainyembo lepa lerimuna pumbelie kinye ambo kanomu ki ambolopa tapopa ola ltimu. Kano terimu wali ambomu yunge kangina tipe torumu kano ulumu kelerimu wali ambomu kuro koinjo pumbe Jisas kinye yunge kitipi kanoli iyemanga kere nangei tumbi tindirimu.

Jisasini imbo pulumu tepa koinjo ltimu

³²⁻³³ Aku waimunga ena oi pepumbe ipo kala torumu wali aku kombu taunona tukundo moloringi imbo pa pulumu ongo ulke kere puluna nombeya teringi. Aku imbomani enonga imbo kuro torumuma kinye kuro kerimuni wangopa terimuma pali

Jisasini tepa koinjo ltindipili ningo meko ongo noiko moloringi. ³⁴ Kano wali, Jisasini kuro i kano kano toli imbo pulumu tepa koinjo lipe kuro keru awini makoropa lterimu. Aku kuro kerimani Jisas yu Gotenga malo ningo liko manjiringi akumunga yuni kuro kerimando ungu te naa nengei nimu.

Jisas Galili kombu tukundo kongono andopa terimu

³⁵ Otilikondo ipu leli oi kombu oi naa tan-goli we tumbulu topa pepili Jisas makilipe perimu ulkemu tiye kolopa we kombu ku tenga purumu. Akuna konge nimbe molorumu. ³⁶ Nalo Saimon kinye yunge lombili andoli iyema makilko wendo pungo yu kororingi. ³⁷ Kelko Jisas kanoko ltendekolio wali ningei, “Imbo palini nu kororomele,” ningi.

³⁸ Nalo aku teko ningi wali Jisasini ungu pundu topa nimbei, “I kombu kulekule anjipe yandopa ltemo kombu malio pamili. Aku malio kape na Gotenga ungu tukumemu nindimboi oru kala,” nimu. ³⁹ Imunga Jisas enonga nombeya teringi ulkemanga tuku pumbe Gotenga ungu tukumemu nindilipe kuro kerima makoropa ltelipe Galili kombu tukundo andorumu.

Jisasini kuro kendi noli iye te tepa koinjo ltimu

⁴⁰ Aku telipe andorumu wali kuro kendi noli iye teni Jisas yunge kimbo puluna omba komongo topa pondopalie wali yu tapopili nimbe konge nimbei, “Nuni na manda tepo koinjo limbo konopu lenio lemo na teko koinjo liwi,” nimu.

⁴¹ Kano tepa nimu wali Jisasini iye kanomu kondo lakopa kolopalie yunge kimu tinio mundupe iye kanomu lope tendepalie nimbei, “Oe, nani aku konopu lteomunga nu koinjo puwi,” nimu. ⁴² Walitikale kau kendi norumu ulumu pora nimu. Kano iyemu yu neya koinjo purumu.

⁴³ Jisasini iye kanomundo welea pupili nimbelie wali ungu enge nili te tipelie nimbei, ⁴⁴ “Nu piliwi. Imbo tendo i temo ulumu anjo naa ningo tiwi. Nalo nu lemo

Gote popo tondolimu molombalona pilipili pungolio wali na koinjo pundu ningo yundo liko ondowi. Aku tekolio Mosesini kuro koinjo pungolio wali paa tereno ningo melte toko kalko tendelimu Gotendo tieio nimu kano ulumu pungo tewi. Aku tenio wali imbo peyani nu kuro koinjo punio ltemo ningo kanoko imbi tiengei,” nimu. ⁴⁵ Nalo aku ulu teli mele iye kanomu anjo pumbelie wali terimu ungu temane kanomu kombu palinga nimbe andopa tirimu. Pilingi imbomani Jisasi kanamili ningi akumunga Jisas kombu taunorenga mona wendo naa purumu. Aku tepa puli mele imbo naa peli kombu ku malio wendo angilerimu. Nalo aku tepili kape imbo indo yandoma yu molorumuna kau oringi.

2

Jisasini iye kimbo ki kololi te tepa koinjo ltimu

¹ Wali pokore omba purumu kinye Jisas kano Kaperneam kombu altopa yando orumu. Aku yando omba ulke kombu moromo ningi ungumu neya aku kombu tukundo imbomani pilingi. ² Aku ungu pilkolio wali, imbo pulumu Jisas yu molorumu ulkena ongo nombeya teringi. Aku wali, imbo pulumu ulke tukundo tengepeya derere nimu kinye ulke kere puluna tawendo kape imbo tendekure molowi kombu te we naa lerimu. Akuna Jisasini Gotenga ungumu imboma nimbe tirimu. ³ Aku nimbe angilerimu wali imbomare oringi. Aku oringi imbomanga iye kiteni kimbo ki kololi iye te tili teko meli Jisas molorumuna ongei oringi. ⁴ Nalo imbo pulumu tengepeya terimumuni Jisas yu angilerimuna iye kanomu meko puwi aulke naa lerimu. Aku wali iye kanomani ulke tulepena ongo pala pungolio Jisas yu angilerimuna maindo tiko ulke tulepemu toko alumbiye teringi. Aku ulu tekolio tiriya maindo tiko iye kimbo ki kololi kanomu yunge tilina lepili ka anjiko mainye munduringi. ⁵ Kano teringi wali Jisasini iyemanga ipukimu kanopalie wali iye kimbo ki kololi kanomundo nimbei, “Nanga malo, nani nunge ulu pulu kerima kinye i tiye kolto,” nimu.

⁶ I tepa nimu wali, Mosesinga mane ungumunga ungu imbo iyemare akuna moloringimani konopu liko manjikolio, ⁷ “Goteni kau imboma kondo kolopa enonga ulu pulu kerima tiye kondopa komu tindirimo. Imunga aku tepa ungumu imbo i tepamuni manda naa nilkamunga imbo imu yu Gote none tepa ungu taka tondoromo,” ningi.

⁸ Kano wali, walitikale kau Jisasini ungu imbo iyemanga leringi konopumu yunge konopumuni nimbe tirimuna lipe manjirimu. Aku tepalie yuni aku iyemando nimbei, “Eno ambe telka da konopu kerimu ltemeleya? ⁹ Kinye nani iye kimbo ki kololimunga ulu i talo manda tendembo. Iye imundo nunge ulu kerima lipo ltendero nimbo aku wali ulu akumu pa wendo ombalo nalo aku ulumu eno manda naa kanonge. Nalo kinye iyemundo nimboi nu ola angilko nunge kunu lembilimu likono nu puwi nimbo kinye aku ulumu eno manda kanonge. ¹⁰ Imunga kinye enoni na Iyemunga Malo maina mainye imbomanga ulu pulukerima manda lipo ltendembo ltemo ningo kanoko imbi tengemunga nani I ulumu teamboi,” nimu. Aku nimbelie wali Jisas yuni kimbo ki kololi kano iyemundo nimbei, ¹¹ “Nani nundo nio, nu ola angilkono nunge kunu lembilimu liko ulkendo puwi,” nimu. ¹² Nimu wali, imbo pali kanoko molangei iye kimbo ki kololi kanomu ola angilipe yunge kunu lembilimu lipe ambolopa imbomanga kumbekere polo palana yu purumu. I terimu ulumu kanokolio wali imbo kanomani mini ltekolio ereye ningo Gotenga imbi kape ningolio ningei, “Lino i tepa ulte oi naa karomolo,” ningi.

Jisasini Livai nimbe iye te owi nimu

¹³ Jisas kano Galili no mongolu kulendona altopala walite purumu. Aku wali imbo pulumu yu molorumuna oringi aku kinye yuni imbo kanoma ungu imbo tondopa lipe anjirimu. ¹⁴ Aku ungu imbo tondolipe pumbe molopa, takis lili iye te yunge takis ltimu kongono ulkena molorumuna kanorumu. Aku iyemunga imbi Livai yunge lapa Alfius. Aku iyemundo Jisasini nimbei, “Nu kamukumu ongo nanga ki-

tipi kanoli iyemu molowi,” nimu. Pilipelie Livai ola angilipe Jisas lombilerimu.

¹⁵ Aku wali iye imbi keru mololi iye awinimani Jisas yu lombilko waye andoringi. Walite Jisas kano yunge kitipi kanoli iyema kinye Livainga ulke kere nongo moloringi wali, takis lili iye awini kinye we iye imbi keru mololi mare kape eno moloringi mele kopu teko ongo molko kere waye noringi. ¹⁶ Aku wali, Farisi ningo manga pupu tenga Mosesinga mane ungu pimele ungu imbo iyemare moloringi. Aku ungu imbo iyemani molko kanoringi wali Jisas kano takis liko imbi keru mololi iyema kinye tendeku tipe molopa kere norumu. Aku terimu ulumu ungu imbo iye kanomani Jisas yunge kitipi kanoli iyemando ungu nendeleme ningo ningei, “Ambe telka Jisas yu imbo keru i tepama kinye kere noromoya?” ningi.

¹⁷ Ningi ungu pilipelie Jisas yuni aku iyemando nimbei, “Imbo kuro naa peremoma aku doktamu moromona naa purumele nalo imbo kuro peremoma aku doktamuni kanopili ningo yu moromona purumele. Eno imbo tumbi nili ningema limboi naa oru nalo ulu pulu keru teremele imbomani konopu topele tangei nimbo tepo limboi oru,” nimu.

Kere langi mi leli ungumunga Jisas waliko pileringi

¹⁸ Walite Jon Imbo No Ltindilinga lombili andoli iyema kinye Farisi ningo manga pupu akumunga lombili andoli iye akumani ulu pulu kerima tiye kolamili ningo konopu keru leko wali kere naa namili ningo mi leko we peringi. Aku teringi ulumu kanokolio wali imbo mareni Jisas yu molorumuna ongolio kinye waliko pilkolio ningei, “Jon Imbo No Ltindilinga lombili andoli iyema kinye Farisi ningo manga pupu akumunga lombili andoli iye akumani ulu pulu kerima tiye kolamili ningo konopu keru leko kere naa namili ningo mi leko we peringi nalo nunge kitipi kanoli iyemani ambe telka aku ulu naa teremelelya?” ningi.

¹⁹ Kano teko ningi wali Jisasini yu yunu manda lepa ungu iko topalie nimbei, “Ambo limbei iyemu yu molka wali yunge

waye andoli imbomani umbuni meko konopu keru lekolio kere naa namili ningo mi leli aku ulumu naa telimala. Aku iyemu molka waimunga kere popo tiko nongo tono kolko koniye tendeku tiko lemala. ²⁰ Nalo, wai te wendo ombalo aku wali iye kerimani yu kinye waye molonge iyemanga imunana yu kano tapu toko wendo linge kinye aku waimunga yunge waye molonge iye kanoma umbuni meko konopu keru leko kere naa namili ningo mi manda lenge,” nimu.

²¹ I ungu mu nimbelie nimbei, “Imbo teni maminye enge nili karu leli koinjomuni wale pakoli lumbiye tamba nilite topa naa tandoromo. Nalo aku ulu temo lemo, maminye enge nilimuni wale pakoli tamba nili lumbiye kanomu anjo yando lipe kundupe ora tondombalo. Aku tembalo wali wale pakoli tamba nili lumbiye kanomu oi ora toromo kanomunga altopa paa ora topa awili ltemo. ²² Imunga aku tepa mele kala, imbo teni no wain koinjomu kongi kangimu mingi tiliona ondopa naa mundurumo. Aku ulu temo lemo, no wain koinjomuni kongi kangi mingi oi tiliomu nomba anjo yando mundupe pakalu tembo nimbe tembalo kinye kongi kangi mingi tiliomu tuku nimbelo. Aku tembalo wali wain koinjomu kinye kongi kangi mingi tiliomu talo peya bembo ningele. Aku teremo ulumunga ningolio kinye no wain koinjomu kongi kangi mingi koinjona kau ondoko mondoromele kinye aku ulu te naa teremo,” nimu.

Linonga koro awilina kongono naa teaio ningi

²³ Walite Juda imbomanga koro awili kinye Jisas kano yunge kitipi kanoli iye kanoma kinye wit poinye tenga anjikondo puringi. Kano kinye yunge kitipi kanoli iyema engele kolkolio wit mongomare inie toko noliko puringi. ²⁴ Aku wali i teringi ulu Farisi ningo iye mareni kanokolio Jisasindo ningei, “Nunge kitipi kanoli iyemani linonga koro awili kinye molo nili ulumu ambe telka teremeleya?” ningi.

²⁵ Jisasini ungu pundu topa nimbei, “Oi linonga kolepa Devit kinye yunge waye andoringi iyema engele kolko nowi mele maa torumu kinye kelko ambe teringi

karolo ungu temanemu eno naa kambu toko pimeleya? ²⁶ Aku teringi ulumu i tepa, Devit yuni Gotenga ulkena tuku pumbelie kinye Gotendo paa tereno ningo bret tiringi akuma Gote popo tondoli iye teni lipe tirimuna norumu. Aku teli bretema linonga mane ungumuni nimbei Gote popo tondoli iyemani kau nangei nimo kano eno liko manjirimele. Nalo Devit yuni yunge waye andoringi iyema mare nangei tipe yu nombai terimu. Aku teringi ulumu koro oi Apiata nimbe Gote popo tondoli iye awili te molorumu. Nalo, nuni i ulu kerimu tereno ungu naa ningi,” nimu.

²⁷ Aku tepa nimbelie Jisasini ungu nimbei ulu lepa nimbei, “Enoni koro awili waimu teko kenjirimele. Enoni mane ungu wamoko panjirimelemanu imboma teko bembo tiko umbuni liko tirimele. Nalo Goteni koro awilimu lemo imboma mulu liko koro molangei nimbe tenderimu. ²⁸ Imunga na Iyemunga Malo linonga koro awilimunga pulu. Nani imbomando teaio nimbo ulumu manda tenge,” nimu.

3

Jisasini iye ki kololi te tepa koinjo ltimu

¹ Altopa walite Jisas kano nombeya ulke tenga tuku purumu. Kano kinye iye ki kololi te aku ulkena tuku molorumu.

² Aku wali Farisi ningo iyemare akuna tuku molkolio Jisas yu kot tendengei ungu pulu te kororingi. I ungu pulumunga Juda imbomanga koro awili kinye Jisas yuni iye ki kololi kanomu tepa koinjo ltimonje ningo nondoko pungo kane kane moloringi. ³ Kano teringi wali Jisasini iye ki kololimundo nimbei, “Nu imbomanga palinga kumbekerena ola angiliwi,” nimu.

⁴ Kano tepa nimbelie wali Jisasini imbomando i tepa walipe pilerimu, “Koro awili wali linonga mane ungumuni ambe teaio nimoya? Ulu pulu pengama teko imbo te teko koinjo lieio nimonje molo ulu pulu kerima teko imbo te toko kondaio nimoya?” nimu. Nalo i tepa nimu wali imbo teni alaye lope teko ungu te naa ningi.

⁵ Kano wali Jisasini imbo akuma te te nimbe taki lepa turu tondopalie mumin dili kolorumu nalo tendeku wali imbo

akuma kondo kape kolorumu. Ambe telka imbo akuma paa ulu alowamu teko enonga oloma kou mele polorumu kinye alaye lope ponde naa teko molkona molko koi tiringi. Aku tiringi wali Jisasini iye kanomundo nimbei, “Nunge kimu tinio munduwi,” nimu.

Kano tepa nimu kinye, iye kanomuni yunge kimu tinio mundurumu. Kano kinye yunge kimu penga lepa engema kolona omba molorumu. ⁶I terimu ulumu Farisi ningo manga pupu kanomuni kanokolio wali nombeya ulkemu tiye kolko King Herotenga talapemu walitikale pungo kanoko liko nombeya teko molkolio kinye Jisas ambe teko toko kondongei ungumu wai toringi.

Imbo pulumuni Jisas lombilko pungo Galili no mongolumu kulendona nombeya teringi

⁷Neya aku Farisi iyema puringi wali Jisas yunge kitipi kanoli iyema kinye Galili no mongolumu puringi. Aku wali Galili kombu moloringi imbo pulumuni Jisas lombileringi. ⁸Kano kinye kombu lupe lupe imbo pulumuni Jisas yunge oi terimu ungu temanemu pilkolio kinye ikondo yakondo lerimu kombumanga imbo pulumu Jisas yu molorumuna neya aku wali ongo nombeya teringi. Aku ikondo yakondo oringi kombumanga imbima i tepa Judia, Jerusalem, Idumea, kinye Jordan no nekondo lerimu kombumanga imboma kinye Tair Saidon nimbe kombu lerimu talonga kule kule peringi imboma pali kimbo tiko ongo nombeya teringi. ⁹⁻¹⁰Aku wali Jisas yuni imbo pulumu tepa koinjo ltimu. Imunga imbo kuro perimumani Jisas yu lope tendengei eke lepa meliko ongei oringi. Aku teliko oringi ulumuni imbo paa pulumu lerimu wali Jisas yu liko okowi none terimu kinye yunge kitipi kanoli iyemando nimbei yunge no sip te tumbi tiko noindeio nimu. ¹¹Aku wali kuro keru wangoli imbomani ongolio wali Jisas kanokolio yunge kumbekerena komongo toko ongo pondopula tekolio Jisas yu ningo ame tondongei are ningolio ningei, “Nu kau nu Gotenga malo,” ningi. ¹²Nalo Jisasini kuro

keru wangoli imbomando enge nimbe iri topalie yu iye pupu imu ningo imbomani pilengei imbi naa leaio nimu.

Jisasini yunge kitipi kanoli iyema kongono tipe munduli iye 12 imbi topalie kongono tirimu

¹³Altopa walite Jisas kano mulu kembo tenga pala pumbelie kinye yunge kitipi kanoli iyemanga imunana yunge limbo konopu lerimu iyemare waio nimu kinye aku iyema yu molorumuna oringi. ¹⁴Kano wali iye 12 waye imbi topa ltimu. Aku tepalie imbi tipe aku iyema kongono tipe munduli iyema nimu. Aku imbi topa kanopa lipelie wali nimbei, “Nani eno kanopo ltiomu lemo eno na kinye molamili nimbo tero. Imunga eno Gotenga ungu tukume nindengei kape wendo tipo mundumbo. ¹⁵Aku tembo kinye enoni kuro kerima makoroko ltewinga kape eno nanga engemu ambolonge,” nimu. ¹⁶Aku iye 12 imbi topa ltimumanga imbima i tepa, Saimon nimbe iye te Jisasini imbi koinjo te tirimu. Aku tirimu imbimu Pita. ¹⁷Akuna Jems nimbe iye te kinye yunge angenu Jon nimbe iye te, aku iye talo Sebedi nimbe iye tenga malo talo. Da iye talo Jisasini Boanerges nimbe imbi koinjo te tirimu. Aku tirimu imbimunga ungu pulumu i tepa, elo iye kalambo naa nili talo nimbelle nimu. ¹⁸Aku we iyemanga imbi Andru, filip, Bartolomyu, Matyu, Tomas, Alfius nimbe iye tenga malo Jems, Tadius kinye kelepa yunge maimunga nimbe oi opa pule torumu iye te imbi Saimon kinye ¹⁹peyalimekondo lipe pipi tipe Iskariot kombu iye te ltimu. Aku iyemunga imbi Judas yuni Jisas opa pule iyemanga kindo tirimu.

Mane ungu imbo iye mareni Jisas yunge tukundo kuro kerima nokoli kuro awili te molopalie yu lipe loi tirimo ningi

²⁰Altopa Jisas ulke tenga tuku purumu. Aku wali kano tepala imbo pulumu ongo nombeya teringi. Aku teringi wali Jisas yu kinye yunge kitipi kanoli iyema kere nowi wai te naa lerimu. ²¹Aku walipe yu kere naa norumu ungu pilkolio wali Jisas yunge anumu kinye angenupili kemulupilini

ningei “Yu loi ltemo,” ningo yu lingei puringi.

²² Aku wali Juda imbomanga mane ungumunga ungu imbo iyemare Jerusalem kombu tiye kolko maindo ongolio ningei, “Jisas yu kuro kerireni lipe loi tipe enge tirimo. Aku kuromu lemo kuro kerimanga nokolimu. Imunga Jisas yuni aku engemu ambolopalie kuro kerima makoropa mundurumo,” ningi.

²³ Aku teko ningi ungumunga Jisasini kano iyema waio nimbelie ungu kongolino lipelie eno nimbei, “Satan yuni yunge kuro kerima manda naa makoropa mundumbelo. ²⁴Iye awili teni yunge nokoromo kombumunga tukundo molonge imbomani yunge nimbelo ungumu naa pilkolio enongano nendo yando mokemake lekolio opa tenge lemo aku kombumu bembo nimbelo. ²⁵Lapa ulke tukundo molonge imbomani lapanga nimo ungumu naa pilkolio mokemake lekolio opa tenge lemo aku iye pupu imbimu bembo nimbelo. ²⁶Aku tepa mele kala Sataneni yunge kuro kerima kinye mokemake lepalie tukundo opa makinjimo lemo aku Satan yu bembo nimbe yunge imbimu naa molombalo. ²⁷Paimbo, imbo teni iye keru enge nilimunga ulke alumbiye tepa tuku pumbe yunge noirimo walkumo melema wapu oi naa limbelo. Aku molo. Nalo iye keru enge nilimu ka topa oi noipelie wali pele manda yunge ulkena tuku lembalo walkumo melema manda wapu limbelo ltemo. ²⁸Imunga nani eno ungu tukumemu nimbo tiro. Imbo imbomanga ulu pulu kaloro tengema kinye ungu keru ningema Goteni manda kulu topa ltendembalo. ²⁹Nalo imbo narireni Gotenga Mini Kake Telimunga ungu keru nindimo lemo aku imbomu yuni ulu pulu kaloro lepa pulimu tembalo. Imunga imbo akumu yunge ulu pulu kaloro tembalo-munga Goteni pundu topa mindili lipe tipe paa naa tiye kondombalo,” nimu.

³⁰ Jisas yuni i nimu ungumu ambe telka Mosesinga mane ungu pimele ungu imbo iye mareni ningei kuro kerireni yu lipe loi tirimo ningi.

Jisas yunge anumu kinye angenupili kemulupili oringi

³¹ Aku wali Jisas yunge anumu kinye yunge angenupili oringi. Penana ongo angilkolio wali Jisas yu tawendo owi ningo imbo tendo ningo tukundo munduringi.

³² Neya aku walimunga imbo pulumu Jisas yu liko makai tendeko moloringi aku imbomani Jisas yundo ningei, “Nunge aminye kinye nunge angenali keminyeli penando ongo angilkolio nu kanamili nimele,” ningi.

³³ Aku teko ningi wali Jisas yuni imbo akuma ungu imbo tondopa nimbei, “Nanga ama kinye nanga ango kame naimeloya?” nimu.

³⁴ I tepa nimbelie wali yu makai tendeko moloringi kano imboma kanopalie nimbei, “Pileio! Enope nanga ama kame nanga ango kame moromele. ³⁵Imunga imbo narireni Gotenga konopumu lombilimo lemo da imbomu nanga ango, nanga aya, nanga ama,” nimu.

4

Iye teni kere imbo panjirimu ungu kongolinomu

¹ Altopala walite Jisas kano Galili no mongolumu kulendona ungu imbo tondorumu. Aku wali imbo paa pulumuni yu makai tendeko ongo nombeya teringi kinye aku ulu kanopalie wali Jisas yu kano no sip tenga mungupe pala pumbelie imbomani yunge ungu manda pilinge mele akuna molorumu. Aku terimu wali imboma nomu kulendona moloringi. ² Aku wali Jisas yuni ungu kongolino lipelie imboma ungu awini nimbe tipelie nimbei, ³“Eno pileio! Walite iye te yunge poinyena kere imbo panjimbei purumu. ⁴Poinyena pumbelie wali kere imbo kano tanda tirimu. Kano kinye mare aulke pulena mainye puringi. Aku wali kerama ongolio kinye tiltiko eno noringi. ⁵Mare mai alaye lepa kou mainye pololimanga pala puringi. Aku wali mai alayemu olala lerimu kinye kere imbo kanoma walitikale muli tuku ningo ipopa teko akoringi. ⁶Nalo mai alaye ola lepalie kou mainye polorumuni kere imboma pulkono mandoko

naa munduringimuni kelepa ena ola angilerimu kinye kere imbo kanoma kui ningo koloringi. ⁷ Kere imbo mare kano tiri pakale mele ka koko mololi malio mainye puringi. Aku wali, ka koko mololi kanoma akoko winjikolio kinye kere imbo kanoma toko noringi. Aku teringi wali kere imbo kanoma akoko tumbi ningo alaye kere mongo te naa toringi. ⁸ Aku tepili kape mare mai puruli pengana mainye puringi. Aku kere imbo kanoma muli tuku ningo akoko awili lekolio kinye mongo toko kere meringi. Mareni langi mongo tendekumunga mongo 30 mongo toko tukume peringi. Mareni 60 mongo toko tukume peringi. Aku wali mareni kere imbo panjirimu mele ongondoko 100 mongo toko tukume peringi,” nimu.

⁹ Kano tepa nimbelle wali Jisasini nimbei, “Komu angilimbello imbomuni lemo i ungumu wamongo piliwi,” nimu.

Jisasini ungu kongolino ltimu ungu pulumu

¹⁰ Altopa Jisas kano yunu molorumu wali yunge kongono tipe munduli iye 12 kano poko kinye yunge kitipi kanoli iye mare yu lombili andoringima peya ongo nombeya teko molkolio ungu kongolino kanomunga pulumu pilemili ningo para tiwi ningi. ¹¹ Jisasini nimbei, “Oi imbomani Gotenga imbo nokoromo ulu lopeke tepa ltemoma naa liko manjiringi. Kinye Goteni yunge ulu aku lopeke tepa lerimuma enondo lipe ondomo. Nalo we angimele imboma ungu kongolino kau lipolio nimbo tiro. ¹² Imunga, Imbo akumani kanonge nalo mele te naa kanoko imbi naa tinge. Komu lenge komu lenge nalo ungu te naa pilko linge.

Imbo akuma kanoko pilko konopu topele tolimalanje Goteni enonga ulu kalaroma kulu topa ltendelka,”

nimu. *(Ais 6:9,10)*

Kere imbo panjirimu ungu kongolinomunga pulumu

¹³ Jisasini i ungumu nimbelle wali yunge ki tipi kanoli iyemando nimbei, “Eno i ungu kongolinomu paa naa pilko ltimeleya? Aku tenge lemo, enoni we

ungu kongolinoma ambe tekolio pilko lingeya? ¹⁴ Pileio! Kere imbo panjirimu iyemuni Gotenga ungumu imbo panjirimu. ¹⁵ Kere imbo mare aulke pulena mainye puringi aku mele imbo marenga konopuna Gotenga ungumu imbo panjirimu. Aku imbomani Gotenga ungumu pilko nendo leringi wali Sata-neni ombalie kinye Gotenga ungu penga kanomu imbomanga wendo lipe ltenderimu. ¹⁶⁻¹⁷ Kere imbomare mai alaye kolo ola lepalie kou mainye pololimanga pala puringi. Aku puringina pulkono mandoko naa munduringi. Aku mele imbo mare Gotenga ungumu pilkolio kinye walitikale tono ningo ltingi nalo molko tule naa puringi. Imbo akumanga kangindo Gotenga ungumunga ningo pondokolio imbomareni mongo liko tiko mindili noli uluma liko tiringi kinye Gotenga ungumu walitikale tiye koloringi. ¹⁸ Kere imbo mare tiri mele ka koko mololimanga mainye puringi aku mele imbomare Gotenga ungumu pilingi. ¹⁹ Nalo enonga mololi ulu pulundo ambe tepo molopo pemolonje konopu leringi, kongi tumili kou mone mele mare awini noiemolo konopu leringi, aku wali we kape konopu i kano kanoma tukundo ombalie Gotenga ungumu pange tendepa topa norumuna tumbi ningo kere naa meringi. ²⁰ Nalo kere imbomare mai puruli pengana mainye puringi. Aku puringimani kere mongo toko tukume peringi. Mareni 30, mareni 60, mareni kere imbo panjirimumu ongondoko 100 ningo mongo peringi. Aku mele imbomareni ungu tukumemu pilko liko meringi,” nimu.

Tipe lamemunga ungu kongolinomu

²¹ I ungumu nimbe pora tipelie wali Jisasini altopala imbomando ungu kongolino lipelie nimbei, “Imbo teni tipe lamemu kandopalie mingina tuku mon-dombalonje molo polona maindo mon-dombaloya? Aku molo. Aku ulu teli mele lamemu kandopalie yunge moromo kombuna mondombalo. ²² Aku mele kinye ungu kongolinomanga palinga puluma lopeke tepa ltemo nalo altoko ungu pulumu pilko likolio wali aku ningo mona

ltendenge. I tepa mele ulu lopeke telima pali kinye aku topa ltemo nalo altoko kanoko imbi tikolio wali ningo mona ltendenge. ²³ Imunga komu angilimbelo imbomani lemo i ungumu wamongo pileio!" nimu.

²⁴ Jisasini nilipe pumbelie nimbei, "Eno nanga nio unguma wamongo pilko meαιο! Eno unguma pilko moke tenge aku tepa mele Goteni enonga lipe manjili uluma moke tendepa pakalu tindimbelo. ²⁵ Imbo te ungu pilipe lipe membalo aku imbomu Goteni yunge lipe manjilimu palaku tindimbelo. Nalo imbo teni yunge ungumu pilipe naa memo lemo, aku lipe manjili kelo ambolombalomu kape peyo naa lembalo," nimu.

Kere imbo akoromomunga ungu kongolinomu

²⁶ Aku ungu nimbelie wali i ungumu kape nimbei, "Goteni imbo nokoromo ulumunga palaku ltemo mele i tepa. Iye teni poinyena kere imbo tanda tirimu. ²⁷ Aku tepalie wali, ipu leli uru perimula otili oi makilerimula, da wali kere imbo kanomu yunu muli tuku nimbe akorumu. Kere imbo tanda tirimu iyemuni kere imbomu ambe tepa akoromonje nimbe topele topa naa kandorumu. ²⁸ Aku wali, kere imbo kanomu maimuni kau tepa akondopa kere mongo topili nimu. Kere imbo kanomu kiyendo gomo anjirimu. Altopa gomo kope tipe mongo torumu. Peyalimekondo kere mongo kanomu tukume pepa kekere nimu. ²⁹ Langi imbo kanomu nowi lepa nendo lerimu kinye panjirimu iye kanomu langi lipemboi nimbe yunge mapu loimu kinye orumu," nimu.

Mastet ningo kere imbo paa kelo koltenga ungu kongolinomu

³⁰ Altopala nimbei, "Goteni imboma nokoromo ulumunga palaku ltemo ungumu i nimboi tero. ³¹ Iye teni mastet nimbe kere imbo te ltimu. Aku kere imbomu i mai kombuna mainye ltemo kere imboma ongondopalie yu paa kelomu, kano kere imbomu maina mainye panjirimu. ³² Altopa alaye koltenga kere imbo kanomu akorumu wali poinyena we kere imbo i kano kanoma ongondopa

yu paa awili kango akorumu. Aku kere imbomu akopalie kou awili kangoma anjo yando mundurumu. Aku wali unjo kou amo torumumanga maindo keramani ongolio manga takoko mulu walo teringi," nimu.

Jisasini imboma ungu kongolino kau lepa nimbe tirimu

³³ Jisasini i tepa mele ungu kongolino awini lipelie imboma manda pilko lengei mele Gotenga ungu tukumemu nimbe tirimu. ³⁴ Yunge nimu ungumu kongolino lipelie kau nimbe, ungu we te naa nimu nalo kelepa yunge kitipi kanoli iyema kinye enongano moloringi wali aku ungu kongolino ltimumanga puluma pali tilke topa tirimu.

Jisasini poporome awili te nimbe kenderimu

³⁵ Neya aku tendeku walimunga ipo lembai teli, Jisasini yunge kitipi kanoli iyemando nimbei, "Lino Galili no mongolumu topo pule topo nekondo kulendo pamili," nimu.

³⁶ Pilkolio, Jisas no sipina we molopili kitipi kanoli iye kanomani tuku pungo, imbo kanoma tiye kolko eno puringi. Aku wali we no sipima kape akuna puringi kala. ³⁷ Kano pungo molangei kau, walitikale poporome awili kangore ombalie nimumuni no apipe sipina tuku mundurumu. Aku terimu wali no sipina tukundo no molopa peko lembai andi andi terimu. ³⁸ Aku wali Jisas no sipimunga umbulkondo yunge pinyewemu kandarenga noipelie uru pepa molorumu. Kano wali yunge kitipi kanoli iyemani yu toko makinjikolio ningei, "Ungu imbo iyemu, lino no wangomili teremolo ulumu kanokolio terenoya?" ningi.

³⁹ Pilipelie Jisas ola angilipe poporome iri topa nomundo nimbei, "Ya! Nu kelewi!" nimu. Kano tepa nimu kinye poporome kelepa nomu oi molorumu mele molorumu.

⁴⁰ Kano ungu nimbelie wali Jisasini yunge kitipi kanoli iyemando nimbei, "Eno ambe telka pipili koltomeleya? Na alaye ipuki kape naa tirimeleya?" nimu.

⁴¹ Nalo kitipi kanoli iyemani paa mini ltekolio enonga nendo yando ningei, “Poporomemuni kape nomuni kape yunge nimo ungumu pilko lombiltimbele kani i iye ambe teltenje?” ningi.

5

Jisasini kuro keru wangoli iye te tepa koinjo ltimu

¹ Jisas kinye yunge kitipi kanoli iye kanoma Galili nomu toko pule toko Garasa nimbe kombu te lerimu akundo kulendo wendo oringi. ² Jisas no sipina wendo omba nendo lerimu wali iye te imbo ono kombuna angilipe ombalie yu kinye kane kane tombai wendo orumu. Neya aku iyemu kuro keru wangoli iyemu. ³ Yu imbo ono teringi kou angamanga pelipe andorumu. Aku iyemu yu imbo teni ka toko noinge mele kape manda molo, ka senema kape manda naa terimu. ⁴ Waliwalima yunge kimbo kima seneni ka toringi nalo otili ipupene ka senema tungu tipe kimbona ka toringi ainima elkemalke tondorumu. Yu paa enge lakopa nimumuni imbo teni ambolko panjinge mele kape molo lerimu. ⁵ Ipu leli tangoli imbo ono teringi kou anga malio kinye mai kembo malio waliwalima are nilipe kouni yunge kangina yunu turupe kopilipe andorumu.

⁶ Aku iyemu yu tule tepa angilipe Jisas kanopalie wali, mu nimbe ombalie Jisas yunge kumbekerena komongo topa omba pondorumu. ⁷⁻⁸ Aku wali, Jisasini iyemunga tukundo kuro keru molorumumundo nimbei, “Kuro kerimu, nu iyemu tiye kolko wendo ongo puwi,” nimu. I tepa nimu wali kuro kerimuni are lakopa nimbelie nimbei, “Jisas nu Gote Ola Iyemunga malo, na kinye ambe tenioya? Gotenga imbina mi leko na mindili naa liko tiwi,” nimu.

⁹ Nalo Jisasini kuro keru kanomundo nimbei, “Nunge imbi nariya,” nimu. Kuro keru kanomuni ungu pundu topa nimbei, “Nanga imbimu Pulumu, ambe telka lino kuro keru awinima wangopo moromolo,” nimu. ¹⁰ Aku tepa nimbelie wali altopala altopala Jisas yu walipe pilipelie nimbei, “Lino kuro kerima i kombuna wendo liko naa munduwi,” nimu.

¹¹ Aku wali mulu kembo kulerenga kongi pulumu imu nongo angileringi. ¹² Kano wali kuro kerimani Jisas yu waliko pilkolio ningei, “Lino kongima angimelena liko munduwi. Lino kongimanga tuku pamili niwi,” ningo konge teko ningi. ¹³ Ee nimu wali kuro keru kanoma iyemunga wendo ongo pungo kongimanga tuku puringi. Kano kinye kongi paa pulumu angileringi, lipe popo tipe 2,000 mele waye, kanopana tondolo waru no kekona maindo lkikolio kinye no mongolu te molorumuna poningo tuku pungo no wangoringi.

¹⁴ Kongi nokoko angileringi iyema kowa eno pungo aku terimu ulumu neya aku kombu taunomanga kinye kombu kule kulemanga anjo anjo andoko ningi. Aku teko ningi wali, terimu ulumu kanongei imboma wendo puringi. ¹⁵ Pungo Jisas molorumuna wendo ongo kanoringi wali oi kuro keru awini wangopa perimu kano iyemu kelepa wale pakoli pakopa yunge konopumu kolona lepili molorumu. Aku ulu kanokolio kinye mini lakoko lteringi. ¹⁶ Neya aku terimu ulu kanoringi imbomani imbo oringimando kongima kinye kuro keru wangorumu iyemu wendo orumu uluma temane toko tiringi. ¹⁷ Pilko kanokolio wali imbomani Jisas yu konge tekolio enonga kombumu tiye kolko nu puwi, ningi.

¹⁸ Kano teko ningi wali, Jisas kano pumbei no sipina tuku purumu kinye, oi kuro keru wangorumu kano iyemuni Jisasindo konge tepalie waye pambili nimu.

¹⁹ Nalo Jisasini opili ungu naa nimbelie kano iyemundo nimbei, “Iye Awilimuni nu tepa kondoromo mele kinye nu kondo koltomo mele kape ulke kombundo pungo nunge imboma ningo tipuwi,” nimu. ²⁰ Pilipelie iye kanomu anjo pumbe Jisasini yu paa tepa kondorumu uluma pali kombu awili Dekapolis ningina nilipe andorumu. Aku tepa nimu ungu pileringi imbomani ereye ningo nongo puringi.

Balo kololimu kinye ambo kuro pelimu talo Jisasini tepa koinjo ltimu

²¹ Jisas kano altopala Galili no mongolumu topa pule topa nekondo kulendo

purumula. Aku no kulendona imbo pulumu Jisas yu angilerimuna ongo liko okoringi. ²² Aku wali Juda imbomanga nombeya ulke tenga tapu iye te orumu, aku iyemunga imbi Jairus. Kano iyemuni Jisas kanopalie wali yunge kimbo puluna komongo topa pondopalie ²³ enge nimbe walipe pilipelie nimbei, “Nanga lemenu balomu koltomo, imunga nuni paa ongo nunge ki pala noindiwi. Aku tenio wali, balomunga kuromu pora nimbe yu koinjo pupili,” nimu.

²⁴ Aku tepa nimu kinye Jisas kano aku iyemu kinye pumbei purumu. Aku wali imbo pulumuni yu purumu mele lombilko yu liko okoko peya puringi. ²⁵ Aku waye puringi imbomanga imunana ambo te yokoli mepa mindili nomba molopili poinye 12 pena perimu. ²⁶ Da ambomu yu dokta pulumunga kina maindo molopa mindili awilimu norumu. Aku tepalie kuro koinjo puro kiyekiye nimbe yunge kou merimuma akuna pora tirimu nalo koinjo naa puli kuro topa olandopa kau purumu. ²⁷⁻²⁸ Aku ambomuni Jisasanga teremo ningi uluma pilipelie wali yunu konopuna tukundo nimbei, “Jisas yunge wali pakolimu lope tendendu lemo, aku na koinjo pumbo lepamo,” nimu.

Aku konopu panjipelie wali imboma oringi mele Jisasanga umbulkondo akilio akilio orumu. Aku konopu lelipe ombalie kinye Jisasanga wale pakolimu lope tenderimu. ²⁹ Kano ulu tepa nendo lerimu kinye walitikale yokoli merimu kano ulu pulumu akuna pora nimu. Aku kinye ambomu yunu tukundo lipe manjirimu wali yunge umbuni merimu kano ulumu pora nimu.

³⁰ Kano terimu wali Jisasini imboma koinjo lipili enge mare wendo purumu ulu tumbi tipe lipe manjipelie imbo oringimando kumbekere ondopalie nimbei, “Narini nanga wale pakolimu lope tendemoya?” nimu.

³¹ Aku tepa nimu wali yunge kitipi kanoli iyemani ungu pundu toko ningei, “Imbo pulumuni nu liko okoromele ulu kandono wali na imbo narini lope tendemo ni-noya?” ningi.

³² Nalo imbo paa narini yu lope tendemonje nimbe kanombai kau kanorumu. ³³ Aku terimu wali ambomuni yunge terimu ulumu lipe manjipelie kinye pungu pungu nilipe pipili kololipe ombalie wali Jisas yunge kimbo puluna komongo topa omba pondopalie wali yu kinye terimu ulumu pali nimbe para tirimu. ³⁴ Kano tepa nimu wali, Jisasini ambo kanomundo nimbei, “Nanga lemenu, nunge ipukimuni nu tepa koinjo mundumo. Imunga nunge umbuni meniomu paa pora nipili, nunge konopumu kolona lepili ulkendo puwi,” nimu.

³⁵ Jisas kano i ungumu nimbe angilipili iyemare Jirusinga ulke tiye kolko ongolio kinye Jairus yundo ningei, “Nunge lemena kano nomi ka akumo. Ungu imbo iyemu umbuni tiko ambe telka we meko oronoya?” ningi.

³⁶ Nalo Jisasini aku teko ningi ungumu komu naa tipelie ulke nokoli iye kanomundo nimbei, “Mini naa ltekolio, na ipuki tiwi,” nimu.

³⁷ Kano tepa nimbelie wali yu lombilko imbo te wangei ungu naa nimu. Nalo Pita kinye we angenungolo Jems Jon talo waye i poko kau wangei nimu. ³⁸ Jirusinga ulke wendo oringi wali Jisasini imbo kapu andi malio lila ningo pekolio kinye kola tome toko angileringina kanorumu. ³⁹ Jisasini kola teko moloringina tuku pumbelie nimbei, “Eno ambe telka ungu panjiko kola teko moromeleya? Balomu kolopa naa kolomo. We uru pepa kau moromo,” nimu. ⁴⁰ Yunge nimu ungu pilkolio owe tenderingi.

Aku teringi kinye Jisas yuni imbo kanoma pali makoropa tawendo mundupelie wali balomunga anumu lapa talo kinye yunge kitipi kanoli iye yupoko waye lipe meli onomu lerimu kiripina tuku puringi. ⁴¹ Akuna pungolio wali Jisas yuni balo kanomunga kimu lipelie kinye balomundo nimbei, “Talita kumi,” nimu. Aku nimu ungumunga pulumu i tepa mele, “Balo kelomu, nani nundo nio, nu makiliwi,” nimu. ⁴² Walitikale kau balo kanomu para lepa makilipe angilipe andorumu. Aku balomu poinye 12 pelimunga i ulumu wendo orumu. Aku wali i terimu ulumu

kanokolio imbo waye moloringi kanomani mini lteko ereye ningi. ⁴³ Nalo Jisasini aku imbomando enge nimbe nimbei, “I temo ulumu anjo imbo tendo naa ningo tieio,” nimu. Aku tepa nimbelle kinye anumu lapa talondo nimbei, “Balomu langi mare nopili liko tielio,” nimu.

6

Ulke kombu Nasaret imbomani Jisas umbulu tiringi

¹ Jisas aku kombumu tiye kolopa yunge ulke kombundo yando orumu wali yunge kitipi kanoli iyema yu kinye waye oringi. ² Kelepa Juda imbomanga koro awili Sabat wendo orumu wali, Jisas aku nombeya ulkena ungu mane tirimu. Aku ungu nimbe tirimuna imbo pulumu molko yunge nimu ungumu pilko mini ltekolio ningei, “I uluma tena limoya? Imbo narini i mane unguma yu timoya? Ambe tepalie yuni ulu wengendelima teremoya?” ³ Yu ambo Marianga malo. Yu iye kamda kanomu. Yunge angenupili, Jems Josep Judas kinye Saimon poko kanomu. Yunge kemulupili lino kinye waye moromelena karomolo,” ningi. Aku teko ningolio Jisas umbulu tiko, yunge nimu unguma ipuki naa tiringi.

⁴ Kano teringi wali, Jisasini kano imbomando nimbei, “Kombu palinga Gotenga nimbe munduli ungu nimu iye profet te imbi moromo nalo, yunge ulke kombuna kinye yunge kolepale bamunupili kinye yunge lapuna tuku manjipe, aku Gotenga iye profet imbi naa mololimu,” nimu.

⁵ Ipuki naa tiringi kombuna ulu wengendeli mare naa terimu. Nalo yuni kuro imbo pokoraye pokorenga kau ki pala noindipe aku poko tepa koinjo ltimu. ⁶ Aku imbomani yu ipuki naa tiringi ulu lipe manjipelle konopu awini lipe mundurumu. Kelepa Jisas kano yunge ulke kombu tiye kolopa we kombu kulekule lerimumanga imboma ungu mane tilipe purumu.

Jisasini yunge kitipi kanoli iye 12 kongono tepangei nimbe tipe mundurumu

⁷ Jisas yuni iye 12 kano poko alako topa lipe nombeya tepalie wali talo talo nimbe lupe lupe kongono tepangei nimbe wendo

tipe mundurumu. Aku tepalie yuni kuro kerima makoroko mundengei engema eno tirimu. ⁸ Iye akumando i ulu teaio nimbelle nimbei, “Enonga pungei aulke malio melte meko naa paio, nalo tumu kau aulke pangei kani liko ambolaio. Nalo gai kape, wale kape, molo kou mongo tendekure kape kakona pepili naa meko we paio. ⁹ Kimbo tuma mondonge nalo wale pakoli te arikili naa meaio. ¹⁰ Kombu tenga pungolio wali eno panjiko linge ulke akuna kau molko pekolio anjo yando kongono teaio. Kelko aku kombumu tiye kolko pungei wali aku penge ulkemu kape tiye kolko paio. ¹¹ Eno kombu tenga onge wali, akuna molonge imbomani eno naa panjiko liko, enonga ninge unguma naa pilinge lemo, aku kombumu tiye kolko ongei wali enonga kimbona kungupomu ga tiko aku kombuna mainye munduko paio. Aku imbomani eno teko kenjirimele ulu Goteni kanopili ningo aku ulu teaio,” nimu.

¹² Kano tepa nimu ungumu pilkolio, iye 12 kano wendo pungo imboma enonga ulu pulu kerimanga konopu topele taio ningo, ungu tukume ningo tilko puringi. ¹³ Kano iyemani kuro keru awini makoroko munduko, imbo kuro torumu awini wel kandoko teko koinjo ltingi.

Jon Imbo No Ltindili oi toko kondoringi

¹⁴ Imbo awinini Jisasinga imbimu pilko temane toringimunga King Heroteni Jisas kinye yunge kitipi kanoli iyemani teliko puringi uluma pilerimu. Da wali imbo marenini ningei, “Jon Imbo No Ltindili kano kelepa makilimomunga yu aku engema ambolopalie ulu wengendelima teremo,” niliko andoringi.

¹⁵ Nalo aku ungu niliko andoringi wali pileringi imbomarenini ningei, “Yu Elaija,” ningi. Nalo marenini ningei, “Ama tenaya, oi Gotenga nimbe munduli ungu ningi iyema moloringi aku mele yu aku tepa Gotenga ungu nimbe munduli iyemuni andopa teremo,” ningi.

¹⁶ Nalo Heroteni aku ungu pilipelle kinye nimbei, “Jon imbo no ltindili, nani yunge pinyewemu topo pule toru, nalo

karolo iyemu kelepa Goteni topa makinjimo lepamo,” nimu.

¹⁷ Heroteni aku nimu ungumunga temanemu i tepa. Oi walite Heroteni Jon pungo ambolko liko ka ulke panjeio nimu. Aku ambe telka, yunge angenu Filip nimbe iye tenga omenu Herodias nimbe mangopa ltimu. ¹⁸ Aku terimu wali, Jon imbo no ltindilini Herotendo nimbei, “Angenanga omenu mangoko ltinu wali Gotenga ungu mane toko tangondorunu,” nimu. ¹⁹⁻²⁰ Aku tepa nimu kinye, ambo Herodiasini Jon kinye mumindili kolopalie Jon topa kondombai terimu, nalo Heroteni Jon iye paa tumbi nilimu konopu lepa pipili kolopa yu nokopa kondorumu wali ambo-muni ulu te manda naa terimu. Paimbo, Heroteni Jononga nimu unguma pilipelie wali yu konopu awini lipe mundurumu nalo aku ungumu paa pilembo konopu lerimu.

²¹ Tomboi nimbe nokopa molopalie ambo Herodiasini Jon manda topa kondombalo wali wendo orumu. King Herot yu meringi waimu wendo orumu wali Herot yuni yunge gavmanemunga iye nokoli awilima kinye, Galili kombu tukundo iye mololima kinye ele iyemanga nokoli iye awilima lipe nombeya tepa kere awilite kandorumu. ²² Aku terimu wali, ambo Herodiasinga lemenu kere kalko nongo moloringina tuku ombalie kinye karendamela mele terimu. Aku terimu ulumuni Herot kinye yunge waye moloringi iye kanoma tepa olo penga tirimu.

Aku terimu wali, King Heroteni ambo wenepo kanomundo nimbei, “Nu mele ambelemu limbo konopu ltenoya? Ambele mele te tiwi ninio aku melemu timbo,” nimu. ²³ Aku tepa nimbelie kinye, ambo wenepomundo ungu pulumu mi lepa tipelie nimbei, “Nani mi lepo nundo nio, ambele mele te waliko pilinio aku melemu timbo. Paimbo nanga kombu nokoromanga ekondo owe toko tiwi ninio lemo kape timbo kau,” nimu.

²⁴ Pilipelie, ambo wenepo kanomu anumu angilerimuna tawendo pumbelie kinye anumundo ambele melemu nemboya nimbe walipe pilerimu. Aku wali,

anumuni lemenu balomundo ungu pundu topa nimbei, “Jon Imbo No Ltindilinga pi mingimu limbo ningo pungo nipuwi,” nimu.

²⁵ Ambo wenepo kanomu walitikale kingimu molorumuna ombalie kinye nimbei, “Kinye welea i teli kau Jon Imbo No Ltindilinga pi mingimu okolorenga noikolio tiwi,” nimu.

²⁶ I tepa nimu kano ungumuni kingimu yu tepa olo keru ltenderimu, nalo yunge waye moloringi iye kanomanga kumbekerena mi lerimu. Kano ungumuni ambo wenepomunga nimu ungumu pilipe tupe naa torumu. ²⁷ Imunga Herot yuni ka iyema nokoli iye tendo Jon imbo no ltindilinga pi mingimu toko pule toko leko mendeko owi nimbe walitikale lipe mundurumu. Kano tepa nimbe lipe mundurumu kinye ka iyema nokoli kano iyemuni ka ulkena tuku pumbe Jon Imbo No Ltindilinga nomimu topa pule topalie pimingimu okolorenga noipe mepa orumu. ²⁸ Mepa ombalie ambo wenepo kanomu tirimu. Aku wali ambo wenepomuni meli anjipe pumbe anumunga kindo tirimu. ²⁹ I teringi ulumu, Jon yunge kitipi kanoli iyemani pilkolio wali, yunge kangi panamu ongo liko ono tepuringi.

Jisasini imbo paa pulumu kere langi tirimu

³⁰ Oi kongono tipe mundurumu iyema Jisas molorumuna yando ongolio eno ungu mane tikolio ulu teringima pali temane toko ningo tiringi. ³¹ Aku wali imbo pulumu owi puwi teringimuni, yunge kitipi kanoli iyema kere nowi wali te naa lerimu. Imunga Jisasini yunge kitipi kanoli iyemando nimbei, “Eno alaye kolte mulu liko teangei. Linongano molamili kombu ku marenga pamolo,” nimu.

³² Aku wali enongano no sipirenga no lembulko imbo naa peli kombu ku tenga pungei puringi. ³³ Nalo i teringi ulu imbo pulumuni kanokolio kinye manga pupu imu purumele lepamo ningo walitikale liko manjiringi. Kano imbomani kombu taun lerimumanga pali anjikondo kimbo kongono teko mu ningo Jisas kinye yunge

kitipi kanoli iyema pungei puringi kombuna eno kumbe leko pungo moloringi. ³⁴ No sipina wendo omba imbo pulumu moloringina kanopalie wali, Jisasini imbo akuma tapu iye naa mololi kongi sipsip mele ku peko moloringi kanopa kondo lakopa kolorumu. Imunga Jisas yuni imbo akuma ungu awinima imbo tondombai lipe anjirimu.

³⁵ Kano tepa angilipili kombu kano ipupene lerimu. Kano wali yunge kitipi kanoli iyemani Jisas yu molorumuna ongolio ningei, "I kombu kuna imboma naa peremele. Ipo lembai oi temo kani, ³⁶ kere panjirimele kombu malio kinye we ulke kombu nondopa ltemo malio enongano pungolio kere koroko pame teko nangeindo imboma paio niwi," ningi.

³⁷ Jisasini ungu pundu topa nimbei, "Eno langi mare nangei tieio," nimu.

Kano tepa nimu wali, yunge kitipi kanoli iyemani ningei, "Iye teni oli ki talonga tukundo kongono tepalie kou ltimeo aku tepa koumu bretena kau topo mundupolio imbo ima lipo langi teamili ningo ninoya?" ningi.

³⁸ Jisasini eno walipe pilipelie nimbei, "Enoni bret ambe teko meremelenje pungo kanaio," nimu.

Pungo kanoko ltendekolio wali ningei, "Bret kite pakera kinye oma talo ltemo," ningi.

³⁹ Aku wali, Jisasini yunge kitipi kanoli iyemando nimbei, "Erana mainye imboma pupu lupe lupe wamoko maku toko mondaio," nimu.

⁴⁰ Kano ulumu teringi wali, imbo kanoma 100 ningo 50 ningo pupu wamoko maku toko moloringi. ⁴¹ Kano wali, Jisasini bret kite pakera kinye oma talo lipelie, muluna olando tipe kanopalie Gotendo paa tereno nimbelie, bret pike lepa yunge kitipi kanoli iyemando tipelie imboma moke teko tieio, nimu. Oma kano talo kano tepa pike lepalie imbo pali tipe aru tirimu. ⁴² Imbo palini noringi kinye manda terimu. ⁴³ Kano teringi wali, Jisas yunge kitipi kanoli iyemani bretenga kape omanga kape nongolio punduko neripi noiringima tiltiko liko wale basket 12 waye

peko teringi. ⁴⁴ Imbo kere noringima kambu tiltikolio iye kau 5,000 waye kere noringi.

Jisas Galili no mongoluna angilipe orumu

⁴⁵ Pele Jisasini yunge kitipi kanoli iyema, no sip tenga tumbi tiko lipe mundupelie kinye Betsaida nimbe kombu te no nekondo kulendo lerimuna kumbe leko oi pangei nimu. Aku tepalie, yu imbo maku toringima pangei nimbe yando we angilerimu. ⁴⁶ Paio nimbe opele nimbelie wali, Jisasini Gote kinye ungu nimbe konge nimbeindo mulu kembo tenga pala purumu.

⁴⁷ Ipo kala torumu wali, sipimu no imunana lerimu. Aku wali, Jisas yunge yunu mulu kembona molorumu. ⁴⁸ Jisas molopa kanorumu wali, poporome orumundo nendo tiko no lembuluringimunga yunge kitipi kanoli iyemani kelepa paloli none telimani no tuku tiko no sipimu kundungei mongonane awilite noliko puringi. Kano teliko puringi wali, Jisas kombu mune lepa kombu ambolopa tungu tirimo wali, nona angilipe yunge kitipi kanoli iyema pungo moloringina ombai orumu. Ombalie kinye, yunge kitipi kanoli iyema topa akilio tipe omba pumbei purumu, ⁴⁹⁻⁵⁰ nalo yunge kitipi kanoli iyemani Jisas yu nona angilipe omba purumuna kanokolio wali, kurore oromo konopu lekolio mini ltekolio araya ningi. Kano teringi wali, Jisasini walitikale iye kanomando nimbei, "Konopu toimbo topili molaio. Ya na oro. Pipili naa kolaio," nimu.

⁵¹ Kano tepa nimbelie wali, Jisas no sipina pala pumbe molorumu kinye waye puringi. Kano wali poporome kanomu kelerimu. Aku ulu kanokolio yunge kitipi kanoli iye kanoma mini lteringi. ⁵² Jisasini imbo 5,000 bret kite pakera kinye oma talo moke tepa tirimu ulumu kanokolio nalo yu naa liko manjiringi akumunga mini lteringi.

Genesaret kombuna Jisasini imbo pulumu tepa koinjo ltimu

⁵³ Kelko no mongolu kanomu toko pule toko, Genesaret nimbe kombu tenga

wendo puringi. Aku kombuna sipimu kareko noiringi. ⁵⁴ Aku sipimu noikolio wendo pungo nendo leringi wali imbomani Jisas kanoko imbi tiringi. ⁵⁵ Aku tekolio lkiko anjo yando pungolio tenarenga Jisas andopa moromo ningi ungu pilkolio, aku imbo kuro toloma enonga tili malio leangei Jisas yu molorumuna taropela teko meko oringi. ⁵⁶ Kano kinye kombu taun malio kape, ulke kombu malio kape, we mai poyne liko kere imbo panjiko kongi ari teko moloringi kombu aku malio, Jisas tenga purumu wali, imbo kuro torumuma imbo angenupilini aku maket kombuna meko ongo noikolio kuro torumu imbomani yunge wale pakoli pundumu kau alaye lope tendangei niwi, ningo Jisas konge tekolio ningi. Aku wali, imbo pali lope tenderingima koinjo puringi.

7

Imbo pilelimani Gotenga ungumu kawa tondoringi

¹ Mane ungu pimele ungu imbo iyemare kinye Farisi ningo manga pupumare Jerusalem kombu tiye kolko oringi. Aku manga pupumuni Jisas liko makai tendeko moloringi. ² Aku molkolio wali kano iyemani Jisasanga kitipi kanoli iyemareni Farisi iyemani nimele mele aku teko enonga kima kulumie naa toli kere we noringina kanoringi. ³ (Alowa naa tenderingi nalo Farisi ningo manga pupu akuma kinye we Juda imboma kape enonga lapali kolepalenga yandoko ltingi mane ungumu lombilko kere nongei wali we naa nongo enonga kima oi lapali kolepalenga mane ungumuni nimu mele kulumie tokolio kere noringi. ⁴ Maket kombuna pungo langi likolio ulkendo ongo we naa nongo kulumie oi tokolio kere langi noringi. We mane ungu i kano kano mare awini ltingima pilko lombilingi. Aku tekolio okolo, kap, mingi, sospenema kinye enonga uru peringi poloma kape kulumie tonge wali enonga lapali kolepalenga mane ungumuni nimu mele aku teko kau lombilko kulumie toringi.)

⁵ Teringi ulu kanokolio Farisi iyema kinye mane ungumunga ungu imbo

iyema kinye enoni Jisas yu kinye ungu karaye tekolio ningei, “Nunge kitipi kanoli iyemani linonga ara kaue kamenga mane ungumu naa liko amboltomele nalo linonga nimolo mele ki kalaro ki kulumie naa toli kere we noromele, aku ambe telka teremeleya,” ningi.

⁶ Jisasini eno topondopa nimbei, “Eno iye penga mare none teremele. Oi Gotenga kere ltimu iye Aisaiani eno manda lepa nimu ungumu paa nimu. Oi topa panjirimu ungumu Goteni i tepa nimbei, Enonga keremuni na kapi ningo mondoko pimele nalo enonga konopumu na kinye tule tepa ltemo.

⁷ Na kapi ningo nanga imbi ola mundurumele wali we teremele.

Ulu tukume naa tekolio nalo imbo iyemanga mane ungumu ningo pilkolio wali ningei, ‘I Gotenga ungu paimbomu,’ nimele, *(Ais 29:13)*

nimu. ⁸ I paimbo nio. Enoni Gotenga mane ungumu kulendo noikolio imbo iyemanga mane ungumu aku ungu tukumere none tendeko lombiltimele,” nimu.

⁹ Nilipe pumbelie nimbei, “Enoni enonga mane ungumu ambolongeindo Gotenga mane ungumu tiye kolko umbulu tirimele aku paa teremeleya? ¹⁰ Pileio! Mosesini imbomando nimbei, Aminye lanienga nimbelo ungumu tenge tiwi,

nimbelie
Imbo teni anumu lapanga imbi nimbe keril tendembalo aku imbomu yutoko kondangei, *(Kis 20:12, 21:17)*

nimu kano. ¹¹ Nalo, enoni mane tikolio ningei imboreni anumu lapa tapombai mele te ambolopalie elondo nimbei, ‘Tapolka nalo oi aku melemu Gotenga mendepolomu nimbo panjiru,’ nimuna ¹² yu anumu lapa tapombai teremo ulumu naa tepili nimele. ¹³ Aku tekolio enoni lanieli kolenalenga ungu manemu ambolongei lekolio nalo Gotenga ungu tukumemu ulure molo ningo teko mainye mundurumele. We ulu awinima kape aku teko teremele,” nimu.

Imbo te tepa kalaro mondoromo ungumu

¹⁴ Kano tepa nimbelie wali, Jisasini imbo pulumu yu angilerimuna altopala waio nimbelie imbomando nimbei, “Eno imbo pali nanga nimboi tero ungumu pilko liko manjeio. ¹⁵ Melte tawendo lepaliemu imbo tukundo pumbelie akumuni imbomu tepa kalaro naa mondoromo, nalo imbomunga tukundo lepaliie wendo oromo, aku mele-muni imbomu yu tepa kalaro mondoromo. ¹⁶ Imbo komu angilimbelo imbomuni i ungumu wamongo piliwi,” nimu.

¹⁷ Altopa imbo kanoma tiye kolopaliie kinye, yu kano ulke tenga tuku purumu. Aku wali, yunge kitipi kanoli iyemani oi nimu kano ungumunga pulumu eno pilemili ningo para tiwi ningi. ¹⁸ Jisasini ungu pundu topa nimbei, “Enonga lipe manjilimu we imbomanga kinye tendeku teremo ltemo. Eno paa naa liko manjirimeleya. Tawendo lepaliie imbo tukundo purumo mele akumuni imbomu tepa kalaro naa mondoromo. ¹⁹ Pileio! Kere langima yunge konopuna tuku naa purumo, nalo olona pumbelie wendo omba purumo,” nimu. I ungumu nimbelie wali Jisasini imboma kere langima pali manda nongei nimu.

²⁰ Aku ungu nilipe pumbelie nimbei, “Imbo tenga konopuna tukundo lepaliie wendo oromo akumani yu tepa kalaro mondoromo. ²¹ Pileio! Konopuna tukundo konopu kerimu wendo ombalie kinye imbomu toperope tipe ulu pulu kerimanga teremo. Wapu ulu keru nale lupe lupema andoko teremele. Wapu noromele. Imbo toko kondoromele. ²² Ambiye wapu ltimele. Imbomanga noirimele melema liemilia ningo konopu ltimele. Imboma kinye konopu keru panjirimele. Kolo toko kondi toromele. Waimbele gele melema ponjiko teko panjiko walo kelkele toko imbo tenga kumbekerena pende teremele. Wailke toko yama panjirimele. Umbulkondo ungu nindirimele. Enongano kelkele toromele. Loi leko monggo kondoromele. ²³ Aku mele ulu pulu kerima pali, imbomanga konopuna tuku lepaliie wendo oromomani imboma tepa kalaro mondoromo,” nimu.

Israel kombu tawendo ambo teni Jisas

ipuki tirimu

²⁴ Jisas aku kombumu tiye kolopa, Tair nimbe kombu taun tenga nondopa purumu. Aku kombuna ulke tenga tuku pumbelie imbo teni yu kanoko naa ltendangei nimbe konopu lerimu, nalo imbomareni yu kanoko imbi tiringi. ²⁵ Ambo te Jisas omba moromo ningi ungu pilipeliie wali, yunge lemenu balomu kuro keru wangorumuna Jisasini tepa koinjo lipili nimbe walitikale omba Jisas yunge kimbo puluna komongo topa pondorumu. ²⁶ Aku ambomu yu Juda imbomanga tukundo ambore molo. Yu ambo pupu Grikimu. Yu meko Siria Fonisia nimbe kombu tenga tukundo meringi. Aku ambomu yuni Jisasindo kongge tepaliie nimbei, “Nu paa ongo, nanga balomunga kuro kerimu makoroko munduwi,” nimu.

²⁷ Nalo, Jisasini Juda imboma bakulu melema nimbelie ambomunga ungu pundu topa nimbei, “Linoni bakuluma kere oi tiemili. Bakulumanga kere langima owama oi naa lipo tiemili, aku manda naa tembalu,” nimu.

²⁸ Ambomuni pundu topa nimbei, “Aku pa nino, Iye Awilimu. Nalo bakulumani kere langi nongolio nurupili polona mainye mundurumelema aku owamani kape polona maindo molkolio liko noromele,” nimu.

²⁹ Kano wali, Jisasini ambo kanomundo nimbei, “Ungu pundu toko ningo kondoronomunga konopu wango nipili puwi. Kuro kerimuni lemema kano tiye kolopa omba wendo pumo,” nimu.

³⁰ Nimu kano mele ambo kanomu ulke pumbe kanorumu wali, kuro keru wangopa naa pepili yunge lemenu polona uru pepa molorumu.

Jisasini iye komu tipe ungu tumbi tiko naa nilite tepa koinjo ltime

³¹ Jisas Tair kombu tiye kolopa Saidon nimbe kombu tenga anjikondo pumbelie kombu awili ki talonga talo pakera ningo omba andopaliie Galili no mongolu kulendona wendo purumu. ³² Aku wali imbomareni iye komu tipe ungu tumbi tiko naa nili iye te Jisas molorumuna meko ongolio

iyemunga ki pala noindiwi ningo konge teringi.

³³ Kano teko ningi wali, Jisasini imbo pulumu angileringi kanoma tiye kolopa iye kanomu yunu lipe meli wendo pumbelie iyemunga komu aulke talonga ki mundurumu. Aku tepalie Jisasini yunge kina olkambe topa noipelie, iyemunga alimbilina lope tenderimu. ³⁴ Kano tepalie wali, Jisasini muluna olando tipe kanopalie kondo lakopa kolopa mulu umbuni teli te ltimu. Aku tepalie nimbei, “Epata” nimu. Aku ungu pulumu peyo lepili nimu. ³⁵ Kano tepa nimu kinye, iye kanomunga komundo peyo lerimu kinye ungu walitikale pilipe ltimu. Kelepa kerendo pipi tirimu, kano ulumu kelerimu kinye kano iyemuni ungu kawemawe topa ungu tumbi tipe nimu.

³⁶ Kano wali, Jisasini imbomando enge nimbe nimbei, “I tero ulumu imbo tendo anjo naa neio. Paa molo,” nimu. Nalo, imbomani kano terimu ungumu anjo anjo ningei kau ningi. ³⁷ Aku wali, yandoko ningina pileringi imbomani temowa ningo ereye ningolio ningei, “Yuni ulu palima tepa kondoromo. Tepa koinjo ltimona komu tili imbomani ungu pimele, ungu naa nilima ungu nimele,” ningi.

8

Jisasini imbo 4,000 kere langi tirimu

¹ Neya aku tepa wali tenga altopa imbo paa pulumu Jisas yu molorumuna ongo nombeya teringi. Kano imboma kere nowi melte naa lerimu. Aku wali Jisasini yunge kitipi kanoli iyema waio nimbelie nimbei, ² “Imbo ima wali yupokonga na kinye waye molomolo. Enonga kere mengema oi nongo pora tinge kani nongei melte naa ltemo kondo teremo. ³ Imbo ima kere naa tipolio enonga ulkendo we pangei nindu lemo, imbomare paa kombu tulendo ongemunga aulke pulepule pungo molangei mongo mepa andopa topa mundumbelo,” nimu.

⁴ Aku tepa nimu wali, yunge kitipi kanoli iyemani Jisas waliko pilkolio ningei, “Imbo naa peli kombuna molopolio eno kere manda nangei mele linoni tena limoloya?” ningi.

⁵ Kano wali, Jisasini yunge kitipi kanoli iyemando walipe pilipelie nimbei, “Enoni bret ambe teko meremeleya,” nimu.

Yunge kitipi kanoli iyemani ningei, “Aya! Bret kite yupoko pakera meremolo,” ningi.

⁶ Kano teko ningi ungu pilipelie wali, Jisasini imbo oringima mainye molaio nimbelie bret kite yupoko pakera kano poko lipelie, Gotendo paa tereno nimbe bret pike lepalie imboma moke teko tiengi nimbe, yunge kitipi kanoli iyemando tirimu. Aku wali, yunge kitipi kanoli iyemani imbo kanoma moke teko tiringi. ⁷ Oma kape kelo pokore meringima, Jisasini lipe Gotendo paa tereno nimbelie, yunge kitipi kanoli iyemando imboma moke teko tieiola nimu. ⁸⁻⁹ Imbo palini noringi wali manda terimu. Aku teko nongolio, punduku neripi tiye koloringima, yunge kitipi kanoli iyemani basket kite yupoko pakera tilitiko peko tiringi. Imbo noringi mele liko popo tiko 4,000 wayeni noringi. Jisasini imbo kanoma pangei opele nimbelie nendo lepalie kinye, ¹⁰ yu kano yunge kitipi kanoli iyema kinye, no sip tenga ongo tuku pungo, no Galili nekondo Dalmanuta nimbe kombuna puringi.

Farisi iyemani Jisas Yu manda manjiko kanoringi

¹¹ Aku wali Farisi ningo manga pupu mare Jisas yu molorumuna ongolio yu manda manjiko kanongei ungu mare waliko pilkolio ningei, “Muluna moromo Goteni nu lipe mundurumunje ulu wengendeli te kanamili tewi,” ningi. ¹² Nalo Jisasini mulu umbuni teli te lipelie nimbei, “Ambe telka eno imbo pupu akumani ulu wengendeli te kanongei waliko piltimelleya? Paa molo, nani enondo nio, alaye ulte kape Goteni naa lipe ondopili,” nimu. ¹³ Kano tepa nimbelie kinye Jisasini kano imboma tiye kolopa, no sip kanona kelepa tuku pumbe, no nekondo pumbei purumu.

Farisi iyemanga mane kerimu bretena tukundo yis mele palaku ltemo ungu kongolinomu

¹⁴ Pungei puringi wali, Jisasina kitipi kanoli iyemani bret mare naa meko

oringi. Tendekumu kau sipina tukundo lerimu. ¹⁵ Kano wali, Jisasini yunge kitipi kanoli iyemando enge nimbei nimbei, “Farisi ningo manga pupumunga kinye Herotenga plawa akoli yisimu ulu te naa tembalo ningo eno kane kane molaio,” nimu.

¹⁶ Kano tepa nimu kinye, kitipi kanoli iyemani enongano nendo yando toropo toko ningei, “Ama! Lino bret naa memolona, i ungumu nimbemonje,” ningi.

¹⁷ Nalo, Jisasini enonga ningi ungumu lipe manjipelie nimbei, “Ambe telka eno bret te naa memolo ningo toropo toromeleya? Kinye kape, eno paa naa kanoko naa pimeleya? Enonga konopumu tumbulu topa we peremoya? ¹⁸ Enonga mongo komuma angimo nalo eno paa naa kanoko naa pimeleya? Eno oi tero kano uluma kape paa naa liko manjirimeleya? ¹⁹ Nani imbo 5,000 bret kite pakera pike lepo tiru wali, enoni basket ambe tepanga punduko neripi nongolio tiye koloringima tiltiko liko peko tiringiya?” nimu.

Aku wali, ungu pundu toko ningei, “Ki yupokonga peko tirimulu,” ningi.

²⁰ Jisasini nimbei, “Aku paa nimelemunga, kelepo nani bret kite yupoko pakera imbo 4,000 pike ltenderu wali, aku enoni basket ambe tepanga waye kere nongolio punduko neripi tiye koloringima tiltiko liko peko tiringiya?” nimbe Jisasini aku tepa walipe pilerimu.

Enoni topondoko ningei, “Kite yupoko pakeranga tiltiko peko tirimulu,” ningi.

²¹ Jisasini eno walipe pilipelie nimbei, “Kinye kape wamongo naa liko manjirimeleya?” nimu.

Jisasini mongo akuli iye te tepa koinjo ltimu

²² Jisas kinye yunge kitipi kanoli iye kanoma Betsaida nimbe kombu tenga wendo oringi wali, imbomareni Jisas yu molorumuna iye mongo akuli te meko oringi. Aku wali Jisas yundo ki pala noindiwi ningo konge teringi. ²³ Kano teko ningi wali, Jisasini iye mongo akuli kanomu ulke kombu akuna ki ambolopa meli tawendo purumu. Iye kanomunga

mongona olkambe topa kandopalie, iye-munga ki pala noipelie kinye iyemu walipe pilipelie nimbei, “Kinye melte kanoko imbi tirinoya?” nimu.

²⁴ Iye kanomuni nendo tipe kanopalie nimbei, “Paa nino, na imboma andoko purumelena kando nalo, aku imboma unjo mele moromele,” nimu.

²⁵ Kano tepa nimu kinye, Jisasini altopala iyemunga mongona ki pala noindirimu. Kano wali, mongo makilipe oi kanorumu mele iye kanomuni melema pali kanopa imbi tirimu. ²⁶ Aku terimu kinye, Jisasini iye kanomundo nimbei, “Nu ulkendo puwi. Nalo mepo wendo ondu kano kombuna molonge imbomando nu kinye temo ulumu oi ningo naa tiwi,” nimu.

Pitani Jisas yu Goteni imboma nokopa kondombalo nimbe lipe mundurumu iyemu nimbelie nimu

²⁷ Altoko Jisas kinye yunge kitipi kanoli iyema Sisaria Filipai nimbe kombu te lerimumunga kulekule ulke kombu lerimumanga pungei puringi. Aku pungo molko aulkena Jisasini yunge kitipi kanoli iyema walipe pilipelie nimbei, “Imbomani na nari nimeleya?” nimu.

²⁸ Enoni topondoko ningei, “Mareni nu Jon Imbo No Ltindili makilinio nimele. Mareni nu Elaija yando orunu nimele. Mareni nu Gotenga ungu nimbe mundulimu oi ningo tiringi profet iye te kelko makilko wendo orunu nimele,” ningi.

²⁹ Pilipelie Jisasini eno walipe pilipelie nimbei, “Kinye enoni na nari konopu ltemeleya?” nimu.

Pitani nimbei, “Nu Mesaia, nu Goteni imboma nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo nimbe kanopa ltimu iye Kraist,” nimu.

³⁰ Kano tepa nimu wali, Jisasini yunge kitipi kanoli iyemando enge nimbe nimbei, “Da ungumu imbo tendo anjo naa ningo tieio,” nimu.

Jisas Yu kolopolio makilimbo nimu

³¹ Aku tepa nimbelie wali, Jisasini yunge kitipi kanoli iye kanoma pulu polopa ungu mane tipelie nimbei, “Iyemunga Malo, na

mindili awilimu nombo. Tapu iyema kinye, Gote popo tondoli iye nokolima kinye, mane ungu pimele ungu imbo iyemani peya na umbulu tinge. Na toko kondonge, nalo wali yupoko ombo pumbelo wali na makilipo koinjo molombo,” nimu.

³² I yunge tendenge ulumu pilinge mele yunge kitipi kanoli iyema mona nimbe tirimu. Aku wali, Pitani Jisas yu meli aulke kulendo pumbelie iri tombai lipe anjirimu.

³³ Nalo Jisasini yunge kitipi kanoli iyema topele topa kanopalie kinye, Pita kano iri topa nimbei, “Nu Satan, nanga umbulkondo ongo puwi. Nunge liko manjiko nino ungumu Gotenga ungu molo, nalo mai kombu iyemanga ungumu nino,” nimu.

³⁴ Kano tepa nimbelle wali, Jisasini yunge kitipi kanoli iyema kinye we imbo kanoma yu angilerimuna waio nimbelle nimbei, “Imbo te na kinye onio lemo, aku yunge konopu mandopa ltemo uluma umbulu tipelie unjo polopeyana kolombonje lepamo nimbe yunge unjo polopeyamu mepa na omba lombilimbelo.

³⁵ Imbo teni yunge mai kombuna mololi ulumu yando limbei temo lemo, aku yunge mulu kombuna molopa kondoli ulumu tepa ltembalo, nalo imbo teni na kinye nanga ungu tukumemu nimbe tilipe andopalie kolomo lemo, aku yunge mulu kombuna molopa kondoli ulumu kanopa limbelo. ³⁶⁻³⁷ Pileio! Imbo teni mele paa awini noiye kamako lembalo nalo kolopalie wali Goteni yu tipe kombuna pupili nimo lemo, kelepa ambe teli kongi tumilimuni yunge molopa kondoli ulu pulumu polo tepa yando limbeloya? Aku tepa melemani pali kape manda yando polo tepa naa limbelo. ³⁸ Akumunga kinye imbo keru pulure moromele. Imbo teni imbomanga kumbekerena angilipelie imbo kerima pipili kolopalie Jisas nanga iye awili molo nimbe nanga ungu tukumemu umbulu timbelo lemo, na Iyemunga Malo nanga Ara Gotenga engema ambolopolio mulu kombuna kongono iye kake teli enselema kinye yando ombo wali aku tepa limbelo iyemundo nani nu nanga iyere molo nimbo,” nimu.

9

¹ Aku ungu nilipe pumbelle wali, yunge kitipi kanoli iyemando nimbei, “Nani enondo paimbo nio. Eno i angimele imbomanga mare oi naa kololi we molkolio Gotenga imboma nokoromo ulumunga enge awilimu wendo ombalona kanonge,” nimu.

Jisasina kangu au nimu

² Altopa wali kite talo pakera omba pupili, Jisasini Pita, Jems kinye Jon poko lipe waye mulu kembo awili tenga meli pala purumu. Enongano molko kanoringi wali, Jisasina kangina ulu te lupe terimu.

³ Yunge wale pakoli pakorumu kanoma mini mana tepa kake tepa wendo orumu. Aku kake terimumu, ya mai kombuna mainye imbo teni kulumie toko kake tendenge mele kape molo. ⁴ Kano wali, kitipi kanoli iye kano pokoni kanoringi wali, Elaija kinye Moses talo Jisas kinye ungu ningo angileringili.

⁵⁻⁶ Kano teringi ulu kanokolio wali, Pita yu kinye yunge waye moloringi iye talo eno mini lteringi kinye niwi ungumu maa torumu wali, Pitani Jisasindo nimbei, “Nanga Iye Awili, lino ina molomolo aku penga. Linoni ulke takai yupoko takamili, te nunge, te Mosesinga, te Elaijanga,” nimu.

⁷ Kano wali orumuna maa torumuna piru nimbe kupe te wendo ombalie, iye kano poko lipe aku torumu wali ungu te kupena wendo omba nimbei, “Imu lemo Nanga malo. Nani yu konopu mondoro. Yunge limbelo ungumu pileio,” nimu.

⁸ Kano wali kupemu purumuna maa torumu kinye kitipi kanoli iye kano pokoni kulekule kanoringi wali imbo te lupe naa kanoringi. Nalo Jisas kau eno kinye angilerimuna kanoringi.

⁹ Kelko mulu kembo kanona mainye ongei oringi wali Jisasini yunge kitipi kanoli iye pokondo enge nimbe nimbei, “Eno kanonge ulumu, imbo tendo anjo naa ningo tieio. Nalo altopo na Iyemunga Malo kolopolio makilimbo, aku wali pele ningo tieio,” nimu. ¹⁰ Aku wali iye kano poko yunge nimu ungumu ee ningo pilko lombileringi. Nalo enonga nendo

yando ungu walipe pileli tenga toropo tongei liko anjikolio ningei, “Kolopo mak- ilimbo nimo ungumu ambele ulumundo nimonje,” ningi.

¹¹ Aku teko ningolio kinye, Jisas waliko pilkolio ningei, “Ambe telka mane ungu pimele ungu imbo iyemani Elaija kumbe lepa ombalo, Gotenga malo akilio lepa ombalo ningiya?” ningi.

¹² Jisasini topondopa nimbei, “Paimbo, Elaija kumbe lepa omba nanga uluma pali tumbi tipe noimbeindo ombalo nimele. Nalo liko manjeio! Na Iyemunga Malo mindili pulumu nombo kinye Israel imbomani na umbulu tinge unguma ambe telka oi toko panjiringiya? ¹³ Nani enondo paimbo nio, iyemuni Gotenga nimbe munduli ungu nimu iye Elaija none tepa oi orumu. Oi bukuna toko panjiringi mele, imbomani yu mindili liko tiko temolo konopu leringi uluma teringi,” nimu.

Jisasini kuro keru wangoli ungulumu tepa koinjo ltimu

¹⁴ Jisas kinye yunge kitipi kanoli iye kano poko mulu kembona mainye ongo kanoringi wali imbo pulumuni Jisas yunge yando mondopa purumu kitipi kanoli iye kanoma liko makai tendeko angileringi. Mane ungu pimele ungu imbo iyemareni yunge kitipi kanoli iyema kinye ungu melenale teko angileringina kanoringi. ¹⁵ Aku imbomani Jisas kanokolio wali mini lteko- lio mu ningo Jisas yu angilerimuna ongo yu panjiko ltingi.

¹⁶ Kano wali Jisas yunge kitipi kanoli iyemando nimbei, “Eno ambe telka mane ungu pimele ungu imbo iyema kinye ungu melenale teremeleya,” nimu.

¹⁷ Imbo pulumu angileringimanga iye te angilipelie Jisasindo nimbei, “Ungu imbo iyemuya, nani nanga malo ungulumu kuro keru wangorumu wali ungulumu ungu naa nimo akumu nuni teko koinjo ltindenimbo mepo oro. ¹⁸ Wali mare, kuro kerimuni ungulumu ambolopa lipe yu maina mainye mikiripe mundurumo. Aku teremo kinye ungulumu apupu talo topa lipe ai polopa ungu nengerepu ltimu. Aku teremo wali, ungulumu yunge kangimu undukana tondolo lipe, lipe

enge tirimo. Nunge kitipi kanoli iyema walipo pilipolio kuro kerimu makoroko mundeio nindu, nalo aku iyemani manda naa tendenge,” nimu.

¹⁹ Kano tepa nimu wali, Jisasini imbo- mando iri topa nimbei, “Eno imbo ipuki alaye naa pelima, ambe tepa walinga na eno kinye molopo eno enge tiemboi ningo teremeleya! Ungulumu meko waio,” nimu.

²⁰ Ungulumu Jisas molorumuna meko oringi. Kuro kerimuni Jisas yu kanopa nendo lepalie wali, ungulu kanomu topa konopu naa ltenderimu. Aku kinye maina mainye pindu nimbelie nimumuni kerena apupu topa pewe torumu.

²¹ Jisasini aku ulu kanopalie wali, ungu- lumunga lapando walipe pilipelie nimbei, “Tewali i ulumu pulu polorumuya?” nimu.

Lapani ungu pundu topa nimbei, “Aya! Oi bakulu kelo wali pulu polopa terimu.

²² Wali awini ungulumu topa tipena tuku kalopa nomanga topa tuku mundupelie topa kondombai teremo. Nalo, nuni ulte manda tenio lemo, lino kondo kolko tapowi,” nimu.

²³ Jisasini lapando nimbei, “Manda tem- bonje ninoya? Imbo ipuki timbelomuni ulu palima manda tembalo,” nimu.

²⁴ Aku ungumu nimbe nendo lerimu wali, lapani enge nimbelie nimbei, “Na ipuki tiembo! Ipuki tiro ulumu teko enge tindiwi,” nimu.

²⁵ Imbo pulumu eke lepa meliko non- doko nondoko oringina kanopalie wali Jisasini kuro kerimu iri topa nimbei, “Nu komu tili ungu naa nili kuromu, nani nundo nio, ungulumunga wendo ongo pa. Altoko yu wangoko naa molowi,” nimu.

²⁶ Pilipelie kuro kerimuni are kerire nimbelie ungulumu keru tepa topalie wendo orumu. Kano terimu wali ungu- lumu maina mainye imbo ono melemu lerimuna kanokolio imbo palini ningei, “Yu kolomo,” ningi. ²⁷ Nalo Jisasini yunge ki ambolopalie ungulumu tapopa ola ltimu wali ungulu kanomu ola angilerimu.

²⁸ Altopa Jisas ulkendo purumu wali yunge kitipi kanoli iyemani Jisas kinye enongano molko waliko pilkolio ningei,

“Ambe telka linoni kuro kerimu makoropo naa mundurumoloya?” ningi.

²⁹ Jisasini topondopa nimbei, “Aku melemu Gote kinye konge tengemuni kau makoroko mundunge,” nimu.

Jisasini Yu kolopolio makilimbo nimu ungumu altopala nimu

³⁰ Jisas kinye yunge kitipi kanoli iye kanoma aku kombumu tiye kolko Galili nimbe kombu tenga tuku puringi. Imbo teni yu molombai purumu kombumu naa kanongi konopu lepa pumbelie wali

³¹ Jisasini yunge kitipi kanoli iyema kau ungu mane tipelie nimbei, “Na Iyemunga Malo opa pule iyemanga kindo tinge. Aku wali, aku iyemani na tongena kolopolio nalo wali yupoko tipemunga makilipo koinjo molombo,” nimu.

³² Nalo yunge nimu ungu pilko tundukolio naa liko manjiringi. Aku tekolio, yu altoko nendo waliko piliwinga, eno pipili koloringi.

Nari paa iye kamako molombaloya ningi

³³ Jisas kinye yunge kitipi kanoli iye kanoma Kaperneam kombu wendo oringi. Akuna yunge ulke tuku pungo molkolio Jisasini yunge kitipi kanoli iyema walipe pilipelie nimbei, “Eno aulke pulena ungu ambelemunga ungu melenale teliko ongeya?” nimu. ³⁴ Nalo enoni nari kamako molombaloya ningo ungu mele nale teliko ongolio Jiasinga walipe pilerimu ungumu pilkolio ungu naa ningi.

³⁵ Kano wali, Jisas mainye molopalie yunge kitipi kanoli iye 12 kano pokondo waio nimbelle nimbei, “Imbo narireni yu kiyendo molamboi konopu lembalo, aku imbomu lemo yu peyalime molopalie imbo palinga kongono imbomu molopili,” nimu.

³⁶ Kanongi nimbe Jisas yuni bakulu kelo te lipelie eno angileringina angilipili nimu. Aku bakulumu kangulupe lipelie yunge kitipi kanoli iyemando nimbei,

³⁷ “Imbo narireni nanga imbina bakulu kelo i teli te panjipe limo lemo, aku na panjipe ltimo. Imbo narireni na panjipe limo lemo, aku na kau panjipe naa ltimo nalo na lipe mundurumu iye awilimu kape ilto waye panjipe ltimo,” nimu.

Jisasini imbo teni lino kinye opa pule naa tomo lemo da imbomu linonga nimu

³⁸ Aku tepa nimu wali, Jononi Jiasindo nimbei, “Ungu imbo iyemuya, linoni iye teni Jisas nunge imbina kuro kerima makoropa mundurumuna kanomolo. Aku wali, aku iyemu lino kinye tapu topa naa andorumu akumunga linoni aku tereno ulumu kelewi nimbo, molo nimolo,” nimu.

³⁹ Aku tepa nimu wali, Jisasini nimbei, “Enoni aku iyemundo molo ningo kelewi ungu naa neio. Imbo teni nanga imbina ulu wengendeli te tepalie, altopa nanga ungu kerima naa nindimbelo.

⁴⁰ Pileio! Imbo te lino kinye opa pule naa tombalomu lemo, aku linonga imbomu.

⁴¹ Nani enondo ungu kamukumu nio. Imbo teni eno nanga imboma molonge ulu kanopalie wali nanga imbina no kolopa timo lemo paimbo aku imbomunga tembalo ulumu pundu topa Goteni mele tipe kalolimu awilimu timbelona limbelo,” nimu.

Jisasini imbo teni yunge imboma teko mainye naa mundeio nimu

⁴² “Imbo teni na ipuki tirimo bakulu kelo teni ulu kerima tepili nimbe toperope timo lemo aku ulu oi naa teli yunge nomina kou muluwele kangore moko tokolio nomu kutana toko mainye mundunge, aku paa penga. ⁴³ Nunge kimuni ulu pulu keru te tenio lemo aku tembalo kimu karu leko ltewi. Ki kalalendumu angili nu koinjo mololi ulumu linio lemo aku

penga. Nalo ki peya talo angili tipe kombuna punio lemo, aku paa keru lepamo. ⁴⁴ Neya aku tipe kombuna tuku korowa imbo noromelema naa koromele. Aku tipe imbo noromomu kape walite naa kumburumo. ⁴⁵ Nunge kimbomuni ulu pulu keru te tenio lemo, aku tembalo kimbomu karu leko ltewi. Nu kimbo ekondo kalalendo angili koinjo mololi ulumu linio lemo, aku penga lepamo. Nalo kimbo peya talo angili nu tipe kombuna toko mundunge lemo, aku paa keru lepamo. ⁴⁶ Neya aku tipe kombuna tuku korowa imbo noromelema naa koromele. Aku tipe imbo noromomu kape walite naa kumburumo. ⁴⁷ Nunge mongomuni ulu pulu

keri te tenio lemo, aku tembalo mongomu akuko ltewi. Gotenga molopa kondoli kombu mongo tendekumu kau angilipili tuku punio lemo, aku penga lepamo. Nalo mongo peya talo angili tipe kombuna toko mundunge lemo, aku paa keru.

⁴⁸ Neya aku tipe kombuna tuku korowa imbo noromelema naa koromele. Aku tipe imbo noromomu kape walite naa kumburumu.

⁴⁹ Imbomani Gote popo toko kaltomele melema tingeindo Goteni langi kake telima kanopili ningo api kuta mundukolio tirimele. Api kuta mele tipeni imbo pali molongena wendo ombalo.

⁵⁰ Kutamu penga, nalo yu tingo naa temo lemo tingo tepili ningo ulu te manda tereameya? Eno api kuta mele tingo tepili molkolio enonga imunana konopu tendekuna pupili taka liko molaio," nimu.

10

Iyemuni ambo lipe lteli ungumu

¹ Jisas aku kombumu tiye kolopa Judia kombu pumbelie Jordan no lembulupe purumu. Aku wali, imbo pulumu kano tekola Jisas yu molorumuna oringi. Aku oringi kinye Jisas yunge oi teli ulumu lepalie, kano tepala imboma ungu mane tirimu.

² Kano tepa molorumu kinye Farisi ningo manga pupu te yu molorumuna ongolio yu manda manjiko pilingei ungu te waliko pilkolio ningei, "Linonga mane ungumuni iye teni yunge ambomu makoropili nimbe aku ulumu ee nimonje molo manda naa tembaloya?" ningi.

³ Jisasini ungu pundu topalie nimbei, "Aku tepa ulumunga, Mosesini eno oi mane ungu ambelemu tirimuya?" nimu.

⁴ Enoni ningei, "Iye te yunge ambo tiye kolomboi konopu lembalo akumuni lemo ambo tiye kolto nimbe pipia te topalie kinye yunge ambomu wendo manda makoropa mundupili nimbe, Mosesini ee nimu," ningi.

⁵ Jisasini topondopa nimbei, "Eno ungu tukumemu naa pilko lombileringi kinye eno ungu imbo tondombai perepa kelepalie Mosesini aku mane ungu enonga nindipe tondorumumu.

⁶ Nalo oi kiyendo pulu polopa melema tepa wamorumu aku waina kinye Gotenga ungumuni nimbei,

Ambo iye talo tepa wamorumu, (*Stt 1:27*) nimbe ⁷ kelepala Gotenga ungumuni nimbei,

I ungu pulumunga iyemuni yunge lapa anumu talo tiye kolopalie omenu ambomu kinye tenge timbelo. ⁸ Aku tengele ulumuni imbo talo kangi tendekumu mele apuwe lengele, (*Stt 2:24*)

nimo. Imunga imbo talo ningo molko naa pungele nalo imbo tendekumu none teko molko pungele. ⁹ Akumunga Goteni lipe popo tirimo ulumu imbo teni lupe lupe pupili naa neio," nimu.

¹⁰ Altoko ulkendo pungolio wali, Jisas yunge kitipi kanoli iyemani i nimu kano ungumu ambe tepaya ningo Jisas yundo waliko pilingi. ¹¹ Aku wali, Jisasini topondopa nimbei, "Iye teni yunge ambomu makoropa mundupelie, kelepa ambo te lupe limo lemo, aku tembalo ulumuni yunge oi ambomu molopili altopa yuni lupe ambo wapu langi noli ulumu tembalo. ¹² Aku tepa mele kala, ambo teni yunge omenu iyemu tiye kolopalie kelepa iye te lupe pumo lemo, aku tembalo ulumuni yunge oi iyemu molopili yu iye wapu langi noli ulumu tembalo," nimu.

Jisasini bakulu keloma mane ungu tirimu

¹³ Altopa walite imbomareni enonga bakuluma Jisasini ki pala noindipe mane ungu tipili ningo Jisas yu molorumuna meko ongei oringi, nalo yunge kitipi kanoli iyemani imbo kanoma iri toringi.

¹⁴ Aku teringi ulumu Jisasini kanopalie wali konopu naa mondorumu. Aku tepalie yunge kitipi kanoli iyemando nimbei, "Bakulu keloma anjo pipi naa tieio. Goteni imboma nokoromo ulumu da tepa bakulumanga ltemo akumunga na morona wangei neio. ¹⁵ Nani enondo ungu paimbo nio. Imbo narireni Goteni imbo nokoromo ulumu bakulu mele naa limo lemo, aku imbomu yu Gotenga nokopa moromo kombuna manda naa pumbelo," nimu. ¹⁶ Aku tepa nimbelie wali, Jisas yuni bakulu kanoma kangulupe lipelie ki pala

noindipelie bakulu kanoma mane ungu tirimu.

Jisas purumu wali kelo iye kamakore orumu

¹⁷ Jisas pumbei purumu wali, iye te mu nimbe ombalie yunge kumbekerena komongo topa pondorumu. Aku tepalie, Jisasindo walipe pilipelie nimbei, “Ungu imbo iye pengamu, ulu pulu paa ambelemu nani tepolio wali, koinjo molopa kau puli ulumu limboya?” nimu.

¹⁸ Jisasini ungu pundu topa nimbei, “Ambe telka nuni na iye pengamu ninoya? Imbo te paa penga molo, nalo Gote tendekumu yu kau pengamu. ¹⁹ Nu Gotenga mane unguma pino kano, akuma i tepa: Nu imbo te toko naa kondowi. Nu ambo iye kinye wapu langi naa nowi. Nu wapu naa nowi. Nuni imbo te kot kolo tondoko naa tendewi. Nu imbo te kolo toko tiko yunge noimbelo melema wapu naa liwi. Nunge aminye lanie talonga imbi ningo pala munduko ningele ungumu tenge piliwi,” nimu.

²⁰ Pilipelie, iye kanomuni nimbei, “Ungu imbo iyemu, na oi bakulu kelo wali, aku mane unguma pali lombilipo oru,” nimu.

²¹ Kano tepa nimu wali, Jisasini iye kanomu kanopa konopu mondopalie nimbei, “Nu i ulu tendekumu kau oi naa teli. Nu pungolio kinye nunge noirino melema pali yolo liwi. Aku yolo likolio kou linioma imbo koropa nolima tiwi. Aku tenio ulumuni nu mulu kombuna mele kamako ltemo palima lien. Da ulu tekolio, na ongo lombiliwi,” nimu.

²² I nimu ungumu kano iyemuni pilipelie wali, yu tapa lepa mai kanorumu. Aku tepalie konopu keru lepa ulkendo yu purumu. Ambe telka, yu mele paa awini noipe kamako lerimu.

²³ Aku terimu wali, Jisasini yunge kitipi kanoli iyema kanopalie nimbei, “Gote iye nomi kingimu molopa nokoromo kombuna tukundo pungeindo imbo kamakoma pungeindo paa perenge!” nimu.

²⁴ I nimu ungu pilkolio yunge kitipi kanoli iyema mini wale lteringi. Nalo Jisasini altopala nimbei, “Gote iye nomi kingimu molopa nokoromo kombuna tukundo pungeindo imbo kamakoma

pungeindo paa perenge. ²⁵ Kongi kamelemu paa awili walipe kale aulkena anjikondo manda naa purumo. Aku tepa mele imbo kamakomu Goteni imboma nokoromo kombuna pungeindo paa perenge,” nimu.

²⁶ Aku nimu ungumu pilkolio yunge kitipi kanoli iyema mini ltekolio araya ningi. Aku tekolio enongano nendo yando ningei, “Aku lemope, Goteni nari paa tepa limbelonje?” ningi.

²⁷ Aku wali, Jisasini iye kanoma kanopalie nimbei, “Imbo imbomani i ulumu manda naa tenge nalo Gote kinye aku tepa molo. Goteni ulu palima manda teremo,” nimu.

²⁸ Kano tepa nimu wali Pitani Jisasindo nimbei, “Nu piliwi, lino nu lombilimili nimbolio melema pali tiye kolorumulu,” nimu.

²⁹ Jisasini topondopa nimbei, “Nani nundo paimbo nio. Imbo teni na konopu mondopa nanga kongono tendembai yunge ulke, molo angenupili kemulupili, molo lapali anupili, molo yunge bakuluma, molo poinye mai melema mola mola lepili ombalo imbomu lemo, ³⁰ kinye i wai ltemomunga mele paa pulumu limbelo. Aku imbomu yu lemo, ulke kape, angenupili kemulupili anupili kape, ambo kango bakulu kinye poinye mai kape, mele paa pulumu ola mandopa limbelo. Aku tepalie, i walimunga umbuni meko mindili noli uluma kape limbelo. Altopa wai yando ombalomunga imbo akumu yu koinjo molopa kau puli ulumu limbelo. ³¹ Nalo imbo awini kinye kumbe ltemelema akilio lenge. Kinye akilio ltemelema kumbe lenge.”

Jisas yu kolombo nimbe altopala nimu

³² Jerusalem kombu olando pungei pungolio wali, yunge kitipi kanoli iyema Jisas yunge umbulu umbulu akilio leko ongolio wali eno mini lteringi. Kano wali, we imbo akilio akilio lombilingi imbomani pipili kolkolio oringi. Aku wali, Jisasini yunge kitipi kanoli iyema aulke kulendo meli pumbelie yu kinye wendo ombalo unguma altopala nimbetipelie ³³ nimbei, “Eno pileio. Kinye lino Jerusalem kombu

pumili purumolo, akuna lemo Iyemunga Malo Gote popo tondoli iye awilima kinye mane ungu imbo iyemanga kindo tinge. Aku wali, aku iyemani yu kot tendekolio kinye kolopili ninge aku tekolio imbo tawendomanga kindo tinge. ³⁴ Aku imbo-mani yu ungu taka tondoko, olkambe toko kandoko mapu tokolio toko kondonge nalo wali yupoko tipemunga yu makilipelie koinjo molombalo,” nimu.

Jems kinye Jon taloni Jisasindo elonga ulu te tendewi ningili

³⁵ Kano wali, Sebedinga malo Jems kinye Jon talo Jisas yu molorumuna ongolio kumbe lepo molambili konopu lepolio Jisasindo ningilindo, “Ungu imbo iyemu, iltonga ulu te walipo pilimbolo tendani konopu lepolio orombolo,” ningili.

³⁶ Jisasini walipe pilipelie nimbei, “Nani elonga ulu ambelemu tendamboi ningolio nimbeleya?” nimu.

³⁷ Eloni topondoko ningili, “Nu paa au ningo kondoko polo wengendelina nunge engemani kombu nokoko molonio wali, ilto te nunge imbo kindo mondoko te nunge koya kindo mondani,” ningili.

³⁸ I teko ningili wali, Jisasini iye kano talondo nimbei, “Elonga waliko piltimbele ungumu elo naa liko manjikolio nimbele. Na no mingi kombili telimu paa nomboi teromu, elo manda nongeleya? Imbomani na umbuni liko tingemu manda membo nalo elo aku ulu tenge wali paa manda mengeleya?” nimu.

³⁹ Aku tepa nimu wali, kano iye taloni ungu pundu i teko toringili, “Aku nino uluma manda tembolo,” ningili.

Aku wali, Jisasini iye kano talondo nimbei, “Paa nimbele! Na no mingi kombili teli nomboi teromu eloni paa nonge. Imbomani na umbuni liko tingemu manda membo akumu elo kape umbuni aku teko liko tingema manda mengele. ⁴⁰ Nalo nani nanga imbo kindo kape koya kindo kape molangili manda naa nio. Aku kombu talo Goteni yunge tumbi tipe noindirimo imbomanga timbelo,” nimu.

⁴¹ Aku ningili ungumu Jisas yunge we kitipi kanoli iye 10 kano pokoni pilkolio wali, Jems Jon talo kinye mumindili

koloringi. ⁴² Aku wali, Jisasini yu molorumuna waio nimbelie nimbei, “Imbo tawendomanga kombu meli iye awilimani enonga olo kele tokolio we imbo keripengama kambulko embambo tiko eno windina pala moromele. Aku iyemanga maindo iye pinyewe moromelemanikape enonga olo kele tokolio imbo keripengama liko maindo mundukolio eno winjiko moromele. Aku teremele uluma enoni liko manjirimele.

⁴³ Aku ulu paa manda naa teaio. Nalo imbo narire enonga imunana yu awili molambo konopu lembalo, da imbomu yu enonga kongono kendemande iyemu molopili.

⁴⁴ Aku mele enonga imunana imbo te kiyendo molombo konopu lembalomo lemo, yu enonga palinga kongono kendemande iyemu molopili.

⁴⁵ Liko manjeio! Paimbo, Iyemunga Malo maina mainye ombalie wali imbo-mani yunge kongono tendangei nimbe naa orumu nalo imboma tapopa kongono tendepa imbo awini tukundo limbei kolo wangopo kolombo nimbe orumu,” nimu.

Jisasini Bartimeus nimbe mongo lili iye tenga mongo makintirimu

⁴⁶ Jisas kinye yunge kitipi kanoli iyema Jeriko ningo kombu tenga wendo oringi. Altoko Jisas kinye yunge kitipi kanoli iyema kinye we imbo pulumu peya aku kombumu tiye kolko anjikondo pungei puringi wali, melema tieio nimbe ki olo lepa teremo iye mongo lili te awili aulke kulendona molorumu. Aku iyemunga imbi Bartimeus, yu Timeus nimbe iye tenga malo. ⁴⁷ Jisas Nasaret kombu iyemu omba pumbe nimuna pilerimu. Aku wali, iye kanomuni pulu mondopa alako topa nimbei, “Jisas nu Devitinga kolepa, na kondo kolowi,” nimu.

⁴⁸ Aku tepa nimu wali, imbo pulumuni yu pai ningo likolio, yu taka liko molowi ningi. Nalo aku teko ningi kape alako paa lakopa topalie nimbei, “Nu Devitinga kolepa, na kondo kolowi,” nimu.

⁴⁹ Pilipelie Jisas angilipe nimbei, “Andi mongo lili iyemu opili neio!” nimu.

Aku wali, iye mongo lili kanomu alako tokolio ningei, “Nu konopu toimbo topili kani, nu tono kolko makilkono owi nimo kani ongo puwi!” ningi. ⁵⁰ Iye mongo lili kanomuni yunge komoku palu mele maminye pakorumumu darenga kulendo kulupe anjo mundupe yu kano walitikale puke topa ola angilipe Jisas yu angilerimuna orumu.

⁵¹ Kano wali, Jisasini yu walipe pilipelie nimbei, “Nani nunge paa ambele ulumu tendamboi ningo ninoya?” nimu.

Iye mongo lili kanomuni nimbei, “Ungu imbo iyemu, na mongomuni melema kanopo imbi tiemboi konopu lteo,” nimu.

⁵² Jisasini nimbei, “Puwi. Nunge ipukimuni nu tepa koinjo ltimeo,” nimu. Walitikale kau iye kanomu melema kanopa imbi tirimu. Aku tepalie, Jisas purumu aulkena lombili akilio lerimu.

11

Jisas king mele Jerusalem kombu tuku purumu

¹ Jisas kinye yunge kitipi kanoli iyema Jerusalem kombu nondoko onge wali Oliv nimbe mulu kembo nondopa ltemo Betfage kinye Betani kombu talonga wendo oringi. Akuna Jisasini yunge kitipi kanoli iye talo yunge kumbe lepa palio nimbelie tipe mundupelie ² nimbei, “Neya ulke kombu kandombelena pungo nendo lekolio kongi donki kokele imboni kape oi naa molopa andoli te ka teli pembalona kanongele. Aku kongimu ka poikoliope na angio ina altoko yando meko walio. ³ Nalo imbo teni elo da ulu ambe telka terembeleya nimo lemo, aku imbomundo ningili ‘Itonga Iye Awilimuni yu donkimuni mepili nimbe altopa walitikale da tipe yando mundumbelo,’ nelio,” nimu.

⁴ Nimu kano mele kitipi kanoli iye kano taloni pungolo kongi donki kokele te aulke kulendo ulke kerepulurenga ka tepa perimuna kanoringili. Kano iye taloni kongi donki kanomu ka poiko angileringili kinye ⁵ imbo mare akuna angileringimani waliko pilkolio ningei, “Andi kongimu ka poirimbele, aku ambe telka terembeleya?” ningi.

⁶ Kano teko ningi wali iye kano taloni Jisasini nimu kano mele aku teko ungu pundu toringili. Aku wali iye kanomani iye talo pangili tiye koloringi. ⁷ Iye kano taloni kongi donkimu Jisas angilerimuna meko ongolio elonga ola wale pakolima kongi donkimunga umbuluna kulko pala noindiringili. Aku wali Jisas ola pumbe molorumu. ⁸ Neya aku wali, Jisas yu kongi donkina molopa opili ningolio imbo pulumuni enonga ola wale pakolima aulkena mainye kumbe leko pawembo toliko puringi. Nalo aku wali, mareni kulekule poinye lerimumanga unjo koma langoko likolio gomo pukuko aulkena kumbe leko pawembo toliko puringi. ⁹ Aku teringi wali imbo kumbe leko puringima kinye imbo akilio leko lombileringimani tono kolko alako toko ningei, “Gotenga imbi kapi neio!

Goteni iye awilimunga imbina oromo iyemu

nokopa kondopili!

¹⁰ Linonga kaue Devitinga kalopa ltimeo iye nomi king

kombu nokombalo iyemu, Goteni yu nokopa kondopili!

Linoni Gote kapi nemili,” ningi.

¹¹ Jisas kano Jerusalem kombu tuku pumbelie Gotenga Ulke Tempelena purumu. Akuna tuku pumbelie tuku lerimu melema pali tiyomaye lipe kanorumu. Nalo kombu ipo lembai terimu wali yunge kitipi kanoli iye 12 kano poko kinye Betani kombundo altoko puringi.

Jisasini unjo mongo naa torumumu kolopili nimu

¹² Otilikondo Betani kombu tiye kolko puringi wali Jisas engele kolorumu. ¹³ Aku wali, tule tepa weltenga fik nimbe unjo te mongo topalie gomo meremo mele aku tepa gomo mepa angilerimuna kanorumu. Jisas kano unjo mongo te pere-monje nimbe lipe nombai purumu. Nalo unjo puluna omba kanorumu wali, unjomu yu gomo kau mepa angilerimu lemo. Ambe telka unjo mongo toromo waimu neya aku wali molo. ¹⁴ Kano wali Jisasini unjomundo nimbei, “Nunge mongo toniomu imbo teni altoko paa naa nopili,”

nimu. Aku tepa nimu ungumu yunge kitipi kanoli iyemani pilingi.

Jisasini Gotenga ulke tempelena melema tarepo toringi imboma makoropa tawendo mundurumu

¹⁵ Jisas kinye yunge kitipi kanoli iye kanoma Jerusalem kombu wendo oringi wali Jisasini Gotenga tempel ulke papena tuku pumbelie kinye melema tarepo toko topo toko moloringi imboma pali topa makoropa pena pena mundurumu. Aku tepalie yuni kou alowamalowa teringi imbomanga poloma kinye kera imili maket teringi poloma lipe topele tondorumu.

¹⁶ Aku tepalie imbo tukundo tawendo teringimani Gotenga ulke tempelena melte meko welkondo yalkondo teangei ungu naa nimu. ¹⁷ Aku wali yuni imbomando mane tipelie nimbei, “Gotenga oi ungumunga i tepa nimbe peremo. Goteni nimbei,

Nanga ulkemu imbi tikolio lemo kombu palinga imbomanga konge teremele ulkemu ninge, (Ais 56:7)

nimo nalo enoni wapu iyemanga kou anga mele apuwe tirimele,” nimu.

¹⁸ Aku tepa nimu ungumu Gote popo tondoli iye awilima kinye mane pimele ungu imbo iyemani pilkolio Jisas yu toko kondongei aulke mare kororingi. Nalo imbo pali nombeya teko angileringimani yunge mane tirimu ungumu pilkolio ereye ningo tono koloringina kanokolio yu pipili koloringi.

¹⁹ Altopa ipo lerimu wali Jisas kinye yunge kitipi kanoli iye kanoma Jerusalem kombu tiye kolko eno wendo puringi.

Unjo te pulu pulkonomanga peya kolopa ltimu lemo

²⁰ Otilikondo aulkena pungo molko kanoringi kinye fik nimbe kano unjomu mundo maindo maindo kololipe pumo.

²¹ Kano wali Pitani aku terimu ulumu lipe manjipelie Jisasindo nimbei, “Ungu imbo iyemu, kanowi! Nuni monda nopili ninio kano unjomu gomo oo lepa kolomo ltemo,” nimu.

²² Jisasini topondopa nimbei, “Eno Gote ipuki tieio. ²³ Nani enondo ungu

tukumemu nio. Imbo narireni i mulumundo nimbei, nu makilko la tikolio nunu nomu kutana toko tuku munduwi nimbelle kinye yu konopu talo naa lembalo nalo yunge nimbelo ungumunga ipuki kau timo lemo, aku Goteni yunge nimbelo ulumu paa tendembalo. ²⁴ Akumunga nani enondo nio, mele ambele te konge ningo waliko pilingei wali, ipuki tikolio melemu oi lindu konopu leaio, aku tenge lemo, ambele mele te waliko pilinge aku melemu Goteni timbelo. ²⁵ Akumunga eno konge ningo ola angilingei wali, imbo te kinye konopu te ambolongei lemo, aku ulumu tiye kondaio. Aku tenge wali enonga muluna moromo Lanieni enonga ulu alowa tengema tiye kondombalo. ²⁶ Nalo enoni imbo wemanga ulu alowama tiye naa kondonge lemo, aku enonga muluna moromo Lanieni enonga tenge ulu alowama kape tiye naa kondombalo,” nimu.

Jisas nu narini enge damu tirimuna terenoya ningi

²⁷ Jisas kinye yunge kitipi kanoli kano iyema Jerusalem kombu altokola yando oringi. Aku wali Jisasini Gotenga Tempel ulke papena tuku pumbe andorumu wali Gote popo tondoli iye awilima kinye, mane ungu pimele ungu imbo iyema kinye, we tapu iyemani Jisas angilerimuna oringi. ²⁸ Jisas waliko pilkolio ningei, “Nu enge temu ambolko da uluma terenoya? Nu imbo narini da uluma teani nimbe imbimu tirimuya?” ningi.

²⁹ Jisasini topondopa nimbei, “Nani eno ungu tendekure kau walipo pilemboi. Aku ungumu pundu tonge lemo aku nani i ulu teromanga engemu tena ltionje aku enondo nimbo timbo. ³⁰ Jononi imbo no ltindirimu ulumu Goteni tewi nimuna terimunje molo imbo iyemani tewi ningi ulumu terimuya? Aku ungumu na kondo ningo ningo tieio,” nimu.

³¹ Iye kanoma enonga nendo yando toropo toko ningei, “Goteni tewi nimuna terimu nimolo lemo, aku yuni eno ambe telka Jon ipuki naa tiringiya nimbelo.

³² Nalo linoni imbo iyemani tewi ningina terimu nimolo lemo aku lino umbuni limolo lepamo,” ningi. Ambe telka imbo

palini Jon Imbo No Ltindili yu paimbo Gotenga nimbe munduli ungu nili iyemu ningo liko manjirimele.

³³ Konopu talo lekolio wali Jisasindo ningei, “Lino naa lipo manjirimolo,” ningi.

Aku teko ningi wali Jisasini ne kano iye-mando nimbei, “Aku lemo nani kape na enge temu ambolopolio i uluma tero aku ungumu eno naa nimbo timbo,” nimu.

12

Juda iye pinyewe kanoma pilenge nimbe wain poinye ungu kongolino lipe ungu nimu

¹ Aku ungu nimbelie wali Jisasini ungu kongolino te lipelie nimbei, “Iye teni wain poinye te panjirimu. Aku tepalie poinyemu undukana pape tepa okorumu. Poinyena tuku wain nowi lembalo wali kambulko ingiriko wain nomu wendo liko wain teangei nimbe muru te akupe noirimu. Da tepalie wali wapu iye-mani wain mongo ongo wapu inie tonge nimbelie poinye tapu ulke te takorumu. Kano uluma tepa pora tipe noipelie wali, wain poinye kanomu yu kinye moke liko peya tuku moloringi kano iyemanga kindo tipe nokoko molangei nimbe yu kombu ponenge purumu. ² Altopa wain nowi lepa inie toromele waimu wendo orumu wali, poinye pulu iyemuni yunge poinyemu tapu teko nokaio nimu iyema moloringina yunge moke limbelo mele wain mongo mare inya toko tiengei nimbe yunge kongono iye te lipe mundurumu.

³ Nalo lipe mundurumu iyemu orumu wali poinye tapu teko nokoringi iyemani yu ambolko likolio koipeni pupu toko ulkendo we pupili ningi. ⁴ Kano teringi wali poinye pulu iyemuni yunge kongono iye te lupe altopala aku iyema moloringina lipe mundurumu. Nalo kano iyemani kongono iye lipe mundurumu kanomu ambolko liko pinyewe imu tuku tiko paa keru teko toringi. ⁵ Aku teringi kape poinye pulu iye kanomuni yunge kongono iye te lupe altopala lipe mundurumu, nalo kano iyemu ambolko liko toko kondoringi. Kelepa yunge kongono iye pulumu aku tepala lipe mundurumu. Aku terimu wali, kano iyemani lipe mundurumu iyemanga

mare koipeni paa kenjiko toringi, wema toko kondoringi.

⁶ Peyalimekondo iye tendekumu kau lipe mundumbelo mele molorumu. Aku iyemu lemo yunge marenu tendekumu. Yuni konopu paa lakopa mondorumu. Marenu peyalimekondo lipe mundupelie nimbei, ‘Nanga malo oromo ningolio yunge nimbelo ungumu pilko tenge tiko marenu ulte naa tengei,’ nimu.

⁷ Nalo yu kinye moke liko poinye nokoko moloringi iyemani yunge marenu orumuna kanokolio wali enongano nendo yando ningei, ‘I poinye pulu iyemunga malo akilio poinye maima limbelo iyemu oromo kani yu topo kondamili waio. Aku tepolio yunge poinye maimu pali lino liemili,’ ningi. ⁸ Aku teko langi ningolio, poinye pulu iyemunga marenu ambolko liko toko kondokolio wain poinyena toko wendo munduringi.

⁹ Aku ulu teringimunga poinye pulu iyemuni ambe tembaloya? Omba poinye tapu teko moromele iyema pali topa kondopalie poinyemu iye we marenga kindo timbelo.

¹⁰ Akumunga Gotenga oi topa panjirimu ungu karolomu eno kambu toko naa pimeleya? Aku ungumu i tepa,

Ulke takoringi iyemani kanoko keru pilko toko lteringi kou akumu kelepa ulke timu mele ulke enge tindili kou awili pengamu ltemo,

¹¹ Awilimuni aku ulumu terimu linoni kanopo paa penga karomolo,” (*Sng 118:22,23*)

nimu.

¹² Jisasini iye pinyewema kongolino lipelie nimu ungu liko manjikolio wali enoni yu ambolko liko kot tendengei aulkere kororingi. Nalo imbo pulumu angileringina kanokolio pipili kolkolio Jisas yu tiye kolko eno puringi.

Jisas manda manjingei ungu te waltindiringi

¹³ Altopa walite Farisi ningo manga pupumunga kinye King Herotenga talapena iyemareni Jisas yuni ungu alowa tepa nimbelomanga yu ambolko liengei ningolio Juda imbomanga iye pinyewemani Jisas molorumuna liko munduringi.

¹⁴ Kano iyema Jisas angilerimuna ongolio ningei, “Ungu imbo iyemu, linoni lipo manjirimolo, nu iye tumbi nilimu. Nuni imbomanga i teko tewi nimele unguma ipuki tiko naa tono kondokolio Gotenga ungu paimboma kau nino. Walite kolo naa torono. Aku tekolio nuni imbo koropa noli kamakoma ningo kambu naa torono. Nalo nuni Gotenga ungu paimbomu imbo iyema kinye pimo mele tumbi tiko ningo tirino. Imunga linonga mane ungumuni Rom kombu nokoli iyemunga kou takis toko tieio nimonje naa nimoya? Molo linoni aku gavmanemunga kou takis tamilinje naa tamiliya? Aku ungumu lino tumbi tiko ningo tiwi,” ningi.

¹⁵ Nalo Jisasini yu kili tiringi ungumu lipe manjipelie iye kanomando ungu te nimbei, “Enoni na ambe telka melu leko poingei teremeleya? Na kanamboi kani kou mongo te meko waio,” nimu.

¹⁶ Yu molorumuna kou mongo te meko oringi. Kano kou mongomu lipe kanopalie kinye iye kanomando walipe pilipelie nimbei, “I kou mongomunga tuku imbi naringamu kinye kumbekere naringamu moromoya?” nimu.

Enoni topondoko ningei, “Aku Sisaranga ltemo,” ningi.

¹⁷ Aku teko ningi wali Jisasini nimbei, “Aku lemope, Rom kombu nokoli iyemunga melemu lemo aku yunge tieio. Gotenga melemu lemo aku Gote yunge tieio,” nimu.

Yunge nimu ungu pilkolio wali iye kanoma mini lteringi.

Imbo kololima makilinge wali ambo iye ningo naa liko manjinge

¹⁸ Kano wali imbo kololima altoko naa makilinge nimele Sadyusi ningomanga pupu imbo marenis Jisas angilerimuna ongo ungu walipe pileli temeko ongolio Jisasindo ningei, ¹⁹ “Ungu imbo iyemu, Mosesini mane ungu te linonga i tepa tondorumu. Iye te kolombalo wali yunge omenu ambomu we molombalo nalo ambomu wangono pemo lemo, aku iye kolombalomunga angenumuni ambo waimu yu lipili nimu. Aku tepalie oi iye kololimunga bakuluma mendepili. ²⁰ Piliwi. Walite iye

angenupili kite yupoko pakera moloringi. Iye komomu ambo lipelie bakulu naa meli yu kolorumu. ²¹ Kano terimu wali angenu iye tukunamuni ambo wai kanomu yu ltimu. Nalo kano iyemuni kape bakulu te naa meli yu kolorumu. Aku wali kano tendeku ulumu angenu iye yupoko tipemuni aku terimu nalo kano teko bakulu te naa meli yu kolorumu. ²² Aku kinye we kano angenupili mendepa mendepa kanomani waye aku teringi. Akumunga iye angenupili kite yupoko pakerani ambo tendekumu liko oringi. Aku tekolio, peyamani bakulu naa meli eno koloringi. Peyalimekondo ambomu yu kape kolorumula. ²³ Akumunga, kinye iye angenupili kite yupoko pakera peyani ambo tendekumu liko oringi. Nalo altoko imbo kololima makilinge wai akumunga ne aku ambomu iye temunga paa omenu molombaloya?” ningi.

²⁴ Aku teko ningi wali, Jisasini ungu pundu topalie nimbei, “Eno Gotenga ungumu kinye yuni imbo kololima altopa makinjimbelo engemu talo naa liko manjirimemunga paa alowa awilimu teremele! ²⁵ Imbo kololima makilinge aku wali iye pungo ambo liko aku ulu naa tenge nalo muluna ensel melema molko punge. ²⁶ Imbo kololima makilinge ulumundo ungu te nemboi. Mosesini torumu bukuna Gote yu tipena molopalie Moses yu alako torumu temane karolomu eno kambu toko naa pimeleya? Goteni Mosesindo nimbei, Na lemo Abraham, Aisak, Jekop poko nokopo moro Gote, *(Kis 3:6)* nimu. ²⁷ Akumunga Gote yu lemo imbo kolkolio makilingemanga nokoli Gote, nalo kolko pora tilimanga gotere, molo. Akumunga enoni paa alowa awilimu teremele!” nimu.

Jisasini ulu mulimuli kiyendo teaio nimu

²⁸ I teko toropo toko ningi ungumu Mosesini torumu mane ungumunga ungu imbo iye te akuna molopa pilerimu. Jisasini ne kano Sadyusi nimbe manga pupumunga ungu waliko pilingimu pundu topa kondorumuna pilipelie aku iyemuni Jisasindo ungu te walipe pilipelie

nimbei, “Goteni teaio nimbe mane ungu tirimu ungumanga ambolopa mandopa ungu temu paa kiyendo mulimuli angimoya?” nimu.

²⁹ Jisasini topondopa nimbei, “Mosesini teaio nimbe torumu ungumanga palinga lipe ongondopa ungu kiyendo mulimuli angimomu i tepa ltemo,

Israel imboma pileio. Linonga iye awili Gote yu kau iye awili aku yu tendekumu kau moromo.

³⁰ Nunge konopumuni kinye minimuni kinye kangimunga enge peremomuni kinye lipe manjilimu kinye kanomani pali enonga Awili Gote kau enge ningo konopu mondowi!

³¹ Ungu talo tipemu i tepa, Nunge nunu konopu mondorono mele imbo wema aku teko konopu mondowi. (Lo 6:4-5; WKP 19:18)

Imunga we Goteni teaio nimu unguma i ungu talonga maindo oromo,” nimu.

³² Aku tepa nimu wali, iye kanomuni nimbei, “Ungu imbo iye, paa ningo kondorono. Iye awilimu yu kau Gote, we gote te naa moromo nalo yu kau Gote tendeku moromo nino aku paa nino.

³³ Konopumuni kinye minimuni kinye kangimunga enge peremomuni kinye lipe manjilimu kinye kanomani pali enonga Awili Gote kau enge ningo konopu mondowi ungu ningolio talo tipemu ninindo nunge nunu konopu mondorono mele imbo wema aku teko konopu mondowi ungu nino aku ulu talo lemo paa mulimuli. Kongima kinye melema popo topo kalopa Gotendo tiro nimolo ulu akuma mandopa,” nimu.

³⁴ Iyemuni lipe manjipelie nimbe kondorumu nimbe konopu lepalie Jisasini nimbei, “Goteni nu nokopili ungu nini tekolio yunge iyemu molambo konopu lteno lepamo,” nimu.

Jisasini unguma pali nimbe kondorumunga imbo teni pipili kolko ungu te walipo pilemili konopu naa leringi.

Gotenga imboma tepa lipili nimbe tipe mundurumu iyemu naringa maloya ningi

³⁵ Jisas Gotenga tempel ulkena imboma ungu imbo tondopa angilipelie wali walipe

pilipelie nimbei, “Mosesini torumu mane ungumunga ungu imbo iyemani Kraist nimbe aku iyemu Devitinga lapuna wendo ombalo ningi, nalo ambe tepalie aku ulumu wendo ombaloya?

³⁶ Oi Gotenga Mini Kake Telimuni Devitinga konopundo molopalie tope tirimu wali, Devit yuni nimbei,

Iye kamakomuni nanga Iye Awilimundo nimbei, nu nanga imbo kindo ongo molowi,

aku tenio wali nunge opa pule iyema nunge kimbo puluna maindo mondombo, (Sng

110:1)

nimu. ³⁷ Devit yuni Kraist imbi tipe yu iye awili nimu akumunga altopa ambe tepalie Kraist Devitinga lapuna wendo ombaloya?” nimu.

Aku tepa nimu ungumu imbo paa pulumuni pilko tono koloringi.

Jisasini mane ungumunga ungu imbo iyemani teringi uluma kanopalie naa lombileio nimu

³⁸ Aku ungu mane tipelie wali, Jisasini imbomando nimbei, “Mane ungumunga ungu imbo iyema kinye kane kane molaio. Aku iyema enonga wale pakoli tule pengama pakoko mere mundukolio kinye maket kombu malio imbomani eno panjiko lengei aku tepo andamili konopu ltemele.

³⁹ Nombeya teko ulkena pungo eno polo kiyendo pengamanga molamili konopu ltemele. Langi awili kaloromele wali lino imbi mololi kumbena molamili konopu ltemele.

⁴⁰ Aku iyemani ambo waima taporomolo ningolio kolo toko tiko enonga poinye ulke melema eno wapu noromele. Aku tekolio, ekondo kulendo eno iye penga mare none teko konge tule teko ningo purumele. Nalo aku teremele ulumanga mindili paa awilimu nonge,” nimu.

Ambo waimuni Gotendo paa tereno nimbe kou mundurumu

⁴¹ Jisasini Gotenga tempel ulkena imbo mani paa tereno kou tiko ongo mundupula teringi ulu kanopa, yu kou ketemu lerimu kulendona molorumu. Aku wali, imbo kamako awinini kou pulumu ongo mundupula teringi. ⁴² Nalo aku teringi

wali, ambo wai koropa noli teni ombalie kou walo kololi talo koltalo waye omba mundurumu.

⁴³ Jisasini i terimu ulu kanopalie wali yunge kitipi kanoli iyemando waio nimbelie nimbei, “Nani enondo paimbo nio. I ambo wai koropa nolimuni we imbomanga kou ongo mundurumelema pali lipe ongondopa yuni paa olandopa ketena omba mundurumo. ⁴⁴ We imbo palimani enonga noikolio melemanga arikilima ongo tirimele, nalo i ambo paa koropa pupilimuni altopa molopa pembalo ulumunga noimo koumu pali omba timo,” nimu.

13

Jisasini Gotenga ulke tempelemu talaye tinge nimu

¹ Jisas Gotenga ulke tempelemu tiye kolopa purumu wali yunge kitipi kanoli iye teni yundo nimbei, “Ungu imbo iyemu, kou pengama kinye tempel ulke awi kangomu kandonoya?” nimu.

² Jisasini topondopa nimbei, “Nuni ulke tempel awili i kangomu kandonoya? I kandono koumanga tendekure alaye neya tepa apu topa naa lembalo. Palima talaye tiko mainye mundunge,” nimu.

Jisasini eno wamongo mongo lepili kane kane angileio nimu

³ Jisas kano Gotenga ulke tempelemunga nekondo Oliv nimbe mulu kembo tenga pumbe molorumu wali Pita, Jems, Jon, Andru poko Jisas yu molorumuna enongano pungo molkolio ungu te mainye munduko waliko pilkolio ningei, ⁴ “Neya aku nino uluma te wali wendo ombaloya? Te ulumani aku waimu kinye nondopa wendo oromo nimbe lino kuliene lipe ondombaloya?” ningi.

⁵ Aku teko ningi wali, Jisasini iye kano pokondo nimbei, “Eno imbo teni kolo topa timbelo kani mongo lepili wamongo kane kane angileio. ⁶ Imbo pulumuni nanga imbi liko anakale teko ongolio ningei, ‘na Kraist oro’, ningolio kinye imbo pulumu kolo toko tinge. ⁷ Imunga eno molongemungo malio nondoko opa tengena loi ele unguma pilinge. Kelko kombu anjikondo

marenga opa teremele ningo ungu temanema tonge aku unguma pilkolio pipili naa kolaio. Paimbo, aku tepa uluma paa wendo ombalo, nalo peyalime waimu welea wendo naa ombalo. ⁸ Kombu awinini nendo yando angilko alowa teko opa tenge. Kombu marenga parambala tepa engele awini lembalo, nalo aku uluma lemo wai kerimu kokele ombaimunga oi kumbe lepa mindili noli ulumu pulu mondombalo.

⁹ Eno lemo paa wamongo kane kane angileio. Imbomani eno ambolko liko kotena meko punge. Aku tekolio eno nombeya ulke malio meli tuku pungolio koipeni pupu tonge. Aku wali imbomani nanga imbimunga kau nindikolio eno kombu nokoromele iyemanga kinye king iye awilimanga kumbekerena kot pilengei ningo meli pungo anjinge kinye enoni nanga ungu tukumemu imboma ningo tinge. ¹⁰ Pileio! Oi Gotenga ungu tukumemu kombu palinga ambolko mandoko paa ningo tiengei. Aku tenge wali, pele peyalime waimu wendo ombalo. ¹¹ Eno ambolko liko kotena meko punge wali, eno ambele ungu nimolonje ningo konopu umbuni naa leaio. Aku wali eno ungu ninge waimu wendo ombalo wali enonga ungu mare naa ninge, nalo Mini Kake Telimu kinye lepalie wendo ombalomuni ungu aku da konopuna neio nimbelo ungu mare neio.

¹² Aku waimunga iyemani enonga angenupili yokoli tendekuma opa pule iyemanga kindo tiko toko kondangei ninge. Aku kinye lapalini enonga bakuluma aku ulu tenge. Bakulumani enonga anupili lapali kinye opa pule tonge. Aku tekolio wali, enonga anupili lapali toko kondangei ningo iye marenga kindo tinge. ¹³ Eno nanga imboma molongemunga imbo palini eno tamili konopu leko mumindili kolonge. Nalo imbo narireni enge nimbe angilipe peyalime waimunga wendo pumbelo, da imbomu Goteni tukundo lipe tepa limbelo.”

Wai paa kerimu wendo ombalo

¹⁴ “Imboma tepa tombai mele paa pipili teli keri kangore ombalomu Gotenga

ulke tempelena tuku naa angilipili konopu lenge kanona omba angilimbelo kinye enoni kanonge. Aku tembalo wali nanga imbo mare Judia kombu tuku molonge akuma lemo kowa lkiko lama mulu kembomanga pala pangei. (I ungumunga pulumu, nu kambu toko pilko imboreni wamongo liko manjiwi.) ¹⁵ Aku wali, ulke tulepena ola angilimbelo imbomu kelepa ulke tukundo pumbe walkumo naa mepili. ¹⁶ Kelepa imbo te poinyena angilimbelomu altopa anjo pumbe yunge wale pakolimu naa lipili. ¹⁷ Apa! Ambo bakulu keriteko molongema kinye bakulu ame tiko molonge ambomanga neya aku wai paa kerimu wendo ombalowa! ¹⁸ Aku tembalo-munga Gotendo konge ningolio neya aku waimu lemo lo kombu kinye naa wendo opili neiowa! ¹⁹ Paimbo aku tepa ulumu oi Goteni mulu mai talo pulu polopa terimu aku waina winjo aku tepa ulte kape naa wendo orumu. Kinye kape aku tepa ulumu naa wendo oromo. Altopa kape aku tepa ulumu wendo naa ombalo nalo neya aku waina wendo ombalo ulumu paa kerimuwa! ²⁰ Nalo Gote Iye Awilimuni aku waimu tepa ponjimbelo. Yuni aku ulu naa telkanje, aku imbo te naa molko pali beambo nilimala. Nalo kelepa yuni yunge imbi topo ltiu imboma nimbelie kinye aku waimu tepa ponjindimbelo. ²¹ Neya aku wali imbo teni enondo nimbei, 'Kanaio! I Kraist oromo molo neya Kraist,' nimo lemo, aku nimbelo ungumu ipuki naa tieio. ²² Pileio! Kolo toko Gotenga imbo nokopa kondorumu iye Kraist lipe mundurumu iyema kinye kolo toko Gotenga ungu nimbe munduli nili iyema wendo ongolio Gotenga imbi topa lili imboma kolo toko tiko bembo tingei ulu wengendeli mare awini tenge. Aku uluma tekolio Gotenga imbi toli imboma konopu teko bembo tingei nalo manda naa tenge. ²³ Imunga aku waimu wendo ombalo uluma nani eno unguma pali oi nimbo tindu kano, akumunga eno lemo wamongo kane kane angileio."

Iyemunga malo yando ombalo

²⁴ "Nalo neya aku wai kerina, aku mindili nonge nio uluma wendo ombalo

kinye pele,

Enamu tumbulu tombalo kinye olimu pa naa tembalo.

²⁵ Muluna kombu kandiyema oo leko mainye onge. Muluna pala ltemo melemanga engemu Goteni ambolopa parambala tendembalo. (*Ais 13:10, 34:4*)

²⁶ Neya aku wali, Iyemunga Malo kupa enge paa awilimu kinye au tiperipere nimbo molopolie yando ombo. ²⁷ Aku wali, yunge enselema mai kombuna mainye ambolopa mandopa Gotenga imbi toli imbo molongema lipo nombeya teangei lipe mundumbelo. Aku liko nombeya tenge imbo korongeimu lemo mai pundu ekondo koroliko pungo mai pundu ekondo ulu lengei."

Jisasini peyalime waimu wendo ombalo mele manda lepa fik nimbe unjo te ko ltimu

²⁸ "Imunga unjo fikimuni tembalo ulumu kanoko moke ltendeko mane lieio. Unjo fikimu mu tepa gomo anjimbelo kinye, kinye pane yalie tembalo waimu nondopa lepamo ningo liko manjirimele. ²⁹ Aku tepa mele kala, enoni i ulumu wendo ombalona kanokolio wali, aku enoni kinye waimu wendo ombai nondoromo kimbo puluna mainye omba ltemo lepamo ningo konopu lenge. ³⁰ Nani enondo ungu paimbomu nio. Neya aku uluma wendo ombalona kanonge imbo mare oi naa kolangei kau i uluma pali wendo ombalo. ³¹ Akumunga mulu mai talo kape beambo ningele nalo nanga ungumu lemo beambo naa nimbe enge nimbe lepa kau pumbelo."

Jisas yando ombalo waimu imbo teni naa lipe manjirimo

³² "Na yando ombo waimu lemo, muluna olando enselemanu kape na Gotenga malo kape paa naa lipo manjirimolo. Nalo Gote Ara yunu kau aku waimu lipe manjirimo. ³³ Na altopo yando ombo wai akumu eno naa liko manjirimele. Akumunga eno lemo wamongo konopu toimbo topili enge ningo angiliko kane kane molaio. ³⁴ Aku wai wendo ombalomu lemo i tepa mele: iye te yunge ulke kombu tiye kolopa kombu ponenge purumu. Aku

wali yunge kongono iyema yu mele mele kongono moke tepa tipelie yunge ulkemu nokoko tapu tendaio nimu. Pumbei terimu wali, ulke kerepuluna angilerimu iyemundo nimbei, 'Ulke kerepulumu lemo wamongo nokoko tapu tewi,' nimu.

³⁵ Ulke pulu iyemu altopa ulkendo yando ombalomu aku ipo kala toli ombalonje molo amburume tuku ombalonje, molo kombu tangombai telimuni kinye ombalonje molo ipo leli oi ena mudi kinye ombalonje akumu eno naa liko manjirimele akumunga eno kape paa wamongo kane kane molaio. ³⁶ Nalo yu kiyengo nimbe walitikale wendo omo lemo aku yuni eno paa uru peko molangei omba naa kanopa ltendepili. ³⁷ Akumunga nani enondo i nio ungumu lemo, aku imbo palindo nio. Eno lemo paa wamongo kane kane molaio," nimu.

14

Juda Iye Awilimani Jisas ambolko liko tongei wai momo toringi

¹ Goteni Israel imboma oi Isip kombu wendo lipe enonga ungulu komoma tepa ltimu aku waimu wendo oromo wali liko manjingei langi awili talo karomele. Aku talo te imbi tiko, Pasova langi ningo, te Bret Yis Naa Munduli langimu nimele. Aku talo oi wendo naa oli wali talo welepili aku wali Gote popo tondoli iye awilima kinye mane ungu pimeleungu imbo iyemani Jisas lopeke teko ambolko liko toko kondonge wai panjemili ningolio ningei, ² "Tamili nalo imbomani kanonge lemo opa makinjinge kani langi kalomolo wali i nimolo ulumu naa teamili," ningi.

Amboreni kang weli mune toli te Jisasinga pinyewena ondondorumu

³ Jisas Betani nimbe kombu tenga tukundo Saimon nimbe iye tenga ulkena kere nomba molorumu. Saimon yu oi kuro kendi norumu, nalo kelepa Jisasini yu tepa koinjo ltimu. Aku ulkena molorumu wali ambo teni tumili kiye noromo mele aku tepa numunamu nili mingirenga weli kou olandopa puli mingina meli orumu. Aku mingimu kawewali weli mune toli kano Jisasinga pinyewena ondondorumu.

⁴ Aku terimu ulu kanoko moloringi imbo mareni mumindili kolkolio enonga nendo yando ningei, "Ambe telka i ambomuni weli mune tolimu tepa kenjirimoya?" ⁵ Neya tepa welemu yolo limalanje, poinye tenga tukundo iye tenga kongono tepa kou ltimu mele limala. Aku tepolio koumu lipo imbo koropa nolima tilimala," ningolio ambo kanomu wayeni irini opopo toringi.

⁶ Nalo aku teko ningi ungumu Jisasini pilipelie nimbei, "Ambe telka ambomu yu konopu umbuni liko tirimeleya? Aku teremele ulumu keleao! Ambomu yuni na kinye temo ulumu, aku ulu paa panga tumbi nilimu temo. ⁷ Imunga imbo koropa nolima eno kinye waliwalima molonge. Te walimanga tapomolo konopu lenge wali manda taponge. Nalo waliwalima enoni na kinye naa molonge. ⁸ Ambomu yuni na altoko ono tengemunga oi tumbi tindipe nanga kangina weli ondondomo. I temo ulumu lemo ambomuni altopa tembai ulumu oi temo. ⁹ Nani enondo paimbo nio. Terenga tukundo ya i mai kombuna ambolko mandoko Gotenga ungu tukumemu ningo tinge wali aku ya i ambomuni teremo ulumu kape ningo tinge. Aku tenge kinye imbomani terimu lepamo ningo ambomu yu liko manjinge," nimu.

Judasini Jisas opa pule iyemanga kindo timbei nimu

¹⁰ Kano tepa nimu wali, kitipi kanoli iye 12 moloringi kanomanga iye te Gote popo tondoli iye awilima moloringina Jisas aku iyemanga kindo timboi nimbe purumu. Aku iyemunga imbi Judas yu Iskariot nimbe kombu iyemu. ¹¹ Pumbelie ungu nimbe tirimuna pilkolio wali, Gote popo tondoli iye awilimani tono lakoko kolkolio, Judas yu kou timolo ningo mi leringi. Aku teko ningi wali, Judas kano Jisas tewali aku iyemanga kindo timbonje nimbe lape lepa lipe kondopalie molorumu.

Goteni oi Juda imboma Isip kombu wendo lipe enonga ungulu komoma tepa ltimu waimu kanoko liko Jisasini yunge kitipi kanoli iyema kinye Pasova langimu kalopa norumu

¹² Goteni eno Isip kombu wendo ltimu waimu manda leko Bret Yis Naa Munduli

langi karomele aku waimu kiyendo ondopa angilerimu. Aku wali enonga oi terelele ulumu lepalie wali kiyendo akuna Pasova langi kalongei kongi sipsip angilinomunga yokolimu ulke pulupena kandamili ningo toromele. Aku wali kitipi kanoli iyemani Jisas waliko pilkolio ningei, “Linoni tena pumbo Pasova langimu nunge tumbi tindemili konopu ltenoya?” ningi.

¹³ Jisasini iye talo palio nimbe lipe mundupelie i ulu tealio nimbei, “Elo aku kombu sitina pungo iye te mingina no kolopa meli ombalie elo kinye kane kane tombalo. Aku iyemu lombili palio.

¹⁴ Yu tuku pumbelo ulkena peya pungolio, ulke pulu iyemundo ningilindo, ‘Ungu imbo iyemuni nimbei, nanga kitipi kanoli iyema kinye Pasova langimu nombo molomolo kiripimu tenaya, nimo,’ nelio.

¹⁵ Aku wali, ulkemunga olana kiripi awilite kulumie toko melema tumbi tiko oi noilimu elo lipe ondombalo. Akuna lemo eloni linonga Pasova langima tumbi tiko noieliyo,” nimu.

¹⁶ Jisas kano angilipili tiye kolkolo kitipi kanoli iye taloni kombu sitina pungolio ulu palima Jisasini elondo nimu kano mele wendo orumuna kanoringili. Kelko nimu kano mele Pasova langi akuna tumbi tiringili.

¹⁷ Altopa ipo kala torumu kinye, Jisasini yunge kitipi kanoli 12 kinye oringi.

¹⁸ Kelko ulke tuku polona langi nongo molkolio wali Jisasini yunge kitipi kanoli iyemando nimbei, “Nani enondo paimbo nio. Eno i moromolomanga iye teni na opa pule iyemanga kindo timbelo. Aku tembalo iyemu na kinye kere langi waye nomba moltomo,” nimu.

¹⁹ Nimu ungu pilkolio yunge kitipi kanoli iyemani kondo kolko enonga konopundo wango naa nipili Jisas molorumuna te te ningo pungolio waliko pilkolio ningei, “Nando ninonje,” ningi.

²⁰ Kano teko pungo nipula teringi wali, Jisasini topondopa nimbei, “Eno iye 12 teni aku ulu tembalo. Aku imbomu na kinye waye okolona tuku bret panjipo norombolo. ²¹ Paimbo Iyemunga Malo Gotenga ungumuni nimo mele aku tepo kolombo

nalo opa pule iyemanga kindo timbelo aku iyemu mindili nomba paa molopa kenjimbelowa! Aku iyemu paa mindili nombalomunga anumuni yu naa melkanje aku penga!” nimu.

Pasova langimunga kongi sipsip toromele mele Jisasini yunge mindi meme talo moke tepa tirimu

²² Langi kano nongo moloringi wali, Jisasini bretemu lipelie Gotendo paa tereno nimbelie kinye, bret kanomu pike lepa yunge kitipi kanoli iyema tipelie nimbei, “Imu nanga kangimu eno liko naio,” nimu.

²³ Aku tepalie wain kapomu lipe Gotendo paa tereno nimbelie yunge kitipi kano iyemando tirimu kinye eno palini no wain noringi.

²⁴ Nongo moloringi wali Jisasini nimbei, “Imu lemo nanga mememu. Goteni yunge imboma kinye opa peamili nimbe mi lerimu kano ungumu nanga mememuni enge timbeindo imbo awininga nimbo ondonoro. ²⁵ Akumunga nani enondo paimbo nio. No wainimu altopo paa naa nombo nalo pele Gote iye nomi king molopa nokoromo kombuna wain koinjomu nombo,” nimu.

²⁶ Altoko kere nongo pora tiko kunana te ningolio kinye Oliv nimbe mulu kembo tenga pungei wendo puringi.

Pitani Jisas naa karo nimbelo ungumu Jisasini oi nimbe tirimu

²⁷ Aku wali Jisasini yunge kitipi kanoli iyemando nimbei, “Gotenga oi toko panjiringi ungumuni i tepa nimbe peremo, Goteni kongi sipsip tapu iyemu topa kondombalo, aku wali kongima lupe lupe talopamalopa lenge akumunga eno palini na tiye kolko kowa punge. (Sek 13:7)

²⁸ Nalo altopo kolopolio makilimbo wali enonga kumbe lepo Galili kombu oi pumbo,” nimu.

²⁹ Aku tepa nimu wali, Pitani topondopa nimbei, “Imbo palini aku tenge lemo kape nani nu paa manda tiye naa kolombo,” nimu.

³⁰ Kano tepa nimu wali, Jisasini Pitando nimbei, “Nani nundo paimbo nio. Ipu leli

kera gula ko talo tipe oi naa toli wali, nuni na naa lipo manjiro ningo wali yupoko tendenio,” nimu.

³¹ Nalo aku tepa nimu kinye Pitani ungu paa enge nimbe topondopa nimbei, “Imbomani na nu kinye peya toko kondonge lemo kape nani nundo aku tepo ungumu naa nimbo,” nimu.

Aku wali, we kitipi kanoli iye palini kape tendeku ungumu kau ningi.

Jisasini Oliv nimbe mulu kembo wendo ombalie Getsemani poinyena konge nimu

³² Jisas kinye yunge kitipi kanoli iye kanoma Getsemani ningo poinye tenga wendo oringi. Aku wali Jisasini enondo nimbei, “Na pumbo konge nipembo kani eno ina molaio,” nimu. ³³ Aku tepa nimbelie Pita kinye Jems Jon poko yu kinye waye lipe meli purumu. Aku wali yu kinye ulte wendo ombalomu konopu umbuni lepalie konopuna mindili tepili molorumu.

³⁴ Kano terimu wali Jisasini yunge kitipi kanoli iye pokondo nimbei, “Nanga konopuna umbuni paa awili te tepamo kani na kolto none teremo. Eno uru naa peko na kinye peya kopu tepo nokopo kondopo molamili, eno kane kane molaio,” nimu.

³⁵ Kano tepa nimbelie kinye Jisas kano alaye kolte anjipe pumbelie yuyunu maina topa mundupelie wali yu kinye wai keru akumu naa opili nimbelie konge nimbei, ³⁶ “Araya! Nanga araya! Ulu palima nuni manda tereno. Imunga i kombili teli no mingimu na kinye wendo liwi, nalo nani konopu lteo mele naa tewi. Nunge konopu lteno mele kau tewi,” nimu.

³⁷ Aku tepa nimbelie yando omba kanorumu kinye yunge kitipi kanoli iye kano poko uru peko moloringi. Kano wali Jisasini Pitando nimbei, “Saimon nu uru peko kau moronoya? Nu alaye kolte ena mongo tendekumunga kape kane kane molonio mele moloya? ³⁸ Manda manjili ulumuni eno tepa mainye naa mundupili ningo kane kane molkolio konge neio. Enonga konopumunipe aku ulu tumbi nili teambo konopu ltemo nalo enonga kangima tamba nimo,” nimu.

³⁹ Aku tepa nimbelie kinye Jisas kano altopala anjo pumbe kano tendeku ungumu

nimbelie konge nimula. ⁴⁰ Kano konge nimbe molopalie yando omba kanorumu kinye, yunge kitipi kanoli iyema uruni enonga mongoma mepa andorumu kinye uru peko moloringi lemo. Jisas orumu wali makilko molkolio eno niwi ungumu maa torumu.

⁴¹ Jisas konge nipumbelie wali yupoko tepa yando ombalie kinye iye kano pokondo nimbei, “Eno mulu liko uru peko molongei kau moromeleya? Aku manda, kinye waimu oi wendo oromona kanaio. Kinye Iyemunga Malo imbo ulu pulu keru telimanga kindo tingei teremele ⁴² kani lino pamili, ola angileio. Kanaio. Na opa pule iyemanga kindo timbei iyemu oromo,” nimu.

Jisas ambolko ltingi

⁴³ Jisas kano i ungu nimbe nendo lerimu wali kitipi kanoli iye 12 akumanga iye Judas orumu. Imbo pulumu yu akilio leko loi koipe meko oringi. Gote popo tondoli iye awilima kinye Mosesini torumu mane ungumunga ungu imbo iyema kinye tapu iyema kinye iye akumani aku imbo pulumu liko munduringi lemo.

⁴⁴ Aku wali, Jisas opa pule iyemanga kindo timbei iyemuni imbo pulumu yu kinye waye oringima Jisas manda kanangei nimbei, “Nani pumbo kangulupo nunu nimbo iyemu yu ambolko liko tapu teko meko paio,” nimu. ⁴⁵ Kano tepa nimbelie Judasini Jisas angilerimuna toya topa pumbelie nimbei, “Nanga ungu imbo iyemu!” nimbelie kangulupe nunu nimu.

⁴⁶ Kano ulu terimu wali Jisas ambolko likolio ingi ningo amboloringi. ⁴⁷ Akuna angileringi iyemanga teni yunge loi gelea kakona panjirimumu wendo kulu topa lipelie Gote popo tondoli iye awilimunga kongono kendemande iye tenga komumu topa laka ltendepa mainye mundurumu.

⁴⁸ Kano terimu kinye Jisasini yu ambolko ltingi kano iyemando nimbei, “Eno na lingei loi koipe melema meko ongepe, na wapu iyemu ningolio tengeya? ⁴⁹ Nape takiraki walimanga eno kinye Gotenga ulke tempelena ungu imbo tondopa moro kanomu. Aku wali eno na ambolko naa ltimele kanomu. Nalo Gotenga oi nimbe

peremo ungumu paa ara nipili,” nimu.
⁵⁰ Kano tepa nimu kinye, yunge kitipi kanoli iyema pali yu angilipili tiye kolko eno kowa talopamalopa leringi.

Iye kelo iye te kowa talopa lerimu

⁵¹ Aku wali kelo iye te maminye kake unana leli te kau pakopali Jisas meli puringi mele akilio akilio lombili purumu. Kano wali aku imbomani yu ambolko lingei teringi, ⁵² nalo wale pakoli kanomu taka topa amondopa kangimu mona mondoli yu kowa talopa lerimu.

Juda iye awilimani Jisas kote tenderingi

⁵³ Kano wali Gote popo tondoli paa iye awili nokolimunga ulkena Jisas tapu toko meli tuku puringi. Aku wali we Gote popo tondoli iye awilima kinye mane ungumunga ungu imbo iyema kinye tapu iyema kape pali ulke akuna tuku ongo nombeya teringi. ⁵⁴ Jisas meko puringi wali Pitani tule tepa angilipe Jisas kano meli puringi mele akilio akilio lombilipe Gote popo tondoli iye paa awilimunga ulke papena tuku purumu. Akuna ele iye ulke tapu teko nokoko moloringima kinye mainye molopa tipe pilipe molorumu.

⁵⁵ Aku wali Gote popo tondoli iye awilima kinye Juda imbomanga kaunsil iye mulimulima pali tukundo nombeya teko molkolio Jisas toko kondongi ningi ungumanga pilko moke teringi nalo ungu pulu te naa perimu.

⁵⁶ Aku wali ulke tukundo iye awilimani Jisas kot tenderingi. Aku teringi wali, imbo tapondoli pulumuni ti tendeko ungu kolo awini Jisasinda tondoringi, nalo enonga ningi unguma tendeku naa terimu.

⁵⁷ Kano teko ningi wali iye maren i ola angilkolio Jisas ti tendeko ungu kolo te ningei, ⁵⁸ “Da iyemuni nimbei, ‘Nani Gotenga ulke tempel imboni takoli imu talaye tipolio altopa wali yupoko omba pumbelo wali imbomani naa takoli ulke tempel koinjo te takombo,’ nimo ungu akumu linoni pilimolo,” ningi. ⁵⁹ Nalo aku iyemani enonga ningi unguma kape paa tendeku naa terimu.

⁶⁰ Aku teko ningi wali Gote popo tondoli iye paa awilimu imbo palinga kumbek-erena ola angilipeli Jisasindo walipe

pilipeli nimbei, “Ungu te topondoko naa ninoya? Nu teko kenjirino nimele ungumu ambele ulumundo nimeleya?” nimu.

⁶¹ Nalo Jisas kano ungu naa nili taka lipe angilerimu. Aku terimu kinye Gote popo tondoli iye paa awilimuni Jisas altopala walipe pilipeli nimbei, “Aku lemope nu Mesaia, linoni kapi nimolo Gotenga maloya?” nimu.

⁶² Kano tepa nimu kinye Jisasini ungu pundu topa nimbei, “Aku paa nino. Walite eno palini na iyemunga malo Gote iye enge pelimunga imbo kindo muluna olando kupena molopo yando ombona kanonge,” nimu.

⁶³⁻⁶⁴ Kano tepa nimu ungumunga mumindili kolopali Gote popo tondoli iye awilimuni yunge wale pakoli tule pakorumumu ambolopa ora topali nimbei, “Ya iyemuni Gotenga imbi nimbe keritenderemo ungumu enoni i piltimele. Kinye linoni ungu lipe tapondoli imbo te altopa naa limolo. Ambele konopu litemeleya?” nimu. Pilkolio imbo palini ningei, “Yuni ulu alowamu temomunga yu kolopili,” ningi.

⁶⁵ Aku teko ningi wali iye maren i Jisas yu olkambe tondoringi. Maren i yunge mongo talo ka toko pipi tindikolio wali ki kumo tukundo tukundo tekolio ningei, “Nu iye narini ki kumo toromonje aku imbomu Goteni nundo paa nimbe tirimo kani lino ningo tiwi!” ningi. Aku teringi wali ele iye opa tapu iyemani Jisas yu likolio kinye larauwe toringi.

Pitani kolo topa Jisas yu na naa karo iyemu nimu

⁶⁶ Pita kano Gote popo tondoli iye awilimunga pape tukundo penana molorumu. Aku wali Gote popo tondoli iye awilimunga kongono ambo wenepo te orumu. ⁶⁷ Kano ambomu ombalie kano- rumu kinye Pita tipe pilipe molorumu. Aku wali ambo kanomuni Pita wamba kanopali nimbei, “Nu kape aku Jisas Nasaret kombu iyemu kinye molorunu lepamo,” nimu.

⁶⁸ Nalo Pitani ungu akupeli nimbei, “Nanaa lipo manjiro kani nu ungu ambelemu ninoya?” nimu. Aku tepa nimbeli wendo

pumbe ulke kere pape ombona angilerimu. Aku pumbe nendo lerimu kinye kera gula te ko torumu.

⁶⁹ Kano wali tendeku kongono ambomuni omba Pita kanopalie akuna angileringi imbomando altopala nimbei, “Wiya aku iyemu peya koniye leko andoringi iyemu,” nimu.

⁷⁰ Nalo Pitani altopala ungu akupe topalie aku yure molo nimu. Aku wali alaye koltenga pele akuna angileringi imbomani Pitando altokola ningei, “Nu paa Galili kombu iyere none tereno kani nu paimbo aku iyemunga lombili andoli iye te ltemo,” ningi.

⁷¹ Aku teko ningi wali Pitani nimbei, “Nani mi lepolio ungu paimbomu nio! Nani kolo tondu lemo aku Goteni na mindili lipe tipili. Enonga nimele aku iyemu na naa karo,” nimu.

⁷² Kano tepa nimbe nendo lerimu kinye kera gula ko topa wali talo tenderimu. Aku terimu kinye Jisasini Pita yundo kera gula ko wali talo tipemu oi naa toli wali, nuni na naa lipo manjiro ningo wali yupoko tendenio nimu kano ungumu Pitani lipe manjirimu kinye konopu kikime kolamu we yunu ololo nimu.

15

Pontius Pailateni Jisas kote pilerimu

¹ Otilikondo ipu leli oi Gote popo tondoli iye awilima kinye mane ungumunga ungu imbo iyema kinye tapu iyema kinye we iye mulimulimani nombeya teko moloringi kanona Jisasi kot pilko pora tikolio ungu ningo kamukumu panjiringi. Aku tekolio Jisas kano ka tokolio meko pungo Pontius Pailatenga kindo tiringi.

² Aku teringi wali Pontius Pailateni Jisasindo walipe pilipelie nimbei, “Nu Juda imbomanga kingimuya?” nimu.

Aku wali Jisasini topondopa nimbei, “Nuni nino mele aku tepo moro,” nimu.

³ Kano wali Gote popo tondoli iye awilimani Jisas yundo ulu awini tepa alowa temo ningo ningi. ⁴ Aku teko ningi wali, Pontius Pailateni Jisas kano altopala i tepa walipe pilerimu, “Nu ungure molo konopu lekolio terenoya? Nundo i nimele

unguma te alaye pundu tonio mele kape paa moloya?” nimu.

⁵ Nalo Jisasini ungu te anjo naa nili yu angilerimu. Kanopalie wali Pailateni mini ltepa konopu awini mundurumu.

Imbo pulumuni Jisas kolopili ningi

⁶ Goteni Juda imboma oi Isip kombu wendo lipe enonga ungulu komoma tepa ltimu waimu wendo oromo aku waimu kanoko liko langi te karomele. Aku wali enonga oi teli ulu lepalie ka iye te imbi tokolio Pontius Pailatendo wendo liko mundunduwi nimele wali aku ulu tenderemo. ⁷ Neya aku wali oi Juda iye mareni Rom imboma makoroko mundungei opa tekolio imbomare toko kondokolio kinye eno ka ulke peringi. Akuna peringi iyemanga Barabas nimbe iye te kape waye ka ulke peringi. ⁸ Aku wali Juda imbo pulumuni Pontius Pailatendo enonga oi tendereno kano ulumu tendewi ningo yu waliko pileringi.

⁹⁻¹⁰ Gote popo tondoli iye awilimani Jisas kinye yokoli kolkolio Jisas nanga kindo ongo tingemu lepamo ningo lipe manjipelie Pailateni imbo tepa olala i walipe pilipelie nimbei, “Eno Juda imbomanga kingimu moki lepo mundundemboi ningo nimeleya?” nimu. ¹¹ Nalo Gote popo tondoli iye awilimani imbo pulumu nombeya teringi kanoma ungu ningo amondoko kondi tokolio ningei, “Jisas molo. Barabas linonga moki leko mundunduwi neio,” ningi.

¹² Kano wali altopala Pontius Pailateni imbo kanomando nimbei, “Ipe kinye Juda imbomanga king nimele aku iyemu kinye nani ambe teambo konopu lekolio nimeleya?” nimu.

¹³ Aku tepa nimu wali imbo kanomani yando nakai leko ningei, “Yu toko uku tangei niwi,” ningi.

¹⁴ Aku teko ningi wali Pontius Pailateni imbomando nendo walipe pilipelie nimbei, “Aku ambe telkaya? Yuni ulu pulu ambelemu tepa alowa tendemoya?” nimu.

Aku tepa nimu wali imbo palini paa lakoko nakai lekolio ningei, “Yu toko uku tangei niwi” ningi.

¹⁵ Aku teko ningi wali Pontius Pailateni imbo nombeya teko angilingima tepa olo penga timbeimunga Barabas nimbe iyemu imbomanga moki lepa wendo mundundurumu. Aku tepalie Jisas mapu tangei nimbelle pele yu toko uku topangei ele iyemanga kindo tirimu.

Ele iyemani Jisas kondowa ltindiringi

¹⁶ Aku tirimu wali ele iyemani Jisas kano gavman nokoli iye awili Pontius Pailatenga ulke awilina tukundo kiripi tenga meko tuku pungolio kinye we ele iye kanoma waio ningo liko tendekuna nombeya teringi. ¹⁷ Aku wali Jisas wale pakoli kungu kandoli kangu kilu angili paa pengare panjindingi. Aku tepa wale pakolimu iye kingimani kau pakoromele. Aku wali ka koko mololi munguluwe te pinyewena panjindikolio Jisas kondowa likolio ¹⁸ yunge imbi ningo pala munduko ningei, “Nu Juda imbomanga king iye awilimu,” ningi.

¹⁹ Aku teko ningolio wali Jisas yu kano kelowa pulte teni altokola altokola teni teni pinyewena pakamaka panjiringi. Aku tekolio yu olkambe tondoko komongo toko pondokolio wali yunge imbi kapi ningo pinyewe toko munduringi. ²⁰ Aku ungu kondowa ltindiko owe tendeko uluma teko pora tikolio wali ne kano kungu kandoli wale pakoli kilu penga kanomu kulko likolio kinye Jisas yunge wale pakoli kanoma kelko pakondoringi. Aku uluma teko pora tikolio kinye yu toko uku tongei meli wendo puringi.

Jisas unjo poloheyana toko uku toko panjiringi

²¹ Jerusalem kombu tiye kolko Jisas meli wendo pungo aulke pulena iye te kane kane toringi. Aku iyemunga imbi Saimon, yu Sairini nimbe kombu iyemu. Yu Aleksander kinye Rufus talonga lapa. Yu Jerusalem kombu ombai orumu nalo ele iyemani yu ambolko liko Jisinga unjo poloheyamu mendewi ningi. ²² Kano wali Jisas Golgota nimbe kombu tenga meli puringi. Kombu Golgota aku imbimunga ungu pulumu Imbo Kaungala Kombumu. ²³ Akuna mir nimbe kongu te Jisas yu mindili naa lipe manjipili ningo no wain

kinye teko bembo tikolio Jisas yu nopili ningo teringi teringi nalo molo nimbelle naa norumu. ²⁴ Aku tekolio wali Jisas unjo poloheyana toko panjiringi. Aku toko panjikolio wali ele iyemani yunge wale pakoli oi kulko ltingima noikolio kinye narini paa limbeloya kanamili ningolio kat mele tekolio wale pakolima yu mele mele moke teringi.

²⁵ Jisas yu toko panjiringi waimu aku otili oi ena omba enge nili kano wali toringi. ²⁶ Yu toko panjiringi ungu pulumu imbomani kanange ningolio unjo tenga toko panjikolio ningei, IYE IMU JUDA IMBOMANGA IYE NOMI KINGIMU ningo toringi. ²⁷ Jisas toko panjiringi aku tendeku wali wapu iye talo kape aku kombuna toko panjiringi kala. Te yunge imbo kindo toko uku toko, te yunge koya kindo toko uku toko panjiringi.

²⁸ Aku teringi ulumuni oi Gotenga ungu toko panjiringimu neya aku wali ara tirimu. Aku ungumu i tepa:

Yu wapu iyemu none tendeko imbi tiringi,
(Ais 53:12)

nimo. ²⁹ Aku wali imbo ongo pungoliomani Jisas yu ungu taka tondoko ongo nipula tekolio ningei, “Ya, nuni Gotenga ulke tempelemu talaye tipolio kelepa wali yupoko omba pumbelo wali altopo takombo ninu kano iyemuya? ³⁰ Kinye nu unjo poloheyana mainye ongo nunu teko liwi!” ningi.

³¹ Aku wali imbomani neya teko ningi mele aku tekola Gote popo tondoli iye awilima kinye mane ungumunga ungu imbo iyemani enonga nendo yando Jisinga kondowa ltindikolio ningei, “Yuni imbo wema tepa koinjo ltimu nalo yu yunu manda naa tepa ltime. ³² Da iye Kraist nimbe yu Israel imbomanga king nimo iye imu, kinye yu unjo poloheyana mainye ombalo ulu kanopolio wali yu ipuki tiemili,” ningi. Aku wali wapu iye talo Jisas yu kinye waye toko panjiringi kano iye taloni kape Jisas yundo ungu taka tondoko ningili kala.

Jisas kolopa ltimu

³³ Aku wali awi tangoli imbo dindo nimo kano wali kombu pali tumbulu topalie ena mungo yupoko omba purumu. ³⁴ Aku wali Jisas are nimbelle nimbei, “Eli, Eli, lama sabaktani,” nimu. Aku ungumunga pulumu i tepa, “Nanga Gote, na ambe telka tiye koltonoya?” nimu.

³⁵ Akuna nondoko angileringi imbomareni aku nimu ungumu pilkolio wali ningei, “Pileio, yu Elaija nimele kano iyemu alako toromo,” ningi.

³⁶ Kano teko ningi wali iye teni lkipe pumbelle koma mele no panjiko ltimele aku tepa melteni no wain kou mandopa puli kombili teli tenga nomu panjipe lipelle kinye luwe punduna uku topalie la tipe lipe Jisasinga kere punduna undu tindipe anjipelle nimbei, “Elaijani yu unjo poloheyana mainye omba ltimonje, oi nokopa kanamili,” nimu.

³⁷ Kano wali Jisas are awilite nimbelle kolopa ltimu. ³⁸ Aku tendeku ena mongona Gotenga ulke tempelemunga tukundo kiripi wengendelimu pipi tiko maminye waltiko uku toringimu mundo ora topa pulundo wendo pumbe ekondo ekondo terimu. ³⁹ Kano wali ele iyema nokoli iye te Jisas toko panjiringi unjo poloheyana puluna angilerimu akumuni Jisas kolorumu mele kanopalie nimbei, “Araya! I kano iyemu paa Gotenga Malo ltemo!” nimu.

⁴⁰ Ambomare tule teko kanoko angileringi. Aku ambomanga imunana Maria Makdala kombu ambomu kinye ungulu Jemsinga kinye Josep talonga anumu Maria kinye ambo Salome waye angileringi. ⁴¹ Aku ambomani Jisas yu Galili kombu molorumu wali yu lombilko taporingi. Nalo we ambomare awini Jisas yu kinye waye Jerusalem kombu oringima kape akuna angileringi kala.

Jisas liko ono teringi

⁴²⁻⁴³ Otilikondo Juda imbomanga koro awili waimu wendo ombalomunga koro awili waimu kanoko lingei kere langi melema tumbirumbi tirimele wai akumu oi wendo naa oli, aku ipo lembai teli Arimatea kombu iye Joseponi pipili naa kololi Pontius Pailatenga kumbekerena

pumbelle Jisasinga onomu mainye liemboya nimbe walipe pilerimu. Aku iyemu yu Juda imbomanga iye mulumulimu molopa Goteni Juda imboma omba tepa lipe nokombalo waimu wendo opili nimbe nokopa molorumu. ⁴⁴ Kano wali Pailatani Jisas oi kolomo nimu ungu pilipelle konopu awini mundupelle ami iye 100 nokoli iyemu owi nimbelle Jisas oi paa kolopa limonje nimbe walipe pilerimu. ⁴⁵ Kano ami iyemanga nokoli iyemuni Jisas kolorumu mele nimu ungumu pilipelle wali Pailatani Josepono Jisasinga onomu pungo lipuwi nimu. ⁴⁶ Kano wali Joseponi wale pakoli kake pengare pame tepa meli pumbelle kinye Jisasinga onomu unjo poloheyana mainye lipe kumo topalie kou anga lumburuko noiringirenga tuku pumbe noipe ono terimu. Aku ono tepalie kou anga kere pulumunga kou muluwele awili kangore pera tipe mundupelle pipi tirimu. ⁴⁷ Aku terimu ulu Maria Makdala kombu ambomu kinye ungulu Josepona anumu imbi nopi ambo Maria waye Jisasinga onomu noirimu kombumu kanoringili.

16

Jisas ono kombuna makilerimu

¹ Altopa koro awili Sabat waimu omba purumu wali pele ipo lembai teli Maria Makdala kombu ambomu kinye ungulu Jemsinga anumu imbi nopi ambo Maria kinye Salome nimbe ambo te waye Jisasinga onomu welea naa purupili ningo wel mune tolimare pungo kandongei pame teringi. ² Otilikondo paa ipu leli oi ena mundi kinye ambo kano poko Jisas ono teringi kombuna eno pungei puringi.

³⁻⁴ Kano pungo molko aulkena enonga nendo yando ningei, “Imbo narini kou muluwele kango ono kombu kerepuluna linonga pera tipe mundundumbeloya?” ningi.

Nalo aku teko niliko pungolio winjo tiko kanoringi kinye imboreni angilipe kou muluwele kango pera tipe oi mundurumu lemo. ⁵ Kano kinye nangape topa lerimu kou angana tuku pungo iye wenepo te wale pakoli kake paa penga te pakopa

mere mundupelie enonga imbo kindo molorumuna kanokolio ambo kano poko eno mini lteringi.

⁶ Iye kanomuni enondo nimbei, “Mini naa lteaio. Jisas Nasaret kombu iye toko panjinge kano iyemu koroliko oromele, nalo iyemu yu ina naa ltemo. Oi makilipe koinjo molopa pumo. Kanaio! Yu noinge kombumu i we ltemo. ⁷ Nalo eno pungolio Pita kinye Jisas yunge kitipi kanoli iyemando pungo i ungumu ningei, ‘Jisas yu enonga kumbe lepa Galili kombu oi pumo. Oi nimu kano mele akuna pungo yu kanonge,’ ningo tipeio,” nimu.

⁸ Aku nimu ungu pilkolio wali ambo kano poko pungu pungu ningo konopu awini mundukolio imbo ono kombumunga tiye kolko anjo kowa lkiringi. Eno mini lteko pungolio imbo te kinye ungu te naa ningi.

Maria Makdala kombu ambomuni Jisas kanorumu

⁹ Juda imbomanga pulu polko kongono walimu ipu leli oi makilipe koinjo molopalie nimumuni Maria Makdala kombu ambo molorumuna purumu wali ambomuni yu kanorumu. Oi ambo akumunga Jisasini kuro keru kite yupoko pakera tuku wangoko moloringina makoropa wendo mundurumu. ¹⁰ Aku ambomuni Jisas koinjo purumu ulu kanopalie yunge kitipi kanoli iyema kola aulke moloringina pumbe nimbe tirimu. ¹¹ Yunge kitipi kanoli iyemani Jisas kano koinjo molomo nimbe ambomu yuni yu kanandu nimu ungumu pilkolio wali ipuki naa tiringi.

Kitipi kanoli iye talo moloringilina Jisas yu wendo orumu

¹² Altoko i unguma pilko moloringi wali pele iye talo kombu werenga pungili pungo moloringili kinye elonga imunana Jisas kano iye lupere none tepa orumu. ¹³ Aku wali kano iye talo ulkendo yando ongolio we ki tipu kanoli iyemando Jisasini i ulure temo ningo ningili nalo aku iyemani elonga ningili ungumu ipuki naa tiringi.

Jisas kano yunge kitipi kanoli iye 11 moloringina wendo orumu

¹⁴ Altopa walite, Jisas yunge kitipi kanoli iye 11 kere nongo moloringina wendo orumu. Yunge kitipi kanoli iyemani we imbomani Jisas kanokolio ongo ningi unguma ipuki naa tiko aku ungumu naa pilemili ningimunga Jisas yuni eno iri torumu.

¹⁵ Enondo nimbei, “Eno mai kombu undukana lepa purumomunga pali anjo yando pungolio Gotenga ungu tukumemu imboma pali ningo tipeio. ¹⁶ Imbo narire ipuki tipelie no limbelo imbomu Goteni tepa limbelo nalo imbo narire ipuki naa timo lemo da imbomu Goteni tepa tombalo. ¹⁷ Imbo ipuki tingema kinye Gote waye kongono tepalie ulumare liko ondangei nimbelo. Aku uluma i tepa: Nanga imbina kuro keru makoroko mundunge. Imbo ungu lupe lupe oi naa pilelimare ninge. ¹⁸ Imbo akumani imbo topa kondoli waimbe keru mare ambolko linge nalo naa kolonge. Tomo peremo no te naa liko manjiko pilinge wali ulure paa naa tembalo. Imbo kuro tombalomunga ki pala noindinge kinye aku imboma koinjo punge,” nimu.

Jisas Goteni Yu moromo kombuna olando ltimu

¹⁹ Altopa Iye Awili Jisas yunge kitipi kanoli iyema kinye ungu nimbe pora tirimu wali yu kano Goteni yunge moromo kombuna mepa olando ltimuna Gotenga imbo kindo molorumu. ²⁰ Jisas olando purumu wali, yunge kitipi kanoli iyemani kombu palinga wendo pungo Gotenga ungu tukumemu ningo andoko tiringi. Aku wali Iye Awili Jisasini kitipi kanoli iyema enge tipe kongono tapu terimuna imbomani yunge ungu tukumemu paimbo ltemo ningo kanangei nimbe yunge imbomani ungu tukumemu andoko ningo tiringi wali ulu enge nilima terimu.

**Lukuni Ungu Tukumemu
Topa Panjirimumu
Luk
Lukuni Ungu
Torumumunga Ungu Pulu
Mare**

Luk yu iye doktamuni Pol kinye andopa molorumu. Israel imbo naa mololimani yunge ungumu wamongo pilengei nimbelie Israel imbomanga ulu puluma moro tondopa nimbe topa panjirimu. Imbo koropa nolima tapopa umbuni meremele imboma tepa enge tipe Jisasini imboma pali kondo kolopa konopu mondorumu ulumu imbomani liko manjengei nimbe Lukuni i ungu tukumemu topa panjirimu. I torumu ungu tukumena Jisas ungu manda lepa nimbe ungu konolino lipelie nimu ungu awini peremo. Jisas orumumunga Goteni imboma mindili nolemala aulkena wendo ltimo ningo Gote kinye molopo kondamili lepamo ningo nokoko molkolio paa tono kolko molangei nimbelie ungu topa panjirimu.

I ungu kambu torono wali Jisasini nu tepa lipe tukundo lipelie nu paa konopu mondoromo liko manjiko tono kolani nimbe Goteni nu tepa kondopili.

Lukuni i pipiamu toru mele i tepa peremo nimu

¹⁻² Iye Awili Tiopilus, lino moromolo kombuna Goteni oi nimu ungumu altopa Jisas kinye wendo orumu uluma pulu polorumu wali kanokolio, Gotenga kongono teremele imbomani yunge ungu wendo orumumu linondo temane toko tiringi. Imbo awinini aku temanemu bukuna kamukumu molopili tamili ningo buktoringi. ³⁻⁴ Altopo nani temanemunga pulumu paa pilipo kondambo nimbo oi pulu polopa wendo orumu mele kape altopa wendo orumu mele kape akuma pali koropo pilipo kanoru. Akumunga imbo mareni Tiopilus nundo i teko wendo orumu temane toko ungu mane tirimelema paa paimbo konopu leani nani

i unguma bukuna tepo wamopolio topo tiro.

Mulu kombuna ensel teni Jon Imbo No Ltindili mengele nimbe tirimu ungumu

⁵ Iye Nomi King Herot kombu Juda nokopa molorumu wali Gote popo tondorumu iye te molorumu, yunge imbi Sekaraia. Gote popo tondoringi imbomanga talape tenga imbi Abiya, Sekaraia yu aku talapemunga iye te. Yunge ambo Ilisabet Gote popo tondoringi imbomanga talape tenga lupe ambo te. Elonga wayenga kolepa Aron. ⁶ Aku ambo iye talo moloringili mele Goteni kanopa penga pilerimu. Eloni yunge ungu manema kinye Imboma teaio nimu unguma pali pilko liko teko kondoringili. ⁷ Nalo Ilisabet wangono perimu, bakulu te naa meringili. Elo amboi anda leko moloringili.

⁸⁻⁹ Walite Sekaraia talapemuni Juda Imbomanga ningo Gote popo toko kalingi kongono tenderingi wali yu kape peya Gotenga kumbe kerena aku kongonomu tenderimu. Aku tendeko molkolio ningimuni, Gote popo tondoringi iyemani teringi mele nari pumbe mune toli paura kekumu imbomanga nimbe kalondombalonje kanamili ningo kat mele teringi. Aku tekolio Sekaraia yu kano kongonomu tendembalo ningo kanoringi. Yu ulke tempel kiripina tuku pumbe mune toli paura kekumu kalopurumu. ¹⁰ Aku tepa angilerimu wali imbo awini maku toko Gote konge teko tawendo angileringi.

¹¹ Sekaraia mune toli paura kekumu kalopa angilerimu wali kano paura kekumu kalingi alta polomunga imbo kindo Awilimunga ensel te omba mona angilerimuna kanorumu. ¹² Akumu kanopalie paa mini lterimu. ¹³ Aku wali enselemuni nimbei, "Sekaraia, mini naa ltewi. Nu Gotendo konge tereno kanomu Gote yuni pilerimu. Nunge ambomu ungulu te kanopa limbelo. Yunge imbi Jon ningo tiwi! ¹⁴⁻¹⁵ Yu molombalomunga nu kamele akoko pende tenio. Yunge imbimu Awilimu kinye molombalo akumunga yu mengele wali imbo awini tono kolonge. No wain kinye we no enge nili kape paa naa nopili! Anumunga olona we tukundo

molopili wali Gotenga Mini Kake Telimu yunge konopuna omba molopa manda tembalo. ¹⁶ Israel Imbomani Awilimu oi tiye koloringi Jononi tembalo ulumuni altoko Israel imbo awini konopu topele toko enonga Gote Awilimu tenge tinge. ¹⁷ Oi Gotenga profet iye Elaija enge perimu mele yu aku tepa molombalo. Akumunga yunge tembalo ulumuni lapalini konopu topele toko, bakuluma konopu mondonge. Gotenga ungu manema liko tui tirimele imbomani konopu topele toko, imbo toya tolimani liko manjiko teremele uluma tenge. Jon yuni tembalomunga Awilimu ombalo ningo imboma tumbi tiko molonge,” nimbe enselemuni Sekaraiando nimu.

¹⁸ Aku wali Sekaraiandi enselemundo waltindipelie nimbei, “Na anda lepo nanga ambomu amboi lepa pora tirimbulu. Nunge nino ungumupe nani paimbo nino nimbo ambe tepo lipo manjimboya?” nimu.

¹⁹ Enselemuni topondopa nimbei, “Nanga imbi Gabriel. Na Gotenga kumbekerena angio. I kinye nundo nio mele Goteni aku teko nipuwi nimbe mundumona nundo ombo i ungu pengamu nimbo tiro. ²⁰ Nalo nani ungulu mengele nimo kolo toromonje ningo piltino kani i ulumu oi wendo naa opili nu ungu naa nili molonio. Pele wendo ombalo nio mele amboma bakulu keru teko molkolio meremelemanga walima omba purumo mele aku tepa walimu omba pumbelo wali paa paimbo wendo ombalo ltemo,” nimu.

²¹ Aku teko ungu ningo angilengili imbo tawendo angileringimani Sekaraia ulke tempelemunga kiripina tukundo oi pumo kano, welea wendo naa orumu ningo konopu awini liko munduringi. ²² Sekaraia wendo ombalie wali ungu naa nimbe kini kau ungu manda lerimu. Aku terimu ulu kanokolio Goteni ulke tempel kiripina ulte lipe ondomona kanomo konopu leringi.

²³ Altopa yunge ulke tempelena kongono waimu pora nimu wali ulkendo purumu. ²⁴ Altopa ambo Ilisabet kano bakulu molorumu ulu lipe manjipelie oli kite pakera yu Imbomani naa kanangei nimbe

lopeke tepa molorumu. ²⁵ Yuni nimbei, “Awilimuni na kanopa kondo kolopalie i ulumu temo lepamo. Imboma na kanoko keru pilingi kinye mai koloru ulu akumu Awilimu yuni lipe ltendemo,” nimu.

Mulu kombuna ensel teni Mariani Jisas membalo nimbe tirimu

²⁶ Ilisabet yu keru tepa molopili bakulu olona mondopili oli kite pakera omba pupili talo pakera tipemu ondopa angilerimu wali Goteni mulu kombuna ensel Gabriel kombu Galili tukundo ulke kombu Nasaret nilina lipe mundurumu. ²⁷ Akuna lopa kumbu oi naa tepa kanoli ambo wenepo te molorumuna lipe mundurumu. Kano ambo wenepomu yunge pulu lerimu imbomani yu iye te pupili ningo ungu tiringi, iyemunga imbi Josep. Kano iyemu yunge oi kau te Iye Nomi King Devit. Ambo wenepomunga imbi Maria. ²⁸ Maria molorumuna Ensel Gabriel ombalie yundo nimbei, “Ambomu, nu moronona kanomboi oro. Gote Ola Iye nu kinye konopu noipelie, nu kinye molopili,” nimbelie nimu.

²⁹ Nalo kano ungumu pilipelie yu konopu pulumu lipe mundupelie i ungu nimomu ambele unguendo nimonje konopu lerimu. ³⁰ Enselemuni yundo nimbei, “Maria, Goteni nu kanopa penga pimo kani pipili naa kolowi! ³¹ Piliwi, nu keru teko molkolio ungulu te menio. Ungulumunga imbi Jisas ningo tiwi! ³² Yu iye nomi molombalo. Yu imbi tiko Paa Olandopa Moromo Gotenga Malo ninge. Yu Awili Goteni Yunge anda kolepa Devit Israel imbomanga iye nomi king enge nilimu molorumu mele aku tepa molopili. ³³ Jekoponi kalopa ltimu Israel imboma yuni nokoromo ulumu lepa kau pumbelo. Yu iye nomi king awilimu molopa kau pumbelo,” nimu.

³⁴ Mariani enselemundo nimbei, “I nino ulumu ambe tepa wendo ombalona nino? Na iye te oi naa puli,” nimu.

³⁵ Enselemuni yundo nimbei, “Nu moloniona Paa Olandopa Moromo Gotenga Mini Kake Telimu omba yunge engemuni nunge olona ungulu te mondombalo. Akumunga ungulu kake teli meniomundo Gotenga Malo ningo imbi tinge.

³⁶⁻³⁷ Goteni manda naa tembalo ulu te naa peremo ungumu liko manjeni i nimbo timboi. Piliwi. Goteni nu tembo nimo mele paimbo tembalo. Ulu enge nili te lupe tembo nimbelie terimu mele nembo nunge pulu lemo ambo Ilisabetendo ambo wangono peremo nimele nalo kinye yu amboi wali bakulu keru tepa molopili oli kite talo pakera peremo,” nimo.

³⁸ Mariani nimbei, “Na Awilimunga kendemande ambomu moro. Nuni nino mele aku tepa Gote yuni na kinye tepili,” nimu. Aku wali enselemuni Maria tiye kolopa yu purumu.

Maria yunge pulu lerimu ambo Ilisabet pumbe kanopurumu

³⁹ Aku wali Maria tumbi tipe kombu Judia distrik pumbe ulke kombu te mai pangi tenga ola lerimuna purumu. ⁴⁰ Pumbe akuna iye Sekaraianga ulkena tuku pumbe ambo Ilisabet kanopa na oro nimbe kanguluringili. ⁴¹ Ilisabeteni Marianga ungu pilerimu wali yunge olona molorumu bakulu puke topa ola pumbe mainye omba terimu ulumu lipe manjirimu. Kano wali Gotenga Mini Kake Telimu Ilisabet yunge konopuna pumbe molopa tope tirimu kinye ⁴² Ilisabet yuni ungu ola enge nimbe nimbei, “Ambo moromelemanga pali liko ongondoko, nu malo. Nunge olona moromo bakulu meniomu Goteni mane ungu tipili. ⁴³ Na ambo pengare moro konopu naa lendu nalo nu nanga awilimunga anumuni na kanoni onio. Aku terenomunga na kinye teko penga tirino. ⁴⁴ Na oro ninio ungu pilindu wali nanga olona moromo bakulumu tono kolopa puke topa ola mainye temo. ⁴⁵ Awilimuni nundo nimu ungumu pilkolio Yuni paa nimo mele tembalo ningo ipuki tirinu kani Goteni nu mane ungu tipili,” nimu.

Mariani tono kolopa kunana nimumu

⁴⁶⁻⁴⁹ Ilisabeteni nimbe pora tirimu wali Mariani nimbe,
“Gote yuni na yunge ambo kendemande mainye mololimu komu naa tindirimo
akumunga nanga Tepa Lilimunga na tono kolopo Awilimu kapi nimbo imbi nimbo ola munduro!

Gote Enge Nilimuni na kinye ulu awili tendemomunga kinye moromelema kape altoko kalko liko molongemani kape nando Yu malo ninge.

Yu iye paa kake telimu. ⁵⁰ Yu pipili kolko moromele imboma yu kondo kolopa tapombai moromo.

Aku imbomanga anjiko anjiko kalko linge imboma kondo kolopa ⁵¹ yunge kimuni ulu enge nilima terimu.

Imbo eno none teko enonga konopuna enono kapi ningo moromele imboma yuni makoropa enonga konopuma bili bala tirimu.

⁵² Imbo nomi molko kombuma nokoko moromelema yuni topa mainye mundupe, we imbo imbi naa moromoma lipe ola mundurumo.

⁵³ Engelena koromele imboma yuni olo tepili nimbe langi pengama tipe, imbo kamakoma mele tendekure kape naa tipe we pangei nimbe makororomo.

⁵⁴⁻⁵⁵ Yuni linonga pulu polopa oi ara kaue kame tembo nimbe mi lerimumu komu naa tindipe lipe manjipe molopalie,

oi kaue Abraham kinye yunge yandopa yandopa kalopa ltimu imboma kinye enondo tembo nimbe mi lerimu mele tembaindo

lino Gote yunge kendemande Israel imbo moromolo akuma yuni kondo kolopa lipe tapondombai tepa moromo,” nimu.

⁵⁶ Maria Ilisabet kinye molopili oli yupoko omba purumu mele aku wali altopa Maria yunge kombundo purumu.

Ilisabet ungulu Jon merimu

⁵⁷ Ilisabet bakulu membalo walimu wendo orumu kinye yuni ungulu te kanopa ltimu. ⁵⁸ Yunge kombu tendeku imboma kinye yunge pulu lerimu imboma kinye Awilimuni yu kondo paa pulumu kolorumu mele pilkolio yu konopu tiko eno waye tono koloringi.

⁵⁹ Wali ki talo tipe perimumunga imboma tukundo tukundo ongo maku tokolio ungulumunga kangu pundu te kopiko ltendeko molkolio ningimuni, yu lapanga imbi manda leko Sekaraia tiemili ningi.

⁶⁰ Nalo ungunumunga anumuni molo nimbelie yunge imbi Jon nemili nimu.

⁶¹ Enoni yundo ningei, “Elonga pulu ltemo imbo tenga imbi aku tepa naa moromo kanomu,” ningi.

⁶² Kano wali enoni Lapani ambele konopu ltemonje, ambele imbi timbelonje, walipo pilemili ningo lapando kini ungu manda leringi wali ⁶³ yuni topondopa kini ungu manda lepalie pipia tieio nimbelie, yuni pipiana topalie nimbei, “Yunge imbi Jon,” nimbe torumu. Aku ulu kanokolio imbomani paa konopu awini leringi.

⁶⁴ Aku wali tumbi tipe yuni kerena altopa ungu nimbelie Gote kapi nimu. ⁶⁵ Kano wali yunge kombu tendekuna moromele imbomani mini leringi. Kombu Judia mulu kemboma polorumu kombumanga pali aku temanemu kau toliko puringi.

⁶⁶ I ulumu pilingi wali imbomani pali konopu liko mundukolio ningei, “Ulu aku tepa mele we naa teremo. Awilimuni i ungunumu kinye molopa enge tirimo lepamo,” ningo pilkolio “I ungunumu akilio iye ambe teli te molombalonje?” ningi.

Mini Kake Telimuni Sekaraia tope tirimuna Sekaraiani imboma ungu nimbe tirimu

⁶⁷ Mini Kake Telimu Jononga lapa Sekaraia konopuna omba molopa manda terimu wali Sekaraia yuni Gotenga nimbe munduli ungu pilipe, altopa wendo ombalo mele imboma ungu nimbe tipelie nimbei,

⁶⁸ “Awilimu, Israel imbomanga Gote, yu kapi nimbo yunge imbi ambolopa ola mundemili!

Yu omba yunge imboma tepa limo i pilipolio aku teamili!

⁶⁹ Gote yuni yunge kendemande linonga Iye Nomi King Devitini kalopa ltimu imbomanga iye enge peli te lino tepa lipili nimbe timo.

⁷⁰ Aku ulu wendo ombalomundo yunge iye profet akumani koro oi ningo panjiringi.

⁷¹ Yuni lino tepo liembo nimbe linonga opa pulu iyema topa mundupe,

lino kanoko keru pimele imbomanga kindo wendo limbelo ningi mele, kinye aku tembai teremo.

⁷²⁻⁷³ Linonga ara kaue kame kondo kolopa, linonga kalopa ltimu ara kaue Abraham kinye tembo nimbe mi lerimu ungunumu komu naa tindipo, niu mele aku teambo nimbelie aku tepa teremo.

⁷⁴⁻⁷⁵ Pipili naa kolko nanga kongonomu enge ningo tendeko, konopu kake tepili nani kanopo penga pio uluma kau maina teko mololiko pangei nimbelie

lino linonga opa pulu iyemanga kindo wendo limbo nimbe mi panjirimu mele teambo nimbelie aku ulu teremo.

⁷⁶ Nanga ungulu Jon, nuni Awilimunga kumbe leko pungo yu ombalo aulkemu akirindiniona pilkolio, imbomani altoko nundo Olandopa Moromo Gotenga nimbe munduli ungu nili iye profetemu morono ninge.

⁷⁷ Awilimu yunge aulkemu akirindembo ningolio nuni yunge imbomando i teko ningo tini:

Awilimu yuni enonga ulu pulu keru teremelema tiye kondopa eno tepa limbelo ningo, aku ungunumu enondo ningo tinio.

⁷⁸⁻⁷⁹ Goteni lino kondo pulumu kolopalie lino tumbulu tolina molopo kololi aulkena moromolona wendo ombo konopu wango nipili molopo konopu tendekuna pupili molomolo aulkena manda kanoko pangei nimbe

pa tendepili nimbe lino moromolona pa tendelimu lipe mundurumo,” nimbe Sekaraiani nimu.

⁸⁰ Ungulu Jon yu akopa awili lepa konopu enge nimbe molorumu. Yu oi imbo naa peli kombuna molopalie altopa pele Israel imbomanga kumbekerena wendo omba kongono terimu.

2

Mariani Jisas merimu ungunumu

¹ Jon yu pamemu molorumu kano kinye Rom gavmanemuni nokorumu kombumanga pali Iye Nomi Awili Sisar Ogastasini

ungu te nimbe panjipelie Rom gavmanemuni nokoromo kombumanga moromele imboma pali imbi lipo kambu tamili nimu. ² Kwirinius kombu Siria nokorumu iyemu molopili Rom gavmanemuni imbomanga imbima pulu polopa imbi lipe kambu torumu. ³ Ungu akumu Ogastasini nimbe panjirimu wali imboma pali enonga lapali kolepaleni kalko ltingi kombumanga yu mele mele eno puringi.

⁴ Iye Josep kombu Galili tukundo ulke kombu Nasaret molopa, aku ungu pilipelie wali, Nasaret tiye kolopa Kombu Judia pumbe yunge kolepa iye nomi king Devitini yu kalopa ltimu ulke kombu Betlehemendo purumu. ⁵ Akuna iltonga imbi talo mondangei pambili ningo yunge nondopa limbei ambo Maria kinye elo akuna puringili. Maria bakulu keru tepa molopili waye puringili. ⁶⁻⁷ Betlehem tuku pungolio, imbo ponenge ongo pepundala teringi ulkemu tengepeya terimumanga elo kongi donki kinye kaoma peringi ulkena pungo peringili. Akuna peringili wali Maria bakulu kuro torumu. Pele ungulu te kanopa ltimu. Aku ungulumu komo merimu. Kanopa lipelie maminye mare lipe okopa, ari tirimelema langi noli okolo tenga tuku noirimu.

Mulu kombu ensel te omba kongi sipsip tapu iye mare iye Kraist merimu ungu nimbe tirimu ungu

⁸ Betlehem kombu tawendo tenga kongi sipsip tapu iye mare era poinyemanga ipu leli enonga sipsipima tapu teko moloringi. ⁹ Kano kinye eno moloringina Awilimunga ensel te omba mona angilerimuna kanoko, Awilimunga pa enge nilimu omba eno moloringi kombu pa terimuma kanokolio, eno paa mini lteringi. ¹⁰ Nalo enselemuni nimbei, “Nani eno temane penga te topo timboi oro kani mini naa lteaio! I temanemu imboma pali tonu kolonge temanemu! ¹¹ Kinye oi molorumu iye nomi king Devitinga ulke kombuna ambo teni ungulu te memo. Aku ungulumuni imboma tepa limbelo. Yu Awilimu, Goteni imboma tepa lipili nimbe lipo mundumbo nimu Iye Kraist, akupe yu. ¹² Bakulu kiki te maminyena okoko, kongi kao langi

noli okolo tenga noingena pungo kanoko ltendekolio nani paimbo nimo lepamo ningo ipuki tinge,” nimu.

¹³ Aku ungu nimu kinye walitikale mulu kombuna ensel paa pulumu oi orumu enselemu angiltimona ongo mona angilkolio, Gotenga imbi ambolko ola munduko yu kapi ningolio ningei,

¹⁴ “Paa Olando Mulu Kombuna Ola Iyemunga imbi paa ola molopili! Maina imbo yuni kanopa penga pimo imboma, konopu ame topili molangei!” ningi.

Kongi sipsip tapu iyema pungolio Jisas meko nondoko moloringili kano puringi ungumu

¹⁵ Aku teko ningolio eno kongi sipsip tapu iyema tiye kolkolio mulu kombuna kelko olando puringi. Aku teko puringi wali sipsip tapu iyemani nendo yando ningei, “Lino Betlehem pumbo Awilimuni wendo omo nimo ulumu kanopamili!” ningi.

¹⁶ Aku ningolio walitikale pungolio, Maria Josep talo moloringilina kanoko, bakulu kikimu kongi kaomanga langi noli okolona tuku lerimuna kanoko ltenderingi. ¹⁷ Yu mongoni kanokolio, oi enselemuni eno aku bakulumundo nimbe tirimu mele imboma ningo tiringi. ¹⁸ Kano wali sipsip tapu iyema enoni ningo tiringi ungu pilkolio imbomani konopu awini liko munduringi. ¹⁹ Nalo Maria i uluma pali konopuna panjipelie lipe manjipe molorumu. ²⁰ Sipsip tapu iyema kelko yando ongolio ningimuni, enselemuni nimbe tirimu mele paa aku teko pilko kanokoliomunga Gote kape nilko yunge imbi ambolko ola ltindiliko yando oringi.

Jisas imbi tiringi temanemu

²¹ Ungulumu kanopa ltimuna moloringili, wali kite yupoko pakera omba purumu kano kinye, wali ki talo tipemunga yunge kangi pundu te kopikolio, anumuni yu olona naa mondopili enselemuni yunge imbi i teko tiwi nimu mele lipe manjirimuna yunge imbi Jisas ningo tiringi.

Josep kinye Maria talo ungulu kiki Jisas meko Jerusalemundo pungo ulke tempelema tukundo puringili wali wendo orumu ungumu

22-24 Josep kinye Maria talo, elonga kamukumu kake tepili molongele walimu wendo orumu kinye, Mosesini ungu mane tirimu te pilko liko tengilindo ulke kombu awili Jerusalem pungolio, kake tepili molongilindo kera mai lepo mele talo molo kera imili mele talo Gote popo toko kalangei nimbe ungu mane aku tepa nimbe perimu kanomu. Gote popo toko kalo pungili Awilimunga ungu mane nimbe peremo te lupe pilko liko tengilindo puringili. Aku ungu manemu i tepa:

Ungulu komomu kanoko lingema pali Awilimunga ningo yu tiengei, *(Kis 13:2,12)*

nimbe perimu kanomu. Aku ungu manemu pilkolio iltonga ungulu komomu Gote Awilimu tiembili ningo Jerusale-mendo pungili Jisas meko puringili.

25 Iye anda te Jerusalem molopili elo puringili, yunge imbi Simeon. Yu ulu keru te naa peli iye pengamu. Yu Gotenga ungu pilipe Gote popo toli iyemu. Yu Israel imboma molko kondangei nimbelo iyemu kanombaindo nokopa molorumu. Mini Kake Telimu yunge konopuna tukundo molorumu. 26 Mini Kake Telimuni yundo ungu te oi nimbeindo, nu oi we naa kolani, nu oi Awilimuni eno nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo nimbe kanopa ltimu iye Kraist nimomu kanokolio wali pele kolonio nimu. 27 Mini Kake Telimuni Simeon yu lipe mundurumu kinye yu Gote popo toko kaloli ulke tempelemunga purumu. Kano kinye Jisas anumu lapa talo ungu manemuni ungulumando teaio nimbe tirimu mele tengilindo ungulu Jisas meko ulke tempelemunga tukundo puringili wali 28 Simeononi ungulumu kangulupe lipe Gote kapi nimbelle nimbei, 29-30 “Awilimu, imboma lipe tepa limbela iye tirinomu,

kinye nanga mongoni kando wali, oi ninu mele wendo ombaindo kinye na nunge kongono iyemu konopu u nipili kolombo lepamo.

31 Kano Tapa Lilimu kombumanga pali imbomani kanangei ningo tereno.

32 Yu Israel Imbomanga tawendo moromele imbomanga pa tendembalo wali,

enoni nu liko manjinge.

Nunge Israel Imbomanga pa tendelimu molombalo wali,

aku imbomani imbi awili molopili,” nimu.

33 Anumu lapa talo Simeononi Jisasindo nimu mele pilkolio konopu awini liko munduringili. 34 Simeononi Goteni eno nokopa kondopili nimbelle anumu Mar-iando nimbei, “Piliwi! Goteni yu lipe mundurumumunga, Israel imbo awini oi imbi molorumuma altoko mainye punge, awini oi imbi naa molorumuma altoko imbi molombalo. Aku Yu molombalo wali imbomani kanokolio yu umbulu tiko ungu taka tondonge. 35 Aku wali, ambomu, nu kape ulu te wendo ombalo. Nunge kame-lena mindili pulumu tembalo. Imbo pulumunga konopu lopeke teko lengema mona ltendembalo,” nimu.

36 Gotenga ungu nimbe munduli imboma nimbe tirimo ambo profet te, yunge imbi Ana. Yu Israel talape Asa iye Panuelenga lemenu. Yu paa amboi lerimu. Yunge omenu iyemu waye molangili poinye kite yupoko pakera omba purumu wali kolorumu kinye yu ambo waimu molorumu. 37 Yu maina molopili yunge poinye 84 perimu. Yu ulke tempelemu tiye naa kolopalie, waliwali kanona kau molopa ipu leli tangoli kape Gotenga imbi ambolopa kapi nimbe, wali awinimanga langi naa nomba Gote konge tepa kau molorumu. 38 Simeononi Jisasindo ungu nimbe molopili eno moloringina kano ambomu yu ombalie Gotendo paa tereno nimu. Kano kinye Jerusalem imboma tepa limbeindo ombalo iyemu ombalo ningo nokoko moloringi imbomando, Ana yuni ungulu moromo mele ungu mare nimbe tirimu.

Josep kelepa Nasaretendo purumu temanemu

39 Josep Maria talo eloni Awilimunga ungu mane nimbe perimu mele pali pilko liko tekolio ningilimuni, elo Jisas kinye kelko kombu Galili pungo elonga ulke kombu Nasaret yando oringili. 40 Ungulumu akopa awili lepa enge nimbe yunge konopu kekere nimbe molorumu. Goteni yu molopa kondopili nimbe mane ungu tirimu.

Ungulu Jisas Ulke Tempelena pumbe terimu mele ungumu

⁴¹ Jisas anumu lapa talo Israel imbomanga koro moloringi wai te, Gote Omba Israel Imboma Naa Topa We Kanopa Omba Purumu Waimu ningi, akumundo Pasova Waimu nimele, kano koro mololi waimunga poinye yaka nimbe wendo orumu wali elo ulke kombu awili Jerusalem olando puringili. ⁴² Ungulu Jisas molopili poinye ki yupoko omba purumu wali Pasova wai akumunga kano teko puringili mele anumu lapa talo kinye Jisas kinye waye olando puringi. ⁴³ Pasova waimu pali pora nimu wali anumu lapa talo ulkendo pungili puringili kinye ungulu Jisas anjo molorumu ulu elo naa kanoringili. ⁴⁴ Waye purumolo, imboma kinye oromo konopu leko, wali tendekumunga we pungolio ningilimuni, pele ipupene kala torumu kinye pungo elonga pulu lerimu imboma kinye we imboma kinye waye pungo moloringimando waliko pilko andoko kororingili. ⁴⁵ Yu naa kanoko likolio kinye Jerusalem altoko pungo kororingili. ⁴⁶ Koroko korokolio, pele wali yupoko tipemunga Gote popo toko kaloli ulke tempelena pungo kanoringili kinye yu akuna tuku molorumuna kanoko ltenderingili. Yu ungu manema pilko ningo tili iyema kinye waye moloringi, yuni enonga ungu ningima pilipelie, nendo ungu waltindipe molorumu. ⁴⁷ Yu enoni ningima pilipe ltimu mele kape, topondopa nimbe kondorumu mele kape, imbo moloringimani pilkolio yunge lipe manjili paa pepamo ningo pilko konopu liko munduko mini lteringi. ⁴⁸ Yu kano ulkena tuku molorumu pungo kanoko mini lteringili anumuni yundo nimbei, “Ungulumu, ilto kinye peya pamili naa oli, ambe temona tenioya? Na andopo koropo koropo kelepolio lanie ilto mini ltembolo,” nimu.

⁴⁹ Kano kinye yuni anumu lapa talondo nimbei, “Elo kombuma pali ambe telka na andoko korongeleya? Na ya Aranga ulkena moromu konopu naa lengeleya?” nimu. ⁵⁰ Nalo yuni nimu ungu pulumu eloni naa liko manjiringili.

⁵¹ Yu elo kinye Nasaret mainyendo pumbelie nimumuni, elonga unguma pilipe tenge tipe molorumu. Yunge anumuni kano uluma pali konopuna panjipe pilipe molorumu. ⁵² Jisas yu akopa awili lerimu kinye yu lipe manjili kekere nilipe orumu. Yu Goteni kape imbomani kape kanoko paa penga pilko moloringi.

3

Jon Imbo No Ltindilimu omba terimu ungumu

¹ Iye Taiberius Sisar, Rom gavmanemuni nokorumu kombumanga pali, yu iye nomi awilimu molorumu. Yu kano kombumanga pali Rom iye nomi awilimu molopili poinye 14 omba pumbe poinye 15 tipemu wendo orumu wali yu aku tepa we molorumu. Kano poinyemunga Rom Iye Pontius Pailat kombu Judia imbomanga iye nokoli molorumu. Herot kombu Galili imbomanga iye nomimu molorumu. Herot angenu Filip kombu Ituria kinye Trakonitis talo imbomanga iye nomimu molorumu. Lisantias kombu Apilini imbomanga iye nomimu molorumu. ² Eno aku kombuma nokoko molangei Anas kinye Kaiafas talo Juda Imbomanga ningo Gote popo tondoringi iye nomi awili talo molangili. Sekaraia malo Jon kombu imbo naa pelina molorumu kinye Goteni i unguma ni puwi nimu wali Jon nilipe wendo orumu. ³ Aku wali Jon yu pumbe No Jordan nekondo yakondo andopa imboma ungu mane tipelie nimbei, “Ulu pulu kerit eremelemanga konopu topele toko no lieio! Aku tenge kinye Goteni enonga ulu pulu kerima tiye kondopa komu tindimbelo,” nimu. ⁴ Aku kongonomu Jononi terimu mele oi Gotenga profet iye Aisaiani nimbe torumu buk akuna moromo mele i tepa, Imbo teni kombu imbo naa peli alako topa nimbelle nimbei, Awilimu ombalo aulkemu teko amenge tendeko yu andombalo aulkema tumbi tindeio!

⁵ Mai kemboma kinye mulu kemboma kinye akuko kalakulu tiko, kolo ltemomanga akuko pe tiko, aulke anakale manekale teremoma toko

tumbi tiko, aulke ola mainye puru-moma warake tonge.

⁶ Aku tenge wali Goteni lino molko kondangei nimbe lino molomolona tepa limbelo iye te lipe mundumbelo, kano iyemu linonga nimbe tendembalo mele imbomani pali kanonge, nimo, *(Ais 40:3-5)*

nimu.

⁷ Imbo awini Jon molorumuna yuni lino no ltindipili ningo ongei oringina kanopalie, Jononi eno iri topalie nimbei, “Eno imbo teko kenjili waimbe waloma, Goteni eno tepa tombai teremomunga aku ulu naa tepili kani eno kowa pungo kolo toko no we lipeio ungu nari nimona oromeleya?” ⁸ Konopu topele tonge lemo enonga tenge ulumuni aku ulu lipe ondopili. Enoni lino Abrahamenga kalopa ltimo imboma moromolo ningo aku teko naa neio. Nani enondo i tepo nio. Goteni kou imani lipelie Abrahamenga kalopa ltimu imboma manda apuwe timbelo.

⁹ Goteni unjoma peke tombaindo i teli oi loimu ola lipe tumbi tipe angimo. Unjo mongo topa tukume naa pembaloma peke topa tipena kalombalo,” nimbe Jononi aku tepa nimu.

¹⁰ Kano ungumu pilkolio kinye waltindikio ningei, “Kinye lino ambe teamiliya?” ningi.

¹¹ Yuni enondo topondopa nimbei, “Wale pakoli talo noirimele imboma enoni imbo wale pakoli te naa noingema moke teko tiengei! Langi kape aku tekola teaio,” nimu.

¹² Kou takisi lili iyema kape no liemili ningo oringi. Yuni ungu nimumu pilkolio yundo waliko pilkolio ningei, “Ungu Mane Tili Iyemu, lino ambe temolo kinye Gote yuni lino kanopa penga pilimbeloya?” ningi.

¹³ Yuni enondo nimbei, “Eno kou takisi likolio gavman yuni kou i teko lieio nimbe mako topa timbelo mele lieio! Enoni kolo toko mare ola panjiko ltimele mele altoko naa lieio,” nimu.

¹⁴ Kano kinye ami iye mare yu waliko pilkolio, “Lino kape ambe teamiliya?” ningi. Yuni topondopa nimbei, “Enoni imbomanga kou mone wapu lingeindo imbo

te tepa kenjilimu ningo ungu kolo naa toko koipeni we naa taio! Gavmanemuni eno kou timbelo mele liko nongo, taka liko mo-laio,” nimu.

¹⁵ Jononi terimu ulu kanokolio imbo-mani yundo konopu awini liko munduko, Goteni linonga ara kaue kamendo eno nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo nimu iye Kraist kanomu i iyemunje ningo pilko moloringi. ¹⁶ Ningo pileringi ungu pilipelie Jononi topondopa enondo nimbei, “Nani imboma no kau ltindiro. Nalo iye te ombalomuni imboma tiltipe nani no ltindiro mele Mini Kake Telimuni, kinye tipemu talo ltindimbelo. Aku iyemu yunge engemu olandopa, nanga engemu mainyendopa. Yu iye paa awilimu, na iye mandopamu. Morombolo mele nembo: Kendemande imbomani enonga awilimunga kimbo su ka pilke tondoromele mele yunge aku tepo nani manda naa pilke tondombo. ¹⁷ Yu rais wit tiltili polona rais wit lemoma tiltipelie rais wit mongoma noiro ulkena tuku mongoma mepo pumbo noipo, ilkema kinye wit unjo nurupilima kinye lipo maku topo tipe naa kumbulupe nomba pepa kau purumona kalambo nimbe yunge rais wit tiltili fokomu lipe ambolopa moromo,” nimu. ¹⁸ Aku tepa mele ungu awinima nimbe Jononi imboma konopu topele tangei konopu makinjipe ungu tukumemu nimbe tirimu.

Heroteni Jon Imbo No Ltindilimu ka tirimu ungumu

¹⁹ Walite, pele, kombu Galili imbomanga iye nomi king Herot angenu iyemunga omenu ambo Herodias yu mangopa lipe ulu pulu keru lupe awini terimuma kinye Jononi nimbe para tipe yu iri torumu. ²⁰ Aku ulu keru terimumanga lipe popo tipe te i tepa: Jon lipe ka ulkena panjirimu.

Jononi Jisas imbo no ltindirimu ungumu

²¹ Heroteni Jon oi ka naa tipili imbo awini Jon no ltindipe molorumuna ongo no ltingi wali Jisas kape omba no ltimu kala. No lipelie Gote kinye konge tepa ungu nimbe angilipelie muluna olando tipe kanorumu aku wali ²² Gotenga Mini Kake Telimu kera imili mele mainye omba

yu molorumuna orumu. Muluna ungu te wendo ombalie nimbei, “Nu nanga konopu mondoro malo. Nu kinye nani konopu noiro,” nimu.

Jisinga lapali kolepalenga imbima

²³ Jisas yu maina molorumu poinye 30 mele omba purumu kinye yunge kongono pulu polopa terimu. Imbomani Jisasindo Joseponga Malo konopu leringi. Josep yunge lapa Eli.

²⁴ Elinga lapa Matat. Matatenga lapa Livai. Livainga lapa Melkai. Melkainga lapa Janai. Janainga lapa Josep.

²⁵ Joseponga lapa Matatias. Matatiasinga lapa Amos. Amosinga lapa Nahum. Nahumonga lapa Esli. Eslinga lapa Nakai.

²⁶ Nakainga lapa Mat. Matenga lapa Matatias. Matatiasinga lapa Semen. Semenenga lapa Josek. Josekenga lapa Joda.

²⁷ Jodanga lapa Joanan. Joanananga lapa Resa. Resanga lapa Serubabel. Serubabelenga lapa Sealtiel. Sealtielenga lapa Neri.

²⁸ Neringa lapa Melkai. Melkainga lapa Adi. Adinga lapa Kosam. Kosamenga lapa Elmadam. Elmadamenga lapa Er.

²⁹ Erenga lapa Josua. Josuanga lapa Elieser. Elieseranga lapa Jorimu. Jorimunga lapa Matat. Matatenga lapa Livai.

³⁰ Livainga lapa Simeon. Simeononga lapa Juda. Judanga lapa Josep. Josep lapa Jonam. Jonamunga lapa Eliakim.

³¹ Eliakimunga lapa Melea. Meleanga lapa Mena. Menanga lapa Matata. Matatanga lapa Natan. Natanenga lapa Iye Nomi King Devit.

³² Devitinga lapa Jesi. Jesinga lapa Obet. Obetenga lapa Boas. Boasinga lapa Salmon. Salmonenga lapa Nason.

³³ Nasononga lapa Aminadap. Aminadapenga lapa Ram. Ramonga lapa Hesron. Hesroninga lapa Peres. Peresinga lapa Juda.

³⁴ Judanga lapa Jekop. Jekoponga lapa Aisak. Aisakinga lapa Abraham. Abrahamenga lapa Tera. Teranga lapa Neio.

³⁵ Neionga lapa Seruk. Serukenga lapa Reu. Reunga lapa Pelek. Pelekenga lapa Eber. Eberenga lapa Sela.

³⁶ Selanga lapa Kenan. Kenanenga lapa Arpaksat. Arpaksatenga lapa Siem. Siemenga lapa Noa. Noanga lapa Lamek.

³⁷ Lamekenga lapa Metusela. Metuselanga lapa Enok. Enokonga lapa Jaret. Jaretenga lapa Mahalalel. Mahalalelenga lapa Kenan.

³⁸ Kenanenga lapa Enos. Enosinga lapa Set. Setenga lapa Adam. Adamenga lapa Gote.

4

Kuro kerimanga nomi Sataneni Jisas keru ulu tepili nimbe tope tirimu temanemu

¹ Jisas no Itimu wali Mini Kake Telimu yu kinye omba molorumu kano kinye Mini Kake Telimu yunge konopuna paa molopa tengepeya tepili No Jordan tiye kolopalie, Mini Kake Telimuni yu kombu imbo naa pelina mepa purumu. ² Akuna Jisas kuro kerimanga nomi Satan omba yu keru ulu tepili nimbe tope tipili wali 40 omba purumu. Kano walimunga kere langi tendeku kape naa noli we molopalie, wali 40 omba purumu kano kinye yu engele kolopa molorumu.

³ Kano kinye Satan yu molorumuna omba yu toperope tipelie nimbei, “Nu Gotenga Malo lemo i kouma bret apuwe lepili niwi,” nimu.

⁴ Nalo yuni topondopa nimbei, “Gotenga Bukuna ungu nimbe peremo mele i tepa: Imboma kere langi kau nongo molonge ulumuni eno manda tepa koinjo naa mondombalo, (Lo 8:3) nimbe peremo kanomu,” nimu.

⁵ Kano kinye Sataneni Jisas yu lipe mepa pumbe kombu paa ola tenga anjipelie, yu mai kombuma pali walitikale lipe ondopalie, ⁶⁻⁷ yundo nimbei, “I kombumanga pali engema kinye mele pengama kinye Goteni nando nokowi nimbe oi tirimu. Ima nani imbo te timbo nindu lemo manda timbo. Nu na popo toko nanga imbi ola ltindinio lemo i engemu kinye mele pengama kinye nu lieni timbo,” nimu.

⁸ Kano kinye Jisasini yundo nimbei, “Gotenga Bukuna ungu nimbe peremo mele i tepa:

Gote enonga Awilimu kau popo toko imbi ola lindiko, yunge kongonomu kau teko molangei, (Lo 6:13) nimbe peremo kanomu,” nimu.

⁹ Kano kinye Satan yuni yu lipe ulke kombu awili Jerusalem akuna mepa pumbe, Gote popo toko kaloli ulke tempelemunga mepa pumbe, akumunga paa ola tulepena mepa pumbe anjipelie, yundo nimbei, “Nu Gotenga Malo lemo Goteni nu lipe taponombalo kani po ningo mainye puwi! ¹⁰ Gotenga Bukuna ungu nimbe peremo mele i tepa:

Goteni yunge mulu kombuna enselemanu nu ongo nokangei nimo.

¹¹ Enoni nu kou teni naa topili ningo nu enonga kimani oko polko linge, (Sng 91:11-12)

nimbe peremo. Aku tepa nimu kani pilkolio aku teko tewi,” nimu.

¹² Jisasini yundo topondopalie nimbei, “Gotenga imbomando ungu te peya nimbe peremola. Akumu i tepa:

Gote enonga Awilimu enoni yu manda manjiko naa kanaio, (Lo 6:16) nimbe peremo kanomu,” nimu.

¹³ Kuromanga nomimuni Jisas tope tipe pora tipelie, altopo yu manda tope timbo wali tenga ombo konopu lepa yu tiye kolopa purumu.

Jisas kombu Galili Yunge kongono pulu mondopa terimu ungumu

¹⁴ Aku wali Mini Kake Telimunga enge ambolopalie Jisas kelepa kombu Galilindo yando orumu wali Kombu Galili akuna andopa terimu mele kombumanga pali yunge temanemu toko tilko andoringi.

¹⁵ Yuni Juda Imboma nombeya teko Gotenga ungu pilingi ulkemanga pumbe imboma ungu mane tirimu kinye imbo-
mani pali yu kapi ningi.

Jisas Yunge kombu tendeku imbomani yu umbulu tikolio tongei teringi ungumu

¹⁶ Jisas kombu Galili Imboma ungu mane tilipe andopalie, yu ulke kombu Nasaret oi molopa awi lerimuna kelepa orumu. Ombalie Juda Imbomanga koro

moloringi wali kinye kombumanga pali enonga maku toko Gotenga ungu pilingi ulkemanga waliwali purumu mele Nasaret imboma Gotenga ungu pilingi ulke akuna aku tepa purumu. Aku wali yuni na bukumu kanopo nemboi nimbe ola angilerimu. ¹⁷ Gotenga ungu moromo bukuma nokorumu iyemuni Gotenga profet iye Aisaiani koro oi torumu bukumu lipe tirimu. Jisas yuni akumu lipe tukundo ungu molorumu te kanopalie nimbei,

¹⁸ “Awilimunga Mini Kake Telimu na kinye moromomu yuni nando nimbei,

Imbo koropama temane pengamu toko tikono, ka ulkena peremele imbomando wendo waio ningono, mongo keru leli imbomando imbo mongo angilipili kanaio ningono, mindili nongo moromele imboma mindili naa nongo, molko kondaio ningono,

¹⁹ Kinye i waina Awilimuni imboma kanopa kondo kolombalo waimu wendo oromo ningo tilko andowi nimbe Mini Kake Telimuni aku tepa iye te imbi topalie nimu.” (Ais 61:1-2)

²⁰ Ungu akumu buk kanopa nimbe pora tipelie bukumu altopa panga tepa bukumu nokorumu iyemu tipe, ungu te nemboi nimbe Jisas yu mainye molorumu. Imboma pali yu kau neme neme ningo kanoko moloringi. ²¹ Kano kinye yuni enondo nimbei, “Gotenga ungu buk kanopo nindu pilinge ungumunga Aisaiani wendo ombalo oi nimu mele, kinye wendo oromo,” nimu.

²² Moloringi imbomani yu iye pengamu, yu paa teremo ningo yu nimu mele pilkolio paa nimbe kondoromo ningolio konopu awini liko munduringi. Nalo mareni ningei, “Yu Josep malo kau, we iyere molo,” ningo yu konopu talo teko leringi.

²³ Jisasini yu molopa nimu ungu pilkolio yuni kolo toromonje ningo pilko yundo konopu keru panjiringi ulu lipe manjipelie enondo nimbei, “Ungu iko toromelemanga te nando i teko ningei konopu lteo. Nu paimbo dokta morono lemo nu kuro tombalo walimu nunu teko koinjo liwi. Nando ningei, Nuni ulke

kombu Kaperneam ulu enge nilima terinu pilerimulu mele ya nunge pulu kombu Nasaret akuna aku teko tewi ninge,” nimu.

²⁴ Nilipe pumbelie nimbei, “Nani enondo paimbo i tepo nimbo tiro. Ulu pulu te tereleme mele i tepa: Gotenga nimbe munduli ungu nili profet iye teni yunge pulu kombumanga imbomando ungu nimbe tirimo kinye naa pilko liko liko tui tirimele. ²⁵ Nani enondo i tepo paimbo nimbo tiro. Elaija kinye Elisa taloni teringili mele nembo! Elaija oi Gotenga ungu nimbe mundulima imboma nimbe tipe molopili ulu te wendo orumumu nembo! Goteni lo naa opili nimu kinye poinye yupoko kelepa oli kite talo pakera lo naa omba engele lerimu. Kano walimunga Israel kombuna tukundo ambo wai pulumu engele kolko moloringi. ²⁶ Aku wali Goteni aku ambo waima Elaijani tapopili nimbe naa lipe mundurumu. Nalo Israel tawendo lerimu kombu Saidon ulke kombu Sarefat ambo wai te tapopili nimbe akuna lipe mundurumu. ²⁷ Gotenga profet iye Elisa molorumu kinye Israel kombuna tukundo imbo awini kuro kendi norumu, nalo eno pali tendeku kape koinjo naa puringi, kuro kendi nomba we perimu. Kombu lupe Siria nili iye Naman kau kuro kendi norumu kinye Elisani yu tepa koinjo ltimu,” nimu.

²⁸ Aku tepa nimu ungu pilkolio Gotenga ungu pileringi ulkena tukundo moloringi imboma pali paa mumindili koloringi. ²⁹ Mumindili kolkolio ola angilko yu ulke kombuna wendo toko kiri tiko munduko, enonga ulke kombu lerimu kembona meko pala pungolio waruna toko mainye mundungei teringi. ³⁰ Nalo yu eno maku toko angilingina takapunena eno tiye kolopa yu purumu.

Iye te kuro keru te konopuna molorumu kano kuromu Jisasini topa makororumu

³¹ Aku wali Jisas yu kombu Galili ulke kombu te Kaperneam nili akuna mainyendo purumu. Akuna Juda Imbomanga koro mololi wali sabat ningi kano walimunga Jisas Juda Imboma maku toko Gotenga ungu pileringi ulke kanona tuku pumbe ungu mane tirimu. ³² Yu imbi

mololi iyemani pipili naa kolko ungu enge ningo nimele mele aku tepa nimbe ungu mane tirimumunga imbomani pilkolio konopu liko munduringi.

³³ Kano kinye enonga ungu pileringi ulkena iye kuro keru te yunge konopuna molorumumuni ungu niwi nimbe tope tirimuna are nimbelle nimbei, ³⁴ “Ulke kombu Nasaret Jisas, nu lino kinye ambele ulumu teni onioya? Nu lino toko kondoni onioya? Nani nu lipo manjiro. Nu Gotenga Iye Kake Telimu,” nimu.

³⁵ Jisasini kano kuromu iri topalie yundo nimbei, “Nu ungu naa ningo ongo wendo pa,” nimu kano wali kuro kerimuni kano iyemu topa mainye mundupelie wendo omba purumu. Iyemu yu ulure naa terimu, we manda molorumu.

³⁶ Jisasini aku terimu ulu kanokolio imboma araya ningo, mini lteko, enongano nendo yando ungu toropo tokolio ningei, “I ulu ambele te teremonje? Ulu koinjo te wendo oromo lepamo. Imbi molopa enge peli iyemuni teremo mele i iyemuni kuromando kape nimo wali kano kuroma yunge ungu pilko tenge tiko wendo oromele kani,” ningi. ³⁷ Kano wali, Jisas molopa terimu uluma anjo anjo temane toliko andoringina kule kule lerimu kombumanga imboma pali pileringi.

Jisasini Pitanga bamu ambomu tepa koinjo ltimu

³⁸ Gotenga ungu pileringi ulke kanomu Jisas tiye kolopa pumbelle, Saimononga ulkena tuku purumu. Akuna Saimononga bamu ambomu kuro topalie kangi tipe topa lerimuna Jisasindo liko tapowi ningo waliko pileringi. ³⁹ Aku wali yu lerimuna pumbe angilpelie kuro pora niwi nimu wali kangi tipe torumu ulumu pora nimu. Kano ambomuni tumbi tipe ola angilipe wendo ombalie, oringi iyema langi tipe nokopa molorumu.

Jisasini imbo awini tepa koinjo ltimu

⁴⁰ Aku walimunga ipupene, ena pepumbei purumu kinye, kuro lupe lupe torumu imboma Jisas molorumuna meko oringi kano wali aku imboma eno yu mele mele kini noindipelie eno pali tepa koinjo

ltimu. ⁴¹ Konopuna kuro keru wango-
rumu imboma waye oringi. Kano kuro
kerimando ongo wendo paio nimu wali
onggo wendo pungo ru ningolio ningei,
“Nu Gotenga Malo morono lepamo,” ningi.
Kuroma enoni yu aku teko imbi lekolio
yu Goteni Imboma nokopa kondombalo
iye te mundumbelo nimu iye Kraist ningo
liko manjiringi kala yuni eno iri topa na
moro mele imbomani naa pilengei nimbe
enonga kerema pipi tirimu.

Jisas Galili kombu ungu nimbe tilipe andorumu

⁴² Ipu leli oi Jisas ola angilipe penando
pumbe kombu ku leli tenga purumu kano
wali imbo pulumu yu koroko kanoko
ltendekolio ningei, “Lino peya kamukumu
molamili! Tenga naa puwi,” ningo waliko
pilingi. ⁴³ Yuni enondo topondopa
nimbei, “Waye naa molomolo. Ulke kombu
lupema waye pumbo Gote omba iye nomi
king molombalo ungu pengamu nimbo
tilipo andombo. Akumunga na maindo
lipe mundurumu,” nimu. ⁴⁴ Aku tepa
nimbelie yu Galili kombu ulke kombu
lupe lupemanga pumbe Juda imboma
liko maku toko Gotenga ungu pilingi
ulkemanga pumbe kano ungu pengamu
nimbe tilipe andorumu.

5

Iye mare pulu polko Jisas lombili andoringi

¹ Walite, Jisas nomu Genesaret, aku
nomu kulendona angilipe imboma
Gotenga ungumu nimbe tirimu kinye
pilingeindo eno yu angilerimuna pungo
maku toko nondoko nondoko pungo
molko pilingi. ² Kano wali yuni no-
muna andoli sip talo nomu kulendona
lerimu kanopalie, oma lili iyema oi nomu
kulendona wendo pungo enonga oma
lili munema kulumie toko moloringina
kanorumu. ³ Sip te Saimon Pitanga,
akuna tukundo pumbelie yuni yundo
walipe pilipelie nimbei, “Sipimu alaye
kolte pera tiko nomu tukundo munduwi,”
nimu. Mundurumu wali aku sipimunga
tuku yu mainye molopalie, no kulendona

maku toko moloringi imboma ungu mane
tirimu.

⁴ Aku ungu nimbe pora tipelie yuni Sai-
monondo nimbei, “Sipimu nomu imunana
panjiko meko pungolio oma lingeindo oma
lili wale munema nona mainye munduwi,”
nimu.

⁵ Saimononi topondopa nimbei, “Iye
nomimu, tumbulu tendekumunga oma
lili kongono enge nimbo tepo molopo
kombu tangoromolo nalo oma te paa naa
limolo. Nalo nuni aku teko ungu nino
kani munema nona mainye mundembo,”
nimu.

⁶ Munema nona mainye munduringi
kinye oma pulumu munemanga tukundo
onggo peringi kinye munema kunduko sip-
ina tukundo lingei teringi wali tungu nim-
bei terimu. ⁷ Aku wali enoni enonga oma
lili kongono peya teli iyema, sip tenga
lupe moloringima ongo liko tapangei waio
ningi. Oringi kinye sip talo peya peko
teringi umbuni tepa nona mainye pumbei
terimu.

⁸ Saimon Pitani aku ulumu kanopalie
Jisasinga kumbekerena omba mainye
tamalu pepalie nimbei, “Iye Awili, na ulu
pulu keru teli iyemu. Nu na kinye kopu
teko naa molko, puwi,” nimu. ⁹ Yu kinye
yu peya moloringima kinye oma pulumu
walitikale tangoli ltingi ulu kanokolio
eno pungu pungu ningo mini lteringi
Saimononi aku tepa nimu. ¹⁰ Sebedinga
malo Jems kinye Jon talo elo Saimon Pita
kinye kongono tendekuna teringili iye
talo, elo peya mini lteringili.

Kano kinye Saimononi nimu ungu
pilipelie Jisasini yundo nimbei, “Nu pipili
naa kolowi! I teko oma ltino mele aku teko
nanga imboma ltindeni,” nimu. ¹¹ Aku
wali enonga sip talo nomu kulendona
meko wendo ongolio, sip talo melema pali
lepili tiye kolko Jisas yu lombili puringi.

Jisasini kuro kendi norumu iye te tepa koinjo ltimu

¹² Kombu Galili ulke kombumanga tenga
Jisas molorumu kinye iye te kuro kendi
awili tepa nomba perimumu omba Jisas
kanopalie kumbekerena komongo topa
pondopa mainye molopa yu konge nimbe
nimbei, “Awilimu, na Koinjo pamboi

konopu lenio lemo nuni na manda teko koinjo lieni,” nimu wali ¹³ Jisasini kano iyemu kini ambolopalie yundo nimbei, “Nu koinjo pani konopu lteo kani koinjo puwi,” nimu. Aku tepa nimu wali kuro kendimu walitikale nomba kelerimu.

¹⁴ Jisas yuni kano iyemundo ungu enge nimbelie nimbei, “Nuni i ulu teromu imbo tendo kape paa naa niwi! Tumbi tiko pungo Gote popo tondoli iyemu nunge kangimu liko ondowi. Na altopo kake tepili molto kani, ningo Mosesini torumu bukumunga tukundo Goteni tewi nimbe panjirimu moromo mele pilko liko teniondo Gote popo toko kalowi nimu melemu Gote popo tondoli iyemundo kalowi ningo yu tieni! Pele imbomani nu kanokolio yu paimbo kake tepili moromo ltemo ningo pilengei kani nio mele i teli oi tepuwi,” nimu.

¹⁵ Nalo yuni terimu mele anjo anjo imbo pulumuni pilkolio, yu molorumuna tukundo tukundo ongo yu ungu penga nimumu pilengei ongo, yuni eno tepa koinjo lipili ningo oringi ulu kanopalie ¹⁶ wali mare yu eno oringina tiye kolopa kombu imbo naa peli tenga pumbe Gote kinye ungu nimu.

Jisasini kimbo ki kololi iyemu tepa koinjo ltimu

¹⁷ Walite Jisas yuni imboma ungu mane tipe molorumu. Awilimu imboma tepa koinjo lili engemu yu pepili molorumu. Farisi iyema kinye, Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iyema kinye, kano Juda Imbomanga iye nomima yu ungu mane tirimumu pilko moloringi. Kano iyema, kombu Galili ulke kombumanga moloringima kinye, kombu Judia ulke kombumanga moloringima kinye, ulke kombu awili Jerusalem moloringima kinye, Jisas molorumuna ongo maku toko yu ungu mane tirimumu pilko moloringi. ¹⁸⁻¹⁹ Yu molorumuna iye kimbo ki kololi iye te taropelana ola lepili iye mareni meko ongei oringi. Imbo pulumu akuna tengepeya teko angileringi ulkena tuku Jisas molorumuna nondoko meko ongei pereko aulke te naa kanokolio, ulke tulepena pala pungo yu molorumuna

turu toko ulkemu tekirikolio kimbo ki kololi iyemu taropela pali ka anjiko Jisas angilerimuna mainye munduringi.

²⁰ Enoni Jisas i iyemu manda tepa koinjo limbelo ningo pilkolio yu meko oringi ulumu Jisas yuni kanopa pilipelie kano iyemundo nimbei, “Nanga iyemu, nuni ulu pulu keru terinu nunge konopuna pere-moma lipo ltendero,” nimu.

²¹ Farisi iyema kinye, Gotenga ungu-manga pulumu pilko mane tili iyema kinye, Jisasini aku tepa nimu ungu pilkolio pilko keru pilko konopu kimbo tikolio, “I iye Gote ungu taka tondoromo iyemu nariya? Imbomani ulu pulu keru teremelema lipo ltendambo narini manda nimbeloya? Goteni kau manda teremo,” ningo pilko konopu kimbo tiringi.

²² Kano kinye Jisasini eno aku teko konopu kimbo tiringi mele lipe manjipelie “Enoni aku teko ambe temona konopu kimbo tirimeleya? ²³ I iyemundo nunge ulu pulu kerima lipo ltendambo. nimbo kinye eno ulu te naa kanokolio we nimo konopu lengenje? Molo ola angilko kimbo kongono teko andowi nimbo kinye yu ola angilimbelona mona lembalo manda kanokolio aku tepa manda tembalo konopu lengeya? ²⁴ Nalo Iyemunga Malo enge peremomuni ya mai kombuna imbomanga ulu pulu kerima lipe ltendembalo manda tembalo ningo kanoko imbi tiengei nimbo, ungu nimbomuni iyemu tepo koinjo liemboi,” nimu. Aku tepa nimbelie kimbo ki kololi iyemundo nimbei, “Nu ola angilko nunge tilimu, liko meko ulkendo puwi,” nimu. ²⁵ Kano kinye yu ola angilipe tamburumbu tilimu lipe mepalie, eno kanoko molangei omba pena pumbelie Gote kapi nilipe ulkendo purumu. ²⁶ Yu aku terimu ulu kanokolio eno pungu pungu ningo mini lteko Gotenga imbi ola ltindiko kapi ningolio, “Lino i ulu wendo oromo kandomolomu ulu paa te lupe lepamo. Oi walite aku tepo ulu te naa karomolo,” ningi.

Jisasini iye Livai, Na lombili owi nimu

²⁷ Aku wali Jisas pena pumbelie, iye te, yunge imbi Livai, kou takisi lipe molorumuna kanopalie yundo peya pambili

lombili owi nimu kano kinye ²⁸ Livai ola angilipe kou takisi melema we lepili tiye kolopa yu lombili purumu.

²⁹ Livaini yunge ulkena Jisasinga langi awili te kandorumu. Akuna kou takisi lili iye pulumu kinye, we imbo mare kinye, Jisas Livai talo kinye kano langimu peya nongo moloringi. ³⁰ Aku teringina kanokolio Farisi iyema kinye, Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iyema kinye, kano Juda Imbomanga iye nomimani Jisas yunge lombili andolimando ningei, “Eno kou takisi lilima kinye we ulu pulu keru telima kinye eno popo tiko molko ambe temona langi noromeleya?” ningo waltindiringi.

³¹ Aku teko ningi ungu pilipelie Jisasini enondo nimbei, “Koinjo moltomolo konopu ltemele imboma dokta moromona naa purumele. Kuro toromo ningo pimele imboma kau dokta moromona purumele kanomu. ³² Nani imbo toya tolima na molombona wangei nimboindo mai kombuna naa oru, molo. Nalo ulu pulu keru teli imbomando eno ulu pulu keru teremele uluma tiye kolko umbulu tiko na molombona wangei nimboindo oru,” nimu.

Imbomani walite walite kere langi mi toko naa noromele ungumu

³³ Imbo mare ongo Jisasindo ningei, “Jononga lombili andolima kinye Farisi iyema lombili andolima kinye takiraki langi mi toko naa nongolio Gote popo toromele kanomu. Nalo nunge lombili andolimani aku teko naa teremele, kere langi we noromele,” ningi.

³⁴ Aku teko ningi ungu pilipelie Jisasini enondo ungu iko te topa nimbei, “Imboma iye teni ambo limbeimunga langi nonge kalombalomundo ongo maku toromele kinye ambo limbelo iyemu eno kinye moromo wali eno mi tokolio langi naa nomolo manda ningeya? Manda naa ninge. ³⁵ Altoko, ambo limbelo iyemu eno molongena ongo wendo linge kinye kano walimanga kau, konopu keru panjiko langi naa nongeindo mi tonge. Oi manda molo,” nimu.

³⁶ Jisas yuni aku ungu nimbelie, ungu iko talo topalie nimbei, “Maminye oi te

tungu nimo kinye linoni maminye koinjo kopili te lipo tungu nimomunga naa topo tamburumolo. Imbo teni aku tepa topa tambulkanje kano maminyemu nona panjinge kinye maminye koinjo kopilimu kelo lepa li nimbelie maminye oimu kelepa ora tolka. Koinjomu kinye oimu talo popo tiko manda naa tambulunge. ³⁷ Linonga imbo teni kape kongi meme kangimuni teli mingi oi tenga no wain koinjo naa koromo. Imbo teni mingi oi tenga no wain koinjo kolkanje kano no wainimu mingina tukundo pepalie ekele tembalo kinye kano mingi oimu naa akopa tungu nilka. Kano kinye nomu kape mingimu kape kamukumu bembo nilka. ³⁸ Akumunga no wain koinjo kongi meme kangimuni teli mingi koinjona kau koromolo. ³⁹ Iye teni no wain oi te nombalie kano wain oimu nomba penga pilipelie no wain koinjo waka naa kolombalo,” nimu.

6

Juda imbomanga koro mololi wali Sabat nimu ungumu

¹ Walite, Juda imbomanga koro moloringi wali sabat nili tenga, Jisas kinye yu lombili andolima kinye rais wit poinyemanga ongo puringi. Ongo pungolio kano lombili andolimani rais wit mongo mare nongeindo inie toko kikulu toringi. ² Aku teringi ulu kanokolio Farisi iyemani Jisas yundo ningei, “Piliwi! Koro moromolo wali Sabatemunga kongono naa teangei nimbe peremo ungu manemu ambe telka nunge lombili andoli iyemani toko tangondokolio aku teko teremeleya?” ningi.

³ Yuni enondo topondopa nimbei, “Eno Gotenga Bukuna tukundo anda kolepa iye Devitini terimu mele nimbe moromo temanemu kanokolio kano temanemunga pulumu naa pimeleya? Devit kinye yu peya puringimani engele kolkolio, ⁴ yu Gotenga ulkena tukundo pumbe, Gotenga kumbekerena lerimu bret lipe nomba, yu kinye peya puringima tirimuna noringi. Kano bretemanga Goteni ungu mane tipelie nimbei, ‘We imbomani paa naa nangei! Israel imbomanga ningo

Gote popo tondoli iyema kau nangei,' nimbe peremo kanomu," nimu. Aku tepa nimbelie nimbei, ⁵ "Iyemunga Maloni Sabat walimanga Awilimu moromo akumunga imboma teangei unguma manda nimbelo," nimu.

Sabat wali tenga Jisasini iye ki kolopa taipo toli te tepa koinjo ltimu

⁶ Altopa walite, koro mololi wali Sabat tenga, Jisas omba Juda imboma liko maku toko Gotenga ungu pileringi ulkena tuku pumbelie ungu mane tirimu. Akuna iye te molorumu, yunge imbo kindo kolopa taipo toli molorumu. ⁷ Kano wali Farisi iyema kinye, Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iyema kinye, kano Juda imbomanga iye nomima Jisasini Sabat walimunga imbo te tepa koinjo limbelonje naa limbelonje ningo yu liko kondoko moloringi. Koinjo limbelo kinye yu kot tendamili ningo eno aku teko konopu leringi. ⁸ Eno konopu leringi mele lipe manjipelie Jisasini kano ki kolopa taipo toli iyemundo nimbei, "Nu ya imboma kanongeindo ongo ola angiliwi," nimu kinye iyemu yu akuna omba ola angilerimu.

⁹ Kano kinye Jisasini enondo nimbeindo, "Eno ungu te walipo pilembo! Koro mololi wali sabatemunga ambele ulu manda temoloya? Imboma tepo kondomolonje molo tepo kenjimoloya? Tepo koinjo limolonje molo topo kondomoloya? Ambele ulu manda temoloya?" nimu.

¹⁰ Eno pali yuni neme neme nimbe kanopa aku tepa nimbelie ki taipo topa kololi iyemundo nimbei, "Ki tinio tiwi," nimu kinye yu ki tinio tirimu kano wali kimu walitikale penga lerimu. ¹¹ Aku terimu ulu kanokolio mumindili awili teko kolko enoni enono nendo yando ungu toropo toko ningei, "Tepa kenjirimumunga yu ambe teamiliya?" ningo moloringi.

Jisasini kongono lipe mundumbelo iyema kanopa ltimu

¹² Walite ipu leli Jisas yu Gote kinye ungu nimbeindo mai kembo tenga ola pumbe Gote kinye ungu nimbe konge tepa molopili kombu tangorumu. ¹³ Ipu leli oi yu lombili andolimando waio nimbelie enonga iye ki yupoko nanga kongonomu

teangei lipo mundembo nimbelie aku iye poko lipe kanopa lipelie enondo nimbei, "Eno nanga lipo munduro aposelema molangei," nimu. ¹⁴ Kano iye aposel ki yupokonga imbima i tepa: Saimon yunge imbi te Pita, yunge angenu Andru, Jems kinye angenu Jon talo, Filip, Bartolomyu, ¹⁵ Matyu, Tomas, Alfiusinga malo Jems, lino Israel imboma linongano gavman molamili ningi talape iye Saimon, ¹⁶ Jems malo Judas kinye, Jisas altopa lipe opa pule iyemanga kindo tirimu iye Judas Iskariot, aku iyema Jisas yunge aposelema.

Jisasini imbo pulumu tepa koinjo ltimu

¹⁷ Kano wali yu kinye yunge aposel iyema kinye mai kembona mainye oringi wali yu lombili andoringi imbo awini kinye, kombu Judia moloringi imbo awini kinye, ulke kombu awili Jerusalem peringi imbo awini kinye, nomu kuta kulendo lerimu ulke kombu Tair kinye Saidon kano ulke kombu talonga peringi imbo awini kinye, yu molorumuna tukundo tukundo ongo liko maku toringi. ¹⁸ Yu temane penga topa, ungu mane tirimuna pilingeindo ongo, yuni eno kuro torumuma tepa koinjo lipili ningo oringi. Enonga imbo mare konopuna kuro keru perimuma oringi kinye tepa koinjo ltimu. ¹⁹ Imboma tepa koinjo lili engemu yu pepili molorumuna eno oringima pali yu ambolamili ningo yu molorumuna nondoko nondoko oringi. Aku wali ongo yu amboloringi kinye kano engemuni eno pali tepa koinjo ltimu.

Lino tono kolopo molomolo ungu pulumu kinye molopo kenjimolo ungu pulumu kinye Jisasini yunge lombili andolimando nimbe tirimu

²⁰ Kano kinye Jisas yu lombili andoringima kanopalie enondo nimbei, "Eno koropa purumuma Gote enonga iye nomi kingimu molopa eno nokoromomunga eno malo.

²¹ Eno kinye engele teremoma eno al-toko walite olo tembalomunga eno malo. Eno kinye kola teremelema altoko walite owe tengemunga eno malo.

²² Iyemunga Malo ipuki tiko moromelema, eno nanga imboma moromelemunga we imbomani eno mumindili kolko yokeya tendeko enondo eno imbo keriningo kenjiko, enonga imbima ningo keritendenge kinye eno malo.

²³ Aku ulu tenge wali Goteni linonga mele kande kande mulu kombuna noindirimona limolo konopu lekolio eno tono kolko pende pende teko kimbo mundeio. Ambe temona eno teko kenjirimele iyemanga lapalini aku teko oi Gotenga ungunimbe mundurumu profet moloringimando aku ulu teringi. Eno iye profetema kinye tendeku tiko molonge.

²⁴ Nalo eno kamako ltemelema, kinye eno oi mele noirimelamanga konopu tiko moromele, altoko aku teko naa molongemunga konopu keripanjiko molonge!

²⁵ Eno kinye olo teremoma altoko walite eno engele kolongemunga konopu keripanjiko molangei! Eno kinye owe teremelema altoko walite eno kola tengemunga konopu keripanjiko molonge!

²⁶ We imbomani pali eno kapi ningo enondo imbo penga waliwali ningema eno konopu keripanjiko molangei! Kano imbomani enondo ungu pengama ningo kapi ninge mele oi eno naa molangei koro oi Gotenga nimu ungu naa pilko we kolo toko imbo ningo tiringi imbo profetemando i imbomanga lapali kolepalemani aku teko ningila," nimu.

Lino imboma konopu mondamili mele Jisasini mane tirimu

²⁷ Kano kinye Jisasini nimbei, "Ungu te kape nembo pileio! Eno enonga opa pule kondo kolko, eno teko kenjirimele imboma teko kondoko teaio! ²⁸ Enondo Imbo keriningo molko kenjengei nimele imbomando imbo penga ningo molko kondangei neio! Eno mindili tirimele imboma Goteni lipe tapondopili ningo konge tendaio! ²⁹ Kumbekere ekondonga larauwe tombalo wali topele toko ekondo kape larauwe topili neio. Nunge ali wale limbelo imbomu tukundo pakonio wale pakoli peya tiwi! ³⁰ Melema tiye ningo waliko pilinge imboma pali melema we tiwi nunge melema limbelo imbomundo

altoko nanga yando tiwi ningo naa niwi! ³¹ Nuni imbomani na i teko teangei konopu lteno mele, eno nendo aku teko tewi!

³² Eno yando kondo kolonge imboma kau eno nendo aku tenge lemo ulu ambelemu teko kondongeya? Imbo ulu kerima teremelemanika pene nendo yando aku ulu teremele kala. ³³ Enondo yando ulu wamba tenge imbomando kau nendo aku tenge lemo ulu ambelemu teko kondongeya? Ulu kerima teremele imbomani kape aku ulu teremele kala. ³⁴ Nanga melema altopa yando pundu topili konopu lekolio aku imbomando kau melema tinge lemo aku ulu ambelemu teko kondongeya? Ulu kerima teremele imbomani enonga koni imbomanga melema tiko yando aku tepa tipili konopu leko melema tirimele kala. ³⁵ Aku teko molo. Nalo i ulu teaio. Enoni enonga opa pulema kape kondo kolko teko kondoko melema nendo yando pundu kalomolo konopu naa leko aku ulu teaio. Aku teko tenge wali Gote Olandopamunga bakuluma molkolio, yuni eno mele awinima timbelona linge. Gote yuni maina imboma aku ulu tepa moromola. Yu teko kenjirimele imboma kinye, yundo paa tereno naa nimele imboma kinye kanoma tepa penga tirimo. ³⁶ Enonga Lapa Gote teko kenjirimele imboma kape yu aku tepa kondo kolopa we tepa penga tirimo mele eno teko kenjinge imboma aku teko kondo kolko teko penga tieio," nimu.

Imbo te yu imbo kerimu ningo moke naa teaio

³⁷ Jisasini nimbei, "Imbo tenga ulu tembaloma imbo teni naa apurupili! Imbomanga uluma naa apurunge lemo Goteni enonga uluma kape naa apurumbelola. Imbo lupemando i teko teko kenjiringi ningo aku teko naa neio! Aku teko naa ninge wali Gote yuni enondo aku tepa naa nimbelo. Enoni imbo lupemanga ulu kerima we tiye kondaio! Aku wali enonga ulu pulu kerima Goteni we tiye kondombalo kala. ³⁸ Enoni imbo lupema melema tieio! Aku wali Goteni eno aku tepa timbelo. Melema timbeindo koltalo naa timbelo, olandopa olandopa timbelo. Enoni

anjo tinge ulu kanopalie eno yando aku tepa timbelola,” nimu.

³⁹ Jisasini enondo ungu iko te topa nimbei, “Mongo akuli iye teni mongo akuli iye te aulke manda lipe ondombaloya? Peya talo muru manda naa tolkaya?” ⁴⁰ Ungu mane pilko mololi imboma enonga ungu mane tili iyemu liko naa ongondomele. Oi ungu mane pilko pungo pora tikolio altoko enonga ungu mane tili iyemu manda leko moromele.

⁴¹ Eno angenalinga mongona nurupili te ltemona enoni karomele nalo enonga mongona enongano mele awili kango pipi tirimo naa karomele aku ulu ambe telka teremeleya? ⁴² Enonga mongona mele awili teni pipi tirimomu enoni naa kanokolio angenalindo ango, nunge mongona nurupili te ltemo wendo lindemboi ungu ambe telka nimeleya? Topele mapele imboma, enoni enonga mongona ltemo mele awilimu oi wendo lieio! Altoko kanoko kondokolio angenalinga mongona ltemo nurupilimu manda wendo ltindengei,” nimu.

Unjo mongo toromomanga ungu ikomu

⁴³ Aku wali Jisasini ungu te kape nimbelie ungu iko pokore topalie nimbei, “Unjo penga te mongo keru manda naa tombalo. Unjo keru te mongo penga manda naa tombalo. ⁴⁴ Unjo mongo te kanokolio kano mongo torumu unjomu imbi manda tirimele. Amo nambo ningo, takeme manda londoko naa nolemala. Molo me te nambo ningo, maliembi manda meko naa nolemala. Amo lupela takeme lupela kanoko, me lupela maliembi lupela karomele kanomu. ⁴⁵ Aku tepala, ulu penga teremo imbo teni ungu penga yunge konopuna peremoma kau nimbelo. Nalo ulu pulu keru teremo imbo teni ungu keru yunge konopuna peremoma kau nimbelo. Konopuna pepa peko ltemo unguma kau kerena nimbelo,” nimu.

Ulke takoromele mele ungu ikomu

⁴⁶ Jisasini nimbei, “Nani nio unguma pilko liko naa tekolio enoni nando Awilimu we ambe telka nimeleya?” nimbelie pele yuni ungu iko te topa nimbei, ⁴⁷ “Imbo te na morona ongo i nanga

unguma pilko liko tenge imboma moromele mele manda lepa nemboi. ⁴⁸ Iye te yunge ulkemu ingi nipili nimbe we mai kinye ukia kinye akupe tepalie, akuna mainye mai enge nilimunga ola kano ulkemu takorumu. Yunge ulkemu aku tepa takopa kondorimuna no topa kano ulkemu noni limbei lipelie wali manda naa terimu, we angilerimu. ⁴⁹ Nalo imbomani i nanga unguma pilko liko naa tenge imboma eno iye te mele nemboi. Iye te yunge ulke we mai tamba nilina ola we takorumu. Altopa no topa ulke kanomu topalie paa topa kalakulu tirimu,” nimu.

7

Rom ami iye nomi te kombu Israel molorumunga kendemandemu Jisasini tepa koinjo ltimu

¹ Kano unguma imbomando pilengei nimbe pora tipelie Jisas ulke kombu Kaperneam tukundo purumu. ² Akuna Rom Imbomanga ami iye nomi tenga kendemande te yu paa konopu mondorumu kuro awili tepa topalie yu kolombai tepa lerimu. ³ Kano ami iyemuni Jisas orumu ulu pilipelie yuni Juda iye awili mare lipe Jisas molorumuna mundupelie nimbei, “Nanga kendemandemu kuro awili tepa tomo kani ongo yu teko koinjo liwi,” nimu. ⁴⁻⁵ Jisas molorumuna enoni aku teko pungo ningi wali ungu te peya ningei, “Yu Israel iye te molo, nalo lino Israel imboma konopu mondopa, lino maku topo Gotenga ungu pimolo ulkemu yuni takondorumu. I ulu aku tepa teremoma ami iyemu yu kanopo penga pimolo iyemu kani yunge kendemande koltomomu liko tapondowi,” ningi. ⁶ Aku ningi ungu pilipelie Jisas eno kinye kano iyemunga ulkena pumbei purumu.

Kano ulkemunga nondopa orumu kinye kano ami iye nomimunga kanopa lili imbo marenu yu orumuna ongolio ningei, “Ami iye kerimu morona nu nanga ulkena onio manda naa tembalo. ⁷⁻⁸ Nu moronona na iye kerimu manda naa ombola. Na iye teni kape nokopa moromo, yunge ungu pilipo lipo tero. Nani kape ami iye mare nokopo

moro. Kano iyemanga tendo puwi nimbo nio kinye yu purumo. Molo owi nimbo nio kinye oromo. Molo nanga kongono iyemundo i teko tewi nio kinye yu aku tepa teremo. Aku tepala, nuni koinjo puwi ninio lemo nanga kendemandemu koinjo pumbelo kani nu aku teko niwi,” nimo.

⁹ Jisasini Rom ami iye nomimuni nimu mele pilipelie yu konopu awini lipe mundupelie topele topa yu lombili oringi imbomando nimbei, “Nani enondo i tepo paimbo nimbo tiro. I Israel imbomanga talapena wendo mololi iyemuni na ungumuni kau manda tembalo konopu ltemo mele na kombuma pali, Israel kombuna tukundo, imbo tendekureni kape aku teko enge ningo ipuki tirimele mele paa naa karo,” nimu. ¹⁰ Aku nimu ungu pilkolio ami iye nomimuni Jisas molorumuna mundurumu iyema kano ami iyemunga ulkena yando ongolio kano kendemandemu koinjo pumbe molorumuna kanoringi.

Ulke kombu Nain iye te kolorumumu Jisasini topa makinjirimu

¹¹ Jisas ulke kombu Nain nilina purumu, yu lombili andolima kinye imbo mare awini peya puringi. ¹² Yu ulke kombu pape kerepuluna nondopa purumu wali Nene iye te kolorumu ono tenge taropela teko meko wendo pungei oringi. Kano kolorumu iyemu yunge anumu lapa taloni yu lomamu meringili altopa lapa kolorumu. Altopa yunge anumu ambo waimu molopili ungulumu yu kolorumula. Ungulu kanomu ono tengeindo imbo awini anumu kinye kopu teko puringi. ¹³ Awilimuni ambomu kanopalie paa kondo kolopa yundo “Kola naa tewi,” nimu.

¹⁴ Aku wali yu imbo taropelamunga nondopa omba taropelamu omba ambolopalie meringi iyema we meko angilengei yuni nimbei, “Iye wenepomu nu makiliwi!” nimu. ¹⁵ Kano wali kolorumu iyemu ola molopa yu ungu nimu. Kano wali Jisasini iye kolorumumu lipelie iyemu yunge anumu tirimu.

¹⁶ Jisasini aku ulu terimuna imbomani kanoko mini ltekolio ningei, “Apa!

Gotenga profet iye awili te lino moromolona wendo omo lepamo,” ningo Gote yunge imbi ola ltindikolio ningei, “Gote yunge imboma moromelena omba lipe tapondomo,” ningi. ¹⁷ I Jisasini terimumunga temanemu kombu Judia pali kinye Judia wendo kombu lupe lupema pali kinye pileringi.

Jon Imbo No Ltindilimuni Jisas narinje pilembo nimbe yu lombili andoli mare Jisas molorumuna lipe mundurumu

¹⁸ Jisasini terimu mele Jon yu lombili andolimani yundo ningo tiringi wali Jononi yu lombili andolimanga talo walio nimbelie nimbei, ¹⁹ “Goteni lipo mundumbo ombalo nimbe panjirimu iyemu nu, molo te lupe ombalomunga nokopo molamiliya nimbe i teko pungo nindipelio,” nimbe Jisas molorumuna elo lipe mundurumu.

²⁰ Kano iye taloni Jisas molorumuna ongo yundo ningili, “Jon Imbo No Ltindilimuni ilto lipe mundupelie nimbei, Goteni Enonga lipo mundumbona ombalo nimbe panjirimu iyemu nu molo te lupe ombalomunga nokopo molamiliya nimo,” ningili.

²¹ Aku teko waliko pilko kanoko angilengili wali Jisasini kuro torumu imboma kinye, konopuna kuro keru perimu imboma kinye, mongo akuli imbo awini kinye, tepa koinjo lipe molorumuna kanoringili. ²² Altopa Jisasini elondo nimbei, “Elo Jon moromona nendo pungo elo kinye pilko kanongele mele yundo ningo tiengili! Mongo akuli imboma kelko kombu kanoko, kimbo keru leli imboma kelko ola angilko andoko, kuro kendi noli imboma kelko imbo kangi angilko, komu tili imboma kelko ungu pilko, imbo kololima kelko koinjo pungo molko, imbo koropama ungu tukumemu pilko moromele. Aku teko Jonondo ningo tielio! ²³ Na paimbo kano iyemu moro ningo ipuki tiko, konopu talo naa panjiko molonge imboma eno tono kolko molko kondonge,” nimu.

²⁴ Jononi mundurumu iye talo nendo puringili wali Jisasini kelepa imbo awini maku toko moloringimando Jon molorumu mele nimbei, “Kombu imbo naa pelina Jon imbo no ltindipe

molorumu kinye eno kano kombu imbo naa pelimunga mele ambelemu kanongei puringiya? Imbo, kambe mele poporomeni mepa andopa molorumuna te kanongei puringiya? Jon yu aku tepa mele molo. ²⁵ Aku tepa mele kanongei naa puringi lemo ambele mele kanongei puringiya? Iye te maminye paa pengama pakopa molorumuna kanongei puringiya? Jon yu aku tepa naa moromola. Imbo kamako molko, mele awini noiko, maminye paa penga pakoromelema iye nomi kingimanga ulkena kau moromelena karomele kano. ²⁶ Aku tepa imbo te kanongei naa puringi lemo Gotenga profet iye te kanongei puringiya? Nani eno paimbo nio. Jon yu paimbo Gotenga profet iye te, nalo yu we profet te molo. Yunge kongono olandopamu.

²⁷ Yuni Goteni oi lipo mundumbo ombalo nimbe kanopa ltimu iyemunga aulkemu tepa wamorumu kanomu. Kano iyemu yundo Gotenga bukumunga tukundo nimbe peremo ungu te i tepa:

Goteni yunge Malondo nimbei, 'Pileio nanga ungu nindimbelomu nani nu punio aulkena yu kumbe lepo lipo munduro. Yuni nunge aulkemu tumbi tindimbelo,' nimu, (*Mal 3:1*) aku tepa mele bukuna nimbe peremo.

²⁸ Nani eno paimbo nio. Oi maina moloringi imboma Jon mele, te manda molo. Jon yu paa olandopa mele. Nalo kinye wai koinjo wendo oromo. I wai koinjomunga Goteni nokoromo imbomanga te paa imbi naa molombalo imbomu olandopa mele, Jon yu mandopa mele," nimu.

²⁹ Jisasini aku tepa nimu ungu pilkolio we imboma kinye kou takisi lili iyema kinye Jisasini Jonondo nimu ungumu pilko penga pilko Gote kapi ningi. Kano imbomani oi Jon Imbo No Ltindilimuni nimu ungumu pilko penga pilkolio eno ulu pulu keru teringima umbulu tiko, konopu topele toko eno Jononi no ltindipili ningo no ltingi. ³⁰ Nalo Farisi iyema kinye, Gotenga ungumanga pulumu pilko ningo tili iyema kinye, kano Juda Imboma nokoringi iyema enoni Goteni Jon naa mundurumu ningo

pilkolio, Goteni imbomanga lipo tapon-dopo tendembo nimu ungumu pilko keru pilko umbulu tikolio altoko Jononi eno no naa ltindipili ningo no naa ltingi.

³¹ Aku wali Jisasini nimbei, "Kinye maina moromele imbomanga eno ambe tepa mele nimbo manda lepo nemboa. ³² Eno imboma maku toko moromele kombuna bakuluma kindipo nongo moromele mele. Kano bakulu aku tepa mareni nendo yando ningei, 'Kunana nimolo nalo eno peya kunana nemili ungu naa ningi. Altopo kola temolo nalo eno peya kola teamili ungu naa ningi,' ningo nimele.

³³ Jon Imbo No Ltindilimu ombalie kere langi kinye no wain kinye naa nomba, molopa naa kondorumu, nalo eno yu kanoko keru pilkolio ningei, yunge konopuna kuro keru peremo ningi. ³⁴ Nalo Iyemunga Malo ombalie kere langi kinye no wain kinye norumu ulu kanoko keru pilkolio ningei, 'Yu kere langi awini nomba, no wain pulumu nomba, keke lepo topa teremo,' ningolio altoko ningei, 'Yu kou takisi lili iyema kinye, ulu pulu keru terelele imboma kinye yu peya tendekuna molamili nimbe teremo,' nimele. ³⁵ Nalo Gotenga ungu lipe manjili ulumu pimele bakulumani ulu tukume tekolio Gotenga lipe manjilimu paimbo litemo liko ondoromele," nimu.

Ambo keru teni Jisasinga kimbo talo kulumie tondorumu

³⁶ Walite, Farisi iye te Saimon nilimuni Jisasindo langi peya nambili owi nimu wali yunge ulkena tuku pumbe akuna langi polona nondopa polo tenga mainye molorumu kano wali ³⁷ aku ulke kombuna molorumu ambo keru teni Jisas yu kano Farisi iyemunga ulkena tuku langi nomba molorumu pilipelie, yu kopongo wele paa penga te mingi pali lipe akuna mepa pumbelie, ³⁸ Jisas molorumuna umbulkondo kimbona nondopa kola tepa angilipelie, Jisas yunge kimbo talo kola mongona orumani kulumie tondopa, ambo yunge pinyewe lapiemuni kano kimbo talo kulu tondopa, kimbo talo nunu nimbe, kopongo wel mepa orumu kanomuni kimbona ondopa kandorumu.

³⁹ Kano ulke pulu iye Farisi Saimon yuni ambomuni aku terimu ulu kanopalie yunu konopu lipe manjipelie i iyemu paa paimbo Gotenga profet iye te molkanje i ambo yu amboltomomu moromo mele kinye ulu keru teremo mele kinye manda lipe manjipili na naa ambolko, ongo wendo pa nilka konopu lerimu.

⁴⁰ Jisasini Saimon konopuna lerimu mele lipe manjipelie yundo nimbei, "Saimon, nu ungu te nemboi," nimu wali Saimononi topondopa nimbei, "Ungu Mane Tilimu, manda, niwi!" nimu.

⁴¹ Aku tepa nimu wali Jisasini yundo temane te topa nimbei, "Iye teni iye talo kou mone pundu anjipe tirimu. Te pundu awili 100 kina mele tipe, te 10 kina mele tirimu. ⁴² Altoko elo peya pundu manda naa toringili kinye iye pundu anjirimu kano iyemuni kano pundu talo we tiye kolopa ulure molo, yu tepili nimu. Aku nimumunga iye talonga narini yu konopu olandopa mondorumu konopu ltenoya?" nimbe Jisasini Farisi iyemundo aku tepa nimbe waltindirimu.

⁴³ Kano Farisi iye Saimononi yundo topondopa nimbei, "Pundu awili anjirimu iyemu, konopu lteo," nimu wali Jisasini paa nino nimu.

⁴⁴ Kano kinye Jisasini topele topa kano ambomu angilerimuna kanopalie Saimonondo nimbei, "I ambomu kanowi. Na nunge ulkena tukundo ondu wali nuni kimbo kulumie towi ningo no naa tinio nalo i ambomuni nanga kimbo yunge kola mongoni kulumie tondopa, yunge pinyewe lapiemuni nanga kimbo kulu tondomo. ⁴⁵ Na ondu wali nuni na naa kangulunio nalo i ambomuni na morona ombalie wali temo mele nanga kimbo kangulupe moromo. ⁴⁶ Na ondu wali nuni nanga pinyewena kopongo wele liko wakulu naa kandonio nalo i ambomuni nanga kimbo talo kopongo wel penga teni wakulu kandondoromo. ⁴⁷ Yuni ulu pulu keru awini terimuna omba wendo pumomunga na konopu awili tepa mondopalie aku tepa temo. Nalo ulu pulu keru koltalo kau teremo imbomu yunge terimu mele omba wendo pupili nimbo

iyemu konopu alaye tepa mondombalo," nimu.

⁴⁸ Iye Saimonondo aku tepa nimbe pora tipelie, ambomundo nimbei, "Nu ulu pulu keru terinu nunge konopuna peremoma omba wendo pupili! Tiye kolopo altopo naa lipo manjimbo," nimu.

⁴⁹ Aku nimu ungu pilkolio yu kinye langi nongo moloringi mareni yuni nimu mele pilko keru pilkolio enono nendo yando ungu i teko ningei, "I iye imbomani ulu pulu keru teremelema omba wendo pupili nimo iyemu yu nariya? Yu Gote konopu lepalie nimonje?" ningi.

⁵⁰ Kano wali, Jisasini ambomundo kamukumu nimbei, "Nani nu ulu pulu keru terinu mele omba wendo pupili manda nimbo ningo ipuki tiko ninomunga na paimbo aku tepo manda lipo tapondoro kani nu konopu ame topili molko puwi," nimu.

8

Ambo mareni Jisas nokoringi

¹ Aku wali pele Jisas pumbe, ulke kombu awilima kinye keloma kinye akumanga andopalie, Gote iye nomi king molopa imboma nokombalo ungu tukumemu nimbe tilipe, imboma ungu mane tilipe andorumu. Yu lombili andoli iye 12 kinye ² ambo mare kinye yu peya andoringi. Aku ambomanga mare oi kuro topa, mare oi kuro keru enonga konopuna perimu wali Jisasini eno pali tepa koinjo ltimu. Te, ulke kombu Makdala ambo Maria, oi yunge konopuna kuro keru 7 moloringimando Jisasini ongo wendo paio nimu wali ongo wendo puringi. ³ Te, ambo Joana, Kusa omenu. Kusa yu kombu Galili iye nomi King Herotenga ulke tapu iyemu. Te, ambo Susana. Eno kinye we ambo awini kinye Jisas nokoringi. Aku ambomani enonga kou mone noiringima likolio Jisas kinye yu lombili andolima kinye enonga langi kinye melema pame teko liko nokoringi.

Iye teni rais wit mongoma tanda tirimu ungu ikomu

⁴ Walite Jisas molorumuna ulke kombu lupe lupe moloringi imboma tukundo tukundo ongo, maku toringi wali yuni

enondo ungu iko te topalie nimbei, ⁵ “Iye teni rais wit mongo poinyena andopa tanda tirimu. Tanda tilipe andorumu wali mongo mare poinye aulkena mainye purumu kanoma mare imbomani kimboni kambuluringi, mare keramani ongo liko noringila. ⁶ Langi mongo mare kou perimuna mainye pumbelie akuna no naa molorumu kani muli topa walitikale kolorumu. ⁷ Langi mongo mare tiri ka mele molorumuna mainye purumu. Tiri ka melemu wendo omba wit waloma aku topa, topa norumuna omba penga naa lerimu. ⁸ Langi mongo mare mai pengana mainye purumuna wendo omba mongo pengama topa, 100 mele torumu,” nimu.

Kano ungu ikomu topa pora tipelie ungu te peya nimbei, “Komu angilimbelo imbomani i nio ungu wamongo pileio,” nimu.

Ungu ikoma ambe telka toronoya ningo Jisasindo ningo waltindiringi

⁹ Jisasini aku tepa nimu kinye yu lombili andolimani yundo ningei, “Aku ungu ikomunga pulumu ningo tiwi!” ningi. Aku wali yuni enondo nimbei, ¹⁰ “Gote iye nomi king molopa imboma nokoromo kombumunga ulu puluma oi yunu pilerimu kano ulu puluma Kinye eno pilengei nimbelie eno ungu ikomanga puluma pilengei nimbe lipe ondoromo. Nalo

We imbomani mongoni kanokolio nalo kanoko imbi naa tinge. Komuni pilkolio nalo pilko imbi naa tiengei, (Ais 6:9)

nimbolio aku tepo enondo ungu nimboindo ungu iko topo kau nio,” nimu.

Iye teni langi mongo tanda tirimu ungu ikomunga pulumu

¹¹ Aku tepa nimbelie yuni nimbei, “Aku ungu ikomunga pulumu i tepa: Langi mongo tanda tirimumu Gotenga ungumu. ¹² Langi mongo mare poinye aulkena mainye purumu kanomanga ungu pulumu i tepa: Imbo mare Gotenga ungumu pimele wali kuromanga nomi Sataneni omba nimbei, aku ungumu kamukumu naa pilko liengei! Gote kinye tendekuna naa molangei nimbe enonga konopuna peremo ungu kanomu wendo ltimu. ¹³ Langi mongo mare kou perimuna

mainye purumu kanomanga pulumu i tepa: Imbo mare Gotenga ungumu pilkolio walitikale konopu tiko kano unguma ltimele. Nalo eno pulkono naa mundukolio wali kano ungumu alaye kolte kau pilko moromele. Altoko eno konopuna umbuni tembalo wali molo Sataneni omba manda manjipe kanombalo wali, eno pimele ungumu tiye koromele. ¹⁴ Langi mongo mare tiri ka mele molorumuna mainye purumu kanomanga pulumu i tepa: Imbo mare Gotenga ungumu pilkolio altoko pungo ya mai kombuna uluma konopu mondoko, konopuna umbuni teremo mele pilko, kamako ltimele mele pilko tekolio, altoko Gotenga ungumu komu tindiko molko pimele ungumu teko tukume naa panjirimele. ¹⁵ Langi mongo mare mai pengana mainye purumu kanomanga pulumu i tepa: Imbo mareneni Gotenga ungumu pilkolio kano ungumu kamukumu liko ipuki tikolio enonga konopu penga pepili molko, konopu kake tepili molko, enge pepili moromele. Kano imbomani langi mongo 100 torumu mele, kano imbomani aku teko Gotenga ungu pilko tukume panjirimele,” nimu.

Tipe lamemunga ungu ikomu

¹⁶ Jisasini ungu iko te peya topa nimbei, “Imbomani tipe lam kandokolio mingina tuku naa panjiko polo maindo wele naa mondoromele, molo. Imbo ongema kombu kanangei ulkena tuku pa tepili ningo polona ola noirimele. ¹⁷ Aku tepa mele, kinye lopeke teremo melema pele walite mona lepa imboma kanonge. Kinye aku topa litemo melema altopa walite pa tembalo kinye imbomani kano melema kanonge. ¹⁸ Aku tembalo kani nani kinye nio ungumu pilko kondaio! Pilko kondoromele imbomani olandopa pilinge, nalo pilko naa kondoromele imbomani ungu koltalo kau pimolo konopu ltimelema kape wendo linge,” nimu.

Jisinga anumu kinye angenupili kinye yu molorumuna oringi

¹⁹ Walite Jisas ulke tenga tuku molorumu wali yunge anumu kinye angenupili kinye yu kanongeindo oringi. Akuna imbo pulumu tengepeya teko angileringi

kinye yu molorumuna nondoko manda naa oringi wali²⁰ imbo akuna angileringimani yundo ningeindo, “Aminye kinye angenali kameni nu kanongeindo ongo pena we nokoko moromele,” ningi.

²¹ Aku teko ningi wali Jisasini nimbei, “Gotenga ungumu pilko liko teremele imboma nanga ama kinye ango kame moromele,” nimu.

Poporome awili te torumu ungumu

²² Walite, Jisas kinye yu lombili andolima kinye nomuna andoli sipina tukundo puringi wali, yuni enondo nimbei, “Nomuna nekondo pamolo,” nimu kano wali akuna pungei puringi.²³ Sipina nekondo pungei puringi wali Jisas yu uru perimu. Yu uru pepili poporome awili te topa, no topa terimu wali sipina tukundo no pulumu orumu kinye eno no wangonge tiringi.

²⁴ Kano wali yu uru perimuna ongo toko makinjokolio ningei, “Ungu Mane Tilimu, Ungu Mane Tilimu, lino no wangomili teremolo,” ningi wali yu makilipelie poporomemu kinye no topa no apipe tirimu nomu talo iri torumu. Iri torumu wali poporomemu topa kelepa, nomu lope lape naa tepa we lerimu.

²⁵ Aku tepalie yuni yu lombili andolimando nimbei, “Nani eno manda lipo tapondombo ningo naa ipuki tingeya?” nimu.

Kano wali yuni ulu enge nili terimumu kanokolio kano iyemani pipili kolko pungu pungu ningolio enono ningei, “Poporome kinye nomu kinye yu ungu nimo mele pilko lombiltimbele lepamo. Apa! I iyemu ambele iyerenje?” ningi.

Kuro keri awini iye tenga konopuna perimuna Jisasini makoropa wendo mundurumu

²⁶ Aku wali yakondo Galili kombu molkolio tiye kolko Gerasa kombu nekondo sipina molko puringi.²⁷ Jisas akuna omba nona andoli sipina wendo omba kulendona angilerimu wali Gerasa iye te akuna omba angilerimu. Aku iyemunga konopuna kuro keri awini perimuna yu maminye tendeku kape naa panjipe, we andopa, ulke tenga naa pepa,

imbo ono kombumanga pelipe andopa molorumu.²⁸⁻²⁹ Aku kuro kerimuni kano iyemu waliwali lipo loi tirimu wali imbomani ka seneni yu ka toko yu nokoko moloringi nalo kuro keri yunge enge tirimomuni ka sen tungu tirimu wali kano kuro kerimuni kombu imbo naa pelina yu mepa purumu. Kano kuro kerimundo Jisasini nimbei, “Ongo wendo pa!” nimu kano wali iyemuni Jisas kanopa alako topa nimbe yu angilerimuna mainye tamalu pepa ru nimbelle nimbei, “Jisas, Gote Paa Olandopa Awilimunga Malo, nu peya na tendekuna tapu topo naa molombolo. Nu na kinye ambele ulu teni onioya? Nuni na ulure naa tewi nimbo walipo pilto,” nimu.

³⁰ Aku tepa nimu kano wali Jisasini iyemundo walipe pilipelie nimbei, “Nunge imbi nariya?” nimu kano wali iyemu yunge konopuna kuro keri awini peringimani tope tiringina nimbei, “Nanga imbi Awini,” nimu.³¹ Kano kuro kerimani Jisasindo ningei, “Lino wendo ongo, Goteni kombu keri paa mere mainyena linonga iye nomi Satan walite lipe mundumbelo kano kombumunga paio ungu naa niwi!” ningo waliko pilingi.

³² Akuna mai kembo tenga kongi awini imu nongo angileringina kanokolio yundo altoko ningei, “Ne kongimanga konopuna tuku pungo pepamili niwi,” ningi kano wali yuni “Manda, akuna paio!” nimu.

³³ Aku tepa nimu kano wali kano kuro kerima kano iyena wendo ongolio kongimanga konopuna pungo moloringi wali kano kongima lkiko no waruna maindo pungo no mongoluna no wangoringi.

³⁴ Kongi tapu iyemani terimu ulu kanokolio eno talopa leko pungolio, enoni kanoringi imbomando aku temanemu toko tilko puringi. Ulke kombu awilina moloringi imboma kinye ulke kombu kelomanga moloringi imboma kinye aku temanemu toko tilko puringi.³⁵ Kano temanemu pilingi imboma terimu ulu kanamili ningo wendo pungo Jisas molorumuna ongolio oi kuro keri awini konopuna peko ongo wendo puringi iyemu kanoko, yu Jisas kinye molopa, maminye topa, imbo konopu pepili molorumu ulu

kanokolio eno pipili koloringi. ³⁶ Jisasini terimu ulu kanoringi imbomani altoko oringi imboma ningo tiringi. ³⁷ Aku teko ningi ungu pilkolio, kombu Gerasa imboma pali pipili awili teko kolkolio Jisasindo puwi ningi kano wali yu pumbeindo nona andoli sipina tuku purumu.

³⁸ Yu pumbei terimuna kanopalie kuro kerima oi konopuna peko wendo oringi iyemuni yundo nimbei, “Na peya pambili!” nimbe walipe pilerimu. Nalo Jisasini yundo topondopa nimbei, “Molo. Nu ulkendo anjo pungo Goteni nu kinye tepa kondomo mele nunge imboma ningo tipuwi!” nimu. ³⁹ Kano wali yu anjo pumbe Jisasini nimu mele tembaindo yu ulke kombu awilina tuku moloringi imboma pali Jisasini yu terimu ulu nimbe tirimu.

Iye Jairus yunge lemenu kolumumu kinye kuro te topa naa kelerimu ambomu kinye Jisasini tepa koinjo ltimu

⁴⁰ Kano wali Jisas yu nomuna yakondo orumu wali yu ombalo ningo maku toko nokoko moloringi imbomani nu paa orono ningo konopu tiringi. ⁴¹ Juda imboma maku toko Gotenga ungu pilingi ulke nokorumu iye te, imbi Jairus, nomu kulendo akuna orumu. Omba Jisas kanopalie Jisas yunge kimbona nondopa omba komongo topa pondopa ⁴² yundo walipe pilipelie nimbei, “Nanga balo kelomu kolombai teremo kani nanga ulkendo peya pambili owi!” nimu. Kano balomu yunge lemenu tendekumu kau. Yu poinye 12 mele omba purumu. Altopa Jisas kano ulkena pumbei purumu wali yu peya puringi imboma aulkena topa tili peremo.

⁴³ Kano imbo peya puringimanga ambo te yu pena perimu walima pora naa nimu. Yu waliwali pena kau pepili poinye ki yupoko omba purumu. Yu doktamanga pumbe yu kuro topa kelepile nimbe andopa, yu kou mone noirimuma pali eno tirimu nalo kuro kanomu pora naa nimu. ⁴⁴ Kano ambomu Jisas purumuna umbulkondo omba, yunge wale pakolimunga pundumu ambolorumu kinye kuro torumumu pora nimu.

⁴⁵ Jisas pumbe molopili ambomuni aku ulu terimu wali Jisasini angilipelie imbomando nimbei, “Nanga wale pakoli narini lope tendemoya?” nimu. Imbomani pali enore molo ningi, kano wali Pitani yundo nimbei, “Ungu Mane Tilimu, imbo pulumu nu peya ekele meko purumele kanomu,” nimu.

⁴⁶ Nalo Jisasini altopa nimbei, “Na imbo lipo taponoro enge te omba wendo purumo ulu lipo manjipolio imbo te na lope tenderemo konupu lepolio nio,” nimu.

⁴⁷ Aku tepa nimu ungu pilipelie ambo kanomu yu lopeke manda naa tepa, yu terimu ulu Jisas pilipe molorumu ulu kanopalie yu pungu pungu nimbelie Jisas molorumuna mainye molopa tamalu perimu. Imboma pilko angilengei yuni kuro toromumu kelepile nimbe omba yu lope tenderimu wali walitikale koinjo purumu mele nimbe para tirimu. ⁴⁸ Jisasini yundo nimbei, “Ambomu, nani nu manda tepa koinjo limbelo konopu leniomuni nu koinjo punio kani konopu u nipili puwi,” nimu.

⁴⁹ Jisas yu aku tepa nimbe angilerimu wali Juda imboma maku toko Gotenga ungu pilingi ulke nokorumu iye Jirusinga ulkena molorumu iye te omba Jirusindo nimbei, “Nunge balomu paa kamukumu nomi ka akumo kani nu Ungu Mane Tili Jisas we meko naa wani!” nimu.

⁵⁰ Yuni nimu mele Jisasini pilipelie Jirusindo nimbei, “Mini naa ltewi nunge balomu nani manda lipo tapombo ningo enge ningo kau ipuki tiko molonio wali yu koinjo pumbelo,” nimu.

⁵¹⁻⁵³ Jisas Jirusinga ulkena ombalie ulkena tukundo imbo awini kondo kolko kola teko moloringina kanopalie enondo nimbei, “I balomu kolopa naa kolomo, we uru kau peremo kani eno kola naa teaio!” nimu. Nalo yu paa paimbo kolumumu ulu kanokolio, yuni aku tepa nimu wali enoni yu ungu taka tondoko owe tenderingi. Eno tiye kolopa yuni balomunga kiripina pumbei purumu wali we imboma pali tukundo peya naa pamili nimbe yu lombili andoli pokore, Pita kame, Jon kame, Jems kame, kano balomunga anumu lapa talo kinye, eno kau peya pamili nimu.

⁵⁴ Kano wali balomu lerimuna Jisas pumbe balomunga ki ambolopalie nimbei, “Balomu, makilko ola angiliwi!” nimu kano wali ⁵⁵ i kololi balomunga minimu altopa tukundo orumu wali yu walitikale ola angilerimu. Jisasini enondo nimbei, “Yu langire nopili tieio,” nimu. ⁵⁶ Yuni terimu ulu kanokolio balomunga anumu lapa talo elo paa mini lteringili. Yuni elondo nimbei, “Nani kinye tero ulu imbo tendo ningo naa tielio!” nimu.

9

Jisasini lipe mundurumu iye 12 Aposel nili akuma kongono tirimu

¹ Walite Jisasini yu lombili andoli iye 12 akumando yando waio nimbelie, enondo nimbei, “Eno kuro keru imbomanga konopuna mololima ongo wendo pangei ningo teangei nimbo, imbo kuro tolina teko koinjo liengei nimbo, eno enge tiro,” nimu. ² Aku tepalie enondo nimbei, “Eno pungo, Gote omba iye nomi king molombalo ungu tukumemu imboma ningo tilko andoko, kuro tolina teko koinjo liko paio! ³ Punge wali eno mele te naa meko we paio! Tu kape, wale lepo kape, kere langi kape, kou mone kape, naa meko we paio! Wale pakoli tendeku kau pakoko pungo, te peya naa meko we paio! ⁴ Ulke kombu tenga tuku pungolio akuna molongendo ulke tendekurenga tuku pungolio akuna kau peangei! Altoko kombu akumu tiye kolko tenga lupe pungolio akula teaio! ⁵ Ulke kombu marenga tuku pungolio, kombu pulu imbomani paa teko onge, peya peamili waio ungu naa ningo enonga ungu pilko naa linge lemo manda enoni aku kombuma tiye kolko wendo pungolio, aku imbomani eno liko tui tingemunga lino kinye naa molangei, kamukumu molko kenjengei ningo, aku kombumanga kungupo enonga kimbona angilimbelomu ga tiko noikolio tenga lupe paio!” nimu. ⁶ Aku tepa nimu wali kano iyema pungo, ulke kombumanga andoko, Gotenga ungu tukumemu ningo tiko, kuro tolina teko koinjo liko teliko andoringi.

Iye Nomi King Heroteni Jisas yu narinje nimbe pilerimu

⁷⁻⁸ Kombu Galili iye nomi King Heroteni Jisasini terimu mele pilipelie, i iyemu narinje konopu lepa pilipe tundurumu. Jisasini terimu ulumundo imbomareni i teko temane toko ningei, “Jon Imbo No Ltindilini kolopa makilipelie i ulu enge nilima teremo ningi. Mareni, Gotenga profet iye Elaija, yu altopa ombalo ningi kanomu, kinye omba aku tepa terimu ningi. Mareni profet iye oi koloringi akumanga te makilipe ola molopalie ulu enge nilima terimu,” ningo imbomani aku teko ningo moloringi. Aku ungu lupe lupe ningima pilipelie Heroteni yu paa pilipe tundupelie ⁹ nimbei, “Jon Imbo No Ltindilimunga pinyewemu topo pule toruna yu kolumu nalo i ulu enge nili lupe lupe teremona pilto iyemu yu narinje?” nimu. Aku tepa nimbelie i iye Jisas kanamboa nimbe molorumu.

Jisasini iye 5,000 langi tirimu

¹⁰ Jisasini nanga kongono tendepaio nimbe lipe mundurumu aposel iyema yu molorumuna yando ongolio enoni teringi mele yu ningo tiringi. Kano aposel iyema lipe mepa pumbe linono tenga lupe molamili nimbe eno ulke kombu Betsaida mepa purumu. ¹¹ Nalo we imbo pulumu eno akuna puringi mele pilkolio eno puringina lombili akilio leko puringi. Imboma oringina kanopalie Jisasini enondo paa onge nimbelie eno Gote omba iye nomi king molombalo ungu tukumemu nimbe tipe enonga kuro tolina tepa koinjo ltimu.

¹² Altopa ipupene, yunge ki tipi kanoli iye 12 yu molorumuna ongo yundo ningei, “I kombuna imbo te naa peremo. Langi te manda naa liko nonge kani ya maku toko moromele imbomando nini, eno pungo ulke kombu marenga langi topo toko liko nongo peliko pangei niwi!” ningi.

¹³ Aku teko ningi wali Jisasini lombili andolimando nimbei, “Enoni imboma kere langi liko tieio!” nimu kano wali enoni yundo ningei, “Ya langi awini molo. Bret kaloli kelo kite pakera kinye oma kaloli talo kinye aku langi koltalo kau litemo. Molo nuni lino kombu tenga pungo i imbomanga langi pame toko lindipemili ningo

ninoya?” ningo waliko pilingi. ¹⁴ Akuna, iye 5,000 mele moloringi.

Aku teko ningi wali Jisasini enondo nimbei, “Imbo 50 ningo lapu wamoko mainye molangei neio!” nimu. ¹⁵ Enoni aku teko imbomando ningi wali pilko liko aku teko mainye moloringi. ¹⁶ Aku wali Jisas yuni kano bret kaloli poko kinye oma talo kinye lipelie mulu kombuna olando tipe kanopa, Lapa Gotendo paa tereno nimbe, ambolopa pike lepa, lombili andolima moke tepa tipelie anjo imboma tieio nimu. Likolio, enoni anjo mainye moloringi imboma moke teko tiringi. ¹⁷ Eno nongo olo terimu wali lombili andolimani langi arikili lerimuma liko maku toko wale basket 12 toko peko tiringi.

Pitani Jisasindo nu Kraist nimu

¹⁸ Walite, Jisas yunu Gote kinye konge tepa ungu nimbe molorumu wali yu lombili andoli iye peya moloringimando walipe pilipelie nimbei, “Imbomani imbi leko na nari nimeleya?” nimu.

¹⁹ Enoni yundo topondoko ningei, “Mareni ningei nu Jon Imbo No Ltindilimu kolopalie makilipe ola moromomu ningo pilko, mareni ningei nu Gotenga profet iye Elaija yando omba moromo ningo pilko, mareni ningei nu Gotenga iye profet te oi koloringimanga te makilipe ola moromo ningo pimele,” ningi.

²⁰ Aku teko ningi wali yuni enondo walipe pilipelie nimbei, “We imbomani aku teko nimele nalo enoni na nari konopu ltemeleya?” nimbe waltindirimu. Pitani topondopa nimbei, “Nu Goteni lipo mundumbo nimbe kanopa ltimu iye Kraist,” nimu.*

Jisasini na mindili nombo kolopolio makilipo koinjo molombo nimu

²¹ Pitani aku tepa nimu ungumu Jisasini pilipelie enondo enge nimbe nimbei, “Na moro mele Pitani i nimo ungumu enoni anjo imbo tendo kape oi paa naa ningo para tieio!” nimu. ²² Kano wali Jisasini yu lombili andolimando nimbei,

“Iyemunga Malo mindili pulumu nom-balo. Juda iye awilima kinye, Juda Imbomanga nimbe Gote popo tondoli iye nomima kinye, Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iyema kinye, aku Juda imbomanga iye nomimani yu umbulu tiko yu toko kondonge. Yu wali talo ono kombuna pepalie wali yupoko tipemunga makilipe koinjo molombalo,” nimu.

²³ Aku tepa nimbelie Jisasini akuna maku toringi imboma palindo nimbei, “Imbo teni Na lombili andambo konopu lepalie wali, yunge mandopa ltemo konopuma topo mainye mundembo nimbe, na unjo poloheyana angilipo mindili nombo kolombo mele yuni aku tepa mele tembaindo i tepa nipili: Na yu lombili pumbaindo mindili nondu lemo paa manda, kolondu lemo paa manda nimbelie na lombili opili! ²⁴ Imbo teni na naa kolopo, ya maina kamukumu koinjo molopo kau pambo nimbelo imbomu yu kolopalie kamukumu molopa kenjipe kau pumbelo. Nalo imbo teni na konopu mondopalie nanga kongono teambo nimbe tembalo wali yu kolopalie yu molopa kondopa kau puli ulu pulumu kanopa limbelo. ²⁵ Imbo teni mai kombuna melema pali yuni yunu lipe noipe mai kombuna pali yu yunu nokopa molopalie altopa yu mini pali Gote naa molombalo kombuna pumbe mindili nomba molopa kenjilkanje akumu yuni penga telkaya? Aku molo. ²⁶ Imbo teni yu tonge konopu lepalie Jisas nanga Awilimu molo, na yunge ungumu naa pio nimo lemo Iyemunga Maloni yunge Lapanga melema pali nokoromo engemu ambolopa kinye yunu Iye Awili molopa au nimbe enge ambolopa pa enge nilina molopa Gotenga kongono iye kake teli enselema kinye ombalie wali imbo akumundo yunge imbore molo nimbelo. ²⁷ Nani enondo paimbo nimbo tiro. I angimelemanga mare oi naa kolkolio Gote iye nomi kingimu omba molopa kombu nokombaindo ombalo ulu kanonge,” nimu.

Jisasinga imbo kangimu te lupe apuwe

* **9:20:** Kraist yu Grik ungu te, akumunga pulumu i tepa: Goteni eno nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo nimbe kanopa ltimu iyemu.

lerimu

²⁸ Jisasini aku tepa nimbelie altopa koro te omba purumu wali yuni Pita kame, Jems kame, Jon kame, eno lipe meli Gote kinye ungu nembo nimbelie mulu kembona ola purumu. ²⁹ Yuni akuna Gote kinye ungu nimbe molopili yunge kumbekere alowa tepa yu panjirimu maminyema ena mele pa tepa imbomanga mongo yumi yami teremo mele aku tepa paa kake tepili molorumu. ³⁰⁻³¹ Kano wali koro oi moloringili iye awili, Moses kinye Elaija talo, elo mulu kombuna molkolio mainye ongo pa terimuna ongo angilkolio elo kinye Jisas kinye enoni Jisas yu ulke kombu awili Jerusalem akuna Goteni yundo tewi nimu mele tepa kolombalo ungu ningo angileringi. ³² Pita kinye, yu peya moloringi iye talo kinye, eno tiye tepa uru mele mele nimu nalo altoko eno makilko imbo konopu pepili molkolio Jisas yunge kangsi alowa tepa molopa, ena mele pa tepa, yu kinye iye talo peya angileringilina kanoringi. ³³ Aku iye talo pungili puringili wali Pitani Jisasindo nimbei, “Ungu Mane Tilimu, lino ina moromolo penga lepamo. Linoni ulke takai yupoko takondamili! Te nunge, te Mosesinga, te Elaijanga takomolo!” nimu. Pita yuni niwi ungu maa toromona we orumu unguire nimu.

³⁴ Pitani aku tepa nimbe molopili kupe te wendo omba eno aku torumu wali eno pipili koloringi. ³⁵ Kupe torumuna tukundo ungu te wendo ombalie nimbei, “I iyemu nanga malo. Nani enonga nimbo yu kanopo lipo munduru. Yuni ungu nimbeloma pilko lieio!” nimu. ³⁶ Aku ungumu nimbe kelerimu wali Jisas yunu kau we angilerimuna kanoringi. Enoni aku teko kanoringi ulu anjo naa ningo para tiko, imbo tendo kape oi naa ningo tiringi.

Jisasini kuro keru te makororumu

³⁷ Ipu leli oi Jisas muluna mainye ombai orumu wali imbo awini yu lingei oringi. ³⁸ Oringimanga iye teni Jisasindo nimbei, “Ungu Mane Tilimu, nanga ungulu kelomu, yu nanga ungulu tendekumu kau, kondo kolko liko tapowi nimbo konge tero.

³⁹ Yunge konopuna kuro keru te peremomuni yu lipe mindili tipe toromo wali ungulumuni are nimbe, mainye pungu pungu topa ltemo wali kerena apupu topa ltemo. Yu aku tepa waliwali teremona ungulumu tepa bembo tirimo. ⁴⁰ Nunge lombili andolimando aku temanemu topo tipo enoni kano kuro kerimu makorangei nimbo konge tendu nalo eno manda naa tenge,” nimu.

⁴¹ Aku tepa nimu wali Jisasini eno iri topalie nimbei, “Kinye moromele imboma eno Goteni manda teremo mele enge ningo ipuki naa tirimele. Eno ungu naa pileli moromele imboma, na eno kinye wali ambe tepo molopo, eno umbuni teremo mele wali ambe tepo mendemboa,” nimbelie, kano iyemundo nimbei, “Nunge ungulumu na morona meko owi!” nimu.

⁴² Mepa ombai orumu wali kano kuro kerimuni ungulu kanomu topa lipe mainye mundupelie yu torumu kano wali Jisasini kuromu iri topalie wendo pupili nimbe ungulumu tepa koinjo lipelie, yu koinjo molorumu wali yunge lapa tirimu. ⁴³ Aku terimu ulu kanokolio imboma Gotenga engemu pilkolio mini lteringi.

Na tongena kolopolio nalo makilipo koinjo molombo nimbe Jisasini wali talo tenderimu

Yuni terimu mele eno pungu pungu ningo mini lteko molangei Jisasini yunge lombili andolimando nimbei, ⁴⁴ “I nio mele pilko kondaio! Iyemunga Malo tonge iyemanga kindo liko tinge,” nimu. ⁴⁵ Nalo yuni nimu ungu pulumu naa pilkolio enoni kano ungumunga pulumu yu waliko pilingeindo pipili koloringi. Goteni eno kano ungumunga pulumu i teli oi naa pilengei nimbe terimu.

Kiyendo molombo konopu lenge lemo i ulumu teaio

⁴⁶ Kano wali Jisas lombili andolimani eno enongano nendo yando ungu mele nale tekolio ningei, “Linonga iye nari imbi ola moromoya?” ningi. ⁴⁷ Enoni aku konopu leringina lipe manjipelie, Jisas yu bakulu te lipe yu molorumuna nondopa mondopalie enondo nimbei, ⁴⁸ “I bakulumu kanaio! Imbo teni na Awilimu

konopu mondoro kani i bakulu mele panjipo limbo nimbelo imbomuni aku ulu tembalomunga na kape panjipe limbelo. Na aku tepa panjipe limbelomunga kano imbomu yuni na lipe mundurumu Gote kape panjipe limbelo. Enonga iye teni na mainye molopo, na imbi te olandopa naa molopili! Iye te lupe imbi olandopa molopili nimo iyemu yu olandopa molombalo," nimu.

Jisasini nimbei, "Lino kinye opa pule naa toromele imboma linonga opa kalalema," nimu

⁴⁹ Jisas lombili andoli iye Jononi Jisasindo nimbei, "Ungu Mane Tilimu, iye teni nunge imbi lepa kuro keru imbomanga konopuna molongemando ongo wendo paio nimbe temona kanomolo. Aku tepa kanopolio yu lino peya tapu topo naa moromolo kani yundo nu aku teko naa tewi nimolo," nimu.

⁵⁰ Aku tepa nimu wali Jisasini yundo kano iyemuni terimu ulumundo nimbei, "Linondo opa pule naa tomo lemo aku imboma linonga opa kalalemu moromo kani enoni imbo aku tembalomando molo naa neio," nimu.

Jisas Jerusalem pambo nimbelie pumbei purumu wali Samaria kombu moloringi imbomani yu panjiko naa ltingi

⁵¹ Kano wali Jisas ulke kombu awili Jerusalem yu kolopale mulu kombuna olando pumbelo walimu nondopa wendo orumu lipe manjipelie Jerusalemendo pambo nimbelie purumu. ⁵² Yu lombili andoli iye mare lipe mundupelie nimbei, "Kinye ipu leli kombu Samaria ulke kombu te nondopa lembalona peamili kani eno akuna pungo lino manda pemolo ulke te koroko lieio," nimu. ⁵³ Nalo kano Samaria imboma eno kinye Israel imboma kinye opa pule molkolio yu Jerusalemendo pumbei purumu ulu kanokolio enoni ya manda naa penio, molo ningi. ⁵⁴ Aku teko ningo teringi ulu kanokolio yu lombili andoli iye Jems kinye Jon taloni yundo ningili, "Awilimu, iltoni mulu kombuna tipe wendo omba i Samaria Imboma nomba kondopili nembili konopu ltenoya?" ningo waltindiringili. ⁵⁵ Nalo yu topele topa

kanopalie, elo ningo kenjirimbele nimbe iri torumu. ⁵⁶ Yu kinye eno waye ulke kombu tenga pungo pepuringi.

Jisas lombili andoromolo mele ungumu

⁵⁷ Eno aulkena pungei puringi wali iye te omba Jisasindo nimbei, "Nu punio kombumanga pali nu lombili ombo," nimu wali ⁵⁸ Jisasini yundo nimbei, "Piliwi! Owa takera kowana peremele kape, muluna mangoromele kerama manga takoko peremele nalo nanga moro kombu te naa ltemo kani!" nimu.

⁵⁹ Kano wali yuni iye te lupendo nimbei, "Na peya pambili lombili owi," nimu wali kano iyemuni topondopa nimbei, "Awilimu, oi pumbo nanga lapa peya molopolio pele yu kolombalo wali ono tepolio nu lombili ombo," nimu.

⁶⁰ Pilipelie Jisasini yundo nimbei, "Nanga ungumu naa pilko we koromele imboma enoni kolongema ono teangei nalo nu Gote omba iye nomi king molopa imbo nokombalo ungu tukumemu imboma pilengei ningo tilko andowi!" nimu.

⁶¹ Kano wali iye teni yundo nimbei, "Awilimu, nu lombili ombo nalo oi pumbo nanga imboma kondo kolopo molaio nimbolio altopo nu lombili ombo," nimu kano wali ⁶² Jisasini yundo nimbei, "Na lombili ombo nimbe ombalie nondopa tiye kolombalo imbo te yu Gote iye nomi king molopa nokombalo kombumunga kongonomu manda naa tembalo," nimu.

10

Jisasini iye 72 kongono teangei nimbe lipe mundurumu

¹ Altopo Jisas ulke kombu awili Jerusalemundo pumbei pumbelie, yu pumbei purumu ulke kombu marenga iye 72 akumanga talo talo nimbe kumbe lepa lupe lupe lipe mundurumu. ² Eno lipe mundupelie ungu iko topa nimbei, "Poinyena langi pulumu nowilepa peremo nalo kano langi pungo liko noinge imboma koltalo kani Poinye Pulu Iyemuni kano langimu liko noiko kongonomu pungo teangei imboma poinyena lipe mundupili ningo konge teaio! ³ Eno Gotenga kongonomu pungo tendeliko andonge wali

we imbomani eno mindili liko tinge lipo manjipolio eno kano kongonomu tendepangei nimbo eno lipo munduro. ⁴ Pungolio, wale lepo kape, kou mone kape, mele wale kape, kimbo su alowa teko mondongema kape naa meli we paio! Aulkena onge imboma kanokolio enondo ungu te naa ningo we paio!

⁵ Ulke kombu tenga tukundo pungolio akuna,” neio! ⁶ Aku teko ninge wali aku ulkena konopu penga pepili molambo nimbe imbo te molomo lemo yu konopu penga pepili molombalo. Molo aku teko ninge wali kano ulkena. konopu penga pepili molambo nimbe imbo te naa molomo lemo enonga ninge ungumu yu kinye naa pembalo. ⁷ Punge ulkena paa peangei! Kongono teremo iyemu yu melema paa tirimele kani ulke pulu iyemuni langi timbeloma naio! Ulke pinepine naa andaio!

⁸ Ulke kombu tenga tuku pungolio, kano ulke kombu pulu imbomani enondo, paa onge, lino peya molamili waio ninge lemo eno langi tingema nongo, ⁹ akuna kuro tombalo imboma teko koinjo liko, enondo ningei, “Eno moromelena Gote omba iye nomi king molopa lino nokombalo walimu nondopa omo,” neio! ¹⁰ Molo ulke kombu tenga tuku pungolio kano ulke kombu pulu imbomani enondo eno ambe telka ongeya, anjo pame ninge lemo eno pungo aulkena angilkolio enondo ningei, ¹¹ “Enonga kombumunga mai kungupo, linonga kimbona angiltimoma kulu topolio pamili! Aku tepo temolo wali aku imbomani i teko pilengei: Linondo peya molamili waio ungu naa ningi kani akumunga Goteni enondo mulu kombuna peya molamili waio ungu naa nimbelo. Akumu pilengei ningo aku teko ningolio ungu te peya enondo kamukumu ningei, ‘Eno lepi lepi tamili pilengei! Eno moromelena Gote omba iye nomi king molopa imboma nokombalo ulumu nondopa omba ltemo,’ neio! ¹² Nani enondo i tepo paimbo nimbo tiro, Gotenga kot waimu wendo ombalo wali ulke kombu Sodom imboma oi ulu pulu keru pulumu teringi nalo enonga kot kelo mele pembalo. Nalo

i imbo enondo peya molamili waio ungu naa ningo, enonga ungu pilko naa linge imboma, kot waimu wendo ombalo wali enonga kot awilimu pembalo,” nimu.

Jisasini ulke kombu marenga imboma molko kenjengei nimu

¹³ “Ulke kombu Korasin kinye Betsaida talo akuna moromele imboma molko kenjirimele! Aku ambe temona nio? Nembo! Kano ulke kombu talonga tukundo ulu enge nili pulumu teru nalo akuna moromele imboma konopu topele naa toromele. Ulke kombu Tair kinye Saidon talonga tukundo ulu enge nili te naa teru nalo kano kombu talonga tukundo nani ulu enge nili aku tepo telka kanolemalanje, kano ulke kombu talonga imbomani eno ulu pulu keru teremelema oi tiye kolko, konopu umbulu liko lino imbo kerima ningo keku tapuwe tiko molko, konopu topele tolemala. ¹⁴ Kano ulke kombu talonga moloringi imbomani nani ulu enge nili teru mele naa kanoringi akumunga kot waimu wendo ombalo wali kano ulke kombu Tair kinye Saidon talonga imboma ulu pulu keru teringi nalo enonga kot kelo mele pembalo. Nalo eno ulke kombu Korasin kinye Betsaida talonga imboma na ulu enge nili teru mele kanokolio konopu topele naa toromele imboma, kot waimu wendo ombalo wali enonga kot awili pembalo. ¹⁵ Ulke kombu Kaperneam imboma enoni mulu kombuna pumbo molamili konopu ltemeleya? Aku manda molo. Enoni nanga unguma waliwali pimele nalo konopu topele naa toromelena eno kombu kerina pungo molonge.

¹⁶ Eno kinye kongono lipo munduro iye- mando ungu te peya nembo! Enoni ungu ningema pilipe limbelo imbomuni nani ungu nio ungumu pilipe limbelo. Enoni ungu ningema naa pilipe, lino peya molamili naa nimbe tembalo imbomuni na kinye peya naa molambili nimbelo. Nando peya naa molambili nimo imbomuni Gote, na lipe mundurumu iyemundo peya naa molambili nimbelo,” nimu.

Iye 72 Jisasini lipe mundurumu kelko yando oringi

17 Walite Jisasini lipe mundurumu iye 72 yu molorumuna paa tono kolko yando ongolio enoni yundo ningei, “Awilimu, linoni nunge imbi ambolopo kuro kerima kape linoni ungu nimoloma pilko maindo moloringi,” ningi.

18 Jisasini enondo nimbei, “Kuro kerimanga nomi Satan kariapa mele tepa, topa mainye mundurumu nani kanoru. 19 Pileio! Eno enge tiru. Eno waimbe keru molo lindi keru aku melema naa kanoko kambulunge wali aku melemani eno nanga imboma ulure naa tepili nimbo eno kano engemu tiru. Lino kinye opa pule iye Satan yu paimbo enge peremo nalo eno kano enge tirumunga yuni eno ulure manda naa tembalo. 20 Nalo aku tepa niomunga tono naa kolko, kuro kerima enonga ungumu pilkolio maindo moromelemunga tono naa kolko; Goteni mulu kombuna molopa enonga imbima topa mondorumumunga tono kolko molaio!” nimu.

Jisasini Gote paa tereno nimbelie kapi nimu

21 Mini Kake Telimuni Jisas tepa paa tono tenderimu wali Jisasini Gotendo nimbei, “Ara, mulu mai talo nokoko morono iyemu, nu kapi nio. Imbo mareni eno none tekolio i teko ningei, lino pilipo kondopo, kanopo kondoromolo ningo pimele. Aku teko ningo pimele imboma eno nani tero ulumanga pulumu naa pilengei ningo eno naa ningo tirinu kanomunga nu kapi nio. Imbo bakulu mele molko, nani nio unguma komu tendeko moromele imboma kau nani tero ulumanga pulumu pilengei ningo, eno ningo tirinu kanomunga nu kapi nio. Paimbo Ara, nuni i tereno mele oi aku teko pilko penga pilerinu,” nimu.

22 Gotendo aku tepa nimbelie imbo moloringimando nimbei, “Melema pali Arani na tirimu. Imbo teni Maloni paa paimbo kanopa imbi tirimo imbo te molo, Lapani kau kanopa imbi tirimo. Lapa kanopa imbi tirimo imbo te molo. Maloni kau yu kanopa imbi tirimo, Maloni Lapa lipo ondambo nimbelo imbo akumani Lapamu kanoko imbi tinge,” nimu.

23 Altopa yu lombili andoli iyema eno enonga moloringi wali enondo nimbei, “Eno mongoni karomele ulumanga eno tono kolko molaio! 24 Nani enondo i tepo paimbo nimbo tiro. Oi moloringima, Gotenga iye profetema kinye, iye nomi kingima kinye, enoni i kanoko moromele uluma kanongeindo kanamolola ningo moloringi nalo naa kanoringi. Eno kinye pilko moromele unguma pilingeindo pilemboa ningo moloringi nalo naa pileringi,” nimu.

Juda imbomanga opa pule iye teni Juda iye te lipe taporumu

25 Gotenga ungumanga pulumu pilipe imboma mane tili iye teni yuni ambele ungu nimbeldonje, nimbe kenjimbeldonje pilembo nimbe Jisasindo walipe pilipelie nimbei, “Ungu Mane Tilimu, na ambe tepolio molopa kau puli ulu pulumu limboya?” nimu.

26 Jisasini yundo nimbei, “Gotenga ungu manema Mosesini bukuna torumu bukuna kanokolio ambe tepa nimbe moromo, kanoronoya?” nimu.

27 Yuni topondopa nimbei, “Gotenga ungu manemani nimbei, Enonga konopumuni kinye minimuni kinye kangimunga enge peremomuni kinye lipe manjilimu kinye kanomani pali enonga Awili Gote kau enge ningo konopu mondaio!

Enoni enono yu mele mele konopu mondoko kondo kolko nokoromele mele aku tekola pulu lemo imboma konopu mondoko nokoko molaio, (Lo 6:5; WKP 19:18) nimbe peremo,” nimu.

28 Jisasini yundo nimbei, “Nu paimbo ninomu. Nu aku teko tenio lemo molopa kau puli aulkena punio,” nimu.

29 Nalo Gotenga ungumanga pulumu pilipe imboma mane tili iyemuni imbo mani na paa pimo iyemu ningo pilengei nimbelie waltindipe nimbei, “Nanga pulu ltemo imboma naimele ya?” nimu.

30 Jisasini ungu te topondopa nimbei, “Jura iye te ulke kombu awili Jerusalem tiye kolopa ulke kombu Jeriko pumbei purumu wali wapu noli iyema ongo yunge

maminye toroko kulko liko yu toko noiko eno puringi. ³¹ Aku wali Juda imbomanga nimbe Gote popo tondorumu iye te kano aulkemunga mainyendo pumbei pumbelie, iye aulkena lerimumu omba kanopalie yu lerimuna tiye kolopa aulke kule ekon-dondo omba purumu. ³² Aku tepala altopa Gotenga kongono tendeli talape Livai nili iye te iyemu toko noiringina omba kanopalie yu lepili kelepa aulke kule ekon-dondo omba yu purumula. ³³ Nalo kombu Samaria iye te kano aulkena pumbei ombalie iyemu lerimuna omba kanopalie yu kondo kolopa, ³⁴ lerimuna nondopa pumbe kangina toringimanga kopongo kinye no wain kinye ondopa kandon-dopalie laku tendepa ka tondopalie, altopa yuni yu kangulupe ola lipe yunge kongi donki umbuluna ola noipe mepa pumbelie imbo ponenge pepundala teringi ulke tenga mepa pumbe noipe nokopa molorumu. ³⁵ Peringili wali ipu leli oi yu pumbei tepalie, kou 5 kina mele wendo lipe ulke pulu iyemu tipelie nimbei, 'Yu nokoko kondaio! Pele i tiro koumu manda naa temo lemo nunge kou mare olandopa pumo lemo i aulke altopo yando ombolio nunge kou pundu tombo,' nimbe Samaria iyemuni nimu," nimbe Jisasini i tepa nimu.

³⁶ Jisas yuni aku tepa nimbelie nimbei, "I iye yupoko ongo puringimanga iye wapu nolimani toko noiringi iyemunga pulu lerimu iyemu nariya? Juda iye oi pulu polko ongo kanoko we ongo puringili iye talonga te molo yunge opa pule iye akilio lepa orumu iyemuya?" nimbe walipe pilerimu.

³⁷ Gotenga ungumanga pulumu pilipe imboma mane tili iyemu yuni nimbei, "Iyemuni yu we kondo kolumu iyemu lepamo," nimu.

Kano wali Jisasini yundo nimbei, "Nu aku teko pungo tepuwi!" nimu.

Jisas kinye ambo Marta Maria talo peya moloringi

³⁸ Kano wali Jisas kinye yu lombili andolima kinye eno ongo pungolio ulke kombu tenga pumbelie ambo Martani yunge ulkena peya molamili owi nimu wali yu akuna purumu. ³⁹ Marta yunge angenu Maria molopalie yu Jisasini ungu

tukume nimomu pilembo nimbe Jisas molorumuna omba nondopa mainye molopalie, Jisas ungu nimbe molorumu mele yu pilipe molorumu. ⁴⁰ Nalo Marta yunu langi kalopa, kongono tepa molopalie yu kongono awini lerimu wali kano kongonomu kau konopu lepalie Jisas molorumuna pumbelie nimbei, "Awilimu, nanga angenu na lipe naa tapondoromona na nanu kau langi timboindo kongono tepo molto kanokolio kondo naa teremoya? Yuni na omba lipe tapopili niwi!" nimu kano wali ⁴¹ Jisasini yundo topondopa nimbei, "Ambo Marta, ulu awinimanga nu konopu awini liko munduko konopu umbuni tepili morono ⁴² nalo ulu tendeku kau nu naa pilko tereno. Ulu pengamupe Mariani teambo nimbelie nanga ungumu pilipe moromo. Akumunga molo naa nimbo," nimu.

11

Gote kinye ungu ningo kongo tengeimunga ungu pulumu Jisasini Yu lombili andolimando ungu nimbe tirimu

¹ Walite, kombu tenga, Jisas yu Gote kinye ungu nimbe molopalie nimbe pora tirimu kano wali yu lombili andoringi iye teni yundo nimbei, "Awilimu, lino Gote kinye ungu nimolo mele oi Jon Imbo No Ltindilimuni yu lombili andoringi iyema mane tirimu mele lino aku teko mane tiwi!" nimu.

² Aku tepa nimu wali Jisasini enondo nimbei, "Eno Gote kinye ungu nemili ningo i teko mele neio:

Mulu Kombu Ara Gote,
Imboma nunge imbi wengenderimu nengei.

Mulu kombu nokorono mele mai kombu aku teko nokowi.
Mulu kombu ungu tenge peremo mai kombu aku teko tenge pepili.

³ Kinye lino kere tiko molowi.

⁴ Imbomani lino teko kenjinge uluma tiye kolomolo mele

linonga ulu kerima liko ltendewi.

Lino manda manjili uluma ombalo wali tiye naa kolowi.

Iye kerimunga kina wendo liwi, ningo aku teko neio!" nimu.

⁵ Aku tepa nimbelie enondo ungu te peya nimbei, “Nu nunge pulu lemo imbo te paa ipu leli amburume pembalona pungolio yundo nini, ‘Ango, kere langi mare tiwi!’
⁶ Iye ponenge te kombu tenga pumbeindo nanga ulke pembai oromo nalo na gai te naa ltemo kani nuni na kere langi mare tiwi,’ nilina kinye
⁷ yuni nundo nimbei, ‘Nuni na umbuni te aku teko naa tiwi! Bakuluma kinye oi nambu tipo uru pemolo kani na makilipo wendo ombo, nu manda naa timbo, molo,’ nilka.
⁸ Nani enondo nimbo tiro: Yu angenu moromomunga makilipe gai naa tilka nalo nuni yu kimbo kai tiko konge terenomunga yu tiye kolopa wendo omba gai nilina mele tilka nimbo tiro.

⁹ Aku lemo, Gote konge ninge wali altoko konge ninge melema yuni eno timbelo kani yu konge neio! Melema korokolio altoko koronge melema kanoko linge kani melema koraio nambu gaungau tinge wali Goteni enonga nambu tondombalo kani nambu gaungau tieio!
¹⁰ Imbo te Gote walipe pilipelie yu melte limbelo. Imbo te melte korombalo wali altopa korombalo melema kanopa limbelo. Imbo te nambu gaungau timbelo wali Goteni yunge nambu tondombalo. Akumunga eno waliwali Gote konge teko, melema koroko, nambu gaungau tiko molaio!

¹¹ Enonga iye te yunge malo omba ara, oma te nambo tiwi nilka wali yunge lapani waimbe keru te tilkaya? Aku naa tilka.
¹² Molo yuni ara, kera mulu te nambo tiwi nilka wali yunge lapani lindi molo makena te lipe tilkaya? Aku tepa manda naa tilka, molo.
¹³ Eno konopu keru pepili moromele imbomani enonga bakuluma mele penga aku teko manda tirimele. Altopa enonga Mulu Kombuna Moromo Lanieni mele paa olandopa naa timbeloya? Olandopa timbelo. Imbomani yundo Mini Kake Telimu linonga konopuna omba pepili tiwi ningo konge ninge imboma yuni eno paa timbelona linge,” nimbe Jisasini nimu.

Jisas Yukuromanga nomi Belsebulningo peya kongono tapu toko terembele ningi ungunu

¹⁴ Jisasini ungu naa nili kuro keru te iye tenga konopuna molorumumu makorombai makororumu. Kuro kerimu wendo omba purumu wali ungu naa nili iyemuni ungu nimu. Imbomani aku ulumu kanokolio konopu awini leringi.
¹⁵ Nalo imbo mare Jisasindo konopu keru panjiringi kanomani ningei, “Kuro kerimanga nomi Belsebulini yu lipe tapon-doromona yuni kuroma makororomo,” ningi.
¹⁶ Imbo marenu Jisas manda manjiko kanonge ningei, “Nu paimbo Goteni lipe mundurumu lemo mulu kombuna ulu enge nili te kanamili tewi,” ningi.

¹⁷ Nalo enoni yu Goteni lipe mundurumu iye te molo, yu we iyere konopu leringi konopu lipe manjipelie yuni enondo nimbei, “Kombu tendekuna iye taloni na i kombumunga undukana na kau iye nomi molomboi ningolio imboma mokemake leko opa tengele lemo aku kombumu bebmo nimbelo. Ulke tendekuna peremele imbomanga imbo taloni nani kau i ulkemu undukana nokombo ningolio moke make teko opa tenge lemo aku ulke lapumu pora nimbelo.
¹⁸ Aku tepala, kuro kerimanga nomi Sataneni nokoromo talapemu tungu tikolio opa telemalanje yu nokoromo talapemu ambe teko manda molemalanje? Manda naa molemala. Enoni nando Belsebulini yu lipe tapon-dorumona yuni kuro kerima makororomo nimele. Aku telkanje Belsebul yunge talapemu pora nilka.
¹⁹ Molo paimbo Belsebulini na lipe tapon-domo lemo enonga imbomani kuro kerima makororomele wali narini eno lipe tapon-dorumona makororomeleya? Enonga iye kuro kerima makororomele imbomani nando nimele unguma aku imbomani pilko apurukolio kolo toromele lepamo ninge.
²⁰ Nalo Goteni na lipe tapon-dorumona nani kuroma manda makorundu lemo Gote eno nokopa iye nomi kingimu molombalo waimu eno moromelena wendo oromo.

²¹ Iye keru teni enge nimbe opa melema ambolopa mune mondopa yunge ulke awili nokopa kondoromo wali yunge ulkena tuku ltemo melema imbo te omba manda wapu naa ltime.
²² Kano opa melema ulke awili nokoromo pulu iyemuni akumani

nani nanga melema manda nokopo kondombo nimbe pilipe ambolopa moromo, nalo yunge opa pule iye te enge olandopa peli ombalie yu tombai tepalie yuni ulke awili nokoromo iyemu topa mundupe yu amboromo opa melema kinye yunge ulkena noirimo melema kinye opa pulemuni wendo lipe pumbe yunge pulu lemo imboma moke tepa tirimo.

²³ Na naa tapondoromo iyemuni na tombai teremo. Na kinye kongi sipsipima tapu topa tukundo naa ltimo imbomuni kongi sipsipima tepa talopa tirimo,” nimu.

Kuro kerimu kelepa oromo

²⁴ Jisasini ungu te peya nimbei, “Kuro keru te iye tenga konopuna wendo ombalie, no naa mololi kombumanga yu pumbe manda koro molombalo tenga kororomo. Te naa kanopa ltendepalie yuni nimbei, ‘Na oi molopolio wendo oru ulkemunga kelepo pumbo kanopamboi,’ nimo. ²⁵ Yu omba yu oi molorumu ulkena kanoromo kinye, ulke pureme mepa tepa penga tepa we lepa imbo te naa moromo ulu kanopalie, ²⁶ yu wendo pumbelie, kuro keru paa olandopa enge nili 7 lipe mepa omba eno peya kano ulkena tukundo pungo moromele. Paimbo kano iyemu oi molopa kenjirimo nalo altopa paa olandopa molopa kenjirimo,” nimu.

Imboma penga teko molonge ulumu Jisasini nimbe tirimu

²⁷ Jisasini aku tepa nimbe molopili maku toko moloringina ambo teni ungu enge nimbe nimbei, “Nu paa teko kondoromunga ambo nu mepa ame tirimumu yu malo,” nimu.

²⁸ Jisasini nimbei, “Yu aku tepa moromo nalo imbo Gotenga ungumu pilko liko teko moromele imboma eno paa olandopa malo,” nimu.

Imbomani Jisasini ulu enge nili te tepili kanamili ningi

²⁹ Jisas molorumuna imbo pulumu tukundo tukundo ongo liko maku toringi wali yuni enondo nimbei, “Kinye maina moromele imboma imbo kerima kau moromele. Eno teko kenjiko Gote liko naa ipuki tirimele kano imbomani Goteni

kau ulu enge nilima manda teremo mele kanamili tewi ningo na konge teremele. Nalo te naa kanonge. Goteni yunge oi molorumu profet iye Jona kinye ulu enge nili terimu mele akumundo kau kanoko pilinge. ³⁰ Profet iye Jona oi tepa molorumuna kanokolio Ninive imbomani Goteni ulu te terimuna kanoko imbi tiringi aku tepa mele Iyemunga Malo tepa molombalona eno i waina moromele imbomani kanonge. ³¹⁻³² Oi ulke kombu Ninive imboma paimbo ulu pulu kerima teko moloringi nalo Jonani Gotenga nimbe munduli ungu nimbe tirimu wali enoni teko kenjiringi ulu keru pilkolio konopu topele toko molko kondoringi. Aku ulu teringimunga kinye moromele imbomani na Jonanga olandopa moro iyemunga ungumu liko tui tirimelemunga kot walimu wendo ombalo wali Ninive imbomani ningei, ‘Lino Jonanga ungumu pilipo ltimulu nalo eno Jonanga olandopa molorumu iyemunga ungumu liko tui tiringi imboma aku teringimunga mindili nangei,’ ningei. Oi lino Israel imbomanga iye nomi King Solomon yu iye paa enge peli molopa, yu iye lipe manjili molorumu. Kombu Sipa ambo nomi Kwin pilipelie, Solomon yunge konopu paa penga lipe manjipelie ungu pengama kau nimu mele pilimbeindo yu kombu tulena molopalie, wali awini aulkena pelipe orumu. Aku tepa terimumunga, kinye maina moromele imbomani na iye nomi Solomononga olandopa moro iyemuni nio ungumu naa pilko, liko tui tirimelemunga kot waimu wendo ombalo wali kombu Sipa ambo nomi Kwinini nimbei, ‘Nani Solomononi ungu penga nimu mele pilimboindo aulke tule oru nalo Solomononga olandopa molorumu iyemuni nimu ungumu eno naa pilko, we konopu leringi imboma aku teringimunga mindili nangei,’ nimbelo,” Jisasini nimu.

Enonga konopuna pa tepili ungu nimu

³³ Jisasini aku tepa nimbe pora tipelie ungu te peya nimbei, “Imbomani tipe lam kandokolio polona maindo naa mondoko, mingina tuku naa mondoko tekolio, ulkena tuku pa tepili, imbo ongema kombu kanangei ningo ltemo

polona ola noirmele. ³⁴ Nunge mongo nunge kangimunga lam mele moromo. Nunge mongo penga tepa angimo wali nu kangi pali pa tepili molko nu andoko kondorono. Nalo nunge mongo keru lembalo wali nunge kangi pali tumbulu topili andonio. ³⁵ Akumunga nunge konopuna tukundo tumbulu naa topili ningo konopuna tukundo pa kau tepili ningo tiri tewi nio. ³⁶ Nunge konopuna tukundo pa tepa tengepeya tepili molko tumbulu tendeku kape naa topili molonio wali nunge kangu konopuma pali pa tepili molonio. Lamemu pa teremona karomolo mele nunge konopu pa tepili molonio,” nimu.

Farisi iyema kinye, Gotenga ungumanga pulumu pilko ningo tili iyemando, Jisasini iri torumu

³⁷ Jisasini ungumu nimbe pora tirimu wali Farisi iyemanga teni Jisasindo nimbei, “Kere langipeya nambili owi,” nimuna yu kinye pumbe langi nombaindo mainye molorumu. ³⁸ Nalo yu oi ki kulumie naa topalie langi we norumu ulu kanopalie kano Farisi iyemuni konopu awini lipe mundurumu.

³⁹ Jisasini yu konopu lipe mundurumu mele lipe manjipelie ungu iko topalie yundo nimbei, “Eno Farisi iyema plet kinye kap kinye tawendo kulumie toromele nalo akumunga tukundo kalaro pulumu moromo. Ulu pulu kerima kinye, melema wapu ltimele ulu pulumu kinye akuna peremo. ⁴⁰ Eno paa keke lepo toromele. Kangi terimu iyemuni konopumu peya naa terimuya? Peya talo terimu kani eno kangu no leko kake tepili moromele mele aku teko enonga konopu kake tepili molonge lemo manda. ⁴¹ Eno konopu topele tokolio imbo koropama kondo kolko enonga noirmele melema tinge wali enonga konopu kalaro moromomu kolo wangopa kake tepili,” nimu.

⁴² Jisasini Farisi iyema iri topalie nimbei, “Eno Farisi iyema mindili nonge. Enoni poinyena oromo mele keloma lkepa moi kemu aku tepa melema meko kambu toko 10 10 ningo liko noikolio te te ningo wendo liko Gotenga kongono tendeli iyema tiemili ningo tirimele. Goteni aku

teko Teαιο nimu mele enoni teremele nalo aku ulu olandopama naa teremele. Ulu tumbi nilima naa teko, we imboma kondo naa kolko, Goteni imboma konopu mondoromo mele eno anjiko imboma konopu naa mondoromele. Aku teko ulu olandopa mele telemelanje penga. Kinye ulu mainyendopama teremele mele munduko naa kelkolio aku uluma kinye ulu olandopama kinye waye talo telemelanje paa penga. Nalo aku teko naa teremelemunga eno mindili nonge.

⁴³ Eno Farisi iyema, Juda Imboma maku toko Gotenga ungu pileli ulkena pungo mainye molongeindo eno polo wambana lino kau molamili ningo akuna konopu tiko moromele. Eno Farisi iyema maket kombuna iye nomi kelkele toko andonge wali we imbomani lino kapi nengei konopu ltimele. Aku teremelemunga eno mindili nonge.

⁴⁴ Eno Farisi iyema imbo ono kombu tenga imbo ina ono teremele ningo naa pilko wakulu tiko kimbo kamburumele mele eno moromele kani eno mindili nonge,” nimu.

⁴⁵ Jisasini aku tepa nimu ungu pilipelie Gotenga ungumanga pulumu pilipe nimbe mane tili iye teni yundo nimbei, “Ungu Mane Tilimu, nuni Farisi iyema aku teko iri toronomunga lino kape iri torono konopu ltemolo,” nimu kano wali ⁴⁶ Jisasini eno kinye iri topalie nimbei, “Paimbo nino. Eno Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iyema mindili nonge. Enoni ungu mane tiko teaio nimele mele we imboma eno pilkolio tengeindo umbuni koromele. Mindili teko umbuni awini munge mele meangei ningo tikolio enoni enongano lipo tapondopo meamili paa naa ningo we kanoko moromelemunga eno mindili nonge.

⁴⁷ Eno Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iyema, enonga anda kolepalemani Gotenga iye profetema toko kondoringi. Yandopa, kinye, enoni kano profet iyema ono teringi kombuma au tirimele. ⁴⁸ Anda kolepalema enoni kano profet iyema toko kondoringi ulu penga pilkolio, kinye eno kano profet iyema paimbo toringi. ningo enoni ono teringi

kombuma au tirimelemunga eno mindili nonge. ⁴⁹ Aku teko teremelemunga, Gote yunu ungu pali lipe manjili iyemuni oi nimbei, 'Nani nanga profet iye marendo enoni imboma ungu ningo tieio nimbo lipo mundupo, iye mare nanga kongono tendepaio nimbo lipo mundumbo wali imbomani mundumbo iyemanga mare mindili tiko, mare toko kondonge,' nimbe Goteni nimu. ⁵⁰⁻⁵¹ Koro oi Goteni mai pulu polopa tepa wamorumu wali enoni profet iyema toko, pele yandopa yandopa profet iyema pali toko kondoringi. Koro oi Adam malo Abel toko kondoko, pele yandopa yandopa iye profet lupe lupema toliko pungo, pele kamukumu profet iye Sekaraia Gote popo toko kaloli ulke tempelena tukundo toko kondoringi. Kanona tukundo kiripina kake telimu anjikondo lepa, Gote kaloli alta polomu yakondo lerimu, kano tuku tingina yu toko kondoringi. Oi moloringi imbomani kano profet iyema toko kondoringimunga Goteni eno paimbo mindili tirimu nalo kinye moromele imbomani ulu keru olandopa peya tengei teremele, akumanga peya Goteni eno kot pilipelie mindili timbelo.

⁵² Eno Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iyema ungu manemanga pulumu pilko kondoromele nalo we imbomani naa pilengei ningo eno pilinge aulkemu pipi tirimele. Eno Gotenga bukuna moromo ungumu wali-wali karomele nalo Goteni iye te eno lipe tapopili nimbo lipo mundumbo nimu iyemundo nimbe bukuna peremo unguma kanokolio pilko maa ton-doromele. Bukuna kano iyemundo nimo unguma pilemili ningo moromele imboma enoni pilinge aulkemu pipi tirimele. Aku teremelemunga eno mindili nonge," nimu.

⁵³⁻⁵⁴ Jisasini aku ungumu nimbe pora tipelie aku ulkemu tiye kolopa pumbei purumu wali yuni iri torumu iye Farisima kinye Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tilima kinye enoni yu ungu ambelema, nimbe kenjimbelo wali yu kot tendemolo ningolio enoni ungu lupe lupe awini nendo tiko waliko pilkolio topondoko niwi ningo enge ningo ningi.

12

Farisi iyema topele mapele toromele mele manda leko naa teaio Jisasini nimu

¹ Kano wali Jisas molorumuna imbo pulumu liko maku toko angileringina imbo tengepeyani dimbu nimu wali yu lombili andoringimando oi kumbe lepa nimbei, "Farisi iyemanga topele mapele toromele ulumu yis mele lopeke tepa ltemo. Imbo akumani tenge uluma enoni aku teko manda leko naa teaio nimbo lepi lepi toro. ² Ulu aku topa pelima altopa tendeku kape aku naa topa pali mona lepa, lopeke teremele uluma altopa tendeku kape lopeke naa tembalo. Kanoma pali imbomani pali mona lembalona kanonge. ³ Tumbulu tolima ungu ningima pali pa telina pilinge. Ulke kiripimanga ungu olo toko ningi unguma ulke tulupena angilko ru ninge," nimu.

Gote kau pipili kolangei ungumu

⁴ Nilipe pumbelie nimbei, "Nanga imboma, enondo ungu te nimbo tiemboi. Eno toko kondokolio nalo altoko ulu te manda naa tenge imboma pipili naa kolaio! ⁵ Nalo eno paa pipili kolonge iyemu nimbo tiembo. Kangimu topa kondopalie altopa mini pali tipe kombuna manda topa mundumbelo Gote yu pipili kolaio! Paimbo nimbo tiro. Yu pipili kolaio! ⁶ Kera kaltindipele yu paa walo kolo moromo, topo toko lingeindo kera kite te pakera kou kololi talo kau purumo. Nalo Goteni kano kerama nokombaindo komu naa tindirimo. ⁷ Pileio! Enonga pinyendi kape Goteni eno yu mele mele indi te te nimbe oi kambu torumu. Kera kaltindipele yu kou paa koltalo mele purumo nalo kano keramu Goteni kanopa moromo. Eno imboma paa olandopa awilima Gote yuni eno paa nokopa kondopa molombalo kani pipili naa kolaio!" nimu.

Imbomani na Jisasinga imbomu moro ningo, ningo mona ltendengei ungumu

⁸ Ungu tela nimbei, "Enondo ungu te nimbo tiemboi. Imbomanga kumbekerena imbomani na Jisasinga imbomu moro ninge wali altopa Gotenga enselemanga kumbekerena Iyemunga Maloni aku imboma, nanga imboma, nimbelola. ⁹ Nalo

imbomanga kumbekerena nando Jisas yu nariya, yu na naa karo ninge imboma altopa na Iyemunga Malo yu Gotenga enselemanga kumbekerena, aku imboma eno naimleya, eno na naa karo nimbola nimu. ¹⁰ Iyemunga Malondo ungu taka tondoko ungu ningo kenjirimele imboma eno aku teko teko kenjirimele uluma Goteni manda tiye kondombalo. Nalo imboma Gotenga Mini Kake Telimundo ungu taka tondoko, ungu ningo kenjiko, marake teremele imboma eno aku teko teko kenjirimele uluma Goteni manda mundupe naa tiye kondombalo.

¹¹⁻¹² Kano wali altoko eno nanga imboma molongena kanokolio eno ongo ka tiko, eno maku toko Gotenga ungu pileli ulkemanga iye awilima kinye, iye nomima kinye, gavman iye awilima kinye eno molongena eno meko pungo kot tendenge wali akuna Gotenga Mini Kake Telimuni nengei mele nimbe timbelo kani mini naa lteaio! Enoni ungu ninge mele kinye, kot tendenge wali ungu topondoko ningema kinye, yuni ungu imbo tondombaloma pilko ninge kani mini naa lteaio," nimu.

Iye kamako teni konopu keke lepo leri-mumunga ungu ikomu Jisasini nimu

¹³ Jisas molorumuna liko maku toringi imbomanga teni yundo nimbei, "Ungu Mane Tilimu, nanga angenumu kinye il-tonga lapani tirimu melema yuni na mare moke tepa tipili niwi," nimu.

¹⁴ Nalo Jisasini yundo topondopa nimbei, "Iyemu, Nani enonga kot piltindiko enonga melema moke tendewi nimbe narini na mako torumuya?" nimu.

¹⁵ Akumunga yuni enondo altopa nimbei, "Mele awini lipo noipo kamako molamboi ungu naa ningo, melema lipo noiembo kau konopu leli ulu pulumu yu ulu pulu kerimu kani aku naa teambo konopu leko molaio! Imbo teni mele awini lipe noirimomunga altopa koinjo molopa kondombalo aulkemu naa ltemo," nimu.

¹⁶ Kano wali Jisasini ungu iko te topalie nimbei, "Walite iye kamako te molorumu kinye yunge poinyena langi paa pulumu orumu. ¹⁷ Akumunga yuni konopu kimbo tipe molopalie nimbei, 'Langi noiro

ulkema pali tengepeya tepa, we ongoli pulumu ltemo kani na ambe teamboya?' nimu.

¹⁸ Altopa yuni yunu nimbei, 'Kinye pilto. Na i tepo teamboi. Na langi noiro ulkema alumbiye tepo tekiripolio langi noimbo ulke paa awilima altopo takopolio akumanga nanga melema kinye poinyena oromo langima pali noiembo! ¹⁹ Akuna noipolio na nanu lipo manjipolio nimboi, "Na malo. Na langi pulumu, poinye awini omba pumbelo wali nombo molombo mele ltemo kani koro molopo, kongi nombo, no wain nombo, tono kolopo molambo!" ' nimu.

²⁰ Nalo Goteni aku iyemundo nimbei, 'Iye konopu keke lepo tolimu, kinye ipu leli nani nunge minimu ombo limbo wali nunge noirino melema narini limbeloya?' nimu," nimbe Jisasini nimu.

²¹ Jisasini aku ungu ikomu topa pora tipelie altopa nimbei, "Mele awinima noiro nimele imboma Goteni eno kanopalie eno imbo koropa pulima karomo. Gote kanopa penga karomo ulu puluma naa teko moromele imboma enonga minima koropa pupili mele moromele. Kano imboma eno aku ungu iko toro iyemu mele moromele," nimu.

Goteni nokombalo kani konopuna umbuni naa kolaio

²² Kano wali Jisasini yu lombili andolimando nimbei, "Mele awinima noingeindo kau pilko moromele imbomani ulu tukume naa teremele nio akumunga enondo ungu te nimbo tiemboi. Eno molonge mele konopu awini liko naa mundukolio lino langi te tena lipo nomolonje ungu naa neio! Enonga kangimunga konopu awini liko naa mundukolio lino maminye te tena lipo pakomolonje ungu naa neio! ²³ Eno molonge mele olandopa, langi nonge mele mandopa; enonga kangi yu olandopa mele maminye pakonge mandopa mele kani langi nonge mele kinye maminye pakonge mele kinye konopu awini liko naa mundeio! ²⁴ Keramani teremele mele nembo! Poinye naa teko, gai naa akuko langi noirimele ulkema naa takoko teremele nalo Goteni eno langi tirimo.

Kera mandopa nalo Goteni eno nokoromo. Eno imboma olandopamunga eno yuni paa nokombalo. ²⁵ Enonga imbo teni konopu awini lembalomuni kolombalo waimu manda winjipe mundumbeloya? Manda naa tembalo lepamo. ²⁶ Enoni ulu walo kolte aku teko manda naa teremelemu ulu olandopama eno ambe telka konopu awini liko munduko moromeleya?

²⁷ Kondipe tindima maina oromo mele liko manjengei. Kongono naa teko, maminye naa toromele nalo kondipe tindi akuma Goteni au tipe kondoromo. Iye Nomi King Solomon wale paa pengama pakopa au nimu mele mainyendopa. Goteni plawa tindima au tirimo mele olandopa. ²⁸ Era, kinye moromo, otili poroko tipena kalonge nalo Goteni era akumu nokopa kondoromo. Yuni aku teremona eno Goteni lino manda nokombalonje ningo alaye kolo kau ipuki tirimele imboma pakonge melemanga yuni manda lipe naa taponombaloya? Eno lipe taponombalo lepamo. ²⁹ Enoni konopu awini lekolio asi, langi te tena lipo nomolonje, no tena kolopo nomolonje ningo pilko naa molangei! ³⁰ Mai kombumanga pali molko, Gote naa pimele imbomani aku teko teremele nalo nanga imbomanga mulu kombuna moromo Lapamu eno molo lembalo melema kanopa moromo kani eno nongo pakonge melemanga kinye konopu naa liko mundeio! ³¹ Gote enonga iye nomi king molopili ningo yuni imboma nokoromo uluma eno kinye pepili konopu leko molaio! Aku tenge wali yuni we melema kape eno timbelo,” nimu.

Mele kande kandema mulu kombuna noirimolomunga ungu ikomu

³² Kano wali Jisasini yu lombili andolimando kelepa nimbei, “Nanga kongi sipsip koltalo, Lanieni mulu kombuna molopa walite iye nomi king molopa imboma nokombalo wali mele penga ltemoma eno timbelo. Yu aku tepa tembaindo konopu tipe moromomunga pipili kolko naa molaio! ³³ Akumunga eno noirimele melema kou mone liko aku kou mone lingema imbo koropa nolima moke teko tieio! Aku ulu tekolio altoko

kou kamukumu pora naa nimbelo koumu liko noiko, mele maku makuma liko altoko mulu kombuna pungena noiko uluma teaio! Akuna wapu lili iyema ongo wapu naa liko, kokani luriniani we melemani ongo teko kenjiko naa tenge. Eno akuna noinge melema manda lembalo. ³⁴ Eno mele kande kande noirimelema ltemo kombu akuna enoni konopu mondoko moromele kani mulu kombuna kau melema noiemili konopu leaio!” nimu.

Kendemandemani enonga nokolimu yando ombalo ningolio nokoko moromele ungu ikomu Jisasini yu lombili andolimando nimu

³⁵ “Enoni Awilimu kinye ombalonje ningo maminye pakoko, kako toko, kiye kandoko molangei! ³⁶ Iye awili te tenga pumbe ambo limbei alapu teremele imboma kinye anjo alapu kere nomba molopalie altopa ulkendo yando ombalo wali yunge kendemandemani yu ombalo ningo ulke nambu tongeindo nokoko moromele mele, eno aku teko molaio! ³⁷ Kano kendemandemanga nokolimu omba yunge kendemandema kanopalie, uru naa peko molongena kanombalo wali aku kendemandema tono kolko molonge. Nani eno paimbo nio. Awilimu yuni au nimbe maminye kulu topa noipelie kongono maminye pakopa enondo langi noli polona molaio nimbe langi nangei nimbe enonga kongono tendepa eno nokombalo. ³⁸ Awi amburume tuku ombalo, molo kombu muni kinye ombalo, eno uru naa peko nokoko molongena kanomo lemo eno tono kolko molonge. ³⁹ I unguumu pileio! Ulke pulu iyereni wapu iyemu ombalo waimu pilkanje yuni yu omba nanga ulke nambu alumbiye tepa tuku naa opili nimbe yunge ulkemu tiye naa kolopa tenga lupe naa pumbe uru naa pepa nokopa molka. ⁴⁰ Iyemunga Malo altopa ombalo waimu eno naa liko manjirimele. Yu lipe manjipe ombalo kani eno yu ombalo kinye tumbi tiko nokoko molaio,” nimu.

Jisasini kongono teko kondoli imboma kinye kongono teko kenjili imboma kinye

eno kinye wendo ombalo ulumu nimbe para tirimu

⁴¹ Jisasini Iyemunga Malo altopa wali talo tepa mainye ombalo mele ungu iko akumu topa pora tirimu wali Pitani yundo nimbei, “Awilimu, aku ungu iko toko ningo tirinomu linondo kau ningo tirino molo imbo lupemando peya ningo tirinoya?” nimu.

⁴² Awilimuni topondopa nimbei, “Aku iyemu yu kongono tepa kondopa konopu penga pepili molorumumu yunge iye awilimuni yunge kongono iyema kongono langi nonge waima tembalo kinye moke tepa timbeindo yuni eno nokopa molopili nimu kano kongono tepa kondoromo iyemu yu nariya?” ⁴³ Iye te yunge iye awilimu ulkendo ombalie yuni i teko i teko, teko molowi nimu uluma tembalona kanopalie wali kongono tendembalo iyemunga awilimuni aku iyemu konopu mondombalo. ⁴⁴ Nani eno paimbo nio. Awilimuni kano iyemundo nanga noiro melema pali nuni nokoko molowi nimbelo. ⁴⁵ Nalo kano kongono nokoli iyemuni nanga iye awilimu welea naa oromo konopu lepalie kongono teli ambo iyema mapuni topa molopa, langi pulumu nomba no enge nilima nomba keke lepo topa molombalo wali ⁴⁶ kano kongono teli iyemunga awilimu walite yu naa lipe manjimbelo wairenga yando ombalo. Tukundo ombalie kano iyemu tepa kenjimbelumunga yu koipeni topa paa mindili tipelie, yunge ungu naa pilko kongono teko kenjili iyema molongena yu lipe mundumbelo.

⁴⁷ Kongono teli imbo te yunge awilimuni i teko i teko tewi nimbelo ungumu pilipelie aku tepa pilipe lipe naa tembalo imbomu yunge awilimuni altopa yu mindili paa awili timbelo. ⁴⁸ Nalo tewi nimbelo ungu naa pilipelie we kau tepa kenjimbelo imbomu yunge awilimuni mindili alaye kolte mele timbelo. Imbo mele awini tiringi lipe noirimu imbomu pundu toko mele awini tiwi ninge. Imbo mele awini nokoko molowi ningi imbomu kelko mele awini tiwi ninge,” nimu.

Jisasinga ungumu imboma pilkolio bulu

balu ninge mele ungumu

⁴⁹ Kano wali Jisasini yu lombili andolimando nimbei, “Na mai kombu tipe mundumboi oru. Aku tipemu i teli oi welea nolkanje penga konopu leka. ⁵⁰ Ulu te na kinye kamukumu tukundo molambo no ltio mele wendo ombai oromo. Kinye i teli oi wendo naa oromomunga na konopu umbuni tepili moro. ⁵¹ Ya maina imboma tendekuna popo tiko molangei nimbo oru konopu ltemeleya? Aku molo. Imboma opa pule mele molangei nimbo oru. ⁵² Kinye kape altopa kape ulke tenga peremele imbomanga mareni nanga ungumu naa pilko molko mareni nanga ungumu pilko molkolio, eno enono moke leko opa pule toko imbo kite pakera ulke tendekuna peko, yupoko tenga pungo molko, talo tenga pungo molko lupe lupe molonge. ⁵³ Lapa yunu tenga molopa, yunge malo tenga molopa, opa pule tongele. Anumu yunu tenga molopa, yunge lemenu tenga molopa, opa pule tongele. Bamu yunu tenga molopa yunge malonga omenu tenga molopa, opa pule tongele,” nimu.

Kinye wendo oromo ulumanga ulu pulumu ambe telka naa pimeleya nimbe Jisasini imboma waltindirimu

⁵⁴ Kano wali Jisasini liko maku toringimando nimbei, “Enoni kombu kolopalie kupe toromu wali kanokolio lo ombalo nimele wali lo oromo. ⁵⁵ Altopa poporome topa, ipu leli kombu kandiye angimo wali kanokolio pane tembalo konopu ltemele wali pane teremo. ⁵⁶ Eno topele mapele imboma. Eno ya kombu teremo ulu kanokolio wai wendo ombalomu liko manjirimele nalo kinye na maina oru wali wendo oromo uluma kanoko molkolio kano ulumanga ulu pulumu naa pimele. Aku ambe telka naa liko manjirimeleya?” nimu.

Kot tendembai tendembalo imbomu kinye ningo amenge teko molongele ungumu Jisasini nimbe tirimu

⁵⁷ Jisasini aku ungu nimbelle nimbei, “Enoni ulu pulu penga tengema ambe telka naa pilko apuruko teremeleya? ⁵⁸ Nu kot tendembai tembalo imbomu tendeku

tipo molambili ulu mare teambo ningo welea tewi! Aku ulu naa tenio lemo nu kot tendembalo imbomu nu kot pilipe moke tepa iye molombalona mepa pumbe timbelo. Aku iyemuni nu ka ulke nokoromo iyemu timbelo, yuni nu ka ulkena lipe mundumbelo. ⁵⁹ Nani nundo paimbo i tepo nimbo tiro. We manda wendo naa onio. Nu ka ulkena wendo onio pundu pali tokolio kau wendo onio; oi molo,” nimu.

13

Ulu pulu keru teremelema imboma naa kolomolo ningo umbulu tiko konopu topele taio nimbe Jisasini nimu

¹ Kano kinye Jisasini ungu mane tirimuna moloringi imbo mareni yundo temane toko tikolio ningei, “Kombu Galili imbo mareni Gote popo toko kalko molangei Rom gavman iye awili Pailateni eno topa kondorumu,” ningo temane toringi. ² Jisasini aku temanemu pilipelie enondo nimbei, “Kombu Galili imboma aku teko mindili noringi ulu pilkolio Galili imbo moloringi lupe wemani ulu pulu keru teringi mele mandopa, kano mindili noringi imboma ulu pulu keru teringi mele paa olandopa konopu ltemeleya? ³ Paimbo nani enondo aku tepa molo nio. I moltomele imboma, eno ulu pulu keru teremelema umbulu tiko munduko kelko konopu topele toko naa tenge lemo eno aku teko toko kondongela,” nimu. ⁴ Altopa Jisasini temane te topalie nimbei, “Ulke kombu awili Jerusalem tukundo kombu kelo Siloam kouni takoli ulke awili olana te topa kalalu tepa topa mainye mundupelie imbo 18 topa kondorumuna koloringi. Kano imboma ulke kombu Jerusalem imbo lupe moloringimani pali ulu pulu keru teringi mele mandopa, koloringi imbomani ulu pulu keru teringi mele paa olandopa konopu ltemele ya? ⁵ Paimbo nani enondo aku tepa molo nio. I moltomele imboma, eno ulu pulu keru teremelema umbulu tiko munduko kelko konopu topele toko naa tenge lemo eno aku teko kolongela,” nimu.

Unjo mongo naa torumumunga ungu ikomu

⁶ Jisasini aku ungu nimbelie ungu iko te topalie enondo nimbei, “Iye teni unjo fik te yunge unjo wain poinyena imbo panjirimu. Altopa fik mongo tombalo nimbe omba kanorumu kinye te naa torumu. ⁷ Fik mongo te naa torumu kano wali yunge unjo wain poinye tapu iyemundo nimbei, ‘Piliwi! Poinye yupoko peya i unjo fik angimomunga ombo kanoru nalo fik mongo tendeku kape naa torumu kani yu mai kopongo we noromo kani peke toko ltewi,’ nimu.

⁸ Poinye pulu iyemu aku tepa nimu kano kinye poinye tapu iyemuni yundo topondopa nimbei, ‘Awilimu, i poinye tendekumu kau aku unjomu we angilipili! Unjomu akopa mongo topili nimbo unjo puluna era tepo mai mundupo kongile lipo mundupo tembo. ⁹ Pele nekondo poinyemunga mongo tomo lemo paa panga. Naa tomo lemo kamukumu peke tani,’ nimu,” nimbe Jisasini nimu.

Koro mololi wale Sabat tenga Jisasini ambo te tepa koinjo ltimu

¹⁰ Walite, Juda Imbomanga koro mololi wale Sabat tenga Juda imboma maku toko Gotenga ungu pileringi ulke tenga tuku Jisas pumbelie imboma ungu mane tipe molorumu. ¹¹ Akuna ambo te molorumu, yu kuro topa umbulu langorumuna ola angilipe tinio timbeindo perepa molorumu. Yu aku tepa molopili poinye 18 omba purumu. ¹² Jisasini kano ambomu kanopalie yundo owi nimbelie nimbei, “Ambomu, nu kuro torumumu topa kelepili!” nimbelie ¹³ ambomu kini ambolorumu kano wali yu tamburumbu tumbi tipe ola angilipelie Gote kapi nimu.

¹⁴ Nalo kano ulkemu nokoromu iyemu yuni Jisas koro mololi wali Sabatemunga imbo tepa koinjo ltimuna kanopa keru pilipelie akuna maku toringi imbomando nimbei, “Kongono wali ki te talo pakera ltemomanga teko koinjo lengei onge manda. Nalo koro mololi Sabat waimunga manda naa tenge, molo,” nimu.

¹⁵ Yuni aku tepa nimu kano kinye Jisasini nimbei, “Eno topele mapele iyema. Waliwali koro mololi wali Sabat wendo oromo kinye eno pali yu mele mele enonga

kongi kao molo kongi donki langi nomba molorumuna moki leko no oromo kombu tenga no nopili ningo meko purumele kanomu. ¹⁶ Eno enonga kongima Sabat walimunga paa moki leko nokoromele kano, i ambomu Sabat walimunga paa lipo tapondoro. Kongimu mandopa mele, ambomu olandopa mele kanomu. Akumunga i ambomu, yu Abrahameni kalopa ltimu ambo te, kuromanga nomi Sata-neni yu poinye 18 mindili tirimu ambomu Sabat walimunga moki lepo nokoro mele tepo kenjiro konopu ltemeleya?" nimbe waltindirimu.

¹⁷ Yu aku tepa nimu kinye yu terimu mele kanoko keru pileringima mai koloringi. We imbomani yu ulu enge nili terimuma kanokolio tono koloringi.

Goteni iye nomi kingimu molopa imboma nokombalo molonge mele ungu iko talo

¹⁸ Kano kinye Jisasini imbomando kelepa nimbei, "Gote iye nomi kingimu molopa yunge imboma nokombalo molonge mele ambe tepa mele manda lepo nembonje. ¹⁹ Yu i tepa: Iye teni yu unjo mongo paa kelo te, yunge poinyena mundurumu kano kinye kano unjo mongomu muli topa akopa unjo awili te angilerimu kano kinye aku unjo komanga kera manga takoko peringi," nimu.

²⁰ "Gote iye nomi kingimu molopa yunge imboma nokombalo molonge mele ambe tepa mele manda lepo nembonje? ²¹ Ambo teni yu langi plawa akoli mele isi nili walo kolte lipelie plawa awininga tukundo panjirimu kano kinye plawa pali akorumu aku tepa melela," nimu.

Gote molombalo kombuna tukundo pumolo mele Jisasini nimu

²² Jisas ulke kombu awili Jerusalem purumo aulkena pumbei pumbelie ulke kombu awilima kinye keloma kinye pumbe, akumunga moloringi imboma ungu mane tilipe purumu.

²³ Kano imbomanga teni yu walipe pilipelie nimbei, "Awilimu, Gote molombalo kombuna tukundo pungo kamukumu molko kondoko pungo imboma koltalo kauya?" nimbe waltindirimu kano kinye

yuni enondo nimbei, ²⁴ "Gote iye nomi kingimu molombalo ulkemunga kerepulu paa kelona imbo awini kanona tuku pungeindo perenge. Akumunga kano ulkena tukundo pungo molongeindo eno enge ningo paio nimbo nio. ²⁵ Kano ulke Goteni ola angilipe nambu timbelo kinye eno pena molkolio, kune gaungau tikolio waliko pilkolio ningei, 'Awilimu, lino nu kinye peya molamili wamili kani linonga ulke nambu tondowi,' ningei kinye yuni enondo nimbei, 'Tena molkolio oromeleya? Eno imbo tekai marenje naa lipo manjiro,' nimbelo.

²⁶ Yuni aku tepa nimbelo kinye enoni yundo ningei, 'Nu peya kere norumulu. Linonga ulke kombumanga ongolio lino ungu mane tirinu kano,' ningei.

²⁷ Nalo yuni enondo nimbei, 'Eno nemboi pileio! Eno imbo tekaima na naa lipo manjiro. Eno ulu pulu keru teko moromele imboma pali na morona anjo paio,' nimbelo.

²⁸ Akuna tawendo molkolio eno anda kolepale Abraham, Aisak, Jekop poko kinye Gotenga iye profetema pali kinye, eno Gote iye nomi kingimu molopa nokombalo kombuna tukundo molongena kanokolio eno enono akuna tawendo molkolio eio ningo kola teko molonge.

²⁹ Israel imboma eno kau Gote iye nomi kingimu molopa nokombalo kombuna tukundo naa punge. Mai kombuna pali imbo mare Gote iye nomi kingimu molopa nokombalo kombuna tukundo pungo Gote kinye peya langi nongo molonge. ³⁰ Pileio! Mandoko moromele imbo mare Gote iye nomi kingimu molopa nokombalo kombuna tukundo kiyendo molonge. Kiyendo moromele imbo mare mandoko molonge," nimu.

Jerusalem imboma toko kalonge konopu lipe manjipelie Jisasini eno kondo kolorumu

³¹ Aku tepa mane tilipe purumu kinye Farisi iye marenu ongo Jisasindo ningei, "Iye Nomi King Heroteni nu topo kondambo nimbe moromo kani nu ina naa molkolio tenga kowa puwi!" ningi.

³² Jisasini enondo nimbei, "Na tombai teremo iyemu, yu kolo topa konopu keru peli owa takera mele akumu moromona

i ungumu pungo ningo tipeio!” nimbelie nimbei, “Kinye otili talo kuro kerima imbomanga konopuna peremoma makoropo, kuro toli imboma tepo koinjo lipo tepo molopolio akinjo wali yupoko tipena na kongono tepo moromu tepo pora timbo. ³³ Nalo Jerusalem pumboindo kinye kape otili akinjo kape na we kongono telipo pumbo. Gotenga iye profet te ulke kombu awili Jerusalem tawendo manda naa kolombalo. Akumunga Jerusalem kombuna kolombo,” nimu.

³⁴ Jisas yuni Jerusalemendo ungu te aku tepa nimbelie Jerusalem moloringi imboma yu kondo kolopalie enondo nimbei, “O Jerusalem imboma, Goteni eno moloringina yunge kongono tendeli iye profet mundurumu iyema toko kondoko, Goteni eno Liko tapondangei nimbe mundurumu iyema kouni toko teremele imboma, kera gula amboi yunge waloma lipe yunge kongona lopeke teremo mele nani wali awini eno aku tepo nokolka nalo eno molo ningi. ³⁵ Akumunga pileio! Opa pule ongo eno tonge kinye Goteni altopa eno naa nokopa naa lipe tapondombalo kani eno kinye enonga kombumu kinye enonga ulke tempelemu kinye ongo kamukumu toko bembo tinge. Enondo ungu te peya nimbo tiemboi! Eno Jerusalem imboma, enoni nando Awilimuni lipe mundurumu oromo iyemu imbi ola molopa, molopa kondopili ninge walimunga na altoko kanonge. Oi molo,” nimu.

14

Iye te kangi akorumumu Jisasini tepa koinjo ltimu

¹ Juda imbomanga koro mololi wale sabat tenga Farisi iye awili tenga ulkena Jisas kere langi peya nongeindo purumu. Omba molorumu kinye peya langi nongo moloringi iyemani yu wamongo kanoko moloringi. ² Yunge kumbekerena iye kangi akorumu te omba molorumu. ³ Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iyema kinye, Farisi iyema kinye, kano Juda imbomanga iye nomima peya moloringi Jisas yuni enondo nimbei, “Koro

mololi wali kinye kuro toli imbo te tepo koinjo lilimalanje mandaya? Gotenga ungu manemanga tukundo ambe tepa nimbe moromoya?” nimu. ⁴ Nalo yundo ungu te topondoko naa ningo we moloringi. Kano kinye yuni kano iyemu lipe tepa koinjo lipelie yundo puwi nimu.

⁵ Jisas yuni peya moloringi imbomando nimbei, “Eno moltomele iye tenga ungulu te molo kongi kao te Sabat wali tenga no muru tenga mainye tomo lemo kano iyemuni kano ungulumu molo kongi kaomu walitikale pumbo wendo naa kundupe limbeloya?” nimu. ⁶ Aku tepa nimu ungu pilkolio ungu te naa ningi.

Eno maluwele naa taio

⁷ Farisi iye awilimunga ulkena langi nongeindo oringi imboma iye awilima molangei nimbe lipe noirimu polomanga ongo moloringina kanopalie Jisasini eno ungu mane tipelie nimbei, ⁸⁻⁹ “Iye teni nu kinye imbo mare kinye langi peya namili waio nimbelo wali kano iyemuni iye awilima molangei nimbe lipe noimbelo polomanga tenga nu pungo naa molani. Nu kano polomanga tenga molonio kinye altopa iye awili te yu imbi olandopa molombalo iye te yu kape langi peya namili owi nimbelo iye te ombalo kano kinye ulke pulu iyemuni nundo nimbei, ‘I iye awilimu nu morono polo akuna molopili polomo tiwi,’ nimbelo wali nu mai kolkolio polo te lupe, imbi naa mololi imboma molangei nimbe noimbelo polo tenga pungo molonio. ¹⁰ Akumunga iye teni nundo langi peya namili owi nimbelo kinye yunge ulkena pungo imbi naa mololi imboma molangei nimbe noimbelo polo tenga pungo molani! Akuna molonio kinye ulke pulu iyemuni nu moloniona ombalie nundo nimbei, ‘Ango, i polona naa molko iye awilima molangei nimbo noiro polona ongo molowi,’ nimbelo kinye langi peya nongo molonge imbomani nu kinye tembalo ulu kanokolio nu iye awilimu lepamo ningo liko manjiko kanonge. ¹¹ Imbo enono imbi ola liko mundurumele imboma Goteni topa mainye mundumbelo, nalo enonga imbi

mandoromele imboma yuni enonga imbima lipe ola mundumbelo,” nimu.

Langi peya namili waio nimolo ungumu

¹² Kano kinye Jisasini ulke pulu iyemundo nimbei, “Nu imbomanga kere langi kalondokolio nunge pulu lemoma kinye, nunge angenali kinye, iye kamakoma kinye enondo langi peya namili waio ungu naa neni! Aku imboma waio ninio lemo, aku imbomani walite altoko pundu toko, nundo langi peya namili owi ninge. ¹³ Nu imbomanga kere langi kalondokolio koropa nolima kinye, kangiki kerilelima kinye, kimbo kerilelima kinye, mongo akulima kinye akumando langi peya namili waio niwi! ¹⁴ Enoni kano langima pundu paa manda naa tongemunga Goteni nu nokopa kondopili ninge. Walite konopu tumbi nimbe pepili moromele imboma kolko makilko koinjo molonge aku walimunga Goteni nu aku teko teniomunga mele pundu tombalona linio,” nimu.

Langi awini maku toko noringimunga ungu ikomu

¹⁵ Farisi iyemunga ulkena Jisas peya langi nongo moloringi iye teni Jisasindo nimbei, “Gote iye nomi kingimu molopa nokombalo kombuna langi nonge eno malo,” nimu.

¹⁶ Aku tepa nimu ungumu pilipelie Jisasini ungu te topondopa ungu iko te topalie nimbei, “Iye teni imbo awini peya langi namili kalambo konopu lepalie langi kalopalie imbo awinimando waio nimu. ¹⁷ Langi nonge waimu wendo orumu kinye yunge kendemandemundo nimbe mundupelie nimbei, ‘Oi peya namili waio nimu imbomando kinye i waimunga langi koipo panjiro kani namili wangei pungo nipuwi!’ nimu.

¹⁸ Nalo eno pali naa ongeindo yu mele mele ulu mare poltomomunga naa omolo ningi. Teni nimbei, ‘Na mai koinjo te topo lindumu kanopumboindo na naa ombo nindiwi!’ nimu.

¹⁹ Teni nimbei, ‘Nani kongono teli kongi kao 10 pame tenduma pumbo kanopumboindo manda naa ombo nindiwi!’ nimu.

²⁰ Teni nimbei, ‘Na ambomu i teli kau lindumunga manda naa ombo,’ nimu.

²¹ Kendemandemu kelepa yando ombalie ningi mele yunge iye awilimu nimbe tirimu. Kano kinye ulke pulu iyemuni mumindili kolopalie kendemandemundo nimbei, ‘Nu welea welea lkiko pungo, i ulke kombu awilimunga aulke baret awilimanga kinye aulke kelomanga kinye pungo, imbo koropa nolima kinye kimbo kiki kerilelima kinye mongo akulima kinye aulke naa andoko kimbo tambululima kinye liko meko owi!’ nimu.

²² Kendemandemuni aku ulu tepalie omba nimbei, ‘Awilimu, ninio mele tendu nalo langi noli polona kombu mare we litemola,’ nimu.

²³ Kano kinye Awilimuni yunge kendemandemundo nimbei, ‘Aku teremo kani nu altoko pungo, ulke kombu awilina tawendo pungo aulke baret awilimanga kinye aulke pakamakamanga kinye pungo, imbo kanoko ltendenioma pali meko owi! Pungolio wali, molo ninge imboma kape tai ningo meko owi nanga ulkemu ti nipili kani imbo pulumu wangei! ²⁴ Na eno i tepo paimbo nimbo tiro. Nani kiyendo peya namili waio nimbo, ungu nimbo munduru imbomanga tendekure kape paa naa ongo langi nonge litemo. Walite kape paa molo,’ nimu,” nimbe Jisasini aku tepa ungu iko te torumu.

Lino Jisas lombili andomolo mele ungumu

²⁵ Jisas aulkena omba purumuna imbo pulumu liko maku toko yu lombili andoringi kano kinye yu we angilipe topele topa kanopalie enondo nimbei, ²⁶ “Imbo teni na lombili ombaindo yunge lapa kinye, anumu kinye, omenu kinye, bakuluma kinye, angenupili kinye, kemulupili kinye, yu yunu kape, eno peya olandopa konopu mondopalie, na konopu paa olandopa naa mondomo lemo na lombili manda naa ombalo. ²⁷ Na Gotenga kongono tendero akumunga kolomboi aulkena puro. Aku tepa mele imbo teni na lombili ombaindo kolombo nimbe yunge unjo polopeya meli na lombili naa omo lemo yu nanga lombili andoli iyere naa molombalo.

²⁸ Enonga iye teni ulke awili te takombaindo oi kiyendo aku ulkemunga konopu

lipe mundupelie yunu nimbei, ‘Ulke takopo pora timbomunga kou mone manda noironje molo manda naa tembalonje?’ nimbe pilipelie kou moke tepa karomo. ²⁹ Yu aku tepa oi naa telkanje altopa yu kano ulkemu takombaindo unjo ponga kau pame tepa lipe polopalie altopa kou mone molo lembalo kinye kamukumumu manda naa takopa pelka. Akumunga imbomani yu ungu taka tondoko owe tendelemala. ³⁰ Akumani owe tendeko ungu taka tondoko ningei, ‘I iyemu ulke awili te takombai takorumu nalo yunge kou mone molo lerimuna yu manda naa takopa pora tirimu,’ ningo owe tendelemala.

³¹ Aku tepala, iye nomi tenga talapemu kinye iye nomi tenga lupe talapemu kinye opa tengili wali teni yunge kombuna we molombalo, teni yu tombai ombalo. Omba tombalo iye nomimu yu opa teli iye 20,000 mepa ombalo. Nalo we molombalo iye nomimu yunge opa teli iye 10,000 kau molonge. Kokele aulkena ongo angilengei kinye we molombalo iye nomimu yunge iyema walipe pilipelie nimbei, ‘Lino opa teli iye 10,000 kau molopolio lino ongo tongei imboma manda nendo enge nimbo angilipo tamolonje?’ nimbe opa mo wamopa moke tepa karomo. ³² Kano kinye, kano iye nomimu yuni linoni eno nendo manda naa tamolo nimbe lipo manjimo lemo yunge iye mare lipelie, iye 20,000 mepa ombalo iye nomimu aulke tulena omba molopili paio nimbe lipe mundupelie nimbei, ‘Opa naa tepo we ame topo molamili kani nani ambele ulu te nundo teamboya?’ ningo waliko pilipeio nimbelo,” nimbe Jisasini nimu. ³³ Jisasini aku ungu iko talo topalie ungu nimbe ulu lepalie nimbei, “Aku tepala enonga imbo te yuni na lombili wambo nimbelle yunge melema pali kinye, yunge imboma kinye, yunge kou mone kinye, yunge kangi kinye, aku melema kau konopu mondopalie, na olandopa konopu naa mondombalo imbomu na lombili manda naa ombalo,” nimu.

Api kutamunga ungu ikomu

³⁴ “Api kuta yu mele penga nalo yu tingo naa tembalo kinye yu kelepa tingo tepili

ulu te manda naa temolo. ³⁵ Kano api kuta tingo naa telimu ambele ulu temoloya? Poinyena lipo mundumolo kinye langi manda naa ombalo. Yu mai kopongo te molo nimbo kanopolio we topo lteremolo.

Komu angilimbelo imbomani i ungumu pileio,” nimu.

15

Kongi sipsip te maa torumumunga ungu ikomu

¹ Kou takisi lili iyema kinye Gotenga ungu pilko naa lili imbo lupema kinye eno pali Jisasina ungu pilingeindo yu molorumuna nondoko oringi. ² Farisi iyema kinye Gotenga ungumanga pulumu pilko ungu mane tili iye akumani aku ulu kanokolio enoni konokono ningo ningei, “I iyemu ulu pulu kerima ambololi imboma peya molamili waio nimbelle, kere langi eno peya nongo moromele ulumu tepa kenjirimo,” ningi.

³ Jisasini eno aku teko ningi ungu pilipelie i ungu ikomu topalie nimbei, ⁴ “Enonga iye teni kongi sipsip 100 ari telka kinye te maa tolkanje yuni sipsip 99 wema era nongo angilengei nimbe pumbe, maa toromomu kanopa limbei korolipe pulka. ⁵ Altopa kanopa lipelie yuni konopu tipe apu topa ulkendo mepa pulka. ⁶ Kano wali ulkendo ombalie aku iyemuni yunge pulu ltemo imbomando kinye yunge ulke kere pongolo imbomando kinye walipe pilipelie nimbei, ‘Nanga kongi sipsip maa tomomu kanopo lindumunga tono teremo kani peya tono kolopo molamili waio,’ nilka. ⁷ Aku tepala, nani eno ungu te i tepo nimbo tiro. Imbo ulu pulu keru naa teko konopu tumbi nimbe pepili molonge imbo 99 waye aku teko molongena eno ulu pulu kerima munduko kelko konopu topele tonge ulumu eno kinye naa pembalo, kano imboma mulu kombuna enselemanu tono koromele. Nalo sipsip tapu iyemuni yunge sipsip maa tolimu kanopa lipelie wali paa tono kolka mele aku mele ulu pulu keru ambololi imbo te yunge ulu pulu keru teremoma pilipe keru pilipe mundupe kelepa konopu topele tombalo mulu kombuna enselemanu tono awili tiko kolonge,” nimu.

Kou mone te mainye purumumunga ungu ikomu

⁸ “Aku tepala ambo te kou mongo 10 noipelie te mainye pulkanje yu tipe lam kandopa ulke pureme mepa kanopa limbeindo wamba koropa kondolka. ⁹ Kano wali, aku koumu kanopa lipelie yunge pulu ltemo imboma kinye yunge ulke kere pongolo imboma kinye walipe pilipilie nimbei, ‘Nanga kou mongo mainye pumomu kanopo lindu kani peya konopu tipo molamili waio,’ nilka. ¹⁰ Nani eno i tepo nimbo tiro. Aku tepa mele ulu pulu keru ambololi imbo te yunge ulu pulu keru teremoma pilipe keru pilipe mundupe kelepa konopu topele tombalomunga Gotenga enselemanu tonu kolonge,” nimu.

Ungulu te tepa kenjirimumu lapani yu we konopu mondorumu ungu ikomu

¹¹ Jisasini ungu iko te peya topalie nimbei, “Iye te, yunge ungu talo moloringili. ¹² Walite akiliomuni lapando nimbei, ‘Ara, nu koloniomunga monge melema i teli oi moke teko na tinio mele tiwi!’ nimu kano wali kano iyemuni yunge noirimu melema moke tepalie yunge ungu talo tirimuna ltingili.

¹³ Kano melema elo tirimu kano wali akiliomu wali pokore kau molopalie, altopa mele tirimuna pali lipe mepa aulke tule tenga purumu. Kombu tulena pumbe molopalie yu pumbe takera kalorumu. Aku telipe purumu kano wali yunge kou mone melema pali pora nimu. ¹⁴ Yunge melema kinye kou mone kinye pora nimu wali yu paa koropa purumu. Kano wali yu molorumu kombuna engele awili tepa lerimu wali yunge melema pali pora nimuna yu paa engele kolorumu. ¹⁵ Yu engele terimuna yu kano kombu pulu iye te molorumuna pumbe kou kongono te teambo tiwi nimbe konge terimu kano wali yuni nimbei, ‘Manda, nanga kongi tapu tendewi,’ nimu. ¹⁶ Gai punduku kongi tirimuna nambo nimbe pilipe molorumu nalo yu te naa tiringi.

¹⁷ Kano wali, altopa yu konopu kuli lipe mundupe pilipelie yu yunu nimbei, ‘Aranga kongono tenderemele imboma kere pulumu nongo olo tepili moromele

nalo na ya ina engele kolopolio kamukumu kolomboi tero. ¹⁸ Akumunga na pumbo Ara moromona pumbolio yundo nimboi, “Ara, nu kinye Mulu Kombuna Moromo Gote kinye nani tepo kenjiru. ¹⁹ Na ungu kerimu kani nunge marena molombo manda naa tembalo kani nunge kongono iye te molambo,” nimbo,’ nimbe pilerimu.

²⁰ Kano wali, yu molorumu kombuna mundupe kelepa, lapa molorumuna pumbei purumu. Yu ulkendo pumbei purumu kano wali yunge lapani yu tule tepa orumuna kanopalie yu kondo kolopa lkipe pumbe yu kangulupe ltimu.

²¹ Kano wali ungu lumuni lapando nimbei, ‘Ara, nu kinye Mulu Kombuna Moromo Gote kinye nani tepo kenjiru. Na ungu kerimu kani nunge marena molombo manda naa tembalo!’ nimu.

²² Aku tepa nimbe molopili lapani yunge kongono tenderingi iyemando nimbei, ‘Welea pungo nanga wale pakoli pengamu pungo liko meko ongo yunge pakondoko, ki ring te liko yunge kina mondondoko, kimbo su liko yunge kimbona mondondaio! ²³⁻²⁴ Aku tekolio kongi kao walo awilimu toko kalondoko molombolona meko waio! Nanga ungu lumu yu koro oi purumu yu kolorumunje konopu leru nalo kinye yu koinjo molopa kelepa oromo. Yu oi pumbe maa torumu nalo kinye altopa oromo kanopo ltimbolo kani tonu kolopo kongi kao nombo molamili,’ nimu kano wali eno aku teko tonu kolko kongi nongo moloringi.

²⁵ Nalo yunge ungu komo poinyena kongono tepa molopalie ipupene ulkendo ombai orumu wali eno tonu kolko kunana ningo moloringi ungu pilipelie ²⁶ yuni kongono tendeli iye tendu ungu te nemboi owi nimbelie, yundo waltindipelie nimbei, ‘Tukundo ambele ulu teremeleya?’ nimu. ²⁷ Kano kongono tendeli iyemuni yundo topondopa nimbei, ‘Angena kano manda molopa omona lanieni kanopa tonu kolopalie kongi kao walo awilimu namili nimbe topa koimo,’ nimu.

²⁸ Aku tepa nimu ungu pilipelie komomu yu mumindili kolopalie na ulkena tuku paa naa pumbo nimu. Aku nimu ungu

pilipelie lapani wendo omba yundo nimbei, 'Lino peya tono kolopo molamili owi,' nimbe konge terimu kano wali ²⁹ lapando topondopa nimbei, 'Piliwi. Na waliwalima, poinye awini nunge kongono tendepo molopolio nu nino unguma pilipe lipo tenge tipo, walite kape nunge ungu te pilipo tupe naa toro kano nalo nuni nando walite kape kongi meme walo te nanga kanopo ltio unguluma kinye peya tono kolko nongo molangei ningo naa tirino. ³⁰ Nalo kinye nunge marena omba, yuni apureli ambomando kou mone pora tirimu, kano marena omo wali nu tono kolko kongi kao walo awilimu namili ningo toko koinio lepamo,' nimu.

³¹ Lapani yundo topondopa nimbei, 'Nanga ungulumu, nu kinye na peya morombolo wali nanga melema pali nunge kindo ltemo, iltonga. ³² Nalo kinye angena kolumu kanomu altopa omo. Yu oi pumbe maa torumu, kinye kelepa omona kanopo ltimolo kani lino tono kolopo kunana nimbo langi nombo moltomolo,' nimu," nimbe Jisasini nimu.

16

Ya maina noirimolo melemando Jisasini ungu te nimu

¹ Jisasini yu lombili andolimando ungu te peya nimbelie temane te topalie nimbei, "Walite iye kamako te molorumu wali yunge mele noirimumanga nokoli iye te molorumula. Walite imbo maren kamakomu molorumuna ongo, yunge melema nokoli iyemuni terimu mele ongolio yundo ningeindo, 'Nunge mele noirinomanga nokoli iyemuni nu tepa kenjipe, nunge melema we mainye pupili nimbe yu akuma nokopa naa kondoromo,' ningi. ² Aku teko ningi ungu pilipelie kamakomuni kano iyemundo owi nimbelie yundo iri topa nimbei, 'Nundo i ungu ambelemu nimeleya? Nuni nanga melema teko kenjindirino ningi ungu pilipolio nuni nanga melema nokondoromo mele bukuna toko, yando tikolio altoko puwi. Nu nanga melema altoko manda naa nokowi, nu makorombo,' nimu.

³ Kano melema nokoli iyemu anjo pumbelie yunu nimbei, 'Apa! Kinye ambe teambonje? Nanga awilimuni nanga kongono teromu wendo lipe na makorombai teremo kani na ambe teambonje? Na mai akumboindo enge naa peremo na aku kongonomu manda naa tembo. Imboma langi tieio nimbo konge tembo ulumu mai teremo. ⁴ Akumunga na tembo mele kinye lipo manjiro. Nanga awilimuni pundu anjirimu imboma lipo tapondopolio enondo pundu ekondo kau taio, ekondo mainye pupili nimbo wali altopa na makorombalo wali kano imbomani na konopu tiko liko tapondokolio nando peya peamili owi ninge,' nimbelie, ⁵ yunge awilimuni pundu anjirimu imboma yu mele mele wangei nimbe kumbe lepa orumu iyemundo nimbei 'Nanga awilimuni nu kinye ambe tepa mele pundu anjirimuya?' nimbe waltindirimu wali ⁶ yuni topondopa nimbei, 'Wel mingi 100 pundu anjirimu,' nimu. Aku wali kamakomunga melema nokoli iyemuni yundo altopa nimbei, 'Pundu anjili bukumu i tiro. Ya mainye molko, 100 toko mondiringi gomomu ora toko kolo wangoko gomo koinjona wele mingi 50 kau toko mondowi,' nimu.

⁷ Yunge umbulkondo orumu talo tepa iyemundo nimbei, 'Nanga awilimuni nu kinye ambe tepa mele pundu anjirimuya?' nimbe waltindirimu wali yuni topondopa nimbei, 'Rais wit wale 1,000 pundu anjirimu,' nimu. Aku wali melema nokoli iyemuni yundo altopa nimbei, 'Pundu anjili bukumu i tiro. Ya mainye molko, rais wit wale 1,000 toko mondiringi gomomu ora toko kolo wangoko gomo koinjona rais wit wale 800 welea toko mondowi,' nimu.

⁸ Yu aku tepa terimu ulu pilipelie iye kamako awilimuni kano tepa kenjili iyemu yu kapi nimu. Yunge melema paimbo wapu mele lipe tepa kenjirimu nalo yunge lipe manjilimu paa olandopa perimu pilipelie yu kapi nimu. Ya maina molko, Gote konopu naa mondoromele imboma mai kombuna ltemo uluma eno paa liko manjirimele. Nalo pa telina molko Gote konopu mondoromele imboma aku uluma naa liko manjirimele," nimu.

⁹ Kano wali Jisasini aku temanemu topa pora tipelie enondo nimbei, “Nani enondo nimbo tiemboi. Kinye ya maina molkolio maina melema liko imboma nunge angenali mele molangei ningo nunge mele noirinoma eno liko tapondani! Altoko melema pora nimbelo wali nu kombu pengana kamukumu punio wali akuna molongemani nundo ya kamukumu peya molamili ninge,” nimu.

¹⁰ Aku tepa nimbelle nimbei, “Imbo teni imbo tenga mele koltalo nokopa kondondoromo ulu kanopalie mele awini timbo kinye nokopa kondondombalo ltemo nimo. Imbo teni imbo tenga mele koltalo naa nokopa kondondoromo ulu kanopalie mele awini timbo wali nokopa naa kondondombalo ltemo konopu ltemo.

¹¹ Nuni ya maina noirimela melema nokoko naa kondonio lemo Goteni timbela mele tukumema, nokondani ungu manda naa nimbela. ¹² Nuni ya maina noirino melema nunge molo, kano melema Gotenga. Akumunga nuni yunge melema nokoko naa kondonio lemo altopa yuni nunge noieni nimbe timbei tepa moromo melema manda timbelonje?

¹³ Kendemande teni iye awili talonga kongono talo lipe popo tipe manda naa tendembalo. Altopa awili te yu konopu mondopa te konopu naa mondombalo. Molo aku tepa naa temo lemo awili teni ungu nimbela pilipe naa lipelie teni ungu nimbelomu pilipe limbela. Enoni Gotenga kongono kinye maina noirimela melemana kongono kinye liko popo tiko manda naa tenge,” Jisasini nimu.

¹⁴ Jisasini aku tepa nimu ungu pilkolio Farisi iyema eno kou mone kape melema kape konopu paa pulumu mondoringimunga yu ungu nimumu liko tui tiko owe teringi wali ¹⁵ Jisasini enondo nimbei, “Enoni i teko nimele. We imbomani lino Farisi iyema konopu tumbi tipe pepa, pengama moromolo kanoko nindengei konopu ltemele nalo enonga konopuna paimbo peremo mele Goteni kanopa moromo. Maina imbomani kanokolio mele paa tukume, mele paa olandopamu nimelemendo Goteni konopu naa mondoromo,” nimu.

Ungu manemanga kinye, ungu tukumemunga kinye, Jisasini ungu te nimu

¹⁶ Kano wali Jisasini ungu te altopa nimbei, “Jon Imbo No Ltindilimu oi maina naa omba molopili Goteni lino teaio nimu mele iye Mosesini pilipelie yando mane tirimu ungu manema kinye, Gotenga profet iyemani imboma mane tiringi unguma perimu. Nalo kinye, Goteni omba iye nomi kingimu molopa imboma nokopa kondombalo ungu tukumemu nimbo tilipo andoromolo. Gote kingimu molombalo kombuna tuku pungeindo imboma enge ningo mindili nongo teliko purumele. ¹⁷ Mulu mai talo walite pora nimbela nalo Goteni ungu nimu unguma oi mane tiko buk toringi bukuna moromo kano ungu manemanga alaye ungu mongo te kape mainye manda naa pumbela. Gotenga ungu manema pali lepa kau pumbela,” nimu.

Iye te ambore wapu ltimomunga Jisasini ungu te nimu

¹⁸ Kano wali Jisasini ungu te altopa nimbei, “Iye teni yunge oi ltimu ambomu topa makoropa mundupelie altopa ambo te lupe limo lemo aku iyemuni oi ltimu ambomu tepa kenjipe pele koinjo limbela ambomu wapu mele limbela. Ambo yunge oi purumu iyemuni topa makoropa mundurumo ambo akumu altopa iye lupe teni yu limo lemo yuni kano ambomu wapu mele limbela,” nimu.

Iye kamakomu kinye iye koropa noli Lasarus talonga temanemu

¹⁹ Jisasini temane te topalie nimbei, “Iye kamako te molorumu. Yunge wale pakoli paa penga kou paa olandopa pulima pakopa, yunge ulkena langi pengama kau nomba perimu. ²⁰ Iye koropa noli te molorumula, kanomunga imbi Lasarus. Yu waliwali kamakomuni yu kondo kolopa kou mone te molo langi te timbelonje ningo yunge ulke kerepuluna molopili ningo meko ongo mondoringi. Yunge kangi pali lupe molorumu. ²¹ Kano lupema owamani ongo penemane leringi. Yu kamakomunga langi nurupili mainye pumbeloma lipo nomba nimbe molorumu.

²² Koropa noli iyemu kolorumu, kano kinye mulu kombuna enselemanu yunge minimu liko, Juda Imbomanga pulu polko anda kolepa Abraham molorumuna meko puringi, Gotenga mulu kombu pengana peya moloringili. Kamakomu kolorumula, kano wali imbomani yu ono teringi. ²³ Kano wali yu tipe kombuna mindili nombu molopalie, yuni mongoni olando tipe kanopa wirenga Abraham Lasarus talo peya moloringilina kano-rumu. ²⁴ Kanopalie alako topa nimbei, 'Ara Abraham, na kondo kolkolio Lasarusini imbo nona ki tundu mainye mundupelie nanga alimbili koma topili nimbe tendepili ningo yu liko maindo munduwi. Na i tipemunga paa mindili awili nombu moro,' nimu.

²⁵ Nalo Abrahameni yundo nimbei, 'Nanga malo iye, oi moloringili kano mele konopu liko manjiwi! Elo maina moloringili wali nu mele pengama noiko manda molorunu nalo Lasarus yunge mele te naa noipe molopa kenjirimu kanomu. Kinye yu konopu panga pepili moromo nalo nu mindili nongo morono. ²⁶ Nani ee nilkanje yu maindo manda naa olka. Lino moromolo eno moromele awi tuku tingina Goteni kombu awilimu ltimu peremo kanomu. Kinye ya ina moromolo imboma eno moromelena maindo pamili ninge wali manda naa onge; enonga imboma olando wamili ninge wali yakondo manda naa onge,' nimu.

²⁷ Kano wali kamakomuni nimbei, 'Aku lemope Araya, yu nanga ulke kombuna pupili liko mundeni nimbo konge tero. ²⁸ Nanga angenupili ki te pakera moromele kani. I kombu mindili noli kombuna eno kape naa wangei, yuni enondo ungu nimbe tepa amenge tepili,' nimu.

²⁹ Nalo Abrahameni yundo nimbei, 'Enonga oi iye nomi Mosesini buk torumu bukuma kinye Gotenga ungu nimbe mundulima imboma ningo tili iye profetemani buk toringi bukuma kinye noirmele kanomu. Enoni kano bukuma kanoko pilengei,' nimu.

³⁰ Kano wali kamakomuni nimbei, 'Ara Abraham, aku manda molo. Kolorumu

imbo te makilipe koinjo molopa eno moromelena pumbe nimbe timo lemo ulu pulu keru teremelema pilko keru pilkolio kelko konopu topele tonge,' nimu.

³¹ Abrahameni yundo nimbe, 'Mosesinga unguma kinye Gotenga iye profetemanga unguma kinye kambu toko naa pilinge lemo kolorumu imbo te makilipe koinjo molopa pumbe nimo lemo yunge ungumu naa pilinge kala,' nimu," nimbe Jisasini temane te aku tepa torumu.

17

Imbo te ulu kerima tepili ningo toperope naa tieio nimbe Jisasini nimu

¹ Jisasini yu lombili andolimando nimbei, "We imbomani nanga imbomarendo Ulu kerima teangei ningo toperope tirimele nalo aku teko toperope tinge imboma paa mindili nonge. ² Nanga imboma ulu kerima tepili toperope timbei tembalo wali oi naa teli yu kou muluwele awili te nomina moko tokolio pera tiko nomuna mainye mundunge lemo paimbo yu mindili nombu kolombalo nalo yu imbo te toperope oi naa tili Goteni yu aku ulu keru teremelemunga pundu keru tambo nimbe mindili lipe timbelo mele yu kinye naa pembalo.

³ Nanga imboma, enonga teremele ulu wamongo liko manjeio! Angena teni nu kinye ulu te tepa kenjimbalo wali yu molombalona pungo nini, 'Ango, ulu keru teniomu, ambe temona tenioya?' niwi! Aku teko ninio wali yu pilipelie nimbei, 'Ango, paimbo tepo kenjindu kani kondo kolto' nimbalo kano wali nu kinye kano ulu keru tembalomu tiye kolko altoko naa liko manjiwi. ⁴ Wali tendekumunga yu wali ki te yupoko pakera aku tepa nu kinye tepa kenjipe, altopa wali ki te yupoko pakera konopu topele topa nundo ango, kondo teremo nimbalo wali manda, nu wali ki te yupoko kano ulu keru tembaloma tiye kolowi," nimu.

Linoni Jisasinga ungumu ipuki tipo amboromolo ungumu

⁵ Kano wali Jisas lombili andolimani yundo ningei, "Awilimu, nu ungu nino mele lino paimbo ungumu nimbo alaye

tepo kau ipuki tipo amboromolo kani nuni awili teko ipuki enge ningo tiko ambolangei ningo liko tapon dowi,” ningo konge teringi kano wali ⁶ Awilimuni eno topondopa nimbei, “Unjo tenga mongo yu paa kelo nalo kano mongo maina mundurumolo wali unjo akopa awili lepa angimo kanomu. Aku tepa mele, eno nani ungu nio mele ipuki alaye kolo kau tilimalanje, enoni Goteni nanga ungumu manda pilimbelo ningo neya angiltimo unjo akumundo pulkono pali nunu pulu akuko, nomu kutana tuku pungo angiliwi nilimala wali kano unjomu enonga ungumu pilipe lipelie aku tepa ulu awili manda telka,” nimu.

Gotenga kongono kendemande tengemele Jisasini ungu nimu

⁷ Aku tepa nimbelie nimbei, “Enonga iye te yunge kendemande iye teni poinye tendepa molo kongi sipsip tapu tendepalie atopu ipupene ulkendo ombalo wali yunge awilimuni yundo ya ongo mainye molko kere welea nowi nimbeloya? Aku tepa manda naa nimbelo. ⁸ Kano kongono tendeli iyemu yu kongono tepa pora tipe ulkendo ombalo wali yunge awilimuni yundo i tepa nimbei, ‘Nanga kere kalondoko ambolko tikolio altoko na kere nombo pora timbo wali nu pungo nunge kere kalko nani,’ nimbelo. ⁹ Iye awilimuni tewi nimbelo mele yunge kendemande iyemuni pilipe lipe tembalomunga, ‘Ango, paa tenio,’ nimbeloya? Aku tepa naa nimbelo. ¹⁰ Aku tepala, enoni Goteni enondo kongono tendaio nimo mele pali teko likolio eno enono ningei, yuni lino teaio nimo mele kau tepo, kongono olandopa te naa tepolio lino kendemande kerima moromolo nengei,” nimu.

Jisasini kuro kendi noli iye 10 tepa koinjo ltimu

¹¹ Jisas ulke kombu awili Jerusalem pumbei pumbelie, Galili kombu Samaria kombu owena kule kulena tuku tingina pumbelie, ¹² ulke kombu kelo tenga tukundo purumu. Tukundo purumu kano wali kuro kendi noli iye 10 yu aulke omba purumuna ongo tule teko angilko ¹³ enoni

ru ningolio ningei, “Jisas, Nokoli Iyemu, lino kondo kolowi,” ningi.

¹⁴ Yuni eno kanopalie nimbei, “Manda, kinye eno koinjo purumele kani eno Juda Imbomanga ningo Gote popo tondoli iye moromelena pungo, enonga kangli liko ondopaio,” nimu. Kano wali eno pungei puringi wali eno kuro pora nimbe imbo kangli angilerimu.

¹⁵ Enoni koinjo pungolio kanoringi wali iye akumanga teni yando omba ungu enge nimbe Gotenga imbi ola ltindipe omba ¹⁶ Jisas angilerimuna mainye pumbe tamalu pepa yundo paa tereno nimu. Kano iyemu yu Samaria iyemu.

¹⁷ Kano wali Jisasini nimbei, “Nani iye 10 kulumie naa tondonduya? Kinye iye 9 tena pungeya? ¹⁸ Te kape yando ongo, Gotenga imbi ola naa ltindingeya? I iye lupemu kau oromo kani Israel iye kuro kendi nomo tepo koinjo linduma tena moromeleya?” nimu. ¹⁹ Kano wali yuni Samaria iyemundo nimbei, “Ola angilko puwi. Nani manda tembo ningo ipuki tirinomuni nu koinjo puruno,” nimu.

Gote kamukumu Iye Nomi King Awilimu omba molombalomunga ungumu

²⁰ Walite Farisi iyemani Jisas waliko pillkolio ningei, “Te wali Gote iye nomi kingimu molopa imboma kinye melema pali kinye yu yunu nokombalo walimu wendo ombaloya?” ningi. Jisasini topondopa nimbei, “Gote iye nomi kingimu molopa imboma kinye melema pali yu yunu nokombalo walimu wendo ombalo mele imbomani mongoni kanangei mele naa wendo ombalo. ²¹ Eno kinye ya moromelena Gote oi iye nomi kingimu molopa imbo mare nokoromona yu iye nomi kingimu molopa imboma kinye melema pali nokombalo ulumundo imbo teni kanaio, i wendo oromo ningo, andi wendo oromo ningo, aku mele manda naa ninge. Kano walimu oi wendo omo ltemo,” nimu.

²² Aku tepa nimbelie Jisasini yunge lombili andolimando nimbei, “Enoni Iyemunga Malo alaye kolte kanamili ninge walima wendo opili konupu lenge nalo naa kanonge. ²³ Imbomani wina moromo, ya

ina moromo ninge. Nalo kolo tonge kani eno lombili naa paio! ²⁴ Kariapa teremo wali kombuma pali pa teremona imbomani pali karomele. Iyemunga Malo aku tepa mele altopa ombalo. ²⁵ Nalo oi yu mindili pulumu nombalo, kinye moromele imbomani yu liko tui tiko umbulu tinge.

²⁶ Oi iye Noa molopili imbomani teringi mele Iyemunga Malo ombai tembalo wali imbomani aku teko tenge. ²⁷ Noa nona andoli sip ulkemu takopa imboma ulu wendo ombalo mele nimbe tepa mololipe purumu wali eno naa kanoko naa pileringi. Enonga we kongono teko enonga we uluma teringi mele langi nongo ambo liko teko aku uluma teko mololiko pungolio, Noa nona andoli sip ulkemunga tuku purumu wali kape eno aku uluma we teko moloringi. Kano wali sipina tukundo naa moloringi imboma pali noni topa kondorumu.

²⁸ Lot kinye waye moloringi imbomani aku teko teringila. Eno langi nongo bisnis teko poinye teko ulke takoko, we ulu akuma teko moloringi. ²⁹ Nalo Lot ulke kombu Sodom tiye kolopa kowa purumu kano walimunga tipe kinye kou tipe nomba angilima muluna mainye lo mele omba Sodom moloringi imboma pali topa kondorumu.

³⁰ Iyemunga Malo altopa ombalo walimunga oi teringi nio mele altoko aku ulu teko molonge. ³¹ Yu ombalo walimu wendo ombalo wali enonga ulke kerepulumanga molonge imboma altoko ulkendo tukundo pungo enonga ulke tukundo noinge melema pungo naa lipunge! Aku tepala poinyena molonge imboma enonga noinge melema altoko ulkendo pungo naa lipunge! ³² Lot omenu terimu mele liko manjeio! ³³ Iye teni molopa kondombalo melema ambili nonde nimo lemo aku iyemu paa kolombalo nalo aku melema mundupe tiye kolombalo iyemu yu koinjo molombalo. ³⁴ Nani eno paimbo nio. Iyemunga Malo altopa ombalo kano walimunga ipu leli iye talo polo tendekuna pengele wali Gotenga ensel teni omba iye te we pepili mundupe kelepa te lipe mepa pumbelo. ³⁵ Ambo talo langi kalko molongele wali ensel teni omba ambo te we

molopili mundupe kelepa te lipe mepa pumbelo. ³⁶ Iye talo poinyena angilingele wali ensel teni omba iye te we angilipili te lipe mepa pumbelo,” nimu.

³⁷ Yuni nimu ungu pilkolio enoni ningei, “Awilimu, aku ulumu tena tembaloya?” ningi.

Jisasini topondopa ungu iko te topalie nimbei, “Melema kolopa ltemo kombumanga mele kololima noromele kera iliaka mele kolopa ltemoma kanokolio nongeindo mainye ongo liko maku toromelena mona karomele,” nimu.

18

Gote Kot pilimbelomunga ungu ikomu

¹ Walite, Jisasini Eno Gote kinye ungu ningo tiye naa kolangei nimbe yu lombili andolimando ungu iko te topalie nimbei, ² “Walite, kombu tenga kot pileli iye te molorumu. Kano kot pileli iyemuni yu Gote kape maina imboma kape pipili naa kolorumu. ³ Kano kombuna ambo wai te molorumu. Aku ambomu yuni kot pileli iyemu molorumuna waliwali ombalie yundo nimbei, ‘Na tepa kenjirimu iyemu kot tendembo. Nuni na liko tapon-doko kot piliwi,’ nimbe konge tepundala terimu.

⁴ Ambomu oi kokele orumu wali kot pileli iyemuni yundo molo, nunge kot naa piltindimbo nimu nalo, ambomu yu waliwali opundala terimumunga kot pileli iyemu yu yunu nimbei, ‘Na Gote pipili naa kolopo, imboma kondo naa kolopo moro ⁵ nalo i ambo waimu waliwali omba waltindirimomunga altopa omba konge tembalo wali na kamukumumu tiye teremo kani yunge kot piltindemboi,’ nimu,” nimbe Jisasini nimu.

⁶ Awilimuni aku ungu ikomu topa pora tipelie ungu te peya nimbei, “Kot pileli iye kerimuni ambo waimundo terimu mele pileio! ⁷ Aku tepa mele Goteni yunge imboma umbuni tirimele imboma aku teremelemunga kot pileli iyemu molopalie kot naa tendembaloya? Yunge imbomani waliwali tangoli kape ipo leli kape linonga kot piliwi ningo konge teremele kinye yuni enonga kot naa pilimbeloya? ⁸ Yu tembalo mele nimbo tiemboi. Gote yu welea omba

yunge imboma lipe tapombaindo, eno umbuni tirimele imboma kot tendepalie umbuni timbelo. Nalo Iyemunga Malo altopa wali talo tepa mainye ombalo wali imbo mareni yuni eno lipe tapondombalo ningo yu konge teko ipuki tiko molongena omba kanombalonje,” nimu.

We imboma peya tendekuna naa molamili nimu iye Farisi te kinye kou takis lili iye te kinye elonga ungu ikomu

⁹ Imbo mare eno enono pilkolio na penga, na konopuna kake tepili molopo, na tumbi tipo moro, imbo lupema molko kenjirimele, eno imbo kerima, eno kinye tapu topo naa molambo ningo pilko andoko moloringi imbomando Jisasini i ungu ikomu topalie nimbei, ¹⁰ “Iye talo yu mele mele Gote kinye ungu nembili ningo Gote popo toko kaloringi ulke tempelemunga puringili. Te Farisi iye te, te kou takis lili iye te. ¹¹ Farisi iyemu yu pepenare none tepa ola angilipelie yu yunu konopuna pilerimu unguma nimbei, ‘Gote, imbo lupe moromele mele na aku tepo naa moromunga nundo paa tereno nio. Eno wapu nongo, ulu pulu kerima teko, ambo iye wapu langi nongo teremele. I kou takis lili iyemu tepa moromo mele kape na aku tepo molo. ¹² Nunge ungu manema pilipo lipo temboindo na koro tenga wali talo langi mi topo naa nombo, kou mone kinye melema kinye mele 10 10 nimbo ltiomanga te nunge nimbo aku tepo moke tepo nu tiro kano,’ nimu.

¹³ Nalo kou takis lili iyemu nondopa naa omba anjo tenga lupe mai kanopa angilipe, na iye paa keru te nimbe pilipelie mai kolopa kimuni yunge luwina topa angilipelie nimbei, ‘Gote, na konopuna ulu pulu keru peli iyemu kondo kolowi,’ nimu,” nimbe Jisasini nimu.

¹⁴ I ungu ikomu aku tepa topa pora tipelie Jisas yuni nimbei, “Nani eno paimbo nimbo tiro. I iye talondo Goteni kou takis lili iyemunga ulu pulu keru terimuma mundupe kelepa altopa naa pimona, aku iyemu konopu kake tepili ulkendo purumu, nalo Farisi iyemu ulu pulu keru terimuma konopuna we pepili ulkendo purumu. Imbo enono

imbi ola ltimelema Goteni topa mainye mundumbelo, nalo imbo enono mandoromelema yuni enonga imbima ola lindimbelo,” nimu.

Jisasini bakuluma molko kondangei nipili ningo meko oringi temanemu

¹⁵ Imbomani enonga bakulu keloma Jisas ki noindipili ningo yu molorumuna meko oringi. Nalo yu lombili andolimani iri toko naa meko waio ningi. ¹⁶ Nalo Jisasini bakulumando waio nimbelie yu lombili andolimando nimbei, “Gote iye nomi kingimu molopa nokoromo kombumu imbo i bakulu mele moromelemanga kani eno i bakuluma na morona wangei pipi tiko molo ungu naa neio. ¹⁷ Nani eno paimbo nimbo tiro. Bakulumani Gote linonga iye nomi kingimu molopo lino nokopili ningo moromele mele aku teko naa nimele imboma yunge kombuna tuku paa naa punge, molo,” nimu.

Iye kamako tenga temanemu

¹⁸ Walite Juda imbomanga iye nomi te Jisas molorumuna omba yundo walipe pilipelie nimbei, “Ungu Mane Tili Pengamu, na ambe tepo kamukumu molopa kondopa kau puli ulu pulumu limboya?” nimu.

¹⁹ Jisasini yundo nimbei, “Nuni ambe telka na iye pengamu ninoya? Imbo penga te molo. Gote kau pengamu. ²⁰ Nu Gotenga ungu manema Mosesini yando tirimuma pino kano. Moses yuni nimbei, ‘Ambo iye pulima molo iye ambo lilimani imbo lupema kinye wapu langi naa nangei nimbe, imbo toko naa kondangei nimbe, melema wapu naa liengei nimbe, imbo lupemando kolo toko kot naa tendangei nimbe, eno aminyeli lanielinga ungu tenge tiko molangei,’ nimbe aku ungu mane tirimuma peremo kanomu,” nimu.

²¹ Iye nomimuni nimbei, “Na ungulu wali aku ungu manema pali pilipo lipo tepo moloru mele kinye we tepo moro,” nimu.

²² Yu aku tepo nimu ungu pilipelie Jisasini yundo nimbei, “Paa tereno nalo ulu tendeku kau naa tereno. Nu pungo nunge

mele noirinoma pali kou mone lipungolio, kou mone linioma imbo koropa no-
lima moke teko tikolio na lombili owi.
Nunge melema aku tenio wali mulu kombuna nunge mele kande kandema lembalo,” nimu.

²³ Kano iye nomimu mele paa kande kandema noirimungu Jisasini aku tepa nimu ungu pilipelie yu kumbekere tepa konopu umbuni tepili anjo purumu. ²⁴ Yu purumu ulu kanopalie Jisasini yu lombili andolimando nimbei, “Gote iye nomi kingimu molopa nokoromo kombuna tukundo pungeindo imbo kamakoma pungei paa perenge. ²⁵ Kongi kamel walipe kale aulkena omba tuku pumbeindo mindili awili tepa nomba pumbei perembalo. Nalo yu alaye mandopa mele. Imbo kamakoma Gote iye nomi king molopa nokoromo kombuna pungeindo mindili paa awili teko nongolio punge,” nimu.

²⁶ Yuni aku tepa nimu ungu pilingi imbomani ningei, “Gotenga kombuna pumilindo aku teko tenge mele paimbo nimo lemo altoko nari manda akuna pumbe molopa kondopa kau pumbeloya?” ningi.

²⁷ Yuni enondo nimbei, “Imbomani paa manda naa teremele ulu Goteni manda tembalo,” nimu.

²⁸ Kano wali Pitani nimbei, “Lino linonga melema pali mundupo kelepo nu lombili oromolo kanomu,” nimu.

²⁹ Kano wali Jisasini nimbei, “Nani eno paimbo nio. Gote omba iye nomi kingimu molopa lino nokombalo walimu wendo opili ningo na Gotenga kongono tendembo ningo pimele imboma enonga ulkema kinye, omenupili kinye, angenupili kinye, anupili lapali kinye, bakuluma kinye, akuma munduko kelenge imboma pali ³⁰ kinye ya maina moromele wali mele paa olandopa awini liko molkolio altoko punge kombuna molko kondoko kau pungela,” nimu.

Kolopolio, wali yupoko tipemunga makilipo koinjo molombo nimbe Jisasini altopa wali yupoko tipe nimbe tirimu

³¹ Jisasini yu lombili andoli iye 12 enondo nimbe terimu mele we imboma

naa pilengei nimbe eno mepa anjo pumbelie, enondo nimbei, “Pileio! Lino ulke kombu awili Jerusalem purumolo. Pumbo molomolo wali oi Gotenga nimbe munduli ungu nili iye profetemani Iyemunga Malo wendo ombalo mele ningi uluma pali kamukumu wendo ombalo. ³² Jerusalem iyemani Iyemunga Malo liko Israel imbo naa mololi imbo lupema tinge. Enoni yu ungu taka tondoko owe tendeko yu teko kenjiko yu olkambe toko kandoko, yu ka pulteni tokolio, kamukumu yu toko kondonge. ³³ Kolopalie altopa wali yupoko tipemunga makilipe koinjo molombalo,” nimu.

³⁴ Nalo Jisasini nimu ungu pulumu naa pilkolio ungu nimumu pilko tunduringi.

Jisasini mongo kerilielei te tepa koinjo ltimu

³⁵ Jisas ulke kombu Jeriko nondopa wendo orumu wali mongo kerilielei te aulke kulendona mainye molopa imbo ongo puringimando kou mone te tieio nimbe konge tepa molorumu. ³⁶ Kano iyemuni imbo awini ongo pungei puringi ulu pilipelie yuni ambe teremeleya nimbe waltindirimu. ³⁷ Enoni yundo ningei, “Ulke kombu Nasaret iye Jisas omba purumu,” ningo tiringi.

³⁸ Pilipelie, yuni enge nimbe nimbei, “Jisas, Devitini kalopa ltimu iyemu, na kondo kolowi,” nimu.

³⁹ Kumbe leko puringi imbomani yu iri toko ungu naa niwi ningi. Nalo yuni altopa paa enge nimbe nimbei, “Devitini kalopa ltimu iyemu, na kondo kolowi,” nimu.

⁴⁰ Jisas we angilipelie yu yando meko waio nimu. Jisas angilerimuna yu nondopa orumu wali Jisasini yundo walipe pilipelie nimbei, ⁴¹ “Nani nu ambele ulure tendamboi konopu ltenoya?” nimu.

Yuni topondopa nimbei, “Awilimu, na altopo nanga imbo mongo angilipili kanambo tendewi,” nimu.

⁴² Jisasini yundo nimbei, “Kinye mongo makilko kanowi. Nani manda nu imbo mongo angilipili tendembalo ningo ipuki tirinomunga nu koinjo puruno,” nimu.

⁴³ Kano wali tamburumbu yu imbo mongo angilerimuna kanorumu. Kanopalie Gote kapi nimbe yunge imbi ola ltindilipe Jisas

purumu aulkena lombili purumu. Imbomani pali kano ulu enge nili wendo orumumu kanokolio enoni kape Gote kapi ningi kala.

19

Jisas kinye iye Sakius kinye teringili temanemu

¹ Jisas yu ulke kombu Jeriko omba pumbei purumu. ² Jeriko akuna kou takis lipe takis ltingi iyema nokorumu iye te, yunge imbi Sakius, molorumu. Yu mele awini noipe yu kamako molorumu. ³ Kano iyemuni Jisas orumuna kanombai terimu. Jisas orumuna imbo awini liko maku toringi wali Sakius iye ponjili molorumu lepalie Jisas manda naa kanorumu. ⁴ Akumunga Jisas orumuna yu lkipe kumbe lepa pumbelie unjo sikamo fik te Jisas ombai orumu aulkena nondopa angilerimu akuna omba ola purumu.

⁵ Jisas akuna ombalie we angilipe olando tipe kanopalie yundo nimbei, “Sakius, nunge ulkena kinye peya molambili pambili welea mainye owi,” nimu wali ⁶ yu walitikale mainye omba yundo “manda, pambili,” nimbe tono kolorumu.

⁷ Jisas Sakiusinga ulkena peya puringili kanokolio oi akuna liko maku toringi imbomani ningei, “Yu ulu pulu keru teli iye te kinye molambili nimbe purumu,” ningolio kanoko keru pileringi.

⁸ Kano wali, Jisas kinye Sakius kinye elo ulkena tuku molkolio Sakius ola angilipe Awilimundo nimbei, “Awilimu, nanga mele noiroma ekondo lipo imbo koropama tipolio, pele kou te molo mele kolo topo wapu ltiama altopo wapu ltiu mele pundu topo yupoko ola panjipo anjo timbo,” nimu.

⁹ Yuni aku tepa nimu wali Jisasini yundo nimbei, “I ulke pulu iyemu yu kape anda kolepa Abrahameni kalopa ltimu iye te kanomu, akumunga i ulke pulu imboma Goteni lipe tapondoli ulu pulumu ltimele. ¹⁰ Iyemunga Maloni molko kenjirimele imboma koropo lipo tapondambo nimbe orumu,” nimu.

Iye nomi teni yunge kendemandema kou mare tipelie purumu ungu ikomu

¹¹ Aku tepa nimu ungu pilkolio Jisas yu ulke kombu awili Jerusalem nondopa ombai terimu ulu kanokolio we imboma enoni Gote omba iye nomi kingimu molombalo waimu paa nondopa ombalo konopu leko moloringi. Enoni aku teko pilko moloringi lipe manjipelie Jisas yuni enondo ungu iko te topalie nimbei, ¹² “Iye nomi tenga malo kombu ponenge pumbe yu king molombalo imbi awili te, lipumbolio altopo yando ombo nimbelie yu purumu. ¹³ Oi naa puli yunge kendemande 10 waio nimbelie kou 10 paono eno yu mele mele paono te te nimbe tipelie enondo nimbei, ‘Na pumbo anjo molambo i kou mone tiro ltimelemunga kou te ola panjipo ltindemili ningo konopu enge ningo teko molaio! Altopo ombo,’ nimbe yu purumu.

¹⁴ Kano iyemu purumu wali yunge talapena imboma yu kinye konopu keru lekolio enonga iye te yu akilio lepa pupili ningo liko mundukolio ningei, ‘I iye nomimu linonga iye nomi king naa molopili nimbo moromolo nindiwi,’ ningo yu liko munduringi.

¹⁵ Pele kano iyemu king imbimu paimbo lipe meli yando orumu wali oi kou mone tirimu kendemandemande waio nimbelie, ‘Eno kou mone tirumunga ola panjiko kou ambe teko ltingiya?’ nimbe waltindirimu.

¹⁶ Oi kumbe lepa tirimu iyemuni omba yundo nimbei, ‘Awilimu, nunge kou wan paono tirinu kanomunga ola panjipo 10 paono ltiu,’ nimu kano wali ¹⁷ iye nomi kingimuni yundo nimbei, ‘Kendemande pengamu, paa teko kondorono. Mele kelo tirumunga nu teko kondorunu kani nu ulke kombu 10 nokani,’ nimu.

¹⁸ Iye talo tipemuni omba yundo nimbei, ‘Awilimu, nunge kou wan paono tirinu kanomunga ola panjipo 5 paono ltiu,’ nimu kano wali ¹⁹ iye nomi kingimuni yundo nimbei, ‘Aku teko terinumunga nu ulke kombu kite pakera nokani,’ nimu.

²⁰⁻²¹ Altopa kendemande te omba yundo nimbei, ‘Awilimu, na pilipolio nu iye mindili teli molko, nu mele naa noirinoma we liko, nu poinye naa tereno poinyena langi liko noiko, nu aku teko teko morono

iyemu pilipolio pipili kolopo nuni na tirinu kou kulupi topo noindirumu i tiro,' nimu.

²² Yunge iye nomimuni iri topalie yundo nimbei, 'Nu kendemande kerimu. Nu nino ungumuni nu kot tendembalo. Nuni pilkolio na iye mindili teli molopo, na mele naa noiroma we lipo, na poinye naa tero poinyena langi lipo noipo tero iyemu moro ningo liko manjinio ltemo. ²³ Aku konopu lekolio kou mone tirumu kou beng ulkena ambe telka naa noirinuya? Noilinanje na ombo nanga koumu wendo lipolio kou walo kolte ola panjiko tilimalana lika,' nimu.

²⁴ Kano wali iye nomimuni nondoko angileringi imbomando nimbei, 'Yu tepa kenjirimu kani yu kou wan paono amboltomomu wendo liko kou 10 paono amboltomo iyemu tieio,' nimu.

²⁵ Enoni yundo ningei, 'Awilimu, yu kou 10 paono tiniona oi amboromo,' ningi.

²⁶ Enoni aku teko ningi wali iye nomi kingimuni nimbei, 'Enondo nimbo tiemboi. Melema lipe noirimo iyemu yu mele olandopa timbona limbelo. Nalo melema lipe naa noirimo iyemu yu walo kolte noirimoma kape wendo limbo,' nimu. ²⁷ Aku tepa nimbelie kano iye nomi kingimu yuni ungu te peya nimbei, 'Kinnye na kinnye opa pule toringi imboma meko waio! Enoni nando ningeindo, i iyemu linonga iye nomi kingimu naa molopili ningi kano imboma meko ongo na kanopo molambo eno toko kondaio' nimu," nimbe Jisasini aku tepa kano ungu ikomu topa pora tirimu.

Jisasini iye nomi king mele Jerusalem kombu tukundo purumu

²⁸ Aku tepu nimbe pora tipelie Ulke Kombu Awili Jerusalemando kumbe lepa pumbei purumu. ²⁹ Kano wali Jisas kinnye yu lombili andolima kinnye ulke kombu awili Jerusalem nondoko ongo Unjo Oliv Angili Mai Kembona, ulke kombu kelo Betfage kinnye Betani talo lerimu kombu akuna nondoko oringi wali Jisasini yu lombili andoli talo kumbe lepa lipe mundupelie, nimbeindo, ³⁰ "Ne ulke kombu kelona pungolio akuna kongi donki kokele te, umbuluna oi imbo te naa mololi kokele te, kareko panjingemu kanoko

ka poiko yando meko wangili palio! ³¹ Elondo imbo teni elo i donkimu ambe telka ka poirimbeleya nimbe waltindimo lemo eloni topondoko ningili, Awilimu yu i donkimu kongono tembalona ombo ltimbolo nelio," nimu.

³² Kano lipe mundurumu iye talo pungo yuni nimu mele kanoko ltendekolio ³³ kano kongi donki kokelemu poiko moloringili wali donki pulu iye mani elondo ningei, "Linonga donkimu ambe telka ka poirimbeleya?" ningo waltindiringi.

³⁴ Kano wali eloni enondo ningili, "Awilimu yu i donkimu kongono tembalomunga ombo ltimbolo," ningili.

³⁵ Kano wali donki kanomu liko Jisas molorumuna meko yando oringili. Altoko enoni enonga ola wale pakolima kulko, donki umbuluna ola toko munduko pauwe tondoko Jisas kanona ola mondoringi. ³⁶ Mareni enonga wale pakolima kulko yu ombalo aulkena lembulko puringi.

³⁷ Kano wali yu ulke kombu awili Jerusalem paa nondopa omba Unjo Oliv Angili Mai Kembona mainye ombai orumu wali yu lombili puringi imbo awini paa tono awili tiko kolko Jisasini ulu enge nili terimuna kanoringi mele Gote ru ningo paa tereno ningo kapi ningei,

³⁸ "I oromo iye nomi kingimu, Goteni ya maina mundurumu iyemu, yu imbi ola molopa, molopa kondopili! Mulu kombuna moromo Goteni lino kinnye konopu ame topili! Pa telina moromo Gote kapi nemili," nilko puringi.

³⁹ Aku teko ningi ungu pilkolio peya oringi Farisi iye mareni ningi mele pilko keru pilkolio yundo ningei, "Ungu Mane Tilimu, nu lombili andolimani nimele mele. Naa nengei ningo eno iri towi," ningi wali ⁴⁰ Jisasini enondo nimbei, "Ungumupe i nio. Imbo imani i teko naa ningo we molonge lemo i kou mongo ltemomani enongano na kapi ningo ru ninge," nimu.

Jisas ulke kombu awili Jerusalem kanopalie kondo kolopa kola terimu temanemu

⁴¹ Ulke kombu awili Jerusalem paa non-dopa omba kanopalie, Jisasini kola tepalie ⁴² nimbei, “Jerusalem imboma, kinye eno kape mindili naa nongo ame toko molonge aulkemu liko manjilimalanje manda mole-mala. Nalo kinye naa liko manjirimele. ⁴³ Eno molongena wai kerire wendo ombalo. Aku walimanga enonga opa pulema ongo enonga ulke kombumunga aulke naa lepili ningo mai akuko liko maku toko, pape mele teko opa pule eno angilko makai tendeko eno tukundo molangei ningo aku ulu tenge. ⁴⁴ Aku tekolio, altoko Jerusalem ulkema pali toko tekiriko bulubalu tikolio tuku molonge imboma toko kondonge. Aku tenge walima wendo ombalo lepamo. Goteni eno lipe tapondombaindo oromo walimu enoni naa liko manjirimelemunga aku uluma wendo ombalo lepamo,” nimu.

Gote popo toko kaloringi ulke tempelena tuku Jisasini ulu kerima teringi imboma topa makororumu temanemu

⁴⁵ Jisas Jerusalem tukundo pumbelie, ulke tempelena tuku pumbelie imbo akuna bisnis teko moloringi imboma pulu mondopa makorombai angilipelie, ⁴⁶ enondo nimbei, “Gotenga Bukuna ungu te moromo mele i tepa:

Imbomani nanga ulkemundo Gote kinye ungu nimbo konge nimolo ulkemu ninge. *(Ais 56:7; Jer 7:11)*

Ungu aku tepa moromo nalo enoni i ulkemu wapu noromele imboma lopeke teremele ulke none tenderemele,” nimu.

⁴⁷ Yuni walimanga takiraki ulke tempelena tuku ungu mane tirimu. Juda imbomanga ningo Gote popo tondoringi iye awilima kinye, Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iyema kinye, imboma nokoli iye awilima kinye, kano Juda iye nomima enoni yu toko kondongeindo aulke te kororingi ⁴⁸ nalo we imbomani yunge ungu komu tendeko pilko moloringi wali enoni yu toko kondonge aulke te naa kanoko ltingi.

20

Jisas kongono terimu engemu narini tirimuya ningi ungumu

¹ Walite Gote popo toko kaloli ulke tempelena Jisas molopalie akuna maku toringi imboma ungu mane tipe, ungu pengamu nimbe tirimu wali Juda imbomanga Gote popo tondoringi iye awili mare kinye, Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iye mare kinye, Juda imbomanga tapu iye mare kinye, kano iye nomima eno yu molorumuna ongo ² yu waltindikolio ningei, “Nu ambele imbimu likolio nu i kongonomu terenoya? Narini i kongonomu tepuwi nimbe nu lipe mundurumuya?” ningi waltindirilingi.

³ Yuni enondo nimbei, “Nani enondo ungu te walipo pilemboi! Eno waltindimbo wali enoni topondoko nengei! ⁴ Oi Jon No Ltindilimu omba imboma no ltindirimu wali yu mulu kombuna moromo iyemunga kongono tendembaindo imboma no ltindirimuya? Molo ya maina imbomanga kongono tendembaindo imboma no ltindirimuya?” nimbe waltindirimu.

⁵ Yu aku tepa nimu kano wali enoni enongano ungu nendo yando ningolio ningei, “Yuni waltindirimu mele linoni topondopolio, Yu mulu kombuna moromo iyemunga kongono tendembaindo imboma no ltindirimu nimolo lemo yuni linondo nimbei, akumunga eno yuni nimu ungumu ambe telka naa pilko liko teringiya nimbelo. ⁶ Molo linoni nimilindo, yu maina imbomanga kongono tendembaindo imboma no ltindirimu nimolo lemo we imbomani lino kouni tonge. We imbomani Jon Imbo No Ltindilimu yu paimbo Gotenga iye profet iye te molorumu konopu ltemele kani enoni lino kouni tonge,” ningi.

⁷ Eno enongano aku teko ningi wali Jisasindo topondoko ningei, “Jon Imbo No Ltindilimuni Gotenga kongono tendepalie imboma no ltindirimu, molo maina imbomanga kongono tendepalie yuni imboma no ltindirimunje lino naa lipo manjirimolo,” ningi.

⁸ Ningi ungu pilipelie Jisasini nimbei, “Manda. Nanga ungumu topondoko naa nimelemunga nani enonga ungumu topondopolio nando i kongonomu tepuwi nimbe mundurumu iyemunga imbimu enondo naa nimbo timbola,” nimu.

Wain poinyemunga ungu ikomu

⁹ Kano wali maku toko moloringi imbomando Jisasini ungu iko te topalie nimbei, “Kombu pulu iye te wain poinye tepalie nanga poinye teko nokondangei nimbe iye mare lipelie enondo nimbei, ‘Poinye tendeku wain mongo inie toko nokaio! Wain mongo nowi lembalo wali mongoma moke tepo, mare eno kongono tendenge mele lenge, mare nanga limbo,’ nimbe kano poinyemu eno tipelie yu kombu paa tulurenga pumbe akuna wali awini molorumu. ¹⁰ Aku wali altopa wain mongo nowi lerimu waimu wendo orumu wali poinye pulu iyemuni yunge kendemande iye tendo nimbeindo, ‘Nanga wain mongoma tiengei ltinden moke puwi,’ nimbelie wain poinye tenderingi iyema moloringina lipe mundurumu nalo kano kendemandemu enoni koipeni toko, wain mongoma naa tiko, kelko we puwi ningi. ¹¹ Aku teko teringi wali poinye pulu iyemuni kendemande te poinyena altopa lipe mundurumu. Aku kendemandemu enoni koipeni toko, teko kenjiko, wain mongo naa tiko, kelko we puwi ningi kala. ¹² Kano wali kendemande te altopa lipe mundurumu wali yu kape tokolio poinyena wendo munduringi.

¹³ Aku teko teringi wali kano poinye pulu iyemuni yunu nimbei, ‘Kinye na ambe teambonje? Nanga malo konopu mondoromu, eno yu pipili kolkolio wale pakoko yu wain mongo tingenje,’ nimbe pilipelie yunge malomu poinyena lipe mundurumu.

¹⁴ Nalo poinye nokoli iyemani poinye pulu iyemunga malo ombai orumuna kanokolio enoni enongano ningei, ‘Andi oromo iyemu lapanga nini melema limbelo iyemu oromo. Yu topo kondopo, pele yunge lapa kolombalo wali i poinyemu lino liemili,’ ningo panjikolio ¹⁵ enoni yu ambolko liko poinyena tawendo mundukolio yu toko kondoringi.

Aku teko teringimunga poinye pulu iyemuni kano poinye nokoli iyemando omba ambe tembalonje? ¹⁶ Yu omba kano poinye nokoli iyema topa kondopa kano no wain mongo poinyemu lipe nokangei imbo lupema timbelo lepamo,” nimu.

Kano wali Jisas yuni aku nimu ungu pilkolio imbomani ningei, “Aku tepa wendo naa opili, paa molo,” ningi.

¹⁷ Aku teko ningi ungu pilipelie Jisasini enondo nimbei, “Gotenga ungu te bukuna moromomunga ungu pulumu ambe tepanje konopu ltemeleya? Kano ungumu i tepa:

Ulke takoringi iyemani kanoko keru pilko toko lteringi kou akumu kelepa ulke timu mele ulke enge tindili kou awili pengamu ltemo, *(Sng 118:22)*

nimbe peremo kanomu. ¹⁸ Aku koumunga ola imbo te ai tomo lemo ombele melema elke tombalo. Nalo imbo te molombalona ola aku koumu omba yu topalie kano imbomu topa kai lepa naminami nondombalo,” nimu.

Gavman kou takis tamilinje moloyna ningo Jisas waltindiringi temanemu

¹⁹ Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iyema kinye, Juda imbomanga ningo Gote popo tondoringi iye awilima kinye, kano Juda Imbomanga iye nomima yuni aku ungu iko torumumu pilkolio enondo nimu ungu pilkolio yu ka tingei teringi nalo kano iye awilimani we imboma pipili kolkolio yu naa liko ka tiringi.

²⁰ Kano wali Juda imbomanga iye awilimani Jisas ka tiemili ningo molkolio yu kanoko moloringi. Iye mare, konopu tumbi nimbe pepili moromolo ningo kolo toringi iye mare, yu nimo mele pilengei ningo yu molorumuna kou wangoko liko munduringi. Jisasini ungu te nimbe kenjimbeldonje ningolio pilko moloringi. Ungu te nimbe kenjimo lemo yu ka tipo kot tendemilindo gavman iyemu molombalona mepo pumolo ningo yuni nimu mele pilko moloringi. ²¹ Kano iyemani ongo yundo ningei, “Ungu Mane Tilimu, lino pilipolio nu waliwali ungu penga kau ningo, ungu mane penga teko liko manjikolio, nu imbo tendekurenga konopu kimbo naa teko, imbo awilima kape kanoko pipili naa kolko, enondo pali ungu tendeku tiko mandakona ningo tirino. Goteni teaio nimo uluma paimbo unguma mane tiko tereno nimbo pimolo. ²² Aku tepo pilipolio nundo ungu te walipo pilipolio nemili! Linoni

Rom Gavman Iye Paa Awili Sisaramu kou takis tomolo lemo mandanje? Goteni akumundo ungu mane tirimumu ambe tepa nimbe peremoya? Ningo tiwi,” ningi.

²³ Nalo Jisasini enoni yu ambolko lingeindo aku teko liko noikolio waltindiringipilipelie enondo nimbei, ²⁴ “Kou mongo te liko ondaio,” nimbelie enondo kelepa walipe pilipelie nimbei, “I kou mongomunga imbi kinye naringa kumbekere moromoya?” nimu.

²⁵ Enoni yundo ningei, “Rom Gavman Paa Awili Sisaramunga moromo,” ningi.

Kano wali yuni enondo nimbei, “Kou monemu Sisaramunga kani Sisaramunga melema Sisaramu yundo tiko, Gotenga melema Gote yundo tieio,” nimu.

²⁶ Imbo awini akuna moloringi kala Jisasini aku nimumunga yu ambolko liko ka tiko manda naa teringi. Yuni nimu mele pilkolio linonga ungumu paa topa nimbe kondoromo ningo pilko konopu awini liko mundukolio ungu te altoko naa ningi.

Koromele imboma makilko koinjo molkolio kelko ambe tengenje ningo waltindiringi temanemu

²⁷ Aku wali Juda imbomanga iye awili Sadyusi iye mare Jisas molorumuna oringi. Sadyusi iyema eno Goteni koromele imboma topa naa makinjimbelo, makilko koinjo naa molonge nalo kolkolio wali mini pali kamukumumu kolongela ningo pilko mane tiko moloringi talapemu. Kano Sadyusi iyema ongo Jisasini ungu te nimbe kenjimbelonje pilemili ningolio ²⁸ yu waltindikolio ningei, “Ungu Mane Tilimu, linonga anda kolepa Mosesini ungu mane tipelie bukuna torumu mele i tepa: Ambo limbelo iye te bakulu naa mepa kolombalo wali kano iyemu yunge angenu molombalomuni yunge ambo waimu lipe yuni angenunga lipe tapon-dopa bakulu mendepili nimu kanomu.

²⁹ Aku ungu manemunga ulu te wendo orumu mele nu walipo pilemili! Iye kite yupoko pakara angenupili poko moloringi. Komo iyemuni ambo te lipelie bakulu te naa meli kolorumu. ³⁰ Altopa yunge umbulkondo angenumuni yunge ambo waimu lipelie bakulu te

naa meli kolorumula kano wali ³¹ yunge umbulkondomuni kano ambomu lipelie we kolorumula. Aku teko teliko pungolio iye kite yupoko pakara pali kano ambomu liko bakulu naa meli kolko pora teringi.

³² Kano wali peyalimendo ambomu yu kolorumula. ³³ Akumunga, koromele imboma pele makilko koinjo molonge wali kano ambomu iye kite yupoko pakara pali ya maina ltingi ambomu yu iye paa naringa omenu molombaloya?” ningi.

³⁴ Jisasini enondo topondopa nimbei, “Ya maina moromele imbomanga iyema ambo liko, amboma iye pungo teremele ³⁵ nalo Goteni imbo kolkolio manda makilko koinjo molko mulu kombuna manda pungo molangei nimo imbomanga iye te ambo naa liko ambo te iye naa pungo tenge. ³⁶ Kano imboma makilko koinjo molongena eno mulu kombuna moromele enselema moromele mele molkolio, kelko kolko naa kolko Gotenga bakuluma molonge. ³⁷ Nalo anda kolepa Moses kape yuni kololi imboma makilko koinjo molonge. nimbe lino lipe ondorumu mele nemboi. Walite Moses yuni unjo kelo tenga tipe nomba perimu tipemuni unjomu naa norumu ulu kanopalie, akuna yuni Gote yu Abraham kinye, Aisak kinye, Jekop kinye enonga Gote moromo nimu. Mosesini aku tepa nimu walimu Abraham kinye, Abraham yunge malo Aisak kinye, Aisak yunge malo Jekop kinye koro oi koloringi nalo enonga minima Gote peya koinjo moloringi pilipelie yu aku tepa nimu. ³⁸ Gote yu kololi imbomanga Gote molo. Yu imboma pali koinjo moromele kanopalie yu koinjo mololi imbomanga Gote,” Jisasini nimu.

³⁹⁻⁴⁰ Aku tepa nimu ungu pilkolio Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iye marenitoko yu ungu te waliko pilingeindo pipili kolkolio yundo ningeindo, “Ungu Mane Tilimu, nuni paa ningo kondorono,” ningi.

Jisasini Kraist moromo mele ungu te nimu

⁴¹ Kano wali Juda Imbomanga iye awili mare moloringi wali Jisasini enondo ungu te nimbei, “Goteni maina lipo mundumbo

nimbe kanopa ltimu iye Kraist yu anda kolepa Iye Nomi King Devitinga kalopa limbelo iye te kau molombalo ningo pimele nalo yu aku tepa kau molo. ⁴² Devit yuni iye Kraist molombalo mele kunana te konopu lipe manjipelie bukuna torumu mele i tepa:

Awili Goteni nanga Awilimundo nimbei, 'Nu ilto peya melema nokopo molambili nanga imbo kindo ongo molani!

⁴³ Peya nokopo molombolo wali nunge opa pulema topo mainye mundundumbo,' nimu. (Sng 110:1)

nimbe Devitini nimu. ⁴⁴ Devitini Kraistindo nanga Awilimu nimu. Devitinga lapuna Kraist wendo ombalo nimele ungumu ambe teko liko manjikolio nimeleya," nimu.

Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iyemanga ulumando Jisasini nimu temanemu

⁴⁵ Jisas molorumuna imbo awini liko maku toko moloringimani peya pilko molangei Jisasini yu lombili andolimando lepi lepi topalie nimbei, ⁴⁶ "Enoni Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iyema kanoko kondokolio enoni teremele mele manda leko naa teangei! Kano iyemani imboma lino kanoko iye pengama nengei ningo wale pakoli paa tule pengama, iye nomima pakoromele mele pakoko, iye nomi kelkele toko andoromele. Maket kombumanga eno aku teko andokolio imbo akuna maku toromeleman lino kapi ninge wali konopu timolo ningo akumanga andoromele. Juda imboma Gotenga ungu pilingeindo maku toromele ulkena imboma maku toromele wali kano iyema iye awilima eno ungu ningo tili polona nondopa pungo kumbe leko moromele polomanga pungo moromele. We imboma pungo mendo tiko eno kanoko moromele wali kano iyema eno konopu tirimele. Iye teni enondo langi peya namili waio nimo wali eno langi noli polona kumbe leko iye awilima moromelemanga molongeiindo konopu tirimele. ⁴⁷ Ambo waima ningo bembo tiko ulkema linonga ningo eno ltimele. We imbomani lino

ulu pulu keru teremolo mele naa kanoko pilkolio, lino paa molko kondoromele iyema nengei ningo Gote kinye popo toko, we kolo toko ungu ningo tule purumele. Goteni we imboma ulu pulu keru teremelemunga eno paimbo mindili lipe timbelo nalo i iye niomani aku uluma teremelemunga Goteni aku iyema mindili awili tepa lipe timbelo lepamo," nimu.

21

Ambo wai koropa teni ulke tempelena kou mone mundurumu temanemu

¹ Jisas Gote popo toko kaloli ulke tempelena molopa tempel ulkena tukundo kongono tengeindo kou mone munduringi unjo ketena nondopa molorumu. Akuna molopalie yu olando tipe kanopalie iye kamakomani kano ketena kou mone munduringina kanorumu. ² Kanopalie wali ambo wai paa koropa noli te omba kou kololi talo akuna mundurumuna kanopalie ³ nimbei, "Nani enondo paimbo nio. I ambo wai koropamu yuni kou mone mundurumomu paa olandopa mundurumo, we mundurumelema mainyendopa. ⁴ Eno kou mone awini noirmele nalo koltalo kau ongo mundurumele. Nalo ambo waimu kou mone te paa naa noirimo. Yunge koltalo noimo talo undukana mepa omba timo. Langi nomba molopa pembalo mele te anjo naa noirimo," nimu.

Ulke tempelemu toko kalonge walimundo Jisasini ungu nimu temanemu

⁵ Kano wali eno ulke tempel kombu akuna molkolio tempel ulke takoringi kou paa panga kinye Gotendo paa tereno ningo mele panga tiringima akuna au tiringi ulu kanoko, ungu nendo yando ningo moloringi wali Jisasini enondo nimbei, ⁶ "I ulke tempel panga angimona kandomele melemando ungu te nemboi. Walite i ulke kombu awili Jerusalem imboma umbuni linge walimunga i ulke tempelemu toko konoko bilibala tiko kou pali mainye toko talau tinge. Kou tendekure kape we naa lepili ningo ungu mangu toko bulu balu tinge," nimu.

Umbuni awini wendo ombalomunga Jisasini nimu ungumu

⁷ Jisasini aku tepa nimu ungu pilkolio enoni yundo waliko pilkolio ningei, “Ungu Mane Tilimu, nuni nino mele te wali wendo ombaloya? Altopa aku ulu nondopa wendo ombai tembalo wali oi ambele ulure lipe ondopa wendo ombaloya?” ningo waltindiringi.

⁸ Pilipelie yuni enondo nimbei, “Imbomani eno kolo toko tinge kani kanoko kondoko molangei! Iye awini nanga imbi leko ongo kolo toko ningei, ‘Ombalo ningo nokoko moromele iyemu na,’ ningolio, ‘Maimu pora nimbelo nimu waimu wendo ombai teremo,’ ninge. Eno aku teko ningena lombili naa paio! ⁹ Altoko opa awili kombu marenga tenge ungu pilko, imbomani enonga iye nomima tonge ungu pilkolio mini naa lteaio! Aku uluma Goteni oi kumbe lepa wendo opili nimu mele tembalo. Nalo peyalime waimu welea naa wendo ombalo,” nimu.

¹⁰ Kano wali Jisasini yu lombili andolimando kelepa nimbei, “Maimu pora nimbelo waimu oi wendo naa opili imbo talape awilima nendo yando opa teko, iye nomi king tenga talapemu kinye tenga talapemu kinye opa tenge. ¹¹ Ya maina kombu marenga mai parambala awili tepa, engele awili lepa, kuro awili topa tembalo. Imboma pipili awili tepa kuliene leli ulu enge nilima muluna wendo ombalona kanonge.

¹² Ulu aku tepama wendo ombalo nalo oi naa wendo oli eno nanga imboma ningo molongena eno liko ka tiko, teko kenjiko, Juda imboma Gotenga ungu pileli ulkemanga eno meko pungo akuna kot tendeko, ka ulkena meko pungo panjiko, iye nomi kingima kinye gavman iye awilima kinye molongena eno kot tendengeindo meko pungo tenge. ¹³ Aku uluma wendo ombalo wali enoni kano ka tinge imboma ungu mane tinge. Eno nanga imboma molonge mele kinye, eno nani ungu mane tiru mele kinye, nani eno kinye ulu enge nili teru mele akuna eno pilengei ningo, imbo akuma ningo tinge. ¹⁴⁻¹⁵ Enoni eno ka tiko kot tendenge wali, enonga kere kinye

konopu kinye enge pepili nimbo wali enoni ninge unguma eno teko kenjingei tenge imbomani eno paimbo ungumu tukumemu ninge pilkolio, enoni ungu ninge mele ungu ningo pundu tongeindo perenge. Akumunga oi enoni eno ongo ka naa tiengei, ‘Apa, eno ongo na ka tiko kot tendenge wali ambele unguire nimbonje?’ ningo konopu awini liko munduko naa molaio! ¹⁶ Enonga aminyeli lanieli kinye angenali kinye, pulu lepa imboma kinye, akumani kape eno nanga imboma liko ka tiko kot tendekolio eno mare toko kondonge. ¹⁷ Eno nanga imboma molongena imboma pali eno kinye opa pule tonge. ¹⁸ Nalo enonga pinyendi tendekumu kape Lapani komu naa tindimbelo. ¹⁹ Eno enge ningo angilingemunga eno koinjo molopa kau puli ulumu linge,” nimu.

Jerusalem toko kalonge ungumu Jisasini nimu

²⁰ Kano wali Jisasini yu lombili andolimando kelepa nimbei, “Walite, ami iyema i ulke kombu awili Jerusalem imboma tongeindo ongo liko makai tendeko angilingena kanokolio i kombu Jerusalem imboma toko mundunge walimu nondopa wendo ombalo liko manjingei. ²¹ Eno kombu Judia kombumanga molongema mai kembo ltemomanga kowa pungo, ya ulke kombuna tuku molongema wendo ongo kowa pungo, eno ulke kombuna wendo molongema tukundo naa pangei! ²² Aku walimanga Jerusalem imbomani oi takiraki Gote teko kenjiringimunga yuni eno umbuni timbelo. Koro oi yuni walite aku ulu tembo nimbe panjirimu kano ungumu yunge iye mareni yunge bukuna toringi peremo kanomu, aku wali wendo ombalo. ²³ Goteni Jerusalem imboma mumindili kolopalie ami iyema mumindili kolko Jerusalem imboma ongo tangei nimbelo kano wali ulu umbuni awini eno molongena wendo ombalo. Aku tembalo wali ambo bakulu keru teko molongema kinye ambo bakulu ame tingema kinye eno manda welea kowa naa pungemunga eno kondo teremo. ²⁴ Jerusalem imboma tonge walimanga imbo toli loi gelearnani imbo mare toko kondonge, mare

ka tiko kombu tule lupe lupemanga meko punge. Juda imbomanga talapena wendo mololi imboma ya Juda imbomanga ulke kombu awili Jerusalem tuku ongo toko munduko kombu liko kolo wangoko molonge. Aku wali akilio Goteni enonga walima pora nipili nimbelo wali Juda imboma Jerusalem kelko ongo molonge,” nimu.

Iyemunga Malo altopa yando wali talo tipe ombaindo ulu mare oi wendo ombalo mele Jisas nimbe tirimu

²⁵ “Aku mindili nonge nio uluma wendo ombaindo ena kinye oli kinye kombukandiyema kinye pali ulumare tembalona imbomani kanonge. Mai kombuna nomu kutana ungu awili nimbe topa paa awili ola munde mainye munde telipe ombalona kanonge. Uluma aku tepa wendo ombalo wali maina imbo talapema mini ltenge. ²⁶ Muluna angimo mele enge ltemoma lope lope tepa anjo yando pumbelo wali imboma pipili paa pulumu kolko mai kombuna ambele ulure wendo ombaindo teremonge ningo pilko konopu paa awini liko mundunge. ²⁷ Aku uluma wendo ombalo wali Iyemunga Malo kupe tenga tuku molopa, enge awilimu ambolopa paa awili tepa telimu au nimbe mainye ombalona kanonge. ²⁸ Aku uluma pulu mondopa tembalo wali Goteni eno kombu kerina wendo lipe kombu pengana tukundo limbelo walimu nondopa wendo ombalo kani aku uluma wendo ombalo wali eno konopu toimbo topili ola angilko olando tiko kanongi,” nimu.

Unjo fik teremo ulumu manda leko kanongi nimu

²⁹⁻³⁰ Jisasini aku nimbelle nimumuni, yu ombalo walimu pilengei nimbe ungu iko te topalie nimbei, “Iyemunga Malo altopa ombalomunga walimu liko manjingei mele nio. Unjo fik kinye we unjo mare karomele walimu tepa kuku toromelena kanokolio pane waimu nondopa lepamo ningo konopu ltemele. ³¹ Aku tepala i ulu wendo ombalo nioma wendo ombalo wali kanokolio, Gote iye nomi kingimu molombalo walimu nondopa wendo ombalo lepamo ningo liko manjinge.

³² Nani enondo paimbo i tepo nimbo tiro. I moromele manga pupumu oi naa kolangei i wendo ombalo nio uluma pali wendo ombalo. ³³ Mulu mai talo pora nimbelo nalo nanga nio unguma pora naa nimbelo. Nani ungu nioma pali paimbo wendo ombalo,” nimu.

Jisasini Yu ombalo walimu imboma loi leko molonge nimu ungumu

³⁴ Jisasini yu ombalo walimu pimolo mele ungu te peya nimbei, “Eno no enge nili nongo keke lepo toko we umbuni tepili molko konopu naa makilipili molonge lemo Iyemunga Malo yu ombalo kano walimuni eno meluna mele naa poipili kani kanoko kondoko liko manjiko molaio! ³⁵ Aku walimu mai kombuna pali imboma molongena wendo ombalo. ³⁶ Nalo enoni Gote kinye konge tekolio ningei, ‘Na altopa Iyemunga Malonga kumbekerena pumbo ola angilembo kani na enge pepili, i ulu wendo ombalomani na topa mainye naa mundupili niwi,’ ningo waliwali kane kane molaio,” nimu.

³⁷ Walimanga takiraki Jisasini ulke tempelena imboma ungu mane tipelie, ipo leli takiraki Jerusalem tawendo pumbe Unjo Oliv Angili Mai Kembona ola pumbei opundala pupundala terimu. ³⁸ Imboma pali paa ipu leli oi yu ungu mane timbeloma pilemili ningo ulke tempelena ongo maku toko opundala pupundala teringi.

22

Jisas lombili andoli iye Judas Iskariot yuni Jisas yunge opa pulena lipo timbo nimbe ee nimu temanemu

¹ Oi Goteni Israel imboma naa topa we omba purumo waimu liko manjiko Bret Yis Naa Munduli we kalko noromele wai awili akumu nondopa wendo ombai orumu. Aku waimundo Pasova ningo imbi tiringi. ² Juda imbomanga ningo Gote popo tondoringi iye awilima kinye, Gotenga ungu manema pilko imboma mane tili iyema kinye, kano Juda imbomanga iye nomima Jisas toko kondonge aulke te koroko moloringi nalo enoni lino Jisas imbo-
mani kanangei ka timolo wali imbomani

lino mumindili kolko iri tonge ningo pipili kolko we moloringi. ³ Aku wali Jisas lombili andoli iye 12 akumunga iye Judas Iskariot nili, kanomunga konopuna kuro keru nomi Satan omba tuku purumu. ⁴ Kano wali yu Gote popo tondoli iye awilima kinye ulke tempel nokoli ele iye-manga ele iye awilima kinye moloringina purumu. Jisas eno lipe timbelo mele eno kinye wai toringi. ⁵ Eno kamele paa akokolio yu kou mone tinge mele ningo panjiringi. ⁶ Yuni enonga unguma pilipelie, manda nimbe, imboma Jisas peya naa molongeli wali yu eno lipe timbelo aulke te koropa molorumu.

Jisas kinye yu lombili andolima kinye Pasova ningo kongi sipsip angilinomu nongeindo kombu kinye langi nongema kinye enonga iye talo pungo teko tumbi tiringili temanemu

⁷ Juda imbomani Pasova Waimu liko manjingeindo kongi sipsip angilino toko kalko plawa tepa awili tindili mele yis nili naa peli kalko peya talo nonge, kano waimu wendo orumu. ⁸ Kano wali Jisasini Pita kinye Jon talo lipe mundupelie nimbei, “Elo pungo linonga Pasova Walimunga kongi sipsip angilino nomolomu teko amenge teko noipelio,” nimu.

⁹ Eloni waltindikolio ningili, “Tena tepo amenge tepo noipembili konopu leko ni-noya?” ningili.

¹⁰ Yuni topondopa nimbei, “Pilelio! Elo ulke kombu awilina pungolio, iye te no mingi te mepa aulkena omba pumbelona kanokolio, yu pumbelo mele lombili pungo ulke tukundo pumbelona peya pungolio ¹¹ kano ulke pulu iyemundo ningili, Ungu Mane Tilimuni waltindipelie nimbei, ‘Yu kinye yu lombili andolima kinye Pasova kongi sipsip angilinomu nomolo ulke kiripimu tena litemoya?’ nimu nelio! ¹² Aku teko ningele wali yuni ulke olandomunga kiripi awili te langi noli polomu kinye langi noipe noli melema kinye akuna oi lemoma, lipe ondombalo. Akuna linonga Pasova Walimunga kongi sipsip angilinomu kinye plawa kinye teko amenge teko noielio,” nimu.

¹³ Elo pungolio, Jisasini nimu kano mele kanokolio Pasova langi akuna teko amenge teko noiringili.

Jisas kinye yunge aposelema kinye Pasova Walimunga kongi sipsip angilinomu noringi wali yunge talape imboma altoko kape langi nongo altoko liko manjinge mele lipe ondorumu temanemu

¹⁴ Juda Imbomani ipo lembai kombu kala torumu wali Pasova Walimunga kongi sipsip angilinomu noringi aku walimunga Jisas kinye yunge aposel iyema kinye langi noli polona Pasova Walimunga sipsip angilinomu kinye yis naa peli bret kaloli kinye ongo maku toko molko noringi. ¹⁵ Langi nongo moloringi wali yuni enondo nimbei, “Na mindili oi naa nombolio i Pasova Walimunga langima eno kinye peya namili konopu lepo andopo moloru mele kinye paa noromolo. ¹⁶ Nani enondo paimbo i tepo nimbo tiro. Akumu na i langimu i teli oi altopo naa nombo. Gote iye nomi kingimu kamukumu molombalo walimu wendo ombalie i Pasova langimanga paimbo ulu pulumu wendo ombalo aku wali altopo nombo,” nimu.

¹⁷ Yuni no kap wain lipe ambolopalie Gotendo paa tereno nimbelie nimbei, “Imu kolko moke teko naio! ¹⁸ Nani enondo paimbo i tepo nimbo tiro. Gote iye nomi kingimu kamukumu molombalo walimu oi wendo naa oli i no wain paa naa nombo,” nimu.

¹⁹ Bret kaloli te lipe Gotendo paa tereno nimbelie ambolopa pike lepa eno tipelie nimbei, “Imu nanga kangimu. Nanga kangimu enonga nimbo kolo wangopo tipolio eno tepo limboimunga tangei timboi tero imu. I ulu altoko tenge wali na liko manjengei,” nimu.

²⁰ Aku tepa mele Pasova langi nongo pora tiringi wali yuni no wain kap lipe ambolopalie nimbei, “Na eno tepo limbo nimbo na enonga nimbo kolondombo. I no wainimu ee nili ungu koinjomu nimbo panjipolio nanga mememuni tepa enge tipili eno ondopo tiro. ²¹ Nalo na lipe nanga opa pulemanga kindo timbelo iyemu na

kinye peya i langi noromolo polona moromo. ²² Goteni Iyemunga Malondo nu tangei puwi nimu mele aku tepa paimbo wendo ombalo nalo Yu opa pule iyemanga kindo lipe timbelo iyemu yu Goteni paa tepa tombalo lepamo,” nimu. ²³ Aku tepa nimu ungu pilkolio yu lombili andolimani nendo yando waltindikolio ningei, “Iye narini paa aku ulumu tembalonje?” ningi.

Aposelema nendo yando ningolio nari imbi olando moromo ningo moloringi ungumu

²⁴ Aposel iyemani enongano nendo yando ningolio ningei, “Nari imbi ola moromo,” ningo keru kuru liko moloringi. ²⁵ Jisasini enondo nimbei, “Imbo talape lupemanga iye nomimani enonga imboma enge ningo nokoko kongono awini mindili teko tirimele nalo kano iye nomimani nokoromele imbomani enonga imbi ola ltindiko, linonga nokoko kondoko liko taponkoli iyema nimele. ²⁶ Nalo na lombili andolima, iye nomi akumani tereleme mele enoni aku teko naa teangei, molo! Enonga iye te imbi ola molombalo wali aku iyemu iye koropa mele molopili! Iye nomi molopa iye lupema nokombalo iyemu iye kendemandemu mele molopa iye lupemanga kongono tendepili! ²⁷ Iye nari paa iye nomimuya? Langi noromo iyemu iye nomimu molo langi peke topa kalopa plet kulumie topa aku kongonoma tenderemo iyemu iye nomimuya? Langi noromo iye akumu iye nomimu ltemo. Aku tepa, nalo na aku tepa molo. Na paimbo enonga iye awilimu nalo enonga kendemande mele molopo eno lipo taponkoli iyemu moro. ²⁸ Na mindili nombo moro mele eno na kinye peya tapu topo mindili nombo moromolo kano. ²⁹ Nanga Lapa iye nomi kingimu omba molopa imboma nokombalo wali nando nokondowi nimu mele nani aku tepo enondo akuna imboma nokondangei nimbo nio. ³⁰ Akuna na iye nomi king molopo imboma nokombo wali eno na kinye peya langi polona nombo molomolo. Eno iye nomi kingimanga polomanga mainye molkolio, Israel imbo manga pupu 12 nokonge,” nimu.

Jisasini Pitando Yu altopa umbulu timbelo mele oi nimbe para tirimu temanemu

³¹ Jisasini Pitando nimbei, “Saimon, piliwi! Kuro kerimanga nomi Sataneni Gotendo konge tepalie eno teko kenjingenje tope tipo manda manjipo kanambo nimu wali Goteni ee nimu. ³² Nalo Saimon, nani Gote nunge konge tendepolio nimboi, Satan yuni nu aku tembalo wali Pita nuni na naa mundupe kelepa na ipuki tipe molopili nindu. Saimon, Satan alaye kolte pilko na munduko kelkolio, pele konopu topele toko na kelko ipuki tiko molkolio, angenalima enge tiwi,” nimu.

³³ Nalo Pitani nimbei, “Awilimu, nani nu tiye kolopo kowa pumbo ningolio ninoya? Manda molo. Ito peya ka tiemili ninge lemo paa. Molo ilto peya topo kondamili ninge lemo ulure molo. Peya kolambili,” nimu.

³⁴ Jisasini Pitando nimbei, “Pita, nani nundo paimbo i tepo nimbo tiro. Kinye kera gula oi ko naa tombalo wali nuni nando wali yupoko ninindo, ‘Na Jisas naa karo,’ ningo umbulu tinio,” nimu.

Kou mone kinye, mele wale kinye, loi gelea kinye aku melemando Jisasini nimu ungumu

³⁵ Jisasini yu kitipi kanoli iye 12 aku-mando kelepa nimbei, “Nani eno oi kongono lipo munduru wali kou naa meko, mele wale naa meko, kimbo su naa meko, we pangei nimbo munduru wali eno mele molo lerimuya?” nimbe walipe pilerimu wali, enoni “Mele tendekure kape molo naa lerimu,” ningi.

³⁶ Yuni enondo kelepa nimbei, “Nalo kinye na kinye ulure wendo ombalomunga, kou mone noirimo iyemu kano kou monemu lipe ambolopa, mele wale noirimo iyemu kano walemu lipe ambolopa, aku teko molangei! Opa teli loi gelea naa noirimo iyemu yunge wale pakoli te yoko lipe loi gelea te pame tepili! ³⁷ Nani aku tepo ambe telka nio ungumu, nemboi! Oi imbomani nando ningo Gotenga bukuna toringi moromo mele kinye wendo ombai teremo mele i tepa:

Yu kinye imbo mongo mongo kondoko ulu pulu keru teli imboma kinye liko ten-deku tiko mako toringi, (Ais 53:12)

ningi bukuna moromo kanomu,” nimu.

³⁸ Yuni aku tepa nimu ungu pilko tundo kolio enoni yundo ningei, “Awilimu, ya opa teli loi gelea talo noirimolo kanowi,” ningi.

Kano wali yuni enondo nimbei, “Ungu manda nimbo, pamolo,” nimu.

Unjo Oliv Angili Mai Kembona ola puringi wali aku lerimu kombu Getsemani nilina Jisas Gote kinye ungu nimbe konge terimu temanemu

³⁹ Kano wali Jisas ulke mundupe kelepa ulke kombu awili Jerusalem tawendo pumbelie, yu takiraki Unjo Oliv Angili Mai Kembona ola pupundala terimu kano mele akuna purumu. Yunge ki tipi kanoli iyema yu lombili akilio leko waye puringi.

⁴⁰ Akuna pumbelie yuni yu lombili andolimando nimbei, “Kuro kerimanga nomi Satan lino toperope tipe tepa maindo naa mundupili ningo Gote konge teaio,” nimu. ⁴¹ Aku tepa nimbelie yu alaye anjo pumbelie komongo topa pondopalie, Gote kinye ungu nimbelie nimbei, ⁴² “Ara, na mindili nombo kolomboi teromunga nuni molo, naa tepili konopu lenio lemo aku teko teani nalo nanga konopu lteo mele naa teamboi. Nunge konopu lteno mele paa teambo,” nimu. ⁴³ Aku tepa nimbelie kanopa molorumu wali, ensel teni mulu kombu tiye kolopa Jisas yu molorumuna omba yu tepa enge tirimu. ⁴⁴ Kano wali, yu konopuna umbuni awili tepa, mindili nomba molopalie yu enge nimbe Gotendo ungu nimbe konge tepalie yunge kangina kuru topa kano kurumu meme none tepa maina mainye purumu.

⁴⁵ Yu nimbe kelepa ola angilipe yu lombili andoli iyema moloringina yando omba eno yu kondo kolko konopu umbuni ltingimu eno tepa uru panjirimuna kanopalie ⁴⁶ enondo nimbei, “Kinye ambe telka uru peremeleya? Satan omba eno ulu keru teangei nimbe tope timbei ombalo kani ola molko Gote konge teko molaio,” nimu.

Jisas ka tiringi temanemu

⁴⁷ Kano wali Jisasini aku nimbe molopili eno moloringina iye awini oringi. Oringi iyemanga kumbena molorumu iyemu yu iye Judas, ki tipi kanoli iye 12 akumanga te. Judas yu Jisas molorumuna nondopa omba yu kangulurumu. ⁴⁸ Aku ulu terimu wali Jisasini yundo nimbei, “Judas, opa pule iyemani Iyemunga Malo kanoko imbi tiengei ningo nuni na ambe telka kangul-tunoya?” nimu.

⁴⁹ Kano wali akuna angileringi lombili andoli iyemani yu ulu tembai terimuna kanokolio enoni yundo ningei, “Awilimu, opa teli loi gelemanu iyema tamiliya?” ningi kano wali ⁵⁰ enonga iye teni loi gelea lipe ambolopalie Juda imbomanga ningo Gote popo tondoringimanga iye nomimunga kendemande iye tenga komumu imbondo topa laka ltenderimu.

⁵¹ Aku terimu ulu kanopalie Jisasini yundo nimbei, “Aku ulu naa teaio,” nimbelie torumu iyemunga komumu lipe ambolopa tambu tindirimu.

⁵² Juda imbomanga ningo Gote popo tondoringi iye awili mare kinye, Gote popo toko kaloringi ulke tempelemu nokoko moloringi ami iye nokoli iye mare kinye, Juda imbomanga tapu iye mare kinye, enoni Jisas ka tingei oringi. Kano wali Jisasini eno aku teko oringina kanopalie nimbei, “Na imbo topo wapu noli iyere naa moro kani loi geleama kinye koipema kinye ambe telka meko oromeleya? ⁵³ Oi takiraki ulke tempelena eno peya molo-molo wali na ambolko liko ka naa tinge. Nalo kinye tumbulu tolina ongo tumbulu toli engemuni teremele,” nimu.

Pitani Jisas naa karo nimbe kolo topa nimu ungumu

⁵⁴ Aku wali enoni Jisas ambolko liko meko pungolio Juda imbomanga ningo Gote popo tondoringimanga iye nomi awilimunga ulkena tukundo meko puringi. Yu lombili andoli iye Pita tule tepa eno umbulkondo akilio lepa purumu. ⁵⁵ Jisas meko oringi ulke kanomunga kerepuluna tipe kalko pilko moloringina Pita pumbe kopu tepa mainye molorumu. ⁵⁶ Yu akuna molopili kendemande ambo wenepo te

omba tipe nombpa pa terimuna Pita molorumuna yu neme neme nimbe kanopalie nimbei, “I iyemu Jisas kinye peya andoringilina kanoru iyemu,” nimu.

⁵⁷ Pitani kolo topalie nimbei, “Ambomu, aku nino iyemu na naa karo,” nimu.

⁵⁸ Alaye kolte mololiko puringi wali iye teni Pita kanopalie yundo nimbei, “Nu Jisas lombili andoli iye te lepamo,” nimu kano wali Pitani nimbei, “Yane iyemu, na aku iyere molo,” nimu.

⁵⁹ Pele ena mongo mele omba purumu wali imbo te Pita yu ungu nimu nomi ka pilipe imbi tipelie yuni enge nimbelie nimbei, “Paimbo, i iyemu Jisas peya moloringili. Elo peya kombu Galili iye talo kanomu,” nimu.

⁶⁰ Aku tepa nimu wali Pitani nimbei, “Iyemu, nu nino mele na naa lipo manjiro,” nimu. Aku tepa nimbe molopili kera gula ko torumu. ⁶¹⁻⁶² Kano wali Jisasini topele topa Pita kanorumu. Aku wali Jisasini yundo oi nimbei, kera gula oi ko naa topili nuni wali yupoko nando kolo tokolio yu naa karo ninio. nimu kano ungumu Pitani lipe manjipelie tawendo pumbe kola enge nimbe terimu.

Gote popo tondoringimanga iye nomi awilimunga ulkena Jisas teko kenjiringi ungumu

⁶³ Aku wali Jisas akuna nokoko moloringi ele iyemani yu ungu taka tondoko kondowa ltindiko yu larauwe toringi. ⁶⁴ Eno maminye te liko yuni eno naa kanopili ningo yunge kumbekere maminye ka tondoko pipi tindiko yu tokolio yundo ningei, “Nu Gotenga profet iyere morono nimele kani nu nari toromonje ningo tiwi,” ningi. ⁶⁵ Enoni yu aku ungu taka tondoko ungu awini aku teko ningi kala.

Juda imbomanga kaunsil iyemani Jisas kot pilko yu kinye tenge mele ningo panjiringi temanemu

⁶⁶ Kombu tangorumu wali Juda imbomanga ningo Gote popo tondoringi iye awilima kinye, Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iyema kinye, kano Juda

imbomanga tapu iye kaunsilima pali Jisas- inga kot pilemili ningi. Enonga ele iye- mani yu eno liko maku toko moloringina meko puringi wali enoni yundo ningei, ⁶⁷ “Goteni lino nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo nimbe kanopa ltimu iye, akumundo Kraist nimolo akumu nuya, ningo tiwi,” ningi.

Nalo yuni enondo nimbei, “Na akumu moro nilkanje enoni naa pilko kolo torono nilimala. ⁶⁸ Nani enondo ungu te walipo pilkanje yando pundu naa tele- mala. ⁶⁹ Nalo Iyemunga Malo kinye pulu mondopa altopa kape enge pali peremo Gotenga ki imbondo mainye molopa yu peya melema nokombalo,” nimu.

⁷⁰ Eno palini yundo ningei, “Nu Gotenga Malo moro ningo ninoya?” ningi.

Yuni nimbei, “Enoni na aku tepo moro nimele,” nimu.

⁷¹ “Linope, ungu te peya pilemili ambe telka nimoloya? Yuni yunu nimbe kenjir- imo ungu piltimolo,” ningi.

23

Jisas Rom Iye Nomi Pailateni kot tender- imu temanemu

¹ Kano wali Juda imbomanga iye awilima pali eno ola angilko Jisas ambolko liko, kot tendengeindo Rom gavman iye nomi Pailat molorumuna meko puringi.

² Yu kot tendekolio Pailatendo ningei, “I iyemuni Rom gavmanemuni lino Juda imboma naa nokopili nimbe, Rom gavman iye paa awili Sisaramu kou takisi naa taio nimbe, yu yunu Goteni lino nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo nimbe kanopa ltimu iye Kraist, yu iye nomi king te moro nimbe nimuna lino pilipo karomolo,” ningi.

³ Eno aku teko ningi ungu pilipelie Rom gavman iye nomi Pailateni Jisas yundo waltindipelie nimbei, “Nu Juda imbomanga iye nomi kingimuya?” nimu.

Jisasini topondopa nimbei, “Nuni nino mele na aku tepo moro,” nimu.

⁴ Yuni aku tepa nimu wali Pailateni Juda imbomanga ningo Gote popo tondoringi iye awilima kinye, we imboma akuna liko maku toringima kinye, enondo nimbei,

“Iyemu ulu tepa kenjili te naa kando,” nimu.

⁵ Nalo Pailateni aku ungu nimumu konopu naa mondokolio enoni karaye teko enge ningo ningei, “Yuni we imboma ulu teko kenjiko, mongo liengei nimbelie toperope tirimu. Yuni aku ulumu oi pulu polopa kombu Galili tepa, pele yandopa Kombu Judia kombu pali tilipe andopalie, kinye kamukumu ya Ulke Kombu Awili Jerusalem omba aku tepa moromo,” ningi.

Jisas iye nomi King Heroteni kot tenderimu temanemu

⁶ Galili kombu ningi ungu pilipelie Pailateni enondo waltindipelie nimbei, “Iyemu yu Galili kombu iyemuya?” nimu wali ⁷ enoni ee ningina pilipelie yuni nimbei, “Iye Nomi King Herot, kombu Galili nokoli iyemu, Jisasinga kot yuni pilipili yu moromona kelko meko paio,” nimu. Aku walimunga kano iye nomi king Herot yu Jerusalem omba molorumu.

⁸ Herot yu Jisasini ulu terimu mele ungu awini pilipelie, kano iyemu kanamboa nimbe molopa, yuni ulu enge nili te tepili kanamboa! konopu lepa molopalie yu orumu wali kanopa konopu tirimu. ⁹ Akumunga Herot yu molorumuna Jisas meko oringi wali yu ungu awini walipe pilerimu nalo Jisasini ungu te topondopa naa nimbe we angilerimu. ¹⁰ Juda imbomanga ningo Gote popo tondoringi iye awilima kinye, Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iyema kinye, akuna angilkolio enoni King Herotendo enge ningo ningei, Jisasini i tepa ungu nimbe kenjipe, i tepa ulu awini tepa kenjipe moromo ningo ningi. ¹¹ Kano wali iye nomi King Herot kinye yunge ami iyema kinye enoni Jisas yu iye nomi molo, yu we iyere ningo iye nomimani pakoromele wale pakoli wamba te liko pakondoko, yu ungu taka tondoko kondowa ltindingi. Aku tekolio Pailat molorumuna Heroteni Jisas lipe yando mundurumu. ¹² Pailateni Herot molorumuna Jisas oi naa mundupili Pailat kinye Herot elo opa pule moloringili. Nalo Jisas aku ulu teringili walimunga pele elo popo tiko kanoko liko moloringili.

Pailateni Jisas kot pilipelie kolopili tangei nimu temanemu

¹³ Jisas Pailat molorumuna yando meko oringi wali Pailat yuni Gote popo tondoringi iye awilima kinye, Juda Imbomanga tapu iyema kinye, we imboma kinye, enondo waio nimbelie nimbei, ¹⁴ “Enoni i iyemuni imbomando Rom gavmanemu lino naa nokopili nimbe eno mongo liengei nimbe moromo ningo na morona meko onge. Kano wali eno kanoko molangei nani kot pilipolio enoni yu tepa kenjirimu nimele mele na ulu te naa kanopo ltendero. ¹⁵ Kombu Galili iye nomi King Herot, yu kape i iyemu ulu te tepa kenjirimu te naa pilipelie yu altopa yando mundumo. Piltimeleya? Yu ulu te tepa naa kenjimo. Yu we ambe telka topo kondomoloya? ¹⁶ Ulu te tepa naa kenjimomunga nani yu we ka pulteni topolio kelko puwi nimbo,” nimu. ¹⁷ Poinye yaka nimbe Pasova wali wendo orumu wali Rom gavman iye awilimuni ka iye te ka ulkena wendo lipe mundupe we puwi nimu.

¹⁸ Imbo palini Pailat yuni aku tepa tembai terimu ulu liko manjikolio yundo ungu enge ningo ru ningo ningei, “Iye imu wendo pupili ungu naa niwi! Yu kolopili meko pungolio, pele kolo wangoko Barabas, ka ulkena peremo iyemu, wendo pupili niwi,” ningi. ¹⁹ Ulke kombu awili Jerusalem imboma oi walite Rom gavman iyema topo, linongano gavman molamili ningolio kano iye Barabas yu peya aku teko ningo tekolio, yuni iye te topa kondorumumunga yu ka ulkena perimu.

²⁰ Pailateni Jisas we pupili nimbelie enondo ungu te altopala nimu ²¹ nalo enoni yundo ru ningolio ningei, “Da iyemu kolopili unjo poloheyana toko uku taio niwi,” ningi.

²² Aku teko ningi wali yuni enondo altopa wali yupoko tipe waltindipelie nimbei, “Yuni ulu keru ambelemu temona yu tamboya? Yu ulu te tepa naa kenjimo. Yu we ambe telka topo kondomoloya? Nani yu mapu topolio kelko puwi nemboi,” nimu.

²³ Nalo enoni ru ningo ungu enge ningolio ningei, “Da iyemu kolopili unjo poloheyana toko uku towi,” ningi wali enoni enge ningi ungu Pailateni pilipelie ²⁴ kano ungu nimbe panjipe “Aku tepa wendo opili,” nimu, kano wali ²⁵ iye Barabas, oi Juda imboma linongano gavman molamili nimbe iye te torumuna ka ulkena pepili panjiringi kano iye Barabas, wendo lipe we puwi nimbelie, pele enoni Jisas kolopili ningi ungu pilipelie yu toko kondangei nimbe ami iyema tirimu.

Wapu iye talo kinye Jisas peya unjo poloheyana ola toko uku toringi temanemu

²⁶ Jisas meko pungei pungolio, kombu Sairini iye Saimon, yu imbo kombu te mundupe kelepa ulke kombu awili Jerusalem pumbei orumu wali, ami iyemani yu ambolko likolio, Jisinga unjo poloheyamu mendeko yu lombili puwi ningo liko pendekona ola gomo ltenderingi. ²⁷ Imbo awini yu lombili puringi. Ambo mare yu tongeimunga kola teliko puringi. ²⁸ Kano wali Jisasini topele topa aku ambomando nimbei, “Jerusalem amboma, eno na kolombomunga pilkolio kola naa teangei! Eno enono kinye enonga bakuluma kinye ulu altopa wendo ombalomunga pilkolio kola teaio! ²⁹ Aku tepo niomu, ambe telka nio? Nemboi. Walite eno Jerusalem imboma umbuni timbelo walimu wendo ombalo wali eno kinye enonga bakuluma kinye mindili nonge wali imbomani ningei, ‘Ambo bakulu te naa meko, bakulu ame naa tiko, wangono moromele amboma eno malo,’ ninge.

³⁰ Altoko

Imbomani kelko mulu awili poromomando mai ambu topa lino topili ningo, mai kembomando mai ambu topa lino aku topili ninge,” (Hos 10:8)

nimu. ³¹ Aku tepa nimbelie pele kamukumu ungu iko te topa enondo nimbei, “Unjo koinjo angimomu peke toromele. Pele unjo kololimu ambe tengeya?” nimu.

³² Iye talo Jisas peya toko uku tongeindo meko puringi. Aku iye talo wapu noringili iye talo. ³³ Kombu Pinyewe Kaungala nilina oringi wali yu kinye wapu noli

iye talo kinye unjo poloheyana yupokonga ola toko uku toko mondoringi. Wapu noli iye talo te Jisas yunge imbo kindo uku toko, te Jisas yunge koya kindo uku toringi. ³⁴ Kano wali Jisasini nimbei, “Ara, nando i teremele imbomani naa liko manjikolio teremele kani nuni teremelemunga umbuni naa tiko tiye kondowi,” nimu. Ami iyemani yunge wale pakolima oi yu unjona toko uku naa tokolio kulko ltingima moke teamili ningo eno te te ningo lingeimunga kat mele teko wale pakolima ltingi.

³⁵ We imboma enoni yu teringi mele kanoko we angileringi nalo enonga awilimani yundo ungu taka tondoko ningei, “Yu imboma lipe tapondolimu kani kinye yu yunu lipe tapondopili! Yu Goteni lino nokopa kondombalo iye te mundumbo nimu iye Kraist molopa, Goteni Nanga kongono tendepili nimbe kanopa ltimu iyemu molomo lemo, kinye yu yunu lipe tapondopili,” ningi.

³⁶ Ami iyema peya yu ungu kondowa ltindiko molkolio no wain kombili teli te nopili tiemili ningolio ³⁷ yundo ningei, “Nu Juda imbomanga iye nomi king molonio lemo nu nunu liko tapowi,” ningi.

³⁸ Yu unjona toko uku toringi unjona ola ungu te toko mondiringimu i tepa: IYE IMU JUDA IMBOMANGA IYE NOMI KINGIMU.

³⁹ Wapu noli iye talo unjo poloheyana ola toko uku toko panjiringi iye talonga teni Jisasindo ungu taka tondopalie nimbei, “Goteni lino nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo nimbe kanopa ltimu iyemu nu molo nariya? Lipo mundumbo nimu iye Kraist nu lemo, nu kinye ilto kinye lipo tapondambo ningo unjona mainye pamili niwi,” nimu.

⁴⁰ Nalo wapu noli iye talonga teni pilipelie yu iri topalie nimbei, “Ilto umbuni tendeku tiko mele tingemunga Gote pipili naa koltonoya? ⁴¹ Ilto tepo kenjirimumbulumunga mindili paa awili tinge. Nalo iye imupe yu ulu keru te naa terimu,” nimu.

⁴² Aku tepa nimbelie yuni Jisasindo nimbei, “Jisas, nu iye nomi kingimu ongo molkolio wali, na liko manjiwia,” nimu.

⁴³ Jisasini topondopa yundo nimbei, “Nani nundo paimbo nio. Kinye nu na

kinye waye imboma Molko Kondoromele Kombu Pengana pumbo molombolo,” nimu.

Jisas kolorumu

⁴⁴⁻⁴⁵ Jisas unjo polopeyana ola we pepili awi tangoli ena mongo 12 klok terimu wali ena topa kelepa kombu tumbulu topalie, altopa ipupene ena mongo 3 klok kombu kelepa tangorumu. Gote popo toko kaloli ulke tempel Jerusalem tuku angilerimu akuna tukundo Gote molorumu kiripi paa kake telimunga kerepuluna imboma tukundo naa pangei ningo oi waliwali maminye awili teni pipi tiko panjiringi. Akuna kano maminyemu imunana pure lipe alowa terimu. ⁴⁶ Kano wali Jisasini are nimbelie nimbei, “Ara, nanga minimu nu moronona opili nimbo nu tiro,” nimbelie yu nomi ka akupe ltimu.

⁴⁷ Jisas toringi ami iyemanga nokoli iyemuni Jisas ungu te nimbe kolorumu mele pilipe kanopalie yuni Gote kapi nimbelie nimbei, “I iyemu yu paimbo ulu pulu keru te naa tepa, iye tumbi nili te lepamo,” nimu. ⁴⁸ Kano wali yu unjo polopeyana toko uku tonge kanomolo ningo oi liko maku toringi imboma yu terimu ulu kanokolio lupe lupe pungo ungu awini konopu liko munduko kondo kololiko ulkendo puringi. ⁴⁹ Yu oi lombili andoringi iyema kinye kombu Galili amboma yu peya andoringima kinye enoni tulu teko angilko yu toringi kolorumu ulu kanoko angilingi.

Jisas ono teringi temanemu

⁵⁰⁻⁵¹ Jisas kolorumu wali, iye te yunge imbi Josep, yu Juda Imbomanga kaunsil iye awili te, yu ulu pengama kau tepa iye toya toli te, yu kombu Judia ulke kombu Arimatea iyemu. Yu Goteni omba iye nomi kingimu molopa lino nokombalo walimu opili nimbe nokopa molorumu iye te. Yu Juda imbomanga kaunsil iye te paimbo molorumu nalo kano kaunsil iyemani Jisas kolopili ningi wali yuni ee naa nimbelie we molorumu. ⁵² Aku iyemuni Rom gavman iye awili Pailat molorumuna pumbelie Jisasinga onomu liemboya nimbe konge terimu. ⁵³ Pailateni manda nimu

wali Josep pumbe Jisasinga onomu unjona mainye lipe, maminye koinjo teni lipe onomu kulupi topalie, ono kombuna kou anga tenga mepa pumbe tuku noirimu. Aku kou angana imbo te oi ono naa telina, yu pumbe ono terimu. ⁵⁴ Jisas ono terimu walimu, Juda imbomani Otili Koro Mololi Sabat waimu ombalo ningo melema tumbi tiko noirmele walimu.

⁵⁵ Oi Jisas kinye kombu Galili munduko kelko Jerusalem oringi amboma ulke kombu Arimatea iye Josep Jisasinga onomu mepa purumu wali yuni Jisas ono terimu kou angamu kanoko akuna tuku onomu noirimu mele neme neme ningo kanoringi. ⁵⁶ Kanoko pora tikolio yando ongo enonga ulkendo pungolio, yunge onona kopongo welema kinye mele lupe mune tolima kinye kandandamili ningo tumbi tiko noiringi. Nalo aku teko pora tikolio sabat walimu wendo orumuna Gotenga ungu manemuni Sabat wali kinye koro molangei nimu mele pilko likolio mele tumbirumbi tiko noiringi melema ono kombuna naa meko pungolio we noiko koro moloringi.

24

Amboma Jisasinga ono kombuna pungolio pilko kanoringi mele lombili andolima ningo tiringi temanemu

¹ Sabat wali pora nimu kinye Juda Imbomanga kongono wali kiyendo kinye, paa kombu muni kinye oi amboma kopongo mune toli oi tumbi tiko noiringima liko Jisas ono teringi kombuna meli puringi. ² Ono kombu kou anga kerepulu pipi tiringi koumu perele marele pumbe welekondo lerimuna kanokolio, ³ tuku puringi nalo akuna Iye Awili Jisasinga onomu oi lerimuna naa kanoringi. ⁴ Kano wali onomu ambe temonje ningo konopu liko munduko moloringi wali iye talo kariapa tepalie pa tepa wendo oromo kano mele teli wale pakoli pakoringili iye talo eno moloringina angilingi. ⁵ Kanokolio amboma pungu pungu ningo tamalu peringi nalo iye taloni enondo ningili, “Koinjo moromo iyemu ya ono kombuna ambe telka kororomeleya? ⁶ Yu ya naa ltemo. Makilipe koinjo molopa

wendo pumo. Yu oi eno kinye Kombu Galili molopa nimu kano mele liko manjeio! Yuni nimbei, ⁷ Juda Imbomanga iye awilimani Iyemunga Malo liko talape lupe imbo ulu pulu keru telima tinge, enoni yu unjo poloheyana kolopili toko uku tongena kolopalie, wali yupoko tipemunga makilipe koinjo molombalo nimu kanomu,” ningili. ⁸ Kano wali Jisasini oi aku nimu mele ambomani altoko konopu liko manjiringi.

⁹ Ono kombu kou angamu munduko kelko yando ongolio, ki tipi kanoli 11 kinye Jisas lombili andoli peya moloringima waye enondo kanoko pilingi uluma temane toko tiringi. ¹⁰ Ulke kombu Makdala ambo Maria, ambo Joana, Jems anumu Maria, eno peya puringi amboma, kano ambomani aku temanemu Jisasini oi nanga kongono tepaio nimbe lipe mundurumu iye aposel nilimando toko tiringi. ¹¹ Nalo ambomani ningi ungumu we ungu mare nimele konopu lekolio kolo toromele konopu leringi. ¹² Aku konopu leringi nalo Pita ola angilipe ono kombu kou angana lkipe pumbelie, tapa lepa kanopa Jisas onomu kulupi toringi maminyema kau lerimu ulu kanopalie konopu awini lipe mundupe i ambe tepa ulure temonje konopu lepalie yando orumu.

Ulke kombu Emeus aulkena ulu te wendo orumu temanemu

¹³ Jisas makilipe koinjo molorumu aku walimunga yu lombili andoringimanga imbo talo ulke kombu Emeus pungili puringili. Aku ulke kombumu kinye ulke kombu awili Jerusalem kinye aulkemu alaye tule tepa mele, 11 kilomita mele. ¹⁴ Eloni Jisas kolumumundo nendo yando ungu nilko puringili. ¹⁵ Aulkena aku ulumando ungu nilko pungo moloringili wali Jisas yunu elo puringilina omba elo kinye kopu tepa purumu, ¹⁶ nalo Jisas yu we iye lupere oromo konopu leangili nimbelle terimu eloni yu naa kanoko imbi tiringili.

¹⁷ Yuni elondo waltindipelie nimbei, “Elo ulu ambelemundo ungu nilko purumbeleya?” nimu.

Elo Jisas toringi kolumumunga konopu topili we angilingili. ¹⁸ Tenga imbi Kliopas, akumuni yundo waltindipelie nimbei, “Jerusalem tukundo bolkena ulu wendo orumuma nu naa kanorunuya? Imbo awini akuna ongo maku tokolio kanoringi nalo nu peya naa molko kanoringi. Tenga lupe molkolio ponenge orono lepamo,” nimu.

¹⁹ Orumu iyemuni, “Ambele ulumaya?” nimu.

Eloni ningili, “Ulke kombu Nasaret iye Jisasinga ulu kanoma. Jisas yu Gotenga iye profet te molopalie Gote kinye lino maina imboma kinye kanopo molamili ungu enge nilima nimbe ulu enge nilima terimu. ²⁰ Kano wali linonga ningo Gote popo tondoli iye awilima kinye lino nokoromele iye awilima kinye Yu kot pilko kolopili ningo tangei ningo Rom gavman iyema anjo tiringi wali enoni yu kolopili ningo unjo poloheyana toko uku toringi. ²¹ Yu Goteni lipe mundurumu, yuni Israel imboma tepa limbelo nimbo pilipo konopu tipo molorumulu nalo yu toringi. Bolkena tonge kinye, wali yupoko tipe kinye omba purumona yu ono kombuna we ltemo. ²²⁻²³ Kinye ulu te lupe wendo omo. Yu lombili andorumulumanga ambo pokoreni kinye ongo ninge ungu pilipolio mini ltemolo. Kinye paa ipu leli oi aku amboma yu ono teringi kou angana pungo kanonge nalo yu ono kombuna naa lemo. Eno ongo linondo ningei, ‘Mulu kombuna ensel talo kanomolo, eloni Yu koinjo moromo,’ ningele ningi. ²⁴ Kano wali lino peya molomolo iye marenii kou angana pungolio ambomani ninge mele kanonge, nalo yu naa kanonge,” ningili.

²⁵ Aku teko ningili wali elo lombili akilio lepa orumu iyemuni elondo nimbei, “Elo keke lepo torombe. Oi Gotenga iye profetemani yundo ningi bukumunga moromo mele mongoni kanoko komuni pilkolio konopuna panjiko andolembalanje Jisas kinye bolkena teringi mele kinye yuni teremo mele kinye paa lepamo ningo ipuki tilimbala. ²⁶ Iye profetemani Goteni eno nokopa kondombalo iye te mundumbo nimu iye Kraist mainye ombalie, aku

nimbele iyemu bolkena mindili norumu mele mindili nomba mulu kombuna iye nomi awili pumbe molombalo mele oi ningo naa tiringiya? Kinye oi ningo tiringi mele yu aku temo,” nimu. ²⁷ Aku tepa nimbelie Mosesini Jisas yu yunu tembalo mele oi nimu mele pulu mondopa nimbe tipe yandopa yandopa iye profetemani yu tembalo mele oi ningi Gotenga ungu bukumuni nimo mele nimbe tilipe iye talo kinye aulkena purumu.

²⁸ Iye talo puringili ulke kombumu nondoko wendo oringi wali Jisas we tumbi tipe tenga lupe pumbei terimu. ²⁹ Nalo eloni ningili, “Molo, ena pepumbe ipu nondopa lembai teremo kani yando peamili owi,” ningili wali yu elo kinye pumbe molorumu.

³⁰ Elo peya kere nongo moloringi wali yuni bret kaloli te lipe Gote paa tereno nimbe, ambolopa pike lepa elo tirimu. ³¹ Aku ulu terimu wali elo yu kanoko imbi tiringili kano wali tepa nema ltimuna altoko naa kanoringili. ³² Kano wali elo nendo yando ningili, “Aulkena ilto kinye omba ungu nimbe Gotenga ungu bukumuni nimo mele ungu pulumu nimbe tilipe omo wali ilto konopu makilipe tonore temona ombolo kanomu,” ningili.

³³ Kano wali elo ola angilko kelko tumbi tiko Jerusalem yando ongo, lombili andoli iye 11 kinye eno peya maku toko moloringi imbo lupema kinye moloringina puringili. ³⁴ Tuku puringili wali enoni elondo ningei, “Awilimu paimbo makilipe koinjo moromu ltemo. Yu yunu Saimon moromona pumbe lipe ondomo,” ningi. ³⁵ Kano wali iye taloni aulkena puringili kinye iye te omba nimu mele kape kano iyemuni bret kaloli te ambolopa pike lepa terimu wali kanoko yu Jisas ningo kanoringili mele kape enondo temane toko tiringili.

Jisas makilipe koinjo molopalie lombili andolima moloringina orumu temanemu

³⁶ Jisas lombili andoli imbomani Jisas yu makilipe koinjo molorumu kanoringimundo ungu ningo molangei Jisas yu omba eno moloringina angilipelie “Konopu ame topili molaio,” nimu.

³⁷ Eno imbo kololi tenga minimu kando-molo konopu lekolio mini lteringi. ³⁸ Yuni enondo nimbei, “Mini lteko konopu talo panjiko ambe telka moromeleya? ³⁹ Nanga ki talo kinye kimboma kanoko na i ombo angio kani kanaio! Ambolko pileio. Minimupe, kangi kape ombele kape naa angimona naa ambolko pilino,” nimu.

⁴⁰ Aku tepa nimbelie yunge kimbo ki pirimu toringima eno lipe ondomo. ⁴¹ Kano wali eno yu kanokolio nondoko tono kolko paa konopu liko munduringi nalo paimbonje molo mele ambele te kandomolonje ningo konopu talo panjiko we moloringi wali yuni eno waltindipelie nimbei, “Langi te ltemoya? Namboi tieio,” nimu. ⁴² Enoni yu oma kaloli te liko tiringi, ⁴³ akumu lipe eno kanoko molangei norumu.

⁴⁴ Yuni enondo nimbei, “Na oi naa koloru wali eno kinye molopolio eno ulu wendo ombalo mele nimbo tiru kano ulumu i wendo oromo. Mosesini kinye Gotenga profet iyemani kinye enoni nando ningo buk toringi uluma kinye, Gotenga kunana ningi bukuna moromo kunanama akuma palini nando nimo uluma kinye, kano uluma paimbo wendo omba langi mongo mepili niu kanomu,” nimu.

⁴⁵⁻⁴⁶ Aku tepa nimbelie Gotenga ungu bukuna nimo mele pilko kondangei nimbe yuni ungu pulumu eno nimbe tipelie nimbei, “Bukuna toringi moromo mele i tepa: Goteni eno nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo nimbe kanopa ltimu iye Kraist nili kano iyemu mindili nomba kolopalie wali yupoko tipemunga ono kombuna makilipe koinjo molombalo. ⁴⁷ Aku ulu tembalo wali kano iye Kraist yunge talape imbomani yunge engemuni imboma ulu pulu keru tengema pilko keru pilko konopu topele tonge mele kinye, ulu pulu keru tengema Goteni tiye kolopa altopa naa pilipe umbuni naa timbelo mele kinye, ningo tingeindo Israel imbomanga ulke kombu awili Jerusalem pulu mondoko kombumanga pali pungolio ningo tilko andonge. ⁴⁸ Na kinye wendo orumu ulu kandomelema pali imbomando anjo ningo tipeio. ⁴⁹ Goteni timbo nimbe mi lerimu Mini Kake Telimu nani olando pumbolio

lipo mundumbo kani aku Mini Kake Teli enge nilimu yu mulu kombuna mainye omba eno enge tipe molombalo kani oi tenga lupe naa pungo, Jerusalem tuku we nokoko molaio,” nimu.

Jisas mulu kombuna olando purumu ungumu

⁵⁰ Jisas yu lombili andoringi imboma ulke kombu Betani lerimuna nondopa mepa pumbelie, ki talo ola mundupe eno mane ungu panjembo nimbe Goteni eno nokopa kondopili nimu. ⁵¹ Aku tepa molopili eno mundupe kelepa mulu kombuna ola purumu. ⁵² Kano wali eno yu kapi ningo imbi ola ltindikolio tono kololiki kelko Jerusalemando yando oringi. ⁵³ Akuna pungolio Gote popo toko kaloli ulke tempelena takiraki molko, Goteni terimumunga paa tereno ningo yu kapi ningo yunge imbi ola ltindiringi.

Ungu Tukumemu Jononi Torumu Jon Jononi Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Kitipi kanoli Jon, yu Jisasini paa konopu mondorumu. Jononi imboma Jisas Gotenga malo ningo ipuki tiengei nimbelie i ungu tukumemu topa panjirimu. Ungu enge nili mare Sapta 13-17 akuna peremo.

Goteni nu i ungu tukumemu pilko kondoko Jisas olandopa ipuki tiwi nipili.

Jisas Kraist, Gotenga Ungumu, maina iye apuwe lerimu

¹ Paa koro oi mulu mai talo kape melema oi naa leli, Gotenga Ungumu molorumu. Aku Ungumu Gote kinye moloringili. Aku Ungumu yu Gote. ² Paa koro oi, melema maina oi naa leli, yu Gote kinye moloringili.

³ Ungumu yuni yunu melema pali terimu. Melte we pora naa purumu. Mele wendo orumuma pali yuni terimuna wendo orumu. ⁴ Koinjo mololi ulu pulumu yu kinye kau perimu. Kano koinjo mololi ulu pulumu imboma tepa pa tenderemo. ⁵ Aku pa teremomuni kombu tumbulu toromomu pa tenderemo. Tumbulu toromomuni walite pa telimu manda pipi tipe tumbulu altopa naa toromo.

⁶ Iye te Goteni lipe mundurumuna orumu, yunge imbi Jon. ⁷ Jon yuni pa tendelimunga pulumu nimbe timbei orumu. Imbomani pali yunge ungu pa tendeli akumu ipuki tiengei omba nimbe tirimu. ⁸ Jon yu aku pa tendelimu molo. Aku pa tendelimu ombalo ungu nimbe timbei orumu. ⁹ Paimbo pa tendelimuni imboma pali pa tenderemo kanomu maina ombai orumu.

¹⁰ Yu mai kombuna omba molorumu. Yuni yunu mai kombumu terimu nalo mai kombuna imbomani yu kanoko imbi naa tiringi. ¹¹ Yu yunge kombuna omba molorumu nalo yunge imbomani yu

tukundo naa ltingi. ¹² Nalo imbomani yu kanoko imbi tiko tukundo ltingimando yuni Gotenga bakuluma apuwe leko molangei nimbe imbi tirimo. ¹³ Nalo kano imboma Gotenga bakuluma apuwe leringi, aku ulumu kangimunga kongonomu molo, anupili lapalini Gotenga bakuluma meamili ungu naa ningila. Goteni yunu kau enondo Nanga bakuluma nimbe aku ulu terimu.

¹⁴ Gotenga Ungu mainye omba maina iye apuwe lepa lino kinye peya molorumu. Lapani tipe mundurumuna orumu malo tendeku imbi awili moromo iye kanopo pilerimulu. Yu kondo kololi ulu pulumu kinye paimbo nili ulu pulumu kinye yunge konopuna pepa tengepeya terimu iyemu.

¹⁵ Jononi yu kanopa imbi tipelie wali ru nimbelie nimbei, "Altopa ombalo iyemu nanga kiyendomu, aku ambe telka yu koro oi molorumu. Aku ungu oi niu kano aku iyemundo nio," nimu. Imbomando aku tepa ungu nimbe tirimu. ¹⁶ Goteni yu kinye konopu noirimo ulu pulumu yu kinye pulu peremomunga lino tipe titirimo. Ulu pengama pali yu kinye pulu peremo akumunga lino nokopa kondorumuna ltimolo. ¹⁷ Mosesini lino Gotenga ungu mane tirimu. Nalo Goteni lino we kondo kololi ulu pulumu kinye paimbo ulu tukumemu kinye aku uluma Jisas Kraist yu kinye kau pepili orumu nimu. ¹⁸ Maina imbo teni oi kape, kinye kape Gote naa karomele. Gotenga Malo tendekumu kau moromo, akumu Lapa kinye peya kopu teko morombe, akumuni kau Gote moromo mele kanangei nimbe yuni yu moro tondoromo.

No Ltindili Jononga ungu

¹⁹ Juda imbomanga iye awili kaunsil ulke kombu awili Jerusalem moloringili aku iyemani Gote popo tondoli iye pokore kinye Livainga talape iye pokore kinye Jon imbo no ltindipe molorumuna liko mundukolio, Jonondo nu nariya ningo waliko pilengei paio ningi. ²⁰ Aku iye poko ongo yu waliko pilingi wali yuni kolo naa topa tumbi tipe nimbelie nimbei, "Goteni lino nokombalo iye te lipo

mundumbo nimbe panjirimu iye Kraist na molo,” nimu.

²¹ Aku iye poko ningei, “Nu aku iyemu molo lemo, nu nariya? Nu Gotenga profet iye Elaija Goteni oi olando ltimu akumu nu kelko onioya?” ningo waliko pileringi. Yuni “Na aku iyere molo,” nimu. Ungu topondoko ningei, “Aku lemo profet iye te pele ombalo oi ningi iyemu nuya?” ningi. Yuni “Molo!” nimu.

²² Kano kinye yundo ningei, “Nu nariya? Lino paio ningo tope tinge iyema ongo ningo tinge ningo nokoko moromele kani nunge imbi leko tiwi! Nu pa nariya?” ningi.

²³ Jononi nimbei, “Gotenga profet iye Aisaiani koro oi nimbei, Imbo naa peli kombuna iye teni Awilimunga ombalo aulkemu tumbi tindiwi nimu, *(Ais 40:3)* nimu. Aisaiani oi pilerimu ungumu nani kinye nio,” nimbe Jononi nimu.

²⁴ Ongo moloringi iyemanga Farisi iye mare moloringi. ²⁵ Aku Farisi iyemani yundo waliko pilkolio ningeindo, “Nu iye Kraist molo, Elaija molo, ombalo ningi profetemu molola. Ambe temona imboma no ltindinoya?” ningi.

²⁶ Jononi aku iyemanga ungu topondopa nimbei, “Na paimbo imbo no ltindiro nalo nanga kongonomu mainye. Iye te linonga kombuna tukundo moromo akumu eno kanokolio we iyere konopu leko, kanoko imbi naa tirimele. ²⁷ Nalo yu iye paa kiyendumu. Na yunge kimbo su ka pilke topo kimbo su wendo ltindilimu lemo na iye penga. Nalo aku kongonomu na kame i tepa iyemuni manda naa tembo,” nimu.

²⁸ I ulu wendo orumuma ulke kombu Betani, no Jordan nekondo ltemo kombuna, wendo orumu. Jononi akuna imbo no ltindirimu.

Jononi Jisasindo, Gotenga Kongi Sipsip Walomu nimu

²⁹ Otilikondo Jon molorumuna Jisas ombai orumu ulu kanopalie nimumuni, imbomando nimbei, “Kanaio! Gotenga Kongi sipsip Walomu oromo. Yu imbomanga pali ulu pulu keru teremelema kulu tondombalo iyemu oromo,” nimu. ³⁰ “Oi nani iye te niu kanomu andi oromo iye akumundo

niu. Nani oi nimboi, iye na lombili ombalo iye te na naa molambo yu koro oi molorumu kala yu olandopa na mainyendopa niu kanomu i iyemu. ³¹ Na kape yu naa kanoru nalo Israel imboma yu kanoko imbi tiengei lipo ondambo nimbo na ombo imboma no ltindiro,” nimu.

³² Jisas kinye wendo orumu ulumu kanopalie Jononi nimbei, “Yu no ltindipo molopo kanopolio wali Mini Kake Telimu kera imili mele mulu kombuna mainyendo omba yu moromona omba moromo ulu kando. ³³ Nani yu kanopo imbi naa tipo yu we iyere konopu leka nalo nando imboma no ltindipuwu nimbe lipe mundurumu iyemuni na nimbe tipelie nimbei, ‘Mini Kake Telimu mainye omba iye tenga kangina omba ola molombalo kanonio lemo aku iyemuni Mini Kake Telimu lipe imboma timbelo iyemu,’ nimu ungu pilipolio yu kanopo imbi tipolio ³⁴ enondo Yu Gotenga Malo, nio,” nimu.

I ungumu torumu iye Jon kinye Andru kinye Pita kinye Jisas lombili puringi ungumu

³⁵ Otilikondo Imbo No Ltindili Jon angilipelie nimumuni kinye, yu lombili andolimanga iye talo kinye No Jordan kulendo akuna peya angileringi. ³⁶ Aku wali Jisas omba purumu ulu kanopalie nimbei, “Kanaio! Gotenga Kongi Sipsip Walomu omba purumu,” nimu.

³⁷ Yu lombili andoli iye talo yuni nimu ungu pilkolio Jisas lombili puringili. ³⁸ Jisas topele topa yu lombili puringili ulu kanopalie nimbei, “Elo ambele mele kororombeleya?” nimu. Eloni yundo “Rabai, nu tena perenoya?” ningili. (Rabainga ungu pulumu ‘Ungu mane Tilimu’.)

³⁹ Yuni kano iye talondo “Ongo kanalio!” nimu. Elo yu perimuna pungo kanokolio ipupene 4 klok terimu mele kano wali yu peya puringi.

⁴⁰ Jononi nimumu pilkolio Jisas lombili puringili iye talonga te Andru, Saimon Pitanga angenu. ⁴¹ Andru pumbelie kumbe lepa angenu Saimon koropa kanopa ltendepalie nimbei, “Lino Iye Mesaia kanopo ltendemolo,” nimu. (Mesaia akumu Juda imbomanga ungu te,

akumunga ungu pulumu Goteni imboma nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo oi nimbe panjirimu iyemu. Mesaiando Grik unguna Kraist nimele.)
⁴² Aku nimbelie Andruni angenu Saimon Jisas molorumuna meli purumu. Jisasini Saimon kanopalie nimbei, “Nu Saimon, Jononga nili iye tenga malo. Nunge imbi te Sifas ningo lenge,” nimu. (Juda imbomanga unguna Sifas ningo, Grik unguna Pita nimele, aku ungu talonga pulumu kou mulu.)

Jisasini Filip kinye Nataniel kinye Yu lombili walio nimu

⁴³ Otilikondo Jisas Kombu Galili distrik pambo konopu lepa pumbei purumu. Pumbelie Filip aulkena angilerimuna kanopalie, “Na lombili owi,” nimu.

⁴⁴ Filip kape ulke kombu Betsaida iyemu, Andru kinye Pita talonga kombumu.

⁴⁵ Filiponi Nataniel kanopa ltendepalie yundo nimbei, “Iye te, oi Gotenga ungu manema moromo bukuna Mosesini iye te ombalo nimbe temane torumu kanomu kinye, Gotenga nimbe munduli ungu nili profet iyemani enonga bukumanga iye te ombalo ningo panjiringi kanomu kape, kinye lino kanopo ltendemolo. Yu ulke kombu Nasaret iye Jisas, Joseponga malo,” nimu.

⁴⁶ Nalo Natanieleni Filipondo nimbei, “Nasaret kombu taun aku tepana ulu penga te manda wendo ombaloya?” nimu. Filiponi Natanielendo nimbei, “Ongo kanowi!” nimu.

⁴⁷ Aku wali Nataniel ombai orumu Jisasini kanopalie, yundo nimbei, “I iye oromomu paimbo Israel iyemu, ungu kolo toli yu kinye naa peremo,” nimu.

⁴⁸ Natanieleni Jisasindo nimbei, “Nuni na ambe teko kanoko imbi tikolio ninoya?” nimu. Jisasini topondopalie nimbei, “Molo. Filiponi nu oi naa waltipili nu unjo fik puluna molonio wali nu kanopo imbi tindu,” nimu.

⁴⁹ Aku tepa nimu wali Natanieleni topondopa nimbei, “Ungu Mane Tilimu, nu Gotenga Malo, lino Israel imbomanga iye nomi kingimu lepamo,” nimu.

⁵⁰ Jisasini nimbei, “Nani nu unjo fik puluna molonio wali kanondu nio

kanomunga nuni na Gotenga Malo moromo konopu ltenoya? Kinye nani nundo nio mele mainyendopa pele ulu tondolo paa olandopama wendo ombalona kanonio,” nimu. ⁵¹ Aku ungu nilipe pumbelie Jisasini nimbei, “Nani enondo paimbo nimbo tiro. Pele mulu kombuna anjo yando pumbe, Gotenga ensel iyemani Iyemunga Malo molombalona olando pungo mainyendo ongo tengena kanonge,” nimu.

2

Jisasini ulu enge nilima pulu polopa tembaindo imbo nomu no wain apuwe ltenderimu ungumu

¹ Wali yupoko tipemunga ulke kombu Kana kombu Galili distrik tukundo lerimu, akuna iye te ambo limbeindo langi koipa imboma timbei terimu, akuna Jisinga anumu waye moloringi. ² Jisas kinye yunge lombili andoli iyema kinye kano ambo limbei iyemuni eno kape langi peya namili waio nimu kala eno ongo langi waye noringi. ³ Langi nongo molangei no wain pora nimu wali Jisinga anumuni Jisas yundo nimbei, “No wain kano pora nimo,” nimu.

⁴ Jisasini anumundo nimbei, “Ambomu, nani ulu temboma nunge kongono te molo. Nani ulu tembo waimu oi wendo naa oli,” nimu.

⁵ Yunge anumuni ulke pulu iyemunga kendemande imbomando nimbei, “Yuni enondo teaio nimbelo mele aku teko teaio!” nimu.

⁶ Juda imbomani no lengeindo mai mingi awili kite talo pakera akuna no kolko mondoringi. Mingimanga te te nimbe no 100 lita mele manda molorumu.

⁷ Jisasini ulke pulu iyemunga kendemande imbomando nimbei, “Mingi kelo marenga no mare pungo kolkolio, andi mingi awili lemomanga munduko peko tieio,” nimu. Kano wali eno no mare kolko paa peko tiringi.

⁸ Yuni enondo kelepa nimbeindo, “Olama liko mundukolio andi langi nokoli iyemu meko pungo tieio,” nimu. Kano wali meko pungo yu tiringi. ⁹ Kano langi nokoli iyemuni no wainimu nomba pilerimu

nalo imbo nomu no wain ambe tepa apuwe lerimu ulu naa lipe manjirimu. Nalo kendemande no koloringimani nomu kanoko imbi tiringi. Langi nokoli iyemuni nomba pilipelie ambo limbei iyemundo owi nimbelle ¹⁰ yundo nimbei, “Iyemani pali waliwalima no wain pengamu oi pulu polko tikolio, altoko imbomani no awini nongo pora tiko tingo naa pimele kano wali no keru mele leluma tirimele. Nalo nuni no wain pengamu anjo noikolio altoko tirino, paa manda tirinoya,” nimu.

¹¹ I Jisasini kombu Galili tukundo lerimu ulke kombu Kana terimu ulumupe ulu enge nilima tembaindo imu pulu polopa terimu. Aku tepalie, yu Gotenga enge peli iyemu imbomando lipe ondorumu. Aku wali yunge lombili andolimani Yu paimbo Goteni lipe mundurumu iyemu ltemo ningo yu ipuki tiringi.

¹² Iye ambo limbeimunga langi nongo pora tikolio Jisas kinye anumu kinye angenupili kape lombili andolima kinye ulke kombu Kaperneam pungolio, akuna wali pokore moloringi.

Gote popo toko kaloli ulke tempelena bisnis teko moloringi iyema Jisasini topa makororumu

¹³ Juda imbomanga Pasova ningo wai awili akumu nondopa ombai orumu wali Jisas Jerusalem kombundo olando purumu. ¹⁴ Gote popo toko melema kaloringi ulke tempel akuna tukundo pumbe kanorumu wali kongi pirimu kao koinjoma kinye kongi sipsip koinjoma kinye kera imili koinjoma kinye kou mone liko bisnis teringi imboma kape, kou mone alowa teringi imboma kape akuna tukundo aku teringi uluma kanopalie, ¹⁵ ka mare lipe lakopalie kano ka pultemuni kongima pali ulke tempelena topa makoropa pena pena tepa, kou alowa teringi imbomanga kou mone walena perimuma lipe ondopa enonga kou noiringi poloma lipe topa bili bala tipelie, ¹⁶ kera mondoko tarepo toringi imbomando nimbei “I Aranga ulkena tarepo naa toko i melema wendo uwa ningo, meko paio! I Aranga ulkena tarepo toko kombu naa wamaio,” nimu.

¹⁷ Yuni aku terimu ulu kanokolio yunge lombili andoli iyemani Gotenga Bukumunga tukundo peremo ungu te konopuna pileringi. Aku i tepa, Nunge ulkemu penga tepa angilipili nimbolio mindili noro, *(Sng 69:9)*

nimbe peremo.

¹⁸ Aku terimu wali Juda iye awilimani yundo ningei, “Nu imbi ambelemu likolio aku ulu terenoya? Goteni tewi nimu lemo Goteni teremo mele ulu enge nili te lino kanamili tewi!” ningi.

¹⁹ Jisasini topondopa nimbei, “Enoni i ulke tempelemu tekiringe wali nani wali talo wali takopolio yupoko tipemunga pora timbo,” nimu.

²⁰ Pilkolio Juda iye awilimani ningeindo, “I ulke tempelemu poinye 40 omba pumbe kelepa poinye kite talo pakera omba purumu wali takoko ltingi kanomu. Altoko nuni wali talo wali takopolio yupoko tipemunga pora timbo ninoya?” ningi.

²¹ Nalo yuni ulke tempelemu nimu akumu yunge kangimundo nimu. ²² Altoko Jisas kolopa wali talo ono kombuna pepa yupoko tipemunga makilipe koinjo molorumu wali yunge lombili andolimani yuni oi ulke tempelemundo nimu ungumu liko manjiringi. Pilkolio Gotenga Bukumunga moromo ungumu kinye Jisasini nimu ungu talo paimbo ungumu lepamo ningo pileringi.

Jisasini imboma pali teko moloringi ulu lipe manjirimu ungumu

²³ Pasova Langi Noringi Walimanga Jisas Jerusalem molopalie imbomani yuni ulu enge nili terimuma kanokolio Yu paimbo Gotenga Malo lepamo ningo yu ipuki tiringi. ²⁴⁻²⁵ Nalo Jisasini imboma pali teko moloringi ulu lipe manjipelie imbomanga konopu mandopa ltemele imbo teni yu lipe ondopili ungu naa nili yu yunu akuma pali pilipe molorumu. Enoni ningo pileringi mele yuni konopuna pilipelie, eno kinye we wakulu tipo molambo ungu naa nimu.

3

Jisas kinye Nikodemus talo ningili ungumu

¹ Juda imbomanga iye mare Farisima ningo moloringi. Aku iye Farisimanga iye te, imbi Nikodemus, yu Juda imboma nokorumu kaunsil iye te, ²yu Jisas molorumuna ipu leli ombalie nimumuni, yundo nimbeindo, “Ungu Mane Tilimu, nu Gote peya molkolio ungu mane tinindo orunu nimbo pimolo. Iye te Gote kinye naa molkanje Goteni ulu enge nili teremo mele nuni tereno aku tepa yuni manda naa telka nimbo pimolo,” nimu. ³Jisasini topondopa yundo nimbeindo, “Nani nundo paimbo nimbo tiro. Imbore kelko naa munge lemo kano imbomuni Goteni iye nomi kingimu molopa kombu nokoromo kombumu manda naa kanopa yunge imbo manda naa molombalo,” nimu.

⁴ Nikodemusini yundo nimbeindo, “Imbo te anda lepa moromo kinye yu ambe teko mengeya? Yu anumunga olona altopa manda tuku pumbelo, anumuni yu kelepa manda membaloya?” nimu.

⁵ Jisasini topondopa nimbeindo, “Nani nu paimbo nimbo tiro. Imbore nomuni kape Minimuni kape naa mengili lemo aku imbomu Gotenga bakulu naa molopa Gote iye nomi King molopa nokoromo kombuna tuku manda naa pumbelo, molo.

⁶ Mele kangimuni merimu mele, akumu kangimu yu maina molombalo melemu kau. Mele Gotenga Minimuni merimu mele akumu minimu aku melemu kau Gote moromona manda pumbe molombalo. ⁷Akumunga nani nundo nimboindo, Gote iye nomi kingimu molopa nokoromo kombuna pamili ninge imbomapali oi altoko meangei niomundo konopu awini naa lewi! ⁸ Poporomemu yunu pilipe kombu lupe lupemanga toromo kinye enoni yunge ungu pilko, melema lopelape teremo karomele, nalo yu naa kanoko yu wendo oromona kape purumona kape naa karomele. Gotenga Minimuni aku tepala. Mini Kake Telimuni meremo imboma mini koinjo pupili eno paa imbo lupe mele moromele imbomani karomele, nalo Gotenga Minimuni kano imboma mini koinjoma tirimo kano Minimuni naa karomele,” nimu.

⁹ Nikodemusini yundo nimbeindo, “I uluma ambe tepa wendo oromoya?” nimu.

¹⁰ Jisasini yundo nimbeindo, “Nu Israel imbomanga ungu mane tili iye te nalo i nio mele naa piltino lepamo. ¹¹ Nani nundo i tepo paimbo nimbo tiro, Lino pimolomando nimolo, karomolomando nimbo tirimolo. Nalo i ungu nimolo unguma enoni pali pilko limele imbo te molo. ¹² Ya mai kombuna uluma eno nimbo tiro kinye enoni kolo toromonje ningo pimelemunga pele kinye mulu kombuna uluma nimbo tindu lemo paimbo nimu ningo ambe teko manda pilingeya? Manda naa pilinge lemo. ¹³ Imbo tendekure kape olando tiko mulu kombuna tuku naa puringi. Iye tendekumu kau, mulu kombuna mainyendo tipe orumu iyemu kau oi mulu kombuna molorumu. Yu Iyemunga Malo. ¹⁴ Oi Mosesini imbo naa peli kombu kuna kongi ka waimbe kapani telimu lipe ola uku topa panjirimu aku teko mele imbomani Iyemunga Malo liko ola uku toko panjinge. ¹⁵ Aku wali, oi imbo waimbemani nongo kondoringi kolongei teringi imbomani Mosesini lipe ola uku topa panjirimu waimbe kapani telimu kanokolio koinjo puringi aku mele kinye aku teko imbomani yu mele mele na ulu pulu keru teru konopuna peremomanga kombu kerina pumbo molopo naa kenjembo, Yuni na lipe tapondombalo ningo pilkolio Iyemunga Malo liko ola uku toko panjingena kanonge wali, aku imboma pali molko kondoko kau pangei nimbe Goteni Malo unjo poloheyana ola uku toko panjengei nimu.

¹⁶ Goteni maina imboma konopu paa pulumu mondopalie imboma kombu kerina naa pungo, waliwalima molko kondoko kau pangei nimbe yunge malo tendekumu kau molorumu nalo akumu maina imboma tirimu. Imboreni Yu ipuki timo lemo kombu kerina naa pumbe waliwalima molopa kondopa kau pumbelo. ¹⁷ Goteni Malondo nuni maina imboma kot pilko eno ka ulkena liko mundeni puwi ungu naa nimu. Nalo Maloni teremo ulumuni mai kombu imboma kombu kerina naa pangei nimbe tepa lipili nimbe Goteni yu kanopa lipe mundurumu. ¹⁸ Malo ipuki tirimo imbomu yunge kot naa pembalo, molo. Nalo ipuki naa tili imbomu, yunge

kotemu oi wendo orumu. Kano imbomuni Gotenga Malo tendekumu kau moromo akumundo Gotenga Malo naa nimu. Ne kano imbomu kot pimo iyemuni lipe kot tendepa yu kolopili nimbe koro oi kot pilipe pora tirimu. ¹⁹ Kotemunga ungu pulumu i tepa: Pa telimu maina wendo orumu nalo maina imbomani ulu pulu kerima kau tekolio pa telimu konopu naa mondoko tumbulu tolimu kau konopu mondoromele. ²⁰ Imbo ulu pulu kerima teremelemanu pa telimu kanoko keru pilkolio, pa telimuni nanga uluma mona ltendembalo ningo pa telimunga wendo naa oromele. ²¹ Nalo imbo ulu paimboma teremo imbomuni Goteni na lipe taporomona i ulu pulu paimboma tero kani tero uluma imbomani kanangei nimbe pana wendo oromo,” nimu.

Imbo No Ltindili Jononi Jisas molorumu mele nimbe tirimu

²² Altopa Jisas kinye yunge lombili andoli iyema kinye Judia distrik kombu tenga pungolio ningimuni, akuna wali mare yu eno kinye molkolio, yuni imboma no ltindirimu. ²³ Jon yu imboma no ltindipe molorumula. Ulke kombu Salim nondopa kombu Ainan no awini omba purumu kala Jon yuni akuna imboma no ltindirimu. Imbo awini yu molorumuna no lingei oringi. ²⁴ (Jon yu iye nomi king Heroteni ka oi naa tipili aku tepa molorumu.) ²⁵ Walite Jononga lombili andoli iyema kinye Juda iye te kinye nendo yando karaye teko ningolio, “Lino no ambe tepo lemolo kinye Goteni lino kake tembalo kanombaloya?” ningo ningi. ²⁶ Altopa Jononga lombili andolima Jon yu molorumuna ongolio ningeindo, “Ungu Mane Tilimu, iye te no Jordan nekondo nu peya moloringili kinye nuni yu moromo mele ningo tirinu kano iyemuni imbo no ltindipe moromona imbo awini purumele,” ningi.

²⁷ Aku ningi ungu pilipelie Jononi topondopa nimbeindo, “Mulu kombuna Goteni iye te ulu te tepili ungu naa nilkanje aku iyemuni manda naa telka. ²⁸ Nani eno oi nimbo tiru pileringi mele i tepa: Nani nimboindo, na iye Kraist molo, Goteni na oi kumbe lepa lipe

mundurumu niu pileringi kanomu. ²⁹ Iye ambo limbeimunga ambomu yunge kau. Iye ambo limbei iyemunga pulu lembalo iyemuni ambo limbei iyemuni ungu nimbelo mele pilimbeindo komu tendepa molombalo. Yunge ungu pilipelie paa tonu kolombalo. Akumunga iyemu kinye pulu lembalo iyemu konopu timbelo mele na aku tepo kamukumu tonu kolto. Ambo limbei iyemu olandopa, yunge pulu litemo iyemu yu kinye we tapu topa moromo, aku iyemu mainyendopa. ³⁰ Aku tepa mele neya no ltindipe moromo iyemu yunge imbimu paimbo paa olandopa pumbelo. Nanga imbimu paa mainye pumbelo.

³¹ Iye wi ola molopalie mainyendo orumu iyemu imbomanga pali yu olandopamu. Lino maina imbo moromoloma maina melemanga kau molopo maina melemanga kau imbima nimbo tipo temane toromolo. Lino mainyendopa, mulu kombuna molopalie mainye orumu iyemu yu imbomanga pali olandopa. ³² Yuni mulu kombuna kanopa pilirimu mele nimbe tirimo nalo imbomani kolo toromolo ningo liko tui tiko naa pimele. ³³ Imbo teni yunge ungu pilipe lipe paimbo nimu nimbe imbomuni aku tepa Goteni paimbo nimo nimbelola. ³⁴ I Goteni lipe mundurumu iyemu Gote yunge Minimu paa awili tepa tirimo konopuna pepa manda teremo kani yuni Gotenga ungu tumbi tipe nimo. ³⁵ Lapani Malo konopu mondopalie melema pali Malo nokopili nimbe tirimu. ³⁶ Imbo te Yu paimbo nimu Yu paimbo Gotenga Malo litemo ninge imboma waliwalima koinjo molko kau punge. Nalo imbo te Malo umbulu tiko yunge ungu liko tui tiko naa pilinge imboma koinjo mololi ulu pulumu naa lingi. Aku imboma kinye kape, pele kamukumu kape Goteni mindili lipe timbelo ulu pulumu eno kinye peremo,” nimu.

4

Jisas Samaria ambo te kinye ungu ningili

¹ Juda imbomanga iye nomi Farisimani ungu te pileringi mele i tepa, Jisas moromona imbo awini no ltindipili ningo purumele, Jon moromona imbo koltalo

mele no ltindipili ningo purumele ningi ungumu pilingi. ² (Nalo Jisas yu lombili puringi imboma yuni no naa ltindirimu. Yunge lombili andoli iyemani imboma no ltindiringi.) ³ Aku wali, Farisi iyemani temane akumu pilingi mele pilipelie Awilimuni kombu Judia distrik tiye kolopa kombu Galili distrikindo altopa pumbei purumu.

⁴ Yu Galili pumbei aulke akumu kombu Samaria imunana lerimu. ⁵ Aulkemu aku tepa lerimuna yu Samaria ulke kombu tenga orumu, aku taunomunga imbimu Sikar. Aku kombumu lino Juda imbomanga ara kaue Jekoponi yunge malo Josep tirimu maimunga nondopa lerimu. ⁶ Jekoponi no molopili nimbe muru akurumu aku no mongolumu kano kombu Sikar lerimu. Jisas aulke tuluena orumunga tiye terimuna aku no kulendona omba mainye molopa mulu pilerimu. Kombu awi tangoli mele akuna omba molorumu.

⁷⁻⁸ Jisas yu lombili andoli iye waye oringima yu mulu pilipe molopili eno langi topo toko lingeindo Sikar taunona puringi. Pele yu mulu pilipe molorumu wali Samaria ambo te no kolombaindo orumu kinye Jisasini yundo nimbei “No te namboi tiwi!” nimu.

⁹ Samaria ambomuni yundo nimbei, “Nu Juda iyemu. Na Samaria ambomu. Ambe temona nando no tiwi ninoya?” nimu. (Aku nimumunga ungu pulumu i tepa: Juda imbomani Samaria imboma kanoko keru pilko langi tendekumu moke teko naa nongo, eno kinye tendekuna kopu teko naa andoringi aku unguundo nimu.)

¹⁰ Jisasini topondopalie ambomundo nimbei, “Goteni melemu we tirimo mele liko manjiko, i iye no tiwi nimu iyemu kanoko imbi tilinanje yundo no tiwi nilino kinye yuni koinjo molopa kau puli nomu nu tilka,” nimu.

¹¹ Ambomuni topondopa nimbei, “Awilimu, nu no koloni mingi te naa menio. No muruna paa mainye moromo. I no koinjo molopa kau puli nino nomu nuni tena kolkolio tinioya? ¹² Linonga kaue i no mongolu tirimu iye Jekop, yu kinye yunge bakuluma kinye yunge ari

tirimelema kinye i nomu noringi, kano iyemu mainyendopa nu olandopa ningo ninoya?” nimu.

¹³ Jisasini topondopa nimbei, “I no mongoluna no nongei imboma altopa no wali kolonge, ¹⁴ nalo nani no timbo nonge imboma altoko eno no wali naa kolonge. Paimbo nio, nani no timbona nonge imbomanga konopuna no akupe pikopiko nimbe kau molopa, koinjo molko kau punge ulu pulumu timbelo,” nimu.

¹⁵ Jisasini ungu iko torumu mele naa pilipelie nimumuni, ambomuni yundo nimbei, “Awilimu, na altopa no wali naa tepili, ya altopo takiraki ombo no naa kolambo kani nuni no ninomu nambo tiwi!” nimu.

¹⁶ Jisasini yundo nimbei, “Nunge iyemu waye wangili, pungo lipuwi!” nimu.

¹⁷ Ambomuni topondopa nimbei, “Nanga iye te naa moromo,” nimu. Jisasini nimbei, “Nunge iye te naa moromo ninomu paimbo nino. ¹⁸ Oi nu iye kite pakera purunu. Kinye nu iye te peya perembelemu nunge omena molo. Nuni kinye ungu ninomu paimbo nino,” nimu.

¹⁹ Ambomuni yundo nimbei, “Awilimu, na lipo manjiro, nu Gotenga iye profet te lepamo. ²⁰ Linonga ara kaueni i mulu kembona Gote popo toko kapi ningi nalo eno Juda imbomani ningei, Gote popo toko kapi ninge kombumu paa Jerusalem kau, nimele,” nimu.

²¹ Jisasini enge nimbe nimbei, “Ambomu, nani nio ungumu pilko lieni! Wai te wendo ombalo aku walimunga i mai pangina kape Jerusalem kape imbomani Lapa popo toko kapi naa ninge. Eno Samaria imbomani popo toko kapi nimele iyemu pilko tunduko we nimele. ²² Nalo Goteni imbomanga kolopa tukundo limbei iyemu Juda imbomanga talape wendo ombalo nimumuni lino Juda imbomani Gote paa lipo manjipolio popo topo kapi nimolo. ²³ Nalo wai te wendo ombai pereremo kinye wendo oromo. Gote tumbi tiko popo toromele imbomani ulu tukume toya toko Mini Kake Teli enge tirimomuni Ara kapi ningo popo toromele. Imbo aku tepama Arani konopu mondoromo. ²⁴ Gote yu minimu, akumunga yu popo toko kapi

ninge imbomani yunge Minimuni enge tirimomunga ulu tengena tukume pembalo,” nimu.

²⁵ Ambomuni nimbei, “Iye nomi Mesaia ombalo. Yu ombalie ungumunga puluma pali lino wamba nimbe timbelo,” nimu. (Hibru unguna Mesaia ningi akumu, Grik unguna Kraist ningi aku ungu talonga pulumu tendekumu. Ungu talonga pulumu i tepa, Goteni lino maina imboma nokopili iye lipo mundumbo nimbe panjirimu.)

²⁶ Aku wali Jisasini enge nimbe nimbei, “Akumupe na. Ombalo ningi iyemu kinye nu kinye i ungu nimbolo,” nimu.

²⁷ Yu aku nimbe molopili yunge lombili andoli iyema kelko yando ongolio ningimuni, yu ambo te kinye ungu ningo moloringilina kanokolio konopu awini liko munduringi. Nalo iye teni ‘Nu ambele mele lini terenoya?’ molo ‘Ambomu kinye ambe temona ungu ningo morombeleya?’ ningo teni kape naa waliko pilingi.

²⁸ Aku wali ambo kanomu yunge no mingimu tiye kolopa yu altopa kombu taunona nendo pumbelie imbomando nimbei, ²⁹ “Na ulu teruma pali iye teni na nimbe timo iyemu eno ongo kanaio! Goteni lino nokombalo iye te lipo mundumbo nimu iye Kraist akumu yunje?” nimu. ³⁰ Aku nimu ungumu pilkolio imboma taun tiye kolko Jisas molorumuna ongei oringi.

³¹ Aku teko molangei yunge lombili andolimani yu toperope tikolio ningei, “Ungu Mane Tilimu, langi te nowi,” ningi.

³² Nalo yuni enondo nimbei, “Na langi nombomu ltemo, nalo akumu eno naa pilko naa karomele,” nimu.

³³ Aku nimu ungu pilkolio yunge lombili andolimani nendo yando ningolio ningei, “Imbo teni langi oi mepa omba timonje?” ningi.

³⁴ Jisasini nimbei, “Nanga langi i tepa, Na kongono tepuwi nimbe lipe mundurumu iyemuni konopu mondoromo uluma tepo, yunge kongonomu tepo pora timbo. Akumu nanga langimu. ³⁵ Enoni oli kite omba pumbelo wali rais wit nowi lembalo, inie topo lipo noimolo nimele kanomu. Nalo nani enondo poinyema

kanaio nio! Poinyena langi pali koro nowi ltemo. ³⁶ Langima lepa kau pupili nimbe inie tondopa noirimo iyemu yunge kongonomunga mele pundu toko tiringima limbelo. Aku tenderemomunga poinye tepa langi panjirimu iyemu kinye langi inie tondoromo iyemu kinye waye talo tonokolongele. ³⁷ Akumunga iye teni langi imbo panjirimu, teni langi inie toromo nimele ungumu paimbo. ³⁸ Langi enoni imbo naa panjiringima nani eno inie topaio nimbo lipo munduru. Imbo lupemani poinye mindili nongo teringi, nalo imbo lupemani teringi langima eno inie toromele,” nimu.

³⁹ Ambomuni na ulu teruma pali yuni nimbe tirimo nimu ungu pilkolio taunona moloringi Samaria imbo awini Jisas paimbo iye Kraist ningo ipuki tiringi. ⁴⁰ Akumunga Samaria imboma Jisas molorumuna ongolio, nu lino kinye kolte molamili ningi. Aku ungu pilipolie kano imboma kinye wali talo molorumu. ⁴¹ Moloringi wali imbo awini yuni nimu unguma pilkolio yu paimbo iye Kraist ningo pilingila.

⁴² Enoni ambomundo ningei, “Nuni oi ungu niniomu pilipo yu paimbo iye Kraist nimbo pilimolo nalo kinye lino linongano yunge ungumu pilipolio paimbo, Gote mai kombu imboma tukundo lipe tepa koinjo mundurumu iyemu ltemo nimbo pimolo,” ningi.

Jisas Kombu Galili distrik kelepa pumbelie, iye nomi kingimunga kongono tendeli iye awili tenga malo tepa koinjo ltimu ungumu

⁴³ Samaria imboma kinye wali talo molopalie Jisas eno tiye kolopa kombu Galili distrik pumbelie purumu. ⁴⁴ Galili Jisas yunge pulu kombumu. Oi walite Jisas yuni nimbei, “Gotenga iye profet moromomunga kombu puluna moromele imbomani yu wale naa pakoromele,” nimu. ⁴⁵ Oi Juda imboma Pasova Pilingi Waimu wendo orumu wali Galili imboma Jerusalem pungo molangei yuni akuna ulu enge nili mare terimuna kanoringimunga enoni yu Galili kombu tukundo orumu

kanokolio wali paa orono ningo tono kolko panjiko ltingi.

⁴⁶ Jisas Galili distrik pumbelie altopa ulke kombu Kana tukundo orumu. Kano ulke kombumunga oi yuni imbo no koloringima no wain apuwe ltenderimu. Ulke kombu Kaperneam iye nomi kingimunga kongono tendeli iye awili te molorumu, aku iyemunga malo kuro awili te torumu. ⁴⁷ Jisas Judia kombu tiye kolopa Galili kombu tukundo orumu ungumu pilipelie aku iyemuni, Jisas molorumuna pumbelie nimumuni, yundo konge tepalie nimbei, “Nanga ungulumu winjo lie mendo lie teremo kani mainyendo ongo yu teko koinjo liwi,” nimu.

⁴⁸ Aku nimu ungu pilipelie Jisasini yundo nimbei, “Ulu enge nili te naa kanokoliope na ipuki naa tinge ltemo,” nimu.

⁴⁹ Kingimunga kongono tendeli iye awilimuni yundo nimbei, “Awilimu, nanga ungulumu nomi ka akumbei teremo kani nu welea maindo owi!” nimu.

⁵⁰ Jisasini yundo nimbei, “Marena koinjo pumbelo kani puwi!” nimu. Iyemuni Jisasini nimu ungu pilipelie paimbo nimo nimbe ipuki tipe yu purumu. ⁵¹ Mainyendo pumbei purumu wali yunge kendemandema aulkena ongo yu mainyendo orumu kanoko likolio enoni yundo ningei, “Marena koinjo pumo,” ningi. ⁵² Aku wali yuni enondo nimbei, “Ena wai ambelemunga kuro pora nimoya?” nimbe walipe pilerimu. Enoni yundo ningei, “Olianga awi tangoli 1 klok mele kangina tipe tomomu pora nimo,” ningi.

⁵³ Lapani pilipelie Jisasini marena koinjo pumbelo nimu kano enamunga kuro pora nimo lepamo nimbe pilipelie, yu kinye yunge ulke peringi imboma kinye akumani Jisas ipuki tiringi.

⁵⁴ Judia distrik tiye kolopa Galili distrik omba molopalie Jisasini ungulumu tepa koinjo ltimu ulumu aku kombuna ulu enge nili talo tipe terimu. Te oi walite aku kombuna imbo no koloringima no wain apuwe ltenderimu kanomu.

5

Jisasini iye te nomu Betesda tepa koinjo ltimu wali Juda iye awilimani Yu konopu keripanjiringi

¹ Altopa walite, Juda imbomani poinyemanga yaka ningo langi noromele wai awili te wendo orumu wali Jisas Jerusalem olando purumu. ² Jerusalem tukundo kongi sipsipimanga pape kere puluna nondopa, no mongolu te molorumu aku no mongolumundo Hibru unguna Betesda ningi, akuna ulke takai kite pakera angilipe makai terimu. ³ Akuna kuro torumu imbo awini ainyembo leringi. Mongo keripanjiringi lerimuma kape, kimbo keripanjiringi lerimuma kape imbo poro topa kape ainyembo leringi. Nomu lope tembalo ningo nokoko moloringi. ⁴ Walite walite nimbe Awilimunga ensel te mainye omba nomu beumbeu tirimu wali kuro ambele toli imbo te kumbe lepa nona tuku purumu imbomu koinjo purumu. ⁵ Kuro torumu iye te akuna molopili poinye 38 ainyembo lerimu. ⁶ Jisasini iyemu kelolina ainyembo lerimu ulumu omba kanopalie, nimbei, “Nu kuro pora nipili konopu ltenoya?” nimu.

⁷ Ainyembo lerimu iyemuni topondopa nimbei, “Awilimu, no lope teremo wali imbo te na lipe tapondopa nona meli pumbelo te naa moromo. Na nanu pumboi tero wali imbo mare oi tultuku toko eno nona purumele,” nimu.

⁸ Aku tepa nimu wali Jisasini yundo nimbei, “Nu ola angilko nunge uru pereno kunumu liko meko puwi,” nimu. ⁹ Aku ungu nimu wali, walitikale iyemunga kuromu pora nimu kinye yu ola angilipe yunge kunumu lipe meli purumu. I ulu wendo orumu wali akumu Juda imbomanga koro moloringi wali sabat te, ¹⁰ akumunga Juda iye awili marenikuro pora nimu iyemundo ningei, “Kinye Sabat walimunga ambe temona nunge kunumu meli andoronoya? Sabat wali melema naa meli andaio nimbe ungu mane te peremo kanomu,” ningi.

¹¹ Nalo iyemuni topondopa nimbei, “Na tepa koinjo limo iyemuni nimbei, nunge kunumu liko ambili puwi, nimo,” nimu.

¹² Aku nimumunga enoni yu altoko waliko pilkolio ningei, “Iyepe narini aku ulu tewi nimoya?” ningi.

¹³ Nalo kuro pora nimu iyemu oi ainyembo lerimu kombuna imbo awini moloringi akuna Jisas kiyengo nimbe purumomunga yuni kano iye narinje nimbe naa lipe manjirimu.

¹⁴ Pele Jisas aku iyemu Gote popo toko melema kaloringi ulke tempelena kanopalie yundo nimbei, “Piliwi! Kinye nunge kuro pora nimo nu altoko koinjo morono kani nu ulu pulu kerima altoko naa tewi! Altoko tenio lemo nu ulu umbuni awili te wendo ombalo,” nimu.

¹⁵ Iye akumuni anjo pumbe Juda iye awilimando nimbei, “Na tepa koinjo limo kano iyemupe Jisas,” nimu.

¹⁶ Jisasini koro moloringi wai Sabatemunga aku tepa uluma terimuna Juda iye awilimani Jisas yu pulu polko tepo bembo tirimolo konopu leringi. ¹⁷ Jisasini enondo nimbei, “Arani imboma waliwali lipe taporomo mele kinye kape aku tepa moromo. Nani kape aku ulu tero,” nimu.

¹⁸ Yuni aku nimu ungu pilko Juda iye awilimani Jisas yu paa kamukumu topo kondamili konopu leringi. Oi Sabat waimunga ungu manemu topa tangondorumumunga yu mumindili kolko molangei wali altopa Gote yunge Lapa nimumunga yu Gote none tenderemo nimbe nimumunga yu kamukumu mumindili kolko yu tongei teringi.

Goteni Yunge Malo kongonoma manda tepili nimbe imbi tirimu ungumu

¹⁹ Jisasini enondo topondopa nimbei, “Nani eno i tepo paimbo nimbo tiro. Maloni yunu ulu te manda naa teremo. Yunge Lapani teremo mele kanopalie yuni kape aku ulu teremo. Lapanga Malo lepalie Lapani teremo ulu teremo, aku tepalie

²⁰ Lapani Malo konopu mondopalie yuni teremo mele pali Malo lipe ondorumu. Iye tepa koinjo ltimo akumu mainyendopa. Paimbo altopa eno paa kanoko konopu awini liko mundunge ulu enge nili olandopama Lapani Malo lipe ondombalo.

²¹ Akumu ambe tepa wendo ombaloya? Lapani imbo kololima topa makinjipelie

koinjo molangei nimo mele aku tepa Maloni imbo kololima koinjo pangei konopu litemo imboma tepa koinjo limbelo. ²²⁻²³ I ulumunga liko manjengei: Imbomani Lapanga imbimu ambolko ola mundurumele mele Malonga imbimu aku teko ambolko ola mundengei nimbe Lapani kot pilipe imboma naa apurupe kot pileli kongono akumu Malo tirimu. Akumunga imbomani Malonga imbimu ambolko ola naa mundurumele imbomani aku teko Malo yando lipe mundurumu Lapanga imbimu kape ambolko ola naa mundurumele.

Gotenga Maloni koinjo molopa kau puli ulu pulumu tirimo ungumu

²⁴ Nani enondo i tepo paimbo nimbo tiro. Imbo nanga ungumu pilko, na lipe mundurumuna oru iyemu ipuki tirimele imboma koinjo molopa kau puli ulu pulumu eno kinye peremo. Altopa kot waimu wendo ombalo kinye eno kotena naa angilinge. Aku imboma kololi ulu pulumu tiye kolko koinjo molopa kau puli ulu pulumu eno kinye peremo. ²⁵ Nani enondo i tepo paimbo nimbo tiro. Wai wendo ombalomu, kinye oi wendo omo. Wai akumunga Gotenga Malo ungu nimoma kololi imboma pilinge. Yunge ungumu paimbo ningo pilko liko molonge imboma koinjo molko kau punge. ²⁶ Koinjo mololi ulu pulumu Lapa kinye peremo mele aku tepa Lapani koinjo mololi ulu pulumu Malo kinye pepili nimu. ²⁷ Malo yu Iyemunga Malo moromomunga Lapani Malo imbomanga kot pilipili nimbe engemu tirimu.

²⁸ Nalo akumunga kau eno konopu awini kimbo tiko naa tiengei! Ambe telka, wali te wendo ombalo, aku walimunga imbo ono kombuna peremeleman Malonga ungumu pilkolio ningemuni, ²⁹ ono kombumu tiye kolko wendo onge. Aku wali makilko koinjo molonge imbomanga oi maina koinjo molkolio teko kondoko moloringi imboma koinjo molonge, oi maina teko kenjiko moloringi imboma kotena angilkolio altoko mindili nonge.

³⁰ Na nanu ulu te manda naa tembo. Arani nimo mele pilipolio imbomanga kotema apurupo pio. Na nanu konopu tiembo nimbo uluma naa tepo, na lipe

mundurumu iyemu konopu tipili nimbo uluma teromunga kot pilipo apurupo kondoro.

Jisas molopa terimu kanoringi mele imbo mareni ningo tiringi ungumu

³¹ Paimbo na molopo tero mele na nanu nimbo tindu lemo imbomani aku nio ungumu ipuki naa tinge. ³² Iye teni kape na molopo tero mele nimbe tirimo, akumu nando paimbo nimo lipo manjiro.

³³ Enoni iye mare Jon molorumuna paio ningo liko munduringi wali yuni na molopo tero mele paimbo nimbe tirimu. ³⁴ Maina imbo teni na molopo tero mele imboma nimbe tipe paimbo nimu, paimbo aku tepa moromo nimo lemo na konopu awini lipo naa mundupo, ulure molo konopu lteo, nalo Goteni eno tepa lipili nimbo Jononi nando nimu mele eno nimbo tiro. ³⁵ Jononi kongono terimumu kiye mele nomba imboma pa tenderimu. Aku wali alaye kolo eno kano pa tenderimuna konopu tiko moloringi.

³⁶ Nalo Jononi na lipe tapondopa na molopo tero mele eno nimbe tirimu mele mainyendopa. Ulu te na molopo tero mele lipe tapondopa lipe ondoromo mele olandopa. Aku i tepa: Arani ulu enge nili teko pora tieni nimbe na tirimu ulu enge nili tero akumani na lipe tapondopa, Arani na puwi nimbe lipe mundurumu mele eno lipe ondoromo. ³⁷ Na puwi nimbe lipe mundurumuna oru kinye na molopo tero mele Arani kape nimbe tirimu. Enoni yunge ungu nimuma walite kape komomuni naa pilko, yunge kumbekeremu mongoni naa kanoringi. ³⁸ Arani lipe mundurumu iyemunga ungumu ipuki naa tirimelemunga lapanga ungumu enonga konopumanga naa peremo. ³⁹ Gotenga Bukuna ungu moromomani lino waliwalima koinjo molopo kau pumolo ulu pulumu timbelo ningo ainye meko karomele. Aku ainye meko karomele Bukumuni nanga nimbe para tindipe na moro mele nimbe tirimo, ⁴⁰ nalo koinjo molopo kau pumolo ulu pulumu liemili naa ningo, na morona naa omolo ningo ainye naa meremele.

⁴¹ Imbomani na kapi ningo nanga imbi ambolko ola mundunge nimbolio aku ulu naa tero. ⁴² Nalo eno aku teko naa moromele. Nani eno lipo manjipolio, enoni Gote konopu mondoli ulumu eno kinye naa peremo. ⁴³ Nanga Arani na imbi tipe yunge kongonomu tendepuwi nimbe na lipe mundurumuna oru nalo nanga ungumu eno naa pilko ltimele. Nalo imbo teni yunu imbi lipe omba kongono telkanje aku imbomunga ungumu pilko lilimala. ⁴⁴ Eno enongano nendo yando imbi molopili ningo, Gote tendeku kau moromo akumuni enonga imbi lipe ola mundundupili naa nimele, aku lemo na molopo tero mele nimbo tiro ungumu paimbo nimu ningo ambe teko pilingeya?

⁴⁵ Nalo Gotenga kot waimu wendo ombalo wali Arani kot pilipe molopili nani kau kot tendembalo konopu naa leaio! Mosesini eno lipe tapondombalo konopu ltemele iyemuni enonga kot tendembalo. ⁴⁶ Mosesini na ombo molombo mele buk torumuna enoni Mosesini nimu unguma paimbo nimu ningo pilimalanje nanga ungumu kape paimbo nimu ningo pilimala. ⁴⁷ Nalo yuni nanga temane bukuna torumumu paimbo nimu ningo naa pimelemunga nanga ungu niomu paimbo nimu ningo ambe teko pilingeya?" nimbe Jisasini nimu.

6

Langi naa lerimu kombuna Jisasini ambo bakuluma kinye iye 5,000 kinye langi tirimu ungumu

¹ Altopa walite Jisas Nomu Galili nona andoli sipina molopa nekondo purumu. Aku nomunga imbi te Nomu Taiberias ningi. ² Aku nomuna nekondo purumu wali kuro torumu imboma tepa koinjo ltimu ulumu kanokolio Goteni kau ulu enge nilima teremo mele yuni aku tepa teremo konopu lekolio imbo paa pulumu yu lombili puringi. ³ Jisas kombu pangi te lerimuna ola pumbe lombili andolima peya pungo mainye moloringi. ⁴ Israel imbomanga Pasova Wai Awili ningo poinyemanga yaka ningo orumumu aku waimu nondopa wendo ombai terimu.

⁵ Jisas aku pangina ola molopa mainyendo tipe kanopalie imbo paa pulumu yu orumu aulkena lombili oringina kanorumu. Kanopalie yuni yu lombili andoli iye Filipondo nimbei, “I oromele imbomape nongei langima tena topo topo ltindemili konopu ltenoya?” nimu. ⁶ Jisas yuni tembai ulumu yunu pilipe molorumu nalo Filip yuni ambele ungu nimbeldonje, nani ulu enge nili te tepolio manda langi timbo konopu lembalo molo we mini ltembalonje pilembo nimbelie yuni aku tepa Filipondo walipe pilerimu.

⁷ Filiponi yundo nimbei, “Imbore 200 kina melemunga langi topo topo limalanje imbo mare kau alaye kolte liko nolemala. Mare molo leka naa nolemala,” nimo.

⁸ Lombili andoli te Saimon Pitanga angenu Andru, yuni nimbei,

⁹ “Ya ungu te bali bret kaloli kelo kite pakera kinye oma kelo kaloli talo kinye noipe moromo. Nalo akumu koltalo, imbo paa awini. Manda naa tembalo lepamo,” nimo.

¹⁰ Jisasini imboma mainye molangei neio nimu. Aku kombuna era pulumu orumuna mainye moloringi. Iye 5,000 mele akuna mainye moloringi.

¹¹ Aku wali Jisasini bali plawa kalolima lipe ambolopalie Gotendo paa tereno nimbe imbo moloringima moke tepa eno manda nangei mele tirimu. Oma talo kau aku tepa moke terimu. Nongo olo tenderingi.

¹² Nongolio olo terimu wali yuni yu lombili andolimando nimbei, “Langi pundu lemoma we mainye pumbe lembalo manda naa tembalo kani liko maku taio!” nimu.

¹³ Aku wali nongo pora tiringi kinye pundu lerimuma lombili andolimani liko maku toko wale basket 12 lakilko peko tiringi.

¹⁴ Jisasini ulu enge nili akumu terimuna kanokolio imbomani pulu polko ningei, “Gotenga nimbe munduli ungu nili iye profet te mai kombuna omba lino nokombalo ningo panjiringimu paimbo i iyemu yu lepamo,” ningi. ¹⁵ Eno ningo pilkolio yu enge ningo ambolko liko enonga kingimu molopili ningei teringi. Aku tengei teringi

ulu minyeko lipelie yunu molombaindo pangi kanona altopa olando pumbe molorumu.

Jisas nomuna ola kimbo kambulupe andorumu ungumu

¹⁶ Ena pe pumbei ipo kala torumu wali yu lombili andolima pangina mainyendo pungo nomu kulendona pungolio ningimuni, ¹⁷ akuna nomuna andoli sip tenga tuku pungo nomunga yakondo ulke kombu Kaperneam ongo pungei puringi. Aku wali tumbulu torumu nalo Jisas naa orumu wali lombili andolima enongano puringi. ¹⁸ Nomuna pungei puringi wali poporome enge nili torumu kinye no paa beumbeu keru lepa telipe orumu. ¹⁹ Kelepa paloli none telimani no tuku tiko kundungei sipimu nomu awi tuku tingina purumu wali Jisas nomuna ola kimbo kongono tepa sipimu purumuna orumu. Yu orumu wali iyema kanokolio kuro te oromo konopu lekolio paa mini lteringi. ²⁰ Nalo yuni enondo nimbei, “Na kau oro. Mini naa lteaio!” nimu. ²¹ Aku nimu ungu pilkolio “Awilimu oromo lepamo sipina peya molamili!” ningo enoni konopu tiko yu sipimunga tukundo ltingi. Tukundo orumu wali eno pungei puringi nomu kulendona sipimu walitikale purumu.

Imbomani Jisas andoko kororingi ungumu

²² Ipu leli oi imboma nomu kulendona nekondo ipu leli moloringima konopu kimbo tikolio ningimuni “Olianga ipu leli nomuna andoli sip tendeku kau ya lemo, Jisas akuna tuku naa pumo. Yunge ki tipi kanoli iyema enongano akuna tuku pungo nomu kulendona nekondo punge,” ningo pilingi. ²³ Aku wali olianga Awilimuni langi walo kolte lipe ambolopa Gotendo paa tereno nimbe imboma tirimu noringi kombuna nondopa ulke kombu Taiberias imbomanga sip mare nomu kulendona oringi.

Jisasini ungu iko topa na mulu kombuna gaimu moro nimu ungumu

²⁴ Jisasini langi tirimuna noringi kombuna imbomani Jisas yu korokolio ningimuni, yu kinye yu lombili andolima

kinye akuna naa moloringi kanokolio sip eno moloringina nomu kulendona nondoko ongo leringimanga tuku pungo ulke kombu Kaperneam Jisas korongi puringi. ²⁵ Nomu nekondo ongo Jisas kanoko ltendekolio enoni yu waliko pilkolio ningei, “Ungu Mane Tilimu, nu te wali yando onioya?” ningi.

²⁶ Nalo yu orumu mele nimbe para naa tipelie topondopa enondo nimbei, “Nani enondo paimbo i tepo nimbo tiro. Na Gotenga ulu enge nilima teromunga enoni na naa kororomele. Nani eno langi tindu nongo olo tendenge kanomunga kau na kororomele lepamo. ²⁷ Eno langi nondopa pururumoma lipo nomolo ningo kongono naa teaio! Nalo Iyemunga Maloni langi naa puruli lepa kau pupili timbeloma lipo namili ningo kau kongono teaio. Aku langi nongolio koinjo molko kau punge. Iye akumuni paimbo kano langimu imboma timbelo ningo pilengei nimbe Goteni ulu enge nilima teremo mele aku iyemuni ulu enge nilima aku tepa tepili nimbe Gote yuni Malo tirimu,” nimu.

²⁸ Nimu ungu pilkolio i teko ningei, “Lino ambele ulumu tepolio Gotenga kongono nino akumu tendemoloya?” ningo waliko pilingi.

²⁹ Yuni topondopa nimbei, “Gotenga kongonomu i tepa: Goteni mai kombuna lipe mundurumu iyemu yu Gotenga malo, yu lino molopo kondopo kau pumolo ulu pulumu timbelo iyemu ningo ipuki tiko molaio!” nimu.

³⁰ Aku nimo ungu pilkolio enoni yundo waltindikolio ningei, “Nuni na paimbo Goteni lipe mundurumu ningono Goteni ulu enge nili teremo mele nuni aku teko ambele ulu te liko ondonioya! Ambele ulu teniona kanopolio nuni paimbo nino nimbo pimolonje? ³¹ Linonga ara kaue kame oi moloringima imbo naa peli kombuna langi mana noringi. Langi mana orumu mele Gotenga bukuna temanemu moromo,

Yuni eno mulu kombuna yando langi nangei, *(Kis 16:4; Neh 9:15; Sng 78:24-25)*

nimbelie tirimu ungu akumu moromo. Nuni linonga aku teko tendani molo ambe tenioya?” ningi.

³² Jisasini enondo nimbei, “Nani enondo i tepo paimbo nimbo tiro. Oi moloringi imboma mulu kombuna maindo langi tirimu iyemu Mosesire molo. Arani tirimu. Molko kondoko kau puli ulu pulu peremo langi nio kano paimbo langimu mulu kombuna yando tirimo iyemu Ara kau. ³³ Mulu kombuna mainye omba maina imboma koinjo molko kondoko kau punge langi tirimomu Goteni tirimo,” nimu.

³⁴ Jisasini nimu ungu pilko tundukolio, “Awilimu, aku langimu lino waliwali tiwi!” ningi.

³⁵ Aku wali Jisasini enondo enge nimbe nimbei, “Molko kondoko kau punge langimu na. Na molombona onge imboma engele naa kolonge. Na ipuki tinge imboma altoko walite no wali naa kolonge. ³⁶ Aku tenge imboma aku teko molonge nalo enoni na Gotenga ulu enge nilima tero mele kanokolio kanoko tunduko we teremo, yu Goteni naa lipe mundurumu ningo na ipuki naa tirimele oi nimbo tiru aku mele kinye kape aku teko we teremele. ³⁷ Arani Nanga imboma molangei nimbe kanopa ltimo imboma pali na molombona ongo na ipuki tinge. Aku wali na lombili andongeindo na molombona onge imboma tendekurendo kape lombili naa ongo anjo puwi paa naa nimbo. ³⁸ Na nanu konopuna pilto mele teambo nimbo na mulu kombuna tiye kolopo maina mainyendo naa oru, molo. Na lipe mundurumuni konopuna pimo mele tewi nimo ulu temboi oru. ³⁹ Na lipe mundurumu iyemuni konopu ltemo mele i tepa: Na timbelo imboma pali nokopo kondopo, tendekure kape paa naa tiye kolopo, mai kombu pora nimbelo walimunga eno pali topa makinjipo olando limbo! ⁴⁰ Arani konopu ltemo mele i tepa Malo kanoko imbi tinge imboma pali koinjo molko kau punge. Aku tenge imboma mai kombu pora nimbelo walimunga nani topo makinjipo olando limbo,” nimu.

⁴¹ Jisasini na mulu kombuna mainyendo oru langimu nimu ungu pilkolio wali

Juda iye awilimani yu mumindili kolko enongano kono kono ningolio ⁴² ningei, “Aku ungu nimo iyemu Joseponga malo Jisas kau. Yunge anumu lapa talo karomolo kanomu. Altopa yu mulu kombuna molopo maina mainyendo oru nimomu ambe telka nimoya?” ningi.

⁴³ Jisasini nimbei, “Eno nendo yando kono kono naa neio! ⁴⁴ Imbo tendekure kape na we manda naa lombili onge. Na lipe mundurumu Arani konopundo tope tirimo imboma kau na lombili oromele. Na morona ongo ipuki tirimele imboma kombu pora nimbelo walimunga nani topo makinjipo olando limbo. ⁴⁵ Gotenga nimbe munduli ungu nili profet iyemanga bukuna moromo ungu te i tepa,

Goteni imboma pali ungu mane timbelo,

(Ais 54:13)

ningo toringi bukuna aku tepa moromo. Arani nimo mele pilkolio aku ungumunga puluma pilko ltimele imboma pali na morona oromele. ⁴⁶ Mai kombuna imboreni kape Ara naa kanoringi, naa karomele. Imbo tendekumuni kau yu kanorumu. Lapa kinye molopalie mainye orumu iyemuni kau yu kanorumu. ⁴⁷ Nani enondo i tepo paimbo nimbo tiro. Na ipuki tirimele imboma koinjo molko kondoko kau punge ulu pulumu eno kinye peremo. ⁴⁸ Koinjo molko kondoko kau punge langimu, na. ⁴⁹ Enonga lanieli kolenaleni imbo naa peli kombuna langi mana noringi nalo altoko koloringi. ⁵⁰ Nalo mulu kombu tiye kolopa mainyendo omo langi ltemo akumu nongei imboma te naa kolonge. ⁵¹ Langimundo i nio. Pora naa nimbe we lepa kau puli langimu, akuna tuku molko kondoko kau puli ulu pulumu peremo langimu, akumu mulu kombuna mainyendo orumu langimu, na. Imbo teni langi akumu nomo lemo, yu koinjo molopa kau pumbelo. Aku langimu, nanga kangimu. Mai kombuna imboma pali molko kondoko kau pangei nimbo nani nanga kangimu enonga langi timbo,” nimu.

⁵² Jisasini aku nimu ungu pilko tunduko imbomani ungu mele nale tekolio ningei, “I iyemuni lino yu naio nimo kani yuni lino ambe tepa timbei nimoya?” ningi.

⁵³ Jisasini enondo nimbei, “Nani enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Enoni Iyemunga Malonga kangimu naa nongo yunge mememu naa nongei lemo molko kondoko kau puli ulu pulumu eno kinye manda naa pembalo. ⁵⁴⁻⁵⁵ Nanga kangimu paimbo langimu, nanga mememu paimbo nomu akumunga nanga kangimu kinye mememu talo nongei imboma waliwalima molko kondoko kau punge ulu pulumu eno kinye peremo. Kano imboma mai kombu pora nimbelo walimunga nani topo makinjipo olando limbo. ⁵⁶ Nanga kangimu kinye mememu talo noromele imboma eno na kinye kopu teko moromele, na eno kinye kopu tepo moro. ⁵⁷ Molopa kau purumo Arani na lipe mundurumu, yuni na molko kau pani nimuna molopo kau puro, aku tero mele na nongei imboma molko kau pangei nimbo, aku wali eno pali molko kau punge. ⁵⁸ Aku langimu mulu kombuna mainyendo orumu langimu. Linonga oi anda kolepale moloringimani langi mana nongolio kolonge waima wendo orumu wali koloringi, nalo kinye orumu langimu nongei imboma waliwalima koinjo molko kondoko kau punge,” nimu. ⁵⁹ Juda imboma maku toko Gotenga ungu pilingi ulke te, ulke kombu Kaperneam angilerimu, akuna tuku Jisasini imboma ungu mane tipe aku unguma nimu.

Imboma koinjo molko kondongemunga pulumu Jisasini nimu ungumu

⁶⁰ Jisasini yu nongei nimu ungumu pilkolio Jisas lombili andoringi imbo awini ningei, “Imbomu keke lepo topa kolomo. Narini yunge ungu manda pilipe limbeloya? Lino naa piltimolo,” ningi. ⁶¹ Yu lombili andoringi imboma yu nimu ungu keru konopu lekolio nendo yando kono kono ningo tomboloringina Jisasini pilipelie nimumuni yuni nimbei, “I ungumunga eno konopu keru ltemeleya?

⁶² Walite Iyemunga Malo oi molorumuna altopa olando pumbelo kanonge lemo konopu ambelemu lengeya? Kamukumumu mumindili kolongenje? ⁶³ Mini Kake Telimuni koinjo molko kau puli ulu pulumu tirimo; kangimuni koinjo molko punge ulure naa tirimo. Nanga nio ungumu

Mini Kake Teli tirimo kani aku ungumuni eno koinjo molko kau puli ulu pulumu tirimo. ⁶⁴Nalo eno moromele imbo mareni nani kolo toromo konopu ltemele,” nimu. Imbo mareni yu ipuki naa tirimelema oi lipe manjirimu. Jisas yu yunge opa pulema lipe timbelo iyemu oi kape lipe manjirimu. Akumunga eno mareni na kolo toro konopu ltemele nimu. ⁶⁵Aku nilipe pumbelie nimbei, “Eno mareni na kolo toromo ningo pimelemunga Arani na morona paio ungu naa nimo imboma na morona manda naa ongo, na ipuki manda naa tiko andonge oi nimbo tindu kanomu,” nimu.

⁶⁶Aku ungu nimu wali yu lombili andoringi imbo awini yuni nimu mele pilko konopu keru lekolio yu tiye kolko umbulu tiko altoko yu lombili naa puringi.

⁶⁷Yu tiye koloringi wali yunge ki tipi kanoli 12, iye akumando yuni walipe pilipelie nimbei, “Eno kape na tiye kolopo anjo pamili konopu ltemeleya?” nimu.

⁶⁸Saimon Pitani topondopa nimbei, “Awilimu nari moromona pumoloya? Koinjo molopo kondopo kau pumolo unguma nu kinye peremo. ⁶⁹Lino lipo manjipo nu Gotenga Kake Teli Iye mende-polomu nimbo ipuki tirimolo,” nimu.

⁷⁰Jisasini topondopa nimbei, “Nani nanu eno iye 12 akumando pali na lombili waio niu nalo enonga iye te kuromanga nomi Satanenga kuro te mele moromo,” nimu. ⁷¹Aku nimumu Saimon Iskariot malo Judasini tembalo ulu lipe manjipelie nimu. Judas Iskariot yu eno iye 12 akumanga iye te nalo yuni altopa Jisas lipe yunge opa pulemanga kindo tirimuna toringi.

7

Jisasinga angenupili yu ipuki naa tiringi ungumu

¹Altopa walite Jisas kombu Galili distrik andopa molorumu. Juda iye awili kombu Judia distrik moloringimani yu tongei nokoko moloringimunga pilipelie yu kelepa Judia naa pumbo nimbe anjo molorumu. ²Nalo Juda imbomani oi imbo naa peli kombuna sel ulke takoko peringi

walimu liko manjiringi wai awilima non-dopa wendo ombai terimu wali ³Jisas yunge angenupilini ningei, “Nuni ulu enge nilima tereno mele nu lombili andoromele imboma kanangei ningo nu ya i kombu tiye kolko Judiando pani konopu ltemolo. ⁴Imbo teni yu kongono tepa moromo mele pilko yu kanoko imbi tiengei nimbe uluma lopeke tepa naa teremo. Akumunga nu aku uluma paimbo tereno lemo imbomani pali kanangei pungo tepuwi!” ningi. ⁵Jisas yunge angenupilini kape Jisas yu Goteni lipe mundurumuna orumu iyemu ningo naa liko manjikolio aku teko ningi.

⁶Aku ningimunga Jisasini nimbei, “Nanga waimu oi wendo naa oli. Nalo enonga waimu we ltemo. ⁷Mai kombu imbomani eno kinye konopu keru naa panjirimele nalo nani imbomando ulu teremelema teko kenjirimele niomunga na kinye konopu keru panjirimele. ⁸Eno Wai Awilimu wendo ombalo kombuna punge lemo paio! Nalo nanga waimu oi naa wendo oromona na i teli oi naa pumbo,” nimu. ⁹Aku tepa nimbelle yu Galili we molorumu.

Oi sel ulkemanga peringi mele pilingi Wai Awilimu wendo orumu wali peya pilingeindo Jisas Jerusalem purumu ungumu

¹⁰Nalo Jisas yunge angenupili Wai Awilimu waye kanamili ningo oi puringi wali Jisas kape purumu. Nalo Jisas yu naa kanoko imbi tiengei nimbe kiyengo nimbe kombu Judia distrik pumbe ulke kombu awili Jerusalem purumu. ¹¹Akuna Juda imbomanga wai kake telima pilingi Juda iye awilimani Jisas omonje ningo koroko molkolio enongano ningei, “Kano iyemu tena moromonje?” ningi.

¹²We imbomanga awini yundo olo toko ningo andoko moloringi. Mareni ningei, “Yu yandopa imboma kolo topa tirimo,” ningi. Mareni ningei, “Yu iye pengamu,” ningi. ¹³Nalo eno Juda iye awilima pipili kolkolio lino nimolo mele eno pilinge wali mongo limolo ningo ungu mona naa ningi.

¹⁴Wai Awilima oi wendo orumu tuku tingina Jisas Gote popo toringi ulke tempelemu okoko pape teringina tukundo pumbe imboma mane tirimu. ¹⁵Juda iye

awilimani konopu awini liko mundukolio ningei, “I iyemu ambe tepa lipe manjili peremoya? Yu skul awili tenga naa purumu,” ningi.

¹⁶ Jisasini topondopa nimbei, “I ungu nimbo tiromu nanga ungu te molo. Na lipe mundurumuna oru iyemunga ungumu. ¹⁷ Goteni teaio nimo uluma pilipo lipo teambo konopu lepa moromo imbomuni i nio ungumunga pulumu pilipelie, nani Gotenga ungumu nimo lemo molo yuni yunu konopuna pilipe nimo lemo konopu lembalo. ¹⁸ Imbo teni yunu konopuna pilipelie ungu nimbe tirimomuni nanga imbi ola molopili nimbe teremo, nalo imbo teni lipe mundurumu iyemunga imbimu lipo ola mundembo nimbe kongono teremo imbomu yu tumbi nili imbo te molopa, tepa kenjipe kolo toli imbo te naa moromo. ¹⁹ Oi Mosesini eno Gotenga ungu manema naa tindirimuya? Tirimu nalo eno moromelemanga teni kape kano ungu manema pilko naa tenge tirimele. Aku lemo na kano ungu manema topa tangondoromo ningo ambe temona na toko kondongi teremeleya?” nimu.

²⁰ Yuni aku tepa nimu ungu pilkolio imbomani topondoko ningei, “Narini nu topa kondombai teremoya? Nunge konopuna kuro keru te moromomunga pilkolio aku teko nino lepamo,” ningi.

²¹ Jisasini enondo topondopa nimbei, “Nani ulu enge nili te teru wali eno konopu awini liko munduringi. ²² Mosesini ungulumanga kangu pundu te kopingei nimbe ungu mane tipe panjirimumunga enoni koro awili Sabat walimu kinye ungulumanga kangu pundu te kopirimele. Paimbo Mosesini oi pulu polopa aku ulumu teamili ungu naa nimu. Oi enonga lanieli kolenaleni aku ulumu teringi, nalo altopa Mosesini aku ungu manemu topa panjirimumunga pilkolio teremele. ²³ Enoni Mosesini ungu mane tirimumu pilko likolio ungulu tenga kangu pundu te kopinge walimu koro awili wendo oromo wali paa kopirimele konopu litemele. Akumunga nani koro awili wali iye te undukana tepo koinjo ltiumunga na kinye ambe telka unjo kande meko noirime-

leya? ²⁴ Enoni mongoni karomele uluma kanokolio tumbi tiko imu paimbo, imu kolo lepamo ningo naa pilengei! Uluma wamongo kanoko konopu liko manjikolio apuruko kondaio!” nimu.

Jisas Yu paimbo Goteni lipo mundumbo nimu iye Kraist moromonje ningi ungumu

²⁵ Yu aku tepa nimbe molopili Jerusalem moloringi imbo maren eno enongano waliko pilkolio ningei, “Iye i kanomu toko kondongi teremeleya? ²⁶ Nalo kanaio! Imbo awini moromelena yu mona omba angilipe ungu mane tirimo nalo iye awilimani yu kinye ulu te naa teremele. Enoni yu paimbo Goteni lino nokombalo iye te lipo mundumbo nimu iye Kraist liko manjirimelenje? ²⁷ Nalo linoni i iyemunga pulu kombumu karomolo. Goteni lipe mundumbelo iye Kraist ombalo wali imbo teni yu molopa ombalo kombumu naa kanopa imbi timbelo,” ningi.

²⁸ Aku wali Jisas, oi ulke tempelena ungu mane tipe molorumu mele we tepa molopalie, ru nimbelie nimbei, “Paimbo enoni na kanoko imbi tiko, na molopo ondu kombumu karomeleya? Na nanu konopuna pilipolio naa oru. Na lipe mundurumuna oru iyemu paimbo ulu pulumu yu kinye peremo iyemu. Aku iyemu eno naa pimele ²⁹ nalo na yu peya molopolio, yuni na lipe mundurumuna oru akumunga nani yu kanopo imbi tiro,” nimu.

³⁰ Aku tepa nimu ungu pilkolio yu ambolko liko ka tingei teringi nalo yu tonge waimu oi wendo naa olina imbo teni yu naa ambili ambili teringi. ³¹ Aku tengei teringi nalo imbo awini yu paimbo kano iyemu ningo ipuki tikolio ningei, “Goteni lipo mundumbo nimbe panjirimu iye Kraist ombalie nimbemuni, i iyemuni ulu enge nilima teremo mele kano iyemuni ulu enge nili olandopama manda tembaloya? Kraistini tembalo nimbo pimolo uluma i iyemuni teremo,” ningi.

Juda iye awilimani ele iye mare Jisas pungo ka tipeio ningo liko munduringi ungumu

³² Imbomani aku tepa Jisas molorumu mele aku teko nendo yando olo toko ningi mele Juda iye awili Farisimani

pilkolio ningimuni, eno kinye Gote popo tondoringi iye awilima kinye enoni ulke tempel ele iye mare Jisas pungo ka tipeio ningo liko munduringi.

³³ Aku wali Jisasini nimbei, “Alaye kolo kau eno kinye molopolio, altopa na lipe mundurumu iyemu moromona pumbo. ³⁴ Aku wali enoni na andoko koronge nalo naa kanoko, molombona manda naa onge,” nimu.

³⁵ Juda iye awilimani enongano nendo yando ningolio ningei, “Yu tena pumbelona linoni yu manda naa pumbo kanomoloya? Aku lemo linonga Juda imbo mare oi kombu lupemanga puringi moromele kombumanga pumbe imbo talape lupema ungu mane tipe molombalona naa kanomolonje? ³⁶ Yuni oi nimbei, na andoko koronge nalo enoni na naa kanonge, na molombona eno manda naa onge nimo kanomu ambele ungumundo nimonje?” ningi.

Koinjo molopa puli ulu pulumu peremo nomunga ungumu

³⁷ Imboma Jerusalem ongo maku toko Wai Awilimanga uluma teringi walima pora nimbeindo wali awilimu wendo orumu kinye Jisas ola angilipelie enge nimbelie nimbei, “Imbo te no waka kolomo lemo na morona omba no nopili! ³⁸ Na ipuki tirimele imbomanga konopuna imbo koinjo molopa kau puli ulu pulumu tirimo nomu pikopiko nimbe akupe aku molombalo. Gotenga bukuna ungu te aku tepa nimbe peremo,” nimu. ³⁹ Yuni ungu nimumunga pulumu i tepa: Yu ipuki tinge imboma walite Gotenga Mini Kake Telimu enonga konopumanga omba molombalo lingei ungundo nimu. Jisas oi kolopa makilipe koinjo molopa mulu kombuna olando naa purumumunga Mini Kake Telimu oi naa oli.

Imbomani Jisasindo konopu talo lekolio mokemake leringi ungumu

⁴⁰ Imbomani Jisasini ungu nimuma pilkolio marenini ningei, “I iyemu Mosesini Gotenga profet iye te ombalo nimu kanomu, i iyemu lepamo,” ningi.

⁴¹⁻⁴² Marenini ningei, “Yu Goteni lino nokopili lipo mundumbo nimbe panjirimu iye Kraist lepamo,” ningi. Nalo marenini ningei, “Iye Nomi Kraist kombu Galili molopalie ombaloya? Yu Galili naa menge. Gotenga Bukumuni nimbei, Iye Nomi Kraist iye nomi king Devitini kalopa limbelo. Devit yu meringi ulke kombu Betlehem akuna Iye Nomi Kraist menge nimo kanomunga yu Galili manda naa menge lepamo,” ningi. ⁴³ Aku teko imbomani Jisasindo konopu talo lekolio mokemake leringi. ⁴⁴ Imbo marenini Jisas ka tiemili konopu leko moloringi nalo teni yu pumbe ambolopa naa ltimu.

Juda iye awilimani Jisas we iyere konopu leringi ungumu

⁴⁵ Ulke tempel ele iyema Jisas kinye imboma kinye ningo moloringi mele pilko molkolio, kelko we yando ongo Gote popo tondoringi iye awilima kinye Farisi iyema kinye moloringina puringi. Jisas ka tiko naa meko oringi ulu kanokolio enoni ele iyemando ningei, “Ambe telka iyemu naa meko ongeya?” ningi.

⁴⁶ Ele iyemani ningei, “Iye teni oi ungu mane tirimele mele yuni aku tepa naa timo. Yuni ungu mane paa olandopa timo,” ningi.

⁴⁷ Farisimani ningi kano ungumu pilkolio ningei, “Yuni kolo topa ungu nimoma paimbo nimo konopu leko eno altoko we yando ongeya? ⁴⁸ Linonga iye awilima kinye Farisi iyema kinye linonga iye teni paimbo nimu nimbe konopu litemoya? Paa molo. ⁴⁹ Nalo we imbo maku toko molongema Mosesini ungu mane tirimu peremoma paa naa pimele. Goteni enonga kotemu oi pilipe, kolonge wali mindili nangei nimbe panjirimu,” ningi.

⁵⁰ Nikodemus yu oi walite Jisas molorumuna purumu iye kanomu, Farisi iye akumanga te yu, yuni eno waltindipelie nimbei, ⁵¹ “Linonga ungu manemani imbo te kot naa pilkolio we umbuni liko tiwi nimoya? Yu oi kotena ombalie nimo ungu pilipolio altopa nimo ungumanga puluma apurupo pimolo,” nimu.

⁵² Farisi iyemani yundo topondoko ningei, “Aku nu kape kombu Galili iyere

lepamo? Gotenga bukuna tukundo wamongo kanani! Wamongo kanokolio Gotenga iye profet te Galili wendo ombalo nimbe peremo kanonioya?" ningi. ⁵³ Imboma pali ulkendo bulu balu ningo puringi.

Ambo iye puli te kinye iye te kinye wapu ulu kerinale teringili wali Jisasini ulu te terimu ungumu

8

¹ Nalo Jisas Unjo Oliv Angileringi Mulu Kembona olando purumu. ² Otilikondo kombu tangombai muni kinye yu altopa Gote popo toringi ulke tempelemu okoko pape teringina tukundo purumu. Aku terimu wali imboma yu molorumuna ongo maku toko moloringi kinye eno ungu mane timbeindo yu mainye molorumu. ³ Kano kinye Gotenga ungu manema pilko imboma mane tiringi iyema kinye Farisi iyema kinye enoni ambo iye puli te iye te kinye wapu ulu kerinale teringilimu liko meko ongo imboma moloringi kumbekerena liko ola anjikolio, ⁴ Jisasindo ningei, "Ungu Mane Tilimu, i ambo iye pulimu iye te kinye wapu ulu kerinale teko molongele imbomani kanoko ltendengena mepo oromolo. ⁵ Mosesini ungu mane te nimbe panjirimumu i tepa. Ambo aku tembalomu kouni toko kondaio nimu kani nuni ambele ninoya?" ningi. ⁶ Nalo enoni paimbo pilingeindo naa ningi. Yuni ungu ambelemu nimbeldonje, nimbe kenjimbelo kinye kot tendemolo konopu lekolio aku teko waliko pilingi.

Nalo Jisas mai kanopa kimuni maina we imbi topa molorumu. ⁷ Kano wali yu altokola altokola waliko pilingi. Naa pileli kelkele topa mai kanopa altopa para lepa kanopalie nimbei, "Enonga iye te ulu pulu kerite naa peremo iye teni i ambomu kiyendo ki winjipe kouni topili!" nimu. ⁸ Aku tepa nimbelle yu altopala mai kanopa maina we imbi topa molorumu.

⁹ Aku nimu ungu pilkolio iye awilima eno te talo ningo kunduko lteko pena pena pungo Jisas tiye kolko eno puringi. Iye awilimanga iye nomima oi kumbe leko puringi. We iye awilima akilko puringi.

Wayema eno puringi wali, ambomu kinye Jisas kinye elongalo moloringili. ¹⁰ Kano wali Jisas para lepa kanopalie ambomu walipe pilipolie nimbei, "Ambomu, iyema tena pungeya? Kano iyema teni kape nuni teko kenjiniomunga kot tendambo ungu naa ningeya?" nimu.

¹¹ Ambomuni nimbei, "Awilimu, teni na kot naa tendembai teremo," nimu. Jisasini nimbei, "Nani kape nuni teko kenjiniomunga mindili nani ungu naa nio kani nu pungolio imuni undupe kanopili kani altoko i ulumu naa tewi!" nimu.

Jisas yuni mai kombumu pa tenderimu nalo imbomani Yu ipuki naa tiringi

¹² Imbo moloringimando Jisasini kelepa nimbei, "Na mai kombu imbomanga pa tendelimu. Na andopo molombona lombili andoko molonge imboma tumbulu tolina naa andoko molonge. Koinjo mololi ulu pulumu tirimo pa telina molonge."

¹³ Aku tepa nimu ungu pilkolio iye awili Farisimani yu nendeleme ningolio ningei, "Nu morono mele nunu ningo tirino kani nuni ungu ninoma pilipolio paimbo nimu nimbo pilimalanje manda naa telka," ningi.

¹⁴ Jisasini topondopa nimbei, "Na oi molopo oru kombumu kinye kelepo pumboi tero kombumu kinye lipo manjipo moromunga na molopo tero mele paimbo nio. Nalo na molopo oru kombumu kape altopo pumboi tero kombumu kape eno naa liko manjirimele. ¹⁵ Maina imbomani pilko apuruko teremele mele eno Farisi iyemani aku teko pilkolio apururumele, nalo nani imbo te naa apururo.

¹⁶ Nalo nani paimbo pilipo apurulkanje na nanu kau naa apurulkamunga tumbi tipo apurulka. Na lipe mundurumu iye Ara kinye peya kopu tepo morombolomunga tumbi tipo pilipo apururo.

¹⁷ Enonga ungu mane te bukuna moromo kanomu i tepa: Imbo taloni ningele ungumu tendekuna omba pumo lemo paimbo ltemo ningo pimele. ¹⁸ Akumunga na molopo tero mele nanu nimbo tiro kape; na lipe mundurumu iye Arani kape na molopo tero mele nimbe tirimo," nimu.

¹⁹ Aku wali enoni waltindikolio ningei, “Lanie tena moromoya?” ningi.

Jisasini topondopa nimbei, “Enoni na kape nanga Ara kape naa kanoko imbi tirimele. Na kanoko imbi tilimalanje Ara kape kanoko imbi tilimala,” nimu.

²⁰ Jisas ulke tempelena tukundo, Gotenga ningo imbomani kou mone tiringi unjo ketemu lerimu kiripina molopa imboma ungu mane tipe molopalie i unguma nimu. Nalo yunge waimu oi wendo naa oli imbo teni yu ambili ambili teko ka naa tiringi.

Jisasini iye awilimando Na pumbo kombuna eno manda naa punge nimu ungumu

²¹ Jisasini altopa Juda iye awilimando nimbei, “Na kinye pumboi tero, aku wali enoni na koroko kelkolio enonga ulu pulu kerima konopuna pepili kolonge. Na pumboi tero kombuna eno kame manda naa punge,”

²² Aku nimu ungu pilkolio Juda iye awilimani enongano nendo yando ningo waliko pilkolio ningei, “Ambe temona ‘Na pumbo kombuna eno manda naa punge’ nimoya? Aku lemo yu yunu topa kondombalonje?” ningi.

²³ Jisasini kelepa nimbei, “Eno mainye imboma, na ola iyemu. Eno mai kombu imboma na mai kombu iye te molo.

²⁴ Nani enondo oi nimboindo, ulu pulu kerima konopuna we pepili kolonge nindu kanomu. Akumu kinye moro oi moloru altopo molopo kau pumbo iyemu nimbo tiro mele enoni ipuki naa tienge lemo pele eno kolonge wali paimbo enonga ulu pulu kerima konopuna peli kolonge,” nimu.

²⁵ Farisi iyemani yu waltindikolio ningei, “Nu nariya?” ningi.

Jisasini topondopa nimbei, “Na molopo tero mele eno waliwalima nimbo tiro kanomu. ²⁶ Nani eno molko ulu teremele mele pilipo apurupolio enoni teko kenjirimele mele ungu awini nimbo para timbo nalo nanu konopuna pilipolio unguma naa nimbo. Na lipe mundurumu iyemu, yu ulu paimboma kau tepa ungu paimboma kau nimo iye, kanomuni nimo mele kau pilipolio maina imboma nimbo tiro,” nimu.

²⁷ Yuni Lapando nimu nalo yuni nimu mele pulumu naa pileringi kala. ²⁸ Jisasini

enondo nimbei, “Pele enoni Iyemunga Malo pala toko panjinge wali enoni kanoko pilkolio Nape aku iye moro nimbo tiro mele enoni paimbo moromo liko manjikolio kape, na nanu konopuna pilipolio ulu te naa tero. Arani na mane tirimo mele kau pilipolio nio waliwalima nimbo tiro akumu paimbo lepamo liko manjinge.

²⁹ Na lipe mundurumuna oru iyemu na kinye peya kopu tepo morombolo. Waliwalima yuni konopu mondopili uluma kau teromunga walite kape na tiye naa koromo,” nimu. ³⁰ Yuni aku tepa nimbe molopili kape imbo awini Jisas yu Goteni paimbo lipe mundurumu ningo yu ipuki tiringi.

Ungu paimbomuni lino ka tirimo melema wendo ltindipe we molko kondange nimu ungumu

³¹ Jisasini yu ipuki tirimele Juda imbomando nimbei, “Nani ungu mane tiroma paimbo pilko liko tenge tiko molonge lemo eno paimbo nanga lombili andolima molonge. ³² Aku tekolio enoni paimbo ungumu pilinge wali eno ka tirimo melema paimbo ungumuni wendo ltindipe eno we molko kondangei nimbelo,” nimu.

³³ Enoni topondoko yundo ningei, “Lino Abrahameni kalopa ltimu imboma molopo imbo tenga ka kongono te naa tendepo molorumulu. Aku terimulu kani nuni ka tirimo melema wendo pumbelo lino molko kondonge ninio kanomu ambe teko liko manjikolio ninoya?” ningi.

³⁴ Jisasini topondopalie nimbei, “Nani eno ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Imbo ulu pulu kerimelema ulu pulu kerimani ka tirimo kani aku ulu pulu kerimanga ka kongono tenderemele.

³⁵ Ka kongono teremo imbomu ulke pulu imboma kinye waye kamukumu naa moromo, nalo bakulumu yunge ulke pulu imboma kinye waliwalima tendekuna kopu tepa moromo. ³⁶ Akumunga Ulke Pulu Iyemunga Maloni eno ka tirimo melema wendo lipe eno we molko kondangei nimo lemo melteni ka naa timbelo we paa molko kondonge. ³⁷ Eno Abrahameni kalopa ltimu imboma moromelena pilipo

moro nalo enonga konopuna nanga ungumu naa peremomunga na toko kondongei teremele. ³⁸ Nape Ara kinye molopolio kanoru mele eno nimbo tiro. Enoni enonga lanieni nimo mele pilkolio teremele,” nimu.

Jisasini enonga lanie Satan nimu ungumu

³⁹ Jisasini imbomando, eno lanienga ungumu pilkolio teremele nimu ungu pilkolio Juda imbomani topondoko ningei, “Lino kalopa ltimumu Abraham,” ningi. Jisasini nimbei, “Molo. Eno paimbo Abrahameni kalopa ltimu imboma molemalanje Abrahameni terimu mele eno aku teko telemala. ⁴⁰ Nalo aku ulu naa teremele. Goteni na nimbe tirimu unguma na pileru ungu paimboma eno nimbo tiro iyemu toko kondongei teremele. Abrahameni aku ulure naa terimu. ⁴¹ Eno enonga lanieni teremo mele manda manjiko teremele,” nimu. Enoni enge ningo karaye tekolio ningei, “Linonga ama kameni iye lupema kinye wapera tokolio lino naa meringi. Linonga lapa kanomu Pulu Iye tendekumu kau,” ningi.

⁴² Jisasini enondo nimbei, “Na Gote kinye molopolio oru ya moromunga Gote yu paimbo enonga Lapa lekanje enoni na konopu mondolemala. Na nanu konopuna pilipolio naa oru. Yuni na lipe mundurumuna oru. ⁴³ Nani ungu niomanga pulumu ambe temona tumbi tiko naa pimeleya? Ungu pulumu naa pimolo ningo liko tui tirimele akumunga nanga ungumu eno naa pimele. ⁴⁴ Eno kuromanga nomi Satanenga bakuluma, Satan yu enonga lanie. Lanieni konopu tirimo uluma teamili ningolio teremele. Oi pulu polopa mulu mai talo kokele wendo orumu wali yu imbo topa kondoli iyemu molorumu mele kinye kape aku tepa we moromo. Yu paimbo ungu pulu te naa perimuna paimbo ungu te walite kape paa naa nimo. Yu kolo toromo iyemu; yu paimbo kolomunga gote moromomunga oi yu kolo torumu mele kano kere we ltemo. ⁴⁵ Nalo nani ungu paimboma nimbo tiromunga eno naa pilko kolo toromo nimele. ⁴⁶ Narini nanga ulu pulu

keri te kanopalie manda nimbe para timbeloya? Te naa peremo nalo nani ungu paimbo nindu lemo paimbo nimo lepamo ningolio eno ambe temona naa pimeleya? ⁴⁷ Gotenga bakulumani Goteni nimo ungumu pilko ltimele. Eno Gotenga bakuluma naa molkolio yunge ungumu nani nimbo tiroma naa pimolo ningo naa pilko ltimele,” nimu.

Jisasini Abraham oi naa molopili Na moloru nimu ungumu

⁴⁸ Juda iye awilimani yundo topondoko ningei, “Nu Samaria iye te morono, nunge konopuna kuro keru te moromo nimolo kanomu paimbo nimolo ltemo,” ningi.

⁴⁹ Ningi mele pilipolie Jisasini topondopa enondo nimbei, “Nanga konopuna kuro keru te naa moromo. Nani Aranga imbi lipo ola munduro nalo enoni nanga imbi teko kenjindirimele. ⁵⁰ Nanu imbi ola molopili naa nio, nalo iye te moromo akumuni na imbi ola molopili nimbe nanga imbi lipe ola mundundurumo. Kano iye-muni nani nio mele kape enoni nimele mele kape wamba pilipe apurupe paimbo nimu nimbe lipe manjirimo. ⁵¹ Nani enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Imbo te nanga ungu pilipe lipe tenge tipe molombalo imbomu paa kamukumu naa kolopa molopa kau pumbelo,” nimu.

⁵² Juda iye awilimani yundo ningei, “Kinye lino piltimolo. Kuro keru te paimbo nunge konopuna moromo lemo. Linonga ara kaue Abraham kolorumu. Gotenga iye profetema kape koloringi. Nalo nuni ninindo, ‘Nanga ungumu pilipe lipe molombalo imbomu kamukumu naa kolombalo,’ nino. ⁵³ Abrahamenga imbi mainye mele molopa nunge imbi ola moromoya? Yunge imbi paa ola, nalo yu kape kolorumu. Profet imboma kape imbi ola molorumu nalo koloringila. Nunge imbimu ola enonga imbima mainyeya? Paa molo. Iye nomi kelkele toronoya,” ningi.

⁵⁴ Jisasini topondopa nimbei, “Nani na awili kelkele tolkanje aku na imbire naa molka. Nalo akumu molo. Arape, enoni linonga Gote nimele aku iyemuni nanga imbi ambolopa ola mundundurumo.

⁵⁵ Enoni yu naa kanoko naa liko manjirimele nalo nani yu kanopo lipo manjiro. Nani yu naa kanopo naa lipo manjiro nilkanje eno mele na kape iye kolo toli molka. Nalo nani yu paimbo kanopo pilipo, yunge ungumu pilipo lipo tenge tipo moro. ⁵⁶ Enonga kolena Abrahameni na maina mainye ombo walimu kanomboya nimbe tonu kolopa molorumu. Kano waimu kamukumu kanopalie wali paa tonu kolorumu,” nimu.

⁵⁷ Aku tepa nimu wali Juda iye awilimani yundo ningei, “Nunge poinye 50 aku tepa oi omba naa puli. Nu kelo iyemu kau. Pele nu Abraham kanoru ninoya? Nuni yu manda naa kanorunu. Kolo torono,” ningi.

⁵⁸ Jisasini enondo nimbei, “Nani enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Abraham paa koro oi molopa kolorumu nalo yu oi naa molopili na moloru,” nimu. ⁵⁹ Aku nimu ungu pilkolio enoni yu topo kondamili ningo kou liko yu tongei teringi. Nalo Jisas lopeke tepalie, ulke tempel pape tawendo yu kundupe lerimu.

9

Jisasini iye mongo keru lerimu te tepa koinjo ltimu wali tomboloringi ungumu

¹ Jisas aulkena pumbei purumu wali iye mongo keru leli te molorumuna kanorumu. Anumuni merimu wali mongo keru lerimu. ² Yu lombili andoli iyemani yu waliko pilkolio ningei, “Ungu Mane Tilimu, narini ulu pulu keru terimumunga i iyemunga anumuni yu merimu wali mongo keru lerimuya? Iyemu yunu terimu molo anumu lapa taloni teringiliya?” ningi.

³ Jisasini nimbei, “Iyemu yuni kape anumu lapa taloni kape ulu pulu keru te teringina yunge mongo keru naa lerimu. Gotenga ulu enge nili te i iyemu kinye mona wendo opili imboma pali kanangei nimbe i iyemu mongo keru lerimu. ⁴ Kombu we tangopa ltemo wali na lipe mundurumu iyemunga kongono paa teamili lemo. Tumbulu toromo wali imbo teni manda kongono naa tembalo. ⁵ Na i mai kombuna molopolio, na mai kombuna imbomanga pa tendelimu moro,” nimu.

⁶ Aku tepa nimbelie yu maina olkambe topalie maimu kinye ambolopa topele mapele topalie iyemunga mongona kandopalie nimbei, ⁷ “Nu no mongolu Siloam pungo kumbekerena no lepuwi,” nimu. Siloamunga ungu pulumu Lipe Munduli. Yu akuna pumbe kumbekerena no lerimu wali mongomu panga lerimu. Melema kanolipe ulkendo orumu.

⁸ Aku wali yunge kombu imboma kinye yu kou mone tieio nimbe oi aulkena konge tepa molorumu kanoringi imboma kinye yu aku tepa orumu ulu kanokolio enoni enongano nendo yando ungu ningo waliko pilkolio ningei, “I iyemu oi kou mone tieio nimbe konge tepa molorumu kano iyemunje?” ningi. ⁹ Mareni ningei, “Paimbo yu aku iyemu kau,” ningi. Mareni ningei, “Molo. Elo kumbekere tendeku tepa nalo i iyemu lupe,” ningi. Nalo iyemu yunu enge nimbelie nimbei, “Iye kanomu na kau,” nimu.

¹⁰ Enoni topondokolio ningei, “Ambe temona nunge mongomu kinye panga ltemoya?”

¹¹ Ningi wali yuni topondopa nimbei, “Iye te Jisas nimele kanomuni maimu olkambe topa le oli litemo mongona kandopalie nimbei, no mongolu Siloam pungo kumbekerena no lepuwi nimu wali pumbo kumbekerena no lepundu kinye nanga mongomu makilimona kombu kando,” nimu.

¹² “Aku iyemu tena moromoya?” ningi wali “Na naa kanondu,” nimu.

¹³ Iye oi mongo keru lerimumu imbomani Farisi iyema moloringina meko puringi. ¹⁴ Jisasini le oli lipe iyemunga mongona kandopalie iyemunga mongomu altopa panga lepili nimu kano walimu Juda imboma koro moloringi wali Sabat kinye terimu. ¹⁵ Akumunga Farisi iyemani kape yu waliko pilkolio ningei, “Ambe temona nunge mongomu panga ltemoya?” ningi. Iyemuni topondopa nimbei, “Nanga mongona le oli apipe kandomo wali na kumbekerena no lepilio wali mongoni kinye melema kando,” nimu.

¹⁶ Farisi iye mareni ningei, “I iyemu Sabat walimu naa pilipe we andoromo, aku tepa ulu pulu keru teremomunga

Goteni yu naa lipe mundurumu lepamo,” ningi. Nalo maren i ningei, “Ango kame, ulu ker i te teli iyemuni i tepa ulu manda tembaloya?” ningi. Akumunga eno mokemake leringi.

¹⁷ Akumunga mongo oi ker i lerimu iyemu altoko kanoko waliko pilkolio ningei, “Kano iyemuni nunge mongomu tepa penga tendemo akumunga nuni yu ambele iyemu konopu ltenoya?” ningi. Iyemuni topondopalie nimbei, “Yu Gotenga iye profet te,” nimu.

¹⁸ Nalo Juda iye awilimani i iyemu oi yunge mongomu paa paimbo ker i lerimu nalo kinye penga ltemo nimbo paimbo ltemo we naa nimolo. Yu lino kanopo imbi naa tirimolo kani anumu lapa talo walipo pilemili walio ningi. ¹⁹ Anumu lapa talo oringili wali, waliko pilkolio ningei, “I iyemu elonga marenaya? Meringili wali mongomu ker i lerimu nimbele kano iyemupe imuya? Aku lemo, kinye mongoni ambe tepalie karomoya?” ningi.

²⁰ Anumu lapa taloni topondoko ningilindo, “Yu paimbo iltonga malo, merimbulu wali mongo ker i lelimu merimbulu lipo manjirimbolo. ²¹ Nalo kinye yunge mongomu penga ltemomu ambe tepa temonje ilto naa lipo manjirimbolo. Yu narini mongomu tepa makinjimonje akumu kape ilto naa lipo manjirimbolo. Yu iyemu moromo kani yu temo mele yunu nimbe tipili yu waliko pileio,” ningili. ²² Anumu lapa talo Juda iye awilima pipili kolkolio aku teko ningili. Ambe telka, Juda iye awilimani oi ningo panjikolio ningei, “Imbo teni Jisas yu paimbo Goteni lipe mundurumu iye nomi Kraist nimo lemo aku imbomu ulke maku topo Gotenga ungu pilipo yu kapi nimolo ulkemanga naa opili kamukumu makoromolo,” ningi. ²³ Oi iye awilimani aku teko ningo panjiringimunga anumu lapa talo pilkolio yu iyemu kani yunu nipili waliko pileio ningili.

²⁴ Juda iye awilimani altoko talo tiko oi mongo ker i lerimu iyemu owi ningolio yundo ningei, “Nuni Gote pilipe moromo ningo kolo naa toko, nu temo mele tumbi tiko lino pilemili ningo tiwi! Lino Gotenga

ungumu wambo pimolo iyemani pilipo, nunge mongo tepa makinjimo nino iyemu yu ulu pulu ker i teli iyemu nimbo piltimolo,” ningi.

²⁵ Yuni enondo topondopa nimbei, “Nanga mongo talo tepa makinjimo iyemu ulu pulu ker i teli iyemunje, na naa lipo manjiro. Nalo na kumbe tundu mongo lipo manjiro ulu imu, oi na mongo taloni melema naa kanoru nalo kinye kanopo imbi tiro,” nimu.

²⁶ Altoko enoni yu waliko pilkolio ningei, “Yuni nu ambe temoya? Ulu ambelemu temo wali nunge mongomu makinjimoya?” ningi.

²⁷ Yuni topondopa nimbei, “Nani eno oi nimbo tindu nalo naa pilingeindo ungu nindumu liko tui tinge kanomu. Ambele ungu nemboi ningolio nando niwi kau nimeleya? Eno kape yu lombili pungeindo waltindirimeleya?” nimu.

²⁸ Aku wali enoni yu kinye mumindili kolko iri tokolio ningei, “Nu aku iye kerimunga lombili andolimu nalo lino Mosesinga lombili andolima. ²⁹ Goteni paimbo Moses kinye ungu nimu nimbo pilipolio Moses Gotenga iye awilimu konopu lepo moromolo nalo i iye kerimu yu terenga molopa orumunje lino naa lipo manjirimolo,” ningi.

³⁰ Iyemuni topondopa nimbei, “I iyemuni nanga mongomu tepa makinjimo nalo yu tena molopa orumunje eno Gotenga ungumu wamongo pimele iyemani naa liko manjirimele akumu paa ulu te lupe. ³¹ Lino i tepo pimolo. Ulu pulu ker i terelele imboma Goteni konge teko liko tapowi nimele unguma naa pimo. Imbo te Gotenga imbimu olandopa molopili nimbe uluma tenge tipe molopa, yuni tewi nimo mele pilipe teremo imbomu Goteni konge tepa liko tapowi nimo unguma pimo akumu lino pimolo. ³² Oi Goteni mulu mai talo terimu wali kape yandopa kape imbo te anumuni merimu wali mongo ker i lerimu imbomunga mongomu imbo teni tepa makinjirimu ningo temane kolte kape oi teni naa toringi, oi naa pilerimulu. ³³ Goteni i iyemu lipe naa mundulkanje

yuni aku tepa ulu enge nili te manda naa telka,” nimu.

³⁴ Aku nimu ungu pilkolio enoni topon-doko ningei, “Nu aminyeni merimu wali ulu pulu keru awini pepili merimu. Kinye nuni lino mane timbo konopu lekolio ninoya?” ningi. Aku ningolio yu Gotenga ungu pileringi ulkena kamukumu makororingi.

Ipuki naa tirimele imboma mongo keru leli mele moromele nimu ungu

³⁵ Jisasini mongo makinjirimu iyemu Juda iye awilimani Gotenga ungu pileringi ulkena kamukumu makororingi Jisas yu pilipelie nimumuni, yu pumbe kanopalie nimbei, “Nu Iyemunga Malo Yu paimbo Goteni lipe mundurumu ningo ipuki tirinoya?” nimu.

³⁶ Aku iyemuni Jisas walipe pilipelie nimbei, “Iye Awilimu, iye nino akumupe nariya? Nani yu ipuki timbo kani ningo tiwi!” nimu.

³⁷ Jisasini nimbei, “I ungu nimbele nu kandono iye imu,” nimu.

³⁸ Aku wali iyemuni nimbei, “Awilimu, kinye nu aku iyemu paimbo lepamo nimbo pilto,” nimbelie Jisasinga imbi lipe ola mundupe yu kapi nimu.

³⁹ Jisasini nimbei, “Na imboma ulu pulu keru teko moromele mele mona lepili pilengei nimbo mai kombuna oru. Imbo mongo keru lemoma mongoni melema kanoko, mongo penga lemoma mongoni melema naa kanangei nimbo mai kombuna oru,” nimu

⁴⁰ Farisi iye yu kinye waye moloringi mareni yuni aku nimu ungu pilkolio yu waliko pilkolio ningei, “Lino kape mongo keru leli iyema konopu lekolio ninoya?” ningi.

⁴¹ Jisasini nimbei, “Enonga mongoma keru lekanje enonga ulu pulu keru terelemele naa kanoko naa liko manjilimala. Nalo mongoni melema karomolo nimelemunga enonga ulu pulu keru konopuna we pepili moromele,” nimu.

10

Jisas kongi sipsipimanga tapu iyemu moromo ungu

¹ Walite Jisasini imbo moloringimando nimbei, “Nani enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Iye te kongi sipsip pape ombona tuku naa pumbe, we tenga alumbiye tepa purumo iyemu yu wapu iyemu. ² Nalo iye te pape ombona tuku purumo iyemu yu sipsip tapu iyemu. ³ Pape ombona nokopa angimo iyemuni yunge pape akuromo. Sipsipimani tapu iyemunga ungu pimele. Yunge sipsipimanga imbima lepa ti nimbe pape ombona akupe mepa purumo. ⁴ Yunge sipsipima wendo lipelie, yu kumbe lepa purumo wali yunge ungu pilkolio eno umbulu pala moromele. ⁵ Iye lupe teni omba ti nimo wali yu minyeko naa likolio umbulu pala naa molko talopa leko purumele,” nimu. ⁶ Jisasini aku ungu ikomu topa tirimu nalo ungu pulumu i tepa nimbemo ningolio naa liko manjiringi.

Jisas Yu kongi sipsipimanga tapu iye pengamu moro nimu ungu

⁷ Jisasini kongi sipsipimanga ungu ikomu topalie nimumuni, ungu pulumu naa pileringi wali kelepa ungu te nimbei, “Nani enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Na sipsipimanga pape ombomu. ⁸ Na oi naa wamboi imbo kumbe leko oringima wapu iyema kau, nalo enonga unguma sipsipimani naa pileringi. ⁹ Na pape ombomu. Imboma tukundo pamili ningolio na molombona ongema ulte manda naa wendo ombalo kani tukundo tawendo teko era nonge. ¹⁰ Wapu iyemu sipsipima topa kondopa wapu nomba bembo timbeindo kau oromo. Nalo nape eno koinjo molko paa molko kondangei nimbo oru.

¹¹ Na nanu kongi sipsip tapu tepo kondoro iyemu. Sipsip tapu tepa kondoli iyemuni yunge sipsipima mindili naa nongo, kolko naa kolangei nimbelie eno lipe tapondopa enonga nimbe kolo wangopa kolombai teremo. ¹² Iye te yu sipsip pulu iye molo, yu we kou kongono kau tepa sipsipima we nokondoromo. Kano we tapu tendeli iyemu owa takera te sipsip mare topa nombai oromo ulu kanopalie, yu sipsipima tiye kolopa talopa lepa purumo. Kano kinye owa takeramuni

sipsipima topa bulubalu tirimo. ¹³ Iyemu yu kou kongono teli iyemu kau molopalie, sipsipima kondo naa kolopa yu kowa purumo.

¹⁴⁻¹⁵ Na nanu sipsip pulu iyemu molopolio eno tapu tepo kondoro. Arani na kanopa lipe manjirimo nani yu kanopo lipo manjiro. Aku teko melela nani nanga sipsipima kanopo lipo manjiro enoni na kanoko liko manjirimele. Nani sipsipima eno naa kolangei nimbo enonga kolo wangopo kolombo. ¹⁶ Nanga sipsip mare lupe moromele, i Juda kombu sipsip mare molo. Aku sipsipima kape meli ombo. Mepo ombo wali kanoma nanga unguma pilko linge aku wali sipsipima pali talape tendekumu kau molonge. Sipsip pulu iye tendeku kau molopa eno tapu tepa kondombalo. Akumupe na. ¹⁷ Enonga nimbe kolopolio makilimbo akumunga Arani na konopu mondoromo. ¹⁸ Imbo teni na manda naa topa kondombalo. Nanga konopumuni kolamboi nindu lemo kolombo. Koinjo pamboi nindu lemo aku koinjo pumbo. Arani aku ulu tewi nimbe enge tirimumunga na kau ulu talo manda tembo,” nimu.

¹⁹ Jisasini nimu ungu pilkolio Juda imbo mani mokemake leringi. ²⁰ Imbo awinini ningei, “Yunge konopuna kuro keru te moromomunga yu keke lepo topa aku tepa ungumu nimbe kenjirimo. Ambe temona yunge ungumu piltimeleya?” ningi.

²¹ Nalo marenini ningei, “I ungu we manda naa nilka. Kuro kerireni imbo tenga mongo keru lelimu ambe tepa manda tepa makinjilkaya?” ningi.

Juda iye awilimani Jisas Gotenga Malore molo ningi ungumu

²² Kano wali Juda imbomanga wai awili te wendo orumu. Koro oi imbo marenini Gote popo toko kaloringi Ulke Tempelena Teko Kake Tenderingi Waimu poinyemanga yaka yaka ningo liko manjingeindo Jerusalem maku toringi aku Waimu wendo orumu. Aku Waimu kombu ali terimu walimanga wendo orumu. ²³ Aku wali Jisas ulke tempel kerepuluna Solomononga takoko anjo ltingina andopa molorumu ²⁴ Aku wali yu molorumuna

Juda iye awilima ongo maku toko angilkolio yundo ningei, “Lino konopu talo tepo naa lipo mundupo molamili kani Goteni lino nokombalo iye te lipo mundumbo nimbe panjirimu iye nomi Kraist nu lemo, lino kondo ningo tiwi,” ningi.

²⁵ Jisasini topondopa nimbei, “Nani oi nimbo tiru nalo ipuki naa tirimele. Nanga Arani na enge tipe yunge kongonomu tendepuwi nimuna ulu enge nili teromani na molopo tero mele lipe ondoromo, ²⁶ nalo eno nanga kongi sipsipima naa moromelemunga molopo tero mele nio akumu kolo toromo ningo pimele. ²⁷ Nanga sipsipima nanga unguma pimele. Nani eno kanopo imbi tiro, enoni na umbulu pala moromele. ²⁸ Nani eno koinjo molko kau pangei nio, eno kombu kerina naa pungo molko kenjinge. Sipsipima nani nokopo molambona imbo teni manda wendo naa limbelo. ²⁹ Arani kano sipsipima nando tirimu iyemu, yu melemanga pali olan dopamu. Yuni kanoma nokopa molopili, imbo teni manda wendo naa limbelo. ³⁰ Na kinye Ara kinye ilto tendekumu,” nimu.

³¹ Pilkolio wali Juda iye awilimani altoko kou liko Jisas tongei teringi, ³² nalo yuni enondo nimbei, “Nani Aranga ulu enge nili awini pengama eno lipo ondopo teru, akumanga ulu temu tepo kenjiruna kanokolio na kouni tongei teremeleya?” nimu.

³³ Juda iye awilimani topondoko ningeindo, “Ulu enge nili terenomanga nu kouni tomili ulure naa teremolo. Nu we maina iyemuni Gote liko ungu taka tondoko nuni Na Gote nino, aku ungumundo nu kouni tomili teremolo,” ningi.

³⁴ Jisasini topondopa nimbei, “Gotenga ungu manema moromo buk noirimelunganga Goteni ungu te nimbei, Nani eno gotema niu kanomu, (*Sng 82:6*) nimbe Bukuna moromo. ³⁵ Gotenga bukuna ungu moromomani kolo naa toromo, ungu nimoma pepa kau purumo kanomu. Oi Goteni yunge ungu pilingi imbomando gotema nimu ltemo. ³⁶ Arani kanopo lipe nanga iyemu molopili nimbe mai kombuna lipe mundurumuna orumu iyemupe yu Gotenga Malo manda naa nimbeloya? Nani na Gotenga Malo niomunga

nando Gote liko ungu taka tondorono aku ungu ambe telka nimeleya? ³⁷ Arani uluma teremo mele nani aku tepo uluma naa tendu lemo na ipuki naa tieio! ³⁸ Nalo Arani tewi nimo uluma tero. Nanga ungumu ipuki naa tingepe ulu enge nili teroma kanoko ipuki tinge. Aku tekolio Ara na kinye kopu tepa moromo, na kape yu kinye kopu tepo moro ningo liko manjinge,” nimu ³⁹ Yuni aku tepa nimu wali yu ambili ambili teko ka tingei teringi nalo yu purumu.

⁴⁰ Aku tepalie nimumuni, Jisas altopa no Jordan lembulupe nekondo pumbe, Jon oi imboma no ltindirimu kombuna pumbe molorumu. ⁴¹ Aku wali imbo awini yu molorumuna oringi. Ongolio ningeindo, “Jononi ulu enge nili alaye tendekure kape naa terimu, nalo iyemuni altopa omba tembalo uluma Jononi oi nimu kano unguma paimbo nimu,” ningi. ⁴² Kano wali aku kombuna imbo awinini Jisas yu paimbo lepamo ningo ipuki tiringi.

11

Lasarus kolorumu ono teringi wali Jisasini topa makinjirimu ungumu

¹ Iye te kuro torumu, yunge imbi Lasarus. Yunge ulke kombu Betani, akuna yunge kemulu Maria kinye Marta talo peya moloringi. ² I ambo Mariani altopa walite Awilimunga kimbona kopongo wel ondopa kandopalie Maria yunge pinyendimuni Awilimu yunge kimbona kulu tondorumu. Ambo akumunga kemulu Lasarus kuro torumu. ³ Yunge kemulu taloni Lasarus kuro torumu wali Jisas molorumuna ungu te ningo mundukolio ningilindo, “Awilimu, nu konopu mondorono iyemu kuro tomo,” ningo mundurungili.

⁴ Jisasini aku ungumu pilipelie yu lombili andolimando nimbeindo, “Lasarus kuro toromomu manda naa kolombalo, molo. Yu kuro toromomunga Gotenga enge nilimu mona lepa yunge imbi ola molombalo. Yu kuro toromomunga Gotenga Malonga enge nilimu mona lepa imbi ola molombalola,” nimu. ⁵ Jisasini ambo Marta kinye angenu talo, elonga

kemulu Lasarus kinye eno paa konopu mondorumu. ⁶ Nalo Lasarus kuro torumu ungu pilipelie, wali talo yu anjo we molorumu.

⁷ Wali talo molopalie pele yu lombili andoli iyemando nimbeindo, “Lino kombu Judia distrikingo kelepo yando pamili!” nimu.

⁸ Nalo enoni ningeindo, “Ungu Mane Tilimu, Juda iye awilimani nu oi kouni tongei teringi kanomu. Kinye nu akuna kelko punindo ninoya?” ningi.

⁹ Jisasini topondopa ungu iko topalie nimbeindo, “Wali tenga ekondo kombu tumbulu topa ekondo tangopa naa teremoya? Kombu tangoromo wali imbo te mai kombuna pa teremona pumbelie aulke tumbi tipe kanopa pumbe manda ai naa toromo. ¹⁰ Nalo imbo te ipu leli purumomu pa telimu yu kinye naa peremomunga yu alumalu nilipe purumo,” nimu.

¹¹ Aku ungu nimbelie yuni altopa enondo ungu te peya nimbeindo, “Linonga kanopa lili iye Lasarus uru peremo, nalo nani pumbo yu topo makinjimbo,” nimu.

¹² Yunge lombili andolimani ningeindo, “Awilimu, yu uru pemo lemo kelepa koinjo pumbelo,” ningi. ¹³ Jisasini Lasarus kolorumumundo nimu nalo yunge lombili andolimani yu we uru peremo konopu leringi.

¹⁴ Aku teko konopu leringi kolo Jisasini ungu ikomunga pulumu nimbe para tipelie nimbeindo, “Lasarus nomi ka akupe ltimu. ¹⁵ Nalo na yu kinye naa molondumunga ulu enge nili wendo ombalo akumunga enoni na moro mele pilko kondongi nimbo yu kinye naa molondumu paa tendu. Onomu ltemona pamili!” nimu.

¹⁶ Pumbe kolombalo konopu lepalie, Tomas, yunge imbi te Didimus, yuni ki tipi kanoli iye wemando nimbeindo, “Lino Jisas yu kinye peya kolamili pamolo!” nimu.

Imbo kololima makilko ola moromelemunga pulumu kape imbo koinjo moromelemunga pulumu kape Jisas Yu aku pulumu moromo

¹⁷ Jisas ulke kombu Betani orumu wali, Lasarus ono teangei ono kombuna pepili

wali kite omba purumo ningina pilerimu. ¹⁸ Ulke kombu kelo Betani kinye ulke kombu awili Jerusalem kinye paa nondopa mele lerimu, manda manjili kilomita yupoko mele. Nondopa lerimu kolo ¹⁹ Juda imbo awini Lasarus kolorumu ungu pilkolio Marta Maria talo moloringilina eno kola aulke oringi. ²⁰ Martani Jisas orumu ungu pilipelie yuni aulkena kanopo limbo nimbe purumu, nalo Maria yu ulke tuku we molorumu.

²¹ Martani Jisas kanopa lipelie yundo nimbeindo, “Awilimu, nu ya peya molemalanje nanga kemulu naa kolka. ²² Nalo na i tepo lipo manjiro. Kinye kape nuni Gote kinye konge tenio wali nu konge tenio ungumu yuni pilipelie nu timbelo,” nimu.

²³ Jisasini yundo nimbeindo, “Kemilie altopa makilipe koinjo molombalo,” nimu.

²⁴ Martani nimbeindo, “Paimbo. Mulu mai pora nimbelo walimunga imboma makilko koinjo molonge kinye Lasarus kape makilipe koinjo molombalo,” nimu.

²⁵ Jisasini yundo nimbeindo, “Imbo makilko koinjo molonge ulu pulumu kinye koinjo mololi ulu pulumu kinye aku ulu talonga pulumu na. Moro mele paimbo nimbe na ipuki tirimo imbomu kolopalie koinjo molopa kau pumbelo.

²⁶ Imbo koinjo molopalie na paimbo Goteni lipe mundurumu iyemu nimbe ipuki timo imbomu paimbo kamukumu naa kolopa waliwalima koinjo molopa kau pumbelo. I nio ungumu, paa nio ningo ipuki tirinoya?” nimu.

²⁷ Martani Jisasindo nimbeindo, “Paa lepamo, Awilimu. Goteni lino nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo nimu iye nomi Kraist, yu Gotenga Malo, aku maina ombalo iyemuya nu lepamo ipuki tiro,” nimu.

Jisas kola terimu ungumu

²⁸ Martani aku tepa nimbelle yu anjo pumbelle angenu Maria kiyengo nimbe nimbeindo, “Ungu Mane Tilimu omba molopalie, Yu morona owi nimo,” nimu kani ²⁹ Maria pilipelie yu tamburumbu ola angilipe Jisas molorumuna purumu. ³⁰ Kola ulke moloringina Jisas oi naa omba, Martani yu aulkena angilipili pumbe

kanopa orumu akuna yu we molorumu. ³¹ Aku wali Juda imbo kola ulke peya moloringimani Maria tamburumbu ola angilipe omba pena purumu ulu kanokolio ningimuni, “Yunge kemulu ono tengei kombuna kola tembai pumonje,” ningo lombili puringi.

³² Maria Jisas angilerimuna omba Jisas kanopalie yunge kumbekerena omba tamalu pepalie nimbeindo, “Awilimu, nu ya peya molemalanje nanga kemulu naa kolka,” nimu.

³³ Maria kinye Juda imbo yu kinye peya oringima kinye kola teringi ulu kanopalie Jisas eno paa kondo kolopa konopu umbuni awili tepa kolorumu.

³⁴ Yuni waltindipelie nimbeindo, “Ono tena tengeya?” nimu.

Enoni topondoko ningeindo, “Awilimu, nu ongo kanowi,” ningi.

³⁵ Jisas kola terimu.

³⁶ Aku terimu ulu kanokolio Juda imbo mani ningeindo, “Kaname! Kolomo kano iyemu paa konopu mondoromo ltemo,” ningi.

³⁷ Nalo mareni ningeindo, “Imbo mongo keru leli imbomando melema kanangei nimu iyemu yuni wi kolomo iyemundo naa kolopili manda naa nilkaya?” ningi.

Jisasini Lasarus ono kombuna topa makinjirimu ungumu

³⁸ Jisas yu altopa eio konopu lepalie ono kombuna orumu. Yu ono teringi wali kou angana noiko aku kou anga kerepuna kou awili te pipi tiko noieringi lerimu. ³⁹ Jisasini nimbeindo, “Koumu wendo lieio,” nimu.

Nalo kolorumu iyemunga kemulu Martani nimbeindo, “Awilimu, yu ono kombuna pepili wali kite omba pumo lkupindi paa tombalo,” nimu.

⁴⁰ Jisasini yundo nimbeindo, “Nani nundo na ningo ipuki tinio lemo nuni Gotenga engemu kanonio nindu kanomu aku naa piltinoya?” nimu,

⁴¹ Aku tepa nimu wali enoni kou akumu wendo ltingi. Aku wali Jisasini olando tipe kanopalie nimbeindo, “Ara, nuni na pilin-iomunga nani nu paa tereno nio. ⁴² Nuni nanga ungumu waliwalima pino, nuni

pino mele pio nalo imbo ya i angiltimelemani na nuni mundurunu iyemu ningo pilengei nimbo nani nundo nio unguma piliniomunga paa tereno nio,” nimu.

⁴³ Aku ungu nimbelie nimumuni, ru nimbelie nimbeindo, “Lasarus, nu makilko wendo wa!” nimu. ⁴⁴ Kano wali iye kolorumu kanomu makilipe wendo orumu. Yu wendo orumu wali yunge kimbo kima banisini ka toko yunge kumbekeremu kape maminyeni okoko yu ono teringima wendo naa lipe we omba angilerimuna kanopalie Jisasini angileringi imbomando nimbeindo, “Yu okonge akuma wendo lieio! Yu omba pupili!” nimu.

Jisas tongeindo langi ningi ungumu

⁴⁵ Lasarus kolorumu wali Jisasini yu topa makinjirimu ulu kanokolio Juda imbo kola ulke oringimanga awinini ipuki tiringi. ⁴⁶ Nalo marenii Farisi iyema Jerusalem moloringina pungo Jisasini terimu mele temane toko tiringi. ⁴⁷ Aku ungumu pilkolio Farisima kinye Gote popo tondoringi iye awilima kinye enoni lino Judamanga kaunsilima pali maku tamili waio ningolio ningeindo, “Linoni i iyemu ambe temoloya? I iyemuni ulu enge nili awini teremo,” ningi. ⁴⁸ “Linoni yu aku tepa uluma tepa molopili tiye kolomolo lemo imbomani pali yu Goteni lipo mundumbo nimbe panjirimu iye Kraist ningo ipuki tikolio yu lombili andonge wali Rom gavmanemu lino kinye opa temolo konopu lekolio ningemuni, ongo linonga Gote popo topo melema karomolo ulke tempelemu toko tekiriko linonga imboma toko bulubalu tiko mundunge,” ningi. ⁴⁹ Kano wali enonga iye Kaiafas nili iye te, yu aku poinyemunga Gote popo tondoringi iyemanga iye nomi awilimu molorumu, yuni nimbeindo, “Eno keke lepo toko, i ulu wendo oromomunga pulumu naa pimele. ⁵⁰ Linonga imboma pali kolonge molo imbo te imbomanga pali kolo wangopa kolombalo manda tembalo konopu ltemeleya? Teni aku tepa kolombalo, manda,” nimu.

⁵¹ Aku nimu ungumu yunu pilipe naa nimu. Yu aku poinyemunga Gote popo

tondoringi iyemanga iye nomi awilimu molorumumunga Goteni yunge konopuna tukundo i tepa nipili nimbe tope tirimuna aku tepa nimu. Jisas Juda imbomanga pali nimbe kolo wangopa kolombalo ulumundo Kaiafas nimu. ⁵² Nalo Juda imbomanga kau molo. Gotenga bakulu kombumanga pali moromele akuma peya tendekuna lipe mepa omba nombeya tembalomunga yu enonga peya nimbe kolombalomundo Kaiafas yuni nimu. ⁵³ Kaiafasini kerena nimu ungu pilkolio kaunsilima enoni Jisas tongeindo aku wali pulu polko langi ningi.

⁵⁴ Juda iye awilimani yu tongeindo langi ningi ungu pilipelie Jisas eno moloringina kanangei naa andorumu. Yu eno tiye kolopa imbo naa peli kombuna nondopa lerimu ulke kombu Ipereme pumbe, akuna yunge lombili andolima peya moloringi.

⁵⁵ Juda imbomanga Pasova Wai Awilimu nondopa wendo ombai terimu kinye Juda imbo awini enonga pulu kombuma tiye kolko pungo, Goteni eno kake tepili molonge kanombalo uluma tengeindo Jerusalem olando puringi. ⁵⁶ Akuna pungolio Jisas korokolio, Gote popo toko kaloringi ulke tempelena maku toko angilkolio nendo yando ungu ningolio ningeindo, “Eno ambele konopu ltemeleya? Pasova uluma peya kanamili nimbe naa ombaloya?” ningi. ⁵⁷ Nalo Gote popo tondoringi iyemanga iye awilima kinye Farisi iyema kinye kano Juda iye awilimani oi ningo panjikolio ningeindo, “Imbo teni Jisas tenga molomona kanomo lemo, ka tiemili linondo nimbe tipili!” ningi.

12

Lasarusinga kemulu Mariani Jisinga kimbona kopongo wel kandorumu ungumu

¹ Pasova Wai Awilimu, wendo ombaindo wali kite talo pakera we pepili Jisas Lasarus molorumu ulke kombu Betani purumu. Kano iyemu yu oi kolorumu ono teringi kinye pele Jisasini wendo wa nimu wali yu makilipe wendo orumu.

² Betani kanona ulke tenga imboma langi

Jisas peya nongeindo langi awili kaloringi. Lasarus kemulu Martani langima moke terimu. Jisas peya langi nongo moloringi imbomanga te Lasarus yu. ³ Aku wali Lasarus kemulu Mariani mune toli wel nat ningo mingi te lipe Jisas molorumuna mepa orumu. Aku nat yunge mingi tenga skel wan lita mele, akumu kou mone paa pulumu purumu. Lipe mepa ombalie nimumuni, Jisasinga kimbo talonga kandopalie Maria yunge pinyendimu lipe kimbo talo kulu tondorumu. Ulkena tuku mune paa pengare torumu.

⁴ Nalo Jisas yunge lombili andoli te, Judas Iskariot, yuni pele Jisas lipe Jisas yunge opa pule imboma tirimu iye kanomu, yuni nimbeindo, ⁵ “Yuni ambe temona i wele mune paa toli mingi pali we naa timoya? Tilkanje akumunga iye teni poinye tendekumunga kongono tepa kou limo mele pali lipolio imbo koropama moke tepo tili-mala,” nimu. ⁶ Nalo yuni koropama kondo kolopalie aku tepa naa nimu. Yu wapu limbeindo nimu. Yu Jisas lombili andoli iyemanga kou walemu nokopa mendepa, enonga kou mone lakileringima waliwal-ima yu wapu ltimu.

⁷ Judas Iskariot yuni aku tepa nimu wali Jisasini topondopalie nimbeindo, “Ambomuni temomunga unguore naa niwi! Na ono tengeimunga kandombaindo paa noirimu. ⁸ Imbo koropama eno kinye peya waliwalima molonge nalo na peya waliwalima naa molomolo,” nimu.

Gote popo tondoringi iye awilimani Lasarus kape tamili ningo langi ningi ungumu

⁹ Jisas ulke kombu Betani ulke tenga molorumu Juda imbo awini pilkolio yu molorumuna oringi. Jisas kau kanongeindo naa oringi. Lasarus oi kolumu Jisasini topa makinjirimu kano iyemu koinjo molorumu mele kanongei oringila. ¹⁰ Aku teringina Gote popo tondoringi iyemanga iye awilimani pilkolio Lasarus kape tongeindo langi ningi. ¹¹ Lasarus kinye ulu enge nili te wendo orumumunga Juda imbo awini enonga Juda iye awilima tiye kolko Jisas lombili andoringimunga Lasarus yu kape tamili ningo langi ningi.

Jisas Jerusalem tukundo pumbei purumu wali iye nomi king te ulke kombu tenga tukundo purumo wali teremele ulu teringi ungumu

¹² Imboma Pasova Langi nomolo ningo ulke kombu awili Jerusalem tukundo tukundo ongo maku toko moloringi. Jisas oliangakondo ulke kombu Betani Lasarusinga ulkena molorumu. Pele otilikondo yu Jerusalem ombai orumu wali kano imbo maku toko moloringimani pilkolio ningimuni, ¹³ enoni yawaye gomo mele mare langoko meko pungo, aulkena Jisas lingei pungolio enge ningo ningeindo, “Gote kapi neio! Awilimunga imbina kongono tembai oromo iyemu Goteni nokopa kondopili! Israel imbomanga iye nomi King nokopa kondopili!” nilko puringi. ¹⁴ Jisas kongi donki te koropa kanopa lipe, ola pumbe molopa orumu. Aku terimu wali Gotenga ungu pele wendo ombalo toko panjiringimu wendo orumu. Aku ungumu i tepa,

¹⁵ Jerusalem imboma, pipili naa ko-laio! Iye nomi kingimu kongi donki angilimbelo tenga umbuluna molopa oromo kanaio! (Sek 9:9) nimbe moromo.

¹⁶ Oi Jisas naa toli eno kinye molorumu wali yu lombili andolimani kano ulumanga pulumu naa pilko ltingi, pele kau liko manjiringi. Jisas yu imbomani toringi Goteni yu kelepa mulu kombuna olando lipe yu tepa kondorumu wali eno kano uluma, oi yu mulu kombuna naa pupili wendo orumu, kelko pilkolio, Jisas maina mainye naa opili yundo pele wendo ombalo mele oi bukuna toko panjiringi mele pele imbomani yu kinye teringi mele kape yuni terimu mele kape liko manjiringi.

¹⁷ Imbomani Jisas aulkena we naa lipuringi. Oi ulke kombu Betani Lasarus kolopa ono kombuna perimu kinye Jisasini yu topa makinjirimu imbo maku toko moloringi mareni kanoringi. Aku imbomani kano ulu enge nilimu Jisasini terimuna kanoringi temanemu andoko toringi. ¹⁸ Aku wali imbomani yu kano ulu enge nili terimumu pilkolio yu aulkena

lingei puringi. ¹⁹ Aku teringi ulu kanokolio Farisi iyemani enonga awilimando ningeindo, “Kanaio! Enoni yu toko mainye mundungei tereleme mele manda naa teremo. We imboma pali pungo yu lombili purumele,” ningi.

Grik imbo maren lino Jisas kanamili ningi ungumu

²⁰ Pasova Wai Awilimu pilinge uluma tengei walimu wendo ombai terimu wali imboma Gote popo tondopo yunge imbi lipo ola mundemili ningo Jerusalem puringi kano imbomanga Grik imbo mare eno waye puringi. ²¹ Aku imboma kombu Galili ulke kombu Betsaida iye Filip molorumuna ongo yu waltindiko ningeindo, “Awilimuya, lino Jisas kanamili!” ningi. ²² Ningi ungu Filiponi pilipelie anjo pumbe Andru nimbe tirimu. Aku wali Jisas lombili andoli iye Filip Andru talo elo pungo Jisas ningo tiringili.

²³ Jisasini topondopa yu nondopa tembalo mele nimbe tipelie nimbeindo, “Iyemunga Malo altopa pumbe yunge kombu pengana molopa kondombalo waimu wendo oromona imbi awili limbelo. ²⁴ Nani enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Langi mongo maina mainye pumbe naa pemo lemo yunge yunu kau we lembalo. Nalo yu muli tombaindo maina mainye pumbe pemo lemo muli topa wendo omba mongo awini tombalo. Aku tepala na naa kolondu lemo nanga imbo awini naa molonge, nanu kau molombo.

²⁵ Imbo teni maina uluma konopu mondomo lemo yu kolopalie kombu kerina mindili nomba molopa kau pumbelo. Nalo imbo te na lombili andopa nanga kongono tendembaindo yu maina mindili nombo molombo mandala, kolombo mandala konopu lemo imbo te yu pele kamukumu molopa kondopa kau pumbelo. ²⁶ Imbo nanga kongono tenderemo imbo te yu na lombili andopa na tero mele tepili! Na imboma lipo tapondopo, Gotenga ungumu enondo nimbo timboindo mindili nombo moro mele kano imbomuni aku tepa nanga kongono tepili! Aku wali na molombo kombuna nanga kendemande kape peya kopu tepo molombolo. Imbo

te nanga kongono tepa molomo lemo pele Arani aku imbomunga imbi lipe ola mundumbelo,” nimu.

Jisas kolombaindo ungu te nimu

²⁷ Jisasini ungu te peya nimbeindo, “Imbomani na tongeimunga kinye na mini purumo. Ambele ungu nimbonje? Arando Ara, kinye na ulu pulu wendo ombai oromomu naa wendo opili niwi nembonje? Aku molo. Na i ulu pulumu wendo opili nimbo oru. ²⁸ Ara, nunge imbi ola pupili niwi,” nimu.

Aku wali ungu te mulu kombuna wendo ombalie nimbeindo, “Nanga imbimu oi ola purumu. Pele kinye kamukumu ola pumbelo,” nimu. ²⁹ Maku toko moloringi imbomani aku ungumu pilkolio ningimuni, “Mulu topamo,” ningi. Maren ningeindo, “Mulu kombuna ensel teni yundo ungu te nimo,” ningi.

³⁰ Jisasini nimbeindo, “I ungu wendo omomu na lipo tapambo nimbe i ungumu naa nimo. Eno konopu enge nipili molangei nimbe i ungumu nimo. ³¹ Kinye Goteni mai kombuna imboma moke tembalo walimu nondopa wendo ombai teremo. Na kolombo wali Goteni mai kombumunga iye nomi Satan tepa mainye mundumbelo. ³² Nalo na liko ola mondonge wali na molombona imboma pali waio nimbo,” nimu. ³³ Yu kolopili ningo unjona pirimu toko uku tonge yunge lombili andolima pilengei nimbe aku tepa nimu.

³⁴ Aku tepa nimumunga imbo maku toringimani ningeindo, “Gotenga Ungu Manema Moromo Bukuna Goteni lipo mundumbo nimbe panjirimu iye nomi Kraist ombalie naa kolopa, waliwalima molopa kau pumbelo nimbe moromo kanomu pilipo moromolo. Akumunga nuni Iyemunga Malo liko ola mondonge nino akumu ambe telka ninoya? Iyemunga Malo ninomu nariya?” ningi.

³⁵ Kano wali Jisasini enondo nimbeindo, “Wali alaye kolo pa telimu eno kinye molombalo. Akumunga pa tendelimu eno kinye moromo wali eno pangei! Pele eno tumbulumuni pipi naa tipili! Imbo tumbulu tolima purumo imbomu purumo

aulkemu kanopa imbi naa tirimo. ³⁶ Kinye pa telimu eno kinye moromo kani lino pa telimanga imboma molamili ningo pa telimu paimbo ningo ipuki tiengei!” nimu. Unguma nimbe pora tipelie nimumuni, Jisas imboma tiye kolopa tenga pumbe lopeke tepurumu.

Juda imbomani Jisas ipuki naa tiringi

³⁷ Jisasini ulu enge nili awini terimuna imbomani kanoringi nalo yu Goteni lipe mundurumu iyemu ningo ipuki naa tiringi. ³⁸ Gotenga profet iye Aisaiani oi nimu mele kamukumu wendo orumunga enoni aku teko ningo naa pileringi. Aisaiani nimbeindo,

“Awilimu, linoni nimbo tirimulu unguma narini paimbo nimele nimbe pilimoya? Awilimuni yunge enge nari lipe ondorumuya?” *(Ais 53:1)* nimu. ³⁹ Aisaiani ungu te kape nimbelie aku imbomani ipuki naa tinge ungumunga pulumu mona lepili i tepa nimbe para tirimu:

⁴⁰ Goteni enonga mongoma pipi tindipe, enonga konopuma pipila tindirimuna eno mongoni naa kanoko, konopuna melte naa pilko, konopu topele toko na morona naa wangei!

Olemalanje tepa koinjo leka nimbelie enonga mongo konopu talo aku ulu terimu, *(Ais 6:10)*

⁴¹ Aisaiani Jisasinga engemu kanopalie aku tepa nindirimu.

⁴² Aku ungu peremo nalo Juda iye muli muli awinini Jisas paimbo Goteni lipe mundurumu ningo ipuki tiringi. Nalo eno Farisi iyema pipili kolkolio, yu paimbo nimbo para timolo wali Farisi iyemani Gotenga ungu maku topo pimolo ulkemanga naa waio ningo kamukumu makoronge ningo pilkolio, ningo para naa tiringi. ⁴³ Eno Goteni kapi nimbelo kinye penga ningo naa pilko, imbomani lino kapi ninge kinye penga ningo aku teko we molko, Jisas paimbo ningo ipuki tiringi mele ningo para naa tiringi.

Jisasini nimu ungumuni altopa imbomanga ulu teremelema apurumbelo

⁴⁴ Kano kinye Jisasini ru nimbelie nimbeindo, “Imboma na paimbo ningo ipuki

tirimele imboma na kau paimbo ningo ipuki naa tirimele. Na lipe mundurumu iyemu paimbo ningo yu kape ipuki tirimele. ⁴⁵ Aku imbomani na kanokolio wali na lipe mundurumu iyemu kape karomele. ⁴⁶ Imbo teni na paimbo lepamo nimbe ipuki timbelo imbomu, yu tumbulu tolina naa molopili nimbo na mai kombumanga pali pa tendelimu mai kombuna oru.

⁴⁷ Nalo imbo te nanga ungumu pilipolie nalo naa tenge timo lemo nani yu kot naa tendembo, aku ambe telka, nani maina imbomanga kot pilipo mindili nongo molangei nimbo naa oru. Mindili naa nongo, molko kenjingei aulkena tiye kolko wendo ongo Gote kinye molangei nimbolio oru. ⁴⁸ Imbo te na umbulu tipe nanga unguma paimbo nimbe naa pilipe limbelo imbomu kot tendepa apurumbelo melemu peremo. Mulu mai pora nimbelo wali kinye ungu nimbo tiro ungumani yu kot tendembalo. ⁴⁹ Aku ambe telka, Arani na lipe mundupelie niwi nimo ungu pilipolio nio. Na nanu konopuni pilipolio i unguma naa nio. ⁵⁰ Arani niwi nimona nio ungumuni imboma waliwalima koinjo molko kondoko kau punge ulu pulumu tirimo nimbo piomunga yuni aku teko ningo tiwi nimo ungu nimbo tiro,” nimu.

13

Jisasini yu lombili andoli iyemanga kimboma kulumie tondorumu temanemu

¹ Israel imbomani Goteni oi Pasova walimu kinye terimu mele liko manjingeindo kongi sipsip nongei walimu otulikondo ombai terimu. Jisas yu nondopa mai kombu tiye kolopa Lapa moromondo pumbelomunga lipe manjirimu. Yuni yunge maina moloringi imboma kinye andopa konopu mondopalie kolombai terimu wali eno paa lakopa konopu mondopalie yu pumbe kolorumu.

² Jisas yunge opa pule iyema Saimon Iskariot malo Judasini lipe timbelo ungumu kuromanga iye nomi awili Sataneni Judas yunge konopuna oi toperope tipili, Jisas kinye yu lombili andolima kinye ipupene langi nongo moloringi. ³ Jisas, Lapani melema pali

yu nokowi nimu pilipelie, yu Gote tiye kolopa mainye orumu altopa Gote moromona olando pumbei terimu, pilipe molorumu. ⁴ Aku ulu pilipelie, yu langi nongo moloringi polomu tiye kolopa ola angilipelie yunge ola wale pakoli pakorumumu kulupe wendo lipe noiye, ulke pulu imbomanga kimbo kulumie tondongeindo kendemande imbomani teringi mele yuni kangi kulu toli maminye te lipe panjipelie nimumuni, ⁵ plet tenga no ondopa mundupe yu lombili andolimanga kimboma pulu polopa kulumie tondopa kulu toli maminye porona panjirimuni kulu tondorumu.

⁶ Kulumie topalie kulu tondolipe ombalie Saimon Pita molorumuna orumu wali Pitani yundo nimbeindo, “Awilimu, nuni nanga kimbomu kulumie tondoni terenoya? Aku manda molo,” nimu.

⁷ Jisasini topondopa yundo nimbeindo, “I tero mele nu kinye naa liko manjirino nalo akilio liko manjinio,” nimu.

⁸ Pitani yundo nimbeindo, “Nu nanga iye Awilimu kani kinye kape altoko kape nuni nanga kimbo talo kulumie paa naa tondonio, molo,” nimu. Jisasini nimbeindo, “Kulumie naa tondonu lemo na nu kinye peya kopu tepo naa molombolo,” nimu.

⁹ Pitani aku nimu ungu pilipelie nimbeindo, “Awilimu, aku ulu tembalo kani kimbomu kau molo! Kimbo ki kape kangima pali kulumie tondowi!” nimu.

¹⁰ Jisasini nimbeindo, “Imbo te yunge kangima pali kulumie topalie pele yu kombu tenga purumo wali yunge kimbona mai angimo kelepa kulumie toromo wali yu kangima pali altopa kake teremo. Kinye eno kake tepili moromele, nalo eno palire molo,” nimu. ¹¹ Waye moloringimanga iye teni na lipe nanga opa pulema langi nimbelie lipe timbei teremo lemo lipe manjipelie kano iyemu konopu kalaro molopili moromo nimbeindo ungu iko topa eno palire kake tepili naa moromele nimu.

¹² Kano wali yuni enonga kimboma kulumie topa pora tindipe, yunge kulupe noirimu kano wale pakoli lipe pakopa mainye molopalie nimumuni, eno waltindipelie nimbeindo, “Nani, kinye enonga tendendumunga ulu pulumu

enoni liko manjirimeleya? ¹³ Enoni na Ungu Mane Tilimu ningo, Awilimu ningo imbi tirimele. Aku imbi talo paimbo tirimele, na aku tepo moro. ¹⁴ Na enonga Awilimu molopo enonga Ungu Mane Tilimu moro nalo kinye enonga kimboma kulumie tondonu kani eno kape nendo yando enongano kimbo kulumie tondangeila nio. ¹⁵ I ulu pulumu nani eno teangei nimbo lipo ondoro kani enoni aku teko akilio kape teaio! Kimbomundo kau naa nio. Eno imbo pengama molopolio lupema lipo naa tapondomolo naa ningo, kendemandema mele molamili ningo molangei nimbo i ulumu tero. ¹⁶ Nani enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Kongono tendeli imbo teni yunge nokoli iyemu maindo yu iye nomi kelkele naa topili. Imbo kongono pumbe tenderemo imbo teni yu kongono pumbe tendepili nimbe mundurumo imbomu akumu maindo na paa olando aku tepa manda naa nimbelo kani na enonga Awilimu molopolio enonga kongono keru te tendero aku mele eno imbo lupemanga aku teko kongono tendaio! ¹⁷ Enoni i unguma pilko kondokolio nio ulu tenge lemo Goteni eno tepa tono kondombalomunga paa tono kolonge.

¹⁸ Nani enondo nio akumu eno palindo naa nio. Nanga iyema nimbo oi kanopo ltiu, nalo Gotenga Bukuna ungu te moromo mele aku tepa wendo opili nimbo enonga imunana iye te kanopo ltiu. Aku ungumu moromo mele i tepa:

Na kinye peya langi nombo moromolo iye
te nanga opa pule iyemu moromo.
(Sng 41:9)

¹⁹ Aku ulumu wendo ombalo kinye na paimbo oi molorumu, kinye molopa kau purumo iyemu lepamo ningo pilengei nimbo aku ulumu oi wendo naa opili nani aku ungumu eno nimbo tiro. ²⁰ Enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Imbo te nanga kongono tendepuwi nimbo lipo munduro imbomu kombu tenga pumbe imbo te moromona purumo kinye paa orono, peya molambili owi nimo imbomuni na kape peya molambili owi nimola. Nando peya molambili owi nimo imbo

akumuni na lipe mundurumu iye Ara kape peya molambili owi nimola,” nimu.

Judasini opa pulema wai topa panjipelie Jisas lipe timbei purumu temanemu

²¹ Jisasini aku tepa nimbelie nimumuni, yunge konopu paa umbuni terimu kolo yu lombili andoli iyemando nimbe tipelie nimbeindo, “Nani eno ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Eno moltomele iyemanga teni na lipe opa pulemanga kindo timbelo,” nimu.

²² Yuni aku nimu ungu pilkolio lombili andolima enongano nendo yando kumbekerena ne kana ya kana tekolio i ulumu narini tembalonje konopu leringi.

²³ Enonga iye te, Jisasini paa konopu mondorumu aku iyemu Jisas kinye kopu tepa molorumu. ²⁴ Akumunga Saimon Pitani aku iyemundo mai kuye lepalie nimbeindo, “I narindo nimonje? Waliko piliwi!” nimu.

²⁵ Kano wali lombili andoli kanomu Jisas kopu tepa molopalie yundo komuna olo topalie nimbeindo, “Awilimu, narindo ninoya?” nimu.

²⁶ Jisasini topondopa nimbeindo, “Nani langi te lipo timbo iye akumundo nio,” nimu. Aku tepa nimbelie langi te lipe Saimon Iskariot malo Judas tirimu.

²⁷ Jisasini langi tirimumu Judas Itimu wali yunge konopuna kuromanga nomi Satan tukundo purumu kinye Jisasini yundo nimbeindo, “Tembo konopu lteno ulumu welea pungo tepuwi!” nimu,

²⁸ nalo langi peya nongo moloringi iyema Jisasini Judasindo ungu nimumunga pulumu naa liko manjiringi. ²⁹ Judasini enonga kou walemu nokondoromomunga mareni pilkolio Wai Kake Telimanga langi nomolo mare pumbe topo topa lipupili nimbe nimunje molo imbo koropama lipe tapondopa kou mare pumbe tipupili nimbe nimunje konopu leringi. ³⁰ Judas langi tirimumu lipelie walitikale omba pena purumu wali kombu tumbulu topa pepili purumu.

Jisasini Pitando Yu altopa tiye kolopa umbulu timbelo mele nimbe para tirimu temanemu

³¹ Judas Iskariot pena purumu kinye Jisasini we lombili andoli ulkena peya moloringimando nimbeindo, “Kinye na Iyemunga Malo imbimu paa olandopa molombai teremo. Kano kinye nanga imbi paa olandopa molombalomunga Gotenga imbimu kape paa olandopa molombalo.

³² Aku wali na Iyemunga Malo imbi paa olandopa molombalomunga Gotenga imbimu paa olandopa molomo lemo Goteni kano iyemunga imbimu kinye waye talo paa olandopa molopili nimbelo. Aku nimbelomu paa nendo mundupe nimbelo.

³³ Nanga bakuluma, na eno kinye alaye kolo molto. Altoko enoni na koroko kelenge. Juda iye awilima oi aku tepo nindu mele kinye enondo aku tepo nimbo tiro. Na pumboi tero kombu akuna eno manda naa onge.

³⁴ Eno teangei nimbo ungu mane koinjongamu eno nimbo tiro. Eno nendo yando konopu mondangei! Nani eno konopu mondonda mele eno nendo yando aku teko konopu mondangeila! ³⁵ Eno nendo yando konopu mondonge lemo aku teko tenge wali we imbomani kanokolio eno nanga ki tipi kanoli imboma ltemo ningo kanonge,” nimu.

³⁶ Saimon Pitani yu waltindipelie nimbeindo, “Awilimu, nu tena puniya?” nimu.

Jisasini topondopa nimbeindo, “Na pumbona nu i teli oi manda naa onio. Nalo akilio nu paimbo lombili onio,” nimu.

³⁷ Pitani waltindipelie nimbeindo, “Awilimu, nu puni aulkena na i teli oi ambe temona manda lombili naa omboya? Nunge opa tondopolio na kolondu lemo manda,” nimu.

³⁸ Aku nimu ungu pilipelie Jisasini topondopa nimbeindo, “Nuni paimbo nanga tondoko kolonioya? Nani nundo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Kera gula oi ko naa topili Jisas naa karo ningo wali yupoko tendenio,” nimu.

14

Jisasini Lapa moromona imboma punge aulkemu Na kau nimu ungumu

¹ Jisasini yunge lombili andolimando kelepa nimbeindo, “Eno konopuna umbuni tepili mini lteko naa molaio! Gote

ipuki tirimele. Na kape ipuki tieio.
² Aranga ulkena kiripi pulumu ltemo. Naa lekanje nani enondo naa ltemo nilka. Nalo paimbo ltemomunga nani enonga molongei kombumu pumbo tepo amenge tendepuro. ³ We naa tendembo. Enonga molongei kombumu pumbo tepo amenge tendepolio nimbomuni, na molombona eno peya molamili nimbo eno ombo limbo.
⁴ Kombu pumbomunga aulkemu eno karomele,” nimu.

⁵ Lombili andoli iye Tomasini yundo nimbeindo, “Awilimu, nu kombu puniomu lino naa karomolo. Aku tepolio lino aku kombumunga aulkemu ambe tepo kanomoloya?” nimu.

⁶ Jisasini yundo nimbeindo “Na aulkemu, na paimbo ungumu, na koinjo molko kau puli pulumu. Imbo te Ara moromona pumbeindo na molombona kau manda ombalo. We aulke te molo.
⁷ Enoni na paa liko manjilimalanje Ara liko manjilimala. I nimbo tiro wali Ara pulu polko kanoko imbi tirimele,” nimu.

⁸ Yu lombili andoli iye Filiponi yundo nimbeindo, “Awilimu, Lanie liko ondowi! Kanopolio lino molopo kondomolo,” nimu.

⁹ Jisasini yundo nimbeindo, “Pilip, na eno kinye koro mololipo omolo kano nalo na Ara mele moro alaye naa liko manjirimeleya. Na karomeleman Ara karomele. Kinye Ara liko ondowi nino akumu ambe telka ninoya? ¹⁰ Na Aranga konopuna tukundo molopo yu kinye kopu tepo moro, yu nanga konopuna tukundo molopa na kinye kopu tepa moromo. Aku ulu ipuki naa tirimeleya? Ungu enondo nioma nanga konopuna pilipolio naa nio. Ara nanga konopuna tukundo molopalie na ulu teroma yuni yunge kau teremo. ¹¹ Na Ara kinye konopuna tukundo moro, yu na kinye konopuna tukundo moromo nio akumu paimbo nio ipuki tieio! Molo ungumu kau pilkolio paimbo nimo ningo we naa ipuki tienge lemo nani ulu enge nili teroma kanokolio Arani manda teremo ulu enge nilima mele kau nani paimbo aku tepa teremo ningo kanokolio Ara na kinye tendeku tipo morombolo nio paimbo nimo lepamo ningo pileio nimu. ¹² Nani enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Na ipuki

tinge imboma nani ulu enge nilima tero mele aku imbomani aku teko tengela. Nalo Ara moromona pumbomunga enoni ulu enge nili ongondoko tenge. ¹³ Na Maloni Ara imbi kapi nengei nimbolio nanga imbina konge tenge uluma pali tembo. ¹⁴ Nando ulu te molo mele te nanga imbina konge tenge lemo akumu tembo,” nimu.

Jisasini Gotenga Mini Kake Telimu ombalo nimu ungu

¹⁵ Jisasini ungu te peya nimbeindo, “Enoni na konopu mondonge lemo nanga ungu mane tiroma pilko tenge tinge. ¹⁶⁻¹⁷ Aku tenge wali nani Arando enonga konge tendembo kani yuni Lipe Tapondoli te lupe eno kinye kamukumu molopili nimbe akumu eno timbelo. Aku Lipe Tapondolimu, Paimbo Unguma Lipe Ondoromo Mini Kake Telimu. Imbo wemani yu naa kanoko naa liko manjirimelemunga Mini Kake Telimu manda naa linge. Nalo na lombili andolima, Mini Kake Telimu eno kinye moromo, akilio enonga konopuna tukundo molombalo akumunga enoni yu liko manjirimele. ¹⁸ Pumbolio nimbomuni, nani eno enongano bakulu kolu muluma mele molangei nimbo naa timbo, molo. Kelepo eno molongena ombo. ¹⁹ We imbomani na naa kanonge waimu nondopa wendo oromo. Nalo enoni na kanonge. Na koinjo molopo kau purona eno kape koinjo molko kau punge. ²⁰ Aku walimunga enoni pilkolio, na Aranga konopuna tukundo moro mele kape, eno nanga konopuna tukundo moromele mele kape, na enonga konopuna tukundo moro mele kape liko manjinge. ²¹ Imbo te yu nani tewi nio ungu manema pilipe moromo imbomu yuni na paa konopu mondoromo. Na konopu mondoromo imbomu Arani kape aku imbomu konopu mondopolio na pilipo moro mele pilipili nimbo yu molombalona ombo tendekuna kopu tepo molopolio moro mele lipo ondombo,” nimu.

²² Jisasini aku tepa nimu wali yu lombili andoli iye Judas nili te, Judas Iskariot molo, Judas te lupe, yuni Jisas yundo nimbeindo, “Awilimu, nuni lino kau lipo ondombo

ningo, ambe temona we imboma naa lipo ondombo ninioya?" nimu.

²³ Kano wali Jisasini topondopa yu lombili andolimando nimbeindo, "Imbo teni na konopu mondomo lemo yuni nanga ungu manema pilipe lipe tembalo. Aku tembalo imbomu nanga Arani konopu mondopalie Ara kinye ilto yu peya tendekuna molamili nimbo yu molombalona ombolo. ²⁴ Na konopu naa mondomo imbomuni nanga ungu manema pilipe lipe naa teremo. Ungu niona piltimetele ungumu nangare molo. Arani na lipe mundurumu iyemunga ungumu kau.

Jisasini eno konopu toimbo topili molangei nimu ungumu

²⁵ Na eno kinye molopolio i unguma pali nio. ²⁶ Nalo na kolo wangopa Arani Mini Kake Telimu eno tapopili nimbe timbelo. Mini Kake Telimu yuni eno unguma pali mane tipe nimbe, nani enondo nio unguma pali te komu tindinge wali aku ungumu altopa nimbe timbelo. ²⁷ Na konopu toimbo topili moro mele eno konopu toimbo topili molangei nio. Nanga ungumu naa pimele imboma konopu toimbo topili moromele kano tepamundo naa niola. Na konopu toimbo topili moro mele ulu teni eno tepa pipili naa kondopalie eno tepa konopu umbuni naa tipili tepo toimbo tondoro.

²⁸ Nani oi nindumu eno pilinge. Na eno tiye kolopo pumbo, altopo eno molongena yando ombo nindu ungumunga konopu keru naa panjingei. Ara yu olandopa na mainyendopa. Enoni na konopu mondolemalanje na Ara mulu kombu moromona pumbomunga aku paa tono kole-mala. ²⁹ Pumboi wali nani enondo nindu unguma paimbo nimo ningo ipuki tiengei nimbolio oi naa pumbolio tembo mele enondo nimbo tiro. ³⁰ Mai kombumu nokoromo iye nomimu oromona nani eno kinye ungu nilipo naa puro. Na maina molombo walimu pora nimo. Mai kombumunga iye nomi oromomu yu kuro-manga iye nomi Satan kanomu. Akumuni na tangei nimbe oromo nalo yuni na naa nokoromona ulure we manda naa tepamo. Nani yuni na ulure tepili nindu lemo na

manda tembalo. We manda naa tembalo. ³¹ Nalo maina imbomani pali na Ara konopu mondomo ningo pilengei nimbo Arani nando tewi nimu ungu manema pali pilipo lipo tembo," nimu.

Aku tepa nimbelie, "Manda nio kani kinye pamili waio," nimu.

15

Jisasini Na unjo wainimu, eno unjo wain kouma nimu

¹ Jisasini yu lombili andolimando nimbeindo, "Na unjo wain paimbomu. Ara yu unjo wain poinye nokoromu iyemu.

² Na Unjomu. Nanga koumani mongo naa toromoma pali Arani langopa wendo lteremo. Kou mongo toromoma pali penga tepa angilipe kamukumu mongo pulumu topili nimbe yuni akumanga unjo kola keru ltemoma langopa wendo lipe tepa amenge teremo. ³ Lombili andolima,

eno nimbo tiro ungumuni enonga konopu keru oi wendo lipo konopu tepo amenge tendu, eno konopu kake tepili moromele.

⁴ Unjo kouma paka tepa wendo oromomuni manda mongo toromo, aku teko eno na kinye molko, na eno kinye molombo wali eno manda molko ulu pulu pengama tenge. Kou te kerepa mainye omba ltemomu altopa mongo naa toromo. Kou unjona ola paka tepa angimomu yu mongo toromo. Aku teko eno na peya kopu tepo molamili naa ninge lemo eno teaio nio uluma manda naa teko nanga kongono manda naa tendenge.

⁵ Na unjomu, eno kouma. Kou paka tepalie unjona angilipe mongo toromo mele eno na kinye kopu teko molko na eno kinye kopu tepo molopo aku temolo lemo nani teaio nio mele eno manda teko nanga kongono manda tendenge. Eno na tiye kolko eno na kinye kopu teko naa molonge lemo nanga uluma eno manda naa tenge. ⁶ Unjo kou langoko wendo liko ltekolio, koromo wali aku kouma liko tipena tukuruku teremele. Aku tepala, imbo te na kinye naa tenge tipe molopalie ulu pengama naa temo lemo unjo kou kololima teremele mele yu aku ulu tenge. ⁷ Eno na kinye kapu

teko molko nanga unguma enonga konopumanga pepili pilko liko molonge lemo ulu te teamboa ningo, ungu te pilemba konopu leko, melte molo lembalomu liemboa ningo, Ara konge tenge mele yuni ee nimbe tendembalo. ⁸ Eno nani teaio nio uluma paa ainye meko tenge wali eno tenge mele imbomani kanokolio eno paimbo Jisasinga lombili andolima ltemo konopu lenge. Eno ulu tengemuni Ara imbi molombalo.”

Eno enongano nendo yando konopu mondaio nimu ungumu

⁹ “Arani na konopu mondoromo mele nani eno konopu mondoro. Eno nanga konopu mondoli imboma molko paio! ¹⁰ Arani nando tewi nimo ungu manema lombilipo teromunga yunge konopu mondoli iyemu molopo puro mele enoni aku teko nani teaio nio ungu manema pilko liko tenge lemo aku ulu tengemunga nanga konopu mondoli imboma molko punge. ¹¹ Na tonore tepili moro mele eno aku teko tono kolko molangei nimbo i unguma nimbo tiro. ¹² Teangei nimbo mane tiro ungumu i tepa: Nani eno konopu mondoro mele enoni enongano nendo yando aku teko konopu mondaio. ¹³ Imbo teni yunge kanopa lili imboma konopu mondopalie eno kolo nimbelie kolomo lemo yuni konopu mondoromo mele olandopa, we imbomani konopu mondoromele mele mainyendopa. ¹⁴ Nani enondo teaio nio ungu manema tenge lemo eno nanga kanopa lili imboma molonge. ¹⁵ Kinye nani enondo altopo nanga kendemandema naa nimbo, nanga kanopa lilima nio. Ambe temona, kendemandema enonga nokoli iyemuni uluma tepa konopu lepa andopa moromo mele eno naa nimbe tirimo naa kanoko naa pimelemunga kinye enondo aku tepo nanga kendemandema ungu naa nio. Iye tenga kanopa lilima kau iyemu yu andopa moromo mele nimbe tirimona pimele. Aku tepa pilipolio nani enondo nanga kendemandema ungu naa nio. Arani nando nimbe tirimuna pioma pali eno nimbo tiro kala nani eno nanga kanopa lili imboma nio. ¹⁶ Enoni na linonga

Awilimu ningo kanoko naa ltingi, molo. Enope nanga iyema molangei nimbo nani kanopo ltiu. Eno pungo, teaio nimbo mele aku teko nanga kongono tendangei! Aku ulu penga tengeima tukume pepili nimbo nani enondo nangama nimbo eno kanopo lipo na lombili waio niu. Akumunga Ara lino Awili Jisasinga imboma moromolo ningo mele te konge tenge wali yuni pilipolie konge tenge melemu eno tipe enonga tendembalo. ¹⁷ Nani eno ungu mane tipolio nanga imboma enongano nendo yando paa konopu mondaio nio.”

Imbomani Jisasinga lombili andolima kinye opa pule tonge ungumu

¹⁸ “We maina imbomani eno kinye opa pule tonge wali aku teko oi na kinye opa pule toringi melela. Opa pule tonge karolo ulumu teremele konopu leaio. ¹⁹ Eno we imboma kinye konopu tendekuna pupili molemalanje we imbomani eno linonga imboma ningo konopu mondolemala. Nalo eno we imboma kinye eno manga pupu tendekumu molo. Eno mai kombuna uluma tiye kolko nanga imboma molangei nimbo kanopo ltiumunga we imbomani eno kinye opa pule toromele. ²⁰ Nani eno nimbo tindu unguma konopuna pilko molangei! Nani oi enondo nimboindo, kongono tendeli imbo teni yunge nokoli iyemu mainyendo, yu iye nomi kelkele naa toromo nindu kanomu. Aku teko na mindili liko tirimele mele eno kape aku teko mindili liko tinge. Nanga ungumu pilko liko tenge tirimele imbomani enonga ungumu pilko liko tenge tingela. ²¹ We imbomani Na Lipe Mundurumu Iyemu liko naa manjikolio, eno nanga imbi leko kongono tendenge wali eno mindili liko tinge. ²² Na imboma moromelena ombo ungu te naa nilkanje enoni Goteni lipo mundumbo nimbe panjirimu iyemu liko tui tiko, aku teko ulu pulu keru naa telemala. Nalo kinye na paimbo Goteni lipe mundurumuna ondu iyemu liko tui tirimelemunga ulu pulu keru paimbo naa teremolo manda naa ninge. ²³ Imbo te na kinye opa pule tomo lemo aku imbomuni Ara kinye kape opa pule toromo. ²⁴ Kongono lupe lupema, oi imbo teni ulu

enge nilima naa terimu mele nani enonga tuku tingina ombo naa telkanje enoni na liko umbulu tiko ulu pulu keru teremele mele naa telemala. Nalo ulu enge nili teruma kanokolio kape Ara ilto kinye opa pule toromele. ²⁵ Nalo enonga ungu mane te Gotenga Bukuna moromo mele ara tirimelemunga aku ulu teremele. Bukuna ungu te moromo mele i tepa, Eno na kinye we opa pule toromele. (*Sng 35:19, 69:4*)

²⁶ Ara kinye Lipe Tapondolimu kinye morombelena pumbolio enonga tapopilimu tipo mundumbo akumu ombalie nimbelomuni, nanga ulu tero mele eno nimbe timbelo. Eno Lipe Tapondolimu yu Paimbo Ungu Nimo Mini Kake Telimu, yu Ara kinye molopalie oromo Minimu. ²⁷ Nalo Minimu yuni kau nanga ungumu naa nimbe timbelo. Eno na kinye oi pulu polopo molorumulu mele kinye yandopa moromolomunga eno kape nanga ungu tapoko nindili iyema moromelela.”

16

¹ “Enoni na tiye kolko loi naa leangei nimbo i unguma nio. ² Imboma maku toko Gotenga ungu pimele ulkena iye-manu eno tukundo naa wangei ningo makorongu. Imbomani Gotenga kongono tenderemolo ningo eno nanga lombili andolima toko kondonge waimu paimbo wendo ombalola. ³ Ara kinye ilto naa liko manjikoliomunga imbomani eno kinye aku teko teko kenjinge. ⁴ Nalo aku uluma tenge waimu wendo ombalo wali imbomani lino i teko tenge waimu Jisasini akilio wendo ombalo nimbe lepi lepi torumu walimu ya i wendo oromo lepamo ningo pilko molangei nimbolio altopa ombalo eno mindili nonge mele, kinye oi lepi lepi topo nio. Oi eno kinye molopolio i unguma naa nimbo tiru.”

Jisasini Gotenga Minimuni kongono tembalo mele nimbe tirimu ungumu

⁵ “Nani kinye pumboi tero nio nalo aku niomunga enonga iye teni nu tena purunoya ningo naa waliko piltimele. ⁶ Na pumboi tero niomunga eno mini pupili moromele. ⁷ Nalo mini naa lteaio! Paimbo

enondo nimbo tiro. Eno tapomboimunga pumbo. Na naa pundu lemo eno Mini Kake Telimu eno toimbo tondombai naa ombalo. Pundu lemo eno molongena yu lipo mundumbo. ⁸ Yu yando ombalie nimbelomuni, ulu pulu kerimanga peremomunga pulumu kinye konopuna ulu pulu keru te naa pepa konopu tumbi nilimunga pulumu kinye kotemunga pulumu kinye nimbe tumbi tipe, imbomani kanomanga puluma ningo pilko tunduromelema yuni nimbe moro tondombalo. ⁹ Imbomani na ipuki naa tirimele ulu kanomu ulu pulu kerimanga pali pulumu peremomu Mini Kake Telimuni nimbe moro tondopa, ¹⁰ na Ara moromona pumbo altoko naa kanongemunga na iye toya toli moro akumunga na ulu toya tolimunga pulumu moro tondopa, ¹¹ kotemunga pulumu nimbo moro tondamboi nimbe ya mai kombumunga iye nomi awili Satan mongo ltimumunga Goteni Satan yunge kot oi pilerimu wali kinye nondopa yu mainye pupili nimbe panjirimu mele lipe moro tondombalo.

¹² Ungu awini enondo nimboi tero, nalo eno manda naa pilko linge. ¹³ Nalo Mini Kake Telimu, yu paimbo ungumanga pulumu, yu ombalie nimbelomuni, yuni ungu paimboma pali pilko kondangei nimbe akuma eno nimbe timbelo. Yuni yunu konopuna pilimbelo mele naa nimbe timbelo. Ungu imbo tondoromuma komuni pilipolie nimbe timbelo. Ulu altopa wendo ombalo ulumanga oi nimbe timbelola. ¹⁴ Na tero mele kape moro mele kape nio mele kape aku melemanga yuni pilipolie yando eno nimbe timbelo wali aku tepa nanga imbimu ambolopa ola mundumbelo. ¹⁵ Aranga ltemo melema pali nanga. Akumunga Minimuni nanga ungu ambolopalie pilipe eno nimbe timbelo nio,” nimu.

Jisasini kinye mini pupili moltomele nalo akilio paa tono kolonge nimu ungumu

¹⁶ Aku ungu nimbelie Jisasini yu lombili andolimando ungu te nimbeindo, “Enoni na wali alaye kolo kau naa kanonge. Nalo altoko na nondoko kanonge,” nimu.

¹⁷ Yu lombili andoli mare eno enongano nendo yando ningeindo, “Linondo nimomu ambele ungu nibe nimonje? Na wali alaye kolo kau naa kanonge, nalo altoko na kanonge nibe, na Ara moromona pumboimunga aku tembalo nimu, ambele ungu nibeindo nimonje? ¹⁸ Yu wali alaye kolo kau nimomu nibe nimonje? Lino naa piltimolo,” ningo moloringi.

¹⁹ Enoni yundo walipo pilemili kani, ningo konopu leringi wali Jisas yuni lipe manjipelie nimumuni, yuni enondo nibeindo, “Enope nendo yando ambele ungu kolo mare ningo moromeleya? Nani wali alaye kolo kau enoni naa kanonge, altoko nondoko na kanonge nio kano ungundo nimeleya? ²⁰ Nani eno ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Na tembomunga eno kola teko kondo kolonge. Nalo we imboma tono kolonge. Na lombili andolima eno oi kamelena mindili tembalo nalo kelko na kanokolio tono kolonge. ²¹ Ambomuni yu bakulu membai wali bakulu kuro toromona mindili nomba pereremo. Nalo bakulumu kanopa lipelie yu oi umbuni mepa moromo mele komu tindipe bakulu te yunge lapuna mepalie yu tono kolopa moromo. ²² Eno aku tepala. Eno tiye kolopo pumbo nio wali akumunga eno kinye kamelena mindili tepili moromele. Nalo eno altopo kanombo wali eno tono kolongela. Eno tono kolko molonge ulumu imbo teni manda pipi naa timbelo. ²³ Na altoko kanonge wali enoni na ungu altoko naa waltindinge. Enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Arando melte molo ungu te molo ulu te konge teamili ningolio ningemuni, nanga imboma moromolo ningo konge tenge wali Arani konge teko waliko pilinge melema eno timbelo. ²⁴ Oi enoni nanga imbina melte konge naa teringi. Konge teko likolio wali eno paa tono kolonge.”

Jisas Yu Gote kinye molopalie omo ltemo ningo liko manjiringi

²⁵ “Na lombili andolima, nani eno unguma nimbo timboindo takiraki ungu iko kau toro. Nalo altopo enondo aku tepo naa nimbo. Arani ulu teremoma tumbi

tipo nimbo timbo. ²⁶ Aku walimunga nanga imbina konge tenge. Nani kau enonga nimbo Arando konge tendembo ungu aku tepo naa nio. Aku molo. ²⁷ Enoni na konopu mondoko, na Gote kinye molopolio ya maina ondu enoni paimbo aku terimu ltemo ningo ipuki tirimele akumunga Arani eno konopu mondoromo. ²⁸ Oi Ara molorumuna molopo maina mainye oru. Kinye maimu tiye kolopo Ara moromona pumbo,” nimu.

²⁹ Yu lombili andolimani ningeindo, “A, kinye ungu iko naa toko tumbi tiko kau nino ungu lino piltimolo. ³⁰ Imbo teni nu ningo tumbi tingei mele molo. Nu uluma pali liko manjirino. Lino aku tepo pilipolio nu Gote peya molkolio maina orunu nimbo ipuki tirimolo,” ningi.

³¹ Aku teko ningi wali Jisasini enondo nibeindo, “Na Gote peya molopolio maina mainye oru, akumu kinye ipuki tirimeleya. ³² Pileio! Wali te wendo ombalo, molo, kano walimu oi wendo omo lemo, kano walimunga imbo lupemani eno toko bili bala tinge. Aku wali na nanu molambo ningo na tiye kolko eno yu mele mele kunduko ltenge. Nalo na nanu naa moro, Ara kinye kopu tepo morombolo. ³³ I ungu nimbo tipolio eno na kinye konopu tendekuna pupili molamili. I mai kombuna umbuni awini wendo oromele nalo konopure naa leangei. Aku ambe telka, nani i mai kombumunga uluma pali topa maindo munduru,” nimu.

17

Jisasini Yunge lombili andolimanga Gote kinye konge nimbe ungu nimu

¹⁻² Jisasini yu lombili andolimando aku unguma nimbe pora tipelie nimumuni, mulu kombuna olando tipe kanopalie nibeindo, “Ara, nani teambo ningo panjirinu walimu wendo oromo. Nuni imbo tirinu imboma enondo pali nani koinjo molko kau pangei nipili ningolio, nani maina imboma pali nokopili ningolio, nunge Marena imbi tirinu kani nunge imbi ola molopili ningo nunge Marenanga imbi liko ola munduwi! ³ Koinjo molko kau punge ulumu i tepa: Nu tendekumu

kau paimbo Gote morono ningo pilko, na nuni imboma nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo ningo panjikolio na liko mundurunu iye nomi Kraist ningo pilko, ilto peya kopu teko moromele imboma koinjo molko kau punge ltemo. ⁴ Nuni kongono na tirinu kanomu tepo pora tindumuni nu tepo imbi mondondou. ⁵ Ara, mai kombumu wendo naa opili na nu kinye oi molorumbulu na imbi ola molopa enge pepili moloru kano mele kinye na nu kinye aku tepo molambili niwi.

⁶ Mai kombu moromele imbo mare nanga imboma molangei ningo imbi tirinumando nu enge peremo mele kinye paa olandopa morono mele kinye nimbo para tindu. Oi nunge imbo moloringima, nuni na tirinu. Aku imbomani nunge ungumu pilko tenge tiko moloringi mele moromele. ⁷⁻⁸ Nuni nando ninu unguma nani enondo nimbo tindu wali, enoni kano unguma pilko likolio nu molorununa wendo oru pilko kondokolio Nuni na paimbo mundurunu lepamo ningo ipuki tikolio aku teko moloringina kinye melema nuni na tirinu melema pali nu moronona wendo oromo ulu enoni pimele. ⁹ Enonga konge tendero. We maina imbomanga nimbo konge naa tendero, aku molo. Nunge imbo moromele nando tirinuma aku iyemanga kau konge tendero. ¹⁰ Nanga imboma pali nungemu, nunge imboma pali nangamu. Nuni tirinu iyema eno molko kondoromelemuni na imbi ola moromo. ¹¹ Kinye na nu moronona oromunga na maina imboma kinye naa moromolo. Nalo ya iyema eno mai kombuna enonga we moromele. Ara Kake Telimu, na nu moloniona ombo wali ilto imbo tendekumu mele molopo konopu tendekuna pupili morombolo kano mele na tirinu lombili andolima eno aku teko manga tendekumu molko konopu tendekuna pupili molangei ningo nunge engemu na tirinu akumuni eno nokowio! ¹² Na eno kinye molorumulu wali nunge enge na tirinu akumuni nani eno ulu te naa tepili nimbo nokopo molondu. Eno tapu tendu wali te molopa naa kenjirimu. Iye tendekumu kau, nunge bukuna ningo panjiringi ungumu ara

tipelie tepa kenjipelie kolombai akumuni kau molopa kenjimo.

¹³ Nu moronona kinye oromunga na tono kolopo kamele akopo moro aku mele eno aku teko konopu penga panjiko molangei nimbo oi na olando naa ombolio ya mai kombuna molopo i unguma nio. ¹⁴ Nunge ungumu eno tipo pora tindu. Na ya mai kombumunga iye te molo, aku teko eno mai kombumunga iyema molola. Iltonga iyema molko iltonga ungu manema pilko liko teremelena maina uluma kau pilko teremele imbomani eno konopu keru panjiko eno kinye opa pule toromele. ¹⁵ Eno mai kombuna wendo liwi nimbo konge naa tendero. Nalo ya maina iltonga kongono tendeko molonge wali iye keru Sataneni eno kondi topa tepa naa kenjipili ningo nokowi nimbo enonga nimbo konge tendero. ¹⁶ Na mai kombuna iyere naa moro aku tepa mele eno mai kombuna iyemare naa moromele. ¹⁷ Nunge ungumu ungu paimbomu. Kano ungumuni enonga konopu tepa kake tepili ningo nunge imboma molangei niwi. ¹⁸ Nuni na mai kombu imbomanga imunana liko mundurunu mele nani eno aku imbomanga imunana lipo mundundu. ¹⁹ Eno nunge ungu paimbomuni konopu kake tepili molko nunge imboma kau molangei nimbo na nunge nimbo kau molambo.

²⁰ Nani nanga lombili andolimanga kau konge naa tendero. Altoko enoni ungu ningo tingema na paimbo ningo ipuki tinge imbomanga kape konge tendero. ²¹ Ara, nu nanga konopuna morono, na nunge konopuna moro mele aku teko kano imboma pali konopu tendekuna pupili molangei nimbo aku tepo enonga konge tendero. Mai kombuna imbomani pali nuni na liko mundurununa orumu ningo ipuki tiengei nimbo kano imboma ilto kinye konopu tendekuna pupili molamili nimbo aku tepo konge tendero. ²² Nuni na imbi ola molopili ningo tirinu ulumu nani eno tipolio ilto konopu tendekuna pupili morombolo mele eno aku teko konopu tendekuna pupili molangei nimbolio tiro. ²³ Nu nanga konopuna morono mele na enonga konopumanga moro aku ulumuni

eno paa kamukumu konopu tendekuna pupili molangei. Aku teko molonge wali, na konopu mondorono mele nanga ungumu paimbo ningo ipuki tirimele imboma aku teko konopu mondorono mele kape nuni na liko mundurunu mele kape, mai kombumanga pali imbomani pilengei nimbo eno paa kamukumu konopu tendekuna pupili molangei nio.

²⁴ Ara, nuni na imbo tirinuma na molom-bona waye molopo, mulu mai talo oi naa teli na konopu mondokolio nanga imbi ola molopili pamu kinye au nio mele pepili ningo aku ulu tirinuna kanangei konopu lteo.

²⁵ Ara Tumbi Nilimu, paimbo we maina imbomani nu naa liko manjirimele nalo nani nu kanopo lipo manjiro. Imbo nanga ungumu pilko ltimelemanu nuni na tiko mundurununa orumu ningo liko manjirimele. ²⁶ Nani nu morono mele eno nimbo tiru. Altopo nimbo tilipo pumbolio nuni na konopu mondorono mele eno enongano aku teko nendo yando konopu mondangei nimbolio na enonga konopuna molombo,” nimu.

18

¹ Jisas aku tepa Gote kinye ungu nimbe konge tepa pora tipelie nimumuni, ipu leli yu kinye yu lombili andolima kinye aku kombumu tiye kolko No Kidron nekondo Unjo Oliv Poinye lerimuna tuku puringi.

Jisas ka tiringi temanemu

² Ipu leli na Kidron nekondo unjo Oliv poinye lerimuna puringi aku mele Jisas yu lombili andolima waye takiraki pupundala teringi lepalie Judas Iskari-oteni karolo teko ongo purumele konopu lerimu. Judasini Jisas yunge opa pule iyemanga kindo lipe timbei terimu. ³ Kano wali Judasini Jisas akuna waye takiraki pumbo moromolo karolona moromele nimbelie, ami iye talape te kinye Juda imbomanga Gote popo tondoli iye awilima kinye Farisi iyema kinye enonga ele iye mare kinye kano poinyena mepa orumu. Ongolio wali kiye kinye lamema kandoko meko opa teringi melema meko oringi.

⁴⁻⁵ Judasini iye opa lipe mepa orumu ulu kanopalie kinye yu tongei oromele

konopu lepalie oringindo pumbelie Jisasini nimbeindo, “Iye nari kororomeleya?” nimu. Enoni topondoko yundo ningeindo, “Jisas Nasaret kombu kano iye kororomolo,” ningi. Jisasini “Akupe na,” nimu. ⁶ Jisasini akupe na nimu wali eno umbulu meni meni anjo pungo ai toringi.

⁷ Yuni altopa eno walipe pilipelie nimbeindo, “Iye nari kororomeleya?” nimu. Yundo ningei, “Nasaret iye Jisas kororomolo,” ningi.

⁸ Jisasini nimbeindo, “Akumu na, nio kanomu. Enoni na koronge lemo ya peya moromolo iyema ka naa tiko, yando pangei neio!” nimu. ⁹ Yuni oi Gotendo nimbeindo, ‘Nuni na tirinu iyemanga te molopa naa kenjimo, eno pali nokopo kondoru,’ nimu. Jisas altopa tembalo oi nimu ungu akumu ara timbeimunga ulu akumu wendo orumu.

¹⁰ Kano wali Saimon Pitani loi gelea lakuna kulu topa wendo lipe Gote popo tondoli iye awili nomimunga kendemandemu topa komumu laka lerimu. Aku iyeimunga imbi Malkus.

¹¹ Jisasini Pitando nimbeindo, “Loi gelea lakuna panjiwi! Arani mindili namboi nimu mele naa nomboya?” nimu.

¹² Kano wali amima kinye amima nokoli iyemu kinye Juda imbomanga ele iyema kinye enoni Jisas ambolko liko ka tiko meko puringi.

Anas molorumuna Jisas meko puringi

¹³ Jisas ka tokolio oi kumbe leko Anas molorumuna meko puringi. Anasinga lemenu Kaiafasini ltimu. Aku yunge kolepa. Kaiafas yu kano poinyemunga Gote popo tondoli iyemanga iye nomi Awilimu molorumu. ¹⁴ Kaiafasini Juda iye awilimando oi nimbeindo, “Iye te imbomanga pali kolo wangopa kolombalo wali penga,” nimu.

Pitani oi kiyendo wali Jisas naa karo nimu temanemu

¹⁵ Saimon Pita kinye Jisas lombili andoli iye te kinye Jisas lombili pungili puringili. Aku lombili andolimu Gote popo tondoli iyemanga iye nomi awilimuni kanopa imbi tirimuna, kano iye nomi awilimunga ulkena imbo maku toringi kombuna

tukundo Jisas meko puringina yu purumu¹⁶ nalo imbo maku toringi ulke kere puluna Pita tawendo we nokopa angilerimu. Jisas lombili andoli iye te tukundo molorumumu yando omba kendemande ambo ulke kere pulu nokorumumundo Pita tukundo opili nimbe walipe pilipelie Pita lipe meli tukundo purumu.

¹⁷ Kere pulu nokorumu ambo kanomuni Pitando nimbeindo, “Nu da iyemunga lombili andoli iye te karolomu ltemo,” nimu. Pitani “Molo!” nimu.

¹⁸ Ipu leli ali terimu wali kongono kendemande teli imboma kinye ele iyema kinye tipe pilko moloringi. Pita kape eno kinye tipe pilipe angilerimu.

Anasini Jisas waltindirimu mele ungu

¹⁹ Pita kinye imboma kinye aku teko ningo molangei Gote popo tondoli iyemanga iye nomi awilimuni Jisas lombili andolima kinye yuni imboma ungu mane tirimu mele kape Jisas walipe pilirimu.

²⁰ Jisasini topondopa nimbeindo, “Na penana angilipo imboma ungu mane tiro. Gote popo toko kaloli ulke tempelemu kinye imboma maku toko Gotenga ungu pileli ulkema kinye aku ulke Juda imboma pali maku toromele ulkemanga ungu mane tilipo oromunga ungu mare mainye mainye naa andopo nindu.” ²¹ Ungu niomu neya aku kani, na ambe telka waltindirinoya? Nanga ungu pimele imbomando waliko pileio! Nio mele aku imboma pilko moromele,” nimu.

²² Jisasini aku tepa nimu wali ele iye te yu kinye nondopa angilerimumuni yu kumbekerena larauwe topalie nimbeindo, “Nu Gote popo tondoli iyemanga iye nomi awilimundo topondoko aku ungu ambe telka ninoya?” nimu.

²³ Jisasini topondopa nimbeindo, “Ungu nindumunga te nimbo kenjindu lemo ungu keru nindu akumu ningo para tiwi! Molo paimbo ungu nindu lemo nuni na ambe telka toronoya?” nimu. ²⁴ Kano wali yu ka toringi akumu we pepili Anasini Kaiafas moromona meko paio nimbe lipe mundurumu.

Pitani altopa wali talo tipe Jisas naa karo nimu ungu

²⁵ Saimon Pita tipe pilipe angilerimu wali enoni yundo ningeindo, “Nu da iyemunga lombili andoli iye teya?” ningi. Yuni topondopa nimbeindo, “Na aku iyere molo,” nimu.

²⁶ Gote popo tondoli iyemanga iye nomi awilimunga kendemande iye te, kano iyemu kinye Pitani komu laka lerimu iyemu kinye pulu lerimu kanomuni Pitando nimbeindo, “Nu da iyemu kinye unjo Oliv poinye ltemo kombuna peya kanondu kanomu,” nimu. ²⁷ Pitani kelepa wali yupoko tipe na tenaya nimbe molo nimbe nendo lerimu wali kera gula ko torumu.

Rom Gavman iye awili teni Jisas kot pilipili ningo Pailat molorumuna meko pungo kot tenderingi ungu

²⁸ Gote popo tondoli iyemanga iye nomi awili Kaiafas kinye Juda imbomanga kaunsil iyema pali kinye enoni Kaiafasinga ulkena Jisas kot tendeko pora tikolio, Judamanga iye awilima Kaiafas tiye kolko eno nokorumu Rom gavman iyemunga ulkena Jisas meko puringi. Kombu tangombai mune lerimu wali akuna meko puringi. Meko pungolio eno Juda imbomanga ungu mane te perimumu pilkolio lino Rom imbo tenga ulkena pumolo wali kalaro mele molombalo, kano kinye Pasova Walimu pimolo walimunga kongi sipsip walo manda naa nomolo ningo pilkolio eno ulkena tukundo naa puringi. ²⁹ Eno ulke kerepuluna angileringi kanopalie eno angileringina pumbe Rom gavman iye nomi Pailat pena omba enondo waltindipelie nimbeindo, “Eno ya iyemu ambele ulumunga kot tenderemeleya?” nimu.

³⁰ Enoni topondoko ningeindo, “Yu mongo naa likanje nu moloniona naa mepo ombo tilimala,” ningi.

³¹ Pailateni nimbeindo, “Yu enonga meko pungolio enongano enonga ungu mane peremomani nimo mele pilkolio yu kot tendepaio!” nimu. Juda imbomanga awilimani ningeindo, “Rom gavmanemuni lino ungu mane tipelie

nimbeindo, eno we imbomani imbo toko naa kondaio nimo kanomu,” ningi. ³² Aku ungu ningimunga Jisasini yu kolombalo mele oi nimbe tirimu ungumu ara tirimu.

³³ Juda iye awilimani ningi ungu pilipelie, Pailat altopa ulke awilimunga tuku pumbe Jisasindo owi nimbelie yundo waltindipelie nimbeindo, “Nu Juda imbomanga iye nomi kingimu moronoya?” nimu.

³⁴ Jisasini topondopa nimbeindo, “Imbo lupemani ningo tinge ungundo ninonje nuni ninoya?” nimu.

³⁵ Pailateni topondopa nimbeindo, “Na Juda iyere konopu lekolio ninoya? Nunge imboma kinye nunge Gote popo tondoli iye awilima kinye akumani nu na morona meko onge. Ulu ambele teniona nu liko meko ongeya?” nimu.

³⁶ Jisasini nimbeindo, “Na ya maina iye nomi kingimu molopo maina imboma nokombo mele molo. Paimbo maina iye nomi kingimu molkanje nanga imbo talapemani na Juda imbomani ka naa tiengei ningo opa telemala. Nalo na maina iye nomi kingimu, molo,” nimu.

³⁷ Pailateni nimbeindo, “Aku lemope nu paimbo iye nomi king te lepamo,” nimu. Jisasini topondopa nimbeindo, “Paimbo. Goteni na kingimu molopili meαιο nimuna meringila. Imboma ungu tukumemu pilengei nimbo maina mainye oru. Ungu tukumemu pilemoloa nimele imbomani nanga ungu pimele,” nimu.

³⁸ Pailateni ungu taka tondopalie nimbeindo, “Ungu paimbo te peremonje naa peremoya?” nimu. Aku tepa nimbelie yu altopa Juda iyema angileringina penando pumbelie nimbeindo, “Yu kotena ambolomolo ungure naa peremo,” nimu.

Rom gavman iye Pailateni Jisasinga kot kamukumu pilipelie kolopili nimu ungumu

³⁹ Pailateni Jisas ulure naa tepa kenjirimu konopu lepalie naa kolopili nimbe pilipelie Juda imbomando nimbeindo, “Pasova na kinye teremolo ulu pulu peremomu pilipolio teambo! Poinye yaka nimbe enonga Pasova Waimu wendo oromo wali ka imbo te enoni wendo opili nimele imbomu nani wendo pupili nio.

Kinye Pasova Wali te wendo oromomunga Judamanga iye nomi kingimu wendo pupili konopu ltemeleya!” nimu.

⁴⁰ Nalo enoni ru ningolio ningeindo, “Andi iyemu pepili kani Barabas wendo liko munduwi!” ningi. Barabas yu Rom gavman kinye opa terimuna ka tiringi iyemu.

19

¹ Aku teko ningi ungu pilipelie Pailateni Jisas lipe Rom ami iyemando ka pulteni taio nimu. ² Aku tekolio enoni yu ungu taka tondoko yu iye nomi kingimu moro nimumunga yu king mele au tiemili ningolio, kingimanga wainye none teli te tengeindo ka koko mololi te liko munguluwe teko pinyewena pakondoko, kingimani wale pakoli kondoli pakoringi mele wale kondoli te liko pakondokolio ³ yu angilerimuna pungo Judamanga kingimu, nu akuna angilinioya nipula teko, yu pungo kumbekerena larauwe toringi.

⁴ Pailat altopa penando ombalie Judamando nimbeindo, “Kanaio! Yu mongo te limomunga pilipolio yu manda tombo mele molo ningo pilengei nimbo eno moromelena yu mepo oro,” nimu. ⁵ Kano wali Jisas ka koko mololini teli kingimunga wainye none telimu kinye wale pakoli kondolimu pakopa wendo orumu wali Pailateni enondo nimbeindo, “Iyemu oromona kanaio!” nimu.

⁶ Gote popo tondoli iye awilima kinye enonga kendemande ele iyema kinye enoni Jisas penando kokele orumu kanokolio nendo tiko ningeindo, “Kolopili! Unjona ola uku toko panjeio! Kolopili! Unjona ola uku toko panjeio!” ningi. Nalo Pailateni nimbeindo, “Na molo. Yu tombomunga pulure naa peremo kani enonga meko pungo unjona ola uku taio!” nimu.

⁷ Judamanga awilimani ningeindo, “Linonga ungu mane te peremomuni nimbeindo, imbo teni Gotenga imbi lepa ungu taka tondombalo wali, aku imbomu kolopili tangei nimo, aku ungu manemu

pilipolio yuni Gotenga Malo moro nimu-munga pilipolio kolopili nimbo piltimolo,” ningi.

⁸ Enoni yu Gotenga malo moro nimu ningi ungu Pailateni pilipelie yu paa mini ltepalie, ⁹ kelepa ulke awilina tukundo pumbe Jisasindo waltindipelie nimbeindo, “Nu tena molko orunuya?” nimu, nalo Jisasini yundo topondopa ungu te naa nimu. ¹⁰ Ungu te naa nimu wali Pailateni yundo nimbeindo, “Nando ungu te naa nimbo konopu ltenoya? Nanga enge peremomuni nu we pani manda nimbola, nu kolani unjona ola uku tangei manda nimbola. Aku nio ungumu naa piltinoya?” nimu.

¹¹ Jisasini topondopa nimbeindo, “Nunge enge peremomuni na ulu te manda naa telena. Olandopa Moromo Iyemuni yuni nando teani konopu lembalo ulu kau nuni tenio. Akumunga na kinye tenio mele ulu pulu keru kelo mele tenio. Iye na kolopili ningo meko ongo nu tingei iyemanga ulu pulu keru akumu awilimu,” nimu.

¹² Jisasini aku tepa nimu ungu Pailateni pilipelie Jisas yu we pupili nimbelo aulke te kororumu, nalo Judamani enge ningo nipula tekolio ningeindo, “Na king te moro nimo iye te Rom kombuma pali nokoromo iye nomi king awili Sisar kinye opa pule toromo. Da yuni king te moro nimo iyemu we pupili ninio lemo aku teko teniomunga nu Rom gavman iye nomi awili Sisaramunga opa pule te taponiomunga nu kinye Sisar kinye pulu naa ltemo,” ningi.

¹³ Aku ningi ungu pilipelie Pailateni Jisas mepa penando omba, kombu te akumundo Kou Polomu ningina pumbe kot pilimbei moromo polona pumbe mainye molorumu. Kou polomundo Juda imbomanga unguna Gabata ningi. ¹⁴ Aku kot tenderingi walimu Pasova Walimanga wali te, otili Pasova walima pora nimbelo walimu wendo ombalo. Aku koro molonge walimu wendo ombaindo, kinye mele Juda imbomani langi nongeima liko norambo teringi walimu kano walimunga awi tangoli mele, Pailat kinye kot tenderingi. Pailat kot pilimbei moromo polona omba

mainye molopalie nimumuni, Juda imbomando nimbeindo, “Enonga iye nomi kingimu kanaio!” nimu.

¹⁵ Nalo enoni ru ningolio ningeindo, “Towia! Towia! Unjona ola toko uku toko panjiwi!” ningi. Pailateni waltindipelie nimbeindo, “Enonga iye nomi kingimu kolopili nimbo unjona ola uku topo panjembo konopu lekolio nimeleya?” nimu. Popo tondoli iye awilimani topondoko ningeindo, “Linonga iye nomi king te lupe naa moromo. Rom gavman iye nomi awili Sisar kau,” ningi.

¹⁶ Kano wali Pailateni kamukumu nimbeindo, “Manda, yu topo kondamili. Unjona ola uku toko panjengei!” nimu. Pailateni Jisas kolopili unjona ola uku toko panjenge nimu wali Rom ami iyemani yu ambolko liko meko pungolio ¹⁷ yu unjo polopeya te tiringi, akumu yu yunu gomo lepa meli Jerusalem wendo purumu.

Jisas unjona toko ola uku toko panjiringi ungumu

Jisas unjo polopeya tiringimu mepa pupili eno Jerusalem tiye kolko Kombu Kaungala nilina meko puringi. Kombu Kaungala kanomundo Juda imbomanga unguna Golgota ningi. ¹⁸ Aku kombuna Jisas unjona ola noiko kimbo kima pirimu tokolio iye talo wekondo yakondo toko peya unjo talonga uku toko panjikolio, Jisas imunana liko ola anjiringi. ¹⁹ Pailateni Jisinga unjona ola imbi toko mondaio nimu mele toko mondoringila. Akumu i tepa: ULKE KOMBU NASARET IYE JISAS, JUDAMANGA IYE NOMI KING ningo toko mondoringi. ²⁰ Jisas unjona ola toko uku toko panjiringi kombumu Jerusalem nondopa lepa, imbi unjona ola toringima Juda imbomanga ungu kinye Rom imbomanga Latin ungu kinye Grik ungu kinye, ungu lupe yupoko akumanga ningo toko mondoringi molorumu wali aku imbima Juda imbo awinini kanoringi. ²¹ Juda imbomanga Gote popo tondoli iye awilimani kano imbima kanoko keru pilkolio Pailatendo pungolio ningeindo, “Nuni Judamanga iye nomi kingimu ningo akumu imbi taio ninio kanomu manda naa teremo. Yu linonga kingimu molo. Aku

iyemuni na Judamanga kingimu moro yu yunu nimu. Akumu imbi taio niwi!” ningi.

²² Pailateni topondopa nimbeindo, “Nani imbi toko mondaio nindu aku ungumu paimbo tonge. Altopo ungu te naa nimbo. Oi tonge aku ungumu molopili!” nimu.

²³ Ami iye kiteni Jisas unjona toko uku toko pora tikolio, yunge pakorumu mele kulko noiringima liko, eno iye kite lingei mele moke teko liko maku toringi. Aku tekolio wale tendeku kau, tukundo pakorumumu, penga lerimu. Akumu tuku tingina tenga teko naa tandoko we tulemu teringi kanokolio ²⁴ ami iyemani ningeindo, “Imu ora naa tamili kani iye tendekureni kau lipili kani oi kat mele teamili!” ningi. Aku teringi ulu Gotenga Bukuna ungu te moromomuni altoko aku teko tenge oi nimu mele wendo orumu. Kano ungu bukuna moromomuni nimbeindo,

Nanga wale pakolima moke teko liko, nanga mainye pakoro walemu iye tendeku kau lipili ningo kat mele tenge,
(Sng 22:18)
nimu aku mele teringi.

²⁵ Jisas unjo poloheyana ola perimu akuna nondopa yunge anumu kinye, anumu papamu kinye, Klopas omenu Maria kinye, Makdala kombu Maria kinye, aku ambo kite angileringi. ²⁶ Anumu kinye Jisas konopu mondorumu nondopa angilerimu iye kinye kanopalie Jisasini anumundo “Andi angimo iyemu marena mele molopili!” nimbe, ²⁷ kano lombili andoli iyemundo “Andi ambomu aminye mele molopili!” nimu. Aku nimu ungu pilipelie lombili andolimuni Jisas anumu lipe yunge ulkendo mepa pumbe nokopa molorumu.

Jisas nomi ka akurumu

²⁸ Jisasini yunge kongonoma pali kinye pora nimo lipe manjipelie “Na no waleni kolto,” nimu. Aku ungu nimumu ungu te Gotenga Bukuna oi ningo panjiringi ungumu ara tirimu.

²⁹ No wain kombili teli mingi te akuna lerimu kanokolio koma melte liko nona tuku mundukolio, koma none teli melte no pepili unjo isop kola teni unjo toko

olando tiko Jisasinga kerena kopondoringi. ³⁰ Yuni nomu nombalie “Nanga kongonomu pora nimo,” nimu. Aku tepa nimbelle kinye kolambo nimbe yunge minimu puwi nimu wali nomi loki lerimu.

³¹ Yu kolorumu aku walimu Juda imbomanga koro molonge walimunga langi liko norambo teringi walimu. Otili enonga koro mololi wali Sabat olandopa te wendo ombai terimu. Otili Sabat wali iyema unjona ola we penge manda naa tembalo ningolio enoni Pailatendo pungo konge tekolio ningeindo, “Ono poko, kinye mainye liemili kani eno mindili awili nongolio kinye kau walitikale kolangei ningo enonga kimboma toko elke tondaio niwi!” ningi. ³² Kano wali ami iyema ongolio kumbe leko Jisas kinye wikondonga perimu iyemunga kimbo talo toko elke tondoko, pele merekondonga pungo toko elke tondoringi. ³³ Nalo Jisas perimuna ongo yu kanoringi wali yu oi kolopa ltimuna kanokolio tiye koloringi. Yunge kimbo talo elke naa tondoringi ³⁴ nalo ami iye teni Jisasinga lambona toloni torumu, akuna meme kinye no kinye kala kala nimbe orumu. ³⁵ Aku ulu terimuna kanorumu iyemuni teringi mele temanemu topa tirimu. Aku iyemunga ungumu paimbo. Yu paimbo nio nimbe pilipelie eno i temanemu pilinge imbomani pilkolio Jisas yu paimbo Gotenga Malo, Yu paimbo Goteni lino tepa lipili nimbe lipe mundurumu iye Kraist ningo Jisas yu ipuki tiengei nimbe temanemu topa tirimu. ³⁶ Ulu pele wendo ombalo Gotenga Bukumuni oi nimu ulu pokore paimbo wendo ombaindo aku imbomani aku teko Jisas kinye teringi. Gotenga Bukumunga moromo ungu te i tepa,

Yunge ombelemanga tendeku kape elke naa tondonge, (Kis 12:46; Nam 9:12; Sng 34:20)

nimbe moromo. ³⁷ Gotenga Bukuna moromo ungu te peya i tepa,

Toloni tonge iyemu neme neme ningo kanonge,
(Sek 12:10)
nimbe moromo.

Jisas ono teringi ungumu

³⁸ Jisas kolopa pora tirimu wali pele kombu Arimatea iye Josep pumbe Pailatendo Jisasinga onomu tiwi nimu. Josep yu Jisasinga ungumu pilipe lipe molorumu iye te, nalo Juda iye awili lupema pipili kolopalie mona lombili naa andopa kiyengo nimbe Jisasinga unguma pilipe molorumu. Onomu tiwi nimu wali Pailateni manda, liwi nimbelle ee nimu. Josep yu omba onomu mainye ltimu. ³⁹ Iye te, oi walite ipu lelikondo Jisas molorumuna purumu peya ungu ningo moloringili iye te, yunge imbi Nikodemus, kano iyemu yu Josep kinye waye oringili. Yu unjo talonga unjo to liko akumuni kopongo mune toli te tereleme akumu awini, yunge umbuni 30 kilo mele, mepa orumu. ⁴⁰ Eloni Jisasinga onomu likolio ningilimuni, Juda imbomani imbo ono tengei tereleme mele tengilindo maminye mainye te liko olamala toko, unjo to taloni teringi kopongomu onomunga kandokolio onomu kulupi toringili. ⁴¹ Jisas unjona ola toringi kombuna unjo poye te lepa, akuna imbo ono kou anga te lerimu. Akuna imbo te oi naa ono teringi. ⁴² Judamanga koro mololi wali Sabat nondopa wendo ombai terimu liko manjikolio aku imbo ono kou angamu nondopa lerimuna Jisas ono teringi.

20

Jisas makilipe koinjo molorumu kanoringi ungumu

¹ Judamanga koro moloringi wali Sabat pora nimbe, kongono wali tendekumu wendo orumu wali kombu tumbulu topa pepili kombu muni kinye oi ulke kombu Makdala ambo Mariani Jisas ono teringi kou angana omba kanorumu. Jisas ono tekolio kere pulu pipi tiringi koumu perelemarele pumbe ekondonga lepa kere pulumu we lerimuna kanorumu. ² Kanopalie yu lkipe pumbe Jisas yu lombili andoringina konopu molorumu kano iyemu kinye Saimon Pita talo moloringilina pumbelle nimbeindo, “Imbomani onomu ono kombuna wendo linge. Terenga pungenje naa lipo manjiri-molo,” nimu.

³ Aku nimu ungu pilkolio Pita kinye Jisas lombili andoli iye kano talo ono kombuna pungili puringili. ⁴ Lkiko pungolio, lombili andoli iye te akumuni Pita topa akilio tipe yu kumbe lepa ono teringi kou angana purumu. ⁵ Pumbe kou angana waka tepa kanopalie Jisas kumo toko ono teringi maminyema we lerimuna kanorumu, nalo yu tukundo naa purumu. ⁶ Kano wali Saimon Pita akilio akilio omba kou angana tukundo pumbe kanopalie, yu kumo toko ono teringi maminyema ono teringi kombuna we lepa, ⁷ yunge pinyewena ka toringi maminyemu yunge pinyewe tiringindo ka toringi mele we lerimuna kanorumu. ⁸ Kano kinye lombili andoli kumbe lepa orumumu yu kape tukundo pumbe kanopalie, yu paimbo makilipe wendo pumo lepamo nimbe ipuki tirimu. ⁹ Gotenga Ungu Moromo Bukumuni Jisas makilipe koinjo molombalo oi nimbe tirimu nalo Jisas paimbo makilipe koinjo molorumu oi naa kanokolio yu lombili andolimani kano ungumu naa pilko kon-doringi. ¹⁰ Kanoko pora tikolio yu lombili andoli talo kelko ulkendo puringili.

Ulke kombu Makdala ambo Mariani Jisas makilipe koinjo molorumu kanorumu ungumu

¹¹ Ulke kombu Makdala ambo Maria Jisas lombili andoli iye talo kumbe leko puringili wali akilio lepa omballe Jisas ono teringi kou anga kere puluna kola tepa angilerimu. Kola tepa angilipelle kou angana tukundo waka tepa kanorumu wali ¹² mulu kombuna ensel talo wale pakoli kake teli talo pakoko Jisas ono oi lerimuna moloringilina kanorumu. Te yunge pinyewe tiringindo molopa, te yunge kimbo tiringindo moloringili. ¹³ Eloni yundo waltindikolio, “Ambomu, ambe telka kola terenoya?” ningili. Jisas makilipe koinjo molorumu mele naa lipe manjipelle yuni nimbeindo, “Nanga Awilimu yu liko meko pungo noienge kombumu na naa lipo manjiro,” nimu.

¹⁴ Aku tepa nimbelle yu topele topa kanorumu wali yunge umbulkondo Jisas angilerimuna kanorumu. Nalo akumu Jisas nimbe kanopa imbi naa tirimu. ¹⁵ Yuni nimbeindo, “Ambomu, nu nari

korokolio kola terenoya?" nimu. Jisas yu poinye nokopa angilerimu iyemu konopu lepalie Makdala ambo Maria yuni nimbeindo, "Iyemu, nuni Jisas meko punio lemo noinio kombumu na ningo tiwi! Yu lipo meli pambo!" nimu.

¹⁶ Jisasini yundo nimbeindo, "Mari-aya," nimu. Ambomuni topele topa yu kanopalie Juda imbomanga Hibru ungu nimbelie 'Rabonai,' nimu. Akumunga pulumu Ungu Mane Tilimu.

¹⁷ Jisasini nimbeindo, "Na Ara moromona kelepo olando oi naa puli kani na naa kanguluwi! Nanga angenupilima moromelena pungo enondo ningo tikolio ninindo, Na kinye eno kinye linonga Lapa Gote moromona kelepo olando puro nimo niwi!" nimu.

¹⁸ Kano wali Maria yu Jisas lombili andolima moloringina pumbe yu Awilimu kanorumu ulumu kinye Awilimu yuni nimu unguma kinye pumbe temane topa tirimu.

Jisas makilipe koinjo molorumu Tomas peya naa molangei lombili andolimani kanoringi ungumu

¹⁹ Jisas makilipe koinjo molorumu kano walimu Juda imbomanga kongono wali kiyendo lerimu kanomunga ipo kala torumu wali lombili andolimani Juda imboma pipili kolkolio eno ulke tuku molkolio ulke nangape tiko ingi tiko lok toko moloringi. Kano wali Jisas omba enonga imunana angilipe enondo nimbeindo, "Goteni nokopili eno konopu u nipili molaio!" nimu. ²⁰ Aku tepa nimbelie, yunge ki talo kinye lambona kinye toringima lipe ondorumu. Awilimu kanokolio enoni paa tono koloringi. ²¹ Jisasini enondo altopa nimbeindo, "Eno mini naa lteko konopu ame topili molko kandaio! Arani na lipe mundurumu mele eno nani lipo mundurolo," nimu.

²² Aku tepa nimbelie yuni eno moloringina kere mulumu popo topa mundupelie nimbeindo, "Mini Kake Telimu enonga konopuna molopili lieio! ²³ Enoni imbo te ulu pulu keru tembaloma tiye kolonge lemo kano ulu pulu keru tembaloma pora nimo. Molo imbo tenga ulu pulu kerima

we pepili ninge lemo kano imbomunga ulu pulu kerima we pembalo," nimu.

Jisas lombili andolima Tomas peya molkolio, Jisas Yu altopa yando orumu kanoringi ungumu

²⁴ Jisas lombili andolima moloringina Jisas makilipe koinjo molopalie oi orumu wali enonga iye te naa molorumu. Aku iyemu Tomas. Yunge imbi te Didimus ningila. Yu Jiasinga ki tipi kanoli iye 12 akumanga tela. ²⁵ Lombili andoli iye Jisas kanoringimani Awilimu ya omona kanomolo ningi wali yuni nimbeindo, "Nani mongoni yunge kina pirimuni toringimu naa kanopo akuna nanga ki tundumu tuku naa mundupo, toloni lambona toringina nanga kimu tuku naa mundundu lemo yu paa makilipe omo konopu naa lembo, paa molo," nimu.

²⁶ Wali kite yupoko pakera omba purumu wali Jisas yunge lombili andolima altoko Tomas kinye waye ulkena tuku moloringi. Eno ulke moloringimu nangapema pali ingi tiko lok toringi nalo Jisas enonga imunana omba angilipelie, "Goteni nokopili eno konopu u nipili molaio!" nimu. ²⁷ Nimbelie yuni Tomasindo nimbeindo, "Nunge ki tundumuni nanga kimu lope tendekolio kanowi! Nanga lambona nunge kimu lope tendekolio kanowi! Kanokolio na makilipe koinjo manda naa molombalo ningo naa pilko, paimbo makilipe koinjo moromo ningo ipuki tiwi!" nimu.

²⁸ Tomasini yundo nimbeindo, "Nanga Awilimu, nanga Gote," nimu.

²⁹ Kano wali Jisasini yundo nimbe tipelie nimbeindo, "Na kanokolio paimbo makilipe koinjo moromo lepamo ningo ipuki tirino. Na naa kanokolio yu paimbo makilipe koinjo molorumu kinye we moromo ningo ipuki tinge imboma eno malo," nimu.

Jononi i buk torumumunga pulumu nimbe tirimu ungumu

³⁰ Jisas lombili andolima kanoko molangei Jisas yuni ulu enge nili awini terimu, kano uluma pali i bukuna naa tondu, pokore kau tondu. ³¹ Nalo Goteni eno nokopa kondombalo iye te mundumbo

nimbe panjirimu iye Kraist akumu Jisas orumu ningo pilko, yu Gotenga malo ningo ipuki tingei nimbo i bukumu tondu. Aku teko ipuki tikolio Jisasini enonga nimbe tenderimumunga eno waliwalima molko kondoko kau pangei nimbo i buk tondu.

21

Yu lombili andoli kite yupoko pakerando, oma munena oma awini omba tuku pupili liengei nimu wali likolio, yu Jisas ningo kanoko imbi tiringi ungumu

¹ Altopa walite Jisas Nomu Taiberias aku nomumunga imbi te Galili kanomu aku nomu kulendona eno yu altoko kanangei nimbe lombili andolima moloringina orumu. Orumuna kanoringi temanemu i tepa, ² Saimon Pita kinye, Tomas yunge imbi te Didimus yu kinye, kombu Galili distrik Kana taun iye Nataniel kinye, Sebedi malo talo kinye, lombili andoli iye talo kinye, eno tendekuna maku toko moloringi. ³ Saimon Pitani Jisas lombili andoli marendo nimbeindo, “Na oma koropo tomboi puro,” nimu wali pilkolio lino waye pamolo ningolio, nona andoli sipina ola pungo, nomuna pungo oma munema ipu leli nona munduliko andoko kombu tangondokolio nalo oma te naa toringi. ⁴ Ena mundi wendo ombai terimu wali Jisas no kulendona angilerimu nalo lombili andolimani yu Jisas, ningo kanoko imbi naa tiringi. ⁵ Jisasini eno waltindipelie nimbeindo, “Nanga imboma, oma mare tongeya?” nimu. “Mare naa tomolo,” ningi.

⁶ Yuni nimbeindo, “Oma munemu imbo kindo tipe nona mainye mundeio! Mare linge,” nimu. Yuni nimu ulu tiringi wali oma paa awini munena tengepeya terimu kolo sipina winjiko ola lingei pereringi.

⁷ Aku terimu ulu kanopalie Jisas yunge konopu mondorumu lombili andoli iye-muni Pitando nimbeindo, “Neya iye linonga Awilimu lepamo,” nimu. Aku nimu ungu pilipelie Saimon Pita yunge wale pakoli ola pakorumumu kongono tembaindo kulupe noirimumu kelep lipe pakopa puke topa nona mainye pumbe no lepa kulendona wendo purumu. ⁸ Eno

no kulendona nondoko pungeimunga 100 mita mele lerimuna we lombili andolima sipina oma tengepeya tepa perimu mune kunduko meli Pita lombili akilko puringi. ⁹ No kulendona wendo pungolio kanoringi wali tipe te nomba perimuna oma mare kalopa panjirimuna kanoko, bret kaloli mare noirimuna kanoringi. ¹⁰ Jisasini enondo nimbeindo, “Andi oma liko meko oromelemanga mare meko waio!” nimu.

¹¹ Kano wali Saimon Pita sipina ola pumbe oma perimu munemu kundupe meli no kulendona wendo orumu. Oma mune tengepeya terimu. Oma munena tukundo 153 oma paa awilima perimu nalo mune tungu naa nimu. ¹² Jisasini enondo nimbeindo, “Langi ongo naio!” nimu. Lombili andolimani i iyemu yu paimbo linonga Awilimu lepamo ningo konopu leko teni nu nariya ningo waliko naa pilingi. ¹³ Jisasini plawa kalolima lipe omama omba lipe eno moke tepa tirimu.

¹⁴ Jisas kolopalie makilipe koinjo molopalie i tepa molorumu, oi wali talo yu makilipo ola we moro mele kanangei nimbe lipe ondorumu mele imu wali yupoko tipe terimu.

Jisasini Pitando nimbeindo, “Nanga sip-sipima langi tindiwi,” nimu ungumu

¹⁵ Langi nongo pora tiringi wali Jisasini Saimon Pitando nimbeindo, “Jon malo Saimon, i iyemani na konopu mondromele mele mainyendopa, nuni na konopu mondorono mele paa olandopaya?” nimu. Pitani topondopa nimbeindo, “Awilimu, paimbo nani nu konopu mondoro kanorono,” nimu. Jisasini nimbeindo, “Aku lemo, nanga kongi sipsip waloma langi tindiwi!” nimu. ¹⁶ Jisasini altopa wali talo tipe nimbeindo, “Jon malo Saimon, paimbo nuni na konopu mondorononje moloya?” nimu. Pitani topondopo nimbeindo, “Awilimu, paimbo nani nu konopu mondoro kanorono,” nimu. Jisasini nimbeindo, “Aku lemo, nu nanga kongi sipsip-ima tapu tendewi!” nimu. ¹⁷ Wali yupoko tipe Jisasini Pitando nimbeindo, “Jon malo Saimon, na konopu mondoronoya?” nimu. Jisasini wali yupoko tipe na konopu

mondoronoya nimbe waltindirimu ungu pilipelie Pitani nando ambe telka wali yupoko tipe i ungu nimonje konopu lepalie nimbeindo, “Awilimu, nu uluma pali kanorono. Nani paimbo nu konopu mondoro nu kanorono,” nimu. Jisasini yundo nimbeindo, “Aku lemo, nuni nanga kongi sipsipima langi tindiwi! ¹⁸ Nani nundo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Oi nu kelo iye molkolio wali nu nunu waimbele panjiko, nu nunu tenga puni konopu lekolio purunu, nalo nu anda lekolio nunge ki talo tinio tinio wali iye teni lupe nunge waimbele panjindipe, nu naa puni tenio kombuna mepa pumbelo,” nimu. ¹⁹ Jisasini i ungu iko torumu Pita tonge kolombalo wali Gotenga imbi lipe ola mundumbelo ulumundo nimu. Aku tepa nimbelie yuni Pitando “Na lombili owi!” nimu.

Jisasini konopu mondorumu lombili andolimundo nimu ungumu

²⁰ Pitani topele topa Jisasini konopu mondorumu lombili andolimu kanorumu wali akilio akilio elo lombili orumu. Pitani kanorumu iyemu yu oi Jisas peya langi nongo moloringi wali yu Jisas molorumuna nondopa molopalie nimbeindo, Awilimu, linonga iye narini nu opa pulema lipe timbeloya nimu kano iyemu. ²¹ Pitani kano iyemu kanopalie Jisas waltindipelie nimbeindo, “Awilimu, iye damu ambe tembaloya?” nimu.

²² Jisasini topondopa nimbeindo, “Na kelepo yando omboindo yu oi koinjo molopili nindu lemo nunge kongonomuya? Nu na lombili owi!” nimu.

²³ Jisasini aku tepa nimu ungu pilkolio ungu te anjo anjo angenupilima ningo tiringi mele i tepa, “I lombili andolimu naa kolombalo,” ningi. Nalo Jisasini yu naa kolombalo ungu naa nimu. Aku molo. Na kelepo yando omboi wali yu oi we koinjo molopili nindu lemo nunge kongonomuya nimu.

²⁴ Kano lombili andolimu yuni aku ulu wendo orumuma pali kanorumu mele nimbe tipe bukuna torumu. Kano iyemu lino pimolo yuni kanorumu mele nimbe tirimomu paimbo nimo nimbo pimolo.

²⁵ Jisasini ulu awini terimu. Terimu uluma pali bukuna tolemalanje i mai kombuna tengepeya telka buk akuma manda naa noilimala.

**Jisasini Nanga Kongonomu
Tendepaio Nimbe Lipe
Mundurumu Iyemanga
Ungumu
Aposel
I Ungu Torumumunga
Ungu Pulu Mare**

Jisas kolopa makilerimu wali yandoko yandoko Jisas ipuki tiringi imbomani teringi ulu akuma Lukuni topa panjirimu.

Lukuni torumu ungu mare i tepa: Pita kinye Pol taloni ungu mane tiko kongono teringili. Mini Kake Teli omba terimu uluma. Jisas ipuki tiringimani andoko Jerusalem tiye kolko ungu tukume nilko pungolio Rom kombu wendo oringi wali imbo awini konopu topele toko Jisas ipuki tiringi. Tapu iyemani Israel imboma kinye enonga wendo imboma kinye lupe lupe naa pungo konopu tendekuna pupili molangei ningo amenge teringi. Jisas ipuki tiringi imbomani molko kondoringi nalo imbo mareneni eno liko mindili tiringi. Ungu mare i tepa peremo.

Mini Kake Telimuni nu tope tipili nu kape imbomando ungu tukume andoko ningo tiwi nimbe Goteni nu tepa enge tipili.

Pulu polopa torumu ungumu

¹ Iye awili Tiopilas, Jisasini pulu polopa uluma tepa imboma ungu mane tipe aku uluma terimu mele oi buk tenga toru kanomu. ² Oi uluma pulu polopa telipe pumbelie altopa andopa kelepa mulu kombuna altopo nondopo olando pumbo lepamo nimbe lipe manjipelie nimumuni yunge kongono tendepangei nimbe kongono tipe mundurumu iye aposelema oi aku teko teangei nimbe kanopa ltimu iyema Gotenga Mini Kake telimuni Jisas yunge konopundo omba molopa lipe taporumu kinye Jisas yuni kanopa ltimu iyema i teko i teko teaio nimbe ungu mane tirimu. ³ Jisas yu kano ono kombuna makilipe ola molopalie nimumuni yunge kitipi

kanoli iyemando na paimbo makilipo ola molondu mele kanoko imbi tiengei nimbe eno moloringina yu pumbe eno kanoko molangei ulu mare terimu. Yu walite walite nimbe eno moloringina omba mona molopa Gote iye awili kamako kingimu molopa kombu nokoromo mele nokombalo unguma eno nimbe tirimu. Aku ulu tepa molopili wali 40 omba purumu.

Jisasini Mini Kake Telimu ombalo enoni linge nimbelle mulu kombuna olando purumu

⁴ Kelko yunge kitipi kanoli iyema ongo nombeya teringi wali Jisas yuni i ulu teaio nimu. “Eno lemo Jerusalem kombu tiye oi naa kolaio, nalo nanga Arani tipe kaloli te timbelo nimbo niu kanomu Arani paa timbo nimbe mi lerimu kani akumu nokoko molaio. ⁵ Arani timbelomundo nani oi i tepo niu. Jononi eno imbononi no ltindirimu, nalo wali pokore omba pumbelo kinye Goteni yunge Mini Kake Telimuni eno liengei tipe mundumbelo,” nimu.

⁶ Altoko walite, kongono tipe munduli kano iyema Jisas kinye popo tiko nombeya tekolio wali, Jisas yundo waliko pilkolio ningei, “Awilimu kinye walimunga nuni Israel imboma oi moloringi mele altoko enongano molangei Rom gavman mainye pupili Israel imbomani enongano Gavman altoko lengei ningolio nu linonga king iye kamako manda molonioya?” ningi.

⁷ Kano teko ningi wali Jisasini ungu pundu topa nimbei, “Waimu Arani yunge wai lipe panjirimo. Imunga aku uluma te wali wendo ombalo aku ungu eno manda naa pilinge. ⁸ Nalo Gotenga Mini Kake Telimu enonga konopundo ombalo aku wali eno enge tipelie eno nanga ungu nimbe mendepa andoli iyema molonge. Aku ungu ningo tilko andongemu lemo Jerusalem kombu awilimu kinye Judia kinye Samaria mai kombu palinga tukundo kinye we mai kombu undukana palinga ningo andoko tinge,” nimu.

⁹ I kano ungu nimbe pora tirimu kinye kanoko angilengei Goteni yu muluna olando ltimu. We kanoko angilengei kau kupe kake teni omba lipe lopeke terimu.

¹⁰ Kano purumu mele muluna olando tiko kanoko angilingi. Kano wali moloringilina maa torumuna maminye kake teli pakoringili iye talo wendo ongolo eno angilingi kongondona angilingili.

¹¹ Aku oringili iye talonga teni nimbei, “Eno Galili iyema eno ambe telka muluna olando tiko kanoko dana angimeleya? I Jisas enonga imunana Goteni muluna olando limo kano iyemu kelepa eno limbei muluna yando ombalo wali kape enoni kanonge kano tepala muluna yando ombalo,” aku tepa nimbelie, nimu wali puringili.

¹² Kano wali kongono tipe munduli iye kanoma unjo oliv pangi kanomu munduko tiye kolko Jerusalem kombundo yando oringi. Aku mai kembomu kinye Jerusalem kinye paa nondopa mele lerimu aulke ponjilimu.

Judas Iskariotenga iye te kolo wangopa molopili ningo kanoko ltingi

¹³ Jisas mulu kombuna olando purumu kinye yunge kongono tipe munduli iye kanoma Jerusalemendo yando ongo tuku pungolio ningimuni enonga ulke oi peringi kano ulkemunga kiripi olana pungo moloringi. Aku ulkena peringi iyemanga imbi i tepa Pita, Jon, Jems kinye Andru poko, Filip kinye Tomas talo, Batolomyu kinye Matyu talo, Alfius malo Jems. Lino Israel imboma linongano gavman molamili ningo Rom gavman kinye opa tiringi manga pupu te imbi Selot aku talapemunga iye te imbi Saimon kinye Jemsinga malo Judas. Iye ¹¹ aku poko ulkena peringi. ¹⁴ Aku kanona eno pali liko nombeya teko konopu tendekuna pupili Gotendo konge teko moloringi. Aku moloringina ambo mare kinye Jisasinga anumu Maria kinye yunge angenupili akuma peya molko Gote konge teringi.

¹⁵ Wali pokore omba purumu kinye pele Jisasinga ungumu pilko lombilingi imbo ¹²⁰ nombeya teko moloringi kinye Pitani ola angilipolie aku imbomando i tepa nimu: ¹⁶ “Nanga imbo ango kame, Mini Kake Telimu King Devitinga konopundo omba molopalie tope tirimu kinye Devitini altopa wendo ombalo ulumu nimbe topa

bukuna panjirimu ungumu aku paimbo kere memo. Aku ulumu paa wendo omo. Aku ulumupe Judasini Jisas yu opa pule iyema lipe timbelo ungumundo Devitini oi nimu kano ungumunga pulumu oi wendo omo. ¹⁷ Judas yu lino kinye peya molopo kongono peya tepo molorumulu kanomu. Nalo kinye iye te yunge kongono kolo wangopili,” nimu.

¹⁸ (Aku iye Judas yuni tepa kenjirimumunga yu kou tiringi kanomuni mai te pame tepa ltimu kinye yunu unjona uku torumu kinye yu maina mainye topa mundupe yunge olo panamu tuku nimbe pali lumbira topa mundupe omba wendo purumu. ¹⁹ Jerusalem moloringi imboma palini Judas aku terimu ungu temanemu pilko kanoko tekolio enonga imbo unguna kano kombumu imbi tiko Akeldama ningi. Aku ungumunga pulumu i tepa: Yokoli Ondoli Maimu.)

²⁰ Pitani ungu kanomu nilipe pumbelie nimbei, “I wendo ombalo ulumu oi Devitini kunana bukuna i tepa nimbe topa panjirimu:

Yunge ulkemu ku lepa we angilipili.

Akuna imbo te naa peyangi!

nimbe moromo kanomu. Kunana te kape i tepa kala:

Imbo te yunge kongono kolo wangopa tepili! *(Sng 69:25, 109:8)*

nimbe moromo kanomu.

²¹⁻²² Imunga kinye i ungu talonga te oi kere memo, akumunga te kape kamukumu kere mepa wendo opili teamili! Oi lino iye ¹² molorumulu. Nalo i nio iye pokonga te mainye purumu. Akumunga yunge kombu kolo wangopa molopili iye te imbi topo kanopo liemili! Aku iye kanopo limolomu i tepa molorumu mele kombu lipe molopili: Oi Jononi pulu polopa imboma no ltindirimu mele kape, altopa yandopa yandopa Iye Awili Jisasini uluma tepa unguma nimbe molopalie kelepa lino mundupe tiye kolopa mulu kombuna olando purumu mele kape, aku uluma pali wendo orumu mele kanopa limo kinye waye tapu topo andorumulu aku iyemanga te imbi topo kanopo liemili! Aku kanopo limolo iyemu yuni Jisas ono kombuna makilipe wendo orumu mele

kape kanopa teli iyemu. Aku ambe telka lino waye koniye lepo andopo imboma temane topo nimbo timolo mele,” nimu.

²³ Pitani aku tepa nimu kinye waye moloringi imbo kanomani iye talo kanoko ltingi. Iye tenga imbi Josep, aku iyemu yunge imbi talo leringila, te Barsabas, te Jastus ningi. Iye te kanoko ltingimu aku iyemunga imbi Matias. ²⁴⁻²⁵ Aku iye talo kanoko liko mondokolio Gotendo konge i teko teringi: “Awilimu, nuni imbo palinga konopuma kanoko imbi tirino kanomu. Kinye Jisasini aposel kongono tipe mundulimu Judasini tepili nimbe tirimu nalo yuni aku kongonomu mundupe tiye kolopa yunge ulu kalaro terimumunga yu yunu kolorumu. Imunga kano kongonomu kolo wangopa tepili iye te nuni kinye iye i talonga imunana imbi toniomu lino liko ondowi,” ningo konge teringi. ²⁶ Kano wali iye talonga imbi talo manda leko pipia gomo talonga tokolio kinye mingina tuku munduringi. Kelko mingimu ambolko lopelape tenderingi wali Matiasinga imbimu kiyendo wendo orumu. Kano kinye oi Jisasini lipe mundurumu iye 11 moloringi kanoma kinye peya molopa kongono tapu topa tepili ningi. Aku teringimunga kelepa lipe popo tipe kongono iye tipe munduli aposel 12 oi moloringi kano mele altoko aku teko moloringi.

2

Gotenga Mini Kake Telimu mainye orumu

¹ Jisas kolopa makilipe muluna olando purumu waimunga yando ningolio kinye wali ki talo talo pakera omba purumu kinye Pentikos waimu wendo orumu. Aku waimunga Jisas ipuki tiringi imboma pali kombu tendekuna liko nombeya teko moloringi. ² Kano wali walitikale kau muluna ola poporome mele ungu te ombalie ungu nimo kano mele nilipe mainye orumu. Aku wali ulkena nombeya teko moloringi imbo kanomani palini neya aku nimu ungumu pileringi. ³ Kano kinye ne ungumu alumelu tipe alimbili melema elkemalke topa wendo orumuna kanoringi. Aku tipe alimbilima ongo imbo

te te ningo moloringi. ⁴ Kano kinye Jisas ipuki tiringi kano imbomanga konopundo Gotenga Mini Kake Telimu tukundo omba molopa manda tenderimu. Kano kinye Gotenga Minimuni imbomanga konopundo yu mele mele molopalie tope tirimu kinye imbo ungu lupe lupe awi teli oi naa pilko naa nilima neya aku wali pulu polko ningei liko anjiringi.

⁵ Juda imboma, mare oi ongo ulke kombu awili Jerusalem nombeya teko moloringi kinye aku ulumu wendo orumu. Aku imboma eno Gote wale pakoromele imboma. Enonga moloringi kombu malio imbo lupe lupema peya pali molkolio aku imboma munduko tiye kolko Jerusalem tukundo oringi. ⁶ Kano poporome awili mele ungumu pilkolio kano imboma maku tokolio enonga imbo ungu lupe lupema Jisas lombili andoli iyemani ningina pilkolio eno konopu awi teli liko munduringi. ⁷ Aku imbomani ereye ningo konopu awi teli lekolio ningei, “Aa, i ungu lupe lupe nimele imbomape eno Galili imbomanje? Nalo Galili imbomani ungu tendekumu nimele kanomu. ⁸ Imunga lino piltimolo, kinye lino te te nimbo imbo ungu lupe lupe nimoloma ambe teko pilkolio nimelenje. ⁹⁻¹¹ Lino kombu Partia kinye Mindiya kinye Elam kinye Mesopotemia kinye Judia kinye Kapadosia kinye Pontus kinye Esia kinye Frigia kinye Pamfilia kinye Isip kinye Libia tukundo Sairini kombu nondopa Itemo kombuma kinye Rom kombu kinye Krit kombu kinye Arebia kombu kinye aku kombu lupe lupemanga molopo omolo imboma moromolo. Lino Rom kombu tiye kolopa orumuluma Judia imboma kape imbo lupemani molopolio Judia imbomanga ulu puluma mane lipo teremolo imboma. Lino yu mele mele linonga imbo ungumani Goteni ulu enge nili teremomando nimelena piltimolo,” ningi. ¹² Eno kano araya ningo pilko tudukolio enonga nendo yando ningei, “I ulu pulu ambele tenje,” ningi.

¹³ Nalo imbo mareni Jisasinga ungumu pilko lombilingi imboma ungu kondowa ltindikolio ningei, “Imbo ima no enge nili nongolio loi leko keke lepo toromele,”

ningi.

Pitani imboma ungu nimbe tirimu

¹⁴ Kano wali Pita kinye kongono tipe munduli iye aposel 11 kinye peya ola angilingi kinye Pitani imbomando kere anga topa ungu ola nimbelie nimbei, “Linonga Judia imboma kinye eno Jerusalem moromele imboma kinye i wendo oromona teremolo ulumunga pulumu eno nimbo temboi wamongo komu tendeko pileio nimu. ¹⁵ Eno imbomani lino lowi lepo keke lepo toromolo konopu ltemele nalo aku molo. Kinye otili oi nain klok kau, imunga ena wai akuna imboma no naa noromele kanomu. ¹⁶ Kinye wendo oromo ulumunga i tepa ombalo mele oi Gotenga profet iye Joeleni i tepa nimbe topa panjirimu; ¹⁷ Goteni nimbeindo:

Peyalime waimu wendo ombalo kinye nani nanga Minimu imboma pali no mele ondopo timbo.

Aku walimunga enonga lemenali marenali nanga ungu nimbo munduromu pilkolio yandoko imboma ningo tinge.

Enonga iye wenepomani mongo indi kumbu tenge.

Aku wali enonga iye pulumani kape uru kumbu tenge.

¹⁸ Imunga neya aku walimanga nanga kongono kendemande imbo mainye mololima kape peya nanga minimu ondopo timbo. Aku kinye nanga nimbo munduro ungu yandoko ningo tinge.

¹⁹⁻²⁰ Awilimunga pa awili teremo wai awilimu oi wendo naa opili kau nani muluna ola kinye maina mainye ulu enge nilima eno kanangei nimbo lipo ondopo tembo.

Aku ulumunga maina mainye yokoli kinye tipe kinye ilio awili kinye ulu enge nili akuma wendo opili nimbo. Kelepo muluna pala enamu tumbulu topa olimu yokoli tepili nimbola.

²¹ Aku wali Iye Awilimunga imbi leko konge tenge imboma nani tepo lipo tukundo limbo, *(Jol 2:28-32)*

nimbe Goteni nimu nimbe Gotenga nimbe munduli ungu nimu iye profet Joeleni aku tepa nimu.

²² Imunga eno Israel imboma i ungumu eno nimbo timboi tero kani wamongo pileio! Nasaret iye Jisas yu paimbo Goteni kanopa lipe imbi topalie lipe mundurumu iyemu ningo kanoko imbi tengei nimbe Goteni yu lipe tapondorumu kinye enonga mongo pala ulu enge nilima terimu. Aku uluma eno kanoko pilingi kanomu.

²³ Akumunga enoni aku iyemu kinye pele tenge uluma Goteni oi lipe manjirimu. Goteni i tepa wendo opili nimbe lipe manjipelie iye imu eno Israel imboma tirimu kinye teko kenjiringi imbomani enonga liko tapondoko yu tangei ningo enonga kindo tiringi. Aku kinye enoni yu unjo polopeyana pirimuni toko uku toko kamukumu toko kondoringi kinye yu kolorumu. ²⁴ Aku toringi nalo Goteni kamukumu maina naa pepili nimbe topa makinjirimu. Kololi ulu pulumuni yu lipe ka tepa kamukumu manda naa ambolorumu. Gote yuni tepa lipe wendo ltimu. ²⁵ Oi molorumu iye kamako King Devitini kape iye imuni altopa tembalo mele oi ungu te nimbe panjirimu mele i tepa,

Iye Awilimu waliwali nanga kumbekere-ena moromona kando. Yuni na lipe tapondombaindo nanga ki imbondo omba moromomunga melteni na manda umbuni naa timbelo.

²⁶⁻²⁷ Akumunga na kaimbo kondopo moro. Imunga na konopu tipo molopo nanga kerena unguma nio. Gote nuni nanga minimu imboma kolko purumele kombuna munduko tiye naa kolkono,

nunge kake teli iye onomu we puru pupili ungu naa nino.

Akumunga lipo manjipolio nanga kangimu kinye minimu kinye peya na mele pengamu limbo nimbo nokopo moro.

²⁸ Gote nuni na koinjo molopo kau pumbo aulkemu liko ondorunu. Nu na kinye tendeku tiko moloniomunga na konopu awili timbo, *(Sng 16:8-11)*

nimbe Devitini aku tepa nimu.

²⁹ Akumunga, imbo ango kame i ungumu paimbo nio. Linonga ara kaue Devit oi kolorumuna ono teringi. Yunge ono kombumu linonga kombuna lerimu lemo. Aku lemope yuni nunge kake teli iye onomu purupupili ungu naa ninu ungu naa nimu. Akumunga aku nimu ungumu yu yunundo naa nimu ltemo. ³⁰ Nalo yu Gotenga nimbe munduli ungu pilipe yando nimbe tili iye profet molorumu kinye Goteni Devit yundo nimbei nuni maina imbo te nu kolo wangopa iye kamako kingimu molombalo nimbelie paa paimbo aku tembo nimbe enge nimbe nimu mele pilerimu. ³¹ Devit yu Gotenga iye profet molopalie altopa wendo ombalo mele oi lipe manjipelie i tepa nimu, Goteni yunge minimu imbo kolko purumele kombuna mundupe tiye naa kolopa yunge onomu purupupili ungu naa nimbelo. Aku nimu ungumu Goteni kanopa lipe imbi topa mundurumu iye Kraistindo yu kelepa kolopalie makilipe ola molombalo unguundo nimu. ³² Imunga paimbo Goteni iye Jisas ono kombuna topa makinjirimu, aku ulumu lino kanorumulu mele nimolo. ³³ Aku ono kombuna topa makinjipelie Gote yunge imbo kindo lipe mondorumu. Akuna molopalie Lapani Mini Kake Telimu oi timbo nimumu yu tirimu. Kelepa yuni lipelie kinye yando tirimo. Kinye i oromo mele kanoko imbi tiko piltimele. ³⁴⁻³⁵ Devit mulu kombuna olando naa purumu nalo yuni nimbeindo,

Awilimuni nanga awilimundo nimbei,

‘Nunge opa pule imbomani nunge ungu tenge pilko molangei nimbo topo mainye mundumboindo i teli oi nu nanga kombu pengando ongo molani,’ nimu, *(Sng 110:1)*

nimbe Devitini aku tepa nimu.

³⁶ Akumunga kinye eno Israel imbo pali i teko liko manjeio: I iye Jisas enoni unjo polopeyana toko uku toringi. Aku iyemu Goteni yu iye awili molopili nimbe, yu imboma nokopa kondopili nimbe kanopa lipelie iye Kraist molopili nimu iyemu mromo,” nimbe Pita aku tepa nimu.

Imbo paa awini konopu topele toko no ltingi

³⁷ Aku teko teringi mele Pitani aku tepa nimu ungumu pilkolio imboma eno mini ltekolio enoni Pita yu kinye Jisasini kongono lipe mundurumu iye aposel we angileringi kanoma enondo ningei, “Ango kame, kinye lino ambe teamiliya?” ningi.

³⁸ Pitani kano imboma enondo nimbei, “Eno Goteni enonga ulu pulu kerima kanopa kulu tondopili ningo enonga teko kenjirimele ulumanga konopu liko munduko konopu topele tokolio na Jisas Kraistinga imbomu molambo ningo no lieio. Aku tenge wali Goteni Mini Kake Telimu eno we timbelona liengei kala. ³⁹ Oi Goteni Mini Kake Teli timbo nimumunga akumu eno kinye enoni kalko linge imboma kinye imbo kombu tulemanga mromele imboma kinye eno palindo nimu. Awilimu linonga Gote yuni nimbei nanga imboma molangei waio nimbo imboma pali Mini Kake Telimu timbo nimu nimbe Pitani aku tepa nimu.

⁴⁰ Ungu lupe lupe awi teli enoni pilengei nimbe lepi lepi topalie nimbei, “Ya maina imbo molko kenjirimele manga Goteni eno umbuni timbei teremo kani yuni lino umbuni naa tipili ningo konopu topele toko molaio,” nimu. ⁴¹ Kano kinye Pitani nimu ungumu pilko ltingi imboma no ltingi. Neya aku walimunga Jiasinga ungumu paimbo ningo pileringi imbo talapemunga tukundo imbo 3,000 mele olandopa purumu.

⁴² Kano kinye ungumu pilko liko no ltingi imboma iye kongono tipe munduli iye aposelemanu ungu mane tiringima pilko imbo angenupili kinye tendekuna manda molko, peya tapu toko langi mongo nongo, Gote imbi kapi ningo konge teko moloringi.

Kraistinga imboma konopu tendeku tiko moloringi

⁴³ Jisasini yunge kongono tendepaio nimbe kongono iye lipe mundurumu iye aposelema Goteni lipe tapondorumu kinye ulu enge nilima teringimunga imboma pali pipili kolko mini lteringi. ⁴⁴ Jisas Kraist yu paimbo ningo liko manjiringi

imboma pali tendekuna molko enonga melema enono yu mele mele noiemili ungu naa ningo linonga popo tipo noiemili ningo tendeku tiko moloringi. ⁴⁵ Enonga mai kinye mele noiringima yolo liko kou liko mele molo lerimu imboma kou moke teko tiringi. ⁴⁶ Waliwali Gotenga ulke tempelena pungo maku toko enonga ulke malio pali peya andoko langi peya namili ningo konopu penga pepili konopu tiko langi nongo ⁴⁷ Gote kapi ningo imbi ambolko ola liko moloringi. Aku wali imbo wemani eno pali kanoko penga pilingi. Ulu pulu kerimanga konopu liko munduko konopu topele toko Jisasindo lino liko tapowi ningi imboma Awilimuni yunge imboma molangei nimbe waliwali tukundo tukundo ltimu.

3

Kimbo keru lerimu iye te Pitani tepa koinjo ltimu

¹ Imboma Gotenga ulke tempelena ena 3 klok pungo Gote konge nipula teringi mele walite Pita kinye Jon talo kano ena mongomunga Gote konge tengilindo puringili.

² Kano kinye iye kimbo keru leli te akuna molorumu. Anumuni olo tuku kimbo keru lelimu merimu. Aku iyemu yu imbo ongo Gotenga ulke awili tempelena tukundo pungema konge tepa kou tieio nipili ningo waliwali meko ongo Gotenga ulke awili tempel kere pulu te imbi tiko Paa Penga ningi kanona mondopula teringi.

³ Kano iyemu akuna molopili Pita kinye Jon talo ongo Gotenga ulke tempelena pungili puringili. Kano kinye yuni elo konge tepa kou mare mengele tielio nimu.

⁴ I tepa nimu wali Pita kinye Jon taloni yu wamongo neme neme ningo kanokolio Pitani i tepa nimu, "Nuni ilto kanowi," nimu.

⁵ Kano wali yuni kou tingilindo nimbele konopu lepalie elo kanorumu.

⁶ Kano terimu kinye Pitani nimbei, "Na kou kape tendekure paa naa mendu nalo mele te meromu nu timboi tero. Akumu lemo Nasaret Iye Jisas Kraistinga imbina nu ola angilkono andowi nio," nimu. ⁷ Aku ungu nimbelie yunge imbo kimu ambolopa lipe ola anjirimu kinye walitikale yunge kimbo talo enge nimu.

⁸ Yu po nimbe ola pumbe ola angilipe pulu polopa andopa molorumu. Aku tepalie iye talo kinye peya tapu toko Gotenga ulke tempelena tukundo puringi. Yu kimbo kambulupe puke tolipe Gote kapi nilipe tukundo purumu. ⁹ Yu kimbo kambulupe Gote kapi nilipe orumu ulu imbo palini kanoringi. ¹⁰ Aku ulu kanokolio, yu waliwali Gotenga ulke tempel kere pulu Paa Penga nilina mainye molopa kou konge teremo iye kanomu oromo ltemo ningo liko manjiko pungu pungu ningo mini lteringi.

Pitani ulke tempelena ungu mane tirimu

¹¹ Kimbo keru lerimu iyemu ola angilipe Pita Jon talo ambolorumu kinye kanokolio imbo palini mini lteko lkiko ongo Gotenga ulke tempelena Solomononga ningo ulke kere pulu takoko yandoko ltingina Pita Jon talo kinye iye kimbo keru lerimumu kinye moloringina eno ongo maku toringi.

¹² Aku ulu teringi kinye Pitani kanopalie imbo akumando nimbei, "Eno Israel imboma, ambe temona i wendo oromo ulumu kanokolio konopu awini liko mundurumeleya? Ambe temona enoni ilto taki leko kandomeleya? Iltoni iltonga enge teni iye imu ola angilipe pupili ningele konopu ltemeleya? Aku paa molo. Molo iltoni Goteni kanopa penga pimo ulu pulu te tembolona iye imu teko koinjo lingele konopu ltemeleya? Aku paa molo kala. ¹³ Nalo Abraham, Aisak, Jekop poka kinye linonga we ara kaue kame akumani linonga Gote ningo popo toringi kano Gote yuni yunge kongono iye Jisasinga imbimu ambolopa lipe ola mundurumu. Aku iyemu eno Israel imbomani yu tangei ningo yu Rom Gavman iyemando liko tiringi. Aku teringi kinye Rom iye awili Pontius Pailateni nimbei, Yuni ulu te temo nimbo naa kandomunga yu pupili nimu nalo enoni yu tangei ningo liko umbulu tiringi. ¹⁴ Iye kake teli tumbi nilimu yu umbulu tiko, kelko aku iyemunga kolo wangopa imbo topa kondoli iye te ka ulke wendo omba pupili niwi ningi kanomu.

¹⁵ Koinjo mololi ulumunga pulu iyemu toko kondoringi nalo Goteni imbo ono kombuna topa makinjirimu. Imunga

aku terimu mele iltoni kanorumbulu. ¹⁶ Jisasini manda tepa koinjo limbelo nimbo ipuki enge nimbo timbolomunga iye eno kanoko imbi tirimele imu koinjo pumo. Jisas kinye enge peremo nimbo yu ipuki tipolo yunge imbi lipo anjipo konge tembolo. Aku tepolio yuni iye imu manda tepa koinjo limbelo nimbo ipuki timbolomunga iye imu koinjo pumo mele enoni kandomele.

¹⁷ Paimbo, imbo ango kame, eno kinye enonga iye nokolima kinye enoni naa liko manjikolio Jisas toko kondoringi. ¹⁸ Nalo aku ulu tembalo mele oi Goteni wendo opili nimbe nimu mele paa wendo orumu. Aku ulu wendo ombalo mele Gote yuni yunge ungu nimbe mundulimu pilko yandoko ningo tiringi iye profetemando i tepa nimu: Nani imbi topo lipo mundumbo iyemu mindili paa nomba kolombalo.

Aku tepa nimu kano mele eno nanga ungumu piltimelemanani paa paimbo teringi aku tepa wendo orumu. ¹⁹ Akumunga kinye enonga teko kenjirimele ulumanga konopu liko munduko konopu topele taio. Aku tekolio Gote moromona waio. Aku tenge wali Goteni enonga ulu pulu kerima kamukumu mundupe tiye kondopili. Aku ulu tenge kinye Iye Awilimuni eno tepa enge tipe koinjo molaio nimbe ²⁰ eno molongena yuni oi kanopa lipe eno lipe taponadopili nimu iye Kraist imu eno timbelo. Aku timbelo iyemunga imbi Jisas. ²¹ Goteni melema pali koinjo pupili nimbelo walimu wendo ombalomunga kinye i teli oi aku Jisas yu mulu kombuna nokopa moromo. Ungu kanomu oi Goteni nimbe panjirimu mele kelko yunge iye kake teli profetemani yando ningo tiringi. ²² Aku ningo tiringi mele, oi Mosesini i tepa nimu,

Awilimu enonga Gote na yunge iye profet moro mele enonga angena te na kolo wangopa yu Gotenga profet iye molopili nimbe kanopa limbelo. Aku nimbe munduli ungu nili iye profetemu yuni nimbelo mele eno paa pilko lengei.

²³ Eno aku iye profetemunga ungu naa pilinge imboma

Gote yunge talapena naa molangei nimbe Gote eno topa kondombalo. (Lo 18:15,18-19)

²⁴ Kinye wendo oromo ulu akumu oi moloringi iye Gotenga iye profetemani pali ungu ningo tiringi mele kinye wendo oromo kani eno konopu topele taio. Gotenga ungu nimbe tirimuna kere ltimu iye profet Samuel kinye yandoko yandoko moloringi iye profetemani pali aku teko ningi. ²⁵ Imunga kinye oi Gotenga iye profet molkoliomani Goteni mi lepa timbo nimu ulumu altopa wendo ombalo ningi unguma, kinye wendo oromo akumu enonga nimbe wendo oromo. Oi enonga kolenale kinye Goteni nimbe panjirimu unguma kinye enonga nimbe wendo oromo. Goteni eno oi pulu mondopa kalopa ltimu iye Abrahamendo i tepa nimu,

Nuni menio iye teni tembalo ulumuni maina imboma pali molko kondonge, (Stt 22:18, 26:4)

nimu. ²⁶ Goteni yunge kongono iyemu eno Israel imboma lipe taponadopili nimbe kumbe lepa tipe mundumbelo. Akumunga Eno Israel imboma enonga teko kenjirimele ulumanga konopu liko munduko konopu topele toko aku uluma tiye kolaio. Eno te te nimbe konopu topele tondopili nimbe eno molongena yunge kongono iyemu oi kumbe lepa lipe mundumo. Aku kano iyemuni eno molko kandangei nipili Goteni aku terimu," nimu.

4

Juda imbomanga kaunsil iyemani Pita Jon talo kot tendeko ka tiringi

¹ Pita kinye Jon talo imboma ungu ningo tilko angileringili Gote popo tondoli iye popo tondoli iyema kinye, Gotenga Ulke tempelemu ele iyemanga nokoli iyema kinye imbo kololima naa makilko koinjo molonge ningi Sadyusi iyema kinye. ² Aku iye taloni Jisas ono kombuna makilipe ola molorumu ningo tikolo yu aku terimuna imboma pali makilko ola molonge ningo tiringili ungu pilkolio eno mumindili koloringi. ³ Kano iyemani Pita Jon talo

ka tiko, ipo lerimu kinye otilikondo kot teamili ningo elo liko ka ulkena panjiringi. ⁴ Nalo ungu ningo tiringilina pileringi imbomanga awini paimbo nimbele ningo ipuki tiringi. Kano kinye oi Gotenga ungumu ipuki tiko pileringi imboma kinye kelko pele Gotenga ungumu pilko ipuki tiringi imboma kinye lipe popo tipe 5,000 mele moloringi.

⁵ Otilikondo iye awilima kinye tapu iyema kinye Mosesinga ungu manema pilko mane tili iyema kinye Jerusalem kombuna liko maku toringi. ⁶ Akuna Gote popo tondoli iyemanga iye awili oi molorumu iye Anas kinye kelepa yunge kolo wangopa aku tepa molorumu iye imbi Kaiafas talo kinye Jon kinye Aleksander kinye we Anas yunge pulu lerimu iye mare kinye eno waye moloringi. ⁷ Aku maku tokolio ningimuni Pita kinye Jon talo kot tendengeindo enonga kumbekerena liko ola anjikolio waltindiko ningei, “Elo kinye enge ambelemu peremo, molo naringa imbi lekolio eloni kano ulu tondolomu tengeleya?” ningo waltindiringi.

⁸ Kano wali Pitanga konopundo Gotenga Mini Kake Telimu pumbe molopa manda tenderimu kinye Pitani kano iyemando nimbei, “Eno Israel iye awilima kinye tapu iyema kinye ⁹ enoni ilto waltindirimelemupe, iltoni iye kimbo kerileli imu kondo kolopo lipo tapondombolomunga waltindirimele konopu lteo. Imunga kinye iyemu ambe tepalie koinjo pumo konopu lekolio waltindirimeleya? ¹⁰ Aku lemope eno kot piltimele Israel iyema kinye Israel imboma pali i ungumu pileio! Ulke kombu Nasaret iye Jisas Kraist enoni unjo polopeyana toko kondoringi. Nalo Goteni kelepa topa makinjirimu. Kano iye Jisasinga engemuni yunge imbi lepo koinjo puwi nimbolo wali iye imu koinjo pumbe enonga kumbekerena angiltimona kandomele. ¹¹ Aku ungu pulumunga oi kunana te toko panjikolio ungu iko toko ningi mele i tepa,

Ulke takoringi iyemani kanoko tiye kolko lteringi kou kanomu kanoko kerimondoringi nalo

kinye kano koumu yu ulke timu mele

ulke enge tindili kou pengamu ningi kano koumu yu. (Sng 118:22)

Aku koumu lteringi iyema aku eno Israel iyema.

¹² Imunga imbo lupe teni lino manda naa lipe tapondombalo. Mai kombumanga pali imbo lupe teni lino lipe tapon-dopili nimbo imbi lepo waltindimolo imbo te molo, nalo Goteni Jisas yu kanopa lipelie yuni kau imboma tepa lipili nimu,” Pita i tepa nimu.

¹³ Pita kinye Jon talo pipili naa kolkolio unguma tumbi tiko ningilina kanoko elo skul naa tekolio we imbo iye talo moloringili kanokolio eno konopu awi teli liko munduringi. Aku tekolio i teko liko manjiringi. Iye i talo oi Jisas kinye peya tapu toko andoringili iye talo lepamo ningo liko manjiringi. ¹⁴ Nalo iye koinjo purumu kanomu elo kinye peya tapu toko angileringina kanokolio eno ungu te manda topondoko naa ningi. ¹⁵ Imunga eno kaunsil ulkena penando paio ningi. Pena puringili wali enoni enono kere popo tikolio ningei, ¹⁶ “Iye i talo linoni ambe teamiliya? Eloni ulu enge nili paa panga te tengele. Jerusalem moromele imbomani pali i ulu pilko kanonge. Akumunga ulte naa tengele ungumu manda naa nimolo. ¹⁷ Nalo i nimbele ungumu kombumanga pali niliko pungele kinye kelko pilinge wali manda naa tembalo kani altoko Jisasinga imbimu leko kombumanga anjo anjo ungu te naa nengili. Ningele lemo elo umbuni liengili nimolo nimbo, molo nemili,” ningi.

¹⁸ Aku teko ningo panjikolio kelko elo walio ningolio i teko ningi, paa ungu kelo te kape Jisasinga imbimu leko naa ningolo, imboma ungu mane naa tielio, molo ningi. ¹⁹ Nalo Pita kinye Jon talo eloni kano iyemando ungu pundo toko ningili, “Goteni ilto tealio nimo mele mundupo tiye kolopo enoni tealio nimele mele tembolo lemo Goteni kanopa panga pilimbelonje akumu enoni liko manjeio. ²⁰ Nalo ilto ulu kanorumbulu mele kape pilerimbulu mele kape keremu manda pipi naa timbolo,” ningili.

²¹⁻²² Oi teko koinjo ltingili kano iyemu yu oi ainyembo lepili poinye 40 omba

purumuna imbomani pali kanokolio Gote kapi ningo imbi ambolko ola munduringina eno kanokolio elo umbuni tingei aulke te koroko keleringi. Aku tekolio elo enge ningo, ningo pipili kondokolio palio ningi.

Kraistinga imboma Gote kinye ungu ningi

²³ Kano iye taloni elonga imboma moloringina tumbi tiko pungolio Gote popo tondoli iyemanga awilima kinye Israel imbomanga tapu iyema kinye aku iyemani elondo ninge mele elonga Jisasinga ungumu pileli imboma temane toko tiringili. ²⁴ Aku teko ninge ungu pilkolio eno liko popo tiko molkolio Gote konge teko ningei, “Melemanga pali nokoromo iye kamako awilimu, nuni mulumu kape maimu kape nomu kutamu kape we mele ltemoma pali terinu. ²⁵ Nuni ungu te ninindo nunge Minimuni linonga ara kaue nunge kongono iye Devit nimbe tirimu kinye yuni pilipe yando nimbe tirimu mele i tepa,

Israel imbo naa molko ungu lupe moromele imboma eno ambe temona mumindili koltomeleya?

Imbomani pali ulure manda naa tenge mele ambe temona teamili ningo konopundo panjiringiya?

²⁶ Gote Awilimu kinye yuni yunge imboma lipe tapondopili nimbe kanopa lipe imbi torumu iye Kraist kinye kombumanga pali iye awili kingima elo kinye opa teamili ningo moromele.

Imbo nokoli iyemani elo topo mainye mundumolo ningo moromele.

Aku teko ulu manda naa tenge, imunga ambe temona teamili ningo moromeleya? *(Sng*

2:1-2)

nimbe Devitini aku tepa ungu taka tondorumu. ²⁷ Aku nimu ungumu kinye kere meremo. Paimbo i ulke kombuna iye awili king Herot kinye Rom iye Pontius Pailat taloni kinye Israel imboma kinye Israel imbo naa molko imbo ungu lupe nilima kinye maku toko nunge kongono iye kake telimu oi kanoko liko imbi torunu iye Jisas tamili ningo wai toringi. ²⁸ Nalo aku teringi uluma oi nunge engemuni nunge

nunu konopuni liko manjiko i teko teangei ningo pilerinu mele aku teko lombilko teringi. ²⁹ Kanomunga Awilimu kinye lino kinye enoni temolo ningo pipili kondoromele mele nuni pilkolio nunge kongono iyema nunge ungumu ningeindo pipili naa kolko toya toko nengei kani liko tapondowi. ³⁰ Nunge kongono iye kake teli Jisasinga imbi lepo yu waltindimolo kinye kuro tombalo imboma koinjo pangei ningo ulu enge nilima teko nunge kongono teremolo imboma paimbo akumu Gotenga kongonomu lepamo ningo kanangei ningo ulu enge nilima tewi,” ningi.

³¹ Aku teko Gote kinye ungu ningo pora tiringi wali ulke moloringimu parambala mele tepa Mini Kake Telimu enonga konopundo omba molopa manda terimu kinye pipili naa kolko Gotenga ungumu enge ningo imboma ningo andoko tiringi.

Kraistinga imboma ulu enge nilima teko konopu tendekuna pupili moloringi

³² Jisas yu paimbo iye Kraist ningo ipuki tiringi imboma penga teko molko eno konopu tendekuna pupili moloringi. Imbo te yunge mele noirimuma nanga manjipe naa nimbe linonga waye nimbe tendeku tiko noiringi. ³³ Jisasini kongono lipe mundurumu iye aposelemani Awili Jisas makilipe ola molorumuna kanoringi mele temane pengamu munduko tiye naa kolko enge ningo toko tilko andoringi kinye Goteni eno mane tirimu. ³⁴ Aku terimu wali eno moloringina imbo te langi kape melte molo leli imbo te naa molorumu. Walite walite ningo imbo te mai lepa ulke awi teli angilipe terimumani mai we lepa ulke angilipe terimuma kou mone liko meli ongo, ³⁵ iye aposelema moloringina ongo tiringi. Aku teringi kinye iye aposelemani imbo mele molo lerimuma moke teko tiringi.

³⁶ Aku teko teringi mele Josep nili iye teni aku tepa terimu. Aku iyemu aposelemani yunge imbi te Barnabas ningi. Barnabas imbimunga pulumu i tepa, imboma nimbe toimbo tondoli iyemu. Yu iye lapu aku Livai, yunge ulke kombu Saiprus. ³⁷ Aku iyemuni yunge mai te lerimu kanomu kou lipelie mepa omba aposelema tirimu.

5

Ananaias kinye omenu Safaira talo koloringili

¹ Kraistinga imboma aku teko moloringi nalo ulu teringi mele tumbi tipe naa teli iye te molorumu, aku iyemu yunge imbimu Ananaias. Yunge omenumunga imbi Safaira. Ananaiasini elonga mai te kou mone lipelie nimumuni, ² omenu kanopa molopili kou ltimumanga pakiripe ekondo yunge noipe ekondo iye aposelema pumbe tipelie nimbei, “Nani mai te kou lipolio aku kouma mepo ombo i tiro,” nimu.

³ Kano tepa nimu kinye Pitani yundo nimbei, “Ananaias, ambe temona nunge konopuna kuromanga iye nomi Satan omba molopili ningolio Mini Kake Telimu kolo toko tikono, maimunga kou linioma pakiriko mare anjo noikono mare meko ongolio lino kolo toko tirinoya? ⁴ Oi kou naa linio kinye maimu nunge kanomu. Kou linioma nunu nokonio kanomu. Kelko maimu na kou liemboi nilinanje imbore unguore naa nilka. Maimu nungemu. Kou mone likolio ekondo nanu noipo ekondo imboma tiemboi nilinanje kape unguore molo kala. Imunga mele nungemu. Akumunga ambele konopu lekolio kou mone likolio ekondo kau ningo kolo toronoya? Nuni aku tenio ulumu iyema kau kolo toko naa tirino, molo. Nalo Gote kolo toko tirino,” nimu.

⁵⁻⁶ Pitani aku tepa nimu ungumu Ananaias pilipelie, yu kano kolorumu kinye yunge kangi panamu topa mainye mundurumu. Kano terimu kinye iye wenepoma ongolio yunge kangi panamu liko maminyeni kulupi toko meli pungo ono tepuringi. Aku tepa ulu terimu ungu temanemu imboma pilkolio paa mini lteringi.

⁷ Kano kinye Ananaias omenu yu i ulu wendo orumumu naa pilipelie pini pini molorumu. Pele ena mongo yupoko omba purumu kinye yu orumu. ⁸ Kano wali Pitani yu waltindipelie nimbei, “I kou mone omba timona amboltomu elo maimunga aku teko lingele meleya? Na pilemboi

ningo tiwi,” nimu. I tepa nimu wali ambomuni nimbei, “Paimbo aku tepo waye limbolo mele,” nimu.

⁹ Kano wali Pitani yundo nimbei, “Ambe temona Awilimunga Minimu kolo topo tiembili ningeleya? Nunge omenanga onomu meli pungo ono tepunge iyema ongo ulke kere puluna angimele kani akumani nunge kangi panamu liko meko pangei kala,” nimu.

¹⁰ Kano kinye ambomu Pitanga kumbekereana kolorumu wali yunge kangi panamu topa mainye mundurumu. Kano kinye iye wenepoma ongolio yunge onomu kanoko likolio omenu ono teringina yu meko pungo kopu teko ono teringi. ¹¹ Kano wali Kraistinga talapena imboma kape we imboma kape i ulumu wendo orumuna pilingima palini eno pipili kolkolio mini lteringi.

Aposelemani ulu enge nili awini andoko teringi

¹² Imbo moloringimanga ulu enge nili lupe lupe awi teli iye aposelemani andoko teringi. Kraist paimbo moromo ningi imboma Gotenga ulke awili tempelena Solomononga ningo takoko yandoko ltingi ulke kere puluna ongo waliwali maku toringi. ¹³ Imbo lupemani eno kanoko penga pilingi nalo pipili kolkolio Kraistinga imboma kinye maku tamili ningo naa oringi. ¹⁴ Akumu paimbo nalo imbo awini Awilimu yu paimbo ningo ipuki tiko tukundo ongo yunge imboma moloringi. ¹⁵ Aposelemani teringi mele kanokolio imbomani imbo kuro torumuma meko wendo ongo aulke kulendona kunu lembulkolio noiko moloringi. Pita yu omba pumbelo wali yu lope naa tendemo lemo enana yunge minimu eno lengena ombalo aku tombalo kinye koinjo pungenje ningo aku teko noiko moloringi. ¹⁶ Ulke kombu awili Jerusalem lerimumunga nondopa lerimu ulke kombumanga moloringi imbo awini kuro torumu imboma kinye kuro kerikonopuna perimu imboma kinye meko oringi, kano kinye iye aposelemani eno pali teko koinjo ltingi.

Aposel iyema ka ulkena wendo ltimu

¹⁷ Kano wali Gote popo tondoli iyemanga iye awilimu kinye, Sadyusi talapena tukundo yu peya tapu toko moloringi iyema kinye imboma eno munduko tiye kolko iye aposelema aku teko lombili puringi mele kanokolio eno paa konopu keru panjiringi. Aposelemani teringi mele naa teaio ningolio ¹⁸ eno ambolko liko we imboma panjiringi ka ulke awilina ka tiko tuku panjiringi. ¹⁹ Nalo ipu leli Awilimunga mulu kombuna ensel te omba ka ulke nambu topa eno lipe mepa penana ombalie nimbeindo, ²⁰ “Eno Gotenga ulke awili tempelena pungo angilko imbomando Gote kinye koinjo molomolo mele temane toko tieio,” nimu.

²¹ Iye aposelemani yuni nimu mele pilko likolio kombu muni kinye Gotenga ulke tempelena pungo imboma ungu mane tiringi.

Kano wali Gote popo tondoli iyemanga iye nomimu kinye yu kinye peya tapu toko moloringi iyema ongo kaunsil kinye Israel imbomanga tapu iyema kinye maku tamili waio ningi. Ongu maku tokolio ungu te ningo mundukolio ka ulke peremelema meko waio ningi. ²² Nalo enonga ele iyemani aposelema lingeindo ka ulkena puringi wali aposelema naa moloringina kanokolio eno kelko yando ongolio ningei, ²³ “Ka ulke nambuma pali nambu tili pemo nokoromele iyema kerepuluna nokoko angilengei kanomolo nalo lino aposelemanga peringi ka ulke kiripina nambu topo tuku pumbo kanomolo kinye iye tendekure kape paa naa molomo,” ningi. ²⁴ Kano kinye Gotenga ulke tempelena nokoringi ele iyemanga iye awilimu kinye Gote popo tondoli iyemanga iye awilima kinye enoni ongo ningi mele pilkolio ningei, “I ulu wendo omomu ambele ulure wendo ombaindo teremonge,” ningo eno pilko tundingi.

²⁵ Kano wali iye te ombalie enondo nimbei, “Pileio, enoni ka tinge imbo kanoma Gotenga ulke tempelena imboma ungu mane tiko angimele,” nimu. ²⁶ Aku nimu ungu pilkolio Gotenga ulke tempel awili nokoringi ele iyema kinye aku iyema enonga iye awilimu kinye aposelema

lingei puringi. Nalo imbomani eno kouni toko kondonge ningolio koipeni naa toko taka ningo liko meko oringi.

Aposel iyemani Juda imbomanga iye awilima pipili naa kolko ungu tukumemu tumbi tiko ningi

²⁷ Kano kinye iye kaunsilima moloringina ele iyemani aposelema liko meko oringi kinye Gote popo tondoli iyemanga iye nomi awilimuni kano iyemando mumindili kolopa nimbei, ²⁸ “Enondo oi nimulu mele i tepa. Paa ungu kelo kolte kape naa ningo Jisasinga imbi leko imboma ungu temane toko naa neio nimulu kanomu. Nalo kinye enoni Jerusalem kombumanga pali ungu kanomu ningo andoko tiko naa kelenge. Imbomani lino Israel imbomanga tapu iyemani iye kanomu we pelkai liko toko kondoringi ningo pilengei ningo enoni i unguma mane tirimele kala,” nimu.

²⁹ Pita kinye we aposel kanomani ungu pundu toko ningei, “Goteni teaio nimo mele kau pilipo lipo tenge tipo teamili. Enoni aku nimo mele naa teaio nimele ungumu naa pimolo. ³⁰ Aku ambe temona, enoni unjo polopeyana toko kondoringi Iye Jisas yu kelepa linonga ara kaue kamenga Goteni ono kombuna topa makinjirimu. ³¹ Yuni lino Israel imboma konopu topele tondopa ulu kerima mundupe tiye kondondopili nimbe Goteni Jisas yu imboma lipe tapondopa yu iye nomi awili molopili nimbe yunge imbo kindo lipe mondurumu moromo. ³² Mini Kake Telimu kinye linoni Jisas yu aku tepa terimu mele kanopo pilipolio nimbo andopo tirimolo. Mini Kake Teli nimolomu Gote yunge unguma pilko liko teremele imboma Mini Kake Telimu tirimo kanomundo nimolo,” ningi.

Gamalieleni Jisasinga iyema kinye ulu te naa teaio nimu

³³ Ningi mele pilkolio mumindili paa awili kolko eno topo kondamili ningi. ³⁴ Nalo Farisi iye kaunsil te, yunge imbi Kameliele, imboma Mosesinga mane ungu nimbe tirimu. Imbomani yu kapi ningi iye te. Yu kano kaunsilima maku toringina ola angilipelie ele iyemando iyema alaye kolte

pena meko paio nimu. ³⁵ Kano wali meko pena puringi kinye yuni kaunsilimando nimbei, “Eno Israel iyema, kinye enoni iye ima tenge mele ulumu oi pilko kondaio. ³⁶ Oi walite iye Teudas yuni omba, iye awili none terimu. Kano tepa nimu kinye iye 400 yu lombili puringi. Nalo gavmanenga kongono iyemani yu toko kondoko yu lombili puringi iyema toko bili bala tiringi. Teamili ningi kano ulumu mainye purumu. ³⁷ Aku tepa gavman kongono iyemani imbo kambu toringi walimanga kinye Galili kombu iye Judas kape linongano gavman molamili nimu kinye iye mare yu lombili puringi kinye gavmanemu kinye opa teringi nalo yu toko kondoko yu lombili puringi iyema toko bili bala tiringila. ³⁸ Oi aku teringi kani kinye iye ima kinye enoni tenge mele nemboi, iye ima kinye enoni ulte naa teko we pangei keleao. Kinye iye ima enono konopuni pilkolio teamolo ningo tenge lemo aku ulure naa tepa we pora nimbelo. ³⁹ Molo, teremele mele Goteni teaio nimona tenge lemo aku eno kaunsilimani akumu manda naa ningo kendenge. Molo paa molo ninge lemo aku eno Gote kinye opa mele tenge wali manda naa tembalo,” nimu.

Mapu toringi wali, aposelemani pipili naa kolko tonu kolko ungu tukumemu ningo tilko andoringi

⁴⁰ Aku tepa nimu kinye eno pilkolio aku teamili ningolio ele iyemando aposelema ulke tukundo meko ongolio mapuni taio ningolio ningei, “Jisasinga temanemu altoko imboma ningo tilko naa andaio,” ningolio eno paio ningi.

⁴¹ Kano wali aposelema kaunsilima munduko tiye kolko eno puringi. Goteni enondo eno Jisasinga iyema moromelemunga imbomani eno teko pipili kondonge lemo, aku konopure naa leaio, nimu pilkolio eno paa konopu tiringi.

⁴² Walimanga pali ulke tempelena kape imbomanga ulkemanga pali pipili naa kolko andoko temane pengamu kinye koro oi Gote eno lipe tapondombalo iye te lipo mundumbo nimbe kanopa lipe imbitorumu iye Kraist Israel imbomani opili

ningo nokoko moloringi kano iye Kraist, Jisas yu kano iyemu omba molopa eno lipe tapondorumu, kelepa lipe tapondombalo mele temane toko tiringi.

6

Aposelemani tapu iye kite yupoko pakera kanoko ltingi

¹ Aku walimanga Jisasinga ungumu pilko lombileli imbo paa pulumu tukundo oringi. Aku wali Grik ungu ningi Juda imboma ulu te kanoko keru pilkolio iri toko ningei, “Ambo waima waliwali kere langi moke teko tingei wali Hibru ungu nimele Israel imbomanga ambo waima kau tiko linonga ambo waima naa tirimele,” ningi. ² Imunga aposel iye 12 lombili andolima liko maku tokolio ningei, “Lino Gotenga ungu nimbo tirimolo kongonomu mundupo tiye kolopo langi kongono temolo kinye aku manda naa tembalo ³ kani ango kame enonga iye kite yupoko pakera Mini Kake Telimu kinye lipe manjilimu kinye pepa imbomani kanoko penga pimele iyema kanoko imbi tangei. Langi kongono linoni teremolomu aku enoni tendangei nimbo tiye kolopo, ⁴ lino waliwali Gote konge tepo imboma Gotenga ungumu pilengei nimbo, nimbo timolo,” ningi.

⁵ Aku ningi ungumu imboma palini pilko penga konopu lekolio Stiven imbi toringi. Yu Gote paimbo nimbe paa enge nimbe ipuki tirimu iyemu. Yunge konopundo Mini Kake Telimu omba molopa manda terimu iyemu. Iye pokore imbi toringimanga imbi i tepa Filip, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas kinye Nikolas poko. Nikolas yu Antiok kombu iyemu, yu Israel iyere molo. Yu iye lupemu molopalie oi Israel imbomanga ulu pulu teringi mele topele topa terimu iyemu.

⁶ Aku iyema aposel iyemanga kumbekere naa liko ola anjiringi. Aku teringi kinye aposelemani Gotenga kongono tendangi ningo konge tekolio ki pala noiringi.

⁷ Aku teringi kinye imbo moloringi kombumanga pali Gotenga ungumu pumbe manda terimu. Aku wali Jerusalem imbo awi telini Jisas yu paimbo iye Kraist ningo

yu lombili pungo, Gote popo tondoli iye awini peya aposelemani ungu ningi mele paimbo ningo enge ningo pilko ltingi.

Juda imbomani Stiven kot tenderingi

⁸ Stiven yu Goteni imboma we kondo kololi ulu pulumu kinye Gotenga engemu kinye perimu kolo imbo moloringimanga andopa ulu enge nili awini terimu. ⁹ Nalo iye mareni teko kenjirino ningo kani aku teko naa tewi ningo Stiven kinye ungu awini ningi. Kano Juda iyema eno oi kongono kendemande imboma moloringi nalo kelko kongono nokoli iyemani eno we molaio ningo wendo munduringi. Eno oi kombu Sairini kinye Aleksandria Silisia kinye Esia kinye molkolio Jerusalem yando ongo linongano molamili ningo enonga nombeya ulke takoringi. Aku ulkemundo Israel imbomani Wendo Munduringi Imbomanga Nombeya ulke ningi. Aku Juda iyemani Stiven kinye karaye nale teringi. ¹⁰ Nalo Mini Kake Telimu Stiven lipe manjili tirimuna yuni nimu mele pilkolio imbo teni panga naa akuko ungu te manda naa ningi.

¹¹ Ungu te ningeindo koroko kelkolio enoni iye marendo kiyengo ningo olo tokolio ningei, “Enoni Moses kinye Gotenga talonga unguma Stiveneni ungu taka ton-domona pilimolo neio,” ningi.

¹² Kano iyemani aku teko ungu kondi toringimunga imboma kinye Israel imbomanga tapu iyema kinye Gotenga ungu manema pilko imbo mane tiringi imboma kinye enoni mumindili kolko Stiven ambolko liko kaunsil iyema maku toko moloringina meko puringi. ¹³ Aku iyemani iye mare ungu imbo tondokolio kotena pungo Stiven terimu mele kolo toko i tepa i tepa temo neio ningi. Aku wali iye kanoma kotena pungolio ningei, “Iye imuni Gote popo topo melema kaloli Gotenga ulke tempelemu kinye Mosesinga ungu manema kinye waliwali ungu taka tondoromo. ¹⁴ Yuni nimona pilimolo mele i tepa, i kombu Nasaret iye Jisasini ulke tempelemu tekirimbelo nimbe oi Mosesini nimbe panjirimuna yandoko yandoko ningo tiringina teremolo ulumape altoko

naa teko akuma tiye kolko Jisasini teaio nimo uluma teaio nimo kala,” ningi.

¹⁵ Kaunsil maku toko moloringimani pali Stiven taki leko kanoringi kinye yunge kumbekeremu mulu kombuna iye ensel tenga kumbekere none terimuna kanoringi.

7

Stiveneni kotena Juda imbomanga kaunsil iyemanga ungu nimbe tirimu

¹ Kano wali Gote popo toringi iyemanga iye nomi awilimuni kot tendepalie Stiven ungu waltindipe i tepa nimu, “Nundo i nimele unguma paimboya?” nimu.

² Kano tepa nimu wali Stiven ungu pundu topa i tepa nimu, “Ango ara kame nanga ungumu pileio. Linonga oi kalopa ltimu ara kaue Abraham i kombu oi naa omba kombu Haran oi naa pumbe yunge kombu Mesopotemia kombu oi we molopili imbi olandopa moromo Gote yu molorumuna ombalie nimbei,

³ Nunge mai kombumu kinye nunge pulu ltemo imboma kinye tiye kolko nani nu puwi nimbo lipo ondombo kombuna puwi, (Stt 12:1)

nimu.

⁴ Aku ungumu pilipelie Abraham yunge Mesopotemia kombu imbite Kaldia tiye kolopa Haran kombu pumbelie molorumu. Aku wali yunge lapa kolorumu kinye Goteni lino i moromolo kombuna yando lipe mundurumu. ⁵ I kombuna mai owe kolte kape Abraham yu kamukumu ambolopili nimbe naa tirimu. Nalo Goteni yu kinye yunge kalopa limbelo imboma kinye i kombumu linge nimu. Abraham yu bakulu te kape oi naa meli wali aku tepa nimu. ⁶ Goteni yundo nimu mele i tepa, Nunge kalko linio imboma kombu tenga lupe imbo omba angili mele molongwe. Akuna molongwe imbomani enondo linonga kongono kendemande imboma ningolio teko bebombo tiko ka kongono tinge. Mindili nongo aku teko molongwe poinye 400 omba pumbelo. ⁷ Aku kinye eno ka kongono tinge imboma umbuni timbo kelko eno kano kombumu

tiye kolko, yando ongo i kombuna na ongo popo tinge. *(Stt 15:13-14)*

⁸ Aku nimbelle Goteni tembo nimu unguma Abrahameni na kinye kamukumu pepili nipili nimbe yu kinye yunge kalopa limbelo unguluma kinye kangi te kopiko wendo liko lteangei nimu. Goteni aku teko teaio nimumunga Abrahameni ungulu Aisak mepalie wali kelepa wali ki talo omba purumu kinye yunge kangi pundu te kopipe wendo ltimu. Kano kinye Aisakeni Jekop mepalie aku ulu terimu. Kelepa Jekoponi lino Israel imbo moromolomanga kalko ltingi ara kaue iye 12 mepalie aku ulu kala terimu. Kinye aku ulumu yando yando teremolo.

⁹ Kano kinye linonga ara kaue Jekoponi merimu iyemani enonga angenu Josep kinye konopu keru panjikolio kombu Isip pungei puringi iye mare kinye yu kou mone ltingi. Jekop kolo toko kou mone likolio yu imbo tenga kongono kende-mande iyemu molopili meko paio ningi. Nalo Goteni yu kinye molopalie, ¹⁰ yu lipe tapondopa umbuni wendo orumumanga pali wendo ltimu. Yuni yunge lipe manjilimu tipe, Isip kombu iye kamako king awilimuni yu kanopa penga pilipili nimu wali Josep yu Isip kombu gavman iye nomi molopa yunge ulkemu kinye Isip kombumanga mele ltemoma pali nokopili nimu.

¹¹ Aku wali kelepa Isip kombu kinye i moromolo kombu Kenan kinye engele awili te orumu. Aku wali imboma umbuni perimu. Aku wali linonga ara kaue kame kere langi lingei aulke te naa lerimu. ¹² Kano wali Jekoponi Isip kombu kere langi nombeya teko noirimele ningi ungu pilipelie yunge malopili linonga ara kaue kame pulu polko Isip kombu langi lipeio nimbe lipe mundurumu. ¹³ Wali talo tiko Isip kombu puringi kinye Joseponi angenupilindo na Josep nimbe yunge imbi lepa tirimu, aku kinye kelepa kingimuni Joseponga imboma kanopa imbi tirimu. ¹⁴ Aku wali Joseponi yunge lapa Jekop yunge imboma kinye yando wangei neio nimbe ne kano angenupilindo nimbe mundurumu. Jekop yunge imboma lipe popo tipe imbo 75 waye moloringi. ¹⁵ Yando waio nimu kinye Jekop Isip

kombu purumu. Aku kombuna yu kinye yunge malopili kinye peya anda leko koloringi. ¹⁶ Enonga onoma kelko Kenan kombu meko yando ongo Sekem kombu meko ongo oi Abrahameni Sekem iye Hamoronga malopilinga mai te pame tepa lipe oi yunge ambomu ono terimu kanona meli pungo eno ono teringi.

¹⁷ Goteni oi Abrahamendo nunge imboma kombu ponengena wendo limbo nimu kano walimu nondopa wendo ombai terimu kinye linonga imbo Isip kombu moloringi mele anjiko anjiko awi teli kalko liko moloringi. ¹⁸ Aku wali Isip iye nomi king te kolo wangopa molorumu kanomuni oi Joseponga temanemu wamba naa pilerimu. ¹⁹ Aku iyemu yuni linonga oi ara kaue kamendo kolo topa tipe tepa kenjipe, ara kaue kame mindili lipe tipe enonga bakuluma peya naa molko ulke tawendo malio kolangei noiengei nimu.

²⁰ Aku ulu teko molangei Moses merimu. Yu kau we ungulu te naa merimu. Ungulu akumu Goteni kanopa penga pilerimu ungulumu merimu. Oli yupokonga tukundo yunge lapanga ulkena tukundo lopeke teko noiko moloringi. ²¹ Aku wali kelko penana noiringi kinye iye nomi kingimunga lemenuni kanopa lipelie nanga ungulumu nimbe yunge ulkena mepa pumbe nokorumu. ²² Kano kinye Isip imbomanga lipe manjili perimu mele pali Moses mane tiringi. Kano kinye yu lipe manjili pepa unguma tumbi tipe nimbe uluma enge nimbe tepa molorumu.

²³ Mosesinga poinye 40 perimu kinye yunge Israel manga pupumu kano pambo konopu lerimu. ²⁴ Kano pumbe kanorumu kinye Isip iye teni Israel iye te tepa torumu. Kano ulu kanopalie yuni Israel iyemu tapondopa Isip iyemu topa kondorumu. ²⁵ Mosesini ya Goteni yunge imboma liko tapondani puwi nimo ningo liko manjengei kondopu lerimu nalo Israel imbomani aku teko naa liko manjiringi. ²⁶ Otilikondo Israel iye talo opa teringili kinye Moses pumbe kanopalie yuni opa teringili iye talo ambolopa lipelie nimbei, 'Elo angenangolo talo ambe telka opa

terembele ya? Angenangolo talo opa tengele manda naa tembalo,' nimu.

²⁷ Kano kinye tepa kenjirimu kano iye-muni Moses pera tipe anjo mundupelie nimbei, 'Narini lino nokani nimbe nu mako tomoya?' ²⁸ Olianga nuni Isip iyemu toko kondonio mele kinye na topo kondambo ningo ninoya?' nimu. ²⁹ Aku tepa nimu kinye Mosesini pilipelie Kingimuni yu tombalo nimbe kowa pumbelie Mitiene imbomanga kombuna pumbe omba angili iyemu molorumu. Yu akuna molopalie ungulu talo merimu.

³⁰ Moses kano Mitiene imbomanga kombuna molopili poinye 40 omba purumu. Kano kinye walite yu kombu ku lelina andopa Mulu Sainai polorumuna nondopa molorumu kinye mulu kombuna ensel te yu molorumuna omba unjo tenga tipe nomba perimuna omba molorumu.

³¹ Mosesini aku ulumu kanopalie konopu awini lipe mundurumu. Aku tepalie terimu ulumu kanombaindo nondopa purumu. Kano kinye Awilimunga ungu te unjona wendo orumu. Aku ungumu pilerimu mele i tepa,

³² Na lemo nunge kolenaleni popo toringi Gote moro. Abraham kame Aisak kame Jekop kameni popo toringi Gote i moro, *(Kis 3:6)*

nimu. Kano tepa nimu kinye Moses kano pipili kolopa pungu pungu nimbelle lipe wendo kanopa tipemu naa kanorumu.

³³ Kano wali Awilimuni nimbei, Nu i mai anginomunga na ombo moro kani nunge kimbo sumu kulko wendo liwi. ³⁴ Nanga Isip moromele imboma mindili noromele mele kanopo pora tipo moro. Eno umbuni meko kola teremele mele pilipolio eno kinye lipo tapondombo nimbo mainye ondu kani nu Isip kombu kelko pani nimbo mundumboi tero, *(Kis 3:5,7-8,10)*

nimu.

³⁵ Iye Moses yu oi Isip kombu molorumu kinye Israel imbomani i teko ningi kano, 'Narini lino nokani nimbe mako tomoya?' ningo yunge ungu liko tu tiringi kano iye Moses Goteni yu yunu kanopa lipe nanga imboma nokoko, eno tapondoko

mindili noromelema wendo lieni nimbe unjona tipe nomba perimumunga ensel tendo nunge kimuni Moses tapoko tipuwi nimu. ³⁶ Kano iye Mosesini imboma Isip kombu mepa wendo orumu. Eno Isip tukundo moloringi kinye kape nomu kondolina oringi kinye kape kombu ku lelina poinye 40 andoko moloringi kinye kape yuni ulu enge nili awini mare terimu.

³⁷ I Mosesini kau Israel imbomando nimbei,

Nani Goteni mane tipe nimbe munduli unguma pilipo enondo nimbo tiro iye profet moro mele

aku tepa enonga iye te na mele iye profet molopili nimbe Goteni lipe mundumbelo, *(Lo 18:15)*

nimu. ³⁸ Israel imboma kombu kuna moloringi kinye aku iye Moses peya moloringi. Yu linonga kolepalema kinye Mulu Sainai molopa ungu nimbe tirimu enselemu kinye peya moloringi. Goteni we pepa kau pumbelo naa pora nimbelo unguma lino nimbe timbeindo Moses ungu imbo tondorumu. Moses yuni aku kano unguma pilipelie lino yando nimbe tirimu.

³⁹ Aku tepa terimu nalo linonga ara kaue kameni Goteni yundo nokowi nimbe kanopa ltimu iye Mosesinga ungumu tenge tipo naa pilimolo ningo yu umbulu tiko eno Isip kombundo altopo pamolo ningo waka koloringi. ⁴⁰ Moses mulu Sainaina ola pumbe welea maindo naa orumu kinye Israel imbomani Aronondo ningei

Lino meko pungo nokonge Gote popo tomolo pokore nuni unjoni molo kouni teko wamondowi.

Lino Isip kombu yando lipe mepa orumu iye Moses welea naa oromo kani ambe temonje, *(Kis 32:1)*

ningi. ⁴¹ Kano walimunga kao kailepo walo none teli te teko wamokolio ningei, Imu linonga Gote ningo popo toko melema kalko, eno enongano teko wamoringi mele pilkolio konopu tiko kongi kalingima kinye langi nongo tono kolko moloringi.

⁴² Aku terimumunga Goteni eno umbulu tipe oli kinye ena kinye kombu kandiye kinye muluna angimoma enoni linonga

pulu imboma ningo popo toko melema kalko teringi kinye kanopalie manda, enonga aku teko teangei nimbe tiye kolorumu. Aku teringi mele iye profet teni ungumu bukuna torumu mele paa teremo. Aku ungumu topa panjirimu mele i tepa,

Goteni nimbeindo, 'Ya Israel imboma, oi poinye 40 imboma naa peli kombu ku lelina eno kongi pirimu kao kinye sipsip kinye meme kinye popo toko kaloringima aku popo toko kalko na tiringiya?

⁴³ Aku molo. Eno sel kunu ulke meko puringimu kolo gote Molekenga kuro ulkemu ningo meko pungo,

Refan linonga gote te ningo yunge kombu kandiye none teli te teko anjiko, kano aku melema linonga pulu imboma ningo kapi ningo popo toringi.

Aku teringimunga nani eno mindili lipo timboindo eno kombu tiruna naa molangei nimbo makoropo eno Babilon kombu nekondo kombu anjipe tenga lipo mundumbo,' nimu, (*Amo 5:25-27*)

nimbe aku tepa kano profetemuni bukuna torumu. Aku tepa nimbe bukuna torumu mele eno paimbo aku teko teringi.

⁴⁴ Kombu ku lelina linonga ara kaue kameni Gote eno kinye molorumu sel ulke kanomu kanoko Gote lino kinye moromo ningo enoni yu popo toko melema kaloringi sel ulkemu takoko anjiringi. Goteni Mosesindo i teko i teko takangei nimbe ulkemu angilimbelo mele lipe ondopa aku teko enoni takoko anjiringi.

⁴⁵ Kelepa yandopa Josuani linonga ara kaue kame nokorumu kinye eno kano sel ulkemu tekiriko, Goteni tirimu kombuna meko ongo anjiringi. Goteni kano kombuna imbo talape lupe peringima linonga ara kaue kame kolo wangoko molangei, aku maimu lengei kanona peremele imboma kamukumu pangei nimu kinye kano kombuna oi peringi imbo talapema enoni toko munduko, sel ulkemu meko ongo kanona takoringi, yandopa iye nomi king Devit molorumu wali we angilerimu.

⁴⁶ Goteni konopu noirimu iye Devit yuni Gotendo waltindipelie nimbei, 'Na kalopa

Itimu iye Jekop popo torumu Gote molombalo ulke te oi sel ulkemu angilerimu mele, manda manjipo takondamboiya?' nimu. ⁴⁷ Nalo Goteni molo nimu kinye Devitinga malo Solomon yu Devit kolo wangopa iye nomi kingimu molopalie Gotenga ulke tempelemu takondorumu.

⁴⁸ Nalo imbi paa olandopa mololi Gote imbomani takoromele ulkemunga naa moromo. Aku mele, Gotenga profet iye teni i tepa nimu:

⁴⁹⁻⁵⁰ Gote awilimuni nimbeindo, 'Mulu kombumu nanga mainye molopo kombu nokoro polomu, mai kombumu nanga kimbo munduro kombumu.

Nanga kimuni melema pali tepo wamoru. Akumunga enoni nanga ulke ambe telimu takondongeiya?

Molo, na tena manda mulu lipo molomboya?' nimu. (*Ais 66:1-2*)

⁵¹ I teringimunga kinye nani enondo i tepo nio. Eno karaye teli imboma, enoni nando Gote teko kenjiko yu ungu taka tondokono, nimele nalo akumu molo. Eno imbo Gotenga ungu naa pileli imboma mele molko enonga komuma pipi tiko konopuma pipi tiko moromele. Eno enonga kolepaleni teringi mele teko, enoni Mini Kake Telimunga ungumu liko umbulu tiko naa pilimolo ningi mele eno aku teko mele nimele. ⁵² Enonga lanieli kolenaleni mindili liko naa tili iye profet te naa molorumu kanomu. Iye profetemani Gotenga Iye Tumbi Nilimu ombalo mele ningo tiringima kape enonga lapali kolepalemani toko kondoringila. Kano kinye profetemani ombalo ningi iye kanomu kamukumu orumu kinye eno nanga ungumu pilko moromele imbomani yu toko kondoringi. ⁵³ Eno Israel imboma, eno mulu enselemanu Gotenga ungu manema tiringi imboma, enoni Gotenga iye kake teli Jisas aku teko toko kondoringi," nimbe Stiveneni aku tepa nimu.

Stiven toko kondoringi

⁵⁴ Yuni enondo aku tepa nimu ungu eno pilkolio yu kinye paa mumindili kolko

enonga kerema kongileringi. ⁵⁵ Nalo Mini Kake Telimu Stiven yunge konopuna omba molopa manda tenderimu kinye yuni olando tipe kanopa mulu kombuna tukundo kanorumu kinye Gotenga pa enge nimbe telimu kinye yunge engemu kinye akuma kanopa, Jisas Gotenga imbo kindo ola angilerimu ulu kanorumu. ⁵⁶ Aku ulu kanopalie nimbei, “Araya, mulu kombumu nambu topa anjo yando purumona kanopolio mainye omba maina iye apuwe lerimu iyemu Gotenga imbo kindo ola angiltimona kando,” nimu.

⁵⁷ Yuni aku tepa Gote kinye Jisas kinye moloringili mele nimu ungu pilkolio, Gote kinye ungu taka tondoromo lepamo ningo yunge ungu nimumu naa pilemili ningo komu pipi tiko eno ungu lupe mare toko tondolo munduko niliko yu molorumuna liko ongo ⁵⁸ yu ambolko kunduko ulke kombu awilimunga wendo liko munduko yu kouni tongei toringi. Oi kotena i tepa i tepa temo kanomolo ningo kondi toringi iyemani yu kouni tongeindo enonga ola pakoringi wale pakolima kulkolio iye wenepo te kanopa angilerimundo nokopili ningo noiringi. Aku iyemunga imbi Sol.

⁵⁹ Kano iyemani yu kouni toko kondongi toringi kinye Stiveneni konge tepalie nimbei, “Awili Jisas, nu moronona wamboi nanga minimu liwi,” nimu. ⁶⁰ Kano kinye yu kouni toko mainye munduringi kinye komongo topa pondopa ru nimbelie nimbei, “Awilimu i teko kenjirimele ulumu pundu naa toko tiye kolowi,” nimbelie yu kolorumu.

8

Ipuki tiringi imbomanga umbuni meringi

¹ Kano kinye Soloni Stiven toko kondoringi ulu kanopalie paa toko kondoromele nimbe yu konopu penga pilerimu.

Stiven kouni toko kondoringi kano walimunga Kraistinga imbo Jerusalem moloringima mindili pulumu tiringi kinye eno pali bulu balu ningo pungo, mare Judia pungo, mare Samaria puringi. Jisasini nimbe imbi topa mundurumu iye

aposelema kau Jerusalem we moloringi. ² Gotenga ungu pilko moloringi iye marenii Stiven liko ono teko kola awili teringi, ³ nalo Soloni Kraistinga ungu pileringima kamukumu mainye pangei nimbe pulu polopa imbomanga ulkemanga pumbe, imbo moloringima ki kundupe lipe meli pumbe ka tirimu.

Filip Samaria kombu imboma ungu nimbe tirimu

⁴ Kraistinga imbo bulu balu ningo puringimani Jiasinga temanemu kombu lupe lupemanga pali toko tilko puringi. ⁵ Kraistinga imboma lipe tapondopili iye Filip kanomu yu Samaria provins ulke kombu tenga maindo pumbelie nimumuni Goteni eno nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo nimbe oi nimu maina mainye orumu iye Kraistinga temanemu topa tirimu. ⁶ Filip yuni ungu nimu mele pilko ulu enge nilima terimuna kanokolio, imboma pali komu tendeko pilko moloringi. ⁷ Imbo awini kuro kerimu konopuna molorumuma Filiponi ongo wendo paio nimu wali ru ningo wendo ongo puringi. Imbo kimbo kerii lelima kinye imbo kimbo ki kolopa ltimuna ainyembo leringima kinye tepa koinjo ltimu. ⁸ Filiponi aku tepa ulu enge nilima terimu kolo aku kombu taunona moloringi imboma konopu pulumu tiringi.

⁹ Samaria kombu taun kanona iye te molorumu. Iyemunga imbi Saimon. Keri kuromani yu liko tapondoringimunga yuni na iye awilimu, na imbi moromo nimbe ala torumu. Samaria imbomani pali ulu terimuna kanokolio konopu awini liko munduringi. ¹⁰ Imbo Kamakoma kinye koropama kinye yunge ungu komu tendeko pilkolio ningeindo, “Iye imu gote enge peremo mele yu aku tepa enge peremo iyemu. Yu enge peremo gote moromo,” ningi. ¹¹ Saimononi waliwali ala torumuna kanoko konopu awini lekolio yunge ungu pilko yu lombili puringi. ¹² Nalo Filiponi Gote iye nomi kingimu molopa melema nokoromo nokombalo mele temane pengamu topa tipe, Jisas yu imboma lipe tapondoromo iyemu molopa yu Goteni lipo Mundumbo nimbe kanopa

Itimu iye Kraist molorumu mele nimbe tirimu kinye imbo awini Saimon tiye kolko Jisas ipuki tiko no ltingi. ¹³ Kano kinye Saimon kape Jisas ipuki tipe no Itimu. Lipelie Filip molorumuna lombili pumbe Filiponi ulu enge nili awini terimu mele kanopalie konopu awini lipe mundurumu.

¹⁴ Kano kinye Samaria imbomani Gotenga ungumu konopu tiko pilko ltingi mele Jisasini nanga kongono tendepaio nimbe lipe mundurumu iye aposel Jerusalem moloringi iyemani pilkolio ningimuni, enonga iye Pita kinye Jon talondo Samaria imboma liko tapon-dangili palio ningo elo liko munduringi. ¹⁵⁻¹⁶ Akuna pungolio ningilimuni oi awili Jiasinga imbi leko no kau ltingi. Samaria imboma moloringina Mini Kake Telimu oi naa orumuna kano aposel iye taloni eno Mini Kake Telimu lengei ningolio enonga ningo Gote konge teringili. ¹⁷ Kano kinye kelepa Pita kinye Jon taloni pungolio enonga ki pala noiringili wali eno Mini Kake Telimu ltingi.

¹⁸ Kano kinye eloni imbomanga ki pala noiringili kinye eno Mini Kake Telimu ltingi mele Saimononi kanopalie yu elo moloringilina kou mone mepa ombalie elondo nimbei, ¹⁹ “Nani imbo tenga ki pala noimbo kinye Mini Kake Telimu lipili ningolo eloni i terembele engemu na tiengili nimbo kou mone mepo oro,” nimu.

²⁰ Nalo Pitani ungu topondopa nimbei, “Nuni Goteni we tirimo melte kou moneni manda pame teko ltimele konopu lekonomunga nunge kou monema meli kombu kerina pani. ²¹ Goteni kanopa penga pimo mele nu aku tepa molo, akumunga i kongono terembolomunga nunge ki te tuku naa ltemo. ²²⁻²³ Nuni ilto tembolo mele kanoko komu tendemomunga nu molko kenjiko ulu pulu kerimani nu ka tirimo kani i konopu lteno mele Awilimuni mundupe tiye kondombalonje ningo, kinye aku teko kenjirino ulu pulumanga konopu keru pilkono konopu topele tokono Gote yu konge teani,” nimu.

²⁴ Aku nimu ungu pilipelie Saimononi ungu pundu topa i tepa nimu, “Na kinye wendo ombalo nimbele ulumu wendo naa

opili kani eloni na liko tapondoko Awilimu konge tendalio,” nimu.

²⁵ Pita kinye Jon taloni Jisas kinye molko kanoringili mele ningo tikolo Awilimunga ungumu ningo tilko, elo kelko Jerusalem puringili. Pungili pungolio Samaria kombu awilina tukundo lerimu kombumanga ungu tukumemu toko tilko puringili.

Filiponi Itiopia iyemu ungu nimbe tirimu

²⁶ Gote Awilimunga muluna ensel teni Filipondo nimbei, “Jerusalem munduko tiye kolko kombu Gasa pungei purumele aulke akuna mere yando kombu we lelina pani puwi,” nimu. ²⁷ Aku wali Filip kano akuna purumu. Pumbe kanorumu kinye Itiopia iye te aulkena omba purumuna kanorumu. Aku iyemu yu Itiopia imbomanga ambo nomi kwini Kandasina kou mone nokondorumu iye awilimu. Filiponi yu aulkena oi naa kanopa lipili yu Gote popo tombaindo oi Jerusalem purumu. ²⁸ Kelepa ulkendo pumbeindo kongi oseni kundurumele karona ola molopa Gotenga ungumu pilipe yando nimbe tirimu iye profet Aisaiani torumu bukumu kanolipe ulkendo pumbei purumu. ²⁹ Kano wali Mini Kake Telimuni Filipondo nimbei, “Nu pungo kongi oseni karo kundupe meli omba purumumu lombili puwi,” nimu.

³⁰ Kano kinye Filip kano kare omba purumuna lkipe pumbe pilerimu kinye iye karena molorumu kanomu yu profet iye Aisaiani torumu bukumu kanopa nilipe purumu ungu pilipelie kinye waltindipelie nimbei, “Nu bukuna ungu kanoko ninomunga ungu pulumu piltinonje moloya?” nimu.

³¹ Iye kanomuni topondopa nimbei, “Imbo teni na nimbe naa timbelo kinye na nanu ambe tepo pilimboya?” nimu. Aku ungu nimbelie Filipondo nimbei, “Nu karona kopu tepo molambili owi,” nimu. Aku tepa nimu wali, Filip pumbe kopu tepa molorumu.

³² Gotenga ungumu iyemuni kanorumu mele i tepa, Kongi sipsip waloma meko pungo toko kondoromele mele yu aku teko meli

pungo toringi. Aku kinye kongi sip-sip indi porongeindo amboromele kinye ungu naa nimbe we tendepa ltemo mele yu tongei teringi kinye aku tepa ungu naa nimbe molorumu.

³³ Yu ulu te tepa naa kenjirimu nalo imbomani yu ningo mandoko kot we tendeko ka tikolio toko kondoringi. Yu bakulu te naa mepili yu toringimunga yunge kalopa ltimu imbo te naa moromo, (*Ais 53:7-8*) nimbe bukuna aku tepa peremo ungu kanorumu.

³⁴ Itiopia iyemuni Filipondo waltindipelie nimbei, “Iye profetemuni narindo i ungumu nimuya? Yu yunundo nimu molo imbo tendo lupe nimuya?” nimbe waltindirimu. ³⁵ Kano kinye Filiponi kano iyemundo unguma nimbe iyemuni kanorumu ungumanga pulumu pulu polopa nimbe tipe Jisasinga temane pengamu topa tirimu.

³⁶ Aulkena pungili pungolio no kelo tenga puringili kinye Itiopia iyemuni Filipondo nimbei, “No i omba purumomu kanowi. Melteni na pipi timbelo mele molo no manda limboya?” nimu. ³⁷ Kano tepa nimu kinye Filiponi ungu pundu topa nimbei, “Jisasinga ungu nimbo tiromu aku paimbo ltemo ningo enge ningo ipuki tinio lemo nu no manda linio,” nimu. Kano wali Itiopia iyemuni ungu pundu topa nimbei, “Jisas Kraist yu paimbo Gotenga malo nimbo ipuki tiro,” nimu. ³⁸ Kano kinye karo kanomu lepili nimbe Filip kinye elo nona mainye pungolio Filiponi tapu iye kanomu no ltindirimu. ³⁹ No kanomu tiye kolko wendo oringili kinye Awilimunga Mini Kake Telimuni Filip walitikale meli purumu kinye tepa nema ltimu kani tapu iyemuni yu altopa naa kanopalie na Jisasinga iye moro nimbe tono kololipe yunge ulkendo purumu. ⁴⁰ Minimuni Filip meli pumbe kombu Asdot mondorumu kinye yu akuna wendo pumbe kombumanga pali temane pengamu topa tilipe andopa Sisaria kombu taun wendo purumu.

9

Jisasini Sol Yunge iyemu nimbe kanopa

ltimu

¹ Filiponi neya aku tepa terimu wali Sol oi pulu polopa Awilimunga imboma mindili lipe tirimu mele tiye naa kolopa, eno kolangei nimbe eno mindili lipe tipe molorumu. Aku tepa molombaindo Gote popo tondoli iyemanga iye nomimu molorumuna pumbe ² waltindirimu kinye iye nomimuni pipia te topa tipelie nimbei, “I iye Sol, Damaskus kombu pumbe Juda imboma maku toko Gotenga ungumu pimele ulkemanga pumbe, Jisas ipuki tiko moromele imboma kanopa ka tipe Jerusalem yando mepa opili,” nimu. ³ Aku wali Sol yu Damaskus nondopa pumbei purumu kinye muluna pa enge nili te mainye omba yu molorumuna tondolo pa terimu. ⁴ Yu mini lepalie ai topa mainye lepa pilerimu kinye ungu te yundo nimbei, “Sol, Sol nuni ambe temona na mindili liko tirinoya?” nimu.

⁵ Kano tepa nimu kinye Soloni nimbei, “Awilimu, nu nariya?” nimu.

Aku wali yuni ungu pundu topa nimbei, “Na Jisas, nuni mindili liko tirino iyemu. ⁶ Kinye ola angilkono ne taun awilina tukundo pani. Akuna punio kinye nu tenio mele imboreni nimbe timbelo,” nimu.

⁷ Sol kinye peya puringi iyemani ungu pilingi nalo, imbo te naa kanokolio, eno ungu naa ningo we angilingi. ⁸ Sol kano mongo makilipe ola molorumu nalo mongoni melte naa kanorumu. Akumunga yu peya puringi iyemani yu ki ambolko meli Damaskus kombu tukundo puringi. ⁹ Wali yupoko yu mongoni melte naa kanopa langi kape no kape naa nomba we perimu.

¹⁰ Damaskus tukundo Jisasinga ungu pileli iye te molorumu, aku iyemu yunge imbi Ananaias. Awilimuni yu molorumuna omba mongo indi kumbu tipelie “Ananaias” nimbe waltindirimu.

Aku wali yuni ungu pundu topa nimbei, “Awilimu, na ya moro,” nimu.

¹¹ Kano kinye Iye Awilimuni yundo nimbei, “Awili aulke te imbi leko Aulke Toya Tolimu nimele kanona nu pungolio nini Judasinga ulkena tuku pungolio waltindikolio i teko niwi. Tarsus kombu iye Sol kanomboi ondu niwi. Kano Tarsus kombu iyemu yu akuna konge tepa moromo kani

pungo kanowi! ¹² Sol yu mungo indi kumbu te tepa kanomo kinye aku kumbuna tukundo iye te yunge imbi Ananias aku iyemu yu omba yunge kimu mongona pala noimo kinye yunge mongomu penga lembalo,” nimbe Awilimuni nimu.

¹³ I tepa nimu wali Ananias ungu topondopa nimbei, “Awilimu, iye akumuni nunge Jerusalem moloringi imboma tepa kenjipe mindili lipe tirimu mele imbo awini temane toko nimelena pio. ¹⁴ Gote popo tondoli iyemanga iye awilimani yu pipia toko tiringima lipe mepa ombalie nunge imbi leko eno tapopili ningo konge tereleme imboma ka timbeindo purumu,” nimu.

¹⁵ Nalo aku tepa nimu wali Awilimuni yundo nimbei, “Aku tepa molo. Iye nio akumu yu nanga kongono tendepili nimbo kanopo ltiu iyemu. Yuni nanga ungumu Israel imbo naa mololi imbo tawendoma kinye enonga iye nomi kingima kinye molongemanga kape Israel imbo molongemanga kape yu pumbe nimbe timbelo kani nu paa nio mele pungo tepuwi. ¹⁶ Yu nanga ungumu nimbe andopa tipelie nanga ungumunga nimbe umbuni mepa mindili nombalo mele nani lipo ondombo,” nimu.

¹⁷ Kano kinye Ananias pumbe ulke nimu kanona tukundo pumbe Sol ki pala noipelie ambolopalie nimbei, “Ango Sol, nu aulkena oni orunu kinye Awilimu nuni kanorunu. Imunga aku kano iye Jisasini nu mungo kelko makilko kanoko Mini Kake Telimu nunge konopuna omba molopa manda tepili nimbe na puwi nimona i oro,” nimu. ¹⁸ Kano tepa nimu kinye walitikale yunge mongona melte pipi tirimu kanomu omba wendo purumu kinye yu kelepa mongoni melema manda kanopa imbi tipelie, yu ola angilipe Kraistinga iyemu kamukumu molambo nimbe no ltimu. ¹⁹ Aku tepalie yu langi pokore norumu kinye yu kelepa enge perimu.

Soloni Damaskus kombu imboma ungu nimbe tirimu

Sol yu kano Damaskus kombu Jisasinga ungumu pilko lombileli imboma kinye wali pokore molorumu. ²⁰ Yu kano koinjo

pumbelie Judia imbomanga maku toko Gotenga ungu pileringi ulkemanga tumbi tipe pumbe Jisas kongono andopa tepa molorumu mele nimbe tipelie nimbei, “Jisas yu aku Gotenga malo,” nimu. ²¹ Yuni ungu nimuna pileringi imbomani mini ltekolio waliko pilko ningei, “Ne aku nimo iyemu Jiasinga imbimu leko popo toringi imbo Jerusalem moloringima tepa kenjipe topa bulu balu tipe mundupe mumindili lipe tirimu kano iyemu moloya? Kinye kelepa ya omba aku teko moromele imboma ka tipe Gote popo tondoli iyemanga iye awilima moromelena mepa pumbei terimu iyemu lepamo,” ningi. ²² Nalo Sol yunge engemu olandopa purumu. Goteni eno lipe tapondombalo iye mundumbo nimbe kanopa ltimu iye Kraist aku Jisas yu kano iyemu molorumu mele enge nimbe, nimbe tirimu kani Judia imbomani yundo ungu te topondoko manda naa ningi.

Juda imbomani Sol yu tongei teringina kowa purumu

²³ Wali awi teli omba purumu kinye Juda imbomani Sol tongeindo wai toringi, ²⁴ nalo yu pilerimu. Yu tongeindo ipu leli tangoli kape kombu ulke pape kerepulumanga nokoringi. ²⁵ Nalo walite ipu leli yu lombili puringi imbomani yu naa tangei ningo yu meko pungo kombu liko okoko kou pape teringina meko pala pungolio akuna makopana lakilko ka moko tokolio ka anjiko mainye munduringi.

²⁶ Aku kombu tiye kolopa pumbe pumbelie Sol kano Jerusalem kombu ombalie, Jiasinga ungu pileli imboma kinye peya molombai terimu nalo enoni yu paa paimbo Jiasinga ungu pileli iye te molo ningo liko manjokolio yu pipili koloringi. ²⁷ Nalo Barnabasini yu lipe iye aposelema moloringina meli pumbelie aku iyemando nimbei, “Iye imu aulkena pumbe Awilimu kanorumu. Aku wali Awilimuni yundo ungu te nimu kano kinye yu Damaskus kombu pumbe Jiasinga ungumu pipili naa kolopa nimbe tirimu,” nimbe aku tepa nimbe tirimu. ²⁸ Aku ungu nimumunga Sol yu eno kinye peya molopa, Jerusalem kombu we andopa molopa, Awilimunga ungumu pipili naa kolopa andopa nimbe

tirimu. ²⁹ Yu kinye Grik ungu ningi Juda imboma kinye ungu mele nale teringi nalo aku imboma enoni yu toko kondongei teringi. ³⁰ Aku tongei teringi mele Jisasinga ungumu pilingi iye angenupilini pilkolio, yu Sisaria mainyendo meko pungolio Tarsus kombu puwi ningo munduringi.

³¹ Kano kinye Soloni imboma tepa kenjirimu ulumu tiye kolorumu kinye Judia kinye Galili kinye Samaria kinye kano kombumanga Jisasinga imboma umbuni te wendo naa orumu. Aku kinye imboma molko kondoringi. Awilimu pipili kolko yunge ungumu pilipo lipo teamili ningo moloringi. Kinye Mini Kake Telimuni eno tapondorumu wali yunge talapemu enge nimbe imbo awini yunge talapena tukundo tukundo puringi.

Pitani Ainas nimbe iye te tepa koinjo ltimu temanemu

³² Pita kano kombumanga pali andopalie walite Lida nimbe kombu taun tenga Gotenga imbo moloringima pumbe kanorumu. ³³ Akuna iye te molorumumunga imbi Ainas, yu kimbo ki kololi iyemu yunge enge te naa perimu. Poinye ki talonga tukundo ainyembo kau lerimu. ³⁴ Kano wali Pitani kano iyemundo nimbei, “Ainas, Jisas Kraistini nu koinjo pani nimo kani nu ola angilko nunge ainyembo lenio kunumu kimbuwi,” nimu. Aku tepa nimu kinye yu kano walitikale ola angilerimu. ³⁵ Lida kombu taun imboma kinye Saron kombu taun imboma kinye pali yu kanokolio konopu topele toko Awilimunga ungumu pilko moloringi.

Pitani Tabita nimbe ambo te kolorumuna pumbe topa makinjirimu

³⁶ Jopa nimbe kombu taun tenga tukundo Awilimunga ungu pileli ambo te molorumu. Aku ambomu yunge imbimu Tabita, tendeku imbimunga kelepa Grik unguna aku Dorkas ningi. Yu waliwali tiye naa kolopa, umbuni perimu imboma kondo kolopa imbo koropa nolima lipe tapopa terimu. ³⁷ Pita yu Lida taun molorumu kano walimanga aku ambomu kuro torumu kinye yu kolorumu. Kelko yunge onomu no ltendeko ulkemunga olana kiripi tenga noiringi. ³⁸ Jopa kinye

Lida taun talo nondoko nendo yando leringili. Akumunga Awilimunga ungu pilko lombileli imbomani Pita Lida kombu molorumu ungu pilkolio enoni iye talo yu molorumuna liko munduringi. Aku kinye elo ongo yu paa konge tekolio ningili, “Nu peya pamili nimbo limbili ombolo,” ningili. ³⁹ Pita kano aku iye talo kinye peya pumbe yu ulkena purumu kinye yu kano meko ulkemunga ola kiripina meko puringi. Ambo waima Pita angilerimuna nondoko ongo makai tendeko ongo angilko kola tekolio Dorkas yuni koinjo molopalie enonga maminye tenderimuna ongo liko ondoringi.

⁴⁰ Kano kinye Pitani eno ulke kiripina wendo paio nimbe makoropa mundupelie komongo topa pondopa mainye molopa Gote konge terimu. Aku tepalie ambo onomu lerimuna topele topa kanopalie nimbei, “Tabita nu ola angiliwi,” nimu. Kano tepa nimu kinye ambo kano mongo makilipelie Pita kanopa imbi tipelie ola molorumu. ⁴¹ Pitani ambo kanomu yu ki ambolopa ola lipe anjipelie, Awilimunga imboma kinye ambo waima peya waltindipelie Dorkas kano koinjo pumo kani ongo lieio nimu. ⁴² I ulu wendo orumumu Jopa taun imboma pali pilkolio, imbo awinini Jisas yu paimbo Kraist, yu linonga Iye Awili molopili ningo enge ningo ipuki tiringi. ⁴³ Pita kano, wali awini Jopa kombuna iye te kinye molorumu. Aku moloringili iyemunga imbi Saimon, yu kongi kao kangini mele mare tepa wamopa kou ltimu iyemu.

10

Pitani Kornilius nimbe iye te ungu mane tirimu

¹ Rom kombu iye te Sisaria taunona molorumumunga imbimu Kornilius. Aku iyemuni Rom kombu ele iye ami 100 noko-romo iyemu. Aku ami iyemanga talapemunga imbimu Itali kombu ami iye talapemu. ² Yu kinye yunge pulu lerimu imboma kinye eno Judia imboma molo. Eno imbo lupema molkolio Gote pipili kolko konopu tiko paimbo yunge ungumu pilingi imboma moloringi. Yuni mele molo lepa koroko noringi imboma lipe

tapondopa kou mone tipe, waliwali Gote konge terimu iyemu. ³ Walite ipupene ena 3 klok mele Kornilius yu Gote konge tepa molopalie mongo indi kumbu tepa ulu te i tepa kanorumu. Gotenga kongono iye ensel te yu molorumuna orumu ulu mona kanorumu. Aku orumu enselemuni nimbei, “Kornilius,” nimu.

⁴ Kano tepa nimu kinye Kornilius kano mini ltepa pembele nimbe taki lepalie waltindipe nimbei, “Awilimu, ambe temoya?” nimu.

Kano tepa nimu wali enselemuni ungu pundu topa nimbei, “Nuni konge teko imbo koropa nolima liko tapondoko terenomuni Goteni kanopa penga pimo. ⁵ Kinye nuni iye mare Jopa pangei liko mundukolio akuna iye te moromomunga imbi Saimon yunge imbi te Pita aku iyemu yu opili nengei. ⁶ Saimon Pita yu peremo ulke pulu iyemunga imbimu Saimonola nimele. Aku ulke pulu iyemu yu kongi kao kangini mele mare tepa wamopa kou ltime iyemu. Yunge ulkemu nomu kuta kulendona angimo,” nimu.

⁷ Ensel kanomuni aku tepa nimbelie yu purumu. Kano kinye Korniliusini yunge kongono iye talo kinye yu lipe tapondorumu ami ele iye te kinye eno waiu nimu. Aku ami ele iyemu Gotenga ungu pilerimu iyemula. ⁸ Kornilius yu kinye wendo orumu uluma aku iyemando pali nimbe tipelie eno Pita liko meko wangei Jopa kombundo paio nimbe lipe mundurumu.

⁹ Kano iyema pungo ulkena pekolio, otilikondo anjo pungo awi tangoli Jopa nondoko pungei puringi. Awi tangoli Pita kano Gote konge tembaindo ulkemunga kiripi olana purumu. ¹⁰ Kano wali Pita kano engele kolopalie langi te nambowa konopu lerimu. Imboma langi kokele kaloringi kolo nokopa molopalie yu kano mongo indi kumbu tepa kanorumu kinye, ¹¹ muluna anjo yando pumbe, maminye paa awili tenga ekondo ekondo pundu kitenga ambolopalie taka lipe mainye mundurumu. ¹² Aku maminyena tuku kongi lopa kera waimbe melema pali moloringi. ¹³ Kano kinye ungu te ombalie

yundo nimbei, “Pita ola angilkono i mele moromelemanga te toko nowi,” nimu.

¹⁴ Aku tepa nimu wali Pitani ungu pundu topa nimbei, “Awilimu, paa naa nombo. Nuni kanoko keru pino melema kinye kalaro moromo nino melema kinye lino Judio imbomando naa nangei ningono ungu mane tirino melema na naa noro naa nombo molo,” nimu.

¹⁵ Wali talo tipe kano ungu altopa wendo omba yundo nimbei, “Goteni kake teremo nimo melemando nuni kalaro moromo ungu naa niwi,” nimu.

¹⁶ Aku teko, wali yupoko teko ungu ningili kinye walitikale maminye kanomu kelepa muluna olando purumu.

¹⁷ Pita kano konopu kimbo tipelie i mongo indi kumbu tepo kanoro ulumunga pulumu ambe tepanje nimbe pilipe moloromu kinye Korniliusini lipe mundurumu iye kanoma ongo imbo marendo Saimononga ulkemu temuya ningo waltindiliko ongolio yunge ulke kere puluna ongo angilingi. ¹⁸ Akuna angilko waltindikolio “Saimon Pita andi moromoya?” ningi.

¹⁹ Pita kano mongo indi kumbu teromunga pulumu ambe tepanje nimbe konopu kimbo tipe molorumu kinye yunge konopundo Mini Kake Telimuni nimbei, “Iye yupoko nu koroliko oromele. ²⁰ Akumunga nu ola angilko mainyendo pungo konopu awi teli liko naa mundukono aku iyema kinye pani puwi! Nani iye akuma lipo mundunduna oromele,” nimu.

²¹ Pita kano mainyendo pumbe iyemando nimbei, “Eno kororomele iyemu na. Eno ambe temona ongeya?” nimu.

²² Aku tepa nimu wali iyemani ungu pundu toko ningei, “Rom ele iye ami 100 nokoromo iye Korniliusini lino lipe mundumona omolo. Kornilius yu Goteni kanopa penga pimo iyemu, yu Gote pipili koromo iyemu. Judio imbomani pali yu iye pengamu nimele. Gotenga ensel teni yundo nimbei, Saimon Pitani ungu te nu nimbe tipili pileni kani yu opili niwi nimu,” ningi. ²³ Kano kinye Pitani nimbeindo, “Eno peya otili pamili kani kinye

ipu leli i peamili kani ulke tukundo waio,” nimu.

Neya wali pekolio ningimuni otili oi yu kano peya eno kinye purumu wali Kraist ipuki tiringi Jopa kombu moloringi iye mare Kraist ipuki tiko moloringima yu kinye peya tapu toko puringi. ²⁴ Eno pungo aulkena pekolio, otili oi Sisaria kombu tuku puringi. Korniliusini kinye onge nimbe yunge angenupili lapali kinye pulu lerimu imboma kinye tukundo tukundo waio nimbe eno liko maku toko nokoko moloringi. ²⁵ Pita kano ulkena tukundo pumbei purumu kinye Kornilius omba yunge kimbo puluna tamalu pepa yunge imbi nimbe pala mundupe kapi nimu. ²⁶ Nalo Pitani yundo nimbei, “Na Gote molo, na imbo iyemu. Nu ola angiliwi,” nimu.

²⁷ Ungu nilkolo ulke tukundo puringili kinye imbo awi teli maku toko moloringina kanorumu. ²⁸ Pita yuni kano imbomando nimbei, “Judia imboma kinye imbo lupema kinye tendekuna naa molangei nimele ungu manemu eno pimele. Na Judia iyemu molopo i ungu manemu piomunga eno imbo lupe moromelena naa olka nalo Goteni na lipe ondomo mele i tepa, yuni nando nimbei, ‘Imboma apuruko te keru, kalaro mololimu ningo tendekuna naa molonio kinye manda naa tembalu,’ nimu. ²⁹ Akumunga na owi ningo waltindinge kinye enonga ungumu lipo tui naa tipo ondu. Imunga ambe temona nando owi ningiya?” nimu.

³⁰ Kano tepa nimu kinye Kornilius ungu pundu topa nimbei, “Wali kite omba purumu kinye ena 3 klok wali i nanga ulkena tuku na Gote konge tepo moloru kinye walitikale nanga kumbekerena imbo te wale pakoli paa tondolo pa telimu pakopa ombo angilipelie ³¹ nimbeindo, ‘Kornilius nu Gote konge tereno mele yuni pilipe lipe, imbo koropa nolima liko taporono mele kanopa penga pimo. ³² Imunga kinye nuni iye mare Jopa pangei liko mundukolio, akuna iye te moromo, iyemunga imbi Saimon, yunge imbi te Pita. Yu opili nengei. Pita yu kongi kao kaluluni mele mare tepa wamopa kou mone ltimo iye Saimononga ulkena moromo, yunge ulkemu nomu kuta

kulendona angimo,’ nimu. ³³ Aku tepa nimu ungu pilipolio nani tumbi tipo nu moloniona iye marendo nu pungo lipeio nindumunga nu ongo linge akumunga nu paa onio. Kinye lino Gote kinye peya ombo moromolo imboma Goteni nu ungu nimbe timoma lino ningo teni nimbo pilimilindo ombo moromolo,” nimu.

Pitanga ungu mane tirimuma

³⁴⁻³⁵ Korniliusini aku tepa nimu kinye Pitani pilipelie nimumuni, Korniliusina ulkena moloringi imbomando pulu polopa nimbei, “Oi pilipolio Goteni Israel imboma kau manjipe konopu mondoromo konopu leru. Nalo kinye pilto, yuni imbo talape-manga pali te te nimbe yu pipili kolko Gote yunge imbi kape ningo ulu pulu pengama teremele imboma kanopa penga pilipe aku imboma nanga kumbekerena manda ongo molangei nimo lepamo, aku ungumu kinye lipo mantiro. ³⁶ Goteni Israel imbomando ungu pengama nimbe mundurumumu eno pimele kano. Aku ungumupe paa pulumu i tepa, oi eno Gotenga opa pule imboma moloringi. Nalo kinye Jisasini terimu ulumuni opa topa kolopalie imbo lipe Gote kinye tendeku tipe mondoromo. Aku Jisas yu imbo palinga Iye Awili. ³⁷ Oi Judia kombumanga ulu wendo orumuma eno nanga ungu niomu piltimela imbomani oi pilko pora tirimele. Oi Jononi imbomando konopu topele tokolio no liengei nimbe aku unguma nimbe tirimu. Kelepa Jisas Galili kombu yunge uluma pulu polopa terimu. ³⁸ Oi pulu polopa Goteni kanopa lipelie imboma nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo iyemu yu Nasaret kombu Jisas nimu. Aku iyemu pumbe molopili nimbe, yuni Jisas Mini Kake Telimu tipe Jisas enge nipili nimbe engemu tirimu. Kano kinye Gote Jisas kinye molorumu kolo Jisas kombumanga andopa ulu pengama tepa, kuro kerimanga nokoli Sataneni ambolorumu imboma koinjo pangei nimu.

³⁹ Juda imbomanga kombuma pali kinye enonga taun awili Jerusalem kinye yuni ulu terimuma pali lino yunge lombili andorumulumani mongoni kanopo molorumulu. Juda imbomani yu kolopili ningo

yu unjo poloheyana toko uku toringina kolorumu. ⁴⁰ Nalo yu wali talonga ono kombuna perimu, kelepa wali yupoko tipemunga Goteni topa makinjipelie imbomani nu kanangei mona molowi, nimu. ⁴¹ Imbomani yu makilipe ola molorumu ulumu palini naa kanoringi. Oi Goteni kanangei nimbe imbi torumu imbomani kau kanoringi. Jisas makilipe ola molorumu kinye yu peya langi nombomolorumulu imbomani kau yu kanorumulu. ⁴² Yuni linondo nimbei, 'Enoni imboma ungu tukumemu ningo tiko, Goteni imbo koinjo moromelema kinye kololima kinye enonga pali kot tendepa uluma moke tepa pilimbelo iyemu na molopili nimu, ningo imboma anjo ningo tieio,' nimu. ⁴³ Gotenga iye profetemani pali oi yu mai kombuna oi naa opili yunge ungumu ningo tikolio ningei, 'Jisas yu paimbo Gotenga malo molopa paimbo yu maina mainye omba imbomanga nimbe kolo wangopa kolondorumu aku ulumu enge ningo ipuki tinge imboma Goteni Jisas imbomanga nimbe tenderimumunga pilipelie kano imbomanga ulu pulu keriteringima altopa topele topo naa kanombo nimbe tiye kolondombo nimu,' ningi," nimbe Pitani aku tepa nimu.

Imbo lupema Mini Kake Teli ltingi

⁴⁴ Pitani aku tepa nimbe molopili Mini Kake Telimu omba Pitani ungu nimbe tirimuna pilko moloringi imbomanga konopuna tukundo purumu. ⁴⁵ Goteni oi Judia imbo Jisas ipuki tiringima tirimu mele kelepa imbo talape lupe moloringima aku tepa tirimuna kanokolio Kraist ipuki tili Judia iye Pita peya tapu toko oringimani paa mini lteko araya ningi. ⁴⁶ Mini Kake Telimu kano imbo lupe ltingimani imbo ungu lupe lupema ningo Gote imbi kapi ningina pilkolio Judia iye kanomani Mini Kake Telimu omba enonga konopumanga pumo lepamo ningo liko manjiringi. Kano ulu kanopa pilipelie Pitani nimbei, ⁴⁷ "Lino Kraist ipuki tili Judia imboma Mini Kake Telimu ltimulu mele kinye i imbo talape lupema kape Mini Kake Telimu ltimele kani narini eno no naa liengei nimbe manda mi tombaloya?" nimu. ⁴⁸ Aku ungu

nimbelie yuni nimbei, "Eno Jisas Kraist yunge imbimunga no liengei," nimu. Imbo kanomani no liko pora tikolio Pitando ningei, "Nu i teli oi naa puwi. Wali pokore nu lino kinye peya molkolio altoko pani," ningina yu kano eno kinye wali pokore we molorumu.

11

Pita kano Jerusalemendo kelepa yando orumu

¹ Iye aposelema kinye Jisasinga Judia kombu pali moloringi imboma kinye eno Judia imbomanga imbo lupema Gotenga ungumu pilko ltingi mele pileringi. ² Akumunga Pita Jerusalem olando purumu kinye ungulumanga kangipundu te kopiko lteringi ungu manemu paa teamili ningi Kraist ipuki tili imbomani Pita Rom iye Kornilius ulkena purumuna yu iri tokolio ³ ningei, "Nu Judia iyemu molkono imbo kanginaa kopilimanga ulkena pungo, aku imboma kinye peya molko langi noringimu aku ulumu paa teko kenjirinu," ningi.

⁴ Nalo Pitani ulu pali wendo orumuma eno temane topa tipelie nimbei, ⁵ "Yane iyema, na Jopa taun moloru kinye na Gote konge tepo molopolio niumuni mongo indi kumbu tepo kanoru kinye muluna anjo yando pumbe maminye paa awili te ekondo ekondo pundu kitenga ambolopalie taka lipe maina mainye mundurumu. Aku kinye na moloruna omba lerimu. ⁶ Akuna tukundo kanoru kinye kongi lopa kera waimbe mele takerama kape mele ari telima kape pali akuna tuku moloringi. ⁷ Kano kinye ungu te ombalie nimu ungu pileru. Aku ungununi nando nimbei, 'Pita ola angilkono i melema te toko nowi,' nimu.

⁸ Aku tepa nimu wali nani ungu pundu topo nimboi, 'Awilimu paa naa nombomuni kanoko keripino melema kinye kalaro moromo nino melema lino Judia imbomando naa nangei ningo ungu mane tirinu melema oi walite kape, te paa naa noru,' niu.

⁹ Wali talo tipe kano ungumu muluna wendo omba nando nimbei, 'Goteni kake

tenderemo melemando nuni kalaro moromo ungu naa niwi,' nimu. ¹⁰ Ilto aku tepo wali yupoko ungu alowa terimbulu kinye walitikale maminye kanomu kelepa muluna olando purumu.

¹¹ Muluna kelepa olando purumu kano wali Sisaria iye teni paio nimbe lipe mundurumu iye yupoko na moloru ulkena oringi. ¹² Aku wali Mini Kake Telimuni nando nimbei, 'Konopu awi teli liko naa mundukono iye ima kinye nu puwi,' nimu. I Kraistinga iye kite talo pakera eno na kinye peya tapu topo Sisaria iyemunga ulkena tukundo purumulu. ¹³ Ulkena tukundo purumulu kinye kano iyemuni linondo nimbei, 'Mulu kombuna iye ensel te nanga ulkena ombalie nimbei, "Nuni iyemare Jopa pangei liko mundukolio akuna iye te moromo, iyemunga imbimu Saimon, yunge imbi te Pita, aku iyemu yu opili," niwi. ¹⁴ Nu kinye nunge ulkena peremele imboma kinye Goteni enonga teko kenjirimele uluma tiye kolopalie tepa limbelo kani yu kinye molko kondoko kau punge ulu pulumu manda linge mele nimbe timbelo,' nimbe enselemuni nando aku tepa nimu nimbe kano iyemuni aku tepa nimu.

¹⁵ Aku tepa nimu kinye nani pulu polopo ungu nimboi niu wali oi lino molorumulu Mini Kake Telimu mainye orumu mele aku tepa ne kano imboma moloringina orumu. ¹⁶ Aku terimu wali nani Awilimuni ungu te oi nimbelie nimbei, 'Jononi imbo no kau ltindirimu nalo Goteni aku mele eno Mini Kake Telimu lipe timbelo' nimu mele altopo lipo manjiru. ¹⁷ Aku lemo Awili Jisas Kraist enge nimbo ipuki tirimulu kinye Goteni lino oi Mini Kake Telimu tirimu mele altopa aku tepa imbo lupema tirimu lemo na nari molopolio Gotendo molo nilkaya?" nimu.

¹⁸ Pitani aku tepa nimu mele pilkolio enoni oi yundo ningi mele kamu kumu munduko tiye kolkolio, Gote kapi ningolio ningei, "Akumunga Goteni imbo lupema konopu topele toko manda molko kau pangei nimbe panjirimu lepamo," ningi.

Imbo maren i Gotenga ungumu Antiok kombundo meko puringi

¹⁹ Oi Stiven toko kondokolio pele Kraistinga imboma mindili liko tiringi kinye eno bulu bala ningo puringi. Aku wali mare kombu Fonisia pungo, mare kombu Saiprus pungo, mare Antiok kombu pungo pungolio Jisasinga temanemu Juda imbomando kau toko tilko andoringi. ²⁰ Nalo bulu bala ningo puringi iye mare Saiprus kombu kinye Sairini mai pulu iyema moloringi. Antiok kombu wendo oringi wali Grik imboma kape Iye Awili Jisasinga ungu tukume ningo tiringi kala. ²¹ Iye Awilimuni yunge ungumu pilko lombilingi imboma lipe tapondorumu. Aku terimu kinye manga pupu paa awinimuni yunge ungumu pilko lombilko Awilimu kinye konopu tiko konopu topele toringi.

²² Aku Jerusalem moloringi imbomani aku wendo orumu ungu temanema pali pilkolio wali Barnabas nimbe iye te Antiok nimbe kombundo tiko munduringi. ²³⁻²⁴ Barnabas nimbe aku iyemu yu iye pengamu. Mini Kake Telimu kinye ipuki tili ulumu talo yu kinye pepa tengepeya terimu. Yu kano Antiok kombu pumbe wendo ombalie Goteni imboma mane ungu tirimu mele kanopalie yu kano tono kolorumu. Yuni Antiok kombu tukundo pumbe Jisasinga ungu pilko lombilingi imbo akuma pali nimbe enge tipe i tepa nimu, 'Enonga ipuki tili ulumu tiye naa kolaio. Waliwalima Awilimu kinye konopu tiko yu kinye tenge tiko molaio,' nimu. Aku wali imbo pulumu lino Awilimunga imboma molamili ningo tukundo tukundo ongo moloringi.

²⁵ Da wali Barnabas kano Sol korombai Tarsus nimbe kombu awili tenga purumu. ²⁶ Sol kano kanopa ltendepalie kinye yu lipe meli Antiok kombu orumu. Kelko poinye tenga undukana elo aku kombuna Kraistinga imbo moloringima peya moloringili. Imbo awi teli akuna ungu mane tiringili. Antiok kombuna Jisasinga ungumu pilko lombilingi imbomando imbo wemani pulu polko Kristen imbi tiringi.

²⁷ Neya aku walimanga Gotenga profet iye mare Jerusalem kombu molkolio Antiok kombu maindo oringi. ²⁸ Aku

iye oringimanga iye tenga imbi Agabus. Aku iyemu yuni ola angilipelie Mini Kake Telimuni lipe tapondorumu wali nimbei, “Umbuni awili te wendo ombalomu lemo Rom Gavmaneni nokoromo kombumanga palinga wendo ombalo. Aku walimunga lemo engele ombalo,” nimu. (Klodius nimbe iye teni Rom gavman nokorumu wali i ulumu wendo orumu.)²⁹ Jisasinga ungumu pilko lombileringi imbomani enonga imbo angenupili Judia kombu molko peringima kou tipo tapamili konopu leringi. Imbo te te ningoni mele paa pulumu tipo mundumolo ningo konopuna kili kili tendeko noiringi.³⁰ Kou mone liko popo tikolio Barnabas kinye Sol talonga kindo tiringi. Aku teringi kinye Barnabas Sol taloni liko meko ongo Judia moloringi Kristen tapu imboma tiringili.

12

King Herot Agripani Jisasinga ungu pilko lombilko moloringi imboma umbuni lipe tirimu

¹ Neya aku walimunga King Heroteni Jisasinga ungu pilko lombilko moloringi imbo mare mindili lipo tipo topo kondombo nimbe ambolopa ltimu. ² Yuni Jononga angenu Jems loi geleani toko kondangei nimbe ee nimu. ³ Juda imbomani neya aku terimu ulumu konopu tiringina kanopalie wali Heroteni Pita kape ambolopo liembo konopu lerimu. (I terimu ulumu aku Bret Yis Naa Munduko Noli wai awili aku wali terimu.) ⁴ Altopa Heroteni Pita kano ambolopa lipelie ka ulkena panjirimu. Aku tepalie ele iye 16 kite kite ningo wai ambolko Pita yu tapu teangei nimu. Heroteni Pita kinye tembo nimbe konopuna kili kili ltenderimu ulumu i tepa, Pasova Wai akumu oi omba pumbelo wali pele imbomanga kumbekerena wendo mepo ombo kot tendembo konopu lerimu.

⁵ Aku konopu lerimumunga Pita kano ka ulkena we perimu. Nalo Jisasinga ungumu pilko lombileringi imbomani Pita yu kolo ningo Gotendo konge enge ningo tendeko kau moloringi.

Enselemuni Pita ka ulkena wendo ltimu

⁶ Pita kano otilikondo Heroteni mepa wendo omba kot tendembalo wali kinye mele ipu leli uru perimu. Yu ele iye talonga imunana ka sen taloni ka toko mondoringi. Aku wali ele iye wemani ka ulke kere pulumu nokoringi. ⁷ Kano wali Pita perimu kanona Awilimunga ensel orumundo maa torumuna akuna omba angilerimu. Ne kano kiripina tuku pa terimu. Aku kinye enselemuni Pita kano lambona topalie makinjipe ola mondorumu. Kano tepalie enselemuni nimbei, “Welea makilko ola angiliwi,” nimu. I tepa nimu kinye Pitanga kina ka sen kanomu yunu moki lepa mainye purumu.

⁸ Kano wali enselemuni nimbei, “Nu wale pakoli pakokono nunge kimbo su talo mondowi,” nimu kano terimu. Kano terimu kinye enselemuni nimbei, “Nunge ali wale pakolimu pakokono na puro mele lombiliwi,” nimu. ⁹ Aku wali ensel kanomu tawendo purumu kinye Pita kano lombileringimu. Enselemuni terimu ulumu Pitani ulu paimbore teremonje nimbe naa lipe manjirimu. Pita mongo indi kumbure tero kau konopu lerimu. ¹⁰ Ele iye nokoko angileringina ongo pungolio talo tiko we ele iye nokoko angileringina ongo pungolio kombu sitina tuku puringi kano ain papena wendo oringili. Kano wali ain pape kere pulu kanomu yunu nangape torumu. Kano pape kere puluna wendo pungolo aulkena puringili kinye ensel kanomuni yu tiye kolopa tepa nema ltimu.

¹¹ Kano wali Pitani paimbo terimu kano ulumu lipe manjirimu. I konopu lepalie nimbei, “Kinye na paa lipo mantiro. Iye Awilimuni yunge enselemu na molonduna paa lipe mundumo. Juda imbomanga na kinye wendo ombalo ningo liko manjiringi uluma kinye King Herotenga kindo na tepa koinjo wendo ltimu,” nimu.

¹² I uluma lipe manjipelie kinye yu kano Marianga ulke purumu. Marianga malo Jon yunge imbi te kape Mak ningo tiringila. Imbo pulumu akuna konge teko moloringi. ¹³ Pita kano pumbelie nangape tawendo gaungau tirimu. Kano wali kongono ambo te imbi Roda, aku ambomu nari oromonje nimbe kanombai purumu. ¹⁴ Kano kinye ambo wenepo

kanomuni Pitanga ungu pilipe imbi tipelie yu paa tonu lakopa kolopalie nangape kano komu tindipe naa toli lkipe tukundo pumbelie imbo nombeya teko moloringi kanomando nimbei, “Pita kano omba ulke kere puluna tawendo angimo,” nimu.

¹⁵ Kano tepa nimu wali imbomani ningei, “Nu loi ltenoya?” ningi. Nalo aku teko ningi kape enge nimbe, nimbei kau nimu. Aku wali imbomani ningei, “Pitanga minimunje,” ningi.

¹⁶ Aku wali Pitani tawendo gaungau timbei kau tirimu. Kelko nangape kano tokolio yu kanokolio eno mini lteringi. ¹⁷ Aku wali Pita yuni yunge ki ola mundupe ungu molo nimu wali imboma ungu naa ningi. Aku wali yuni Awilimuni yu ka ulkena mepa wendo orumu kano uluma temane topa tirimu. Aku tepa nimbelie nimbei, “Jems kinye we Jisinga ungu pilko lombileli imbo akumando i nio unguma anjo ningo tieio,” nimbelie yu kombu tenga lupe purumu.

¹⁸ Otilikondo Pita kano ambe temonje ningo ele iyema eno mini lteko konopundo pilko tunduringi. ¹⁹ King Herot kano kombu palinga Pita kororumu nalo tenga kanopa naa ltimu. Aku wali Pita tapu teko angileringi kano ele iyema ungu waltindirimu nalo enonga ningi unguma naa pilipe ltimu wali aku iyema toko kondangei, nimu.

King Herot kolorumu

Altopa King Herot kano Judia kombu wendo pumbe Sisaria nimbe kombu siti tenga pumbelie, wali te akuna molorumu. ²⁰ Herot kano Tair kombu imboma kinye Saidon kombu imboma kinye mumindili lakopa kolorumu. Nalo aku kombu siti lerimumanga moloringi imbomanga unguma pilkolio imbo mulimuli mare awini maku toko Herot molorumuna oringi. Akumunga kumbe leko eno lipe tapondopa kingimu kinye ungu nindipili ningo iye te kanoringi. Aku iyemunga imbi Blastus, yu Herotenga tukundo ulumanga kongono iye mulimulimu. Imbo akumani yundo Herot ningo ame tondoko lino kinye ame topa linonga ungumu pilipili kani niwi ningi. Aku ambe telka eno kere

langi ltingimu aku Herot yunge nokorumu kombumanga ltingi.

²¹ Blastus kano pumbe nindirimu wali Heroteni pilimbo nimbelie wai panjirimu. Aku wendo orumu wali, Herot yu yunge wale pakoli kamakomu pakopa Pol enge nilina pala molopalie imboma ungu nimbe tirimu. ²² Aku terimu wali imbomani ungu are ningo olandoko ningolio ningei, “I nimo ungumu gotere mele ungu nimo. Imbo iyerenga mele molo,” ningi. ²³ Aku wali Heroteni Gote imbi awili naa tirimuna Awilimunga ensel teni yu topa noirimu kani yu kano korowani norumu kinye kolorumu.

²⁴ Nalo Gotenga ungumu anjo yando palaku lepa imbo tukundo tukundo lipe anjo anjo pumbei kau purumu.

²⁵ Altoko Barnabas kinye Sol talo elo liko munduringina kou meko Jerusalem kombu tukundo ongo kongono kanomu pora tikolio wali altoko Antiok kombundo puringili. Aku pungili wali iye te imbi Jon yunge imbi te Mak aku iyemu kape waye liko meko puringili.

13

Barnabas kinye Sol talo kanoko likolio Gotenga kongonona wendo tiko munduringi

¹ Antiok kombu tukundo Gotenga ungumu pilko ipuki tiko lombilko moloringi imbomanga imunana Gotenga ungumu imboma mane tiringi imbo mare kinye Gotenga profet imbo mare moloringimanga imbima i tepa: Barnabas, Saimon (yunge imbi te Kilu), Sairini siti kombu iye te yunge imbi Lusius, kelepa iye tenga imbi Manain (aku iyemu yu King Herot kinye molopa akorumu). Kelepa iye te Sol. ² Aku iyema eno Awilimunga imbi kapi ningo kere langi mi leko naa nongo we peringi. Aku wali Gotenga Mini Kake Telimuni iye akumando nimbei, “Sol kinye Barnabas talo na tieio. Nanga kongono enge nili te tendangili. Aku kongonomunga nani kanopo lindu iye talo,” nimu. ³ Altoko kere mi leko naa nongo konge teringi kano uluma teko pora tikolio kinye Barnabas kinye Sol talo ki

pala noikolio Gotenga kongonona wendo tiko munduringi.

Barnabas kinye Sol talo Saiprus kombu pungo moloringili

⁴ Barnabas kinye Sol talo Mini Kake Telimuni imbi topa wendo lipe mundurumu. Kano iye talo Selusia nimbe kombu siti tenga wendo puringili. Akuna molkolio kinye anjiko Saiprus nimbe kombu te nomu kuta imunana lerimu akuna no sip liko puringili. ⁵ Iye kano talo Salamis ningo kombuna wendo ongolio kinye akuna Juda imbomanga nombeya ulkemalio Gotenga ungumu ningo tiringili. Jon Mak nimbe aku iyemu kape elo tapombai waye moloringi.

⁶ Kombu no imunana lerimu kanomunga aku teko nilko anjikondo pungo welendo Pafos nimbe kombu tendo wendo oringili. Pafos kombu akuna Juda ala iye te kanoko ltendingili. Aku iyemunga imbi Ba-Jisas. Yu kolo toli iye profetemu. ⁷ Aku iyemu yu waliwali gavman nokorumu iye Sergius Paulus kinye nondopa molorumu. Sergius Paulus yu iye konopu peyo lelimu molorumu. Aku iyemu yuni Barnabas kinye Sol talo ungu nimbe mundupelie yu morona walio nimu. Aku ambe telka yu Gotenga ungu tukumemu pilimbei nimu. ⁸ Nalo Elimas kano ala iyemuni kano iye talo kinye opa pule torumu. (Liko manjeio, Ba-Jisasinga imbi te Elimas. Yunge imbimunga ungu pulumu ala iyemu.) Aku iyemu yuni gavman nokoli iyemu Jisasinga ungumu pilko lombileli ulu akumunga pipi timbei mongo kondorumu. ⁹ Nalo Sol Mini Kake Telimu pepa tengepeya tenderimu. Solonga imbi te Pol. Yuni Elimas enge nimbe kanopalie ¹⁰ nimbei, “Nu Satanenga malo! Ulu toya tolimanga palinga nu opa pule iyemu. Nu kinye ulu keru imbo lope ltendeli uluma kinye ungu kolo toli uluma pepa tengepeya teremo. Nu waliwali Awilimunga ungu paimbomu kelko liko topele toko kolo none tendeni kau tereno. ¹¹ Imunga kinye nu Awilimuni topili! Aku tembalo wali nunge mongo talo limbelo kani nu wali marenga melte manda naa kanonio. Enamunga pamu kape paa naa kanonio,” nimu.

Kano kinye Elimasinga mongona melema pali tumbulu torumu. Kano kinye yu ki ambolko meko pangei nimbe imbo te korombai tune tane andopa makai tenderimu. ¹² Gavman nokoli iye kanomuni i kano ulu kanopalie kinye yunge konopundo pilipe tenge tipe Jisas ipuki tirimu. Aku tepalie Awilimunga ungu manemu pilipelie yunge konopundo mini purumu.

Pol kinye Barnabas talo Saiprus kombu tiye kolko wendo puringili

¹³ Pol kinye yunge waye moloringi imbo kanoma kinye Pafos kombu tiye kolko no sip liko nomu kuta wendo puringi. Aku tekolio Pamfilia nimbe kombu awili te lerimumunga tukundo Perga nimbe kombu tenga wendo oringili. Nalo aku wali Jon Mak yu kano waye andoringi iyema tiye kolopa Jerusalemendo yando orumu. ¹⁴ Kelko Pereka kombu liko yando munduko pungo kau molko Pisitia nimbe kombu awili te lerimumunga tukundo Antiok nimbe kombu siti tenga wendo oringili. Antiok kombu tukundo Israel imbomani Gote popo toringi wali elo kano Israel imbomanga nombeya ulke tenga tuku pungo mainye moloringili. ¹⁵ Kano kinye nombeya ulke nokoli iyemani Mosesinga mane ungumu kinye aku oi Gotenga nimbe munduli ungu nili iye profetemani toko panjiringi unguma kambu toringi. Aku tekolio Pol kinye Barnabas talo moloringilina ungu ningo mundukolio ningei, “Ango kame, eloni i imboma enge timbelo mele ungu mare noiko molongele lemo imbo ima pilengei ningo tielio,” ningi.

¹⁶ Kano teko ningi wali Poloni ola angilipelie ki pala mundupelie nimbei, “Eno Israel imboma kinye we imbo Gotenga imbi ambolko ola ltimele imbo akuma eno paa wamongo pileio! ¹⁷ Israel imbomanga Goteni linonga ara kae kame kanopa ltimu. Imbo akuma Isip kombu moloringi aku wali Gote yuni imbo akuma enge panjindipe imbo kalko liko manga awilimu molangei nimu. Kelepa imbo akuma kombu akuna enge paa awili nimumunga Goteni mepa wendo orumu.

18 Aku tepalie yuni imbo akuma poinye 40 tukundo kombu kapu wena kele topa nokorumu. 19 Goteni aku wali Kenan kombu maina imbo manga pupu kite yupoko moloringima topa mundupelie enonga maima yunge imboma kamukumu tirimu. 20 I uluma pali poinye 450 akuna tukundo wendo orumu.

Aku uluma oi tepalie altopa Goteni yunge imboma nokoko teko leangei nimbe iye enge nili mare tirimu. Aku tepa iyema tilipe omba ombalie profet Samuel wendo orumu wali ulu kanomu kelerimu. 21 Aku wali imbomani eno nokopili iye kingire kanoko liko tiwi ningo konge teringi. Aku teko ningi wali Goteni Kis nimbe iye tenga malo Sol nimbe iye te kanopa lipe tirimu. Sol yu Benjamin ningo anda pupu peringi aku lapuna iyemu. Aku iyemu yu poinye 40 tukundo king kamako molorumu. 22 Kelepa Goteni Sol umbulu tipelie kinye Devit enonga king molopili nimu. Goteni Devit yundo nindirimu ungumu i tepa, Nani Jesinga malo Devit kanopo lindu. Yu nanga iye paa moromo. Akumunga nani tepili konopu lembo uluma pali tembalo, (1Sa 13:14) nimu.

23 Akumunga Goteni Devitinga anda pupu talapena Israel imboma tepa lipili nimbe iye te kanopa lipe mepa wendo orumu. Aku tepalie Goteni oi aku tepa tembo nimbe mi lepa nimu mele terimu. Aku Devitinga manga pupuna kanopa ltimu iyemunga imbi Jisas. 24 Jisas kongono pulu mondopa oi naa teli wali Jon Imbo No Ltindilini Israel imboma pali Gotenga ungumu nimbe tirimu. Yuni nimbei, 'Eno konopu topele tokolio no lieio,' nimbelie aku tepa nimbe tirimu. 25 Aku tepalie yuni kongono tepa pora timbei wali i tepa nimu, 'Enoni na nari konopu ltemeleya? Na Gotenga kanopa lili iye Kraist molo. Aku iyemu yu akilio lepa ombalo. Aku iyemunga nani yunge kimbo su kamu manda pio tindimbo mele molo,' nimu.

26 Ango kame, Abrahamenga lapuna malopili iyema kinye imbo lupe Gotenga imbi ambolko ola ltimelema eno i ungumu wamongo pileio! Goteni Jisasindo imboma

teko lipuwi nimu ungumu linondo nimbe mundurumu. 27 Nalo Jerusalem imboma kinye enonga kombu meli iyemani Jisas yu kanoko imbi naa tiringi. Oi Gotenga profet iyemani toko panjiringi unguma Israel imbomani Gote popo toromele wali kinye waliwalimanga kambu toko ningo tirimelema pimele nalo naa liko manjirimele. Nalo kelko Jisas yu toko kondoringi ulumuni kano unguma kere mepili ningi. 28 Paimbo yu toko kondongei ungu pulu te naa kanoko ltenderingi nalo Pontius Pailatani yu we toko kondongei nindipili ningo yundo konge teringi. 29 Jisas yu kinye wendo ombalo ulu pali oi toko panjiringi aku uluma tekolio kinye yu unjo poloheyana mainye likolio ono kombu kou angana pungo noiringi. 30 Aku teringi nalo Goteni yu kololi ulu pulumunga topa makinjirimu. 31 Aku terimu kinye wali pulumunga yu kinye waye koniye leko Galili pulu mondoko Jerusalem kombu tuku puringi aku imbomani kanoringi. Kinye kano imbomani kanoringi mele linonga Israel imboma ningo tilko andoromele.

32 Linoni eno i ungu tukume nimbo tirimolo. Linonga ara kaue kame kinye oi Goteni tembo nimbe mi lerimu aku uluma 33 lino enonga kalko ltingi bakulumanga kere mepili nimu. Aku terimu ulumu Jisas topa makinjipe ola mondorumu ulumuni terimu. Aku terimu ungu tendekumula kunana bukumunga talo tipe ungumunga nimbei, Nu nanga malo; kinye na nunge lanie moro, (Sng 2:7) nimbe peremo.

34 Paimbo Goteni yu naa purupili nimbe kololi ulumunga topa makinjirimu ulumundo kunana bukuna ungumu nimbei, Nani oi Devitindo timbo nimbo mi leru aku mane ungu tukumema nu paimbo timbo, (Ais 55:3) nimbe peremo.

35 Aku tepa tendeku ungumunga kunana bukuna ungu te kape i tepa nimbe peremo: Nuni nunge Iye Kake Telimu purupili ungu naa ninio. (Sng 16:10)

36 Aku nimu ungumu Devitindo naa nimu. Oi Devit molorumu wali Devitini Goteni tewi nimu kongonoma pali tepalie

yu kolorumu. Aku wali yunge lapali kinye ono teringi kinye yunge kangimu pururumu. ³⁷ Nalo kololi ulumunga Goteni topa makinjirimu aku iyemu naa pururumu.

³⁸ Akumunga nanga ango kame, nani eno liko manjengei nimboi tero ungumu i tepa: Ulu pulu kalaroma tiye kondopa komu tindili ulumu aku we aulke te molo nalo Jisas kinye kau ltemo ungumu eno nimbo tiro. ³⁹ Jisas terimu ulumuni kau imbo pali yu ipuki tingema Gote kinye tendeku tipe manda mondombalo. Nalo oi Mosesinga mane ungumuni imboma Gotenga imbo toya tolima manda naa mondombalo. ⁴⁰ Oi Gotenga profet iyemani ningi unguma eno kinye naa wendo opili kani enoni wamongo kele toko nokaio. ⁴¹ Aku ungumu i tepa,

Eno umbulu taka ungu nindili imboma i ungumu wamongo pileio! Nani eno molko punge walimunga eno tepa mini ltendepili ulu te tembo. Eno ningo tinge wali kape enoni aku ulumu ipuki naa tinge. Akumunga eno we andoko andokolio kinye kelko kolonge ningi,” *(Hab 1:5)*

nimbe Poloni i tepa nimu.

⁴² Pol kinye Barnabas talo Gotenga nombeya ulkemu tiye kolko wendo pungili puringili wali imbomani altopa nendepa koro awilimunga ungu kanomu eno altoko ningo tielio ningo elo konge teringi. ⁴³ Nombeya kanomu pora nimu kinye pele imbo mare Pol kinye Barnabas talo elo lombili puringi. Aku Juda imboma kinye we imbo lupema konopu topele toko Juda imbomani popo toromele Gotenga imbi kapi ningi aku imboma kape peya puringi. Aku teringi wali Pol kinye Barnabas taloni imbo akumando Gote eno kanopa penga pilipili ningolio eno molko kondaio ningili.

⁴⁴ Kano kinye nendepa kano koro awili wendo orumu wali kombu siti akumunga imbo pali Awilimunga ungumu pilingei ongo nombeya teringi. ⁴⁵ Imbo pana ongo nombeya teringi ulu kanokolio kinye Juda imbomani konopu keru panjiko Poloni ungu nimuma ungu taka tondoko nimbe kenjirimu ningo karaye teringi.

⁴⁶ Nalo aku wali Pol kinye Barnabas taloni ungu enge ningo ningili, “Jisasini yunge ungumu enondo kumbe lepo paa nimbo tiembili nimbe tirimu. Nalo eno ungu naa pilimolo ningo enongano molopa puli ulumu eno manda naa limolo ningo moromele kani lino kombu lupe imboma kinye ungu kanomu mepo pumolo. ⁴⁷ Awilimuni linondo teaio nimu ungumu nimbei,

Nani eno kombu lupe imbomanga pamu apuwe tiru.

Enoni mai kombumunga palinga imboma koinjo pangei aulkemu liko ondonge, *(Ais 49:6)*

nimu. Akumunga iltoni aku ulu terem-bolo,” ningili.

⁴⁸ Aku ungumu pilkolio imbo lupemani tonokolkolio Awilimunga ungumu wale pakoringi. Goteni waliwali koinjo molko kau pungei nimbe kanopa ltimu imbo palini Yunge ungu paimbomu ningo Jisas ipuki tiringi.

⁴⁹ Aku kinye Awilimunga ungu tukume kanomu kombumunga anjo yando pumbe palaku lerimu. ⁵⁰ Nalo Juda imbo kanomani Gote popo toromele ambo awili mare kinye kombu sitimunga iye awilima kinye ungu kondi toko olona mondondokolio Pol kinye Barnabas talo mindili liko tiengei ningi. Kano wali imbo awilimani Pol kinye Barnabas talo opa makinjikolio enonga kombuna makoroko wendo munduringi. ⁵¹ Aku teringi wali Pol kinye Barnabas taloni elonga kimbona kungupomu ga tiko mainye mundukolio elonga pulure molo ningolio aku teringili. Aku tekolio Aikoniam nimbe kombu tenga elo puringili. ⁵² Nalo Gotenga ungumu pilko lombileringi imbo kanoma paa tonokolko Mini Kake Telimu eno kinye molopa manda tepili moloringi.

14

Pol kinye Barnabas talo Aikoniam kombuna Awilimunga ungu ningo tiringili pungu moloringili

¹ Aikoniam kombu pungolio Pol kinye Barnabas talo akuna molkolio wali elonga

oi terembele kano mele Juda imbomanga nombeya ulkena tuku puringili. Ungu ningo paa kondoko munduringili kinye Juda imboma kinye Grik imboma kinye aku paa pulumu ongondoko olandoko ungu tukumemu pilko lombileringi. ²Nalo kolo torombebe ningo Juda imbo mare elonga ungumu naa pilingi akumani imbo lupe kanoma teko mumindili kondoko ungu kondi toringi kinye imbo lupemani Pol kinye Barnabas talo konopu keru panjiringi. ³Aku teringi wali Pol kinye Barnabas talo wai tulemunga Aikoniam kombu molkolio Awilimunga ungumu enge ningo ningo tiringili. Awilimuni imbomani yunge ungu tukumemu paimbo nengei nimbelie Pol kinye Barnabas talonga kindo ulu wengendelima kinye ulu tukume konopu leangei uluma teangili nimbe engemu tirimu. ⁴Nalo kombu sitimunga tukundo imbo marenu Juda imboma kinye kopu tekolio molo ningo ungu naa pilingi. Aku wali imbo wemani Jisasinga kongono tipe munduli iyemanga ungumu pilko lombileringi. Akumunga kombu sitina moloringi imboma talo teko mokemake leringi. ⁵Aku wali imbo mare Judama, mare imbo lupema, akuma kinye enonga kombu meli imboma kinye molkolio ningimuni Pol kinye Barnabas talo mindili liko tiko kouni toko kondongei ungu wai toringi. ⁶Nalo aku tengei ningi ungu pilkolio Likonia nimbe kombu awili pungolio Litra kinye Derbe kombu siti talo akumunga tukundo lerimuna puringili. Aku kombu siti talonga nondopa lerimu kombumanga kape waye puringili. ⁷Eloni ungu tukumemu akuna kape ningo para tiringili kala.

Pol kinye Barnabas taloni kano Litra kinye Derbe nimbe kombu siti talonga ulu wengendeli teringilina wendo orumu temanemu

⁸Litra kombu akuna iye te kimbo kololimu molorumu. Oi anumuni merimu wali aku iyemu kimbo kololimu merimu. Aku iyemu yu walite kape aulke paa naa andorumu. ⁹Aku iyemuni Pol nimu ungu pilipe molopalie Goteni yu tepa koinjo limbelo nimbe konopundo

ipuki tirimu. Poloni iye akumu mongoni wamba kanopalie iyemu ipuki tirimu lepamo nimbe lipe manjirimu. ¹⁰Imunga Pol yuni ungu enge nimbe ola nimbelie nimbei, "Ola angiliwi!" nimu. Iye kanomu puke topa ola angilipelie pulu mondopa aulke andorumu.

¹¹Imbo maku toko angileringi kanomani Poloni neya aku terimu ulu kanokolio enonga Litra imbo unguna are ningo ningei, "Gotema imbo iye apuwe lenge. Akuma lino moromolona mainye onge," ningi. ¹²Aku kinye imbomani pulu mondoko Barnabas kano gote Sus ningo imbi tiringi. Pol gote Hermes ningo imbi tiringi, ambe telka ungu pulu nimbe yuni nimu. ¹³Sus ningo aku kolo gotemunga kuro ala ulkemu kombu sitina nondopa angilerimu. Aku kuro ala ulkemunga iye kuro popo tondoli teni kongi kao pelea mare kondipe tindima wili topa nomina ltendepa au tipe kombu siti kere puluna mepa orumu. Ne kano kuro popo tondoli iyemu kinye imboma kinye akumani Pol Barnabas talondo kuro koiko langima kalko tendelemumu tingei teringi.

¹⁴Nalo iye aposel talo, elo Barnabas kinye Pol taloni aku tengei teringi ulumu liko manjiringilimu aku Gotenga imbimu teko kenjindingei teremele konopu lekolio elonga wale pakolima ora tokolio kinye imbomanga imunana lkiko pungolio ningilimuni ru ningo ningili, ¹⁵"Imboma, i uluma ambe telka teremeleya? Ilto iye talo kau, eno mele imbo talo. Iltoni enonga ungu tukumemu mendepo ombolio nibili, enonga ulu pulu timborimbo imanga umbulu tikolio paimbo koinjo mololi Gote kinye konopu topele taio. Aku Gote yuni mulu mai talo tepa, nomu kutamu terimu. Nona tukundo ltemo melema kinye mai kinye mulu talonga ltemo melema pali terimu, yu pulu. ¹⁶Oi Goteni kombu palinga imbomani enonga temolo konopu leringi uluma teangei nimu. ¹⁷Aku teangei nalo yu paimbo moromo ningo liko manjengei nimbe uluma terimu kala. Yuni imboma Nani eno kondo kondoro mele kanangei nimbe eno muluna maindo lo tipelie kere imbo langi inie toko nangei waima tirimu. Eno kere penga awini tipelie eno tepa tono

kondoromo aku Goteni teremo,” ningili. ¹⁸ I unguma ningili nalo nombeya teko angileringi imbomani enonga melema kalko tendelemumu elo tingei kau teringi. Nalo ningo ningolio ningili wali imbomani aku ulu tiye koloringi.

¹⁹ Altoko Juda imbo mare Antiok kinye Aikoniam kombu talonga molkolio oringi. Aku imbomani ne kano moloringi imbomanga konopundo ungu toko mondon-dokolio Pol toko kondaio ningi. Aku teringi kinye imbomani Pol kano kouni tokolio kunduko meko kombu tawendona wendo puringi. Pol yu kano topo kondomolo konopu leringi. ²⁰ Nalo Jisasinga lombili andoli imboma Pol yu lerimuna liko okoringi. Aku wali Pol yu kano makilipe ola angilipelie Listra taun tukundo purumu. Otilikondo iye kano talo aku kombu tiye kolkolo Derbe nimbe kombu siti tenga puringili.

Pol kinye Barnabas talo Siria kombu tukundo anjikondo yando oringili

²¹ Pol kinye Barnabas taloni Jisasinga ungu tukumemu Derbe nimbe kombuna ningo tiringili kinye imbo pulumu ungu pilko tenge tiko lombili andoli imboma moloringi. Pol kinye Barnabas taloni oi oringili kano kombumanga altoko yando yando oringili. Aku kombuma oringili mele i tepa: Listra ongolo Aikoniam ongolio Antiok wendo oringili. ²² Neya aku kombu siti tukundo Jisasinga lombili andoli imbo moloringima ningo enge tiringili. Imbo akuma Gotenga ungumu tenge tiko Jisasinga ulu paimbomu kau teaio ningo tiringili. Aku tekolio wali ningili, “Lino Gote molopa kau puli kombuna tukundo pumili ulu umbuni pulumu paa memolo,” ningili. ²³ Pol kinye Barnabas taloni kere naa nongo mi leko konge tekolio Jisas ipuki tiko nombeya teringi imbomanga te te ningo tapu iyema kanoko imbi toko ltingili. Aku tekolio Gotenga ungumu pilko moloringi imbo palima Awilimuni nokopili ningolo yunge kindo noindiringili. ²⁴ Kelko kano iye talo Pisidia kombu anjikondo pungolo aku tekolio Pamfilia kombu wendo puringili. ²⁵ Aku kombuna tukundo Perga nimbe

kombu siti tenga ungu tukumemu ningo tikolio Atalia kombu maindo puringili.

²⁶ Aku kombuna molkolio anjiko no sip liko Antiok kombu puringili. Aku kombuna tukundo Gotenga ungumu pilko lombileringi imbomani elo Gotenga kindo noindikolio neya aku teliko andoringili kongonomu teangili ningi kano. Neya aku kongonomu teko pora tikolio yando oringili. ²⁷ Antiok kombu wendo ongolio wali Kristen imbo moloringima liko nombeya teringi. Aku tekolio Goteni elo kinye terimu uluma pali ningo tiringili. Kelepa Goteni imbo lupemani yunge ungumu pilko lombilkolio tukundo wangei nimbelie ulu enge nili terimu aku unguma ningo tiringili. ²⁸ Aku teko ningolio neya aku Antiok kombuna Jisasinga lombili andolima kinye wali awini moloringili.

15

Kristen imbo awilima Jerusalem kombu nombeya teringi

¹ Kano wali Juda iye mare Judia kombu molkolio Antiok kombu maindo oringi. Aku Juda iyemani Jisas ipuki tiko moloringi imbo pupu lupemando ungu mane tiko ungu liko anjiko ningei, “Eno Mosesinga mane ungumuni nimo mele kangi pundu kopiko lieio. Aku ulu naa tenge lemo eno Goteni tepa koinjo naa limbelo,” ningi. ² Aku ungumunga Pol kinye Barnabas taloni iye oringima kinye ungu nendo yando ningili. Neya aku ungumunga Antiok kombuna Jisasinga ungumu ipuki tiko moloringi kano imbomani Pol kinye Barnabas talo kinye we imbo mare peya kopu teko liko Jerusalem mundungei kanoko ltingi. Jerusalem kombu pungolio wali tapu iyema kinye kongono tipe munduli iyema kinye neya aku ungumunga wamongo toropo toko nengei ningolio liko mundungei konopu leringi. ³ Gotenga imbo moloringi kanomani ne kano iyema aulke pangeimunga liko tapoko munduringi. Kano iyema Fonisia kinye Samaria aku kombumanga anjikondo pungo imbo pupu lupemani

konopu topele toko Gotenga ungumu pilko ltingi mele ningo tilko puringi. I ungu ningo tilko puringimani imbo Jisasinga ungumu pilko lombilko moloringima tepa tonu awili kango kondorumu. ⁴ Imbo kanoma Jerusalem kombu wendo oringi kinye akuna kongono tipe munduli iye moloringi kinye tapu iye moloringi kinye we Gotenga imbo moloringi akumani nombeya teko eno kano panjiko ltingi. Kano wali Pol kinye Barnabas taloni elo kinye Goteni terimu ulu kanoma pali ningo tiringili.

⁵ Ningili aku wali Farisi ningo talape akumunga tukundo imbo mare Jisasinga ungumu pilko lombileringi aku imbomani ola angilipelie ningei, “Imbo lupemando ungu pilko lombileli akuma kangi pundu paa kopiko liengei nimbo oi Mosesinga mane ungu topa panjirimu aku ungumu lombilengei paa nimbo tiemili,” ningi.

⁶ Kano kinye kongono tipe munduli iyema kinye tapu iyemani neya aku ulu unbunimunga konopu tendekuna noiko aku ulumu moke teko kanongei liko nombeya teringi. ⁷ Aku wali ungu nendo yando paa tule kango ningo puringi. Kano wali Pitani ola angilipelie imbo kanomando nimbei, “Imbo ango kame, oi Goteni terimu kano uluma eno liko manjirimele. Imbo lupemani Gote yunge ungumu pilko lombilengei nimbeliemunga enonga imunana Goteni na kanopa lipelie imbo lupemando ungu tukumemu nimbo temboi nimu. ⁸ Imunga Gote yu imbo palinga konopu karomo iyemuni imbo akuma kinye ulu tendekumu tepa tukundo ltimu. Aku terimu ulumu lino lipe ondorumu ulumu i tepa: Yuni lino Mini Kake Telimu tirimu kano mele imbo lupema aku tepa Mini Kake Telimu tirimu. ⁹ Gotenga kumbekerena imbo lupe akuma imbo lupemare molo. Imbo akumani yunge ungumu pilko lombileringina yuni enonga konopuma tepa kake tenderimu. ¹⁰ Imunga kinye ambe telka enoni Gote manda manjirimeleya? Kinye enoni imbo ipuki tendeku tiringi lupemanga umbuni awili lomo ltenderemele. Aku umbunimu lemope linoni kape molo oi linonga ara kaue kameni manda naa meringi kano

telimu. ¹¹ Awili Jisas imboma nimbe kondorumunga kau Goteni lino kondo kolumumuni lino kape imbo lupema kape lino pali tepa koinjo ltimumu, i konopu lepolio aku kangi pundu kopili ulumu teaio ungumu paa naa nemili,” nimu.

¹² Aku wali imbo pali kano taka liko molko Pol kinye talonga ningili ungu pilko moloringi. Pol kinye Barnabas taloni imbo lupemanga imunana ulu wengendelima kinye ulu tukume ltemo nilima Goteni elonga kindo tipe ningili unguma paimbo ltemo lipe ondombai terimu aku uluma pali temane toko ningo tiringili.

¹³ Kano ungu ningo pora tiringili kinye Jemsini ungu nimbei, “Imbo ango kame, na nio ungu pileio. ¹⁴ Goteni imbo lupema konopu lipe manjipelie imbo akuma kumbe lepa tepa tukundo lipe yunge imboma molangei nimo mele aku ungumu Saimononi lino nimbe timona pilimolo.

¹⁵ Oi Gotenga nimbe munduli ungu nili iye profetemani toko panjiringi ungumuni aku ulu ima enge tirimo. Aku i tepa,

¹⁶ Aku uluma omba pumbelo wali altopo ombo.

Devitinga king moromo ulke awilimu tekiripe ltemo.

Nalo nani aku ulke kolo wangopo takopo enge tipo anjimbo.

¹⁷ Aku tepolio imbo lupema nanga nimbo alako tombomu kinye

nanga Israel imbo pokore we molongema kinye

na koroliko morona wayema wangei nimbolio tembo,

nimbe Awilimuni aku tepa nimu.

¹⁸ Yuni aku unguma paa koro oi pilengei nimbe wendo mundupelie

aku nimu mele tembalo. (*Amo 9:11-12*)

¹⁹ Imunga nani i konopu lteo. Jisas ipuki tiringi imbo lupema konopu topele toko Gote kinye tukundo ongo molongema konopu umbuni lipo naa tiemili. ²⁰ Nalo imbo lupe akuma lino kinye tendeku

tiko penga teko molangei nimbolio linoni imbo akuma moromelendo pipia te topo mundupolio linoni i unguma nimbo tiemili: Kolo toko imbo kini wamoli gote-manga kere koiko tingema naa naio. Aku

teko koinge kere langima Goteni kalero mololi nimo. Ulu i kano kano ambiye wapu langi noli ulu kalaroma naa teaio. Ari mele yokoli pelima naa nongo yokoli we naa naio. ²¹ Paa koro oi wai tulemunga winjo Juda imbomani Mosesinga unguma meko kombu siti palinga imbo lupema ningo tiringi. Juda imboma Gote popo toromele wali nombeya ulkena ungu kanomu yaka ningo kambu toko ningo pimele kano. Imbo lupemani i pilko moromele liko manjirimele. Akumunga eno kinye Juda imboma kinye nendo yando konopu keru naa panjengei nimbolio i ulu poko kau naa teangei nemili,” nimu.

Tapu iyemani Jisas ipuki tiringi imbo lupema pipia toko tiringi temanemu

²² Kano wali Jerusalem moloringi kongono tipe munduli iyema kinye tapu iyema kinye Gotenga imbo moloringi kanoma palini enonga iye marendo Pol kinye Barnabas talo kopu teko paio ningolio Antiok kombundo liko mundungei teringi. Aku tekolio iye talo kanoko ltingi. Iye tenga imbi Judas Barsabas. Tenga imbi Sailas. Iye aku talo Gotenga ungu pilko lombilko moloringi imbomani wale pakoringi iye talo. ²³ Aposelemani aku iyemando meko paio ningo pipia imu toko tiringi. Aku pipiana ungu ningo munduringi mele i tepa,

“Lino kongono tipe munduli iyema kinye tapu iyema linoni pipia imu eno imbo pupu lupemando topo tirimolo.

Eno kinye lino kinye Jisas ipuki tipolio Gotenga imboma moromolo.

Eno Antiok moromele imbo lupema kape Siria moromele imbo lupema kape Silisia moromele imbo lupema kape, eno molko kondaio.

²⁴ Imbo mare lino tiye kolkolio eno moromelena ongolio eno konopu teko be-mbo tiko umbuni teli ungu mare ningi temanemu pilerimulu. Nalo linoni pungo teaio nimulu ulure ongo naa teringi. Aku molo. ²⁵ Imunga linoni ya iye talo eno moromelena kanopo lipo tipo mundemili nimbo palini ee nimolo. Aku iye talo linonga konopu mondoli imbo ango Pol kinye Barnabas talo kinye ongele. ²⁶ Pol

Barnabas kano iye taloni Jisasinga kongono terembolo wali kolombolo ungure molo ningo Awili Jisas Kraistinga kongono meko andoko kau teko, wali mare pondeanga koloringili. ²⁷ Imunga linoni aku iye talo kinye kopu tendepo iye talo waye tipo mundurumolo. Iye aku talonga imbi Judas kinye Sailas talo. Aku iye taloni lemope enondo i ungu tendekumula ningo tingele. ²⁸ Mini Kake Telimuni lino tapondorumu wali eno kinye umbuni teli mane ungu awini naa panjemili konopu lerimulu. Imunga enoni ulu ima kau teaio nimolo. ²⁹ Kolo toko imbo kini wamoli gotemanga kuro koiko tingema naa naio. Yokoli tepa angili ari melema kinye yokoli we naa naio. Eno ambiye wapu langi noli aku uluma naa teaio. I uluma naa tenge lemo aku penga. Enge ningo molaio,” ningolio pipiamu tiko munduringi.

³⁰ Aku pipia toko tikolio munduringi kinye iye kanoma Jerusalem kombu tiye kolko Anjikondo maindo puringi. Akuna Gotenga imbo moloringi kanoma liko nombeya tekolio pipia kanomu tiringi. ³¹ Pipia kanomu kambu toko kanokolio wali i ungumu lino enge tirimo lepamo ningo eno tono paa enge ningo koloringi. ³² Judas kinye Sailas talo Goteni teremo uluma imboma ningo tiringili iye profet talo. Aku iye taloni Goteni imboma tapopa enge timbelo ningo yunge imboma ningo molaio ningo ungu awini ningili. ³³ Wali mare omba purumu kinye altopa Jisasinga imbo akuna moloringi kanomani Judas kinye Sailas talo konopu ame topa lepili ningo elonga oi molkolio oringili kano kombu Jerusalem palio ningo liko mundungei teringi. Aku teringi kinye iye taloni linonga tapu iyema kinye iye aposelema kinye kanopambili ningili ³⁴ nalo altopa Sailas ya i kombuna molambo konopu lerimu. ³⁵ Pol kinye Barnabas talo Antiok kombu moloringili. Elo kinye we imbo awini kinye Gotenga ungu tukumemu ningo tikolo Awilimuni eno teaio nimu mele imboma mane tiringili.

Pol kinye Barnabas talo karaye teko lupe lupe puringili

³⁶ Wali mare omba purumu kinye altopa Poloni Barnabasindo nimbei, “Kombu taun pulumunga tukundo Awilimunga ungu tukumemu nimbo tirimbulu kano. Kinye altopola aku kombu taunomanga iltonga ungu pilko ltingi imbo kanoma manda moromelenje kanolipo pambili,” nimu. ³⁷ Aku wali Barnabasini Jon Mak elo kinye waye lipe membai terimu kala. ³⁸ Nalo Jon Makoni elo Pamfilia kombu akuna oi mundupe tiye kolorumu. Elo kinye kongonomunga tepa pora naa tirimu. Imunga Poloni yu liko meko puwanga ulu yure konopu naa lerimu. ³⁹ Aku ulumunga Pol kinye Barnabas taloni ungu mele nale enge nili te tekolio lupe lupe puringili. Barnabas kano Jon Mak lipe meli no sip liko Saiprus kombundo puringili. ⁴⁰ Nalo Poloni Sailas kanopa lipelie pambili nimu. Aku wali Antiok kombu moloringi Gotenga imbomani Goteni elo nokopa kondopili ningi wali elo puringili. ⁴¹ Aku kinye Pol kano Siria kinye Silisia kombu talonga anjikondo pumbe Jisasinga imbo moloringima tepa enge tilipe purumu.

16

Timoti kano Pol kinye Sailas talo kinye waye purumu

¹ Pol kano Derbe kombu taun lipe yakondo mundupe Listra kombu taun wendo orumu. Aku wali lombili andoli iye te imbi Timoti, aku iyemu akuna molorumu. Timotinga anumu Juda ambomu. Yu Gotenga ungu pilipe lombilipe molorumu ambomu. Lapa Grik kombu iyemu. ² Gotenga ungu pilko Listra kinye Aikoniam kombu taun moloringi imbomani Timoti wale pakoko ungu pengama nindiringi. ³ Poloni Timoti yu kinye waye opili konopu lerimu. Nalo Juda imbo pali aku kombuna moloringimani Timotinga lapa iye Grikimu ningo liko manjiringi. I ungu pulumunga Poloni Juda imboma tepa olo penga timbei, Timotinga kangu pundu kopipe ltenderimu. ⁴ Pol kinye waye andoringili kano iye poko kinye kombu taunomanga tenga tenga ningo oi wele Jerusalem kombu kongono tipe munduli iyema kinye tapu iyemani

imbomani lombilengei pipia toringi kano unguma ningo tilko andoringi. ⁵ Aku ungu pilkolio Gotenga imbomani konopu talo naa leli Jisas ipuki paa tiringi. Aku teko enge ningo moloringi walimanga imbo koinjoma waliwali tukundo oringi.

Goteni mongo indi kumbuna Pol Asia kombu pupili nimbe lipe mundurumu

⁶ Aku wali Mini Kake Telimuni ungu tukumemu Asia kombu awilina tukundo naa ningo tengei nimumunga Pol kinye waye andoringi kano iyema Frigia kinye Galesia kombu awilimanga anjikondo puringi. ⁷ Iye kanoma Misia kombu awili owena nondoko ongolio kinye Bitinia kombu awili tukundo pungei teringi. Nalo Jisasinga Mini Kake Telimuni kombuna tukundo naa pangei ungu kau nimu. ⁸ Imunga Misia kombu anjikondo pungo Troas kombu taunona puringi. ⁹ Troas moloringi wali ipu leli Pol kano mongo indi kumbu te terimu. Aku mongo indi kumbuna tukundo Masedonia kombu awili iye te yu molorumuna orumu. Iyemu akuna angilipelie yundo konge tepa i tepa nimu, “Nu Masedonia kombu ongolio lino tapowi,” nimu. ¹⁰ Altopa Pol kano mongo indi kumbu tepa pora tipe makilipelie lino kanorumu mele nimbe tirimu. Nimu ungumu pilipolio linoni Goteni lino alako topalie imbo akumando temane pengamu ningo tipengei nimu lipo manjirimulu. Lino kano Masedonia kombu pumilindo ipopa tepo uluma tumbi tirimulu.

Lidia nimbe ambo te konopu topele torumu

¹¹ Lino kano Troas kombu taun tiye kolopo no sip lipolio toya topa mai kopunge Samotres purumulu. Otilikondo kano Neapolis nimbe kombu taun tenga no sip lipo purumulu. ¹² Aku kombuna sip kano tiye kolopolio kimbo kongono tepo Filipai kombu purumulu. Aku kombumu Masedonia kombu tukundo kombu siti kiyendumu. Kombu akumu Rom imbomani eno liko moloringi. Aku kombuna lino wali mare molorumulu.

¹³ Juda imbomani Gote popo toringi Sabat wendo orumu wali kombu siti pape kere puluna tawendo pumbolio no omba puli kulendona wendo purumulu.

Akuna lino kombu imbomani Gote konge teremele kombu penga te kanopo ltendemolo konopu lerimulu. Aku wali ambo mare akuna oi nombeya teko moloringi lemo. Aku wali lino kano ambo akuma kinye Jisasinga ungu nimbo timili mainye molorumulu. ¹⁴ Aku wali neya akuna Taiataira nimbe kombu siti tenga Lidia nimbe ambo lupe te molorumu. Aku ambomu yunge kou kongonomu lemo wale pakoli kungu kami topa kandolima maket terimu. Aku ambomu yuni Gote popo torumu. Awilimuni ambo akumu Poloni nimu unguma pilipili nimu. ¹⁵ Kano wali yu kinye yunge ulkena moloringi imboma pali no ltingi. Kano kinye ambo Lidia yunge ulkena lino waio nimbelie i tepa nimu, “Enoni na paimbo Awilimunga ungu pilipe lombileli imbore konopu lenge lemo nanga ulkena ongo molaio,” nimu. Aku tepalie lino yu kinye molamili kau nimu kani lino ee nimulu.

Pol kinye Sailas talo Filipai kombu taunona ambolko liko ka ulke panjiringi

¹⁶ Walite lino kano Gote konge temili kombundo purumulu kinye kongono kendemande ambo wenepo teni lino kane kane torumu. Aku balomu keru kuro tuku molorumuna terimu. Akumuni tope tirimu wali yuni ulu altopa tembaloma kanopa nimbelie yu nokoringi imbomanga kou pulumu ltindirimu. ¹⁷ Aku balomu yuni Pol kinye lino lombilipelie ungu ola are lakopa nimbelie nimbei, “Iye ima lemo Gote paa olandopa iyemunga kongono iyema! Aku iyemani eno Goteni imboma tepa koinjo limbelo mele unguma ningo tirimele,” nimu. ¹⁸ Waliwalima aku ungumu kau nimu. Aku nimu ungumuni Pol tepa konopu umbuni tirimu. Imunga topele topa kanopalie keru kuromundo nimbei, “Jisas Kraistinga engemunga nani nu balomunga wendo ongo puwi nio,” nimu. Kano tepa nimu wali, walitikale keru kuro kanomuni balo tiye kolopa wendo omba purumu.

¹⁹ Balomu pulu ningi kano imbomani neya ulu kanokolio i teko liko manjiringi: Kinye lino yuni oi temo kano ulu naa tembalomunga lino kou manda naa limolo

lepamo ningolio Pol kinye Sailas talo ambolko liko kunduko meli kombu siti nokoli iyema kot pilko moloringi penana wendo puringi. ²⁰ Kano tekolio Pol kinye Sailas talo Rom gavman nokoli iyema moloringina meko ongolio ningei, “Iye i talo aku Juda iye taloni linonga kombu sitina opa makinjirimbele. ²¹ Iye i taloni lino kinye manda naa teli ungu mare mane tirimbele. Lino Rom imboma nalo elonga lapali kolepalenga uluma paa teangei nimbele. Lino aku teko telemalanje Rom gavman lino kot tendelka,” ningi.

²² Kano kinye imbo penana we angilingi kanoma ongo liko popo tipungolio Pol Sailas talo tongei ungu ningi. Kano kinye Rom gavman kot pimelemanani Pol kinye Sailas talonga wale pakolima ora toko ltendekolio ka mapuni altokola altokola mapu tangei ningi. ²³ Aku ulu tekolio Pol kinye Sailas talo ele iyemani ka ulkena toko tuku munduringi. Ka ulke nokorumu iyemundo wamongo nokondoko tapu tewi ningi. ²⁴ Kano iyemuni aku ungu pilipelie paa ka ulke kiripi tukundona pumbe panjirimu. Elonga kimbo talo unjo kolomongo tiriymanga tuku mundengili nimbelie lok topa ingi tirimu.

²⁵ Aku wali ipu leli amburume tuku Pol kinye Sailas talo Gotendo konge tekolo kunana ningo moloringili. Kano ningili unguma we kano ka imboma pilko moloringi. ²⁶ Kano kinye mini ltendepa parambala awili kangore terimu. Parambala kanomu paa enge lakopa nimu ulumuni ka ulke ambolorumu ponga kinye timuma lokelake terimu. Kano wali ka ulke kiripi nangape kanoma pali lokelake teko nangape toko leko puringi. Aku wali ka ulkena tuku moloringi imbomanga ka sen moko toringi kanoma yunu omba wendo wendo purumu kinye imboma mini lteko we mololiko puringi. ²⁷ Kano kinye ka imboma nokorumu kano iyemu makilipelie ka ulke kiripi nangape kanoma nambu topa lelope purumuna kanopalie yuni ka imbo kanoma oi kowa punge lepamo konopu lerimu. Aku wali yuni yunge loi geleamu lipelie yu yunu topa kondombai terimu. ²⁸ Nalo aku ulu

tembai terimu kinye Poloni ru nimbelie nimbei, “Lino pali we moromolo kani nu nunu toko naa kondowi,” nimu.

²⁹ Kano kinye ka ulke nokorumu iye-muni imbo tendo tipe mendeko owi nimu. Aku lipelie tukundo lkiye pumbelie pipili kolopa pungu pungu nilipe Pol kinye Sailas talonga kumbekerena yu topa mundurumu. ³⁰ Kano tepalie Pol kinye Sailas talo tukundo kiripimunga mepa tawendo ombalie nimbei, “Iye talo, na ulu ambelemu tembo wali Goteni na tepa koinjo limbeloya?” nimu.

³¹ Aku iye taloni ningili, “Nu iye awili Jisasinga temanemu paimbo ltemo ninio lemo Goteni nu tepa koinjo limbelo. Nu kinye nunge ulkena moromele imboma aku ulu teaio,” ningili. ³² Aku teko ningolio Pol kinye Sailas taloni Awili Jisasinga temane pengamu ka ulke nokoli iyemu kinye yunge ulkena moloringi imboma palindo ningo tiringili. ³³ Paimbo amburume tuku moloringi nalo ka ulke nokorumu iyemuni Pol kinye Sailas talo mepa pumbe elo ka mapu toringi kolo urumanga kulumie tondorumu. Kano wali yu kinye yunge imboma waye no ltingi. ³⁴ Aku wali pele ka ulke nokorumu kano iyemuni Pol kinye Sailas talo yunge ulke mepa pumbe kere langi nangili tirimu. Jisasinga ungumu pilko likolio ka ulke nokorumu iyemu kinye yunge lapumu kinye tono lakoko koloringi.

³⁵ Otilikondo otili oi Rom gavman kot pimelemanu enonga ele iye marendo kano iye talo we wendo pangili liko munduwi ningo ungu ningo munduko ka ulke nokorumu iyemundo aku teko ningi. ³⁶ Kano wali ka ulke nokorumu iyemuni Polondo nimbei, “Kot pimelemanu elo we liko munduwi ningo ungu te aku teko ningo mundunge kani elo konopu ame topa lepili palio,” nimu.

³⁷ Nalo Poloni ele iyemando nimbei, “Ilto Rom kombu mai pulu iye talomu imbomanga kumbekerena ka mapu toko ka ulke panjinge kanomu eno alowa teringi. Kinye kelko ilto kano lopeke tepo pambili ningolio ningeya? Enoni ulu keru paimbo tengelenje ningo oi kot kape naa tendenge

kanomu. Ilto aku tepo naa pumbolo. Aku iyema enongano ongolio ilto liko wendo mundeio,” nimu.

³⁸ Ele iye kanoma pungolio Rom gavman kot pimele kanomando Poloni nimu ungu pungo ningo tiringi. Kano kinye iye kanomani Pol kinye Sailas talo Rom kombu mai pulu iye talo ka mapu toringi lemo pilkolio wali eno pipili koloringi. ³⁹ Imunga kano iyema ongolio Pol Sailas talondo teringi ulumando ongo kondo kolkolio Pol Sailas talo ka ulkena wendo likolio meli pungo kombu sitimu tiye kolko wendo palio ningo waltindirigi. ⁴⁰ Kano kinye ka ulkena wendo ongolio Lidia nimbe kano ambomunga ulkena altoko puringili. Akuna Jisasinga ungu pilko lombilko moloringi imbo mare kinye nombeya tekolio imbo akuma ningo enge tiringili. Aku tekolio elo kano Filipai kombu tiye koloringili.

17

Pol kinye Sailas talo Tesalonaika kombu taun pungo moloringili

¹ Pol kinye Sailas talo Amfipolis kombu taun kinye Apolonia kombu taun anjikondo pungolio Tesalonaika kombu taun wendo puringili. Aku kombu sitina Juda imbomanga nombeya ulke te angilerimu. ² Pol kano yunge oi teremo mele nombeya ulke kanona tuku purumu. Aku wali Juda imbomani Gote popo toromele wali yupoko akuna Poloni Gotenga oi toringi bukuna peremo ungumu wendo lipe anjipe ³ Kraist aku iyemu Goteni paimbo umbuni mepa kamukumu kolopalie kelepa koinjo pumbe makilipe molopili nimu ungu pulumu paa wamongo pilko ee nengei nimbe tipelie mane tirimu. Yuni nimbei, “I Jisas eno nimbo tiro aku iyemu lemo, yu Gotenga kanopa ltimu iye Kraist,” nimu. ⁴ Aku tepa nimu wali Juda imbo marenu Polonga nimu ungumu pilkolio ongo Pol kinye Sailas talo kopu teringi. Grik imbo awini paimbo Gotenga popo tondoko teringi aku imboma kinye enonga ambo awili muli muli awini elo kinye ongo kopu teringi.

⁵ Nalo Juda imbomareni Pol kinye konopu keru leringi. Aku tekolio penana we angileringi iye keru mare likolio manga pupu te wamokolio opa makinjiringi. Aku ulu teliko Pol Sailas talo koroliko Jeson nimbe iye tenga ulke lkiko puringi. Aku Juda iyemani Pol kinye Sailas talo imboma angileringindo meko wendo ongei teringi. ⁶ Nalo iye talo naa kanoko ltenderingi. Imunga Jeson kinye Jisasinga ungumu pilko lombileringi imbo mare kunduko meli kombu siti nokoringi iyema moloringina meko puringi. Aku ulu teringi imbomani ru ningolio ningei, “Kombu palinga tukundo ulu mongo mongo kondoliko andokolio iye talo ya i kombuna kape oringili. ⁷ Jesoni aku iye talo yunge ulkena noipe peremo. Imbo akumani palini linonga iye kamako Sisarani teaio nimu unguma naa tekolio, Jisas ningo king iye te lupe moromo nimele,” ningi. ⁸ Imbo angileringima kinye kombu siti nokoringi iyemani aku ningi unguma pilkolio eno paa mini lteringi. ⁹ Kano wali Jeson kinye iye liko meko oringima kinye iye kanoma kot pame teko eno paio ningi.

Pol kinye Sailas talo Beria nimbe kombu siti tenga puringi

¹⁰ Ipu lerimu wali Kraistinga imbomani Pol kinye Sailas talo liko Beria kombu lopeke teko munduringi. Akuna wendo ongolio Pol kinye Sailas talo Juda imbomanga nombeya ulkena tuku puringili. ¹¹ Beria imboma, eno Pol kinye Sailas taloni ningili unguma pilingei konopu mondoringi. Aku kombu moloringi Juda imbomani waliwalimanga aku ningili unguma paimbonje ningo kanoko ltendengei Gotenga ungumu kambu tiltiko koroko kanoko mane liko, imbo pengama moloringi. Nalo Tesalonaika imbomani aku ulu naa teringi. ¹² Beria kombu moloringi Juda imbo awini Jisasinga ungumu pilko lombileringi. Grik imbo awini, ambo muli mulima kinye iyema kinye Jisasinga ungumu pilko lombileringi kala.

¹³ Nalo Tesalonaika moloringi Juda imbo kanomani Pol kano Beria kombu Gotenga

ungumu nimbe tirimo ningina pilingi wali eno kape akuna ongolio Beria kombu imbo we angileringima teko mumindili kondoko Pol kinye Sailas tongei ningo opa pulu polko makinjingei teringi. ¹⁴ Imunga Kraistinga imbomani Pol kano walitikale liko nomu kuta kulendo kombundo munduringi. Nalo Sailas kinye Timoti talo Beria kombu we moloringili. ¹⁵ Pol ltingi kano iyema yu kinye waye Atens kombu siti puringi. Kelko aku iyemani Sailas kinye Timoti talo moloringilina ungu te Poloni nimbe mundurumuna meko yando oringi. Aku nimbe mundurumu ungumu i tepa, “Na morona welea walio,” nimu.

Poloni Atens kombu imboma ungu nimbe tirimu

¹⁶ Pol kano Atens kombu Sailas kinye Timoti talo orombelenje nimbe nokopa molorumu. Atens kombu sitina tukundo kolo toli gote mele imbo kini wamoli mele pulumu tengepeya terimuna kanopalie umbuni kolorumu. ¹⁷ Aku wali nombeya ulkena yuni paimbo Gotenga popo tondoli Grik imboma kinye aku Juda imboma kinye ungu alowa tepa ungu nimu. Yuni waliwalima nombeya teli kombuna purumu wali, imbo ongo moloringima kinye ungu nendo yando ningila. ¹⁸ Paimbo ulumu koroli manga pupu taloni Pol yu kinye ungu mele nale teringi. Aku manga pupu tenga imbi Epikurian. Manga pupu tenga imbi Stoik. Aku manga pupumunga iye mareni ningei, “Iye ungu lalo nili iyere ltemo. Yuni ambele ungumu nimbei nimonje,” ningi. Nalo Poloni Jisas kolopalie makilerimu ungu temane pengamu nimbe tirimuna pilkolio iye mareni ningei, “Yuni gote lupe marenga ungu nindili none teremo,” ningi. ¹⁹ Kano kinye Pol kano kaunsil mele manga pupu te nombeya teko moloringina meko puringi. Aku manga pupumunga imbi Areopagus. Aku manga pupumuni ningei, “Nunge mane ungu koinjomu imboma ningo tilko andorono mele aku ungumu pilemili wamongo ningo tiwi. ²⁰ Nuni koinjo unguma meko oniomu lino pilipo tundurumolo. Ya i ungu koinjomu lino paa pilemili niwi,”

ningi. ²¹ (Atens kombu mai pulu imboma kinye akuna moloringi imbo lupema palini ungu koinjo wendo oromoma pilemili ningo kau molkolio ungu kanoma nendo yando ningi. Aku ulumu paa konopu mondoringi.)

²² Kano wali Pol kano Areopagus ningo kaunsil nombeya teko moloringi kano iye-manga kumbekerena ola angilipelie nimbei, “Eno Atens kombu imboma, nani eno kolo toli gote popo toromele ulu palimanga wale pakoko pipili koromelena kando.

²³ Na enonga kombu sitina anjikondo pumbolio enonga popo tondoromele melema kanopolio wali neya aku lipo manjindu. Aku andopolio wali nani alta polo te kape kanondu wali ungu ima toko mondoringi lemo ‘gotere lino naa lipo manjirimolo nalo yundo we popo tondoromolo’ ningo toko panjiringi. Nani niope aku Gotendo nio.

²⁴ Aku Gote yuni mai kombu undukana tepa, akuna tukundo ltemo melema kape pali tepa panjirimu. Yu mulu mai talonga Iye Awilimu. Yu ulke tempel wengendeli imboni takoromelemanga naa moromo.

²⁵ Aku Gote, imboma koinjo mololiko kere popo toromelemanga mele lupe lupema palinga Gote yu kau. Yu melte naa ponjirimo, ambe temona imbomani yu tapangei nimele. ²⁶ Goteni kaue iye te kalopa lipili nimbelle imbo palima terimu. Aku tepalie imboma kombumanga pali molangei nimbelle, yu yunu imbomanga waima nimbe panjipe imbo talape lupe lupe molonge maima owe torumu. ²⁷ Goteni imbo palini yu koroko kanoko ltendangei nimbe aku ulu terimu. Nalo yu lino te te kinye tule tepa naa moromo. ²⁸ Lipe manjili iye te oi i tepa nimu: ‘Yu moromomunga lino aulke andopo koinjo moromolo. Yupe linonga Gote,’ nimu. Aku tepa enonga kunana nimele iye mareni oi i teko ningi, ‘Lino Gotenga bakuluma,’ ningi.

²⁹ Lino Gotenga bakuluma moromelena yu imbomani kini wamoli mele te aku konopu paa naa leaio. Yu pe kou gol mele kape molo. Kou silva mele kape molo. Imbo kou wamoli mele kape paa molo. ³⁰ Paa koro oi imbomani Gote naa liko manjiringi. Paimbo Goteni eno teringi

uluma kanorumu nalo ungu apipi naa nimu. Nalo kinye Goteni imbo palindo nimbei, eno konopu topele taio nimu.

³¹ Aku ambe telka, Goteni imboma pali kot tendembai wai te panjirimu. Goteni aku ulu tembalo iyemu koro oi kanopa lipe kot toya toli tendepili nimu. Iye akumu ono kombuna topa makinjirimu aku ulumuni imbo palindo neya aku ulumu Goteni iye kanomu kanopa ltimu paimbo nimbe lipe onorumu,” nimu.

³² Imbo kanomani Jisas ono kombuna topa makinjirimu nimu ungu pilkolio wali imbo mareni kolo toromo ningo ungu taka tondoringi. Aku teringi nalo mareni ningei, “Lino nunge nino ungu wambo pilemili altoko walite niwi,” ningi. ³³ Aku ningi kinye Pol kano imbo akuma tiye kolopa yu purumu. ³⁴ Nalo imbo mareni Pol yuni nimu ungu pilkolio wali paimbo nimo ningo yu kinye kopu teringi. Ungu pilko lombileringi imbomanga iye tenga imbi Dionisius, aku iyemu yu Areopagus kaunsilimu tukundo molorumu. Ungu pilerimu ambo tenga imbi Damaris. We imbo mare kape Polonga ungu pilkolio yu kinye kopu teringi.

18

Poloni Korin imboma ungu nimbe tirimu

¹ I kano ulumu pora nimu wali pele Pol kano Atens kombu tiye kolopa Korin kombundo purumu. ² Aku kombuna Juda iye kanopa ltenderimu, aku iyemunga imbi Akwila. Yu Pontus kombu meringi. Yunge omenu Prisila. Oi Itali kombu molkolio, nalo Rom gavman nokorumu iye awili Klodiusini Rom kombu moloringi imbo Judama tiye kolko konoko paio nimuna elo konoko oringili. Pol kano aku imbo talo kanombai purumu. ³ Pol kano imbo aku talo kinye molopalie wali eloni yunge oi mulu 3 ulke kunu wamopa terimu kongono tendekumu teringilina kanopalie imbo aku talo kinye kongono terimu. ⁴ Juda imbomani Gote popo toromele walimanga yuni waliwali Juda imbomanga nombeya ulkena pumbe imboma kinye nendo yando ungu tomboloringi kau. Aku wali yuni Juda imboma kape Grik imboma

kape wayema Jisas ipuki tiengei nimbe tepa konopu topele tondoro kiye kiye terimu.

⁵ Sailas kinye Timoti talo Masedonia kombu molko tiye kolkolio ongo Pol kinye kopu teko Korin kombu moloringi wali Poloni ki kongono kelepalié Juda imboma Jisas Goteni imbi topa kanopa ltimu iye Kraist moromo nimbe tirimu kau. ⁶ Nalo Juda imbomani Pol yunge nimu ungu manemu pilko naa likolio ungu taka tondoringi. Aku teringimunga Poloni manda lepa yunge wale pakoli ambolopa tanda tanda tipelie wendo molangei nimbelie terimu. Aku tepalie yuni imbo kanomando nimbei, “Nani eno Gotenga ungu tukumemu nimbo tindu nalo eno naa pilimili nimele. Akumunga Goteni eno altopa tomo lemo enonga tenge. Kinye nani imbo lupemando nimbo tipumboi,” nimu.

⁷ Pol kano nombeya ulkemu tiye kolopa Taitus Jastus nimbe iye tenga ulkena tuku purumu. Aku ulkemu nombeya ulkena nondopa angilerimu. Aku iye-muni paimbo Gotenga imbi ambolorumu. ⁸ Nombeya ulke kanomunga nokorumu iye Krispus kinye yunge ulkena waye peringi imboma aku Iye Awili Jisas Gotenga kanopa lili iye Kraist moromo ningo Polonga ungumu pilko lombilingi. Korin kombu moloringi imbo mare awini kape Polonga ungumu paimbo ltemo ningo pilkolio ipuki tiko no ltingi.

⁹ Ipu leli Pol kano mongo indi kumbu terimu. Aku mongo indi kumbuna Awilimuni yundo nimbei, “Nu pipili naa kolowi. Imboma kinye ungu we ningono, nanga ungumu ningo tiwi. ¹⁰ Na nu kinye moromunga imbo teni nu manda naa tonge. I kombu molani aku ambe telka nani tepo limboi tero imbo awini kombu sitina moromele,” nimu ¹¹ Poloni Gotenga ungumu imboma ungu mane tipe molopili poinye te kinye oli kite talo pakera omba purumu.

Pol kano Galionga kumbekerena meko pungo kot tenderingi nalo Gotenga nimu kano ungumu paimbo kere merimu

¹² Grik nimbe kombu akumunga gavmanenga Galio nimbe iye kiyendo molorumu wali Juda iyemani wai tokolio Pol

kano ambolko liko kotena meko puringi. ¹³ Aku tekolio ningei, “Iye imuni imboma lino Juda imbomanga Gote popo toromolo mele naa nimbe tili nalo yuni tetepa nimbe timo,” ningi.

¹⁴ Poloni ungu mare nimbei terimu nalo Galio yuni Juda imbomando ungu mare nimbei, “Enoni yu ulu keru mare terimu nilimalanje nani enonga nilimala ungumu manda pilka. ¹⁵ Nalo enoni nimele aku ulumape ungu mongoma kinye imbo imbimanga ungu waltindirimele. Aku ungumu enonga ungu manemunga ungu mele nalemu meko oromele. Imunga aku ulu mongomu enono lapiko ningo amenge teaio. Na iye kot pilipo iyemu naa molombo,” nimu. ¹⁶ Kano tepa nimbelie imbo kanoma kot kombumu Galioni makoropa wendo mundurumu. ¹⁷ Kano terimu kinye we Grik angileringimani Juda nombeya ulkemu nokorumu iye nomi Sostenes nimbe Juda iye te ambolko ltingi. Aku kano iyemu Galionga kumbekere kot kombuna koipe toko mapu toringi. Nalo aku teringi ulumu Galioni enonga tenge konopu lerimu.

Pol kano Antiok kombundo yando orumu

¹⁸ Pol kano Kraistinga Korin kombu moloringi imboma kinye wali awini molorumu. Kelepa Siria pumboi nimbe imbo kanoma tiye kolopalié Senkria taun nomu kulendona purumu. Akuna Pol kano yunge pinyendi pororumu. Aku terimu ulumuni Gote kinye enge nimbe mi lerimu ulumu imboma lipe ondorumu. Kano pora tirimu wali Prisila kinye Akwila talo yu kinye waye pungo no sip liko Siria nimbe kombu pungei puringi. ¹⁹⁻²¹ Aku teko pungolio Efesus taun wendo puringi. Pol yu kano akuna molopalie wali Juda imbomanga nombeya ulkemunga tuku pumbelie Juda imboma kinye Kraistinga ungumu nimu. Imbo akumani yu eno kinye ina molamili ningi nalo Poloni molo nimu. Pol kano aku imboma tiye kolopa pumbei wali nimbei, “Goteni puwi konopu lemo lemo aku eno moromelena altopo omba,” nimu. I tepa nimbelie kinye yu kano Prisila kinye Akwila talo Efesus molangili tiye kolopa

no sip lipe yu purumu. ²² Pol kano Sis-aria kombu wendo pumbelie Kraistinga imbo Jerusalem moloringima kano pumbe ponenge ltendeli unguma nimu. Aku unguma nimbelle altopa Pol kano Antiok kombu purumu.

²³ Aku kombuna Jisasinga imboma kinye wali awini molopalie kelepa kano kombu tiye kolopa Galesia kinye Frigia nimbe kombu awili talonga anjikondo purumu. Yuni anjikondo purumu kombu aku talonga tuku lerimu kombu taunomanga ipuki tiko moloringi imboma kanopumboi nimbe enge tilipe purumu.

Apolos nimbe iye te Efesus kinye Korin kombu talonga ungu nimbe tirimu

²⁴ Pol aku tepa andorumu kinye Juda iye te imbi Apolos, yu Efesus kombu orumu. Yu kombu siti awili Aleksandria akuna meringi. Yu skul tepa Gotenga oi bukuna toko panjiringi ungumanga iye turu tolimu. ²⁵ Yu Awilimunga ungu temanemu ningo tiko mane tiringina pilerimu iyemu. Yu Jisasinga temane pilerimu mele imbomando paa nimbo timboi konopu tondolomu lepalie nimu. Nalo kokele pilipelie yu imbo no ltindili Jononi no ltindirimu mele kau no ltimu. ²⁶ Apolos nimbe aku iyemuni Juda imbomanga nombeya ulkena yu pipili naa kolopa ungu enge nimbe pulu polopa nimu unguma Akwila Prisila taloni pilingili. Aku wali yu liko meko elonga ulkendo pungolio Gotenga uluma yu wamba pilipili ningo tapoko imbo tondoringili.

²⁷ Aku wali Apolos kano Grik kombu pumbei terimu kinye Jisasinga lombili andoli imbomani yu taporingi. Pumbei terimu kombu akuna Jisas ipuki tiko moloringimando pipia toko tikolio ningei, "Iye imu panjiko lieio," ningi. Aku imboma Jisasinga ungumu pilko lombilko ipuki tiringi. Aku teringi ulumu Gotenga imbo we kondo kololi ulumuni kau teringi. Apolos yuni aku kombu wendo pumbelie wali Goteni kondo kolopa taporumuna Jisas ipuki tiringi imbo akuma paa lakopa taporumu. ²⁸ Imbo palinga kumbekerena Juda imbomanga ungumu nimbe maindo mundurumu. Oi toko panjiringi bukuna

Gotenga ungumu wendo lipelie yuni Jisas Gotenga imbi topa kanopa ltimu iyemu moromo nimbe moro tondorumu.

19

Pol Efesus kombu ungu nimbe tirimu

¹ Apolos kano Korin kombu molorumu kinye Pol kano lama aulkena pumbe Efesus kombu wendo orumu. Aku kombuna Gotenga ungu pilkolio kokele tukundo oringi imbo mare kanopa ltenderimu.

² Aku imbomando ungu waltindipe i tepa nimu, "Eno Gotenga ungumu oi pilko likolio wali Yunge Mini Kake Telimu ltingiya," nimu.

Aku wali imbo akumani ungu pundu toko ningei, "Eno paimbo Gotenga Mini Kake Teli nimbe ungu kape walite naa pimolo," ningi.

³ Aku teko ningi wali Poloni ungu waltindipelie nimbei, "Eno no ambele pupumunga ltingiya?" nimu.

"Aya, Jononi imbo no ltindirimu mele aku tepo lino no ltimulu," ningi.

⁴ Kano wali Poloni nimbei, "Jononi imbo no ltindirimumuni imboma konopu topele tokolio no liengei nimu. Nanga umbulkondo orumu iye konopu mondoko ipuki tieio nimu. Aku iyemu yu Jisas," Pol aku tepa nimu. ⁵ I kano ungu pilkolio wali imbo kanoma Iye Awili Jisasinga imbina no ltingi. ⁶ Poloni yunge ki kano imbomanga pala noirimu kinye Gotenga Mini Kake Telimu kano imbomanga konopundo orumu. Kano terimu kinye imbo kanomani Gotenga nimbe munduli ungu para tiko imbo ungu lupe lupe oi naa pilelima pulu mondoko ningi.

⁷ Iye ki yupoko mele akuna Mini Kake Teli likolio moloringi.

⁸ Pol kano Juda imbomanga nombeya ulkena tuku pumbelie Gote iye kamako king molopa imboma pali nokopa tepa limbelo mele ungumu pipili naa kolopa enge nimbe, nimbe tirimu. Juda imboma paa pilko paimbo nengei nimbe oli yupokonga tukundo aku tepa nimu. ⁹⁻¹⁰ Nalo Juda imbo mare enonga oloma kou mele polopa nimu unguma pilko ipuki naa tiringi. Aku Juda imbomani Jisasinga imbomani

Gote popo toromele ulu pulumanga ungu keru mare nindiringi. Imunga Pol kano imbo akuma tiye kolopa lombili andoli imboma lipe mepa Tiranusinga ungu ningo skul teringi ulkena purumu. Akuna Pol kano poye talonga tukundo imboma waliwalimanga ungu nimbe tirimu. Aku tepalie, yunge kongono terimumunga langi mongo merimumu aku Esia kombu tukundo moloringi Juda imbo kape Grik imbo kape palimani Awili Jisasinga temanemu pileringi.

Skeva nimbe iye popo tondolirenga malopili keru kuro wangoli iyereni torumu

¹¹ Goteni Pol lipe tapondorumu kinye Gotenga enge ambolopalie Poloni ulu wengendeli paa tiperipe mare terimu. ¹² Mare i tepa terimu. Pol kongono tembaingo maminye panjirimuma imboma tirimu kinye liko meli pungo kuro torumu imboma lope tenderingi kinye enonga kuro torumuma pora nimbe enonga konopuna kuro keru moloringima ongo wendo puringi.

¹³⁻¹⁴ Nalo Juda imbo mareni kape imbomanga keru kuroma manda makoroko ltenderemolo ningo andoringi. Skeva nimbe iye tenga malopili iye kite yupoko pakera aku ulu teliko andoringi. (Skeva nimbe aku iyemu yu Juda imbomanga iye popo tondoli kiyendemu molorumu.) Iye Awili Jisasinga imbina keru kuroma makoroko ltengei manda manjiringi. Aku ulu tengei teringi wali kuro kerimando ningei, “Poloni nimo aku tendeku Jisasinga imbina nani nundo nio, kuro keru nu wendo ongo pa!” ningi. ¹⁵ Aku teko ningi wali kuro kerireni Juda iye aku-mando nimbei, “Na Jisas kinye Pol talo imbi pio nalo enope naimeloya?” nimu. ¹⁶ Kano kinye keru kuro wangorumu kano iyemuni ne kano Juda imboma angileringina po nimbe nendo lepa iye kanopoko tombai terimu. Ne kano iyema lipe ongondopa yu paa enge lakopa nimu. Yuni iye kanopoko topa pu tondopa enonga wale pakolima ora tondopa ltenderimu. Aku terimu kinye ulkemunga wendo kowa lkiko yokoli pakoko eno puringi.

¹⁷ Kano wali Efesus moromele Juda kape Grik kape aku imbomani i terimu ungumu palini pilkolio pipili koloringi. Aku tekolio Iye Awili Jisas imbomani yu wale pakoko yunge imbimu ambolko olando mundunduringi. ¹⁸ Jisasinga ungumu pilkolio ipuki tiringi imbo mare awini enonga ulu pulu keru teringima penana mona ningo para tiringi. ¹⁹ Enonga imunana imbo mareni tomo ambolko ala toringi. Imbo akumani enonga ulu keru teringi buk akuma meko ongo nombeya tekolio imbo palinga kumbekerena kaloringi. Aku tipena kaloringi bukumanga kou mone 50,000 mele puli bukuma kaloringi. ²⁰ Efesus kombu tukundo ulu wendo orumuma temane toko kombu malio andoringi kinye imbo awinimani pilkolio Jisas ipuki tiringi.

Pol aulke ponenge te pumbei wai lipe panjirimu

²¹ Kano uluma pali oi teringi kinye pele Pol kano Masedonia winjo pumbolio Akaia kombu mendo omba altopa Jerusalem kombu yando pumbo konopu lerimu. Yuni nimbei, “Jerusalem kombu pumbolio altopo Rom kombu kape paa pumbo,” nimu. ²² Poloni yunge iye lipe tapondoli talo oi kumbe lepa Masedonia kombundo tipe mundurumu. Iye aku talonga imbi Timoti kinye Erastus talo. Yu yunu Esia kombu akuna tukundo wali pokore molorumu.

Efesus kombuna mongo perimu

²³ Nalo neya aku Efesus kombuna tukundo imbo awinini Jisas ipuki tiringina iye teni konopu keru panjipe opa makinjirimu. ²⁴ Aku bisnis iyemumunga imbimu Demitrius. Aku iyemu yu kou silvani Grik gote ambo Artemisinga popo tondoli ulkemu manda lepa kelo koloma wamorumu. Yunge iye mare kou silvani kongono teko wamoromelemendo kongono pulumu tirimu kinye enoni kou pulumu ltingi. ²⁵ Akumunga Demitriusini iye akuma lipe nombeya tepa we kongono tendeku tiko teringi iye mare lipe nombeya tepalie i tepa nimu, “Yane iyema lino kou pulumu ltimolo aulke akumu ne imu liko manjirimele. ²⁶ Nalo kinye Pol iye imuni teremo ulumu kanaio. Yuni imbo pulumu

nimbe konopu ltendepa kundupe tukundo ltimo aku ulumu enoni kanoko pilko pora tirimele. Yuni aku ulumu Efesus kombu taunona kau tukundo naa teremo nalo Esia kombumunga pali tukundo ambolopa mandopa mele teremo. Aku iyemu yuni nimbei, Linoni kini wamopolio teremolo gote akuma gote tukume mare molo nimo. ²⁷ Polonga ungu akumuni lino kou mone kongono aulke akumu manda nimbe kenjindimbei oromo. Kelepa ulu te kape tembai oromo ulumu i tepa, Yunge ungumuni kau linonga awili ambo gote Artemisinga popo toromele ulkemu imbomanga konopuna mele yure none naa tendangei nimbei oromo. Oipe Esia kombu imboni kape we mai kombuna moromele imbo palini ambo gote Artemis akumu popo toromele kano. Nalo Polonga ungumuni neya aku ambo Hibru imbimu tepa kenjindimbei wendo oromo,” nimu.

²⁸ Iye kanomani aku ungumu pilkolio mumindili lakoko koloringi. Aku tekolio eno ru ningo ningei, “Lino Efesus imbomanga ambo gote Artemis yu paa awilimu moromo,” ningi. ²⁹ Akumunga ru awilimu neya taunona wendo orumu. Aku wali imbomanga konopumu kolona naa lerimu. Imbo kanomani Gaius kinye Aristarkas talo ambolko liko kunduko meli imbo pali enonga nombeya teremele kombuna lkiko puringi. Iye aku kunduko meko puringi aku talo elo Masedonia kombu iye talo. Elo Pol kinye waye andoringili iye talo. ³⁰ Poloni imbomanga imunana ungu nimboi nimbe pumbei terimu nalo Kraistinga imbomani molo ningi. ³¹ Aku wali Esia kombu tukundo gavman iye mare Pol yunge kanopa ltendeli iyema. Aku iyemani ungu ningo mundukolio ningei, “Nu nombeya kombu akuna paa tukundo naa puwi,” ningi.

³² Aku wali imbo maren ru ningo ungu te ningi. Maren ru aku tekola ungu te ningi. Aku kinye nombeya teringi ulumu bilibala ningi. Imbo mare awinini eno nombeya kombuna ungu pulu ambelemuya oromolonje konopu leringi. ³³ Kano wali Juda imbomani Aleksander nimbe iye te imbomanga kumbekerena liko ola anjiringi. Imbo maren ru nipili unguma

ningo tiringi. Aku Aleksandereni ungu te nemboi nimbe ki ola mundupe ungu nimbei terimu. ³⁴ Nalo imbomani Aleksander Juda iyemu angilerimuna kanokolio imbo palini ungu tendekumula ru kimbo tiko ningei, “Efesus kombu, ambo gote Artemis yu awili,” ningo angilengei ena mongo talo omba purumu.

³⁵ Kano kinye kombu taunona tukundo ungu ningo panjiko teringima topa panjipe terimu iye kuskus kanomuni imbo kanoma taka liko molaio nimbelie nimbei, “Efesus iyema, lino i kombunape awili ambo gote Artemisinga pinyewe ulkemu kape yu manda lepa kou mongo wengendeli muluna mainye orumumu kape nokoromolomu mai kombu imbo palini pilko liko manjirimele. ³⁶ Imbo teni aku teremolo ulumu kolo toromolo ungu manda naa ninge. Akumunga eno ungu naa ningo taka liko molaio. Eno konopu liko mundukolio taka liko molaio. ³⁷ Kinye enoni iye ima ina meko onge nalo aku iyemani ungu keri te linonga ambo gotemu kinye opa pule toko naa ninge. Yunge pinyewe ulkena mele te kape wapu naa linge. ³⁸ Demitrius kinye yunge kongono iyemani iye tendo ungu te ningei lemo, manda kot tendenge. Kot ungu pilko moke teremele iyema moromele. Aku iyemani manda ungumu pilko ningo amenge tendenge. Ungu akuna manda angilko iye kanoma alowa teringi ltemo ninge. ³⁹ Nalo enoni ungu mare lupe ninge lemope aku unguma imbo nombeya teko wai panjirimele wali tenga meko wangei kinye imbo kanomani aku ulu ningo amenge tenge. ⁴⁰ I ru ningo bili bala ningo opa makinjingei ulumu teko kenjirimele. Eno liko manjeio. Lino opa makinjirimolomunga pulure molo ltemo. Akumunga lino ambe telka tengeya ningo waltindinge lemope ungure manda naa nimolo. Rom gavman imbomani pilkolio lino tongei konopu lteo,” nimu. ⁴¹ Kano tepa nimbelie imbomando enonga ulkendo lupe lupe paio nimu.

20

Masedonia kinye Grik kombu talonga Pol purumu

¹Ungu panjiringi kano ulumu pora nimu kinye Poloni Kristen imbo kanoma yu molorumuna waio nimu. Enonga konopuma tepa enge tipe ungu mare nimbe tirimu. Kelepa imbo kanoma molaio nimbelie yu Masedonia kombu awilina purumu. ²Aku kombu malio kimbo kongono tepa pumbelie Kristen imboma tepa enge timbei ungu pulumumare nimbe tirimu. Aku tepa pumbelie Grik kombu wendo purumu. ³Grik kombu awili akuna oli yupoko molorumu. Altopa no sip lipe Siria kombu pumbei terimu wali Juda imbomani yu toko kondongei lekolio wai toringi. Aku tengei teringi ungumu pilipelie Pol yu Masedonia kombundo altopo anjo pambo konopu lerimu. ⁴Aku wali Pol yu kinye iye mare waye puringi. Aku iyemanga imbi i tepa: Beria kombu taunona iye Sopater, yunge lapa Pirus. Tesalonaika kombu taunona iye talo kape waye, elonga imbi Aristarkas kinye Sekundus talo. Derbe kombu taunona iye Gaius kinye Timoti talo, Tikikus kinye Trofimus talo, aku Esia kombu awili iye talo. ⁵Aku iyema oi kumbe leko pungolio lino Troas kombu taunona akuna nokoko moloringi. ⁶Aku wali Juda imbomanga bret yis naa munduko we noromele wai awili akumu oi omba purumu kinye pele lino kano no sipina tuku pumbo Filipai kombu tiye kolorumulu. Kelepo kongono kite pakera tipe kinye iye kanoma moloringi kombu Troas wendo orumulu. Aku kombuna koro te molorumulu.

Troas kombu akuna Yutikus nimbe iye wenepo te kolorumu kinye Poloni topa makinjirimu

⁷Koromunga kiyendo wali Kristen imboma kinye langi mongo nomili ombo nombeya terimulu. Kano wali Poloni imboma ungu nimbe tipe otulikondo yu pumbemunga ungu tukume nemboi nimbe ipu leli amburume tuku purumu. ⁸Lino olando kiripina nombeya tepo molorumulu kinye akuna tipe lam pulumu nomba perimu. ⁹Aku wali iye wenepo tenga imbi Yutikus, yu windo kongondona molorumu. Pol ungu nimbe pumbei kau purumu kinye Yutikus yunge mongomu mepa andorumu. Paa uru perimu kinye

wi kano pala ulke yupoko tiko kimbo tiko liko takoringi kanona molopalie topa anjikondo mundurumu. Imbo kanoma mainye pungo ltingi nalo yu oi kolopa ltimu lemo. ¹⁰Pol kano mainye pumbelie ungulumunga pala pumbe tamalu pepalie yunge kimuni ungulumu ambolopalie imbomando nimbei, “Eno mini naa lteaio. Ungulumu koinjo we moromo,” nimu. ¹¹Pol kano ola ulke kiripimunga ola pumbelie bret kano pike lepa norumu. Altopa Pol kano imboma kinye ungu nilipe pumbe molopili kau kombu tangorumu. Kombu tangorumu kinye Pol kano yu purumu. ¹²Iye wenepo kanomu koinjo molorumu kinye yu ulke meko puringi. Aku kinye enonga konopu penga lerimu.

Pol kano Troas kombu taun tiye kolopa Miletus kombu purumu

¹³Pol yuni ungu imu nimu, yu kimbo kongono tepo Asos kombundo ombo nimu. Aku tepa nimbelie yu oi purumu. Lino kano no sip lipolio Asos kombu wendo purumulu. Pol Asos kombu akuna kanopo lipo no sipina mepo pumili nokopo molorumulu. ¹⁴Aku wali Pol kano yuni lino kanopa ltimu kinye yu kano no sipina lipo meli Mitilin kombu wendo purumulu. ¹⁵Lino kano otulikondo no sipina pumbo Mitilin kombu tiye kolopolio pumbo pumbolio Kios kombu nondopo wendo orumulu. Aku tepo pumbo sipina molopolio otulikondo Efesus naa pumbolio no topo pule topo Samos kombu wendo orumulu. Kelepa aku walimunga otulikondo Miletus kombu wendo purumulu. ¹⁶Pol yu Efesus kombu tiye kolombo anjikondo pumbo nimbe konopuna kilkili oi ltenderimu. Aku ambe telka yu Esia kombuna tuku wai pulumu topa naa kalopa welea pumbe yu Jerusalem kombu pentikos nimele nombeya tengena manda pumbonje nimbelie pumbei terimu.

Poloni Efesus kombu Kristen tapu iye mando opele nimu

¹⁷Miletus kombu ombalie wali Efesus kombu Kraistinga imbo moloringimando tapu iyemando yu ongo kanaio nimbe ungu nimbe mundurumu. ¹⁸Yu molorumuna oringi wali yuni iye akumando

nimbei, “Na oi kiyendo Esia kombu ombolio wali winjo ombo eno kinye waliwali molopo pepolio teru kano uluma enoni liko manjirimele. ¹⁹ Aku wali pulumunga Juda imbomani na mindili liko tingei wai toko teringi akumunga na umbuni awini mepolio nalo Jisasini tirimu kongonomu we tepo angilipo imboma kondo kolopo kuru kandiki tepo kongono teru kano. ²⁰ Eno pipili kolopo ungu te lopeke tepo ambolopo naa nimboi aku tepo walite naa niu. Nalo eno Gote liko manjingei taporomo unguma pali penana kinye enonga ulke maliona aku ungu manemu tiru kau. Akumu eno liko manjirimele. ²¹ Nani waliwali Juda kinye Grik imbomando ungu enge nimbo nimbolio nimboi, eno Gote kinye konopu topele tokolio linonga Iye Awili Jisas ipuki tieio nio kano.

²² Nalo kinye na Gotenga Mini Kake Telimuni nando nu pani nimbe meremona aku ungu pilipo tenge tipo Jerusalem kombundo puro. Jerusalem kombu akuna na kinye ulu ambelemu wendo ombalonje aku na naa lipo mantiro. ²³ Kombu palimanga puro wali Mini Kake Telimuni nimbei, nu ka ulke peko ulu umbuni awini menio nimo. Aku enge nimbe nimo ungumu kau lipo mantiro. ²⁴ Nalo na molopo kondomboi mindili naa nombu, na naa kolombo nimbo kele topo ulu te manda naa tero. Iye Awili Jisasini nando yunge kolopa makilerimumunga Goteni imboma tepa limbelo unguma imbomando nipuwi nimbolie kongono tirimumu paa pora timboi. Aku konopumupe paa mandopo panjiro.

²⁵ Kinye eno pileio. Oi nani enonga imunana Goteni Jisas imbi topa king iye kamako molopa nimbe imboma nokopili nimu ungumu waye nimbolio mane tipo andoru kano. Nalo kinye eno palini nanga kumbekeremu altoko naa kanonge aku lipo mantiro. ²⁶ Akumunga ungu te nemboi, Eno te altoko kolko kape tipe kombu punge lemope na pulu naa panjinge. ²⁷ Nani i ungumu niomu ambe telka, Goteni eno pilengei konopu lerimu unguma enondo waye nimbo tiru kano. ²⁸ Goteni eno tirimu imboma kinye eno

enongano wamongo kane kane molaio. Imbo akuma nokondangei nimbolie Mini Kake Telimuni eno kongono akumu tirimu. Gotenga moromele imbo akumanga eno paa kongi sip sip tapu iye mele molaio. Imbo akuma Awilimu yunge mememuni polo tepa ltimu imbomanga. ²⁹ Nani eno tiye kolopo na pumbo wali iye mare owa takera melema enonga kongi sip-sip kanoma toko bembo tingei ongumunga lipo mantiro. ³⁰ Tendeku tipe mele iye mare enonga imunana wendo ongolio ungu paimbomu ungu kolo tukuruku panjiko ningo andoko kenjinge. Aku tekolio enonga umbulkondo lombili andoli imbo ongema ungu kolomu lombilengei ningo meko wendo punge. ³¹ Aku tenge kani eno i ungumu wamongo liko manjeio. Poinye yupokonga tukundo ipu leli tangoli takiraki walimanga tukundo eno kola yokoli telimu tepo ltependela tepo wamongo kane kane molaio niu kano. Aku mele kinye kape wamongo kane kane molaio.

³² Kinye Goteni eno nokopa kondopili. Yunge ungumuni Gote eno kinye kandiki teremo nimbe aku ungu tukumemu eno enge manda tirimu. Aku tepalie Goteni yunge imbo kake telimanga nindipe noindirimoma eno manda timbelo. ³³ Na eno kinye moloru kano wali imbo tenga kou kape wale pakoli pengare kape konopu naa monduro kano. ³⁴ Na kinye na peya tapu topo andorumulu imboma kinye, lino mele molo lerimuma nanga ki taloni enge nimbo kongono tepo melema lipolio lipo tapondoru kano. ³⁵ Nani eno ulu palimanga teangei mele lipo onduro kano. Nani kongono teru mele enoni aku teko tekolio imbo tamba ningema tapangei nimbolio teru kano. Jisasini oi nimu ungumu eno liko manjengei nimbolio nani enondo niu kano. Aku ungumu yuni nimbei, ‘Nuni melema nunge linio lemo aku Goteni nu taporomo nalo nunge melema imbo koropa nolima tinio lemo aku nu Goteni olandopa tapombalo,’ nimumunga imboma tapamili nio,” nimbolie nimu.

³⁶ Poloni i kano unguma nimbe pora tirimu kinye tapu iye kanoma yu kinye waye komongo toko pondoko tapa leko-

lio konge teringi. ³⁷ Pol yu ki likolio kangulko angilko kola enge ningo teringi. ³⁸ Polonga nimu ungu kanoma pilkolio kondo koloringi. Poloni nimbei yu al-toko kumbekere naa kanonge nimumunga tapu iyemani paa kondo kolkolio kola teringi. Kano teko pora tikolio no sipina pupili ningo meko pungo tiye koloringi.

21

Pol Jerusalem kombu purumu

¹ Lino palini imbo kanomando kondo kolopolio molaio nimbo opele nimbolio lino purumulu. Nomu kutana pumbolio toya topo pumbo Kos nimbe nomu kutana tuku mai pundu kelo te lerimuna wendo purumulu. Kelepo otlikondo no sipina pumbo Kos tiye kolopolio Rodes nimbe kombu tenga wendo purumulu. Aku kombu tiye kolopolio anjikondo pumbo Patara kombu wendo purumulu. ² Aku kombuna wendo pumbolio Fonisia kombu awili pumbei no sip te akuna lerimumu kanopo ltenderimulu. Lino kano akuna tuku pumbolio nomu kutana pumbo pumbolio purumulu. ³ Lino kano Saiprus nimbe mai pundu te nomu kutana tuku lerimu aku kombumunga nondopo mele pumbolio anjikondo purumulu. Linoni kombu akumu pundu wendo orumuna kanorumulu nalo lino Siria kombundo no sipina purumulu. Linonga andorumulu sip kanomu mele kako mare Tair kombu akuna mainye ltembaimunga akuna wendo purumulu. ⁴ Lino kano Tair kombu akuna Kristen imbo mare kanopo ltendepolio, wali kite yupoko pakera imbo akuma kinye akuna molorumulu. Gotenga Mini Kake Telimu imbo akumanga konopundo molopalie tope tirimu wali imbo akumani Polondo enge ningo ningei, “Nu Jerusalem kombundo naa puwi,” ningi. ⁵ Kombu akuna molomolo konopu lerimulu waimu pora nimu kinye kombu Tair tiye kolopolio no sip kano lerimuna kimbo kongono tepo purumulu. Aku wali Kraist lombili andoli iye pali kape enonga ambo bakulu kape peya kombu sitimunga meko wendo puringi. No kule ukia penana wendo pumbolio

wali komongo topo pondopolio lino waye Gotendo konge terimulu. ⁶ Aku ulu tepolio molaio nimbo opele nimbolio lino kano no sipina tuku purumulu. Kristen imbo kanoma kelko enonga ulkendo puringi.

⁷ Nomu kutana pumbo pumbolio Tolemes kombu wendo orumulu. Aku kombuna Jisas ipuki tiko moloringi imboma panjipo lipo imbo akuma kinye wali tendekumu molorumulu. ⁸ Tolemes kombu otlikondo tiye kolopolio Sisaria kombu sitina wendo purumulu. Akuna Filip nimbe iye tenga ulkena tuku pumbolio yu kinye molorumulu. Filip yu Gotenga ungu tukume imboma nimbe tili kongonomu terimu. Oi Kristen imbomani Jerusalem kombu pulu polkolio wali iye kite yupoko pakeramani iye aposelema tapondangei ningo kanoko ltingi kano iyemanga te yu. ⁹ Yunge lemenupili ambo wenepo iye naa puli kitema moloringi. Aku pokoni Gotenga nimbe munduli ungu pilkolio imboma ungu kanoma ningo para tiringi.

¹⁰ Wali mare omba purumu kinye Gotenga iye profet yu Judia kombu tiye kolopa lino molorumuluna Sisaria kombundo orumu. Aku iyemunga imbi Agabus. ¹¹ Yu lino molorumuluna ombalie Polonga kako letamu ltimu. Aku kano kakomu lipelie yunge kimbo kima ka torumu. Aku ulu tepalie yuni i tepa nimu, Gotenga Mini Kake Telimuni nimbei, “I kako pulu iyemu Jerusalem kombu Juda imbo moromelemanu yu liko ka tonge mele. Aku tekolio yu manga pupu lupemanga kindo tinge,” nimu.

¹² Lino palini aku unguma pilerimulu. Aku pilipoliomunga lino waye andorumuluma kinye imbo akuna moloringima peyani Pol Jerusalem kombundo naa puwi nimbo enge nimbo walipo pilerimulu. ¹³ Nalo aku tepo nimulu wali yuni linondo nimbei, “Enoni na ambe telka na teko kamele pungu pungu tikolio kola teremeleya? Na Jerusalem kombuna aku teko ka tiengei nimbo tumbi tipo moro. Akumu kau molo. Nalo na Iye Awili Jisasinga imbi ambolopolio yunge temane tondopo nimbo tiromunga imbomani na toko kondongeipe na tumbi tipo moro,”

nimu. ¹⁴ Linoni yu Jerusalem kombu pumbei terimu ulumu manda naa nimbo kenderimulu. Imunga yundo naa puwi nimulu ungu kelepolio nimili, “Awilimuni nu kinye wendo opili konopu lembalo ulumu aku wendo opili,” nimulu.

¹⁵ Wali pokore molopolio lino kano melema tumbi tipolio Jerusalem kombu pumili purumulu. ¹⁶ Sisaria Kristen imbo mare lino kinye waye purumulu. Jerusalem kombu wendo purumulu wali aku imbomani lino kano Nason nimbe Saiprus iye tenga ulkena meko tuku puringi. Nason nimbe aku iyemu yu kiyendo Kristen imbo molorumu iyemu. Lino aku iyemu yu kinye molamili ningo yunge ulkena meko puringi.

Pol kano Jerusalem kombu molorumu

¹⁷ Akuna molopolio Jisas ipuki tiko moloringi imbomani lino kanoko tono kolko panjiko ltingi. ¹⁸ Otilikondo Pol kano Jems kanobaimunga lino kinye waye purumulu. Aku wali tapu iyema kape, pali akuna moloringi lemo. ¹⁹ Aku imbo kanoma panjipe lipelie Goteni Pol yu kinye molopalie Juda imbomanga manga pupu lupemanga imunana terimu uluma pali Poloni nimbe tirimu.

²⁰ I nimu kano ungu pilkolio Gotenga imbi kapi ningi. Aku tekolio Polondo ningei, “Angoya, Juda imbo paa awinini Jisasinga temanemu pilko ipuki tiringi ltemoma nu liko manjirino. Nalo imbo akumani Mosesinga mane ungumu pilipo lombilimalanje aku paa penga konopu ltemele. ²¹ I Juda imbomani ningi ungu mane tirinumunga ungu temanemu pileringi. Nuni nini lekolio Juda imboma manga pupu lupe imbomanga imunana molongemani oi Mosesinga mane ungumu tiye kolaio ningo enonga bakuluma kangu pundu kopiko naa ltendeko Juda imbomanga ulu puluma naa lombileio ningo ninu ungu pilko keru konopu leringi. ²² Akumunga lino ambe temoloya? Juda imbo kanomani nu ongo morono ungu pilinge kani ²³ nu teani ulu nimbo tiemili. Linonga iye kitema Gote kinye mi leringi. ²⁴ Iye aku poko liko meko pungolio Gotenga ungumuni kulumie

taio nimo mele eno waye pungo kulumie taio. Aku tekolio iye aku poko tengei ulumanga Gotendo paa tereno ningo langi kalongeima mele tingema nuni pame tendani kani iye kite kanomanga pinyendi porangei. Aku teko liko ondonio ulumu imbo pali kanongemani nunge temane pilingimu ungu kolore konopu leangei. Nu Mosesinga mane ungumu pilko lombino ltemo konopu lenge. ²⁵ Lino Juda imboma aku tepo teremolo nalo manga pupu lupe imbomando linoni eno i tendeku ulu teaio naa nimbolio pipia te oi topo tirimulu. Aku pipiana i tepo nimbo topo tirimulu: Kolo gote imbo kini wamolimanga kuro koinge langima enoni naa naio. Eno yokoli angili ari melema naa naio. Eno nomi ambolko pupu tokolio toko kondonge ari melema naa naio. Ambiye wapu langi noli aku ulumanga eno tenga tuku naa peaio,” nimbe Jems i tepa nimu.

²⁶ Otilikondo Pol kinye kano iye poko kinye eno kulumie taio ningi kano uluma pulu mondoko teringi. Poloni aku ulu tepalie pele Gotenga tempel ulkena tukundo pumbelie Gotenga popo tondoli iyemando enoni kulumie teko pora tinge walimu wai timbei nimbe purumu. Iye kano pokoni te te ningo Gotendo melema toko kalamili ningemunga popo tondoli iyemani melema tumbi tiko noindeio ungumu nimbei terimu.

Pol kano Gotenga tempel ulkena ambolko ltingi

²⁷ Koro te kano nondopa pora nimbei terimu kinye Esia kombu moloringi Juda imbomareni Pol kano Gotenga tempel ulkena kanoringi. Aku imbomani we kano Juda imboma pali teko mumindili kondonge Pol kano ambolko ltingi. ²⁸ Kano tekolio ru ningo ningei, “Iye imuni kombu palinga andopalie Mosesinga mane ungumu kinye linonga imbomanga kinye ya i Gotenga tempel ulkemunga kinye opa pule topalie yuni imboma ungu mare lupe mane tipe nimbe tilipe andoromo. Kinye kape yuni iyepu kondoli temo. Yuni i kombu kake telimu tepa kalaro mondoromo. Grik kombu iye mare Gotenga tempel ulkena mepa tuku

ombalie olandopa tepa kenjirimo. Imunga Israel imboma, yu ambolopo ingi tiemili kani tapaio,” ningi. ²⁹ Juda imbomareni Trofimus kinye Pol talo Jerusalem kombu andoringilina kanoringimunga aku teko ningi. Trofimus yu Grik iye pupumu Efesus kombu molorumu iyemu. Akumunga Juda imbomareni liko manjiringi wali Poloni neya aku iyemu mepa Gotenga tempel ulkena mepa tuku pumbe tepa kenjimo konopu leringi.

³⁰ Jerusalem kombu moloringi imboma eno paa mumindili lakoko koloringi. Eno lkiko pungolio Pol kano Gotenga tempel ulkena kunduko meko wendo oringi. Aku teringi wali ulke nokoringi iye mareni Gotenga tempel ulke nangapema neya wali nendo munduko nangape tiringi.

³¹ Pol kano imbomani tongei teringi. Nalo aku wali Rom kombu ele iye Jerusalem kombu moloringimanga nokoli iye awilimuni kombu sitimunga undukana opa makinjiko mongo peremo ningina pilerimu. ³² Kano tepalie walitikale yunge maindo ele iye nokoli mare kinye ele iyemare kinye lipe mepa pumbelie lkiye pumbe ne kano imbo pana nombeya teko angileringina wendo purumu. Imbomani aku oringi ulu kanokolio Pol kano toko peramara tiringi ulumu keleringi.

³³ Ele iyema nokoli iye awili kanomuni Pol kano pumbe ambolopa ltimu. Aku tepalie yunge ele iyemando nimbei, “Pol ka sen taloni ka taio,” nimu. Aku tepalie imboma walipe pilipe nimbei, “I iyemu nariya? Yuni ulu alowa ambelemu temoya?” nimu. ³⁴ Kano tepa nimu wali nombeya teko angileringi kano imbo pana kango mareni ru ningo ungu te ningi. Aku wali mareni ungu tela ru ningo ningi. I ru ningo ungu panjiringi ungumanga ele iyema nokoli iye awili kiyendomuni ulu mongo perimumu kanopa imbi naa tirimu. Imunga ele iyema nokoli kano iyemuni Pol kano ele iyemando liko meko enonga ulkena paio nimu. ³⁵⁻³⁶ Nimu kano ulu teringi wali imbo kano pana ele iyema puringi mele lombileringi. Imbo akumani ru ningo ningei, “Yu toko kondaio,” ningi. Imbomani Pol tamili

ningo tongei teringimunga ele iyemani enonga ulke wendo ongolio wali Pol yu kano ki polo pala, teni teni ola taropela teko meringi.

³⁷ Ele iye kanomani Pol yu kano meko enonga ulkena tuku pungei teringi. Nalo Pol yuni ele iyema nokoli iye awilimundo i tepa nimu, “Nundo ungu te nemboya?” nimbe waltindirimu.

Kano tepa nimu wali ele iyema nokoli kano iyemuni nimbei, “Nu Grik ungu pilko ninoya? ³⁸ Isip kombu iye teni gavmanemu kinye ulu mongo mare lipe opa pule alaye kolte oi mele tomo. Aku tepalie yuni iye 4,000 loi imbo topa kondolima kombu ku imbo naa peli wena mepa purumumu karolo iyemu nunje konopu lteo,” nimu.

³⁹ Kano tepa nimu kinye Poloni ungu pundu topa nimbei, “Na Silisia kombu awili akuna tukundo Tarsus kombu akuna mololi iye Judamu. Aku kombu siti muli mulimunga na kombu pulu iyemu. Imunga na aku iyere molo kani paa yane iye, ya imbomando ungu nimbo tiemboi kani aulke liko tiwi,” nimu.

⁴⁰ Kano tepa nimu kinye ele iyema nokoli iye kanomuni Pol kano ungu nipili aulke lipe tirimu. Kano wali Pol kano ulke polona ola angilipelie imbo kano pana taka liko angileio nimbelle yunge ki ola mundupelie ki talo lope lape tenderimu. Aku terimu wali imbo kanoma ungu oo torumu kinye Pol Juda ungu lepa imboma ungu nimbe tirimu.

22

Pol yu yunu tepa enge tirimu

¹ Aku tepalie Poloni nimbei, “Ango kame ara kame, nanga nimboi tero ungumu pileio. Enonga kumbekerena enge nimbo angilimboi tero ungumu nimboi,” nimu.

² Juda imbo kanomani yu Juda ungu lepa ungu nimu kinye eno paa taka liko angileringi.

Kano wali Poloni nimbei, ³ “Na Juda iye pupumu. Na meko Silisia kombu tukundo Tarsus kombu akuna meringi. Na molopo aku kombuna akoru. Na ungu imbo iye Gamalieleni skul tenderimu. Yuni na linonga ara kaue kamenga mane ungu

ulu pulumanga palinga wamba molowi mele ungu imbo tondopa kondondorumu. Eno da Juda angiltimelemanu enge ningo Gotenga ungumu pilko lombilimele mele oi na kape aku teru. ⁴ Nani Jisas lombilingi imboma mindili lipo tipolio mare paa topo kape kondorula. Nani ambo iyema lipolio ka ulke panjiru. ⁵ Aku teru ulu puluma popo tondoli iye awilimu kinye Juda imbomanga kaunsil iye tapu iye yumani kape aku ungumu paimbo ningo eno manda ningo tinge. Aku iye nokolimani enonga Damaskus kombu moloringi imbo angenupilindo pipiama tokolio na Jisinga imbo akuna moloringima pumbe lipupili ningi kinye na imbo akuma ambolopo lipolio mindili lipo tipo Jerusalem kombundo mepo yando omboi akuna pumboi puru.

Poloni yu konopu topele torumu ungumu nimbe tirimu

⁶ Awi tangoli ena dindo nimo kano kinye Damaskus kombu nondopo oru. Kano wali mini ltendepa muluna maindo kari-apa mele pa enge nilte ombalie na puruna topa kau molorumu. ⁷ Na kano maina mainye topa mundurumu kinye na topa dindeme tenderimu mainye leru. Aku wali muluna maindo ungu reni i tepa nimu, 'Soloya! Soloya, ambe telka na mindili liko tirinoya?' nimu.

⁸ Kano tepa nimu kinye nani waltindipo nimboi, 'Awilimu nu nariya?' niu.

Ungu oromo kanomuni ungu pundu topa nimbei, 'Na Nasaret kombu Jisas. Nunipe na mindili liko tiko teko toni tereno,' nimu. ⁹ Na kinye angilingi iyemani nimu ungumu pilko imbi naa tiringi nalo pamu aku kanoringi.

¹⁰ Aku tepa nimu wali nani nimboi, 'Awilimu, kinye ambe teamboya?' niu. Aku wali Awilimuni ungu pundu topa nimbei, 'Nu makilko Damaskus kombundo puwi. Akunape nuni teani nimbo oi nimbo panjindu ungumu iyereni nimbe timbelo,' nimu. ¹¹ Pa enge nilimuni nanga mongomu tepa pimbinye ulu tondorumu. Aku wali na waye andoringi iyemani na kano ki ambolko meko Damaskus kombu tuku puringi.

¹² Akuna Ananias nimbe iye te na moloruna orumu. Yu Mosesinga mane ungumu pilipe lombili iyemu. Akuna molko peringi Juda imbo palini yu wale pakoringi iyemu. ¹³ Ananias kano na moloruna ombalie nimbei, 'Ango Sol, nu melema altoko kanoko imbi teni,' nimu. Kano tepa nimbe nendo lerimu kinye walitikale mongo makilipo yu kanopo imbi tiru.

¹⁴ Kano wali Ananiasini nando nimbei, 'Linonga ara kaue kamenga Goteni yunge wai lipe noirimo ulumu nu liko manjeni nimbe yunge Malo Iye Toya Tolimu kanoko yunge unguma pileni nimbe nu oi kanopa ltimu. ¹⁵ Nu lemo imbo palindo yunge ungu nindili iyemu molonio. Nuni pilko kanonio ulu akumanga ungumu imbo-mando ningo teni. ¹⁶ Imunga kinye nu ambe telka nokoko molonioya? Makilko Jisasi nu tapopili ningo no liwi. Aku tenio wali Goteni nunge ulu kalaroma kulumie topa ltendepili,' nimu.

Iye pupu lupema ungu nimbe tipili Jisasi Pol alako topa kanopa ltimu mele

¹⁷ Altopo pele na kano Jerusalem kombundo yando ombolio Gotenga tempel ulkena konge teru. Aku tepolio wali mongo indi kumbu te teru. ¹⁸ Nani kanoru wali Awilimuni nando nimbei, 'Jerusalem kombu kinye welea tiye kolowi. I kombuna moromele imbomani nanga ungu paimbomu pilko naa linge,' nimu.

¹⁹ Nalo aku wali nani i tepo niu, 'Awilimu nombeya ulke palimanga moloringi Kristen imbo ipuki tilima nani koipe topo ka tiru ulu palini i kano moromelemanu liko manjirimele. ²⁰ Kelko nunge ungu nindirimu iye Stiven toko kondoringi wali kape na akuna tangei mele kanopo angileru ulu kanoringila. Nani akuna angilipolio yu toko kondangei ulumunga ee niu. Yu kou kalolini toringi iyemanga ola wale pakolima kulko tiringima nani amondoru,' niu.

²¹ Nalo Awilimuni nando nimbei, 'Kinye nu Jerusalem kombu tiye kolowi. Nu lemo iye pupu lupe moromele imbomanga kombu paa tulerenga tipo mundumbo,' nimu, 'nimbelie Poloni aku tepa nimu.'

Poloni ele iyemando yu Rom kombu iyemu nimu

²² Juda imbo nombeya teko angileringi-mani Poloni nimu ungu pilko angilkolio peyalime nimu ungumunga ru ningo ningei, “Iye imu toko kondaio. Iye pupu i tepamu mai kombuna naa molopili. Yu koinjo kape paa naa molopili,” ningi.

²³ Aku teko ru ningo opa kanokolio wali enonga ola wale pakoli kangoma kulko lteko mai kungupo liko toko ola munduringi. ²⁴ Kano kinye ele iyema nokoli iye awilimuni imbomani aku teko ru ningo teringi ulumu ambe telka tering-inje Pol aku ungumu nipili nimbelie yunge ele iyemando nimbei, “Pol liko meli ele iyemanga ulkena tuku pungolio ka mapu taio,” nimu. ²⁵ Imunga ele iyemani yu ka tokolio koipe tongei teringi wali ele iyema nokoli iye mandopa te akuna angilerimundo Poloni nimbei, “Na Rom kombu mai pulu iye kot oi naa tendeli enoni koipe oi tonge manda ltemoya?” nimu.

²⁶ Ele iyema nokoli mandopa iye kanomuni i ungu pilipelie wele kano ele iyema nokoli iye olandopa awili kanomundo pumbe nimbei, “Nuni tereno ulumu liko manjirinoya? Iye imupe yu Rom kombu pulu iyemu,” nimu.

²⁷ Kano tepa nimu wali ele iyema nokoli iye awili olandopa kanomu ombalie Polondo i tepa nimbe waltindirimu, “Nando toya toko niwi. Nu paimbo Rom kombu mai pulu iyemuya?” nimu.

Aku wali Poloni ungu pundu topa ee nimu.

²⁸ Kano wali ele iye awili kanomuni nimbei, “Na Rom kombu mai pulu iye molomboi wali kou pulumu tiru,” nimu.

Nalo Poloni nimbei, “Na amani Rom kombu mai pulu iye merimu,” nimu.

²⁹ Pol yu ungu waliko pilingei ungu tumbirumbi tiringi kano iyema walitikale yu munduko yokeya tendeko wendo puringi. Kano kinye ele iyema nokoli iye awilimuni, ‘Nani Rom iye te ka sen toko panjiko ka pulteni taio nindumunga na mingo pembalonje nimbo pipili kolto,’ konopu lerimu.

Poloni Juda iye nokolimando ungu nimbe tirimu

³⁰ Otilikondo ele iyema nokoli iye awili kanomuni Pol ulu ambelemu tepa alowa temona Juda imbomani ningeinje konopu lepa pilimboi konopu lerimu. Imunga yuni popo tondoli iye kiyendoma kinye Juda imbomanga kaunsilima nombeya teangei nimu. Ele iyema nokoli iye awili kanomuni Pol ka toringi kano ka senemu wendo lipe ltendepalie Pol kano enonga nombeya teringi kumbekerena mepa wendo omba anjirimu.

23

¹ Pol kano Juda imbomanga kaunsil nombeya teko moloringi akuma pipili naa kololi enge nimbe taki lepa kanopalie nimbei, “Nanga Israel imbo ango kame, Goteni imbomando tewi nimo uluma aku penga tepo telipo ombo kinye i walimunga wendo oro. Nani ulu te tepo kenjindu konopu naa lteo,” nimu. ² Aku wali popo tondoli iye awili Ananaias akuna molorumu. Poloni nimu kano ungu yuni pilipelie wali iye kopu teko angileringimando da iye kere tuku tieio nimu. ³ Aku wali Poloni Ananaiasindo i tepa nimbei, “Nu kape Goteni tombalo. Nunge tukundo kalaro moromo nalo kangindo olando penga teko mololi none tereno. Nu Mosesinga mane ungumu ambolko dana molkolio na kanoko moke tereno. Nalo imbomani na tangei ninomu aku Mosesinga mane unguna aku naa teaio nimbe peremo kanomu,” nimu.

⁴ Pol yu kinye kopu teko angileringi kano iyemani yundo i teko ningi, “Nuni Gotenga popo tondoli iye awilimundo aku teko manda naa nino. Ambe telka ninoya? Yunge imbimu ningo keru ltendereno,” ningi.

⁵ Kano teko ningi wali Poloni nimbei, “Imbo ango kame, nani iye imu Gotenga popo tondoli iye awili te nimbo naa lipo manjindu. Gotenga bukuna i tepa nimbe peremo,

Enonga imbomanga iye nomimundo ungu kerima naa nindeio, *(Kis 22:28)* nimbe peremo kanomu,” nimu.

⁶ Akuna moloringi iye mare Sadyusima, mare Farisima moloringi. Aku teko

moloringimunga Pol yuni konopu te lipé manjipelie iye kanomando ungu ola enge nimbe nimbei, “Imbo ango kame, na iye Farisi. Nanga ara kape iye Farisi molorumu. Imbo kololima altoko makilinge nimbo ipuki tiromunga kinye kotena i ombo angilto,” nimu. ⁷ Aku tepa nimu wali, ne kano Farisima kinye Sadyusima kinye ungu melenale enge nili teringi. Aku tekolio nombeya teko moloringi kano imboma imunana nendo yando mokemake leringi. ⁸ Aku mokemake leko ungu melenale teringi ungu pulumu i tepa, Sadyusi manga pupu akumuni ningei, “Imboma kolkolio wali altoko makilko koinjo naa molonge. Enselema kape kuroma kape minima kape naa moromele,” ningi. Nalo Farisi manga pupu akumuni i uluma pali ipuki tiringi.

⁹ Nombeyana moloringi Juda imbomani ungu panjiringi ungumu omba olando olando purumu. Farisi manga pupu akumunga mane ungumunga ungu imbo iye mare ola angilkolio ungu toko akuko ningei, “Linoni iye imunga ulu alowa te naa kanopo ltenderemolo. Yu paimbo enselereni kape molo kuro minireni kape ungu nimbe timonje,” ningi. ¹⁰ Ungu toko akuringi kano ulumuni opa makinjiringi. Ele iyema nokoli iye awili kanomuni Pol kano Juda imbomani yu melema ambolko ongoko kimbo ki lupe lupe tendenge konopu lepa yu pipili kolorumu. Aku konopu lepalie wali ele iyemando nimbei, “Mainyendo pungo Pol Juda imbomanga imunana enge ningo wendo likolio meli pungo enonga ulkena tuku mondaio,” nimu.

¹¹ Kano wali ipu leli Awili Jisas kano Pol perimu kumbekerena omba angilipelie nimbei, “Nu pipili naa kolkono konopu enge nipili molowi. Nuni Jerusalem kombu imbomando nanga ungu nindirino. Aku mele nu paa Rom kombu kape pungolio aku imbomando nanga ungumu ningo tindiwila,” nimu.

Juda imbomareni Pol topo kondamili ningo wai toringi

¹² Otilikondo otili oi Juda iyemareni ulu te wai toko noiringi. Aku wai toringi

ulumu Pol topo kondamili ningi. Juda iye akumani enongano mi enge ningo lekolio ningei, “Eno i teli oi langi nombo no naa nomolo. Pol paa topo kondopolio wali kau aku kere langima nomolo,” ningi. ¹³ Aku ungumu wai toringimu iye 40 akumanga mare winjiko molkolio ungu ningo panjiringi. ¹⁴ Aku Juda iyemani popo tondoli iye kumbe leko moloringimando kinye Juda iye mololimando kape i ungumu pungo ningo tikolio ningei, “Lino mi paa enge nilte lemolo. Lino i teli oi langi nombo no naa nomolo. Nalo Pol paa topo kondopolio wali kau langi nomolo nimolo. ¹⁵ Akumunga kinye enoni tendangei konopu ltemolo ulumu i tepa: Eno kinye Juda iye mololima palini ele iyema nokoli iye awilimu moromona pungo ungumu waltindiko i teko kolo toko neio, lino moromolondo Pol meko wendo owi. Aku wali linoni yundo ungu mare wambo walipo pilimolo neio. Aku teko ninge wali eno molongeiendo ele iyemani Pol meko aulkena ongo molonge kinye akuna linoni yu topo kondomili nokopo angilimolo,” ningi.

¹⁶ Nalo Polonga kepa iye wenepo teni aku tengei wai toringi ungumu pilirimu. Ele iyemanga ulke kanona tuku pumbelie Polondo kano wai toringi ungumu nimbe tirimu.

¹⁷ Kano wali Poloni ele iyema nokoli iye mandopa tendo owi nimbelie nimbei, “Kelo iye imu ele iyema nokoli iye awilimu moromona meko puwi. Yuni ungu te pilipili nimbei nimbe mepa omo,” nimu. ¹⁸ Ele iyema nokoli iye awilimu molorumuna iye mandopa kanomuni Polonga kepa iye kanomu mepa purumu.

Kano ele iyemuni ele iyema nokoli iye awili kanomundo i tepa nimbei, “Ka iye Poloni nu moronondo iye imuni nu pilino ungu mare nimbei omo kani meko puwi nimona mepo oro,” nimu.

¹⁹ Kano kinye ele iyema nokoli iye awili kanomuni Polonga kepa iye kanomu ki ambolopa meli kulendo pumbelie elongalo kau molkolio nimbei, “Ungu ambelemu nando ningo tini meko onioya?” nimu.

²⁰ Aku kinye kelo iyemuni ungu pundu topa nimbei, “Juda iyemani otili enonga

nombeya tengena Pol nuni mendeko owi nemili ningo wai tonge. Polondo ungu mare awini waltindimolo konopu nuni leani ninge. ²¹ Nalo aku teko ninge ungumu nuni ipuki naa tiwi. Aku kolo tonge. Juda iye 40 akumanga winjipe mare Pol toko kondongei lopeke teko nokoko angilinge. Aku iyema palini mi enge ningo lekolio ningei, eno i teli oi langi nombo no naa nomolo. Nalo Pol topo kondopolio wali kau no nombo langi nomolo ninge. Topo kondamili ningolio, kinye nuni ee neni ungumu pilingei nokoromele,” nimu.

²² Ele iyema nokoli iye awili kanomuni Polonga kepa kelo iye kanomu pupili nimu. Aku pupili nimbelie mainye nimbei, “Enonga wai tonge i ungumu imbo tendo anjo nando nimbo tindu ungu naa niwi,” nimu.

Ele iye awilimuni Pol gavman kiyendo iye Feliks molorumuna meko paio nimu

²³ Kano kinye ele iyema nokoli iye awili kanomuni yunge maindo ele iyema nokoli iye mandopa talondo walio nimu. Aku tepalie nimbei, “Sisaria kombu pangei kani ele iye 200 pungo tumbi tiyelio. Aku iyema kinye popo tiko pangei aku kongi os umbuluna molko opa toli iye 70 tumbi tiko toloni opa toko ambelea nili iye 200 liko tumbi tielio. Aku tekolio ipu leli ena mongo 9 klok pangei tumbi tielio. ²⁴ Pol kape molopa pupili kongi os mare liko tumbi tindelio. Kombu gavman nokoli iye Feliks molombalona meko pungili ke-wale molombalo kani nokoko kondoko Pol meko anjikondo palio,” nimu.

²⁵ Aku tepa nimbelie kinye ele iyema nokoli iye awili kanomu yuni pipia te torumumu i tepa nimbe perimu;

²⁶ “Na Klodius Lisiasini i pipiamu gavman nokoli paa iye muli muli Feliksindo topo tiro. Molko kondowi, nio.

²⁷ Juda iyemareni iye imu ambolko liko toko kondongei tenge. Nalo yu Rom kombu mai pulu iye nimuna pilipolio nanga ele iyema kinye pumbolio yu nani koinjo lindu. ²⁸ Iye imundo Juda imbomani ungu mune tenge ungu pulumu pilimboindo enonga kaunsil nombeya tengena mepo maindo pundu. ²⁹ Aku pumbo-

lio kanopo ltendendu uluma i tepa: Juda imbomani ningei Poloni ulu mare tepa alowa temo ninge. Nalo aku ninge unguma enonga Juda imbomanga mane unguma kau ungu mare ninge. Aku teko ninge unguma pilindu nalo lino Rom iyemanga mane ungumuni yu ka ulke pepili kape yu topo kondamili nimbe aku tepa ungu te naa ltemo. ³⁰ Nando ningei Juda imbomani Pol toko kondongei lopeke teko wai tonge ninge. Aku wali walitikale nani nu moronondo Pol tipo munduro. Aku Juda imbomando kape nani nimboi, enoni kape Polondo ungu mare ambolonge lemo aku unguma nundo ongo ningo tieio nindu,” pipiamu i tepa torumu.

³¹ Ele iye kanomani enonga ele iye nokoli kiyendo kanomuni nimu kano uluma paa teringili. Neya aku wali ipu leli Pol kano Antipasi siti kombu meko puringi. ³² Otilikondo kongi os umbuluna mololi ele iyemani Pol kano meko mondoli Sisaria kombu puringi. Nalo we ele iye kanoma kinye toloni opa teli ele iye kanoma peya Jerusalem kombundo yando enonga ulke angilerimundo oringi. ³³ Sisaria kombu wendo puringi wali, akuna gavman nokoli iye kanomunga kindo pipia kanomu tiko, Pol yu kape aku iyemu yunge kindo tiringi kala. ³⁴ Gavman nokoli iye kanomuni pipia kanomu kambu topa kanopalie wali Pol nu tekai iyemuya nimbe waltindirimu. Pol kano Silisia kombu iyemu ltemo nimbe kanopa imbi tiyelio, ³⁵ nimbei, “Na Silisia kombu imbomanga kot pio. Akumunga nu kot tenderemele imboma onge wali aku nunge unguma pilimbo,” nimu. Aku tepa nimbelie Pol kano king Herotenga ulke enge nili awilina wamongo ka tiko tapu teko nokaio nimu.

24

Juda iye mareni kotena ongolio Feliks Pol alowa terimu ungumu ningo tiringi

¹ Altopa wali kite pakera omba purumu wali popo tondoli iye awili Ananias kinye tapu iye mare kinye Rom imbomanga kot pimele uluma lipe manjili iye te yunge imbi Tertulus kinye peya Sisaria kombu puringi. Gavman nokoli

iye awili Feliks yunge kumbekerena Pol kot tendengei ningi unguma ningo tiringi. ² Kano wali Feliksini Pol kano tukundo meko waio nimu. Orumu wali Tertulus Pol kot tendembai lipe manjirimu unguma pulu mondopa nimbei, “Iye awili Feliks, linonga imboma nuni nokoko kondoronona lino molopo kondopo tono lakopo koromolo. Linonga kombuna ulu alowa awini wendo oromo nalo nuni liko manjiko tapoko teko amenge teko kondorono. ³ Nuni aku uluma terenomunga linoni nundo paa tereno nimolo. Linoni kombu palinga i uluma paa tereno kau konopu litemolo. ⁴ Nalo ungu awini nimbolio nu konopu umbuni naa timboi. Akumunga kinye ungu mongo alaye pokore nemboi kani nu taka liko konopu penga pilko molko piliwi.

⁵ Iye Pol, yu mongo lili iyemu. Yuni Juda imboma moromele kombu malio palinga mongo lipe tirimo. Yu Nasaret iye Jisasinga manga pupu keru akumunga iye paa timumu. ⁶ Gotenga ulke tempelemu kape tepa kalaro mondombai temona linoni yu ambolopo lipolio yu molo nimulu. Aku tepolio linonga mi unguna yu kot tendamili nimulu. ⁷ Nalo ele iyema nokoli iye awili Lisiasini ombalie linonga imunana yu enge nimbe lipe mepa wendo purumu. ⁸ Aku tepalie nimbei, Pol kot tendengei enonga ambolonge unguma meko pungo nu morona neio nimu. Imunga kinye nu moronona omolo. Kani i nio unguma paimbonje andi iyemu nunu ungu mare waliko piliwi,” nimbe Tertulus i tepa nimu.

⁹ We kano Juda iye pungo moloringi kanomani kape i nimo unguma paimbo ningo ee ningi.

¹⁰ Kano teko ningi ungu pilipelie wali Pol ungu niwi nimbe ki tundu torumu. Aku wali Poloni ungu pundu topa nimbei, “Gavman nokoli iye Feliks, nani nu Israel imbomanga kot pilko unguma moke tendeko koro molorunu kanomu lipo mantiro. Akumunga kinye nunge kumbekerena na nanu enge nimbo angilipo ungu nimboi tono kolto. ¹¹ Na Jerusalem kombu pumbo Gote popo torumunga winjo nilipo ombolio aku wali 12 kau oi omba pumo akumu nu kape manda

kanoko pilko liko manjenio. Akumunga i nimboi tero ungumu mona litemomunga nu pilko naa tundunio. ¹² I Juda iye nando ulu alowa tendu nimele aku iyemani na Gotenga ulke tempelena imbo te kinye ungu akupo angileru wali na ambolko naa ltingi. Na imboma kinye mongo naa ltiu. Nani imbo nombeya teko mololi ulke malio kape kombu sitina tukundo kombu marenga kape mongo lipo, ungu topo akupo aku ulu naa teru. ¹³ I kot tenderemele iyemani na ulu temu nimele iye te omba i uluma paa paimbo temo, na mongoni kanandu nipili ningo te paa manda naa liko meko ongela. ¹⁴ Nalo nani i ungumu paimbo nimbo para timbo. Na Jisasini terimu mele tepolio linonga ara kape kamenga Gote aku tepo popo toro. Aku teromundo Juda imbomani ningei Jisasini terimu aku ulumupe tumbi naa tipelie imboma mokemake ltenderimu nimele. Nalo Mosesinga mane unguna nimo unguma aku na palima ipuki tiro. Iye profetemanga bukuna toko panjiringi unguma kape palima ipuki tiro. ¹⁵ Juda imbomani aku imbo keru pengama pali ono kombuna Goteni topa makinjimbelo ningo nokoko moromele aku ulumu nani kape tembalo lepamo nimbo nokopo moro. ¹⁶ Imunga Gotenga kumbekerena kinye imbo imbomanga kumbekerena ulu toya tolina enge nimbo teamboi kau konopu lteo.

¹⁷ Poinye pulumunga na Israel kombu wendo angileru. Altopo Israel kombu tukundo nanga Kristen imbo koropa nolimanga kou mendepo tipe kaloli mare timboi oru. ¹⁸ Aku ulumu teru wali Juda iye marenu na Gotenga ulke tempelena tukundo kanoko ltenderingi. Aku wali na lino Juda imbomanga kulumie toli ulumu tepo pora tipolio angileru. Nani ulu mongo te naa ltiu. Imbomani kape naa liko makai naa tenderingi. ¹⁹ Nalo Esia kombu mololi Juda iye mare akuna angilkolio na ambolko ltingi. Nani paimbo ulu alowa te tendu lemo aku Esia kombu Juda iyemani nando i uluma terinu ningo nunge kumbekerena angilko kot tendengei. ²⁰ Manda naa onge lemo, na Jerusalem

Kombu Juda iye kaunsilimanga nombeya teringina angileru wali ulu alowa te teruna konoringinje i Juda iye ongema waliko piliwi. ²¹ Nalo aku imbomanga kumbekerena ola angileru wali ungu tendekure kau niu. Aku niu ungumupe, Goteni imbo kololima topa makinjimbela nimbo ipuki tiromunga enoni na kot pilko moke teko kandomele niu. Kinye aku tepo niyumunga nani ulu alowa te teru konopu ltemelenje,” nimu.

²² Feliks yu Jisasinga lombili andoli imbomani ipuki tirimele mele oi pilipe lipe manjirimu. Aku tepalie kot pora tipelie nimbei, “Jerusalem ele iyema nokoli Lisias ombalo wali enondo ungu i tepo nimbo panjimbo,” nimu. ²³ Feliksini ele iyema nokoli iyemundo nimbei, “Pol wamongo tapu teko nokaio. Nalo Pol yu aie konopu lembalo melema yunge imbo kanolimani ongo tiko teangei kani wali marenga tukundo yu we molopili ningo imbo akumando molo naa niwi,” nimu.

²⁴ Altopa wali pokore omba purumu kinye Feliks pumbelie kano yunge ambomu Drusila lipe mepa Sisaria yando orumu. Ambomu yu Juda ambomu. Feliksini yu morondo Pol kano meko waio nimu. Jisas Kraist ipuki tirimele aku unguma Poloni nimuna Feliks pilerimu. ²⁵ Poloni imboma toya toko molangei unguma nimbe, enono nokoko kondangei unguma nimbe, altopa Goteni imbo moke tembalo unguma nimu kinye Feliks yu pilipe pipili kolorumu. Kano tepalie Polondo nimbei, “Kinye welea puwi. Nu manda nino kani altopa manda konopu lembo wali aku nu owi nimbo,” nimu. ²⁶ Nalo Poloni yu kot tembalomunga kou wangopili konopu lepalie Feliksini Pol waliwalima owi nimbe ungu ningili.

²⁷ Nalo altopa poinye talo omba purumu kinye Porsius Festus Feliksinga kombu lipe yu gavman nokoli iye awili molorumu. Nalo Feliksini Juda imboma tepa konopu penga timbeimunga Pol kano ka ulke we pepili nimbe yu purumu.

25

Festusini Polonga kot pilerimu

¹ Festus kano gavman iye awili kombu lipe Judia tukundo orumu. Wali yupoko omba purumu wali altopa yu kano Sisaria kombu tiye kolopa Jerusalem kombu purumu. ² Aku molorumu wali Festusinga kumbekerena popo tondoli iye kiyendoma kinye Juda iye nomi muli mulimani Polondo ulu ima tepa alowa terimu ningo ningi. ³ Festusini enonga ulu te tendepili ningo enge ningo waltindiringi. Enonga konopuna tukundo panjiringi ulumu i tepa, Festusini Pol Jerusalem kombundo yando tipe mundupili. Aku tembalo wali aulkena lopeke tepo nokopo molopolio Pol topo kondomolo konopu leringi. ⁴ Nalo Festusini ungu pundu topa nimbei, “Aku molo, Pol Sisaria kombu ka ulke we pepili. Na Sisaria kombu nondopo pumboi tero. ⁵ Eno iye nomi mare na kinye waye pamili. Poloni ulu te paa tepa kenjirimu lemo aku enoni yu Sisaria kombu kot tendeko ungu akuma nengei,” nimu.

⁶ Festus kano Jerusalem kombu wali ki talo molo ki talo talo pakera aku tepare molorumu. Aku tepalie altopa Sisaria kombu yando orumu. Otilikondo Festusini ele iyemando Pol kot pilimbo kani yu morondo meko waio nimu. Festus kano kot pilko moke teremele polona molorumu. ⁷ Pol kano kiripina tuku orumu. Juda imbo Jerusalem kombu molko oringi kanomani Pol yu liko makai tendeko angileringi. Juda iye kanomani ningei Poloni ulu alowa awini tepa alowa tenderimu ningi. Nalo yu ulu te terimumu naa ambolkolio we ningi.

⁸ Poloni yu yunu enge nimbe angilipe nimbei, “Nani ulu te Juda imbomanga mane unguma kape Gotenga ulke tempelemundo kape Sisarando kape tepo naa kenjiru,” nimu.

⁹ Nalo Festusini Juda iyema tepa konopu penga timbeimunga Polondo nimbei, “Nu Jerusalem kombu pani. Nundo i ungu nimelemanga akuna kot pilipo nunge ungu moke tendembo,” nimu.

¹⁰ Kano wali Poloni ungu pundu topa nimbei, “Kinye nu Sisaranga imbina kot pilko moke tereno iyemunga kumbekerena angilto. Ina lemo nanga unguma pilko

moke tendeko kot tendani. Nani Juda imboma kinye ulu alowa te naa teru. I nio ungumu paimbo ltemo akumu nuni kape liko manjirino. ¹¹ Nani ulu alowa te telka wali mi ungumuni na kolani nilkanje aku ee nimbo na paa kolka. Nalo nando i ungu kepu toko kot tenderemele unguma paimbore molo lemo aku i Juda imbomanga kindo na imbo teni manda naa timbelo. Iye awili Sisarani nanga ungumu kotena paa pilipili,” nimu.

¹² Aku tepa nimu ungumu Festusini yunge gavman lipe manjili iyema kinye toropo toringi. Kano tepalie nimbei, “Nu Sisar moromona pungo kot pilipili ningo kanomboi niniona nu Sisar moromona pani,” nimu.

¹³ Wali pokore omba purumu wali altopa King Agripa kinye kemulu ambo Bernaisi taloni Festus yu kombu lipe gavman iye nokoli molorumu ulu kanongili Sisaria kombu oringili. ¹⁴ Elo akuna wali awini moloringili. Aku wali Festusini Polonga ungumu Kingimundo nimbe tirimu. Festusini nimbei, “Feliksini iye te ka ulkena we pepili purumumu moromo. ¹⁵ Na Jerusalem kombu puru wali, popo tondoli iye kiyendoma kinye Juda iye nomimani yundo ulu ima temo ningo ungu kepu toringi. Juda iye akumani neya aku iyemu toko kondopangei nembo konopu leringi.

¹⁶ Nalo nani ungu pundu i tepo toru. Imbo te ulu alowa teremo kinye lino Rom imbomani imbo aku teremomu toko kondangei nimbo imbo wemanga kindo oi naa tirimolo. Kiyendo ulumu lemo aku yundo ungu kepu tonge imbomani yu kiyendo kot tendenge. Aku wali paa yundo ungu kepu toko ninge ungumanga yunu nimbe omba wendo pumbei enge nimbe nendo tipe angilipe kot tembalo, nimbo aku tepo niu. ¹⁷ Akumunga i Juda imboma Sisaria kombu waye orumulu. Aku kinye nani wai te naa topo kaloru. Otilikondo na kano kot pilko moke teremele polona pumbo molopolio Pol meko tukundo waio niu. ¹⁸ Juda kanoma ola angilkolio yuni ulu ima tepa alowa temo ningo ungu kepu toringi. Nani Pol ulu paa keru terimu konopu leri nalo Judamani ulu kerire temona kanomolo ningolio naa nili we

ungu kepu toringi. ¹⁹ Ningi ungumape aku enonga Gote popo toringi ulumu kinye Jisas nimbe aku iyemundo winjo winjo ningi. Jisas oi kolumu nalo Poloni nimbei, we koinjo moromo nimu. ²⁰ Aku teko ningi unguma na wambo naa lipo manjiru. Akumunga nani ungu te wambo walipo naa pileru. Nalo nani Polondo nimboi, nu Jerusalem pani akuna kot pilipo moke tendembo niu. ²¹ Nalo Pol yu iye awili Sisarani nimbe wendo mundumbelo ungu pilimboindo Sisaria kombu we ka ulke peambo niwi nimu. Aku wali nani Pol yu Sisar kanopili nimbo lipo mundumboi teru. Ele iyemando altopa pupili kani kinye oi ka ulkena we pepili nokaio niu,” nimu.

²² Agripiani Festusindo nimbei, “Nani iye akumunga ungu pilemboi,” nimu.

Kano wali Festusini nimbei, “Unguma otili nimbelo kani pileni,” nimu.

King Agripiani kot pilerimu

²³ Otilikondo Polonga ungu pilingili Agripa kinye ambo Bernaisi talo au ningo oringili kinye ele iye nokolima kinye Sisaria kombu iye muli mulima peya kot pilko moke teremele kiripina uluma teko tuku puringi. Festusini ele iyemando Pol liko meko tukundo waio nimuna meko oringi. ²⁴ Kano wali Festusini nimbei, “King Agripa, kinye eno iye i moromolomani i iye Pol kanaio. Juda imbo i moromelema kape Jerusalem kombu moromelema palini iye imu kotena ungu nindirimele. Yundo konopu naa mondoko unguma ningolio are ningo yu toko kondangei nimele. ²⁵ Nani yunge kot pilipo moke tendendu nalo aku ulu alowa te naa kanopo ltenderu. Yu toko kondangei nimbomunga aku ungu pulu te naa kanopo ltenderu. Nalo yu iye awili Sisarini yunge kotemu pilipe moke tepili nimu. Akumunga nani yu Rom kombu pupili lipo mundumbo konopu leri. ²⁶ Nalo Sisarando iye imuni ulu imu tepa alowa temo nimbo nimbo ungumu na pilipo tunduro. Akumunga nani eno palinga kumbekerena mepo ondu. King Agripa, nuni paa kanani nimbo mepo ondu. Nuni ungu mare waliko pilkolio nimbelo ungu mare pilkolio ungu mare yando ningo

tiwi. Na kape pilimbo. Pulumu wendo lipolio nani pipia topo Sisarando timbo. ²⁷ Ka iyemundo ungu nana nili Sisar moromondo we tipo mundundu lemo manda naa tembalo kani i ulumu teamili konopu lteo,” nimbe Festusini aku tepa nimu.

26

¹ Kano wali Agripani Polondo nimbei, “Kinye nunge terinu ungu nana ningo tiwi,” nimu.

Kano kinye Poloni yunge kimu ola mundupelie yu ungu pulu polopa nimbei, ² “King Agripa, kinye Juda imbomani nando teko alowa terinu ningo ungu nana moke ltendepo nimboimunga nunge kumbekerena angilipolio, na tono kolto. ³ Nuni Juda imbomanga ungu mele nale teko, ulu pulu teremele palima liko manjiko kondoronomunga nani tono kolopolio nu taka liko molko nanga ungu nana pileni nimbo walipo pilto.

⁴ Na oi bakulu moloru wali nanga ulke kombu molopolio mele, kelepo akopo awi lepolio Jerusalem kombu ombo moloru aku uluma Juda imboma palini liko manjirimele. ⁵ Lino Juda imbomanga Gote i tepo kau popo tamili ningo moromele manga pupu te Farisi, aku manga pupumunga na oi fuku moloru. Juda imbomani aku ulumu liko manjirimelemunga pange naa tendemolo konopu lenge lemo akumando ninge. ⁶ Oi Goteni linonga ara kaue kamendo ulu penga tembo nimbe mi lerimu aku uluma tembalo lepamo nimbo lipo mantiro akumunga na kinye Juda imbomani kot tenderemele. ⁷ Nalo aku tendeku konopumunga linonga Juda imbo lapu 12 akumani Goteni tembo nimu ulumu tembalo lepamo ningo nokoko waliwali ipu leli tangoli ningo Gote popo topolio yunge teaio nimu ungu nana teremele. Yane kingimuya liko manjiwi. Goteni tembalo ulumu nokopo moromunga Juda imbomani na kot tenderemele. ⁸ Imbomaya, Goteni imbo kololima manda naa topa makinjirimo konopumu ambe temona ltemeleya?

⁹ Oi nani kape Jisas ipuki tiringi imboma opa pule tamboi kau konopu lero.

¹⁰ Aku tepolio Jerusalem kombu i tepo teru. Farisi iye awilimani nando i uluma pungo tepuwi ningo enge tiringina nani Jisasanga imbo pulumu ka ulke lipo panjiru. Kelko aku imbo kot tendeko toko kondangei ningo kinye nani kape aku ulu paa teangei nimbo ee niu. ¹¹ Waliwalima nani Juda imbomanga nombeya ulke manga tuku pumbolio Jisasanga imbo pulu mindili lipo tipo aku imbomando Jisasanga imbi ningo keru mondondangei niu. Aku ulumu paa teambo kau konopu lepolio imbo lupemanga kombu siti awili malio pumbolio akuna Jisas ipuki tiko moloringi imboma umbuni lipo tiru.

¹² Walite aku tepola Farisi iye awilimani nando enge tiko kongono liko munduringina temboindo Damaskus kombundo pumoi puru. ¹³ Yane kingimuya piliwi. Awi tangoli aulkena ena mele pa enge nili te muluna mainye ombalie wali na kinye waye purumulu iyema pa tepa lipe okorumu. ¹⁴ Kano wali lino palima topa dindeme tendepalie topa maina mainye mundurumu. Mainye lepolio pileru wali imboreni Hibru ungu lepalie nimbei, ‘Sol, Sol na ambe telka umbuni liko tirinoya. Nuni na umbuni liko tili none tekolio andi nu nunu umbuni mereno. Na tambo konopu lteno nalo ulte manda naa tenio,’ nimu.

¹⁵ Kano tepo nimu wali nani walipo pilipolio, ‘Iye Awili nu imbi nariya?’ niu.

Aku wali Awilimuni ungu pundu topa nimbei, ‘Nuni umbuni liko tirino iyemu na Jisas, i ungu nio. ¹⁶ Kinye nupe para leko makiliwi. Nu nanga kongono iyemu molani kanopo ltiomunga i wendo ombo angilipolio nio. Kinye na kandono ulumu imbo wemandu anjo ningo tiwi. Altopo kape lipo ondombo uluma aku ulu tekola ningo tiwi. ¹⁷ Nani imbo lupemani kape Israel imbomani kape nu umbuni liko tiko toko kondongi tenge wali nu aku imbomanga kindo wendo limbo. ¹⁸ Aku tumbuluna moromele imboma Satanenga kindo wendo likolio Goteni eno nokopa kondopili ningo na imbi tiko kanangei pana mondani nimbo nani nu aku kongonomu teani nimbo lipo munduro. Aku tenio kinye kano imboma na ipuki tinge wali

enonga ulu kerima Goteni tiye kondopalie, eno yunge imbo kake telima nimbe tepa tukundo limbelo,' nimbe Jisasini aku tepa nimu.

¹⁹ King Agripa, nani mongo indi kumbu mele muluna mainye oromona tepo kanoru wali nimu ungu pilipo tupe naa toru. ²⁰ Nalo oi pulu polopo Damaskus kombu pumbo Gotenga ungumu nimbo tipolio nimboi, 'Eno oi teringi ulu kerima tiye kolko Gotenga ungumuni nimo mele aku ulu teaio. Aku ulu tenge lemo Gote kinye angileringi imboma kinye eno paimbo Gotenga kanopa ltimu imboma moromele ningo kanoko imbi tinge,' niu. Aku tepa unguma Jerusalem kombu pumbo nimbo kelepo Judia komba palinga andopo nimbo imbo lupemanga kombu malio kape andopo niu kala. ²¹ Aku terumunga Juda imbomani na Gotenga ulke tempelena ambolko liko na toko kondonge teringi. ²² Nalo Goteni oi taporumu mele, kinye kape teremomunga i ombo angilipolio Jisasinga ungumu imbo koropa nolima kinye kamako lelima kinye palindo nimbo tiro. I nio ungumupe oi Mosesini kinye Gotenga nimbe munduli ungu nili iye profetemani oi ningo panjiringi mele aku tendeku ungumu kau nio. ²³ Aku ningina nio ungumu i tepa, Gotenga iye Kraist paa mindili nomba kolombalo. Aku kamukumu kolopalie, yu imbomanga kumbe lepa makilipe koinjo molombalo. Aku iyemuni yunge Israel imboma kinye lupe imboma kape wayendo enonga konopu pa mele tendepa Goteni imboma tepa limbelo ulu nimbe mona ltendembalo," nimu.

²⁴ Aku tepa nimbe molopili Festusini ungu topa karu lepa are nimbelle nimbei, "Pol, nunge ungu mane ltinumani nu tepa pinyewe kikime bembo tirimo kinye nu lowi pulumu lteno," nimu.

²⁵ Poloni pundu topa nimbei, "Iye awili Festus, na lowi naa lteo. Nani ungu paimbo tumbi tipo nio. ²⁶ King Agripa i lopeke tepa naa ltemo uluma pali yu oi pimo konopu lteo. Oi pimomunga nani yundo manda nio. ²⁷ King Agripa, nuni Gotenga oi iye profetemanga ningi unguma ipuki

tirinoya? Nu paa ipuki tirino konopu lteo," nimu.

²⁸ Kano tepa nimu kinye Agripiani Polondo nimbei, "Nuni da teko nino ungumuni na walitikale Jisasinga iyemu molambo konopu lekolio ninoya?" nimu.

²⁹ Kano wali Poloni ungu pundu topa nimbei, "Kinye kape molo altoko kape akumu ungu molo. Nu kinye i nanga ungumu pilko moltomele imboma eno wayema na Gotenga iyemu moro mele molangei konopu lepolio Gotendo aku tepo konge nio. Nalo i ka senema enoni naa meangei konopu lteo," nimu.

³⁰⁻³¹ Kano wali King imu kinye yunge kemulu ambomu Bernaisi kinye waye moloringi imbo kanoma tiye kolko eno puringi. Aku pungolio enonga nendo yando ningei, "Iye imu yu ka ulke pewinga kape yu toko kondonge kape ulu alowa te naa temo ltemo," ningi.

³² King Agripiani Festusindo nimbei, "Iye imu yu Rom kombu Sisar kanomboi pumboi naa nilkanje yu kinye ina manda ka ulkena wendo pupili nilimala," nimu.

27

Pol sipina meko pungolio Rom kombu siti pungei puringi

¹ Gavman iye awilimani Pol kinye lino yunge lombili andoli iyema waye Itali kombu pangei ningi. Kano wali Pol yu kinye we ka imbo mare peya iye awili Sisaranga ele iyema nokoli Julius nimbe iye tenga kindo tiringi. ² Lino kano Adramitium kombu no sip te Esia kombu pumbei tumbi tipe lerimuna ola pumbo molopo purumulu. Aku wali Masedonia iye te imbi Aristarkas Masedonia kombu maimunga tukundo Tesalonaika nili kombu tenga yu lino kinye waye purumulu.

³ Otilikondo lino kano Saidon kombu taun wendo orumulu. Akuna Julius nimbe ele iye kanomuni Pol kano kondo kolopalie yu mele pontirimoma yunge kanopa lili imbomani tiengei nimbe lipe wendo mundupe, pumbe kano pupili nimu.

⁴ Pumbo yando ombolio kombu Saidon tiye kolopo no sipina purumulu. Kano kinye pumili terimulundo poporomemuni yando tipe torumu. Kelepo Saiprus

kombu maimu makai tendepo anjikondo purumulu. ⁵ Nomu kutana we pumbolio Silisia provins kinye Pamflia provins talo lipo yakondo mundupo pumbo Lisia provins tukundo Maira kombu taun lerimuna wendo purumulu. ⁶ Akuna oi kano sipimu tiye kolorumulu. Ele iye awilimuni Aleksandria sip te Itali provins pumbei lerimuna kanopalie sip akuna linondo pamili nimu. Ola waio nimbe lipe meli purumu. ⁷ Wali awininga tukundo taka lipo perelipo pumbolio Nidus taun nondopo purumulu. Pumili terimulundo poporomemuni sipimu pera tipe yando mundurumuna perepolio Krit provins no imunana lerimuna makai tendepo pumbo akuna lerimu taun Salmone lipo yakondo mundupo purumulu. ⁸ Nomu kulendona perelipo ombo pumbo No Sip Manda Lembalo ningi kombu tenga wendo purumulu. Aku kombumu Lasea kombu taun nondopa lerimu.

⁹ Wali awini we omba pumbe Juda im-bomanga Langi naa nongo mi toringi wai awilimu kape omba purumu kolo kano poinyena sipima andoromele walimu pora nimu. Ambe telka akuna winjo lo kombu tepa poporome topa wai kerimu. Imunga Poloni enge nimbe nimbei, ¹⁰ “Iyema, kinye i teli pumolo lemo sipimu topa melema pali ondopa lino kape no wangopo kolomolonje konopu lteo,” nimu. ¹¹ Nalo ele iye awilimuni Pol ungu nimumu pilipe lipe tu tipelie sip pulu iyemu kinye sip munguluwe ambolorumu iyemu kinye eloni ningili mele pilipelie akundo pamili nimu. ¹² I kombuna poporome tombalo wali no sipimu manda naa lembalo. Imunga imbo mare awini ningei, “I teli oi mepo Finiks kombu wendo pamili. Aku kombu manda wendo pumolo lemo akuna no sipimu ltemele kombuna leamili,” ningi. Finiks kombu akumu, poporomeni sip mepa wendo pumbelo ningo ongo lopeke teko lepula teringi kombumu. Aku kombu no imunana lerimu mai kombumu Krit kombu maina tukundo lerimu.

Poporome enge nilimu topa molopili

¹³ Poporome te torumu wali iye kanoma manda pamili ningolio no sipimu am-

boromo mele umbuni teli nona mainye munduringi kanomu olando likolio Krit kombu kule kule nomu kutana puringi. ¹⁴ Nalo kelkepo poporome enge nili te Krit kombuna yando tipe torumu. ¹⁵ Poporome yando tipe topa enge nimumuni pumili purumulu mele manda naa terimu. Kano wali lino we tenga mepa pupili nimbo sipina ola we molorumulu. ¹⁶ Nomuna tukundo kombu kelo te lerimumunga imbi Kauda. Aku kombu kulendo purumu wali lino mawi tilipo purumulu. Aku wali sip kelo kundupe merimumu olando lipo ka topo panjemili pererumulu. ¹⁷ Iyemani dingi kanomu kunduko ola liko sip awilina ka toko ingi tiko noiringi. Kamukumu ola liko noikolio sip awili purumulumu tuku nimbelonje ningo ka marenii sipimu makai tendeko ka toko ingi tiringi. Poporomemuni sipimu kombu Afrika kombundo mepa pumbelo kinye lino tombalonje ningo mulu selema ka kolambeke tiko mainye liko noiko we pamili ningi. ¹⁸ Poporomemuni sipimu paa pera tilipe kau purumuna otilikondo kamukumu kerii lembalonje ningolio, tukundo mele wale meringima mare liko nona mainye mainye lteringi. ¹⁹ Otilikondo sip kongono teringi melema sip pulu iyema enongano liko mainye mainye lteringi. ²⁰ Wali awini ena kape kombu kandiye kape melte naa kanopo, “Poporome kau paa awili tepa torumu kinye, Imbo te omba lino lipe naa tapon-dombalo. Lino paimbo kolomolo lepamo,” nimbo ki konopu lepo mololipo purumulu.

²¹ No sipina mololiko oringi walimunga iyema langi te naa nongo moloringi kinye eno moloringina Pol ola angilipelie nimbeindo, “Iyema, lino Krit anjo molam-olo niu mele pilipo anjo we molemalanje, kinye mindili noromolo mele naa nombo melema naa topo ltelemala. ²² Nalo kinye lino imbo te naa kolomolo kani konopu toimbo topili molaio. Sipimu kau kerii lembalo. ²³ I nio ungumunga pulumu nemboi pileio. Na Gotenga kendemande iyemu molopo waliwalima yunge kongonomu tendero. Kano Gotenga ensel te olianga ipu leli na molonduna omba angilipelie

²⁴ nimbeindo, 'Pol, mini naa ltewi. Rom iye nomi kingimu nunge kotemu paimbo pilimbelomunga nu no naa wangonio. Nu kinye peya sipina purumele imboma kape Goteni nunge konge tenio ungu pilipelie kondo kolopa wayema koinjo molonge nimu,' nimbe enselemuni nimo. ²⁵ Ya ne iyema, Goteni mondopo pilipo nando nimo mele paa paimbo aku tepa tembalo kani eno mini naa lteko konopu toimbo topili molaio. ²⁶ Nalo no imunana mai kembo tenga poporomemuni no sip meli pumbe polopili nimbelo," nimbe Poloni nimu.

Sipimu pumbe nomu kulendona topa bulturumu

²⁷ Lino sipina purumulu kinye poporome topa molopili koro talo omba purumu. Kano walimanga pali poporomemuni kau lino topa meli purumu kinye sipimu iye teni kongono manda naa terimu. Nomu Kuta Adriatik ningina poporomemuni topa manjipe meli purumu. Aku tepo purumulu kinye walite ipu leli amburume tuku sipimu meko puringi iyemani pilko liko manjikolio, kinye nondopo kombu tenga pumili oromolo ningi. ²⁸ Aku teko ningimuni manda manjili kamu nona mainye munduko kanoringi wali maimu mainye lepili 36 mita no molorumuluna ola lino purumulu. Alaye kolte weltepo purumulu kinye altoko manda manjili kamu munduko kanoringi wali 27 mita mele maimu lepili lino ola purumulu. ²⁹ Akumu kanokolio, lino kou pololi tenga sipimuni mepa pumbelo kinye lino tombalonje ningo mini ltekolio sipimu we naa pupili ningo, mele umbuni teli kite kani moko toko sip umbulkondo nona mainye mundukolio, ipu leli lino sipina naa topili kombu welea tangopili ningi. ³⁰ Sip kongono teli iyemani lino sipina naa topili, sipimu tiye kolopo pamili ningo dingi mepo purumulumu liko nomuna mainye munduringi. Enoni imbomando ningeindo Sipimu naa pumbe we lepili mele umbuni teli mare sipimunga kumbendo moko topo nona mainye mundemili," ningolio aku teringi. Nalo kolo toko eno enongano kiyengo ningo kowa pungeindo aku

teringi. ³¹ Kano teko ningi ungumu Poloni pilipelie ele iyema nokolimu kinye we ele iyemando nimbei, "Sip kongono teli iyema waye sipina we naa molomolo lemo eno pali kolonge," nimu. ³² Aku nimu ungumu pilkolio ele iyemani dingi moko toko mainye munduringi kanomu loini ka karu leko nona yunu pupili ningi.

³³ Kombu muni lembai terimu kinye Poloni kere mare nangei konopu lepaliie nimbei, "Eno koro talonga tukundo mini kau lteko kere naa nongo we peliko oromele. ³⁴ Aku manda naa teremo kani akumunga nani enondo enge nimbo nio. Koinjo molangei, te naa kolonge kani kere mare naio," nimu. ³⁵ Aku ungu nimbelle kanoko molangei yu bret te lipe Gotendo paa tereno nimbelle pike lepa norumu. ³⁶ Aku terimu kinye imbomani kanokolio eno konopu toimbo tondorumu kinye eno kape kere mare liko noringi. ³⁷ Lino sipina iye 276 waye molorumulu. ³⁸ Eno kere nongo olo tendekolio rais wit wale we lerimuma sipimu umbuni naa tepili ningo nona toko lteringi.

³⁹ Ena enge nili wali no makonge te kanoringi. Aku no makongemunga kule kule ukia lerimu. Aku kinye ukiana no sipimu polombalonje nalo we manda manjipo pamili ningi. ⁴⁰ Aku ningimuni iye marenii sipimu naa pumbe we lepili ningo mele umbuni telima moko toko nona mainye munduringi kano melema ka karu leko melema nona leangei tiye koloringi. Aku tekolio marenii sipimunga aulke lipe mundurumu melemu liko toko mondoko sipimu kongono tepo nomu kulendona meli pamili ningi. Iye marenii poporomemuni sipimu nomu kulendona mepa pupili ningo sip kumbena mulu sel te ola anjiringi. Kano kinye no kulendona pumili purumulu. ⁴¹ Nalo pungei meko puringi wali mai te nona ola orumuna sipimu pumbe polorumu. Sip kumbemu maina pumbe polopalie wendo pumbei pererimu wali nomu beumbeu tipelie no topa omba sip umbulkondomu topa alumbiye terimu.

⁴² Sipimu oi bembo naa nipili ele iyemani ningei, "Ka imboma no leko

kowa punge kani topo kondamili,” ningi. ⁴³ Nalo enonga iye awilimuni Pol naa tangei konopu lepalie nimbeindo, “Molo, ka imboma naa taio. No leko kanoromele imbomani sipimu munduko tiye kolko no leko no kulendona kumbe leko paio. ⁴⁴ No leko naa karomele imboma unjo plang sipina tukuraka nilima liko ambolko no leko no kulendona paio,” nimu. Aku tekolio imboma pali no kulendona wendo pungo te no naa wangoringi.

28

Kombu Malta wendo puringi

¹ No lepo no kulendona wendo pumbolio tena moltomolonje nimulu. Linonga ungu pilkolio kombu imbomani ningei, “I kombu kelo no imunana lerimu lemo kombumunga imbimu Malta,” ningi. ² Aku kombu pulu imbomani lino paa kondo kolko liko taporingi. Lo omba ali paa terimuna unjo tokilko tipe kalkolio tipe keku puluna nondoko meko pungo mondokolio peya molamili ningi. ³ Poloni unjo kola mare lipe maku topalie meli omba tipena kalorumu kinye waimbe keri te tipe minyeko pilipelie wendo omba Polonga kina kongili lerimu. ⁴ Kombu pulu imbomani waimbemu Polonga kimu norumuna kanokolio eno enongano nendo yando ningei, “I iyemu imbo te topa kondorumu ltemo. Yu no naa wangomo nalo Tumbi Tipe Teremo Goteni yu koinjo naa molopa, paimbo kolopili nimo ltemo,” ningi. ⁵ Nalo Poloni waimbemu pupili nimbe kimu tanda tanda tipelie waimbemu tipena tuku mundurumu. Pol kano ulte naa topa we koinjo molorumu. ⁶ Kombu pulu imbo kanomani waimbemuni Pol noromuna kanokolio i konopu leringi. Waimbemunga tomomu memena tukundo purumo kinye imbo kanomu kolombalo ningo liko manjiringi. Neya aku wali, Polonga kimu akombalonje molo yu topa mundupe kolombalonje ningo ena mongo awini omba purumuna kanoko nokoko moloringi, nalo yu aku tepa ulu te naa tepa, we manda molorumuna kanokolio eno kelko konopu topele tokolio ningeindo, “I iyemu gotere lepamo,” ningi.

⁷ Aku Malta kombumu nokorumu iye nomimu yunge ulke kombu nondopa lerimu. Iyemu yunge imbi Publius. Eno nanga ulkena molamili waio nimu kinye purumulu. Kanona, wali yupoko yuni lino langi tipe noipe pepa nokopa kondorumu. ⁸ Yunge lapa kangi tipe topa le olo kuro torumuna we ainyembo lerimu. Yu ainyembo lerimu kiripina Pol pumbe Gote konge tepalie ki noipe tepa koinjo ltimu. ⁹ Aku terimu kinye yu koinjo purumuna kanokolio aku kombuna kuro torumu imboma pali Pol molorumuna oringi. Yuni eno tepa koinjo ltimula. ¹⁰⁻¹¹ Poloni aku terimuna kanokolio lino nokoko kondoringi.

Pol Rom kombuna wendo orumu

Aku kombuna oli yupoko omba purumu wali, lino sipina pumili terimulu kinye lino mele mare molo lerimuna enoni sipina meli pungo noindiringila. Kano sipimu poporome enge nili torumu wali yando we lerimu kano sipimu lipo Malta kombu tiye kolopolio purumulu. Kano sipimu Aleksandria kombu taun sipimu. Aku sipimunga kumbena olo pakilieme gote talo ningo popo toringi gote talo none teli talo sip kumbena wamoko au tiko mondoringi. ¹² Pumbo pumbolio Sirakyus kombu taunona pumbolio akuna wali yupoko molorumulu. ¹³ Kombu Sirakyus tiye kolopo pumbo Regium kombu taun purumulu. Otilikondo poporome penga te topalie sipimu pa topa melipe purumuna lino wali te we pumbo, wali talo tipemunga Puteoli kombu taun pumbo sipimu akuna kamukumu tiye kolorumulu. ¹⁴ Aku taunona Kraistinga imbo mare moloringi kanopo ltimulu kinye enoni linondo ningeindo eno ya molamili ningi. Koro te eno kinye molopolio Rom taun kamukumu mainye aulke pumili purumulu. ¹⁵ Kraistinga imbo Rom moloringima iyema oromele ningi pilkolio ningimuni eno Rom tiye kolko, mare Apius maket ningi kombuna ongo lino kanoko liko, mare Imbo Onggo Pewi Puwi Teringi Ulke Yupoko Angilerimu Kombumu ningi kombuna ongo lino kanoko ltingi. Poloni kano Kraistinga Rom imboma oringina

kanopalié Gotendo paa tereno nimbe tono kolumu. ¹⁶ Lino Rom kombu taun tuku purumulu kinye Rom gavmanemuni Pol yunge ulke tenga pepili akuna ami ele iye teni nokopili nimu.

Aku wali Poloni Rom kombuna Jisasinga ungu nimbe tirimu

¹⁷ Pol wali yupoko Rom molopalié Rom moloringi Juda iye awilima waio nimu. Ongo maku toringi kinye enondo nimbeindo, “Nanga ango kame, nani linonga Juda imboma kinye opa pule naa topo kape linonga ara kaue kamenga ungu manema tui tipo kape ulu te aku tepo naa teru nalo na Jerusalem moloru wali Juda imbomani na ka tiko Rom ele iyemanga kindo tiringi. ¹⁸ Enoni nanga kot tenderingi mele Rom gavman iyemuni pilipelié yu toko kondange nimbo ungu te naa pilto, yu we pupili nimu. ¹⁹ Juda iyemani molo ningo karaye teringi wali nani nimboindo manda, Rom gavmanemuni nokoromo kombumanga pali iye nomi Sisarani nanga kotemu pilipili, Rom pambo niu nalo nani nanga Juda imbomanga kot tendemboindo ungu te aku tepo naa niu. ²⁰ Na Rom yando ondumunga pulumu eno nimbo timboindo eno waio nindu. Lino Israel imboma Goteni iye te kanopo lipo eno tapopili nimbo lipo mundumbo nimu ulumu tembalo nimbo nokopo moromolomunga ka seneni nanga kina ka toringimu kinye we ka angili moro,” nimu.

²¹ Rom moloringi Juda iye awilimani ungu topondoko Polondo ningeindo, “Judia moromele Juda iyemani nu terinu mele lino pilemili pipia te toko yando naa tiringi. Yando oringi iyemani nuni ulu te teko kenjirinu mele ungu te naa ningo tiringi. ²² Nalo lino Juda imbomani ungu manema pilipo teremolo mele Juda imbo marení tiye kolko temane koinjomu pilkolio moromelemando akumu kombumanga pali imbo awini teko kenjirimele nimele kani nu konopu ltenomu lino pilemili ningo tiwi,” ningi.

²³ Enoni aku teko ningolio Pol kinye wai liko panjiringi. Kano walimu wendo orumu kinye imbo paa awini Pol perimu ulkena tukundo tukundo ongo maku

toringi. Aku wali yuni ipu leli oi pulu polopa ungu nimbe molopili ipupene lerimu. Yuni Gote yu Iye Awili molopa imboma tepa lipe nokombalo mele nimbe tipe Moses kinye profetema kinye enoni buk toko iye te omba tembalo mele ningi kanomu Juda imboma pilko wendo ombalo ningo nokoko moloringi mele moromele kano iyemu Jisasindo ningi nimbe enoni paimbo lepamo ningo pilengei nimbe enge tipe eno nimbe tirimu. ²⁴ Kano kinye maku toko moloringi imbo marení Paimbo nimu ningo pileringi nalo marení kolo toromo ningo pilko ipuki naa tiringi. ²⁵⁻²⁹ Poloni eno ungu te paa pilengei nimbe enondo ungu te kamukumu nimbeindo, “Enonga lanieli kolenalemani pilengei nimbe Mini Kake Telimuni profet Aisaiando ungu imbo tondopa nimbe tirimu ungumu pilipe eno yando nimbe tirimumu paimbo nimu. Mini Kake Telimuni Aisaiando nimu mele i tepa,

‘Nu i imbo moromelena pungo i teko nipuwi. Goteni nimbeindo,

“Eno komu tendeko unguma pilinge nalo ungu pulumu naa pilinge; melte wamongo taki leko kandonge nalo melemu kanoko imbi naa tinge.”

Aku ambe temona, enonga konopuma kamukumu pipi tirimele, komuni ungu piliwinga eno ki pingé toromele.

Melte mongoni naa kanomolo ningo mongo kumburumele, aku naa telemalanje mongoni paimbo kanoko komuni paimbo pilko konopuni paimbo ungu pulumu pilkolio konopu topele toko na morona olemala.

Kano kinye nani eno tepo koinjo lika nimu niwi nimuna nio,’ *(Ais 6:9-10)*

nimbe Aisaiani nimu. Mini Kake Telimuni Aisaianga kerena nimu mele eno Juda imbomanga lanieli kolenalemani oi aku teko teringi mele, eno paimbo. Kinye aku teko terelemunga eno i ungumu pilengei. Eno i ungumu naa pimelemunga Goteni lino imbo lupemandó Jisasinga temanemu topaio nimbe lipe mundurumu. Kano imboma pilkolio ungu paimbo ningo yunge

imbo talape molonge,” nimu. Poloni aku tepa nimu kinye Juda imboma enongano ungu nendo yando tombololiko konopu awini liko munduliko puringi.

³⁰ Pol poinye talonga pali Rom kombuna ulke tenga kou tipelie perimu. Imboma waliwalima yu molorumuna oringi kinye molamili waiyo nimu. ³¹ Imbo teni Poloni ungu nimbelo aulkemu pipi naa tiringi. Yuni Gote melema pali nokopa iye nomi kiyendemu moromo molombalo mele kinye Awili Jisasinga temanemu kinye Jisas Goteni lipo mundumbo nimbe kanopa ltimu iye Kraist molorumu mele kinye imboma pipili naa kolopa enge nimbe temanemu nimbe tirimu. Aku peya.

Poloni Rom Imboma Pipia Topa Mundurumu Ungumu Rom I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Poloni i pipia torumu wali, mai kombumanga pali nokoringi imbo mulimulimani Rom taon akuna moloringi. Oi Rom naa puli, Korin kombuna molopalie i pipia topa panjirimumu konopu ltemele. Goteni lino yunge imbo toya tolina molamili nimu nimbe, Mini Kake Telimuni lino tepa kulu tondombalo nimbe, lino ulu pulu kerima teremelema Goteni lino mindili nolemala aulkena wendo lipe yu kinye mondorumu nimbelie aku unguma i pipiana topa panjirimu. Imbomanga ulu pulu keriteremelema nimbe para tirimu. Goteni lino tiye naa kolopa lino paa konopu mondoromo nimbe lino konopu toimbo topili nimbe torumu. Ungu enge nili mare I tepa: Sapa 3 pali, Sapta 6 pali, Sapta 8 pali, Sapta 10 pali.

Goteni nu ulu pulu kerimanga yokeya tendeko nunge uluma unduko kanoko Jisas ipuki tiko Gotenga imbo toya tolimu molani nipili.

Gote Kinye Malo Talo Paimbo Nimbo Ipuki Tirimolo Aku Ulumuni Kau Goteni Lino Kanopa Imbo Toya Tolima Nimbe Karomo

Jisasini kongono tendepaio nimbe lipe mundurumumunga Poloni aku kongonomu tirimu mele nimbe tirimu ungumu

¹ Na Poloni i pipiamu eno Kraistinga imbo Rom kombu moromelema topo tiro, na Kraist Jisasinga kongono tendeli kendemande iye te, Goteni nanga kongonomu tendepuwi nimbe na lipe mundupe, Gotenga ungu tukumemu ningo tilko andowi nimbe na kanopa ltimu iyemu. ² Aku ungu tukumemu paa koro oi Goteni wendo ombalo nimbe, nimbe panjipe, yunge nimbe munduli ungu nili

profet iyemani bukuna molopili tangei nimu wali yunge buk kake telimu toringi moromo ungu tukumemu. ³ Aku ungu tukumemu Gote yunge Malondo nimo ungumu. Yu King Devitini kalopa ltimu imbomani meringi iyemu. ⁴ Yu Gotenga iye kake telimu ningo kanangei nimbe Gote yunge engemuni yu imbo ono kombuna topa makinjirimuna makilipe koinjo molorumu aku engemuni yu Gotenga Malo moromo ningo kanangei nimbe Goteni lipe onдорumu. Malo, yu linonga Iye Awili Jisas Kraist. ⁵ Jisas Kraistini terimumunga Goteni Jisasinga imbi ola molopili nimbe konopumu lino kinye noipelie lino yunge kongonomu tendepaio nimbe lipe mundurumu kongonomu temolo engemu tirimu. Aku kongonomu i tepa: Kombumanga pali imbomani Jisas paimbo Gotenga Malo, paimbo lino lipe tapombalo ningo ipuki tikolio yuni teaio nimo unguma pilko liko tenge kongonomu andopo teremolo. ⁶ Kombumanga pali imboma nio akumu eno Rom imboma enondo kape nio. Eno peya Goteni kanopa lipe Jisas Kraistinga imboma molangei waio nimu imboma.

⁷ Eno Rom imboma Goteni konopu mondopa, eno kanopa lipe Yunge imbo kake telima molangei waio nimu imboma nani i pipiamu eno topo tiro. Linonga Lapa Gote kinye Awili Jisas Kraist talonga elonga konopumu eno kinye noikolio molangili, elonga konopu ame toli ulumu eno kinye pepili molangei.

Poloni Rom imboma kanopamboa nimu ungumu

⁸ I ungumu kumbe lepo nimboi, eno Jisas Kraist paimbo ningo ipuki tirimele ulu mai kombu pali imbomani temane toko tirimelemunga nani Jisas Kraistinga imbi lepo nanga Gote kinye paa tereno nio. ⁹⁻¹⁰ Nape, Jisasinga ungu tukumemu nimbo tilipo andopolio wali kongonomu kumbe tundu mongo lipo mundurona kanopalie Goteni nani yu kinye ungu nimbolio enonga nimbo waliwalima konge terona lipe manjirimu. Na eno moromelena wamboi Goteni aulke te lipe

tipili nimbo waliwalima enge nimbo yu konge tepo morola.

¹¹ Mini Kake Telimuni eno tepa enge tipili enge te timboi akumunga eno paa kanamboa konopu lteo. ¹² Na Jisas ipuki tiro aku ulumuni eno lipo tapamboi. Eno Jisas ipuki tirimelemuni na liko tapangei. Aku temolo wali na kape eno kape lino peya ipuki tirimolo mele paa enge pepili nimbo konopu lepolio na paa wamboa nimbo moro. ¹³ Ango kame, nani wali awini eno moromelena kanamboi wamboi konopu leru nalo oi aulke te naa lepa ulu wendo orumumani na pipi tirimu, aku konopu lepo moro mele kinye paa pilengei nimbo eno nimbo tiro. Na kombu lupemanga andopo imboma Gotenga bakuluma molangei nimbo lipo tapondoro mele aku tepo eno kape moromele mele enge nengei lipo tapambo nimbo paa wamboa nimbo moro.

¹⁴ Aku kombu lupe lupe imbomanga mare Grik imbo pengama kinye mare we imbo lupe kerima kape, lipe manjili peremo imboma kinye naa lipe manjili imboma kape, akumanga pali kongono tendeli kendemande iyemu Goteni molani nimona paa teambo. ¹⁵ Akumunga eno Rom imboma kape ungu tukumemu nimbo tiembo nimbo konopu lteo.

Ungu tukumemu Goteni imboma tukundo ltimo engemunga ungumu

¹⁶ Aku ungu tukumemunga Goteni imboma lipe tapopa mindili nonge aulkena wendo ltimo engemu peremomunga na ungu tukumemu nimbo timboindo pipili naa kolto. Juda imboma kumbe lepa, we imbo lupema kinye peya, akumanga imboma ungu tukumemu paimbo ningo ipuki tirimele imboma pali i ungu tukumemuni tukundo ltimo. ¹⁷ Goteni imboma altoko yu kinye ongo kopu teko molonge ulumu aku ungu tukumemuni lipe ondoromo. Paimbo nimbo ipuki tirimolo ulumuni kau Goteni lino imbo toya tolima nimbe karomo. Goteni lino aku tepa nimbe kanombalo ulu te lupe molo. Gotenga Bukuna ungu te moromo akumuni aku tepa nimola. Akumu i tepa: Imbo teni enge nimbe ipuki timbelomu Goteni imbo toya tolimu nimbe

kanombalo, aku imbomu koinjo molopa kondopa kau pumbelo. (Hab 2:4)

Imbomani pali Gote umbulu tiringimunga ungumu

¹⁸⁻¹⁹ Gote yu moromo mele yunu eno lipe ondoromona imbomani manda mona kanowinga nalo enonga ulu pulu kerimuni pipi tirimo akumunga yuni mulu kombuna kanopa molopalie yu umbulu tiko ulu pulu keru teremele imboma aku teremelemunga aku imboma kinye mumindili kolopa mindili nangei nimo. Mindili tirimo ulumu mona ltemona karomolo. ²⁰ Eno lipe ondoromo mele i tepa, Imbo te Gote oi naa kanoli nalo pulu polopa mulu mai talo terimu wali akumunga yando yuni teremo melema kanokolio imbomani yu tepa moromo ulumu kinye yunge molopa kau puli engemu kinye liko manjirimele. Yuni terimu melemani lipe ondoromona karomele akumunga yuni eno mindili nongei nimbelo kinye enoni naa pilerimulu ungu manda naa ninge.

²¹ Gote paimbo moromo ningi nalo yu Gote ningo yunge imbi liko ola munduko kapi ningo yu kinye paa tereno naa ningi, eno konopu naa pepa keke lepo mele toko tumbulu tolima moloringi. ²² Eno imboma paa lipe manjili kelkele toromele nalo eno konopu naa peli imboma molko, ²³ Gote waliwalima molopa kau purumo popo naa toko tiye kolko, kolo wangoko maina imboma kinye kera kinye waimbe kinye we mele takera melemana pali none telima wamoko au tiko anjiko lino nokoromele gotema ningo popo toko kapi ningi.

Imbomani ulu pulu keru lupe awini tiringimunga ungumu

²⁴ Aku teko Gote kinye teko kenjiringimunga yuni nimbeindo, manda, eno konopu kerimani kundupe meli purumu kinye ulu pulu keru awini teko wapu ulu kerinale tekolio wali enonga kangima enongano teko kenjiko, aku ulu eio konopu ltemelema teangei nimbe tiye kolorumu. ²⁵ Gotenga ulu paimbomu tiye kolko kolo wangoko kolo toli ulumu konopu mondoko teamili ningo, Goteni terimu

melema wamoko au tiko mondokolio aku melemani lino nokoromele gotema kolo toko ningo popo toko kapi ningi. Nalo linoni melema pali terimu Gotenga imbi paa waliwalima ola kau molopili nimbo lipo ola mundemili. I paa.

²⁶ Aku ulu teringimunga Goteni eno ulu kerima konopu tiko teko molangei nimbe eno tiye kolorumu. Akumunga ambomani iyema kinye telemala ulu naa teko ambomani amboma kinye enongano teringi. ²⁷ Aku tepa mele iyemani kape amboma kinye konopu mondoko telemala ulu tiye kolko, iyema kinye enongano konopu mondoko teringi. Iyemani iyema kinye pipili teli ulu kerima teringimunga enonga ulu teko kenjiringimanga pundu tolima linge.

²⁸ Ulu teringimunga ungu te peremola, akumu nemboi. Gote paimbo moromo mele naa pilipo molomolo kinye ulure molo ningi akumunga Goteni ulu paa kerima konopuni pilinge konopuma kau pepili imbomani manda naa pilko telemala mele we teko molangei nimbe tiye kolorumu. ²⁹ Enonga konopuna ulu pulu keru lupe lupe awini perimumunga enoni ulu kerima teko, mele awini noirimoma kanoko konopu mondoko liemboa konopu leko, imbo mare kinye wapu ulu kerinale teko, aku uluma kau teko moromele. Imbo te mele awini noirimomu kanoko keru pilko, imboma toko kondoko, imboma kinye taka lipo molamili naa ningo nendeleme ningo, kolo toli uluma teko, imboma kinye konopu keru panjiko teko kenjiko, aku uluma tengeindo kau konopu kimbo tiko moromele. Enoni imbomanga ungu umbulkondo nindiko, ³⁰ imbo teni ungu te i tepa nimu ningo kolo toko, Gote kinye konopu keru panjiko, imbomando ungu keru awini ningo, mongo mongo kondoko enonga imbi liko ola munduko, kalambo naa ningo, ulu pulu keru mare pora tondongeindo konopuni pilko i tepo teamili ningo teko, anupili lapalini ungu nimelema naa pilko tui tiko, ³¹ enonga konopu panga te naa pepili molko, ulu te aku tepo teamili ningo panjikolio naa teko, enonga pulu litemo imboma konopu naa mondoko, we imboma kondo naa kolko

teko kenjiko, aku teremele. ³² Gotenga ungu mane tumbi nilimuni imbomani aku uluma teremelema paa kolonge nimbe moromo ungu manemu paimbo pimele nalo enoni tai ningo ulu pulu keru akuma we teko moromele. Akumu kau molo. Imbo aku ulu pulu kerima teko moromele imbomanga imbi liko ola munduko kapi nimelela.

2

Goteni kot toya topa pimo ungu

¹ Goteni imbo ulu keru teremelema pundu tombalo akumunga nu ambe telka imbo tendo da iye keru ninoya? Nu kape ulu keru aku tepama terenomunga da iye keru moromo ningolio wali aku iyemu nu. Goteni nu tombai tembalo wali na iye keru naa moro manda ninoya? ² Imbo mareni ne imbomani ulu keru teremele, eno molo nimele imboma Goteni tombai wali linoni yu ulu paimbomu tembalo konopu litemolo. ³ Akumunga enoni imbo lupema kanoko apurukolio mongo mongo kondoromele nimele nalo eno kape aku tekola mongo kondoromele akumu Goteni imboma apurupe mongo kondoringimunga mindili nangei nimbalo wali eno tiye kolopa aku tepa enonga uluma apurupe naa nimbalo konopu litemeleya? ⁴ Molo Goteni eno tepa kondoromo mele ulure molo ningo umbulu tiko moromeleya? Goteni eno kinye ulu awini tepa kondopa, eno kinye mumindili walitikale naa kolopa, enonga ulu kerimanga i teli oi pundu naa tambo nimbe moromo. Goteni aku tepa eno kinye tepa kondoromo ulumuni eno enonga ulu pulu kerima kanoko keru pilko konopu topele toko teangei nimo ulu naa liko manjirimeleya?

⁵ Nalo eno tui tiko konopu topele naa toromelemunga Goteni mumindili kolopa kot tumbi tipe pilimbalo walimu mona lembalona kanonge wali Goteni eno kinye mumindili paa olandopa kolopalie mumindili wali akuna tanda lepa ltendembalo. ⁶ Imbomanga enonga ulu teremelemanga Goteni eno yaka nimbe pundu tombalo. ⁷ Imbo mareni Gote kinye yunge pa telina molopo kondopo, Goteni nu

teko kondorunu nimbelomunga nanga imbi ola molopili molopo, waliwalima molopa kau pumbe pora naa nili ulu pulumu paa liemboa ningo mindili nongo ulu pengama teremele imboma Goteni waliwalima molopa kondopa kau puli ulu pulumu timbelo. ⁸ Nalo imbo mareni imbo lupema ulure molo. Gote ulure molola ningo eno enongano pilko teko ungu tukumemu tiye kolko umbulu tiko, ulu kerima kau pilko teremele imboma Goteni eno paa mumindili kolopa pundu tambo nimbe mindili nongo molonge ulu pulumu timbelo. ⁹ Mongo mongo kondoromele imboma pali ulu umbuni awilima kinye mindili noli awilima kinye eno kinye te te nimbe wendo ombalo. Juda imboma kinye kiyendo wendo ombalo, we imboma kinye kape wendo ombalola. ¹⁰ Nalo imbo mareni molko kondoromele imbomando te te nimbe Goteni nimbeindo: Eno na kinye nanga pa telina peya kopu tepo molopo kondopo, teko kondoringi nimbe imbi ola molopa konopu u nipili molangei nimbelo. Juda imbomando kape kiyendo aku tepa nimbelo, we imbomando kape nimbelola. ¹¹ Goteni imbo talapema lupe lupe naa apurupe, imboma pali tendeku tipe apurumbelo.

¹² We imbomani Gotenga ungu mane Mosesini nimbe tirimuma naa peremona naa pilkolio ulu pulu kerima teremele imboma paimbo Goteni enonga kot pilipe mindili nangei nimbelo nalo nanga ungu manema toko tangondoringi naa nimbelo. Juda imbomani Gotenga ungu manema eno kinye peremo akuma pilkolio, ulu pulu kerima teremelemunga Goteni enonga kot pilipelie eno nanga ungu manema toko tangondoringi nimbe eno mindili nangei nimbelola. ¹³ Imbomani ungu manema komuni kau pimelemunga Goteni kanopa imbo toya tolima nimbe naa karomo, molo. Ungu manemani teaio nimo mele pilko tenge tiko teremele imboma Goteni imbo toya tolima nimbo kanombo nimo akumunga Goteni aku tepa imboma pali apurupe mindili nangei nimbelo. ¹⁴ Juda imboma ningo naa moromele imboma paimbo Gotenga Mosesini ungu mane nimbe tirimuma naa peremona naa pilko

moromele nalo we konopuni pilkolio i tepo tembo kinye penga ningo liko manjikolio Gotenga ungu manemani teaio nimo mele aku teko teremele. Paimbo Mosesinga ungu manema eno kinye naa peremo nalo aku ulu teremele wali Gotenga ungu manema eno kinye peremo. ¹⁵ Aku imbomani teremele ulumani Gotenga ungu manema enonga konopuna peremo ulumu lipe ondoromo. Enoni uluma teremele wali i ulumu teko kenjirimele, i ulumu teko kondoromele konopu mandoko ltemele aku tepa Gotenga ungu manema paimbo enonga konopuna peremo mele enonga konopumani lipe ondoromola. ¹⁶ Akumunga Gotenga kot walimu wendo ombalo wali Jisas Kraist kot pileli iyemu molopa imbomanga konopumanga lopeke tepa peremo uluma kape apurumbeindo imboma pali aku tepa kanopa kot pilimbelo. Ungu tukume nimbo tiromuni aku tepa nimbe tirimo.

Juda imbomani ungu manema kambu topo nimolomuni Goteni eno tepa tukundo limbelo konopu leringi ungu

¹⁷ Enope, eno Juda imboma moromolo nimele imboma, Gotenga ungu mane Mosesini nimbe tirimuma kambu topo nimbolio manda moromolo ningo, lino Juda imboma kau Goteni kanopa lipe nanga imboma nimu imboma moromolo, eno we imbomanga Gote molo ningo kelkele toko enonga imbi liko ola munduko, ¹⁸ Goteni eno teangei nimbe konopu mondoromo mele pilko, Gotenga ungu manema eno mane tiringi mele pilkolio ulu penga toya tolima apuruko pilko ima penga ningo, ¹⁹⁻²⁰ eno pilkolio Gotenga ungu manema paimbo lino kinye pepa ungu puluma kinye ungu paimboma kinye akuma pali aku ungu manema kinye paimbo peremo akumunga linoni mongo lili aulke naa karomele imboma paimbo lipo tapopo mepo andopo, tumbulu tolima moromele imbomanga lino paimbo pa tendelina molopo, imbo konopu naa peremoma kinye bakulu keloma kinye paimbo mane tirimolo nimele. ²¹ Paimbo aku teko ningolio imbo lupema mane tirimele mele

eno enongano ambe telka naa lombimeleya? Imboma mane tikolio wapu naa naio ningolio pele eno enongano ambe telka wapu noromeleya? ²² Imbomando ambo iye pulima iye lupema kinye wapu ulu kerinale naa teko, iye ambo lilima ambo lupema kinye wapu ulu kerinale naa teao ningolio eno aku ulu ambe telka teremeleya? Imbomani we melema au tiko mondokolio linonga nokoromele gotema ningo popo toromele melema kanoko keru pilkolio pele Juda imbo naa molko we imbo moromelemanu ulkema takoko akuna tukundo pungo aku melema au tiko mondoko popo toromele ulkemanga tuku pungo melema ambe telka kanoko penga pilko wapu ltimeleya? ²³ Gotenga ungu manema eno kinye kau peremo akumunga eno paa imbo nomima kelkele tokolio enonga imbi liko ola mundukolio ambe telka Gotenga ungu manema toko tangondoromelemuni Gotenga imbimu teko kenjirimeleya? ²⁴ Aku ulu teremelemunga ungu te Gotenga Bukuna moromo wendo oromo, akumu i tepa,

Eno Juda mangamani teremele ulumunga
 Juda imboma ningo naa moromele
 imbomani Gote marake teko yunge
 imbimu ungu taka tondoromele.
(Ais 52:5)

*Juda imbomani ungulumanga kangu
 pundu te kopiko wendo ltingimunga ungu
 pulumu*

²⁵ Eno Juda imbomani ungu manema pilko tenge tiko tenge lemo ungulumanga kangu pundu te kopiko wendo ltimele ulumuni eno taporomo, nalo ungu manema naa lombilinge lemo ungulumanga kangu pundu te kopirimelemuni ulu te naa teremo. Aku ulu teremelemunga imbo kangu pundu te naa kopili imboma mele moromele. ²⁶ We imbomani kangu pundu te naa kopikolio Gotenga ungu manemani teao nimo mele pilko tenge lemo Goteni eno kanopa imbo kangu pundu te kopili Juda imboma mele moromele nimbe kanombalo. ²⁷ Kangu pundu te naa kopiko ungu manema tenge tiko teremele imbomani eno Juda imbo kangu pundu te kopiko eno kinye ungu mane peremoma naa

lombimele imboma enondo ningeindo, Gotenga ungu manema naa lombimelemunga aku ulu teko kenjirimele kani eno paa mindili nangei ninge.

²⁸ Imbo te yunge kangu pundu kopirimo ulu kau kanopalie yu Juda imbomu nimbelomu yu paimbo Juda imbomu molo. Kangu pundu te kopiko wendo liko lteremele akumu kangindo kau ulure tepili ningolio teremele kinye ulure naa teremo. ²⁹ Imbo te konopuna tukundo ulu te teremo akumu kau Juda imbo tukumemu moromo. Kangu pundu te kopiko wendo ltimele akumunga pulumu konopuna tukundo Gotenga imbomu nimbe mako peremo. Kangu pundu te i teko kopiko wendo liengei nimu ungu manemuni yunu ulure naa teremo. Gotenga Minimuni konopuna tukundo teremo akumuni ulu tukumemu teremo. Aku tepa moromo imbomu, we imbomani kanoko penga pilko kapi ningo imbi liko ola naa mundurumele nalo Goteni imbo akumu kanopa penga pilipe kapi nimbe yunge imbimu lipe ola mundurumo.

3

*Goteni tembo nimbe panjirimo ungu
 paimbo tembalo*

¹ Juda imbomani kangu te kopirimele aku ulu pulumuni naa tapomo lemo Juda imboma we imbo lupemanga ambe teko olandopa molongeya? Molo kangu pundu te kopirimele ulu pulumunga ambe telka ulu penga te wendo oromoya? ² Ama, Goteni Juda imboma olandopa taporomo. Goteni yunge unguma Juda imbomani nokangei nimbe tirimu. Aku ulu muli mulimu Juda imbomanga kindo tirimu. ³ Paimbo, Juda imbo mareni aku unguma paimbo ningo ipuki naa tirimele nalo aku teko Gotenga unguma pilko naa ltimelemunga Goteni tembo nimbe panjirimo ungu naa tembaloya? ⁴ Paa molo! Imbomani pali kolo toromele nalo Goteni kau waliwalima ungu paimboma kau nimo. Aku tepa mele yunge Bukuna ungu te nimo, akumu i tepa,

Gote, nuni ungu te nino wali imbo teni kolo torono ungu paa manda naa nimbelo. Na kot tendenio wali, ungu akupo manda naa nimbo.

Nani nu kot tendelkanje nimbo muli muli manda naa anjilka, *(Sng 51:4)* nimbe moromo.

⁵⁻⁶ Manda, lino Juda imbomanga ulu keriteremolomani Gotenga ulu toya toli tere-moma tepa mona ltenderemo lemo linoni ungu ambelemu manda nimoloya? Goteni lino ulu pulu keriteremolomanga pundu topa mindili tirimo wali tepa kenjirimu nimoloya? Aku tepo paa manda naa nimolo! Goteni ulu toya tolima kau naa telkanje maina imbomanga ulu puluma ambe tepa tumbi tipe pilipe apurulkanje? Manda tumbi tipe naa pilipe apurulka. I nio akumu we imbo teni konopuni pilipe karaye tepa nilka mele nio. ⁷ Nalo imbo teni konopuni pilipelie nimbeindo, nani kolo toro ulumani Gotenga imbi paa olandopa molombaindo yunge ungu paimboma tepa mona lendemo lemo yuni nando teko kenjirinomunga mindili nani ambe temona nimoya nilka. ⁸ Imbo teni aku tepa nilkanje imbomareni manda naa nimele ungumu ningei ulu pengama wendo opili nimbo ulu kerima teamili nilimala. Ungu akumu imbo mareni kolo toko nando aku ungu andoko nino nimele. Aku teko nimelemunga Goteni paimbo mindili timbelona nonge.

Ulu toya tolima teremo imbo te naa moromo ungumu

⁹ Aku lemo i ungumunga pulumu ambe tepa ltemoya? Goteni lino Juda imboma kanopa penga pilipe we imboma kanopa keripimoya? Paa molo! Oi akumundo ungu te nindu kanomu. Linoni ulu pulu kerima teremolo nindu kano ungumuni lino Juda imboma kape we imboma kinye lino waye pange tenderemo. ¹⁰ Gotenga Bukuna aku tepa ungu mare moromo. Akumuni nimbeindo, Imbo toya toli te naa moromo.

¹¹ Imbo teni Gote liko manjiko te naa moromele. Goteni kanopa penga pilipili uluma tembo nimbe imbo teni Gote kinye molomboi ungu naa

nimo. ¹² Eno palimani Gote umbulu tiko eno puringi. Eno waye loi leringi. Ulu kandiki teli teni naa teremo.

¹³ Manga tipe kondoli karoloma, ungu kolo pepa wendo olima akumani waimbemanga kerena tomo peremo mele enonga keremanga aku tepa imboma nendo mola yando mola teko aku ungu andoko nimele.

¹⁴ Waliwalima imboma kinye mumindili kolko paa molko kenjengei nimele ungumuni imboma umbuni awini tirimele.

¹⁵ Waliwalima imboma toko kondongeindo konopu tiko toko kondoko,

¹⁶ imboma mindili nongo molangei ningo teko kenjiko umbuni tiko,

¹⁷ imboma kinye konopu tendekuna pupili molonge ulumu kanoko imbi naa tirimele.

¹⁸ Eno Gote iye paa Awilimu ningo yu kinye alaye kolte kape pipili naa koromele, *(Sng 14:1-3, 53:1-3, 5:9, 140:3, 10:7, 36:1; Ais 59:7-8)*

nimbe moromo mele aku teko moromele.

¹⁹ Paimbo lino i tepo lipo manjirimolo. Imbo tendekureni kape na molopo kondoro, na imbo toya tolimu naa nipili. Kombumanga pali moromele imboma Goteni kanopa uluma keriteremele nimbe kanopili nimbe Gotenga ungu manemani nimo akumu ungu manemani nokoromo Juda imbomando nimo. Akumunga Juda imbomani kape Goteni lino molko kondoromele nimbe karomo ningo manda naa ninge. ²⁰ Akumunga, imbo teni Goteni teaio nimbe oi ungu mane tirimuma paa pali manda naa lombilimo. Gotenga ungu mane tirimuma paa lombilto nimbelo imbo te Goteni nundo imbo toya tolimu naa nimbelo. Aku ungu manemani lino ulu pulu keritepo moromoloma lipe ondoromo aku wali lino akuma pilipolio Goteni konopu naa mondoromo ulu puluma teremolo.

Gote ipuki tirimolo akumunga Goteni lino imbo toya tolima nimbe kanombalo ungumu

²¹ Lino imbo toya tolima molomolo ulumu Goteni aku ulu mepa lino kanamili nimbelle moro tondoromo. Aku ulumu Mosesini oi mane tirimu ungumuni mepa wendo naa orumu nalo oi Gotenga profet iyemani aku ulumu i tepa wendo ombalo ningo bukuna toringi. Mosesini kape aku ulumu i tepa ltemo nimbe yunge ungu mane peremo bukuna torumu. ²² Goteni imbo toya tolima nimbe karomo mele i tepa, Jisas Kraistini linonga nimbe tenderimu kano ulumu paimbo ningo ipuki tirimele imboma kau Goteni kanopa eno imbo toya tolima nimbe karomo. Juda imboma kinye, we imboma kape, imboma peya ulu tendekumu teangei nimu. ²³ Imbomani pali ulu pulu kerima teko Goteni konopu mondoromo uluma naa tekolio yu kinye pa telina naa moromele. ²⁴ Goteni eno manga lupe lupema pali we kondo kolopa linondo ulu keritiringimunga pundu naa tangei, imbo toya tolima molko, nanga kumbekerena ongo molangei nimu. Jisas Kraistini linonga nimbe kolo wangopa kolorumu ulumuni Gote lino peya konopu noipe altopo tendekuna molamili nimu. ²⁵ Enonga ulu pulu keritirimelemanga kolangei tambo naa nembo nimbe nanga ungulumu enonga nimbe kolo wangopa kolopili nimbe Goteni yu yando tirimu. Aku tepalie imbo te te ningo yu paimbo nanga nimbe kolo wangopa kolorumu. Yunge meme ondorumumuni nanga ulu pulu keritiroma manda kulu tondombalo kani paimbo omba kulu tondopili ninge imboma konopu kake tepili molonge Goteni kanombalo. Na toya topo molopo ulu pulu toya tolima kau konopu mondopo, ulu pulu kerima kanopo keritipio uluma pilengei nimbe Goteni Jisas Kraist yando tirimu. Yuni oi moloringi imboma we kondo kolopa enonga ulu pulu keritiringima kanopalie we tiye kolopa aku imboma umbuni naa tirimu. ²⁶ Nalo kinye moromele imbomani ulu pulu kerima we tiye naa kolopo ulu pulu toya tolima kau konopu mondoro ningo pilengei nimbe, Goteni Jisas linonga ulu pulu kerimanga kolo wangopa kolopili nimbe yando tirimu. Jisas paimbo linonga ulu

pulu kerimanga kolo wangopa kolorumu ningo ipuki tirimele imbomando Goteni yunge imbo toya tolima nimu.

²⁷ Akumunga, kinye imbo teni yu iye toya toli moro nimbe yunge imbimu lipe ola mundumbelomunga pulure naa ltemo. Imbo teni yunge engemuni ungu manema yuni yunu pilipe lipe teremo ulumuni yu iye toya toli moro nimu ulumu tepa pora naa timbelo. Nalo Jisas ipuki tirimele aku ulumuni imboma eno none teremele ulumu tepa pora timbelo. ²⁸ Aku ambe telka, Jisas ipuki tirimelemuni kau Goteni imbomando yunge imbo toya tolima moromele ungumu nimu nimolo. Mosesini tirimu mane ungu lombimelemunga aku tepa naa timbelo. ²⁹ Gote we imbomanga Gote, molo Juda imbomanga kauya? Aku molo. Yu imbomanga pali Gote. ³⁰ Gote tendekumu kau moromo, akumuni imbo kangipundu te kopiko wendo limelemaniiye nomi Kraist yu kau ipuki tirimelema kanopa imbo toya tolima nimbe, imbo kangipundu te naa kopiko wendo limelemaniiye nomi Kraist yu kau ipuki tirimelema kanopa imbo toya tolima nimbelola. ³¹ Aku tepo nimbolio wali Kraist paimbo nimbo ipuki tirimolo ulumuni Moses tirimu ungu manema ulure molo nimoloya? Paa molo. Kraist paimbo nimbo ipuki tirimolo ulumuni ungu manema enge nipili nimolo.

4

Goteni Abraham iye toya tolimu nimu ungumunga pulumu

¹ Abraham lino kalopa ltimu iye kolepa, yu ambele ulumu terimuna kanopalie Goteni yu iye toya tolimu nimu nimoloya? ² Abrahameni yu ulu terimungamanga paimbo Goteni yu iye toya tolimu nimbe kanolkanje yu yunge imbi lipe ola mundulka. Nalo Gotenga kumbekerena angilipelie aku tepa naa nimu. ³ Aku ungumundo Gotenga bukumuni ungu ambelemu nimoya? Akumuni nimbeindo, Goteni Abraham kinye tembo nimbe panjirimu ungumu Abrahameni

paimbo nimo nimbe ipuki tirimunga Goteni yu iye toya tolima nimbe kanorumu, *(Stt 15:6)*
nimbe peremo.

⁴ Imbo teni imbo tenga kongonomu tenderemomunga mele te tirimomu mele kipungere Itio konopu naa lembalo. Yunge kongono tenderomunga tirimuna Itio konopu lembalo. ⁵ Aku paimbo nalo imbo teni Goteni na imbo toya tolima nimbe kanopili nimbe yunu ulure naa tepa aku ulu keru terimu imbo te Jisasini yunge nimbe tenderimumunga Goteni yu imbo toya tolima nimbelo nimbelle ipuki tirimo akumunga ipuki tirimo ulumuni Goteni yu iye toya tolima imbi timbelo. ⁶ Devitini aku tepala nimu. Goteni imbo teni i tepo tendu kani nunge iye toya toli moro ungu naa nimomu imbo toya tolima nimbe karomo imbomu yu malo ningo pilengei nimbelle nimbeindo,

⁷ Imbomanga ulu keru teremelema Goteni tiye kolopa,
enonga ulu pulu kerima kamukumu kulu tondoromo imboma, eno malo.

⁸ Imbo tenga ulu pulu keru teremomanga Awilimuni altopa naa lipe manjipe konopuni tiye koromo imbomu, yu malo, *(Sng 32:1-2)*
nimu.

⁹ I molko kondonge mele Devitini nimu ulumu imbo kangi te kopirimele imbo akumanga kauya? Molo kano ulu pulumu imbo kangi te naa kopirimele imbo akumanga peyaya? Abrahameni Goteni nimu mele paimbo nimbe ipuki tirimumunga Goteni yu iye toya tolima nimbe kanorumu aku tepo nilipo oro. ¹⁰ Abraham ambe tepa molorumu wali Goteni kanopalie iye toya tolima nimbe kanorumuya? Yu kangi pundu te kopirimu wali Goteni iye toya tolima nimu molo oi kangi pundu te naa kopili aku tepa nimuya? Oi naa kopili aku wali nimu. ¹¹ Yu oi kangi pundu te naa kopipelle Goteni nimu ungu paimbo nimbe ipuki tirimumunga Goteni yu iye toya tolima nimbe karomo ningo kanangei nimbelle kangi pundu te i teko kopiwi nimbe mane

tirimu akumu altopa mane tirimu. Akumunga imbo kangi pundu te naa kopiko Goteni nimo mele paimbo ningo ipuki tirimelemunga Goteni aku imboma imbo toya tolima nimbe karomo imbomanga pali Abraham yu aku imbomanga anda kolepamu. ¹² Juda imbomani enonga kangi pundu te kopirimele aku ulu pulumunga kau yu enonga kolepa, molo. Nalo oi Abraham kangi pundu te naa kopipelle Goteni nimu mele paimbo nimbe ipuki tirimu ulu lombilko kangi pundu te kopirimele imbo mareni aku teko ipuki tirimelemunga Abraham yu enonga kolepa iyemula.

Goteni eno kinye tembo nimbe panjirimu ungumu paimbo ningo ipuki tirimele imbomando pali nimu

¹³ Goteni maina mele terimuma pali Abraham kinye yuni kalopa limbelo imboma kinye eno nanga maimu timbo nimbe panjirimu akumu Abrahameni ungu mane mare pilipe tenge tipe terimumunga naa nimu. Abrahameni Goteni nimu ungu paimbo nimbe ipuki tirimunga Goteni Abraham yu iye toya tolima nimbe kanopalie melema pali timbo nimbe, nimbe panjirimu. ¹⁴ Nalo ungu manema pilko tenge tiko tengemunga Goteni melema timbo nimbe panjilkanje yuni nimo ungu paimbo aku tepa tembalo ningo ipuki tili ulumuni ulure naa telka. Aku tepa lekanje Goteni melema timbo nimbe panjirimu ungumu akumu tukume naa pelka. ¹⁵ Ungu manema peremo wali imbomani aku ulumu naa lombileli ulumuni Gote tepa mumindili kondoromo ulumu lipo manjirimolo. Nalo Mosesinga ungu manemu naa pelkanje imbomando ambe telka naa lombiltimeleya ungu naa nilimala.

¹⁶ Ungu manemanga pulumu aku tepa peremomunga Abrahamendo timbo nimbo, nimbo panjiro ungu nimumu Goteni imboma kinye konopu noiye we kondo koromomunga kau wendo ombalo. Aku ungumu Abraham kinye yuni kalopa limbelo imboma kinye enonga pali ungumu pepili nimbelle Goteni tembo nimbe panjirimu ungu paimbo

tembalo ningo ipuki tingemunga kau i ungumu ltemo nimu. Imbomani ungu manema pilko tenge tiko teremele aku imbomando kau naa nimu. Abrahameni Goteni nimu mele paimbo nimo lepamo nimbe ipuki tirimu ulu aku teko ipuki tinge imboma enondo kape peya nimu. Abraham yu linonga pali anda kolepamu. ¹⁷ Abraham lino Goteni nimo mele paimbo nimbo ipuki timolo imbomanga pali anda kolepamu akumunga ungu te Gotenga bukuna moromo. Akumu i tepa:

Goteni Abraham kinye nimbe panjipelie nimbeindo, “Nu manga pupu awininga anda kolepamu molani,” nimu, *(Stt 17:5)*

nimbe peremo. Akumundo Abrahameni paimbo nimbe ipuki tirimu Goteni Abraham yu linonga pali anda kolepamu moromo nimbe kanorumu. Goteni oi koloringi imboma altoko koinjo molonge ulu pulumu tipe, mele naa ltemoma wendo opili nimo kinye paimbo aku tepa wendo oromo aku Gote Abrahameni paimbo nimo nimbe ipuki tirimu.

¹⁸ Goteni anda kolepa Abrahamendo nu imbo talape awini kalko linio nimbe panjirimu ungumu Abraham yuni ipuki tipe ltimu. Kano wali amboi anda lembolomunga ungu nimbe panjirimu ungumu we manda wendo naa ombalo nalo yuni kamukumu tembalo nimbe Abraham yu nokopa molopalie oi naa kanorumu nalo Goteni nimu mele yuni Goteni kolo naa toromona paimbo walite tembalo nimbe pilipe tiye naa kolopalie tembalo nimbe we nokopa molorumu. Gote yuni ungu nimbe panjirimu ungumu i tepa,

Yuni Abrahamendo nimbeindo, Nuni kalko linio imboma paa pulumu molonge, *(Stt 15:5)*

nimu. Aku tepa nimu wali Abrahameni pilipe paimbo tembalo nimbe ipuki tipelie nokopa molopalie altopa yu imbo talape awininga anda kolepamu molorumu. ¹⁹ Yu molopili poinyema pali 100 mele omba purumu yu anda lepa pora tipelie ambomu kinye pepalie bakulu mewu engemu naa perimu. Yunge ambo Sara amboi lerimu, aku teko paimbo moloringili nalo yuni paa alaye kolte kape Gotenga nimu

ungumu tiye naa kolorumu. ²⁰⁻²¹ Goteni nu ungulu menio nimbe panjirimu pilipe kau molopalie konopu talo naa lepa yunge engemuni manda tembalo nimbe ipuki tipelie nimumuni, Goteni ungu nimbe panjirimu paa wendo ombalo nimbe pilipe molopalie yuni Gotenga imbi lipe ola mundupe kau molopalie yunge ipuki tirimu ulumu olando olando purumu. ²² Yu aku tepa ipuki tipe molorumuna Goteni yu iye toya tolimu moromo nimbe kanorumu. ²³ Goteni yu iye toya tolimu nimbe kanorumu aku ungumu Abrahamenga kau ningo aku teko bukuna naa toringi. ²⁴ Lino yandopa yandopa pilemilila ningo aku ungumu bukuna tondoringi. Altopa lino kinye pilipolio Jisas linonga Awilimu kolorumu wali Yu makilipe koinjo molopili nimbelie terimu Gote nimbo pilipo yu nimo mele kolo naa topa paimbo tembalo nimbo ipuki tipo molomolo imboma yuni Abraham kanorumu mele lino aku tepa imbo toya tolima nimbe karomola. ²⁵ Goteni Jisas linonga nimbe kolorumuna linoni ulu keru terimulumunga ungu te lino kinye naa peremo nimbelie Jisas makinjirimu. Aku tepalie lino imbo toya tolima nimu.

Lino Kraist Kinye Peya Kolopolio Yu Kinye Peya Makilipo Koinjo Moromolo Ungumu

5

Kraistini terimumuni lino kinye Gote kinye lipe tendeku tirimu

¹ Aku tepa nimumunga, Goteni nimu ungu akumu paimbo nimbo ipuki tirimolomunga Goteni linonga ulu pulu kerima tiye kolopa pundu naa topa imbo toya tolima moromele nimbe karomo akumunga linonga Iye Awili Jisas Kraistini tenderimumuni lino Gote kinye opa pepo konopu tendekuna pupili moromolo. ² Lino paimbo nimbo ipuki tirimolo imboma, Goteni lino we kondo koromo ulu pulumunga tukundo molamili nimbelie aku Jisasini linonga nimbe tenderimu ulumuni lino tepa tukundo

litemu. Gote kinye peya pumbo mulu kombuna tapu topo molomolo nimbo pilipolio lino pende pende tepo nokopo moromolola. ³ Akumunga kau pende naa temolo. Lino kinye umbuni wendo oromomani lino ipuki tirimolo ulumu tepa enge tirimo nimbo pilipolio aku umbunima wendo oromo wali lino tono koltomolo. ⁴ Lino ipuki tirimolo ulumu tepa enge tirimo ulumuni manda manjipe kanopolio uluma wendo oromo wali lino tepa mainye naa munduli Goteni lino yunge imbo enge nilima moromolo nimo. Manda manjipe kanopili ulumuni lino tepa mainye naa munduli Gotenga imbo enge nilima moromolo konopu lepolio yu kinye peya molamili waio nimo pilipolio yuni lino kamukumu tukundo limbelo nimbolio nokopo moromolo. ⁵ Goteni Mini Kake Teli oi lino tirimu akumuni linonga konopuna Gote lino kinye we imboma kape konopu mondoromo ulu akumu tuku panjirimu akumunga Goteni lino tapombalo nimbolio we naa nokopo moromolo. Paimbo wendo ombalo nimbo konopu tipo nokopo moromolo ulumu ombalonje naa ombalonje nimbo konopu awini lipo naa mundurumolo. Paa wendo ombalo.

⁶ Linonga ulu pulu keru teremoloma lino linongano tiye kolopo topo mainye mundumolo enge te naa perimu wali Goteni wai panjirimuna Kraistini lino Gote umbulu tipo tepo kenjili imbomanga nimbe omba kolorumu. ⁷ Gotenga ungu manema pilipe lipe tepa kondoromo imbo toya toli te tongei tenge wali imbo teni yu kondo kolopa molo nimbe, ne iyemu tongei kolona na kolamboi ungu naa limbelo. Molo imboma kondo kolopa kandiki teremo imbo penga te tongei tenge wali imbo teni yu kondo kolopa molo nimbe, ne iyemu tongei kolona kolamboi nimbelonje. Aku ulu manda naa telkanje. ⁸ Akumu paimbo nalo Goteni lino konopu mondoro ulu imu eno kanangei nimbe lino ulu pulu keru teli imboma kau molamili Goteni lino naa topili nimbe Gote yunge Malo Kraist linonga nimbe kolo wangopa kolorumu aku tepa Gote lino paa konopu mondoromo ulu Gote yuni lino

lipe ondorumu.

⁹ Kraist linonga nimbe kolombaindo yunge meme ondopa omba wendo purumu akumuni Goteni linonga ulu pulu kerima tiye kolopa pundu tambo ungu naa nimbe lino imbo toya toli imboma nimbe karomo lemo akumunga olando tipe Kraist linonga nimbe tenderimu kanomuni Gote mumindili kolombalo waimu wendo ombalo wali akuna lino kinye ulure naa pembalo. ¹⁰ Lino yu kinye opa pule topo molorumulu wali yunge Malo linonga nimbe kolorumu aku ulumuni lino Gote kinye altoko konopu tendekuna pupili kopu teko molangei nimbe lino lipe Gote kinye lipe popo tirimu. Kinye yu kinye paa tendekuna moromolo lemo Kraist makilipe koinjo moromo aku ulumuni Goteni lino kololi aulkena wendo lipe tukundo limbelo. ¹¹ Aku ulumu kau molo. Ulu te peya i tepa: Linonga Awili Jisas Kraistini lino Gote kinye lino tepa ame tondorumumunga Gote kinye kopu tepo moromolona Kraistini aku terimu ulumuni, kinye lino Gote kinye paa tono kolopo moromolo.

Iye Adameni terimu ulumuni kololi ulumu wendo orumu, kelepa Kraistini terimu ulumuni koinjo molko kau puli ulumu pilke topa noirimu

¹² Lino Gote kinye opa pule topolio altopo yu kinye konopu tendekuna pupili moromolo nio akumunga ungu te pilengei nemboi. Oi iye Adameni ulu pulu keru te terimu wali ulu pulu kerimu kamukumu maina litemo. Yuni terimu aku ulu pulu kerimuni kololi ulumu wendo orumu. Akumunga kinye yandopa yandopa lino imbomani pali ulu pulu kerima tere-molona lino kinye pali kololi ulu pulumu wendo oromo. ¹³ Goteni Mosesindo imboma i teko i teko teangei niwi nimbe ungu manema oi naa nimbe tipili mai kombuna ulu pulu kerima oi lerimu. Nalo Mosesini Gotenga ungu manema imboma oi naa nimbe tipili oi ulu pulu kerima teringi wali imbomani i ulu teremolomunga karomolo ungu pulumu naa liko manjiringi. ¹⁴ Nalo kololi ulumu Adam molorumu wali lerimu. Pele yandopa Moses molorumu wali we lerimula. Adameni Gotenga ungu

tenge naa tipelie kolorumu. Imbo mareni Adam terimu mele Gotenga nimu ungumu umbulu naa tiringi nalo we koloringi. Iye Adameni terimu ulumupe iye altopa ombalomunga ulumu manda lepa terimu.

¹⁵ Nalo teringilimunga ulu pulu paa lupe lupe. Goteni lino we kondo kolopalie terimu ulu akumu paa lupela. Adameni terimu ulu pulu keru aku ulumu yu paa lupela. I ulu talo tendeku tipe molo, lupe lupe talo. Iye tendekumuni ulu pulu keru terimu aku ulumuni imbo pulumu koromele nalo Goteni lino imboma kinye konopu noiye we kondo kololi ulumuni mele paa pengamu we timbeindo Jisas Kraist we tirimu, aku iyemuni kau imboma we kondo kolopa imbo pulumu koinjo molko kondoko kau punge ulumu tirimu.

¹⁶ Akumunga ungu te peremola. Goteni we tirimumu kinye, aku iye tendeku ulu pulu keru terimumunga wendo orumu ulumu kinye, lupe lupe. Iye tendekumuni ulu pulu keru terimu akumunga imboma pali Goteni kot tendepalie eno pali ulu keru teremelemunga mindili nongo molko kau pangei nimbelo nalo Goteni we tirimu ulu i tepa: Imbomani ulu pulu keru awini teringi wali Goteni mindili nangei nilka nalo we kondo kolopa imbomando aku tepa naa nimbe ulu pulu kerima tiye kolopo lino imbo toya tolima molamili nimbelle yu kopu tepo molamili nimo.

¹⁷ Iye tendekumuni Gotenga ungu tenge naa tirimu akumunga iye akumuni ulu pulu keru terimumunga kololi ulu pulumu iye nomi king mele moromo wali imboma pali maindo moloringi. Goteni imboma we kondo kololi ulumu kinye yuni lino we tirimu ulumu talonga engemu paa olandopamu. Goteni imboma we kondo awili tepa kololi ulu pulumu kinye Goteni imbo toya tolima nimbelo ulu pulumu linge imboma eno iye tendeku Jisas Kraistini terimumunga iye nomi kingima molko melema nokoko koinjo molko kau punge.

¹⁸ Aku lemo, iye tendekumuni ungumu tenge naa tirimumunga Goteni imboma pali kot tendepa mindili nangei nimbelo ulumu wendo orumu, aku tepala iye tendekumuni ulu toya tolimu terimumunga

Goteni linonga ulu pulu kerima tiye kolopa pundu naa topa imbo toya tolima moromele nimomunga imboma koinjo molko kau punge ulumu wendo orumu. ¹⁹ Iye tendekumuni ungumu tenge naa tirimu akumunga imbo awinini ulu pulu keru teringi imboma moloringi. Aku tepala iye tendekumuni ungumu pilipe tenge tipe terimumunga imbo awini imbo toya tolima molonge.

²⁰ Imbomani enonga ulu keru teremele paa liko manjingei nimbe Goteni Mosesindo ungu mane tipuwi nimu. Goteni ungu manema tirimu wali imbomani ulu pulu keru olando teringi. Nalo aku tendeku wali Goteni imboma we kondo kololi ulumu paa olandopa terimu.

²¹ Ulu pulu keru teli ulumuni iye nomi king mele imboma nokopa molorumumuni imboma koloringi. Aku tepala Goteni imboma kinye konopu noiye we kondo kololi ulu pulumuni iye nomi king mele molopa lino nokopa linonga Iye Awili Jisas Kraistini tenderimumunga Goteni lino imbo toya tolima nimbe karomomunga waliwalima koinjo molopo kau purumolo.

6

Lino Kraist kinye peya kolopolio yu peya koinjo molopo, oi we konopu kerima kolopa pora tipili moromolo ungumu

¹ Oi imbomani ulu pulu keru awini teringi wali Goteni eno paa kondo kolorumumu kani, kinye kape kondo kolombalo kani nimolonje? Kinye linoni kape ulu pulu kerima pimingi ti tipo teamiliya? Aku ungu nemiliya? ² Aku paa molo. Kinye lino Kraistinga imbo moromoloma konopu keru akumani lino oi ulu pulu kerima konopu mondopolio terimulu aku konopu keru perimuma kolopa pora tirimu. Aku konopuma kolorumumunga aku tepo ulu pulu kerima tiye kolorumulu kanomu. Kinye ambe tepo ulu pulu kerima tepo molomoloya? ³ Lino no Itimulu kano ulumuni lino Kraist Jisas kinye imbo tendekumu mele molopolio peya kolorumulu. Imu naa liko manjirimeleya? ⁴ No Itimulu wali Goteni lino imbo kololi mele lipe Kraist kolopa molorumuna lipe

popo tipelie lino Kraist kinye ono terimu. Aku tepala yunge enge peremo ulumuni Kraist ono kombuna tepa makinjirimunga lino kololi ulu tiye kolopo koinjo molomolo.

⁵ Kraist kolorumu wali, lino yu kinye peya kopu tepo kolorumulu lemo yu makilipe koinjo molorumu wali paimbo aku tepo lino yu kinye peya kopu tepo makilipo koinjo molopo yu moromo mele peya molomolola. ⁶ Lino i tepo pimolo. Kraist unjona ola uku toko panjiringi kolorumu wali Goteni linonga oi perimu konopu kerima Yu kinye waye unjona kolopili nimu. Ulu pulu kerimuni teremolomanga ulu pulumu enge naa pepili, lino toperope tipe kendemande kongono naa tepili, altoko pilko naa teangei kani Kraist peya kolangili nimuna waye toko kondoringi nimbo pimolo. ⁷ Ono kombuna peremo imbo kololi te, ulu kerimuni te tembalo mele molo.

⁸ Oi Kraist kinye peya kolorumulu-munga yu kinye peya koinjo molomolo nimbo ipuki tirimolo. ⁹ Lino i tepo pimolo. Kraist makilipe koinjo molorumu akumunga altopa naa kolombalo. Kololi ulu pulumuni altopa yu manda naa ambolombalo nimbo lipo manjirimolo. ¹⁰⁻¹¹ Ulu pulu kerimuni yu kinye ulure altopa naa tepili Kraist wali tendeku wali kau kolorumu. Aku tepa mele lino Kraist kinye kolopolio wali ulu pulu kerima naa temolo ningo konopu lekolio molaio. Kinye yu koinjo molopalie Gotenga nimbe moromo. Aku tepa mele lino Kraist Jisas kinye kopu tepo molopolio Gotenga nimbo moromolo ningo konopu lekolio molaio. ¹² Akumunga enonga oi we konopuma kolopili imbo koinjo moromele kani kinye ulu pulu kerimuni lino imboma naa nokopili, mai kombu imbomanga konopumuni lino ulu pulu kerima konopu tikolio teangei nimbe lino toperope timbelo wali aku uluma naa temolo ningo enge ningo molaio. ¹³ Linonga kangina angimo melema palini ulu pulu kerima teamili ungu naa nengei. Nalo Lino Kraist peya kolorumulu, kinye koinjo moromolo kani linonga nimbolio akuma kangina angimo melemani ulu toya tolima kau teamili Gote tiemili. Yuni lino nokopa kondopili

ningo teaio. ¹⁴ Liko manjeio! Goteni oi Moses nimbe tirimu ungu manemani eno naa nokopa litemo nalo Goteni eno kinye konopu noiye we kondo kolopalie eno nokopa moromo. Akumunga ulu pulu kerimuni eno naa nokombalo.

Ulu pulu toya tolimunga kongono imboma moromolo

¹⁵ Kinye Gotenga ungu manemani lino naa nokoromomunga lino ambe temoloya? Kinye Gotenga we kondo kololimuni lino nokoromo akumunga ulu pulu kerima teamiliya? Paa molo! ¹⁶ Imbo teni imbo tenga kongono kendemandemu molambo nimbelie yu paimbo aku imbomunga unguma kau pilipe lipe yunge kongonoma kau tepa mindili noromo akumu eno naa liko manjirimeleya? Aku tepa melela eno ulu pulu kerimunga kendemande kongono tendeko molonge lemo aku tengemunga kolonge. Molo Gotenga kendemande kongono tendeko yunge unguma pilko tenge tiko molonge lemo aku tengemunga Goteni eno imbo toya tolima nimbalo. Aku ulu naa liko manjirimeleya? ¹⁷ Eno paimbo oi ulu pulu kerimunga kongono kendemande imboma moloringi nalo kinye Gotenga unguma pilko liengei ningo eno mane tiringi wali aku unguma paa enge ningo pilko ltingi, aku teko teringimunga kinye linoni Gote kinye Paa tereno nemili. ¹⁸ Oi ulu pulu kerimuni eno enge nimbe ka topa yunge kongono kendemandema molangei nimu nalo altopa Goteni eno tapopa wendo ltimu wali eno ulu pulu toya tolimunga kongono kendemandema moromele.

¹⁹ Ungu we nimbo timbo wali na pilko linge nimbo i maina teremele ulumunga ungu te manda lepo nio. Oi ulu pulu kerima enonga kimbo ki kangimanga pali iye nomi mele molopili ningi wali enge nimbe nokorumu kinye kimbo ki kangimanga melemani ulu pulu panga te naa teko, ungu manema tenge naa tiko kalaro moromo ulu pulu kerima kau olandopa olandopa ka kongono mele kau teko moloringi, aku tepa mele kinye alowa teko kimbo ki kangimanga pali ulu toya tolimunga kongono kendemande mele

molamili ningo Gote kanopa penga pimo ulu pulu pengama kinye ulu pulu toya tolima kinye akuma kau teko molaio. Gotenga imbo kake telima molamili ningo aku ulu teangei. ²⁰ Ulu pulu kerimani eno toperope tirimu wali yunge kongono kendemande tenderingi. Aku wali ulu pulu toya tolimunga maindo naa moloringi. ²¹ Oi teko moloringi uluma kinye liko manjikolio mai koromele aku ulumanga oi mele penga ambelema ltingiya? Mele pengare naa ltingi. Ulu pulu kerimani eno kololi ulu pulumu kau liko tipe kombuna pungei purumele. ²² Nalo ulu pulu kerimani eno oi ka topa noirimona moloringi wali Goteni eno moki lepa wendo ltimu. Kinye eno yunge kongono kendemande imboma moromele. Aku teko moromelemunga eno ulu penga ltimelemu aku mele kalombaindo eno konopu kake telima tirimona ltimele. Kano kinye konopu kake teli peremo imbomando molko kondoko kau pangei nimbelo. ²³ Ulu pulu kerimuni yunge kongono tenderemele imboma mele te tirimo. Akumu eno kolkolio tipe kombuna pangei ulumu tirimo. Nalo lino Kraist Jisas linonga Awilimu yu peya tendekuna kopu tepo moromolo wali Goteni lino mele te we tipe kalopa tirimo, akumu lino yu kinye molopo kondopo kau pumolo ulumu tirimo.

7

Poloni ambiye talo morombele ulumunga ungu te manda lepa nimu

¹ Ango kame, Gotenga ungu manema Mosesini oi nimbe tirimuna eno pimele imbomando nio. Imbo koinjo moromelema ungu manemani nokoromo nalo koromele wali naa nokoromo akumu eno pimele. ² Akumu i tepa mele: Ambo te iye purumomu yunge iyemu we koinjo moromo kinye ungu mane teni elokoromomunga ambomu wendo pumbelo aulkere naa ltemo. Nalo yunge iyemu kolombalo wali aku ungu manemuni yu naa nokoromo. ³ Akumunga yunge iyemu we koinjo molopili yu iye te kinye ulu kerinale temo lemo yu wapu ulu kerinale

teli ambomu nimele. Nalo yunge iyemu kolombalo wali aku ungu manemuni yu naa nokoromomunga yu altopa iye pumo lemo aku manda. Aku temo lemo yu wapu ulu kerinale teli ambomu naa nimele.

⁴ Nanga ango kame, eno aku ulu mele tenderingi. Kraist kolorumu wali eno peya tendekuna molko koringimunga kinye Mosesini tirimu ungu manemani eno naa nokoromo, eno iye te lupenga ambomu mele moromele, aku iyemu imbo ono kombuna makilipe koinjo molorumu iye Kraist. Eno Goteni konopu mondoromo uluma teangei aku iyemunga imboma moromele. ⁵ Liko manjeio. Linonga oi konopumani lino nokorumu wali ungu manemani teangei molo naa teangei nimu mele pilipo linonga kangimani pali ulu pulu kerima kau teamili konopu lepo terimulu. Aku ulu terimuluma kolomili ulumu kau terimulu. ⁶ Nalo kinye lino Kraist peya kolorumulu akumuni lino oi ka topa noirimu ulumu mainye purumu. Kinye ungu manemani lino naa nokoromo. Akumunga ungu mane bukuna toringimunga kongono kendemande imboma naa moromolo. Mini Kake Telimuni teaio nimo ulu koinjomanga kongono kendemandema tenderemolo.

Ulu pulu kerimuni lino tepa bembo tirimo ungu

⁷ Mosesinga ungu mane ambe tepa peremo nimoloya? Ungu manema ulu pulu kerimu nemiliya? Aku paa molo. Ungu manemani na naa lipe ondolkanje ulu pulu kerima kanopo imbi naa tilka. Ungu mane teni imbo tenga melema kanoko kumu naa mewu ungu naa nilkanje imbo tenga melema kumu meli ulu kerire nimbo naa lipo manjilka. ⁸ Nalo ulu pulu kerimuni na mele lupe lupema kumu meambo nimbe ungu manemanga lape lepa lipe kondopalie wali na aku tepo kumu mepo moloru ulu toperope tirimu. Ulu pulu kerimuni ungu mane akuna lape naa lekanje engema naa pepa yu imbo kololi mele pelka. ⁹ Na oi ungu manema naa pilipo walulu tipo moloru nalo altopa ungu manema na moloruna wendo orumu wali ulu pulu kerimu wendo omba tondolo

ilte perimu, aku wali na Gotenga kumbek-erena imbo kololi mele moloru. ¹⁰ Aku wali Goteni ungu manema pilko tenge wali koinjo molopa kau puli ulu pulumu linge nimbelie tirimu aku ungu manemani na kololi ulu pulumu tirimu ltemo nimbo kanoru. ¹¹ Aku ambe tepa terimuya? Aku ulu pulu kerimuni ungu mane akuna lape lepa lipe kondopalie ungu manema lipe na kili tipe kondi topalie topa kondorumu. ¹² Ungu nilipo oro aku ungu mane peregomunga pulumu ambe tepa ltemoya? Ungu manema Gote yunu tirimomunga kake telimu. Ungu manemanga tukundo Goteni teaio nimu ungu peremoma pali kake tepa, tumbi nili paa pengamu.

¹³ Aku lemo aku ungu mane pengamuni na kololi ulu pulumu tirimuya? Aku paa molo! Ulu pulu kerimuni kololi ulu pulumu tirimu. Pele nani ulu pulu kerima terumunga kololi ulu pulumu na kinye omba perimu. Ulu pulu kerimuni aku ungu mane pengamunga kololi ulu pulumu wendo opili nimu. Goteni ulu pulu kerimu mona lembalo wali imbo-mani akumu paimbo ulu pulu kerimu ningo kanangei nimbe tepili nimbe tiye kolorumu. Akumunga Goteni teangei nimbo ungu mane tirumani ulu pulu kerimu paa mele keru lkupindi tolimu imboma ningo kanangei nimbe tepa mona ltendepili nimu, akumunga ungu manemani aku ulu terimu.

Ulu pulu kerimuni lino nokorumu ungu te

¹⁴ Lino i tepo pimolo: Ungu mane Gote yunu tirimu akuma ungu mane pengama nalo na mai kombuna moro iyemu ulu pulu kerimuni na ka topa noirimuna yunge kongono kendemande tendeli iyemu moro akumunga Goteni konopu mondoromo ulumu teamboi nimbo perero. ¹⁵ Ulu teroma ambele pulurenga ulu akuma teronje, naa lipo manjiro. Na konopu mondopo teamboa konopu lteo mele naa tepo, naa teambo konopu lepo konopu naa mondoro uluma tero. ¹⁶ Na konopu naa mondopo naa teambo nio uluma teromunga Gotenga ungu manema paa pengama nio. ¹⁷ Akumunga aku ulu kerima na nanu teambo nimbo naa

tero. Ulu pulu kerimu nanga konopuna peremomuni teremo. ¹⁸ Paimbo na ulu pengama teamboa konopu lteo nalo manda naa tero. Akumunga, nanga konopuna tukundo ulu penga te tembo ulu pulumu naa peremo lipo manjiro. Aku ulu penga naa peremo konopumu nanga oi konopu perimumundo nio. ¹⁹ Ulu penga teambo konopu lteo akuma naa tero. Ulu keru naa tembo konopu lteo akuma tepo kau moro. ²⁰ Ulu keru naa teambo konopu lteo aku ulu kerima tero akumu nanu teambo nimbo naa tero. Nanga konopuna tukundo ulu pulu keru peremomuni kau aku uluma teremo.

²¹ Akumunga ungu mane teni na nokoromo nimbo kanoro akumu i tepa: Ulu pengama teambo nio wali ulu kerimuni lape lepalie na ka topa noirimu. ²² Paimbo nanga konopuna tukundo Gotenga ungu manema konopu tipo paa teamboa konopu lteo, ²³ nalo nando tewi nimo ungu mane te lupe nanga kangu angimomunga tukundo pali peremo nimbo karo. Akumuni Na ungu mane teambo konopuni nimbo pio aku ungu manemu kinye opa teremo. Aku ungu mane lupemu ulu pulu kerimu, akumuni nanga kangina tukundo pali pepalie ka tipe nokoromo. ²⁴⁻²⁵ Na tukundo opa teremo nilipo oro ulumunga tepo moro mele i tepa: Na nanu nanga konopumuni Gotenga ungu manemanga kongono tero nalo nanga oi konopu kerimuni nanga kangu angimoma tope tipelie ulu pulu kerimunga ka kongono tirimona tero. Aku ulumuni na ka tipe nokopalie topa kondombai teremona konopu keru panjipo narini na lipe tapombalona kololi ulu pulumu peremo kangimu tiye kolomboya? Nanga Jisas Kraist linonga Awilimuni nanga nimbe tenderimumunga Goteni na lipe taporomo. Aku ulu teremona Gote yu kapi nimbo paa terenowa nio.

8

Mini Kake Teli lino enge tirimomuni lino Gotenga bakuluma molopa ulu toya tolima teremolo ungumu

1-2 Nalo Goteni lino taporumumunga lino Kraist Jisas kinye peya tapu topo moromolomunga koinjo mololi ulu pulumu peremo Mini Kake Telimuni lino nokopa, ulu pulu kerimu kinye kololi ulu pulumu kinye lino nokoringili talo lino naa nokonge, molko kondangei nimo akumunga Kraist Jisas kinye peya kopu tepo moromolo imboma ulu keru teremelemanga lino kot tendengena mindili nomolo ulu te naa peremo. ³ Linonga oi konopumu enge naa perimumunga Mosesini Gotenga ungu mane tirimumani enge naa nimbelie lino tapombai terimu ulumu manda naa terimu nalo Goteni manda terimu. Yunge Malo maina imbomanga ulu pulu kerimanga kolo wangopa kolopili nimbe maina lipe mundurumu, aku iyemu omba lino maina imbo ulu pulu keru teli imboma mele apuwe lierimu. Yu imbo kerimanga nimbe kolo wangopa kolorumu wali Goteni aku tepa Jisas yunge kangindo imbo kerimanga ulu keru enonga kangu akuna peremoma kot tendepalie aku engema topa maindo mundurumu. ⁴ Lino ungu manemani i teko i teko tumbi tiko teangei nimo mele linoni aku tepo teamili nimbe Goteni aku ulu terimu. Lino kinye oi we konopu kerimuni teaio nimo ulu naa pilipo tepo Mini Kake Telimuni teaio nimo ulu pilipo teremolo imbomanga nimbe Goteni aku ulu terimu.

⁵ Oi konopu kerimuni teaio nimo ulu pilko teko moromele imboma aku konopumuni konopu mondoromo ulu akumu kau temolo konopu leko moromele, nalo Mini Kake Telimuni teaio nimo ulu pilko teko moromele imbomani Mini Kake Telimuni konopu mondoromo ulu akumu kau konopu leko moromele. ⁶ Oi konopu keru peremo uluma tembo konopu lepa moromo imbomu kolombalo, nalo imbo te Mini Kake Telimuni yunge konopumu nokoromona moromo imbomu koinjo molopa konopu u nipili molombalo. ⁷ Imbo te oi we konopu keru ulumu tembo konopu lepa moromo imbomuni Gotenga ungu manemanga maindo naa molopa Gotenga ungu tui tirimomunga yu Gote kinye opa pule toromo. Gotenga ungu manemanga maindo molambo konopu

lekanje imbo aku tepamunga enge te naa pelka. ⁸ Oi konopu kerimani amboromo imboma Goteni konopu mondoromo ulu tendekure kape naa teremele.

⁹ Nalo Gotenga Mini Kake Telimu paimbo enonga konopuna molopalie yuni eno tope tirimona oi konopu kerimuni eno tope naa tirimo. Kraistinga Mini Kake Telimu konopuna naa moromo imbo akuma yunge imboma naa moromele. ¹⁰ Nalo Kraist kinye kopu teko molonge lemo paimbo ulu keru teringimunga yu kinye imbo kololima moromele nalo yu kinye Gotenga imbo toya tolima moromelemunga eno konopu koinjo pungolio koinjo moromele. ¹¹ Aku teko moromele kani Jisas kolorumu wali yu ono kombuna makinjirimu Mini Kake Telimu enonga konopuna molomo lemo Kraist Jisas makinjipe ola mondorumu Goteni enonga konopuna moromo Mini Kake Telimunga engemuni enonga kangima kololi ulu pulumu peremo kangima tepa koinjo limbelo.

¹² Aku tepa teremomunga, ango kame, lino tepo moromolo ulumu paa teamili. Oi konopu panjipo molorumulu kanomundo naa nio. Aku molo. ¹³ Eno oi konopu keru peremomunga pilko teko molonge lemo Goteni eno kolangei nimo. Nalo Mini Kake Telimunga engemuni lino oi ulu keru teremelema topa kondopili ningo aku teko elkele akuko toko kondonge lemo eno koinjo molonge.

¹⁴ Gotenga Minimuni tope tipe yunge nimo ungu tenge tirimele imbo akuma Gotenga bakuluma moromele. ¹⁵ Goteni eno Mini Kake Teli tirimumu, eno imbo kerima Gote pipili kolko tule teko angilengei Mini Kake Teli aku tepamu naa ltingi. Molo. Mini Kake Telimuni eno Gotenga bakuluma mondoromona ltingi. Lino tope tirimona Gotendo Ara nimolo. ¹⁶ Mini Kake Telimuni linonga konopundo eno Gotenga bakuluma moromele kani yundo ara neio nimo wali aku tepo nimolo. ¹⁷ Lino yunge bakuluma molomolo lemo pele Lapani yunge imboma molko kondonge ulu timbeloma moke tepalie lino timbelola, Kraist kinye peya limolo. Nalo we naa timbelo. Lino pele Kraist

kinye yunge kombu pengana kopu tepo molopo kondamili nimbolio Kraist mindili nomba umbuni merimu mele lino aku tepo mindili nombo umbuni memolo lemo Goteni Kraist molopa kondoromo ulumu tirimuna ltimu mele lino aku tepa timbelona limolola.

Ulu pengama omba mona lembalo ungumu

¹⁸ Gotenga pa telimu kinye molopo kondomolo ulu pengama mona lembalo aku uluma paa olandopa lipo manjipolio i moltomolo walimanga lino Kraistinga imboma mindili nombo moromolo uluma paa mandopa konopu lteo. ¹⁹ Goteni nanga bakuluma kangi penga angilepili na kinye kamukumu kopu tepo molamili nimbelo ulumu kanamili ningo kanongeindo Goteni terimu melema pali nokoko moromele. ²⁰⁻²¹ Paimbo, Goteni terimu melema pali molko kenjirimele, nalo melema enongano molopo kenjimili ningolio molko naa kenjirimele, aku molo. Ulu penga pele wendo ombalo uluma kanangei nokoko molangei nimbelie Goteni yunu melema oi molko kenjingei nimu. Ulu kerimuni yunge imboma ka topa noirimona naa molko yu kinye molko kondonge mele, melema pali oi molko kenjengei nimu ungumunga maindo moromele melema aku ulumunga wendo ongo yunge bakuluma koinjo molonge mele aku terimu melema pali kape koinjo pungei nimbelie oi molko kenjengei nimu.

²² Lino i tepo pimolo: Amboma bakulu kanoko lingeindo mindili nongo pererele mele Goteni terimu melema pali aku teko mele mindili noringima yandoko kape mindili nongo pereko moromele. ²³ Mele akuma kau molola. Lino Goteni Minimu oi kumbe lepa tipelie melema pali timbelo lipo noimolo imboma peya. I kangi tukundo mindili nombo perepo molopolio ulu pulu kerimani lino kundupe ka mele tirimo aku kangimunga lino wendo lipe kangi te lupe, Kraistinga kangi mele tipe lino kamukumu yunge bakuluma omba limbelomunga konopu tipo nokopo moromolo nimbo pimolo. ²⁴ Paimbo kinye imbo kangina tukundo molopolio molopo kenjirimolo. Pele walite

kangi te lupe lipo Gotenga bakuluma kamukumu molamili konopu lengei nimbe Goteni lino lipe tapopa mindili nolemala aulkena wendo ltimu. Nalo i tepo kanomolo i tepo molomolo nimbo pimolo mele oi kanolemalanje molo oi limalanje, i tepo limolo molo i tepa wendo ombalo nimbo pilipo nokopo naa molemala. Imbo narini melte oi lipe noipelie limbo nimbe pilipe nokopa moromoya? Aku ulu naa teremolo ²⁵ nalo kinye aku tepo limolo, aku tepo molomolo nimbo pilipo aku walimu wendo ombalo nimbo taka lipo nokopo moromolo.

Mini Kake Telimuni Gotendo linonga nimbe konge tenderemo ungumu

²⁶ Ulu penga te wendo opili nimbo moromolo aku tepa mele, lino konopundo enge naa peremo wali Mini Kake Telimuni lino lipe taporomo. Lino Gote kinye ungu nimilindo konge temolo mele naa lipo manjirimolo. Yu kinye ambe tepo ungu nimolonje nimbo, pilipo tundurumolo. Lino aku tepo pilipo tundupo moromolo wali Mini Kake Telimuni pilipelie ungu nimilindo ambele ungu nemolonje nimbo pilipo tundurumolo unguma yuni kanopa imbi tipelie lino kele topalie Gote kinye linonga nimbe pumbe konge tepa nindirimo. ²⁷ Goteni yuni uluma wendo opili nimbe pimo mele Minimuni pilipelie lino lipe tapopa lino Gotenga imbomanga konge tenderemunga Minimuni linonga konge tenderemo ungumunga puluma aku imbo konopumanga tukundo karomo Gote yuni lipe manjirimolo ungumunga pulumu pimo.

Yunge imbo molongema Goteni koro oi kanopa ltimu ungumu

²⁸ Lino Gote konopu mondoromolo imboma yuni eno kinye konopu lteo uluma teambo nimbe kanopa lipe peya molamili waio nimbe tukundo ltimu imbomanga Goteni mai kombuna ltemo uluma palini lino tepa enge tipili nimbe nokoromo ulumu lino lipo manjirimolo. ²⁹ Paa koro oi Goteni Yunge imbo molongema kanopalie nanga Malo komo mele yu tendekumu yunu naa molopili, angenupili kinye peya molangei kani nanga imbo molonge nimbe kanopa ltimu imboma nanga

malo iyemu mele molangei nimbe panjirimu. ³⁰ Aku wali yuni aku tepa nimbe panjipe kanopa ltimu imboma nanga imboma molangei waio nimu. Nanga imboma molangei waio nimu imboma eno ulu pulu keru teringima tiye kolopolio nanga imbo toya tolima moromele nimbo kanopolio nanga kumbekerena ongo molangei nimu. Na kinye molopa kondoli kombuna molamili waio nimu.

Ulu teni Gote yunge imboma konopu mondoromo ulumu pipi naa timbelo

³¹ Akumunga Goteni lino kinye teremo ulumundo linoni ambele nemiliya? Gote aku tepa linonga opa kalale iye moromomunga narini lino kinye opa pule tombaloya? Te manda molo. ³² Yuni yunge malo kape lino naa timbo ungu naa nimbe, linonga pali lipe tapopa kolo wangopa kolopili nimbe tirimu. Yunge malo tendekumu linonga nimbe tirimu lemo yunge we mele mendo mendoma ambe telka naa timbeloya? Paa timbelo. ³³ Goteni nanga imboma nimbe kanopa ltimu imboma narini kot tendembaloya? Goteni linondo enonga kot wendo ombalo ulu te naa peremo, eno imbo toya tolima moromele nimo. ³⁴ Lino kot tendepalie mindili nangei ungumu narini nimbeloya? Te molo. Kraist Jisasini linonga nimbe kolorumu. Akumu kau molo. Goteni yu topa makinjirimu iyemu, yu lino pinyewe koinjo ltimu iyemu, yuni Gotenga imbo kindo angilipe linonga ungu tapopa nimbe moromo. ³⁵ Kraistini lino konopu mondoromo ulumu narini manda tungu tipe yu mele mele tembaloya? Umbuni meremolomani manda tembaloya? Molo lino topa tundurumo ulumani manda tembaloya? Molo imbomani lino mindili tirimele ulu teni, molo engele oromo ulumuni, molo pulu waimbele melema molo lembalo akumuni, molo ulu teni lino topa kondombai tembalu ulu te wendo ombalomuni, molo opa te wendo ombalomuni, aku ulumanga pali teni tembaloya? ³⁶⁻³⁷ Paa molo. Paimbo Gotenga Ungu Moromo Bukumuni umbuni aku tepama lino kinye wendo ombalo mele nimo. I tepa nimo,

Lino nunge imboma moromolona waliwalima imbomani lino toko kondongi teremele.

Kongi tongei konopu tendekumu panjiko toromele mele lino aku teko tomolo konopu ltemele, *(Sng 44:22)*

aku tepa bukumuni paimbo nimo nalo Kraist yuni lino konopu mondoromona lino enge tirimo aku wali lino mindili tirimo ulu akuma linoni topo mainye mundurumolo. Yuni lino kinye moromomunga lino enge olandopa peli imboma moromolo. ³⁸ Na i tepo lipo manjiro. Kololi ulu pulumuni, molo mololi ulu pulumuni, molo Gotenga mulu kombuna enseleman, molo Satanenga kuromani, molo kinye peremo ulumani, molo altopa ombalo ulumani, molo mele enge nilimani, ³⁹ molo muluna paa ola melemani molo maina mainye litemomani, molo mele lupe lupemani pali kape, Goteni lino konopu mondoromo ulumu pipi tipe aku ulumanga pali teni Gote kinye lino tungu tipe yu mele mele naa tembalu, paa molo nimbo akumu na konopu tendekumu panjiro. Goteni lino konopu mondoromo ulumu Kraist Jisas kinye peremo.

9

Poloni Israel imboma paa kondo kolorumu ungumu

¹ Na Kraistinga iyemu moro na ungu paimbomu nio. Kolo naa toro. Mini Kake Telimuni nanga konopuna paa nino nimona lipo manjiro. ²⁻³ Nanga ango kame, anda kolepalemani na peya kalko ltingi Israel imbo akuma, enoni teremelemunga Goteni eno tepa kenjimbalo, kombu kerina molko kenjiko kau punge na lipo manjipolio niomuni, nanga konopuna paa kondo kolopo waliwalima kamele ambolopo mindili paa nombo moro akumu paa nio. Akumunga wendo liembo nimbo nani nanga Israel imboma lipo tapondambo nimbo Goteni eno molko kenjinge aulkena naa pangei nimbe na Pol Kraist kinye peya molombolo aulke purona naa pambo nimbe pipi tipe, enonga kolo wangopo molopo kenjimbo aulkena pambo, eno nanga kolo wangoko molko kondonge aulkena pangei nilka aulke te lekanje nani

Gotendo aku teko niwi nilka. ⁴ Oi Goteni Israel imboma kanopa lipe nanga bakuluma molangei nimbe tepa ltimu ulumu kinye Gotenga pa telimu kinye, ungu nendo yando nimbe panjipe mi lierimu unguma kinye, Mosesini ungu mane tirimu ungu manema kinye, Gote popo toko kapi ninge ulumu kinye, eno kinye i tepo i tepo tembo nimbe panjirimu unguma kinye, ima pali enonga. ⁵ Pulu polko anda kolepa iye awilima Israel imboma enongala. Kraist maina iye molombaindo anda kolepalemani yandopa kalko ltingi imbo teni Kraist merimuna yu enonga talapena wendo orumula. Yu melema pali nokoromo Gote. Yu takiraki kapi nimbo tiye naa kolopo imbi lipo ola mundemili. I paa.

Goteni Israel imboma kinye terimu ulumu

⁶ Linonga kolepa Israeleni kalopa ltimu imbo nanga ango kame mare awini Gote umbulu tirimelemunga kondo teremo nalo eno terelemunga tepo niomu Goteni Israel imboma kinye tembo nimbe panjirimu ungumu kamukumu mainye pumo nimbo naa nio. Linonga kolepa Israeleni kalopa ltimu imboma pali Israel lapu imbi akuna naa moromele. ⁷ Abrahameni kalopa ltimu imboma pali yunge bakuluma moromele manda naala nimolo. Oi Goteni Abrahamendo aku tepa nimbelie nimbeindo, Aisakeni kalopa limbelo imboma kau imbi leko Abrahameni kalopa ltimu imboma ninge, *(Stt 21:12)*

nimu. ⁸ Aku ungumunga pulumu i tepa: Lino Abrahameni kalopa ltimumunga Gotenga bakuluma moromolo manda naa ninge. Goteni Abrahamendo imboma kinye tembo nimbe panjirimu ungumu paimbo ningo ipuki tirimele imboma kau Goteni Abrahamenga bakuluma nimbe karomo. ⁹ Goteni tembo nimbe panjirimu ungumu i tepa.

Wai wendo ombalo niomu wendo ombalo wali kelepo yando ombo wali Sarani ungulu te membalo nimu. *(Stt 18:10,14)*

¹⁰ Akumu kau molo. Rebekani merimu ungulu talonga lapa tendekumu

kau, akumu linonga anda kolepa Aisak kanomu. ¹¹⁻¹² Akumu paimbo nalo olo pakilieme ungulu talo oi naa meli wali, oi ulu keru pengama naa pilko teangili kape Goteni Rebekando nimbeindo, Komomuni akiliomunga kongono kende-
mande tendembalo, *(Stt 25:23)*

nimu. Goteni yunu waliwalima pilipe wendo opili nimbe kanopa ltimu mele lipe manjipelie aku ungu nimu. Ungulu taloni ulu teringili mele kanopa naa apurupe, yu yunge konopuna kau pilipe kanopa lipelie aku tepa nimu. ¹³ Aku tepa mele Gotenga bukuna ungu te moromo, akumu i tepa:

Goteni nimbeindo, "Jekop konopu mon-
dopo nanga iyemu molopili, nio nalo Iso konopu naa mondoro,"
nimu. *(Mal 1:2-3)*

¹⁴ Goteni aku ulu terimumunga linoni ambele nimoloya? Goteni aku tepa terimu mele alowa tepa, tepa kenjirimu nimoloya? Akumu paa manda molo. ¹⁵ Aku ulumunga Goteni Mosesindo nimbeindo, Nani nanu imbo te tepa kenjimbalo wali kanopolio kondo kolopo mindili naa nopili nimbo konopu lembo imbomu kondo kolopo mindili naa nopili nimbo.

Nani nanu imbo te umbuni pembalo wali kanopolio kondo kolopo lipo tapon-
dombo konopu lembo imbomu
kondo kolopo lipo tapondombo, *(Kis 33:19)*

nimu. ¹⁶ Akumunga imbo teni Goteni na yunge imbomu nimbe mako topili konopu litemomunga Goteni yunge nimbe mako naa toromo. Molo imbo teni Na mako topili nimbelie mindili nomba ulu teremo akuma kanopa mako naala toromo. Goteni yunu, yunge kondo koromo akumuni kau aku ulu teremo. ¹⁷ Aku ulumunga Goteni Mosesinga kerena Isip iye nomi kingimundo nimu ungumu Gote yunge Bukuna moromo akumu i tepa, Nu kinye tembo mele imbomani kanoko nanga engemu kanangei. Na imbi molopili temanemu mai kombumanga pali toko molangei nimbo nu Isip imbomanga iye nomi kingimu molani nindu, *(Kis 9:16)*

nimu. ¹⁸ Akumunga, kinye lino i tepo pimolo. Goteni Imbo te kondo kolombo konopu lemo imbomu paimbo kondo koromo. Nanga ungumu naa pilipe tui tipili nimbo konopu lemo imbomu paimbo aku tepa moromo.

¹⁹ Akumunga kinye eno imbomanga teni na walipe pilipelie nimbeindo, Goteni aku teremo lemo lino ulu kerima teremolo mele kanopalie lino ambe temona teko kenjirimele nimoya? Goteni konopuna pilipe tembo konopu lemo mele narini manda molo nimbeloya nilka. ²⁰ Aku nilkala nalo maina imbo narini Goteni ulu teremomanga teko kenjirino nimbe iri tombaloya? Imbo teni melte wamoromo wali aku melemuni imbomundo na ambe temona aku teko wamoronoya nimbeloya? ²¹ Maini mingima wamoromo iye teni mingi talo wamopalie kamukumu noimbei mingi te wamopa, koieka noimbei mingi te wamopa aku tepa manda naa wamombaloya? Akumu yunge kongonumu.

²² Aku lemo Goteni aku tepa manda naa tembaloya? Goteni Yunge mumindili kolto mele mona wendo opili, yunge engemu kanangei nimbe, mele tepo kenjimbo konopu lemo melema tepa kenjimbelo walimu wendo ombalo kinye tembalo waimu we liepili tiye koromo aku ulu teremonje? ²³ Yunge oi wamopa noindirimu mele pengama kondo kolopa yu kinye lepa kondopili nimbelie yunge pa telimu kinye engemu talo kanoko, yunge molopa kondoli ulumu mele pengamani kanangei nimbe oi mele kerima we liepili nimonje. ²⁴ Melema kondo kolombaindo tembalo melema nio akuma lino maina imbo Goteni kanopa ltimu imboma. Lino Juda imbomanga mare kau molo. We imbo mare kape waye. ²⁵ Akumundo Goteni oi nimu ungu Hoseani bukuna torumu moromo mele i tepa,

Nanga imbo naa moloringima eno nanga imboma nimbo. Imbo na konopu naa mondoruma nanga konopu mondoli imboma nimbo. (*Hos 2:23*)

²⁶ Kombu tenga eno nanga imboma molo niu aku kombuna eno koinjo

molopa kau puli ulu pulumu peremo Gotenga bakuluma nimbo, (*Hos 1:10*)

nimula.

²⁷⁻²⁸ Aisaiani Israel imboma moloringi mele lipe manjipelie nimbeindo, Israel imboma nomu kuta kulendona ukiye ltemo kano mele paa awini moromele nalo

Goteni maina imbomanga kot pilipelie enonga ulu terelemanga tumbi tipe kamukumu pundu topa mindili timbelo akumunga eno imbo pokore tukundo limbelo, (*Ais 10:22-23*)

nimu. ²⁹ Imbo pokore kau molonge aku Aisaiani nimu mele akumu i tepa:

Gote paa engema pali peremo Awilimuni lino pali topa kondopa linonga imbo mare we koinjo molko yandopa imboma kalko liengei naa nilkanje ulke kombu Sodom kinye Gomora talonga imboma topa kalorumuna lino aku tepo te koinjo paa naa molemala. (*Ais 1:9*)

Israel imbomani Goteni lino we lipe tapombalo ningo ipuki naa tiringimunga Goteni eno imbo toya tolima nimbe naa kanorumu ungumu

³⁰ Aku lemo kinye linoni ambele nimoloya? I tepo nemili, Israel imboma ningo naa moromele imbo lupemani imbo toya tolima molamili ningo mindili nongo uluma naa teko moloringi aku imboma Goteni imbo toya tolima nimbe kanorumu. Gotenga ungumu paimbo ningo ipuki tiringimunga Goteni eno imbo toya tolima nimbe kanorumu. ³¹ Nalo Goteni yunge nimbe kanopa ltimu Israel imbomani eno Goteni imbo toya tolima nimbe kanombalo ungu mane te lombilemili ningo molkolio te naa lierimuna koroko kelkolio Goteni eno imbo toya tolima naa nimuna naa ltingi. ³² Ambe telka imbo toya tolima naa moloringiya? Eno Gotenga unguma paimbo ningo ipuki naa tiringi akumunga eno imbo toya tolima naa moloringi. Eno enongano mindili nombo ulu pengama temolo wali lino imbo toya tolima nimbe kanombalo

konopu leringimunga Goteni eno imbo toya tolima nimbe naa kanorumu. Imbo kika tenderemo koumuni aku imboma kika tendepa tepa ai tondoromo. ³³ Aku koumundo Gotenga bukuna Aisaiani torumu ungu te moromo, akumu i tepa:

Pileio! Imboma tepa kika tendepa imboma tepa ai tondoromo kou te,

nani Mulu Saion ola liepili noindu. Kou akumu kimbo mundupe ipuki tirimo imbomu,

aku koumuni yu tepa naa tombalo. Imboma manda tapombalo akumunga Yu ipuki tirimele imbomani mai naa koromele. *(Ais 8:14, 28:16)*

10

Goteni ulu terimumanga pulumu Israel imbomani naa liko manjiringi ungumu

¹ Ango kame, nanga pulu ltemo Israel imboma mindili nonge aulkena wendo ongo, yu kinye peya molko kondonge aulkena pangei konopu lepo Gote waliwalima konge tepo moro. ² Enoni Goteni teaio nimo uluma enge nimbo teamili ningo tereleme nalo Goteni konopu mondoromo uluma naa pilko kondoromele mele nani kanopo manda nimbo timbo. ³ Goteni imbo toya toli imboma nimbe karomo mele naa pilko, eno enongano pilko i ulu temolo wali imbo toya tolima molomolo ningo pilko teringi. Akumunga Goteni eno toya toli imboma nimbe karomo ulumu naa teringi. ⁴ Jisas Kraist ipuki tirimele imboma pali Goteni imbo toya tolima nimbe kanopili nimbelie Kraistini Gotenga ungu manema Mosesini pilipe yando nimbe tirimu ungu manema omba pora tirimu.

⁵ Imbomani Goteni, eno imbo toya tolima kanopili ningo Mosesini tirimu ungu manema pilko teangei ulumu Mosesini pipia topalie nimbeindo, Ungu manema pali pilko kondokolio tumbi tiko tenge imboma kau aku tengemunga molko kondoko kau punge, *(WKP 18:5)*

nimu. ⁶⁻⁷ Nalo imbomani, Jisas Kraist nanga nimbe tenderimu ningo ipuki tirimelemunga Goteni imbo toya tolima nimbelo kano ulumunga ungu te i tepa moromo,

Eno enongano konopuni pilkolio, nari mulu kombuna ola pumbeloya ungu naa ningo nari imbo kololima purumele kombuna mainye pumbeloya ungu naa nengei, *(Lo 30:13)*

nimbe moromo. Aku teko ninge lemope eno Kraistini terimu ulu talo panga akuromele. ⁸ Bukuna peremo ungumuni eno panga akengei naa nimo. Nalo i tepa nimbei,

Ungumu eno kinye kopu tepa moromo. Enonga kerena molopa, konopuna peremo, *(Lo 30:14)*

nimo. Ungu akumu Kraist ipuki tili ulumuni Gotenga imbo toya tolima moromolo ungu andopo nimbo tirimolo. Akumu i tepa: ⁹ Enoni Jisas yu nanga Awilimu lepamo ningo para tiko, enonga konopuna Yu kolorumu wali Goteni yu ono kombuna topa makinjirimu ningo ipuki tinge lemo Goteni eno tepa lipe tukundo limbelo. ¹⁰ Liko manjeio. Eno konopuna Jisas ipuki tikolio Goteni eno yunge imbo toya tolima nimuna moromele. Eno keremu Jisas yu nanga Awilimu ningo para tikolio Goteni eno tepa lipe tukundo ltimona moromele. ¹¹ Akumu Gotenga Bukuna ungu te moromo mele i tepa,

Yu kimbo mundupe ipuki tirimo imbomu, aku koumuni yu tepa naa tombalo, *(Ais 28:16)*

nimo. ¹² Bukuna ipuki tirimele imboma nimo akumu Juda imbomando kau naa nimo. Juda imboma naa moromele imbomando kape pali nimo. Iye awili tendekumu linonga palinga Iye Awilimu akumunga lino pali tendeku tipe nokoromo. Na liko tapondowi ningo konge tereleme imboma pali awili tepa, tepa kondoromo. ¹³ Awilimu imbi leko liko tapowi ningo konge tereleme imboma pali Yu paimbo lipe tapopa tukundo limbelo ungu nimbe peremo akumunga lino pali tendeku tipe nokoromo.

¹⁴ Aku lemo Yuni paimbo lipe tapombalo ningo ipuki naa tikolio liko tapowi ningo ambe teko yu konge ningeya? Yuni enonga nimbe tenderimu, yu moromo mele ungumu naa pilkolio Yuni lipe tapombalo ningo ambe teko ipuki tingeya? Imbo

teni Jisas enonga nimbe tenderimu, yu moromo ungu nimbe naa timbelo wali eno ambe teko pilingeya? ¹⁵ Ungumu ningo tipeio nimbe lipe naa mundumbelo wali eno ambe teko ungumu pungo ningo tingeya? Aku tepa Gotenga Bukuna ungu te moromo, akumu i tepa:

Imboma ungu tukumemu ningo tingendo kimbo kongono teko oromelena kanokolio imbomani paa tono kolonge. *(Ais 53:7)*

Israel imbomani Gotenga ungu tukumemu pilko naa ltingi ungumu

¹⁶ Nalo Israel imbo mare ungu tukumemu pilko naa ltingi. Akumunga Aisaiani nimbeindo, Awilimu, nunge ungu andopo nimbo timolomu naimeleni paimbo ningo ipuki tiringiya? *(Ais 53:1)*

nimu. ¹⁷ Akumunga Gotenga ungu ningo tirimelena pimele aku ulumuni imbomani Kraist paimbo nanga lipe tapondolimu ningo ipuki tirimele ulumu ltimele. Ungu ningo tirimele pimele akumu Kraistinga ungumu. ¹⁸ Nalo nani eno waltindipolio, Israel imboma i ungumu naa pilingiya nio. Paa pilingi. Akumu Gotenga Bukuna ungu te moromo, Kerena ningi unguma imbo moloringi mai kombumanga pali wendo omba purumu.

Enonga unguma kombumanga pali pilingi, *(Sng 19:4)*

ungu te aku tepa moromo. ¹⁹ Altopo ungu te waltindipolio, Israel imboma i ungumunga pulumu naa liko manjiringiya? Liko manjiko nalo ipuki naa tiringi. Mosesini oi Israel imbomando Gotenga ungu te nimumu nemboi. Goteni nimbeindo,

Na Goteni eno Israel imboma kau molko kandangei nemboi konopu ltemele mele pilipolio

enoni imbo manga pupu imbi naa mololima ningo karomele imboma tepo kondombo molko kondonge ulu kanokolio

eno Israel imbomani aku imboma kinye yokolini kolko lino aku tepa tepa kondopili kani yunge ungumu

pilipo yu umbulu naa tiemili nengei nimbo.

Nani eno Israel imboma lipo tapondambo nimbo moro mele enoni imbo manga pupu konopu naa peli molko kenjirimele imboma ningo karomele imboma lipo tapondombo wali

molko kondonge ulu kanonge wali nani eno Israel imbomani akuma kanoko mumindili kolko,

lino aku ulu tendepili yu moromona pamili nengei nimbo, *(Lo 32:21)*

nimu. ²⁰ Paimbo Israel imbomani lino kau Gotenga imboma moromolo ningo pilingi nalo Aisaiani kape aku tepa Israel imboma pipili naa kolopalie Gotenga ungu te Israel imbo pupu tawendo imbomando tumbi tipe nimbeindo,

Na koropo kanamili ungu naa ningi imbomani na kanoko ltenderingi.

Na ambe tepo moronje ungu te waliko naa pilingi imboma eno moloringina kanangei nimbolio ombo moloru, *(Ais 65:1)*

nimu. ²¹ Nalo Israel imbomando Aisaiani Gotenga ungu te peya nimbeindo,

Nanga ungumu naa pilko liko tui tirimele imbomando nani waliwalima wangei nimbo kangulupo limboi koro molopo angio, *(Ais 65:2)*

nimu.

11

Goteni Israel imbo koltalo we moloringima kondo kolorumu ungumu

¹ Akumunga nani eno waltindiro: Goteni yunge Israel imboma umbulu tipe tiye kolorumuya? Paa molo! Na Pol Israel iye tela, Abrahameni kalopa ltimu iye te, na Benjaminga imbo talapemunga iye te. Na umbulu tipe tiye naa kolorumu kanomu. ² Goteni yunge imbo akilio molongele mele oi pilerimu kano imboma tiye naa kolorumu. Gotenga profet iye Elaijani terimu mele temane Gotenga Bukuna moromomu eno naa pimeleya? Elaijani Israel imbomani ulu keru teringima Gotendo enge nimbe, nimbe tipelie nimbeindo,

³ Awilimu, nunge ungu ningo munduli pilko andoko ningo tirimele iyema toko kondoko, nu popo toko

karomele alta poloma konoko bilibala tiringi. Kinye na tendekumu kau nunge iye moromu toko kondongi teremelela, *(1Kin 19:10,14)*

nimu kanomu. ⁴ Nalo Goteni yundo topondopa ungu ambelemu nimuya? Yuni nimbeindo,

Imbo 7,000 moromele akuma nani nokoromunga enoni lino nokoromo gote ningo kolo toli Balanga kumbekere-na tamalu peko popo naa toromele, *(1Kin 19:18)*

nimu. ⁵ Aku tepala, kinye kape Goteni Israel imbo mare kotalo we kondo kolopa nanga imboma molangei nimbe kanopa ltimuna moromele. ⁶ Yuni yunu eno we kondo kolopalie yunge imboma molangei nimo lemo enonga kongono telemalamunga ulure naa telka. Eno kongono tengemunga yuni kanopalie nanga imboma molangei nimo lemo yuni imboma we kondo kolopalie, nanga imboma molangei nimo aku we kondo kololi ulumu, aku tepa we kondo kololi ulumu paimbo naa litemo.

⁷ Aku lemo kinye linoni ambele ni-moloya? Israel imbomani Gote kinye kopu teko molko yuni eno imbo toya tolima nimbe kanombalo ulumu paa liemiliya ningo kongono mindili nongo teringi nalo naa ltingi akumu Goteni yunu konopuni pilipe kanopa ltimu imboma ltingi. We Israel imboma konopu pipi tirimumunga Gotenga ungumu pilinge aulke te naa lierimu. ⁸ Akumunga ungu te Bukuna toringi moromo, akumu i tepa,

Goteni konopu naa peli imboma mele molko, mongoni melema naa kanoko,

komuni unguma naa pilengei nimu akumu kinye kape yandopa yandopa aku teko mololiko purumele, *(Lo 29:4; Ais 29:10)*

nimbe moromo. ⁹ Kano imboma Devitini yunge opa pulema molangei nimu mele molonge. Devitini yunge opa pulema molonge mele ungu te i tepa nimbeindo,

Enonga langi nongo molonge ulumuni eno meluna mele topa, imbo tepa ai tondoromo mele lepa,

enoni teko kenjirimelemunga pundu topa umbuni timbelo mele te lepili.

¹⁰ Enonga mongomani melema naa kanangei nimbe pipi tipe tumbulu topa, waliwalima eno umbuni awili mengemunga enonga umbuluma langopa olokondo tukundo opili molko kau pangei, *(Sng 69:22-23)*

nimu.

Goteni manga pupu lupema nanga imboma molangei nimu ungumu

¹¹ Akumunga na ungu te altopo walipo pilto: Israel imboma molko kenjiringi wali kamukumu molko kenjiringiya? Paa molo! Israel imboma Gote kinye teko kenjiko umbulu tiringimunga Goteni imbo lupemando nanga imboma molko kombu kerina naa pangei nimbe tukundo ltimu. Na imbo lupema tukundo limbo wali Israel imboma kanokolio aku imboma kinye yokolini kolko konopu keru panjiko lino yu kinye kopu tepo molamili nengei nimbe aku ulu terimu. ¹² Nalo Israel imbomani Gote kinye teko kenjiko umbulu tiringimunga Goteni mai kombuna pali imboma paa tepa kondorumu. Israel imbomani Gotenga ulu pengama tiye koloringimunga imbo lupema kinye ulu pengama terimu. Aku lemo Israel imboma Gote moromona kelko ongo yunge talapena tukundo molonge wali imboma kinye pali ulu penga awini olandopa olandopa tembalo.

¹³⁻¹⁴ Eno Israel imboma naa molko imbo lupema moromelema, nani kinye enondo nio. Na imbo lupemanga nimbe Kraistini lipe mundurumu iyemu moromunga imbo lupema ungu tukumemu nimbo tilipo andoro mele nanga Israel imbomani kanokolio eno malo lepamo ningo yokolini kolkolio lino kape Jisasinga imboma molamili ningo tukundo wangei nimbo Jisasini na imbo lupemanga nimbe lipe mundurumu iyemuni imboma pali nimbo tilipo andoro kongonomu konopu tiro.

¹⁵ Goteni Israel imbomando naa ongo anjo paio nimu wali maina imboma pali yu moromona tukundo pungo molko kondoko kau punge aulkemu wendo orumu. Aku tepa Israel imboma molko kondonge aulkemu mainye purumumunga imbo

lupema molko kondonge aulkemu wendo orumu wali nanga Israel imboma eno Goteni altopa tukundo limo lemo kololi ulu pulumu mainye pumbelie molopa kau puli ulu pulumu paa kamukumu wendo ombalo. ¹⁶ Bret kalongeindo plawa topele toromelemunga mare oi wendo liko Gote popo toko tirimele akumu Gotenga plawa mendepolo ltemo lemo plawa we lemoma pali kape Gotenga plawa mendepolo ltemola. Unjo tenga pulkonoma Gotenga mendepoloma lemo unjomu pali Gotenga unjo mendepolo.

¹⁷⁻¹⁸ Unjo oliv penga poinyena angilimunga kola mare Goteni langopa ltepalie, eno imbo lupema lamana unjo oliv keru angilimomunga kolama mele moloringimunga kola mare langopa unjo oliv pengamunga lipe wakamaka tipe topa mondorumumunga enoni unjo pengamunga kola mainyendopa, lino olandopa moromolo ningo liko naa manjengei! Kola pengama kinye unjo pengamunga langi norumu langima eno kinye peya noromelemunga enoni unjo pengamunga kola mainyendopa, lino olandopa moromolo ningo liko naa manjengei! Aku teko konopu leringi lemo i teko liko manjengei: Eno unjo kolamani unjomunga pulkonoma langi naa tirimele. Unjomunga pulkonomani eno kolama langi tirimo konopu leaio. ¹⁹ Nalo kelko eno Israel imbo naa moromelemanu ningeindo, Goteni lino kola kerima lipo unjo pengana panjembo nimbe unjo pengamunga kola mare langopa lterimu ninge. ²⁰⁻²¹ Aku paimbola. Nalo unjo pengamunga kola langopa lterimu akumani Goteni Eno nokopili nimbe lipe mundurumu iye nomi Kraist yu paimbo orumu ningo ipuki naa tiringimunga Gote yuni eno langopa lterimu. Eno unjo kerimunga kolama enoni Yu paimbo orumu ningo ipuki tirimelemunga aku teko angilko kondoromele. Aku paimbo nalo Goteni unjo pengamunga kolama kondo naa kolopa we angilengei tiye naa kolopa langopa lterimumunga eno kape aku tepa we angilengei tiye naa kolombalo kani lino penga ningo enonga imbi liko ola naa

munduko eno none teko naa molangei. Pipili kolko liko manjiko molaio.

²² I konopu panjiko molaio: Goteni imboma kinye ulu pengama tepa mindili tirimo uluma peya talo teremo. Yu tiye koloringi imboma mindili tirimu, nalo enoni yu kanopa penga pilipelie eno tepa kondombalo uluma teko molonge lemo yuni eno kinye ulu pengama terimu mele paimbo aku tepa tembalo. Aku ulu naa tenge lemo eno langopa ltembalola. ²³ Oi unjo kola langopa lterimuma konopu topele toko altoko iye nomi Kraist yu paimbo orumu ningo ipuki tinge lemo unjo langorumuna kelepa topa mondbalo. Goteni kano kolama aku tepa manda tembalo. ²⁴ Liko manjengei! Eno lamana unjo oliv kerimunga kolama Goteni langopa unjo oliv penga poinyena imbo topa nokorumu, kanomu enonga unjomu molo, akumunga eno panjirimu. Imbomani aku ulu naa teremele nalo yuni terimu. Aku ulu terimu wali manda orumu lemo unjo pengamu yunge kolama kelepa lipe topa mondbalo wali manda naa angilimbeloya? Molo, manda angilimbelo!

Goteni Yunge kondo kololi ulu pulumu imboma pali kanangei nimbe terimu ungumu kinye Goteni Israel imboma pali mindili naa nangei nimbe lipe tukundo limbelo ungumu

²⁵ Ango kame, enoni lino lipe manjili imboma molopo unguma pali pimolo ningo konopu naa leangei nimbo Gotenga ungu pulu lopeke tepa oi perimumu pilengei nimbo tiemboi. Akumu i tepa: Israel imbomani pali Gotenga ungumu Paimbo ningo pilko linge ulumu kamukumu pipi naa tirimo. Goteni imbo lupe kanopa ltimu imboma pali yunge talapena tukundo tukundo onge wali Israel imbomani i teli oi pilko tunduko moromele nimu. ²⁶ Imbo lupema Gotenga talapena tukundo ongo pora tinge wali Goteni yunge Israel imboma pali tukundo limbelo. Gotenga Bukuna ungu te aku tepa nimbe moromo, akumu Goteni i tepa nimbei,

Israel imboma kamukumu molko naa kenjingei nimbelie wendo lipe tukundo

limbello iyemu Jerusalem molopalie ombalo.

Aku iyemuni Jekoponi kalopa ltimu imbo talapemu Gotenga ungumu naa pilko umbulu tiko moromele mele tiye kolko konopu topele tangei nimbe wendo limbello.

²⁷Nani enonga ulu pulu kerima wendo lipo ltendembo nimbo walimunga aku tepo aku ungumu nimbo panjipo mi lembo, *(Ais 59:20-21, 27:9; Jer 31:33-34)*

nimbe moromo.

²⁸⁻²⁹ Israel imbomani Jisasinga ungu tukumemu naa pilko liko umbulu tiringimunga Gote Israel imboma kinye opa pule moromele akumunga eno imbo lupema tukundo lipe Gotenga imboma molangei nimu. Nalo Goteni imbo tendo Yu nanga imbomu molopili nimbe kanopa lipelie kelepa konopu topele naa toromo. Yu tepo kondombo nimbe panjirimo unguma konopu topele naa topa tiye naa koromo akumunga Goteni Israel imbomanga pulu polko anda kolepalema konopu mondopa enoni kalko linge imboma nanga imboma molangei nimbo nimbe kanopa ltimu mele pilipelie kinye kape Israel imboma konopu mondopa moromo. ³⁰Eno imbo lupemani oi Goteni Teaio nimu ungu pilko liko naa teko tui tiringi nalo Israel imbomani Goteni Teaio nimu ungu tui tiringimunga Goteni eno imbo lupema we kondo koromo ulumu ltingi. ³¹Aku tepala, eno oi tui tiringi imbo lupema Goteni we kondo koromo mele aku tepa yuni Israel imboma kape we kondo kolombaindo Israel imboma eno yunge ungumu liko tui tirimele. ³²Imboma pali oi yunge ungumu pilko naa liko tenge naa tirimele ulumuni eno ka topa noipili nimbe Goteni eno tiye kolorumu. Aku teko moromele wali kinye yuni imboma pali kondo kolopa moromo.

Poloni Gote kapi nimbe imbi lipe ola mundurumu ungumu

³³Linonga Gote paa molopa kondoromo. Yu moromo mele linoni pilipo tundurumolo. Gote yunge ulu penga teremoma kinye yunge konopumu kinye yunge lipe manjilimu kinye paa olandopa peremo.

Linoni kopunge kolo kau lipo manjirimolo. Yu aulke purumoma paa manda naa kanopo lenderemolo. ³⁴Aku tepa mele Gotenga ungu moromo bukumuni ungu te i tepa nimo,

Narini Awilimunga konopu litemoma pali lipe manjirimoya? Molo narini Awilimu ulu tepilima mane tirimuya? *(Ais 40:13)*

³⁵Molo narini Yuni na mele pundu topili kani nani yu kinye ele loi teambili nimbe yu melte langopa tirimuya? Imbo te molo nimo. *(Jop 41:11)*

³⁶Yu melema pali terimu Gote; yu melema pali enge tipe nokopa moromo; melema pali yunge kau. Linoni wali walima Yu paa olandopa iyemu Yunge imbi melemanga pali paa olandopa moromo nimbo yu kapi nimbo imbi lipo ola mundulipo kau pamili. I paa.

Kraist Paimbo Ningo Ipuki Tirimele Imbomani Ulu Teangei Mele Poloni Nimbe Tirimu Unguma

12

Poloni enoni enonga koinjo moromele kangu undukana Gotenga kau tiemili nengei nimu

¹Ango kame, oi nindu kano, nani enondo enge nimbo i tepo nio, Goteni lino kondo kolopa naa tambo nimo kani imbomani ari tirimele paa kake telima Gote kalko tiringi aku teko yuni tono kolopa ltimu mele enoni Gotendo tiemili ningo eno enongano koinjo moromele kangina angimo melema pali ulu pulu keru te naa pepa kake tepili yu tiengei nimbo konge tero. Gote kapi nimbo yunge imbi lipo ola mundemili ningo aku ulu teangei. ²Aku tekolio enonga kangimani altoko we maina imbomanga konopu leko uluma teremele mele manda leko naa teaio. Nalo Goteni eno konopu koinjo tirimo ulumuni eno amenge tepili ningo yunge ulu toya tolima teliko punge. Aku ulu tenge lemo enoni Goteni ulu teangei konopu lemo uluma manda pilinge. Aku tekolio ulu pengama kinye ulu yu kanopa

konopu tirimoma kinye ulu toya tolima kinye manda liko manjinge.

Goteni lino imbo te te nimbe enge moke tepa tirimomani yunge kongono teamili ungumu

³Goteni na kinye konopu noipelie nando andoko imboma Yunge ungumu ningo tiwi nimuna nani enondo nimboindo: Eno te te ningoni enonga konopuna iye nomi kelkele naa toko nalo eno ltemo mele liko manjiko aku teko molaio. Goteni eno kongono lupe lupemanga lipe manjili lupe lupe tirimu akumani konopu leko kondoko eno te te ningo teremele ulu apureio. ⁴Linonga kangina kimbo ki mele angimomani pali kongono lupe lupe teremele. Kini kongono lupe tepa, mongoni lupe tepa, komuni lupe tepa, kangimunga melemani aku teko kongono lupe lupe teremele mele ⁵aku tepo lino imbo awini moromolo nalo lino Kraistinga imboma moromolomanga lino kangi tendekumu mele molopo kangi tendekumunga kimbo ki melema mele moromolo. ⁶Goteni yunu lino te te nimbo kongono lupe lupe teamili nimbe, lipe manjilima lupe lupe moke tepa tirimo aku kongonoma teamili. Gotenga nimbe munduli ungu pilipe imboma ungu nimbe tipili lipe manjilimu imbo tendo timo lemo Gote ipuki tipe wamba lipe manjipe kondoromo mele nipili. ⁷Imbo lipe tapondoli lipe manjilimu imbo tendo timo lemo imboma lipe tapondopili. Ungu mane tili lipe manjilimu imbo tendo timo lemo aku imbomuni ungu mane tipili. ⁸Umbunimani imboma topa mainye naa mundupili. Konopu enge pepili molangei nimo lipe manjilimu peremo imbomuni aku tepa nipili. Imbo lupema lipe tapombaindo kou mone tirimo imbomuni konopu talo tepa naa lepa toya topa kou mone tipili. Imbo lupemanga kongono nokoromo imbomuni nokopa kondopili. Imbo mindili noromelema kondo kolopa lipe taporomo imbomuni tono kolopa lipe tapopili.

Imbo angenupilima konopu mondangei ungumu

⁹Imbo lupema paa konopu mondoko kondaio. Ulu pulu kerima tiri teko tiye

kolko, ulu pulu pengama kau konopu mondoko enge ningo teko molangei. ¹⁰Imbo angenupili konopu mondoromele mele Kraistinga imboma nendo yando konopu mondaio. Enonga imbo mare molko kondonge eno molko kenjinge wali konopu awini naa leko konopu penga pepili imbo lupema kapi ningo molaio. ¹¹Ulu pengama tengeindo tiye naa kolko enge ningo teko, imbomani lino Gotenga Mini Kake Telimu peya moromolo kanangei ningo yuni toperope tipili ningo molaio. Awilimunga kongono enge ningo tendaio. ¹²Akilio molopo kondomolo konopumu panjikolio tono kolaio. Umbuni tinge wali mumindili naa kolko taka liko molaio. Waliwalima Gote kinye ungu ningo konge teko molaio. ¹³Gotenga imbo mare mele molo lembaloma liko tapoko mele mare tiengei. Imbo kombu tulena imbo mare ponenge leko onge wali liko tapoko noiko peaio.

¹⁴Imbo mareni eno teko kenjingema Goteni aku imboma tepa kondopa lipe tapondopili ningo yu konge teangei. Enondo teko kenjinge ulumanga Goteni tepa kenjipili ningo konge naa teangei. ¹⁵Imbo tono kolongema kinye eno tono kolko molangei. Imbo kola tengema kinye kola teko molangei. ¹⁶Imboma kinye konopu tendekuna pupili uluma tendeku tiko teko molangei. Eno kakeramakera naa ningo imbo awilima moromolo, we imboma kinye naa andopo molomolo ungu naa ningo, imbo imbi naa mololima kinye konopu tiko tendekuna tapu toko molangei. Eno na imbi paa ola moromo, na paa lipe manjili peremo imbomu moro ungu naa neio.

¹⁷Imbo mareni eno teko kenjinge wali enoni pundu naa taio! Imbomani pali kanangei ulu wamba kandiki telima kau pilko teko molaio. ¹⁸Opa teko mumindili kololi ulu akuma konopu kimbo naa tieio. We imbomanga konopu lengema aku enonga tenge. Nalo enoni waliwalima imboma kinye pali taka lipo molamili ningo konopu kimbo tiko pilko molangei. ¹⁹Nanga kanopa lili imboma, imbo mareni eno teko kenjinge wali enoni pundu naa taio. Goteni aku imboma kinye mumindili

kolombalo ulumu yunge tembalo ningo tiye kolangei. Aku tepa mele Gotenga Bukuna ungu te moromo, akumu i tepa, Awilimuni nimbeindo, “Ulu teko kenjirimelemunga pundu toli kongonomu nanga kongonomu kau.

Teko kenjirimelemunga nani nanu pundu topo mindili timbo,” nimo, (Lo 32:35)

aku tepa moromo kani eno enongano ulu te naa teaio. ²⁰ Nalo Gotenga Bukuna nimo mele teaio. Akumuni nimbeindo, Nunge opa pulemu engele kolombalo wali kere langi we ltindiwi. No wali kolto nimbelo wali no kolko tiwi. Aku ulu tenio wali nu kinye opa pule toromo ulu kanoma lipe manjipelie yu mai kolombalo. (Snd 25:21-22)

²¹ Ulu pulu kerimani eno tepa maindo naa mundupili. Ulu pulu kerima topo mainye mundemili ningolio ulu pulu pengama teaio.

13

Imboma gavmanemanga maindo molangei ungumu

¹ Imboma pali gavmaneni nimo unguma pilko liko molangei. Gavman we naa moromo. Goteni kombu nokopili nimbe kanopa ltimona moromomunga eno aku teko molangei. Kombumanga pali gavman moromelema Goteni kanopa lipe molangei nimona moromelemunga aku teko enoni nimele unguma pilko liko molangei. ² Akumunga, gavmanemunga ungu naa pimolo nimele imbomani aku teko Goteni aku ulu teangei nimbe mondoromo imbomanga unguma naa pimolo nimele. Aku terelemunga enonga kotemu wendo ombalo. ³ Molko kondoromele imboma gavman imbo nokolimani teko naa kenjirimele. Ulu teko kenjiko moromele imboma kau pipili kolangei. Gavmaneni aku imboma kau tepa kenjimbelo. Gavman imboma linoni pipili naa kolamili. Enoni lino teko naa kenjingei ningolio ulu pengama teko molaio. Aku tenge wali gavmaneni enoni teko moromele mele kanopa kapi nimbelo. ⁴ Imboma molko kondangei nimbe Goteni Yunge kongono tendelimu molopili nimbe

gavman lipe mondoromona gavmaneni aku ulu tembalo. Nalo gavman we enge naa peremo. Imbo kerima mindili timbeindo engemu peremo kani enoni teko kenjinge lemo yu pipili kolaio. Teko kenjinge imbomanga kot wendo ombalo wali nanga kot tendepili nimbe Goteni gavman mondoromo. ⁵ Akumunga gavmaneni lino tepa kenjimbelo kani nimbelo mele tepo molamili akumu kau ningo naa molangei. Lino konopu keru naa pepili, konopu wango nipili molamili ningo gavmaneni nimbelo mele teko molangei.

⁶ Enoni aku teko liko manjikolio gavman nokoli imbomani Gotenga kongono kau teko moromele kani kou takis tangei. Kombu nokoromele kongonomu aku enonga kongono kamukumu teliko punge. ⁷ Gavmaneni ungu mane tipelie mele tieio nimo melema tiengei. Kou takis ltimele imboma kou takis toko tiengei. Mele ltimelemanga kou takis purumo mele toko tiengeila. Eno nokoromele imboma kinye karaye naa teko ungu ningema taka liko pilko molangei. Imbo te imbi ola moromomunga imbi liko ola mundengeila.

Ungu manema pali pilipo lipo teamilindo imboma konopu mondamily ungumu

⁸ Eno nendo yando imboma kinye pundu anjikolio we pepa kau naa pumbe aku punduma welea pora nipili ningo nondoko pundu taio. Pundu mele tendekumu kau anjikolio tekolio pora naa nipili nengei. Akumu i tepa: Nendo yando imbo eno enongano kinye konopu mondoko kondo kolko mololiko pangei. Aku tenge imboma aku teko Gotenga ungu manema pali pungo ara tinge. ⁹ Gotenga ungu mane Mosesini yando nimbe tirimu peremo ungu manema i tepa: Ambo iyema wapu ulu kerinale naa teaio. Imboma toko naa kondaio Melema wapu naa lieio. Imbo lupemanga melema kanoko kumu naa meaio kanomu. Aku ungu manema kinye ungu mane lupema pali kinye lipo popo tipo nimilindo, Eno enongano te te ningo konopu mondoko kondo kolko nokoromele mele

aku tekola imboma konopu mondoko nokoko molaio, (Kis 20:13-15,17; Lo 5:17-19,21)
aku ungu mane peremomu nimolo.
¹⁰ Enoni konopu mondoromele imboma kondo koromele lepalie aku imboma manda naa teko embambo tinge. Akumunga imboma konopu mondoko kondo kolonge ulumuni ungu manema paa pali pilko liko tenge.

Jisas Yunge imboma omba limbelo walimu wendo ombalomunga lino kinye molo-molo mele ungumu

¹¹ Wai te omba peremomu liko manjikolio aku ulu teaio nio. Aku waimu i tepa: Kraistini linonga nimbe tenderimumu oi paimbo nimbo ipuki tirimulu wali yuni yu molombalona lino yu peya molamili nimbe kamukumu tukundo limbelo waimu nondopa naa ombai terimu, nalo aku waimu kinye nondopa wendo ombai teremo kani eno uru peremelema makilko molonge walimu oi wendo omo.
¹² Ipo lepa we naa peremo. Kombu tangombai teremo kani tumbulu toromo wali teremele ulu puluma topo maindo mundupo tiye kolopo, Gote kinye kalale tipolio opa teamili ningo opa au ningo melema ka anjeio.
¹³ Ulu kake telima kombu tangoromo wali imboma kanangei pipili naa tembalo uluma temilindo enge nimbo teamili. Nalo no enge nilima nomili nombeya tepo keke lepo naa tamili. Wapu ulu kerinale naa tepo, aku uluma temilindo konopu lipo mundupo naa andamili. Ungu nendeleme naa nemili. Imbomarenga melema kolo yokoli naa kolamili.
¹⁴ Nalo ami iyemani opa teli wali pakoli kapani telima pakoromele mele eno aku teko Awili Jisas Kraist lino lipe tapon-dopa lino enge nindipili, Yu konopu ltemo mele aku tepo konopu leamili ningo aku teko mele Yu liko pakokolio, oi we konopumani ulu kerima liko manjiko eio konopu ltemele uluma naa teaio.

14

Kraistinga imbomanga teremele uluma kanopo apurupo teko kenjirino ungu naa nemili

¹ Imbo te Kraist yu paimbo nimbe ipuki tirimo nalo yu enge nimbe naa ipuki tirimo imbo akumundo peya molamili owi ningo, yuni lipe manjipelie ulu teremoma naa apuruko yu kinye winjo winjo ungu toko mondoko naa nengei.
² Kraistinga imbo te langima pali nombo wali ulure naa tembalo nimbe pimo nalo Kraistinga imbo te konopu enge naa pepili molopalie ari melema peya pali mi lepa naa nomba, poinyena ltemo langima kau noromo.
³ Imbo te langima pali noromo imbomuni ari melema mi lepa naa noromo imbomu yu keru, na penga konopu naa liepili. Imbo te ari melema mi lepa naa noromo imbomuni imbo langima pali noromo imbomu kanopa apurupelie tepa kenjirimo naa nipili. Imbo langima pali noromo aku imbomu Goteni tukundo lipe nanga imbomu moromo nimu kani aku ulu naa teangei.
⁴ Nu nari konopu lekolio imbo tenga kendemande imbomuni ulu tembalo kanoko imu teko kondorono, imu teko kenjirino ningo apururunoya? Yunge nokoli iyemuni kau yunge kongono teremoma kanopa imu teko kenjirino, imu teko kondorono nimbe apurumbelo. Nalo Awilimuni aku kongono kendemande imbomu konopundo enge pepili molopili nimbe lipe tapombalomunga yu paimbo konopu enge pepili molombalo.

⁵ Kraistinga imbo teni i we kongono walimu, i Gotenga wai kake telimu konopu ltemo. Nalo Kraistinga imbo teni waima naa apurupe walima pali tendeku tirimo konopu ltemo. Imbo te te ningoni konopu ltemele mele konopuni pilkolio na aku tepo konopu ltemu paa konopu ltemo ningo ipuki tiengei!
⁶ Imbo teni i waimu penga olandopa konopu ltemo imbomuni Awilimuni kanopa penga pimo mele teambo nimbe aku tepa nimbe pimo. Imbo te langima naa apurupe wakulu tipe we noromo imbomu Awilimuni kanopa penga pimo mele teambo nimbe Gotendo paa tereno nimbelie langima noromo. Imbo te langima mi lepa naa noromo imbomu Awilimuni kanopa penga pimo mele teambo nimbe aku tepa Gotendo paa tereno nimo.
⁷ Lino Kraistinga

langimu Goteni molo nimbe mi toromonje. nombu wali manda naa tembalonje nimbe lipe manjipelie nomo lemo tepa kenjirimo. Goteni konopu mondoromo ulu te tero nimbe ipuki naa tirimomunga nomo lemo paa tepa kenjirimo. Linoni Goteni konopu mondoromo uluma teremolo nimbo ipuki naa tirimolo uluma teremolo wali aku tepo ulu pulu kerima teremolo.

15

Kraistini pilipe teremo mele linoni aku tepo pilipo teamili nimu ungumu

¹ Lino Jisas paimbo lipe tapon-dolimu nimbo enge nimbo ipuki tipo tiye naa koromolo imbomani ipuki enge naa nili imboma Jisas ambolko kondangei nimbo enonga umbunima peya mendepo, lino linongano kele toromolo uluma kau naa teamili. ² Lino te te nimboni Kraistinga imboma Kraist yu paimbo ningo ipuki tirimele mele tiye naa kolko yu enge ningo ambolangei nimbo eno lipo tapon-domilindo enoni konopu tirimele uluma teamili. ³ Lino i tepo lipo manjirimolo. Kraist kape yu yunu konopu tipo molombo uluma teambo naa nimu. Yuni pilipe terimu mele Gotenga bukuna moromo mele i tepa, Goteni maina puwi nimbe lipe mundumbelo iye Kraistini pele omba tembalo mele Devitini oi pilipelie nimbeindo, Imbomani nu ungu taka tondoko marake tenge akumu na peya tengela, (*Sng 69:9*)

nimu. ⁴ Oi Gotenga bukuna ungu toko panjiringi aku ungumani pali lino mane timbeindo moromo. Linonga konopu enge pepili tiye naa kolopo Kraist ambolopolio Goteni lino lipe tapon-dombalo walimu paimbo ombalo ningo enge ningo ipuki tiko nokoko molangei nimbe Goteni aku unguma pilengei kani bukuna tangei nimuna toringi ungumu moromo.

⁵ Konopu toimbo topili tiye naa kolko Kraist ambolangei nimo Goteni eno Kraist Jisas lombilko purumele imboma nendo yando konopu tendekuna pupili popo tiko molkolio, ⁶ linonga Awili Jisas Kraistinga Lapa Gotenga imbi liko ola mundengei nimbe aku teko molangei nipili.

Manga pupu lupe imboma kinye Juda imboma kinye Kraist enonga pali lipe taporomo ungumu

⁷ Konopu tendekuna pupili molangei nio akumunga, eno Kraistinga imboma moromele kani Gotenga imbi ola molopili ningo Kraistini enondo peya kopu tepo molamili waio nimu mele aku teko enoni enonga imboma nendo yando peya kopu tepo molamili waio neio. ⁸⁻⁹ Nani eno Rom imbomando i tepo nimbo tiro. Kraistini Goteni paimbo nimo ningo pilengei nimbe, Goteni Israel imbomanga anda kolepalendo wendo ombalo mele nimbe panjirimu ungumu paimbo wendo oromo pilengei nimbe, Juda imbo naa moromele imbomani Gote kondo kolopa lipe tapon-doromomunga Gote yunge imbi liko ola mundengei nimbe, Kraist yu Juda imbomanga kongono kendemande iyemu omba molorumu. Juda imbo naa moromele imbomando ungu te aku tepa mele Gotenga bukuna toringi moromo, akumu i tepa, Israel imbomanga talapena naa moromele imboma molongena omba nani nu kapi nimbo, kunana nimbo nunge imbi lipo ola mundumbo, (*Sng 18:49*)

nimbe moromo. ¹⁰ Ungu te kape poremomu i tepa,

Israel imbomanga manga pupu naa moromele imboma, eno Gotenga Israel imboma kinye peya tono kolko molangei, (*Lo 32:43*)

nimbe moromo. ¹¹ Ungu te i tepala, Israel imbo naa mololi imboma, Awilimu kapi neio. Imbomani pali yu kapi ningo kunana neio, (*Sng 117:1*)

nimbe moromo. ¹² Aisaiani ungu te nimbeindo,

Jesini kalopa limbelo iyemu ombalo. Yu omba Israel talapena naa moromele imbomanga iye nomi kingimu molopa eno nokombalo. Enoni Yu lino lipe tapon-dombalo ningo liko manjiko nokoko molonge, nimu. (*Ais 11:10*)

¹³ Mini Kake Telimunga engemuni eno Gote tembo nimbe panjirimu ungu aku ulu paimbo tembalo ningo enge ningo ipuki tirimele ulu altoko tiye naa kolko paimbo

ningo enge ningo ipuki tiko mololiko kau pangei nimbe, eno ipuki tirimelemunga pulumu Gote yuni eno ipuki tirimele ulumuni eno tepa tono kondopa konopu ame topili molangei nipili.

Poloni imbo lupema kinye kongono terimumunga ungumu

¹⁴ Nanga ango kame, eno paimbo ulu pengama kau waliwalima teko molko, unguma pali paimbo pilko kondoko, nendo yando mane tinge engemu paimbo eno kinye peremo nimbo ipuki tiro. ¹⁵ Ungu mare eno altoko pilengei nimbo na pipili naa kolopo enge nimbo pipia toro. Na kongono paa penga te timbo nimbe Goteni ¹⁶ na kanopa lipe Kraist Jisasinga kongono tendambo ningo Juda imbo naa moromele imboma liko tapondani nimumunga aku ulu teru. Imbo lupema Gote popo toko kalko tirimele konopu mondoromo melema mele molko, Mini Kake Telimuni eno Gotenga imbo kake telima kau molangei nipili nimbe Goteni na imbomanga popo tondoli iyemu molko imboma ungu tukumemu ningo tilko andowi nimbe na kanopa ltimumunga aku tepo eno ungu mare enge nimbo, nimbo tipo pipia toro.

¹⁷ Akumunga na Kraist Jisas kinye peya tapu topo kongono terembolomunga Gotenga kongonomu tenderomunga na paa tero nimbo pilipo tono kolto. ¹⁸ Nani ungu te lupe paa naa nimbo timbo. Kraistini na lipe tapondoromona nani ungumu nimbo tipo ulu enge nili mare teromunga imbo lupema Gotenga unguma pilko liko teremele aulkemu akirinderu ulu akuma kau nimbo timbo. ¹⁹ Mini Kake Telimuni na enge tirimumunga nani ulu enge nili mare teruna kanokolio imbo lupema aku tiringi. Aku kongono temboindo Kraistinga ungu tukumemu pali ulke kombu awili Jerusalem pulu polopo nimbo tipolio kombumanga pali nimbo tilipo pumbo kombu Ilirikum provins nimbo tipo pora tiru. ²⁰ Oi kape kinye yandopa yandopa kape, Kraistinga imbimu naa pimele kombumanga yunge ungu tukumemu paa pilengei nimbo andopo nimbo tiemboi konopu lteo. Iye

teni mai topa noilina ola ulke naa takambo konopu lteo. ²¹ Nani teambo konopu lteo mele bukuna ungu te moromo, akumu i tepa,

Imbo oi yunge temanemu naa toko tiringi imbomani yu kanonge. Ungumu naa pilingi imbomani aku ungumunga ungu pulumu pilinge, (*Ais 52:15*)

nimbe moromo. Aku tepa mele nani ungu oi naa pilingi imboma nimbo tiembo konopu panjiro.

Poloni Rom imbomando ombo kanamboi nimu ungumu

²² Aku konopu panjiromunga eno Rom imboma ombo kanombo ulumu ya i kongonomuni na amboltomo. ²³ Nalo kinye i kombumanga na kongono tembo mare naa ltemo. Poinye awininga eno ombo kanamboa konopu lepo moloru, akumunga ²⁴ na kombu Spen pumboindo oi eno ombo kanopolio pumbo konopu lteo. Eno kinye tono kolopo peya popo tipo molopolio altopo na liko tapoko kombu Spen mundupengei nimbolio aku tepo tembo konopu lepo moro. ²⁵ Nalo kinye Gotenga imbo Jerusalem moromelema oi lipo tapondopuro. ²⁶ Kraistinga imbo kombu provins Masedonia kinye Akaia talonga moloringi imbomani Gotenga imbo Jerusalem moloringimanga kangindo pakowi melema kinye kere langi nowi melema molo ltemo imboma liko tapongeindo kou mone toya toko liko maku toringi kou monema timboi puro. ²⁷ Enonga konopuni pilkolio tiringi nalo pundu melela toringi. Imbomanga minima lipe taporomo melema oi Juda imboma kinye perimu. Aku mele tiringina ltingi imbo lupemani pundu mele toko kangindo tapopili melema Juda imboma tirimele. ²⁸ Akumunga na i kongonomu tepo pora timboindo oi Jerusalem pumbo kombu Akaia kinye Masedonia provins talo imbomani liko maku toko na tiringi kou monema imboma tipumbolio nimbo-muni, altopo kombu Spen pumboindo oi kombu Rom ombo eno kanombo. ²⁹ Na i tepo lipo manjiro. Ombo wali Kraistini eno tepa kondombalo ulu paa awini mepo ombo.

³⁰ Ango kame, nani enondo enge nimbolio nimboindo, na lipo tapondamili ningo na kinye mindili nongo Gote nanga konge tendeko molangei nio. Awili Jisas Kraist ipuki tirimolomunga kape, Mini Kake Telimuni lino nendo yando konopu mondoromolo ulumu tirimomunga kape, aku ulu talonga konge tendangei nimbo nio. ³¹ Gotendo nanga konge tendekolio, kombu Judia distrik Kraistinga ungumu naa pilko ltingi imbomani na teko kenjiko mindili naa tiengei. Nani Gotenga imbo Jerusalem moromelema lipo tapombo wali konopu mondangei neio. ³² Na Goteni Manda, puwi nimo lemo na tono kololipo eno moromelena ombo eno kinye peya wali mare popo tipo molomolomunga altopa konopu enge nipili linonga konopu parela nipili kani ningo aku teko Gote kinye konge teaio. ³³ Lino konopu ame topili nimo Gote eno kinye pali molopili. I paa.

16

Poloni imbo lupe lupema molaio nimu ungumu

¹ Linonga kemulu ambo Fibi, yu ulke kombu Senkria Kraistinga imbo talapemu tapo ambo kongono te tenderemo ambomu, yu ombalo wali kanoko penga pilko ² yu Awilimunga ambomu kani ningo molamili owi nindengei. Eno Gotenga imboma molkolio aku ulu teko, yuni Gotenga imbo awini enge nimbe lipe taponropa, na kape lipe taponorumu kani yu umbuni mare memo lemo liko tapaio nio. ³ Na kinye Kraist Jisasinga kongono teremolo ambo Prisila kinye omenu Akwila talondo molko kondaio nindeio. ⁴ Imbomareni na toko kondongei teringi wali elo tongei lepamo ningo pipili naa kolko na liko taporingili. Na liko taporingilimunga nanu kau paa tereno naa nio; Juda imboma ningo naa molko kombu lupe lupe molko Kraistinga imbomani kape paa tereno nimelela. ⁵ Kraistinga imbo mare elonga ulkena nombeya teremele imboma molko kondaio nindeio. Nanga paa konopu mondoro kanopa lili iye Epainetus, yu kombu Esia provins tukundo kombumanga pali kumbe lepa

omba Kraistinga iyemu molorumu iyemu, yu molko kondowi nindeio. ⁶ Enonga kongono enge nimbe tenderimu ambo Maria molko kondowi nindeio. ⁷ Nanga Juda iye Andronikus kinye Junias talo, na kinye peya ka ulkena perimulu, aku iye talo molko kondalio nindeio. Jisasini nanga kongono tendepaio nimbe lipe mundurumu iyemani pali aku iye talo teko kondorombele iye penga talo nimele. Na Kraistinga iyemu oi naa molambo elo Kraistinga iye talo moloringili. ⁸ Ampliatus yu Awilimunga iyemu moromomunga yu konopu mondoro iye molko kondowi nindeio. ⁹ Lino Kraistinga kongono peya tere-molo iye Urbanus kinye nanga kanopa lili konopu mondoro iye Stakis kinye molko kondalio nindeio. ¹⁰ Apeles, Kraistinga iyemu molorumumunga mindili norumu nalo Kraist tiye naa kolopa enge nimbe ambolorumumunga yu kanoko kapi nimele, aku iyemu molko kondowi nindeio. Aristobulusinga ulkena peremele imboma molko kondaio nindeio. ¹¹ Nanga Juda iye Herodion molko kondowi nindeio. Narsisinga ulkena peremele imbomanga mare Awilimunga imbo moromelema molko kondaio nindeio. ¹² Awilimunga kongono enge ningo tenderingili ambo Tiripina kinye Tiriposa talo molko kondalio nindeio. Nanga konopu mondoro kanopa lili ambo Persis, Awilimunga kongono enge nimbe tenderemo ambo tela, akumu molko kondowi nindeio. ¹³ Awilimunga iye paa penga Rufus kinye yunge anumu kinye molko kondalio nindeio. Aku ambomuni nanga anumu mele molopa na nokoromola. ¹⁴ Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas kame, enonga angenali eno kinye peya moromele iyema kinye eno molko kondaio nindeio. ¹⁵ Filologus kame Julia kame Nereus kame yunge kemulu kame Olimpas kame Gotenga imbo eno kinye peya moromele imboma pali molko kondaio nindeio. ¹⁶ Lino pali Kraistinga imboma ningo nendo yando imboma kangulko molko kondaio neio. Kraistinga imbo talapemani pali eno molko kondaio ningo mundurumele.

Imbo mareni Kraistinga imbo talapemu

tungu mengu tindiringimunga ungumu

¹⁷ Ungu te kamukumu nemboi. Ango kame, nani eno enge nimbolio nimboindo, Imbo marenii Kraistinga imbo talapemu tungu mengu tiko, oi mane tiringi pilko ltingi unguma naa pilengei ningo ungu lupe lupema ningo tirimelemunga Kraistinga imboma pilkolio, Kraistinga ungumu oi pimele mele kelko pilko tundo teko kenjinge kani aku imboma kane kane molaio. Aku imboma kinye nondoko tendekuna popo tiko naa molangei. ¹⁸ Aku imbomani linonga Awili Kraistinga kongonomu naa tenderemele kani eno kinye tendekuna naa molangei. Enonga kangindo uluma kau konopu mondoko teremele. Imbomani eno paimbo nimele ningo pilengei ningo kolo toko ungu penga mare nimolo ningo kondi toromele aku unguma Kraistinga imbo marenii, paimbo ungu mare kau ningolio pilko moke naa teremele imboma ningo embambo tirimele. ¹⁹ Enoni Awili Kraistinga unguma tenge tirimele ulumu imbomani pali pimelemunga na eno kinye tonoo awilimu kolopo moro, nalo eno ulu pengama paa pilko kondangei. Ulu kerima pali tiye kolko naa liko manjengei konopu lteo.

²⁰ Molko kondoko konopu ame topili molangei nimo Goteni nondopa kuro-manga nomi Satan kimboni kambulengei nimbelo. Goteni Awili Jisas kinye konopu noirimo ulumu eno kinye pepili.

Imbo marenii Rom imbomando molko kondaio ningi unguma

²¹ Na kinye kongono tapu topo terem-bolo iye Timotini eno molko kondaio nimbe mundurumo. Nanga Juda iye Lusius kame Jeson kame Sosipater kame akumani kape eno molko kondaio ningo mundurumelela.

²² Na Tertius, Poloni nimo mele pilipo i pipiamu tondoro iyemuni Awilimunga iyemula molopolio eno molko kondaio nimbo munduro.

²³ Na Pol kinye Kraistinga imbo talape ya moromelema kinye yunge ulkena peya peamili waio nimbe nokoromo iye Gaiusini eno molko kondaio nimbe mundurumo. Ya ulke kombu awili Korin kou mone kinye kombumunga

kongonoma kinye nokoromo iye Erastus kinye linonga angenu Kwartus kinye eloni eno molko kondaio nimbele. ²⁴ Goteni Awili Jisas kinye konopu noirimo ulumu eno pali kinye pepili. I paa.

Gotenga imbi lipe ola munduli ungumu

²⁵⁻²⁷ Kinye linoni Gotenga imbi waliwal-ima lipo ola mundemili. Na ungu tukume nimbo tiro ulumuni tepa Jisas Kraistindo nimbo tirimolo ulumuni kape tepa Goteni eno konopu manda enge tindimbelo. I ungu tukumemu oi lopeke tepa perimu ungumu. Aku ungumu poinye paa awini Goteni oi nimbe para naa tirimu nalo kinye moro topa lino pilemili nimbelie nimbe para tirimo. Molopa Kau Puli Goteni mai kombuna imbo talapemani pali i ungumu yunge paimbo ungu tukumemu ningo ipuki tiko kano ungumu pilko liko tenge tiko lombilengei nimbe yuni yunge profet iyemando moro topili ningo para tieio nimu. Aku wali aku ungu ningo tiringi iyemani imboma paa pilengei ningo enonga bukumanga tukundo aku ungu tukumemu wendo ombalo mele ningo tiko buk toringina peremo. Jisas Kraistini linonga nimbe tenderimumunga Gote yu kau lipe manjili peremo iyemu, yunge imbi kamukumu ola molopa kau pupili. I paa.

**Poloni Korin Imboma Oi
Kumbe Lepa Pipia Topa
Tirimu Ungumu
1 Korin
I Ungu Torumumunga
Ungu Pulu Mare**

Korin kombuna imbomani melema topo toko yoko liko andoko molkolio wali ulu pulu kerima teliko teliko puringi. Kombu akuna imbomare bolkena mele Jisas ipuki tiringi akumando Poloni ungu mane tipe enonga teringi uluma nimbe amenge tepalie i ungumu topa panjirimu. Aku ulu tepalie wali Jisasinga kongono lipe mundurumu aposel iye tenga konopu peremo mele lipe ondorumu. Ungu enge nili mare i tepa: Mini Kake Teli tirimu ulu mare (Sapta 12, 14 pali). Konopu mondoli ulu paimbomu (Sapa 13 pali). Imboma kolkolio makilinge mele (Sapta 15 pali).

Goteni nu nimbe amenge teli unguma paa pileni nipili!

¹ Na Pol, Jisas Kraistinga kongonomu tendamboi konopu lepalie Goteni na kanopa lipelie tipe mundurumu. Na kinye linonga Kristen imbo ango Sostenes kinye molopolio nani i pipiamu topolio eno moromelendo tipo munduro.

² Korin kombu awili akuna Gotenga ungumu pilko Jisas ipuki tiko nombeya teko moromele imbo akuma Goteni yunge imbo kake telima molangei nimbe kanopa ltimumando i pipiamu tipo munduro. Eno mele moromele linonga Awili Jisas kapi ningo imbi leko kombu malio moromele imbo akuma kape Goteni kanopa ltimu. Awili Jisas yu imbo kanomanga kape linonga kape iye kamako moromo.

³ Gote kinye linonga Iye Awili Jisas Kraist taloni kondo kolkolio eno teko ame tondangili taka ningo molangei nimbolio konge nio.

Poloni Gotendo paa tereno nimu

⁴ Eno Jisas Kraistinga imboma moromele kani Goteni eno konopu mondopa mane ungu tirimuna nani Gotendo

waliwalima paa tereno nio. ⁵⁻⁶ Lino Jisas Kraistinga terimu temanemu nimbo tirimulu unguma paa ipuki tiko ingi ningo amboloringimunga Goteni mane ungu pali enondo tirimu. Kraistinga imboma moromelemunga eno Goteni tirimu mele ambolkolio uluma pali manda tenge. Gotenga ungumu ningolio wali ningo kondoromele kinye yunge unguma paa liko manjirimele. ⁷ Aku teko molkolio eno Linonga Iye Awili Jisas Kraist altopa yando mona ombalo waimu nokoko molkolio wali Mini Kake Telimunga tirimo uluma te eno kinye naa ponjirimo. ⁸ Goteni eno tepa enge tipe mondbalona enoni enge ningo mololiko pungo eno kolongei wali kape yunge imboma molonge. Akumunga linonga Iye Awili Jisas Kraistini imboma moke tembai yando ombalo wai akuna eno imbo toya toloma molonge. ⁹ Goteni eno yunge marenu Jisas Kraist yu linonga Iye Awili kinye kopu teko molangei nimbe kanopa wendo ltimu. Oi Nanga imboma nokopo kondomboi nimu ungumu ara tipelie eno nokopa kondombalo.

Korin Kristen imboma lapu lupe lupe ningo moloringi

¹⁰ Nanga Kristen imbo ango kame, enoni lapu lupe kumbe teko enongano molamili ningei mele aku ulu paa naa teaio nimbolio Awili Jisas Kraistinga imbina kimbo mundupolio niowa. Nalo konopu tendekuna pupili Jisas i tepo lombilemili ningo molaio. ¹¹ Ambo Kloenga ulkena molkolio oringi imbomareni nando ningo tiko ningei eno nanga Kristen imbo ango kame enonga nendo yando ungu mele nale terelemele ningo ningimunga na i ungumu eno nimbo tiro. ¹² Eno ungu mele nale i teko teringi ningi. Imbo mareni lino Polonga imboma moromolo ningi. Mareni lino Apolosinga imboma moromolo ningi. Mareni lino Pitanga imboma moromolo ningi. Mareni lino Kraistinga imboma moromolo ningi. I ungumunga ningolio eno ungu mele nale teringi.

¹³ Nalo Kraistini yunge imboma lupe lupe mokemake leko naa molaio nimo kani akupe ambele ulu mare terelemeleya? Kraist yunge lapuna tukundo imboma da

teko ungu mele nale naa teremele. Na Pol enonga nimbo unjo poloheyana kondoruna teremeleya? Molo nanga imbina eno no ltingiya? ¹⁴ Aku molo. Nani iye talo kau no ltindiru. Krispus kinye Gaius talo akumu lipo manjiro. We imbo te molo. Eno imbo awini no naa ltindirumunga na Gotendo paa tereno nio. ¹⁵ Aku niomu imbo marenii lino Polonga imbina no lipo nanga imboma moromolo ungumu paa naa ningei. ¹⁶ A! Kinye altopo lipo manjiro karolo iye Stefanasinga lapumu no ltindiru. Imbo te lupe no ltindirunje aku maa toromo. ¹⁷ Kraistini na imbo no ltindipuwi ungu naa nimu kani nani imbo awini no naa ltindiro. Nalo yunge ungu penga nimbe mundulimu pungo imbomando temane toko tindipuwi nimu. Aku tepolio wali nani imbo imbomanga lipe manjilimu ambolopolio ungu nimbo naa tiro. Aku molo. Ne imbo liko manjilimani nimele mele aku tepo nilkanje aku Kraist unjo poloheyana kolorumu ulumu darenga mainye pulka.

Kraist lipo manjipolio wali Gotenga engemu kinye yunge lipe manjilimu kanopo imbi tirimolo. ¹⁸ Aku Kraist unjo poloheyana kolorumu ulumu pilkolio tipe kombuna pungei imbomani aku ungu keke lepore ningo konopu ltemele. Nalo lino Goteni tepa wendo limbei imbomani i ungumu Gotenga enge nilimu teremo nimbo lipo manjirimolo. ¹⁹ Nalo Goteni yunge bukuna ungu te nimbei.

Eno mongo angimo konopu ltemele aku imboma nani enonga konopuma manda tepo keka tindimbo. Paa liko manjirimele imbomanga lipe manjilimu tepo bembo timbo, (*Ais 29:14*)
nimu.

²⁰ Akumunga eno imbo lipo manjirimolo konopu ltemele imboma, kinye Gotenga terimu uluma eno te imbomani liko manjirimeleya? Mosesinga mane ungu bukuna peremo unguma lipo manjirimolo konopu ltemele imboma, kinye Kraist kolorumu ulumu eno te imbomani liko manjirimeleya? Eno ungu akuromele kano imboma, kinye Gotenga ungumu eno te imbomani manda akungeya? Goteni

mai kombu paa lakoko liko manjirimele imbo palinga lipe manjilimu topa maindo mundurumu. ²¹ Kano imbomanga konopu ltemelema topa maindo mundupelie, Goteni mai kombu imbomani yu naa liko manjiringi ulu kanopalie linoni imboma Jisas omba kolopa makilerimu nimbo tirimolo ungumundo imbomareni ungu keke lepore ningi kano ungumu pilko ipuki tirimele imboma tepo koinjo limboi nimbe konopu lerimu. ²² Aku ungu keke lepo nimele Juda imbomani lino ulu wengendeli te kanopolio imbo te ipuki timolo konopu ltemele. Aku tepa mele kala Grik imbomani iye lipe manjilimu kau ipuki timolo konopu ltemele. ²³ Nalo lino kongono lipe munduli iye aposelemanii Jisas enonga nimbe ulu kerii teremelemunga unjo poloheyana kondorumu ningo ipuki teio nimolo. Aku ungu pilkolio Juda imbomareni ne ungu kolo mare lepamo ningo ipuki naa tirimele. Aku tepa mele kala Juda imbomanga imbo lupemani ne ungumu keke lepo toli te ningo liko manjirimele. ²⁴ Nalo Goteni Jisas ipuki tieio nimu ungumu pilkolio Juda imboma kape Grik imboma kape Kraist ipuki tikolio wali Gotenga engemu kinye yunge lipe manjilimu kanoko imbi tirimele. ²⁵ Mai kombu imbomani Gotenga ungu imu konopu keke lepomu nimele nalo konopu keke lepo nimele ungu akumuni Goteni imbo palinga lipe manjilimu pange tenderimu. Aku tendeku ungumundo mai kombu imbo marenii Gotenga ulu tamba nilimu nimele nalo tamba nili ulu akumuni Goteni mai kombu imbo palinga engema topa maindo mundurumu.

²⁶ I tendeku ungumundo ungu te nimboi. Goteni eno Kristen molangei nimbe kanopa ltimu wali moloringi mele liko manjeio. Aku wali mai kombu imbomani i paa mongo angimo imbomu nimele ungumu eno pokorendo kau aku teko ningi. Aku tepala imbo muli muli pokoraye pokore enge ningo kombu meringima kau tukundo oringi. Aku tepa eno lapu imbi mololimunga pokore kau tukundo oringi kanomu. ²⁷ Kano tepala Goteni imbo konopundo keke lepo toromo

ningima Jisas ipuki tieio nimbe kanopa lipelie imbo muni kondoromele imboma aku terimu ulumuni tepa mai kondorumu. I mai kombuna mainye ltemo uluma tekolio imbo galapunena mololima Goteni Jisas ipuki tieio nimbe kanopa ltimu. Aku terimu ulumuni imbo kombu meko ungu ningo tiringima tepa mai kondorumu. ²⁸ Goteni imbo koropa nolima kinye imbi naa mololima kinye imbo beambo nilima kinye Jisas ipuki tieio nimbe kanopa lipe tepa ltimu. Aku terimu ulumuni imbo imbi mololima tepa mai kondorumu. ²⁹ I ulu terimupe yunge kumbekerena imbo te yu muli muli kelkele naa topili nimbelie terimu. ³⁰ Goteni eno Jisas Kraist kinye meme tendeku mele molangei nimu. Lino Gotenga uluma lipo manjirimolomape Goteni Jisas yu pulu iyemu molopili nimu. Aku tepalie, Jisas terimu ulumuni Goteni lino yunge imbo toya tolima nimbe, lino tepa kake tendepa, lino kolopa tukundo ltimu. ³¹ Akumunga, Gotenga bukuna ungu te peremo mele teaio! Akuna i tepa nimbe,
Imbo te nunge tereno ulumu tono koloni
lemope Awilimuni nundo teremo
ulu akumunga tono kolowi,
nimbe peremo. (Jer 9:24)

2

Mai kombu imbomanga lipe manjilimu tiye kolopalie Mini Kake Telimuni enge tirimu mele Poloni Jisasinga temane topa Gotenga ungumu nimbe tirimu

¹ Kristen imbo ango kame, nani eno ombo ungu niu wali mai kombu iye lipe manjilimu none naa tepo ungu mongo tiperipe enge nilimare tuku naa panjipo Gotenga ungumu nimbo tiru kano. ² Nalo Jisas Kraist moromo mele kinye unjo polopeyana kolorumu mele kau konopu lepolio eno ungu nimbo tiru. ³ Oi na ombo ungu nimbo tiru kano wali taka lipo kolo pipili kololipo pungu pungu nilipo oru. ⁴⁻⁵ Kombu pulu imbomanga lipe manjilimu enoni pilko ipuki tingei ungu naa nimbolio nani iye lipe manjilimu none tepo ungu mongo tiperipe mare nimbolio imbomanga konopuma

kundumboi nimbo nanga nio unguma kape nimboi tero uluma kape aku tepo naa niu. Nalo Gotenga ulu enge nili terimumu liko manjikelio eno Jisas paa ipuki tiengei nimbolio Mini Kake Teli enge tirimumuni eno Gotenga unguma nimbo tiru.

*Mini Kake Telimuni Kristen imbo-
mando liko manjengei nimbe enge tirimuna
Gotenga unguma liko manjirimele*

⁶ Nalo lino Gotenga kongono tendere-
molo imbomani Gotenga ungumu pilko
Kristen imbo tukume moromelemendo
lipe manjili ungu enge nilima nimbo
tirimolo. Aku nimbo tirimolo ungumu i
mai kombu liko manjirimele mele, molo.
Kano ungumu iye awili tipe kombuna
pungeimani liko manjirimele mele kape,
molo. ⁷ Nalo lino Gotenga lipe manjili
ungumu nimbo tirimolo. Aku ungu
imbomani oi naa liko manjirimele nalo oi
mulu mai talo naa teli wali Goteni imboma
pilko ipuki tiko yu kinye mulu kombuna
molangei nimbe ungu akumu konopu lipe
manjipelie konopu lipe mundupe terimu.
⁸ I kombu meremele iye awili teni i ungu
naa lipe manjirimo. Liko manjilimalanje
mulu kombumunga Iye Awilimu unjo
polopeyana toko naa kondolemala. ⁹ Nalo
ungu te peremo mele linoni i tepo lipo
manjirimolo. Peremo ungumu i tepa,
Goteni yu konopu mondoromele imbo-
manga nimbe tumbi tipe noirimu
mele, imbo teni naa kanopa naa
pilipe yunge konopuna wendo naa
orumu, (Ais 64:4)

nimu. ¹⁰ Nalo Mini Kake Telimu ulu ter-
emomuni Goteni aku uluma linondo tepa
mona ltenderimu. Aku ambe telka, Mini
Kake Telimuni uluma pali kanopa imbi
tirimo. Paimbo, Gotenga konopu tukundo
mandopa ltemo uluma kape lipe manjir-
imo.

¹¹ I nio ungumunga ungu te manda lepo
nimboi. Imbo tenga konopu ltemoma
imbo teni manda naa lipe manjimbelo.
Yu yunu i konopu lteo nimbe lipe manjir-
imo. Aku mele Gotenga konopu ltemoma
imbo teni manda naa lipe manjimbelo,
nalo Gotenga konopu ltemoma Mini Kake
Telimuni kau lipe manjirimo. ¹² I mai kom-
buna moromele kuro kerimanga konopu

naa ltimulu. Aku molo. Goteni tipe kalopa tirimu ungu manema lipo manjemili nimbolio Gotenga Mini Kake Telimu tukundo ltimulu. ¹³ Goteni tipe kalopa tirimu ungu manemanga imbomando ungu nimbo tirimolo. Mai kombu imbomani ungu mane tirimele unguma lipolio aku tepo Gotenga ungumu mane naa tirimolo nalo Mini Kake Telimuni lino mane tirimo unguma lipo Gotenga Minimu liko manjirimele imbomando aku tepo ungu mane tirimolo. ¹⁴ Aku unguma Mini Kake Telimu imboma liko manjengei nimbe taporomomu nalo imbo te Gotenga Mini Kake Telimu naa lipe manjirimo manda naa tapombalo. Aku naa taporomomunga imbo teni Mini Kake Telimuni tirimu ungu manemando i ungu keke lepo toli ungu mare naa pilimboi nimbeliemuni naa lipe manjirimo. ¹⁵ Mini Kake Telimu moromo imbo teni unguma pali pilipe moke tepa kinye uluma pali kanopa imbi tipe kinye aku ulu talo manda teremo. Nalo mai kombu imboreni imbo akumuni teremo uluma kanopa imbi manda naa timbelo. ¹⁶ Gotenga ungumu i tepa nimo, Imbo narini Awilimunga konopu ltemoma liko manjinio. Akumunga nu narini Awilimu mane tinio. *(Ais 40:13)* Nalo Kraistinga konopumu lino Kristen imboma kinye peremo.

3

Gotenga kongono iye te imbi naa lieio. Imbo akuma kongono imboma kau moromele nalo Gote enonga Awili moromomunga wale pakaio

¹ Nanga Kristen imbo ango kame, oi ungu mane tiru wali Gotenga Minimuni tope tirimuna enge ningo moromelemando ungu nimbo tiro mele enondo aku tepo naa niu. Nalo mai kombu imboma none teko bakulu walo mele moromelemando ungu mane tiro mele enoni imbo kokele tukundo oli none teremelemando aku tepo ungu mane tiru. ² Aku wali nanga niu ungumupe bakulu ame tirimele mele unana lelimu niu kano. Eno langi enge nilimu nowi mele imbo yuma naa moloringi kanomunga imbo yumani langi enge nilima noromele

mele aku tepo ungumu naa niu kano. Paimbo, kinye kape eno kano teko moromele. ³ Enoni mai kombu imbomanga teremele ulu puluma ambe telka oi tiye naa koloringiya? Imbo marenga melema kanokolio yokoli koromele. Imbo mare kinye, we ungu karaye teremele. Aku uluma teremelemuni eno mai kombu imbomare ltemo nimele. ⁴ Imbo teni na Polonga imbomu moro nimo wali teni na Apolosinga imbomu moro nimola, akupe mai kombu imbomanga teangei uluma enoni teremele.

⁵ Liko manjengei, Apolos yu iye imbi mololi te molo. Na Pol kape iye imbi mololi te molo. Iltope yu mele mele Jisasini tendalio nimu kongonomu tenderembolo. Oi aku kongono tenderimbulu wali enoni Gotenga unguma pilko Jisas ipuki tiringi kano. ⁶ Nani kiyendo ungu mane tirumu, kere imbore mele panjiru wali enoni ipuki tiringi. Altopa Apolosini eno ungu nimbe tirimu aku ulumupe kere imboma akopili nimbe no mele tirimu. Nalo eno akoko awili leko Gotenga imboma moromelemunga pulu aku Gote yu. ⁷ Akumunga iye kere imbo panjirimure kape, pulu iye molo. No tirimu iyere kape, pulu iye molo. Nalo Pulu Iyemu Gote yunu wendo opili nimumunga, yu pulu. ⁸ Kongono iye langi imbo panjirimomu kinye kongono iye no tirimomu taloni konopu tendekuna pupili elo Goteni tirimu kongonomu wambo tepo kondambili ningo konopu ltembele. Kongono pulu pololi iye tenga kongono teremomu kanopalie Goteni aku tepa pundu tombalo. No tirimumunga kape aku tepala pundu tombalo. ⁹ Na kinye Apolos kinye ilto Gotenga kongono iye talo. Kongono tendeku iye talo tepo morombolo. Eno Gotenga poinye mele.

Poloni Gotenga kongono iyemani anane leko kongono wamongo teko kondaio nimu

Eno Gotenga ulke takoromo melema. ¹⁰ Goteni na konopu mondopa enge tipelie kongono tendepuwi nimumuni nani pulipo melema tumbirumbi tipo ulke timu lipo poloru aku tepa enondo oi kiyendo Jiasinga temane topo tiru. Aku teru kinye iye teni altopa ulke takoromo. Kinye ulke takoromele imbomani ungu

mane tirimelema anane leko kongono wamongo teko kondangei. ¹¹ Aku ambe telka, Goteni Jisas Kraist yunge ulkemunga timu molopili nimumunga imbo teni timu kanomu naa molopili nimbe koinjo te lupe manda naa kolo wangombalo. ¹² Gotenga timu poromo kinye imbomareni ulke takoko kou goloni au tirimele. Mareni takoko kou silvani au tirimele. Mareni aku tekola kou mone olando puli kou tondolomani au tirimele. Nalo imbo mareni Gotenga timu poromona unjomani ulke takoromele. Mareni kambeni ulke takoromele. Aku tekola mareni erani takoromele. ¹³ Peyalime waimu wendo ombalo wali Goteni yunge kongono imbomani teringi mele apurumbelo. Peyalime waimu kombu mele tangombalo. Aku wali Gotenga kongono imboma teringi mele penana lembalo. Aku wendo ombalo mele i tepa, peyalime waina Goteni yunge imboma teringi kongono akuma tipeni nopili nimbelie, pele apurumbelo. ¹⁴ Ulke te tipeni naa nomo lemo Goteni aku ulke takorumu imbomu ki wamombalo. ¹⁵ Nalo ulke te tipeni nomo lemo aku ulke takorumu imbomunga kimu we topa kalorumu. Gotenga kongono imbore koinjo molopa pumbelo nalo yu imbo mongomu molombalo.

Gotenga imboma kimbo opa tendembalo imbore Goteni bembo timbelo

¹⁶ Eno Gotenga ulke wengendelimu. Eno paa Gote yunge imboma mendepolo. Enonga konopundo tukundo Mini Kake Telimu omba moromo. I kanomu naa liko manjirimeleya? ¹⁷ Eno Gotenga ulke wengendelimu Goteni yunge mendepolo nimo. Akumunga imbo teni aku ulkemu tepa kimbo opa tendemo lemo aku tembalo imbomu Goteni yu kape bembo timbelo.

Poloni imbo te paa lipe manjirimo nimbolio aku imbomu wale naa pakamili nimu

¹⁸ Eno enongano kili tingei kani aku ulu keleaio. Mai kombu imbomani imbo pupu i tepamu paa lipe manjirimo nimele akumunga eno imbo teni aku imbomanga te yu konopu lemo lemo oi mai kombu imbomani imbo keke lepo toli te konopu ltemelemu none tembalo. Aku mai kombu ulu pulumu tiye kolopalie imbomu yu

Gotenga imbo lipe manjilimu apuwe lembalo. ¹⁹ Ambe temona, mai kombuna moromele imbomani i uluma paa lipo manjirimolo konopu ltemelemundo Goteni naa liko manjikolio konopu keke lepo tolima moromele nimo. Akumundo, Gotenga bukuna peremo ungumu i tepa,

Imbo pupumuni imbore lope ltendero nimbe teremo nalo Goteni aku imbo pupumundo yuni ulte teli none tepalie po ka yunu lipe nomina merekondo mundurumo, (*Jop 5:13*)

nimo. ²⁰ Ungu te i tepa kala,

Mai kombu lipe manjili imbomani ulte temolo konopu ltemele ulumu Goteni aku tepa ulumu lope naa tendembalo nimo. (*Sng 94:11*)

²¹ Ungu i nio kani imbo te paa lipo manjiro nimo lemo wale naa pakaio. Aku ambe telka, Goteni melema pali eno tapopili nimbe tirimo. ²² Eno tapangei nimbe Goteni eno Pol kinye Apolos kinye Pita kinye i mai kombuna ltemo melema kinye koinjo mololi ulumu kinye kololi ulumu kinye i wai ltemoma kinye altopa wendo ombalo melema kinye tirimo. Akuma pali enonga. ²³ Eno Kraistinga imboma mendepolo moromele. Kraist yu Gotenga malo.

4

Goteni yunu kau yunge kongono teremele imboma moke teremo

¹ Lino Kraistinga kongono tendere-moloma kinye Gotenga oi penana naa nili unguma imbomando nimbo tipemili nimu tapu imbo moromoloma aku lino imbomani liko manjikolio imbi tiengei.

² Kano tepa, kongono imbo teni kongono tirimu imbomunga unguma tenge tipe pilipelie kongono tepa kondopili. ³ Enoni molo kot pimele imbomareni na moke tenge lemo aku konopure naa lembo.

Paimbo i ulu keru ltemo, i ulu penga ltemo nimbolio ungumuni aku tepa nanga tero uluma naa apururo. ⁴ Ulu keru te naa tero konopu lteo nalo aku konopu lteomunga na iye tumbi nilimu molo. Awilimuni kau nanga tero uluma pali kanopa imbi tipelie manda apurumbelo. ⁵ Akumunga kot waimu oi naa oli kani Gotenga kongono iyema Awilimuni peyalime waina kot

pilimbelo ningo oi nokoko molaio. Aku wali teko alu toli uluma wendo lipe penana noimbelo. Imbomanga konopu leko pange tenderemelema kape mona lepili nimbe moro tondombalo. Aku wali Goteni imboma pali moke tepalie yu mele mele nimbe enonga teringi ulumanga i penga ltemo, i keru ltemo nimbelie pundu tombalo.

Korin imbomani iye aposelema iye kerima, eno paa konopu leringi

⁶ Nanga Kristen imbo ango kame, eno liko manjengei nimbolio Apolos ilto manda lepo nindu kanomu. Aku ungumu liko manjikolio wali, enoni Gotenga bukuna peremo ungu tenge tiko molaio aku nimolo ungumunga ungu pulu liko manjeio. Aku tekolio, imbo marenin na Polonga imbomu moro, na Apolosinga imbomu moro ungu kanomu naa ningolio imbo te wale naa pakangei. ⁷ Nalo kinye eno imbo kamakomape none teremele. Ulu penga teremelema pali akupe eno Goteni enge tirimu. Nalo aku tepa tirimunga ambe temona enonganoni iye awili none teremeleaya?

⁸ Enoni Gotenga uluma pali lipo pora timolo konopu ltemele. Eno paa imbo kamakomape konopu ltemele. Apa! Lino iye aposelemanin maindo moromolo nalo eno paa imbo kamako kingimape konopu ltemele. Eno paa aku teko molemalanje lino kape aku tepala eno kinye molemala. ⁹ Nalo aku tepo naa moromolo. Opa pule imboma ambolko likolio toko kondongei ka moko tokolio meko ongo purumele wali peyalime ongo purumelemendo imbomani kanokolio ningei neya poko peyalime kolonge ltemo nimele. Lino kongono tipe munduli iye aposelema kano tepa mele konopu lteo. Imbo palima kinye enselemanin ambele ulumu lino kinye wendo oromonje ningo kandomele. ¹⁰ Kraistinga kongonomu tenderemolomungape imbomani lino konopu keke lepo tolima nalo eno paa lipo manjirimolo konopu ltemele. Aku tepala lino enge naa peremo nalo eno paa enge peremo konopu ltemele. Eno imbomani wale pakoromele nalo lino kinye ulu te teremele. ¹¹ Koro

oi kongono pulu mondopo tepo mololipo orumulu mele ombo kinye lino waliwali koromolo engele we kolopo nomi kapu lepili andoromolo. Wale pakoli mele lumbiyema pakopo andoromolo. Imbomani lino larauwe toko nendo yando mundurumele. Linonga kamukumu ulke kombu te naa ltemo. ¹² Linonga ki taloni kongono tepolio kele toromolo. Imbo marenin lino ungu taka tondoromele nalo linonipe Goteni eno tapopili nimbo konge tenderemolo. Imbomarenin lino mindili liko tirimele wali pundu naa topolio umbuni we meremolo. ¹³ Imbomani linonga ungu umbulkondo nindirimele nalo linonin imbo akumanga ungu pengama imbo wemando anjo nindirimolo. Mai kombu imbomani lino karomele wali, gai ina aiku melema apuwe ltendeko toko lteamilin ningo teremele. Oi kape kinye kape lino aku tepo moromolo.

Korin imboma Pol yuni terimu uluma teangei konopu lerimu

¹⁴ Pipiana i topo tiro ungumape eno tepo mai kondomboi naa tero nalo eno nanga bakulu konopu mondoli mele ltemona i unguma mane liko pilengei nimbolio nio.

¹⁵ Imbo 10,000 aku imbo pulumuni eno Kraist kopu teko molangei ningo tapu telemalanje kape, enonga lapa iye tendekumu na kau moro. Oi Jisasinga temane topo tiru ungumu pilko ipuki teringi wali nani eno Jisas Kraist kinye kopu teko molangei nimbo meru. ¹⁶ Aku tepo lapa mele moromunga Kraist lombilimboi tero uluma kanokolio wamongo lombilko teko kondaio. ¹⁷ Enoni aku ulu teangei nimbolio nani eno moromelendo Timoti tipo mundumboi tero. Eno nanga bakuluma moromele mele aku tepala yu nanga konopu mondoli ungulumu. Goteni kongono tewi nimo mele yu paa tenge tipe teremo. Ombalo wali, nani Kraist Jisas lombilipo tero uluma pali enondo altopala konopu makinjipe nimbe tili tili lembalo. Jisas ipuki tirimele imbo kombu malio moromelemendo ungu mane tiro mele aku tepala nimbe timbelo.

¹⁸ Eno imbo marenin Pol nondopa naa ombalo konopu lekolio eno toko mongo

ltimele. ¹⁹ Nalo na Awilimuni puwi nimo lemo aku eno moromelendo paa wali-tikale ombo. Ombo wali imbo toko mungo ltimele akumani ungu nimele uluma naa kanamboi nalo eno kinye Mini Kake Teli tirimo enge te peremonje manda manjipo kanomboindo ombo. ²⁰ Aku ambe telka, imbo awinini ungu nimele nalo Goteni imbo tenga iye nomi king molopa nokomo lemo yunge engemu aku imbomu kinye peremo. ²¹ Eno imbo topa mungo lil-ima na ombo wali mapure langopo mepo wambo konopu ltemeleya? Molo eno kondo kolopolio taka lipo wambo konopu ltemeleya? Aku ungu mu welea kondo ningo neio.

5

Ambiye wapu langi noli iye te makoroko wendo mundeio Poloni nimbe tirimu

¹ Enonga imunana ulu paa keru wendo oromo ungu mu pileru. Gotenga ungu mu naa pilko wendo moromele imbomani kape aku ulu naa teremele. Ulu kerimupe iye teni yunge kandi lapanga omenu ambomu mangopa ltimu. ² Eno paa moromolo nimele kano imboma kani kinye ambe telka i ulumu oi ningo amenge naa tengeya? I teremele ulumunga alaye mai naa kololi. Aku ulu teremo iyemu eno kinye kopu tepa naa molopili ningo makoroko wendo mundeio! ³ Paimbo eno moromele kombuna naa moro nalo Mini Kake Telimuni nanga konopundo omba tope tirimu wali eno lipe pinjirimuna oru. Aku tepo molopolio wali eno kinye paa kopu tepo molopolio mele ulu keru temo iyemu nanga konopumuni oi lipo manjipolio makoropo wendo mundemili nimbo moke tepo pora tindu. ⁴ Iye Awili Jisinga imbina nombeya tenge wali yunge engemu eno kinye pembalo. Aku wali Mini Kake Telimuni nanga konopundo omba tope tirimona eno kinye moro konopu lteo. ⁵ Aku wali linoni iye kanomunga kangu bembo tipili nimbolio Satan iye kerimunga kindo tiemili. Lino aku ulu temolo kinye Goteni yunge minimu peyalime waimunga tepa wendo limbelo.

Ulu keru teremele imboma kinye koniye naa leaio

⁶ Enoni paa moromolo nimele ungu mu aku keru nimele. I ungu te liko manjengei. Yis alaye koloni plawa undukanamu tepa akondoromo. ⁷ Pasova bret yis naa mundurumele mele molamili ningo yis oimu pali wendo liko lteaio. Linonga Pasova kongu sipsip mele Kraist toko kondoringimu Gotendo paa tereno nimbolio tirimulumunga lino yis naa munduli Pasova bret koinjo mele paa moromolo. ⁸ Akumunga mumindili kolopo imboma tepo kenjemili nimbolio ulu keru teremolo oi yis mele mu wendo lipo lteamili. Aku tepolio ungu paimbomu nemili, uluma ltemo mele teamili nimbolio yis naa munduli bret koinjo mele molopolio Gotenga imboma moromolo nimbolio Pasova ltemo uluma teringi mele tonu kolopo teamili.

⁹ Nani enondo pipia te oi topo tipolio ambiye wapu langi noli ulu keru teli imboma kinye koniye naa leaio niu kano. ¹⁰ Aku wali ambiye wapu langi noli ulu keru teko molko peremelema molo eno liemili ningo aie konopu lekolio wapu ltimelema molo mele tendo i gote ningolio kuro popo toromele aku ulu teremele mai kombu imboma kinye koniye naa leaio ungu aku tepo naa niu. Nalo aku tepa nilkanje, eno i mai kombuna kolangei wendo pulimala. ¹¹ Nalo kinye imbomaru kinye paa koniye naa leangei nimbo timboi. Imbomareni ambiye wapu langi noli ulu keru teliko purumele kinye mareni melema liemili ningo aie konopu ltemele kinye mareni i gote ningo melte kuro popo toromele kinye mareni umbulu taka ungu nindirimele kinye mareni no enge nili nongo loi ltemele kinye mareni melema wapu lingei lope ltenderemele. Nalo aku manga pupumuni teni nimbei na Jisinga imbomu moro nimo lemo imbo akumu enonga imbore konopu naa leaio. Aku tembalo imbomu kinye kere popo tiku naa naio.

¹²⁻¹³ Jisas ipuki naa tirimele imboma Goteni apurumbelo. Akumunga nani imbo akuma apurumbo, molo. Nalo Bukuna peremo ungu te i tepa,

Ulu pulu keru teli imbo te makoroko wendo mundeio. (Lo 17:7)
 Akumunga Kristen imbomani teremele aku ulu kerima enoni manda apuruko wendo mundeio.

6

Korin imbomani enongano kot teringi uluma Poloni nimbe amenge terimu

¹ Eno kinye mongo te peremo. Kristen imboma kot naa pileli konopu lekolio Jisas ipuki tirimo imbo te kinye ungu te peremo kani kot tendamili ningo Gote ipuki naa tili imbomani kot pilengei nemili ningolio ambe telka aku ungu nimeleya? ² Eno Gotenga yunge mendepolo nimo imbomani peyalime waina mai kombu imbomani teremele uluma pali apurungei ungumu komu tindingeya? Aku ulu awili manda tengge lemo nalo aku ambe telka pipili kolkolio ungu i peremoma kot naa pilemili ningeya? ³ Lino Jisas ipuki tirimolo imbomani Gotenga kongono enselemanu tenderingi uluma apurumolo ungumu kape komu tindingeya? Enselemanu teringi uluma manda apurumolo lemo i mai kombuna teremele uluma paa manda imbi tipo nimbo amenge temolo lepamo. ⁴ Akumunga ungu peremoma kot tendamili nilimalanje Kristen imbi mainye mololi teni kot pilipili ningo lilimala. ⁵ I nio ungumupe eno mai naa koromeleya? Eno paa moromolo ningo none teremele nalo enonga imunana Kristen imbo talonga ungu peremomu manda pilimbei imbo lipe manjili tendekure kape moromonje? ⁶ Eno paa. Nalo Kristen imbo angenu kinye ungu te peremo kani kot tendamili nimele ulumu ambele konopu lekolio Gotenga ungu ipuki naa tirimele imbomani kotena kanoko molangei enoni pipili naa teremona teremeleya?

⁷ Kristen imbo angenu te ulu alowa mare teremona kot tendamili nimele ulumuni eno paa maindo puringi. Nu imbo teni ulu kerire temomundo naa pundu tombo konopu lenio lemo Kraistinga litemo ulumu tereno. Imbo teni nunge melema wapu limbei kili timomundo naa pundu tombo konopu lenio lemope Kraistini nimo ulumu tereno. ⁸ Nalo enoni

Kraistini teaio nimo uluma naa teremele. Kristen imbo angenupilima kinye ulu keru mare kape teremele. Melema wapu lingeimunga kape kili tirimelela.

⁹ Ulu pulu keru teremele imbomani Gotenga mulu kombu naa punge kani liko manjeio. Eno enongano naa kili tieio. Ambiye wapu langi noromelema kape i Gote ningo mele te kuro popo toromelema kape omenupili umbulu tapu tekolio wapu langi noromelema kape iye angenu kinye ambiye angili ulu teremelema kape ¹⁰ wapu ltimele imboma kape liemili ningo eio konopu ltimele imboma kape no enge nili nongo loi leli imboma kape umbulkondo ungu nindirimele imboma kape kili tiko melema wapu ltimele imboma kape aku ulu teremele imboma Gotenga mulu kombu naa punge. ¹¹ Oipe eno imbomareni aku teko moloringi. Nalo Awili Jisas Kraist enonga nimbe kolorumunga Mini Kake Teli teremomuni Goteni eno kulumie tondopa yunge imbo kake telima mendepolo nimbelie yunge imbo toya tolima imbi tirimo.

Gotenga Mini Kake Telimupe linonga kangindo molopili nimbe tipe mundurumunga kangindo ulu toya tolima teamili

¹² Imbomareni uluma pali manda temolo nimele. Teko manda tengge nalo ulu mareni eno naa tapombalo. Uluma pali manda tero nalo ulu teni na nokombalo mele manda molo. ¹³ Imbomareni langi olomuni tirimolo wali olomuni ltime nimele nalo kere langimu kinye olomu talo Goteni purupili nimbelomunga purungele. Goteni enonga kangini ambiye wapu langi nongo keru keru ulu akuma teangei nimbelie naa tenderimu. Kangi terimumu yunge mendepolo nimbe terimu. Yuni imbomanga kangima yunge nimbe tepa ltime. ¹⁴ Awili Jisas kolopa ono kombuna perimu nalo Gotenga engemuni topa makinjirimu. Lino kape aku tepala topa makinjimbelo. ¹⁵ Enonga kangimu kinye Kraistinga kangimu talo Goteni lipe tendeku tirimu. Aku oi pilingi kano ungumape kinye naa liko manjimeleya? Nalo tendeku tirimo kangi kanomu apureli ambomu moromona

mepo pumboya? Aku manda molo!
¹⁶ Gotenga bukuna peremo ungu te i tepa kani liko manjeio! Ambo iye talo kang talonga tendeku tirimo nimbe peremo. Aku tepa, iye teni apureli ambomu mepa andomo lemo aku ambomu kinye kang tendeku timbelo. ¹⁷ Nalo imbo teni Gotenga imbomu molombo nimo wali Mini Kake Telimuni imbo akumu Kraist kinye tendeku tirimo.

¹⁸ Ambiye wapu langi noli ulu terelemu paa keleame! Imbo teni we ulu keru teremoma aku yunge kangimunga tawendo ltemo. Nalo ambiye wapu langi noromo imbo aku teremo ulumuni yunge kangimu tepa beambo tirimo. ¹⁹ Goteni Mini Kake Teli tirimumuni enonga tukundo omba moromo kani enonga kang Gotenga ulke wengendelimu kano ungumu oi pilkolio nalo kinye naa liko manjirimeleya? Eno enongano darenga we naa moromele. ²⁰ Yunge marenu Jisas enonga nindipe kolopili nimbelle tirimumuni Goteni eno yunge imbo mendepoloma molangei nimbe tepa ltimu. Akumunga kano ulu kerima tiye kolkolio kangimuni tereleme ulumuni Goteni teaio nimu ungu tenge tiko molko yunge imbi wale pakaio.

7

Ambo liko iye punge wali tembalo ungumu Poloni ungu mane tirimu

¹ Oi pipia toko tiko munduringina Kristen imbomani uluma ambe tepo temoloya ningo waliko pilingi. Aku ungumunga nimboi tero. Iye teni ambo naa limo lemo aku penga lembalo. ² Nalo andi kombu tukundo moromele imbomani eno andoko ambiye wapu langi noromelemunga aku ulu naa teangei kani ambo yu mele mele liko amboma iye yu mele mele paio. ³ Iyemunga kangimu ambomunga. Akumunga iyemuni kangimu lopeke naa tewi. Ambomunga kangimu iyemunga. Akumunga ambomuni kang naa kanopili ungu naa niwi. ⁴ Ambomuni yunge kang yunu kau naa nokoromo. Iyemuni kape waye nokorombe. Aku tepala iyemunga kangimu yunu kau naa nokoromo. Ambomu kinye waye nokorombe. ⁵ Eno

ambo iye talo molongele lemo elonga kang nendo yando mi naa talio. Nalo Gotendo enge nimbo konge nembili ningolio kang mi tambili ungumundo ee ningele lemo aku teko wali ponjilimunga kang mi manda talio. Aku ulu pora tingele kinye Satan iye kerimuni elonga konopuna enge naa peremona ambiye wapu langi nalo nimbe kondi topili ungu naa nipili ningolio eloni mi tongele ulumu akuna ongolio kelealio. ⁶ I ungumu pe paa Gotenga mane ungure molo. Eno tapopilimunga tenge kape teangei nimbolio nio. ⁷ Ambo naa lili iyemu aku tepo manda moro. Eno imbo palini aku teko imboma molongele lemo aku penga nalo Goteni imbo yu mele mele enge lupe lupe tirimu. Mare ambo iye talo tendekuna manda molangili enge te tirimu. Aku tepala mare imbo tendeku manda molopili enge te tirimu.

⁸ Kinye wenepo mololima kinye ambo waima kinye aku imbomando ungu te nimboi tero. Na moro mele molongele lemo aku molko kondoromele. ⁹ Nalo ambiye wapu langi naa namili ungu manda naa ninge lemo eno ambo liko iye punge. Aku ambe telka, ulu keru wendo naa opili ningo molko kondoromele.

¹⁰ Ambo iye ambiye ningo morombele talondo mane ungu te nimboi tero. Aku mane ungumu nanga mane ungure molo. Awilimunga mane ungumuni i tepa nimo ambomuni omena iyemu tiye naa kolowi. ¹¹ Tepa wendo pumo lemo omena iyemu tiye kolopa wendo pumbe molomo lemo ne kana ya kana naa tewi. Nunu manda naa molonio lemo aku omena kinye ningo amenge tekolio tukundo pungo molowi. Iyemuni kape yunge ambomu makoropa wendo naa mundupili.

¹² Ambiye talonga te Jisas ipuki tipelie molombalo nalo yunge omenu te Jisas ipuki naa timbelo aku teko moromele imbomando ungu te nimboi tero. I ungumu Awilimunga mane ungure molo. Jisas ipuki naa tili oi ltinu ambomuni nu kinye molomboi nimbe tai nimo lemo nu Kristen iye angenu teni ambo kanomu makoroko wendo naa munduwi. ¹³ Aku tepala, Jisas ipuki naa tili iye oi purunu iyemuni nu kinye molomboi nimbe tai nimo lemo

nu Kristen ambo angenu teni iye kanomu tiye naa kolowi. ¹⁴ Aku ambe telka omena iyemu nu kinye moromomunga yu Goteni yunge imbomu none tendepalie nokombalo. Aku tepala Kristen iyemunga omenu ambomu Jisas ipuki naa tirimomu Goteni aku ambomu yunge imbomu none tendepalie nokombalo. Aku ulu Goteni naa telkanje elonga bakuluma wendo imbomarenga bakuluma none telka. Nalo Goteni i teremo ulumuni elonga bakuluma yunge none tendembalo.

¹⁵ Nalo ambiye talonga teni ipuki naa tirimumuni te tiye kolopa pumbei temo lemo aku imbomu yunge pupili kani tiye kolowi. Goteni lino Kristen imboma aku tepa umbuni naa meko konopu ame topili molangei nimumunga ipuki naa tirimo imbomu yu pupili. ¹⁶ Ipuki tili ambomu nu nunge iyemu kinye molonio ulumuni yu Gotenga ungumu pilimbelonje aku ulumu nu naa liko manjirino. Aku tepala ipuki tili iyemu nu nunge ambomu kinye molonio ulumuni yu Gotenga ungumu pilimbelonje aku ulumu nu naa liko manjirino.

Goteni eno kanopa ltimu wali moloringi kano mele molaio

¹⁷ Aku ungumu ltemo nalo Goteni eno aku teko molko peangei konopu lepa tirimu mele molaio. Goteni oi eno kanopa ltimu wali enonga teringi ulu kanoma teko kau molko peaiola. Aku ungu Jisas ipuki tiko moromele imbo palimando nio. ¹⁸ Oi nu Juda imbo kangi pundu kopilimu molani wali Goteni nu kanopa ltimu lemo kangi pundu naa kopili imbo tawendore none naa tewi. Aku tepala nu kangi pundu naa kopili wendo imbomu molani wali Goteni nu kanopo ltimu lemo nunge kangi pundumu kopengei ningo Juda imbore none naa tewi. ¹⁹ Kangi pundu kopili ulu akumu ulu nerungere. Kangi naa kopili ulu aku kape ulu nerungere. Nalo Goteni teaio nimo unguma tenge tiko tenge lemo aku ulu tukumemu. ²⁰ Aku tepa mele eno oi molko peringina Goteni kanopa ltimu kano teko molko peaiola. ²¹ Eno kongono kendemande teremele imboma molangei wali Goteni eno kanopa ltimu lemo eno akumunga konopu umbuni

naa lieio. Nalo eno kongono kendemandemunga molangei wendo pungei ulu te mandakona lemo lemo aku ulu manda teaio. ²² Kongono kendemande teremele imboma kinye enonga kombu moromele imboma waye talo Gotenga imboma manda molonge mele i tepa, Kongono kendemande imbomu Goteni kanopa lipelie wali yunge imbomu nimbe konopu ltemo. Aku tepala imbo teni yunge kombuna we moromomu Goteni kanopa lipelie wali Kraistinga kongono tendembalo imbomu nimbe imbi tirimo. ²³ Goteni eno yunge marenu Jisasinga mememuni polo tepa lipelie eno yunge mendepolo. Aku ulu tirimumunga eno imbo iyemani kongono kendemande mele teko ulu kerima teaio nimele ungumu tenge naa tieio. ²⁴ Goteni eno taporomo wali oi eno molko peringina Goteni kanopa ltimu kano mele molko peaiola. Eno yu mele mele aku teko molangei Goteni tapombalo.

Ambo iye ningo naa mololi imbomando Poloni ungu mane tirimo

²⁵ Ambo iye ningo naa mololimando ungumu oi pipia toko tiringimunga nani i tepo nio. Goteni i ungumu nando ningo tiwi nimbe naa nimu nalo Goteni na paimbo toya topo molambo nimbe taporomo iyemuni i ungu mane tiromu pilengei. ²⁶ Kinye wai kerimu ltemo kani eno enonga moromele mele aku teko molongepe aku penga lepamo. ²⁷ Nu ambo te oi ltimu lemo kelko aku ambomu tiye kolamboi konopu naa lewi. Nu ambo naa lili wangono angilino lemo altopo ambo liemboi konopu naa lewi. ²⁸ Nalo nu ambo te linio lemo aku ulu aloware molo. Aku tepala ambo wenepo te iye pumo lemo aku ulu aloware molo. Nalo i wai keru ltemomunga ambo iye mololimani enonga lapumu kele tongeimunga umbuni pulumu lingei konopu lteo.

²⁹⁻³¹ Mai kombu ulu ltemoma pora nimbei teremo. Akumunga nanga Kristen imbo ango kame aku nio ungumunga pulumu i tepa. Kinye i wai ponjili moltomolona, eno ambo bakulu mololi iyemani ambo naa lili iye none teko Gotenga kongonomu enge ningo teaio. Umbuni meko

kola teko moromele imbomani aku ulumu tiye kolko enge ningo molaio. Tono kolko pende pende ningo moromele imbomani aku uluma kelkolio konopu toimbo topili ningo molaio. Melema polo teremele imbomani aku melema lepa tule pumbelo konopu naa leaio. I mai kombuna kou kongono teremele imbomani kou limolo konopu naa panjeio.

³² I mai kombu umbuni ltemomanga enoni ambe temolowa konopu awini naa leangei nimbolio unguma nio. Oi ambo naa lili Kristen iyemuni Awilimu konopu penga timbei Goteni tewi nimu uluma paa tembo konopu ltemo. ³³ Nalo ambo mololi iyemuni yunge ambo bakuluma kele toromo. Yunge omenuni konopu mondopili uluma andopa teremo. ³⁴ Aku iyemuni Gotenga kongono tembonje ambo bakuluma kele tombonje konopu talo ltemomuni yu topa tundurumona moromo. Aku uluma ambomani kape teremele. Iye naa mololi amboma kinye ambo wenepoma kape Awilimu konopu penga tiemili konopu ltemele. Konopu kangit taloni enge ningo Awilimuni teaio nimu ungumu teamili ningo yunge imboma molamili konopu panjirimele. Nalo iye mololi ambomuni yunge bakulu lapali kele toromo. Aku tepalie yunge omenuni konopu mondopili uluma andopa teremo. ³⁵ Eno ambiye ningo naa molangei aku unguendo naa nio. Nalo enoni konopu talo naa lekolio konopu tendekumu panjikolio Goteni teaio nimu uluma toya toko yunge imbo tukumema molangei nimbolio eno tapomboi konopu lepolio nio.

³⁶ Nalo iye teni ambo limo lemo ulu aloware naa teremo. Kristen imbo mareni lara langi noringi nalo imbo talo ambo iye talo ungu oi naa ningi kinye ambo limbelo iyemuni oi naa lipolio ambomu oi molopili tepo kenjiro konopu lepalie, kinye limboi nimo lemo aku imbo talo ambo iye talo molongele. ³⁷ Nalo ulu teni tope naa tirimuna iye teni konopu toimbo topili yunu enge nimbe lipe manjipelie ambo naa limbo konopu panjimo lemo yu kape aloware naa teremo. ³⁸ I ulu talonga nimbolio lara langi noringi ambomu paa ltimo iyemuni ulu pengamu teremo nalo lara langi

noringi ambomu naa ltimo iyemuni aku ulu paa pengamu teremo konopu lteo.

³⁹ Ambomu yunge omenu iyemu koinjo molombalo wali aku yu paa yunge iyemu kinye molopa peremo. Nalo yunge omenu kolomo lemo aku kau yu manda iye lupe pumbelo. Nalo iye pumo lemo yu Gotenga ungumu pilimbelo iyemu kau kanopa ltendepa pumbelo. ⁴⁰ Nalo ambomu yu altopa iye naa pumo lemo aku yu molopa kondombalo konopu lteo. I ungu nioma Gotenga Mini Kake Telimuni na tope tipelie ee nimo.

8

Imbomani mele te gote ningo kuro ulkena ari mele koiringima manda non-genje Poloni ungu mane tirimu

¹ I melemu gote ningo kuro ulkena ari mele koiringi langima manda namilinje waliko pilingi ungumundo kinye nimboi tero. Imbomareni lino Kristen imboma uluma pali lipo manjirimolo nimele ungu akumu paimbo. Nalo imbo teni lipe manjili imbo none teremo wali yu mongo kondoromo. Imbo teni imboma kondo kolopa konopu mondoromo wali Gotenga engemu yando ltimo. ² I ulumu paa lipo manjiro konopu lepalie aku imbo teni Kristen imboma lipo manjirimolo mele oi pilipe aru naa tili. ³ Nalo Gote konopu mondoromo imbomu Goteni aku imbomundo yunge kanopa ltendeli imbomu imbi tipe lipe manjirimo.

⁴ Kano ungumu liko manjengei kani kuro koiko ari mele langima manda nomolonje ningi ungumundo nimboi. Mele te i gote nimelemundo, damu enge naa peli, koinjo naa moromo nimolo. Gote tendekumu yu kau moromo. ⁵⁻⁶ Paimbo, mai kombu imbomani melemanga i linonga gotema ningo, ya i linonga awilima imbi tirimele. Muluna ola ltemoma kinye maina mainye ltemoma aku melemando gote ninge nalo linoni Gote tendekumu kau moromo nimolo. Linonga Gote, melema palinga pulu iyemu yu. Lino Yunge imboma molamili nimbo moromolo. Aku tepala linonga Awili tendekumu kau moromo, yu Jisas Kraist.

Yuni melema pali tepa wamorumu. Lino koinjo molamili nimbe tepa koinjo ltimu.

⁷ Nalo Jisas ipuki tirimele imbo maren i kolo toli gotemanga enge naa peremo nimolo ungumu naa liko manjirimele. Imbo kanoma oi mele tendo i gote ningo kuro koirimele uluma teringi. Akumunga kuro ulkena ari mele koinge langima liko noromele wali apa i kuro koinge langima nomolo lemope, alowa temolo lepamo ningo konopu ltemele. Aku tepa konopu enge naa nimomuni eno tepa mainye mundurumu. ⁸ Nalo langi noromolomuni lino Gote kinye imbo pengama naa tendelka. Lino langi akumu naa nomolo lemo lino imbo kerima molo. Aku tepala lino langi akumu nomolo lemo lino imbo pengama molo.

⁹ Nongenje, naa nongenje aku enonga tenge. Nalo teremele ulumuni Kristen imbo angenu te manda naa nombo nimo kanomu teremele ulu teambo nimbelie yu ulu alowana mainye pumbelo naa tendaio. ¹⁰ Liko manjeio. Eno enge ningo angimeleman i kolo toli gote tenga ulke tempel molko kuro koiringi langi noromelena kanopalie kuro langi naa nombo nimbe pipili koromo Kristen imbo angenu teni nanga imboma aku langi noromele kani na kape manda nombo konopu lepalie kuro koiringi langima nombalo. ¹¹ Kuro koikolio kere langi koirimelema manda nomolo ningo liko manjirimele ulumuni aku Kraistini yunge nindipe kolorumu Kristen imbo angenu konopu enge naa nilimu teko mainye mundurumele. ¹² Kristen imbo angenupili maren i tumbi nili ulu temuya ningolio konopu enge ningo naa ltemelema aku teko mainye mundurumele wali Kraist yu imbo kanomanga nimbe kolorumu iyemu kinye enoni ulu ker i teremele. ¹³ Akumunga i konopu lteomu eno kape aku teko konopu leaio. Nani langi aku tepo noromuni nanga Kristen angenu te alowa tendepo tepo mainye mundundu lemo kuro koiringi ari mele langi te altopo paa naa nombo. Aku tepolio, yu tepo mainye naa mundumbo.

9

Goteni Pol aposel kongonomu tirimunga Poloni paa tono kolopa kongono we terimu

¹ Ulumaren i Pol pange tenderemo nimele nalo aku tepa molo. Pol iye aposelere molo konopu ltemele nalo iye Awili Jisas mongoni kanopolio Jisasini kongono tirimumuni eno Gotenga imboma molangei nimbo tukundo lipolio aposel moro. ² Imbomaren i na aposelere molo nimele. Nalo na Jisasinga kongono tenderimunga eno Kristen imboma moromelemuni na paa Jisasinga kongono tipe munduli iye aposel nimbe mona ltenderemo. Akumunga enoni Pol paimbo iye aposel kongono tepa moromo ningo liko manjirimele.

³ Nani enge tipolio na kanoko ker i pilko moke teremele imbomando i ungu nio. ⁴ Enonga kombuna aposel kongono terembolomunga enoni langi no talo tieio ungumu manda nilimbala. ⁵ We aposel iyema kinye Awili Jisasinga angenupili kinye Pita aku iyemani kombu ponenge pungei wali enonga Kristen omenupili amboma meko waye purumele mele aku teremele ulumu ilto kape manda telembala. ⁶ Ambe telka Barnabas iltoni kau kele topo kongono tendambili konopu ltemeleya?

⁷ Gavmanemanga ami iyemani kou naa limolo, we opa tendemolo nimele ungu akumu narini nilka. Imbo teni wain poinye panjipelie mongo ina topalie wali nowi mele kanomu naa namboya ungu narini nilka. Imbo teni kongi meme tapu imbo molopalie wali ame kolopa limbelomu narini naa nolka. ⁸ Aku unguma mai kombu imbomani teremele ulumundo naa nio. Nimboi tero ungumundo Mosesini oi topa panjirimu mane ungumuni tendeku ungu kala nimo. ⁹ Aku unguna i tepa nimbe peremo:

Kongi kaomuni wit nowi lel i ma kambulupe mongoma oltendembai kongono tendembalo wali yunge keremu ka toko pipi naa tiwi. (Lo 25:4)

Goteni kongi kaoma kondo kolopa konopu lepalie kau aku tepa naa nimu. ¹⁰ Aku

manda lepa lino Gotenga kongono tenderemolo imbomando nimu. Poinye apape toromo iye te kinye poinyena langi mongo nowi ltemomu ina topa amenge teremo iye te kinye aku iye taloni i poinye mongo toromele langimare nombolo konopu lekolio kongono yu mele mele terembele. Kongi kao manda leli ungu kanomu Goteni lino aku tepo mele moromolomando nimu. ¹¹ Mini Kake Teli tirimu unguma langi imbore mele nimbo tipo tili tirimbulumunga Barnabas iltoni eno enge tirimbulu. Akumunga enoni ilto kere langi tiko tapu telemalanje narini molo nilka. ¹² Gotenga kongono imbomareni eno tapongemunga langi tiko nokoromele. Akumunga linoni eno pulu mondopo kumbe lepo Jisasinga temane topo tirimulumunga paa langi tiko nokoko kondolemala. Nalo paa aku teko teaio ungu naa nimulu. Aku molo. Imboma umbuni naa timilindo Kraistinga temane pengamu pilengei nimbolio kele topo umbuni awini meremolo. ¹³ Oi tempel ulkena kuro koiringi uluma liko manjeio. Neya ulkena imbomare ulke amenge teko kongono teringimani tukundo tukundo ongo tiringi kerema marendo noringi. Aku tepala iyemareni alta polona kuro koiko kongono tekolio wali ari mele kaloringi marendo noringi. ¹⁴ Teringi aku mele, Awilimuni Jisas ipuki tirimele imbomani Jisasinga ungu tukumemu toko tiko meko andoromelema melema tiko nokoko tapaio nimu.

¹⁵ Aku tapongei melema Goteni nando manda linio nimu nalo naa ltiu. Kinye i pipiana ungu topo panjipolio wali na enoni tapoko melema tingei konopu lepolio naa tero. Enonga mele mare naa lipo nanga nanu kele topo tono kolopo moro ulumu imbo teni pipi tilkanje na oi kolka konopu lteo. ¹⁶ Nalo Goteni nando Jisasinga temane toko imbomando ningo tipuwi nimumunga, ungu kanomu nimbo tipolio wali imbi molopili nimbo naa tero. Imbomando aku ungu naa nimbo tindu lemo na bembo nimbo. ¹⁷ Nanga konopumuni Gotenga ungumu nimbo tindu lemo melema tieio manda nimbo. Nalo Goteni niwi nimo ungu pilipolio

ungu nimbo tindu lemo aku yunge tewi nimu ungumu tenge tipo Jisasinga ungu pengamu imbomando nimbo timbo. ¹⁸ Konopu penga tili melema te ltemoya? Enonga Goteni kongono tenderemele imbomando tapoko tieio nimo melema manda limbo nalo naa limboi kani imbomando Jisasinga ungu tukumemu nimbo tiro wali enonga melema naa lipolio we nimbo tipo tono kolopo moro akumu konopu pengare ltemo.

Poloni imbo pali tukundo limbei terimu ulumu

¹⁹ Na imbo tenga ka kongono tendepo naa moro. We molopolio nalo imbo pulumu Jisasinga imboma molangei nimboi imbo palinga ka kongono iyemu molamboi konopu lepolio tero. ²⁰ Tero uluma aku i tepa. Juda imboma Kraistinga imboma molangei nimboi akumunga eno kinye molopolio wali Juda imbomani teremele ulumunga tepo tukuruku pero. Mosesinga mane ungumu lombimele imboma Kraistinga imboma molangei konopu lepoliomunga kano imboma kanangei wali mane ungu lombileli mendepolo mele moro. Nalo Mosesinga mane ungumunga maindo naa moro. ²¹ Mosesinga mane ungu naa pimele imboma Jisasini tepa lipili konopu lepoliomunga eno kinye molopolio wali kano mane ungumu naa lipo manjili iye mendepolo mele moro. Nalo aku ulu tero wali Gotenga tewi ungumu umbulu naa tiro. Aku tepolio Kraistini terimu ulumu lipo kumbena mundupolio tero. ²² Konopu toimbo naa topili Jisas ipuki tirimele imboma enge nengei tapomboi konopu lepoliomunga enonga teremele uluma bembo naa timboi taka lipo moro. Ulu palima teromuni imbomare Jisas ipuki tiengei tapomboi konopu lepoliomunga imbo palinga teremele uluma tepo tukuruku pero. ²³ Jisasinga ungu pilko ipuki tiengei nani imboma enge timboindo aku uluma pali tero. Jisas ipuki tirimelemando Goteni mane ungu timbelo mele na kape limbo lepamo nimbolio tero.

Melema apureli ltimele ungumu Poloni manda lepa nimu

²⁴ I ungu manda lepo niomu eno liko manjengei. Imbomareni kombure lingei opa teko arale teremele nalo enge nimomuni ltimo. Aku teremele mele enoni mulu kombu limili ningo arale teaio. ²⁵ Opa pungei purumele wali kerikeri konopuma tiye kolko kombumu limolo lepamo ningo konopu tendekumu panjiko purumele. Kombu linge nalo akilio pora nimbelo. Nalo mulu kombu liemili kerikeri konopuma tiye kolopo aku kombuna molopo pumolo. ²⁶ Aku tepa mele na ola kane kane naa puro nalo mongo konopu talo kinye puro. Ola kane kane mera naa toro nalo kanopo kondopolio toro. ²⁷ Kinye kape opa pule iyemu kinye opa tero lepamo nimbolio nanga kangimu kele toro. Aku ambe telka, na Gotenga ungumu imbomando opa ungu nimbo tipolio na altopo embambo naa nimbo mulu kombu limboi kangikeri kele toro.

10

Oi Israel imbomanga lapali kolepaleni teringi ulumu Poloni manda lepa iye kerimunga kondi toromo ungumu naa pileio nimu

¹ Eno mainye naa pungei i manda lepo nimboi tero ungumu wamongo pilko kondaio. Linonga ara kaue kame Isip kombu tiye kolko wendo oringi wali kupe lombili wangei nimbelie Goteni kupe te tipe mundurumu akuna maindo oringi. Kelepa Goteni Kondoli Nomu mendo mendo winjo winjo imunana kapu lepili nimu aku aulkena nekondo puringi. ² Imbo akuma nona yakondo ongo kupena maindo oringi aku ulu taloni Moses kinye kopu teko yunge imbo lombilingima manda lerimu. Aku ulumu no mele ltingi. ³ Aku wali Mini Kake Telimuni muluna mainye opili nimbe langi tirimumu palini noringi. ⁴ No tirimumu palini noringi. Aku nomu Goteni kouna akupe wendo opili nimu kinye orumuna noringi. Aku nomu terenga terenga wendo puringi kombuna koumunga no akupe omba molorumuna noringi. Aku koumu yu Kraist manda lepo nio. ⁵ Goteni aku tepa tapopalie nalo kano imbomanga ulu kerikeri teringina kanopa penga naa pilerimu. Akumunga

imbo akuma kolangei nimbe enonga kangikeri panama imbo naa peli kombu kapu wena tenga tenga leangei nimu.

⁶ Oi imboma kinye i uluma wendo orumupe, kinye linoni kanamili nimbelie terimu. Oi imbomani ulu kerimateringima lino teamili eio ungu naa nemili nimbelie wendo orumula. ⁷ Aku imbomareni mele tendo gote ningo kuro popo toringi kani enoni aku ulu naa teaio. Israel imbomani teringi ulu akumu Gotenga bukuna ungu te nimbe peremo:

Israel imboma kere kapu awini nongo no enge nili mare awini nongo molkolio ulu kerikeri nale teringi. Aku tekolio manga topa naa ltimu. *(Kis 32:6)*

⁸ Linoni ambiye wapu langi naa namili. Koro oi, wali tendekumunga ambiye wapu langi noringi Israel imbo 23,000 Goteni topa kondorumuna koloringi. ⁹ Linonga Iye Awilimu manda tembalonje nimbo naa manda manjipo kanamili. Israel imbomanga lapali kolepale aku ulu teringima Goteni waimbe kerimani naio nimuna aku imboma nongo kondoringi. ¹⁰ Goteni ambe temona teremoya ungu naa neio. Oi imbomareni aku ulu teringimunga Gotenga muluna kongono iye ensel imbo topa kondolimuni imbo akuma topa kondorumu.

¹¹ Oi imboma kinye i uluma wendo orumupe manda lepa kanamili ningolio lino mulu mai talo pora nimbei teremo waina moromolo imbomani aku ulu naa teamili ningo toko panjiringi.

¹² Akumunga eno wamongo liko manjeio. Imboreni yu uluma pileli kelkele tonio lemo papo teko munduko ongo mainye punio kani wamongo kane kane molowi.

¹³ Eno tepa maindo mundumbei teremo manda manjili ulu koinjo te oi wendo naa orumu. Ulu aku tepamani imboma pali manda manjirimo. Goteni nanga imboma tapombo nimu ungu ara tipelie manda manjili ulu teni eno tepa maindo mundumbei embambo tipili ungu naa nimbelo. Nalo ulu teni manda manjipe umbuni timbelo wali Goteni eno umbuni meangei enge tipelie tapombalo.

Kuro koiringi langi kinye langi mongo wain talo manda nongenje nimbe Poloni

ungu mane tirimu

¹⁴ Kuro koiringi langi noromele ulumuni eno manda manjirimo. Akumunga nanga Kraistinga imbina kanopo ltimolo imboma, kolo toli gote kuro koiko popo toromele uluma umbulu tieio. ¹⁵ Eno liko manjirimele imbomando nio. Nanga nio ungumu kolo toronje enoni pilko moke teaio. ¹⁶ Kraist yu kolorumu wali yunge mememuni lino imbo palima tepa koinjo ltimu. Akumunga langi mongo noromolo wali mane ungu peli kap lipolio Gotendo paa tereno nimbo no wain nombolio lino meme tendeku imboma moromolo. Aku tepala bret pike leli noromolo wali lino Kraistinga kangi tendeku imboma moromolo. ¹⁷ Bret tendekumu kau ltemona lino Jisas ipuki tirimolo imboma pali pike lepo noromolo. Akumunga lino imbo manga lupe lupema imbo tendeku mele moromolo.

¹⁸ Israel imbomani Gotendo paa tereno ningo melema kalko tirimele uluma liko manjeio. Israel imbomani Gotendo paa tereno ningo ari tirimelema toko kondokolio ekondo alta polona tipe nomba pora tipili ningo kaloringi nalo ekondo enonga noringi. Aku ulu teringimunga Gote kinye kopu teko moloringi. ¹⁹ Nalo aku ungu nimbolio wali Gote naa lipe manjilimani kolo toli gotemanga kuro koiringi ulumu aku ulu tukumere konopu naa lteo. Kolo toli gote yu kape gote tukumere molo nio. ²⁰ Imbo kanomani kuro koiringi wali keru kuromando ari tirimelema tiko tapangei ningo teremele. Aku imbomani Goteni tapopili ningo ari tirimele te naa tirimele. Eno keru kuroma kinye kopu teko naa molangei konopu lepolio nilipo ombo aku ungu nio. ²¹ Walite Awilimunga kap noromele. Walite keru kuromanga kap noromele. Aku teko paa naa teaio. Walite Kraist liko manjiko langi mongo noromele. Walite keru kuromanga kuro koiko langima noromele. Aku teko paa naa teaio. ²² Goteni lino kinye wailke naa tombalona teremoloya? Yu enge naa peremo nimbolio lipo amboltomoloya?

Imbo te ku pembalo kanaio nimbe Poloni ungu mane tirimu

²³ Kristen imbomareni ulu palima manda temolo nimele. Nalo aku ulu palimani lino naa taporomo. Imbomareni ulu palima manda temolo nimele. Nalo teremele ulu palimani imboma tepa enge naa tirimo. ²⁴ Imbo teni nu nunu kele tokolio aku ulu naa tewi. Nalo imbomare tapombalo ulumu tewi.

²⁵⁻²⁶ Eno ari melema maket teremelema manda liko nongei. Aku ambe telka, Gotenga bukuna peremo ungu lipo manjirimolomu i tepa:

Mai kombumu kinye akuna tukundo ltemo melema palinga pulu iyemu Gote yu. *(Sng 24:1)*

Akumunga kuro koiringi langimu liembonje naa liembonje ningo konopu talo naa leaio.

²⁷ Aku tepala Jisas naa pileli imboreni nundo langi tendeku tipo nambili owi nimbelo wali pumbo konopu lenio lemo aku manda punio. Aku wali da kuro koinge langima ltemoya konopu talo naa lekolio langima manda nonio. ²⁸ Nalo waye molongei imbo teni langi damu kuro koinge ltemo nimo lemo aku langima naa nowi. Aku ungu nimbelo iyemuni ulu aloware ltemo konopu lepili kani yu naa tepo kenjimboi konopu leko aku langima naa nowi. ²⁹ Nonio lemo nu ulu keru te aku teko naa tenio. Nalo iyemu molopili aku ulu keru konopu ltemomunga aku langi naa nowi. Nalo iye akumu ambe temona nanga uluma moke tepa molopa kanopili langi naa namboi konopu ltenoya? ³⁰ Waye molkolio Gotendo paa tereno ningo kere langi nonio wali aku ambe telka Goteni oi mane ungu tirimu langi noniona iye teni nu ulu keru tereno nimbelo langi naa namboi konopu ltenoya?

³¹ I nimboi tero ungumunga aku langi naa nowi. Ulte tenionje. Ulte naa tenionje. No te nonionje. Langi te nonionje. Aku uluma pali Gotenga imbi leko anjiko tewi.

³² Enoni Juda imboma kape Grik imboma kape Gotenga ungumu pilenge imboma kape we imbo narire akuma konopu alowa naa leangei ningolio uluma teaio. ³³ Imbo pulumu Jisas ipuki tiengei nimbo tapopo moro. Na nanu kele naa toro. Imboma pali na konopu penga leangei nimbolio uluma

pali aku tepo tero. Eno kape aku ulu talo teaio.

11

¹ Kraistini terimu ulumu lombilipo tero mele eno kanoko lombileio.

Ambo iyemani Gotendo konge tengge ulumu Poloni ungu mane tirimu

² Oi ungu mane tiruma enoni waliwali na naa tiye kolamili ningo konopu ltemele. Akumunga aku ulumu paa teremele nio.

³ I nimboi tero ungumu kape liko manjeio. Kraist yu Gotenga maindo moromo akumunga Kraistinga pinyewe Gote. Aku tepa iyema pali Kraistinga maindo moromelemunga iye palimanga pinyewema Kraist. Aku tepala amboma iyemanga maindo moromele akumunga ambomanga pinyewema iyema.

⁴ Gotendo konge tembai wali iye teni melte pinyewena pakopalie yunge pinyewe iye Kraist tepa kenjirimo. Imbomando Gotenga nimbe munduli unguma nimbe para timbei wali wainye pakopalie pinyewe iye Kraist kinye tepa alowa tenderemo. ⁵ Aku tepala iye puli ambo teni pinyewe aku naa toli we Gotendo konge temo molo Gotenga nimbe munduli ungumu imbomando nimbe timo lemo yunge iyemu tepa mai kondombalo. Aku ulu telkanje pinyendi poroli ambo apureli none telka. ⁶ Iye puli ambo te yunge pinyewena mele te aku naa tomo lemo yunge pinyendi porombalo. Nalo porowinga molo karu leko ponjiwinga mai kolomo lemo mele te pinyewena pakombalo. ⁷ Goteni pulu polopa iye terimu wali yu yunu manda lepa au nimbe imbomani yunge imbi pilengei terimu akumunga Gote konge ningei wali iyemani enonga pinyewena mele te naa pakonge. Aku tepa mele omenu ambomuni teremo ulumanga imbomani kanokolio omenu iyemu wale pakoromo ltemo ningo iyemunga imbimu kapi nimele. ⁸ Imboma terimu wali Goteni iyemu tembai wali ambomunga wendo lipe naa terimu, nalo ambomu iyemunga lambomu wendo lipe wamorumu lipo manjipo paimbo nimolo. ⁹ Iyemuni ambomu maindo molopa tapopili nimbelle naa terimu, nalo ambomu yunge iyemu

tapopili nimbelle terimu. ¹⁰ Goteni oi terimu ulu pulumunga kinye enseleman kanoko penga pilengeimunga aku ungu pulu talonga ambomani linonga iyemanga ungu pilipo maindo moromolomu mona lepili ningo mele te pinyewena pakangei.

¹¹ Nalo ambomani iyemu yu tepili ningo linongano manda molamili nengei nimbe Goteni aku tepa amboma naa terimu. Aku tepala iyemani ambomu yu tepili ningo linongano molamili nengei nimbe Goteni iyema naa terimu. ¹² Oi iyemunga lambomu wendo lipelie wali ambomu wamorumu nalo altopa ambomuni topele topa iyema kalopa lipili nimbe Goteni aku uluma pali wendo opili nimbe terimu. ¹³ Iye puli ambo teni pinyewena mele te naa pakopalie Gotendo konge teremomu manda tembalonje aku ulumu eno enongano liko manjeio. ¹⁴ Mai kombu ulu ltemomuni iye te pinyendi ambo mele lapie memo lemo ambele iyerenje konopu ltemolo. ¹⁵ Nalo ambo teni pinyendi wale memo lemo manda lipe tirimona kanopo penga pimolo. Aku ambe telka yunge pinyendimuni wainye mele pakopili nimbe Goteni tirimu. ¹⁶ Aku nio unguma imbo teni topa akumbei temo lemo i nio ungumu lipe manjipili. Lino aposel iyemani pinyewena mele te pakoli uluma aku ungu mele kau teremolo. Jisas ipuki tiko nombeya teko kombu maliona moromele imbomani kape ulu teteko naa teremele.

Korin imbomani langi mongo nongo Jisas liko manjirimele uluma ningo amenge teaio nimbe Poloni ungu mane tirimu

¹⁷ Eno nombeya teremele wali imboma Jisas kinye kopu teko molangei ningo enge naa tiko teko kenjirimele akumunga i nimboi tero unguna eno uluma teko kondromele ungu te manda naa nio. ¹⁸⁻¹⁹ Te kumbe lepa, eno ongo nombeya teremele wali konopu tendekuna naa pupili molko manga pupu lupe lupe moromele ungu pileru. Eno lupe lupe moromele ungu pilipolio alaye ipuki tiro. Aku ambe telka aku ulumuni Goteni imbo naimelle imbo toya tolima moromele kanopa penga pimo mona ltendembalo. ²⁰⁻²¹ Eno ongo

nombeya teko molkolio wali we imboma yu tepili eno kau nomolo ningo pako pako wamoko kere aku teko noromelemunga Awilimu wale pakoko langi naa noromele. Aku tekolio imbo mareni no wain awini nongo lowi ltemele nalo mare gala punena engele kolko we molko purumele. ²² Enonga ulkena molkolio oi kere nongo no nongo molaio. Imbo koropa nolima mai kanangei ningo Gotenga imbo nombeya teremelema ambe telka teko kenjirimeleya? Aku teko nongo moromelemunga eno paa teremele nemboya? Aku paa molo.

Awili Jisasini langi mongo i teko naio nimu nimbe Poloni ungu mane tirimu

²³ Awilimuni tirimu uluma lipolio enondo nimbo tiru. Aku i tepa. Ipu leli opa pule imbomanga kindo oi naa tili wali, Awili Jisasini bret lipe ²⁴ Gotendo paa tereno nimbelie pike lepa nimbei, "I bretemu nanga kangimu. Eno tapopili nimbo tiro. Na moro ulumu liko manjiko langi naio," nimu. ²⁵ Aku tepala langi nongo pora tipelie yu kap te lipelie nimbei, "Nanga mememuni Goteni imboma kinye mi lepa tembo nimu unguma ara tipolio i kapomu tiro. I teko nongei wali na teru ulumu liko manjiko naio," nimu. ²⁶ Jisas oi yando naa oli bret kano nongo kap kano liko no nongei wali Awilimuni imboma tepa limbei kolorumu ningo para tinge.

Langi mongo nomili wali konopu ambelemu leamili

²⁷ Akumunga, imbo teni bret kano nongo kap kano liko no nongo wale naa pakopalie yunge noromo ulumuni Awili Jisinga mindi meme talo tepa kenjipe alowa tendembalo. ²⁸ Aku ulu wendo naa opili nimbe bret kinye no kapomu oi naa lili wali imbo te te ningo enonga teremele uluma moke teko liko manjikolio langi mongo naio. ²⁹ Aku ambe telka, Jisasini lino lipe popo tipelie kopu tepa molopa linonga nimbe kolo wangopa kolorumu ulumu kanopa imbi naa tipelie langi no talo we nongolio imbo akumu Goteni topili nimbe yunu tepa kenjirimo. ³⁰ Enonga uluma oi naa liko manjikolio Jisasini terimu ulumu kanoko imbi naa tiringimunga

eno imbo pulumu kuro torumu kolko leringi. Mare kape oi kolko nomi ka akuringi. ³¹ Nalo linonga teremolo uluma oi lipo manjipolio nimbo amenge temolo lemo Goteni konopu topele tonge konopu lepalie lino naa tombalo. ³² Awilimuni lino ulu keru teremolona kanopalie umbuni tirimo wali ulu keru teremele mai kombu imboma kinye tipe kombuna pangei ungu naa nimbeimunga lino tepa amenge teremo.

³³ Akumunga nanga Kristen imbo ango kame eno kere langi nongei ongo nombeya tenge wali oi namili konopu naa lekolio imbo angenupilima wangei kani nokoko molaio. ³⁴ Enonga nombeya teko kenjingeimunga Goteni umbuni naa tipili ningo nu imbo te engele temo lemo nunge ulkena oi langi nongolio owi. Altopo ombo wali eno i teko teangei ungu we mare kape nimbo timbo.

12

Mini Kake Telimuni imbo te te ningo Gotenga kongono tewinga enge tirimuma Poloni ungu mane tirimu

¹ Mini Kake Telimuni imboma kongono tendangei enge tirimuma enoni paa liko manjengei ungu mane timboi tero. ² Eno oi Jisas naa liko manjiringi wali, ungu naa nili melemando gote ningolio akuma kuro popo tongei ulu teni tope tirimu wali oi teringi ulu kanoma liko manjiringi. ³ Aku ulu kerimu oi teringimunga i nimboi tero ungumu wamongo liko manjeio. Eno imbo Mini Kake Teli tope tirimo teni Jisas bembo nipili ungu akumu naa nimbelo. Aku tepa Mini Kake Telimuni imbo te tope naa timo lemo aku imbomu Jisas yu Gote manda naa nimbelo.

⁴ Mini Kake Teli tendekumu kau moromo nalo Gotenga kongono tendewinga enge i kano kanoma we tipe kalopa tirimo. ⁵ Gotenga kongono lupe mare litemo nalo Awili tendekumu kau moromo. ⁶ Aku tepala kongono tendewinga enge lupe mare peremo nalo Gote tendekumuni yunge kongono manda tendangei nimbe imbo yu mele mele enge tirimo.

⁷ Imbo te te ningoni waye moromele Kristen imboma tapangei nimbe Mini

Kake Telimuni Gote moromo kanangei nimbe enge tirimo. ⁸ Aku uluma i tepa. Imbo tendo Gotenga ltemo uluma lipe manjipelie imbomando teamili nipili nimbe enge tirimo. Tendo Goteni imboma kinye teremo uluma kanopa imbi tipelie imbomando nipili nimbe Mini Kake Teli tendekumuni enge tirimo. ⁹ Aku tendeku Mini Kake Teli tirimomuni imbo tendo Goteni ulu enge nilimu manda tembalo lepamo nimbe ipuki tipili nimbe enge tirimo. Imboma tepa koinjo lipili enge mare aku tendeku Mini Kake Telimuni tewi nimbe imbo tendo enge tirimo. ¹⁰ Imbo tendo ulu wengendeli enge nili mare tepili nimbelie enge tirimo. Imbo tendo Gotenga ungu nimbe mundulimu imbomando ungu kanomu ningo tiwi nimbe enge tirimo. Imbo tendo kerikuromuni imbore tope tirimonje Mini Kake Telimuni tope tirimonje kanopa imbi tipili nimbe enge tirimo. Imbo tendo imbo ungu te oi naa pilelimu nipili nimbe enge tirimo. Imbo tendo kape imbo ungu te oi naa pilelimu topele topa imbomando nimbe tipili nimbe enge tirimo. ¹¹ Tendeku Mini Kake Telimuni yunu kau i ulumanga engemu timboi konopu lepalie imbo yaka yaka nimbe tirimo.

Lino Kristen imboma pali Goteni lipe Kraistinga kangimu wamorumu ungumu Poloni ungu mane tirimu

¹² Imbo tenga kangimu undukana tendekumu nalo kangimunga imbima lupe lupe. Kimbo ki kumbe mongo komu lupe lupe peremo nalo kangi tendekumu kau. Aku tendeku tirimo mele, lino imbo lupe lupema Kraist kinye popo tipo imbo tendeku moromolo. ¹³ Juda imboma kape Juda imbomanga wendo imbo lupema kape ka kongono teremele imboma kape enonga kombu we moromele imboma kape lino imbo lupe lupema Mini Kake Telemuni lipelie Kraistinga imboma molamili nimbelie tendekuna no ltindirimu. Aku tepala Mini Kake Telimu tukundo liengei nimbe Goteni lino imbo palimando tirimu. Akumunga lino Kraistinga kangi tendeku imboma moromolo.

¹⁴ Kimbo ki mongo kumbe kere komuma kangimu i tepa mele tendekure kau

molo. Yu mele mele ltemo. ¹⁵ Kimbomuni nimbei, “Na kire molo nimo lemo na kangimunga tuku naa pero lepamo,” nilkanje aku ulumuni yu manda tungu nimbe lupe naa molka. ¹⁶ Aku tepala komumuni nimbei, “Na mongore molo nimo lemo kangimunga tuku naa pero lepamo,” nilkanje aku ulumuni yu kumbe tepa yu wendo naa molka. ¹⁷ Imbo tenga kangimu undukana mongomu kaunje ungu ambe tepa pilka? Imbo tenga kangimu undukana komumu kau lekanje melema ambe tepa mune pilka? ¹⁸ Nalo Goteni mele lupe lupema lipe kangina kongono tepili konopu lepalie popo tirimumuni imboma aku tepa wamorumu. ¹⁹ Kangimunga mele tendekumu kau angilkanje imbo kangi naa leka. ²⁰ Kinye ltemo mele, kimbo ki mongo kumbe melema lupe lupe ltemo nalo lipe popo tipe imbo kangi tendekumu terimu.

²¹ Kangi tendeku tirimumunga mongoni kimundo waye naa molambili, wendo puwi nimbelie aku ungu naa nipili. Aku tepala, pinyewemuni kimbondo tendekuna naa molambili wendo puwi ungu naa nipili. ²² Lino naa molopili ungu naa nimolo. Linonga kangimanga mele enge naa peremo konopu ltemolo te naa angilimo lemo lino tapombalo kangi te naa angilimbelomunga manda naa molomolo. ²³ Kangi tendo penga naa ltemo konopu lepolio akuna au tirimolo. Kangindo imbomani naa kanangei nimoloma nokopo kondoromolo. ²⁴⁻²⁵ Nalo imboma manda karomelema paa nokopo naa kondoromolo. Kangi mele lupe lupema enonga kumbe teko pungo karaye naa teangei konopu lepalie Goteni kangimunga imbi naa mololi konopu ltemoloma wale pakamili nimbe imbo kangi wamorumu. Aku tepalie kimbo ki mongo kumbe mele teni kangi popo tiko moromele melema tapopili konopu tendekuna pupili nimbe terimu. ²⁶ Kangimunga mele teni mindili nomo lemo kangi undukana mindili noromo. Kangi tendo imboreni tapu topa nokopa kondomo lemo kangi undukana tono kolopa moromo.

²⁷ Aku ungu nilipo ombolio mele eno Kraistinga kangimu moromele. Eno imbo te te ningo Kraistinga kimbo ki mongo

kumbe melema moromele. ²⁸ Eno Gotenga imbo moromelemanga imunana Goteni imbo marendo aposel kongono tendepaio nimbe eno kiyendo kanopa lipe kongono tirimo. Talo tipe, marendo yunge ungu nimbe mundulimu imbomando ningo tieio nimbe iye profetema kanopa lipe kongono tirimo. Yupoko tipe, marendo nanga imboma ungu mane tieio nimbe eno kanopa lipe kongono tirimo. Aku tepalie, ulu wengendeli enge nilima teaio nimbe imbo mare kanopa ltimo. Kuro toromo imboma teko koinjo lieio nimbe enge lupema tipelie imbo mare kanopa ltimo. Imbo wema tapaio nimbe mare kanopa ltimo. Imbomando uluma i tepo teamili ningo tapu teaio nimbe mare kanopa ltimo. Imbo ungu oi naa pileli mare manda nengei nimbe imbo mare kape kanopa ltimo. ²⁹ Kraistinga imboma pali aposel kongono teko moromeleya? Wayema Gotenga iye profetema moromeleya? Palini imbomando Gotenga ungu mane tirimeleya? Wayemani ulu wengendeli enge nilima tenderemeleya? ³⁰ Goteni imbo palindo kuro toli imbo awinima teko koinjo lengei nimbe enge mare tirimuya? Eno imboma pali oi naa pileli imbo ungu te nimeleya? Kano unguma pilko topele toko imbomando yando ningo tirimele wayeni manda nimeleya? Aku molo. ³¹ Nalo imboma tapamili konopu lekolio Goteni tipe kalopa tirimo ulu kiyendoma enge ningo liengei.

Imboma kondo kolko konopu mondan-gei ulumu Poloni ungu mane tirimu

Kinye eno molko kondoko teangei ulu paa kiyendomu nimbo timboi tero.

13

¹ Enselemanga kape mai kombu im-bomanga kape nimele unguma pilipolio manda nimbo nalo imboma kondo kolopo konopu naa mondondulu lemo ungumuni we owa kere noro. Imbomani nanga nio ungu pilkolio ungu lalo nimo ningo tiringi toromele wali ungu mele nimo ninge. ² Goteni nando yunge ungu nimbe mundulimu imboma yando ungu nemboi enge tirimo kinye Gotenga konopundo we

panjirimo ungu nimbe mundumbei teremoma lipo manjipolio yunge imboma kinye teremo uluma pali kanopo imbi tipolio ipuki enge nimbo tiromunga mulu te konopa pumbelie anjipe polopili manda nimbo nalo imboma kondo kolopo konopu naa mondondulu lemo na imbo tukumemu molo. ³ Nanga mai kinye melema pali imbo koropa nolimando tipolio imbi molopili nimbo imbo kerimani na Jisasinga temane topo tiromunga ambolko liko tipena topo kalamili ninge wali aku manda teaio nimbo nalo imbo kondo kolopa konopu naa mondondulu lemo Gote kinye nanga im-bimu naa moromo.

⁴ Imboma kondo kolopa konopu mon-doromo imboreni ulu i tepama tepa moromo. Mumindili kolopa pundu tamboi konopu welea naa lembalo. Yu taka lipe molopa we imboma kinye uluma kandiki teremo. Yokoli naa kolombalo. Yunge teremomundo imbi molopili nimbe kelkele naa tombalo. Paa moro konopu lepalie iye awili none naa tembalo. ⁵ Imboma umbulu tipe topa mongo lipe aku ulu naa tembalo. Na kau liembo aie konopu naa lembalo. Mumindili welea naa kolombalo. Alowa teremelemunga pundu tamboi konopu mandopa naa lembalo. ⁶ Ulu mongona naa pepuli teremele uluma tono kolopa yu tuku naa pembalo nalo Gotenga ltemo uluma toya toromele wali paa tono tono kolopa tuku pembalo. ⁷ Ulu kerima teremo iye te mainye naa pupili umbuni tapopa meremo. Imboma ungu umbulkondo nindirimelema pilipe ipuki naa tipelie mololipe purumo. Imbo kerima konopu topele tangei nimbei Goteni imbo kanoma tapombalo konopu lelipe purumo. Umbuni mepa enge nimbe angilipelie Goteni imboma teangei nimo ungumu tenge tipe telipe purumo.

⁸ Linoni imboma aku tepo kondo kolopo konopu mondoromolo ulu akumu pora naa nimbelo. Nalo imbomareni Gotenga ungu nimbe mundulimu yando ningo tirimele unguma walite pora nimbelo. Oi naa pileli imbo ungu ningema walite naa ninge. Goteni teremo uluma imbomareni kanoko imbi tirimele ulu akumu kape pora nimbelo. ⁹ Aku ambe telka, kinye uluma

pali naa lipo manjirimolo. Gotenga nimbe munduli unguma kopunge pilipo nimbo tirimolo. ¹⁰ Nalo Goteni uluma koinjo tepalie kamukumu wendo opili nimbe tembalo wali kinye kokele ltemoma tepa pora timbelo. ¹¹ Aku ulu i tepa, oi bakulumu moloru wali bakulumanga ulu teru. Bakulu mele ungu nimbo konopu lepo uluma lipo manjiru. Nalo kelepa na iye apuwe lepa pora tipolio aku bakulumanga teremele uluma tiye koloru. ¹² Kinye i moromolo waina nona nini karomolo mele alaye kolo kandomolo. Nalo peyalime waina kumbekere kanopo imbi timolo. Kinye uluma kopunge lipo manjiro nalo peyalime walimunga na kamukumu Goteni lipe manjirimo mele aku tepo kamukumu lipo manjimbo.

¹³ Pileio! Goteni ipuki tirimolo ulumu kape Goteni imboma tapombalo lepamo konopu lepolio nokopo moromolo ulumu kape Gote kinye imboma waye konopu mondoromolo aku ulu yupokope lepa kau pumbelo. Nalo ulu yupokonga olandopa ltemomu aku konopu mondoli ulumu.

14

Gotenga ungu nimbe mundulimu imbomando yando ningo tingei mele kinye oi naa pileli imbo unguma ninge mele aku ulu talo Poloni nimbe amenge terimu

¹ Aku nio mele imboma kondo kolko konopu mondoko molaio! Aku tenge wali Mini Kake Telimuni imboma ulu enge nili mare teangei nimbe tipe kalopa tirimoma liemili konopu leaio. Gotenga ungu nimbe mundulimu imbomando ningo tiengei nimbe enge tirimomu paa liemili konopu leaio. ²⁻³ Aku ambe telka, Gotenga ungu nimbe mundulimu yando nimbe tirimo iye profet teni imbomani Gote ipuki tiko enge ningo molangei nimbe enge tirimo. Wali mare imbomando tamba naa nilko Gotenga teaio nimu uluma manda teangei nimbe tirimo. Wali mare aku tepala umbuni meangei wali Goteni tapombalo nimbe imbomanga konopu toimbo topili nimbe enge tirimo. Nalo oi naa pileli imbo ungu te nimo imbo teni imbomando naa nimbe Gotendo ungu nimo. Mini Kake Teli yunge minimu enge tirimomuni Gotenga

oi mona naa leli uluma nimbe para tirimo wali imbo waye angimelemanani pilkolio nalo naa liko manjirimele. ⁴ Oi imbo ungu te naa pileli nimbelie nimo ulumuni aku imbomuni yunge konopundo nimbe enge tirimo. Nalo Gotenga nimbe munduli ungu nimbe tirimo imbo teni Gotenga imbina nombeya teremele imbomanga ipuki tirimele uluma nimbe enge tirimo. ⁵ Oi naa pileli imbo ungu te nimele ulumu eno imbo palini nengei konopu lteo. Nalo eno palini Gotenga ungu nimbe mundulimu imbomando yando ninge aku ulumu konopu mondoro. Gotenga imbina nombeya teko moromele imboma enge ningo molangei nimbe enge tipili oi naa pileli imbo ungu pilipe topele topa nimbe tirimo imbo te naa molomo lemo, aku Gotenga nimbe munduli ungu nimbe tirimo imbo te imbo tapowinga yu olandopa nalo oi naa pileli imbo ungu nimo imbo teni imbo tapowinga yu mandopa.

⁶ Walite ombo wali oi naa pimele imbo ungu te nilipo ondu lemo aku ungumuni eno manda tapombaloya? Manda naa tapombalo. Nalo Goteni oi naa nimbe para tili ungu te mepo ombo nindu lemo aku eno tapombalo. Gotenga nimbe munduli ungu mare eno nimbo tindu lemo aku eno tapombalo. Goteni niwi nimuna ungu mane tindu lemo aku ulumuni eno kape tapombalo. ⁷ Kolape mingi kinye tiringi mingi talo koinjo mololi mele talte, molo, nalo ungu we nimbele. Tiringimu lopailke takomo lemo ambe teko tokolio we ninio. Kolape mingi kalawe nimo lemo kunana temu nimo ningo pilko imbi tinio. ⁸ Aku tepala lalo pengomango munduli imbo teni opa pule iyema oromelewa nimbe alako tomo lemo yunge imboma wamongo naa pilkolio opa oromo lepamo naa ningolio opa manda naa punge. ⁹ Enope aku tepalawa. Enonga nimele unguma pilipe imbi naa timo lemo ninge ungumunga pulumu narini lipe manjimbeloya? Aku teko ninge wali ungu lila ninge. ¹⁰ I mai kombuna imbo ungu lupe nimelema paa pulumu ltemo. Nalo ungu pulu te naa peli we nimele te naa ltemo. ¹¹ Nalo imbo tenga nimo imbo ungumu pilipolio nalo naa lipo manjindu lemo yu komuna no

puli kongi mele komu tenda tenda ltemo imbore konopu lembo. Yuni kape nando aku konopu lembalo. ¹² Oi imbo ungu te naa pileli ningolio wali eno nendo yando ungu lupe nili imbore mele moromele. Mini Kake Telimuni tipe kalopa tirimoma liemili konopu ltemele akumunga Jisinga imboma nimbo enge tiemili ulu tirimoma paa liemili konopu leaio.

Oi naa pileli imbo ungu nimolo ungumu Poloni ungu mane tirimu

¹³ Kraistinga imbo moromelema ningo enge tini imbo teni Kraistinga imboma nombeya tenge wali oi naa pileli imbo ungu te nimbe timo lemo nu Mini Kake Telimuni ungu kanomu topele toko niwanga enge timbei Gote kinye konge tewi. ¹⁴ Liko manjeio. Oi naa pileli imbo ungu te nimbolio Gotendo konge nilkanje Mini Kake Telimu nanga minimu enge tirimomuni nilka nalo konopumu mele tenga pupili nimbo molka. ¹⁵ Akumunga ambele ulu temboya? Nanga Minimuni konge nimbo nalo konopu we lepili ungu naa nimbolio konopumu kinye kape waye taloni konge nimbo. Gote kapi nimbo kunana nimbo wali minimuni kunana nimbo nalo konopu we lepili ungu naa nimbolio konopumu kinye waye taloni kunana nimbo. ¹⁶ Konopuma mele tenga pupili ningolio minimuni Gote kapi ninio lemo da ulumu naa pileli imboreni ambe temona nunge Gotendo paa tereno nino ungumundo paa nino nimbeloya? Nino ungu naa pilipelie panino ungu manda naa nimbelo. ¹⁷ Gotendo paa tereno ningolio yunge imbimu paa manda kapini kondonio nalo nunge ungu niniomuni pilko angilengei imbomanga konopuma naa tapombalo.

¹⁸ Oi naa pileli imbo ungu mare nimele nalo enoni nimele ulu kanomu lipo ongondopo waliwali ungu aku tepo nilipo oromunga Gotendo paa tereno nio. ¹⁹ Nalo Kraistinga imboma Gote kapi ningei nombeya tenge wali nanga ungumu pilengei nimbo ungu mane timboi ungu mongo ki te pakera kau nimbo. Imbo ungu te oi naa pilelina imboma naa pilengei

ungu mongo 10,000 nimbo aku manda naa nimbo.

²⁰ Nalo Kristen imbo ango kame, eno bakulu walo mele naa molaio. Ulu pulu keru teremele uluma wamongo naa liko manjiko enge naa peremele bakulu pame mele eno aku teko molaio. Nalo eno imbo konopu pepili aku teko molaio. ²¹ Gotenga bukuna oi ungu te i teko toko panjiringi. Goteni nimbei,

Imbo ungu lupe nili imbo ponenge ongo nanga ungu nimelemuni nanga imbomando ungu mane nimbo timbo nalo aku wali kape na umbulu tiko nanga ungumu naa pilemili ninge, *(Ais 28:11-12)*

nimo.

²² Aku ungu pilipolio Jisas ipuki naa tirimele imbomando aku imbo mareni oi naa pileli imbo ungu te ningi ulumu kinye Goteni ulu te teremo kanangei nimbe kuliene ltemo lipo manjirimolo. Oi naa pileli imbo ungu nimele ulumu kuliene ltemo kanaio nimbe Jisas ipuki tirimele imbomando aku tepa naa nimo. Nalo imbomareni Gotenga ungu nimbe mundulima yando ningo tirimele ulumu Jisas ipuki tirimele imbomanga Gote moromo kuliene ltemo. Wendo imbomanga molo. ²³ Eno liko manjengei. Imboma pali nombeya tenge wali, eno imbo pulumuni oi naa pileli imbo unguma ningena pilkolio Jisas wamongo naa liko manjilima kinye ipuki naa tilima tukundo ongo molkolio ninge unguma pilkolio imbo keke lepo tolima moromele konopu lenge. ²⁴⁻²⁵ Nalo eno imbo mareni Gotenga nimbe munduli unguma ningo tinge wali Jisas ipuki naa tili imbo te molo Kristen teremolo uluma wamba naa lipe manjili teni tukundo omo lemo yunge konopu keru panjirimoma ninge unguma pilipelie yu moke teangei lipe manjipe yu ulu keru teli imbo moro konopu lembalo. Akumunga tamalu pepa Gote kapi nimbelie nimbei i nombeya teremele imboma kinye Gote moromo nimbelo.

Nombeya teko Gote kapi ninge uluma tumbi tiko tieio nimbe Poloni ungu mane tirimu

²⁶ Akumunga, Kristen imbo ango kame, lino Gote kapi nemili nombeya temolo wali uluma tepo kondamili ungu ambelemu nemboya? Nombeya aku teko tenge wali eno palini uluma tenge. Teni Gote kapi nimbe kunana nimbelo. Teni Gotenga uluma i tepo teamili ungu mane timbelo. Teni Goteni uluma tembalo nimbe imboma nimbe timbelo. Teni oi naa pileli imbo unguna ungu nimbe timbelo. Teni oi naa pileli imbo ungu kanomu pilipe topele topa imbomando nimbe timbelo. Aku uluma pali tenge wali, Gotenga nombeya teko molonge imboma nimbe enge tipili konopu lekolio teaio. ²⁷ Imboma pilengei ningo imbomareni oi naa pileli imbo unguna ningo tinge lemo imbo talo yupoko kau manda ninge. Te te ninge kinye imboreni ungu kanoma pilipe topele topa imboma nimbe tipili. ²⁸ Topele towi imbo te naa molomo lemo imboma nombeya tenge wali imbo ungu oi naa pileli nimbei teremo imbomuni taka lipe molopalie Goteni kau pilipili aku ungu mainye nimbelo.

²⁹ Aku wali Gotenga nimbe munduli ungu nili imbo profet talo yupoko kau ungu ningo tinge. We profetemani pilko kondokolio enonga ninge unguma pilko moke tengei. ³⁰ Aku ungu ningo tinge wali, waye molonge imbo tendo Goteni i ungu ningo tiwi nimo lemo oi nilipe purumo imboreni ungu nimbelomu kelepali taka lipe molopili. ³¹ Aku tekolio eno te te ningo Gotenga nimbe munduli ungu ningo tinge ulumuni ungu pilinge imbomani ungu mane liko konopu toimbo topili molongi. ³² Gotenga ungu nimbe mundulimu imbomando yando ningo tinge wali Gotenga imbo profetemani konopu naa mepa andopili konopu kolona lepili ungu toya toko ningo tinge. ³³ Liko manjengei. Goteni imboma tepa bili bala naa tirimo. Nalo imboma konopu ame topili molangei nimo. Kombu maliona Gotenga imboma nombeya tekolio wali ulu te teremele aku ulu eno kape teaio. Aku i tepa. ³⁴ Ambomani taka liko molko we ungu naa neio. Mosesini topa panjirimu mane ungumuni nimo mele ambomu iyemanga maindo molopili. Gotenga

imboma nombeya tengena ambomando ungu panjiko naa neio ningo tieio. ³⁵ Ambo teni wamba naa pilipeli pilemboi ungu nimbei temo lemo ulke pumbelie omenu iyemu walipe pilipili. Aku ambe telka nombeya tenge wali ungu we nimele amboma ulu alowamu teremele.

³⁶ Eno imbo awili none teko lino Gotenga ungumu oi pulu mondopo nimulu imboma konopu ltemeleya? Eno kau Gotenga ungumu paa liko manjikolio paa moromolo konopu ltemeleya? ³⁷ Imbo teni na Gotenga iye profet te moro molo Mini Kake Telimuni ulu tewinga enge tirimo iye moro konopu ltemo lemo aku iyemu kinye i pipiana topo panjiro ungumu Goteni imboma teaio nimu ungu te lipe manjipili. ³⁸ Aku ungumu umbulu tipe naa pilimboi konopu lemo lemo, yu Gotenga ungu pimele imbomani umbulu tiko yunge unguma naa pilinge.

³⁹ Nanga Kristen imbo ango kame, kinye i ungumu nimbo ulu lemboi. Gotenga nimbe munduli unguma imbomando nimbo tiemili konopu leaio. Aku tekolio, oi naa pileli imbo ungu nimele imbomando aku ulu naa teangei molo ungu akumu naa neio. ⁴⁰ Nalo Gotenga imbina nombeya tenge wali, molopo kondamili ulu toya tolima teaio.

15

Jisas kolopa makilerimu

¹ Nanga Kristen imbo ango kame, Jisasinga temane pengamu oi nimbo tiru kanomu liko manjengei nimbolio altopo nio. Aku ungu pilko likolio akuna kimbo mundurumele. ² Oi nimbo tiru ungumu ambolonge lemo aku ungumuni Goteni eno tepa koinjo ltimo. Ungu kanomu naa ambolemalanje ipuki we tilimala.

³ Oi ungu tukume ltiumu eno pilengei nimbo tiru. Kano ungu i tepa. Gotenga bukuna peremo mele Kraistini linonga ulu kerima wendo lipe ltendembai kolorumu. ⁴ Kolorumuna ono teringi. Gotenga bukuna peremo mele, wali yupoko omba purumu wali Goteni Kraist topa makinjirimu. ⁵ Makilipe wendo orumu wali

oi Pitani yu kiyendo kanorumu. Al-toko yunge iye aposel 12 akumani yu kanoringi. ⁶ Kelko linonga Kristen angenupili iye 500 wayeni tendekuna yu kanoringi. Aku nombeya teko moloringi imbomanga mare oi koloringi nalo awini we moromele. ⁷ Kelepa yunge angenu Jem-sini yu kanorumu. Aku wali pele we kongono tipe munduli iye aposelemani kape yu kanoringi. ⁸ Paa peyalimekondo nani yu kanoru. Bakulu mare taka toromelema anupilini meremele kano tepa mele na walitikale mini ltendepo kongono tipe munduli iye aposel kanopa ltimumu moro.

⁹ Gotenga imboma mindili lipo tirumunga Kristen imbomani nando iye aposel ningo imbi manda naa tirimele konopu lteo. Aku ulu terumunga iye aposelemanga pali, na maindo. I ulu keru terumanga ¹⁰ pundu naa topalie Goteni na kondo kolopa taporumumuni kinye Gotenga kongono iye moro. Aku kondo kolopa taporumu ulumuni kere mongo merimu. We iye aposelemani Gotenga kongono teremele nalo na ongondopo tero. Nanga engereni naa teru nalo Goteni kondo kolopa taporumumuni aku ulu teru. ¹¹ We aposel iyemani ungu ningo tiringima kinye nani ungu nimbo tiromu ungu tendekumu. Jisas kolopa makilerimu nimbo tirimolo aku ungumu eno pilkolio ipuki tirimele.

Akilio imboma pali kolko makilinge

¹² Lino iye aposelemani Jisas kolumu nalo Goteni yu topa makinjirimu ungumu waliwali nimbo tirimolo. Eno imbomareni imbo te kolopa naa makilimbelo ungu ambe telka nimeleya? ¹³ Imbo te kolopa naa makilimbelo ungumu paimbo lekanje linoni Goteni Kraist naa topa makinjirimu ungu nilimala. ¹⁴ I tepa mele Goteni Kraist naa topa makinjilkanje eno ungu mane tirimolo kanomu we ungu mele nilimala. Eno kape Jisasinga temane topo tirimulumu we ipuki tilimala. ¹⁵ Kraist kolopa ono kombuna perimu wali Goteni yu topa makinjirimu yu kanopolio imboma yando nimbo tirimolo. Nalo imbo

te kolkamu Goteni naa topa makinjilkanje Goteni Kraist kape naa topa makinjilka. Akumunga Gote i ulumu terimu nimbo kolo tolemala. ¹⁶ Paimbo. Imbo kololi Goteni naa topa makinjimo lemo Goteni Kraist kape naa topa makinjirimu nemili. ¹⁷ Goteni Kraist naa topa makinjirimu ungumu paimbo lemo lemo eno Gote ipuki tirimele ulumuni eno naa tapombalo. Enonga ulu keru teremelemanga umbuni we munge. ¹⁸ Jisas ipuki tiko koloringi imboma kape paa embambo ningi. ¹⁹ I wai molopolio Kraistini tapopili mai kombu ltemo melema limolo konopu lemolo lemo imbomani linondo maku mongo naa peli, teremolo ningolio we ulu ne teremele ninge.

²⁰ Nalo Goteni Kraist ono kombuna topa makinjirimu lepamo. Kraist imboma palinga kumbe lepa koinjo molopili Goteni yu imbo kolilimu naa lepili nimbe topa makinjirimu. Kraist iye kololimanga imunana makilerimu iye komomu. ²¹ Iye te kumbe lepa makilerimumuni yunge imboma pali makilko koinjo molangei lipo manjirimolo. Aku ambe telka iye tenga terimu ulumuni imboma pali kolongei lepamo. Aku tepala iye tenga terimu ulumuni Goteni imboma pali topa makinjimbelo. ²² Aku i tepa mele. Oi anda kaue Adamenga terimu ulumuni imbo pali koromele. Aku tepala Kraistini terimu ulumuni Goteni imboma pali tepa koinjo limbelo. ²³ Nalo imbo yu mele mele nimbe topa makinjimbelo. Kraist koinjo molopili nimbe Goteni yu kumbe lepa topa makinjirimu. Aku tepalie, Kraist yando ombalo wali Goteni Kraistinga imboma topa makinjimbelo. ²⁴ Aku mulu mai talo pora nimbelo wali Kraistini keru kuro nokolima topa maindo mundupe mai kombumanga imbo nokolima topa maindo mundupe mulu mai talo ltemona engema pali topa maindo mundupelie kombu lipe Gotendo iye nomi king kiyendope, kinye mulu mai talonga melema pali nunge maindo molonge nimbe kombuma pali Gotenga kindo nendo timbelo. ²⁵ Uluma aku tepa wendo ombalo aku ambe telka, opa pule toloma pali Gotenga kimbo maindo molangei nimbe topa maindo mundumbei

Kraistini oi kombumanga pali iye nomi king molopili. ²⁶ Yunge opa pulema pali topalie peyalime kololi ulu pulumu topa bembo timbelo. ²⁷ Aku Goteni melema pali Kraistinga kindo tirimo ungumu buk Baibelena tukundo peremo. Melema pali nimo kanomu nalo Goteni melema pali Kraistinga kina tirimo ungumu pilipolio Gote yu Kraistinga maindore, molo, konopu lipo manjirimolo. ²⁸ Goteni kombu pali nokopili nimbe Yunge Malo Kraistinga kindo tirimu. Maloni kombu nokopa amenge tepa pora timbelo wali kombuma pali Lapanga kindo timbelo. Aku wali yu kape Lapanga maindo molombo nimbe molombalo. Aku tembalo wali Goteni kombuma pali lipe undotipe uluma pali nokopa iye nomi king kiyendomu molombalo.

²⁹ Imbomareni Goteni imboma topa naa makinjimbelo ungu nimele kala. Aku ungu paimbo lemo lemo enoni ambe temona no oi naa lili koloringi imbo Jisas ipuki tiringimanga kolo wangoko no ltimeleya? Kololi imboma naa topa makinjimo lemo koloringi imbomanga kolo wangoko no liengei ulumuni imbo kanoma tapombaloya? Aku molo. ³⁰ Linope, Jisinga temane topo tipo kombu marenga mepo andromolomunga imbomareni lino tongei teremele nalo Goteni imboma topa naa makinjimo lemo umbuni kanoma ambe tepo memoloya? ³¹ Waliwalima, kinye kolombonje konopu lteo. Aku ungu paimbo mi lepo nio. Eno Kraistinga imboma moromelemunga Gote kapi nimbo tono koltomu, paimbo ungumu ltemo mele ungu kanomu tendeku tipe paimbo ltemo. ³² Mai kombu moromele imbomanga konopu lepolio owa takera imbo mele Efesus kombu taunona moromelema kinye opa teruya? Kolondu lemo melte naa limbo konopu lepolio opa naa tolka. Goteni imbo kololima naa topa makinjimo lemo imbomarenga nimele ungumu teamili. Aku ungumu i tepa,

Kinye kere langi awini nombo no enge nili awini namili. Aku ambe telka, otili kolomolo lepamo. *(Ais 22:13)*

³³ Nalo aku teko kili tingei nimele ungumu eno naa pileio. Linonga nimolo ungumupe

imbo keru koniye leko andonio lemo nu imbo keru apuwe lenio aku ungumu konopu liko manjengei. ³⁴ Eno imbomareni Gote naa pileli imboma none teremele lipo manjipolio aku ungu mai kondomboi nio. Akumunga ulu keru teremelema keleaio. Konopu toimbo topili ningo molaio.

Kolko makilinge imbomani kangu lupe linge

³⁵ Eno imbomareni i konopu lengei. Imbo kololima ambe teko makilko koinjo molongenje? Makilinge wali kangu ambe telimu angilimbelonje? ³⁶ Eno keke lepo toromelema. Kalakambi mongo panjirimolo wali aku mongo tuku nimbe muli toromo. ³⁷ Aku mongo panjirimolo wali, kalakambi molo we kere mongo lupere lipolio panjirimolo. Nalo koinjo lepa gomo angili te naa lipo panjirimolo. ³⁸ Nalo kere mongo panjirimoloma pali Goteni i tepa muli topa wendo opili konopu lepalie pupu yu mele melemuni gomo tepa mongo topili nimo. Kere mongo yu mele melemando Goteni i teko muli toko akoko awili molangei enge timbelo. ³⁹ Aku tepala, melemanga kangima pali tendeku ulu naa teremo. Imbomanga kangu te. Owa kongi lopamanga kangu ulu te teremo. Keremanga te. Omamanga kape te. ⁴⁰ Muluna ola mele i kano kanoma angimele. Maina kape i kano kanoma ltemele. Muluna olando ltemoma kanopolio aku mele tiperipe mare nimolo. Aku tepala maina ltemoma kanopolio aku mele tiperipe mare nimolo kape nalo lupe lupe teremo. ⁴¹ Enamunga pamu te tepa. Olimunga pamu te tepa. Kombu kandiye-manga pamu te tepala. Kombu kandiye-manga kape te te nimbe pa lupe lupe teremo.

⁴² Nio kano mele Goteni imbo kololima kangu koinjo tipe eno topa makinjimbelo. Maina ono teremele kangimu purumbelo. Goteni topa makinjimbeloma imbomanga kangimu naa purumbelo. ⁴³ Ono teremele kangima kanokolio imbomani kola tekolio yakiki kolonge. Kangu topa makinjimbeloma kanopolio tono kolopo kanopo pengu pilimolo. Ono teremele kangimunga enge

te naa peremo. Goteni topa makinjimbelo kangimu paa enge peremona molopa pumbelo. ⁴⁴ Ono tereleme kangimu mai kombumunga. Goteni topa makinjimbelomu aku mulu kombuna manda molomolo kangimu. Mai kombumunga kangite ltemo. Mulu kombumunga kangite kape ltemo. ⁴⁵ Gotenga ungumuni ungu tendekumu nimo. Aku ungumu i tepa,

Goteni oi kiyendo iye Adam wamopalie koinjo molopili, *(Stt 2:7)* nimu. Peyalime, Adam mele iye Kraist Goteni yundo imboma molangei tepa koinjo lipili engemu tirimu. ⁴⁶ Oi kiyendo Goteni i imbomando mulu kombuna angilimbelo kangite naa tirimu. Imboma pulu polko mai kombuna molonge kangimu oi tirimo. Altopa Gotenga mulu kombuna angilimbelo kangite timbelo. ⁴⁷ Mai kungupo tolima lipelie Goteni linonga anda kaue komomu iye Adam wamorumu. Nalo talo tipe iye Kraistinga mulu kombu kangite angili tirimu. ⁴⁸ Mai kombu imbo palini anda kaue Adam molorumu mele moromele. Gotenga mulu kombumunga iye moromo mele lino mulu kombu pumili purumolo imboma aku tepo moromolo. ⁴⁹ Oi lino mai kombu iyemunga kangite angilerimu. Aku tepala akilio mulu kombu iyemunga kangite angimo mele angilimbelo.

⁵⁰ Nanga Kristen imbo ango kame, i ungu pilengei nimbolio nio. Mai kombu kangite angimomuni Gotenga mulu kombu limbelo imbo teni tukundo manda naa pumbe akuna ltemo uluma naa limbelo. Purumbelo kangimuni molopo kau puli kombuna naa molomolo. ⁵¹ Pileio. Goteni oi naa nili ungu te nimbo timboi. Lino Jisas ipuki tirimolo imboma pali naa kolomolo nalo lino pali mulu kombu kangite angili imboma apuwe lemolo. ⁵² Peyalime biukel ungu nimbelo wali kariapa teremo mele aku ulu wendo ombalo. Ensel teni biukel peyalimemu lipe popo tombalo wali Goteni imbo oi koloringima topa makinjipe koinjo molangei nimbomunga imbo akumani altoko naa purunge. Aku wali Goteni imbo koinjo we molongema mulu kombu kangite angili imboma apuwe lten-dangei nimbelo. ⁵³ Aku ambe telka, Goteni

kangite pururumomu altopa naa purupili kangite angilipili nimbelo. Kangite kololimu kikulu topa kangite koinjo molopa pupili nimbelo. ⁵⁴ Goteni aku ulu tepa pora timbelo wali oi Gotenga bukuna topa panjirimu nimolo ungu te ara timbelo. Aku ungu i tepa:

Goteni yunge imboma topa makinjimbelo ulu akumuni kololi ulumu topa maindo mundurumu. *(Ais 25:8)*

⁵⁵ Kololi ulumuya, kinye nunge engemu tenaya? Kololi ulumuya imbo toko kondorono meramu tenaya? *(Hos 13:14)*

⁵⁶ Kololi ulumunga lino toromo meramupe linonga ulu kerima. Ulu kerimuni mane unguma kanamili nimbelie enge lipe lino topa maindo mundurumu. ⁵⁷ Nalo linonga Awili Jisas Kraistini ulu enge nili terimumuni Goteni lino tepa enge tirimumunga linonga opa pule ulu kanomu topa maindo mundurumolo. Akumunga Gotendo paa terimu nimbo tonokolamili.

⁵⁸ Akumunga nanga Kristen imbo ango kame konopu toimbo topili ningo angileio. Jisas ipuki tiko kimbo mundeio. Gotenga kongono tenderemelema were naa tereleme akumunga Gotenga kongonomu mendepolo teamili konopu lekolio enge ningo teliko paio.

16

Jerusalem moromele Kristen imbo angenupilini umbuni meremelemunga tapangei kou wendo wendo lieio nimbe Poloni nimu

¹ Jerusalem moromele Kristen imbo angenupili tapangei kou wendo wendo liko popo tieio. Oi Galesia kombu moromele Kristen imbomando teaio nimbo tiru mele enoni kape aku ulu teaio. ² Koromanga yaka ningo kongono tereleme kou linge mare koro awili kinye enonga ulkena pakiriko mare lepili neio. Akumunga na ombo wali eno kou naa andoko korangei. ³ Na ombo wali i pipiamu meko onge imbomani eno tapangei Korin imbomanga kou meko oromele nimbo pipia topolio enoni kanoko ltingi imbomando tipo kou meko paio nimbolio aku imboma tipo mundumbo. ⁴ Aku wali waye pamili

konopu lendu lemo aku iyema kinye Jerusalem kombuna kopu tepo pumolo.

Iye yupokoni Korin imboma kanongei puringi ungumu

⁵ Masedonia kombu mai nekondo omboi wali Jisas ipuki tirimele imboma kanopo lipolio altopo eno moromelendo ombo. ⁶ Enoni na pumboi tembo konopu lteo aulkena tapongei eno kinye lo kombu tepa ali popo toromo wai kerimunga na molombonje konopu lepo wai tule mololipo pumboi. ⁷ Kinye iye ponenge mele kanopo lipolio molkanje eno kinye naa mololipo ombo pulka. Nalo Awilimuni kolte manda molkolio puwi nimo lemo altopo ombolio eno kinye wali tule mele mololipo pumbo. ⁸⁻⁹ Efesus kombu taunona imbo awinini nanga aposel kongonomu pipi tingei teremele nalo imbo pulumu tukundo liwi nimbe Goteni tope tirimuna Efesus molopolio Pentikos Wai Awili wendo ombalo wali tiye kolopo kombu tenga pumbo.

¹⁰ Timoti enonga kombuna omo lemo na Awilimunga kongono tendero mele yuni kongono kanomu telipe purumo akumunga teko pipili naa kondoko yu konopu ame topa molopili ningo nokoko kondaio. ¹¹ Awilimunga kongono teremomunga iye nerungere moromo konopu naa lekolio, yu umbulu naa tieio. Na morona yando ombai tembalo wali konopu penga lipili ningo tapu teko tiko mundeio. Kristen iye angenupili mare onge wali yu kopu tepa ombalo lepamo konopu lteo.

¹² Apolos tepili ulumu i tepo nio. Eno moromelena Gotenga kongono tenderemele Kristen iye angenupilini kano pupundala teremele wali yu iyema kinye puwi ungu enge nimbo niu. Yu kinye naa pumboi konopu lepalie nimu nalo walite manda omba kanowi wai lembalona eno omba kanombalo.

Poloni ungu mare nimbe pora tirimu

¹³ Imbomareni ungu kondi tongei teremele eno kane kane molaio. Jisas ipuki tirimele akuna angileio. Konopu toimbo topili mini naa leaio. Keri keru uluma anjo anjo lteko enge ningo molaio. ¹⁴ Gote kinye

imboma kinye konopu mondokolio uluma pali teaio.

Poloni yunge kongono tendeku imbo-mando ungu mare nimu

¹⁵⁻¹⁶ Grik kombu mai tukundo moromele imbo palinga Stefanasinga lapumu kumbe leko konopu topele toko Jisas ipuki tiringimu liko manjirimele. Imbo kanomani Jisas ipuki tirimele imboma tapamili konopu leringi. Nanga Kristen imbo ango kame, eno lemope imbo akuma kinye Gotenga kongonomu lino kape teamili ningo kongono tukuruku teko enge ningo teremelema kinye wale pakoko maindo molaio. ¹⁷ Eno imbo palini kinye na manda naa kanoko molangei nalo Stefanus kinye Fortunatus kinye Akaikus pokoni na morona ongo kanoringi wali nanga iye poko oromele nimbo tono koloru. ¹⁸ Kano iye poko oringi wali enonga konopundo wango nimu. Na kape konopu kolona omba molorumuna moro. Iye i teko moromelema ninge unguma pilko wale pakaio.

¹⁹ Esia kombu maina moromele imbomani eno molko kondaio ungu ningo mundurumele. Akwila Prisila talo kinye elonga ulkena tukundo Gotenga imbina nombeya teremele imboma kinye enondo lino manga tendekuma konopu lekolio tono kolko eno molko kondaio ungu ningo mundurumele. ²⁰ I kombu taunona moromolo Kristen imbo angenupili palini eno molko kondaio ningo ungu ningo mundurumele. Enonga Kristen imboma kanoko ltendekolio wali nanga imboma ningo kangulko ki liko panjiko lieio.

²¹ Na Pol, nanga kimuni eno molko kondaio ungumu enondo topo tiro.

²² Imboreni Awilimu konopu naa mondopa umbulu timo lemo Goteni aku imbomu tepa topili nio. Linonga Iye Awilimu, nu welea wani!

²³ Awili Jisasini eno kondo kolopa tapopili nimbolio konge tero.

²⁴ Jisas kimbo mundupolio eno nanga imboma pali konopumu noiro. I nimbo pora tiro.

**Poloni Korin Imboma Pipia
Talo Tipe Topa Tirimu
Ungumu
2 Korin
I Ungu Torumumunga
Ungu Pulu Mare**

Imbo mareni kolo toko mane tikolio Pol imbomanga kou wapu ltimu, iye aposel paimbore molo lepamo ningo, Korin kombuna wendo oringi. Eno maindo mundumbei i pipia talo tipemu topa panjipelie Poloni yunge kongonomundo kape yunge konopu mandopa ltemomundo kape i unguma nimbe mundurumu.

Goteni nunge konopu ltenomu yunge kongono iyemunga konopu lerimu mele manda lepili nipili!

**Jisasini Nanga Kongonomu
Tendepaio Nimbe Lipe
Mundurumu Iyemando
Goteni Kongono Tirimu Mele
Poloni Nimbe Tirimu
Unguma**

Poloni pipia tombaindo pulu polopa torumu unguma

¹ Na Pol, Goteni na kanopa ltimuna Kraist Jisasini yunge kongonomu tendepuwi nimbe lipe mundurumu iyemu, na kinye linonga Kraistinga ungumu pileli angenu Timoti peya molopolio Gotenga imbo talape kombu awili Korin moromelema kinye, Gotenga imbo kake telima kombu Akaia provins tukundo kombumanga pali moromele imboma palindo i pipiamu eno topo tiro.

² Linonga Lapa Gote kinye Awili Jisas Kraist taloni eno kinye konopu noiko, eno konopu u nipili taka liko molaio nengili.

Poloni Gote kinye paa tereno nimu ungumu

³ Linonga Awili Jisas Kraistinga Lapa, yu Gote moromo, aku iyemu yu kinye kondo kololi ulu pulumu pepa wendo oromo, yu lino kinye umbunima wendo oromo

wali konopu enge nimbe u nipili molangei nimbe lipe tapondoromo Gotela, yu kapi nimbo imbi nimbo pala mundemili. ⁴ Yu, lino kinye umbunima wendo oromo wali eno konopu enge nimbe u nipili molangei nimo Gote. Oi lino kinye umbunima wendo oromo wali Goteni lino konopu enge nimbe u nipili molangei nimbe lipe tapondoromo aku tepa mele imbo mare umbunima wendo ombalo wali aku teko konopu enge nimbe u nipili molangei ningo manda liko tapondangei nimbe yuni lino oi aku tepa lipe tapondoromu. ⁵ Linoni imboma manda lipo tapondopo konopu enge nimbe u nipili molangei nimolomunga pulumu i tepa. Kraist oi mindili norumu mele, kinye lino yandopa mindili nombo moromolo, aku tepala Goteni Kraist lipe tapondopa konopu enge nimbe u nipili molopili nimumunga lino konopu enge nimbe u nipili molangei nimbe lipe tapondoromo kala. ⁶ Lino mindili nombo umbunima meremolo wali eno konopu enge nimbe u nipili molko, mindili nolemala aulkena wendo ongo, molko kondonge aulkena punge aku lipe tapondoli ulumu eno kinye pepili nimbo aku tepo mindili nombo umbunima meremolo. Goteni lino konopu enge nimbe u nipili molangei nimomunga lino kelepo enge nimbo moromolo wali aku ulumuni linoni eno konopu u nimbe enge nipili molangei nimbo manda lipo tapondoromolo kano kinye lino umbuni tirimelena mepo moromolo mele eno aku teko mindili noromele wali eno kape konopu toimbo topili enge nipili taka liko molongela. ⁷ Eno lino kinye tapu topo molopo, mindili peya noromolo mele eno lino kinye tapu topo molopo peya konopu enge nimbe u nipili moromolo kala nimbo pilipolio aku tekolio eno umbuni te tembalo wali ungu tukumemu tiye naa kolko enge ningo molongela konopu lepo moromolo.

⁸ Ango kame, ya kombu Esia provins lino kinye umbunima paa wendo orumuma eno wamongo pilengei nimbo tiemboi. Ulu umbuni orumuma paa awili lerimu wali lino paa kolomolo konopu lierimulu. ⁹ Aku umbuni wendo orumu wali lino

kolomolo waimu wendo oromo konopu lierimulu. Imbomanga engemuni lino Gotenga kongono manda naa tendemolo. Nalo Gote imbo kololima makilko koinjo molangei nimo iyemu, yunge engemunga kau i kongono manda temolo nemili akumunga i umbunima wendo orumu. ¹⁰⁻¹¹ Aku ulu wendo orumumuni lino topa kondombai terimuna Goteni lino tepa koinjo ltimu. Umbuni mare wendo ombalo wali altopala lino tepa koinjo kau limbelo konopu litemolo. Enoni kape aku teko ningolio lino liko tapoko Gotendo konge tenderingi. Linonga ningo konge tenderingima pilipolie Goteni lino lipe tapombalo ulu kanokolio imbo awinini Gotendo paa tereno ninge.

Pol konopu alowa tepa Korin naa purumumunga kolo naa toru nimu ungumu

¹² Na andopo tero mele konopuni pilipolio ulu teruma pali tepo kondoru. Na eno kinye moloru wali Goteni kanopa kake teli uluma nimbe pimoma kau konopuna panjipo, na konopu talo naa pepili eno kinye tumbi tipo molopo ulu mare teru mele pilipolio molopo kondoru nimbo lipo manjipo tono kolto. Walite tepo naa kenjiru nimbo pio mele eno manda nimbo tirumanga tono kolopo i paa nio. Aku uluma konopuni pilipolio teru kinye mai kombuna aku tepa lipe manjili teni na naa taporumu. Goteni na kinye konopu noipolie taporumumunga na aku tepo andopo moloru. ¹³⁻¹⁴ Eno manda kanoko ungu pulumu tumbi tiko pilinge unguma pipia topo tiro. Paimbo oi andopo kongono teru mele eno tumbi tiko naa liko manjirimele nalo linonga Awili Jisas ombalo waimu wendo ombalo kinye eno Kraistinga imboma molongena kanopolio tono kolomolo mele enoni lino Kraistinga imboma aku teko molomolo kanokolio tono kolko kau molangeila konopu litemolo.

¹⁵ Eno aku teko molonge konopu lepilio eno tepo tono kondopo wali talo tipo kanomboi nimbo nani eno moromelena oi ombo niu kanomu. ¹⁶ Na konopu liru mele i tepa. Kombu Masedonia

provins pumboindo oi eno molongena ombolio, Masedonia pumbo. Altopa Masedonia tiye kolopo eno molongena kelepo yando ombo kinye enoni na kombu Judia distrik puwi ningo liko tapangei ombo konopu liru. ¹⁷⁻¹⁸ Aku tembo niu mele konopuni naa pilipolio we niuya? Na i tembo, i tembo nimbo, nimbo panjiro mele maina imbomani konopu talo pepili ulu te naa tengeindo kolo toko temolo nimele mele na aku tepo naa nio. Ulu te temboindo paimbo tembo nio. Naa temboindo paimbo naa tembo nio. Goteni konopu alowa malowa naa tepa paimbo nimo mele nani i paa paimbo nio. Nani ungu te ee nimbo molo nimbo naa panjiro kano.

¹⁹ Na kame Sailas kame Timoti kame linoni eno moloringina ombo Gotenga Malo Jisas Kraistinga ungumu nimbo tirimulu, aku iyemuni konopu alowa malowa naa tepa, yu Gotenga iye toya tolimu. Tembo nimo ungumu paa tembalo. ²⁰ Goteni tembo nimbe mi lepa nimbe panjirimu kano uluma paimbo tepa moro tondombalo iyemu Kraist yu. Aku tepa moromomunga Gotenga ungumu paimbo tembalo nimbolio Gotenga imbi nimbo pala mundurumolo. ²¹ Lino kape eno kape Goteni enge tirimona Kraist kinye enge nimbo tapu topo moromolo. Lino yunge kongono tendangei nimbe Goteni lino kanopa lipe, ²² lino yunge imboma moromolo nimbo pilemili nimbe linonga konopuna tukundo Gote yuni nanga nimbe imbi topa, linoni pilipolio lino paimbo yunge imboma nimbe kanopa ltimu. Pele, paimbo yunge melema pali lino timbelo nimbo pilemili nimbe i teli oi yunge Mini Kake Telimu linonga konopuna molopili nimbe tirimu.

Korin imboma moloringina Pol welea naa purumu ungu pulumu

²³⁻²⁴ Nani eno umbuni te naa timboindo kombu awili Korin kelepo welea naa oru. Goteni na karomo paimbo nio. Enoni Kraistinga ungumu paimbo ningo enge ningo pimelemunga eno enge ningo pilko molangei nimbo na enonga iye awilimu molopo, eno nokambo nimbolio manda naa nimbo. Eno enge ningo pimele ulu

akumuni eno enge ningo moromelemunga eno tono kolangei nimbo eno peya tapu topo kongono teremolo.

2

¹ Akumunga na eno molongena altopola ombo wali umbuni timbo konopu lepolio naa oru. ² Nani eno umbuni tilkanje we imbo narini na teko tono kondolemalaya? Aku we imbo te molo, enoni kau na teko tono kondonge. ³ Aku tepo lipo manjipolio eno oi konopu topele toko molangei, pele na ombo kinye lino tono kolopo kopu tepo molamili nimbo nani umbuni timboma oi pilengei nimbo pipia te oi topo tiru. Enoni ungu pilko ulu tumbi nilimu tenge wali na teko tono kondangei konopu lepolio lino waye tono kolomolo. ⁴ Paimbo nani eno pipia te topo tiru wali eno oi teko moloringi mele pilipolio pipia tomboindo na kamelena paa mindili tepa konopu umbuni tepili kola tepo molopolio pipiamu topo eno tiru. Eno tepo umbuni tiemboi nimbo naa tiru. Nalo eno konopu paa lakopa mondoro ulumu ningo pilengei nimbo topo tiru.

Imbo teni eno tepa kenjimbelo wali yu tepili ningo tiye kolangei nimu ungu

⁵ Nalo Korin iye teni tepa kenjirimu kano iyemuni umbuni te tirimu na kau naa tirimu. Enondo kape tirimu, nalo eno paa tepa torumu konopu naa leaio nio. ⁶ Imbo awinini kano iyemu ulu pulu keru terimumunga ningo tumbi tiko mindili tiringi kanomu, aku manda. ⁷ Kinye aku ulu keleaio! Yu mindili tiringi kanomu umbuni paa awili teni yu paa tepa mainye mundumbelo ningo kinye, undupe kanopili ningo mindili tiringi ulu tiye kolko yuni ulu pulu keru terimumu yu tepili ningo tiye kolko yu kondo kolko, konopu ame topili ulu mare teaio. ⁸ Akumunga yu paimbo konopu mondoromele ltemo nimbe kanopili ulu mare teaio nimbo enge nimbo konge tero. ⁹ Oi nani eno pipia topo tirumunga pulumu i tepa. Nani eno manda manjipo, teaio nio ungu enoni pilkolio waliwalima pilko liko teremele molo naa teremelenje, pilembo nimbo kano pipiamu topo tiru.

¹⁰⁻¹¹ Sataneni lino Kraistinga imboma moromolomunga kondi topa ulu teremoma pali lipo manjirimolo. Kuromanga nomi Satanenga engemuni lino topa mainye naa mundupilimunga linoni teko kenjirimele imbomanga ulu kerima tiye kolamili. Aku tepolio kano iyemuni tepa kenjirimu ulumu enoni tiye koromele mele nani kape aku ulu tero. Ulu te paimbo tepa kenjirimu lemo eno kondo kolopo lipo tapondopo Kraist kanopa molopili oi tiye koloru.

Pol Troas taunondo pumbelie Taitus naa kanorumumunga konopu wango naa nimu

¹² Oi Kraistinga ungu tukume nimbo timboindo Troas taunondo puru wali Awilimuni na akuna kongono manda tembo aulkemu lipe tumbi tindirimu mele mona lierimuna kanoru. ¹³ Nalo nanga kongono tendeku angenu Taitus akuna naa omba molorumu koropo kelepilio nanga konopumu wango naa nimu wali Troas imbomando molaio nimbo tiye kolopo Masedonia provins puru.

Kraistinga kongono tenderingi iyema yunge engemuni enge ningo moloringi ungu

¹⁴ Paimbo, konopu wango naa nimu nalo Goteni opa pule iye topa mainye mundupelie uwi nimbe lino Kraistinga imboma kumbe lepa alume nimbe yu pumbelie lino Kraist molopa teremo uluma pali temane topo tilipo andamili nimu. Akumunga yundo paa tereno nimolo. Yunge ungu nimbo tilipo andoromolo, aku ungu-munga mune tolimu kombumanga pali pilko manda tenderemele. ¹⁵ Kraistinga mune pengamu toromona Goteni lino aku tepa mele mune pengamu toromona pimo. Aku mune penga toromomu imboma pali, mindili nolemala aulkena wendo ongo molko kondonge aulkena purumele imbomanga kape mindili nongo molko kenjinge aulkena purumele imbomanga kape, imunana mune toromo. ¹⁶ Nalo aku munemuni ungu talo nimo. Mindili nonge aulkena purumele imbomani Kraistinga temane pengamunga munemu pimele kinye lkupindi toromo. Kano munemu eno mini pali kolonge ulu pulumu peremomunga aku tepa lkupindi toromo. Molko

kondonge aulkena purumele imbomani ungu tukumemunga munemu pilkolio, eno koinjo molko kondoko kau punge ulu pulumu peremo mune tingo telimu pimele. Akumunga Kraistinga ungu tukumemu nimbe timbelo kongonomu narini manda tembaloya? ¹⁷ Iye awinini Gotenga ungumu wamongo ningo naa tiko kolo toko bisnis mele teko kou mone awini limele mele lino aku ulu naa teremolo. Goteni lino i kongonomu tirimomunga Kraist kinye peya tendeku tipo molopo linonga konopu tumbi nimbe pepili Goteni kanopa molopili yunge unguma imboma nimbo tirimolo.

3

Goteni ungu koinjo mi lepa nimbe panjirimu ungumunga kongono tendeli imbomanga ungumu

¹ Nalo aku tepo tero nio akumu nani altopo pulu polopo nanu kapi nimbo nanga imbimu nanu lipo ola mundumboi teroya? Molo imbo mareni teremele mele pilipolio temboindo na tepo moro mele eno pilengei nimbo imbo teni pipia tondopili nimbo mepo ombo eno lipo ondomboya? Molo linoni pipia aku teli te enoni lino tapopili ningo lino pipia mepo pumbo imboma lipo ondomolomu manda toko tinge nimoloya? Aku molo.

² Lino moromolo mele imboma lipe ondoromo pipia akumu eno Kraistinga Korin kombu moromele imboma pipia aku teko moromele konopu litemolo. Lino moromolo mele kanamili ningolio imbomani eno Korin imboma teremele ulu kanoko kambu toromele. ³ Eno Kraistini pipia topa mundurumu moromele mele we imbomani karomele. Linoni kongono teremolo akumuni Kraistini kano pipiamu torumu. Nalo pipia kanona peneni ungu te naa torumu. Koinjo moromo Gotenga Mini Kake Telimuni kano pipiamu torumu. Goteni yunge kini kou elke tolina imbi topa Moses tirimu mele tenga pipia naa torumu nalo eno imbomanga konopuna torumu.

⁴ Kraistini nanga konopuna kongono terenomuni imboma lipe tapondoli engemu tirimo ungu nimbe tirimona pilipolio Goteni na paimbo yunge kongono

tendani nimbe kanopa ltimumu konopu lteo. ⁵ I kongono teromu nanga engemuni manda tero paa manda naa nimbo. Na enge te naa peremo. Gote yuni na enge tirimona nani i kongonomu manda tero. ⁶ Goteni nimbe panjipe mi lerimu ungu koinjomunga kongono iyemu molani nimbe yuni enge tirimona moro. Aku ungu koinjo nimbe panjipe mi lerimumu oi Moses molopili Goteni Israel imboma ungu mane tipe kou karu lelina ola imbima topa teaio nimbe tirimu mele, molo. Ungu koinjo nimbe panjipe mi lierimu akumu Gotenga Mini Kake Telimuni omba tepili nimu. Goteni oi Mosesindo imboma ungu mane tiwi nimbe yu nimbe tirimu ungu kanomani imbo mini pali kolonge ulu pulumu tirimo, nalo Gotenga Mini Kake Telimuni lino koinjo molopo kondopo kau pumolo ulu pulumu tirimo.

Goteni altopa nimbe panjipe mi lerimu ungu koinjomunga engemunga ungumu

⁷ Goteni kou elke tolina ungu mane topa Moses tirimu ungu mane akumani imbo molko kenjiko kau punge aulkemu akiririmu ungu manema wendo orumu kinye Gotenga enge pa telimu kinye wendo orumu. Aku pa enge nilimu Mosesinga kumbekeremu aku torumu kinye, ena karomele kinye mongoma yumi yami teremo mele Israel imbomani yunge kumbekeremu kanoringi kinye aku ulu tirimu. Nalo altopa wali mare omba purumu kinye Mosesinga kumbekerena pa terimumu kelerimu. Kololi ulu pulumu perimu ungu manema aku tepa pa enge nilimu kinye wendo orumu litemo ⁸ kinye, imbo koinjo molko kondoko kau puli ulu pulumu peremo Gotenga Mini Kake Telimuni tirimo ungumu kinye wendo oromo pa enge nilimu paa olandopa enge pembalo. ⁹ Imboma teko kenjirimelemunga mindili nangei nimbe kongono teremo ungumu enge te peya wendo orumu lemo kinye, imboma lipe tapondopa ulu pulu kerima tiye kolopa eno tumbi tindirimo kongono teremo ungumunga enge te peya wendo oromomu paa olandopa pembalo. ¹⁰ Kinye wendo oromo akumu paa lakopa pa enge nili olandopamu peremo. Oi

wendo orumu enge pa teli akumu paa mainyendopa. ¹¹ Oi lepa naa pumbelomu wendo orumu wali enge pa telimu kinye orumu lemo, kinye lepa kau pumbelo ungumunga enge pa telimu paa olandopa ltemo.

Goteni altopa nimbe panjipe mi lierimu ungu koinjomunga kongono tendeli iye-mani pipili naa kolko kongono teremele mele ungumu

¹² Kinye, Goteni ungu koinjo nimbe panjipe mi ltemo kongonomuni imboma paimbo tapopa kondoromo, aku ungu koinjomu paimbo lepa kau pumbelo, lipo manjipolio, imboma pali pilengei nimbo konopu toimbo topili mona nimbo tilipo andoromolo. ¹³ Oi Mosesini yunge kumbekerena pa teremomu kumbulupe kiminyeki nimbei teremo ulu Israel imbomani naa kanangei nimbe maminye te lipe yunge kumbekeremu pipi tirimu. Lino Mosesini terimu mele aku tepo naa teremolo. ¹⁴ Nalo Mosesini yunge kumbekeremu maminye mele teni pipi tirimu, aku tepa mele Mosesini topa panjirimu unguma kambu toromele wali Israel imbomanga konopumu mele teni pange tendeli peremo. Kinye kape aku ulu we teremo. Kraist ipuki tilimalanje aku ulumu wendo omba pulka. Ipuki naa tirimelemunga we pange teli peremo. ¹⁵ Paimbo kinye walimunga kape Mosesini torumu bukuna moromo unguma kambu toromelena pimele kinye maminye aku tepamuni enonga konopuma we pipi tirimo. ¹⁶ Nalo imbo te konopu topele topa Awilimu ipuki tirimo kinye Awilimuni maminye mele imbomunga konopumu pipi tirimomu wendo lipe ltenderemo. ¹⁷ Awili Jisas kinye Mini Kake Telimu konopu tendekumu ltemo. Mini Kake Telimuni kongono tepa moromona ulu teni pipi manda naa tirimo. ¹⁸ Akumunga lino Kraistinga imboma pali maminye mele teni aku topa pipi naa tirimomunga, Awilimunga imbimu enge peremo pamu omba angilipe kariapa melena mini mana teremomu kanopolio wali Awilimu kinye Mini Kake Telimu konopu tendeku ltemomuni lino tepa aku enge pa telimu

lino kinye pepa olandopa olandopa enge pumbe telipe pupili nimbe yu mele apuwe leamili nimbe yu tepa moromo mele olando olando manda leko pangei nimbe teremo.

4

Jisasini lipe mundurumuna yunge kongono tenderemele iyema mingima maini teli mele moromelena tukundo mele walkumo peremo ungumu

¹ Goteni ungu koinjo nimbe panjirimumu olandopa, akumunga enge pa telimu olandopa. Imboma aku tepa lipe tapondoromo akumunga Goteni lino kondo kolopalie tepo kondamili nimbe i ungu tukumemu andopo imbomando nimbo tirimolo kongonomu tirimumunga pilipolio umbunima wendo oromo kinye kongono tiye kolamili konopu naa ltemolo. ² Lopeke teko teli uluma kinye, pipili teli uluma kinye, oi lipo umbulu tirimulu. Kolo naa topo, Gotenga ungumu nimbo alowa naa tenderemolo. Goteni kanopa molopili imbomani pali enonga konopuni pilkolio lino Gotenga kongonomu tenderemolona kanokolio tumbi tiko teremele ningo pilengei nimbo linoni ungu tukumemu mona nimbo para tirimolo. ³ Nalo ungu tukume nimbo tiro wali paimbo melteni pipi timona naa pilinge lemo aku pipi tili ulumu kombu kerina purumele imboma kinye wendo oromo. ⁴ Iye Kraist yu paa Gote none telimu moromo. Kraistinga imbi moromona au nimbe enge pa telimunga ungu tukumemunga pamu naa kanangei nimbe ya mai kombumu nokoromo gote kolo toli kuro Satan yuni Kraist paimbo ningo naa pimele imbomanga konopuni liko manjingei aulkemu pipi tindirimo. ⁵ Ungu tukumemu toya topo nio ungu nindu kano mele, nanu palo topo na iye pengamu moro nimbo naa nimbo tiro. Nani nimboindo, Jisas, Goteni lino nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo nimbe kanopa ltimu iye nomi Kraist, yu Awilimu. Jisasini nando tewi nimu mele tepo, na eno Kraistinga Korin imbomanga kendemandemu moro nio kano, aku tepo ungu tukumemu mona nimbo para tiro. ⁶ Akumunga pulumu

i tepa. Kombu tumbulu tolina pa tepili nimu kinye mai kombuna pa terimu kano Gote yuni linonga konopuna tukundo pa tenderimu. Linoni Gotenga enge pa telimuni Kraistinga kumbekerena pa teremo kanopo lipo manjemili nimbe aku ulu terimu.

⁷ Nalo maini teremele mingi akumanga tuku imbomani enonga mele penga kou olandopa pulima lopeke teko noirimele aku tepa mele Goteni tirimo ulu niomu lino kinye peremo. Aku teremomunga imbomani kanokolio i enge paa penga olandopa lino kinye peremomu linonga enge te molo. Gote yunge engemu kau peremo ningo pilinge. ⁸ Waliwali, kombumanga pali, lino kinye umbunima wendo oromo nalo akumuni lino kamukumu topa mainye naa mundurumo. Wali marenga lino temolo mele konopuni pilipo tunduromolo nalo linonga konopumu kamukumu keru lepa tepa embambo naa tirimo. ⁹ Linonga opa pulemani lino teko kenjingei teremele nalo Goteni lino tiye naa koromo. Imbomani lino toromele nalo lino kamukumu toko naa kondoromele. ¹⁰ Jisas toringi kolorumu mele waliwali lino mindili nongo kolangei ningo lino teko kenjiko linonga kangimu toromele nalo naa kolopo we koinjo moromolo kano ulumuni Jisas we koinjo moromo lipe ondoromo. ¹¹ Aku nio ungumu i tepa. Lino koinjo moromolo iyemani Jisasinga kongonomu tenderomolomunga imbomani lino toko kondongi teremele kinye linonga kangindo kololi ulu pulumu peremomunga kolekala nalo naa kolopo we koinjo moromolo akumunga linonga kangimuni Jisas koinjo moromo mele pilengei mona liepili nimbe lipe ondoromo. ¹² Kololi ulumuni lino aku tepa topa kondombai teremo nalo koinjo molopa kau puli ulu pulumu eno kinye peremo.

¹³⁻¹⁴ Gotenga bukuna moromo mele i tepa, Gote ipuki tiromunga nimbo para tiro, *(Sng 116:10)*

nimbe peremo. Awili Jisas kolorumu kinye topa makinjindirimu iye akumuni lino kape eno kape Jisas kinye peya topa makinjipe yu moromona lipe mepa pumbelo

nimbo aku ungumu lipo manjipolio lino kape oi iyemuni ipuki tirimu mele aku tepo ipuki tirimolomunga nimbo para tirimolo. ¹⁵ Na kinye aku tepa umbunima wendo oromo akumu eno Kraistinga imboma lipe taponombaindo wendo oromo. Goteni we kondo kololi ulumuni anjo anjo pumbe imbo awini lipe tapon-doromomunga imbo awini olandopa olandopa Gote kinye Paa tereno ningo yu kapi ningo imbi liko ola mundundengei nimbe aku ulu umbunima na kinye wendo oromo.

Jisasini lipe mundurumuna yunge kongono tenderemele iyema tiye naa kolko kongono enge ningo teremelemunga ungu pulumu

¹⁶ Aku tero ulumuni eno aku tepa lipe taponodoro, na kinye eno kinye lino aku tepa ulu pengama wendo ombalo mele pilipolio umbunima na kinye wendo oromo wali apa, tiye teremo, kongonomu keleambo nimbo konopuna umbuni pepili naa moro. Paimbo nanga kangimu koromo nalo takiraki Goteni mini konopu talo koinjo kau ltenderemo. ¹⁷ I ulu lipo manjirimolo. Na kinye umbuni wendo oromoma ulu awili te molo; wali alaye kolo wendo oromo. Kano ulu umbunimani Gote enge pa telimu kinye moromona pumbo yu kinye peya aku kombu paa pengana molombolo aulkemu akirindirimo pilipolio i ulumu paa mele enge awilimu; umbuni wendo oromoma ulu tukumere molo lepamo nimbo pio. ¹⁸ Akumunga, na mongoni karo melema wambo kanambo naa nio; naa karo mele kanoma paa kanamboa nimbo moro. Mongoni karo melema pora nimbelo. Naa karo melema waliwalima lepa kau pumbelo nimbo pilipolio nio.

5

Mulu kombuna angimo ulkemanga molomolomunga ungu manda lelimu.

¹ Aku tepo lipo manjipo moromolo mele niomunga ungu pulu te i tepala. Lino piltimolo, linonga ya maina kangimu, ulke takaina mele moromolo. Akumu purumbelona tekiringe wali Goteni ulke koinjo te

lino molamili nimbe tepa wamopa noindirimomu lino timbelo, aku ulkemu maina imbomani takoromele aku teli ulke te molo. Akumu mulu kombuna waliwalima angilipe kau pumbelo ulkemu. ² Pele aku tepa ulkena tukundo molomolo nalo i teli oi ya mai kombuna i ulkena molopolio, lino tukundo molomolo ulke koinjomu Goteni linonga wale pakoli mele paa pakondopili nimbo umbuni kolopo konopuna kola tepo moromolo. ³ Akumu wali pakoli mele pakondombalo wali we naa molomolo nimbo pilipolio, kinye aku tepo moromolo. ⁴ Lino i ulke takaina molopolio wale pakoli te naa pakopo we moromolo nimbo pilipo mulu kombuna ulke timbelo akumu wale pakoli melemu pakomoloa nimbo umbuni kolopo konopuna kola tepo moromolo. Kinye pakopo moromolo kangimu kulupo topo lteamili nimbo aku tepo naa nimolo. I kangi kolombalo akumu kikulu topa koinjo molopa kau pumbelo. Oi kangimu taka tombalo nimbo linonga mulu kombuna angimo kangimu pakamili nimbo moromolo. ⁵ Gote yunu lino koinjo molopa kau puli kangima angilipili nimbe lino i teli oi lipe tumbi tindipelie, altoko eno molonge nio mele paa aku teko molonge ipuki tiengei nimbe i teli oi yunge Mini Kake Telimu lino tirimu.

⁶⁻⁷ Aku ulu terimumunga Goteni nimu mele paimbo wendo ombalo nimbo pilipolio na kinye umbunima wendo oromo kinye tiye naa kolopo waliwalima konopu toimbo topili moro. Na ya maina kangimunga tukundo moro wali Awilimu kinye Yunge kombuna peya naa morombolo nimbo pio. Lino moromolo ulumu kanopolioyenga molo, nalo konopuna lipo manjipolio ipuki tipo moromolo. ⁸ Nalo nani oi nio mele altopo niola. Konopu toimbo topili molopolio na maina kangimu i teli oi tiye kolopo Awilimunga nokoromo kombuna pumbo yu kinye peya molembalanje paa konopu lepo moro. ⁹⁻¹⁰ Konopu aku tepo lepolio Kraistini lino kot tendepa pilimbelo kinye lino pali yunge kumbekerena pumbo angilimolo. Aku wali oi ya mai kombuna kangimu kinye molopolio lino tepo kondorumulu molo tepo kenjirimulu mele pilipe

apurupelie te te nimbe pundu tombalo. Akumunga, mai kombuna kangimu kinye molondu lemo kape, molo kolondu lemo kape Awilimuni kanopa penga pimo uluma paa teambo nimbo konopu kimbo tipo moro.

Lino Gote kinye altopo tendeku tipo molomolomunga ungumu

¹¹ Kotena angimolo nimbo pilipo Awilimu kinye pipili kolopo lipo manjirimolo akumunga imbomani Yu ipuki tieio nimbo paa enge nimbo nimbo tiro. Na konopuni pilipo uluma tepo moro mele Goteni tumbi tipe karomo. Eno kape nani tero mele enoni kanoko konopuni pilkolio aku ungumu paimbo ningo pilenge lemo paa nimbo pilto. ¹² I ungu nio akumuni enoni na iye pengamu konopu leangei nimbo nanga imbi olandopa molopili nimbo aku tepo naa nio, molo. Enoni na tero mele kanoko penga pilko, Poloni teremo mele iye marenii kanoko tunduko yunge ungu umbulkondo kolo toko nindirimele mele imbomani naa pilko, yu paimbo moromo mele pilenge kinye penga ningo manda anjo anjo konopu tiko ningo tinge aulkemu lipo ondambo nimbo nio. Imbo marenii imbo tenga konopuna peremo ulumu naa kanoko, mongoni kangi tawendo kau kanoko penga pilko yu kapi ningo yunge imbi liko ola munduko ungu nimele mele na aku teko kanokolio kolo toko nimele iyemando manda pundu toko ungu paimbo mare manda ningo tiengei nimbo i unguma nio. ¹³ Iye marenii nando iye keke lepo tolimu morono ninge lemo aku manda. Gotenga kongono tendemboindo aku tepo keke lepo topo moro. Molo na konopu tumbi tipe pepili kongono tepo molondu lemo eno lipo tapondomboindo aku tepo moro. ¹⁴ Iye tendekumu linonga nimbe kolo wangopa imbomanga pali kolondorumuna lino yu ombele mepo lino pali yu kinye kolorumulu. Kraistini imboma aku tepa konopu mondoromo ulu lipo manjipolio yunge kongonomu paa tendambo konopu lteo. ¹⁵ Lino Kraistinga koinjo moromolo imboma linonga temolo uluma kele topo naa molamili. Linonga nimbe kolondopa makilipe ola molorumu

iyemu kau lipo manjipo molopo yu kanopa penga pilimbelo uluma kau tepo molamili nimbe yuni imbomanga nindipe aku ulu tenderimu.

¹⁶ Aku tepo pilipolio na oi Kraistinga unguma naa pilipo konopu topele naa topolio maina konopuni pilipo imboma apururu nalo kinye, aku tepo imboma naa apururo. Oi konopumu perimu kinye paimbo oi Kraist kape aku tepo apurupo, yu molorumu mele pilipo tunduru, nalo kinye yu aku tepo pilipo naa apururo. ¹⁷ Konopu koinjo wendo orumumunga, i ulu ltemo lipo manjirimolo. Imbo te Kraist kinye tapu topa moromo kinye Goteni kano imbomu yu imbo koinjomu molopili nimo, yu paimbo imbo koinjomu moromo. Oi tepa kenjipe molorumu uluma kamukumu mainye purumu. Kinye ulu koinjoma yu kinye wendo oromo. ¹⁸ I ulu koinjoma pali Goteni kau teremo. Lino oi yu kinye opa pule molorumulu mele kinye aku teko naa molangei. Lino yu kinye tendeku tipo molamili nimbe Kraistini terimu ulu akumuni lino yu kinye tendeku tipo moromolo. Aku tepalie imboma yu kinye opa pule moromele mele tiye kolko na kinye kopu tepo molamili nimbe Goteni aku kongonomu lino tirimu. ¹⁹ Aku kongonomu i tepa: Kraistini linonga nimbe tenderimumunga Goteni lino maina imboma kinye yu kinye opa pule naa molopo kopu tepo molomolo aulkemu lipe tumbi tindirimu. Aku tenderimumunga Goteni imbomanga ulu pulu kerima tiye kolopa, aku teko kenjiringimunga kot naa tendembo nimu. Imboma kinye na kinye tendeku tipo molamili nimbe Goteni kano ungumu imbomando ningo tiengei nimu. ²⁰ Lino imbi topa aku tepa kongonomu tirimumunga Kraistinga konopu tukundo molopo Gote yuni imboma i teko teangei nimbeindo linoni yunge nimu ungumu andopo nindemili nimu. Akumunga Kraistini lino kanopa ltimuna yu kolo wangopo eno paa enge nimbo konge tepolio Gote kinye opa pule toromele mele tiye kolko yu kinye kopu teko molangei nimolo. ²¹ Ulu pulu keru te naa terimu iyemu Goteni kano iyemuni linonga ulu pulu kerima lipe tapondopa mepili nimbe yu tir-

imu. Aku terimu wali yu paimbo ulu pulu keru teli iye te none terimu. Goteni aku terimumunga lino Kraist kinye peya tapu topo molopolio Goteni lino kanopalie imbo tumbi nilima nimbe karomo.

6

¹ Na Gote kinye kongono tapu topo tepo molopolio ya nindu ungu kanomunga ungu te peya eno enge nimbo nimboi tero. Eno Goteni we kondo kolopalie eno lipe tapondopa tepa kondorumu ulu kanomu we naa terimu, terimu ulumu we mainye naa pupili neio nio. ² Aku niomunga ungu te Goteni nimbeindo,

Nani we kondo kolopo eno kinye konopu noiru walimu wendo orumu kinye enonga ungu ningima pileru.

Eno mindili nolemala aulkena wendo lipo na kinye peya molko kondonge aulkena lipo mondombalo walimu wendo orumu kinye eno tepo ltiu, *(Ais 49:8)*

nimbe peremo. Nani eno paa nimbo tiru, pileio! Goteni nimu walimu akumu paa kinye. Kinye, Goteni imboma kinye konopu noipe we kondo kolombalo walimu. Kinye Goteni imboma lipe tapondopa, mindili nolemala aulkena wendo lipe yu kinye peya molko kondonge aulkena lipe mondombalo walimu.

Poloni Kraistinga kongono tenderimumunga mindili norumu mele ungumu

³ Linonga kongonomu mainye naa pupili, ungu taka naa tondangei nimbo imbomani lino kanoko keru pilko ungumu naa pilko linge ulu te naa teremolo.

⁴ Akumu molo. Imbomani lino kanokolio Gotenga kongono iyema moromolo ningo pilengei nimbo ulu ima teremolo. Aku ulu wendo oromoma i tepa. Umbunima lino kinye wendo oromo wali tiye teremo naa nimbo enge nimbo moromolo. Ulu umbuni lupe lupema lino kinye wendo omba, lino teko kenjirimele uluma wendo omba, lino mindili noli uluma wendo oromo. ⁵ Wali marenga imbomani lino koipeni toko, wali marenga ka tiko, wali marenga imbomani pali lino kinye mumindili kolko ru ningo lkiko tukundo tukundo ongo maku toko lino teko mundu

mongo tenderemelela. Lino kongono mindili nombo tepo, wali marenga uru naa pepo, wali marenga engele kolopo moromolola. ⁶ Lino ulu kake telima tepo, lipe manjili pengamu ambolopo, olo ame topili molopo, imboma kondo kolopo tepo kondoromolo. Lino Mini Kake Telimu kinye tapu topo molopo, imboma konopu mondoromolo ulu akumu kolo naa topo paa konopu mondoromolo. ⁷ Paimbo unguma nimbo, Gotenga engemuni kongono teremolo. Imboma opa tengeindo ele tolo melema ki ekondo ekondo ingi tiko amboromele mele lino aku tepo mele ulu tumbi nilima amboromolo. ⁸ Imbo mareni linonga imbimu liko ola munduko, mareni linonga imbimu teko mainye munduko; mareni linonga ungu umbulkondo nindikio, mareni kapi nimele. Kongono paimboma tumbi tipo teremolo nalo linondo kongonomu kolo toko teremele nimele. ⁹ Imbo mareni lino kanoko imbi tirimele nalo mareni peya molamili naa ningo, umbulu tirimele. Wali mare paa koltomolo konopu ltemolo nalo koinjo pumbo we moromolo. Lino teremolo mele kanoko kerio pilkolio tiye kolko konopu topele taio ningo pulteni toromele nalo lino toko naa kondoromele. ¹⁰ Lino takiraki konopu kerio awini peremo nalo akumu yu tepili nimbo tonoko kolopo moromolo. Koropa purumo nalo imbo awini tepo kamakoma ltenderemolo. Lino melte naa noili none teremo, nalo mele pulumu noirimolona teremo. Imbomani lino kanokolio paimbo Gotenga kongono iyema moromolo ningo pilengei nimbo aku tepo moromolo.

¹¹ Korin imboma, linoni ungu te lopeke naa tepo, pali enondo nimbo para tirimolo. Eno paa lakopo konopu mondoromolo. ¹² Linoni eno kondo naa kolopo tiye kolamili paa manda naa nimolo nalo enoni lino kondo naa kolopo tiye kolamili nimelemunga konopu tendekuna naa pupili moromolo. ¹³ Lapalini enonga bakulumando nimele mele, kinye nani eno nanga bakuluma nimbolio nani eno konopu awili tipo mondoro mele enoni nando aku ulu teaio nimbo nio.

Kraistinga imboma kake telimu mo-

romelemunga tawendo moromele imboma kinye tendekuna tapu toko naa molangei ungumu

¹⁴ Kraistinga imboma Kraist ipuki naa tirimele imboma kinye tendekuna tapu toko naa molangei. Liko manjeio. Ulu pulu kerima kinye ulu tumbi nilima kinye konopu tendekuna naa purumo. Pa telimu kinye tumbulu tolimu kinye popo naa tirimele. ¹⁵ Kraist kinye kuromanga nomi tepa kenjili Satan kinye konopu tendekuna pupili morombeleya? Kraistinga ungumu pimele imboma kinye Kraistinga ungumu naa pimele imboma kinye konopu tendeku tipe peremoya? ¹⁶ Gote moromo ulke tempelemunga ulke kiripi kake telina kuro koinge melema manda meko pungo popo tongeya? Lino, koinjo molopa kau puli Gotenga kiripi kake telimu moromolo, yu lino kinye moromo. Yu kinye aku tepo moromolomunga ungu te Goteni oi nimbe panjirimo. Yuni nimbeindo,

Na nanga imboma kinye tendekuna tapu topo molopo, enonga imunana molopo eno peya andomolo.

Na enonga Gote molombo, eno nanga imboma molonge. *(WKP 26:12; Jer 32:38; Ese 37:27)*

¹⁷ Akumunga Tawendo imboma kinye, we melema anjiko kapi ningo popo toromele imboma kinye, eno kinye tendekuna naa molko, tiye kolko pungo kombu tenga lupe molko pangei.

Kalaro mololi melema tawendo imbomani anjiko popo toromele melema kinye ulu pulu kerio peremo melema kinye akuma naa ambolko ulu te naa teaio.

Naa ambolko ulu te naa tenge kinye nani molamili waio nimbo eno yando limbo. *(Ais 52:11; Ese 20:34,41)*

¹⁸ Na enonga lapamu molombo, eno nanga bakuluma molonge. Na Gote enge olandopa peli iyemuni aku tepo nio, *(2Sa 7:8,14)*

nimu.

7

¹ Nanga konopu mondoro ango kame, Goteni yunge imbo molongemando aku tepa nimbe panjirimo unguma eno

kinye na kinye peremomunga pilipolio, kangindo kape konopundo kape kalero mondoromo uluma tiye kolopo, Gote kinye pipili kolopo lipo awili tipolio ulu kake telima waye tepo molamili.

Korin Kraistinga imboma kinye ulu pulu kerite perimumu altoko konopu topele toko kanoko keripilingimunga Pol paa konopu tirimu ungumu

² Enoni altoko lino konopu awili tiko mondaio! Linoni enonga imbo te tepo naa kenjipo, imbo te tepa kenjipili nimbo ulu te naa tepo, kolo topo imbo tenga melema toropo naa lipo, aku uluma naa terimulu. ³ Nalo aku nio ungu kanomuni nani enoni teko kenjiringi nimboi naa nio. Oi kape nindu kano, nani eno paa enge nimbo konopu mondoromu ulu teni manda tepa mainye naa mundumbelo, kololi ulumuni kape, we koinjo molopolio umbuni te wendo ombalo ulu teni kape, eno konopu mondopo tapu topo moromolo mele molamili nio. ⁴ Nani enondo nio ungumu pilko naa tunduko uluma pali tumbi tiko teko kondonge nimbo enge nimbo pilipolio nanga konopu wango nimo. Enoni teremele mele imboma pilengei nimbo eno paa olandopa kapi nimbo temane topo tiro. Lino kinye ulu umbuni awini wendo oromo kinye eno moromele mele pilipolio paa konopu awili tipo konopu enge olandopa pepili moro.

⁵ Aku tepo moromunga pulumu nembo. Oi na kombu Masedonia provins pumbolio, eno Korin imboma molko kenjiringi mele pilipolio konopu wango naa nipili alaye kolte kape manda naa moloru. Na kinye ulu umbuni lupe lupema wendo orumu. Imbomani na kinye karaye teringi. Konopuna tukundo umbuni tepa konopu wango naa nimona moloru. ⁶ Nalo Goteni imbo paa konopu umbuni pepili moromelema konopu wango nipili molangei nimo kano Goteni na konopu wango nipili molopili nimu kinye Taitus na moloruna orumu akumunga na konopu wango nipili moloru. ⁷ Nalo aku orumu ulumuni kau molo. Eno Korin imbomani Taitus yu teko konopu ame topili ningi akumuni Goteni na konopu wango tipo

molambo nimula. Taitusini nando eno na kanamoloa ningo, na oi teko kenjiko, na teko konopu keripanjindiringi mele tiye kolko altoko konopu topele toko eno na kinye kopu tepo molamili ningo konopu awini liko munduringi mele nimbe tirimuna pilipolio na konopu paa olandopa tiru.

⁸ Nani eno nimbo amenge tepo pipia oi topo mundurumu kanokolio eno paimbo umbuni terimu nalo akumu mandala. Paimbo nani pipia topo eno tirumuni eno wali alaye kolte konopu umbuni ltingi kinye pilipolio kondo terimu nalo ⁹ kinye na konopu tiro. Nani eno umbuni tiru akumunga konopu naa tiro. Eno oi nimbo amenge tepo umbuni tiru akumuni eno konopu topele tondorumu akumunga na konopu tiro. Gote yuni ulu umbuni akumu eno kinye wendo opili nimuna nani pipia topo tiru akumuni eno alaye kolte kape tepo naa kenjiru. ¹⁰ Eno Goteni umbuni tirimo akumuni eno teko kenjirimele mele kanoko keripilko konopu topele toko, mindili nolemala aulkena wendo ongo, yu kinye peya molko kondonge aulkena pangei nimbe lipe mondoromona akumu paa, ulure molo. Nalo maina wendo oromo ulu umbuni akumani kololi ulu pulumu wendo oromo. ¹¹ Eno pilkolio, i Goteni tirimo umbuni akumuni eno tepa konopu topele tondorumuna ulu penga lupe lupema eno kinye wendo oromomunga paimbo tirimo mele wamongo pilko molangei. Unguma wambo pilipo, ulu pulu kerite lino kinye naa pepili paa tumbi tipo molamili ningo teremele ulumu kinye, imbomani eno kolo toko teko kenjirimele nimele unguma eno mongo toko ningeindo popenge teko teremele ulumu kinye, enonga iye teni tepa kenjirimo kinye enoni pipili kolko yu iri toromele ulumu kinye, iye teni tepa kenjirimo wali ulure naa tepo we molorumulumunga mongo limolo ningo mini lteko moromele ulumu kinye, lino Pol altopo kanamoloa, yu kinye popo tipo molamilia ningo moromele ulumu kinye, iye teni tepa kenjirimo kinye enoni enge ningo yu liko tumbi tirimele ulumu kinye, tepa kenjirimo iyemu tepa

kenjirimomunga mongo lipili ningo enge ningo teremele ulumu kinye, kano ulu penga teremelemanu ulu pulu keru eno kinye pemomu enoni naa ambolonge mele lipe ondopa, akumunga mongo te wendo ombalo kinye eno kinye mongo naa linge mele lipe ondoromo. ¹² Akumunga, paimbo eno umbuni tirimu pipiamu nani oi topo tiru nalo iye teni tepa kenjirimu nimbo pilipolio kano pipiamu topo naa tiru. Kano iyemuni imbo te tepa kenjirimu nimbo pilipolio topo naa tirula. Imbo talonga kau pipia topo eno naa tiru. Enoni nanga ungumu pilko tekolio na paa lakoko konopu mondoromele mele Gote kanopa molopili enongano paa pilko kondangei nimbo kano pipiamu eno topo tiru.

¹³ Akumunga nani eno kano pipiamu topo tiru kinye kanokolio moloringi mele kanoko keru pilko konopu topele toko teko kondoringi mele pilipolio na konopu wango nipili moloru. Nalo akumunga kau molo. Taitus konopu awili tepa lipe mundupelie eno moloringina orumu kinye enoni pali yu liko tapon-doringimunga Taitus yu konopu wango nipili molorumu akumu kanopolio na konopu paa olandopa tiru ¹⁴ Paimbo oi Taitus pilipe molopili eno kapi niu ungu akuma yu pumbe kanorumu kinye paimbo nimu nimbe kanorumumunga na pipili naa koloru. Aku tepala oi enondo niu kano unguma kape paimbola. ¹⁵ Taitus eno moloringina orumu kinye eno mini lteko pipili kolko paimbo onio, peya molamili ningo, yuni ungu nimu mele liko awili tiko pilko liko teringi ulu kanorumu kinye altopa pilipolie eno kondo kolopa olandopa konopu mondoromo. ¹⁶ Kinye na pilto, enoni uluma pali tumbi tiko teko kondonge nimbo enge nimbo pilipolio na konopu tipu moro.

**Poloni Kraistinga Korin
Imbomando Kombu Judia
Distrik Kraistinga Imbo
Moromelema Kou Mone
Tiengei Liko Maku Tangei
Nimu Ungumu**

8

Kombu Judia distrik moloringi Kraistinga imbomanga kou mone lipo tapon-dopo tiemili ningo toya toko liko maku tangei nimu ungumu

¹ Manda, ango kame, kinye ungu te lupe nemboi, Masedonia provins Kraistinga imbo talape moromelema pali Goteni we kondo kolopa lipe tapon-dorumuna moromele mele eno pilengei nimboi tero. ² Aku imboma kinye umbuni awini wendo orumu, paa mindili noringi ulumani eno molko kondongenje molo molko kenjingenje nimbe manda manjirimu kinye paa awili teko konopu tiko moloringi. Eno paa koropa pupili moloringi nalo Kraistinga imbo talape mare melema molo ltemoma lino kou mone melema olando lipo tapon-dopo tiemili konopu lekolio kou mone awini toya toko tiringi. ³ Enoni teringi mele kanopolio nani eno Korin imboma pilengei nimbo para tiembo. Masedonia provins imbomani kou mone timolo ningi mele tikolio, altoko mare peya olandopa liko tiringila. Enoni enongano konopuni pilkolio ⁴ na paa enge ningo konge tekolio ningeindo, Gotenga imbo kake teli kombu Judia distrik moromelema kombu marenga Kraistinga imbomani kou mone liko maku toko tingei teremele linoni kape peya lipo tapon-dopo tiemili ningi. ⁵ Aku ningi ungu pilipolio enoni kou mone tinge nimbo lipo manjirimulu mele tiringi nalo aku teko kau naa teringi. Eno enongano oi Awilimu tikolio, pele kape Goteni teaio nimu ungu te pilipo nani enondo niu unguma konopu talo tepa naa pepili paa pilipo lipo teamili ningo tumbi tiko teringi. ⁶ Masedonia provins imbomani aku teko teringimunga pilipolio eno Korin imbomani Judia distrik imboma we kondo kolko liko tapon-doringi ulumu pulu polko teringi kinye Taitusini eno kou mone liko maku tonge mele lipe tapon-dopili nimbo eno moloringina puwi nimbo lipo munduru mele aku teko liko tapon-donge ulumu kamukumu pora nipili nimbo yu altopo eno moromelena opili tope tipu lipo mundumboi tero. ⁷ Enoni teamili nimele uluma pali paa

enge ningo olandopa teremele kanomu. Kraistinga ungumu paimbo ningo enge ningo pilingeindo paa olandopa enge ningo pilko tiye naa koromele. Aku tepo pilipo moromolo mele imboma pilengei ningo taka liko naa nimele. Enge ningo imboma ningo tirimele. Eno paa awili tepa lipe manjili pepili Gotenga ungumu pilko moromele. Konopu talo naa pepa kolo toli ungu te eno kinye naa pepili Gotenga ungumu paa olandopa pilipo tepo molamili nimelela. Nani eno pulu polopo konopu mondorumunga enoni na paa olandopa konopu mondoromelela. Aku uluma olandopa teremele mele kinye aku teko imboma lipo tapondopo kou mone tiemili nimele ulu penga akumu kape olandoko teangei.

⁸ Ya eno Korin imbomani teangei nio akumu eno tope tipo naa nio. Eno Korin imbomani konopu mondoromele mele akumu paimbo teremelenje manda manjipo kanamboi nimbo imbo mareni imbo lupema kondo kolko paa lipo tapondamili nimele mele pilko kanangei, nimbo tiro. ⁹ Linonga Awili Jisas Kraistini eno we kondo kolopalie terimu mele eno pimele. Yu kamako molorumu nalo yuni eno lipo tapondambo nimbelie yu iye koropamu apuwe lepa molorumu. Na koropa pumbelo kinye eno mele awini kande kandema noinge nimbe enonga nimbe yu koropamu molambo nimbe iye koropamu molorumu.

¹⁰ Kou mone liko maku toko tingemunga enoni teangei konopu lteo mele nemboi. Oi poinyemunga eno lipo tapondamili ningo kou mone mare pulu polko liko maku toringi kanomu, kinye kamukumu liko maku toko pora tiengei nio. Kombumanga pali imbomani akilio leko lipo tapondamili ningi nalo eno Korin imbomani kumbe leko lipo tapondamili ningo, kumbe leko kou mone liko maku toringila.

¹¹ Aku kani oi liko tapondongeindo konopu tiko kumbe leko lipo tapondamili ningi mele kinye, aku teko pilkolio kou mone yu mele mele ambolko moromelema wamongo pilko kamukumu kou mone tingema liko maku tangei. ¹² Imbo teni imboma paa lipo tapondambo nimbelie

yuni noirimo melemanga mele mare konopu tipe lipe imboma lipe tapondopa tirimo kinye yuni tirimo melema Goteni kanopa penga pimo. Naa noirino melema liko tiwi ungu naa nimu.

¹³ Nani imbo mare mindili noromelema mindili naa nongo, eno mindili naa noromelema mindili nangei nimbo naa nio. Nani eno pali melema manda leko noiengei nimbo nio. ¹⁴ Kinye, enonga we noirimele melema molo ltemo imboma liko tapondonge. Aku kinye altoko walite eno melema molo lembalo kinye enoni kinye liko tapondoko melema tirimele imbomani mele awini noikolio eno liko tapondonge kinye tendeku tepili molonge.

¹⁵ Tendeku tepili molonge ungumunga ungu te Gotenga bukuna moromo. Akumu i tepa,

Imboma langi mana liko maku toringi kinye awini ltingima mare olandopa naa noiringi. Kelo teko ltingima molo naa lerimu. Awini ltingima kape kelo teko ltingima kape langi mana tendeku terimu, *(Kis 16:18)*

nimbe bukuna moromo.

Poloni Taitus kinye iye talo kinye eno Korin imbomani kou mone noirimelema ongo lingei nimbo eno moromelena lipo mundumboi tero nimu ungumu

¹⁶ Nani eno kondo kolopo lipo tapondambo nimbo lipo manjiro mele Gote Taitusinga konopuna molorumumunga Taitusini eno kondo kolopo lipo tapondambo nimbe pilipe moromola, akumunga Gotendo paa tereno nio. ¹⁷ Taitus aku tepa pilipe moromomunga nani yundo nimboindo Korin imboma moromelena pungo, imboma liko tapondoko kou mone tingema kamukumu liko maku tangei pungo nipuwi nio kinye pilipelie konopu tipe paa aku tepo tepumbo nimo. Yuni yunu konopuni pilipe paa aku tepo teambo nimbe pilipe moromo akumunga nani aku tepo Gote kinye paa tereno nio.

¹⁸⁻¹⁹ Linonga angenu te Taitus kinye peya tapu toko pangili nimbo lipo munduro. Ungu tukumemu nimbe tilipe andoromomunga aku iyemu Kraistinga imbo talapemani pali yu paimbo teremo ningo kapi

nimele iyemu. Aku iyemu imbi topo lipo munduromunga ungu pulu te peya pere-mola. Kou monema lipolio Jerusalemendo timilindo mepo pumolo kinye Kraistinga imbo talapemani pali aku iyemu kanoko likolio lino kinye peya tapu toko pangei ningi. Aku ningi ungu pilipolio yu eno Korin imboma moromelena puwi nimbo yu lipo munduro. Aku kondo kolopa lipe tapondoli kongonomu imboma Awilimu kapi ninge kinye yunge imbimu ola molombalo nimbo paa teamili nimbo moromolo. Linoni eno paa lipo tapondamili nimbo moromolo mele kape kanangei nimbo kano kou monema mepo pumolo. ²⁰ Enoni kou mone awini liko tapondoko tingema linoni lipolio Jerusalem mepo pumolo kinye kou mone tiringi imbomani Linoni kou tepo embambo tirimulu ningo linonga ungu umbulkondo nindiko iri naa tangei nimbo linonga angenu eno kanoko penga pilko kapi nimelemu kinye peya tapu topo andamili nio. ²¹ I kondo kololi kongonomu temolo wali Awilimuni teko kondoromele nimbe kanopili nimbo kano kou mone tingema wamongo nokomboi tero. Nalo akumu kau molo. Imbomani kape teremolo mele kanokolio teko kondoromele ningo kanangeila nimbo aku angenumu peya teamili nio.

²² Linonga angenu te elo kinye peya tapu toko pangei nimbo lipo munduro. Aku iyemuni wali awini kongono wamba enge nimbe terimu mele kanoru. Kinye kape Korin imbomani paimbo kou mone liko tapondoko tinge nimbe enge nimbe pilipeli eno moromelena paa pumbo tapomboi nimbe moromo. ²³ Taitus lipo munduro aku iyemu yu i tepa. Yuni na kinye peya tapu topo Gotenga kongonomu andopo tepo enonga kongonoma tenderembolo iyemu. Angenu ongele talonga ungu te peya nio, Elo Kraistinga imbo talapemani eno Korin imboma moromelena palio ningo liko mundurumele iye taloni kongono teremblemunga Kraist kapi ningo yunge imbi liko ola mundurumele. ²⁴ Aku kani i teko teaio. Aku onge imboma kondo kolko tapoko tukundo likolio eno paimbo Kraistinga nimo unguma tenge tiko teremblemunga linoni eno

kapi nimolo ungu we naa nimolo. Aku teko teremele ulu iye ongema kanangei liko ondonge wali Kraistinga talapena moromele imboma kanoko pilinge.

9

Poloni Korin imbomando Kraistinga imbo kombu Judia distrik moromelema engele paa koromele kani liko tapondoko mele mare we tiengei nimu ungumu

¹⁻² Eno Korin imbomani enge ningo Judia distrik imboma paa lipo tapondamili ningo moromele mele piola. Liko tapondongeindo teko moromele mele Kraistinga imbo kombu Masedonia provins moromele imboma konopu tipo temane topo tipo eno Korin imboma kapi nimbolio niyumuni, kombu Akaia provins litemo kombu awili Korin imbomani oi poinyemunga kinye yandopa kape lipo tapondopo melema tiemili ningo nokoko moloringi mele Masedonia imbomando nimbo tiru kinye pilkolio Korin imbomani teremele mele manda lepo teamili ningo eno awinini melema tinge uluma teremelela, akumunga, Gotenga imbo konopu kake teli kombu Judia distrik moromelema kombumanga pali Kraistinga imbomani liko tapondoko we tinge kou monema liko maku toko moromele mele eno Korin imboma pimelemunga eno ungu awini pipiana naa topo timbo kinye mandala. ³⁻⁴ Nalo na ombo wali Masedonia provins iye mare peya omolo lemo eno Korin imbomani kou mone tingema kamukumu naa liko maku tonge lemo nani kapi nimbo enoni teremele mele imboma temane topo tiru mele pilipolio paa mai kolombo. Eno Korin imboma kape mai kolonge. Akumunga pilipolio, na eno molongena ombo wali imboma kapi nimbo temane topo tiru mele paimbo aku teko teangei. Imbomani Poloni kolo torumu, yuni Korin imboma we kapi nimu ningo naa pilengei! Kou mone limboi omboma paimbo liko maku toko pora tiengei nimbo linonga angenu iye yupoko kanoma eno moromelena lipo munduro. ⁵ Na kinye eno Korin imboma kinye lino mai naa kolamili nimbo linonga angenu iye yupokondo enge nimbolio nimboindo

na oi naa pambo eno kumbe leko pungo, Korin imboma liko tapondoko, tinge kou mone liko maku toromelema kamukumu liko maku toko noiko molangei wambo kani eno moromelena liko tapondangei kumbe leko pangei nimbo lipo munduro. Pele timolo ningo panjiringi mele kou kamukumu liko maku tokolio na nokoko molangei ombo wali pilkolio konopu u nipili imboma liko tapondangei kou mone awini na toya toko tinge. Kou kamukumu naa noiko nokoko molangei ondu lemo eno pilkipili naa molko tinge kinye manda naa tembalo. Aku tepo nimbo pilipolio na oi naa wambo linonga iye angenupili pokondo eno liko tapondangei paio nimbo lipo munduro.

Poinyena langi imbo panjirimolo mele langi mongo aku tepama limolo

⁶ Kou mone toya toko tiengei nimbo niomunga ungu pulumu nembo pilengei! Imbo te langi imbo koltalo panjirimomuni langi koltalo lipe noromo. Langi imbo awini panjirimomuni awini lipe noromo. ⁷ Imbomani imboma liko tapondoko melema konopu tiko tumbi tiko tirimele akuma Goteni kanopa konopu mondoromo kani eno imboma yu mele mele konopuni pilkolio kou mone i tepo imboma lipo tapondopo tiemili ningo pilkolio tiengei. Konopu keru panjiko naa tiengei. Naa tilimala nalo imbomani tieio ningo enge ningo konge terelemele munga tirimolo ningolio tinge ulumu manda naa tembalo. ⁸ Goteni eno mele paa awini manda timbelo noiko manda tendenge, waliwalima konopu u nimbelo uluma kinye, kongono tenge uluma kinye, melema molo lembaloma pali tipe manda tendembalo kani konopu kimbo naa tiko imboma liko tapondoko melema tiengei. Enoni liko tapondoli ulu pengama pali manda tendangei nimbe aku tembalo. ⁹ Aku ulumunga ungu te Gotenga bukuna moromo, akumu i tepa:

Imbo teni poinyemanga langi imbo awini panjirimomuni mele imbo panga teni imbo koropama lipe tapondopa mele awini andopa moke tepa tirimo. Pele aku tepa kondo kolopa

tepa kondoromo ulu pengama waliwalima pepa kau pumbelo, Gote pilipe molombalo. (*Sng 112:9*)

¹⁰ Langi imbo panjirimomuni iyemuni langi imbo topili nimbe imboma tirimo Gote, yuni we imboma langi lupe lupema nangei nimbe tirimo Gotela, yuni enoni imboma liko tapondangei nimbe mele paa awini timbelo. Enoni kondo kolopa tepa kondoli ulu pengama tenge kinye olandopa olandopa teangei nimbe lipe tapondopa melema timbelo. Langi imbo panjirimomuni wali langi mongo awini toromo mele eno kinye aku tepa wendo ombalo. ¹¹ Waliwalima, imboma melema molo lembalo kinye enoni kano imboma liko tapondoko mele awini toya toko tiengei nimbe Goteni eno mele awini timbelo kinye enoni enonga angenali mele awini manda tinge. Aku kinye linoni Kraistinga Judia distrik imboma lipo tapondopo, eno Korin imbomani mele awini toya toko tingema lipo mepo pumbo timolo kinye aku teko angenali liko tapondongemunga angenalini Gote kinye paa tereno ninge.

¹² Enoni aku teko Gotenga imboma liko tapondoko melema tinge ulumu tengemunga ulu talo wendo ombalo. Aku tenge kinye imbo mele molo litemoma molo naa lepa manda tembalo. Nalo akumu kau molo. Aku tengemunga imbo awinini Gote kinye paa tereno ningo yu kapi ningela. ¹³ Eno Korin imbomani Judia distrik imboma aku teko liko tapondoko melema tingemunga kanokolio we imbomani eno paimbo Kraistinga imboma molko, yunge ungu tukumemu paimbo pilko likolio yunge unguma pilko liko tenge tiko tenge mele kape enonga melemanga awini Judia imboma kinye imbo lupe lupema pali kinye toya toko liko tapondoko moke teko tinge mele kape, mona lembalona kanokolio Gote kapi ningo imbi liko ola mundunge. ¹⁴ Akumu kanokolio, Goteni eno Korin imboma paa olandopa we kondo koromo mele kanokolio Gote kinye ungu ninge kinye eno paa konopu mondoko Gotendo enonga konge tendenge. ¹⁵ Goteni mele paa panga olandopa we tirimu akumu linoni imboma nimbo timilindo pereremolo akumu Gote

kinye paa awili tepo paa tereno nemili.

**Iye Mareni Poloni Tapa
Kenjirimo Ningimunga
Pilipolie Pol Yu Terimu
Ulumu Pipia Torumu
Ungumu**

10

¹ Kinye nani ungu te paa pilengei nimbo, nimbo tiro. Nimbo timboindo Kraist yu kandiki tapa taka lipe molopa yunge imbi ola naa molopili nimbe molorumu mele na aku tepo nimbo molopolio, eno nimbo timboi ungumu paa wamongo pilengei nimbo, nimbo tiro. Iye mareni nanga ungu umbulkondo nindikolio ningeindo, Pol yu eno Korin imboma kinye peya moromele kinye pipili kolopa eno mane tirimo, nalo eno kinye naa molopa kombu tenga lupe molopalie, pipili naa kolopa unguma enge nimbe topa tirimo nimele. ² Aku teko nimele ungu pilipolio aku teko naa ningo konopu topele tangei nimbo, eno enge nimbo konge tero. Molo konopu topele naa tonge lemo Pol tena lupe molopalie kau lino unguma pipili naa kolopa enge nimbe nimo nimele mele eno moromelena ombo. Eno kinye molopolio ungu mare pipili naa kolopo paa enge nimbo eno mane timbo. Enoni Pol tapa moromo uluma maina uluma kau teremo, Kraistini kanopa penga pimo uluma naa teremo nimele mele aku teko ningo molangei ondu lemo na paa pipili naa kolopo eno enge nimbo mane timbo kani aku teko naa ningo, konopu topele tangei nimbo, eno konge tero. ³ Lino paimbo mai kombuna we imboma peya moromolo nalo Kraistinga opa temilindo maina imbomani konopuni pilkolio opa teremele mele lupe, aku tepo konopuni pilipolio opa naa teremolo. ⁴ Lino opa temilindo mai kombuna imbomanga opa teremele melema lipolio opa naa teremolo. Gotenga opa teli mele enge nilima lupe ambolopo, akumani opa pulemanga opa pape enge nilima ungu toromolo. ⁵ Mai kombumunga lipe manjili ungu nimelema tepo mainye mundupo, Gotenga unguma naa pilemili ningo eno

paa kelkele toromele unguma tepo kenjipo, imbomanga Kraist kinye opa pule konopu ltemelema lipo ambolopo ka tipo, imboma enonga konopumani Kraistinga unguma kau pilengei nimolo. ⁶ Eno Korin imboma kape, eno wemani konopu alowa teko nani teaio nio ungumu pilko liko teko molonge kinye kanopolio nanga unguma naa pimolo ningo liko tui tinge imboma ombo tepo tumbi timbo nimbo nokopo moro.

⁷ Imbomani ulu teremelema kanongeindo ulu tukumemu kangindo olando kau kanoko imbi tirimele. Ne iye teni na Kraistinga iyemu moro konopu lemo lemo na Kraistinga iyemu moro mele Pol kape aku nimbo mele Kraistinga iyemu moromola konopu liepili. Yu yunu kau Kraistinga iyemu moro konopu naa liepili. ⁸ Nani kongono teroma Awilimuni teani nimbe na enge tirimu akumu Awilimuni eno konopu enge pepili molangei liko tapondani nimbe na kanopa lipe imbimu tirimu. Eno molko kenjengei niwi nimbe na kanopa lipe imbimu naa tirimu. Aku tapa terimumunga nanga imbimu alaye kolte lipo ola mundupo kapi nio nalo aku teromunga na pipili naa kolombo. ⁹ Nani pipia topo eno tiro akuma lino pipili kolopo mini lteamili nimbe pipia topa tirimu ningo naa liko manjengei nimbo aku tepo nio. ¹⁰ Paimbo iye mareni ningeindo, Poloni pipia topa tipelie lino iri topa ungu enge nili mare nimo nalo lino moromolona oromo kinye kanopolio yu we iye pupu te. Imbi naa mololi te. Iye mareni ungu mane enge ningo tirimele mele yu aku tapa ungu mane naa tirimo nimbo karomolo nimele. ¹¹ Aku teko nimele iyema eno i teko pilengei, na eno kinye tendekuna naa molopo, kombu tenga lupe molopolio nani pipia topo pipili naa kolopo enge nimbo mane tiro mele kinye, eno moromelena ombolio mane timbo mele kinye, paa tendeku tipemu. Aku pipiana topo panjiro mele ombolio wali mane timbo ningo pilengei!

¹² Iye mareni lino iye pengama ningo enongano imbi liko ola munduko kapi nimele mele lino aku tepo temolo wali paa manda naa tembalo. Aku iyemani eno

enongano konopuni pilkolio lino i tepo i tepo temolo kinye iye pengama molomolo ningo pilkolio aku teko teremele. Eno enongano teremele ulu kanoko konopuni pilko apurukolio lino iye penga olandopama ningo pimele. Aku teremele iyema lipe manjili naa peli iyemani alowa teko teremelemunga lino eno enongano kapi nimele mele lino linongano aku tepo kapi nilimalanje paa manda naa telka. ¹³ Nalo lino linonga imbi lipo ola mundupo kapi nimolo ulu Goteni i teko manda teangei nimo mele aku tepa kau linonga imbi lipo ola mundupo kapi nimolo. Lino linongano imbi lipo ola mundupo kapi nimolo nimbo Goteni lino kanopa lipe kongono teangei nimbe tirimu mele kau pilipolio lino linongano imbi lipo ola mundupo kapi nimolo. Goteni lino kongono teangei nimbe tirimu kongonomu kinye eno Korin imboma kinye kongono telipo orumulu. ¹⁴ Goteni lino kongono teangei nimbe imbi tirimu akumunga linoni eno moloringina kumbe lepo ombolio wali Kraistinga ungu tukumemu nimbo tirimulu kinye Goteni lino kongono teaio nimbe tirimumu tiye kolopo kongono te lupe alowa tepo naa terimulu. Akumunga lino linongano imbi paimbo lipo ola mundurumolo. Eno moloringina ombo ungu tukumemu naa nimbo tilimalanje aku tepo Goteni kongono tirimu te tiye kolemalanje lino linongano imbi lipo ola mundurumolo mele paa manda naa telka. ¹⁵ Goteni lino kongono teaio nimbe tirimu kongonomu teremolomunga kau linonga imbi ola mundurumolo. Imbo mareni kongono teremelemunga linoni kolo topo linonga imbi lipo ola naa mundurumolo. Eno ipuki tirimele mele olandopa pumbelo kinye linoni eno mane tipo kongono teremolo uluma enge pepa awili lepili kani imbo awinini Jisas ipuki tinge konopu litemolo. ¹⁶ Aku tepa wendo ombalo wali kongono eno kinye teremolomu enge pepa awili tepa pembalo kinye lino eno moromele kombu anjikondo Kraistinga ungu tukume oi naa pileli imbomando ungu tukume manda pumbo nimbo timolo. Aku tepolio

iye mareni andoko ungumu ningo tiringi kombuna naa pumbolio iye akumani kongono oi teremelemunga linoni terimulu naa nimbo, iye marenga kongonomunga linonga imbi lipo ola naa mundumolo. ¹⁷ Nalo Gotenga bukuna ungu te moromo mele pilipo temolo. Akumu i tepa: Imbo teni imbo tenga imbi ola mundumbo konopu lemo lemo Awilimunga imbimu kau ola mundupili, (Jer 9:26)

nimbe bukuna moromo. ¹⁸ Imbo teni kongono teremo mele kanopa apurupe yu yunu imbimu lipe ola mundumbelo imbomu Goteni kanopalie i kongonomu paimbo temo, yu imbo pengamu nimbe kapi naa nimo, molo. Nalo Awilimuni imbo te molopa kongono teremo mele kanopa apurupelie yundo imbo pengamu nimbe kapi nimo imbomu kau paimbo imbi ola moromo.

11

Iye mareni kolo toko Kraistini lipe mundurumuna kongono teremolo ningi iyemani teringi mele Poloni aku iyema naa kinye tendeku tipe molo nimu ungumu

¹ Ungu nio wali enoni konopu naa lepo nio konopu lekolio nalo pilko moromele. Na tiye naa kolko we pilengei konopu lteo. ² Korin imboma, nani eno Kraistinga imboma kau molangei nimbolio nimbo panjipo eno manda lepo ambo wenepo te lopa kumbu naa teli iye purumomu mele Kraist kinye pangei nimbo yu timbo nimbo pilipo moro akumunga Goteni imboma kanopa lipe yu kau liko awili tiko pilko molko, iye lupe tenga unguma naa pilko lombili paa naa pangei. Iye te lupe lombili pungei kinye paa konopu keru panjimbo nimbe moromo mele na aku tepo konopu lepo moro. ³ Kraist kinye kau pangei nimbo moro nalo nani pilto. Waimbe kolo toli uluma pali pimomuni oi ambo Ipu kiyengo nimbe kolo topa kondi topa lipe loi tirimu kinye pilipe lipe lombili pumbe loi lerimu mele eno aku teko iye mareni kondi toko liko loi tinge kinye enonga ungumu pilkolio ningemuni, Lino Kraistinga imbo kake telima kau ningo yu enge ningo pilko yunge ungumu kau

pilko liko teko moloringi mele tiye kolko konopu alowa tekolio, iye lupemani kondi tongema lombili pungo loi lengenje nimbo mini ltepo moro. ⁴ Imbo te lupeni eno moromelena omba, nani Jisasinga ungu tukumemu nimbo tiro mele naa nimbe tirimo, yuni Jisasinga ungumu nimbo tiro nimbelle imbo tenga ungu lupe te nimbe tirimo kinye eno we pilko liko moromele. Molo, mini nimele akumu te lupe, eno oi Mini Kake Telimu ltingi akumu molo, te lupe, akumu enonga konopuna pumbe peremo kinye we pepili ningo kamukumu ltimele. Molo, iye mareni kolo toko ungu tukumemu nimbo tirimolo nimele kinye nani ungu tukumemu eno nimbo tiru ungumu tiye kolko kano iyemani ningo tirimele ungumu kau ungu tukumemu ningo, taka liko pilko ltimele konopu lep-olio mini ltepo moro. ⁵ Oi enongano imbi pala tondoromele nindu, kano iyema eno paimbo Kraistini Yunge kongonomu tendepaio nimbe lipe mundurumu iyema moromolo nimele aku iyemando linonga ungu mane tili iye awilima nimele, aku iyemanga na maindo naa moro konopu lteo. ⁶ Na ungu nimbo tiemboi ulumu imbo teni ungu imbo naa tondoringi aku ungu paimbo nimelenje nalo na Kraistinga unguma paa lipo manjiro. Eno mane tiro kinye unguma wambo pio mele waliwal-ima eno karomele.

⁷ Gotenga ungu tukumemu eno nimbo timboindo nanga imbi mainye molopili nimbo aku tero kongonomunga melema tiengei naa niu. Nanga imbi mandopolio enonga imbi lipo ola mundundembo nimbo aku ulu teru. Nani aku tepo teru ulu akumu tepo alowa tenderuya? ⁸ Eno lipo tapondopo Kraistinga kongono tendepo moloru kinye Kraistinga imbo talape lupe mareni na liko tapondoko kou mone tiringi nalo aku wali aku imbomanga kongono naa tendepolio aku koumu wapu mele ltiu. ⁹ Na eno kinye molopo kongono teru wali na melte molo lerimu kinye nanga angenupili kombu Masedonia provins molko oringi. Akumani kau na liko tapondoko mele molo lerimuma pali meko ongo na tiringimunga eno Korin imbomando na liko tapondoko melema

tieio nimbo eno umbuni te naa tiru. Na enondo liko tapondaio nimbo umbuni te paa naa timbo nimbo konopu leru mele kinye kape aku telipo pumbo konopu lteo. ¹⁰ Na aku tepo paimbo tero mele tembo nimbo enge nimbo nimbo panjiro mele paa mi lepo Kraistinga ungu paimbomu na kinye peremomunga paimbo nio. Nani eno Korin imboma moromele kombu Akaia provins kombumanga pali andopo ungu tukumemu nimbo timbo kinye kou moneni topo toko lieio naa nimbo nio akumu paimbo nio. Aku tepo na nanu kapi nio ungumu imbo teni kolo toromo ungumu naa ninge. ¹¹ Enonga kou mone naa limbo nio akumu ambe temona nioya? Nani eno konopu naa mondoromunga aku tepo nioya? Paa molo! Na eno paa konopu mondoro mele Goteni pimo. ¹² Melte tieio paa naa nimbo akumunga pulumu i tepa. Iye mare enonga imbi liko ola munduko imbomani linonga unguma pilkolio linoni kongono teremolo mele kinye Poloni kongono teremo mele kinye tendeku tipe, yu kinye lino kinye peya Kraistini lipe mundurumu iyema molopo, kongono teremolomunga melema limolo ningo kanangei ningo teremele mele paa naa teangei. Imbomani kano iyemanga ungu kolo tolina paa naa pilengei nimbolio aku iyemani kongono teremolomunga melema tieio nimele mele nani paa naa tepo, na imboma lipo tapondopo Kraistinga kongono tenderomunga melema naa ltio mele altopo kape paa naa limbo.

¹³ Aku teko teremele iyemani imbomani lino Kraistini lipe mundurumu iyema moromolo ningo kanangei ningo kolo toko andoko Kraistini lipe mundurumu iyemani kongono teremele mele eno aku teko manda leko andoko kongono teko moromele. ¹⁴ Aku teremele mele kanokolio konopu kimbo tiko naa molangei. Kuromanga nomi Sataneni kape imboma kondi tombaindo yu paimbo moromo mele apuwe lepa mulu kombuna ensel te pa telina moromo mele molambo nimbe aku tepa none teremo. ¹⁵ Sataneni aku tepa teremo lemo yuni teremo mele yunge kongono tendeli kendemande

iyema imbomani lino kanokolio iye tumbi nilimunga kongono tendeli kendemande iyema moromolo ningo kanangei ningo aku teko manda leko kolo toko tenge kinye kanokolio konopu awini kimbo naa tieio. Altopa imbo akumanga aku ulu terelemunga Goteni pundu tombalo.

Pol Kraistini kongono tendepuwi nimbe lipe mundurumu kongonomu tendembaindo mindili norumu mele ungumu

¹⁶ Nani oi nindu kano mele altopo nio. Konopu naa peli iyemu moro ungu naa neio. Nalo na aku teli iyemu konopu lenge lemo nani iye keke lepo tolimuni teremo mele nanga imbi olando munduro unguma pilko taka liko molaio. ¹⁷ Nani na iye awili pengamu nimbo aku tepo nimbo kenjimbo kinye Awilimuni oi molopa terimu wali nimu mele naa nimbo. Keke lepo toli iye teni nilka mele na nanu imbi lipo ola mundupo nimbo kenjimbo. ¹⁸ Mai kombuna imbomani enonga imbima liko ola mundurumele mele iye awinini aku teko terelemunga na aku tepo nanga imbimu nanu lipo ola mundupo kapi nimbo. ¹⁹ Eno keke lepo naa topo lipe manjili peli imboma moromolo konopu ltemele nalo keke lepo toromele iyema keke lepo we tangei ningo tiye kolko aku unguma we taka liko pilko moromele. ²⁰ Iye mareni eno ka kongono tirimele, molo enonga kongono we tendaio nimele, molo eno ningo ame tondoko enonga melema we ltimele, molo eno liko loi tiko kolo toromele, molo lino iye penga awilima moromolo. Eno imbo kerima moromele nimele, molo linonga unguma paa pilengei, lino paa lombili wangei ningo enge ningo eno larauwe toromele kinye kape, eno Korin imbomani aku teko tereleme iyema pali aku teko teangei ningo tiye kolko iye pengama, paa tereleme ningo enonga unguma taka liko pilko moromele.

²¹ Aku iye pengamani tereleme mele lino tamba nimbe eno Korin imboma kinye molorumulu wali manda naa terimulumunga kondo teremo. Nalo iye teni yu moromo mele kinye, yu kinye uluma wendo oromo mele kinye, pipili naa kolopa enge nimbe nimbe para tirimo

lemo kinye i nio ungumu keke lepo ungu langopo nimbo na kape moro mele kape na kinye ulu wendo oromoma kape pipili naa kolopo enge nimbo tumbi tipo nimbo tiemboi. ²² Aku iyema Hibru iyema lemo na kape aku iyemula. Aku iyema Israel iyema lemo na kape aku iyemula. Aku iyema anda kolepa Abrahameni kalopa ltimele iyema lemo na kape aku iyemula. ²³ Aku iyema Kraistinga kongono tendeli kendemande iyemaya? Eno Kraistinga kongonomu tenderemele mainyendopa mele, na Kraistinga kongonomu paa olandopa tendeli iyemu moro. I na nanu imbi lipo ola mundupo kapi nimbo nio ungumu keke lepo toli ungu mele nio. Na Kraistinga kongonomu mindili nombo olandopa terula. Na wali olandopa ka ulkena peru. Na wali paa awini koipeni toringi mindili noru mele aku iyema tepo mainye munduro. Wali awini na koromele makona puru. ²⁴ Juda iye nokolimani na walite walite ningo ka tiko na undupo kanambo ningolio ka pulteni 39 ningo toringi. Aku lipe popo tipe wali kite pakera toringi. ²⁵ Wali yupoko Rom iyemani na mapuni toringi; walite Juda imbomani na kouni toringi, wali yupoko na sipina andoru kinye topa bultupe kamukumu keru lierimu; walite sip te aku terimu kinye na nomu kutana tukundo ipo leli tangoli wali talo peru; ²⁶ ulke tenga wali awini naa pepo, kombu lupe lupemanga awini pelipo kau andoru; andoru kinye wali marenga pondeanga na nona purula; wali marenga wapu noli iyemani na toko melema wapu lingei teringila; wali marenga nanga Juda imbomani na tongei teringi; wali marenga Juda imbo talapena tawendo imbomani na tongei teringila; wali marenga taunomanga na tongei teringi; wali marenga na kombu ku lelina andoru kinye na topa kondombai ulumare wendo orumu; wali marenga nomu kutana na no wangorula; wali marenga iye mareni kolo toko lino Kraistinga iyema moromolo ningolio nanga kongonoma pipi tindingei teringila. ²⁷ Mindili nombo umbunima pepili kongonoma andopo tepo, kongono terumunga wali awini uru naa pepo, wali

awini engele kolopa no wali tepili molopo, wali awini langi naa nombo we pepo, wali awini ali terimu kinye wale pakoli pakombo te naa lerimu kolona paa koloru.

²⁸ Akumu kau molo. Umbuni mare peya na kinye wendo oromo. Waliwalima nani Kraistinga imbo talapema nokomboindo konopu paa awini lipo munduromunga na konopuna umbuni awini pepili moro.

²⁹ Kraistinga imbo te yu enge nimbe moromo mele pora nimo kinye na kape yu kinye kondo koromunga konopu enge pepili naa moro. Melteni Kraistinga imbo te kondi toromo kinye yuni enge nimbe pimo mele tiye kolopa tepa kenjirimo kinye na paa kamelena mindili teremo.

³⁰ Nanga imbi nimbo pala mundumbo lemo na tepa tamba timbei teremo uluma nindu kano mele nimboi tero. ³¹ Awili Jisasinga Lapa Gote, yunge imbi waliwalima lipo ola mundurumolo, yuni ungu i nioma kolo toromo manda naa nimbelo.

³² Kombu awili Damaskus na puru wali iye nomi king Aretasinga kombu nokondorumu iye awilimuni ami iyemani na ambolko liko ka tiengei, Damaskus pape kerepuluna nokoko angilengei nimuna nokoko angileringi. ³³ Nalo pape ombona nokoko angileringimunga nanga angenupili marenii na wale basketena lakilkolio papena ka moko toko liko tawendo munduringi. Aku teringimunga aku iye awilimuni na ka timbei terimumu ka naa tipili nimbo kowa puru.

12

Pol mongo indi kumbu tepa kanopalie ungu enge nili mare awini pilerimu kinye melteni yunge kangina torumu ungumu

¹ Nani nanu kapi nimbo nanga imbimu nanu lipo ola munduro mele paa lipo ola mundumbola. Aku tepo, na nanu imbi lipo ola mundupo kapi niomu ulu pengama naa tero kani eno kinye na kinye lino naa lipe tapondombalo nalo Awilimuni mongo indi kumbu tipelie ungu lopeke tepa peremo mare lipe ondorumuma nimbo tiemboi. ² Kraistinga iye te kanopo imbi tiro, aku iyemu poinye 40 omba pupili oi Awilimuni yu lipe mepa mulu kombu

paa olandopamu aku mulu kombu yupoko tipemu nimelemunga tukundo mepa purumu. Aku iyemu kangii pali meli purumu molo minimu kau meli purumunje, na naa pilto. Goteni kau yunu pimo.

³⁻⁴ Aku iyemu, Goteni mulu kombu paa pengana lipe meli purumu mele pilto, nalo akumu kangii pali mepa purumu molo minimu kaunje, na naa pilto. Goteni pimo. Aku iyemuni ungu mare pilerimu aku unguma imboma pilengei ningolio imbomani ningeindo perelemala. Imbomani naa ningo tiengei ningo mi toromele unguma pilerimu. ⁵ Iye te aku tepa ulu te terimu nio iyemunga imbimu lipo ola mundundupo kapi nindimbo nalo nanga imbimu lipo ola mundupo kapi naa nimbo. Nanga imbimu lipo ola mundembo nimbolio na enge te naa peremo mele kinye umbuni na kinye wendo oromo mele kinye kau nimbo tipo imbi lipo ola mundumbo.

⁶ Molo nani paimbo nanu kapi nimbo nanga imbi lipo ola mundulkanje, paimbo unguma kau nilkamunga na keke lepo toli iye te naa molka. Na kinye uluma wendo orumu temanemu imbomani pilkolio nanga imbi liko ola mundunduko na liko awili tilimalanje manda naa telka. Na we tepo molopo ungu nimbo tiroma kau kanoko pilkolio na moro mele tumbi tiko pilengei.

⁷ Goteni na mulu kombuna mepa pumbe na mele paa pengama lipe ondorumu kanorumunga Goteni na none naa teambo nimbe nanga kangindo mindili nombo molombo melte tirimu. Aku melemu kuromunga nomi Satanenga kendemande teni na mindili nopili nimbe waliwalima mindili tirimo. ⁸ Awilimuni na lipe tapondopa umbuni akumu wendo lindipili nimbo wali yupoko yundo enge nimbo konge teru, ⁹ nalo yuni umbunimu wendo naa lipelie nando nimbeindo, imbo te enge naa peremo kinye nanga engemuni yu enge paa olandopa peremomunga nani nu we kondo koro ulumuni nu manda molonio nimu. Yuni aku tepa nimumunga ulu marenii na tepa tamba tirimona Kraistinga engemuni na kinye peremomunga paa tono kolopo moro. ¹⁰ Na Kraistinga kongono tenderomunga kuro

topa kang'i tamba nimo molo konopu enge naa peremo kinye kape, na teko kenjiko ungu taka tondoko teko pipili kondoromele kinye kape, na kinye umbuni awini wendo oromomunga mindili noro kinye kape, imbomani na konopu ker'i panjikolio na umbunima wendo opili ningo na teko kenjiko mindili tirimele kinye kape, na konopuna umbunima tepa wango naa nipili moro kinye kape, aku tepa umbunima wendo wendo oromo kinye na enge te naa peremo kinye, Kraistinga engemu na kinye pepa na nokoromomunga enge pepili molopo konopu wango tipo aku uluma wendo opili nimbo moro.

Poloni Kraistinga Korin imboma Kraistinga ungumu enge ningo pimele mele tiye naa kolko kamukumu enge ningo pilko molangei nimu ungumu

¹¹ Nanga imbi ola molopili nimbo nanu kapi nimbo kano ungu niomu manda naa tepili, nimbo kenjipo keke lepo toro nalo enoni na aku ulu teambo nimele mele tero. Aku iyemani na ningo kenjiringi kinye eno pilengei eno Korin imbomani na iye pengamu ningo kapi nindilimalanje paa. Na paa imbi moromo iyemu konopu naa lteo nalo aku iyema lino Kraistini nanga kongonomu tendepaio nimbe lipe mundurumu iye penga awili olandopama moromolo nimele iyemanga na iye mandopa te naa moro. ¹² Kraistini Nanga kongonomu tendepaio nimbe lipe mundurumu iyemani teremele mele na eno kinye molopolio na aku teli iye te moromo ningo kanangei nimbo nani aku tepo ulu mare teru. Na paa mindili noru umbunima we meambo nimbo tiye naa kolopo enge nimbo molopolio, ulu enge nili awini lupe lupema tepo, imboma kanokolio paa mini lteremele ulu enge nilima teru kanomu. ¹³ Nani Kraistinga imbo talape mare kinye teru mele olandopa, eno Korin Kraistinga imbo talapemu kinye teru mele mainyendopaya? Ulu tendekumu kau teru, eno Korin imbo talapemu kinye naa teru, akumu kongono tenderumunga eno umbuni tipo melema tapaiu ungu naa niu. Eno umbuni aku tepo

naa tirumu alowa teru nalo alowa terumunga na kinye konopu ker'i naa panjiko, tiye kolaio.

¹⁴ Kinye na eno moromelena wali yupoko tipo omboi tero nalo ombolio eno umbuni te tipo melema tieio nimboindo naa ombo. Na enonga melema konopu mondopo limboindo naa ombo. Na eno konopu mondopo kanomboindo ombo. Bakulumani anupili lapali pele liko tapondongeindo melema naa noindirimele; anupili lapalini bakuluma liko tapondongeindo melema noindirimele. ¹⁵ Aku tepo, nani eno lipo tapondambo nimbo konopu tipo nanga melema eno timbo, na nanu kape eno timbo. Nani eno konopu olandopa mondoromunga enoni na alaye teko konopu mondonge aku mandaya? ¹⁶ Aku enonga tenge nalo nani eno umbuni te naa tiru. Nalo enonga iye maren'i Poloni lino umbuni we tirimo, yu melema naa tirimolomunga kou mone wapu limbeindo nimbe amo tondoromo, imboma lipe tapondombaindo tieio naa nimo nimele. Kondi toli ulu pulumu Pol kinye peremo nimele. ¹⁷ Akumu ambe temona nimeleya? Nani iye mare eno moromelena paio nimbo lipo munduru akumani enonga melema wapu liengei paio nimbo lipo munduruya? ¹⁸ Nani oi Taitus eno moromelena paa puwi nimbo enge nimbo lipo munduru wali linonga angenu te Taitus kinye koniye leko palio nimbo lipo mundurula. Pele, Taitus eno moloringina ombalie eno nimbe amo tondopa melema wapu ltimuya? Taitus kinye iltonga konopu tendeku tipe pepili ulu teremoloma tendeku tipo naa teremoloya?

¹⁹ I pipia topo tiromu yuni teremo mele tumbi tipe teremo ningo pilengei nimbe topa tirimo ningo pimeleya? Paa molo! Gote pilipe molopili i nio. Kraistini niwi nimo mele nio. Nanga imbo konopu mondoro imboma, nani ulu teroma pali eno lipo tapondopo konopu enge pepili molonge uluma kau tero nio. ²⁰ Ambe temona eno moromelena ombo wali penga teko molangei konopu lteo mele naa molongena kanambo. Enoni kape na opili konopu lenge mele naa ombona

kanonge. Ombo kanombo kinye eno opa karaye teko, teko kondoko mele pengama noirimele imboma kinye konopu keru panjiko, popenge teko mumindili kolko, imboma kondo kolko liko naa tapondoko eno enongano yu mele mele nokoko, imbomanga ungu umbulkondo nindiko, andoko kolo toko imboma temane toko tiko, eno mongo lili imboma molko, nendo yando unguma naa pilko konopu tendekumu naa pepili uluma yu mele mele teko embambo tiko, ulu keru aku tepama teko paa molko kenjinge kinye kanombonje nimbo piomunga na mini ltepo moro. ²¹ Eno moromelena ombo kanombomunga ungu te peya peremola. Eno moromelena altopo ombo kinye eno kanoko molangei nanga Goteni na tepa pipili kondombalo. Oi ulu pulu keru teringi imbomani teko kenjiringi mele kanoko keru naa pilko konopu topele naa toringi lemo ulu aku tepa mele te na kinye wendo ombalo. Amboma kinye iyema kinye wapera toringi uluma kinye, iye naa pungo ambo naa lili imboma ulu kerinali teringi uluma kinye, aku teko ulu kerima kau tengeindo eio ningo konopu kimbo tiko andoko teringi uluma kinye, aku ulu teko kenjiringima kanoko keru pilko konopu topele naa toringinje. Oi teringi mele we teko moromelenje nimbo pilipo na mini ltepo moro. Paimbo aku ulu teko molangei ondu lemo kanopolio na eno kinye konopu umbuni tepili kola tembo.

13

Poloni Kraistinga Korin imboma kamukumu lepi lepi topa, molonge mele enge nimbe mane tirimu ungu mare

¹ Kinye na wali yupoko tipe eno moromelena omboi tero. Omboi tembomunga ungu te Gotenga bukuna nimo mele i tepa,

Imboma pilko molangei imbo teni imbo te ulu te tepa kenjirimu mele nimbe timbelo kinye imbo akumuni tepa kenjimbelo mele imbo taloni molo yupokoni kanokolio yu tembalo mele manda ningo tinge kinye kau ungumu pilko imbomuni paimbo tepa kenjirimu ningo pilengei!

Imbo tendekumuni kau nimbe timbelo ungu naa pilengei! *(Lo 19:15)*

nimbe moromo. ²⁻³ Kraistini nanga kerena ungumu nimbe tirimonje ningo pilko liko ondowi nimelemunga nani oi wali talo tipe eno kinye ombo molopolio lepi lepi topo tembo niu mele kinye altopo aulke tulena molopolio lepi lepi topo niola. Oi ulu pulu keru teringi imboma kinye, we imbo lupemani altoko ulu pulu keru teremele imboma kape, te tiye naa kolopo eno pali mindili nangei nimbo. Kraist yuni enge pepili eno tepa amenge teremo. Teko kenjirimelemunga mane timbeindo enge naa pepili tamba nimbe naa teremo. ⁴ Paimbo oi yu enge te naa perimu kinye unjo polopeyana uku toko panjiringi kolumu nalo Gotenga engemuni yu koinjo moromo. Na yu kinye tapu topo morombolomunga yu oi enge te naa pepili molumu mele na enge te naa pepili morola, nalo na eno moromelena ombo wali Kraist peya tapu topo molombolomunga Gotenga engemu na kinye pepili eno enge nimbo mane timbo.

⁵ Eno yu mele mele enongano enonga konopuma apuruko pilkolio, lino Kraist paimbo, Yunge ungumu paimbo nimbo enge nimbo pilipo moromolonje molo molonje ningo pilengei! Enongano yu mele mele paa wamongo pilengei! Kraist Jisas enonga konopuna moromo ningo pimele konopu lteo. Molo aku teko manda manjiko pilkolio paimbo nimbo enge nimbo naa pilipo moromolo ningo pilengeiya? ⁶ Nalo lino kongono teremolo mele wamongo kanoko pilko apurukolio lino paimbo Kraistini Yunge kongono tendepaio nimbe lipe mundurumu iyema moromolo ningo kanangei konopu lteo. ⁷ Na Gote kinye ungu nimbolio, enoni ulu te teko naa kenjingei liko tapondowi nimbo konge tero. Lino Kraistini Yunge kongono tendepaio nimbe lipe mundurumu iyema moromolo ningo kanangei nimbo aku tepo yu konge naa tero. Akumu ulure molo. Enoni lino kongono teremolo mele kanoko apurukolio yu kolo toli iyemu ninge lemo manda nalo enoni ulu tumbi nilima kau teko molangei konopu lteo. ⁸ Ungu

paimbomu tepo mainye mundumbo manda naa temolo. Ungu tukumemu waliwalima lepa kau pumbelo uluma kau lipo tapondopo temolo. ⁹ Lino tepa tamba timbei umbunima wendo omo lemo unguire molo nalo ipuki tiko moromelemunga lino tono koltomolo. Aku tepo Goteni eno lipe tumbi tindipelie molko kondangei enge tipili nimbo Gotendo konge tendepo moromolo. ¹⁰ Awilimuni na yunge kongonomu tendani nimbe eno tepo enge tipo mondambo imbimu na tirimu aku imbimuni eno moromelena ombolio nani eno enge nimbo iri topo eno nimbo maindo naa mundembo konopu lepolio na kombu tulena molopolio i pipiamu eno topo tipo olandopa olandopa tumbi tiko molangei nio. Awilimuni eno molko kenjingei kongonomu teani nimbe na imbi aku tepamu naa tirimu.

Poloni pipiamu topa pora timbeindo torumu unguma

¹¹ Manda, nanga ango kame, pipia manda topolio eno molaio nio. Eno olandopa olandopa imbo tumbi nilima molamili ningo aku teko molonge uluma enge ningo teko, nani eno teangei nio mele pilko liko teko, konopu tendekuna pupili tendeku tiko molko, ame toko molaio. Aku teko molonge kinye Goteni eno konopu mondopa, eno konopu tendekuna pumbe u nipili taka liko molangei nimo iyemu eno kinye molombalo.

¹² Gotenga imbo kake telima moromelema ango kame ningo eno enongano nendo yando kangulko kondo kolko molaio. ¹³ Gotenga imbo kake teli i moromelemanu pali eno molko kondaio nimele.

¹⁴ Awili Jisas Kraistini eno pali we kondo kolopa molopili molko, Goteni eno pali konopu mondopa molopili molko, Mini Kake Telimu eno kinye pali tapu topa molopili molangei. I peya nio.

Poloni Galesia Imboma Pipia Topa Mundurumu Galesia I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Poloni Galesia imboma mane tipelie kombu tenga purumu wali, Juda iye-mareni yu akilio leko ongo Poloni ungu mane tipelie wali kolo torumu ningo yu aposelere molo ningi. Akumani oi Moses mane tirimu ungu nimelema lombilinge lemo kau Goteni eno tukundo limbelo ningi. Nalo Jisas ipuki tirimele wali kau Goteni lino tukundo lipelie yunge unguma manda tenge timolo engemu tipe linonga ulu keru teremoloma kulumie tondombalo konopu leangei nimbelle Poloni i ungu topa panjirimu.

Goteni nu oi imbomanga ungu mane naa pilko likolio Jisasanga ungu tukume kau ipuki tieni nipili!

¹ Na Pol Jisasini kongono tepuwi nimbe kanopa lipe tipe mundurumu iyemu. Na manga pupureni kongono tepuwi ningo naa liko munduringi. Iye muli muli teni kape na imbi topa kanopa lipelie i ungu ningo kongono tepuwi ungu naa nimu. Aku molo. Nalo Jisasi Kraist kinye Gote Arani Jisasi yu kolorumu wali topa makin-jirimumu aku taloni na liko munduringili. ² Na Pol kinye Jisasanga kongono waye tepo moromolo imbomani konopu lipo manjipo eno Galesia kombu Kraistinga ungumu pilko moromele imboma i pipiamu topo tiemili nimbolio enondo topo tiro.

³ Linonga Gote Ara kinye Awili Jisasi Kraist taloni eno konopu koya leangei ningo tapoko mane ungu tiengili nimbolio konge tero. ⁴ Jisasi Kraistini lino ulu pulu keru teli imboma tepo koinjo limbo nimbelle kolorumu. Aku tepalie lino ya i mai kombumunga ulu pulu kerimanga wendo ltimu. Jisasini aku terimu ulumu linonga Ara Goteni tepili konopu lerimu mele lombilipe terimu. ⁵ I Gotenga imbimu ola kau molopa pupili nemili. I paa.

Galesia kombu imbomani Gote tiye kolongei teremele

⁶ Aku Gote yuni Jisasi Kraistinga terimu ulumunga eno tepa tukundo ltimu. Wali alaye kolonga i teli eno tiye kolondu wali manda molongei kano. Nalo kinye eno ungu tukume te lupe pilemili ningo Gote umbulu tirimelemunga na mini purumo. ⁷ Nalo aku nimelema piltimele ungumu Jisasanga paimbo ungu molo. Aku ungu imbo mareni Jisasanga ungumu anakale tekolio enonga ungu kolomare tukuruku teko paimbo ungu none tenderemele. Aku teremele ulumuni enonga konopu teko embambo tirimele. ⁸ Lino Gotenga paimbo ungumu nindipo mendepo andoli iyemani Gotenga ungumu peremo mele naa nili te tepa mele nilimalanje aku lino Goteni paa tepa tolka. Gotenga mulu kombuna kongono iye ensel teni aku tepa kala ungu lupe te nilkanje aku Goteni yu kape paa tepa tolka. ⁹ Oi nimulu ungumu kinye kano ungumu altopola nio! Linoni eno oi Gotenga ungumu nimbo tirimulu kano mele imbo mareni naa nili kelko ungu mare tuku munduko enondo ningo tinge lemo aku imboma Goteni kamukumumu paa tepa tombalo nio. Da ulumu eno kinye wendo ombalonje? Kane kane molaio.

¹⁰ Liko manjeio! Ungu aku tepo nimbolio na imbomani kapi nengei nimbo naa nio. Aku molo. Goteni na panga nipili nimbolio kau nio nalo nani imbomani na kapi nengei konopu lendu lemo aku na Jisasi Kraistinga kongono iye tukumemu naa molombo. Nalo na Kraistinga kongono iye tukumemu moro.

Pol yunge temanemu topa tirimu

¹¹ Nanga Kristen imbo ango kame, enoni liko manjeio. Ungu tukumemu nani eno nimbo tiro aku kanomupe imbo imbomanga konopuna wendo oli ungu eno naa nimbo tiru kano. Aku molo. ¹² Imbo iyereni kape i ungumu niwi nimbe naa nimbe tirimu. Tendeku tepala imboreni kape i ulumu tewi nimbe mane naa tirimu. Nalo Jisasi Kraistini aku kano nimbo tiro ungumu yuni nando mongo indi kumbu te lipe ondopalie imboma ningo tipuwi nimu ungumu eno nimbo tiro kano.

¹³ Oi na Juda imbomanga Gote popo toringi ulumunga tuku molopolio wali aku nanga teru temanemu eno pimele kano. Aku wali nani Jisasinga imboma mindili lipo tipo paa tepo tomboi teru kano unguma eno pilko liko manjirimele. ¹⁴ Juda ara kaue kameni teaio ningi uluma nani kumbendo noipo moloru. Nanga iye konimanga imunana na iye paa kiyendumu. Nani nanga Juda imbo ara kaue kamenga ulu puluma kele topo lombilipo tepo kondorumu aku imbomani kape lombilko teko kondangei nimbolio teru. Akumunga nanga imbimu omba ola purumu. ¹⁵ Aku uluma teru nalo na amani oi naa meli wali Goteni na kinye konopu noipe na yunge kongono iyemu molambo nimbelie imbi topa kanopa ltimu. ¹⁶ Aku tepalie Goteni yunge marenu Jisasi kanopo imbi tiemboi nani Jisasinga ungumu imbo lupemando nipemboi nimbelie na lipo ondombo konopu lerimu wali nani imborendo na ambe teamboya na ambele ungumu nemboya ungu naa niu. ¹⁷ Aku wali Goteni oi imbi topa kanopa ltimu kongono tipe munduli iye akumando na ambe teamboya nimbo Jerusalem kombu moloringindo olando naa puru. Aku molo. Aku wali na walitikale Arebia nimbe kombu mai pundu tenga welto pumbolio altopo Damaskus kombu taunona yando oru.

¹⁸ Goteni yunge marenu nando lipe ondorumu walimunga winjo nilipo ombolio aku poinye yupoko omba purumu. Aku wali pele Pita kanomboi Jerusalem kombundo olando puru. Akuna pumbolio, wali 15 kau Pita kinye moloru. ¹⁹ Akuna Goteni imbi topa kanopa ltimu iye kongono tipe munduli wema te naa kanoru. Nalo Awili Jisasinga angenu Jems kau kanoru. ²⁰ Ya! Eno wamongo pileio! Nani Gotendo mi lteo. I pipia topo tiro unguma paimbo ltemo. ²¹ Altopo Pita kano tiye kolopolio pele Siria kinye Silisia kombu mai talonga yando oru. ²² Judia kombu maina tukundo Jisasi ipuki tiko moloringi imbomani na kanoko imbi oi naa tili. ²³⁻²⁴ Nalo imbo mareni ungu temaneme toko andokolio ningei, "Lino Jisasi ipuki tipo moromolo imboma tombai an-

dorumu kano iyemuni altopa Jisasinga ungu temanemu tondoromo. Aku iyemu yuni oi aku ungumu kinye opa pule tomo kano. Nalo kinye aku ungumu nimbe tirimo," ningi. Aku ungu pilkolio wali imbomani Gotenga imbimu kapi ningi.

2

Oi aposel moloringimani Pol Gotenga kongono iyemu moromo ningo pilingi

¹ Altopa poinye 14 omba purumu kinye na kano Jerusalem kombundo altopola olando puru. Aku wali Barnabas na kinye waye purumbulu. Taitus kape nani lipo meruna waye purumulu kala. ² Aku purumu imboreni owi nimuna naa puru nalo Goteni na paa puwi nimbe mona lipe ondorumuna puru. Jerusalem kombu wendo pumbolio imbo lupema nimbo tilipo andoru kano ungu tukume tendekumula moke teko kanangei konopu lepolio iye aposelemando nimbo tiru. Nani imbomando oi Jisasinga temanemu toya topo niunje kinye Gotenga ungumu paa nionje konopu lepolio Kristen imbo palini Jerusalem kombu iye muli muli moromele ningo wale pakoromele kano iyemando eno oi pilengei ungumu mainye ambolopo kondopo niu. ³⁻⁵ Nanga ungumu Pita kame aku waye moloringi iyemando nimbo tiru. Nalo aku wali imbo mareni linonga ipukimu teko kondongeimunga Jisasi Juda imbomanga mane ungu wamoko panjiko lombileli ulumanga lino tepa koinjo mondorumu ulumu kalale kanoko teko kenjingeimunga eno Kristen imbo tukumema none teko kunduko lteko tukundo oringi. Aku ongolio imbomani Taitus kano kangi pundu kopeio ningi. Aku wali linoni imbo aku teko ningimanga ungumu naa pilipo ltimulu. Paimbo Taitus yu Juda iyere molo nalo da wali Juda Kristen imbomanga iye nokoli akumani Taitus kangi pundu kopipe lepili ungumu naa ningi. Linoni paimbo ungumu ingi nimbo ambolopolio imbo akumando nendo tipo enge nimbo angilerimulu. Aku terimulu ulumupe paimbo ungu tukumemu eno tapopa enge nimbe lepili nimbolio terimulu.

⁶ Enonga ungu imbo iye koinjomani oi Jisasi kinye koniye leko andoringi iye akuma iye muli mulima ningo wale pakoromele. Imbo imbomani teremele mele Goteni iye imbimunga nimbe naa lipe manjirimo. Iye muli muli akuma enonga paa iyema akumunga ungu molo. Nalo nani aku ungu nimbo tiru wali iye aposelemani nanga niu ungu munga te akuko ola munduko naa ningi. ⁷ Nalo enoni ulu teteko liko manjiringi. Aku wali Goteni Juda imboma yunge ungu nimbe mundulimu Pitani nimbe tipili nimbe kongono tirimu mele na aku tepala Juda imbomanga imbo lupema Gote yunge ungu nimbe mundulimu nimbo temboi nimbe na kongono akumu tirimu konopu leringi. ⁸ Gote Arani Pita kape Juda imboma ungu mune mondopa tipili nimbe aposel kongono lipe mundupelie ulu enge nili mare yu kinye terimu. Na kape aku tepa kala imbo lupema mune mondopo nimbo temboi nimbe aposel kongonona lipe mundupelie na kinye ulu enge nili mare terimu ningo liko manjiringi. ⁹ Goteni na kape mane ungu lakopa tirimu ningo liko manjiringi kala. Enonga ungu imbo iye koinjomani Jems, Pita kinye Jon poko wale pakoromele. Ambe temona, iye akumani Kristen imboma ungu mane tirimele. Aku iye poko eno Goteni alako topa kanopa lipelie kinye Juda imboma ungu ningo tieio nimbe kongono tipe mundurumu mele na kinye Barnabas talo ilto kape aku tepa kala imbo lupemando ungu nimbo tiembili kongono lipe mundurumu ningo konopu tendekuna pupili ee ningo ki ltingi. ¹⁰ Iltondo imbo koropa nolima kau waliwalima lino peyani tapamili ningi. Aku ulu pulumu nanga oi temboi teru ulumunga kelko tewi ningi wali kape na kamukumu tono kolopo teru.

Pitani ulu alowa tenderimuma Poloni nimbe para tirimu

¹¹ Nalo altopa Pita kano Antiok kombu omba molorumu wali nani imbo palinga kumbe kerena yu nendo tipo iri toru. Aku ambe telka yuni ulu alowa te terimu. ¹² Alowa terimu ulumu i tepa, Juda Kristen imbo mare Jems kinye molkolio oi naa

wangei wali Pitani wendo Kristen imbo lupema kinye langi nomba molorumu. Nalo altopa Juda iye kangi pundu kopeio nimelemanu Jems kinye molkolio oringi wali Pitani Galesia imbo waye moloringi kanoma molangei yu kundupe lterimu. Aku ambe telka yuni Jems kinye molkolio oringi Juda Kristen imbo akumani imbi keru tindingenje pipili kolopalie terimu. ¹³ Aku wali Antiok kombu moloringi Juda Kristen imbo wemani konopu talo lekolio Pitani terimu ulu teko tukuruku peringi. Aku teringina kanopalie Barnabasini kape aku ulu kala terimu.

¹⁴ Nalo Gotenga ungu tukumemu lombilko naa kondoringi ulu nani kanopolio kinye imbo pali nombeya teringi wali nani Pitando nimboindo, “Nu paimbo Juda iyemu nalo nu imbo lupema kinye koniye lekolio enonga ulu puluma tereno. Aku tekolio Juda imbomanga ulu puluma naa tereno. Akumunga ambe telka nuni Juda imbomanga ulu puluma imbo lupemando paa teaio ninoya? ¹⁵ Nu kinye na kinye ilto Juda iye talo. Juda imbomanga mane ungumu naa pilkolio ulu pulu keru teremele mele ilto aku tepa iye talte kape molo. ¹⁶ Imboreni Juda imbomanga mane ungumu teremomunga Goteni yunge ulu kerima wendo lipe naa ltendembalo. Nalo imboreni Kraist Jisasini yunge nimbe kolorumuna ipuki tirimomunga kau Goteni yunge ulu kerima wendo lipe ltendembalo aku tepo lipo manjirimbolo. Akumunga iltoni Jisasi ipuki tirimbulo.

¹⁷ Ilto Kraistindo ipuki tipo yunge ungumu pilipo lombilipo Gotenga iye talo molombili lepolio Juda imbomanga mane ungumu lombilko teremele ulu akuma umbulu tirimbolo kano. Iltoni aku terembolo kinye Juda imbomani ilto iye ulu kalaro teli talo nimele kano. Aku ulu pulu wendo oromomu iltoni Kraist pulu panjimboloya? Aku paa molo. ¹⁸ Juda imbomanga mane ungumunga umbulu tirimbulo wali aku iltoni ulu aloware naa tirimbulo, nio. Nalo kinye i tepo nio, kelepo nani oi umbulu tiru ulumu altopo ipuki tipo lombilipo tendu lemo Juda imbomanga mane ungumu paa topo tangondoli imbo kerimu nimbo nanu lipo

ondombo. ¹⁹⁻²⁰ Nalo aku ulu yando naa limboi. mane ungumuni na ulu alowa teli iyemu kolopili nimumunga Goteni na Kraist kinye unjo poloheyana kopu teko kolani nimumunga koloru. Kinye na iye kololimu moro nalo Kraist yu nanga tukundo koinjo moromomuni na Gote kinye koinjo moro. Gotenga malo iye Jisasi na konopu mondopa nanga kolo wangopa kolorumu kano iyemu ipuki tipo tukundo lipolio na mai kombuna andopo moro. ²¹ Goteni na kinye konopu mondopa aku ulu enge nili terimumundo umbulu naa tiro. Goteni imbomanga mane ungumu kau lombilimbelo imbo tendo nimbei nu nanga imbo toya tolimu nilkanje aku Jisasi yu unjo poloheyana we kolka!" niu.

3

Poloni nimbe lepalie Jisasi kau ipuki tieio nimu

¹ Nani enondo Jisasini unjo poloheyana kolopalie terimu ulumu mona toya topo lipo ondopo nimbo tiru kanomu. Nalo enondo imboreni unjure nimona enonga konopuma mepa andorumuya? Eno Galesia kombuna tukundo Gotenga ungumu pilko moromele imboma eno imbo paa konopu keke lepo tolima. ² Oi Gotenga Mini Kake Telimu ltingi. Eno Juda imbomanga mane ungumuni teaio nimo mele aku uluma lombilkolio Gotenga Mini Kake telimu ltinginje molo eno Jisasinga ungu koinjomu pilko ipuki tikolio Gotenga Mini Kake Telimu ltingiya? I ungumu maa naa tondonge lemo na ningo tieio. ³ Oi Mini Kake Telimunga engemu liko eno Gotenga imboma molkolio andoko teringi. Nalo kinye enongano engemunga angilengei teremele. Akumunga kinye eno imbo konopu keke lepo tolima mele andoko moltomele. Eno ambe tengei teremeleya! ⁴ Aku tengei lemope eno Kraistinga ungumu pilko molkolio wali umbuni pulumu meringi. Nalo kinye eno Juda imbomanga mane ungumu pilko lombilenge lemo aku oi umbuni meringi kanoma we meringi. Nalo aku umbunima we meringi konopu naa lteo. ⁵ Mini Kake Telimuni eno moltomelena kongono enge nimbe ulu wengendelima teremo. Goteni yunge

Minimu tirimumu aku Juda imbomanga mane ungumu lombilko teremelemunga tirimunje molo yuni eno Jisasinga ungu koinjomu pilko ipuki tiringimunga yunge Mini Kake Telimu tirimuya?

⁶ Eno ipuki tirimele ulumu oi Israel imbomanga kalopa lili Abrahameni kape i ulu terimu. Abrahameni kape Gote ipuki tirimu kinye Goteni Abraham nu nanga iye toya tolimu nimu. ⁷ Akumunga eno wamongo liko manjeio. Gotenga ungumu pilko Jisasi ipuki tinge imbo akuma kau paimbo Abrahamenga bakuluma molongwe. ⁸ Koro oi Goteni Juda imbomanga imbo lupema pali yunge ungumu pilko Jisasi ipuki tinge lemo aku imboma nanga imbo toya tolima nimbo nimbelie konopu kili kili ltendepa noirimu. Aku konopu lepalie ungu tukumemu Goteni Abrahamendo mi lepa nimbei,

Nu kolo nimbolio mai kombu imbo palima mane ungu timbo, *(Stt 12:3, 18:18)* nimu. Aku ungu tukumemu Gotenga bukuna nimbe peremo. ⁹ Akumunga Goteni mai kombuna imboma yunge ungumu pilko Jisasi ipuki tingema popo tipo Abraham yunge ungu pilipe ipuki tirimu iyemu kinye mane ungu timbo nimu.

¹⁰ Nalo Gotenga bukuna i tepa nimbe moromo:

Mosesini Gotenga ungu torumumanga imboreni waliwali pilipe lombilipe naa kondomo lemo Goteni imbo akumu paa keru tepa topili. *(Lo 27:6)*

Akumunga imbo narireni na Juda imbomanga mane ungumu lombilipo teromunga na Gotenga imbo toya tolimu moro konopu lenge lemo aku imbomu Goteni paa keru tepa tombalo. ¹¹ Nalo Gotenga bukuna Goteni koro oi nimbei:

Imbo narire nanga ungumu pilipe ipuki timbelo da imbomu nani nanga imbo toya tolimu nimbo kinye yu koinjo molombalo, *(Hab 2:4)*

nimbe peremo. Imunga imboreni Mosesinga Torumu ungu akumu kau lombilipe temo lemo Goteni imbo akumu nanga imbo toya tolimu naa nimbelo.

Kinye i ungumu moro toromo. ¹² Gotenga bukuna i tepa nimbe peremo:

Imbo narireni mane ungu ulu puluma pilipe lombilipe temo lemo yu aku tepa koinjo molombalo, *(WKP 18:5)* nimo kanomu. Kano tepa, mane ungu lombilipolio akumunga koinjo molomolo manda teremo nimelemanu Jisasi ipuki tipolio koinjo molamili ungu naa nimele. Nalo imbo te Juda imbomanga mane unguma pali manda naa lombilimbelo. ¹³ Imbore i mane unguma pali naa temo lemo Goteni yu tepa topili nimbe ltemo kano. Lino pali imbo aku tepo moromolo nalo Kraistini lino ungu kanomunga maindo naa molangei nimbe linonga kombu lipe kolo wangopa kolorumu. Kolorumu wali, Mosesini torumu mane ungu te yu pala orumu. Aku ungumu i tepa:

Iye te toko unjona uku toringimu Goteni tepa topili, *(Lo 21:23)* nimbe ltemo. Kano tepa kolorumu wali Kraistini Goteni tepa topili ungumu lino pala naa opili nimbelie lino wendo lipe tepa ltimu. ¹⁴ Kraistini lino tepa ltimumunga Goteni imbo lupema Abraham kinye popo tipe mane ungu manda tirimu. Aku wali Kraistinga ungumu pilko ipuki tinge imbo palima Goteni yunge Mini Kake Telimu tipo mundumbo nimbe mi lerimu akumu manda linge.

Goteni mi lepa ungu nimu aku ulu tukumemu

¹⁵ Kristen imbo ango kame, kinye nani ya i mainye mai kombuna imbomani ulu teremele mele manda lepo nimboi tero. Imbo te kolombai wali kande ungu nimbe mi lembalo mele imbo teni neya aku kande ungumu alowa tendembalo mele molo. Aku tepa mele mane ungumu altopa nimumuni oi Goteni kande ungu mele nimbe mi lerimu ungumu altopa mane ungumuni naa ongondoromo. ¹⁶ I ungumu kinye liko manjeio. Goteni Abraham kinye yunge kalopa limbelo iyemundo tembo nimbe mi lerimu uluma nimbe wendo mundurumu. Goteni ungu nimumu aku Abrahamenga kalopa limbelo imbomando ungu naa nimu. Nalo yuni imbo tendekumundo nimu. Aku Abrahamenga

kalopa lili iye Kraistindo nimu. ¹⁷ I nio ungumunga pulumu i tepa, Goteni kumbe lepa Abraham kinye ee nimbe mi lepa tembo nimu unguma oi nimbe wendo mundurumu. Altopa pele poinye 430 omba purumu kinye aku Goteni Moses mane ungu tirimu. Imunga Mosesinga mane ungumuni Gotenga Abraham kinye ee nimbe mi leli ulu pulumu manda naa kanopa ltenderimu. Aku ungu kiyendomu Gote yuni yunu kau ee nimbe i paimbo nimu. Abraham kinye yunge kalopa limbelo iyemu kinye Goteni kiyendo ee nimbe mi lerimu ulumu oi pora naa nili. Aku ungumu we lepa pumbelo. ¹⁸ I ungumu kape nio kala Goteni mi lepa mane ungu timbo nimu melemu lino Mosesini torumu mane ungumu lombilipoliomunga naa ltimulu. Nalo Goteni Abraham kinye mi lepa mane ungu timboi nimbelie kondo kolopa yu kinye konopu noipe yundo paa tirimu.

¹⁹ Mi leli mane ungu timboi nimu ungumu lerimu nalo altopa pele Goteni ambe telka Mosesini torumu mane ungumu tirimuya? Imbomani teko alowa teringi uluma kanoko imbi tiengei nimbelie tirimu. Goteni Abrahamenga kalopa limbelo iyemu timbo nimbe mi lerimu aku iye Kraist oi naa oli wali aku mane ungumu manda lerimu. Aku mane ungumupe enselemanu Mosesindo tengei nimbelie Goteni mane ungumu aku tepa enge tirimu. Aku wali Moses imunana iyemuni mane ungumu imbomando yando nimbe tirimu. ²⁰ Imunana iyemu angilipelie kongono teremo wali imbomani enonga nendo yando kumbe kere kanoko ungu ningo alowa malowa naa teremele. Nalo Goteni oi Abrahamendo mi lepa mane ungu timboi nimu wali toya topa ungu nimu.

Mane Ungumuni lino Jisasi kanoko imbi tieio nimbelie lino bakulu mele tapu tepa mepa purumu

²¹ Imbo marenu i teko kala liko manjinge: Goteni oi tembo nimbe mi lepa ungumu Abrahamendo nimbelie altopa Moses mane ungumu tirimu. Akumunga yu konopu talo lepalie terimunjje? Nalo aku molo. mane ungumuni imboma

molko kau pangei nipili nimbe Goteni tilkanje neya aku mane ungumu pilko lombilimala imboma Goteni nanga imbo toya tolima nilka. ²² Nalo aku tepa mane ungu te naa peremo. Gotenga Baibelena nimbei, Mai kombu imboma pali ulu alowa teringi ulumani imboma pali pange tenderemo aku tepa mele nimbe peremo. Mosesinga mane ungumuni lino manda naa tembalomunga Goteni Jisasinga ungumu pilko ipuki tinge imbomando mi lepo tembo nimu ulumu paa tembalo.

²³ Goteni mi lepalie tembo nimbe Jisasi ipuki tieio nimu aku waimu wendo oi naa opili wali, mane ungumuni lino pange tenderimuna maindo molorumulu. Mololipo pumbo, Jisasi ipuki timolo ulumu moro tombalo walimunga mane ungumuni lino pange tendepa manda naa ambolombalo. ²⁴ Goteni oi Jisasi ipuki tiemili nimbelie yunge mane ungumuni lino bakulu melema tapu tepa nokopili nimu. Nalo kelepo Jisasinga ungumu pilipo ipuki tirimolo ulumuni lino imbo yu apuwe ltemolo. Aku pilipo ipuki tirimolomunga kau Goteni lino yunge imbo toya tolima nimo. ²⁵ Kinye lino Jisasi ipuki tirimolomunga mane ungumuni lino bakulu mele manda naa tapu tembalo.

²⁶ Jisasini terimu ulumu ipuki tirimolomunga lino Gotenga bakuluma moromolo. Kinye imbo pupu i lupe lupema Jisasinga ungumu pilkolio ipuki tirimelemuni eno Gotenga bakuluma moromele. ²⁷ Eno Kraistinga imboma molomolo ningolio ungumu pilko no ltingi kinye Goteni eno Jisasi kinye tendeku tipe mondorumu. ²⁸ Ipuki tirimo imbomundo Goteni i tepa naa nimo: I Juda imbomu, i tawendo imbo lupemu. I koropa noli iyemu, i iye kamakomu ungu naa nimo. Kelepa i ambomu, i iyemu nimbe aku tepa moke naa teremo. Aku molo. Goteni imbi tipelie nimbei imbo Jisasi ipuki tirimele palima tendeku ulu teremomunga Kraist kinye tendeku tipo mondoro nimo. ²⁹ Akumunga Goteni eno paimbo Kraist kinye tendeku tipe mondomo lemo aku eno Abrahamenga imboma molonge. Kanomunga Goteni Abrahamendo ee nimbe mi lerimu

ulumu kape aku enondo waye kala nimu mele eno manda linge.

4

Lino imbo kerima molorumulu nalo Kraistini terimumuni, kinye lino Gotenga bakuluma moromolo

¹ Ungu ko lipo nimboi tero te i tepa. Juda imbomani lapalini bakulumanga noindirimele melema ltimele ulu pulumu i teko teremele. Melema limbelo imbomu yu bakulumu moromo wali lapanga ka kongono tenderemele iyema moromele mele moromo. Paimbo altopa akopa awili lepalie wali aku yunge lapani noindirimo melema manda nokombalo nalo neya wali yu oi ka kongono iye mele lapanga melema naa nokombalo. ² Yu aku tepa bakulu moromo wali lapani yunge kongono imbomando i bakulu kongono tepili ningo altopo yu timbo melema nokaio nimo. Kelepa lapani kinye imbo yu moromo nimo wali aku melema yunge kindo tiko tukundo mundungei nimbelo. ³ Aku mele lino Juda imboma oi bakuluma mele molopolio wali mane ungumu kape mai kombu ulu pulumu kape pilipolio ka kongono tepo molorumulu. Aku ulu taloni lino pange tenderimu. ⁴ Nalo kinye Goteni lino imbo yuma molangei nimbe wai lipe panjirimu waimu wendo orumu wali yunge marenu i mai kombuna tipe mainye ambomunga olona mundurumu kinye ambomuni yu merimu. Ungulumuni linonga kombuna molopa akopalie Juda imbomanga mane ungumu pilerimu. ⁵ mane ungumuni lino nokorumu imboma tepa limbeimunga orumu. Aku tepa ltimeumunga Goteni lino yunge bakuluma nimbelle yunge marenu timbo nimbe mi lerimu aku melema lino timbelo. ⁶ Kinye lino Gotenga bakuluma moromelemunga Goteni Jisasinga Mini Kake Telimu linonga konopuna tirimuna tuku moromo. Molopalie linonga konopu tepa makinjipelie linondo nimbei Gotendo nanga ara neio nimo. ⁷ Akumunga, kinye eno ka kongono imboma mele naa moromele. Nalo eno kinye Gotenga bakuluma moromelemunga lanielinga melema ltimele

mele aku teko eno Gotenga noindirimo melema ltimele imboma moromele.

Poloni Galesia imboma ambe tengenje konopu lepalie umbuni merimu

⁸ Oi Gote naa liko manjikolio wali enoni kolo toli gotemanga maindo molko wale pakoko kuro popo tondoringi. ⁹ Nalo kinye enoni Gote yu kinye pungo moromele. Ai, aku tepa molo. Nani nimboi tendumu Goteni eno tukundo lipelie molamili nimu. Yuni aku tepili nalo kinye eno mane ungumu kinye we mai kombu ulu keru tiye kololi kanomani eno aku ulu tengena altoko tukundo purumele. Aku ambe telka teremeleya? Eno manda tapongena teremeleya? ¹⁰ Kinye kongono wai awili te ltemo ningo uluma teko, oli ondombai teremo wali uluma teko, wai awilimare oromo wali uluma teko Krismali oromo wali uluma tekolio enoni oi tiye koloringi kano uluma altoko yando ltimele. ¹¹ Aku tekolio eno paa mainye pungenje none teremo. Akumunga nani oi nimbo tiru ungumu naa pileringinje.

¹² Nanga Kristen imbo ango kame, nani Juda imbomanga mane unguma tiye kolopolio eno moromele mele mololipo oro. Kinye na moro mele molangei nimbolio eno enge nimbo nio. Oi eno moromele mele molopolio oru kinye enoni na umbulu naa tiringi kanomu. ¹³ Kano tepo oi kiyendo oru wali na kangina kuro topa tepa tambaramba tirimuna eno kinye Jisasinga ungumu nimbo tipu waye molorumulu kanomu liko manjeio. ¹⁴ Na kuro topa lipe tambaramba tirimuna kanokolio wali enoni na iye nerungere naa ningo umbulu naa tiringi. Aku molo. Gotenga muluna kongono iye ensel te panjiko lilimala ulumu molo Kraist kanoko panjiko lilimala enoni nando lino kinye molamili ningolio aku teko panjiko ltingi kanomu. ¹⁵ Kano wali na paa tono kolko konopu mondoko ningei linonga mongo te akupolio Polondo manda timolo aku teko nilimala. Kinye ambe telka umbulu tirimeleya? ¹⁶ Nani Gotenga paimbo ungumu enondo waliwali nimbo tiro. I nio ungumundo enoni na kinye ambe telka opa pule toromeleya?

¹⁷ Neya aku kolo toli ungu imbo iyemani Polonga unguma naa pilengei ningo enonga kangu pundu kopeio nimele ungumu kau pilengei ningolio eno teko amo tondoko mongonane lakoko noromele. Nalo eno taporomolo konopu lekolio naa teremele. Enoni ne iye kolo tolima tapangei ningolio teremele. Aku teko konopu keru panjikolio mongonane noromele. ¹⁸ Nalo imbore paa tapambo konopu lepalie mongonane noromo aku ulu panga teremo. Na waliwali aku tepo moro. Eno kinye molopolio wali kau, molo. ¹⁹ Nanga bakuluma, nani eno Kraist yu moromo mele molangei konopu lepolio ambo bakulu membaimuni mindili noromo mele nani eno kolo mindili enge nilimu altopola noro. ²⁰ Nani eno tapombo konopu lteo nalowa ne eno kinye nondoporenga moroya! Molkanjepe nani i ulu teamili nimbo nilka.

Mane ungumu lombileli imboma kinye Jisasinga ungumu lombimele imbomando ungu iko topa nimu

²¹ Kinye nani i ungumu eno Mosesinga mane ungumu kau lombilemili konopu ltimele imbomando nio. Juda imbomanga mane ungu Mosesini i tondorumungu liko manjeio. ²² Abrahamenga marenu ungulu talo moloringili. Ungulu te paa yunge ambo kamukumu ltimumuni menderimu. Te yunge ka kongono tendepili nimbe ltimu ambomuni menderimu. Mosesini topa panjirimu ungu te aku tepa ltemo. ²³ Neya aku ka kongono ambomuni merimu ungunumu aku imbo imboni bakulu meremele kano tepa mele merimu. Nalo yunge ambo kamukumuni merimu ungu Aisak aku Gotenga mi lepa timbo nimu mele aku tepa merimu.

²⁴ Kinye i ungu temane manda lepo toromuni eno pilengei ungu te manda lepo nimbo temboi, Goteni imboma kinye ee nimbe mi leli ulumu pulu talo tepa imboma kinye terimu. Aku mele ambo pupu talo waye moloringili. Te ka kongono ambomu, yunge imbi Hagar. Aku ambomu manda lepo Goteni Sainai muluna mane ungumu tirimu. Hagarani merimu bakuluma ka kongono tengendo merimu. Aku mele, mane

ungumu pilko lombimele ulumuni eno ka kongono teremele. ²⁵ Ambo Hagaranga kombu Arebia. Imunga Mulu Sainai Arebia kombuna poloromo kinye Hagar yuni Mulu Sainai manda lepa moromo. Yunge merimu ungulumu manda lepa Mosesinga mane unguumu lombilko ka kongono imboma moromele mele aku tepa. Yu kinye yunge merimu bakuluma kinye ka kongono imboma moromele mele mane ungu lombilko Jerusalem kombu imboma aku teko ka imboma moromele. Akumunga Hagar yuni i mai kombuna ltemo Jerusalem kape manda lepa moromo. ²⁶ Nalo Abrahamenga pinyewe ambomu mele manda lepo nimbolio aku kamukumu Jerusalem mulu kombuna ltemo akumu lino Gotenga unguumu pilipo Jisasi ipuki tili imbomanga anumu mele manda ltemo. ²⁷ Aku Abrahamenga kamukumu unguulu anungolondo unguumu Gotenga bukuna i tepa nimbe peremo,

Nu mindili naa nongo bakulu te oi naa meli ambo wangonomu tono kolowi. Aku ambe telka nu omena iyemuni tiye kolorumu, nalo akilio omenu yando ombalo wali bakulu pulumu kalko linio. Kinye omenu iyemu moromo ambomu bakulu pokoraye kau merimu. Nu pende teko kunana ningo tono kolowi. *(Ais 54:1)*

²⁸ Goteni Abrahamendo unguulu te timbo nimbe mi lepalie Aisak tirimu. Nanga Kristen ango kame aku tepa mele Goteni mi lepa tembo nimumunga eno Gotenga bakuluma moromele. ²⁹ Neya aku wali Abrahamenga imbo imboni meremele mele merimu ungulumuni Gotenga ee nimbe mi lepa tirimu unguulu Aisak mindili lipe tipe torumu. Aku mele, kinye Juda mane unguumu lombiltimele imbomani Kristen imboma aku tekola mindili liko tiko toromele. ³⁰ Nalo Mosesini topa panjirimu unguumu paimbo. Aku unguumu i tepa,

Ka kongono ambomunga maloni kelepa kamukumu ambomunga malo kinye lapanga nini melema kopu tepa naa lipili. Akumunga ka kongono ambomu kinye yunge

marenu talo tiye kolko makoroko wendo munduwi, *(Stt 21:10)* nimo. ³¹ Lino ka kongono ambo Hagaranga bakuluma, molo. Goteni mi lepo tembo nimu kinye lino Abrahamenga kamukumu ltimu ambomunga bakulu mele moromolo.

5

Kraistini lino mane unguumunga ka kongonomunga tepa wendo ltimu

¹ Kraistini mane unguumunga ka kongonomu teko maindo naa molangei nimbolie lino wendo ltimumunga lino Gotenga imboma moromolo. Akumunga eno enge ningo angileio. Imbomareni eno ka kongono kanomu altoko teaio nimele kani naa pileio!

² Ya! Na Poloni ungu enge nimbo niomu wamongo komu leko pileio. Eno Juda imbomanga mane unguumu lombilengei nimbolie imbo teni enonga kangi pundu kopipo oi ltendamboi nimo unguumundo ee ninge tenge tinge lemo Kraistini terimu ulu akumuni eno manda naa tapombalo.

³ Aku ungu nimbolio altopola nani enondo paa kane kane molaio nio. Eno imbo mareni ningei aya na mane unguumuni nimo mele kangi pundu kopiko wendo liwi ningo ee ninge lemo aku imboma Mosesinga mane unguumuni nimo uluma pali kape paa tenge mendepolo. ⁴ Eno imbo mareni ningei Mosesinga mane unguumu pio akumunga Goteni na yunge imbo toya tolimu nimbello konopu lenge lemo aku enono teremele ulumuni Kraist munduko tiye koromele. Aku teremele ulumuni Goteni imboma konopu mondopa tapopa teremo ulumu tiye kolko umbulu tiko wendo angimele. ⁵ Jisasi ipuki tirimolomunga linoni Gotenga unguumu tenge tipo uluma pali toya topo temili teremolo. Mini Kake Telimuni i temili teremolo uluma enge tipe tapombalo ulumu wendo opili nimbo nokopo moromolo. ⁶ Imboma Kraist kinye kopu teko moromelemanu aku kangi pundu kopilima kape naa kopilima kape aku ulu eno tapombalo ulu talo molo. Nalo imbo narini Jisasi ipuki tikolio imboma konopu mondomo lemo aku ulu tukumemu.

⁷ Eno ungu paimbomu pilko ipuki tiko lombilko kondoringi kanomu. Nalo kelepa imbo narini enonga konopuma nimbe limona kelko paimbo ungumu pilko naa ipuki tirimeleya? ⁸ Eno konopu ningo ltimele aku iyemape eno nanga imboma molaio nimbe kanopa ltimu Gote yuni tipe naa mundurumo. ⁹ Pileio! Ungu i kolo nalo tipe pepurumo. ¹⁰ Nalo eno Gotenga ungumu pilko Juda imbomanga mane ungu malio maindo naa molonge konopu lteo. I nio ungumu wambo nemboi Goteni eno konopu nimbe ltimo imbo te mindili lipe timbelo. Penga imbo awili te kape Goteni mindili lipe timbelo. ¹¹ Imbo marenii nando ningei imboma paa kangii pundu kopengei kau nimo nimele nalo nani aku tepo nilkanje Juda imbomani na mindili liko tirimelemu naa tilimala. Nalo kinye nani imbomando Jisasi enonga nimbe unjo polopeyana kolorumumunga enoni aku ulumu liko manjiko ipuki tieio ungumu nimboi kau nimbo tiro. Akumunga Goteni eno nanga imbo toya tolima nimbelo. I ungu niomunga na mindili liko tirimele. ¹² Neya aku imbo eno mongo liko tikoliomani ningei eno lino terimulu mele paa kangii pundu kopeio nimele. Imbo akumando nani enonga kangii pundu kopengei wali kamukumu lakama kape liko lteangei konopu lteo.

¹³ Jisasini eno nanga Kristen imbo ango kame waio nimbe kanopa lipelie eno ka kongonomunga wendo limbo nimu mele paa terimu. Kinye aku mane ungumuni eno ulu kerima naa teaio nimbe naa nokoromomunga eno manda teamili ningolio kika tiko ulu pulu kerimunga tuku naa paio. Aku molo. Nalo eno enongano nendo yando kondo kolko tapoko kongonomu teaio. ¹⁴ mane ungu palima pinyewe pange tenderemo mane ungumu i tepa, nu nunu kondo kolko kele torono mele imbo palima aku teko kondo kolko kele towi nimbe peremo. ¹⁵ Nalo enoni enonga nendo yando owa mele ungu kili toko alowa teko opa tenge lemo aku eno waye embambo ninge. Akumunga eno wamongo kane kane molaio.

Mini Kake Teli moromomunga kuliene

ltemomu kinye konopu kerimunga kuliene ltemo

¹⁶⁻¹⁷ Aku nio unguma nimboi, imbo-manga we konopu oi peremomani kelepa Gotenga Mini Kake Telimuni konopu koinjo tirimoma kinye opa pule toromo. Aku tendeku wali Gotenga Mini Kake Telimuni imbomunga konopu koinjo tukundo tirimomani aku imbomanga mai kombuna teamolo aie konopu oi akuma kinye opa pule toromo. Aku ulu talo enonga konopuna tukundo opa pule torombe wali enonga teamolo aie konopu ltemele ulumu waliwali teko tukume naa panjirimele kani enonga molko penge ulumanga aku Gotenga Mini Kake Telimuni eno toperope tipili neio. Aku tenge lemo eno maina mainye ulu pulu kerii ltemoma altopo teamili konopu naa lenge. ¹⁸ Akumunga Mini Kake Telimuni opa topa ongondopalie nu toperope timo lemo aku ne mane ungumunga nu maindo ka kongono imbo naa molonio kanomu.

¹⁹ Mai kombuna mainye konopumu lombilko aku ulu puluma tenge imboma mona lembalona kanoko imbi tinge mele i tepa, Te ambiye wapu langi noromele. Ulu kalaro mololi yakiki telima teremele. Kalambo naa ningo wangopa naa mololi uluma teremele. ²⁰ Melte paimbo Gote none tendeko kuro popo toromele. Kuro ala toromele. Imboma kinye kumbekere teremele. Imboma kinye iri nale teremele. Imbo te kinye ungu wailke toromele. Mumindili koromele. Mele mare noipo imbi molopili ulumare teambo konopu ltemele. Manga pupuma mokemake lekolio nendo yando ungu mele nale teremele. Gotenga ungu pilko moromele imbomani kelko moke make leko lapu lupe lupe wamoko molkolio kolo toko ningei linoni Gotenga ungumu paa nimolo nalo ningo kondoromelemando kerii nimele ninge. ²¹ Imbomanga melema kanokolio yokoli koromele. No enge nili pulumu nongo keke lepo toko loi ltemele. Imbo kalambo naa ningo mongo mongo kondoromele. We aku tepa mele ulu i kano kanoma teremele. Imbo naimeleni aku uluma teko molko pengema Goteni yunge

marenupilinga nimbe mele penga noindirimoma naa liko Gote yunge nokoromo kombuna tuku manda naa punge. Oi tendeku ungumu nimbo tirumu kinye altopola enge nimbo nio.

²² I mai kombuna mainye ltemo uluma aku tepa mele nalo Gotenga Mini Kake Telimuni tepa kere mongo mepa wendo oromo uluma i tepa. Imbomani imbo palima konopu mondoko kondo koromele. Imboma tono lakoko koromele. Imboma ame toko taka liko moromele. Konopu mare naa lekolio mumindili welea naa koromele. Imboma konopu koya leli uluma teremele. Imbo palimando ulu pengama teremele. Uluma pali tumbi ningo teremele. ²³ Imbo palimando ame toko kandiki teremele. Imboma eno enongano kele toko konopu kerima naa lombimele. I uluma naa teaio nimbe mi ungu te naa peremo. ²⁴ I ungumu niupe, Kraistinga imbomani mai kombuna ulu pulumani konopu keru enge nilimu kinye ulu pulu kerimanga aie konopu leli ulu mepa wendo oromo akuma likolio unjo polopeyana pirimu toko kondoko pora tiringi. ²⁵ Gotenga Mini Kake Telimuni lino tepa koinjo mondopa lino molopo peamili mele lipe ondoromomunga kinye lino paa Mini Kake Telimuni lipe ondoromo mele teamili. ²⁶ Nalo linonga imbi olando pepili ungu naa nimbolio imboma tepo mumindili naa kondopo ne imboma molko peremele ulumu eio konopu naa leamili.

6

Imbo te ulu kerimu tepa mainye pumo lemo aku imbomu tapamili

¹ Nanga Kristen imbo ango kame, nani enondo Kristen ulu puluma teangei mele mane tipo nimbo timboi. Imbo teni ulu alowa te tepalie ulu kalaro temo lemo eno Mini Kake Telimu tope tirimo imbomani konopu ame topili kandiki teko molkolio imbo akumu yunge konopumu topele topa ulu penga tepa toya topa tepili kani liko tapaio. Nalo eno Gotenga ungumu wamongo liko manjiko kondokolio aku ulu teaio. Ambe telka enoni aku teko mele ulumu naa tenge lemo eno kape Sataneni

manda manjimbelonje. ² Imbomani umbuni meremelema tapoko mendaio. Aku ulu tenge lemo aku Kraistini paimbo ungu mane tirimumu paa ara tirimele. ³ Nalo enoni imbo kerima naa tapomolo ningo linonga imbi moromo ningo konopu lenge lemo eno enongano kolo toromele. Aku teko nimele imbomanga imbi Gote kinye naa moromo. ⁴ Nalo enongano teko meko andoromele uluma wamongo moke teko kanaio. Aku ulu tekolio ulu awili molo kelo mare tenge lemo aku eno tono kolaio. Enongano ningei nani i ulumu tendu ninge. Nalo kelko imbo te kinye manda leko kanokolio ningei na awili nalo yu kelo ungu naa neio. ⁵ Aku ambe telka enonga tenge ulumuni enono teko imbi mondonge.

⁶ Enonga mele penga noirimele mare Gotenga ungumu mane tirimele imbomando moke teko tieio.

⁷ Ungu te nimboi. Enoni Gote manda kili tirimolo ningo enongano kau aku teko kolo toromele. Aku niupe imbo teni yunge panjimbelo kere imbomunga kelepa kano teli kere mongomula tombalona inie tombalo. ⁸ Imbo teni mai kombuna aie konopu ltemoma tepa kiru timbei uluma temo lemo aku imbomu Goteni yu tepa tombalo. Aku tepa mele, yunge teremo ulumuni meremo mele kere membalo. Nalo imbo teni Gotenga Mini Kake Telimu nimo mele tenge timo lemo aku imbomu Gotenga Minimuni yu tepa koinjo mundumbelona koinjo molopa pumbelo. Aku tepa mele ulu penga teremomuni mongo tombalo. ⁹ Akumunga ulu pengamu tepolio wali kelepo aku ulu tewi tiye naa kolamili. Aku ambe telka linoni aku ulumu tiye naa kololi we tepo kau molomolo lemo aku ulu pulu penga temolomunga Goteni kanopa imbi timbelo wali ulu penga temolomuni lino mongo tombalo. ¹⁰ I imboma manda tapomolo lipo manjipolio wali linoni imbo palimando ulu pengama teamili. Aku uluma temolomu linonga Kraist ipuki tirimele imbomando paa teamili.

Poloni Jisasi kolopalie makilerimu ungumu nimu

¹¹ Pipiana imbi awili kangoma moromo ulu kanokolio liko manjeio. Akuma nanga kimuni kau topolio enondo tiro.

¹² Juda imbomani enonga kangi olando kanoko penga pilengei ningolio kolo toli imbomareni eno Galesia imboma paa kangi pundu kopiko leangei ningo teremele. Aku teremelemu ambe telka Juda imbomani eno mane ungumu naa lombilko Jisasi unjo poloheyana kolorumu ipuki akumu tinge wali mindili liko tingei ningolio teremele. ¹³ Oi kangi pundu kopiko leringi imbo akuma eno kape mane ungumuni nimo mele ulu palima naa lombimele. Eno kangi pundu kopiko lenge wali ne aku kolo toli imbomani Juda imbo palindo ningei kinye imbo lupema lino kinye kangi pundu kopiko leli ulumunga tendeku teremo kanaio ningo imbi molopili ningei teremele. ¹⁴ Nalo ulu tenga kau imbi molopili nio. Linonga Iye Awili Jisasi Kraist unjo poloheyana pirimu toringina kolorumumu aku imboma tapombai terimu. Aku ulumunga kau na imbi molopili nio. Kraist aku tepa kolorumu ulumuni mai kombuna ulu pulu ltemoma aku tepa mele pirimu topa kondorumu. Kinye aku mai kombu ulumu konopu naa mondoro. Aku tendeku aulkemunga na aku tepo kolorula. Aku kinye mai kombuna imbomani na konopu naa mondoromele. ¹⁵ Imbo te kangi pundu kopiko lemo lemo aku ulu nerungemu. Kelepa imbo te kangi naa kopiko lemo lemo kape aku ulu nerungemu kala. Nalo Goteni imboma tepa koinjo ltimo aku ulu tukumemu. ¹⁶ I pipiana topo panjiro ungumu pilko lombilko aku uluma tenge imboma Goteni paa taka liko molangei nimbe kondo kolopili. Aku tenge imboma Gotenga paimbo Israel imboma molonge.

¹⁷ Na ungu nimbo ulu lemboi teromu i tepa Gotenga ungumu imboma nimbo tiromunga imbomani na toko kondongei teremele. Nanga kangi toringina uru peremomani na Jisinga kongono iyemu nimbe lipe ondoromo. Akumunga imbo teni na umbuni altokola naa liko tieio.

¹⁸ Nani i tepo nio, Jisasini enonga konopu paa tepa ame tondopa eno kinye konopu noiye ulu pengama tepili. I paa.

Poloni Efesus Imboma Pipia Topa Tirimu Ungumu Efesus I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Jisas ulu tukume terimumu lopeke tepa lerimu ungu mare Poloni nimbe para tipelie i ungu topa panjirimu. Lino meme tendekumu nimbe Poloni lino nendo yando konopu mondopo kandiki tepo konopu tendekuna pupili molamili nimbe ungu mane tirimu. Jisas ipuki tirimele imboma nombeya teko molko teangei mele kape ungu mane mare tirimu.

Goteni nu yunge imboma kinye nombeya tenio wali nuni eno konopu mondoko kandiki teko eno kinye konopu tendekuna pupili molani nipili!

Kraistini linonga nimbe tenderimumunga Goteni lino imbo koinjoma molangei nimuna moromolo ungu

¹ Na Pol, Jisasi Kraistini yunge kongono tendepuwi nimbe lipe mundurumo iyemu. Goteni na aku teko molowi nimuna aku tepo moro. Pipia topo tiromu eno Gotenga imbo ulke kombu Efesus moromele imbo Jisasi Kraist paa enge ningo ambolko pilko i pipiamu topo tiro.

² Linonga Ara Gote kinye Awili Jisasi Kraist taloni eno kinye konopu noiko konopu u nipili molangei nengili nio.

Kraistini linonga nimbe tenderimumunga Goteni mulu kombuna lino mele pengama tirimo ungu

³⁻⁴ Goteni mulu mai talo oi naa tepili Kraistini pele linonga nimbe tendembalo mele pilipelie lino imbo kake teli imbo mongo tembalo ulu te naa peli imboma molangei nimbe kanopa ltimu kani Gote linonga Awili Jisasi Kraistinga Lapamu kapi nimbo imbi lipo ola mundemili. Kraistini linonga nimbe tenderimu lino kinye kopu tepa moromomunga Goteni lino mane ungu tipe mulu kombuna yando linonga konopuma kinye minima kinye enge nimbe manda pepili nimbe ulu

pengama tipe mundurumu. Lino konopu mondopalie ⁵ paa koro oi lino kanopa lipe Jisasi lino lipe tapondombalomunga eno nanga imboma tepo limbo nimu. Yuni lino konopu noipelie yunge konopuni aku ulu terimu. ⁶ Yunge marenu konopu mondoli lino tapopili nimbe we tipe mundupe terimu ulu konopu lipo manjipolio wali yu kapi nimbo yunge imbi paka tondamili. ⁷ Goteni imboma we kondo kolopalie Jisasi linonga nimbe kolopili nimbe aku tepalie yunge mememuni linonga ulu alowa tendelimanga tiye kolopalie lino wendo ltimu. ⁸ Yu lino paa kondo kolorumu. Aku tepalie lipe manjili uluma kinye moke teli ulu pulumu kinye awini toya topa tirimu. ⁹ Aku tepa tipelie Kraistini linonga nimbe tendembalomunga Goteni lino kinye konopu tipe tembalo mele nimbe panjirimumu lopeke tepa perimu nalo kinye lino lipe ondorumu. ¹⁰ Lopeke tepa perimu ulumu manda tembalo waina wendo opili nimbe panjirimu. Aku wali oi tepa mulu mai talo melema kinye yandopa melema pali aku melema pali nokopalie iye tenga altopa lipe popo tipe liepili Kraist kano melemanga pali nokoli iyemu molopili nimbelo.

¹¹ Yunge konopuni pilipe melema kinye uluma pali kanopa lipe nanga kongono tendangei nimbe oi nimbe panjirimu. Aku tepa Goteni lino Juda imboma kano iye Kraistini linonga nimbe tendembalo mele pilipelie mulu mai talo oi naa tepili nanga imboma molangei nimbe kanopa ltimu. ¹² Lino Juda imboma oi pulu polopo Kraist ipuki tipo lombilerimulu. Goteni lino imbi topa ltimumunga imbo palini aku ulu enge nilimu kanokolio yu kapi nengei. ¹³ Eno imbo talape lupema kape Gotenga ungu tukumemu pilko ltingina Goteni tukundo ltimu. Kraist ipuki tiko kopu teko moloringi wali Goteni yunge imboma nimbe Mini Kakemu tirimu. ¹⁴ Mini Kake Teli ltimulu akumunga Goteni lino pele molonge mele timbo nimbe panjirimu mele pengama yunge imboma paimbo timbelo lipo manjirimolo. Pele paimbo timbelo limolo nimbo pilipolio Goteni lino yunge imboma kamukumu

limbelo kinye Satanenga ulu keru teni lino altopa manda naa ambolombalo nimbo pimolo. Linonga nimbe aku tendembalo kinye kanopolio lino yu kapi nemili nimbe tendembalo kani yunge imbimu paimbo lipo ola mundundupo yu kapi nemili.

Poloni Efesus imbomanga Gotendo paa tereno nimbe eno Gote liko manjengei nimbe konge tenderimu ungumu

¹⁵ Goteni eno taporomomunga eno Awili Jisasi paa ipuki tiko Gotenga imboma pali konopu mondromele mele oi pulu polopo pilendu. Kinye kape ¹⁶ eno aku teremelemunga Gotendo waliwalima paa tereno nimbo nani Gote kinye enonga konge tendero.

¹⁷ Awili Jisasi Kraistinga Lapa Gote Enge Nilimuni yunge Mini Kake Telimu tipe yunge imboma lipe manjili ulumu tipili nimbe, yunge lopeke teli uluma pilengei nipili nimbe nimona eno yu paa kanoko ltendangei nimbo konge tero. ¹⁸⁻¹⁹ Enonga konopuni yunge ungumanga pulumu paa pilengei nimbo yu kinye enonga konge nindirola. Yuni eno mele pengama timbo eno molko kondonge nimbe, nimbe panjirimu melema nokoko moromele akuma kinye nanga imboma molonge mele paa pengama timbo nimuma kinye yu paimbo nimbo enge nimbo pimolo imboma yuni lipe tapondoromo enge paa olandopa olandopa peremomu kinye mona lepili paa pilengei nimbo aku tepo yu kinye enonga konge nindirola. Kano enge olandopa peremomu lino te aku tepa oi naa kanoli. Engemupe i tepa mele. Enge nimbe terimuna ²⁰ Kraist oi kolorumu wali Goteni yu topa makinjipelie mulu kombu mepa pumbe yunge imbo kindo mondorumu enge akumuni lino kinye terimu. ²¹ Aku ulu teremomunga kuro enge nilima akuma maindo mundupe iye kamakoma gavman imboma waye enge kinye ltemoma altopa ombaloma kape peya maindo mundupe yu paa olando moromo. ²² Goteni melema pali Kraistinga kimbona maindo lepili nimu. Aku ulu terimumunga Kraist yunge imbomanga yu iye kamako kiyendomu moromola. Yu kangimunga pinyewemu. ²³ Kraistinga

imbo talapemu yunge kangimu. Kraist kinye yunge imbo talapemu kinye eno lipe popo tipe imbo tendeku mele. Yu yunge imbo talape moromelemanga pali yu pumbe molopa manda tenderemo. Yu melelemanga pali molopa manda tenderemo.

2

Lino imbo kololima Goteni Kraist kinye peya koinjo molangei nimu

¹ Enonga teko kenjiringi uluma kinye ulu pulu keru teringima kinye akumani eno toko kondoringi. ² Aku teko moloringi wali ya mai kombumanga ulu pulu kerima kau teko, kuroma nokoromo iyemu kau lombili pungo pilko moloringi. Kinye imbo mare Gotenga ungumu liko tui tiko naa pimele imboma kano kuromanga iye nomimuni enge nimbe nokopa enonga konopuna moromo. ³ Kano imboma kinye moromele mele oi lino imboma pali tendekuna molopo, oi konopu keru pelimani eio nimbo ulu pulu kerima kau pilipo tepo, kano konopumani kinye kangimani kinye konopu mondoko teamili ningi mele kau pilipo lombili pumbo tepo molorumulu. Oi we imboma kinye aku tepo molorumulu mele we molemalanje Goteni we imboma mindili tipo pundu tombo nimu mele linondo peya nilka. ⁴⁻⁵ Paimbo lino tepo kenjirimulumunga imbo kololima molorumulu nalo Goteni lino Kraist kinye peya altoko koinjo molangei nimu. Tepo kenjirimulumunga Goteni pundu taio nilka nalo paa we kondo kololi ulumu peremo Goteni lino paa konopu mondopalie lino Kraist kinye peya altoko koinjo molangei nimu. Gotenga we kondo kololi ulumuni kau lino lipe tapon-dopa mindili nomolo aulkena wendo lipe yu kinye peya koinjo molopo kau pumolo ulu pulumu tirimo. ⁶ Goteni lino Kraist kinye popo tipe topa makinjirimu. Aku tepalie lino Kraist kinye kopu tepa mulu kombuna yu molopa melema nokoromo polona Kraist kinye peya molangei nimbe lipe mondorumu. ⁷ Akilio kape imbo molongeima na Gote imboma na kinye paa olandopa olandopa we kondo kololi ulumu peremo mele pilengei lipo ondambo

nimbe Goteni lino aku tepa Kraist Jisasini linonga nimbe tenderimumunga kondo kolopa tepa kondorumu. ⁸ Kraist enonga nimbe tenderimu mele paimbo ningo enge ningo pilingimunga Gotenga we kondo kololimuni eno mindili nolemala aulkena wendo ltindipe yu kinye peya molko kondangei aulkena lipe mondorumu. Aku ulumu enoni enongano naa teringi, Goteni eno we tirimu. ⁹ Aku ulumu enoni kongono teringimunga pundu toko naa ltingi. Akumunga neya aku ulumu limo imbo teni nanga kongono tendumunga neya aku ulumu ltiu nimbe yunge imbi yunu kapi naa nimbelo. ¹⁰ Goteni lino Jisasi Kraist linonga nimbe tenderimumunga tepa koinjo mondorumuna oi lino andamili nimbe tumbi tipe noindirimu aulke koinjo pengana linoni andamili.

Juda imboma kinye imbo lupema kinye pali Gotenga imbo talape tendekumu molangei nimbe Kraistini lipe tendeku tirimu ungumu

¹¹ Goteni eno we taporumumunga Efesus imboma eno altoko ulu te konopuni pilengei! Eno Juda imbomani naa meringi. Juda imboma naa moloringimunga imbi leko kangi pundu kopili imboma nimele imbomani enondo kangi pundu naa kopili imboma ningi. Aku ulumu iyemani eno enongano kangikondo teringi ulumu kau. Akumu kinye altoko liko manjengei! ¹² Oi aku teko moloringi walimanga eno Kraist kinye peya tendekuna naa molko yu mele mele moloringi mele kinye altoko pileio. Aku walimanga eno Israel imbo talapena tukundo onge aulke te naa lerimu, Goteni yunge imboma kinye tembo nimbe, nimbe panjipe mi lerimu ungu akumu eno kinye naa perimula. Enonga ulu penga te pele wendo ombalo ningo konopu tiko nokoko molonge ulu pulu te naa pepa, ya mai kombuna Gotenga imbi pilko yu kinye tapu toko molonge aulke te naa lerimu mele kinye pileio. ¹³ Nalo kinye eno oi wali te Gote kinye tule teko moloringi imboma Kraist yunge meme ondorumumuni Kraist Jisasi yuni eno kinye tapu topa molopa eno Gote kinye nondoko molangei nimbe lipe

popo tirimu. Kinye Yu kinye tendekuna moromele.

¹⁴ Kraist yuni Juda imboma kinye eno we imbo lupema kinye opa pule toko molorumu ulu pulumu topa mainye mundupe yunge kangimuni andi yando konopu keripanjirimulu papemu alumbiye tepalie lino ame tondopa imbo talape talo popo tiko talape tendekumu molangei nimu. ¹⁵ Moses ungu mane tirimuna kinye, aku ungu mane tipelie teaio nimu uluma kinye, ungu manemanga tukundo perimu unguma kinye, pali lino konopu keriperimuna imbo talape talo molorumu. Akumunga Goteni Jisasinga kangimuni terimu ulumuni aku uluma pali kamukumu mainye pupili altopa ulure naa tepili nimbelie kano papemu alumbiye terimu. Yuni molangei nimbe pilipe aku terimu mele i tepa, eno imbo talape talo nanga imbo talape tendekumu molangei nimbe lipe popo tirimula. Aku teko molkolio eno konopu tendekuna pupili molko kondangei nimbelie aku tepa terimu. ¹⁶ Yu unjo polopeyana kolorumumuni kano imbo talape talo oi opa pule moloringima kamukumu kangi tendekumu molko Gotenga imboma molangei nimbe lipe popo tirimu. Yu unjo polopeyana kolorumumuni oi opa pule moloringi ulumu topa mainye mundurumu. ¹⁷ Eno Juda imbo naa molko Gote kinye tule teko moloringi imboma kinye, Juda imbo Gote kinye nondoko moloringi imboma kinye Kraist omba eno pali temane penga te topa tipelie nimbeindo, eno konopu tendekuna pupili popo tiko molaio nimu. ¹⁸ Yuni imbomanga nimbe tenderimumuni lino Juda imboma kinye we imbo lupema kinye pali Mini tendekumuni lipe tapondopa aulke akirindirimomunga Ara moromona nondopo manda pumolo aulke ltemo.

Lino Kraistinga imboma Gotenga ulkemu moromolo ungumu

¹⁹ Aku tenderimuna aku tepo moromolo akumunga kinye eno imbo mare mai naa lepa imbo omba angileli imboma mele naa moromele. Eno Gotenga Juda imboma kinye talape tendekumu molko, Gotenga imbo talape paimbomu molko,

²⁰ Gote moromo ulkemu mele moromele. Gotenga nimbe munduli unguma ningo para tiringi profet iyema kinye, Jisasini nanga kongonomu tendepaio nimbe lipe mundurumu iyema kinye, aku iyema kano ulkemunga pongama. Kraist Jisasi yu aku ulkemunga timumu. ²¹ Ulke timumuni pele kokeyama ingi tipe amboromo kinye ulkemu enge nimbe angimo. Goteni ulkemu pele kokeya tepa moromo. Aku ulkemu kamukumu takombalo wali Awilimu yunge ulke kake telimu angilimbelo. ²² Eno Kraistini tenderimumunga yu kinye tapu toko moromele imboma kape Goteni lipe popo tipe Gote yunge ulkemu takoromo, aku ulkena yunge Mini Kakemu kinye Gote moromo.

3

Pol imbo talape lupemanga ungu nimbe tili iyemu molorumu ungumu

¹ Kraistini imbo lupema kinye Juda imboma kinye peya Gotenga imboma molangei nimbe aku tepa imbo talape talo lipe tendeku tirimu akumunga na Pol Gote kinye ungu nimbo enonga konge tendero. Eno we imbo lupema lipo tapondoromunga na ka ulkena pero iyemu molopolio, enonga konge tendero. ² Ungu te oi pilerimu nemboi, Goteni na kinye eno kinye terimu mele pileringi konopu lteo. Akumu i tepa Goteni eno we kondo kolumumunga lipe tapondombalo mele kamukumu pilengei nimbe na kanopa ltimu.

³ Akumu Goteni ulu tembalo mele oi lopeke terimu akumu na nimbe para tirimu, akumu oi alaye kolte pipia topo nimbo tindu kanomu. ⁴ I pipia toro akumu kanokolio pilenge kinye Goteni tembalo mele lopeke tepa perimumu Kraistini terimumunga mona lerimuna lipo manjiro mele eno pilenge. ⁵ Ulu tembalo lopeke tepa perimu kanoma oi mololiko oringi imboma kinye nimbe para naa tirimu. Imbo mare, kinye nimbe para tirimu. Kinye kau Jisasini nanga kongonomu tendepaio nimbe lipe mundurumu iyema kinye, Goteni yunge nimbe munduli unguma ningo tirimele imboma kinye, yunge imbo kake teli aku imboma kau Gotenga

Mini Kake Telimuni nimbe para tirimo. ⁶ Kano oi lopeke terimu kinye para lemo ulumu i tepa, Kraist Jisasini imbomanga nimbe tenderimumuni temane pengamu peremo akumuni we imbo lupema kinye lino Juda imboma kinye lipe popo tipe kangi tendekumu molangei nimbe, Goteni imboma kinye tembo nimbe panjirimu mele Juda imboma kinye we imboma kinye pali teremo.

⁷ Goteni we kondo kolopa na ungu tukumemu andopo topo tiembo nimbe kanopa lipe, aku kongonomu teambo nimbe na enge tirimu. ⁸ Gotenga imbo moromelemanga pali na paa mainyendopa moro, nalo Goteni na we kondo kolopalie kongono i tepa tirimu, Juda imbo naa moromele imboma ungu tukumemu ningo tilko andowi nimu. Aku ungu tukumemu Kraistini lino kinye ulu penga terimuma, linoni manda naa moke tepo pilipo kambu manda naa toromolo uluma. ⁹ Melema pali terimu Goteni pele tembo nimbe konopuna panjirimu mele koro oi yunu pilipe yu kinye lopeke tepa perimu mele altoko imbo naa pileringi kanoma, kinye nando imboma pilengei ningo tipuwi nimu. ¹⁰ Oi lopeke tepa perimu nalo kinye Jisasi yu ipuki tiko moromele imboma kinye ulu pengama tepa mona ltenderemo muluna enselema kinye kupena kuro kerima kinye kanoko liko manjengei nimbe nimo. ¹¹ Paa oi Goteni aku ulu tembo konopu lerimu akumu kinye linonga Awili Jisasi Kraist kinye aku ulu terimu.

¹² Kraist ipuki tipo yunge imboma moromolomuni pipili naa kolopo Gotenga kumbekerena tumbi tipo purumolo. ¹³ Akumunga nani eno konge tepolio nimboindo, na eno lipo tapondomboindo mindili nomboi moro mele konopu awini naa liko mundukolio paimbo ningo enge ningo pilko moromele mele tamba naa nipili. Na mindili noro ulumuni Gote kinye peya tapu toko moromele mele lipe tapondoromomunga konopu tiko molaio.

Poloni Gote kinye Efesus imboma enge ningo molangei nimbe konge terimu

¹⁴ Oi nimbo tendu kanomu, kinye ya kamukumu nio. Goteni Juda imbo talapemu kape we imbo lupema kape lino pali tembo nimbe panjirimu mele kinye teremo ulumu pilipolio akumunga na linonga Lapa kinye ungu nimbo enonga konge tendambo nimbo yunge kumbekerena komongo topo pondoro. ¹⁵ Gotenga imbo talape akumu mulu kombuna tukundo moromelema kinye, ya mai kombuna moromoloma kinye, pali imbo talape tendekumu nimbe yuni enonga imbi tirimu. ¹⁶⁻¹⁷ Nani Ara kinye ungu nembo nimbo yu moromona komongo topo pondopolio konge tepolio nimboi. Iye Kamako Gote, nu ipuki tiko moromele imbomanga Kraist enonga konopumanga yunge ulkemu nimbe kamukumu molopili ningo nunge enge pengama liko Mini Kake Teli imboma tukundo tipili ningo tiwi. Unjo te enge nimbe angilimbeindo yunge pulkono maina mainye purumo mele eno aku teko konopu mondoli ulu pulumunga tukundo molko enge nipili molangei niwi. ¹⁸ Aku tekolio Kraistini lino pali konopu mondoromo mele paa manda leko pilko kondonge engemu Gotenga imboma pali kinye nunge imboma kinye peya pepili ningo Kraistini lino pali konopu mondoromo ulu akumu paa tule tepa pumbe paa palaku lepa pumbe paa olando tipe pumbe paa maindo purumo mele pilinge engemu nunge imboma tiwi. ¹⁹ Gote nunge ulu pulu penga noiko tirinoma enonga konopumanga aku uluma pali tengepeya tepa pepili ningo kano Kraistini konopu mondoromo ulu pulumu enoni pilengei ningo enge tiwio nimbo enonga konge tendero. Aku Kraistini konopu mondoromo ulumu we konopuni kau manda moke teko pimolo aulke te naa ltemo.

²⁰⁻²¹ Akumunga Gotenga imbimu paa olandopa molopa kau pupili nemili Gote yunge engemuni linonga konopumanga kongono teremomunga linoni konge temolo uluma kinye teamboi molo aku tepo molambo molo aku tepo ulu lupe lupe konopuni pimolo mele uluma pali yuni yunge engemuni paa olandopa manda tembalo iyemu moromo, akumunga

Kraistinga imbo talapena tukundo molopo Kraist Jisasi peya lino tapu topo moromolo imbomani kano kongono teremo Gotenga imbimu akilio kape paa kamukumu paa olandopa molopa pupili nimbo yu kapi nimbo imbi lipo ola mundemili. I paa.

4

Poloni lino Kraistinga imboma yunge kangimu molopolio Goteni teaio nimo unguma kau pilipo lipo teamili nimu ungumu

¹ Akumunga na Awilimunga kongono teremunga ka ulkena pepo moro iyemu, nani enge nimbo eno ungu mane tipolio nimboindo Goteni enondo eno nanga imboma molko nanga kongono tendangi wangei nimbe kanopa ltimuna ongo yu kinye moromele imboma mele molkolio yuni kanopa penga pimo uluma teko molaio. ² Waliwalima nanga imbi ola naa molopili, imboma kinye peya taka lipo molambo ningo molaio. Imbomani eno teko kenjinge wali anjo enoni konopu mondoko pundu naa toko we tiye kolko konopu awini liko naa mundeio. ³ Lino Kraistinga imbo talape tendekumu moromolo imboma konopu tendekuna pupili taka lipo molamili ningo konopu tendekuna pupili nimo Minimuni eno nombeya tepa ka topa ambolopili ningo molaio. ⁴ Lino Kraistinga imboma, lino kangi tendekumu. Mini Kake Teli linonga konopumanga moromomu yu tendekumu kau. Aku tepala Goteni linondo yunge imboma molangei waio nimu mele kombu pengana pumbo molomolo nimbo konopu tipo nokopo moromolo ulu tendekumula. ⁵ Linonga Awilimu tendekumula. Ipuki tili ulumu tendekumula. No lili ulu pulumu tendekumula. ⁶ Linonga pali Lapa Gote tendekumu kau. Yu lino Kraistinga imbomanga pali olando moromo. Yu linonga pali tukundo kongono tepa moromo. Yu linonga pali konopumanga moromo.

⁷ Gote we kondo kolorumumunga Kraistini lino tepo kondoromolo engema moke tepa lino te te nimbe awini we tirimu. ⁸ Gotenga Bukumunga i tepa nimbe peremo:

Yu paa muluna olando pumbe ka ulke peli imbo awinima mepa pumbelie yunge imboma melema we tirimu. (Sng 68:18)

⁹ Kraist yu olando purumu nimu akumu olando kau purumumunga lipe ondoromuya? Molo. Oi yu paa maina mainyendo purumumunga lipe ondorumu. ¹⁰ Iye muluna paa olandopa purumu iye kanomu oi maina mainyendo purumu iyemu. Mulu mai talonga pali undukana molombai aku terimu. ¹¹ Kano iyemuni kau maina imboma engema moke tepa we tirimu. Imbo mare yunge kongonomu tendangei nimbe lipe mundumbeindo eno aku kongonomu teangei engemu tipe, mare kanopa lipe yunge nimbe munduli unguma imbomando ningo tengei engemu tipe, mare kanopa lipe Gotenga ungu pengamu nilko tilko andangei engemu tipe, mare kanopa lipe Kraistinga imbo talapemanga tapu iye kongono teangei enge tipe mare kanopa lipe Goteni kanopa penga pilimbelo mele mane tinge enge tipe aku teangei engemu tirimu. ¹² Kraistini nanga kangimu enge nimbe molopa kondopili nimbe Gotenga imboma pali Kraistinga kendemande kongonomu teko molangei nimbe aku tepa engema yunge imboma moke tepa we tirimu. ¹³ Lino yunge imboma paimbo nimbo enge nimbo pilimolomunga konopu tendekuna pupili molopo, Gotenga Maloni konopuni pilipe moromo mele lino pali tendeku tipo pilipo kondopo, imbo yu konopu pepili mololipo pumbo, kamukumu Kraist moromo mele lino imbo konopu pepili molamili nimbe aku terimu.

¹⁴ Aku tepo tepo molomolo kinye bakulu keloma konopu naa peli moromele mele naa molomolo. Nomuna poporome topa sip mare we topa mepa andoromo mele iye mare kondi toko kolo toromele iyema ongo eno i teko teaio i teko teaio ningo mane tirimele kinye we pilko konopuma alowa malowa teko lombili purumele mele lino aku tepo naa temolo. ¹⁵ Kolo toli iyemani ninge mele komu tendepo naa pilipolio Kraistinga kangimu moromolo imbomani lino nokopo linonga pinyewe moromo iye Kraist moromo mele molamili nimbo

nendo yando konopu mondopo ungu paimboma kau nimbo molamili. ¹⁶ Yu kimbo ki kangi melemanga pali nokoromo iye pinyewemu. Yuni ombele pulkono melema pali enge nipili nimbe enge tirimo. Akumunga kangimunga melema pali nendo yando konopu mondopa lipe tapondoromomuni kangimu akopa awili lepa enge nimbelo.

Kraistinga imboma oi uluma tiye kolko ulu pulu koinjoma teko molonge ungumu

¹⁷ Jisasinga kongono iye molopo yunge imbi lipo eno kane kane molaio ungumu nimbo timboi. Eno imbo imbomanga tenge ulu naa teaio. Enonga konopu mepa andoromo. ¹⁸ Kano imboma eno uluma pali naa pilko enonga konopuma pipi tirimelemunga Gote molopa teremo mele naa pilko, enonga lipe manjilima tumbulu toromo akumunga eno Gotenga koinjo molopa kondolimunga tawendo moromele. ¹⁹ Ulu teremelema pilko moke teko pipili kolonge ulu pulumu mainye purumu eno kinye naa peremomunga eno ulu kerimanga tukundo tumbi tiko pungo, imboma kanokolio mai koromele ulu kalaro mololima konopu kimbo tiko teko moromele.

²⁰⁻²¹ Pileio! Lino oi Kraistinga litemo ungu tukumemu nimbo tirimuluma paa pilingi konopu lteo. Aku wali eno imbo imbomanga ulu pulu kerima teaio ungu naa nimbo tirulu. ²² Eno tenge mele ningo mane tirimulu mele i tepa: Eno oi moloringi kinye enonga oi we konopumani ulu pulu kerima eio konopu leringi kano konopuma tiye kolangei. Aku teringi ulumani ya mai kombuna molko kenjiko kolkolio kombu kerina pungo mindili nongo molko kenjiko kau pulimala. ²³ Kano oi we konopuma tiye kolko eno konopu koinjoma pepili molangei. ²⁴ Gote konopu peremo mele lino yunge konopu koinjo teremomu aku tepa pepili ningolio Goteni ulu pulu penga tumbi nilima tepa paa kake tepili moromo mele aku teko molangei nimbo ungu mane aku tepo nimbo tirimulu.

²⁵ Akumunga oi we konopuma tiye kolko konopu koinjoma liko panjikolio

eno ungu kolo toli ungumu tiye kolko, kang'i tendekumunga kimbo ki melema angimo mele aku tepo lino Kraistinga imboma pali konopu tendekumu pepili moromolo kani Kristen imbomando ungu paimboma kau ningo molaio. ²⁶ Eno mumindili tembalo kinye ulu pulu kerite naa teamili. ningo, pilko kondoko molaio. Eno mumindili kolko molangei ena naa pepupili. ²⁷ Nalo aku mumindili we kolkolio eno Satan nambu toko linge kani. ²⁸ Melema wapu ltimele imboma aku ulumu tiye kolko kinye wapu naa liko, kongono teangei. Enonga kimani melema wapu naa liko imbo mare mele molo lembaloma lipo tapondopo melema tiemili ningolio kano wapu noli imbomani enonga kimani kongono pengama teangei.

²⁹ Enonga keremanga ungu kerite wendo naa opili neio. Kraistinga imbo konopu tamba nimbeloma kinye molko kenjingema kinye eno enge timbelo unguma kau neio. Ungu mare kano imboma pilenge wali eno lipe tapondombalo unguma kau neio. ³⁰ Mini Kake Telimuni eno imboma ulu pulu kerimani kondi toromo kombumunga pele kamukumu wendo pungo, ulu pulu kerite naa peremo kombuna wangei kani nokopa molopili nimbe Goteni Mini Kake Teli tirimu akumuni kanopa kerite pilipe konopu naa mondombalo uluma naa teangei. ³¹ Imbo lupema kinye konopu kerite panjiko teko kenjiko, iri toko mumindili kolko, opa teko ungu umbulkondo nindiko, aku ulu terelemanga ulu puluma tiye kolaio. ³² Enoni enongano nendo yando kondo kolko teko kondoko, Kraistini enonga nimbe tenderimumunga Goteni enonga ulu pulu kerima we tiye kolopa enondo pundu taio naa nimu mele aku teko imbomani eno teko kenjinge uluma we tiye kolko pundu taio naa nengei.

5

Gotenga pana molamili nimu ungumu

¹ Aku tepa eno Goteni paa konopu mondoromo bakuluma yuni tepa moromo mele lombilko teko molaio. ² Eno enongano nendo yando konopu mondoko

kau molangei. Kraistini lino konopu mondopalie linonga nimbe kolo wanga kolondoromu aku teko imboma konopu mondoko molaio. Oi kongi kinye melema kalko Gote popo toko tiringi kinye munemu pilipe penga pilipe ltimele mele Kraistini lino konopu mondopa Gote popo topa yunge kang'i toringimu tirimu akumu aku tepa pilipe ltimele.

³ Eno Gotenga bakuluma moromele kani wapu ulu kerinali naa teko, imbo tenga kangina ulu kalaro mololi uluma naa teko, mele noirimele melema manda naa teremo ningo imbo marenga melema kumu meko nani lipo noiemboa ningo naa teaio. Aku ulumanga temane te kape paa naa taio. Gotenga imbo kake telima aku uluma tenge molo temane tonge kinye manda naa tembalo kani aku teko paa naa teaio. ⁴ Imboma pilkolio pipili kolonge ungu kerima kape naa ningo, kauwe unguma pilko imboma owe teangei ningo temane kerima toko aku alowa teko unguma naa neio. Aku tepa ungu kerima lino Kraistinga imboma nimolo kinye manda naa tembalo. Aku unguma naa ningo, Goteni eno tepa kondoromomunga yu paa tereno ningo molaio. Aku tenge kinye penga. ⁵ Eno paa i teko wamongo teko pilengei: Wapu ulu kerinali teko, imbo tenga kangina ulu kalaro mololi uluma teko, mele noirimele melema manda naa teremo ningo imbo marenga melema kumu meko nani lipo noiemboa nimele imboma Gote kinye Kraist talo iye nomi king molko nokorombe kombuna pungo mele pengama linge aulke te paa naa ltimele. Melema kumu meremele imbomani we melemando linonga Gote ningo popo toko kapi nimele imboma moromele. ⁶ Imbo teni lino teko kenjirimele nimbe ungu pulu te naa peli we unguma kolo topa kondi tombalo ningo paa kanoko kondoko molaio. Aku teko terelemele imboma Goteni nanga ungumu liko tui tiko da teko moromele nimbe eno kinye mumindili kolopa tepa tombalo kani eno liko manjiko molaio. ⁷ Aku ulu kerite terelemele imboma eno kinye kopu teko naa molaio.

⁸ Oi eno tumbulu tolina moloringi nalo

kinye Awilimuni eno pa telina mon-doromo kani eno pana moromele imboma moromele mele aku teko molaio. ⁹ Pa telimunga mongo toromo mele i tepa. Ulu pengama kinye ulu tumbi nilima kinye ungu paimboma kinye aku uluma wendo opili nimo. ¹⁰ Awilimuni kanopa konopu tirimo uluma pilipo kondopo teamili ningo molaio. ¹¹ Tumbulu tolimunga ulu puluma paa naa teaio. Tumbulu tolimunga ulu puluma eno lipe tapondombalo enge te naa peremo. Tumbulu tolimunga ulu puluma naa teko, imbomando tumbulu tolimunga ulu puluma keru ningo, ningo tinge kinye paa. ¹² Gotenga ungumu liko tui tiko teremele imbomani lopeke teko konopu tiko teremele mele nimbo timboindo kape mai kolka. ¹³⁻¹⁴ Nalo pamuni mele tepa mona ltenderemoma pali ulumanga puluma waye ltemo. Pa telimuni melte tepa mona ltenderemo kinye kano melema kape pa teremo akumunga melemanga puluma mona ltemo. Akumu pilko kunana tenga ungu te toringi akumu i tepa:

Imbo uru pelimu, nu makilko molowi. Ono kombuna makiliwi.

Aku tenio kinye Kraistini nu moloniona pa tendembalo.

¹⁵ Akumunga eno teko molonge mele kanoko kondoko molaio! Eno imbo lipe manjili naa peli imboma mele naa andangei. Lipe manjili peli imboma andoko molaio. ¹⁶ Kinye moromele walima imbomani teko kenjirimele kenjinge walima akumunga eno lipe manjili peli imboma andoko molkolio, ulu pengama tenge waima wendo wendo ombalo kinye welea welea tepo naa temolo kinye ulu marenu omba pipi timbelo kani welea welea tepo teamili ningo kano ulu pengama tumbi tiko teaio. ¹⁷ Akumunga, ulu alowa teli uluma naa teaio. Awilimuni eno teaio nimo mele liko manjiko kondokolio aku teko teaio. ¹⁸ No awini nongo keke lepo naa taio. Aku tenge wali eno enongano tepa kenjimbalo uluma tenge kani aku ulu naa teaio. Gotenga Mini Kake Telimu enonga konopuna molopa manda tepili neio. ¹⁹ Mini Kake Telimu enonga konopuna molopa tepili eno enongano nendo

yando Gotenga imboma kinye ungu nemili ningolio Gotenga Bukuna moromo kunanama kinye eno maku toko kunana nimele kunanama kinye Mini Kake Telimuni enonga konopuna tope timbelo pilenge kunanama kinye ningo Awilimu kapi nemili ningo kerena kape konopuna kape kunana ningo ²⁰ linonga Awili Jisasi Kraistinga imbi leko waliwalima Lapa Gotendo melemanga pali paa tereno neio.

Lino linonga imboma kinye ungu pilipo taka lipo molomolo mele ungu mare

²¹ Kraist yu linonga Iye Awilimu ningo yunge ungumu pilko molkolio andi yando Gotenga imbomanga maindo molaio. ²² Eno ambomani Awilimu kinye maindo moromele mele enonga iyema kinye maindo molaio. ²³ Ambe temona Kraist yunge imbomanga pinyewemu moromo mele enonga iyema enonga pinyewe mele moromele. Kraistini yu ipuki tirimele imboma tepa ltimu aku imboma yunge kangimu. ²⁴ I tepa mele Kraist yunge imboma yu kinye maindo moromele mele eno amboma enonga iyemanga waliwalima maindo molaio. ²⁵ Eno iyema, Kraistini yunge imbo talapemu paa konopu mondopalie kolo wangopa kolumu aku teko mele enonga amboma konopu mondaio. ²⁶ Yunge imbo talapemu Gotenga talape kake telimu molopili nimbe Kraistini yunge kolo wangopa kolopa, yunge ungumu tuku panjipe noni yunge talapemu kulumie torumu. ²⁷ Aku tepalie kaloro te naa molopa lupe te naa molopa, aku ulu keru te naa pepa, kangi paa kake telimu angilipe nani nanga imbo talape paa pengamu kanopo tuku liembo nimbe aku tepa terimu. ²⁸⁻³¹ Aku teko iyemani enonga kangima konopu mondokolio nokoromele mele enonga amboma konopu mondaio. Iye teni yunge ambomu konopu mondoromo akumu yu yunu konopu mondoromo mele. Imbo teni yunge kangimu kinye opa pule naa toromo. Kraistini yunge imbo talapemu nokopa kondoromo mele aku tepa imbo teni yunge kangimu nokopa kondoromo.

Lino Kraistinga kimbo ki mongo melema moromolona lino yunge imbo talapemu

aku tepa nokopa kondoromo. Ungu tendeku mele Gotenga Bukuna i tepa nimbe peremo:

Goteni ambomu kinye iyemu talo terimumunga iye teni anumu lapa talo tiye kolopa yunge ambomu kinye pekolo elo kangi tendekumu mele molongele. (Stt 2:24)

³² Aku ungumunga ungu pulu enge te lopeke mele teremo. Nani pilto, Kraist kinye yunge imbo talapemu kinye aku talondo nimu konopu lteo. ³³ Nalo aku ungumunga tumbi tipe ungu pulu te enonga peremola. Eno iyema yu mele mele konopu mondoromele mele enonga amboma aku teko konopu mondaio. Eno ambomani enonga iyema ninge unguma pilko tenge tiko eno ulu pengama teaio.

6

Bakuluma kinye anupili lapali kinye eno tenge uluma

¹ Bakuluma, Goteni anupili lapalini eno nokangei nimo kani aminyeli lanielinga unguma pilko tenge tiko teaio. Aku ulu toya tolimu tenge. ² Goteni oi ungu mane tirimu bukuna moromo mele i tepa, aminyeli lanieli kinye teko kondoko enonga unguma pilko liko teaio nimu kanomu. Aku tepa nimbelle wali Goteni mi lepa ulu te tembo nimu. Aku ungumu i tepa, ³ eno mai kombuna molopo kondopo, poinye awini molamili ningo aku tenge nimbe aku tepa olandopa nimbe panjirimu.

⁴ Eno lapalini, enonga bakuluma teko mumindili naa kondaio. Eno Awilimunga unguma mane tiko teko wamoko nokoko kondaio.

Kou mone naa liko kongono we tenderingi kendemande imboma kinye kongono nokoli iyema kinye enonga ungumu

⁵ Kongono we tendeli kendemande imboma, eno enonga kongono nokoli maina iyemani ninge ungumu pilko konopu tiko pipili kolko teaio. Eno konopu talo tepa pepili enonga kongono nokoli iyemanga kongono naa tendangei. Enoni Kraistinga ungumu pilko liko teremele mele aku teko kongono nokoli iyemanga unguma pilko

liko teaio. ⁶ Enonga kongono nokoli iyemani teaio nimele mele kanoko molangei tenge tipo temolo kinye kapi ninge ningo aku teko kau ningo pilkolio unguma tenge tiko naa teaio. Enoni Kraistinga kendemande imboma molopo yunge kongono tenderemolo ningo pilko aku teko mele enonga kongono nokoli iyemanga kongonoma tendengeindo Gotenga kongonoma konopuni pilkolio kongonoma enge ningo tono kolko teaio. ⁷ Imbomanga kongono kau tenderemolo kani ulure molo ningo kongono nokoli iyemanga kongonoma naa tendangei. Kongono nokoli iyemanga kongono kanomu Awilimunga kongono tenderemolo lepamo ningo aku teko kongono nokoli iye akumanga kongonoma konopu penga pepili toya toko tendaio. ⁸ Awilimuni kendemande kongono tenderemele imboma kape enonga kongono teremele imboma kape pali teko kondonge mele kanopalie melema timbelo ningo pilkolio enonga kongono nokoli iyemanga kongonoma aku teko enge nimbo teamili ningo liko manjeio.

⁹ Kongono nokoli iyema, enoni aku teko kongono we tendeli kendemande imboma teko kondangei kala. Mulu kombuna moromo iyemu yu kendemande imboma kinye nokoli iyema kinye enonga pali Nokoli Iye Awilimu. Yuni imbomanga imbima kanopalie eno naa moke tembalo ningo liko manjokolio enoni enonga kongono we tendeli kendemande imboma teko pipili naa kondaio.

Kraistinga imboma opa tengeindo kune tolo melema enge ningo ambolangei nimu ungumu

¹⁰ Kinye ungu te kamukumu nembo, lino enge nimbo molamili ningo Awilimu kinye kopu teko molko yunge enge awili tepa pelimu lino liemili tipili ningo molaio.

¹¹ Kuromanga nomi Sataneni uluma kolo topa tepa lino kondi toromo kani enge nimbo angilemili ningo eno Goteni opa teli melema tirimoma pali liko pakoko molaio.

¹² Wamongo liko manjeio. Linoni imboma kinye opa naa teremolo. Nalo melema nokongeindo enge peremo kuroma kinye,

imbi molopa kombu lupe lupe noko-romele kuroma kinye, mulu mai naa pora nimo wali tumbulu tolina mai kombuna nokoromele kuroma kinye, muluna ola moromele kuroma kinye, akuma kinye opa tepo moromolo. ¹³ Akumunga Goteni opa teli mele tirimoma pali liko pakoko ambolko molaio. Aku tenge kinye umbuni walima wendo ombalo kinye eno manda enge ningo angilko opa manda tenge. Kano kinye wali mare opa pulema welea naa toko mundunge lemo we nokoko angilengei. ¹⁴ Akumunga lino naa topa mundupili, enge nimbo angilemili ningo ungu paimboma kako mele toko, ulu tumbi nilima kapani teli wale pakoli mele luwindo pakoko ¹⁵ imboma Gote kinye manda molonge Gotenga ungu tukumemu ningo tilko andonge kimbo tu mele mondaio. ¹⁶ Aku melema pakokolio, Gotenga ungu tukume paimbo ltemona Kraistini lino lipe tapondombalo ningo enge ningo ipuki tirimelemu enonga kune tapoi mele lepo teko molaio. Aku kune tapoimuni keru kuro Sataneni mera tipe nomba pelimani eno tombalo kinye tipemu manda topa ku mundumbelo. ¹⁷ Goteni imboma ulu kerimanga wendo ltimu. Aku konopumu wainye kapani telimu mele liko pakaio. Mini Kake Telimunga opa teli bainet liko ambolaio. Bainet akumu Gotenga ungu tukumemu. ¹⁸ Minimuni eno enge timbelomuni waliwalima Gote kinye konge teaio. Ulu lupe lupema wendo ombalo akumanga Gote kinye konge teaio. Yuni yunge imboma lipe tapondopili ningo tangoli kape ipuleli kape waliwalima kanoko koro naa molko Gote kinye wamongo konge teko molaio.

¹⁹ Goteni na lipe tapondopili ningo nanga ningo yu konge tendekolio, na imboma ungu nimbo tipo tembo kinye na imboma pipili naa kolopo Gotenga ungu tukumemunga ungu pulu lopeke tepa peremoma tumbi tipo nimbo para tiembo kani Goteni nanga kerena omba molopa ungumu nimbe tipili konge tendaio. ²⁰ Kano ungu tukumemu nando ningo tipuwi nimbe Goteni lipe mundurumuna andopo nimbo tiromunga na ka ulkena

pero. Aku ungu tukumemu Awilimuni nando ningo tilko andowi nimbe kongono tirimu kani na imboma pipili naa kolopo nimbo tiembo ningo Gote kinye konge tendaio.

Poloni pipia topa pora timbeindo Goteni imboma mane tipili nimbe nimu ungumu

²¹ Ungu ninduma pora nimo. Na kongono tepo, ungu nimbo, konopuna pilipo moro mele iye Tikikusini eno moromelena omba nimbe timbelo. Tikikus yu nanga konopu mondoro angenumu, Awilimunga kongonomu nimbe lipe tapondopa teremo iyemuni na moro mele nimbe timbelo. ²² Eno konopu u nipili molangei nimbe lino moromolo mele eno nimbe tipili nimbo eno moromelena yu lipo munduro.

²³ Lapa Gote kinye Awili Jisasi Kraist taloni eno Kraistinga imboma konopu u nipili molko, nendo yando imboma konopu mondoko, enge ningo ipuki tiko molangei nengili. ²⁴ Imbo linonga Awili Jisasi Kraist konopu mondoromele mele tiye naa kolko yu konopu mondoko kau moromele imboma Goteni Kraist kinye konopu noirimo mele eno kinye konopu noipili. Aku peya nio.

Poloni Filipai Imboma Pipia Topa Tirimu Ungumu Filipai I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Rom kombu ka ulkena molopalie wali Poloni i pipiamu topa mundurumu. Lino tonu kolamili nimbe umbuni mepo Kraist kinye kopu tepo molamili nimbe ungu mane tirimu. Kolo toli ungu mane tirimele imbomani lino embambo naa tiengei kane kane molamili nimbe mundurumu.

Goteni nu Jisas Kraist kinye konopu ten-dekuna pupili molani nipili!

Kraistinga Filipai imboma Pol kinye tapu toko moloringimunga Pol paa konopu tirimu ungu

¹ Ilto Pol Timoti talo, Kraist Jisasinga kongono iye taloni pipia topo, ulke kombu Filipai moromele imbo Kraist Jisasini yunge talapena tukundo ltimu imboma timbilindo torombolo. Eno we ungu pileli imboma kinye, enonga tapu iyema kinye, Kraistinga imbomanga kongono tendeli iyema kinye, eno pali timbilindo i pipiamu topo tirimbolo.

² Linonga Lapa Gote kinye Awili Jisas Kraist kinye, eloni eno kinye konopu noiko konopu u nipili molangei nengili.

Poloni Gotendo paa tereno nimu ungu

³ Nani eno waliwalima konopuni pilipolio nanga Gote kinye paa tereno nio. ⁴⁻⁵ Na ungu tukumemu pulu polopo eno topo tiru wali kape yandopa yandopa kano kongonomu tero wali kape enoni kongono popo tiko tendeko na liko tapondoromele-munga Gote kinye enonga konge tendepolio wali tonu kolopo konge tendepo moro.

⁶ Nani pilipolio, Goteni eno kinye kongono pulu polopa terimu kongono pengamu telipe pumbe pumbe, Kraist Jisas yando omba lino limbelo walimunga kano kongonomu tepa pora timbelo nimbo paa lipo manjiro.

⁷ Na eno konopuni pilipo andopo morona na enondo konopu lteo mele paimbo lteo. Na ka ulkena pero wali kape, ungu tukumemu nimbo tipo yu paa paimbo ungu imboma paa pilko liengei nilipo andoru wali kape, enoni na liko tapondoromelena na kinye eno kinye lino Goteni we kondo kolopa lipe tapondoromo. ⁸ Kraist Jisasini eno kondo kolopa konopu mondoromo mele nani aku tepo eno kondo kolopo konopu mon-dopolio waka ltemona kanambo konopu lteo. Goteni aku ungu paa nio nimbe lipe manjirimo.

⁹⁻¹⁰ Nani Gote enonga konge tendero mele i tepa: Enoni ulu keru pengama moke teko kondokolio ulu pengama kau pilko liko teaio nimbo eno Gote kinye Kraist talo peya elonga imboma peya konopu mondoromele mele paa olando olando mondoko mololiko pungo, enonga lipe manjilima kinye ulu keru pengama moke teli ulu pulumu kinye enonga konopumanga pepa ti nilipe pupili konopu mondoko molaio nimbo enonga nimbo Gote konge tero. Aku teko molonge kano kinye Kraist altopa ombalo walimu wendo ombalo kinye eno konopu kake tepili molko yu kanopa panga pimo ulu puluma kau enonga konopumanga pepili molko, ¹¹ Jisas Kraistini eno kinye kopu tepa molopa lipe tapondoromomunga yu kanopa tumbi nili uluma nimbe karomo uluma kau teko molonge. Eno aku teko teko molonge wali lupe imbo karomelemani Gotenga imbi liko ola munduko yu kapi nengei nimbo aku tepo Gote enonga nimbo konge tero.

Pol ka ulke perimumuni Gotenga ungu ame tolimu taporumu

¹² Ango kame, na kinye ulu umbuni wendo omo akumuni ungu pengamu pipi naa timo. Na ka tiringi ka ulkena pero ulumuni ungu pengamu tepa enge tirimomu eno liko manjengei nimbo tiro. ¹³ Akumunga Rom iye nomi king Sisaramunga ulkemu nokoromele ami iyema kinye we imboma pali na Kraistinga kongonomu tenderomunga ka tiringi ka ulkena pero ningo karomele. ¹⁴ Na

ka ulkena peromunga nanga angenupili awinini kanokolio Awilimuni lino paimbo lipe tapondombalo ningo pilko konopu enge nipili pipili naa kolko Gotenga ungumu enge ningo ningo tilko andoromele.

¹⁵ Paimbo, iye maren i na kombu awininga andopo ungumu nimbo tirumunga imbo awini kano ungumu pilko limele mele kanoko ker i pilkolio Polonga imbimu mainye pupili, linonga imbima ola molopili ningo Kraistinga ungu ningo tirimele nalo maren i konopu penga pepili Kraistinga imbimu ola molopili ningo Kraistinga ungumu ningo tirimele. ¹⁶ Na ungu pengamu yu paa paimbo nilipo andoromunga ka ulkena pero mele kanokolio na konopu mondokolio Kraistinga ungumu ningo tirimele; ¹⁷ nalo iye maren i konopu tumbi tipe naa pepili enonga imbi ola molopili ningo Kraistinga ungumu ningo tirimele. Na ka ulkena pero kinye umbuni mare olandopo tiemili ningo aku terelemele.

Pol ka ulkena pepalie na kolombo kinye molo molombo wali Kraist peya morombolo mele molombo nimu ungumu

¹⁸⁻¹⁹ Nalo na mindili nopili ningo aku terelemele mele ulure peremoya? Eno konopu penga pepili Gotenga ungu ningo tirimele molo konopu tumbi tipe naa pepili ningo tirimele akumu ulure molo. Eno wayeni Kraistinga ungumu imboma ningo tirimelemunga na paa tono kolopo moro. Tono kolopo molombomunga ulu te peremola. Na pilipolio, na ka ulkena pepo mindili noro wali enoni Gote nanga konge tenderemelemunga kape, Jisas Kraistinga Minimu yu na kinye molopa na lipe tapondoromomunga kape, i ulu talonga na ka ulkena wendo pumbo molombo nimbo pilipolio tono kolopo moro mele molombo. ²⁰ Nani teambo konopu lteo mele i tepa na tero mele kape moro mele kape akumunga pipili naa kolopo Kraistinga kumbekerena angilimbo wali paa nimbo yunge kongonomu enge nimbo tero. Molondu lemo kape molo kolondu lemo kape nanga kangimuni Kraistinga imbi lipo ola mundumbo nimbo aku

tero. ²¹ Na i konopu lteo. Na koinjo molondu lemo na Kraist kinye kopu tepo molombo nalo na kolondu lemo na paa penga tepa molombo. ²² Maina we molondu lemo nani imboma Gote kinye molangei kongono we ltemomu manda tembo. Akumunga kolombomu kinye koinjo molombomu kinye kano ulu talonga te tembonje na naa lipo manjiro. ²³ Na konopu talo peremo. Mai kombumu tiye kolopo Kraist moromona pumbo peya molombolomunga na tono teremona moro. Aku tendu lemo penga. ²⁴ Nalo eno tapomboindo mai kombuna we molombo aku paa penga. ²⁵ Nani eno lipo tapondombo kinye eno Kraistinga imboma molko kondoko tono kolko enge ningo ipuki tiko molangei nimbo pilipolio na eno kinye peya mai kombuna paimbo molomolo nimbo enge nimbo ipuki tiro. ²⁶ Akumunga pele, na eno molongena altopo yando ombo peya molomolo kinye enoni tono kolko Kraist Jisasinga imbimu liko ola mundengei.

Goteni Filipai imboma enge tirimuna enge ningo molaio nimbe Poloni nimbe tirimu

²⁷ Nalo, na ondu lemo kape naa ondu lemo kape ulure molo. We imbomani lino kanokolio paimbo Kraistinga imboma moromele ningo kanangei ningo Kraistini yu lombili andolima moromele mele nimbe tirimu mele eno aku teko molaio. Aku teko molonge ulumu paa awilimu. Pele, aku ulu teko molangei ombo mongoni kanondu lemo molo eno teko moromele mele temane te ka ulkena molopolio pilendu lemo eno konopu tendekuna pupili enge ningo molko, imboma Kraist yu paimbo imbomanga tepa lilimu ningo enge ningo pilengei ningo ungu pengamu toya toko ningo tirimele ulu konopu lipo manjiro. ²⁸ Enonga opa pule imbomani eno mini lteangei ningo ulu mare terelemele kinye ulure molo ningo mini naa lteko we angimele mele pilembo nimbo moro. Enonga opa pulemani eno mini naa lteko we angilinge ulu kanokolio eno opa pulema molko kenjinge nalo eno Kraistinga imboma molko kondongena liko manjinge. Goteni eno tapondopa opa

pulema topa mainye mundumbelomunga aku teko liko manjinge. ²⁹ Goteni eno tepa kondopalie Kraistinga kongono teaio nimu. Eno ipuki kau tiko we molaio ungu naa nimu. Aku molo. Yunge kongono tendenge wali eno mindili nongei nimu. ³⁰ Oi na Kraistinga kongono tendepo opa teru kanomu, kinye enge nimbo opa we tepo moro piltimele. Kinye eno mindili nongo molkolio na kinye opa kalale imboma moromele.

2

Lino konopu tendekuna pupili molopo imbo lupema tepo kondamili ungumu

¹ Kraistini enonga konopu enge tiri-moya? Eno paa konopu mondopa enonga konopu tepa ame tondoromoya? Eno Mini Kake Telimu kinye kopu teko moromeleya? Eno imbo lupema kondo kolko teko ame tondoromeleya? ² Aku tenge lemo eno konopu tendekumu kau leko, enongano nendo yando konopu mondoko molko, enonga konopu tendekuna pupili molko aku ulu tenge wali na teko tono kondonge. ³ Eno na imbo awili te molambo, nanga imbi ola molopili ningo naa molaio. Na kamakomu moro, nanga imbi paa olando moromo ningo pilko eno none teko naa molaio. Eno molonge mele i tepa, imbo lupema awili moromele, na imbo mandopamu moro ningo aku teko pilko molaio. ⁴ Eno enongano konopu kau naa leaio. Enonga imbo lupema teamili ninge mele pilko liko molko kondangei ningo tapondaio.

Kraist Jisas Yu iye timborimbo mele molorumuna Goteni Yu lipe paa olando mondorumu ungumu

⁵ Kraist Jisasi konopu lerimu mele eno aku teko konopu leaio. ⁶ Yu paimbo Gote moromo nalo aku tepo Gote moro mele molambo konopu naa lerimu. Aku molo. ⁷ Yu Gote molorumu mele tiye kolopa kongono tendeli kendemande iye te molambo nimbe yu imbo imboma moromele mele aku tepa imbo iye apuwe lerimu. ⁸ Yu imbo iyemu molorumuna kanoringi kano kinye na imbo iye molambo nimbe molopa, Goteni tewi nimu

uluma pali pilipe lipe terimu. Nu kolani, unjo polopeyana uku toko panjengei nimu ungumu kape tiye naa kolopa pilipe lipe yu kolorumu. ⁹ Aku ulu pulumunga Goteni yu paa olandopa lipe mondopa, imbi te we imbima pali topa mainye mundupe paa olandopa moromo imbimu tirimu. ¹⁰ Jisasinga imbimu pilkolio mulu kombuna tukundo moromele imboma kinye, maina moromele imboma kinye, kolkolio maina mainye peremele imboma kinye, enoni pali yu imbi liko ola munduko, Yu iye Awilimu molopili lino mainyendopa molamili ningo yunge kumbekerena komongo toko pondoromele. ¹¹ Ara Gote yunge imbi kapi nengei nimuna wayeni i teko ningo para tinge. Jisas Kraist yu Awili ninge.

Lino imboma kinye molomolona pa telima molamili ungumu

¹² Nanga imboma, Kraist Jisasini aku terimu mele pilkolio nanga unguma oi waliwalima pilko tenge tiko teringi mele, kinye kape tenge tiko teangei. Na eno kinye molopo teaio niu wali pilko liko teringi mele, kinye na eno kinye naa moro wali kape nani teaio nio mele liko awili tiko pilko liko teko molangei. Goteni eno mindili nonge aulkena naa pangei nimbe oi wendo ltimumunga yu kinye popo tiko moromele mele aku tepo we molamili, aku tepo molomolo mele melteni pipi timbelonje ningo Gotenga kumbekerena pipili kolko mini lteko Goteni we timbo nimu melema paa liemili ningo akuma lingei kongonomu mindili nongo teko molaio. ¹³ Aku ambe telka, Gote eno kinye molopa, yuni teko molangei nimbe konopu ltemo mele teangei nimbe engema tipe lipe tapondopa, teamolo konopu ltemele ulumu yuni tirimo nimo kani aku uluma teko molaio.

¹⁴⁻¹⁶ Goteni lino kinye ungu te peremo ulu, te naa kanopa, imbo kake telima kau nimbe kanopili. Kinye imbo ulu pengama tiye kolko ulu kalaro mololima kinye ulu pulu kerima kau teremele imboma kinye peya molopo yunge bakuluma tumbi tipo molopo yuni lino kanopa ulu kalaro mololi uluma nimbe naa kanopa imbo tumbi

nilima kau moromele nimbe kanopili ningolio eno ulu teremelema pali nendo yando naa ningo karaye naa teaio. Kano imbo kerima koinjo mololi ulumu peremo ungumu pilko liengei ningo tirimelemunga kano imboma moromelena tipe lam mele molko pa tenderemele. Aku tenge kinye, Kraistinga walimu wendo ombalo kinye eno kanopolio nani eno kinye mindili nombo kongono teroma we naa teru. Nanga ungu enge nimbo nioma mainye naa pumo nimbo kanopolio na paa eno kinye tono kolombo. ¹⁷ Juda imbomani Gote popo toko melema kalko tikolio, mingi te no wain moromomu liko Gotenga kumbekerena kamukumu ondoko munduko tirimele mele enoni Gote ipuki tirimelemu kinye, yunge kongonomu tenderemele kinye, yunge popo toko tirimele mele akumunga olandopa na Pol kolambo ningo tongei wali nanga mememu no wain mele ondopa omba pumbelonje. Aku lemo na tono kolopo, eno kinye peya paa tono kolombo. ¹⁸ Na kinye aku ulu wendo omo lemo na eno kinye tono kolombo, akumunga eno kape tono kolko na kinye peya paa tono kolonge.

Poloni Timoti kinye Epafroditus talo ulke kombu Filipai pangili lipe mundurumu ungumu

¹⁹ Awili Jisasini ee nimo lemo nani nondopo Timoti eno moromelena opili nimbo. Yu kelepa yando ombalie eno moromele mele na temane topa timbelo pilipolio na konopu penga pembalo. ²⁰ Timoti na kinye kopu tepa molopa eno molko kondangei lipo tapondombo nimbe moromo mele imbo lupe te aku tepa naa moromo. ²¹ We imboma pali Jisas Kraist lipo tapondopo yunge kongonomu teamili naa ningo enonga melema kau konopu kimbo tiko pilko moromele. ²² Nalo Timoti tepa kondoromo mele eno pimele. Bakulu teni yunge lapa lipe tapondoromo mele yu kinye ilto ungu pengamunga kongonomu peya kopu tepo terembolo. ²³ Akumunga eno moromelena yu opili nimbo lipo mundumboi tero. Otili ak-injo na kinye ambele ulure wendo ombalonje nimbo nokoro. Pele pilipolio, yu

eno moromelena opili nimbo welea lipo mundumbo. ²⁴ Na kape Awilimuni na lipe tapondombalo kinye nondopo eno ombo kanombo konopu lepo ipuki tiro.

²⁵ Nalo kinye i teli oi enoni na lipe tapon-dopa nokopili ningo liko munduringi iye Epafroditus eno moromelena altopa opili paa lipo mundumbo konopu lteo. Yu linonga angenu, na kinye peya kopu tepo kongono tepo, Gotenga ungu tukumemu mainye naa pupili nimbolo peya opa terembolo iyemu. ²⁶ Eno altopo kanambo nimbe molopa, yu kuro torumu ungu pilingimunga yu konopu umbuni tepili moromo. ²⁷ Yu paimbo kuro torumu, yu pondeanga kolorumu. Kolka nalo Goteni yu kondo kolopa tepa koinjo ltimu. Goteni yu kau kondo naa kolorumu. Yu kolombalo kinye na kinye umbuni awilima membo nimbe pilipolie na kape kondo kolopa yu tepa koinjo ltimu. ²⁸ Akumunga eno yu altoko kanokolio kuro pora nimu ltemo ningo tono kolangei. Ombalo wali na konopu umbuni awini naa tepili. ²⁹⁻³⁰ Yu yunu umbuni te wendo ombalo mele konopuni naa pilipe, yuni Kraistinga kongonomu kau pilipe tepa molopalie kolombai tepa, enoni na lipe tapondopili ningo kongono tiringimu tepo molambo nimbe yu kuro torumu wali kape pilipe kelea kelea lepa we kongono terimu. Akumunga Epafroditus ombalo wali tono kolko panjiko lieio.

3

Kraist paimbo linonga lipe tapondolimu nimele imboma kau paa imbo tumbi nilima moromele ungumu

¹ Nanga imbo ango kame, i pipiamu topo pora timboindo i tepo nio: Eno Awilimu kinye kopu teko moromelemunga tono kolko molaio. Oi pipia te topo lepi lepi topo niu mele altopo pipia tombo kinye tiye naa tembalo. Aku tembo wali eno lipe tapondopili kani altopo nembo,

² Iye owa takera mele moromelema kanoko kondoko molaio. Kano iyema eno teko kenjinge iyema, Israel iyemani kangimu kopiko teremele ulumu teko

kenjirimele iyema. ³ Lino Kraistinga imboma kau paa paimbo kangu pundu kopili Israel imboma moromolo. Lino Gotenga Minimuni lipe tapondoromona Gote popo toromolo imboma moromolo. Kraist Jisasinga imbimu kau lipo ola mundupo, kangindo ulure teremele akumu lino naa lipe tapondoromo nimbo pimolo imboma moromolo. ⁴ Kangindo ulumani manda lipe tapondolkanje na Goteni ulure naa tembalo.

Molopo kondombo nimbo tono kolopo pipili naa kolka. Imbo mareni kangindo ulure teremolomunga paimbo manda molomolo ningo enge ningo pimele lemo nani kape aku tepo manda paimbo nimbo olando enge nimbo pilimboi. ⁵ Amani na merimu wali wali kite yupoko pakera omba purumu kinye ki talo tipemunga nanga kangu pundu kopiringi. Na Israel iyemu, na Benjamin lapu iyemu; ama ara talo Hibru imbo talo, na Hibru iyemu. Na Farisi iye molopo Farisi iyemani Gotenga ungu manema pilko enge ningo teremele mele aku tepo pilipo paa teru. ⁶ Gotenga ungumu enge nimbo pilipo tepo, yu paa lipo tapondambo nimbo Kraistinga imbo talapemu tepo kenjipo mindili tiru. Na Kraistinga iyemu naa molopolio ungu manema pileringi iyemani mane tiko teaio ningi mele paa wamongo tipo terumunga nani ulu te alowa teko, teko kenjirino ningo paa naa kanoringi. Kangindo aku tepo tepo molorumunga kangindo teremele mele ulure lipe tapondolkanje na paa paimbo lipe tapondolka.

⁷ Ulu akuma lombilkanje nani imboma maindo mundulka. Nalo ulu akuma kanoro wali manda naa terimu. Akumunga na Kraistinga iyemu paa molamboi konopu lepolio yu lombileru. ⁸⁻⁹ Juda imbomanga ulu pulumando kau naa niu. Kraist Jisas nanga Awilimu paa pilipo paa kopu tepo morombolo aku ulumu paa penga nimbo we melema kinye uluma ulure molo nimbo tiye kolopo yu kau lombilipuro. Kraist kau ambolopo yunge unguma enge nimbo ipuki tipo tepo, yu kinye kopu tepo molambili nimbo we uluma langi purupe lkupindi toromo kinye toko lteremele melema mele ltemo

nimbo pilipo moro. Kinye nani ungu manema pilipo lipo terumunga na Goteni na iye tumbi nilimu nimbe karomo nimbo naa pilto. Na iye tumbi nilimu molambo nimbo aulke te lupe puro. Kraist kau paimbo nanga lipe tapondolimu nimbo ipuki tiro akumu kau iye tumbi nilimu moro aulkemu akirindirimo. Kraist paimbo ningo ipuki tirimele imboma kau Goteni imbo tumbi nilima nimbe imbi tirimo. ¹⁰ Na Kraist moromo mele paa lipo manjipo, yu kinye paa kopu tepo kanopo lipo molambili konopu lteo. Kraist kolopa makilipe koinjo molopalie enge te ltimu aku engemuni na molopo tembo mele paa lipe tapondopili. Yu kolombaindo mindili norumu mele na yu kinye peya kopu tepo mindili nombu. Kolombaindo konopuni pilipe molorumu mele na aku tepo molamboi. ¹¹ Aku tepolio na Goteni ono kombuna topa makinjipili konopu lteo.

Poloni imboma melte lingeindo owe toromele mako peremona tu arale teko lkiko purumele mele na aku tepo melte limboindo enge nimbo lkipo puro nimu ungumu

¹² Nalo na i tepo i tepo molambo niu akumu oi aku tepo molto nimbolio naa nio. Iye paa penga ulu pulu keru naa pelimu moro naa nio. Kraistini na molopo kondambo nimbe na ambolopa ingi tiri-mumunga aku mele na ulu akumu paa ambolopo ingi tiembo nimbo kongono enge nimbo tepo moro. ¹³⁻¹⁴ Ango kame, ulu akumu oi ambolopo moro nimbo naa pilto. Nalo ulu te paimbo tepo moro, akumu i tepa imbomani melte tinge kinye lingeindo mako toromele owena na oi kumbe lepo lkipo pumbo liemboa ningo tu arale teko lkirimele mele na aku tepo Kraist Jisasini linonga nimbe tenderimunga Goteni na koinjo molko kondoko kau pani owi nimu ulumu paa liemboi nimbo na umbuni lipe tirimo melema wendo wendo lipo ltepo, mulu naa pilipo we mele lupema konopuni naa pilipo owe torumuna pumboindo enge nimbo lkiro.

¹⁵ Lino Kraistinga imbo lipe manjili moromoloma pali i nio ulumu tepo molamili. Molo enonga imbo mareni i nio mele

paimbo nimo ningo naa pilko konopu lupe lienge lemo eno konopuni paimbo ungu pilenge mele Goteni lipe tumbi tindimbelo. ¹⁶ Nalo ulu pengama teamili i teli oi nimbo tepo moromolo mele tiye naa kolopo paa kamukumu aku tepo enge nimbo tepo molamili.

¹⁷ Ango kame, enoni pali nani tero mele manda leko teko molaio. Lino tepo moromolo mele penga teko manda leko teko moromele imboma wamongo kanoko lombileio. ¹⁸ Oi wali awini nani enondo i tepo nimbo tiru. Imbo awini Kraist kolorumu unjo poloheyamu kinye opa pulema moromele. Kano imbomani teko kenjirimele ulumani Kraist unjo poloheyana lino lipe tapondopa kolorumu engemu ulure naa teremo nimele nimbo tiru akumu kinye altopo kola tepo eno nimbo tiro. ¹⁹ Eno mai kolonge uluma kapi ningo ulu pengama ningo, maina melema kau konopu kimbo tiko moromele. Eno kangindo uluma enonga Gote mele ningo pimelemunga waliwalima molko kenjiko kau puli kombu kerina punge. ²⁰ Nalo lino mulu kombuna imboma moromolo. Lino Lipe Tapondombalo Iye te, akumu Awili Jisas Kraist, yu aku mulu kombuna maindo ombalie lino lipe mepa pumbelo nimbo konopu tipu nokopo moromolo. ²¹ Aku wali yunge enge peremona yu melema pali topa mainye mundupe yu pange tendepa molombalo. Enge akumuni linonga kangi lino umbuni tirimoma kolo wangopa yunge kangi none teli paa pengama lino timbelo.

4

¹ Akumunga, nanga ango kame, na konopu mondopo paa eno kanamboa nimbo kondo kolopo moro imboma, na eno kinye kongonomu terumunga eno nanga mele kaloli pengamu moromelemunga tono kolopo moro imboma, nanga pulu ltemo imbo konopu mondorama, Awili Kraistini aku tepa eno kinye manda tembalo kani pilkolio eno Awilimu tiye naa kolko enge ningo ambolko molaio.

Poloni Filipai imboma ungu mane tipelie eno konopu tendekuna pupili molaio nimu

² Ambo Yuodia kinye Sintike talo, Awilimunga imboma molangei nimbe peremo ungu manemu mele elo aku teko Awilimunga ambo talo morombele kani konopu tendekuna pupili molalio nimbo elo paa walipo pilto. ³ Nanga kongono tendeku iyemu, nunge imbimunga pulumu pilkolio kopu tepo peya kongono terembolo paimbomu nuni ambo talo tendeku tiko molangili ningo liko tapondani nimbo konge tero. Imbomani ungu pengamu pilengei ningo elo na kinye peya kopu tepo kongono mindili nombo tepo molorumulu kani aku teani. Iye Klemen kape imbo mare peya kopu tepo andopo kongono terimulula, aku imbomanga imbima koinjo molko kau punge imbomanga imbima moromolo bukuna moromo.

⁴ Eno Filipai imboma, Awilimu kinye kopu teko moromele kani waliwalima tono kolko molaio. Altopola nio. Tono kolko molaio. ⁵ Awilimu eno moromelena nondopa ombai teremo kani enoni imbomani teko kenjinge wali eno welea tepo iri topo enge nimbo mane naa tipo, imboma taka lipo lipo tapondopo moromolo mele imbomani pali kanangei ningo aku teko teko molaio. ⁶ Eno mele tenga konopu kimbo naa tieio. Enonga melema kinye uluma kinye enonga konopuna umbuni teremoma pali Gote ningo para tiko, yu kinye tapoi ningo konge tekolio yu kinye paa tereno ningo, aku teko ningo molaio. ⁷ Aku tengi kinye Goteni eno konopu u nili ulu tirimomu, kanomu imbomani manda naa pimele, kano u nilimuni Kraist Jisas kinye kopu teko molangei enonga konopuma nokombalo.

⁸ Ungu te kamukumu nembo. Ango kame, ulu paa penga olandopama, imbomani kanokolio konopu tiko kapi nimele aku tepa uluma kau konopu kimbo tiko pilko molangei. Ulu paimboma kinye, imbomani kanoko penga pimele ulu tumbi nilima kinye, ulu kalaro naa mololi uluma kinye, imbomani pilko penga pimele uluma kinye, kanoko teko kondorono nimele uluma kinye, aku tepa uluma kau konopu kimbo tiko pilko molaio. ⁹ Nani eno mane tiro pileringi mele kinye, ulu teroma pilko karomele mele kinye, aku

uluma eno waliwalima teko molaio. Aku tenge wali konopu u nili ulu pulumu peli Gote eno kinye molombalo.

Filipai imbomani melema we tiko munduringimunga Poloni konopu tipe paa teremele nimu ungumu

¹⁰ Na Awilimunga iyemu molopolio enoni na kondo kolko tingei teringi mele akuma altoko teringimunga paa konopu tiro. Oi paimbo lipo tapondamili ningila nalo liko tapondongei aulke te naa lerimu.

¹¹ Na melema molo ltemona naa nio. Ulu lupe lupe keru pengama na kinye wendo oromo wali ulure molo, aku uluma mandala nimbo konopu kimbo tipo pilipo naa moro. ¹² Na wali mare melema molo ltemo mele kape, wali mare melema awini amboro mele kape pilipo moro. Nalo na langi awini ltemo walima kape engele ltemo walima kape, melema molo ltemo wali kape mele awini noiro wali kape, ulu keru penga aku tepama pali na kinye wendo oromo wali ulure molo nimbo taka lipo moro. ¹³ Kraistini na enge tirimo aku engemuni na uluma pali manda tero.

¹⁴ Akumu paimbo nalo eno na kinye popo tiko nanga umbunima meringi aku ulu pengamu teringi. ¹⁵ Eno Filipai imbomani pimele, nani oi pulu polopo ungu pengamu nimbo tilipo andopolio eno moloringina ombo nimbo tiru pileringi kinye altopo enonga kombu Masedonia provins tiye kolopo kombu lupe marenga puru kinye enoni kau na liko tapondoko kou mone mare tiko munduringina ltiu. We Kraistinga imbo talape lupe mareni naa tiringi. ¹⁶ Masedonia provins oi tiye naa kolopo ulke kombu Tesalonika pumbo moloru wali kape na melte naa ltemo ningo wali mare eno Filipai imbomani liko tapondoko melema tiko munduringila. ¹⁷ Na melema we tiengei nimbo konge tepo naa nio. Na liko tapondoko melema we tingemunga Goteni eno mele pengama olando timbelo linge, aku kinye na konopu timbo nimbo aku tepo nio ¹⁸ Akumunga melema pali tingemunga pipiamu i topo tiro. Melema tiringi ltiu akuma na molo lerimu melemanga olandoko tiringi ltiu. Kinye Epafroditusini eno mele tiko munduringi mendepa orumuna

ltiumunga na mele paa pulumu noiro. Aku melema tinge, lino Gote popo tomilindo mele kalopo tirimoloma Goteni mune pilipe penga pilipe limo mele aku tepa kano melema popo topa kaloli melema mele yuni kanopa penga pimo. ¹⁹ Kraist Jisasini enonga nimbe tenderimuna yunge imboma moromelemunga, nanga Goteni mele koinjo koinjo penga pulumu noirmomanga mare eno mele molo ltemoma pali noiengei nimbe timbelo.

²⁰ Waliwalima linonga Ara Gotenga imbi lipo ola mundupo yu kapi nimbo mololipo kau pamili. I paa.

Poloni pipiamu topa pora timbeindo eno molko kondaio nimu unguma

²¹ Eno Kraist Jisinga imboma pali nani molko kondaio nio. Na kinye peya moromolo ango kameni kape eno molko kondaio nimele. ²² Gotenga imboma pali, Rom iye nomi king Sisaramunga ulkena peremelema kinye peya, enoni molko kondaio nimele.

²³ Awili Jisas Kraistini eno kinye konopu noipe enonga minima tepa penga tepili. I paa.

Poloni Kolosi Imboma Pipia Topa Tirimu Ungumu Kolosi I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Ka ulkena molopalie wali Poloni i pipiamu topa panjirimu. Kolo toko ungu mane tiringimani enonga ungu mare Gotenga unguna tukuruku mundukolio ningi nalo imbomani konopu leko teringi ulumani ulu te naa tepili Jisas yuni kau lino manda tepa lipe Gotenga imbo toya tolima nimbe tukundo ltimu nimbelie Poloni aku tepa nimu. Jisas yu melemanga pali pulu iyemu nimbe ungu mane tirimu.

Goteni nu imbomanga mane ungu tukuruku mundurumelema naa pilko Jisas kopu teko molani nipili.

Gotenga koinjo mololi ulu pulumu kinye we uluma kinye pali Kraist kinye pepalie Yu melemanga pali kiyendumu

¹ Na Pol, Goteni aku tepili nimumunga Kraist Jisasini nanga kongono tendepuwu nimbe lipe mundurumu iyemu, na linonga angenu Timoti kinye molopolio ² nani i pipiamu topo tiro. Eno Gotenga imbo Kolosi peremele imbo, Kraist yu paimbo ningo enge ningo ipuki tirimele angenupilima i pipiamu topo tiro. Linonga Lapa Gote yuni eno kinye konopu noipe konopu u nipili taka liko molangei nipili.

Poloni Kolosi imboma Jisas paimbo ningo ipuki tiringi mele pilipelie Gote kinye paa tereno nimu

³ Iltoni Gote, linonga Awili Jisas Kraistinga Lapa yu kinye konge tepolio kinye waliwalima paa tereno nimbolo. ⁴ Eno Kraist Jisas paimbo ningo enge ningo ipuki tikolio Gotenga imboma pali konopu mondoromele akumunga konge terembolo. ⁵⁻⁶ Gotenga ungu tukumemu eno moloringina orumu kinye Goteni enonga nimbe mulu kombuna noindirimu ltemo mele akuma paa limolo ningo nokoko moromele. Pele aku nokoko moromele ulumuni eno ipuki tirimele ulumu kinye

konopu mondoromele ulumu kinye, eno liengei nimu. Eno oi pulu polko Gotenga ungu tukumemu pilko Goteni eno we kondo kolumu ungu paimboma pilkolio akumunga pulumu paa pilko kondoringi kinye yandopa aku ungu tukumemuni eno tepa kondopa ulu pengama wendo wendo opili nimo mele mai kombumanga pali aku tepa ulu pengama wendo wendo opili nimo. ⁷ Goteni eno we kondo kolumu ungu pengamu Epafrasini eno oi nimbe tirimuna pileringi. Kano iyemu yu lino peya kopu tepo kongono tepo moromolo imbomanga iye te, lino konopu mondoromolo iyemu. Yu linonga kongono tendambo nimbe Kraistinga kongono tepa kondopa tiye naa koromo iyemu. ⁸ Enonga konopuna Mini Kake Teli moromomuni eno lipe tapondorumuna imboma konopu mondoromele mele kape Epafras yuni ilto nimbe tirimu.

Enonga nimbe Gote konge tendepa enge nipili molangei niwi nimu ungumu

⁹ Akumunga eno kinye aku tepa uluma wendo orumumunga oi pulu polko pilerimbulu kinye yandopa wali wali Gote kinye enonga nimbo konge tendepolio, Goteni teangei nimbe pilipe moromo mele eno paa pilkolio, akumunga ungu puluma paa pilengei kani Mini Kake Telimu enonga konopuna molopa lipe manjilimu tipili nimbolo. ¹⁰ Aku teko pilko teko molkolio, Awilimuni eno kanopa panga pilipili kani yunge imboma teko moromele mele aku teko teko molko ulu panga lupe lupema awini teko, Gote moromo mele kinye, nimo unguma kinye, pilko moromele mele paa olando pupili nimbo konge tenderembolo. ¹¹⁻¹² Eno, umbuni pembalo kinye mini naa leko, umbuni akuma pora nimbelo ningo taka liko nokoko molangei kani Gote enge paa olando tirimomunga yuni eno enge nipili molangei nimbe eno enge lupe lupema tipili. Yunge imbomanga nimbe yu iye nomi king molopa nokoromo kombu pa telimunga mele noindirimoma eno Kolosi imbomanga kape peya noindirimo linge aulkemu akirindirimu iye, akumu enonga Lapa, yu kinye paa konopu tiko

paa tereno nengei nimbo Gote enonga konge tenderembolola. ¹³ Yuni lino lipe tapondopa tumbulu tolina yu king molopa nokoromo iye enge nili engemunga wendo lipe, yunge konopu mondoromo Maloni melema pali nokoromo engemunga tukundo lipe mondorumu. ¹⁴ Yunge Malo akumu yunge meme ondorumumuni linonga ulu pulu kerima kamukumu mainye pupili nimbe tiye kolopa, lino ka tipe ambolorumu aulkena wendo lipe we manda molangei nimu.

Kraist Yu molopa ulu teremomanga pali Yu olandopamunga ungumu

¹⁵ Gote naa karomolo nalo Gotenga Malo Kraist yunge Lapa none teli iyemu. Mulu mai melema oi wendo naa opili yu oi molorumu. Melemanga pali yu iye awili moromo. ¹⁶ Aku ambe temona, muluna angimo melema kinye maina ltemo melema kinye, karomolo melema kinye naa karomolo melema kinye, aku mele Goteni tepo wamopo teambo nimu melema pali Malonga kimuni terimu. Enge peremo kuroma kinye, mulu kombuna imbo imbi moromo imbo awilima kinye, imbi paa olandopa molopa mele awini nokoromelema kinye, enge nilima kinye, aku mele paa enge nilima muluna kinye mulu kombuna kinye moromelema pali kape mele mongoni karomolo melema pali peya yunge kimuni terimu. Melema paa pali Maloni kau tepa wamopa terimu. Aku melema yunge kau liepili. Yunge imbi kapi nengei nimbe aku melema terimu ¹⁷ Melemanga pali yu kiyendo molorumu. Kinye ltemo melema pali yunge kina ltemo. ¹⁸ Kraistinga talape imboma yunge kangimu, Kraist yu kangimunga pinyewemu. Yu yunge kangimu koinjo moromomunga pulu iyemu. Yu melemanga pali kumbe lepa moromo Malo, yu melemanga pali iye nokoli Awilimu molopili nimbe Goteni yu topa makinjirimuna yu kumbe lepa makilipe ola molorumu iyemu moromo. ¹⁹ Gote yunu molopa teremo mele aku tepa Malo kinye molomboi konopu lerimuna kamukumu Malo kinye popo tipe moromo. ²⁰ Goteni lino mulu mai melema pali ulu

pulu kerimanga wendo lipelie yu kinye manda molongei nimbe Maloni aku tembalo aulkemu akirindepili nimbe pilipelie Kraistinga mememu unjo polopeyana ondorumumuni Goteni lino kinye opa pule molorumulu ulu pulumu kamukumu topa mainye mundurumu.

²¹ Oi enoni ulu kerima teko enonga konopumani yu kinye opa pule moloringimunga Gote kinye tule teko moloringi. ²² Nalo kinye Kraist unjo polopeyana toringina kolorumu aku ulumuni Goteni eno yu kinye konopu tendekuna pupili nondoko ongo molangei nimu. Eno yunge imbo kake telima molko, kalaro te naa pepa, yuni kanopa keru pimo ulu te naa pepili yu moromona ongo molangei nimbelie aku terimu. ²³ Nalo Kraist paimbo ningo ipuki tiko molkolio yu enge ningo ambolko tiye naa kolaio. Ungu pengamu oi pulu polko pilingi kinye paimbo ningo ipuki tiko kano ungumuni wendo ombalo mele kinye eno molonge mele kinye nimo aku tepa mele lino kinye paa wendo opili ningo konopu tiko nokoko moloringi mele ulu umbuni te wendo ombalo kinye tiye kolongee kani wamongo liko manjiko molaio. Kano ungu pengamu mai kombumanga pali ningo tiringi ungumu. Kraistini na Pol kano ungu pengamunga kendemande iyemu molowi nimuna moro.

Poloni Kraistinga imbo talapemu Kolosi moromelema lipe tapondorumu ungumu

²⁴ Kinye na eno lipo tapondomboindo mindili norumunga tono kolto. Kraistinga kangimu, akumu yunge imbo talape kanomu, yuni enonga nimbe lipe tapondopa mindili norumu mele mindili mare we peremo akumu na yunge talapemu lipo tapondambo konopu lepo Kraist mindili norumu mele nanga kangina mindili nombo manda tendero. ²⁵ Goteni na Kraistinga talape nimbe enonga nimbo lipo tapondamboi kongono tirimu. Aku kongonomu eno Goteni nimo unguma tumbi tiko pilko akumunga ungu puluma pali paa pilengei nimbo tiemboi nimbe tirimu. ²⁶ Paa koro oi walimanga pali imboma pali naa pilengei Goteni i ungumu lopeke terimu, nalo kinye yunge imboma

pilengei nimbe, nimbe para tirimo. ²⁷ I lopeke terimu ungu akumu paa penga olandopa, kombumanga pali imbo lupema paa manda lipe tapondombalo mele yunge imbomani pali pilengei kani mona lepili nimbe Goteni nimbe para tirimu. Aku ungu lopeke terimumu i tepa: Kraist yu eno kinye moromo. Yu eno kinye moromomunga yuni eno Gote mulu kombuna engema peya pepili moromo akuna kopu tepo molamili lipo mepo pumbo nimuna pilkolio paimbo ningo konopu tiko nokoko moromele.

²⁸ I nio iye Kraist akumuni teremomu imbo te te nimbo, nimbo tirimolo. Eno Kraist kinye peya kopu teko molko yunge konopu enge peli imbo yuma molonge kinye mepo pumbo Gote tiemili nimbo, lipe manjili peremomuni imboma wamongo tipo lepi lepi topo mane tirimolo. ²⁹ Aku teambo nimbo yuni na enge tipe lipe tapondoromo ulumani pali enge nimbo mindili nombo kongono tero.

2

Kraistinga ungumu paimbo ningo enge ningo ipuki tiko, kolo toli unguma liko tui tinge ungumu

¹ Eno kinye, Kraistinga imbo talape Laodisia moromelema kinye, kombumanga pali imbo na oi kanopa naa ltendeli imboma kinye, eno paa lipo tapondambo nimbo mindili nombo kongono tero mele eno pilengei konopu lteo. ² Eno konopu enge nipili molko, nendo yando konopu mondonge ulumuni eno lipe popo timbelo kinye eno Kraistinga ulu puluma pali wamongo teko pilkolio paimbo ningo enge ningo pimele mele kamukumu aku teko olando pilko molangei nimbo na paa mindili noro. Aku teko pilkolio Gotenga ungu lopeke tepa peremomunga eno pilengeila nimbo na mindili norola. Aku lopeke tepa peremo ungumu Kraist yu. ³ Lipe manjili ulu puluma kinye, konopuni pimele ulu puluma kinye, aku ulu puluma Kraist yu kinye lopeke tepa peremo. Akuma kou mone bengena lopeke tepa tengepeya tepa ltemo mele aku uluma yu kinye aku tepa peremo. ⁴ Nani imbo teni

eno tope tipe kolo topa naa tipili nimbolio i ungumu eno nimbo tiro. ⁵ Na eno kinye naa moro nalo eno kinye moro konopu lepo, eno kinye kopu tepo enge ningo kongonoma tumbi tiko teko Kraist paimbo ningo enge ningo pilko tiye naa koromele mele nanga konopumuni lipo manjipolio lakopo tono kolto.

Lino Kraist kinye peya kopu tepo molopo koinjo molopa kondoli ulu paimbomu limolo ungumu

⁶ Kinye, Kraist Jisas linonga Awilimu molopili, peya molamili konopuna opili ningi aku teko yu kinye peya kopu teko molaio. ⁷ Unjo te enge nimbe angilimbeindo yunge pulkonoma maina mainye mundurumo, ulke te enge nimbe angilipili ningo timu enge nili te poromele aku mele eno Kraist kinye aku teko kopu teko angilko, linoni eno mane tirimulu unguma paimbo ningo ipuki tiko enge ningo pileringi mele olando enge ningo pilkolio, waliwalima Gotendo paa tereno neio.

⁸ Imbo teni yunge konopuna lipe manjirimo mele eno aku teko mele paa konopuni pilko molangei nimbe we unguma kolo topa eno nimbe timbelo kani kanoko kondoko molaio. Lapali kolepalemani oi mane tiringi yandopa pileringi mele kinye, kupena kinye mai kombuna molko nokoromele kuromanga unguma kinye, aku imbomani pilkolio eno ningo tinge kani. Kraistinga konopuni pimo unguma naa pilko ningo tinge.

⁹ Kraist lino mele imbo iyemu molorumu. Gote yunge molopa teremo ulu Kraist kinye tengepeya tepa ltemo mele eno liko manjirimele. ¹⁰ Kraistini yunge molopa teremo ulu lino kinye tengepeya tepa lepa manda tenderemo. Kraist yu muluna kuro enge nilima kape aku mele imbi molopa nokoromele kuroma pali pange tendepa yu olandopa moromo. ¹¹ Eno yu kinye ongo kopu teko moloringi kinye kangi pundu kopiko wendo lili ulu pulu tukumemu eno tirimuna ltingi. Aku kangi pundu kopili ulu tirimumu imbomani kangindo teremele aku ulumundo naa nimu. Kraistini tenderimu ulumuni lino kangi pundu kopipe wendo

lili ulumu ltimulu, akumu lino ulu pulu keru terimulumanga oi we konopumanga engema wendo ltimu. Aku ulumu kangi kopipe wendo lili ulu tukumemu. ¹² Eno no ltingi wali Goteni Kraist kinye eno popo tipe ono terimu. Altopa eno paimbo Goteni yunge engemuni Kraist topa makinjirimu ningo ipuki tiko pilingimunga Kraist topa makinjirimu Goteni eno no ltingi wali Kraist kinye waye topa makinjirimu kala.

¹³ Eno oi we konopuma pepili ulu pulu kerima teringi kinye kape, eno Juda imboma naa molko imbo lupema moloringimunga Gotenga ungu manemani eno naa nokorumula, aku ulu taloni eno topa kondorumu, imbo kololima mele moloringi, nalo Goteni eno Kraist kinye peya koinjo molangei nimu. Yuni linonga ulu pulu kerima tiye kolopa kamukumu mainye pupili nimu. ¹⁴ Mosesini Gotenga ungu manema bukuna torumumani linondo wali walima teko kenjirimele nimo ungu manema lino enge nimbe nokorumu engemu lino kotena ulure naa tendepili kamukumu mainye pupili topo mainye mundembo nimbelie Goteni akuma lipe Kraistinga unjo poloheyana pirimu topa uku torumu. ¹⁵ Kuro enge nilima kape, aku mele imbi peremona melema nokoromelema pali enonga engema unjo poloheyana kolumumunga topa mainye mundupe, kuromanga enge te naa pepa kamukumu mainye purumu lepamo ningo kanangei nimbe eno lipe onorumu.

Kraist kinye peya kolumulumunga we ungu manemani lino naa lipe tapondoromo ungumu

¹⁶ Yuni aku terimu kani imbo teni lino langi nombo no nombo wali kake telimanga uluma tepo, oli ondoromo kinye uluma tepo, koro mololi Sabat walimanga uluma tepo, aku ulumanga imbo teni temolo mele moke tepa ungu mane te naa nimbe panjipe, iri topa teko kenjirimele nimbe naa nipili neio. ¹⁷ Ulu akuma teangei ningo oi ungu manema ningo panjiringi akuma altopa wendo ombalo ulu te manda manjiko aku uluma teringi. Aku ulumanga paimbo ulumu

Kraist kinye peremo. ¹⁸ Imbo te kumbu tepa kanoromo melema temane topa yu yunu konopu tiembo kani nanga imbi ola naa molopili molambo nimbe kolo topa, enselemanga imbi lipe ola mundupe kapi nimo imbo teni aku tepo teromunga na nanu lipe manjili olando peremo nimbe enoni teko kenjirimelemunga Goteni eno melema naa timbelo linge nimbelo kinye yunge ungumu naa pileio! Kano imbomu yu yunu yunge oi konopumuni aku tepa pimo. ¹⁹ Kano imbomu yu lino Kraistinga kangi moromolomunga pinyewe Kraist kinye ingi tipe naa amboromo. Aku iye pinyewemuni kimbo ki kangi melemanga pali nokopa, ombele pulkono melema pali enge nipili nimbe langi tirimo. Aku teremomunga Gotenga engemuni Kraistinga kangimu tepa akondoromo.

²⁰⁻²¹ Eno Kraist kinye peya kolkolio mai kombuna ulu keru kerima kamukumu tiye koloringi tendekuna manda naa molongemunga ambe temona kinye eno ya mai kombuna imboma mele molko mai kombuna ungu manema pilko liko teko moromeleya? Ungu manemani langi mare kinye no mare kinye akumando naa ambolaio nimbe, naa naio nimbe, kini lope naa tendaio nimo aku ungu manema ambe telka pilko liko teremeleya? ²² Aku ungu manema pali maina imbomani kau konopuni pilko i teko teaio, i teko teaio ningo ungu mane tirimelemunga aku ungu manemani pilko teaio nimele melema kinye ulu mare teremele kinye walitikale kamukumu keru lepa beambo nimo. Kano melemani eno lipe tapondombalo ulu te naa peremo. ²³ Aku ungu manemani lino imbi naa molopili molamili ningo, melema kapi ningo imbi liko ola munduko, linonga kangima mindili nopili nengei ningo ulu mare aku teko teremele mele kanokolio aku ungu manema lipe manjili paa pepa penga litemo paimbo nimbo karomolo. Nalo lino oi konopumuni ulu kerima kau pilipo ulu pulu kerima kau konopu teremo uluma topo mainye mundemili nimbe lipe tapondombalo ulu te kano ungu manema kinye paa naa peremo.

3

Ulu kake telima tepo molomolo mele ungu mane mare

¹Goteni eno Kraist kinye peya topa mak-injirimu kani Kraist wi ola Gotenga enge lipe imbo kindo moromo kombumunga uluma kau lipe pinje pinje lepili kumbe tundu mongona liko mundeio. ²Mulu kombuna melema kau paa konopu kimbo tiko, mai kombuna melema konopu naa kimbo tiko molaio. ³Eno Kraist kinye kolkolio yu kinye tukundo koinjo moromelemunga Gote kinye kopu teremele kani muluna ola ltemo uluma konopu kimbo tiko molaio. ⁴Enonga koinjo moromele ulu pulumu Kraist yu. Akumunga yu omba mona angilimbelo wali eno yu kinye peya molko, yu pa enge nimbe teremo kombuna yu iye awili olando molopa engema noipe melema nokoromo kombuna yu kinye peya wendo ongo angilinge.

Eno imbo koinjoma molkolio ulu pulu kerima tiye kolaio nimbe tirimu ungumu

⁵Akumunga enonga oi konopuma Kraist kinye peya kolkolio yu peya mak-ilko koinjo moloringi kani maina ulu enonga konopumani pilkolio tengeindo aie konopu ltemele uluma tiye kolaio! Ulu akuma i tepa: Wapu ulu kerinali teremele. We melema kape wali wali konopu kimbo tiko moromele. Ambomani iye pengama kanoko peya tapu topo andolembalanje paa konopu ltemele. Iyemani amboma kanoko konopu mondoromele. Imbo lupemanga melema kumo meremele. Aku imbo lupemanga melema kumo meremele uluma kinye, kuroma kinye gote kolo tolima kinye popo toko kapi nimele uluma kinye, aku ulu talo tendeku ulu teremo. ⁶Imbomani yunge ungumu pilko tui tiko aku ulu pulu kerima teremelemunga Goteni imboma mumindili kolopa tombo nimbe tumbi tipe noirimo. ⁷We maina imboma teko moromele mele oi eno kape aku teko ulu kerima kau teko moloringi. ⁸Nalo kinye aku uluma naa teamili ningo tiye kolaio. Imbo mumindili kolko, imbo iri toko, imbomare kinye konopu kerileko, ungu tako tondoko, owe teangei ningo kauwe ungu ningo, aku ulu puluma

tiye kolaio. ⁹⁻¹⁰Oi konopuma kinye aku konopumani pilko teringi uluma kinye tiye kolko, imbo koinjoma molamili ningo Kraist ltingimunga eno imbo koinjoma tepa wamopa Goteni koinjo mundurumu, yandopa yandopa yu moromo mele eno olando olando pilkolio aku teko molaio nimbe aku teremo kani nendo yando kolo naa taio. ¹¹Goteni yunu imbo koinjoma peya pali tepa wamopa teremomunga lino imbo koinjoma mele moromolo imboma tendeku tipo moromolo. Na Juda imbomu, na Grik imbomu. Na kangi kopili imbomu, na kangi naa kopili imbomu. Lino kombu lupe lupe imboma, lino ungu lupe lupe nili imboma. Na kongono kendemande we teli imbomu, na we mololi imbomu. Linoni aku konopu naa leamili. Kraist yu tendekumu kau moromo. Akumunga yu lino peya kinye kopu tepa moromo.

Imboma konopu mondoli uluma lipo ambolopo Kraistinga unguma lino kinye pepili molamili ungumu

¹²Eno Goteni nanga imboma nimbe kanopa ltimu imbo konopu awili tepa mondopa, konopu kake tepa peli imboma nimbe karomo imboma moromele kani imbo lupema kondo kolko liko tapondoko, taka liko molko mumindili naa kolaio. Imbomareni eno teko kenjinge lemo mumindili welea naa kolaio. ¹³Enonga angenu teni eno tepa kenjipe ulu tepa mumindili kondoli ulu te tembalo wali eno yundo ungu te naa ningo, tiye kolaio. Eno Gote teko kenjiringi ulu pulu kerima yu we tiye kolopa kano ulu pulu kerima na naa pilipo molambo nimu mele eno aku teko imbomani eno teko kenjinge uluma tiye kolko we molaio. ¹⁴Nalo aku ulu pulu penga nio ulu pulumanga pali konopu mondoli ulu pulumu paa olando peremo kani imboma konopu paa mondaio. Aku tenge wali aku teko ulu pulu penga tengema pali we tumbi tiko paa manda teko molonge.

¹⁵Kraistinga imboma kinye konopu tendekuna pupili konopu u nili ulu pulumu Kraistini tirimo aku ulu pulumuni eno aku teko taka liko konopu wango nipili molaio nimbe omba nokopili. Kangi tendekumunga kimbo ki melema lupe

lupe angimo nalo kangi tendekumu kau angimo aku mele eno imboma pali tendeku mele molangei nimbe Goteni eno waio nimbe Itimu. Gote waliwalima paa tereno ningo molaio. ¹⁶ Kraistinga unguma enonga konopuna paa tengepeya tepa pepili molangei aku teko molkolio eno lipe manjilimu pepili enoni imboma ungu mane tiko, imboma ulu keru pengama pali moke teko kanangei ningo tiko, Goteni enonga nimbe tenderemomunga yu kinye paa tereno ningeindo Gotenga bukuna moromo kunanama kinye, nombeya teko Gote kapi nimele kunanama kinye, Mini Kake Telimuni enonga konopuna nimbe tirimona pimele kunanama kinye, neio. ¹⁷ Ungu ningo uluma teko kongono tenge ulu akuma pali tengeindo i ulumani Awili Jisinga imbi kapi nindemili ningo aku uluma teko, Lapa Gote kinye paa tereno neio.

Kristen ambo iyema kinye enonga bakuluma kinye tenge ungumu

¹⁸ Eno amboma, enonga omenali iyemanga unguma taka liko pilko liko molaio. Aku ulumu Awilimuni kanopa panga pimo ulu pulu te kani aku teaio.

¹⁹ Eno iyema, enonga amboma konopu mondoko eno teko mumindili kondoko iri naa toko molaio.

²⁰ Bakuluma, eno aminyeli lanielini ninge unguma pali waliwalima pilko tenge tiko teko molaio. Aku ulumu Awilimuni kanopa konopu tirimo.

²¹ Eno lapali, bakuluma eno ulu panga te manda naa temolo konopu lenge kani enonga bakuluma teko mumindili naa kondaio.

Poloni kongono kendemande imboma kinye enonga nokoli iyema kinye teangei nimu ungumu

²² Kongono we tendeli kendemande imboma, enonga kongono nokoli maina imbomani ninge unguma pali pilko liko teaio. Nokoli imboma kanoko molangei kongono tepo kondombo kinye kanokolio kapi nengei ningo kongono naa teaio. Kraistinga ungumu liko awili tiko pilko liko teremele mele aku teko kongono nokoli imbomani teaio ninge unguma pilko liko kongono konopu tiko teko

kondaio. ²³⁻²⁴ Eno konopu talo tepa pepili enonga kongono nokoli imbomanga kongono naa tendaio. Kongono tengema pali tengeindo Awilimunga kongono tenderemolo lepamo ningo aku teko kongono nokoli iye kanomanga kongonoma konopu panga pepili toya toko tendaio. Maina imbomanga kongono kau tenderemolo, akumu ulure molo ningo kongono naa teaio. Awilimuni yunge imboma mele timbeindo noindirimo mele pengama lino timbelo ningo pilkolio konopu panga pepili kongono nokoli iyemanga kongono toya toko tendaio. Kraistinga kongono kendemande tenderemele. Yu enonga Iye Nokoli Awilimu konopu leaio. ²⁵ Awilimuni imbo palinga ulu teremelema pali tendeku tipe moke teremo akumunga teko kenjinge imboma pali teko kenjingemunga melema aku tepa timbelo.

4

¹ Kongono nokoli imboma, enonga kongono we tendeli kendemande imboma taka liko nokoko kondoko, teko mini naa ltendaio. Enonga Nokoli Iye te mulu kombuna moromomu liko manjeio.

Gote kinye ungu nimo ulumu enge ningo ambolko molko kondangei nimu ungumu

² Gote kinye paa waliwalima konge ningo tiye naa kolko molaio. Gote kinye konge ningei wali konopu liko munduko Gote kinye paa tereno ningo molaio.

³ Gote kinye konge ningo molkolio linonga kape konge tendekolio, lino yunge ungu pengamu andopo nimbo tiemili aulke te lipe ondopili neio. Aku ungumu Kraistinga ungumu, akumu paa oi lopeke tepa perimu. Aku ungumu nimbo tirumunga na ka ulkena panjirimele. ⁴ Gote kinye nanga konge tendekolio Kraistinga ungu lopeke tepa perimumu imboma paa tumbi tiko pilengei nimbo para tipo nemboi neio. Na aku tepo kongono teamboi nimbe Goteni tirimu kani aku teko konge tendaio. ⁵ Kraistinga imbo talapena naa molko tawendo moromele imboma eno Kraistinga imbo moromelemani kanoko kondoko aulke andoko konopu panga leko

uluma toya toko Kraistinga ulu pengama

liko ondaio. ⁶ Eno ungu ningo tingema waliwalima yakela kolko paa pilemilia ningo komu tendengei ungu pengama neio. Imbomani waltindinge wali linoni ungu pengama topondopo nemili ningo aku teko neio.

Poloni Tikikus kinye Onesimus talo Kolosi imboma moloringina lipe mundurumu ungumu

⁷ Lino paa konopu mondoromolo an-genu Tikikus ombalo wali na moro mele pali eno temane topa timbelo. Yu Aw-ilimunga kongono paa tendepa tiye naa kolopa, lino kinye peya popo tipo teremolo iyemu. ⁸ Yu aku tepa popo tipo kongono peya teremolomunga lino moromolo mele eno pilengei, eno konopu enge tipili nimbo nani yu eno moromelena lipo munduro. ⁹ Enonga iye te, linoni konopu mondoro-molo angenu kongono paa tepa kondopa tiye naa koromo iye Onesimus yu Tikikus kinye peya lipo munduro. Ya lino moromolona ulu wendo oromoma pali eno ningo tingele.

Pol kinye iye mare kinye enoni Kolosi imbomando molko kondaio ningi ungumu

¹⁰ Na peya ka ulkena perembolo iye Aristarkasini eno molko kondaio nimbe, nimbe mundurumo. Barnabasinga pelepa Mak ya kopu tepo moromolo iyemuni eno molko kondaio nimbe, nimbe mundurumola. Mak kinye eno tenge mele oi nimbo munduru kanomu. Eno molongena omo lemo tono kolko peya molamili owi neio. ¹¹ Iye te, yunge imbi Jisas, aku iyemu yunge imbi te Jastus nimele, aku iyemuni eno molko kondaio nimbe mundurumola. Gote iye nomi king molopa melema nokombalomunga nimbo tiro kongonomu na liko tapondoko peya teremele imbomanga aku iyema kau Juda iyema. Aku iyemani kongono enge nimbo teambo ningo paa liko tapondoromele. ¹² Epafra, eno Kolosi imbomanga iye te, yuni kape eno molko kondaio nimbe, nimbe mundurumo. Yu Kraist Jiasinga kongono tendeli iye te molopa, Gote kinye konge nimbe molopili tiye naa kolopa waliwalima enonga nimbe enge nimbe konge tendepalie eno Kraistinga

imbo yuma molko, paimbo ningo enge ningo pilko moromele mele konopu alowa malowa naa teko Gote kanopa penga pilimbelo ulu teaio nimoma pilko liko tengeindo enge ningo teko molangei nimo.

¹³ Yuni enonga kape, Laodisia imbomanga kape Hierapolis imbomanga kape, eno lipo tapondambo nimbe paa kongono mindili nomba teremo akumu eno paa pilengei nimbo nio. ¹⁴ Linonga konopu mondoromolo iye dokta Lukuni eno molko kondaio nimola. Iye Demasini aku tepa nimola. ¹⁵ Linonga angenupili ulke kombu Laodisia moromelema kinye ambo Nimba kinye Kraistinga imbo talape yunge ulkena maku toko moromele imbomando eno molko kondaio nindeio.

¹⁶ Eno Kolosi imboma i pipiamu pilengei kambu tondoko pora tinge wali Kraistinga imbo talape Laodisia moromelema kanoko pilengei ningo tiko mundeio. Laodisia imboma pipia topo tirumu eno kanangei kani lino kanamili ningo yando tieio neio.

¹⁷ Arkipusindo i teko ningo tieio. Nu Awilimunga kongono tendewi ningo tiringimu paa pali tepo pora tiembo ningo enge ningo teani neio.

¹⁸ Na Pol nanu i pipiamu topo eno molko kondaio nio. Na ka ulkena we pero mele komu naa tindeio. Goteni eno kinye konopu noipe molopili molaio.

**Poloni Tesalonaika Imboma
Oi Kumbe Lepa Pipia Topa
Tirimu Ungumu
1 Tesalonaika
I Ungu Torumumunga
Ungu Pulu Mare**

Bolkena mele ipuki tiringi imboma konopu toimbo topili nimbe Poloni i pipiamu topa panjirimu. Jisas yando ombalo konopu lepolio tumbi nimbo molomolo mele ungu mane tirimu.

Goteni nu Jisas yando ombalo ungumu pilkolio tumbi tiko molani nipili.

**Pol Yu Kinye, Peya Kongono
Teringi Iyema Kinye,
Tesalonaika Imboma Ambe
Teko Moromelenje Ningo
Konopu Awini Liko Munduko
Moloringi Mele Unguma**

¹ Na Pol, Sailas kinye Timoti talo molopolio wali eno Kraistinga imbo talape ulke kombu Tesalonaika moromelema i pipiamu topo tiro. Eno Lapa Gote kinye Awili Jisas Kraist kinye kopu teko moromele imboma, Goteni eno kinye konopu noipe tepa ame tondopa molopili.

Poloni Tesalonaika imboma ipuki tiringimunga tono kolopa Gote kinye paa tereno nimu ungumu

² Lino eno moromele mele pilipolio waliwalima Gote kinye paa tereno nimbo, yu kinye enonga konge tenderemolo.

³ Enonga ipuki tilimuni ulu pengama teangei nimbe tope tipe, enonga konopu mondoli ulumuni kongono penga teangei enge tipe, eno Awili Jisas Kraist ombalo ningo nokoromele ulumuni eno konopu enge tirimu ulu akumanga linonga Lapa Gotendo paa tereno nimolo.

⁴⁻⁵ Ango kame, linoni Gotenga ungu tukumemu eno moloringina ombo nimbo tirimulu wali eno kinye ungumu kau wendo naa orumu nalo aku wali Gotenga

engemu kanoko Mini Kake Telimuni terimu uluma kanoko ungu tukume paimbo ningo paa enge ningo ipuki tiringi. Aku ulu mona kanopolio Goteni eno paa konopu mondopa eno yunge imboma molangei nimbe kanopa ltimu lipo manjirimolo. Lino eno lipo tapondomilindo eno kinye ombo molorumulu mele eno pimele. ⁶ Enoni lino Awilimu kinye molorumulu mele manda manjiko moloringi. Enonga pulu litemo imbomani eno mindili tiko umbuni tiringi nalo Mini Kake Telimuni tono kololi ulumu tirimumunga Gotenga ungumu tono kolko pilko ltingi. ⁷ Aku teringimunga kombu Masedonia provins kinye Akaia provins talonga ipuki tiringi imboma molonge mele enoni liko ondoringi. ⁸ Enoni Gotenga ungumu ningo meko andoringimu pumbe pumbelie Masedonia kinye Akaia provins talonga imboma moloringina purumu, pali pileringi nalo aku kombu pokonga kau naa purumu. Enoni Gote ipuki tiringi temanemu kombumanga pali purumu. Akumunga eno moromele mele linoni altopo temane te topo timolo kongono te naa litemo. ⁹ Lino eno moloringina orumulu kinye eno kinye uluma wendo orumu, enoni teringi mele we imboma enongano lino temane toko tirimele. Enoni we melema popo toringi gote kolo toloma tiye kolko konopu topele toko, koinjo molopa kau puli Gote paimbomu molorumuna puringi mele we imbomani lino temane toko tirimele. Yunge kendemandema molamili ningo molko, ¹⁰ yunge Malo mulu kombumu tiye kolopa altopa ombalo ningo konopu tiko nokoko molongei Gote paimbomu molorumuna puringi mele temanemu toko tirimele. Aku Malomu kolorumu kinye Gote paimbo kanomuni topa makinjirimu iyemu akumu Jisas. Lino yunge imboma lipe tapondoromunga Gote altopa imboma mumindili kolombalo waimu wendo ombalo kinye lino ulure naa pembalo, lino molopo kondomolo.

2

Poloni Tesalonaika imboma kinye kongono terimu mele nimu ungumu

¹ Ango kame, eno moloringina ombo kongono terimulu kanomu we mainye naa purumu eno pimele. ² Enonga ulke kombuna oi naa ombo ulke kombu Filipai molorumulu kinye linonga kangindo mindili tiko lino ungu taka tondoringi mele eno pimele. Nalo altopa orumu kinye imbomareni kongono naa teangei teko pipili kondoringi nalo linonga Goteni lino lipe tapondorumu kinye pipili naa kolopo enge nimbo yunge ungu tukumemu eno nimbo tirimulu. ³ Linoni enondo enge nimbo Jisas Kraist ipuki tiengei nimilindo linoni ungu mare alowa tendepo pilipo naa nimbo tipo, kalaro mololi uluma peya teamili naa nimbo konopu talo pepili unguma naa nimbo tipo, eno aulke tenga lupe pangei kani kondi tamili nimbo kolo naa torumulu. Aku ungu paa naa nimulu. ⁴ Goteni lino moke tepa kanopalie nanga ungu pengamu manda tumbi tiko ningo tinge nimbe kanopalie ningo tindengei nimu, akumunga i teko i teko ningo tieio nimu mele kau waliwalima nimolo. Imbomani lino kanoko penga pilko kapi nengei nimbo unguma andopo naa nimbo tirimolo. Linonga konopuma kanopa moke teremo Goteni kanopa penga pilipili nimbo kongono teremolo. ⁵ Lino tumbi tipo terimulu mele eno pimele. Gote waltindilimalanje yuni paimbo nilkala. Lino kinye ulu te teko kondangei kani eno kapi nimbo imbi lipo ola mundundemili nimbo unguma naa nimulu. Enonga melema lino tiengei nimbo unguma naala nimulu. Kolo naa toromolo eno pimele, Goteni pimola.

⁶ Enoni kape mai kombu lupemanga imbomani kape lino kapi nengei nimbo Gotenga ungumu andopo naa nimulu. Paimbo lino Kraistini kongono tendangei nimbe lipe mundurumu iyema molorumulungu eno lipo tapondopolio umbuni lipo enoni melema tiko lino nokaio enge nimbo manda nilimala. ⁷ Nalo aku tepo naa nimulu. Eno kinye molopolio ambomani enonga bakuluma taka liko nokoko ame tiko moromele mele eno kinye taka lipo molorumulu. ⁸ Lino eno paa konopu mondopo kondo

kolopolio Gotenga ungu pengamu nimbo tiemili nimbo kau naa terimulu. Eno linonga imboma ningo moromelena eno lipo tapondomilindo lino kolomolo lemo ungure molo nimbo konopu tipo terimulu. ⁹ Akumunga angu kame, lino eno kinye molopolio kongono temilindo mindili nombo kongono terimulu mele eno piltimele konopu lteo. Linoni eno Gotenga ungu pengamu nimbo tipo molomolo kinye enoni lino nokoko kere langi tiengei naa nimolo nimbo ipu leli kape tangoli kape kongono terimulu. Aku kongonomu kongono tepo, eno lipo tapondopo kongono tepo, peya talo lipo popo tipo terimulu.

¹⁰ Eno Kraist ipuki tirimele imboma peya kopu tepo molorumulu kinye Goteni kanopa ulu kake telima nimbe karomo uluma kinye, imbomani ulu tumbi nilima ningo karomele uluma kinye tepo, ulu te tepo naa kenjirimulu akumu eno pimele, Gote pimo kala. ¹¹ Lapalini enonga baku-luma te te ningo nokoko teko kondoromele mele linoni eno aku tepo terimulu akumu eno pimele. ¹² Eno konopu enge nimbe konopu wango nipili molangei nimbolio, Goteni nanga pa teli moro kombuna nanga imboma molko kondangei nimbo eno peya molamili waio nimu kani yu kanopa penga pimo mele aku uluma kau waliwalima teko molaio nimbo paa enge nimbo mane tirimulu.

Kraistinga imboma enge ningo ipuki tikolio umbuni meko enge ningo angilingi ungumu

¹³ Waliwalima Gote kinye paa tereno nimolo akumunga ulu te peya peremo. Akumu i tepa: Lino eno moloringina ombo Gotenga ungu tukumemu pilipolio nimbo tirimulu wali maina imbo teni ungu te nimbe tirimo kinye pilko ltimele mele kau naa pilko ltingi. Pilkolio akumu Gotenga ungumu ningo tirimele ningolio pilko ltingi. Akumu paimbo teringi. Kano ungumuni eno Kraist ipuki tirimele imbomanga konopumanga kongono teremo. ¹⁴ Ango kame, eno kinye ulu wendo orumu mele kombu Judia Gotenga imbo talape moloringima kinye oi aku tepa wendo orumu. Eno imboma enonga pulu

lemo imbomani mindili nangei ningo teko kenjiringi mele, Judia kombuna Kraist Jisas peya kopu teko moromele imbomanga pulu lemo Juda imbomani oi aku teko kape mindili nangei ningo teko kenjiringi. ¹⁵ Juda imbomani oi Gotenga nimbe munduli unguma imbomando ningo tiringi profet iyema toko kondoko, pele Awili Jisas toko kondoringi imbomani altopa lino kape mindili tiko makororingi. Goteni kanopa penga pimo uluma naa teko, imboma kinye pali opa pule moromele. ¹⁶ Goteni Juda imbo naa moromele imboma lipe taponropa, mindili nonge aulkena wendo ltindipe, molko kondoko kau punge aulkena lipe mondombalo mele naa nemili ningo, lino andopo kano imbo lupema ungu nimbo timolo aulkemu pipi tingei tereleme. Aku terelemele eno ulu pulu keru tereleme mele olando olando tereleme, akumunga ulu pulu keru awini eno kinye kamukumu pepalie Gotenga mumindili koromo waimu eno moromelena wendo orumu.

Poloni Tesalonaika imboma altopo paa kanamboia nimu ungumu

¹⁷ Nalo ango kame, Juda imbomani lino toko makororingi kinye lino eno tiye kolopo tenga purumulu wali paimbo lino eno kinye kopu tepo naa moromolo nalo linonga konopumani eno kinye kopu tepo moromolo konopu lerimulu. Lapalini bakuluma tiye kolko kombu tulena pungo molko enonga bakuluma konopu liko munduko pilko moromele mele linoni aku tepo eno tiye kolopo pumbo alaye kolo kau molopolio, eno konopuni pilipo molopo eno paa kanamilia nimbo omilindo aulke te kororumulu. ¹⁸ Lino eno moromelena omolo nimbo terimulu. Na Pol nanu kape wali awini omboi terula, nalo kuromanga nomi Sataneni molo nimbe lino pipi tirimu. ¹⁹ Linonga Awili Jisas kelepa ombalo wali mele ambele teni lino enge timbelo kinye yunge kumbekerena enge nimbo tono kolopo angilimoloya? Linoni kongono enge nimbo tepo kondorumulu mele ambele melteni lipe ondopili nimbo mepo pumoloya? Eno yunge imboma moromele akumunga lino tono kolomolo.

²⁰ Paimbo, enoni aku teko lino teko tono kondoromelena lino konopu penga peremona moromolo.

3

Poloni Tesalonaika imboma konopu enge tipili nimbe Timotindo pungo nipuwi nimbe lipe mundurumu temanemu

¹ Neya akumunga, lino paa konopu awini lipo mundupo nokopo molorumulu kinye tiye terimumunga ilto ya ulke kombu Atens molambili nimbo panjipo ² iltoni Timoti eno moromelena puwi nimbulu. Timoti yu iltonga angenu, peya kopu tepo Gotenga kongono tendepo Kraistinga ungu pengamu andopo nimbo tirimolo iyemu. Yuni eno enge ningo molko Kraist ipuki tirimele mele tiye naa kolko paa ambolko molangei nipili nimbo yu eno moromelena lipo mundurumbulu. ³ Eno mindili nongo umbuni meremelemele konopu awini naa liko mundengei nimbo aku ulu terimulu. Kraistinga imboma aku teko umbunima munge nimbe Goteni nimu mele eno pimele. ⁴ Lino eno kinye peya molopolio eno lepi lepi topolio nimili, lino Kraistinga imboma paimbo mindili tinge, lino kinye umbuni awini wendo ombalo nimulu kanomu paimbo aku tepa wendo orumuna eno karomele. ⁵ Akumunga eno ambe teko moromelenge nimbo konopu lipo mundupo tiye terimu kala konopu lipo mundundu tiye kolopo nani Timoti eno moromelena lipo munduro. Eno enge ningo pilko moromelenge, molo kolo toli iye kerimuni eno kondi torumu kinye enonga ipuki tiringi mele we aku teko enge ningo pimele, molo aku teko teko moloringi ulumu tiye koloringinje, kongono mindili nombo terimulumu beambo nimunje, pilimboi nimbolio yu lipo munduru.

Timoti kelepa Pol molorumuna yando omba Tesalonaika imboma teko moloringi mele temane topa tirimu kinye pilipolie Pol yu paa konopu tirimu ungumu

⁶ Nalo kinye kau Timoti yando ombalie eno enge ningo pilko konopu mondoko moromele mele temane penga te omba topa timo. Waliwalima lino eno kinye

peya molorumulu mele enoni konopu kimbo tiko pilkolio paa konopu tiko moromele mele nimbe tipe, linoni eno paa kanamiliya nimbo moromolo mele eno aku tekola lino paa kanamiliya ningo moromele mele nimbe timo. ⁷ Akumunga, ango kame, paimbo lino umbuni mepo mindili noromolo nalo eno enge ningo pilko moromele mele temanemu pilipolio konopu penga pepili enge nimbo moromolo. ⁸ Eno Awilimu tiye naa kolko yu enge ningo ambolko moromelena lino konopu penga ltemo kinye molopo kondoromolo. ⁹ Eno lipo manjipolio linonga Gotenga kumbekerena paa tono koromolo. Gote kinye pa tereno nimolo ulumu akumu maindopa. Yuni lino tepa tono tenderemo akumu olandopa. ¹⁰ Ipu leli kape tangoli kape Gote kinye ungu nimbolio lino eno ombo kanamili aulke te akirindepili nimbo paa enge nimbo konge teremolo. Aku wali enonga ipuki tili ulumu ponjimo lemo linoni tepo enge tindimolo.

Poloni Tesalonaika Kraistinga imboma kanombai pumbe Gote konge terimu ungumu

¹¹ Kinye Gote linonga Lapa akumu kinye linonga Awili Jisas kinye eloni lino eno moromelena wamili ningo aulke te akirindengili. ¹² Linoni eno konopu paa pulumu mondoromolo mele Awilimuni enoni aku teko enonga Kraistinga imboma kinye we imboma kinye pali konopu paa olando olando mondangei nipili. ¹³ Linonga Awili Jisas yunge imbo kake telima kinye altopa ombalo walimunga linonga Lapa Gotenga kumbekerena eno imbo kake telima molko eno molko kondoko imbo toya tolima molongge kinye yuni kanopili nimbe Awilimuni neya aku konopu mondoli ulumuni enonga konopuma enge tipili. I paa.

4

Goteni teaio nimo ulu pengama kinye naa teaio nimo ulu kerima kinye akumanga ungumu

¹ Ango kame, oi eno mane tipo Goteni kanopa penga pimo uluma teangei mele oi nimbo tirimulu. Aku teko paimbo teko

moromele. Nalo kinye eno aku uluma paa teliko teliko paio nimbo Awili Jisasinga imbi lepo enonga konopuma paa enge tirimolo. ² Linoni Awili Jisasinga imbina eno nimbo tirimulu ungu manema waye eno pimele kanomu.

³ Goteni eno teangei konopu lepa moromo mele i tepa: Eno konopu kake tepili lino Gotenga imboma kau ningo molko, wapu ulu kerinali teli uluma waye tiye kolaio. ⁴⁻⁵ Gote naa pimele imbomani imbo lupema kanoko peya ulu kerinali tengeindo eio konopu leko wapu ulu kerinali teremele mele aku uluma naa teaio. Eno yu mele mele ambo liko iye pungo aku ulu yakela teli kake teli kau teko molaio. ⁶ Iyema, enonga Kristen angenali tepo naa kenjimili ningo aku ulu pulu kerimu naa teko, enonga angenalinga amboma kinye ulu kerinali teamili ningo kondi naa taio. Linoni oi eno nimbo tipo lepi lepi torumulu mele paa paimbo nimulu. Aku ulu pulu kerima tenge imboma Goteni aku tengemunga mindili nangei nimbe umbuni timbelo oi lepi lepi topo nimulu kanomu. ⁷ Goteni ulu pulu kalero mololi aku tepama teko molangei waio nimbe naa nimu. Aku molo. Nanga imboma kau molko ulu pulu kake telima teko molangei waio nimu. ⁸ Aku tepa nimu kala i ungu manemu naa pilipo lipo temolo ningo umbulu tirimele imbomani imboma umbulu naa tirimele. Mini Kake Telimu eno tirimo Gote kau umbulu tirimele.

Lino enge nimbo ulu pengama tepo molamili

⁹ Goteni eno imbo konopu mondonge mele oi eno mane tirimumunga eno Kraistinga imboma enonga angenupilima konopu mondangei nemili nimbo pipia naa tomolo. ¹⁰ Masedonia provins Kraistinga imboma pali kape enoni aku teko konopu mondoromelela. Nalo ango kame, enoni aku ulumu teremele mele teliko kau paio nimbo enonga konopu enge nipili nimolo.

¹¹ Linoni oi eno mane tipolio taka liko molaio! Eno enongano yu mele mele kau kongono teaio! Eno yu mele mele kimuni kongono tekolio eno enongano nokaio nimulu mele paa aku tepo teamili

ningo enge ningo molaio! ¹² Aku tenge kinye Kraistinga imbo naa molko tawendo molonge imbomani eno aku teko tenge ulu kanokolio kapi ninge. Aku tekolio eno yu mele mele melte molo naa lembalola.

Awilimu ombalomunga ungumu

¹³ Ango kame, koloringina ono teringi imboma kinye ambele ulu wendo ombalo liko manjengei konopu ltemolo. Gote ipuki naa tikolio imbomani altopo ono kombuna makilimolo waimu nokoko naa molko enonga imbo koromelema kondo kolko keru konopu ltemele mele eno aku teko naa molaio. ¹⁴ Lino Kraistinga imbomani Jisas kolopa makilipe koinjo moromo nimbo ipuki tirimolo. Akumunga Goteni Kristen imbo koloringima makinjimbelo kinye Jisasinga engemuni eno yu kinye popo tipe yando mepa ombalo lipo manjirimolo. ¹⁵ Kinye Awilimuni yunu nimu ungu te eno i tepo nimbo tirimolo, Awilimu altopa mainye ombalo kinye lino Kraistinga imbo we koinjo molomoloma oi Jisas ipuki tikolio koloringi imboma tiye kolopo lino kumbe lepo naa pumolo. Aku molo. ¹⁶ Awilimu mulu kombuna tiye kolopa mainye ombai wali Goteni enge nimbe alako topa teamili nimbelo. Yunge ensel kiyendomuni ru nimbelo. Gotenga biukelemuni are nimbelo. Aku tembalo wali Awilimu mulu kombuna mainye ombai ombalo. Ombalo kinye Kraistinga imboma molkolio koromelema oi makilko koinjo molonge. ¹⁷ Kano kinye lino we koinjo molomolo imboma kinye koloringi imboma kinye peya kupena ola limbelo wali, lino Awilimu yu aulkena liengei nimbe lino olando limbelo, lino ola muluna pumbo yu aulkena lipumolo. Aku wali lino Awilimu kinye peya kamukumu kopu tepo molopo kau pumolo. ¹⁸ Ulu akumu wendo ombalo kani Gotenga imboma pali konopu enge nipili molangei ningo i ungu nendo yando ningo tieio.

5

Awilimu ombalo nimbo tumbi tipo molamili

¹⁻² Ango kame, wapu noli imbo te ombalo walimu imbomani naa pilengei

ipu leli mini ltendepa oromo mele Awilimu ombalo walimu aku tepala wendo ombalomu eno paa pimele kanomu. Akumunga, linoni eno kongono wai imunga ena wai imunga i uluma wendo ombalo nimbo naa pipia topo nimbo tirimolo. ³ Imbomani kinye wai pengamu, lino molopo kondoromolo ninge wali ambo te bakulu membai walitikale mindili noromo mele eno bembo timbei ulumu walitikale wendo ombalo. Aku ulumu kowa manda naa punge.

⁴ Nalo angu kame, eno tumbulu tolina naa moromelena wapu iye oromo ulu kanokolio mini lteremele mele aku teko peyalime waimu wendo ombalo wali mini naa ltenge. Molo. ⁵ Eno tangoli pa telina moromele imboma. Lino peya ipu leli tumbulu tolina imboma naa moromolo. ⁶ Aku tepo moromolo kani we imboma uru peremele mele lino aku tepo uru naa peamili. Lino mongo makilipo imbo konopu pepili molamili. ⁷ Lino lipo manjirimolo. Uru peremele imboma ipu leli uru peremele. No enge nili nongo keke lepo toromele imboma ipu leli aku uluma teremele. ⁸ Nalo lino tangoli moromolo imboma moromolo kani imbo konopu pepili molamili. Gote ipuki tili ulumu kinye, imboma konopu mondoli ulumu aku ulu talo wali pakoli kapani telimu pakoromele mele pakamili. Goteni lino altopa omba limbelo ningo nokoko moromele aku ulumu wainye kapani teli mele pakamili. Aku tepolio enge nimbo nokopo angilemili. ⁹ Goteni lino kinye mumindili kolombo aku ungu naa nimbe panjirimu. Linonga Awili Jisas Kraistini lino yu kinye molamili nimbe ulu pulu kerimanga wendo lipili nimbe panjirimu. ¹⁰ Lino koinjo molomolo lemo kape kolomolo lemo kape lino peya kopu tepo molamili nimbe akumunga lino tapombai Jisasini linonga nimbe yu kolumu. ¹¹ Akumunga eno te te ningoni Gotenga imboma konopu toimbo topili ungu pengama kinye teremele mele aku teko ningo tilko andaio.

Goteni Kristen imboma tapombalo wali eno ulu pengama liko tenge

¹² Ango kame, kinye linoni enondo i tepo nimolo, eno nokoromele iyema, Awilimuni yunge imbo talapemu nokangei nimbe kanopa ltimu iyemani enonga uluma ningo amenge tendeko ungu ningo tiko taporomele. Aku iyemanga ungumu pilko ipuki tiko tiengei tieio. ¹³ Enoni aku ulu teremelemunga eno pilko konopu tiko konopu mondoko eno konopu tendekuna pupili molaio. ¹⁴ Ango kame, linoni eno konopu makinjipo i tepo nimbo tirimolo: Kongono naa teko tiye tiye koltomele imboma ningo amenge teaio. Pipili koromele imboma ningo konopu toimbo tondaio. Mune naa mondoli omeame nimelema ningo tumbirumbi tieio. Uluma toya toko naa teremele wali enoni imbo wayema kinye mumindili welea naa kolaio. ¹⁵ Imbo mareni eno teko kenjinge kinye aku uluma pundu toko nendo teko naa kenjeio. Waliwalima Gotenga imboma kinye we imboma kinye kondo kolko ulu pengama kau enge ningo teko molaio.

¹⁶ Waliwalima tono kolaio. ¹⁷ Waliwalima Gote kinye konge teaio. ¹⁸ Te uluma eno kinye wendo omo lemo Gotendo paa tereno ningo molangei. Eno Kraist Jisas kinye kopu teko imbo moromelemanu aku ulu teko molangei Goteni konopu mondoromo.

¹⁹ Mini Kakemuni eno makinjipe ulu te teaio nimbelo wali enoni yu naa pipi tieio.

²⁰ Gotenga ungu nimbe mundulima imboma ningo tirimele profet imboma keru konopu naa leaio. ²¹ Uluma pali moke teko kanokolio, pengama kau ambolko, ²² ulu kerima pali eno tiri teaio.

²³ Gote, imboma taka liko molko konopu u nipili ulu pulumu pepili tirimo Gote yunu, yuni enonga mini kangima pali nanga kau kani kake tepa liepili nipili. Awili Jisas Kraist altopa ombalo kinye enonga konopumu kape minimu kape kangimu kape pali nokoromomuni eno ulu alowa naa teli imboma molangei nipili.

²⁴ Nanga imboma molangei waio nimbe Goteni yunge tembo unguma pali tepa kau teremomunga aku uluma pali eno kinye wendo ombalo.

²⁵ Ango kame, Goteni lino lipe tapon-dopili ningo enoni linonga konge tendaio.

²⁶ Lino Kraistinga imboma teremolo mele angenupili kanokolio linonga angenupili ningo ki lieio. ²⁷ Nani Awilimunga imbi lepo eno paa enge nimbo nio i pipia topo tiromu Gotenga imboma pali pilengei kambu toko ningo tieio.

²⁸ Awili Jisas Kraistini eno kinye konopu noipe eno kinye molopili.

Poloni Tesalonaika Imboma Pipia Talo Tipe Topa Tirimu Ungumu 2 Tesalonaika I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Tesalonaika moloringi imbomareni Polonga ungu pilko tundukolio Jisas welea yando ombalo konopu lekolio kongono tiye koloringi. Jisas yando ombalo ulu nimbe tipelie Poloni eno nimbe amenge tepa ungu mane tirimu.

Goteni nu Jisas yando ombalo ungu pilko naa tundukolio mini naa lteko uluma toya toko teani nipili.

Awilimunga waimu altopa wendo ombalo ungumu

¹ Pol kinye Sailas kinye Timoti kinye linoni eno Kraistinga lapu Tesalonaika moromelema i pipiamu topo tirimolo. Eno linonga Lapa Gote kinye Awili Jisasi Kraist kinye kopu teko moromele.

² Linonga Lapa Gote kinye Awili Jisasi Kraist kinye eloni eno kinye konopu noiko konopu ame tondangili molangei.

Kraistinga Tesalonaika imboma kinye umbunima wendo orumu wali enge ningo moloringi ungumu

³ Ango kame, eno Kraistinga ungumu ipuki tirimele mele olando olando enge ningo pilko, eno te te ningoni imbo lupema konopu mondoko teko kau moromele akumunga eno konopu lepolio waliwalima Gote kinye paa tereno nimolo. Aku ulu pengamu paa teamili. ⁴ Enoni aku ulu teremelemunga Gotenga imbo moromele kombu lupe lupemanga andopo, enonga imbi kapi nimbo, imbomani eno umbuni tirimele kinye eno mindili noromele nalo enge ningo ambolko Kraist ipuki tirimele mele tiye naa kolko, kinye kape ipuki tiko moromele mele konopu tipo temane topo tirimolo.

Goteni Yunge ulu tumbi nilimuni lino imboma tumbi tipe moke teremo ungumu

⁵ Eno teko moromele mele kanopolio, Goteni imboma tumbi tipe moke teremo ltemo nimbo karomolo. Eno ulu aku tepama wendo oromo akumunga Gote iye nomi king molopa nokoromo kombuna manda tukundo molangei nimbelo. Aku kombuna pungei mindili aku teko noromele. ⁶ Imbomani ulu teremelema Goteni toya topa pundu toromo, akumunga eno mindili tirimele imboma yuni mindili nangei nimbe, ⁷ eno mindili noromele imboma kinye lino kinye peya konopu wango tiko molangei nimbelo. Awili Jisasi yunge ensel enge nilima kinye mulu kombumu tiye kolopa tipe awili kinye tukuruku omba mona angilimbelo wali i ulumu wendo ombalo. ⁸ Yu aku tepa ombalie Gote naa pilko liko tui tiko, Awili Jisasinga ungu pengamu pilko we konopu leko teremele imboma aku teremelemunga mindili nangei nimbe timbelo. ⁹ Teko kenjirimelemunga mindili nonge mele i tepa: Goteni Awilimu molombalona pungo naa molko, yunge pa enge nili tepa telimunga ongo naa molko, paa anjo pangei nimbe makoropa wendo mundumbelo, aku teko molko kenjiko kau punge. ¹⁰ Nalo Goteni aku wai panjirimuna Yu kapi ningo ipuki tirimele imbomani yunge imbi liko ola mundengei nimbe Awilimuni yando ombalo. Linoni eno ungu nimbo tirimuluma ipuki tiringimunga yu ombalo kinye eno kape peya tonu kolko yu kapi ningela.

Pol kame iyemani Kraistinga Tesalonaika imboma enge ningo molangei ningo Gote konge tenderingi

¹¹ Aku uluma wendo ombalo konopu lepolio Goteni eno nanga imboma molko uluma teangei waio nimu mele eno aku uluma manda teangei engema tipili nimbo konge teremolo. Yunge engemuni eno ulu pengama teamili nimele uluma paimbo teangei nimbe lipe tapondopa, eno Yu ipuki tikolio kongono teremele kongonoma penga lepili, teko kondangei nipili nimbo yu kinye konge teremolo.

¹² Aku ulu tengemunga linonga Awili Jisasinga imbi kapi neio. Yuni kape enonga imbi kapi nimbelo. Linonga Gote kinye

Awili Jisasi Kraist taloni eno kinye konopu noingelemuni aku uluma paa wendo opili.

2

Iye teni ungu manema topa tangondopa paa tepa kenjipe wendo ombalo ungumu

¹ Ango kame, linonga Awili Jisasi Kraist altopa yando ombalo lino lipe nombeya tembalo. Aku ulu talo wendo ombalomunga lino ungu te nimili teremolomu wamongo komu tendaio. ² Imbomareni kolo tokolio Gotenga ungu nimbe munduli pilendumu nimbo tiembo ningo ninge lemo, molo Poloni ungu te nimbe mundumomu nembo ningo ninge lemo, molo pipia toko tikolio na Poloni i pipiamu topa timo ningo ninge lemo, aku teko kolo toko Awilimunga Waimu oi wendo omo ningo ninge kani eno konopu awini liko munduko mini naa lteaio nimbo enge nimbo nimbo tirimolo. ³ Nalo imbo teni aku tepa kolo topa kondi tombalo ningo ungu nimbeloma naa pilko, nio ungumu pilengei nimbe ulu mare tembalo wali ipuki naa tieio. Aku Waimu oi we wendo naa ombalo. Oi imbo awinini Gote kinye eno none teko Yunge ungumu paa naa pilimolo ningo umbulu tiko we mele none tendenge walimu oi wendo ombalo. Aku tenge walimunga iye teni ungu manema topa tangondopa paa tepa kenjimbelo iyemu, yu tipe kombuna pumbelo iyemu mona wendo ombalo. ⁴ Aku iyemuni we imboma linonga pulu iyema ningo popo toko kapi ninge pulu iyema mainye pupili nimbe, na aku pulu iyemanga kolo wangopo molopo nanga imbi kau liko ola munduko na kau kapi nengei nimbelo. Linonga Gote moromo kiripina kape pumbe molopa na kau Gote nimbelo.

⁵ Kinye i nio mele oi na eno kinye molopolio nimbo tindu kano unguma komu tindiko naa pimeleya? ⁶ Nalo aku iyemu i teli oi wendo ombalo aulkemu melteni pipi tirimo, aku melemu eno pimele. Goteni aku iyemu wendo opili nimbelo wali wendo ombalo. ⁷ Ungu manema topa tangondopa paa tepa kenjili iyemuni kinye uluma kiyengo nimbe tepa moromo. I teli oi wendo omba mona naa molopili nimbe aulkemu pipi tirimo

iyemu Goteni wendo pupili nimbelo. Yu wendo pumbelo wali paa tepa kenjilimu wendo omba mona molombalo. ⁸ Aku wali ungu manema topa tangondopa paa tepa kenjimbelo iyemu mona angilimbelo. Mona angilimbelo kinye Awili Jisasi yunge kere popomuni yu topa kondopa, yu enge pa telimu kinye ombalie yunge pa telimuni aku iyemu kamukumu tepa beambo timbelo. ⁹ Ungu manema topa tangondopa paa tepa kenjimbelo iye kanomu kuromanga nomi Satanenga engemu kinye ombalie, kolo toli ulu enge nilima tepa, imboma kanokolio mini lteangei lupe lupe ulu enge nilima tembalo. ¹⁰ Kombu kerina pungo molko kenjingei imbomani paimbo ningo pilengei iye kerimuni ulu kolo topa kondi tombalo ulu kerilupe lupema tepa ungu kerilupe lupema nimbelo. Ungu tukumemu konopu mondonge lemo Awilimuni aku imboma tepa lipe tukundo limbelo nalo Yunge ungu tukumemu konopu naa mondokoliomunga kombu kerina pungo molko kenjinge. ¹¹ Akumunga Goteni kano imbomani kolo toli ungumu paimbo ungumu nengei nimbe enonga konopu beambo tirimo. ¹² Aku teremomunga imbo ungu tukumemu ipuki naa tiko ulu pulu kerima kau tono kolko teremele imboma kot walimu wendo ombalo kinye Goteni kot pilipe eno moke tepa pundu topa eno teko kenjiringimunga molko kenjengei nimbelo.

Poloni Goteni eno tepa limbei kanopa ltimu nimu

¹³ Nalo Awilimuni konopu mondoromo angokame, Goteni eno oi kumbe lepa kanopa lipe eno tepo liemboi kani Mini Kakemunga enge nilimuni eno nanga imbo kake telima molko, ungu tukume ipuki tiengei nimu akumunga pilipo molopolio linoni waliwalima Gote kinye paa tereno nimbo moromolo. ¹⁴ Imboma linonga Awili Jisasi Kraistinga pa enge nilimu kinye yunge engemu kinye tendekuna kopu teko molonge kinye, eno kinye peya tendekuna kopu teko molangei kani nimbe linoni eno ungu tukume nimbo tirimulumuni Goteni eno aku teko molangei waio nimu. ¹⁵ Linonga angokame, aku

terimu kani enge ningo angilko, linoni eno kinye molopolio Gotenga unguma nimbo tipo, altopa pipia topo tipo, aku tepo mane tirimulu ungu tukume akuma tiye naa kolko wamongo lombileio.

¹⁶ Linonga Lapa Gote, lino konopu mondorumu iyemuni lino kondo kolopalie konopu enge tipe pora naa nimbelo ulumu kinye, Goteni lino kinye ulu pengama tembalo nimbo enge nimbo ipuki tipo nokopo moromolo ulumu tirimo iyemu kinye, linonga Awili Jisasi Kraist yu kinye eloni ¹⁷ eno konopu enge nipili toimbo toko enge ningo molkolio waliwalima ulu pengama kau teko ungu pengama kau ningo molonge engemu tiengili.

3

Enoni Goteni lino lipe tapondopili ningo konge tendaio

¹ Manda, ango kame, kinye ungu te kamukumu nemboi, Gote kinye ungu ningo linonga konge tendekolio i teko neio, eno Awilimunga ungumu nimbo tirimulu kinye pilkolio ungu pengamu, Yuni paimbo linonga nimbe aku tenderimu ningo pilko ltingi mele aku teko anjo anjo imboma i ungumu pilengei aulkemu nondopa wendo opili. Ungumu pilkolio enoni teringi mele aku ulu kala teangei ningo konge tendaio. ² Eno piltimele, imbomani pali Awilimunga ungu akumu paimbo ningo ipuki naa tirimele. Akumunga iye kerimani ulu kerima kau teko, teko kenjiko moromele iyema lino ulu te naa teko umbuni te naa tiengei kani Goteni lipe tapondopili ningo konge tendaio.

³ Nalo Awilimuni ulu tukumemu teremo kani lino yu manda ipuki tirimolo. Kuro kerimanga nomi Sataneni eno kinye ulu te naa tepili nimbe eno enge tipe nokombalo.

⁴ Linonga Awilimuni eno enge tirimo lipo manjipolio, linoni eno teaio nimulu mele kinye teko kondoko moromele, altoko kape aku ulu kau teko molonge konopu ltemolo. ⁵ Goteni imboma konopu mondoromo mele kinye, enoni imboma konopu mondonge mele kinye, Kraistini umbuni membai enge nimbe angimo mele eno aku teko manda manjiko teko molonge

mele kinye, Awilimuni mane tipe enonga konopu tepa tumbi tipili.

Imboma we naa molko kongono teko molangei nimu ungumu

⁶ Ango kame, Awili Jisasi Kraistinga imbi lepo eno enge nimbo nimili, enonga angenu teni kongono naa tembo nimbe tiye kolopa, eno mane tirimulu mele aku tepa naa teremo imbomu peya tendekuna kopu teko paa naa molko eno yokeya tendaio! ⁷ Eno pilkolio, lino teremolo mele eno aku teko manda manjiko teaio ningo pimele. Oi eno kinye peya molorumulu wali lino we naa molorumulu. ⁸ Imbo mareni lino langi tiringi wali we naa norumulu. Topo topo lipolio norumulu. Eno kinye peya molorumulu wali eno kinye peya moromolomunga eno umbuni te naa tepili nimbo ipu leli kape tangoli kape lino enge nimbo kongono temili akumunga lino paa mindili nombo molorumulu. ⁹ Linoni eno lipo tapondoromolo kani lino pundu toko melte tie nilimalanje manda nilimala. Nalo ulu pengamu lombilengei nimbolio kere we naa ltimulu. ¹⁰ Eno liko manjirimele. Lino eno kinye molopolio wali i tepa nimulu, imbo te kongono naa temo lemo aku yu langi we naa lipe nopili!

¹¹ Nalo lino pimolo wali enonga imbomare kongono naa teko we kau moromele. Imbo lupemanga teremele uluma ulu enongano molo nalo we nilko nilko andoromele. ¹² Awili Jisasi Kraistinga imbi lepolio kano imboma teangei mele i tepo enge nimbo nimolo. Eno taka liko molko kondoko, enonga langi nongeima eno enongano kongono tekolio langi liko naio nimolo. ¹³ Nalo ango kame, eno ulu pengama tengei tiye naa kolaio!

¹⁴ I pipia topo tirimolomunga tukundo ungu mane tirimoloma imbo teni pilipe tenge naa timo lemo enoni kanokolio yu aku tepa teremomunga pipili kolopa lipe manjipili ningo yu kinye yokeya tendaio. ¹⁵ Nalo enoni aku imbomu linonga opa pule imbomu konopu leangei nimbo naa nimolo, molo. Yu linonga angenu kani yu tepa kenjimo mele undupe kanopili ningo amenge teaio.

Poloni pipia topa pora timbei nimu ungumu

¹⁶ Awilimu, ame toli ulumunga Gote, yuni ulu lupe lupema wendo ombalo kinye eno konopu ame topili molangei nipili. Awilimu eno kinye pali kopu tepa molopili.

¹⁷ Nani pipia topo tiromanga imbomani i pipiamu paa paimbo Pol yunu tomo ltemo ningo kanangei nimbo eno molko kondaio ungumu i tepo toro mele toro.

¹⁸ Linonga Awili Jisasi Kraistini eno kinye konopu noiye molopili.

**Poloni Iye Timoti Pipia
Kumbe Lepa Topa Tirimu
Ungumu
1 Timoti
I Ungu Torumumunga
Ungu Pulu Mare**

Poloni Kraistinga imbo Efesus kombuna moloringima Timoti tapu tepa nokopili nimbe yu purumu. Anjo molopalie Timoti Kraistinga imboma tapu tepa nokopa kondombalo mele mane tipelie i pipiamu topa mundurumu.

Goteni enonga tapu iyema toya toko molangei nimbe enge tipili.

**Poloni Timotindo Nunge Ulu
Tenioma Kinye Kraistinga
Imbomani Ulu Tengema
Kinye Wamongo Nokoko
Kondowi Nimu Ungu Mare**

Poloni i pipiamu tombaindo oi pulu polopa torumu ungumu

¹ Na Pol, Jisasi Kraistini nanga kongonomu tendepuwi nimbe lipe mundurumu iyemu. Lino Tepa Lipe Mindili Nolemala Aulkena Wendo Ltimu Gote kinye lino paa tepa kondombalo nimbo konopu tipo nokopo moromolo iye Kraist Jisasi kinye na kanoko liko i kongonomu tendepuwi ningilina aku tepo andopo nimbo tiro iyemuni ² nu Kraistinga iyemu molko kondani nimbo nani nu nokoro, nu kinye ilto Kraistinga iye talo morombolomunga nu nanga kandi malo Timoti i pipiamu topo tiro. Lapa Gote kinye linonga Awili Kraist Jisasi taloni nu kinye konopu noiko teko kondoko, nuni wali te ulu mare teko kenjinio kinye nu kondo kolko mindili nani naa ningo, nu konopu ame topili taka liko molani nengili.

Ungu kolo tolima mane tirimele imbomani nimele unguma naa pilipo umbulu timolo ungumu

³ Nani kombu Masedonia provins pumbaindo nu enge nimbo walipo pilipolio

kombu awili Efesus molani niu kano mele kinye nu akuna we molani nio. Iye marenii akuna kolo toko ungu lupema mane tiko moromele kani akuna we molko kano iyemando aku ulu naa teaio niwi nimbo nu walipo pilto. ⁴ Aku iyemani Juda imbomanga kangema toko anda kolepalemanga imbima tule teko toko kau moromele ungumani enonga konopuma topa beambo tipe, ungumanga pulumu pilingeindo we opa karaye kau tenge aulkemu akirindipe, Gotenga ungu paimboma pilinge aulkemu pipi tirimo kani enondo aku ulu naa teaio niwi. Kano iyemani mane tirimele ungumani Gote pimolo aulkemu naa akirindirimo. Gotenga ungumu kinye, yuni lino kinye tembo nimbe, nimbe panjirimu uluma kinye, Kraist Jisasi molopa linonga nimbe tenderimu mele akumu paimbo nimbo enge nimbo pimolo ulumuni kau aku taloni kau pimolo aulkemu akirindirimo. ⁵ Kano iyemani ningo kenjiko imboma teko embambo tirimele iyemando aku teko naa teaio niwi nio mele Kraistinga imboma nendo yando enongano konopu mondoko molangei nimbo kano iyemando aku teko niwi nio. Paimbo ningo enge ningo pimele ulumu paa paimbo teremele ulumu kinye, konopu kake teli ulumu kinye, konopuni pilkolio Goteni kanopa kerii karomo ulu kerii te konopuna naa peremo lepamo ningo pileli ulumu kinye, aku tepa konopu penga peremo imboma andi yando enongano konopu mondoli ulumundo nio. ⁶ Imbo mare aku tepa konopu pengama naa pepili molko aku ulu pengama tiye kolkolio we unguma kau ningo keke lepo toromele. ⁷ Mosesini Gotenga ungu manema pilipelie yando nimbe tirimu ungu manemanga mane tilima molamili nimele nalo ungu manemanga puluma naa pilko, enge ningo mane tingeindo nimele ungumanga puluma eno enongano wamongo naa pimele.

⁸ Lino pimolo, Mosesini ungu mane tiri-muma tumbi tipo pilipo, aku ungu manemanga ungu pulumu wambo pilipolio ulu akuma temolo kinye aku ungu manema paa penga nimbo pimolo. ⁹⁻¹⁰ Kano ungu manemani kongono wamba tepa teremo

mele kanopolio kano ungu manema penga nimbo pimolomunga ungu pulumu i tepa: Goteni ungu manema timbeindo tumbi tiko moromele imboma pilko teangei nimbe naa tirimu. Ungu manema toko tangondoko kalambo naa nimele imboma kinye, Gotenga unguma liko umbulu tiko ulu pulu kerima teremele imboma kinye, Gotenga unguma naa pilko ulu kake telima pilipo teamili naa nimele imboma kinye, imbomani enonga anupili lapali toko kondoromele imboma kinye, imbo lupema toko kondoromele imboma kinye, wapu ulu kerinale teremele kango imboma kinye imbo yuma kinye, kombu awili Sodom imbomani iyema enongano ulu kerinali teko amboma enongano ulu kerinale teringi mele teremele imboma kinye, maket tepo kou liemili ningo imboma wapu ltimele imboma kinye, kolo toromele imboma kinye, kotena pungo paimbo nimolo ningo panjikolio kolo toromele imboma kinye, Gotenga unguma pilipo Kraistinga imboma teko molangei nimbo mane tirimolo ungu lupema peya topa tangondambaindo ulu kerima teremele imboma pali kinye, Mosesini tirimu ungu manemani aku ulu teko kenjiko moromele imboma pali nokopili nimbe Goteni aku ungu manema pepili nimbe, nimbe panjirimu. ¹¹ Gotenga unguma mane tirimolo ungu paimbo akuma Goteni na kanopa lipe andoko ningo tiwi nimu unguma kinye tendeku tipe. Aku ungumu paa penga olandopamu, imbi paa peremo Gotenga ungumu.

Poloni Goteni yu kondo kolorumungu paa tereno nimu ungumu

¹² Jisasi Kraist linonga Awilimuni i kongono tenderomunga engemu tipelie na kanopa penga pilipe nanga kongonomu tiye naa kolopa manda tepa kondombalo nimbe pilipelie i kongono tenderomu na tirimumunga yundo paa tereno nio. ¹³ Paimbo oi yunge imbimu lipo ungu taka tondopo, yunge imboma kinye opa pule topo mindili tipo topo kondombalo teru nalo yu paimbo Gotenga Malo molopa Goteni lino nokopili nimbe maina lipe mundurumu iye Kraist molorumu mele

pilipo tundupolio, Yunge temanemu toringi pilipolio kolo toromele nimbo enge nimbo pileru mele akumu tepo alowa terumunga yuni kanopalie na kondo kolopa mindili nopili naa nimu. ¹⁴ Nalo na Kraist Jisasi kinye peya tapu topo molorumbulu kala linonga Awilimuni na paa we kondo kolopalie, Yu paimbo nimbo enge nimbo pileli ulumu kinye imboma konopu mondoli ulumu kinye kano uluma Awilimuni na olandopa tirimu.

¹⁵ Lino ulu pulu keru terimulu imboma lipe tapondopa, mindili nolemala aulkena wendo lipe yu kinye peya molopo kondomolo aulkena lipo mondambo nimbe Goteni maina lipe mundurumu iye nomi Kraist Jisasi maina mainye orumu. Aku ungumu paa paimbo ungumu. Imbomani konopu talo naa pepili paimbo aku ulu terimu ningo paa enge ningo pilko ipuki tiengei. Aku temolo kinye paa ku naa pemolo. Ulu pulu keru teremele imbomanga na ulu pulu keru awini terumunga na iye kiyendomu, ¹⁶ nalo Kraist Jisasi imboma konopu topele tangei nimbo taka lipo nokopo ame topili moro. Nani paimbo manda lipe tapondombalo ningo pilinge imboma paimbo kondo kolopo lipo tapondopo, koinjo molko kondoko kau punge ulu pulumu timbo ningo kanangei nimbelie na ulu pulu keru olandopa teru iyemu oi kondo kolopa tepo kenjirimunga mindili naa namboi nimbelie lipe tapondorumu. ¹⁷ Waliwalima molopa kau puli iye nomi kingimu molopa, kolopa naa kolombalo iyemu molopa, imbo teni naa karomo iyemu molopa, yu tendekumu kau paimbo Gote molopa, aku tepa moromo Gote yu kau imbi ola molopa enge pepa, enge nimbe pa tepa, aku tepa molopa kau pupili! Aku tepa kau nemili! I paa.

Poloni Timotindo ulu kerima kamukumu mainye pupili ningo enge ningo kongono tewi nimu ungumu

¹⁸⁻¹⁹ Nanga malo Timoti, Gotenga ungu nimbe mundulima Kraistinga iye mareni nu molonio mele oi ningo tiringi mele pilipolio nu paa aku teko teani nimbo, nimbo tiro. Imboma teko kenjiko molangei nimele melema mainye pumbe,

Gotenga kongono tepo moromu enge pepili kani enge nimbo opa paa teambo ningolio nu tenio mele oi ningo tiringi ungu akuma pilko liko teani. Kraist Jisasi paimbo ningo enge ningo pino mele tiye naa kolko, waliwalima konopuni pilkolio Goteni kanopa keru pimo ulu keru te nanga konopuna naa peremo. Kongono teroma tepo kondoro lepamo ningo pilko molani! Aku ulu talo ambolkolio opa enge nimbo teambo ningo nu tenio mele oi ningo tiringi ungu akuma paa pilko liko teko molani. Imbo mareni kano ulu talo naa tembo kinye ulure molo ningimunga, nona andoli sip te nona kou teni topa bulturumo kinye paa keru lemo mele kano imboma aku teko mele ipuki teringi ulumu paa kamukumu keru lierimu. ²⁰ Aku teringi imbomanga iye Himeneus kinye Aleksander kinye elo aku teko teringili kinye kuromanga nomi Satan mindili lipe tipili mindili nangili niu. Aku teko molko kenjikolio Gote ungu taka tondoko yunge imbimu teko naa kenjingele mele pilengili nimbo aku ulu teru.

2

Kraistinga imboma maku toko molko Gote popo toko kapi ningo Yunge imbi liko ola mundundunge mele ungu mane te

¹ Manda, nani eno teangei nimbo ulumanga oi kumbe lepo enge nimbo teangei nimbo niomu i tepa, Imbomanga pali Gotendo unguma nindiko, konge tendeko, eno taponopili nindiko, paa tereno ningo nengei. ² Eno nokoromele iye nomi kingima kinye gavman imboma kinye akumanga Gote konge tendangei. Gote kanopa penga pimo uluma tepo molopo konopu kake tepili molopolio lino waye taka lipo molamili ningolio aku ulu teangei. ³ Aku uluma penga litemo. Lino Tepa Lili Gote aku uluma kanopa penga pimo. ⁴ Gote yuni imboma pali mindili nolemala aulkena wendo ongo na kinye peya molko kondonge aulkena pungo, ungu tukumemu pilko ambolonge lemo paa konopu lepa moromo. ⁵ Akumunga ungu pulumu i tepa, Gote tendekumu kau moromo; iye tendekumu kau Gote kinye lino maina imboma kinye linonga

tuku tingina moromo, aku iyemu yu Kraist Jisasi. ⁶ Goteni wai panjirimu wali Kraistini yu imbomanga pali kolo wangopa kolumu ulumuni imboma kot kamukumu pame tepa kololi ulumunga wendo ltimu. Aku ulu terimumuni Goteni imboma waye tepa limbei teremona lipo manjirimolo. ⁷ Kraistini nanga ungumu pungo ningo tindiko, nanga kongonomu tendepuwi nimbe na lipe mundurumu akumunga pulumu Gote kinye imboma kinye popo tiko molonge aulkemu akirindimbeindo kolumu kanomu. Kolo naa toro. Paimbo nio. Juda imbo naa moromele imbo lupema paimbo ningo enge ningo pilinge ulu paimbomu eno mane tiemboi nimbe na lipe mundurumu.

⁸ Aku kani kombu lupe lupemanga pali Kraistinga imbomani Gote popo toko kapi ningeindo maku toko molonge kinye linonga kangi konopuma pali Gotenga ningo konopu kake tepili molonge imboma Gote kinye ungu nemili ningolio, mumindili kolko opa karaye tenge ulu te naa pepili ki ola munduko Gote kinye ungu nengei.

Ambomani ulu pengama teko molko kondangei nimbe ungu mane tirimu

⁹ Ambomanga ungu te i nio. Iyemani lino kanoko eio konopu leangei ningo wale pakoli pengama naa pakangei. Au nombe nombe naa tondaio. Enonga pinyendima au tiko, kou goloni teli melema kinye kulumbu penga kou mone olandopa purumoma kinye, akumani enonga kangima au tiko wale pakoli kou olando pulima pakoko, naa teangei. Enonga mandana pakoromele mele aku teko pakangei. ¹⁰ Imbomani lino kanoko penga kanangei ningolio ulu tumbi nilima kau teangei. Aku uluma Gotenga amboma moromolo ningo yunge ungumu pilko moromele amboma au tinge mele pengama.

¹¹ Kraistinga imbo maku toko molongena amboma taka liko molko unguma naa ningo, Gotenga unguma wamongo pilko, unguma pilko liko molangei. ¹² Ambomani iyema naa nokoko, Gotenga unguma mane naa tiengei nio. Ungu naa

ningo taka liko molko pilengei. ¹³⁻¹⁴ Goteni iye Adam oi kumbe lepa tepa, altopa ambo Ipu terimu. Pele kuromanga nomi Sataneni kolo topa kondi torumu unguma Adameni paimbo nimo nimbe kumbe lepa pilipe naa ltimu. Ambomuni kolo toromo ungumu paimbo nimo nimbelie Goteni nimu ungumu topa tangondopa ulu pulu kerimu terimu. Akumunga amboma aku teko taka liko molangei. ¹⁵ Aku paimbo nalo amboma Kraist Jisasi molopa tenderemo mele paimbo ningo enge ningo pimele mele tiye naa kolko waliwalima enge ningo pilko kau molko, waliwalima imboma konopu mondoko, lino Gotenga amboma molamili ningo yuni ulu kake telima nimbe karomo uluma teko, enonga imbima teko mainye munduko taka liko molkolio, bakulu menge kinye Goteni eno molko kondangei nimbe lipe tapondombalo.

3

Kraistinga imbo talapemanga nokoli iyema teko molonge ungumu

¹ I ungu tukume nimboi. Iye teni Kraistinga imbo talapemu nokamboi konopu lemo lemo kongono tukumemu konopu mondoromo. ² Akumunga Kraistinga imbomanga nokoli iyemu molombalo iyemu yu iye paa tumbi nili iye te molopa, imbomani kanoko keru pilinge ulu te yu kinye naa peli iyemu molopili. Nokoli iye molombalo iyemu yu ambo tendekumunga iyemu molopili. Yu molopa kondopa, ulu pengama kau konopu kimbo tipe, konopu lepa kondombalo imbomani yu kanoko penga pilko yunge unguma liko awili tinge ulu pengama kau tepa, yunge ulkena onge imboma tukundo wangei nimbe nokopa kondopa, Gotenga unguma imboma paa pilengei nimbe tumbi tipe mane timbelo ulumu lipe manjipe, aku tepa iyemu molopili. ³ No nomba keke lepo naa topa, imboma kinye mumindili welea naa kolopa opa naa tepa, imboma kinye taka lipe molopa, kou mone olandopa konopu naa mondopili. ⁴ Yunge ambomu kinye bakuluma nokopa kondopa, yunge bakuluma yunge unguma

taka liko pilko liko tenge tiko teangei mele mane tipili. ⁵ Iye teni yunge ambomu kinye bakuluma manda naa nokopa kondomo lemo Gotenga imbo talapemu nokombalo kongonomu manda naa tembalo. ⁶ Kraistinga imbo talapemu kokele tukundo ombalomuni yu iye pengamu konopu lepalie yu none tembalo aku wali Goteni oi Satan kot tendepa mainye mundurumu mele iye akumu aku tepa kot tendembalo kani kokele tukundo ombalo iye nokoli kongono manda naa tembalo. ⁷ Kraistinga imbo talape tawendo moromele imbomani iye te kanoko imbi keru tirimelemuni nokoli kongono temo lemo Sataneni ungu keru nindirimelemuni aku iyemu melu mele lepa poimbelo. Akumunga nokoli iye molombalo iyemu tawendo molonge imbomani yu kanoko penga pilko yu iye toya tolimu ninge iyemu aku Kraistinga imbo talape nokoli iyemu molopili.

Kraistinga talapemanga tapu iyema teko molonge ungumu

⁸ Kraistinga imbo talapemunga tapu iye molongema eno kape i teko mele molko kondangei. Imbomani eno kanoko penga pilko enonga unguma liko awili tiko, eno linonga tapu iyema molonge lemo paa ninge uluma tekolio kongono tengeindo wamongo pilko taka liko tenge iyema molko; konopuna ungu lupe liko manjiko kerena ungu lupe ningo aku ulu naa teko, imbo marendo ungu lupe ningo marendo alowa teko ungu lupe ningo naa teko; no enge nili awini nongo keke lepo naa toko, Kraistinga imbomanga kongono tendepolio kou mone awini limbo konopu lengei iyema naa molangei. ⁹ Aku iyema lino Jisasi Kraistini linonga nimbe tenderimu lipe tapondoromo mele paimbo nimbo enge nimbo pimolo imboma Goteni ungu lopeke terimuma nimbe para tirimu ungu paimboma paa ambolonge iyema molangei. Enoni ungu paimboma ambolongeindo konopuni pilkolio Goteni kanopa keru pimo ulu te konopuna naa peremo, kongono teroma tepo kondoro lepamo ningo pilkolio, ungu paimboma ambolangei. ¹⁰ Tenge uluma oi manda

manjiko kanokolio, eno molko kondoko, imbomani kanoko keru pilinge ulu te eno kinye naa pepili molonge lemo Kraistinga imbo talapemunga tapu iyema manda molonge.

¹¹ Enonga amboma kape, imbomani kanoko keru pilinge uluma naa teko, uluma tenge mele wamongo teko pilko taka liko teko molonge amboma molko, imbo tenga ungu umbulkondo naa nindikio, molko kondoko, enonga kongonoma toya toko pilko teko kondonge amboma molangei.

¹² Kraistinga imbo talapemunga tapu tembalo iyemu yu ambo tendekumunga iyemu kau molopili. Yunge ambo bakuluma nokopa kondopa, yunge bakulumani yunge unguma wamongo pilko liko, liko awili tiko molonge mele mane tipe kondopili. ¹³ Kraistinga imbo talapemunga tapu teko kondonge iyema imbomani liko awili tiko enonga imbima kapi nimele kape, Kraist Jisasi paimbo ningo pimele mele olandopa enge ningo pilkolio, aku teko enge ningo pimele mele pipili naa kolko imboma tumbi tiko ningo tinge.

Poloni Timoti i pipiamu topa tirimunga ungu pulumu

¹⁴ Nu kanambo nimbo nu moronona nondopo paa wambo konopu lepolio nalo i pipiamu oi nu timboindo toro. ¹⁵ Nalo ulu teni na pipi timbelo kinye manda nondopo naa ombonje kani nimbolio Gotenga imbo moromelema teko molonge mele pileni nimbo i pipiamu oi topo tiro. Aku imboma koinjo molopa kau puli Gotenga imbo talapemu. Aku talapemu ungu paimbomu lipe tapondopa enge nimbe pepili nimo talapemu. Ungu tukume akumu ulkemu mele, Gotenga imbo talape akumu ungu tukumemunga ulke timumuni angimo aku tepa enge tirimo.

Gotenga ungu pulumu aku ulu paa olandopa

¹⁶ Oi Gotenga ungu te yuni mane tirimu ungu lopeke terimumu kinye mona nimbe para tirimu aku ungumuni lino Gotenga imboma molopo yuni kanopa penga pimo uluma temolo mele lipe ondoromo aku ungumunga ulu pulumu paa enge nilimu, imbomani aku ungumunga pulumu

manda teko mainye naa mundunge. Aku ungu pulumu i tepa,

Yu maina iye te omba mona molorumuna imbomani kanoringi. Yu ulu pengama tepa molopa kondorumu mele Mini Kake Telimuni lipe ondorumu.

Mulu kombuna enselemanu yu kanoringi. Yunge temanemu mai kombuna pali yunge imbomani toko tilko andoringi.

Imboma kano temanemu pilkolio paimbo ningo enge ningo pileringi.

Goteni yu mulu kombuna olando lipe, yu oi iye enge nilimu molorumu kombu enge nili pa telina mepa pumbe mondorumu.

4

Imbo marenu kolo toko nimele ungumani imbomanga konopuma tepa beambo tindirimo ungumu

¹ Kinye ulu mare wendo oromomunga ungu mare Mini Kake Telimuni i tepa tumbi tipe nimbe para tirimo. Altopa wendo ombalo walimanga kolo toli kuromani ungu ningema kinye, kuro marenu mane tinge unguma kinye, imbo marenu pilkolio Kraist paimbo ningo enge ningo pilinge ulumu tiye kolonge. ² Aku unguma iye topele mapele tolimani kolo toko mane tirimele. Aku iyemanga konopu naa pepa, enonga konopuni naa pilko ulu pulu keru teremelema naa pilko moromele. ³ Aku iyemani mane tikolio ningeindo, iyema ambo naa liko amboma iye naa pangei ningo, langi mare imbi tikolio aku langima kalaro moromo kani mi toko naa naio ninge. Nalo langi akuma Goteni lino Jisasi yu paimbo nimbo enge nimbo pilipo, ungu paimboma pilipo limolo imbomani nangei nimbe terimu. Aku langima lipo Gote kinye paa tereno nimbo nomolo kinye ulure molo. ⁴⁻⁵ Goteni terimu melema pali pengama. Gotenga ungumu kinye linoni Gote kinye ungu nimolo ungu taloni langi kinye melema pali Gotenga mele kake telima lembalo akumunga langi akuma tiye kolko naa nonge kinye manda molo. Gote kinye paa tereno ningo liko nonge kinye manda lipo nomolo.

Timoti Kraistinga kongono tendeli iye pengamu molombalo nimu

⁶ I nio mele nunge Kristen angenali aku teko teangei ningo mane tinio kinye nu Kraist Jisasinga kongono tendeli iye pengamu molonio. Lino ungu pengama paimbo nimbo enge nimbo pimolo unguma kinye Kraistinga ungu puluma mane tirimuluma kinye oi kape altopa kape pilko liko teko moronoma pilko liko tenio kinye nu kinye enge nimbe pepili molonio. ⁷ Ungu timborimbo ungumu Gotenga ungumu topa mainye mundumbei teremoma kinye kange kerima toromele akuma umbulu tiko, Goteni kanopa penga pimo uluma kau pilipo teambo ningo aku uluma wamongo teko pilko kondoko teko molowi. ⁸ Paimbo kangimu enge nipili nimbo ulu mare teremolo kinye akumu penga. Aku teremolo kinye kangimu paimbo enge nimomunga paimbo lino alaye kolte lipe tapondoromo. Nalo Goteni kanopa penga pimo uluma wambo pilipo temolo ulu akumu paa olandopa pengamu. Aku temolo ulumuni lino lipe tapondopa, kinye ya maina moromolo mele kinye pele mulu kombuna molomolo mele kinye timbelomunga akumu paa olandopa kani Goteni kanopa penga pimo uluma wamongo pilko teko molowi.

⁹ I nio ungu akumu paimbo. Aku ungumu imbomani konopu talo tepa naa pepili kamukumu pilko ipuki tinge. ¹⁰ Waliwalima koinjo molopa kau puli Goteni imboma pali Tepa Lipe Mindili Nolemala Aulkena Wendo Ltimo Iyemu yuni paimbo lino yu ipuki timolo imboma lipe tapondopa mindili nolemala aulkena wendo ltimo. Aku teremomunga lipo manjipolio, Yuni lino lipe tapondopa tepa kondombalo nimbo nokopo molopolio lino yunge kongonoma enge nimbo paa mindili nombo teremolo.

¹¹ I ungu nioma pali Kraistinga imboma pali ningo tiko, teangei ningo mane tiko molowi. ¹² Nu iye kokelemu, nalo imbomani nu iye yumu molo, nu lipe manjili naa peli iyemu konopu leko nunge ungumu umbulu timolo konopu naa leangei. Nunge ungumu pilko liengei ningo molowi. Nuni ungu pengama

ningo, molko kondoko teko andoliko, imboma paa konopu mondoko, Kraist ipuki tiko, Goteni ulu kake telima nimbe karomo uluma teko, aku tekolio Kraist paimbo ningo enge ningo pimele imboma na molopo tembo mele manda leko molko tenge mele kanangei ningo aku ulu tewi. ¹³ Na oi welea naa ondu lemo, nuni Gotenga bukuna ungu moromoma imboma pilengei kambu toko, aku ungumanga ungu puluma imboma ningo tiko, Kraistinga imboma teko molonge mele mane tiko molowi. ¹⁴ Kraistinga imbo talapemunga tapu iyemani nu ambolko Goteni yunge kongonomu teko kondani nimbe lipe tapondopili ningi kinye Gotenga nimbe munduli ungumu iye teni pilipolie yando nu nimbe tirimu kinye Goteni nu kongono teani nimbe enge tirimu akumu nu tiye naa kolowi.

¹⁵ Aku engemu ambolko kondoko kongonoma enge ningo tewi. Aku kongonoma teko kondoko molonio mele imbomani pali kanangei. ¹⁶ Nu molonio mele kinye, nuni imboma mane tinio unguma kinye, aku ulu talo nokoko kondowi. Tiye naa tepili enge ningo aku teko tenio kinye aku teko teniomunga Goteni nu kape nunge ungumu pilinge imboma kape peya lipe tapondopa mindili nolemala aulkena wendo lipe yu kinye peya molko kondonge aulkena lipe mondombalo.

**Ambo Waima Kinye Tapu
Iyema Kinye Kongono
Kendemande We Tendeli
Imboma Kinye Timoti Yu
Kinye Enoni Teko Molangei
Unguma Poloni Timoti Mane
Tirimu**

5

Poloni Timotindo imboma kanokolio nanga pulu ltemo imbo kandima ningo kanowi nimu ungumu

¹ Kinye Kraistinga imbo talapena moromelema kinye tenio uluma nemboi. Iye anda te iri naa towi. Tepa kenjimbelo kinye kanokolio nunge lanie kinye nino mele aku teko ulu toya topo teamili ningo

tiwi. Nunge angenali nokorono mele aku teko iye kokelema nokowi. ² Nunge aminye kinye tereno ulumu aku teko amboma kinye tewi. Goteni kanopa penga pimo uluma nunge keminyeli kinye tereno ulu aku mele ambo wenepoma kinye tewi.

Ambo waima nokonge ungumu

³ Ambo waima imbo maren i eno liko naa taponongema paa liko taponoko nokani. ⁴ Nalo ambo wai te yunge bakuluma molo yunge bamupilima molongemo aku imbomani Gotenga ungumu pilipo teamili ningolio oi kumbe leko enonga imbo pulu lemoma nokoko, aku imboma eno bakuluma moloringi kinye lapali anupilini eno nokoringimunga enoni kinye aku teko pundu toko aku ambo waima liko taponoko nokangei. Aku teko teremele uluma Goteni kanopa penga pimomunga aku ulu teangei. ⁵ Ambo wai te yu imbo teni nokombalo imbo te naa moromomunga yu paimbo ambo wai pinyewe akoli moromo ambo akumu Goteni na paimbo lipe taponopa nokombalo nimbe pilipelie ipu leli tangoli kape Gote kinye ungu nimbe liko taponowi nimbe konge tepa moromo. Aku tenge ambo waima liko taponoko nokonio kinye aku paa. ⁶ Ambo wai te yu yunu konopuni pilipe wapera topa uluma teremo ambo akumu yu paimbo we moromo nalo ambomu kololi imbo mele moromo. ⁷ Aku ambo waima kinye enonga imboma kinye imbomani kanoko keripilinge uluma naa teangei ningo eno aku teko mane tiwi. ⁸ Imbo teni yunge anumu lapa talo kinye kemulupili angenupili mele te molo ltemo molo umbuni te peremo kinye naa lipe taponopa nokopa, yunge pulu ltemo imbo wema kinye naa nokomolemo aku teremo imbomu aku tepa teremomunga yu Kraist paimbo nimbe enge nimbe pimo mele tiye kolopa umbulu tipe, paa tepa kenjirimo. Kraistinga imbo naa molko tawendo moromele imbomani teko kenjirimele ulumu mandopa, aku imbomuni tepa kenjirimo mele olando.

⁹ Kraistinga imbo talapena moromele ambo waimanga imbima pipiana mondamili ningolio, ambo wai mare, paa am-

boi leko, iye tendekumu kau purumuma aku ambo waimanga imbi mondangei. ¹⁰ Aku ambo waima enoni oi teringi mele pilengei! Oi enonga bakuluma langi tiko nokoko kondoko, imbo ponengema ulkena wangei ningo nokoko kondoko, Kraistinga imbomanga kongono kendemande tendeko, umbuni peremo imboma liko taponoko, aku teko ulu pengama enge ningo teko moloringi mele ningo tinge pilinge ambo waimanga imbima kau mondangei.

¹¹⁻¹² Nalo kokele ambo waimanga imbi naa mondangei. Eno Kraist konopu mondoko pimele mele iye te lupe konopu mondoko pilinge ulumuni tepa mainye mundumbelo kinye oi kokele ambo waima molkolio Kraistinga kongonomu kau tendepo molomolo ningo, ningo panjiringi ungu tiye kolonge kinye Goteni eno teko kenjiringi nimbelo kani enonga imbima ambo waimanga imbima kinye popo tiko naa mondangei. ¹³ Ulu te i teko teremelela. Eno imboma kinye we unguma nimbo kopu tepo molamili ningo imbomanga ulkemanga andokolio kongono naa teko tiye kololi ulumu kau pilko liko teremele. Aku kau molola. Imbomani ulu te teremele mele naa kanoko imbomanga anjo anjo we nindikotemane toko tilko andoko, imbo mare ulu teko ungu nimelema paa pilemili ningo andoko waliko pilko komu tendeko moromele. Imboma ungu kiyengo ningo nimelema wapu pilko anjo pungo ningo tirimele. Aku ulu teremele mele lino kanopo keripimolo uluma eno andoko teremele. ¹⁴ Aku ulu teremelemunga nani kokele ambo waima tenge ulu i tepo nio: Eno altoko iye pungo, bakulu meko, enonga iyema kinye bakuluma kinye nokangei. Aku tenge kinye linonga opa pule imbo teni enoni teko molongemo ulu te kanokolio lino Kraistinga imbomanga umbulkondo ungu kerite manda naa nindinge. ¹⁵ Mare oi moloringi mele oi tiye kolko umbulu tiko kuromanga nomi Satan lombili purumele.

¹⁶ Ambo te Kraist paimbo nimbe enge nimbe pimo ambo te yunge pulu lemo ambo mare ambo waima moromelema aku ambomu yuni eno lipe taponopa nokopili. Kraistinga imbo talapemuni aku

ambo waima nokongeindo umbuni te naa tepili. Kraistinga imbo talapemuni imbo te naa nokoromo ambo waima kau nokamili ningo aku ulu teangei.

Kraistinga imbomani enonga tapu iyemani kongono teko kondoromelema nokoko kondangei nimu ungumu

¹⁷⁻¹⁸ Gotenga bukuna ungu te nimbe moromo kani aku teko teangei. Aku ungu-muni nimbeindo,

Rais wit mongoma wendo pupili ningo kongi kaoma wit unjoma andoko kambulunge kinye eno wit mare naa nangei ningo kerema pipi tinge wali manda naa tembalo kani pipi naa tiengei, *(Lo 25:4)*

aku tepa ungu te moromo. Ungu te moromola, akumuni nimbeindo,

Kongono teremele imboma melema liengei,

nimbe moromola. Akumunga Kraistinga imbo talapemu paa nokoko kondoromele tapu iyema Kraistinga imbomani wale pakoko mele awinima tiengei. Gotenga ungumu ningo tiko, imboma mane tirimele tapu iyema kiyendo moromele ningo aku teko mele awinima tiengei.

¹⁹ Imbo teni nimbeindo, tapu iye teni i tepa tepa kenjimo nimbalo wali naa piliwi! Imbo talo molo yupokoni paimbo aku tepa temo ninge kinye kau paimbo aku tepa temo lepamo ningo pilinio! ²⁰ Tapu iye marenu ulu pulu keru mare paimbo tenge lemo we imboma pilko molangei eno mane tiko ningo amenge tewi. Aku ningo amenge tenio wali we tapu iyema pilkolio pipili kolko lino aku tepo naa teamolo konopu leangei kani tewi.

Timoti yunge tembalo uluma nokopa kondopili nimu ungumu

²¹ Nani nundo nio ungumu Gote kinye Kraist Jisasi kinye Gotenga enselema kinye akumani paimbo nio ningo molangei nani nundo enge nimbo nimboindo, nuni tewi nio mele paa aku teko tumbi tiko tewi nio. Imboma nokoko teangei ninindo eno kinye pali tendeku tiko nokani. Imbo mare konopu mondonio imboma molo nunge pulu ltemo imboma kau taka liko nokoko,

wema enge ningo nokoko, aku ulu naa tewi nio.

²² Nuni iye te liko Gotenga tapu iye te molopili ningo yu ki ola noiko kongonona welea naa mondowi. Iyema wamongo kanoko moke tekolio kanoko liwi. Mako tonio iye marenu pele ulu pulu keru teko mongo lenge aku wali nu kape umbuni menio akumunga wamongo kanoko tapu iyema mako towi. Ulu pengama kau teko, Goteni ulu kake telima nimbe karomo uluma tewi.

²³ Nalo tumbi tipo molambo ningo imbo no norono mele aku teko kau naa nowi. Nu kuro takiraki topa nunge olona manda naa teremo kani kuro pora nimbe kangi enge nipili ningo wain alaye kolte nowi.

²⁴ Tapu iye marenu ulu pulu keru teremelema neya para ltemo akumunga kotena oi naa pangei kot pimo iyemuni oi teko kenjirimele mele tumbi tipe pimo. Iye marenu ulu pulu keru lopeke teko teremelema oi tumbi tipe para naa lembalo nalo pele kotena mona lembalo.

²⁵ Aku tepala, imbo marenu ulu pengama teremelema tumbi tipe mona ltemo marenu teremelema lopeke tepa peremo, nalo altopa lopeke tepa naa pembalo. Akuma pali mona lembalo.

6

Kongono we tendeli imbomani enonga nokoli imboma liko awili tinge ungumu

¹ Kraistinga iyema moromele imbo kendemande kongono we tendeli imbomani enonga kongono nokoli imbo akuma pengama ningo enonga unguma tenge tiko, liko awili tiko molangei. Kongono nokoli iyema kinye tawendo moromele imbomani tepo kenjimolo mele kanokolio Gotenga imbimu kinye, Kraist ipuki tipolio teremolo ulumu naa ningo kenjengei.

² Kendemande imboma enonga kongono nokoli imboma Kraistinga imboma moromele kinye eno kape lino kinye angenupili moromolomunga enonga unguma pilipo naa limolo kinye ulure molo ningo, enonga unguma umbulu tiko kongono tumbi tiko naa tenge kinye keru. Aku ulu naa teaio! Kongono nokoli imboma linonga angenupilima,

enonga unguma pilipo lipo kongono tepo kondomolo kinye eno molko kondonge ningo enonga kongono ningema wamongo teko kondangei. I nu mane tiro mele imboma paa aku teko teangei ningo enge ningo mane tiwi.

Kou mone konopu mondoromelemunga ungu pulu te

³ Linonga Awili Jisasi Kraistinga ungu akumu ungu paimboma kau peremo, kolo toli ungu te naa peremo. Akumu Goteni lino i teko molko kondangei nimbe mane tirimo ungumu kinye, kano unguma iye teni tiye kolopa ungu te lupe kolo topa mane timo lemo ⁴ yu kalambo naa nimbe yunu pimo mele unguma kau ungu penga paimboma nimbe kano unguma kau konopu mondopa na lipe manjili peremo iyemu moro nimbe pimo nalo yu konopu naa peremo, ungu tendekure kape wamba naa pimo. Konopu tiembo nimbe yu ungumanga pulumu imboma kinye keru kuru lipe ungu melenale teremo. Aku tepa teremo ulumani i tepa: Uluma imboma teangei nimo, imbo marenani anjo yando imbi olandopa moromo imboma kanokolio eno kinye konopu keru panjiko, imboma kinye irinale teko, imbomanga ungu umbulkondo nindiko, imbo teni ungu te nimo kinye molo ulu te teremo kinye konopu awini kimbo tiko, ⁵ waliwalima konopu tumbi tipe naa peremo imboma kinye irinale teremele. Aku teko teremele iyema ungu paimboma konopuna naa peremo. Enonga konopuni pilkolio, Gotenga kongono tendemolo kinye mele awinima limolo konopu ltemele.

⁶ Goteni tirimo uluma manda teremo nimbe konopu kimbo timo lemo paimbo Gotenga kongono tendembalo imbomu aku ulu tembalomunga mele penga awini limbelo. ⁷ Lino ama kamani meringi wali melte naa mepo we orumululu kano. Altopo kolomolo wali aku tepo melte mepo naa pumolola. ⁸ Wale pakoli kinye langima kape lemo lemo manda moromolo nimolo. ⁹ Imbo marenani mele pulumu noipo imbo kamakomu molamili konopu lekolio kano teli melema lingei teremelemunga kuro-manga nomi Satanani eno kondi topa tepa

kenjimbelo. Aku iyemuni konopu aku tepa ltemelemu enonga konopuna mele mele ltemo. Mele pulumu konopu liko mundukolio eno keke lepo toko molko kenjiko kombu kerina kamukumu punge. ¹⁰ Kou mone konopu mondoli ulu akumu ulu pulu keru awini wendo oromomunga pulumu. Imbo marenani kou mone liemboa ningo konopu paa awini liko mundukolio Kraist ipuki tirimelemu tiye kolkolio konopuna tukundo mindili awili nongo moromele.

Poloni Timoti yu tepa molombalo ulumu mane tirimu ungumu

¹¹ Nalo, nu Gotenga iyemu kani ulu pulu kerima tiye kolko kowa pungolio ulu penga ima kau konopu kimbo tiko teko molani: Ulu tumbi nilima kinye, Gotenga ulu tukumemu kinye, ipuki tili ulumu kinye, imboma konopu mondoli ulumu kinye, ulu pengama teni enge ningo angilko umbuni meko tiye naa kololi ulumu kinye, taka liko mololi ulumu kinye, aku tepa uluma kau tepo molambo ningo molowi. ¹² Imbo te mele pengamu limbeindo imboma kinye peya keru kuru liko lkirimeme kinye paa enge nimbe lkipe tiye naa koromo mele Kraistinga iye paimbo ningo enge ningo pilino iyemu moronomunga paa aku teko mele pengamu liembo ningo keru kuru paa liko enge ningo lkiwi! Nu koinjo molopa kondopa kau puli ulu pulumu paa lipo ambolambo ningo enge ningo lkiko tiye naa kolko molani. Koinjo molopa kondopa kau puli ulu pulu nio kanomu imbo awini pilko molangei nuni paimbo ningo enge ningo pilerinu mele ningo para tirinu kinye Goteni koinjo molopa kondopa kau puli ulu pulumu tiemboi lieni nimbe nu oi alako torumu kanomundo nio. ¹³ Goteni melema pali koinjo pupili nimo iyemu kinye, Jisasi Kraistini Pontius Pailatenga kumbekerena angilipe yunge ungu pulu paimbomu pipili naa kolopa tumbi tipe nimbe para tirimu iyemu kinye, pilko kanoko molangili i kongonomu nu paa tenio mele nimbo tipolio nimboindo, ¹⁴ nu Gotenga kongono tendani nimbo nu mako torumululu mele pilko Gotenga ungumu nokoko kondoko molowi! Aku ungumu imbomani kanoko

keri naa kanangei. Nani ulu te tembo kanoko keru naala kanangei ningo kalaro mololi uluma kinye ulu kerima kinye naa teko Gotenga kongonomu kau teko kondoko molani. Linonga Awili Jisasi Kraist mona yando ombalo konopu leko nu aku uluma tiye naa kolko teko kau molani.

Poloni Gote kapi nimu ungumu

¹⁵ Jisas yando ombalo waimu Goteni oi mako torumu aku walimunga puwi nimbelo kinye mona yando ombalo. Gote yu molopa kondoli ulu pulumu peremo iyemu. Lino nokoromele imbomanga engema mandopa, yuni lino nokoromo engemu olandopa. Iye nomi kingimanga pali yu iye nomi king awili olandopamu. Imbo awilimanga yu iye awili olandopamu. ¹⁶ Kololi ulu pulumunga yu kau manda naa kolombalo, waliwalima molopa kau purumo. Yu moromona pa enge nimbe teremomunga lino akuna manda tukundo naa pumolo. Oi imbo teni yu naa kanorumu. Kinye imbo teni yu manda naa kanombalo. Gote yunge imbi olandopa moromomu kinye yunge engemu kape waliwalima pepa kau pupili. I paa.

Poloni imbo kamakomando Gote kau ipuki tiko, imboma kou mone tiko tapaio nimu ungumu

¹⁷ Ya maina mele awini noirimele imbo kamakomando i teko mane tieni: Aku melema keru lembalo kani kalambo naa ningo, mele awini noirimomunga manda molomolo naa nengei. Lino konopu tipo molamili nimbe mele penga awini tirimo timbelo Gote paimbo lino nokopa kondombalo ningo enge ningo pilko nokoko molangei niwi. ¹⁸ Aku imbo kamakomando i teko mane tieni: Imboma tapoko, ulu penga awini teko, mele noirimele melema konopu kimbo tiko naa molko, imbo mele molo lembaloma mare toya toko moke teko tiengei niwi. ¹⁹ Aku tenge kinye eno altoko manda molonge ulumunga mele enge awinima noinge aku wali paa molko kau punge ulu pulu paimbomu liko ambolonge.

Timotini yunge kongonomu wamba nokopili ungumu

²⁰ Timoti, Goteni nu kongono tirimumu wamongo nokoko kondowi. Mai kombumunga ungu wema, imbomani Gote naa liko manjikolio nimele unguma kinye, kolo toli ungumani Gotenga ungumu beambo timbei teremo unguma kinye, naa pilko, umbulu tiwi. Aku ungumando kolo toko enonga lipe manjili peremomani nimbo tirimolo nimele. ²¹ Aku unguma imbo mareni paimbo unguma ningo enge ningo pilingimunga Gotenga ungu tukumemu oi enge ningo ipuki tiringi mele tiye kolko aulke tune tane ningi kani nu kano unguma umbulu tiko naa piliwi! Goteni eno kinye konopu noiye molopili molangei. Aku peya nio.

Poloni iye Timoti Pipia Talo Tipe Topa Tirimu Ungumu 2 Timoti I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Ka ulkena pepalie Poloni i pipiamu topa panjirimu. Yu toko kondonge ulu lipe manjipelie Kraistinga imboma molko kondangei konopu lerimu. Timotini Gotenga ungu tukumemu nimbe kondopili nimbe tepa enge tipe ungu mane tipelie Poloni nimu.

Goteni nu kongono tirimumu kamukumu teko pora tikolio konopu ame toli molani nipili!

Poloni Timotindo enge pepili molopa, Gotenga kongonomu tendembai tiye naa kolopa ungu tukumemu pipili naa kolopa molopili nimu ungu

¹ Na Pol, Goteni na kanopa ltimuna Kraist Jisasini nanga kongonomu tendepuwi nimbe lipe mundurumu iyemu moro. Kraist Jisasi kinye peya kopu teko moromele imboma koinjo molko kondoko kau punge ungu andopa imboma nimbo tiembo nimbe Goteni na kanopa ltimu.

² Timoti nu nanga malo konopu mondoromu i pipiamu topo tiro.

Lapa Gote kinye linonga Awilimu Kraist Jisasi taloni nu we kondo kolko teko kondoko, nuni ulu mare teko kenjinio kinye nu kondo kolko mindili nani naa ningo, nu konopu ame topili taka liko molani nengili.

Ungu tukume nimelemunga pipili naa kolamili

³ Nanga ara kaue kameni Gotenga ungu manema pilko liko teringi mele na aku tepo ulu teroma konopuni pilipolio te tepo kenjiro nimbo naa lipo manjiro. Tero mele Goteni kanopa penga pimo nimbo lipo manjiro. Aku kongono tendepo Gote kinye ipu leli tangoli kape ungu nimbo konge tepo molopo, nuni teko morono ulu pilipo nunge konge tendepolio, Gote

kinye paa tereno nio. ⁴ Nu oi kola terinu mele lipo manjipolio nu kanopoliope na tono kolombo konopu lteo. ⁵ Nu morono mele pilipolio, nu Gotenga ungu paimbo ningo enge ningo ipuki tirino mele altopo pio. Enge ningo pino mele kolo te naa torono nimbo lipo manjiro. Nu enge ningo ipuki tirino mele bamu Lois kinye aminye Yunis talo oi teringili mele. Elo ipuki tiringili mele nu aku teko pino nimbo pio. ⁶ Nu aku teko pilko morono mele pilipolio, nani nu ki ola noiru kinye Goteni nu enge te we tirimu akumu imbomani tipe enge nili awili tepa nopili ningo popo toromele mele nu aku teko Goteni enge tirimumu paa enge tipili ningo aku engemuni nu waliwalima enge ningo kongono teani nimbo nio. ⁷ Goteni Mini Kake Telimu tipelie lino pipili kololi ulumu naa tirimu. Enge nili ulumu kinye, konopu mondoli ulumu kinye, lino linongano nokopo kondomolo ulumu tirimu.

⁸ Akumunga linonga Awilimunga ungu imboma ningo tinindo aku tembo kinye na mindili tiko tongenje ningo pipili naa kolowi. Na yunge kongono tenderomunga ka ulkena pero akumu nu aku teko ka tingenje ningo pipili naa kolowi. Na ungu tukumemu nimbo timbo kinye Pol mindili tirimele mindili noromo mele na aku tepo mindili tinge mindili nondu lemo ulure molo ningo kongono tewi. Altoko paimbo mindili tinge mindili nonio lemo Goteni nu enge tirimomuni nu enge ningo molonio. ⁹ Enge nimbo molamili nimbe enge tirimo Gote akumu lino lipe tapondopa mindili nolemala aulkena wendo lipe yu kinye peya molopo kondomolo aulkena lipe mondopa, lino kanopa lipe Yunge imbo kake telima molangei waio nimu Gote. Lino aku tepa lipe tapondopa kanopa ltimumu linoni linongano ulu te terimulumunga kanopalie aku tepa naa terimu. Yuni yunu lino temolo mele pilipe kanopa lipe lino we kondo kolopalie lino waio nimbe lipe tapondorumu. Paa koro oi yunu molopalie yuni Kraist Jisasini linonga nimbe tendembalomunga lino we kondo kolopo lipo tapondombo nimu, ¹⁰ nalo kinye, linonga Tepa Lipe Mindili Nolemala

Aulkena Wendo Lili Iye Kraist Jisasi maina omba linonga nimbe tenderimumunga Goteni lino we kondo koromo mele mona wendo orumu. Kraist Jisasini kololi ulumu kamukumu topa mainye mundupe, yunge ungu pengamu paimbo ningo enge ningo ipuki tirimele ulumuni altopo naa kolomolo ulumu kinye koinjo molopa kau puli ulu pulumu talo limolo aulkemu wendo omba mona lerimu. ¹¹ Aku ungu tukumemunga Goteni na Pol kanopa lipelie, i ungu tukumemunga andoko ningo tiko, Kraistini lipe mundurumu iye te molko, yunge ungumu imboma mane tinio iyemu molani nimu. ¹² Na aku tepo kongono teromunga na mindili tirimelena mindili noro. Nalo na paimbo nimbo enge nimbo pio iyemu tepa moromo mele pilipolio, na ungu tukumemu paimbo nimbo enge nimbo ipuki tiro ulumu kinye, yunge kongono tirimuna teromu kinye, yuni wamba nokombalomunga keru naa lepa we lepa kau pupili mulu mai talo pora nimbelo waimu wendo ombalomunga lipo manjipolio na mai kolopo konopu umbuni pepili naa moro.

¹³ Kraist Jisasini nu taponombalo kinye nuni yu paimbo ningo ipuki tirino mele enge ningo pilko, Jisasi kinye imboma kinye konopu mondokolio nani unguma nu nimbo tipo, mane tipo, niuna pilerinu mele wamongo pilkolio aku teko kau imboma mane tieni. ¹⁴ Ungu tukumemu Goteni nunge kindo noindirimomu nokoko kondowi. Linonga konopuna Mini Kake Teli moromomuni nu enge timbelomuni aku kongonomu wamongo nokoko kondowi.

¹⁵ Esia provins nu morono kombuna moromele Kraistinga imboma pali na tiye koloringi mele nu pino. Aku imbomanga Figelus kinye Hermogenes taloni na tiye koloringilila.

¹⁶ Iye Onesiforus na ka ulkena peru kinye pipili naa kolopa, na konopu wango nipili molambo nimbe wali awini tapon-dorumumunga Awilimuni Yu kinye yunge imboma kinye kondo kolopa lipe tapon-dopili. ¹⁷ Yu kombu awili Rom ombalie na koropa altopa na moloruna omba kanopa lenderimu. ¹⁸ Gotenga kot waimu wendo

ombalo kinye Awilimuni yu kondo kolopa tepa kondopili. Na kombu awili Efesus moloru kinye kape yuni na wali awini tapon-dorumu mele nu pino.

2

Poloni Timotindo nu Kraist Jisinga opa teli ami iye enge nili molani nimu ungumu

¹ Nanga ungulumu, Goteni nu kongono tirimu akumu wamongo nokani nio akumunga, Kraist Jisinga we kondo kololi ulumuni nu tepa enge tipili. ² Aku tekolio imbo awini pilko molangei nani ungu nimbo tiruna nu pilerinu kano unguma Kraistinga ungumu nokoko kondoromele iyema, imboma manda mane tiko kondonge iye mare ningo tiwi. ³ Kraist Jisinga opa teli ami iye pengamu moro ningo na mindili noro mele mindili nombomunga ulure molo ningo enge ningo molowi. ⁴ Iye te opa teli ami iye te molopalie, yu we kongono lupe lupema konopuni naa pilipe, yunge opa teli iye awilimuni yu teremo mele kanopa penga kanopili nimbe aku kongonomu kau enge nimbe pilipe teremo. ⁵ Aku tepala, imbo te imbo mare kinye peya keru kuru liko aulke lkirimele imbomu yu lkiembo nimbe keru kuru liko lkieli ungu manema pilipelie lkirimo. Ungu manema naa pilipelie lkimo lemo yu keru kuru lipe lkirimomunga mele te naa limbelo. ⁶ Aku tepala, imbo teni poinye mindili nomba tepa nokopa kondoromo imbomuni kumbe lepa langi awini pengama paa limbelo. ⁷ Ya nundo nio ungumunga puluma Awilimuni nu lipe ondbalo kani nio mele paa wamongo pilko molowi.

⁸ Jisasi, Goteni kanopa ltimu Iye Nomi Kraist, yu iye nomi king Devitini kalopa ltimu iyemu, kolopalie makilipe ola molorumu ungu tukumemu nimbo tiro, aku iyemu moromo mele konopu kimbo tiko molowi. ⁹ Kano ungu tukumemu nani nimbo tilipo andoromunga imbo-mani na iye kerimu ningo na umbuni awini tiko ka tirimele mindili noro nalo Gotenga ungumu ka manda naa tirimele. ¹⁰ Akumunga, Goteni nanga imboma

molangei nimbe kanopa ltimu imboma kape Kraist Jisasi paimbo ningo ipuki tiko yu peya kopu teko moromelemunga altoko mindili nolemala aulkena wendo lipe yu kinye peya molko kondonge aulkena lipe mondopili nimbo na waliwalima enonga nimbo mindili awini noromu, ulure molo nimbo mindili nombo moro.

¹¹ Ungu te, ipuki tiemili nimbo nimbo tiemboi:

Kraist kinye peya kolomolo lemo yu koinjo molombalo mele lino yu kinye peya koinjo molomolo.

¹² Lino mindili nomolo wali enge nimbo molopo tiye naa

kolomolo lemo lino yu kinye peya iye nomi kingima

molopo melema nokomolo.

Linoni imbomando Jisasi yu kanopo imbi naa tirimolo,

Yunge imboma naa moromolo nimolo lemo

Yuni Lapando imbo ima na kanopo imbi naa tiro,

eno nanga imbomare molo nimbelola.

¹³ Yuni yunge unguma alowa naa teremomunga lino oi Yu

paimbo, Yunge ungumu paimbo nimbolio pele konopu alowa tepo Yu paimbo molo,

Yunge ungumu paimbo molo nimolo lemo yuni nimo mele paimbo wendo oromo mele ombalo,

ungu akuma nimbe moromo mele paimbo.

Poloni Timotindo nu Goteni kanopa penga pilimbelo kongono tendeli iyemu molani nimu ungumu

¹⁴ Aku unguma imboma waliwalima pilko molangei ningo waliwalima ningo tiwi. Gote pilko molowi ningo yu waliko pilkolio imbomando i teko neni. Eno naa lipe tapondopa, opa karaye tenge ungumuni pilko molonge imboma paimbo ningo enge ningo ipuki tirimele ulu beambo tirimo ungu lupe lupema opa karaye naa teko molangei niwi. ¹⁵ Aku wali Goteni na kanopa penga pilimbelo mele molambo, Yunge kumbekerena pipili naa kolopo molambo ningo yu kanopa penga pilimbelo kongonoma kau enge ningo teko molko, aku ungu paimbomanga puluma wamongo pilko tumbi tiko mane

tinio iyemu molowi. ¹⁶ Maina we ungu lupe lupe nimelema, Goteni pilipe keru pimo unguma, naa pilko umbulu tiwi. Aku unguma pilkolio teremele imboma Gotenga unguma umbulu tiko yu kanopa keru pimo uluma teremele mele altoko aku tekola olandopa teko mololiko punge kani paa komu naa tendeko molowi. ¹⁷ Kano mane tirimele unguma lupe keru teremo mele teremo. Lupe kelo mele tepalie pele kamukumu awili lepa kangu awini nomba kangu pali kamukumu topa kondoromo mele aku mane tirimele unguma anjo anjo pumbe imboma molko kenjengei nimo.

Aku ungu mane tirimele iyemanga iye talo Himeneus kinye Filetus talo morombe. ¹⁸ Aku iye taloni ungu paimboma tiye kolko loi ltembele. Eloni ningilindo, lino oi makilipo ola molorumulungu pele kangu pali makilipo ola naa molomolo nimbele ungumuni imbo marenga ipuki tirimele ulu teko embambo tirimbelemunga enonga paimbo ningo ipuki tirimele ulumu mainye purumo. ¹⁹ Paimbo nalo ulke timu te iye enge nili teni poromo kinye we enge nimbe angimo mele, Gote paimbo ningo enge ningo pimelemunga ungu pulumu enge pepa, pora naa nimo.

Aku ulke timu melemunga ola imbi te moromo, akumu i tepa: "Awilimu yunge imboma kanopa imbi tirimo," nimbe molopa, "Imbo mareni Awilimu yu nanga Gote nimele imbomani ulu kerima pali tiye kolangei," nimbe moromola.

²⁰ Ulke awili tenga mingi kou goloni telima kinye kou silvani telima kinye lepa, mingi unjoni telima kinye maini telima kinye ltemola. Mareni kongono pengama teko, kongono lupe lupema teremele.

²¹ Imbo teni ulu kerima tiye kolomo lemo yu Gotenga mingi kau molopa, yunge mingi kake teli paa penga te molopalie, yuni kongono pengama manda tembando molombalomunga yunge nokoli iyemuni yu mingi paa pengamu mele kongono pengama manda timbelo.

²² Paimbo, nu iye kokelemu nalo iye wenepomani aie konopu ltemele ulu pulu kerima aku tepo paa naa teambo ningo mune mondoko liko umbulu tiko kowa pungolio ulu pengama kau konopu kimbo

tiko teko molani. Ulu tumbi nilima kinye, enge ningo pileli uluma kinye, konopu mondoli uluma kinye, imboma kinye taka liko mololi uluma kinye, aku uluma kau paa tepo molambo ningo konopu kimbo tiko molani. Imbo mare molko kondoko paa Awilimunga imboma kau moromele imboma kinye aku teko uluma teko molowi. ²³ Konopu naa peremo iyemani keke lepo toko nendo yando opa karaye teamili nimele iyemanga unguma paa naa pilimbo ningo umbulu tiwi. Ungu kanoma pilko nimele imboma kinye, ungu kanoma ningo tirimele imboma kinye, ungu kanomani irinale teko opa karaye teangei nimbe peremo mele nu pino. ²⁴ Awilimunga kongono tendeli kende-mande imbomuni mumindili kolopa ungu karaye teamili nimbelo kinye manda naa tembalo. Yuni i ulu tepili: Yu imboma kondo kolopa lipe tapondopa, unguma tumbi tipe mane timbelo enge peli iyemu molopa, imbomani yu kinye mumindili kolko teko kenjinge kinye pundu naa topa tiye kolopa, ²⁵ yu uluma tepa ungu nimbe tirimo mele kanoko keru pilko yu toko mainye mundungei tenge imboma teko kenjirimele mele nimbe para timbeindo taka lipe mane tipili. Yuni aku tembalo kinye Goteni kano imboma tapondopa, konopu topele toko teremele ulu liko manjiko keru pilko tiye kolko ungu tukumemu ipuki tinge. ²⁶ Aku wali enonga imbo konopu altopa pepa lipe manjili pembalo wali oi kuromanga nomi Sataneni yunge imboma molko yunge kongonoma tendangei nimbe moko topa karerimu akuna tiye kolko wendo pungo konopu penga pepili manda molonge.

3

Mulu mai talo pora nimbei tembalo waimanga imbomani ulu pulu keru awini tenge ungumu

¹ Nalo i ungu paa liko manjeni nimbo nimboi: Waima pora nimbei tembalo kinye ulu paa umbuni awini wendo ombalo. ² Aku walimanga imbomani kou mone kinye eno enongano kau konopu mondoko, enonga imboma kapi ningo eno none teko, we imboma marake teko

iri toko, anupili lapalinga unguma pilko naa liko, ulu pengamanga paa tereno naa ningo, Gotenga ulu kake telima pilipo teamili naa ningo, ³ imboma kinye kondo naa kolko, imbomani eno teko kenjinge kinye tiye naa kolko, ungu umbulkondo nindiko enonga kangu nokoko naa kondokolio, aie konopu ltemele uluma teko, imbo konopu naa pepili konopuni ulu kerima kau pilko teko, opa pule toko imboma teko beambo tirimele, ulu pengama kinye opa pule toko, ⁴ enoni enonga angenupili imboma molko kenjengei ningo opa pulemanga kindo tiko, ulu mare tengeindo i ulumu tembo kinye tepo kenjimbonje molo i ulumu tembo kinye imbo te umbuni timbonje ningo naa pilko tumbi tiko we teko, eno enongano konopuni pilkolio lino iye imbi ola moromo imboma ningo pilko enonga kangindo konopu tinge uluma konopu mondoko Goteni nimo mele pilko tengeindo konopu naa mondoko, ⁵ Gotenga uluma kangimuni kau tenge, konopuna tukundo Gotenga engemuni lino lipe naa tapondopili lino linongano manda teremolo ningo aku teko teremele. Aku ulu teko moromele iyema kinye tendekuna kongono teko naa molko enonga unguma naa pilko umbulu tiwi.

⁶⁻⁷ Aku iyemanga mareni ambo mare linonga unguma pilengei kondi tamili ningo pungo mane tingeindo imbomanga ulke marenga taka liko tukundo pungolio, aku ulkemanga moromele ambo mare Gotenga unguma wamongo naa pilko, konopuni pilkolio ulu pulu kerima tepo ambo kerima moromolo ningo pilko, enonga konopu wamba naa peremo kinye ulu lupe lupema tengeindo konopu tiko tonu kolko, iyemani pali mane tirimele unguma waliwalima komuni pimele nalo ungu tukumemu kau wamongo naa pilko limele ambo akuma kondi tonge kinye aku amboma enonga ungu kolo tolima pilko linge. ⁸ Oi iye Janes kinye Jambres taloni Mosesinga ungu nimoma kolo toromo, Isip iye nomi kingimu naa pilipili ningo Mosesinga unguma kinye opa pule moloringili mele teko kenjirimele iye kinye, niomani kape

aku teko imboma ungu paimboma naa pilengei ningo eno ungu paimboma kinye opa pule moromele. Eno konopu paa kerima pepili molkolio konopuni kolo toli unguma kau pilko, ungu paimboma mane tinge ulu pulu te naa pepili moromele. ⁹ Nalo ungu paimboma kinye opa pule toromele iyemani tenge ulu imbomani pali kanokolio, aku iyema keke lepo toko tenge mele tumbi tiko kanongemunga eno teko kenjirimele mele enge awili tepa olandopa naa pumbelo. Oi iye Janes kinye Jambres taloni tiringili mele enge naa perimu mele aku ulu tembalo.

Poloni Timotindo nu Gotenga ungumu enge ningo ambolowi nimu ungumu

¹⁰ Nalo nu na ulu lupe lupe pengama tero mele pilko morono. Nani imbo ungu mane tiru ulu kinye, tepo moloru uluma kinye, na ulu terumanga pulumu kinye, Kraist paimbo nimbo enge nimbo ipuki tiru ulu kinye, imboma kinye mumindili naa kolopo kandiki tepo taka lipo moloru uluma kinye, imboma konopu mondoru uluma kinye, imbomani na teko kenjiko mindili tiringi kinye kongonoma tiye naa kolopo enge nimbo teru uluma kinye, nu pino. ¹¹ Na kombu Antiok kinye Aikoniam kinye Listra kinye aku taunomanga andopo Gotenga kongonomu tendepo moloru kinye na teko kenjiko mindili tiko umbuni awini tiringi meru mele nu pino. Aku teko umbuni keru awini tiringi paa mindili noru kanomu. Nalo Awilimuni na lipe tapondorumuna kinye manda moro. ¹² Ungu te paimbo peremo akumu i tepa, Kraist Jisasi kinye peya tapu toko molkolio Goteni kanopa penga pimo uluma kau tepo molamili ningo aku teko molonge imboma pali we imbomani teko kenjiko mindili tinge. ¹³ Nalo teko kenjiko, kolo toko ungu paimboma nimolo ningo mane tinge iyema olandopa olandopa teko kenjiko molko kenjinge. Enoni imboma anjo kolo toko mane tinge kinye Sataneni eno kondi tombalola, aku wali eno enongano aku ungu koloma ungu paimboma ningo pilingela. ¹⁴ Nalo Timoti nu ungu paimboma pilko likolio akumu paa paimbo ningo enge ningo pilerinu

unguma Kraistinga imbo pengamani nu aku unguma mane tiringi kani pilkolio aku unguma ungu paimboma ningo pilko enge ningo ambolko pilko kondoko molowi. ¹⁵ Gotenga bukuna ungu moromomani Kraist Jisasi paimbo ningo ipuki tirimele imboma Goteni lipe tapondopa mindili nolemala aulkena wendo lipe yu kinye molko kondonge aulkena lipe mondoromo mele nimbe tirimo unguma nu ungulu paa kelomu molkolio pulu polko pilerinu kani paimbo ningo ipuki tirino mele kamukumu wamongo pilko kondowi. ¹⁶ Gotenga bukuna moromo unguma pali Gotenga Minimuni nimbe tirimuna pilkolio toringi. Aku ungumani imboma lipe tapondoromo mele i tepa, Aku ungumani lino Gotenga imboma molamili mele mane tipe, ulu pulu keru teremoloma naa teamili nimbe mane tipe, ulu pulu kerima tiye kolopo molopo kondomolo mele mane tipe, Goteni teko molaio nimbe, ulu tumbi nilima nimbe karomo uluma temolo mele mane tirimo. ¹⁷ Gotenga kongono tenderemolo imboma yunge kongonoma tendemolomanga lipe manjilima pepili kongono pengama tumbi tipo tepo kondomolomunga enge nilima lino kinye pepili nimbe lino aku tepa mane tirimo.

4

Poloni Timotindo nu Gotenga unguma imboma paa ningo tiwi nimu ungumu

¹ Gote kinye Kraist Jisasi taloni imbo koinjoma kinye kololima kinye enonga kot pilingele iye talo kanoko molangili Kraist Jisasi omba mona molopa iye nomi king molopa melema nokombalomunga nani nundo i tepo enge nimbo nio. ² Kraistinga unguma imboma ningo tiwi. Ningo tinio kinye imboma ungu pilinge lemo kape molo naa pilinge lemo kape waliwalima unguma ningo tiko tiye naa kolko, enonga ulu teremelema tepo kenjirimolo ningo pilko konopu topele tangei ningo mane tiko, ulu pulu keru teremelema naa teangei iri toko mane tiko, eno Goteni kanopa penga pimo uluma teko konopu enge pepili molangei ningo mane tiwi. Eno mane tinindo waliwalima kandiki teko

taka liko penga teko mane tiwi. ³ Piliwi! Imboma ungu paimboma naa pimolo ningo umbulu tiko komu pipi tikolio, eno ungu konopu tiko pilinge unguma mane tinge iye awini mako tonge waimu pele wendo ombalo kani ungu paimboma tiye naa kolko mane tiko kondowi. ⁴ Eno ungu tukumemu umbulu tiko, kolo toko kange temane lupe lupe tongema kau komu tendeko pilko molonge. ⁵ Nalo nu, waliwalima imbo konopu pepili unguma wamongo moke teko kondoko pilkolio, mindili te nonio molo umbuni te nu kinye wendo omo lemo aku umbunima we meko, imboma ungu tukumemu paa pilko liko konopu topele tangei ningo tilko andoko, Goteni nu nanga kongono iyemu molani nimbe kongono tirimuma pali teko kondowi.

Poloni yu nondopo kolomboi nimu ungumu

⁶ Na nondopa wendo ombalo ulu pilipolio nu aku teko teani nio. Na, Gote popo toko no wain ondoko munduko yu tiringi mele, kinye nanga mememuni imbomareni na toko kondoko ondonge. Na mai kombumu tiye kolopo pumbo waimu nondopa wendo ombai teremo. ⁷ Mele pengama liembo nimbo na enge nimbo keru kuru lipo lkiru. Lkiko pangei ningo owe toringina kamukumu pumbo pora tiro. Kraistinga unguma tiye naa kolopo enge nimbo pilipo lkiru. ⁸ Aku tepo molorumunga kinye, ulu tendekumu kau we peremo. Owena kamukumu oromunga na mele pengamu noipe moromo, aku mele pengamu Awilimu, kot tumbi tipe pimo iyemuni nando nu iye tumbi nilimu nimbelie timbelo. Na kau molola. Yuni imbomanga kot pilipe moke tembalo walimunga na kinye yu ombalo mele paa kanambo ningo nokoko moromele imboma kinye peya aku mele pengamu timbelo.

Poloni Timotindo ungu kopunge mare nimu ungumu

⁹⁻¹¹ Demasini na tiye kolopa purumu iyemu yu maina uluma olandopa konopu mondopalie ulke kombu Tesalonaikando purumu. Iye Kresens kombu Galesia provins pumbe, Taitus kombu Dalnesia

distrik purumu. Luk kau ya na kinye peya morombolo kani nu aulke te paa korokolio na morona welea nondoko owi. Makoni na kongono manda lipe taponropa tembalo kani yu opili liko meko peya walio. ¹² Andi ulke kombu Efesus akuna Tikikus puwi nimbo lipo munduru. ¹³ Onio kinye aulkena ongo ulke kombu Troas ongolio, ali wale pakoli kinye buk mare kinye kongimanga kangini teli bukuma kape, Karpusinga ulkena noiru ltemo akuma liko meko owi. Kongimanga kangini teli buk paa penga, kou awili tepa pulima naa komu tindiko paa liko meko owi.

Pol molopa kenjirimu kinye Goteni yu lipe taponropa engema tirimu ungumu

¹⁴ Aleksander, kou kapani melema tepa wamoromo iyemu, yuni na paa tepa kenjirimu. Yuni na kinye tepa kenjirimumunga Awilimuni yu pundu tombalo. ¹⁵ Yuni linonga ungu nimoloma paa konopu naa mondopa aku unguma kinye opa pule molopa mainye pupili nimu kani nu aku tepa tepa kenjimbalo kani yu kanoko kondoko molowi!

¹⁶ Nanga kotemu pulu polko pileringi wali imbo teni na kot teru mele naa tapondorumu. Palini na tiye koloringi. Goteni aku iyemani teko kenjiringimunga pundu naa topa tiye kolopili aku tepo konge tero. ¹⁷ Iyema na tiye koloringi nalo Awilimu na kinye tapu topa kotena angilipe na engemu tirimumunga kot kombuna Juda imbo naa molko imbo lupema moloringi imboma na ungu tukumemu nimbo tiru kinye manda pileringi. Na kotena enge naa tilkanje laionomani na toko nangei nilimala nalo Awilimuni na naa kolambo nimbe lipe tapondorumu. ¹⁸ Yu mindili nopili, tepo kenjimili ninge walimanga pali Awilimuni na lipe taponropa wendo lipelie nimbei, yu iye nomi kingimu molopa nokoromo mulu kombuna na manda ombalo kani oi maina molopa kondopili timbelo. Waliwalima yu kapi nimbo imbi lipo pala tondolipo kau pamili. I paa.

Pipiamu topa pora timbeindo Poloni kamukumu nimu ungumu

¹⁹ Ambo Prisila kinye yunge omenu Akwila talo kinye, Onesiforus yunge imboma kinye, Poloni eno molko kondaio nimu nindiwi. ²⁰ Iye Erastus ulke kombu Korin we moromo. Trofimus kuro torumuna ulke kombu Miletus molopili tiye kolopo oru. ²¹ Kombu ali teremo walima oi wendo naa opili na morona wambo ningo aulke te enge ningo korokolio owi. Yubulus kinye Pudens kinye Linus kinye ambo Klo-dia kinye linonga angenupilima Kraistinga imbomani pali nu molko kondowi nimele.

²² Awilimu nunge minimu kinye molopili molani. Yuni eno kinye konopu noipe molopili molangei. I peya nio.

**Poloni Iye Taitus Pipia Topa
Tirimu Ungumu
Taitus
Poloni I Pipia Topa
Tirimumunga Ungu Pulu
Mare**

Taitusini Pol kinye tapu topa kongono tepa andorumu. Krit kombuna molorumu wali, Poloni i pipiamu yundo tipe mundupelie Kraistinga imboma molko kondonge mele mane tirimu. Ungu kolo toko mane tilima kane kane molowi nimu. Imbomani Taitus kinye karaye teko umbulu tiringi wali Taitusini tembalo mele kape Poloni mane tipelie i pipiamu topa panjirimu.

Goteni imboma nu kinye konopu keru panjinge wali Jisas eno yando lipili ningo tapoko tumbi ningo molani nimbelle enge tipili.

Poloni i pipiamu tombaindo pulu polopa torumu unguma

¹ Na Pol, Gotenga kongono tendeli kendemande iyemu. Na Jisas Kraistini nanga kongonomu tendepuwi nimbe lipe mundurumu iyemu. Yuni na lipe mundupelie, Goteni nanga imboma molangei nimbe kanopa ltimu imboma paimbo ningo enge ningo pimele mele olandopa enge ningo pilko, ungu tukumemuni imboma Goteni kanopa penga pimo uluma pilko taka liko tenge mele lipe ondoromo ungumu pilko kondangei liko tapopuwi nimbe na lipe mundurumu. ² Goteni waliwalima koinjo molko kondoko kau punge ulu timbelomu nokoko molangei ningo liko tapondani nimu. Aku ulumu walite kape kolo paa naa toromo Gote akumuni paa koro oi yunu molopalie lino koinjo molopo kondopo kau pumolo ulumu timbo nimbe, nimbe panjirimu ulumu. Yuni tembo nimo mele paimbo teremo iyemu. ³ Pele, yunu wai panjipe imbomani ungumu pilengei wendo opili nimu walimu wendo orumu kinye na kanopa lipe yunge ungumu

andoko ningo tindiwi nimu. Aku nimu Gote, linonga Tepa Lili Iyemu. Yuni na ungu kanomu ningo andoko tiwi nimuna na ungu kanomu nimbo tilipo andoro.

⁴ Taitus, nu kinye ilto Kraistinga iye talo morombolo. Nu Kraistinga iyemu molko kondani nimbo nani nu nokoromunga nu nanga kandi malomu morono, nani i pipiamu topo nu tiro. Lapa Gote kinye, linonga Tepa Lili Iye Kraist Jisas kinye, eloni nu kinye konopu noiko, nu konopu ame topili taka liko molani nengili.

Taitusini Kraistinga imboma nokoko kondonge iye penga mare mako topili nimu ungumu

⁵ Nu kinye peya kombu Kritina kongono terimumu nuni teko pora tieni. Oi nani nu tewi niu mele nuni aku teko taunomanga pali andoko Kraistinga imbo talapema nokangei ningo tapu iye mare mako towi nimbo akuna molani niu. ⁶ Tapu iyema mako tonindo eno uluma teko molonge mele kanokolio mako towi. Aku iyema imbomani kanoko keru pilinge ulu te eno kinye naa peli iyema molonge. Eno ambo tendekumu kau lili iyema molonge. Enonga bakuluma Kraist paimbo ningo ipuki tiko, imbomani i bakuluma ulu kerima teko eno none teremele naa ningo, enonga anupili lapalinga unguma tui naa tinge. Aku teli iyema kau tapu iyema molangei mako towi. ⁷ Kraistinga imbo talapemanga tapu iyemani Gotenga kongonomu nokoromele kani imbomani kanoko keru pilinge ulu te eno kinye naa peli iyema molangei. Iye awili none teremele iyema imboma enge ningo nokoko, nondoko mumindili kolko, no enge nili namboi ningo, imboma kinye opa teko, kou mone kinye melema kumo meko aku kongonomunga kou awini limolo ningo, aku teko molko kenjinge iyema tapu iyema naa molangei ningo mako naa towi. ⁸ Imbo ponenge oromelema nokoko kondoko, ulu pengama kau tengeindo konopu tiko teko, we teambo konopu ltemele uluma umbulu tiko naa pilko, imbo konopu pepili konopuni ulu pengama kau teko, ulu tumbi nilima kau teko, Gotenga iye kake telima molko, eno enongano yu mele mele enge ningo

nokoko kondoromele iyema akuma kau tapu iyema molangei. ⁹ Kraistinga ungu tukume oi mane tirimulu akumu enge ningo ambolongeindo amboromele iyema kau tapu iyema molangei ningo mako towi. Aku tepa molombalo iye teni kau imboma manda lipe taponropa, imbomani pilkolio paimbo Gotenga ungumu ningo enge ningo pilinge ungu tukumemu manda mane tipe, ungumu naa pilko tui tirimele imbomani pilko teremele mele paa pilengei enge nimbe mane timbelo ningo aku teli iyema tapu iyema molangei ningo mako towi.

Nomuna ltemo kombu Krit Kraistinga imboma paimbo ningo enge ningo pimele ulu tiye kolko molko kenjingei ningo imbo awinini teko beambo tiringima moloringi nimu

¹⁰ Kraistinga imbo kombu Krit moromelemanga iye awini Gotenga ungu tukumema naa pilko tui tiko, imboma kolo toko tiko ungu awini we nimele. Juda iyemani Gotenga oi ungu manema pilipo kang'i te kopemili nimele iyemanga awini aku teko teremele kani wamongo kanokolio tapu iyema mako towi. ¹¹ Aku iyemani ningo kenjirimelemunga imbo lapu marenga ambo bakulu imboma pali paimbo ningo ipuki tirimele ulumu teko embambo tiko altoko paimbo ningo pilingeindo pereremele kani kolo toko mane tirimele mele naa nengei, molo niwi. Kou mone liemili ningo lino Kraistinga imboma manda naa temolo uluma teangei ningo kondi toko ungu mane tirimele mele paa manda molo. ¹² Aku kombu Krit iyemanga lipe manjili iye teni kape oi nimbeindo, Krit imboma waliwalima kolo toko, kongi timbili mele imbo kerima molko, langi awini nongo kongono naa teko tiye tiye kolko we moromele, nimu. ¹³ Yuni aku tepa nimu ungumu paimbo nimu kani aku ulu teko kenjirimele iyema Kraistinga ungumu kau paimbo ningo enge ningo pilko, kolo toli unguma tiye kolko naa pilengei ningo aku teko ningo amenge tewi. ¹⁴ Juda imbomanga kange temanema kinye, ungu

tukumemu naa pimolo nimele iyemani ungu lupema mane tirimele unguma kinye, naa pilko molangei kani enge ningo niwi. ¹⁵ Imbo mare kake tepili moromeleman'i langi kinye melema kake telima ningo kanokolio ltimele. Nalo ulu pulu kerimani kaloro mondoromo imboma, Kraist paimbo ningo naa pilko moromele imbomani langi kinye melema kaloro moromo ningo kanoko naa moke teremele. Aku iyemanga konopuma kape konopuni uluma pilko moke teremele mele kape kaloro kau molopa ker'i ltemo. ¹⁶ Keremani Gote pimolo nimele nalo ulu teremeleman'i Gote naa pilko yunge unguma liko tui tirimele nimbe lipe ondoromo. Aku iyema Goteni paa kanopa ker'i pimo. Gotenga unguma tui tiko, ulu penga tendekure kape manda naa teremele.

2

Taitusini imbo lupe lupema mane timbelo Poloni nimbe tirimu unguma

¹ Aku iyemani aku ulu teko kenjirimele nalo nuni Kraistinga ungumu ungu tukumemu ningo enge ningo pilko moromele imbomani pilkolio uluma teko molonge mele imboma ningo tiwi.

Amboi andama Goteni kanopa konopu mondoromo uluma teangei nimbe, ambo wenepoma teko kondonge mele nimu ungumu

² Iye andama ungu mane tikolio ninindo, eno no awini nongo keke lepo naa toko, wamongo konopu leko, we konopu teremo uluma umbulu tiko naa pilko imbo konopu pepili konopuni ulu pengama kau pilko teko, Gotenga ungumu paimbo ningo enge ningo pilko, tiye naa kolko, imboma konopu mondoli ulumu paa ambolko, eno kinye umbunima wendo ombalo kinye enge ningo molangei ningo niwi.

³ Aku tekola ambo amboima mane tikolio nini, Gotenga unguma taka liko pilko yuni kanopa penga pimo uluma teko molko, imbomanga ungu umbulkondo naa nindiko, no enge nilimani eno naa nokopili ningo molko, amboma kinye enonga bakuluma kinye ulu penga

tengema mane tiengei niwi. ⁴ Ambo amboima aku teko ulu pengama teko molongemunga ambo wenepoma teko molongemele manda mane tikolio ningeindo, enonga iyema kinye bakuluma kinye konopu mondoko, ⁵ aie konopu ltemele uluma umbulu tiko naa pilko imbo konopu pepili konopuni ulu pengama kau pilko teko, we iyema kinye ulu kerima naa teko, aku ulu kerimanga konopu kape naa leko, enonga ulkema nokoko kondoko, enonga imboma nokoko kondoko, enonga iyemanga unguma taka liko pilko liko molangei nengei. We imbomani Gotenga unguma marake naa teangei ningo ambo amboimani aku teko teangei.

Iye wenepoma kanoko tenge ulu pengama kau Taitusini aku tepa kau tepili nimu

⁶ Iye wenepoma kape aku teko mane tikolio ninindo enonga konopuma kinye ulu tengema kinye penga teko enge ningo nokoko kondangei enge ningo ningo, ⁷ nu nunu ulu terenoma eno kanoko manda leko tenge ulu pengama kau tewi. Unguma imboma mane tiembo ningolio konopuni pilko kondoko ungu tumbi nilima kau ningo kolo naa toko, imboma owe teangei ningo ungu kondowa liko naa niwi. ⁸ Ungu penga paimboma kau ningo, imbomani pilkolio kolo toromo ninge unguma naa niwi. Linonga opa pulemani lino umbulkondo ungu te manda naa nindinge. Lino ningo kenjinge kinye pipili kolangei ningo aku teko tumbi tiko ningo tiwi.

Kongono we tendeli kendemande imboma enonga nokoli iyemanga unguma pilko tenge tiengei nimu ungumu

⁹ Kou naa liko kongono we tendeli kendemande imboma mane tikolio ninindo, enonga nokoli iyemanga unguma taka liko pilko liko, enoni kanoko penga pilko konopu tinge kongonoma kau teko, ninge unguma karaye naa teko, ¹⁰ enonga nokoli iyemani nokaio nimele melema kape wapu naa liko, kongono imbomani kongono tumbi tiko naa teko, melema wapu linge ningo konopu awini kimbo naa tinge uluma kau teangei. Aku ulu

teko molonge kinye we imbomani kanokolio lino Lipe Taponropa Mindili Nolemala Aulkena Wendo Lili Gotenga ungu tukumemu kapi ningo pilko liengei ningo kongono tendeli kendemande imboma aku ulu teko molangei niwi.

Jisas Kraist kelepa ombalo nimbo nokopo molopo, konopundo kake tepili molamili ungumu

¹¹ Goteni lino imboma pali we kondo kolopa lino kinye konopu noirimu ulumuni maina imboma mindili nolemala aulkena wendo ongo, na kinye peya molko kondonge aulkena pangei lipo tapondambo nimu. ¹²⁻¹³ Gotenga we kondo kololi ulu pulumuni lino molopo kondomolo mele mane tirimo. Aku ulu pulumuni lino Gotenga unguma umbulu tipu kuromanga nomi Satanenga unguma pimolo mele umbulu tipu molo nimolo mele mane tipe, lino linongano konopuna pimolo ulu kerima konopu naa tipu tiye kolopo, konopuma kinye ulu temoloma kinye wamongo nokopo kondopo, ulu pulu pengama tepo tumbi tipu molopo Goteni kanopa penga pilimbelo uluma kau tepo molomolo mele mane tirimo. Jisas Kraist linonga Gote Awilimu, linonga Tepa Lili Iyemu pa teli enge nilimu kinye ombalomunga lino ya maina konopu tipu nokopo moromolo kinye Gotenga we kondo kololi ulu pulumuni teangei nimbe mane tirimo uluma tepo molamili mele mane tirimo. ¹⁴ Ombalo iye Jisas Kraistini imbo mare nanga imboma molangei kani ulu pulu kerima naa teko, enonga konopumanga ulu pulu kerima naa pepa kake tepili molangei nimbe linonga pundu tondombaindo linonga nimbe kolo wangopa kolondopa yunge mememu ondopa lerimu ulu pulu pengama kau tengeindo tono kolko teko molonge imbo talape te wendo ongo, na nanu nokombo talapena ongo molangei nimbe yuni aku ulu tenderimu.

¹⁵ Ungu aku tepama tapu tereno imboma paa mane tiwi. Imbomanga tapu iyemu moro ningo ungumu pilko ulu pengama teko moromele imboma ulu pengama teko molko kondoromele mele tiye naa kolko konopu enge nipili molangei enge ningo

ningo imbo ungumu naa pilko teko kenjirimele imboma tiye naa kolko iri toko ulu akuma umbulu tiko ulu pengama kau teko molangei ningo ningo tiwi. Nunge ungu ninioma liko tui tiko ungu taka naa tondangei ningo nunge unguma imboma pali pilengei ningo enge ningo ningo tiwi.

3

Kraistinga imboma teko kondangei ungumu

¹ Nuni imboma altoko mane tikolio ninindo, enonga iye nomima kinye gavman imboma kinye enoni ungu ningema taka liko pilko liko, liko awili tiko teko molangei. Enoni ungu ningema tiye naa kolko, kongono tingema waliwalima tumbi tiko teko kondoko, ² imbo tenga ungu umbulkondo naa nindiko, imboma kinye opa teko ungu karaye naa teko, imboma kinye ulu kandiki telima teko molko, eno enonga imbima liko ola naa munduko, imboma pali liko awili tiko molangei niwi!

Lino tepo kenjipo molorumulu kinye Goteni lino we kondo kolorumu ungumu

³ Lino kape oi ulu keru pengama konopu lepo moke tepo naa kondopo molopo, linonga iye nomimanga unguma naa pilipo, kuromanga nomi Sataneni lino kolo topa ungu nimuma pilipo lipo keke lepo topo ulu keru lupe lupema terimulu. Ulu pulu keru akuma kau temilindo kamele akopo konopu tipo molorumulu. Imbo lupema tepo kenjipo enonga melema kanopo kumo mepo molorumulu. Lino imbo lupema kinye kanopo keru pilerimulu, enoni aku tekola lino kanoko keru pilingi. ⁴ Oi lino aku tepo tepo kenjipo molorumulu nalo kinye, lino Lipe Tapon-dopa Mindili Nolemala Aulkena Wendo Lili Goteni imboma nani eno we kondo kolopo eno we konopu mondopo tero mele kanangei nimbe ⁵ yuni lino tepa lipe, mindili nombo pulimala kombuna wendo lipe, yu kinye peya molopo kondomolo kombuna lipe mondorumu. Linoni ulu pulu penga mare terimuluna kanopalie yuni lino naa lipe tapondorumu. Ulu pulu penga tendekure kape paa naa

terimulu. Ulu pulu kerima kau tepo molamili yuni lino we kondo kolopalie lipe tapondorumu. Jisasini tenderimu akumu paimbo linonga nimbe tenderimu nimbo enge nimbo pilipolio no ltimulu ulu kanopalie Mini Kake Telimuni lino Gotenga bakuluma molangei nimbe aku tendepa, enonga minima koinjo pangei nimbe aku ulu tenderimu. Gote yuni lino aku tepa lipe tapondorumu. ⁶ Lino Lipe Tapon-dopa Mindili Nolemala Kombuna Wendo Lili Iye Jisas Kraistini linonga nimbe tenderimumunga Goteni Mini Kake Telimu lino paa koya lepa tirimu. ⁷ Kraistini lino kinye konopu noiye we kondo kolorumu akumunga Goteni lino kanopalie linonga ulu pulu kerima tiye kolopa konopu tumbi nimbe peli imboma nimbe kanopa, eno paimbo koinjo molopo kondopo kau pumolo ningo enge ningo pilko konopu tiko nokoko kondoko moromele ulumu paa paimbo wendo opili nimbe yuni Mini Kake Telimu lino tirimu. ⁸ I ungu niomu paimbo. Gote yu paimbo ningo enge ningo pimele imbomani ulu pengama paa wamongo pilko teangei ningo i ungu nioma imboma paa pilko liko teangei ningo enge ningo mane tiwi. Aku tepa uluma paa ulu pengama, akumani imboma lipe tapondoromo uluma.

⁹ Nalo imbomani keke lepo toko Kraistinga unguma tumbi tiko naa pilkolio ungu marenga puluma pilemili ningo opa karaye we teremele unguma kinye, anda kolepalemanga imbima temane toko tirimele unguma kinye, imboma kinye we irinale teremele unguma kinye, Mosesini ungu mane nimbe tirimu ungu puluma apureli teko ungu we nimele unguma kinye, aku ungumani eno molko kondonge mele naa lipe tapondoromomunga aku unguma umbulu tiko, aku teko nimele imbomanga nimele unguma naa piliwi. ¹⁰ Imbo teni ungu mane te timbelo molo ulu te tembalomunga Kraistinga imboma popo tiko naa molonge lemo aku imbomu ningo amenge teko tembalo ulu tiye kolopa tumbi tipe molopili niwi. Altoko wali talo tiko aku ulu naa tewi ninio kinye naa pilimo lemo yu kamukumu tiye kolko

umbulu tiwi. ¹¹ Nunge ungumu naa pilipe we aku tepa tembalo imbomu ulu pulu kerimani yunge konopumu tepa keke lepo tondoromo, yu alowa tendeli iyemu. Yuni tepa kenjimbelo ulu yunu kape lipe manjipelie kombu kerina pumbo nimbe pilimbelo. Yunge teremo ulu aku tepama liko manjikolio yu tiye kolko umbulu tiwi. Yuni teremo ulu naa keleambo nimbelomunga aku tepo nio.

Pipiamu topa pora timbeindo Poloni kamukumu nimu unguma

¹² Nani iye Artemis molo Tikikus nu moloniona puwi nimbo lipo mundumbo ombalo kinye na Nikopolis taun molombona paa pambo ningo aulke te kanoko liko paa welea owi. Kombu poporome topa ali tembalo wali na akuna molombo.

¹³ Apolos kinye ungu manema pileli iye Senas kinye elo aulkena pungele wali melte molo naa lepili kani paa tapowi.

¹⁴ Linonga Kraistinga imbomani wamongo pilko kondokolio mele te molo lembalo imboma kinye umbuni pembalo imboma kinye lipo tapondamili ningo Goteni teangei nimu uluma teko molangei. Eno we molko kongono pengama naa teko imboma lipe tapondombalo uluma naa teko molonge kinye keru.

¹⁵ Na kinye moromele imbomani pali nu molko kondowi ningo, ningo mundurumele. Kraistini konopu mondaio nimu mele lino aku teko konopu mondoromele imboma nuni molko kondaio niwi.

Goteni eno pali konopu noipe kondo kolopa molopili molangei. I peya nio.

Poloni Filemon Pipia Tipe Mundurumumu Filemon I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Poloni ka ulkena pepalie wali Onesimusindo ungu tukumemu nimbe tirimu wali Onesimusini Jisas ipuki tirimu. Oi kongono kendemande teli iye Onesimusini yunge nokoli Filemon tiye kolko kowa purumu akumunga Poloni Filemonendo Onesimus ulu keru terimu tiye kolopa yu topa naa konopili nimbe i pipia topa mundurumu.

Goteni nu imbo keru konopu topele toringima kandiki teko tapu tewi nipili!

1-2 Na Pol, Jisas Kraistinga kongononguma, ka ulke pero. Linonga angenu Timoti kinye molopolio Filemon, nanga kongono tendeku iye kanopa ltendeli pengamu kinye, linonga kemulu Apia kinye lino opa kalale iyema Gotenga i opa akumunga moromolo iye Arkipus kinye Kristen imbomani nunge ulkena nombeya teremelema kinye eno wayendo i pipia topo tiro.

³ Linonga Lapa Gote kinye Awili Jisas Kraist eloni eno kinye konopu noiko enonga konopu ame topili molaio nengili.

Filemon ulu panga teremomuni Polonga konopu tepa tono tenderimu

⁴⁻⁵ Gote kinye konge tepolio wali imbomani nando ningei nu Awili Jisas Kraist paa ipuki tikolio Gotenga imbo wayema konopu mondorono nimele akumunga wali walima nu konopu lepolio Gote kinye paa tereno nio. ⁶ Nu lino kinye popo tipo Kraist ipuki tirimolo aku ulumuni lino Kraist kinye popo tipo molopolio mane ungu waye ltimolo akuma lino paa lipo manjemili enge tipe makinjipili nimbo Gote kinye aku tepo konge tero. ⁷ Nanga ango, nuni Gotenga imboma waye paa konopu tirino aku tereno ulumuni imbomanga konopuma teko enge tirino.

Akumunga nanga konopu paa ame topa paa tono kolto.

Filemononi Onesimus angenu mele atopalipili nimu

⁸ Ulu te nu teani konopu lteo. Kraistinga imbina Aku ulumu teani nimbo nundo manda nimbo. Nalo nunge ulu pengama lipo manjipolio, ⁹ ungu enge nilimu nundo naa nio. Imbo lupema konopu mondoli ulumuni ilto lipe popo tirimo akumunga taka lipo nio. Na Pol, Kraist Jisas- inga ungumu nimbo andopo tiro iyemu, kinye aku kongononguma ka ulkena pero kani ¹⁰ nanga ungulu Onesimus kinye ulu pengama teani nimbo nu walipo pilto. Oi ka ulkena peru wali Onesimus na moloruna orumu wali Kraist paa ipuki tipili nimbo yu taporu. Akumunga yu nanga ungulu tukumemu nio. ¹¹ Oi nu tapombai kongonomu panga tepa naa terimu. Nalo kinye ilto waye tapombai paa panga tepa tembalo.

¹² Kinye nu moronondo yu tipo munduro. Nanga konopumu yu kinye oromo. ¹³ Na ungu tukume nimbo para tirumunga ka ulke pepolio, nu kolona na kinye kongono tepili nimbolio nani yu na kinye molopili nindu lemo na paa tono kolto. ¹⁴ Nalo nuni aku ulumu ee oi neni konopu lepolio akumunga yu naa noipo molto. Nu i ulu tewi ungu naa nio. I konopu lteo, nuni na kinye ulu pengamu teko taponio lemo aku nunge konopuna nuni tewi. ¹⁵ Onesimusini nu alaye kolo tiye kolorumu aku paimbo wendo orumu. Nalo yu altoko tukundo lienini nu kinye kamukumu molangili aku ulu oi wendo ombalo konopu lteo. ¹⁶ Kinye nuni yu nunge kongono kendemande iyemu kau konopu naa lewi. Paimbo, yu nunge kongono kendemande iyemu nalo kinye nunge angena tukumemu nu paa konopu mondonio. Nani kando wali yu nanga kandi ango konopu lepo yu konopu tiro. Nalo na lipo manjiro, yu paa konopu mondonio. Nuni yunge kongono kendemande tembalomuni konopu mondonio nalo Kraistinga iyemu ningolio nunge angena tukumemu konopu lekolio yu kanoko paa konopu mondonio.

17 Kraistinga kongonomunga ilto pinyewe koinje iye talo, akumunga nuni na tukundo linio mele aku teko Onesimus tukundo liwi. 18 Oi ulumare nu kinye tepa kenjirimu lemo molo pundu mare nu kinye angilimo lemo akupe na kinye pundu angilipili yunge imbina nanga imbi kolo wangondowi. 19 Nani pundu akumu pundu tombo. Na Pol nanga kimuni i ungumu toro. Nunge pundu na kinye angimo ungumu manda nilka. Nu lipo tapondoru kinye molko koinjo kau puniomunga pundumundo nio. Nalo nani aku ungu naa nimbo. 20 Ango, piltinoya. Ilto Kraistinga iye talo. Awilimunga imbina nuni neya aku ulu pengamu na kinye tekolio nanga konopu teko penga tiwi. 21 Na paa i tepo lipo manjiro, nuni nanga ungumu lombilinio akumunga nani i pipiamu nunge tondoro. Nani nu walipo pilipo Onesimus kinye teani nio mele maindo munduko ulu pengamu paa olando tenio aku konopu lteo.

22 Ungu te kape nimboi. Goteni enonga konge teremelema pimo nimbo ipuki tiro. Pimona na altopa eno moromelena ombo. Akumunga na ombo pembo nunge ulke kiripi te nanga amenge teko noindiwi.

*Polonga kongono tendeku imbomani
Filemonondo molowi ningi*

23 Epafrasini nu molko kondowi nimo. Yu kape ka ulke peremo. Yu kinye ilto waye Kraist Jisasinga ka iye talo. 24 Nanga kongono tendeku iyema, Mak kinye Aris-tarkas kinye Demas kinye Luk kameni kape nu molko kondowi nimele.

25 Awili Jisas Kraistini eno kinye konopu noipe enonga minima nokopa kondopili molangei.

Hibru Imboma Pipia Topa Tirimu Ungumu Hibru I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Imbomani i pipia torumu iyemunga imbi naa liko manjirimele.

I pipia torumu iyemuni Jisas yu oi imboma kinye enselemanga olandopa moromo iyemu nimbe mane tirimu. Jisas kau melema palinga olandopa moromo iyemu lipo manjemili nimbe i pipia topa panjirimu. Israel imbomanga Gote popo tondoli uluma pali Jisas yuni aku uluma ara tipe pora tirimu. Yunge terimu ulumu Israel imbomanga uluma pali ongondorumu.

I ungu kambu torono wali oi teringi uluma liko manjikolio Jisas yu kau ulu tukumemu terimu ningo yu imbomanga kinye melemanga pali olandopa iyemu ningo ipuki tieni nipili!

Mulu Kombuna Enselema Mandopa Moromele, Jisas Olandopa Moromo Ungumu

Kinye, Gotenga Maloni lino Gotenga unguma nimbe tirimo

¹ Paa koro oi Goteni waliwalima lino Hibru imbomanga ara kaue kamendo yunge ungu nimbe mundulima ningo tiringi profet iyemani yunge ungu mane tirimuna pilkolio linonga ara kaue kame ningo tiengei nimbe lipe mundurumu. Imboma paa pilengei nimbe lipe tapon-dorumu wali kano iyemani ulu awini liko ondoko ungu awini ningo tiringi. ² Nalo i peyalime waina Gote Yunge Maloni lino yunge unguma nimbe tindipili nimbe maina mainyendo lipe mundurumu. Aku Ungulumu Goteni nanga melema kamukumu yu timbo, lipe noipe molombalo nimu ungulumu. Kano Ungulumu yu Goteni oi mulu mai melema tembo nimu melema pali terimu iyemula. ³ Enamu pa teremo mele aku tepa Malo pa teremo akumuni Gotenga pa enge nimbe teremo pa telimu lino lipe ondorumu. Gote

moromo mele Malo aku tepa moromo. Malonga ungu engemuni melema pali tepa enge tirimo. Yuni linonga ulu pulu kerima omba mainye pupili, lino imbo kalaro naa mololima molangei nimbe kongono tepa pora tipelie melema pali nokombaindo mulu kombuna Iye Nomi King Awili Olandopamunga imbo kindo pumbe moromo.

Gotenga Malo paa olandopa moromo, enselema mainyendo moromele aku ungumu

⁴ Aku terimuna Lapani yu nanga Malo imbi tirimuna aku imbi mololimu paa olandopa ltemo, mulu kombuna enselemando imbi lepa Gotenga kongono tendeli iyema nimu aku imbinu paa mainye, aku tepa mele yu paa olandopa enselema yunge maindo moromele.

⁵ Goteni nimbeindo:
Nu nanga Malo, kinye na nunge Lanie, *(Sng 2:7)*

nimu mele ensel tendo walite aku tepa nimuya? Aku molo. Yunge Malondo kau aku ungu nimu. Molo yuni nimbeindo:

Na yunge Lapa molombo, yu nanga Malo molombalo, *(2Sa 7:14)*

nimu akumu ensel tendo nimuya? Aku molola. Malondo kau aku ungu nimu.

⁶ Yundo ungu te kape nimula. Yunge ungulu komomu maina lipe mainyendo mundupelie Goteni yunge enselemando nimbeindo:

Ungulumu kapi ningo yunge imbi liko ola mundeio, *(Lo 32:43)*

nimu. ⁷ Enselema teremele ulu lipe manjipelie i tepa nimbe peremo:

Yunge enselema poporomemu mele molko, yunge kongono tendeli iyema tipe mele moromele. *(Sng 104:4)*

⁸ Nalo Goteni Malondo nimbeindo:
Awilimu, nu waliwalima iye nomi kingimu morono mele molko kau punio.

Nuni ulu tumbi nilima teko imboma nokonio.

⁹ Nuni ulu pulu tumbi nilima undukana konopu mondorono.

Ulu pulu kerima konopu naa mondoko paa naa tereno,

akumunga nunge Goteni nu iye nomi king molko melema pali nokani nimbe

kanopa lipelie nunge imbomanga pali imbi paa olandopamu nu tirimu.

Nu aku tepa tepa kondorumunga imbomanga pali tono koromele mele

Goteni nu tepa tono kondombalona nu paa olandopa tono kolonio, *(Sng 45:6-7)* nimu. ¹⁰ Goteni Malondo ungu te peya nimbeindo,

Awilimu, oi pulu polko nuni maimu enge nimbe lepili teko, nunge kimuni mulumu kinye akuna ltemo melema kinye wamorunu.

¹¹ Aku mele talo pora nimbelo, nalo nu waliwalima molko kau puruno.

Wali pakolima pingi pumbe tungu nimbe keru ltemo mele mulu mai talo aku tepa bembo nimbelo.

¹² Imbomani wale pakoli tulema toko ltengeindo kimburumele mele nuni mulu mai talo aku teko kimbungo.

Wale pakoli te lupe panjingeindo kolo wangoromele mele nuni aku teko aku mele talo kolo wangonio.

Nalo nu nunu aku teko alowa naa teko, morono mele wali walima molko, waliwalima molko kau punio, *(Sng 102:25-27)* nimu. ¹³ Goteni oi walite nimbeindo, Nunge opa pulema nuni nokani nimbo pele eno topo mainye mundumbo kani i teli oi nu na kinye peya kopu tepo iye nomi talo molambili nanga imbo kindo ongo molani, *(Sng 110:1)* nimu aku ungumu ensel tendo nimuya? Aku molo. ¹⁴ Aku ungumu enselemando naa nimu lemo enselema naimeloya? Enselema mini mele molko Gotenga kongono tendelima. Akuma Goteni yu peya kamukumu kopu tepo molamili waio nimu imboma liko tapondoko nokangei paio nimbe lipe mundurumo enselema.

2

Goteni lino tepa limbelo aku ulu awilimu

¹ Manda, Jisas yu imbi lipe olando momomunga ungu tukume oi pilerimuluna ulu teni lino wendo lipe mepa naa pupili nimbolio aku ungumu konopu kimbo tipo enge nimbo ambolopo molamili. ² I

ungu liko manjeio. Goteni oi linonga ara kaue kame kinye ungu nimbe panjipe mi lerimu ungumu eno nokorumu wali Goteni linonga ara kaue kame ungu mane Mosesini tipili nimbe enselemanu Moses ningo tieio nimu. Yunge ungu mane ningima enge nimbe perimuna kano ungu manema naa pilko toko tangondoringi imboma teko kenjiringimunga mele pundu torumuna ltingi. ³ Nalo kinye Goteni Jisas lipe mundurumuna lino lipe tapondopa mindili naa nangei, na peya molamili nimo ulu akumu paa olandopa. Goteni lino kinye lipe tapondombaindo tepa limbelo ulu paa olandomu tiye kolomolo lemo pele lino ulu pulu keru teremolomanga ambe tepo kowa pumbo mindili naa nomoloya? Kowa paa manda naa pumolo. Goteni lino tepa limbelo mele ungu akumu oi kumbe lepa Awili Jisas yuni yunu nimbe tirimu kinye pele aku ungu nimumu pileringi iyemani yando linondo i ungumu paimbo ungumu ningi. ⁴ Aku wali Goteni kano iyema engema tirimu kinye enoni imboma mongoni kanoko konopu kimbo tingei ulu enge nilima teringi. Goteni Mini Kake Telimunga engemu lipe yunu konopuni pilipelie kongono molo ulu lupe lupema tenge engema ungu ningo tiringi imboma moke tepa tirimu. Goteni Malonga ungu tukumemu paimbo ningo pilengei nimbe kano iyema enge tirimu.

Goteni Jisas Yu yunge angenupilima mele molopili nimu ungumu

⁵ Mai koinjo te wendo ombalo nimolo aku maimu Goteni nokangei nimumu enselemando naa nimu. ⁶ Aku molo. Gotenga bukuna imbomani mai altopa wendo ombalomu nokongema ungu te topa panjipelie nimbeindo,

Gote, nuni lino imboma ambele melema konopu lekolio lino kanoko imbi tirinoya?

Maina imbomani meremele imboma ambe temona nuni kondo kolko nokoronoya?

⁷ Nuni imbomando nini, imboma enselemanga alaye kolo mainyendo molangei nimbo ninu.

Pele nuni enonga imbima liko ola mundunduko, imbima tiko,
⁸enoni melema pali nokangei ninu, (*Sng 8:4-6*)

nimbe moromo. Goteni maina imbomani melema pali nokangei nimu bukuna moromo lemo Goteni mele terimumanga tendekure kape enoni naa nokangei nimu mele te paa naa ltemo. Nalo imbomani melema pali nokangei nimo nimbe moromo mele, kinye aku tepo nimbo naa karomolo. ⁹Aku paimbo nalo kinye maina iye tendeku paimbo yunge imbi mele-manga pali paa olando moromo nimbo karomolo. Akumu Jisas. Oi Goteni lino we kondo kolopa yu imboma lipe tapondombai enonga waye kolo wangopa mindili nomba kolopili nimbe yu enselemanga mainye mele molopili nimu. Yu mindili nomba kolorumumunga Goteni yu mele-manga pali imbi olando tipe yunge imbi lipe ola mundurumu nimbo karomolo.

¹⁰Akumunga ungu te peya nembo. Goteni melema pali terimu. Yu mele-manga pali Gote. Yunu pilipalie melema terimu, akuma kinye nokoromo. Akumunga imbo awini kanopa lipe nanga bakuluma molko, na kinye peya popo tipo molamili nimu kinye eno lipe tapondopa Gote kinye molko kondonge aulkemu akirindirimu iyemu mindili nopili nimu aku paimbo nimu. Yu mindili norumumunga yu iye paa penga tumbi nilimu molopa eno lipe tapondopa mulu kombuna punge aulkemu lipe ondongbai mepa purumo. ¹¹Yuni Gotenga bakulu awini manda mulu kombuna mepa pumbelomunga pulumu i tepa: Yu kinye eno lapu tendekumu. Iye teni imboma lipe tapondopa Goteni kanopa yunge imbo kake telima nimbe kanopili nimo iyemu kinye kano iyemuni imboma lipe tapon-doromona eno Goteni kanopa nanga imbo kake telima nimbe karomo imboma kinye linonga Lapa tendekumu. Akumunga yuni enondo ango kame nimbeindo pipili naa koromo. ¹²Akumunga oi ungu te nimbeindo,

Gote, nu morono mele nanga angenupilindo nimbo timbo. Eno kinye peya nu popo tomilindo

maku topo molomolo wali eno pilko molangei kunana nimbo nu kapi nimbo, (*Sng 22:22*)

nimu. ¹³Akumunga kelepa walite yuni ungu te nimbei,

Nanga ango kameni tereleme mele nani aku tepo Goteni na nokombo nimu mele paimbo tembalo nimbo pilipo taka lipo molombo,

nimu. Akumunga ungu te peya nimbei, Goteni na bakulu tirimuma kinye peya moromolo, (*Ais 8:18*)

nimu.

Jisas lino lipe tapondombaindo maina imbo iye apuwe lerimu ungumu

¹⁴Bakulumando nanga ango kame nimu akumu maina imbomando nimu, akumunga Jisas yu eno mele molambo nimbe maina iye apuwe lepa molorumu. Enonga nimbo kolopolio kololi ulu pulumu nokoromo iyemu topo mainye mundembo nimbelle aku tepa maina iye apuwe lepalie kolorumu. Kololi ulu pulumu nokoromo iye akumu kuromanga awili Satan. ¹⁵Kolomolo ningo waliwalima konopu kimbo tiko pipili kolko kau moromele imboma aku teko Sataneni eno tepa pipili kondopa ka ulkena mele panjirimoma wendo liembo nimbe Jisas kolorumu. ¹⁶Jisasini aku tepa terimu akumu enselema lipe tapondombaindo paa naa terimu nalo Abrahameni kalopa ltimu imboma lipe tapondombaindo terimu nimbo piltimolo. ¹⁷Aku tepalie yunge angenupilima maina moromele mele yu aku tepa maina molopa eno umbuni teremo molo mindili noromele aku tepa uluma pali yu kinye wendo opili maina iye apuwe lepalie aku uluma tendeku tipe teremo. Goteni imbomanga ulu pulu kerima tiye kolopili yu kinye popo tiko molonge kongonomu tembaindo maina omba iye aku tepa molopalie yuni imbomanga kondo kolopa Gote popo tondoli iye nomi awili olandomu molopa Gotenga kumbe kerena aku kongonomu enge nimbe ambolopa molombalo aulke te lupe naa ltemo. ¹⁸Yu kinye manda manjili ulu awini wendo omba, mindili norumu akumunga imboma kinye manda manjili

uluma wendo oromo kinye yuni manda eno lipe tapondoromo.

3

Mosesinga imbimu olando nalo Jisasinga imbimu paa olandopa purumo ungumu

¹ Ango kame, na kinye peya Kraistinga imbo moromelema, mulu kombuna moromo Goteni eno kape kanopa lipe nanga imboma molangei nimo imboma aku nio ungumu ungu paimbomu kani Jisas moromo mele paa konopu kimbo tiko molangei. Yu Goteni kongono tendepuwi nimbe lipe mundurumu iyemu, akumu Gote Popo Tondoli Iye Nomi Awili Olandomu. Aku iyemu paimbo nimbo yu moromo mele imboma temane topo tirimolo akumu wamongo pileio! ² Oi Mosesini Gotenga imboma nokopalie Goteni tewi nimu mele pilipe tumbi tipe tepa ungu te tiye naa kolumu. Aku tepala Goteni Jisas kanopa lipe kongono tipe tewi nimu mele pilipe tenge tipe terimu. Gotenga imboma yunge ulkemu mele. ³ Ulke takoromo iyemu yunge imbi olando moromo, yu paa kapi nimele. Ulkemunga imbi olando naa moromo. Aku tepa mele iye Jisas ulkemu takorumumunga yunge imbimu paa ola molopili nimbo yu paa kapi nimolo, nalo iye nomi Mosesinga imbimu ulke mele olando naa moromo. ⁴ Ulke te we wendo naa omba angimo. Imbo teni ulke te takoromo kinye angimo. Nalo Goteni melema pali lepili nimuna moromele. ⁵ Moses yu Gotenga kongono tendeli iyemu molopa Goteni tewi nimu mele paa pilipe lipe Gote yunge ulkena kongono tembaindo tiye naa kolopa kongono tepa kau molorumu. Yunge kongono terimu i tepa: Goteni pele nimbe timbelo mele Mosesini oi nimbe tirimu. ⁶ Nalo Kraist yu Gotenga Malo molopa imboma Gotenga ulkemu moromelema yuni nokopa Goteni tewi nimo mele paa pilipe lipe kongono tembaindo tiye naa kolopa kongono tepa kau moromo. Jisasini lino lipe tapondombalo nimbo enge nimbo pilerimulu mele tiye naa kolopo, konopu enge nipili paimbo aku tembalo nimbo enge nimbo pilipo pipili naa kolopo,

konopu tipo nokopo molomolo lemo lino yunge ulkemu moromolo.

Gotenga Ungumu tui tinge imboma mandoko naa molonge

⁷ Lino Gotenga imboma aku tepo moromolomunga Mini Kake Telimuni nimu ungumu oi topa panjirimumu pilemili! Yuni nimbei,

“Goteni nimu ungumu kinye pilinge lemo ⁸⁻⁹ oi enonga ara kaue kameni kombu ku lelina Goteni mumindili kolombalonje ningo ungu niuma paa naa pimolo ningo tui tiringi ulu naa teaio.

Akuna poinye tu paono omba pupili eno kanoko molangei nani eno lipo tapondambo nimbo ulu enge nili mare teru,

nalo kanokolio Goteni lino ulure tembalonje manda manjipo kanamili ningo

nanga ungumu naa pilko tui tiko, nani eno nokambo ungu naa ningi.

¹⁰ Akumunga nani kano imboma kinye paa mumindili kolopolio nimboindo, i imboma nani ungu nioma naa pilko tui ningo enonga aulke mako ton-doruna naa pungo tiye koromele.

¹¹ Eno kinye mumindili kolopolio mi lepo nimboindo, nani konopu taka lipe u nipili molangei niu ulu pulumu eno paa naa linge nio,” nimu. (Sng 95:7-11)

¹² Nanga ango kame, enonga imbo teni ulu pulu kerima teambo nimbe konopu lipe mundupe yu Gote nimu mele paimbo nimbe ipuki tirimu mele tiye kolopalie imboma enge nimbe nokoromo engemu peremo Gote umbulu timbelo kani kanoko kondoko molaio. ¹³ Aku ulu naa tekolio i teko teangei. Ulu kerimani lino kondi topa eno none teangei nimbelo kani imboma nendo yando konopuma enge tipili ningo liko tapondangei. Goteni “Kinye” nimu akuna olando tondu akumu linoni walimalima kinye uluma manda temolo, kinye manda ipuki timolo nimbo aku walimanga aku tepo nimbo pilipo nendo yando imboma ungu pengama nimbo tiemili. ¹⁴ Aku niomunga pulumu i tepa: Lino Gote oi pulu polopo ipuki tirimulu mele aku tepo

kamukumu paa enge nimbo ipuki tipo ambolopolio kolomolo lemo lino Kraistinga imbo tukumema molomolo. ¹⁵ Lino i tepo lipo manjirimolo. Neya aku ungumu we ltemo. Akumu i tepa:

Goteni nimu ungumu kinye pilinge lemo oi enonga ara kaue kameni kombu ku lelina Goteni mumindili kolombalonje ningo ungu niuma paa naa pimolo ningo tui tiringi ulu naa teaio. *(Sng 95:7-8)*

Kinye Goteni nimu ungumu pilinge lemo oi enonga anda kolepalemani kalambo naa ningo yunge ungu nimuma paa naa pimolo ningo tui ningi mele naa teaio nimu kanomu

¹⁶ Naimeleni oi Goteni ungu nimuma pilkolio naa pilimolo ningo eno none teringiya? Aku imbo Mosesini Isip kombuna wendo lipe mepa purumumani kau aku ulu teringi. ¹⁷ Poinye 40 omba pupili Goteni naimela kinye mumindili kolopa molorumuya? Ulu pulu keritokolio kombu ku lelina koloringi onoma akuna lepili tiye koloringi imboma kinye mumindili kolorumu. ¹⁸ Na Goteni konopu taka lipe pepili molangei niu ulumu enoni paa naa linge mi lepo nio nimu akumu naimelendo nimuya? Aku ungumu yunge ungu naa pilimolo ningo eno none teringi imbomando kau nimu. ¹⁹ Aku imbomani Gote ipuki naa tiringina aku pulumunga Goteni eno mepo pumbo nimu kombuna naa mepa purumu akumu lipo manjirimolo.

4

Gotenga imboma konopu ame toli peli mulu liko molonge ungumu

¹ Akumunga Goteni lino imbomando konopu taka lipe pepili mulu liko molangei nimbo kombuna mepo pumbo oi nimbe panjirimu ungumu, kinye kape we peremo kani yuni enonga imbo te make tepa kanopale konopu ame topili mulu liko molangei niu ulumu naa lipili nimbelo kani pipili kolko molaio. ² Ambe temona aku nimbo pipili kolamiliya? Oi linonga ara kaue kame Mosesini kombu

Isip tiye kolopa wendo lipe mepa purumu kano imboma temane pengamu pileringi, aku mele lino ungu tukumemu pimolola. Nalo kano imboma aku ungumu pilkolio Goteni paimbo nimo ningo ipuki naa tiringimunga ungu pileringimuni eno lipe naa tapondorumu. ³ Lino Gotenga tembo nimo mele paimbo tembalo nimbo ipuki tirimulu imboma kau, kinye paimbo Goteni konopu ame topili molangei nimbe nimu ulu pulumu manda limolo. Oi Goteni nimu mele aku tepa peremola. Oi yuni nimbeindo,

Eno kinye mumindili kolopolio mi lepo nimboindo, nani konopu ame topili mulu liko molangei niu ulu pulumu eno paa naa linge, *(Sng 95:11)*

niimu. I ungumu oi Moses molopili wendorumu. Oi Goteni mulu mai melema terimu aku kongonomu tepa pora tirimu wali aku koro mololi ulu pulumu perimu. ⁴ Gotenga bukuna ungu te moromo mele pilipelie ungu akumuni wali kite yupoko pakera tipemundo nimbei,

Wali kite yupoko pakera Goteni kongonoma tepa pora tipelie koro molorumu, *(Stt 2:2)*

nimbe moromo. ⁵ Koro molorumumunga ungu te peya nimu akumu i tepa: Nani konopu taka lipe pepili mulu liko molangei niu ulu pulumu eno paa naa linge nimbe moromo.

⁶ Aku ungumuni lino lipe ondoromo mele i tepa: Gotenga konopu taka lipe pepili mulu lili ulu pulu oi perimu akumu kinye we peremo akumunga kinye imbo mare aku konopu taka lipe pepili molonge ulu pulumu linge. Nalo Mosesini mepa purumu ara kaue kame temane pengamu pilkolio kalambo naa ningo ungumu naa pilko likolio neya akuna naa puringi.

⁷ Oi eno konopu taka lipe pepili koro naa moloringimunga poinye awini omba pupili pele walite Goteni altopa iye nomi king Devitinga kerena altopa 'Kinye' nimu. Devitini oi nimu nio kanomu i tepa,

Goteni nimo ungumu kinye pilinge lemo Yunge ungu paa naa pimolo ningo tui tiringi ulu naa teaio. *(Sng 95:7-8)* 'Kinye' nimu akumunga pulumu i tepa, Goteni altopa wali te kanopa lipelie i wal-

imu konopu taka lipe pepili mulu lili wal-
imu nimbe nimu. ⁸ Josua yuni linonga oi
ara kaue kame mulu liengei nimu lemo
aku Goteni mulu lili wai te altopa naa
nimbelo. ⁹ Akumunga Goteni yunge imbo-
mando konopu ame topili molangei nimo
ulu pulumu kinye kape we peremo. Aku
koro mololi ulu pulumu Goteni mulu mai
talo kinye melema tepa pora tipelie, wali
yupoko pakera tipemunga Sabat walina
koro molorumu aku tepa mele peremo.
¹⁰ Lino lipo manjirimolomu i tepa, oi
Goteni yunge kongono tepa pora tipelie
mulu ltimu mele imbo te yunge kongono
tepa pora tipelie aku tepa mele mulu lipe
taka lipe molombalo. ¹¹ Oi imbomani
Goteni i teko teaio nimu ungumu pileli
naa pileli none teringi. Aku tekolio taka
liko mulu lili ulumu naa teringi. Lino aku
ulu naa teamili nimbolio Gote kinye mulu
liemili enge nimbo ipuki tiemili.

¹² Goteni nimu ungumu we naa mo-
romo. Yunge ungumu koinjo mololi uluma
tepa enge tirimo nimbo pimolo. Yu nee
paa noromo, opa teli bainet nendo kinye
konondo kape waye talonga nee noromo
aku mainyendo, yu paa olando. Gotenga
ungumuni opa teli bainet mele ombelemu
kinye kikimemu kinye tumbi tipe topa
turu topa minimu kinye konopumu kinye
topa turu toromo. Aku tepa lino konopu
kimbo tirimolo mele kinye, konopuna
pilipo temolo konopu litemolo mele kinye,
pali pilipe moke teremo akumunga yunge
ungumu tenge tipo ipuki tiemili. ¹³ Goteni
mele terimumanga pali te Goteni naa
kanopili ningo manda lopeke naa tenge.
Melema pali tapuwe nimbe Gotenga kum-
bekerena mona ltemo. Aku mele Goteni
linonga ulu teremoloma pali pilipe moke
tembalo konopu lepolio yunge ungumu
pilipo teamili.

Jisas Gotenga Kumbe Kerena Linonga Popo Tondoli Iye Kiyendomu Moromomunga Ungumu

¹⁴ Manda, linonga mulu kombuna Gote
moromona purumu Gote popo tondoli iye
kiyendo, akumu lino oi lipe tapondorumu

iye Jisas, Gotenga Malo. Kinye yuni lipe
tapondoromo mele aku tepa paimbo tem-
balo nimbo ipuki tipolio nimbo para tiri-
molo mele tiye naa kolopo aku tepo ingi
tipo ambolopo molamili. ¹⁵ Kuro kerim-
manga nomi Sataneni lino kondi toromo
kinye molo nimbo ulu pulu kerima topo
mainye mundumolo enge naa pepili moro-
molo wali linonga popo tondoli iye kiyen-
domuni kanopa naa kondo koromoya? Yu
kanopa kondo koromo. Sataneni lino ulu
lupe lupema pali kondi toromo mele oi aku
tepa linonga popo tondoli iye kiyendo Jisas
kondi torumu nalo ulu pulu kerimanga te
naa terimu. ¹⁶ Akumunga, lino Gote mo-
romona pipili naa kolopo nondopo pumbo
yunge kumbekerena yu kinye konge ne-
mili. Aku temolo wali Goteni lino kandiki
tepa umbuni teremona wendo lipe tapom-
balo.

5

*Linonga popo tondoli iye kiyendo Jisas-
ini lino molopo kondamili nimbe lino manda
tepa wendo limbelo ungumu*

¹ Wali wali Juda imbomanga ningo Gote
popo tondoli iyemanga iye te popo tondoli
iye kiyendomu molopili ningo, kanoko liko
kongono tepili nimele mele i tepa. Goteni
maina imbomanga iye te kanopa lipelie
yu Gotenga kumbekerena yunge kongono
tendepa maina imboma lipe tapondopili
nimo. Popo tondoli iye kiyendomu yuni
imboma lipe tapondombaindo imbomani
Gotendo paa tereno ningo tirimele mele
lupe lupema yuni lipe Gote tindipe, im-
bomanga ulu pulu kerima tiye kolon-
dopili nimbe kongi kera melema Gote popo
topa kalopa tirimo. ² Aku Juda imbo-
manga Gote popo tondoli iye kiyendomu
yu kape maina iye tela. Goteni teaio nimo
unguma pilipe lipe tembaindo yu umbuni
peremola, akumunga imboma Gotenga
unguma pilko tune tane ningolio yunge
aulkena loi leko moromele imboma kondo
kolopa lipe tapondoromo. ³ Wali mare yu
yunu kape Goteni teaio nimu mele naa
teremola. Akumunga imbomani ulu pulu
keri teringimanga popo tondopa melema
kalopa Gote tirimo aku mele yunge ulu

pulu kerima tiye kolondopili nimbe popo topa kalopa tirimola.

⁴ Gote popo tondoli iye kiyendomunga ungu te peremola. Iye teni yunu nanga imbimu ola molopili, popo tondoli iye kiyendo molambo naa nimo. Oi pulu polopa Goteni Aron kanopa ltimu mele aku tepa yandopa yandopa kape kanopa lipe aku kongonomu tewi nimo iyemu kau aku kongonomu teremo. ⁵ Aku tepa mele Kraist yu kape yunu nanga imbi ola molopili kani popo tondoli iye kiyendomu molambo naa nimu. Goteni yu imbi ola molopili nimbelie nimbeindo,

Nu nanga Malo, kinye na nunge Lanie, *(Sng 2:7)*

nimu. ⁶ Buk tenga Goteni ungu te peya nimbeindo,

Melkisedek molorumu mele nu nunu aku teko Gote popo tondoli iye te wali-walima molko kau punio, *(Sng 110:4)*

nimu.

⁷ Kraistinga ungu te i tepa. Jisas ya mai kombuna molopalie nimumuni, Goteni tewi nimu mele taka lipe pilipe lipe tepa yunge imbi mainye molopili nimbelie yu kolombalo aulkena manda wendo limbelo Gote kinye ungu nimbe enge nimbe walipe pilipe kola tepa konge terimu kinye konge terimu mele Goteni pilerimu. ⁸ Paimbo yu Gotenga Malo nalo yu mindili norumu akumuni yu Goteni tewi nimu unguma pilipe lipe tenge tipe tembalo mele pilerimu. ⁹ Aku tepa terimumunga yu Goteni tewi nimo unguma paa toya topa pilipe lipe tepa, kongono timbeloma paa tepa kondombalo iyemu molopalie, yunge ungumu pilko liko tenge tiko teremele imboma lipe tapondopa eno kamukumu molko kondonge ulu pulumu peremo iyemu moromo. ¹⁰ Aku tepa tepa molombalo iyemu molopili kani popo tondoli iye kiyendomu molopili nembo nimbe Goteni yundo iye Melkisedek popo tondoli iyemu molorumu mele nu aku teko popo tondoli iye kiyendomu wali wali molko kau pani nimbe kanopa ltimu.

Lino Altopo Molopo Naa Kenjimili Ningo Nokoko

Kondaio Nimu Ungumu

¹¹ Jisas yu Melkisedek popo tondoli iyemu molorumu mele popo tondoli iye kiyendomu moromo mele ungu awini we peremo nimboindo nani kape perero. I ungumunga ungu pulumu paa enge nilimu. Nimbo tilka nalo eno ungu awini nimbo tiroma pilengeindo mindili kolko naa pimelemunga i ungu niomunga ungu pulumu eno nimbo timbo mele pinyewe toromo. ¹² Eno paa koro oi Kraistinga imboma moloringi, akumunga kinye eno Gotenga unguma mane tili imboma molko imbo mare mane tilimala nalo eno Gotenga oi pulu polko ungu pulu oi kumbe leko pilingima wamongo naa pimelemunga imbo teni eno mane tiembo nimbelie Goteni Kraist maina lipe mundurumu, Yu linonga nimbe kolo wangopa kolorumu ungu akuma kau altopa manda mane timbelo kinye pilingenje ungu enge nilima manda mane naa timbelo. Naa pilimala. Eno bakulu pamema mele ame kau noromele, langi enge nilima manda naa noromele. ¹³ Ame kau noromele bakuluma enonga teremele uluma naa liko manjirimele. Uluma oi naa teli akumunga temu ulu toya tolimu, ulu temu ulu kerimu moke naa apurumele. ¹⁴ Nalo langi enge nili akuma imbo yumani kau noromele. Imbo mare oi ulu teringina wamongo kanoko pilkolio i ulu pengama, i ulu kerima ningo moke teko pilko moromelema kau langi enge nilima manda noromele.

6

Jisas tiye naa kolopo Goteni lino tepa kondopili nimbo konopu enge pepili nokopo molamili ungumu

¹⁻² Manda, Kraistinga imboma i teko i teko teremele ungumu oi pulu polko ningo tiringi ungu akuma kau naa nimbo molamili. Linoni aku tepo kau nimbo molomolo lemo ulke ponga awinima poltomolo nalo ulke oi naa takoli mele. Oi kumbe leko ningo tiringi unguma i tepa mele: Te, kololi ulu pulumu kau peremo uluma pali umbulu tiko konopu topele toko Gote ipuki tirimele. Te, no lingeindo no lttimelemunga ungu pulu awini nimele.

Te, Goteni mane tipili ningo imbomanga pinyewena ki noirmelemunga unguma. Te, Imboma kolkolio makilinge ulumunga ungu awini nimele. Te, Goteni maina imboma kot tendepa pilipelie imbo mare molko kondoko kau pangei nimbe, imbo mare molko kenjiko kau pangei nimbelo-munga ungu mane tirimele unguma. Aku ulumunga unguma kau ningo pilko naa molangei. Imbo yuma ungu manema pimele mele aku tepo pilipo molamili.³ Manda, Goteni yunge ungumanga ungu paa tukume pilemili linondo ee nimo lemo, aku ulu teamili.

⁴⁻⁶ Akumunga kinye ungu enge nili mare nemili. Goteni Kraist lipe mundurumu kinye yuni omba tenderimumunga pulumu pilko kondoko paimbo ningo pilko limele imboma mulu kombuna mele we tipe kalopa tirimo melema liko, Mini Kake Telimu konopuna liko, Gotenga ungumu oi pilko likolio aku ungumu paa penga ningo pilko, Gotenga engemuni pele kombu pora nimbelo walimunga ulu enge nilima tembalo aku engemuni kinye ulu enge nilima teremo uluma kanoko, aku uluma pali tekolio altoko konopu allowa teko naa pimolo ningo Kraist tiye kolonge lemo kelko manda konopu allowa teko Kraistinga unguma paimbo ningo enge ningo pilko yando onge aulke te paa naa ltemo. Imbo teni aku tepa teremo aku ulumuni Gotenga Malo altopa kolopili nimbe unjo polopeyana pirimu topa uku topa, imbomani yu kanoko ungu taka tondongi nimo.

⁷ Pileio! Lo toromo kinye maina no awini pumbe, aku maina poinye teremele imbomani langi manda liko nonge langima omba kondoromo kinye Goteni aku tepa kano maimu tepa kondoromomunga aku teremo. ⁸ Nalo mai tenga tiri ka kinye era keru lupe lupe oromo kinye kano maimu mai keru. Goteni keru lepili nimbei teremo. Pele wali te mai akumu tipeni undukana nombalo.

⁹ Nanga ango kame, Kraistinga imboma molkolio pele yu tiye koromele imbo-mando aku tepo nimolo nalo eno aku teko naa tenga nimbo pilipo moromolo. Goteni eno lipe tapondoromo, molko kondoko

kau punge uluma teko moromele konopu ltemolo. ¹⁰ Goteni ulu tumbi nilima kau teremo. Enonga kongono teremelema kinye, eno Gote konopu mondokolio yunge imboma liko tapondoromele mele kinye kape waliwalima teremele uluma kinye, kanopa keru konopu lepa tiye naa koromo. Pilipe kau moromo. ¹¹ Eno pali aku teko teremele mele enge ningo teko molko tiye naa kolangei nimbo paa konopu ltemolo. Teliko pungo Goteni lino tepa penga timbela aku waimu wendo opili aku teko molaio ¹² Eno tiye naa tepili konopu lepo moromolo. Imbo Gote paimbo ningo ipuki tiko tiye naa kolkolio Goteni yunge bakuluma nini melema timbo nimu melema tirimuna ltingi imboma moloringi mele molaio konopu lepo moromolo.

Goteni tembo nimbe panjirimu mele paimbo tembalo nimbo ipuki tirimolo ungumu

¹³ Oi Goteni linonga kolepa Abraham kinye ungu te nimbe panjipelie, paa olando moromo imbo tenga imbi lepa mi lembaindo Gote yu mainyendo imbo te paa olando te naa moloromomunga Gote yunu yunge imbi lepa mi lepalie ¹⁴ nimbeindo, Nani nu mane ungu tipo, nunge kole-nale bakulu awini molangei nimbo paimbo nio, *(Stt 22:17)* nimu. ¹⁵ Aku nimumunga pilipelie Abraham Goteni yu mele timbo nimbe panjirimumu ara tipe timbela nimbe oi tiye naa kolopa we nokopa molopalie paimbo ltimu.

¹⁶ Imbo teni paimbo nimu ningo pilengei nimbe yunge imbo te awili olando moromomu imbi lepa paimbo nio nimbe mi ltemo. Imbomani yunge ungumu toko mainye naa mundundengei nimbelie mi lepa nimo. ¹⁷ Akumunga aku tepa melela, Goteni Abraham kinye nimbo panjiru mele yunge kolepale imbomani paa pilko kondangei. Nani tembo nimbo panjiro mele konopu allowa naa tepo paimbo tero ningo kanangei nimbe yunge imbi yunu lepa paimbo niu nimbe mi lerimu. ¹⁸ Gote yu konopu allowa naa teremo. Eno kinye tembo nimbo panjirimu mele waliwalima kape paimbo tembalo ningo konopu kimbo tiko molangei

nimbe i ulu talo terimu. Ulu te, ungumu oi nimbe panjirimu. Ulu te, ungumu nimbe panjipelie pele yunge imbi yunu lepa paa paimbo tembo nimbe mi lerimu aku ulu talo terimu. Aku ulu talo Gote konopu alowa manda naa tepa, kolo paa manda naa toromo ulu talo. Akumu pilipolio Goteni lino timbo nimbe panjirimu melema paimbo timbelo nimbo pilipo umbuni te wendo naa opili, lino nokopili nimbo Gote moromona nondopo purumolo imboma linonga konopu enge nipili tiye naa kolopo manda nokopo molo-molo. ¹⁹ Aku ungumunga ungu iko te topo tiembo, nona andoli sip te poporomeni nona topa mepa pumbelo ningo tenga kareko panjirimele. Aku tepa linonga minima sip mele. Goteni lino kinye tembo nimo ungumu kolo naa topa paimbo teremo nimbo pimolo ulu akumu minimanga ka mele tenga kareremo. Aku kamu Gote moromo kiripi paa kake telina, maminye awilini pipi tirimo, akuna tukundo pumbe kareremo. ²⁰ Kano kiripi paa kake telina iye te linonga nimbe lipe tapondombaindo kumbe lepa tukundo purumu. Pumbelie Melkisedek molorumu mele yu aku tepa waliwalima linonga nimbe Gote popo tondoli iye kiyendomu moromo, akumu Jisas.

7

Popo tondoli iye paa imbi olando mololi Melkisedekenga temanemu

¹ Aku iye Melkisedek yu ulke kombu Salem imbomanga iye nomi kingimu molopalie, Gote Paa Olando Kombumanga Pali Nokorumumunga kongono tendembaindo imbomanga Gote popo tondopa molorumula. Oi Abraham kombu tenga pumbe opa tepa iye nomi king mare topa mundupelie eno meringi melema lipe mepa kelepa ulkendo ombai orumu kinye kano iye Melkisedek yu omba aulkena kanopalie Goteni nu tepa kondopili nimu. ² Yuni aku tepa Gote kinye ungu nimbe Abrahamenga konge tenderimu wali Abrahameni 10 10 nimbe lipe merimu melemana pali te te nimbe pengama wendo lipe Melkisedek tirimu. Melkisedek

yunge imbi pulumu ulu tumbi nilima teremo iye nomi kingimu. Yu nokorumu ulke kombu Salemenga imbi pulumu, imboma kinye ame toli ulu pulumu. Akumunga iyemunga imbi talo tipemu Imboma Kinye Ame Toli Ulu Pulumu Nokoromo Iye Nomi Kingimu. ³ Melkisedek yunge anumu lapa talonga imbi talo naa lepa, yunge lapali kolepalenga tenga imbi kape naa lerimu. Yu meringi walimu kape, yunge kolorumu walimu kape naa lerimu. Yu Gote popo toli iyemu molorumu mele walite tiye kolorumu ungu te naa peremo. Yu Gotenga Malo waliwalima koinjo molopa kau purumo mele yu aku tepa mele molorumu.

⁴ Melkisedek yu imbi paa olando molorumu mele pileio. Lino imbo talape awininga kolepa paa awili Abrahameni opa tepalie melema ltimu. Aku melemana pali 10 10 nimbe popo tipelie 10 akumunga te nimbe wendo lipe Melkisedek tirimu. ⁵ Livaini kalopa ltimu iye mare Gote popo tondoli iyema moloringi. Kano iyemanga ungu mane te peremo, akumu i tepa mele: Israel imbomanga mele 10 10 ningo noinge melemana te te ningo wendo liko Livai iyema tiengei nimbe peremo. Melema tiringi imboma kinye Livai iyema kinye angenupili, eno peya pali Israel imboma Abrahameni kalopa ltimu nalo Livai iyemani angenupilinga melema aku teko mare ltingi. ⁶ Melkisedek yu Livaini kalopa ltimu iye te molo nalo Abrahameni Livai imboma oi naa kalopa lipili yunge mele 10 10 nimbe melemana pali te te nimbe wendo lipe Melkisedek tirimuna ltimu. Goteni kano iyemu yu kinye tembo nimbe panjirimu iyemundo Melkisedekeni Goteni tepa kondopili nimula. ⁷ Lino i tepo pimolo. Iye teni Goteni nu tepa kondopili nimo aku iyemu yu iye olandomu, Goteni nu tepa kondopili nimona ltimu iye akumu mainyendomu. ⁸ Akumunga ungu te peya peremo mele i tepa, Livai iyemani Israel imbomanga mele 10 10 ningo noiringi melemana te te ningo ltingi iyema koloringi. Nalo Abrahamenga mele 10 10 nimbe merimumanga te te nimbe ltimu iyemu Gotenga bukuna yu kolorumu ungu te nimbe

naa moromo. ⁹ Linoni Livai iyemani teringi mele ungu te manda nimolo. Aku iyemani kinye melema aku teko ltimele kano nalo oi enonga melema Melkisedek tiringi. ¹⁰ Paimbo enonga kolepa Livai oi naa meringi nalo Livai yunge kolepa Abrahamenga kangina tukundo molopili Melkisedekeni Abraham aulkena kane kane topa kanopalie Abrahameni melema tirimuna ltimu akumunga aku tepo nimolo.

Oi popo tondoli iye moloringima mainyendo, popo tondoli iye Melkisedek mele koinjo moromo iyemu yu olandomu

¹¹ Oi Mosesini Israel imbomando Gotenga ungu manema timbei ungu mane te tipelie nimbei, Livainga lapumuni Gote popo tondoli kongonomu teangei nimu.

Aku teko teangei nimu kinye kano popo tondoli iyemani kongono teringi mele manda terimu lemo kinye Aroni kalopa ltimu popo tondoli iyema mele iye te naa molopili, Melkisedek mele iye te kinye molopili ambe temona Goteni altopa nimuya? ¹² Gotenga popo tondoli talapemu kolo wangoko tenge wali ungu manemu kape kolo wangoko tenge. ¹³ Goteni popo tondoli iye nomi awili olandomu kolo wangopa molopa kau pumbelo nimu kano iyemu yu Israelenga malo Livaini kalopa ltimu imbo talapemunga tuku molorumu iye te, molo. Yu Israelenga malo teni kalopa ltimu imbo talapemunga tuku molorumu iye te. Yunge angenupili lapali kape teni Gote popo toko kalingi alta polona pungo kongono naa terimu. ¹⁴ Linonga Awilimu Israelenga malo Judani kalopa ltimu iyemu molorumu lipo manjirimolo. Aku imbomanga te Gote popo tondoli iye te molombalo nimbe Mosesini oi naa nimu. ¹⁵ Kinye iye koinjo te popo tondopa moromo paa mona ltemona toya topo lipo manjirimolo akumu Melkisedek yu molorumu mele moromo iyemu. Aku iyemuni Livai lapu popo tondoli moloringima akumanga paa olando moromo. ¹⁶ Kano iyemu ungu manemuni Livaini kalopa limbelo iyema popo tondoli iyema molangei nimu akumanga yu popo tondoli iye te naa molorumu, molo.

Nalo yu waliwalima koinjo molopa kau pumbelomunga engemu perimumunga yu popo tondoli iyemu moromo. ¹⁷ Goteni yu aku tepa moromomundo oi ungu te i tepa nimbe panjirimu,

Melkisedek molorumu mele nu aku teko Gote popo tondoli iye te waliwalima molko kau punio. *(Sng 110:4)*

¹⁸ Aku ungumuni lino i tepa mele lipe ondoromo. Ungu mane oimu pange tepa lino lipe tapondombalo enge te naa perimuna Goteni kano ungu manemu kamukumu mainye pupili nimu, akumu lipe ondoromo. ¹⁹ Mosesini ungu mane tirimumani ulu tukume te wendo opili naa nimu. Akumunga kano popo tondoli iyemanga ungu manemu kolo wangopalie Goteni aulke koinjo penga te lupe akiririmu akumu olando, oi ungu manemu mainyendo. Aku aulke koinjomunga pumbolio lino Gote moromona nondopo manda purumolo.

²⁰ Goteni Jisas popo tondoli iyemu molopili nimu wali we naa nimu. Yu aku popo tondoli iyemu molopili nimbe paimbo nio nimbe, nimbe panjipe mi lerimu. Oi popo tondoli iye moloringima aku ulu teko molangei nimbe Goteni mi naa lerimu, ²¹ nalo Jisas Gote popo tondoli iye te molopili nimbe Goteni paimbo nio nimbe mi lerimu. Yundo i tepa nimbe panjipelie nimbei,

Awili Goteni yunge imbi yunu lepa paimbo nio nimbe mi lepalie nu popo tondoli iye waliwalima aku teko molko kau punio nimbe panjipe mi lerimu. Yu pele konopu alowa tepa ungu te lupe paa naa nimbelo, *(Sng 110:4)*

nimu. ²² Aku tepa nimumunga Goteni lino kinye tembo nimbe ee nili ungumu Jisas aku ungumu paimbo ltemo enge tipili nimbe tirimuna moromo. Jisas lino kinye Gotenga tembo nimbe ee nili ungumu terimu aku olando, oi ee nili ungumu maindo.

²³ Oi popo tondoli iye awinima moloringima nalo molko kau naa puringi. Koloringima wali talape koinjo kolo wangoringi, ²⁴ nalo Jisas waliwalima koinjo molopa kau purumona yu kamukumu popo tondoli iyemu moromo. Akumunga waliwalima popo

tondoli kongonomu tiye naa kolopa, tepa kau pumbelo, iye teni yu manda kolo naa wangombalo. ²⁵ Akumunga waliwalima koinjo molopa kau pumbelie Goteni eno lipe tapondopili nimbe waliwalima konge tepa moromomunga imbo mareni ningolio paimbo Jisas na tepa ltimu ningo ipuki tiko yunge imbi leko konge tekolio Gote moromona nondoko purumele imbo akuma yuni waliwalima manda lipe tapondoromo.

²⁶ Popo tondoli iye nomi awili olando aku teli teni linonga nimbe tenderemo mele paa manda tendepa moromo. Yu Goteni kanopa iye paa kake teli nimbe karomo iyemu molopa, ulu te tepa naa kenjipe, ulu keru te teambo konopu naa lepa Gote yunu mulu kombuna paa olando moromona molopili nimbe mondopa ulu alowa tendelimanga yu paa tule tepa moromo. ²⁷ Oi popo tondoli iye nomi awili olandomani teringi mele walimanga takiraki melema kalko popo tongeindo oi enonga ulu pulu kerima mainye pupili ningo melema popo toko kalkolio, pele imbomanga ulu pulu kerima mainye pupili ningo melema popo toko kalondoringi, nalo Jisasini aku tepa naa terimu. Yu yunu wali tendeku wali kau Gote popo topa yunge kangimu tirimu aku tepa imbomanga ulu pulu kerima kamukumu mainye pupili nimbe imbomani yu toko kondangei nimbe tiye kolopa Gotenga nimbe yunu wali tendeku wali kau tirimu. ²⁸ Aku nio ungumunga ungu te altopo kamukumu nembo, Mosesinga ungu mane teni enge naa peli mai kombu iyema kanopa lipe popo tondoli iye nomi awili olandoma molangei nimo nalo Goteni Malondo nu popo tondoli iye nomi awili olandomu molani nimbe paimbo nio nimbe panjipe mi lerimu ungu akumu pele wendo orumu. Kano Malo aku kongonomu ara tipelie molopa kau pumbelo.

8

Goteni ungu koinjo te nimbe panjipe mi lerimumunga Jisas mulu kombuna popo tondoli iye kiyendomu moromomunga ungumu

¹ Nani Goteni kanopa lipe linonga popo tondoli iyemu molopili nimu nio akumunga ungu pulumu i tepa, iye nindu kano teli te linonga popo tondoli iye kiyendo moromo kanomu mulu kombuna Iye Nomi King Awili Olandomunga polomunga imbo kindo pumbe moromo. ² Akuna molopa yu mulu kombuna angimo ulkemunga kiripi paa kake telimunga linonga nimbe Gote popo tondopa moromo. Yu aku kongonomu tendepa moromo ulke akumu Gote moromo ulke paimbomu. Akumu iye teni naa takorumu, Awilimu yunu takorumu.

³ Gote popo tondoli iye nomi awili olandomani Mosesini tirimu ungu manemuni nimu mele pilkolio tengeindo Gote kapi ningo we melema kinye kongi sipsip kalolima kinye meko ongo tiringi, akumunga iye Gote popo tondoli iye nomi awili olando pele orumu iye Jisas nio akumuni kape Gote kapi nimbe mele te mepa omba tirimu. ⁴ Nalo mai kombuna Gote popo tondoli iye ungu manemuni nimo mele pilkolio Gote melema kalko tirimele iyema we moromele akumunga kano iyemu yu mai kombuna molkanje Gote popo tondoli iye te naa molka. ⁵ Kano iyemani popo tondoli kongono teremele akumu Gote moromo mulu kombuna teremo kongonoma manda lepa, mulu kombumunga minimu mele manda leko moromele. Aku teko teremelemunga Gote maina molombalo sel ulkemu Mosesini kokele takombai terimu kinye Goteni yu mane tipelie nimbeindo,

Nani Mulu Sainai ola Moses nu lipo ondondu aku tepa mele melema pali paa tumbi tiko manda leko teani, *(Kis 25:40)*

nimu. ⁶ Aku paimbo, nalo kano iyemanga Gote popo tondoli kongonomu paa mandopa. Goteni Jisasindo tewi nimbe tirimu popo tondoli kongonomu paa penga olandopa. Aku tepa mele nanga imboma kinye tembo nimbe ee nili ungu oi nimbe panjirimumu aku mandopa. Goteni lino kinye tembo nimbe ee nili ungu koinjo nimbe panjipe mi lerimumu enge timbei Jisas tuku tingina angilipe Gote kinye lino kinye popo tiko molangei nimbe lipe

tapondoromo iyemuni kamukumu wendo opili nimbe tenderimu, aku ee nili ungu koinjomu olandopa. Ungu koinjomuni lino kinye tembo nimbe panjirimo aku uluma olandopa, tembo nimbe ungu oi nimbe panjirimumuni nimu aku uluma mainyendopa, akumunga ee nili ungu koinjomu olandopa.

Goteni ungu koinjo nimbe panjipe mi lerimu ungumu olando, ungu oi nimbe panjipe mi lerimu ungumu mainyendo

⁷ Pileio! Goteni nimbe panjipe mi lierimu ungu oimunga engemu pelkanje Goteni altopa ungu te naa nimbe panjilka.

⁸ Nalo imbomani teringi ulu Goteni kanopa keru pilipeli nimbei,

Na Gote Awilimuni enondo nimboi,
“Pileio! Nani Israel imboma kinye Juda imboma kinye ungu koinjo te tembo nimbo ee nimbo panjipo mi lemboi waimu limbo.

⁹ I ungu koinjo nio akumu oi enonga lanieli kolenale kombu Isip wendo lipo mepo oru walimunga kano imboma kinye nimbo panjipo mi leru mele tendeku tipe molo.

Nani eno kinye ungu nimbo panjipo mi leru ungumu naa pilingimunga nani eno molko kenjingei nimbo lipo umbulu tiru.

¹⁰ Aku wali pele, Israeleni kalopa ltimu imboma kinye tembo nimbo ungu koinjo te nimbo panjipo mi lembo, akumu i tepa,

Nani eno kanopo penga pilimbo niu mele konopuni pilko kondangei nimbo nanga ungu manema enonga konopuna pepili panjindipo,

nanga ungu manema konopu mondoko pilipo teamili ningo molangei nimbo

nani kano ungu manema buk mele enonga konopuna imbi tombo.

Na enonga Gote molombo. Eno nanga imboma molonge.

¹¹ Aku waimu wendo ombalo wali imbo kamako imbi molombaloma kape, koropa imbi naa molombaloma kape, akumani pali na Awilimu ningo kanoko imbi tingemunga imbomani enonga angenupili kinye kopu teko

moromele imboma kape Awilimu moromo mele pilengei naa ninge. Eno pali na liko manjiko molongemunga altoko ungu aku tepa ningo naa tinge.

¹² Nani eno kondo kolopo enoni teko kenjinge uluma tiye kolopo enonga ulu pulu kerima altopo paa naa pilimbo nimbo,” nio. *(Jer 31:31-34)*

¹³ Goteni pele lino kinye tembo nimbe panjipe mi lerimu ungu akumu ee nili ungu koinjomu nimu ungu akumuni oi Israel imboma kinye nimbe panjipe mi lerimu ungu oi akumu yuni kamukumu nondopa mainye pumbei teremo nimbe nimu. Mele oimu pora nimbei teremo akumu paimbo nondopa kamukumu pora nimbelo.

9

Oi maina Gote popo tondoli iye kiyedomani sel ulkena ari tirimelema kinye kerama kinye pinyena langima kape meko pungo Gote tiringimunga ungumu

¹ Oi Goteni Israel imboma kinye nimbe panjipe mi lerimu ungumuni Gote popo toko kapi ninge mele nimu ungu manema perimu. Kano ungu oimunga Gote popo toringi ulke te maina angilerimu. ² Aku ulkemu sel ulke te takoringi, akuna tukundo kiripi talo lerimu. Takokolio, kiripi kiyendo lerimuna kandel amboromo melemu kinye bret kaloli Gotenga ningo noiringi polomu kinye noiringi, aku kiripimu imbi leko Kiripi Kake Telimu ningi. ³ Anjikondo maminye awili tule teni pipi tirimu akuna anjikondo Kiripi Paa Kake Telimu lerimu. ⁴ Gote popo tongeindo mele mune tolima kalingi alta polo kou gol kandoringimu kinye ket kou gol kandoringimu kinye aku mele talo aku kiripina lerimu. Aku ketena Goteni Israel imboma kinye tembo nimbe mi lerimu ungumu litemona kanangei nimbe lipe ondorumu melema lerimu. Aku ketena tukundo langi mana perimu mingi te kinye Arononga tu ambolorumu kirikiri terimu kano tumu kinye Goteni Israel imboma kinye nimbe panjipe torumu unguma perimu kou talo akuma aku ketena tukundo lerimu. ⁵ Aku ketemunga pipina

ola muluna ensel au tiko mondoli talo kongo taloni pipimu ola oko poloringili pipi akuna meme ondoko Goteni imboma kondo kolopa enonga ulu pulu kerima tiye kolondorumu ningi. Nalo kinye wai te naa peremomunga aku melemanga puluma waye manda naa nimbo.

⁶ Melema aku teko wamoringi kinye popo toli iyema wali walima kiyendo kiripina pungo enonga kongono teko popo toringi. ⁷ Nalo popo tondoli iye kiyendumu kau anjikondo kiripi lerimuna tukundo purumu. Wali wali naa purumu. Poinye yaka nimbe wali tendeku wali kau purumu. We naa purumu. Kongi sipsip te topalie meme mare mepa tukundo pumbelie yunge ulu pulu keru terimuma kinye imbomani ulu pulu keru naa liko manjiko teringima kinye aku mememu Gote popo topa tirimu. ⁸ Aku ulumu manda lepa Mini Kake Telimuni aku oi Gote popo toringi sel ulkemu we angilipili Gote moromona manda pumolo aulke te wendo naa orumu nimbe lipe ondorumu. ⁹ Kano sel ulkena ulu teringimani kinye tembalo uluma manda leko teringi mele i tepa. Oi waliwalima Gote popo toko melema we tiko ari tirimelema kalko tiringi akumani Gote aku teko popo toringi imbomanga konopu wango naa nimu. ¹⁰ Oi Gote popo toringi ungu manemani langi nongo, no nongo, kimbo ki kangima kulumie tonge aku uluma kau mane tiringi. Goteni imboma aku mi lepa nimbei tirimu unguma lombilko purumele nalo melema waye tepa amenge teremo wali aku kangindo kau ningi uluma pora timbelo.

Akuna Kraistini Yunge mememu ondopa yunu Gote tirimu

¹¹ Oi aku teringi nalo kinye Kraist yu Gote popo tondoli iye kiyendumu omba molopalie Goteni mele pengama timbo nimu melema yuni mepa wendo oromo. Aku tepalie imbomani takoringi mai kombuna angimo sel ulkemunga tukundo naa purumu. Yupe Gotenga ulke wengendeli mulu kombuna ltemomunga purumu. Aku ulke paa olandopa paa ulke tukumemu. ¹² Yu Gotenga mulu kombuna angimo kiripi paa kake telina

kamukumu wali tendeku wali tukundo purumu. Nalo akuna pumbeindo oi maina mulu sel ulkemunga tuku pungeindo teringi ulu yu naa terimu. Enoni kongi meme kinye kongi kao walo kinye toko yokoli akuma Gotenga kumbekerena meko puringi mele aku tepa naa terimu, molo. Yunge mememu kau yunu meli pumbe wali tendeku wali kau Gote popo topa tirimu. Aku terimu ulumuni lino ulu pulu keru pali konopuna pepili mindili nolemala aulkena wendo lipe Gote kinye kamukumu kopu tepo molopo kau pamili nimbe tepa ltimu. ¹³ Goteni imbo kanopa kangimanga kalaro molopili moromele nimbe karomo imboma yuni kanopa kake tepili molonge nimbe kanopili ningolio ningimuni, oi kongi yokolima kinye kao peleama kinye toko yokolima kolko, kongi kao amboi kondoli, walo oi naa leli te toko tipena nomba pora tipili ningo kaloringi kinye norumu kekuma liko, yokolima tukundo ondoko munduko noikolio, kano imbomanga kangimanga pupe lteko toko munduringi kinye kano imboma altopa kanorumu kinye kangindo imbo kake telima nimbe kanorumu kala Gote kinye altoko kopu teko moloringi. ¹⁴ Nalo Kraistinga mememuni oi teringi ulu pange tenderemo. Kraist yu ulu alowa te naa terimu. Aku molo. Mini Kake Teli Koinjo Mololi enge nimumuni Kraist yu yunu Gote popo topa tirimu. Aku iyemunga mememuni linonga kangindo kau kulumie naa tondoromo. Aku molo. Linonga ulu kerima kulumie torumuna Gotenga kumbekerena lino Imbo Kake Telima moromolo lipo manjirimolo. Aku tepa kulumie torumumunga lino oi ungu mane enge naa peremomu naa lombilemili. Molopa Kau Puli Gotenga teaio nimu ungumu teamili.

Kraistinga mememuni Goteni nimbe panjipe mi lerimu ungu koinjomu kamukumu enge pepili nimu ungumu

¹⁵ Jisasinga mememuni lino Gotenga kumbekerena tepa kake tenderimumunga Jisas yu Gotenga tembo nimbe mi leli ungu koinjomu enge tirimuna yu imunana iyemu moromo. Oi ungu manemu we

lepili ulu keru teringi imboma wendo limbei kolorumu. Aku tepa kolorumungu Goteni imboma waio nimbe alako torumu ungumu pilko lombilenge imboma pali molko kondoko molko kau punge. Aku ulumu Goteni yunge bakuluma timbo nimbe oi nimu.

¹⁶ Iye teni yu kolombai yunge nini melema moke tembai narini limbelo akumu nimbe para tipe pipiana toromo. Nalo bakulumani kano melema we manda naa limele. Pele lapa kolomo ningo imbomani kanokolio manda, kinye lapani moke tepa noindirimo melema liengei nimele. ¹⁷ Iye teni ungu nimbe panjirimo iyemu we moromo wali yunge ungu nimbe panjirimomu ulure manda naa teremo, we ltemo. Iyemu kolombalo wali nini ungu nimbe panjirimo mele aku teko manda melema linge. ¹⁸ Aku tepala kongi te toko yokolima ondoko teringi ulumuni oi nimbe panjirimo ungu manemu enge tingei teringi. ¹⁹ I teko mele teringi: Mosesini oi imboma pilengei nimbe Gotenga ungu manema pali nimbe tipelie kongi kao walo mare kinye kongi yokoli mare kinye topa yokolima mingina kolopa, no kinye topele mapele topalie, unjo kelo isop kola te lipe sipsip indi kondoli mareni ka topalie, yokolima tuku mundupe wendo lipelie Goteni tirimu ungu manema molorumu bukuna kinye imbomanga kangina kinye pupe lteko topa mundurumu. ²⁰ Aku ulu tepalie nimbei, yokoli imu Goteni eno kinye ungu nimbe panjipe mi lerimu ungumu pilko tenge tiko molangei nimomu eno kinye wendo ombai enge tipili nimo yokolimu nimu. ²¹ Aku tepa mele Gote popo toko kaloringi sel ulkemu kinye sel ulkena tukundo Gote popo tongeindo noiringi melema kinye pali Mosesini yokolimu pupe lteko topa kandorumu. ²² Oi ungu manemu nimbe molorumu mele i tepa: Mele awini Goteni kanopa mele kake telima nimbe kanopili nimbe yokolimani kau manda tendembalo. Kongi kera kape te toko kondokolio yokoli naa ondonge lemo aku Goteni imbomanga ulu pulu kerima naa kandepea tepa ltendembalo.

Imbomanga ulu pulu kerima Goteni tiye

kolondopili nimbe Kraist Yu Yunu Gote popo topa tirimu ungumu

²³ Gote popo toli sel ulkena lerimu melema muluna ltemo melema manda lepa lerimu. Mele akuma Gotenga kumbekerena kake tepili ningo kongi kerama tokolio yokolima liko tanda tiko kandoringi. Nalo mulu kombuna ltemo melema kake tepili ningo oi teringi ulu maindo munduko meme enge nili olandomuni manda tenge. ²⁴ Kraist kolopa makilipe koinjo molopalie ya maina Gotenga kiripi kake teli kini wamoko muluna ltemo ulke manda leko teringina tukundo naa purumu. Aku molo. Yu mulu kombuna tumbi tipe purumu. Akuna lino tapombai Gotenga kumbekerena pumbe moromo. ²⁵ Poinyemanga yaka nimbe popo toli iye kiyendomuni kongi kera manga yokolima lipe kiripi paa kake telina pumbe popo topa tirimu. Nalo Jisasini poinye yaka nimbe aku ulu naa terimu. Wali tendeku wali kau Gotenga mulu kombuna tuku pumbe yu yunu tirimu. ²⁶ Kraistini poinye yaka nimbe aku ulu telkanje poinyemanga yaka nimbe yu mindili nolka. Mulu mai talo Goteni terimu wali akuna mindili nombalie nolipe omba kinye i wali olka. Nalo aku ulu naa terimu. Kinye peyalime waimu nondopo oromona Kraist Goteni imbomanga ulu kerima kulumie topa tiye kolopili nimbe ya i mai kombuna wali tendeku wali kau omba yu yunu popo topa Gote tirimu. ²⁷ Imboma pali ya maina wali tendeku wali kau kolkolio altopa kot tendepa pilimbelo kombuna punge ulu pulumu peremo. ²⁸ Aku tepa mele imbomanga ulu pulu kerimanga umbuni mepa wendo limbei Kraist yu yunu Gote popo topa tirimu. Altopa talo tepa ombalo aku wali ulu pulu kerima wendo limbei naa ombalo. Imbo yu nokoko moromelema tukundo limbei ombalo.

**Kraistini Linonga Nimbe
Kamukumu Gote Popo
Tondombaindo Wali
Tendeku Wali Kau Yu Yunu
Gote Tirimu Kinye Ari
Tirimelema Kalko Tiringi**

Uluma Kamukumu Mainye Purumu Ungumu

10

Oi Gote popo toko kalko tiringi melemani ulu pulu kerima manda naa wendo lipe ltenderimu ungumu

¹ Mosesinga ungu manemu i tepo kanamili ulu pengamu altopa ombalomunga oi mini mele kandomolo. Nalo lino naa wamba lipe ondorumu. Aku ungu manemuni poinyemanga yaka nimbe wali wali Gote kano teko kau popo toko tieio nimu. Akumunga ungu manemuni imboma aku teko Gote popo tongei ulke oringima kamukumu molko kondangei manda naa tepa tumbi tirimu lipo manjirimolo. ² Aku teko teringi ulumani enonga konopuma kamukumu kulumie tondolkanje altoko ari tirimelema toko naa kalemala. Kamukumu kulumie tolkanje wali tendeku wali Gote popo toko kalkolio, enonga ulu pulu kerima mainye pulka, kano kinye konopundo umbuni te naa pepa, ulu pulu kerima we naa peremomunga mongo naa limolo ningo pilkolio altoko ari tirimele mare naa kalko aku uluma tiye kolemalala. ³⁻⁴ Nalo kongi kao peleama kinye kongi memema kinye toko kaloringimanga mememani enonga ulu pulu kerima kamukumu kulumie manda naa tondorumumunga waliwalima ipo leli tangoli poinyemanga pali Gote altoko kongi aku tepama kaloliko pungolio Gotenga ungu manema pule toringimunga enonga konopuna ulu pulu kerima we pepa kau purumu mele kelko liko manjiringi.

⁵ Akumunga Kraist mai kombuna ombai tepalie nimbei,

Ari tirimelema toko nu kalko tiringima kinye mele nu we tiringi melema konopu naa mondokolio nuni na imbo kangite tumbi tiko noikolio tirinu.

⁶ Popo toko tipena nopili ningo kaloringi ari tirimelema kinye, ulu pulu kerimoteremolomanga kalopo tirimololingi ari tirimelema

kinye akuma nu konopu naa mondorono.

⁷ Akumunga nani nimboi, “Gote, na i moro. Nuni nando teani puwi ninu mele teambo nimbo nanga kangimu imbomanga nimbo nu popo topo tipo omboi tero. Nani aku tepo tembo mele oi bukuna toringina moromo kanomu nio,” *(Sng 40:6-8)*

nimu. ⁸ Paimbo Goteni yunu imbomando teaio nimbe ungu mane tirimu mele pilkolio tengeindo ari tirimelema kalko yu tiringi nalo Kraistini nimu mele nio aku ungumunga oi Kraistini nimbei, “Ari tirimelema toko nu kalko tiringima kinye mele nu we tiringi melema kinye tipena nopili ningo kaloringi kongima kinye ulu pulu kerikonopuna peremomanga kalopo tirimololingi kongima kinye, akuma kanokolio nu konopu naa mondorono,” nimu. ⁹ Altopa nimbei, “Na i moro, nuni nando teani puwi ninu mele teambo nimbo omboi tero,” nimu. Aku tepalie yu oi popo tongeindo ari tirimelema kaloringi ulu pulumu topa mainye mundupe, yunu Gotendo tirimu ulu aku mele ulu pulu koinjo tirimu. ¹⁰ Goteni yundo tewi nimu ulumu pilpelie Jisas Kraistini teambo nimbe ombayunge kangimu wali tendeku wali kau yunu kamukumu Gote popo topa tirimunga Goteni kanopa konopu tipelie linonga ulu pulu kerima tiye kolondopalino yunge imbo kake telima molangei nimu.

Kraistini Gote popo topa tirimu melemani ulu pulu kerima paa manda kulumie tondoromo ungumu

¹¹ Walimanga pali Gote popo tondoli iyema ola angilko popo tondoli kongono tepundala teringi. Paa waliwalima ipuleli tangoli ola angilko ulu pulu kerima paa manda naa kulumie tondopili ari tirimelema toko kaloringi. ¹² Nalo Kraistini imbomanga ulu pulu kerima wendo limbei wali tendeku wali kau Gotendo yunu tirimu kinye manda tirimu kolo we molorumu. Yu aku tepa pora tipelie Gotenga imbo kindo pumbe molorumu. ¹³ Akuna molorumu kinye yandopa Goteni Jisas yunge opa pulema kamukumu topa

mainye mundumbelo walimu wendo ombalomunga we nokopa moromo. ¹⁴ Yuni aku oi kulumie tondorumu imbo akuma Gotenga imbo tukumema molangei nimbe yunu yunge meme wali tendeku wali ondopa kolorumu aku ulumuni imbo kanoma paa molko kondoko molko kau punge.

¹⁵ Oi Mini Kake Telimuni linondo ungu aku tepa enge tipe nimbei,

¹⁶ Awilimuni nimbei, “Aku wali pele imboma kinye tembo nimbo mi lepo ungu koinjomu aku i tepa, ‘Nanga ungu mane imbomanga konopundo panjindipo aku ungumu enonga konopuna lepa pupili,’ nimbo topo panjindimbo.” *(Jer 31:33)*

¹⁷ Aku tepa nimbelle ungu te kape nimbei, Enonga ulu pulu kerima tiye kolopo altopo naa lipo manjimbo, *(Jer 31:34)*

nimu. ¹⁸ Akumunga Goteni imbomanga ulu pulu kerima kamukumu kandepa tepa ltendemo lemo linonga ulu pulu kerima tiye kolopili nimbo ari tirimelema topo kalomolo kongonomu altopo naa temolo.

Kraistinga uluma teremolo mele kau tepo molopolio tiye naa kolomolo ungumu

¹⁹ Ango kame, Jisas yunge mememuni linonga ulu pulu kerima kandepa tepa ltenderimumunga linoni Gotenga Kiripi Paa Kake Telimunga pipili naa kolopo manda tuku pumolo. ²⁰ Lino koinjo molamili nimbe aulke koinjo Jisasini akiririmumunga linoni Kiripi Paa Kake Telina manda tuku pumolo. Aku aulke koinjomu maminye awilimuni ulke kerepulu kake telimu nambu tirimumunga tukundo pumbelle Jisasini akirindirimu. Aku maminye awilimu yunge kangi mele. ²¹ Linonga Popo Toli Iye Awilimu yuni Gotenga imbo wayema tapu teremo. ²² Jisinga mememuni linonga ulu kerima kandepa tenderimu. Aku ulu kerima linonga konopuna pepa umbuni tirimuna uluma we lipo manjirimoloma yuni aku uluma kape kandepa tepa ltenderimu. No kake telimuni linonga kangima kulumie tondorumu. Akumunga linonga konopu toya topili ipuki tipo Gote

moromona nondopo pamili. ²³ Eno kinye tembo nimbe panjirimu iyemuni kolo naa topa tembo nimo mele paimbo tembalo kani eno yu lino kinye tepo kondombo nimbe panjirimu mele paimbo tembalo ningo oi enge ningo ipuki tiringi mele tiye naa kolko, ambolko kondokolio yu paimbo omba tembalo ningo konopu tiko nokoko molaio. ²⁴ Konopu manjiko Gotenga imboma ulu penga teko konopu mondangei ulu nendo yando teangei makinjeio. ²⁵ Kristen imbo mare angenupili kinye liko maku naa toko tuku naa moromele aku ulu naa teaio. Kraist ombalo waimu nondopa oromomunga lino Gotenga imboma nendo yando enge nimbo tepo imbo marenga konopu toimbo topili enge tiemili.

Gotenga Malo ungu taka paa naa ton-damili ungumu

²⁶ Pileio. Linoni Kraistinga ungumu pilipolio ulu kerima teamili konopu timolo lemo ari tirimelema kalko popo toli ulu teni aku ulu kerima manda naa kandepa tepa ltendembalo. Aku molo. ²⁷ Aku tepo temolo lemo kot awili wendo omba Gotenga opa pule imboma tipeni nombai nomba peremo aku ulumu lino pipili kolopo nokopo moromolo. ²⁸ Imbo teni Mosesini ungu mane tirimuma topa tangondorumu wali iye taloni molo yupokoni kanokolio ningo tiringi kinye yu kondo naa kolko tumbi tiko kamukumu toko kondoringi. ²⁹ Oi paimbo teko kenjiringi imboma aku teko mindili tiringi lemo imbo teni Gotenga Malo yu ulure molo nimbe tiye kolopa ungu taka tondopa, Goteni ungu koinjo nimbe panjipe mi lerimu ungumu Kraistinga mememuni enge tirimu meme akumuni kano imbomu Gotenga imbo konopu kake telimu molopili nimu aku mememu ulure molo nimbe ungu taka tondopa, Goteni lino konopu mondopa lipe tapondoromo mele lipe ondoromo Mini Kake Telimu ungu taka tondoromo imbo akumu paimbo olandopa mindili nombalo molo we moromo konopu ltemeleya? Paa mindili nombalo. ³⁰ Aku ambe telka, lino ungu nimbe panjirimu iyemu lipo manjirimolo. Akumuni nimbei,

Teko kenjirimelemanga pundu toli kongonomu nanga kongonomu. Nanu kau pundu topo eno mindili timbo, (Lo 32:35)

nimbelie ungu te peya nimbei, Awilimuni yunge imbomanga kotemu yunu tendepa kot pilimbelo, (Lo 32:36)

nimbe aku ungumu moromo. ³¹ Waliwalima molopa kau puli Gote paa enge nili olandopamuni imbo tendo mumindili kolopalie mindili nani nimbelo lemo paimbo yu paa mini wale ltembalo.

Lino paa ipuki tiko molamili ungumu

³² Eno oi Gotenga ungumu pulu polko pilkolio pilko ltingi kinye teringi mele altoko liko manjeio. Eno mindili tiringi wali we mindili nongo enge ningo molko Gote tiye naa koloringi. ³³ Wali marenga eno liko imbomanga kumbe kerena anjiko eno ungu taka tondoko mindili nangei ningi. Wali mare aku teko mindili noringi imboma eno kinye tapu toko molko liko tapondoringi. ³⁴ Ka tiringi ka ulkena peringi imboma enoni kondo koloringi. Enonga mele paa penga waliwalima lepa kau pumbe melema mulu kombuna we ltemo, ningo pilkolio enonga melema ltingi wali eno liengei ningo tono kolko tiye koloringi.

³⁵ Oi aku teko teringi mele altoko pilkolio paimbo lipe tapondoromo. Paimbo aku tepo molomolo, ningo enge ningo ipuki tiringi mele kinye tiye naa kolangei. Enge ningo ipuki tiko molonge wali akumunga mele penga timbelona eno awili teko linge. ³⁶⁻³⁸ Tiye naa kolangei nimbe ungu te peremomu i tepa,

Wali koltalo kau omba pumbelo kano kinye ombo nimu iyemu paimbo ombalo.

Yu walitikale ombalo. Nani imbo tumbi nilima nimbo karo imboma nani nimbo moro mele paimbo ningo ipuki tirimelemunga koinjo molko kau punge.

Nalo na ipuki tirimele ulu tiye kolonge lemo nani eno kinye konopu naa timbo, (Hab 2:3-4) nimbe aku tepa moromo. Akumunga Goteni lino teaio nimo mele temolo

kinye yuni timbo nimbe panjirimu mele pengama limolo ningo pilkolio ipuki tirimele mele tiye naa kolko, aku teko molaio. ³⁹ Nalo lino imbo tiye kolkolio kombu kerina purumele imbomanga imboma naa moromolo. Aku molo. Lino paimbo nimbo ipuki tipolio mini pali koinjo molopa kau puli ulu pulumu limolo imboma moromolo.

Goteni Nimo Mele Linoni Paimbo Nimbo Pilipolio Enge Nimbo Molamili Ungumu

11

Ipuki tirimolomunga ungu pulumu

¹ Gote paimbo nimbo ipuki tirimolo nio aku enge nimbe ipuki tilimunga ungu pulumu i tepa, Goteni lino timbo nimbe panjirimu melema paa limolo nimbo ipuki tipo nokopo moromolo. Melema mongoni naa karomolo nalo mele akuma paa ltemo nimbo ipuki tirimolo. ² Imbo oi moloringimani aku teko ningo ipuki tiringimunga Goteni eno kanopa penga pilipolie teko kondoromele nimu.

³ Goteni nimo mele lino paimbo nimbo ipuki tirimolomunga Goteni mulu mai talo tembai wendo opili nimu ungumuni mulu mai talo wendo orumu nimbo lipo manjirimolo. Akumunga mele naa lerimu melemani Goteni lino karomolo melema paimbo terimu nimbo lipo manjirimolo.

Abel kame Enok kame Noa kame Gote ipuki tiringi temane mare

⁴ Abeleni Goteni nimu mele paimbo nimbe ipuki tilipe molorumumunga Goteni kanopa penga pilerimu mele te Gote popo topa kalopa tirimu nalo Keineni Gote popo topa kalopa tirimu melema Goteni kanopa keru pilerimu. Abeleni Gote paimbo nimbe ipuki tirimumunga Goteni Abel iye tumbi nilimu nimbe imbi tirimu. Abel oi kolorumu nalo ipuki tipe ungu nimumuni kinye kape lino we nimo.

⁵ Enokei Goteni nimu mele paimbo nimbe ipuki tipe molorumumunga naa kolorumu. Yu koinjo molopili Goteni yu lipe mulu kombuna meli purumu. Goteni yu lipe meli purumu wali imbomani yu koroko naa kanoko ltingi. Goteni Enok oi

lipe meli naa pupili Enokeni ulu terimuma Gote kanopa penga pilerimu, ungu aku tepa Gotenga bukuna moromo. ⁶ Imbo teni Gote paimbo moromo konopu lep-alie Gote kinye ambe tepo molombonje konopu kimbo tipelie, Gote yu lipe tapon-dombalo nimbe ipuki tipelie yunge kumbekerena manda pumbelo. Aku tepa naa nimbe pimo lemo paa manda naa pumbelo. Akumunga Goteni nimo mele paimbo nimbe ipuki naa tipelie Goteni kanopa penga pilimbelo ulu mare manda naa tembalo.

⁷ Noa Goteni nimu mele ipuki tipe molorumumunga Goteni yundo Maina umbuni te wendo opili nimboi tero nimu wali pilipelie, oi naa kanorumu nalo Noani Goteni paimbo nimo nimbe nona lembalo sip awili te takorumu. Akuna pungolio yunge ambo bakuluma kinye wai keru wendo orumumunga wendo lipe tepa ltimuna penga teko moloringi. Yuni Goteni nimu mele ipuki tipelie terimu ulumuni we maina moloringi imbomanga ulu kerima lipe ondorumu. Aku tepa Gote ipuki tirimumunga Goteni yu iye tumbi nilimu nimbe imbi tirimu.

Abraham Sara talo Gote ipuki tiringili ungumu

⁸ Abraham Goteni nimu mele ipuki tipe molorumumunga Goteni yundo nu morono kombumu tiye kolko altopo timbo kombuna puwi nimu ungu pilipelie kano kombu tulena lerimumunga oi naa kanorumu nalo ungumu pilipe lipe tenge tipe we purumu. ⁹ Goteni nimu mele ipuki tirimumunga Goteni timbo nimbe panjirimu kombuna pumbelie iye omba angililimu mele pumbe molorumu. Paimbo ulke te kamukumu naa takopa, sel ulke te takopa pelipe akuna Aisak kinye Jekop kinye molorumu. Aku lapumu Goteni nimbe panjipelie eno Timbo nimbe nimu maimu ltimele lapumu. ¹⁰ Goteni yunu pilipelie ulke kombu tenga kamukumu angilimbelo ulkema takopa pora tirimu kombuna molombo nimbe pilipelie Abrahameni ipuki tipe nokopa molorumu.

¹¹ Abraham bakulu membai poinyema pora nimu, yunge ambo Sara wangono

perimu, nalo Goteni nimu mele paimbo ningo ipuki tiko moloringilimunga Goteni elo enge tirimu kinye bakulu meringili. Goteni tembo nimbe panjirimu mele paimbo teremo, kolo naa toromo ningo ipuki tiringili. ¹² Akumunga iye te anda lepa iye kololi mele molorumu iyemu imbo paa awininga kolepa molorumu. Imbo kombukandiye mele molo kou ukiye mele kambu paa manda naa tonge imboma yuni kalopa ltimu.

¹³ Kano iyemani Gote paimbo ningo ipuki tiko mololiko pungolio koloringi. Eno mai kombuna oi we molkolio Goteni timbo nimbe panjirimu melema oi naa ltingi. Pele paimbo limolo ningo konopuni pilingi akumu tule tepa lerimuna mongoni mele kanokolio limolo ningo konopu tiko molkolio imbo moloringi kinye pipili naa kolko lino ya i mai kombuna imbo ponenge lepo ombo angimololingi. ¹⁴ Imbomani aku teko nimele kinye pilipolio enonga kamukumu molonge kombu te koroko kanoko lingeindo nimele nimbo lipo manjirimolo. ¹⁵ Kombu tiye kolko oringi kombuna kelepo pumolo ningo pilimalanje eno kelko manda pulimala. ¹⁶ Nalo molko oringi kombu akumu altoko konopu kimbo tiko naa molkolio kombu paa penga olando te lupe akuna pamilia ningo pilingi. Aku kombumu mulu kombumu. Akumunga Goteni yu paimbo ningo ipuki tirimele imboma akuna molangei nimbe ulke kombu penga te tepa wamopa terimu. Aku tepalie aku imbomani Gotendo nu linonga Gote ningi ungumu pilipelie ungu kanomu mai naa kolorumu.

¹⁷⁻¹⁸ Goteni Abrahameni tewi nimbo mele paimbo pilipe lipe tembalonje kanambo nimbe manda manjirimu kinye Abrahameni Goteni tembo nimu mele paimbo tembalo nimbe ipuki tipelie yunge malo Aisak Gote popo topa kalopa timbei terimu. Paimbo oi Goteni Abrahamendo nimbe panjipelie nimbeindo, "Nunge malo Aisakeni kalopa limbelo imboma kau nuni kalko lini nimbo, nimbo panjindu imboma molonge," nimu nalo aku pilipe paimbo nimo, paimbo aku tepa tembalo nimbe pilipelie yunge malo tendekumu

kau molorumumu aku ulu tembai terimu. ¹⁹ Abrahameni konopuna pilipelie, Aisak kolombalo kinye Goteni yu manda makin-jimbelo nimbe pilerimu kani linoni ungu manda lepolio i tepo nemili Abrahameni yunge marenu imbo ono kombuna wendo mele ltimu.

Aisak kinye Jekop kinye Josep kame Gote ipuki tiringi ungumu

²⁰ Aisakeni Goteni nimu mele paimbo nimbe ipuki tipe molorumumunga Jekop kinye Iso talo mane ungu tipelie altopa elo kinye wendo ombalo ulu oi nimbe tirimu.

²¹ Jekoponi Gote ipuki tipe molorumumunga kolombai tepalie yunge malo Josepongalo malo talo mane ungu tipelie tu ambolopa pi polopa mai kanopa Gote kapi nimu.

²² Joseponi Gote ipuki tipe molorumumunga yu nondopa kolombai tepalie yunge Israel imboma eno altoko Isip kombu tiye kolko punge nimbe tirimu. Punge wali yunge ombele kinye tengei ungumu nimbe tirimu.

Moses Gote ipuki tirimu ungumu

²³ Mosesinga anumu lapa taloni Gote ipuki tiko moloringilimunga Moses mekolio yu oli yupoko lopeke teringili. Yu ungulu paa penga ningo kanokolio Isip iye nomi kingimunga teaio nimu ungumu umbulu tingilindo pipili naa koloringili.

²⁴ Moses Gote ipuki tipelie akopa awili lepalie wali Isip imbomanga king lemunga malo naa nengei konopu lerimu.

²⁵ Ulu kerima lepa naa puli tonokomele ulu naa tembo konopu lepalie Gotenga imboma umbuni meremele mele aku tepo membo konopu lerimu. ²⁶ Yuni konopuna pilipelie Isip kombuna mele yakela teli pengama pali nanga noilkanje ulure molo nimbe pilipelie Goteni mele penga timbo nimu melema altopa limbo nimbe pilipelie, Kraistinga imbo moromunga na teko mai kondonge lemo aku penga nimbe enge nimbe angilerimu.

²⁷ Moses Gote ipuki tipelie Isip tiye kolopa purumu wali Isip iye nomi kingimuni yu kinye mumindili kolorumumunga pipili kolopa kowa naa purumu. Imbomani Gote mongoni naa karomele nalo Moses

Gote kanokolio teremele ulu mele tepalie enge nimbe angilerimu. ²⁸ Moses Gote ipuki tipelie Goteni Israel imboma penga teko molangei nimu aku Pasova waina Israel imbomando kongi sipsip topolio yokolima ulke kere pulu malio wape tendamili nimu. Aku tenge wali topa kondombai ensel teni enonga ungulu komolayema naa omba topa kondombalo nimu.

Israel imbo awini Gote enge ningo ipuki tiringi ungumu

²⁹ Israel imbomani Gote ipuki tiringimunga Nomu Kuta Kondoli kumbulupe maimu kapu lerimu kinye nekondo puringi. Nalo Isip iyemani Israel imboma lombili puringi kinye no wangoko koloringi.

³⁰ Israel imboma Gote ipuki tikolio Jeriko kombu kouni teli papemu wali kite yupoko pakera andoko makai tenderingi papemu ungu torumu.

³¹ Wapera toli ambo Rahap Gote ipuki tipelie Israel iye taloni Jeriko imboma ambe teremelenje ningo kanoko panjingili oringili kinye yuni elo lipe tapondorumunga Israel imbomani Gotenga ungu naa pilko ltingi imboma ongo toringi wali yu naa toringi.

³² Aku temane mele peya mare tamboya? Molo. Wai mare naa ltemo. Gideon kame Barak kame Samson kame Jepta kame Devit kame Samuel kame Goteni altopa tembalo uluma oi neio nimbe tirimu iyema eno kinye temane mare topo tilka nalo aku temanema topo timbo wai naa ltemo. ³³ Gote ipuki tiringimunga mareni iye nomi king marenga ami iyema kinye opa tekolio enoni nokoringi kombuma toko kaloringi. Mareni imboma molko kondangei ningo ulu tumbi nilima teko nokoringi. Mareni Goteni eno tepo kondombo nimbe panjirimu mele eno molangei paimbo ltingi. Mareni laiononga kerema pipi tiringi.

³⁴ Mareni tipe awili tepa norumumu tokokumunduringi. Mareni kowa puringi wali Goteni nokopili imbomani baineteni toko naa kondoringi. Mare oi enge te naa perimu nalo pele enge pepili moloringi. Mare opa tengeindo paa iye enge ningo mindili telima molko, enonga opa pule

ami iyema toko munduringi. ³⁵ Mare koloringima kelko makilko ola moloringi kinye anupilini eno koinjo moloringi kinye kelko ltingi. Nalo mare ka tiko mindili nongo kolangei ningo koipeni tokolio ningeindo, enoni Gotenga ungumu tiye kolomolo ninge kinye we pangei nimolo ningi nalo kolomolo lemo kelepo makilipo ola molopo, kamukumu paa koinjo molopo kondopo kau pumolo konopu lekolio enonga opa pulemani ningi ungumu naa pilingi. ³⁶ Mare ungu taka tondoko ka pulteni enge ningo toko, mare ka seneni ka toko ka ulkena panjiringi. ³⁷ Imbo mare kolangei ningo kouni toringi. Imbo mare koinjo molangei so* liko imunana karu leko alowa teringi. Mare opa teli baineteni toko kondoringi. Mare ipuki tikolio wale pakoli molo lerimuna kongi sipsip molo mememanga kangima liko maminye mele pakoringima imbomani eno toko puringi. Melema molo lepa paa koropa pupili moloringi. Mare mindili noringi. Mare, imbomani teko kenjiringi. ³⁸ Mare imbo naa peli kombumanga kinye, mulu kembomanga kinye, kou angamanga kinye, mai angamanga kinye, pungo peliko andoringi. We mai kombuna moromele imbomani naa telemala ulumu Gote ipuki tiringi imbomani aku ulu teringi.

³⁹ Aku imboma Gote ipuki tiringina Gote kinye enonga imbi moromo. Nalo mai kombuna molkolio Goteni tembo nimbe panjirimu ulu pengama naa ltingi. ⁴⁰ Aku ambe telka Goteni linonga ulu penga wendo opili wai oi panjirimu. Goteni lino kinye popo tiko eno molko kondangei nimu.

12

Lino Jisas kanopo ipuki tiemili ungumu

¹ Oi imbo paa awini aku teko Gote ipuki tikolio teko kondoko moloringimunga aku tepo lino tepo kondamili mele liko ondoromele kani kanopo pilipolio pele kinye lino kape aku tepo mele pengama limilindo Goteni owe te panjirimu owemunga lkiko pangei nimuna pilipolio paa lkiemili nimbo lino lipe naa tapondoromo

* **11:37:** 'So' akumu unjo karu lepo kongono teremolomu.

ulu lupe lupema tiye kolopo, ulu pulu kerimani kape lino naa ambolopili nimbo tiye kolopo konopu enge nipili keru keru lipo lkiemili. ² Enge nimbo lkimilindo lino ipuki tirimolo ulu pulumunga pulu iye Jisas wambo kanolipo pamili. Linonga ipuki tirimolo ulumu yu manda tendembalo. Yu pilipolie, Goteni tewi nimo mele tepo kondombo kinye paa tono kolopo molopo kondombo nimbelie yu mindili nomba unjo polopeyana kolorumu. We imbomani unjo polopeyana koromele imboma aku imbo kerima nimele nalo Jisas unjo polopeyana uku toko panjingeimunga pipili naa kolopa konopu awini lipe naa mundupolie akuna angilipe kolorumumunga kinye Gote kombu nokopa moromo polomunga imbo kindo yu pumbe Gote kinye moromo.

Goteni lino umbuni tirimomu molopo kondamili nimbe tepa wamorumu

³ Lino tiye naa tepili ningo Jisasini terimu ulu wamongo pileio. Ulu pulu keru teli imbomani Jisas kinye mumindili kolko mindili tiringi kinye yu enge nimbe molorumu mele wamongo pilko molaio. Yu aku teko teringi kinye molorumu mele liko manjikolio eno paimbo konopu enge nipili molko, tamba naa ningo ipuki tirimele mele tiye naa kolaio.

⁴ Paimbo, ulu pulu kerima teko maindo mundungei opa teremele nalo meme te oi naa oli. ⁵⁻⁶ Gotenga bukuna moromo ungu teni eno enge ningo molangei nimbe eno yunge bakuluma nimbelie enondo nimu ungumu komu tindingeya? Aku unguni nimbei,

Nanga bakulumu, Awilimuni imbo konopu mondoromoma molko kondangei nimbe mindili tirimo.

Yunge bakuluma molangei nimo imbo akuma mapuni toromo.

Akumunga Awilimuni nanga ungumu pilipili nimbelie mindili timbelo kinye akumu ulure molo naa ningo, yuni nu nimbe amenge tepa mane timbelo kinye umbuni awini naa kolani. (*Snd 3:11-12*)

⁷ Goteni eno tepa wamopili enge ningo angileio. Gote eno nimbe amenge teremo aku ulumu Lapalini enonga bakuluma ningo amenge teremele mele. Bakulu te yunge lapani mane naa tirimo bakulu te moromoya? Molo. ⁸ Bakuluma pali enonga lapalini molko kondangei ningo mapuni toko mane tirimele aku mele Goteni eno molko kondangei nimbe mindili naa timo lemo eno mepa Iteli bakuluma mele moromele, yunge bakulu tukumema naa moromele. ⁹ Imu kape liko manjeio! Lino bakuluma molorumulu kinye linonga ya maina lapalini molko kondangei ningo mindili tiko mane tiringi kinye linoni enonga unguma lipo awili tipo taka lipo molopo paa teremele nimbo molorumulu. Aku lemo linonga minima kinye konopuma kinye nokoromo Lapamuni lino mane tirimona yu kinye molopo kondamili nimbo yunge unguma pilipo yu maindo molamili. ¹⁰ Wali alaye kolo mele linonga lapalini lino molko kondangei ningolio enongano konopuni pilkolio mindili tiko mane tiringi, nalo Goteni pilipe kondopa lino tumbi tipe mane tirimo akumuni lino waliwalima paa lipe tapondoromo. Lino popo tipo kake telima molamili nimbelie aku teremo. ¹¹ Linonga lapalini molko kondangei ningolio lino mindili tirimele kinye konopu naa tipo moromolo. Mindili nombolio konopu kerikau panjipo moromolo. Nalo oi mane tirimele kinye pilipo lipolio pele ulu tumbi nilima tepo konopu u nipili taka lipo moromolo.

Lino konopu enge tipo molamili nimu ungumu

¹² Akumunga, enonga kima enge naa nimbe ongopa topa lemo lemo, kinye ki winjiko kongono teaio. Enonga kimboma kolomo lemo enge ningo kambuleio. ¹³ Kimbo keriltemo imboma enonga kimboma kamukumu kerinaa liepili. Altopa penga liepili ningolio aulke toya tolina paio.

¹⁴ Imboma kinye konopu tendekuna pupili taka liko molko kondangei uluma enge ningo teko molko, enonga konopuma kinye kangima pali Gotenga ningo Goteni

kanopa kake teremo nimbe kanoromo uluma enge ningo teko molaio. Aku kake teli ulu naa tenge lemo Awilimu naa kanonge. ¹⁵ Unjo te mongo kombili telima toromo aku mongo mele enonga imboteni Goteni eno we kondo kolopalie lipe tapondoromu ulumu tiye kolopa molopa kenjimbelo kinye eno tepa mongo mongo kondopa eno tepa kenjimbelo. Aku ulu wendo naa opili ningo wamongo kanoko molaio. ¹⁶ Imboteni wapu ulu kerinali naa tepili. Oi Isoni Gote umbulu tirimu mele aku teko naa teaio. Iso lapani iye komomunga nimbe timbelo melema ulure molo nimbe langi walitikale nombaimunga limbei aku mele pengama yolo ltimu. ¹⁷ I nimboi ulu eno liko manjirimele. Iso yunge melema altopa limbei terimu nalo lapani molo nimu. Aku wali Iso mane ungu naa lipelie kola awini terimu nalo yu konopu alowa tembalo aulke naa lerimu.

Jerusalem mulu kombuna ltemo akuna lino pumbo molomolo ungumu

¹⁸ Eno melema kanoko ambolangei kombuna wendo naa oli. Oi Israel imboma Sainai Muluna nondoko ongo tipe alimbili nomba tumbulu topa ipo lepa poporome awili toromona kanoringi. ¹⁹ Akuna biukel te ungu nimbe iye teni ungu nimu imboma pilkolio mini lteko Mosesindo ningei lino altopo naa pilimolo ningi. ²⁰ Goteni i ungu nimuna pilkolio mini lteringi akumu i tepa: Imbo te molo kongi lopa te kape muluna nondopa pumbe olando pumbei tembalo kinye kouni toko kondangei nimumunga aku ungu ningi. ²¹ Neya aku uluma wendo orumu kanokolio mini lteringi uluma Moses yu pilipe kanopalie na kape mini ltepo pungu pungu nio, nimu.

²² Eno aku tepa komburenga naa oringi. Aku molo. Eno Gote moromo mulu Saion oringina moromele. Akumu ulke kombu awili Jerusalem. Aku ulke kombu awilimu koinjo molopa kau puli Gote enge nilimu moromo mulu kombuna ltemo. Ensel kambu manda naa tolina tonokolko maku toko moromelena eno oringi. ²³ Akuna Gotenga imboma, enondo nanga bakulu komomu nimu imboma nombeya teko moromelena oringi. Kano imbomanga

imbima mulu kombuna buk tenga moromo. Imbomanga pali kot pileli Gote moromona oringi. Goteni kanopa imbo tumbi nilima nimbe imbi tirimo imbo tukumema moromelena oringi. ²⁴ Goteni imboma tapombo nimbelle ungu koinjo nimumu enge tirimu iye Jisas moromona oringi. Aku ee nimbe mi lerimu ungu koinjomu enge timbei Jisasinga mememuni imbomanga pupe lteko torumuna wendo oringi. Abelenga mememuni pundu topili nimu mele Jisasinga mememuni aku tepa naa nimo. Aku mememuni ulu penga wendo opili nimo.

Gotenga ungumu naa pimolo ninge imboma mingo linge kani kanoko kondoko molaio nimu ungumu

²⁵ Maina iyemuni koro oi ya mai kombuna moloringi imbomando ungu enge nili mare nimbe tipe lepi lepi torumu wali naa pilimolo ningi. Aku ulu teringimunga Goteni umbuni tirimu kinye eno kowa pungei aulke te naa lerimu. Aku lemo mulu kombuna orumu iyemuni ungu engema linondo yando nimbe tipe lepi lepi toromo wali naa pilimolo nimbo umbulu timolo lemo mindili timbelo kinye kowa pumolo aulke te lembaloya? Paa naa lembalo. Akumunga eno kinye nimo iyemu umbulu naa tieio. ²⁶ Koro oi Goteni nimu ungumuni mai parambala tenderimu, nalo kinye yuni ungu te nimbe panjipelle nimbei,

Altopo walite kamukumu parambala tepili nimbo akumu maimundo kau naa nimbo.

Mulu mai talo waye parambala tepili nimbo kinye tembalo, *(Hag 2:6)* nimu. ²⁷ Ungu altopo walite kamukumu parambala tepili ungu nimumuni mulu mai talo tepa wamorumuma pali kolo wangombalo lipe ondoromo. We lepa kau pumbelo melema kau lope lape naa teli we lepili nimbe Goteni oi lope lape tendeli melema pali wendo lipe ltendembalo.

²⁸⁻²⁹ Akumunga Yu iye nomi kingimuni nokoromo kombumu parambala tepa pora naa nimbelo kombuna limolo kani Gote kinye paa tereno nemili. Tipeni melema nomba pora tirimo mele linonga Gote tipe mele moromo akumunga Goteni

kanopa penga pimo uluma tepo pipili kolopo Yu iye paa awili olando enge pelimu nimbo yunge ungumu taka lipo pilipolio yunge imbi kape nemili.

Pipia Topa Tirimu Iyemuni Kamukumu Torumu Ungumu

13

Lino imbo te te nimboni imbo lupema konopu paa mondamily ungumu

¹ Eno Kraistinga imboma nanga ango kame ningo konopu nendo yando mondoko molaio. ² Kombu tulena imbo ponenge mare onge kinye tiye naa kolko enonga ulkendo meko paio. Oi imbo mareni aku ulu teringi kinye we imbo mare nokoromolo konopu leringi nalo mulu kombuna enselema nokoringi. ³ Kraistinga imbo ka ulkena peremelema eno we moromele imbomani lino eno kinye peya ka ulkena pelemala ningo pilkolio aku ka ulkena peremele imboma liko manjiko kondo kolaio. Opa pulemani enonga imbo mare teko kenjinge kinye eno we moromelemanu opa pulemani lino aku teko teko kenjilimala ningo pilko aku opa pulemani teko kenjirimele imboma liko manjiko kondo kolaio.

⁴ Ambo liko iye puli ulu pengamu. Gotenga kumbekerena kake tepa lepili ambo iyema enonga ambo liko iye purumelemu nokoko kondaio. Goteni i kano kano ulu teko apureli ambo iyema pundu kerimu tombo nimu ulu liko manjirimele. ⁵ Eno kou monema kanoko kumu naa meaio. Goteni nimbei,

Nani eno paa tiye naa kolombo. Nani enongano we molangei naa nimbo. Paa molo, *(Lo 31:6)*

nimu. ⁶ Akumunga linoni konopu toimbo topo i tepo nemili,

Awilimuni na taporomomunga pipili naa kolombo. Imbomani na ulu te tengei teremele wali pipili naa kolombo. *(Sng 118:6-7)*

Lino oi nokoringi iyemanga ungumu taka lipo pilipo molopo, Jisas tiye naa kolamily ungumu

⁷ Eno Kraistinga imboma, eno oi nokoringi tapu iyemani oi pulu polko Gotenga ungu ningo tiringi iyema liko manjeio. Kano iyema molko teko ipuki tiringi ulu liko manjikolio aku teringi mele teko molaio. ⁸ Jisas Kraist tendeku tepa kau moromo. Oi molorumu. Kinye moromo, altopa kape waye aku tepa kau molombalo.

⁹ Akumunga ungu lupe lupe ningemani enonga konopu mepa naa andopili neio. Aku ulu naa tepili neio. Eno Gote tiye kolonge kani. Goteni lino we kondo koromo ulumuni linonga konopuma tepa enge tirimo wali aku penga. Ungu manemuni i teko naio nimona langi nonge wali enonga konopu enge naa timbelo. Aku ulu teringi imboma kinye ulu tukume wendo naa oromo. ¹⁰ Linonga alta polomu ltemo. Gotenga ulke tempelena popo toringi iyema linonga alta polona kere manda naa linge.

¹¹ Gote popo tondoli iye kiyendomuni Goteni imbomanga ulu pulu kerima kanopa tiye kolopili nimbe ari tirimele tenga yokolimu kolopa meli kiripi paa kake telina tuku mepa pumbe Gote popo topa tirimo, nalo aku ari tirimelemu mekolio imbo molko peringi kombumu tiye kolko tawendo pungo tipena nopili ningo kaloringi. ¹² Aku teko teremelemunga Jisas kape yunge mememuni Goteni imboma kanopa kake telima nimbe kanopili nimbe imbo molko peringi ulke kombumunga pape tawendo mindili norumu. ¹³ Akumunga Jisas pape tawendo moromona lombili tawendo pumbo yu teko mai kondoringi mele lino kape yu peya teko mai kondangei kopu tepo molamili pamili. ¹⁴ I tepo lipo manjipolio aku ulu teamili. Ya maina linonga kombu lepa kau pumbelo kombu te naa ltemo. Kombu te wendo ombalomu nokopo moromolo.

¹⁵ Aku tepo nokopo moromolomunga Jisas konopu lipo manjipolio Gote waliwalima kapi nimbo molamili. Gote paa awili olandopamu nimbo yu kalko tirimele mele linonga keremani yu waliwalima kapi nemili. ¹⁶ Gote mele te kalko tiemili ningolio i ulu teaio. Imboma tepo kondamili ningo liko tapondoko, mele molo lembalo

imboma enonga mele mare moke teko tieio. Gote kalko tiengei aku teko teremele uluma yuni kanopa penga pilipe konopu tirimo kani komu naa tindiko aku ulu teaio.

¹⁷ Enonga nokoli iyemani teaio nimele mele pilko liko teko taka liko molaio. Aku iyemani pele Gote kongono teremolo mele nimbo timolo kinye teko kondoringi nipili ningo pilko eno molko kondangei ningo nokoromele. Akumunga enonga ninge unguma pilko liko, lino aku tepo kongono temolo kinye linonga nokoli iyema konopu tiko konopu umbuni naa pepili lino nokangei ningo enoni teaio ninge mele teko molaio. Enoni enonga nokoli iyemanga unguma pilko liko naa teko eno punge lemo nokoli iyema konopuna umbuni te pembalo akumuni eno manda naa lipe tapondombalo kani aku teaio.

Goteni eno molko kondangei nipili nimu unguma

¹⁸ Goteni lino lipe tapondopili konge tendaio. Lino konopuni pilipolio ulu te tepo kenjirimolo nimbo naa pilipo, lino waliwalima toya topo andamili nimbo pilipo moromolomunga enoni aku teko Gote linonga konge tendenge kinye pilimbelo. ¹⁹ Ungu te eno peya enge nimbo konge tero. Gote kinye ungu ningolio na eno moromelena paa nondopo altopo wamboi Goteni na lipe tapondopili ningo konge tendaio.

²⁰ Imboma tepa ame toromo Goteni linonga Awili Jisasinga meme aku yunge imboma kinye tembo nimbe lepa kau pupili ungu nimbe panjipe mi lerimu ungumu enge tirimu mememunga engemuni Jisas yu lino yunge sipsipimanga tapu iye enge nilimu ono kombuna topa makinjirimu. ²¹ Aku Goteni enoni yunge konopu mondoromo uluma manda tengei enge paa pengama tipili. Yunge konopuni pilipelie Jisas Kraist terimu ulumuni eno yunge konopu mondoromo uluma teremele imbo pengama tepa wamopili. Jisas Kraist waliwalima kapi nimbo imbi lipo ola mundemili. I paa.

Pipia topa pora timbei torumu ungumu

²² Ango kame, nani eno i pipia topo tiro akumu ungu kelo kolte kau enonga konopundo enge timboi toro kani tiye naa tepili wamongo pilko molaio nimbo enge nimbo konge tero.

²³ Nani eno pilengei nimbo nio. Linonga angenu Timoti kinye ka ulkena we naa peremo, yu wendo munduringi. Yu na morona welea omo lemo ilto peya ombo eno kanombolo.

²⁴ Eno nokoromele iyema kinye Gotenga imboma pali kinye molko kondaio nindeio. Kombu Itali imbo oringi moromelemani enondo molko kondaio nimele.

²⁵ Goteni eno kinye konopu noipili.

Jemsini Pipia Topa Tirimu Ungumu Jems I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Jemsini Jisas ipuki tiko Jerusalem moloringi imbomanga tapu iye awili molorumu. Imbomani toya toli uluma teangei nimbe umbuni menge wali eno tepa enge tipili nimbe i pipiamu topa mundurumu.

Goteni nu yunge lipe manjili peli imbomu molkolio uluma pali toya toko teani nimbe enge tipili.

Jemsini pipia tombaindo pulu polopa torumu ungumu

¹ Na Jems, Gote kinye Awili Jisas Kraist talonga kongono tendeli kendemande iye te, nani i pipiamu topo, Israel imbo talape ki yupokonga imbo konoko pungo kombu Judia distrik tawendo kombu lupe lupemanga moromele imboma topo tiro. Eno molko kondaio!

Umbuni wendo oromomani lino enge tirimo

²⁻³ Nanga ango kame, enonga ipuki tirimelemu enge nimonje nimbe manda manjipe karomo umbunimani enonga konopuma tepa enge tirimo ningo pimele kani eno tepa mainye mundumbei tembalo umbuni lupe lupema eno moromelena wendo ombalo wali paimbo wendo oromo ningo paa tono kolongei. ⁴ Eno molko kondoko, waliwalima enge ningo umbunima meangei konopu enge nili uluma eno kinye enge nimbe pepili kani kamukumu imbo konopu pepili Gotenga imbo yuma molko, Goteni kanopa penga pimo ulu penga te konopundo naa ponjipili molangei.

Imbo tenga lipe manjilimu manda naa pemo lemo yu Gote konge tepili

⁵ Imbo te yunge lipe manjili ponjimo lemo Gote kinye konge tepalie lipe manjili te tiwi nimbalo wali melema konge tereleme wali iri naa topa mele awini

toya topa tirimo Goteni paimbo timbelo. ⁶ Nalo konopu talo tepa kimbo tirimo imbomu, poporomeni unjo mumu mepa andoromo mele, yunge konopumu aku ulu teremo kani timbelonje naa timbelonje, lipe taponombalonje naa taponombalonje nimbe konopu talo tepa naa kimbo tipelie aku imbomu konge tembo mele paimbo timbelo nimbe ipuki tipelie konge tepili. ⁷⁻⁸ Imbo te aku tepa konopu talo tepa peremo imbomu yu konopu talo tepa peremomunga yunge konopumu beambo nimbe, konopu tendekure kau naa pepa Awilimuni na melte timbelo konopu naa liepili.

Iye koropa nolima kinye iye kamakomanga ungumu

⁹ Eno Kraistinga imbomanga angenu te melema naa noipe koropa nomba mai kombuna imbi naa moromo imbomu Goteni yu kinye ulu penga te tepa, Gote kinye imbi litemo nimo kani tono kolopili.

¹⁰ Nalo kondipe tindi te enge naa nimbe nondopa oo litemo mele imboma aku teko kamukumu naa molko nondoko koromele kani lipe manjipelie Kraistinga imbo kamakomu Goteni yu imbi naa molopa we imbo mele molopili nimo kani tono kolopili. ¹¹ Ena enge nimbe toromo kinye era melema topa kondoromo wali kondipe tindi penga toromoma kolopa oo lepa mainye purumo. Aku tepala imbo te mele awini noirimo imbomu kou limbei kongonomu tepa molopalie akuna kolombalo.

Goteni lino kinye ulu pengama kau tepa, ulu kerima teangei nimbe tope naa tirimo ungumu

¹² Imbo te umbuni lupe lupema wendo oromo kinye aku umbunima mepa enge nimbe moromo imbo akumu umbuni wendo oromomani yu tepa mainye naa mundurumomunga Goteni waliwalima koinjo molopa kondopa kau puli ulu pulumu timbelo, akumu yunge mele pengamu limbalo kani umbuni lupe lupema wendo ombalo wali aku umbunima paimbo na kinye wendo oromo nimbe konopu tipili. Aku mele pengamu koro oi Goteni Yu paa konopu mondonge

imboma mele aku tepo timbo nimbe, nimbe panjirimu mele pengamu.

¹³ Ulu pulu kerimuni Gotendo ulu pulu keru te tewi manda naa nimbelo. Goteni imbo tendo ulu pulu keru te tewi paa manda naa nimbelo. Aku lemo ulu teni imbo te ulu pulu keru te tewi nimbe ulu te manda manjipe kanombalo wali aku imbomuni Goteni na tepo kenjembo nimbe kondi toromo ungu naa nipili. ¹⁴ Linonga konopumuni aku ulu pulu kerima teamili nimbe kondi toromo wali linonga konopu keru akumuni ulu pulu kerima teamili nimbe lino tope tirimo. ¹⁵ Aku wali ambo te bakulu olo mongo toromo mele konopumuni aie konopu lepalie ulu pulu keru te peremo. Aku tepalie ulu pulu kerimu akopa pora tipelie kololi ulu pulumu wendo oromo.

Goteni mele pengama kau tirimo ungumu

¹⁶ Nanga paa konopu mondoro ango kame, enonga konopuni paimbo nio ningo kolo toko konopu leko naa kenjeio. ¹⁷ Mele pengama kinye ulu pengama kinye, aku tepa ulu paa pengama pali yando we naa limolo. Aku melema mulu kombuna wendo oromo. Muluna ola pa tendepa angimo melema tepa panjirimu Lapamuni kano mele paa pengama tirimo. Unjo kinye melemanga minima tule lepala panjirimu mele Gote aku tepa alowa malowa naa teremo. ¹⁸ Aku iyemuni lino yunge bakuluma molangei meambo nimbelie yunge ungumu, lino lipe tapondopa imboma koinjo molonge engemu peremo ungu paa paimbomuni lino mepili nimu. Yunge imboma yuni lino we imboma kinye melema terumanga pali kiyendo molangei nimbe lino aku tepa wamorumu.

Gotenga ungumu pilkolio lombileio ungumu

¹⁹⁻²⁰ Paa nanga ango kame, i ungu pileio! Goteni imboma tumbi tiko molonge kinye paa konopu lepa karomo mele imbomanga mumindili kololi ulu akumuni aku teko molangei nimbe naa lipe tapondoromo kani imbo teni ungu te nimbelo kinye wamongo pilemili ningo komu tendeko molko, ungu te nondoko pundu toko naa ningo, mumindili naa kolaio. ²¹ Mumindili

kololi ulumuni eno naa tapopili akumunga ulu kalaro mololima kinye ulu kerima kinye teremelema pali na kinye naa molopili ningo tiye kolko, Goteni ungu oi enonga konopumanga panjindirimu, aku ungumuni eno mini pali lipe tapondopa mindili nolemala aulkena manda wendo lipe Gote kinye peya molko kondonge aulkena manda lipe mondombalo akumu taka liko pilko molangei.

²² Gotenga ungumuni nimo mele we komuni kau naa pileio! Pilkolio tenge tiko teaio. We komuni kau pilkolio nimo mele teremele lemo eno enongano kolo toko paa tepo moromolo konopu ltemele. ²³⁻²⁴ Aku teangei niomunga ungu pulu te i tepa mele: Imbo teni ungumu we komuni kau pilipelie, nimo mele pilipe lipe naa temo lemo yu imbo teni yunge kumbekeremu kariapana kanopalie wendo pumbelie yunge kumbekere ambe telimunje nimbe naa lipe manjirimu aku mele. ²⁵ Nalo imbo teni, ulu pulu kerimani lino ambolopa ka kongono tirimo aulkena mindili naa nongo we molangei nimbe wendo ltindirimo ungu mane pengamu wamba kanopa tiye naa kolopa molopa, nimo mele komu naa tindipe pilipe lipe tepa molomo lemo aku imbomuni ulu teremomunga Goteni yu molopa kondopili nimbelo.

²⁶ Imbo teni na Gotenga ungumu paa pilipo lipo yu kapi nimbo ungu manema paa pilipo moro nimbe pilipe moromo nalo yunge ungumu nokopa naa kondomo lemo yuni yunu kolo topa konopuni kau paa aku ulu tero nimbe pilipe, yunge konopumu lepa kenjirimu. Yu Gotenga ungumu pilipo lipo, yu kapi nimbo ungu manema paa pilipo moro nimo ulu akumuni yu lipe tapondombalo ulure naa teremo. ²⁷ Linoni Gotenga imboma molopo yu kapi nemili nimolo imbomani linonga Lapa Goteni ulu kake tepa kalaro naa moromo nimbe karomo uluma temolo mele i tepa: Anupili lapali koromele bakulu kolumuluma kinye, ambo waima kinye, mindili nongo umbunima wendo opili moromelema aku teko naa molangei ningo nokoko, maina imbomani ulu pulu kerima teremele mele naa tenge. Aku ulu pulu kerimani lino ulu te naa tepa, lino kalaro te

naa mondopili ningo molko kondoromele.

2

Linoni imboma moke naa tepo wayema kondo kolopo lipo tapamili

¹Nanga ango kame, eno linonga iye awili Jisas Kraist iye paa penga imbi olandopa molopa enge peremo paimbo ningo ipuki tirimelemani imboma moke teko imbo te imbi olando mololimu tapoko, imbo te imbi naa mololimu naa tapoko, aku ulu naa teaio. ²Iye te wale pakoli paa pengama pakopa, kou goloni teli ring ki mongona mondombalo iye te kinye, iye koropa te wale pakoli kerima pakombalo iye te kinye, aku iye talo eno nombeya teko molongena ongele wali kanokolio ³iye wale pakoli pengama pakombalo iyemu kanoko penga pilkolio paa nokoko i polo pengana ongo molowi ningo, iye koropamu kanoko keru pilkolio yundo neya kulendo pungo ola angiliwi molo nanga kimbo mundurona ongo mainye molowi naa neio. ⁴Aku teko ninge lemo eno konopu keru pepili eno enongano nendo yando moke teko kenjirimele. Eno aku teko imboma moke teremele mele enongano konopuni pilkolio i imbomuni na manda tapombalo, imuni na naa tapombalo nimbo kanopo moke tepo kenjirimolo ltemo ningo liko naa manjirimeleya?

⁵Paa nanga ango kame, pileio! Goteni imbo mare nanga imboma molangei nimbe kanopa limbeindo ya mai kombuna imbomani kanoko imbo koropa pupili moromele ningo karomele imbo akuma Goteni kanopa lipelie imbo kamako mele molangei nimbe enondo nimbeindo, enoni yu paimbo ningo ipuki tiko kondokolio imbo na konopu mondonge imboma nani iye nomi kingimu molopo nokoro kombuna na kinye peya molamili nimbo panjiru akumu eno peya aku tepo molamili wangei nimu. ⁶Nalo nanga ango kame, enoni imbo koropama pipili kolangei ningo teko kenjirimele. Ango kame, imbo naimeleni eno kondi toko enonga melema liko, mindili tiko, kot tendamili waio ningo teremele imbo akuma naimeleya? Iye koropamani aku

teremeleya? Molo! Iye kamakomani eno kinye aku ulu teremele. ⁷Eno Jisas Kraistinga imboma moromele aku iyemunga imbi pengamu naimeleni ungu taka tondoromeleya? Iye koropamani aku teremeleya? Molo! Iye kamakomani aku ulu teremele.

⁸Gotenga bukuna ungu mane te tirimu paa olandopa moromo aku ungu manemu pilko liko tenge tiko tenge lemo paa. Aku ungu manemuni nimbei, enongano yu mele mele konopu mondoko, enonga kangima enongano kondo kolko noko-romele mele aku tekola imbo wema konopu mondoko nokoko molangei nimbe moromo ungu mane akumu pilko liko teaio. ⁹Nalo imboma kanoko moke tekolio yu penga, lipo tapondambo; yu keru, naa lipo tapondambo ninge lemo ulu pulu keru te teremele. Akumunga Gotenga ungu manemani nu ungu mane naa lombili iye kerire morono ltemo nimbe lipe ondombalo. ¹⁰⁻¹¹Aku niomunga pulumu i tepa: Lino pimolo, ambo iye puli te molo iye ambo lili te imbo te lupe kinye wapu ulu kerinali naa teangili nimbe nimu Iyemuni imbo te toko naa kondangei nimu kala. Aku lemo nu wapu ulu kerinali naa tekolio imbo te toko kondonio lemo ungu manema topa tangondoli imbomu morono. Akumunga imbo te ungu manema pali pilipe lipe teremo nalo tendekure kau topa tangondomo lemo aku ulu teremomunga ungu manema pali topa tangondoromo.

¹²Ulu te tengeindo molo ungu te ningeindo oi i teko ningo pilengei. Ulu pulu kerimani lino ambolopa ka kongono tirimo aulkena mindili naa nongo we molangei nimbe wendo ltimu ungu mane pengamuni nimo mele pilipelie Goteni lino uluma tepo unguma nimbo teremolo mele pilipe moke tembalo kani, pilkolio aku ungu manemu pilko uluma teko unguma ningo teko moromele mele pilko teko kondangei. ¹³Imbo teni imbo te kondo naa kolomo lemo altopa Goteni kot pilipelie yu kape kondo naa kolombalola. Imbo teni imbo te kondo kolombalo imbomu Goteni yunge kot pilipelie yu kape kondo kolombalo.

Ipuki tili ulu pengama naa teremele akumu we ipuki tirimele

¹⁴ Nanga ango kame, imbo teni na Gote ipuki tiro nimo nalo ulu pengama na teremo lemo yuni ipuki tirimo ulumuni yu lipe tapondoromoya? Yuni ipuki tirimo ulumuni yu mindili nolka aulkena wendo lipe Gote kinye molopa kondombalo aulkena manda lipe mondombaloya? Ulu pengama naa temo lemo paa manda molo. ¹⁵ Angena kape kemilie kape, te wale pakoli keru te pakopa, langi nombalo te naa lembalo wali, ¹⁶ enonga imbo teni yu langi kinye wale pakoli mare naa tipelie yundo nimbeindo, nu konopu u nipili pungo, ali naa tepili wale pakoli penga te pakoko, olo tembalo langi mare nopuwi nimo lemo aku tepa nimbelomuni yu paimbo lipe tapondombaloya? Ulure manda naa tembalo. ¹⁷ Imbo teni imbo te naa lipe tapondopa ungumuni kau manda molani puwi we nimo wali aku imbomu naa lipe tapondopa ulure naa teremo aku tepala. Imbo teni paimbo nimbe ipuki tipelie ulu pengama naa temo lemo yunge ipuki tirimo ulumu koromo.

¹⁸ Nalo imbo teni nani i nio ungumu kolo toromo nimbelle nando nimbei, "Imbo mareni paimbo ningo ipuki tirimele ulu akumu manda kala. Imbo mareni ulu pengama teko imboma liko tapondoromele ulu akumu manda kala," nimbelo. Ulu talo peya tendeku teremo. Imbo teni aku ulu talonga ulu te tiye kolopa te pilipelie tembalo kinye aku ulu tendekumuni manda lipe tapondombalo nilkanje. Aku tepa nilka imbomundo nani topondopo i tepo nilka: nu Kraistini paimbo nanga nimbe tenderimu nimbo ipuki tiro mele lipo ondambo ningo ulu penga te naa tenio lemo nu ipuki tirino mele na ambe tepo kanomboya? Manda naa kanombo. Na ulu pengama tepo imboma lipo tapondombo ulumani paimbo nimbo ipuki tiro mele lipo ondombo. ¹⁹ Nuni Gote tendeku kau moromo ningo ipuki tirino. Akumu paa tereno. Nalo kuromani kape aku teko ipuki tirimele. Aku teko ningolio pungu pungu ningo mini lteremele.

²⁰ Keke lipo toli imbomu, we paimbo

ningo ipuki tiko ulu pengama naa tereno ulumuni ulure manda naa tembalo mele ungu pulumu pileni nimbo tiemboya?

²¹ Linonga ara kaue Abrahameni ulu te terimu mele kanopalie Goteni yunge ulu pulu kerima tiye kolopa, yu konopu tumbi nimbe peli iyemu nimbe imbi tirimu. Abrahameni yunge malo Aisak Gote popo topa kalopa timbeindo alta polona ola noirimuna kanopalie Goteni yu iye tumbi nilimu nimbe kanorumu.

²² Wamongo pileio! Abrahameni paimbo nimbe enge nimbe pilerimu ulumu kinye ulu terimuma kinye popo tipe terimu wali yuni terimu ulumani yunge paimbo nimbe ipuki tirimu ulumu kamukumumu tepa enge tirimu. ²³ Aku tepa terimumunga Gotenga bukuna yundo ungu te nimomunga pulumu wendo orumu. Aku ungumu i tepa: Goteni yu kinye tembo nimu mele Abrahameni paimbo tembalo nimbe ipuki tirimumunga kanopalie Goteni yu iye tumbi nilimu nimbe kanorumu. Abrahameni aku terimumunga Goteni yundo nanga kanopa lili iyemu nimula aku tepa moromo. ²⁴ Abraham kinye Gote kinye eloni teringili mele pilkolio, imbo teni we paimbo nimbe ipuki tirimona kanopalie Goteni yunge ulu pulu kerima tiye kolopo, yu konopu tumbi nimbe peli imbomu nimbo karo naa nimo. Imbo te paimbo nimbe enge nimbe pilipelie ulu pengama teremona kanopalie Goteni yunge ulu pulu kerima tiye kolopo, yu konopu tumbi nimbe peli imbomu nimbo karo nimo aku mele kinye liko manjirimele.

²⁵ Aku tepala, Josuani iye talo Jeriko taunona lipe mundurumu wali imboma ambe teremelenje ningo kanoko panjingili puringili kinye ambo wapera Rahaponi elo naa tangei nimbe ya lopeke teko peangili nimbe nokopalie, altopa aulke tenga lupe kelko yando pangili nimbe lipe mundurumu wali aku ulu terimumunga kanopalie Goteni yu ambo tumbi nilimu nimbe kanorumu. ²⁶ Imbo tenga minimuni kangimu tiye kolopa purumu wali kangimu koromo, aku tepa imbo teni paimbo nimbe ipuki tipelie ulu pengama naa teremo wali yunge ipuki tirimo ulumu koromola.

3

Linonga unguma nokopo kondopo ungu pengama kau nemilimunga ungumu

¹ Nanga ango kame, Goteni imbomanga ulu teremelema moke tepa pilimbelo kinye lino imboma yunge unguma mane tirimolo iyemanga ulu teremoloma paa enge nimbe moke tepa pilimbelo kani enonga iye mare awinini Gotenga unguma imboma mane tiemili naa nengei. ² Aku niomunga pulumu nemboi, wali awini lino ulu panga te temolo konopu lepolio naa teremolo. Ulu keru te naa temolo konopu lepolio teremolo. Aku tepa uluma lino imboma kinye pali wendo oromo. Imbo teni walite kape ungu keru te naa nimo lemo aku imbomu yu imbo paa pengamu, yunge kangima pali manda nokopa kondombalo.

³ Imbo teni kongi os te nanga ungumu pilipili nimbe yunge kerena ain te panjindirimo. Aku wali yuni osemu i tepa pupili, i tepa pupili nimbe ainimu lipe ka ambolopa tumbirumbi tindirimo wali osemu aku tepa topele topa purumo. ⁴ Sip teremo mele pileio! Sipima paa mele awilima nalo poporomeni kombu lupe marenga topa mundumbei teremo wali sipimanga stia paa keloma ambolkolio sip kongono teremele iyemani kombu tenga pumolo konopu lekolio stiamba ambolko pupu toromele kinye pungei teremele kombu akuna purumo. ⁵ Aku tepa mele linonga keremu kangimunga mele kelomu nalo yu yunu kapi nimbe yunge imbi lipe ola mundurumo. Tipe kelo teni kombu awini kuli tipe noromo mele eno pileio! ⁶ Keremu tipe melela. Linonga kangimanga pali yu mele kelomu nalo yuni ulu pulu keru awini tepalie kangima pali tepa kalaro mondopa, akumuni ungu nimolo ungumani kuli tipe noromo mele linono tepo kenjirimolo. Aku tipemu yu Goteni kuromanga nomi Satan makoropa mundurumu tipe kombuna wendo oromo tipemu.

⁷ Imbomani kongi kinye kera kinye waimbe kinye takera mele lupema kinye nomu kutana tuku moromo melema kinye aku mele lupe lupe awinima manda ari

tirimele. Akuma pali liko aku melemani linonga nimolo unguma pilko teangei ningo mane tiko nokoromele, ⁸ nalo imbo teni yunge keremu aku tepa manda naa nokoromo. Keremu yu ulu kerima tembaindo taka lipe naa moromo melema. Imboma koromele tomoma mele linonga kerena tengepeya tepa peremo.

⁹ Keremuni linonga Ara Ola Iye kapi nimbo imbi lipo ola mundurumolo nalo Goteni yu moromo mele aku tepa terimu imboma keremuni kape molko kenjengei nimbo, nimbo kenjirimolo. ¹⁰ Gote, molo imbo te kapi nimbe imbi lipe ola mundurumo ungu pengama kinye nimbe kenjirimo ungu kerima kinye kere tendekuna waye talo wendo oromo. Nanga ango kame, ulu aku tepamu eno kinye naa pepili nio. ¹¹ Aku tepa mele maina no tendeku akupe wendo oromona api nomu kinye imbo nomu kinye tendekuna wendo naa orombele. ¹² Nanga ango kame, unjo fik teni unjo oliv mongo manda tombaloya? Molo, unjo wain teni unjo fik mongo manda tombaloya? Aku tepa, no kombili teli tenga no tingo teli te manda wendo naa ombalo.

Lipe manjili pengamu kinye lipe manjili kerimu talonga ungumu

¹³ Enonga imbo te unguma wamba pilipe, imbomanga uluma pilipe kondopa, lipe manjili peremoya? Aku ulu teremo imbo te molomo lemo imbomani yu paimbo aku tepa imbomu moromo mele ningo kanangei nimbe yunge aulke andopa ulu tembaloma paa panga liepili. Yu kalambo naa nimbe yunge imbi lipe ola naa mundupe, konopuni pilipe kondopa, lipe manjili peremo ulu pengama kau tepili. Aku tembalo wali imbomani kanokolio yu paimbo lipe manjili peli imbomu moromo ningo kanonge. ¹⁴ Nalo enonga konopuna imboma kinye yokoli kolko imbo nomi kelkele toromele konopu mandopa peremo wali enongano maluwele naa taio. Ulu tukumemu we mele none naa tendaio. ¹⁵ Aku tepa lipe manjilimu mulu kombuna wendo naa oromo. I mai kombuna kau wendo oromo. Oi konopu kerimanga Gotenga Minimu naa molorumuna perimu aku

konopumanga wendo oromo. Aku tepa ulu wendo oromomanga lapamu Satan yu. ¹⁶ Pileio! Enonga konopuna imboma kinye yokoli kolko imbo nomi kelkele toromele konopu mandopa peremo wali waimu naa koromo kinye imbo mareni ulu pulu keru i kano kanoma teremele.

¹⁷ Nalo mulu kombuna wendo oromo lipe manjili akumu lupe. Goteni lipe manjilimu imboma tirimo wali aku imbomani i ulu teremele: Kumbe lepa ulu kake telima teremele. Ulu mare i tepala: imboma mindili naa tiko eno kinye konopu tendekuna pupili taka liko molko, imboma kinye kandiki tepili molko, enonga nokoli iyemani ungu nimelema tenge tiko, imbo mare umbuni peremoma kondo kolko liko tapondoko, we imbo koropama molo kamakoma naa apuruko imboma kinye pali aku ulu teko kondoko, topele mapele naa toko temolo nimele uluma paa teremele.

¹⁸ Imboma konopu tendekuna pupili ningo uluma teremele imbomani poinyena langi imbo mele panjirimele. Konopu tendekuna pupili uluma poinyena panjirimele wali imboma tumbi ningo molko ulu pengama tenge uluma poinyena mongo tombalo.

4

Maina ulu konopu mondoromele imboma Gote kinye opa pule toromele

¹ Eno irinale teko opa teko teremele akumu pulu ambe teparenga aku teremele? Enonga konopumanga melema liemili ningo uluma teamili konopu ltemele ulu akumani enonga konopuna tukundo opa pule topa teremomunga enoni konopu talo yupoko pepili aku teko teremele. ² Melte kanokolio konopu mondoko liemili konopu ltemele nalo naa ltimele. Naa likolio pulu imboma toko kondoromele. Imbo tenga melema kanoko aie konopu ltemele nalo aku melema linge aulke te naa ltemomunga paa mumindili kolko enge ningo irinale teko opa teremele. Eno Goteni melema tipili ningo yu kinye ungu ningo melema konge naa teremelemunga liemili nimele melema naa ltimele. ³ Melema liemili ningo Gote konge teremele akuma liemili nimele

mele eno enongano konopu tipo manda molamili ningo konge teremelemunga Goteni enonga konopuma kanopalie naa tirimo.

⁴ Ambo teni yunge iyemu tiye kolopa wopera andopa toromo mele eno Gote tiye kolko melema konopu mondoromele imboma, mai kombuna uluma kinye melema pulu ltemo ningo kopu teko moromele imboma aku teko moromelemunga Gote kinye opa pule toko moromele, akumu eno naa pimeleya? Mai kombuna melema kinye uluma kinye konopu mondoko lino kinye pulu liepili kopu tepo molamili nimele imbomani aku teko nimelemunga Gote kinye opa pule toromele. ⁵ Molo Gotenga bukuna moromo ungumuni nimbeindo, lino imbomanga minima Goteni tirimumani Yunge unguma kau pilko, yunge kongonoma kau teko molangei nimbe moromo aku ungumu we nimo konopu ltemeleya? ⁶ Nalo Goteni lino olandopa kondo kolopalie lipe tapondoromo. Aku tepa teremomunga ungu te Gotenga bukuna nimbe moromo. Akumu i tepa:

Imbo te yunu iye nomi kelkele toromomu Goteni yunge imbimu tepa mainye mundupe naa lipe tapondoromo.

Nalo imbo te yunge imbimu tepa mainye mundurumomu Goteni we kondo kolopa lipe tapondoromo. (Snd 3:34)

⁷ Akumunga Gote liko awili tiko yunge unguma pilko molaio. Kondi toromo Sata-neni ungu nimbeloma paa naa pilko enge ningo umbulu tieio. Aku tenge wali eno tiye kolopa kowa pumbelo. ⁸ Gote kinye kopu tepo molamili ningo yu moromona nondoko wangei. Nondoko onge wali eno kinye kopu tepo molamili nimbe yu eno molongena nondopa ombalo. Eno ulu pulu keru teremele imbomani Gote moromona nondopo pamili ningolio imbo tenga ki kalaro moromo wali kulumie toromo mele enonga konopuna enongano pimele uluma kulumie taio. Eno imbo konopu talo peremo imbomani konopuma kake tepili. We melema konopu kimbo tipo moromolo mele mainye pupili neio. ⁹ Eno ulu teremelema kanoko keru pilko, konopu umbuni tepa kamele mindili

tepili kola awini teko molangei. Owe teko pende pende teremele ulumu tiye kolko konopu keru panjiko pinyewe kikime kola teaio. Paa tono kolko moromele ulumu tiye kolko konopu paa umbuni pepili molangei. ¹⁰ Awilimunga kumbek-erena yu iye awilimu, linonga imbima mainye molopili ningo taka liko molangei. Aku tenge wali yuni enonga imbima lipe ola mundumbelo.

Nendo yando imbomanga ungu umbulkondo naa nindemili ungumu

¹¹ Ango kame, nendo yando enonga angenali marenga ungu umbulkondo naa nindengei. Imbo teni yunge angenu tenga ungu umbulkondo nindipe, tepa kenjirimo imbo kerimu nimo imbomuni Gotenga ungu manemanga kape ungu umbulkondo nindipe, aku ungu kerimu nimo. Ungu manema moke tepa ungu kerimu nimo imbomu ungu manema pilipe lipe naa tepa, ungu manemanga pilipe moke teli imbomu none teremo. ¹² Iye tendekumu kau ungu manema tipe panjipe, uluma pilipe moke teli iyemu moromo, akumu Gote. Aku iyemu imbo mindili nolemala aulkena purumele imbo mare manda lipe tapondopa wendo lipe, imbo mare mindili nangei nimbe manda topa mainye mundumbelo iyemu. Nu ambe telka nunge pulu ltemo imbo tenga uluma pilko moke teko tepa kenjirimo ninoya?

Otili akinjo i ulumu tembo ungu naa neio

¹³ Imbo mareni ningeindo, kinye molo otili kombu awili tenga pumbo bisnis tepumolo. Akuna pumbo poinye tendeku bisnis tepo kou mone awini limolo nimele imboma eno kinye ungu te pere-mona pileio. ¹⁴ Otili ulu te wendo ombalo wali molonge mele eno naa pimele. Enonga koinjo moromele wai akumu kupe topa po lepa lterimu mele. ¹⁵ Akumunga neya aku teko naa ningo, i teko nengei: Awilimuni na aku teko teani nimo lemo naa kolopo koinjo molopolio i teambo nio mele paimbo tembo nengei. ¹⁶ Nalo enoni aku teko naa nimele. Eno kalambo

naa ningo maluwele toko kongono awili te temolo ningo imboma ningo tirimele. Aku teremele ulumu paa ulu kerimu. ¹⁷ Akumunga imbo teni ulu penga te konopuni pilipe aku tepo tembo wali paimbo nimbe pilipelie altopa naa temo lemo aku tepa teremo ulumu ulu pulu keru te teremo.

5

Mele awini noirimele imboma wai keru wendo ombalomunga lepi lepi topa nimu ungumu

¹ Eno mele awini noirimele imboma, enondo nimboi tero ungumu pileio. Eno molongena umbuni awili mare wendo ombalo kani kola tome taio! ² Enonga mele awini noirimelema purupe lkupindi topa, enonga maminye mele pengama lkurini-ani nomba, ³ enonga kou goloma kinye kou silvama kinye urelo teremo. Kouma urelo teremomunga enoni teko kenjirimele mele mona lepa, kouma urelo teremomuni enonga kangina tipe mele nombalo. Mulu mai nondopa pora nimbei tepili eno aku teko mele pulumu tukundo tukundo liko we noirimele kani kola tome taio. ⁴ Wamongo pileio! Enonga rais witima inia tondoringi kongono kendemande iyema kolo toko melema wamongo naa tiringimani enge ningo ningeindo, lino teko kenjirimele ningo alako toromele. Aku teko alako toringi mele Iye Awili paa enge olandopa pelimuni yunge komuni pilipelie enoni kendemande iyema teko kenjiringimunga eno pundu tombalo. ⁵ Ya mai kombuna molkolio mele lupe lupe pengama konopu mondoko liemili ningo topo toko liko noiko konopu tiko molko, molko kondoringi. Eno langi paa awini nongo imbo kapo kangoma moromele nalo kinye toko kondonge waimu wendo oromo. ⁶ Ulure naa teko imbo tumbi nili moloringi imboma kot tendeko toko kondoringi. Aku imbomani eno nendo tongei enge te naa peremo kanokolio we toko kondoringi.

Eno molongena umbunima wendo ombalo kinye Awilimu paimbo lipe tapombalo ningo konopu enge pepili tiye naa kolko molangei ungumu

7-8 Akumunga, ango kame, imbomani eno umbunima tirimele wali Awilimu oi naa opili we umbunima meaio. Imbo poinye teremelemanani enonga poinyena langi penga te wendo ombalona lipo nomolo ningo nokoromele. Langi imbo panjikolio lo omba ena tepa tembalo wali langi ola omba nowi lembalo ningo taka liko nokoko moromele mele eno liko manjirimele. Eno kape, poinye teremo imbomuni langi imbo panjipelie langi wendo omba nowi lembalo wali nombu nimbe taka lipe nokoromo mele aku teko enonga konopu toimbo topili umbunima we meko taka liko molaio. Awilimu yando ombalo walimu paa nondopa ombai teremo kani enge ningo angileio. ⁹ Ango kame, nendo yando Gotenga imbomani ulu teremelemunga umbunima wendo wendo oromo ningo iri karaye teko ungu umbulkondo nindikoo naa teangei. Gotenga kotena naa angilemili ningo aku ulu naa teangei. Kot Pilimbalo Iyemu nondopa oromo.

¹⁰ Ango kame, profet iyemani Awilimunga ungu nimbe mundulima ningo tiringimunga opa pule imbomani eno teko kenjiringi wali enge ningo umbunima taka liko meringi mele pilkolio aku teringi ulu manda leko teaio. ¹¹ Pileio! Imbo konopu enge pepili umbunima we meko paimbo ningo ipuki tirimele mele tiye naa koromele imboma eno malo nimbo pimolo. Oi molorumu iye Jop enge nimbe, yu kinye umbuni wendo orumuma we mepa molorumu wali altopa Awilimuni yu kamukumu molopa kondopili nimbe ulu mare terimu mele temanemu eno pimelela. Lino pimolo, Awilimuni imboma paa kondo kolopa, ulu teremelemanga pundu topa mindili tilka nalo we tiye koromo.

Ulu te temolo ningolio Gotenga imbi leko mi naa leangei ungu

¹² Nanga ango kame, ulu te kumbe leko tenge mele i tepa: Mulu kombuna molo mai kombuna kape, molo mele tenga imbi leko paimbo nio ningo mi naa leangei. Ulu te temolo ninge lemo paa teangei. Ulu te naa temolo ninge lemo aku paa naa teangei. Ulu te ee ninge lemo aku

teko teangei. Molo ningei wali aku teko teangei. Toya toko naa ninge lemo Gotenga kotena angilinge kinye teko kenjiringi kani mindili nangei nimbelo.

Imbo toya tolimuni ipuki tipe konge teremomu enge nimo

¹³ Enonga imbo te umbuni meremoya? Umbuni te memo lemo Gote konge tepili. Enonga imbo te tono koromoya? Tono kolomo lemo yu kunana nimbe Gote kapi nipili. ¹⁴ Enonga imbo te kuro toromoya? Kuro tomo lemo Kraistinga talapena moromele tapu iyema waltindipelie enoni yunge ningo Gote kinye ungu ningo yu altopa manda molopili nipili ningo konge tendekolio wali Awilimunga imbi leko yunge kangina wel kandondangei wangei nipili ¹⁵ Aku wali waltindimbalo iyema ongolio Goteni paimbo tembalo ningo ipuki tikolio yu konge tenge kinye Awilimuni yunge kuromu pora nipili nimbelo kinye yu kelepa manda molombalo. Aku imbomu ulu keru mare temo lemo Awilimuni akuma tiye kondombalola. ¹⁶ Akumunga eno yu mele mele enonga ulu pulu keru teremelema nendo yando ningo para tikolio nendo yando Kristen angenupilinga ningo Gotendo konge tendangei. Aku tenge wali Goteni eno altoko manda molangei nimbelo. Imbo konopu tumbi nimbe pelimuni imbo tenga Gote konge tenderemo kinye yuni konge tenderemo mele paa enge nimbe imbomu paa manda lipe tapondoromo. Akumunga aku teko Gote imbomanga ningo konge tendenge ungu pilipelie aku ulu tendembalo.

¹⁷ Gotenga profet iye Elaija yu lino none teli iyemu molorumu. Nalo yuni Gote kinye enge nimbe konge tepa, lo naa opili niwi nimu wali poinye yupokonga oli kite talo pakera lo naa orumu. ¹⁸ Altopa lo opili nimbe konge terimu wali lo kelepa omba poinyena langima altopa wendo orumu.

Imbo te ungu paimbomu tiye kolombalo wali yu kelko yando liengei ungu

¹⁹ Nanga ango kame, enonga imbo teni Gotenga ungu tukumemu tiye kolopa wendo pumbelo wali enonga imbo teni yu kelepa yando limo lemo ²⁰ yu ulu pulu keru

teli imbomu tepa kenjirimo aulkena pumbelo kinye kanopalie Gotenga ungumu pilipe yunge talapena omba molopili nimbe lipe tapondopa yando limbelomunga ulu pulu keru teli imbo mini pali kolka aulkena wendo limbelo. Aku ulu tembalomunga Goteni ulu pulu keru paa awini tiye kolondombalo! Aku peya nio.

Pitani Pipia Kiyendo Topa Mundurumu Ungumu 1 Pita I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Imbo mareni Jisas ipuki tiringi imboma liko mindili tiringi wali Pitani Kraistinga imboma nimbe enge tipili i pipiamu topa panjirimu. Lino mindili nomolo mele mane tipelie lino i mai kombu umbulu tipolio Goteni konopu mondoromo uluma teamili nimbe tipelie mulu mai talo pora ningele konopu lepolio ulu toya tolima teamili nimbe mane tirimu.

Wai kerimu wendo ombalo wali, nu Jisas tiye naa kolko umbuni yu kinye meko yunge imbo mendepolomu molani nimbe Goteni nu enge tipili!

Pitani pipiamu tombaindo pulu polopa torumu ungumu

¹ Na Pita, Jisas Kraistini nanga kongonomu tendepuwi nimbe lipe mundurumu iyemuni i pipiamu topo, Goteni nanga imboma molangei nimbe kanopa ltimu imboma tiro. Eno enonga kombumu tiye kolko pungo, kombu Pontus provins kinye Galesia provins kinye Kapadosia provins kinye Esia provins kinye Bitinia provins kinye, aku kombumanga pali pungo angimele imboma topo tiro. ² I pipia topo tiro imboma eno oi naa molangei Lapa Goteni eno oi Yunge imboma molangei nimbe pilipe kanopa imbi tipelie Yunge imboma nimbe mako torumumunga altoko moloringi kinye Mini Kake Telimuni eno Gotenga imbo kake telima molangei nimbe lipe taponдорumu. Jisas Kraistinga ungumu pilko liko tenge tiko molangei. Yunge mememuni eno Gotenga kumbekerena konopu kake tepa pepili molangei nimbe kulumie topili nimbe aku tepa lipe taponдорumu. Eno imbo aku teko moromelema i pipiamu topo tiro. Goteni eno kinye konopu noirimo mele kinye, eno konopu u nipili taka liko molangei nimo mele kinye olandopa olandopa pupili.

Altopo molopo kondopo kau pumolo nimbo konopu tipo nokopo moromolomunga Gote kapi nimbo yunge imbi nimbo ola mundemili ungumu

³ Linonga Awili Jisas Kraistinga Lapa Gote kapi nimbo yunge imbi lipo ola mundemili. Yuni lino mindili nangei nilka nalo lino paa kondo kolopa naa tombo nimbe tiye kolopalie Jisas Kraist ono kombuna makilipe ola molopili nimu aku ulumuni Goteni koinjo mololi ulu pulu koinjomu lino tirimu. Aku koinjo mololi ulumuni lino tepa enge tirimomunga Yuni mele pengama timbo konopu ltemoma pali paimbo timbelo nimbo nokopo moromolo mele pora naa nimbelo. ⁴ Lino molomolo uluma timbo nimbe, nimbe panjirimu ulu akumu kerinaa lepa, kalaro te naa molopa, pora naa nimbe waliwalima lepa kau pumbelo ulu akumu Goteni mulu kombuna onge wali timbo nimbe noindirimomu limolo nimbo, konopu tipo nokopo moromolo. ⁵ Eno timbo nimo imboma, eno Kraist paimbo ningo ipuki tirimelemunga Gotenga engemu, kune tapoi mele, akumuni eno molko kondangei nimbe okoromo. Altopa mulu mai talo pora nimbelo kinye lipe taponдopa, mindili nolemala aulkena wendo lipe, yu kinye peya molko kondonge kombuna mepa pumbe aku ulumu wendo ombalo wali paa kamukumu liengei nimu. ⁶ Akumu pilkolio paa konopu tiko moromele, nalo kinye wali alaye kolo kau eno kinye umbuni lupe lupema wendo oromona konopu kerileko mindili noromele. ⁷ Umbunima wendo oromomunga pulumu i tepa: Goteni eno paimbo ipuki tirimele mele mandanje nimbe kanombaindo manda manjirimu. Enonga ipuki tili ulu akumu olandopa. Kou gol paimbo mele paa penga kou mone awili tepa purumo nalo akumu paa mandopa. Kou golomu teko kenjirimele kinye pora nimo nalo yu paimbo kou gol ltemonje, kanamili ningo tipena manda manjiko karomele. Aku tepa mele, eno kinye umbuni wendo oromomani eno paimbo Kraist ipuki tirimelenje nimbe manda manjipe kanopa, Jisas Kraist kelepa omba mona angilimbelo wali Goteni eno konopu

tipe kapi nimbe imbi nimbe ola mundupili nimbe i teli oi enonga enge ningo ipuki tirimele ulumu aku tepa manda manjipe karomo. ⁸⁻⁹ Jisas Kraist yu paimbo naa karomele nalo Yu konopu mondoromele. Kinye yu paimbo naa karomele nalo Yu paimbo ningo enge ningo ipuki tiko eno Kraist paimbo ningo ipuki tirimelemunga pulu akumu Goteni eno mini pali lipe tapondopa, mindili nolemala aulkena wendo lipe, Gote yu kinye peya molko kondonge aulkena lipe mondoromo, akumunga paa olandopa tono koromele. Aku tono koromele mele ya maina tono koromele mele molo. Tono koromele mele paa olandopa akumu imbomando ningo tingei pereremele.

¹⁰⁻¹¹ Mindili nolemala aulkena wendo lipe, molko kondonge aulkena lipe mon-doromomunga ungu mare Gotenga iye profetemani Kraist oi naa opili ningo tiringi. Goteni altopa imboma we kondo kolopa lipe tapondombalo ulumundo oi ningo tiringi. Ningo tikolio, i ulumu te wali wendo ombalonje, Goteni kanopa ltimu iye nomi Kraist maina omba mindili nombalo ulumu kape, aku tembalo kinye ulu penga olandopama wendo ombalo mele uluma kape, Kraistinga Mini Kakemu enonga konopuna tukundo molopalie nimbe tirimu ulu akuma ambe tepa wendo ombalonje ningo Kraist oi naa opili aku iyemani enongano waliwalima konopu kimbo tiko waltindiko, akumunga pulumu paa wamongo kororingi. ¹² Goteni aku iyemani yunge kongono tenderingi aku kongonomu eno enongano lipe tapondombalo kongonomu molo nimbe, nimbe para tirimu. Ulu altopa wendo ombalo oi ningo tiringi ulu akuma eno molangei wendo naa orumu. Ulu altopa wendo ombalo oi ningo tiringi ulu akuma, kinye moromele imboma enonga ningo, oi ningo tindingi. Jisinga kongono iyemani kinye moromele imboma ningo tirimele unguma Goteni oi aku iyemando nimbe tirimu. Aku unguma altopa kinye mulu kombuna Mini Kake Teli lipe mundurumumunga engemuni Kraistinga ungumu andoko ningo tirimele iyemani ungu tukumemu ningo tiringina pilingi unguma. Ensele-

mani kape eno ningo tirimele ungumanga puluma paa pilemili ningo moromele.

Ulu pulu kerima paa naa tepo Gotenga imbo kake telima kau molamili nimbe Goteni lino alako toromo

¹³ Akumunga enonga konopuma kongono enge nimbe tepili ningo liko tumbi tindiko, ulu tengema wamongo pilko kondoko teko, Jisas Kraist altopa omba mona angilimbelo wali Goteni eno paimbo we kondo kolopalie tepa limbelo ningo ipuki tiko nokoko molaio. ¹⁴ Oi eno i ungumu naa pilko we molkolio ulu kerima konopu mondoko pilko teringi mele kinye aku ulu naa teangei nalo unguma pilko tenge tiko teremele bakuluma mele molaio. ¹⁵ Eno nanga imboma molangei wangei nimbe walipe pilerimu iyemu paa kake tepili ulu pengama kinye ulu tumbi nilima kinye kau teremo ulu pulumu peremo. Aku iyemu moromo mele eno aku teko waliwalima Gotenga imboma kau molamili ningo eno enongano Gote manda leko, uluma pali tengeindo eno kake tepili molko, ulu pengama kinye ulu tumbi nilima kinye teko molaio. ¹⁶ Akumunga ungu te Gotenga bukuna moromo, akumu i tepa:

Goteni nimbeindo, “Na enonga Gote kake tepili ulu pengama kinye ulu tumbi nilima kinye kau tepo moro kani eno aku teko Nanga imboma ningo konopu kake tepili molko ulu tumbi nili pengama kau teko molaio,” nimu. (WKP 11:44-45, 19:2, 20:7)

Imboma yando liembo nimbe Goteni mele paa penga te tirimu ungumu

¹⁷ Eno Ara Gote ningo waltindiko Yu kinye ungu nimele iyemuni imbomanga imbima pilipelie enoni ulu teremelema naa moke tepa karomo. Imbomanga yu mele mele uluma moke tembaindo enonga imbima naa pilipelie eno pali tumbi tipe moke teremo. Aku Araya nimele iyemu aku tepa moromo kani mai kombuna molkolio i kombumu linonga paimbo kamukumu kombumu molo. I mai kombuna imbo omba angilima moromolo ningo pilkolio Yu iye paa awili olandopamu ningo yunge unguma liko awili tiko pilko

molangei. ¹⁸ Yuni enonga nimbe tenderimu mele pilkolio aku teko molangei. Eno pimele, enonga lanieli kolenalema konopu kimbo naa tiko we moloringi mele eno yandopa yandopa aku teko moloringi mele Goteni tiye kolko molko kondonge aulkena pangei nimbe lipe tapondopa wendo ltimu akumu wendo liembo nimbelie kou silva molo kou gol teni pame kot wendo naa ltimu. ¹⁹ Nalo Kraistinga meme paa mele awilimuni Goteni eno lipe tapondopa wendo ltimu. Kraist yu lupe molo uru te paa naa peli kongi sipsip walo mele molorumumu, yunge mememuni aku tepa terimu. ²⁰ Goteni mulu mai talo oi naa tepalie Kraist aku kongonomu tepili nimbe kanopa ltimu iyemu, kinye moltomolo walima pora nimbei teremo wali yu enonga nimbe lipe tapondombaindo maina mainye omba mona molorumu. ²¹ Yuni enonga nimbe tenderimu mele pilkolio Yu imbo ono kombuna topa makinjipelie Yunge imbi paa ola molopili nimu Gote paimbo ningo ipuki tirimele. Aku terimumunga eno Gote kau paimbo ningo enge ningo ipuki tiko, Yuni altopo tembo nimbe, nimbe panjirimu mele paimbo tembalo ningo konopu tiko nokoko moromele.

Linonga angenupilima paa konopu mondamili ungumu

²² Eno ungu paimboma pilko liko tenge tiko teremele aku ulumuni enonga konopuma kulumie tondoringi, konopu kake tepili moromelemunga kolo toko angenali konopu mondoromolo naa ningo, paa konopu mondoromele kani kinye angenali kinye konopu paa enge ningo mondaio. ²³ Langi imbo poinyena panjirimele wali muli topa wendo omba purumo mele eno aku tepa mele melteni kelepa wali talo tepa merimuna imbo koinjoma moromele. Langi imbo manda wendo naa omba, omba keru lepa koromo imbomuni eno naa merimu. Nalo langi imbo wendo omba molopa kau purumo akumuni eno altopala merimu. Aku langi imbomu Gotenga ungumu, akumu molopa kau pumbe koinjo mololi ungumu. Akumuni eno altopala merimu. ²⁴ Aku ungumu pora

naa nimo mele ungu te Gotenga bukuna moromo, akumu i tepa:

Imboma pali era mele, eno molko kondoromele kondipe tindi mele. Erama koromo wali kondipe tindima oo lepa maina mainye purumo

²⁵ nalo Awilimunga ungumu waliwalima lepa kau pumbelo. *(Ais 40:6-8)*

Aku ungumu eno ungu tukumemu ningo tiringi.

2

Awilimu kou koinjo mololi pengamu moromo

¹ Eno altopala merimuna koinjo moromele kani enoni i teko teangei: We imboma teko kenjirimele uluma kinye, konopuni lupe pilko liko kerena lupe kolo toko ningo topele mapele toli uluma kinye, we ulu lupe mare teko kolo toli uluma kinye, imboma mele awini noiko molko kondoromele mele kanokolio yakela kolko konopu keru panjili uluma kinye, imbo tenga ungu umbulkondo nindili uluma kinye, ulu keru akuma waye tiye kolaio. ²⁻³ Awilimuni eno kondo kolopa we tepa kondoromo mele alaye kolte pilkolio pilko penga pileringi kani bakulu kiki ame paa omani koromele mele eno aku teko ame pengamu, mele keru te naa peli ame, akumu omani kolangei. Aku amemuni eno tepa enge timbelona enonga konopu enge pepili eno akoko awili leko Gote kinye penga teko koinjo molonge.

⁴ Eno Kraist moromona wangei. Yu kou koinjo mololi melema. Imbomani yu keru ningo pilkolio liko lteringi nalo Goteni yu kanopa paa penga nimbe kanopalie mako torumu. ⁵ Eno peya kou koinjo mololi mele moromele. Ulke mare kouni takoromele mele Goteni yunge Mini Kake Telimunga ulkemu takondombaindo eno kanopa lipelie ulke takombalomunga kou melema nimo. Eno Gotenga kapi nili imbo kake telima moromele. Kapi nili iyemani Gote kapi ningeindo yuni kanopa penga pilerimu melema kalko yu tiringi aku teko eno enongano Gote kapi ningeindo yu kanopa penga kanombalo melema tiengei. Aku kinye, Jisas Kraistini enonga nimbe

tenderimumunga Gote mele tingema Gote yuni paimbo kanopa penga pilipe limbelo.

⁶ Akumunga ungu te Gotenga bukuna moromo. Akumu i tepa:

Nani kou paa penga te, ulke ponga mele polko, ulke enge nipili ningo timu mele polangei nimbo kanopo ltiu, aku koumu paa olandopa mulu Saionona noiro.

Aku wali Yu paimbo ningo ipuki tinge imbomani pipili naa kolko konopu keru naa panjinge. *(Ais 28:16)*

⁷ Eno Kraist paimbo ningo ipuki tirimele imbomani aku koumu kanoko penga pimele nalo Yu naa pimele imbomani Yu kanoko keru pimele mele i tepa:

Ulke takoringi iyemani kanoko kerire konopu leko toko lteringi kou akumu, kinye ulke timu mele ulke enge tili kou awili pengamu. *(Sng 118:22)*

⁸ Ipuki naa tirimele imbo akuma kinye, aku koumu kinye, i tepa mele nimbe peremo:

Aku koumu yu kou kelo te, imbo te kamburumu wali kika tepa, tepa ai tondombai teremo. Yu kou awili teni imbo topa mainye mundurumo kou mele. *(Ais 8:14)*

Aku imboma Gotenga ungumu liko tui tirimelemunga tepa ai tondoromo. Goteni oi aku tepa nimbe panjirimu.

⁹ Nalo eno Paimbo ningo ipuki tirimele imboma aku tepa molo. Eno yuni kanopa ltimu imbo talapemu molko, iye nomi kingimunga Gote popo tondoli imboma molko, yunge kau molongemunga imbo kake telima molko, paa Gotenga imboma moromele. Yuni aku teko molangei nimbe eno mako torumumunga pulumu i tepa: eno tumbuluna moloringi wali Goteni akuna wendo ongo nanga pa teli paa pengamunga tukundo waio nimu. Aku Gote Yuni Yu molopo kondoro mele kape tepo penga tero mele kape imboma pilengei kapi ningo temane toko tiengei nimbe eno Nanga imboma molangei nimbe kanopa ltimu. ¹⁰ Eno oi we imboma moloringi nalo kinye eno Gotenga imbo talapemu moromele. Oi ulu pulu keru teringimunga Goteni eno kondo kolopa

enonga ulu kerima tiye kololi ulu te eno kinye naa perimu nalo kinye yuni kondo kolopa ulu pulu kerima we tiye kololi ulumu tirimuna ltingi. Kinye eno kinye peremo.

Tawendo moromele imboma molongena lino tumbi tipo andopo molamili ungumu

¹¹ Nanga konopu mondoro imboma, nani eno enge nimbo konge tepolio i mai kombuna eno imbo omba angilima mele, imbo ponenge mele moromelemunga enonga konopumani ulu kerima teamili nimele mele paa liko umbulu tiengei. Kangina oi we konopu keru peremomani eio konopu ltemo ulumani enonga minima tepo beambo tiemili ningo waliwalima minima kinye opa teremele. ¹² Eno tawendo imboma molongena pungolio ulu pengama kau teko tumbi tiko molangei. Tawendo imbomani kinye paimbo enondo teko kenjirimele imboma moromele ningo ungu umbulkondo nindirimele nalo enoni ulu pengama tengena kanokolio altoko Gote imboma molongena ombalo walimunga aku imbomani Gotenga imbi ningo ola mundengei ningo aku teko ulu pengama teko tumbi tiko molangei.

Lino nokoromele imbo nomi awilima lipo awili tiemili ungumu

¹³⁻¹⁴ Awilimunga imbi ola molopili ningo gavman iye palinga unguma liko awili tiko pilko molaio. Iye nomi kumbena kingimu kinye kape, provins gavman kumbe leko moromele imboma kingimuni kanopa lipe teko kenjirimele imboma mindili nangei ningo, teko kondoromele imbomanga imbima kapi nengei pangei nimbe kombumanga lipe mundurumoma kape, aku iye awilimanga pali unguma liko awili tiko pilko molaio. ¹⁵ Liko manjeio, imbo keke lepo tolimani enoni teko kenjirimele ninge ungu te naa pepili nimbe Goteni eno Kraistinga imboma ulu pengama kau teko molangei konopu ltemo. ¹⁶ Ungu mane teni naa nokopa ulu kerimanga kende-mande imboma naa molkolio we moromele mele eno aku teko andoko molaio. Nalo ungu mane teni lino naa nokoromomunga ulu kerima temolo lemo ulure molo ningo ulu kerima andoko naa teaio. Lino

Gotenga kongono kendemande imboma ningo yunge kongono kendemande imbomani teremele mele aku ulu teko molaio. ¹⁷ Eno pipia topo tiro imbomani imboma pali teko kondoko, unguma liko awili tieio. Paimbo ningo ipuki tirimele angenalima konopu mondoko, Gote pipili kolko liko awili tiko, iye nomi kingimu wale pakao.

Gotenga kongonomu tendepolio mindili nomolomunga ungumu

¹⁸ Eno mele pengama naa liko kongono we tendeli imboma, enonga nokoli imbomani ungu ningema taka liko pilko liko awili tiko molaio. Eno kinye karaye naa teko taka liko nokoromele nokoli imbomanga unguma kau pilko liko teangei nimbolio naa nio nalo eno mindili tiko teko kenjirimele nokoli imbomani ninge unguma kape pilko liko teangei nimbolio nio. ¹⁹ Aku niomu i tepo pilipolio nio. Gotenga unguma pilko likolio teko kondonge wali imbomani eno teko kenjiko teko mindili kondonge lemo manda, mindili nomolo kinye manda nalo tepo naa kenjipo Gotenga ungu olandopamu kumbe lepo pilipo temolo ninge wali Goteni konopu timbelo. ²⁰ Teko kenjenge-munga mane tiko teko mindili kondonge wali konopu enge nipili molkolio manda, lino tepo kenjimolomunga paimbo mindili tirimele kani we mindili namili ninge kinye imbomani eno kapi ningeya? Aku molo. Paa mindili nonge. Nalo teko kondongemunga mindili tinge kinye we mindili nongo pundu naa toko we tiye kolonge lemo paa. Aku tenge kinye Goteni kanopa penga pilimbelo. ²¹ Eno ulu keru te naa tekolio mindili nangei nimbe Goteni eno nanga kongonomu tendangei waio nimbe eno alako torumu. Kraist yu Goteni tewi nimu mele tembaindo enonga nimbe mindili norumu, aku ulumu eno aku teko manda leko tenge mele lipe ondorumu. Akumunga Goteni teaio nimo ulu akuma teamili ningolio teangei mindili nonge.

²² Kraist yu tepa molorumu mele Gotenga bukuna ungu te i tepa nimbe moromo:

Yuni ulu pulu keru te naa terimu. Wali te kape kolo topa ungu te paa naa nimu. (Ais 53:9)

²³ Yu ungu taka tondoko iri toko teringi wali yuni enondo ungu te topondopa naa nimu. Enoni yu we mindili tiringi nalo Yu we mindili nambo nimbelie ungu te naa nimu. Kot pilipe uluma pali tumbi tipe moke teremo Iyemuni yu teko kenjiringi imbomanga kot tendembalo nimbe pilipe enoni yu teringi ulu tiye kolorumu. ²⁴ Yuni linonga ulu pulu kerima Nangama nimbelie akuma yunu mepa unjo poloheyana kolorumu. Aku tepalie lino imbo ulu keru teremoloma naa teamili nimbo kamukumu tiye kolopolio ulu toya tolima kau teamili nimbo koinjo molamili nimbe yuni aku ulu terimu. Imbomani yu toko mindili tiringimunga eno koinjo puringi. ²⁵ Kongi sipsip lupe lupe purumele mele eno aku teko lupe lupe puringi, nalo kinye enonga minima nokopa tapu teremo iye Kraist moromona yando ongolio moromele.

3

Ambo iye pulimanga kinye iye ambo lilingamunga ungumu

¹⁻² Oi nindu aku teko mele amboma eno enonga iyemanga unguma pilko omenalinga maindo molaio. Amboma enonga iye mare Gotenga ungumu pilko naa limelemanu enonga ambomani ulu penga tumbi nilima kau teko, iyemani ungu ningema wamongo pilko taka liko molonge ulu kanokolio konopu topele toko Gotenga iyema molamili nengei ningolio eno amboma aku ulu teko molaio. ³ Eno ambo pengama kanoko nengei ningo kangindo kau au tiko pinyendima lapie langoko, kou goloni teli mele pengama nomina leko, wale pakoli penga kou awili purumoma pakoko, aku ulu naa teaio.

⁴ Eno ambo pengama kanoko nengei ningolio mele paa tiperipe keru naa lembalomani enonga konopuna tukundo au tieio. Aku uluma i tepa: Eno konopu penga pepa, konopu tendekuna pupili taka liko molonge ulumu. Aku ulumu kanopalie Goteni ulu paa penga olandopamu nimbe karomo. ⁵⁻⁶ Koro oi Goteni lino kinye tembo nimo mele paimbo tembalo ningo pilko nokoko moloringi ambo kake telimani lino au nemili ningolio aku teko

taka liko moloringi kani pilkolio aku teko molaio. Sarani iye Abrahamenga unguma pilipe lipe, yundo nanga nokoli iye awilimu nimu, aku tepa mele, aku ambomani enonga iyemanga unguma pilko eno liko awili tiko moloringi. Eno ambomani aku teko enonga iyema kinye ulu pengama teko melte pipili naa kolonge lemo eno Saranga lemenupili moromele.

⁷ Iyema, eno aku teko enonga amboma kinye molongeindo amboma molko kondangei ningo eno konopuni wamongo liko manjeio. Ambomanga kangima enge te naa peremo kani eno iyemani amboma liko tapondaio. Goteni molopa kondopa kau puli ulu pulumu eno iyema kau naa timbelo. Amboma kape timbelola ningo pilkolio amboma kinye aku ulu teko molangei. Eno iyemani Gote kinye ungu nimbo konge temolo kinye ulu teni linonga unguma pipi na tipili ningo enonga amboma kinye aku ulu teangei.

Imboma kinye ulu pulu tumbi nilima kau teamili

⁸ I pipia toromu topo pora tiemboi, ungu te peya kamukumu nemboi. Eno enonga konopuna tendekuna pupili popo tipo molamili ningo kandi angenupilimani nendo yando kondo kolko konopu mondoromele mele aku teko enoni nendo yando Kraistinga imboma linonga angenupili ningo kondo kolko konopu mondoko, liko tapondoko, eno imbi ola mele molopili, lino imbi mainye mele molopili ningo taka liko imbomanga unguma pilko molangei. ⁹ Yando eno kinye teko kenjinge wali nendo pundu naa taio! Yando iri toko ungu keru te ninge wali nendo pundu naa taio! Yando eno teko kenjinge wali nendo tepo kondopo lipo tapondamili ningo Goteni eno tepa kondopa, eno konopu tiko molko kondangei nipili ningo Gote enonga ningo konge tendangei. Aku ulu tenge lemo oi Goteni eno lipo tapondopo tepo kondambo waio nimu mele paa temballo.

¹⁰ Aku nio ungumunga ungu te Gotenga bukuna moromo mele i tepa:

Imbo teni na manda molopo, konopu tipo molambo nimbelie yu ungu keru te

naa nimbo, kolo naa tambo nimbe yunge keremu nokopili.

¹¹ Ulu pulu kerima tiye kolopa umbulu tipe ulu pengama tepili. Imboma kinye konopu tendekuna pupili ulu pulumu pepili nimbe aku ulumu enge nimbe tepili.

¹² Aku ulu pengama ambe temona aku tepa tepiliya? Akumunga pulumu nemboi: Awilimuni imbo ulu tumbi nilima teko moromele imboma kanopa penga pilipe, enoni yu konge teko ninge unguma waliwalima komu tendepa moromo, nalo ulu kerima teremele imboma lipe umbulu tirimo kani yuni aku tepa tepili. (*Sng 34:12-16*)

Kraist lombimele imboma mindili nonge ungu

¹³ Ulu pengama kau teamili ningo molonge wali narini eno mindili lipe timbeloya? ¹⁴ Nalo ulu tumbi nilima tenge wali akumanga paa mindili nongo molonge lemo eno malo. Imbomani eno teko pipili kondonge tenge lemo eno pipili na kolko mini naa lteaio.

¹⁵ Enonga konopuna lino Kraist Yunge kau molopo, Yunge ungu kau pilipo lipo tepo molamili ningo Yu kau linonga Iye Awilimu molopili ningo Yu kau pipili kolaio. Aku kinye eno aku ulu teko wali penga wendo ombalo wali nokoko molonge kinye imbo teni kanopalie, eno aku teko ambe temona teko moromeleya nimbe walipe pilimo lemo enoni nendo ungu te topondoko enonga ulu teremelemanga puluma ningo tinge mele liko tumbi tiko molaio. ¹⁶ Nalo enonga konopuna ulu keru te paa naa pepili neio. Pele eno Kraist pilko ambolkolio molko kondoromele mele aku ulumunga imbomani eno teko kenjirimele. Kolo toko ningo enonga ungu umbulkondo nindinge wali eno ulu keru te naa pepili molongena aku imboma pipili kolonge taka liko ningo tumbi tieio. ¹⁷ Goteni lino mindili nangei nimbelomunga ulu penga te tepolio mindili nomolo lemo aku penga. Lino ulu kerima tepolio mindili nomolo lemo aku keru. Kraistini Lino mindili nombo molopo kenjilimala

aulkena wendo limbeindo yu kolopa makilipe ola molorumu. ¹⁸ Kraist iye penga te molopalie mindili norumu mele pileio! Yu iye tumbi nilimu molopalie, ulu keriteli imbomanga kolo wangopa kolorumu. Enonga ulu pulu kerima pali kamukumu mainye pupili eno Gote moromona pungo popo tiko molangei nimbe Kraist wali tendeku wali kau kolorumu. Yunge kangimu toko kondoringina kolorumu nalo altopa Mini Kake Telimuni yu makinjirimuna ola molopa mulu kombuna pumbe molorumu mele moromo. ¹⁹ Mini Kake Telimunga engemuni kangimu kolopa liepili imbo koloringimanga minima ka ulkena moloringina pumbe unguma nimbe tirimu. ²⁰ Aku minima oi Noa molorumu wali Gotenga ungu nimuma naa pilko, liko umbulu tiko moloringi imbomanga minima. Imboma ulu keritawini teringi nalo Goteni welea pundu naa torumu. Noani sipimu takopa molopili imboma oi naa tambo nimbe taka lipe nokopa molorumu. Altopa Noani sipimu takopa pora tirimu wali Goteni no topa imboma topa kondopili nimu kinye imbo ki talo kau noni naa torumu. Aku imbo pokore kau Goteni naa kolko koinjo pangei kani sipina tuku pangei nimbe lipe tapondopa nona wendo ltimu. ²¹ Aku nona imbo ki talo naa kolangei nimbe lipe tapondopa wendo ltimu. Kano nomupe, kinye no ltimele ulu pulumu lipe ondoromo. No ltimele nomuni kangindo ulure naa tepa, kangina kaloro moromoma kulumie topa wendo naa ltindirimo. No ltimelemuni eno i teko nimele: "Gote, no ltio kanowi. No ltio aku ulumuni na ulu kerima naa tembo," ningo mi leko nimele. Goteni Jisas Kraist imbo ono kombuna topa makinjindirimumunga no ltimelemuni eno lipe tapondopa mindili nolemala aulkena wendo lipe, yu kinye peya molko kondonge aulkena lipe mondoromo. ²² Aku iyemu Yu makilipe ola molopalie mulu kombuna purumu. Kinye yunge imbi ola molopili Gotenga imbo kindo molopa, mulu kombuna enselema kape, maina imbo awilima kape, kuro enge nili awilima kape, akumanga pali Yu iye Awilimu molopa nokoromo.

4

Oi konopu kerimunga unguma pilipo terimulu mele tiye kolamili

¹ Akumunga, Kraist yunge kangina mindili nombalie ulure molo nimbe tiye kolorumu mele pilkolio eno kape yuni konopuni pilerimu mele aku ulu teangei. Imbo teni yunge kangina mindili nomba umbuni meremo imbomu ulu pulu kerima tiye kolopa altopa naa teremo. ² Aku tepalie imbo akumuni oi naa kololi, kangimu kinye we molopalie yunge konopu oimuni konopu mondoromo ulu kerima naa teremo. Yu Goteni tewi nimo uluma kau teambo nimbe teremo. ³ Tawendo moromele imbomani pilko teremele mele eno Kraistinga imbomani oi aku teko teringi. Nalo aku uluma wali paa awini oi teko moloringi mele manda teko, kinye tiye kolaio. Aku uluma i tepa: Ambo iyema kinye andoko wapera toko ulu kerinale teko kenjirimele ulumu kinye, ulu kerima tengeindo teamili ningo teremele ulumu kinye, no nongo keke lepo toromele ulumu kinye, liko maku toko no enge nili awini nongo keke lepo toko ulu kerima awini teremele ulumu kinye, Goteni ungu mane nimbe panjirimuna liko umbulu tiko Goteni paa kanopa keritawini pilipe kaloro mololi uluma nimbe karomo uluma tengeindo we melemare liko anjiko lino nokoromele gotema ningo kuro popo toko kapi nimele ulumu kinye, tawendo imbomani aku teko uluma teremele mele enoni oi aku teko wali awini teringi. ⁴ Kinye eno tawendo imboma kinye tendekuna molko aku ulu pulu keritawini konopu mondoko teremele mele naa teko moromelemunga kanokolio tawendo imbomani oi teringi mele naa teremele ningo mini lteko eno iri toko ungu taka tondoromele. ⁵ Nalo koinjo mololi imbomanga kape kololi imbomanga kape, pele walite kot pilipe, enoni ulu teremelema apurupe moke tembaindo moromo iyemu kot pilimbeindo molombalona angilinge. Yuni aku ulu teko kenjirimele imbomando ambe temona aku uluma teringiya nimbelo wali enoni ulu teremelema yundo paimbo ningo tinge. ⁶ Imbomanga teremele uluma moke tembalo akumunga oi koloringimanga imbomani

oi naa kololi wali ungu tukumemu pilko ltingi. Paimbo maina moromele imboma kolonge mele koloringi nalo kinye minima koinjo pungo Gote kinye molko kau purumele.

Goteni we tipe kalopa tirimu uluma tepo kondamili

⁷ Maina melema pali pora nimbelo walimu nondopa wendo ombai teremo kani eno imbo konopu pepili enonga uluma nokoko kondokolio, Gote kinye ungu ningo molangei. ⁸ Nalo aku ulumanga ulu olandopa te Gotenga imboma eno enongano nendo yando enge ningo konopu mondoko molaio. Aku ambe telka enonga konopu mondoli ulumuni imbomani eno ulu keru awinima pange tenderemo. ⁹ Gotenga imbo te enonga ulke tenga ombalo wali eno ulke pulu imbomani konopu keru naa panjiko yu molamili owi ningo nokoko kondaio. ¹⁰ Goteni kongonoma teko kondangei nimbe eno yu mele mele we kondo kolopa enge lupe lupema moke tepa we tirimo. Enge akumani eno nendo yando liko tapondoko molaio. Gotenga kongono tendeli imbo pengama molkolio aku ulu teaio. ¹¹ Imbo teni ungu nimbe timbelo lemo Gotenga unguma wamba nimbe tipili. Imbo teni imbo marenga kongono tendembalo lemo Goteni enge tirimomuni kau tendepili. Ulu temoloma pali imbomani kanokolio Gote kapi ningo Yunge imbi liko ola mundengei ningo Jisas Kraist peya kopu teko molkolio aku uluma teaio. Yu imbi kamukumu ola molopa kau pumbe, yunge engemu waliwalima pepa kau pupili moromo. I paa.

Kraistinga imboma molopolio mindili nomolo kinye ulure molo nemili ungumu

¹² Nanga konopu mondoli imboma, eno manda manjirimo ulu umbuni te tipeni mele, eno mindili tirimo. Aku ulumu ambe temona wendo oromoya ningo konopu liko naa mundengei. ¹³ Kraist mindili norumu mele lino mindili noromolomunga paimbo mindili nomolo ningo tono kolangei. Yunge enge pa telimu kinye imbi ola molopili ombalo kinye lino konopu penga tepo lemolo ningo aku konopu leko mindili nongo molangei. ¹⁴ Eno Kraistinga

imboma moromelemunga ungu taka tondonge lemo paa enge pepa imbi mololi Minimu, Yu Gotenga Minimu, eno kinye moromomunga eno malo. ¹⁵ Eno mindili nonge lemo imbo toko kondonge molo melte wapu linge molo gavmanenga ungu mane lupe lupema toko tangondoko ulu te teko kenjinge molo imbo tenga kongono teremomu teko embambo tingemunga mindili naa nangei. ¹⁶ Nalo eno ipuki tiko moromelemunga mindili nonge lemo pipili naa kolangei. Eno Kraistinga imboma moromele ningo pilko Gote kapi ningo imbi liko ola mundeio. ¹⁷ Goteni imboma moke tembaindo yunge imboma kumbe lepa moke tembalo walimu oi wendo ombai teremo kani konopu tiko mindili nongo molangei. Altopa, Goteni lino aku tepa kumbe lepa kot tendepalie aku teko mindili nangei nimo lemo Gotenga ungu tukumemu liko umbulu tirimele imboma kot pilipelie, ambe tembalonje? ¹⁸ Aku niomunga ungu te Gotenga bukuna moromo. Akumuni nimbeindo:

Imbo konopu tumbi nipili moromelema tepa limbei pereremo lemo Gote umbulu tiko ulu pulu kerima teremele imboma ambe tengeya?

(Snd 11:31)

nimbe peremo.

¹⁹ Akumunga, Goteni mindili nangei nimomunga mindili noromele imbomani mulu mai talo kinye lino imboma kinye tepa wamopa terimu Goteni tembo nimbe, nimbe panjirimo mele paimbo tepa, waliwalima lino nokopa kondopa tiye naa koromo ningolio enonga konopu kangima kinye pali Goteni nokopili ningo yu tiko, ulu pengama kau teko molangei.

5

Kraistinga talapena imbomanga tapu iyemanga ungumu

¹ Eno kinye moromele tapu iyema, eno tapu iye moromele mele na kape aku tepo tapu iyemula moro. Na Kraist mindili norumuna kanoru iyemu, na Gotenga mulu kombuna enge pa teli nondopa mona lembalo ulumu Kraistinga imboma kinye peya limolo iye tela, nani eno kinye moromele tapu iyemando paa enge nimbo

konge tepolio nimboi: ² Gotenga sipsip eno nokoromelema wamongo tapu teko kondaio. Goteni i kongono eno teangei nimbe tirimu akumu teaio nimo kani teamili ningo konopu keru panjiko we naa teangei. Konopu u nipili teangei. Goteni teaio nimu kongono akumu kou mone limolo ningo naa teangei. Imboma paa lipo tapondopo nokamili ningo paa konopu tiko teangei. ³ Goteni eno nokangei nimbe tirimu imboma mandoko molangei, linonga imbima paa olandopa molopili ningo eno mindili tiko naa nokangei. Eno nokoromele sipsipima molonge mele eno tapu iyema aku teko ulu pengama kau teko molangei. Enoni kanokolio manda leko teangei ningo aku ulu teko molaio. ⁴ Sipsipima aku teko nokoko molonge wali Sipsip Tapu Iye Awilimu ombalo kinye eno wainye alipu mele pakondombalo akumu waliwalima keru naa lepa, we lepa kau pumbelo mele pengamu linge.

Goteni lino nokopa kondombalo nimbo taka lipo molamili

⁵ Iye kokelema, aku teko mele eno iye yumanga unguma taka liko pilko iye yuma maindo molangei. Gotenga bukuna ungu te nimbe moromo akumu i tepa:

Na awilimu moro, na lipe manjili peremo iyemu, imbo lupema enge te naa peremo ningo enonga imbima we liko ola mundurumele imboma Goteni yunge opa pulema nimbe tepa mainye mundurumo,

nalo imbo enongano na imbi naa mololi imbo kerimu, imbo lupema lipe manjilima peremomunga unguma taka lipo pilipo molambo nimele imboma we kondo kolopa tepa kondoromo. (Snd 3:34)

Aku tepa nimbe moromo kani eno enongano pali nendo yando lino imbi naa moromo ningo taka lipo molamili neio.

⁶ Aku tepa ungu te moromo kani Gote yu paa enge pepili imboma nokoromo ningo enoni na awilimu naa molambo, na imbi naa molopili ningo eno enongano imbi mainye munduko taka liko molaio. Aku ulu temolo kinye yunu pilimbelo wali tenga linonga imbima lipe ola

mundumbelo ningo aku ulu teaio. ⁷ Yuni eno kondo kolopa nokopa moromo kani yu moromona pungo enonga konopuna umbuni pembaloma kinye mini ltengema kinye yundo ningo para tieio.

⁸ Laion engele kolopalie kongi te topa nombaindo andoromo mele aku tepa enonga opa pule kuromanga nomi Sata-neni na imboma ambolopo tepo kenjembo nimbe aku tembaindo andopa moromo kani eno imbo konopu pepili molko, waliwalima kanoko kondoko molaio. ⁹ Eno lino konopuna umbuni tepili moromolo mele we mai kombuna pali moromele imbo angenupilima aku teko umbuni tepili moromelela ningo pilkolio Goteni eno waliwalima nokopa kondoromo. Akilio kape kinye kape yuni eno tiye naa kolombalo ningo ipuki tiko molkolio Satan nanga opa pulemu, yuni na naa ambolopili ningo yunge ungumu naa pilko, we mele none tendeko, yu toko wendo mundeio.

¹⁰ Eno wali alaye kolte umbuni tepili molonge wali Gote yuni yunu eno kelepa tukundo lipe, eno nanga imboma moromele mele tiye naa kolko enge pepili molangei nimbelo. Eno we kondo kolopalie yuni altopa eno yu peya kamukumu yunge enge pepa pa tepa kau puli kombuna peya molamili wangei nimbe ya maina mainyendo tirimu iye nomi Kraist akumuni linonga nimbe tenderimumunga Goteni linondo aku tepa manda nimbelo. ¹¹ Gote yu kinye engema pali pepa imbi ola molopa kau pupili moromo. I paa.

Pipia topa pora timbeindo ungu mare torumu

¹² I pipia ponjili topo tiromu Sailasini tondoromo. Yu kongonoma tiye naa kolopa paa enge nimbe teremo angenumu nimbo pilipo moro. I pipia toromu Goteni imboma we kondo kolopalie lipe tapondoromo mele pilengei nimbo toro. Goteni imboma kinye paimbo konopu noipe mondoromomundo nio akumu paimbo ningo pimele mele tiye naa kolko, enge ningo molangei.

¹³ Kraistinga imbo talape kombu awili Babilon moromelema, aku imboma kinye eno pipia topo tiro imboma kinye Goteni oi

Nanga imboma molangei nimbe kanopa
Itimu aku Babilon* imbomani molko
kondaio ningo, ningo mundurumele.
Nanga malo Makoni eno molko kondaio
nimbe, nimbe mundurumola. ¹⁴ Eno
enongano nendo yando kondo kolko ki
liko molko kondaio neio. Eno Kraist kinye
kopu teko moromele imboma pali konopu
u nipili taka liko molangei. Aku peya nio.

---

* **5:13:** Pitani Babilon manda lepa Rom kombundo nimu konopu ltemele.

**Pitani Pipia Talo Tipe Topa
Mundurumu Ungumu
2 Pita
I Ungu Torumumunga
Ungu Pulu Mare**

Pitani Kraistinga imboma mane tipelie kolo toko mane tili imbo ongema kane kane molamili nimbe i pipiamu topa panjirimu.

Goteni nu kolo toko mane tili imboma kanoko imbi tieni nipili!

Lino ulu pengama kau enge nimbo tepo molamili unguma

¹ Na Saimon Pita, Jisas Kraistini nanga kongonomu tendepuwi nimbe lipe mundurumu iyemu, na yunge kongono tendeli kendemande iyemu molopolio i pipiamu topo tiro. Linonga Gote, linonga Tapa Lili Iye Jisas, Goteni timbo nimbe maina lipe mundurumu iye Kraist, yuni uluma tumbi tipe teremomunga lino paimbo nimbo ipuki tirimolo ulu pengamu eno aku teko paimbo ningo ipuki tirimele imboma, enondo i pipiamu topo tiro.

² Gote kinye linonga Awili Jisas talo pilko imbi tirimelemunga eloni eno kinye konopu noirimbele ulumu kinye, eno konopu ame topili taka liko molangei nimbele ulumu olandopa olandopa pupili.

Goteni lino kanopa lipe nanga imboma molangei waio nimu ungumu paa mainye naa pupili nemili

³ Gote yu imbi mololi enge peremo iyemu. Yu ulu pengamanga pulu iyemu. Aku iyemuni lino yunge imboma molangei waio nimbe alako torumu. Yu imbi tirimolomunga yunge engemu Jisasi kinye peremomuni lino molopo kondopo Gotenga unguma kau pilipo lipo temolo ulu pulumu tirimu. ⁴ Aku ulu terimumunga yunge melema lino timbo nimbe oi nimbe panjirimu mele paa enge pengama tirimu. Timbo nimbe mi lepa panjirimu melema eno kinye pembalo wali Gote yu moromo mele ulu pulumu eno kinye

pepili, maina imbomanga konopumani melema kanoko konopu mondoko paa molko kenjiko, ulu keru teremele uluma eno Gotenga imboma aku teko molko naa kenjingei! Aku ulu kerima umbulu tiko, Gotenga imboma molko kondangei nimbe, yu timbo nimu mele paa enge pengama tirimu.

⁵ Aku terimuna eno aku teko moromele kani eno paimbo ningo ipuki tirimele ulumunga ola panjiko ulu pengama kau paa wamongo pilko enge ningo teaio. Altoko enge ningo ulu pengama tenge ulumunga ola panjiko Gote kinye Jisas Kraist talo morombele mele kinye nimbele unguma kinye paa pilko kondaio. ⁶ Altopa Gote kinye Jisas Kraist talo pilko kondoromele ulumunga ola panjiko eno enongano ulu pulu kerima waka lembalo kinye paa naa teamili ningo enongano konopumu nokoko kondoko ulu kerima naa teaio. Altoko enongano konopumu nokoko kondoko ulu kerima naa tenge ulumunga ola panjiko eno kinye umbunima wendo ombalo wali enge ningo taka liko molkolio umbunima meaio. Altoko umbunima enge ningo taka liko munge ulumungape ola panjiko Gotenga imboma moromolo ningo yunge unguma kau pilko liko teko molaio. ⁷ Altoko Gotenga imboma molkolio Yu kanopa panga pimo uluma tenge ulumunga ola panjiko Kraistinga imboma linonga kandi angenupilima ningo konopu tendekuna pupili popo tiko molaio. Altoko Kraistinga imbo pulu litemoma ningo molonge ulumunga ola panjiko nendo yando paa konopu mondoko molaio. ⁸ I ulu pengama enge ningo ambolko aku uluma eno kinye enge pepili molonge lemo, linonga Awili Jisas Kraist eno pilko imbi tirimele mele olandopa olandopa mongo tombalo. We mainye naa pumbelo kani aku teko uluma teko molaio. ⁹ Nalo Kraistinga imbo te aku tepa ulu pengama naa tepa moromo imbomu yu mongo ltimona imbo te tule tepa litemo melema naa kanopa, paa nondopa litemo melema kau karomo imbo aku tepa mele moromo. Yuni ulu pulu keru oi terimuna Goteni kulumie topa yunge konopu tepa kake tenderimu mele naa pilipe maa ton-

doromo.

¹⁰ Akumunga, nanga ango kameya, eno Goteni nanga imboma molangei wangei nimbe alako topa kanopa ltimu ulumu ara tiko paa yunge imboma molopo kau pamili ningo enge ningo molaio. Aku tenge wali eno umbuni teni tepa mainye naa mundumbelo, enoni yu manda tiye naa kolonge. ¹¹ Aku ulu teko molonge wali, linonga Tepa Lili Iye Awili Jisas Kraistinga kombu, Yu iye nomi king molopa nokopa kau pumbelo akuna molamili tukundo waio nimbe konopu tipe nambu topa noindimbelo.

¹² Akumunga, paimbo nani nio mele eno ungu tukumemu pilko paa paimbo ningo ipuki tiringi mele, kinye we pimele nalo aku unguma maa naa tondoko tiye naa kolangei nimbo takiraki nimbo timboindo altopo nimbo tiro. ¹³⁻¹⁴ Linonga Awili Jisas Kraistini na nimbe tirimumunga na wali alaye kolo nanga kangimu ulke takai melena molopolio, tiye kolombo nimbo pilipolio kinye na i ulke takaina mele we molopolio eno oi ungu pilingima paa wamongo liko manjiko molangei nimbo nani altopo nimbo tiro akumu paa nio konopu lteo. ¹⁵ Altopo kape, nanga kangimu tiye kolopo pumbo wali eno i ungu nimbo tiroma akilio wamongo pilko konopu kimbo tiko molangei nimbo eno unguma wambo enge nimbo topo tiro.

Jisasini nanga kongonomu tendepaio nimbe lipe mundurumu iyemani oi Gotenga pamu Kraist kinye perimumu kanoringi ungumu.

¹⁶ Linonga Awili Jisas Kraist yu paa enge nimo mele kinye, Yu altopa yando ombalo mele kape, eno nimbo tirimolo wali linoni linonga konopuna lipe manjili peremomuni kange temanema mele tepo wamopolio naa nimbo tirimumunga Jisas maina molorumu kinye peya molopolio, Gotenga enge pa telimu Yu kinye molorumu mele mongoni kanorumulu mele eno temane topo tirimulu. We naa nimulu. ¹⁷ Lino kanopo molamili mulu kombu enge pa telimu peremo kombuna ungu te wendo ombalie yundo nimbei i nanga paa konopu mondoro ungulumu.

Nanga konopumu Yu noiro nimu wali Lapa Goteni Yunge imbimu paa ola molopili, enge pa telimu yu kinye pepili nimu. ¹⁸ Lino yu kinye Gotenga mulu kembona ola molorumulu wali aku ungumu mulu kombuna mainyendo orumu kinye lino pilerimulu.

¹⁹ Aku ulumu kanopo pilipolio, Gotenga ungu nimbe mundulima ningo tiringi iyemani ningolio bukuna toringi mele pilipolio paimbo ningi nimbo enge nimbo pimolo akumunga enonga unguma wamongo pilkolio pilko linge lemo paa. Aku tenge wali eno lipe taponombalo mele i tepa: Ipu leli kombu tumbulu toromo wali tipe lam pa tendepa nomba molopili kombu tangoromo. Aku iye Gotenga unguma ningo moloringima eno tipe lam mele. Altopa kombu tangombaindo kombukandiyema pali kumbulupe, tendekumu kau kamukumu enge pa tepa angimo mele aku tepa mele Jisas aku kombukandiyemu mele omba linonga konopuna tukundo omba angilepili ningo aku iyemanga unguma i teli oi konopuna pepili wamongo pilko molangei. ²⁰ Eno ungu awili te pilengeimu i tepa: Gotenga nimbe munduli ungu nili iye akumani Gotenga bukuna toringi unguma eno enongano ungu pulu te konopuna pilkolio bukuna naa toringi. ²¹ Gotenga nimbe munduli ungu te pilipo i tepo i tepo nimolo, i tepa i tepa wendo ombalo ningi ungu akumanga ungu tendekure kape iyemani enongano ungu mare konopuna pilipolio imboma nimbo tiemili naa ningi. Mini Kake Telimuni enonga konopuna tukundo molopalie nimbe tirimu ungu pilkolio Gotenga ungu te nimolo ningo imboma ningo tiringi.

2

Kolo toko mane tiringi iyemani Kraistinga imboma ningo beambo tiringi ungu mare

¹ Paimbo oi iye maren i Gotenga ungu kere ltingima kau pilkolio imboma tumbi tiko ningo tiringi nalo maren i Gotenga unguma naa pilko we kolo toko imboma ningo tiringila. Kinye aku tepala eno

moromelena iye maren i Jisas Kraistinga unguma mane tirimolo ningo kolo toko mane tinge. Aku kolo toko mane tinge iyemani eno ipuki tirimele mele tiye kolangei. Lino mane tirimolo unguma paimbo ningo ipuki tiengei ningo kiyengo ningo ongo kolo toko toperope tiko Gote kinye kopu teko molongeindo i teko i teko teangei ningo ungu paa lupe mare mane tinge. Awilimuni eno kombu kerina naa pangei nimbe enonga nimbe kolondorumu, yunge mememuni eno kelepa yando ltimu akumu kape molo ningo umbulu tinge. Aku tengemunga eno aku teko enongano beambo ninge kinye Goteni eno tamburumbu topa kondombalo. ² Kraistinga imbo awinini aku iyemani pipili naa kololi tenge mele manda leko tenge. Aku tengemunga imbo mare kanokolio ungu paimbomu peremo ungu tukumemu ungu taka tondonge. ³ Aku mane tili iyemani mele awini lipo noiemili ningolio eno enongano konopuni pilinge temanema kolo toko, eno temane toko tikolio kou mone melema tieio ningo konge tenge. Nalo aku tenge mele Goteni koro oi pilipelie eno kot pilipe mindili nonge nimbe, nimbe panjirimu. Eno mindili nonge nimu ungu akumu mainye naa purumu. We nokopa moromo.

⁴ Aku tepa mele, oi mulu kombuna ensel maren i ulu pulu kerima teringi wali Goteni eno tiye naa kolopa, kot walimu wendo ombalo kinye kot teangei, oi ka ulke paa tumbulu toli kombuna nokoko molangei nimbe ka seneni ka topa mindili nonge kombu kerina lipe mundurumu. ⁵ Koro oi moloringi imboma kape Gotenga ungumu naa pilko yu umbulu tiringi wali tiye naa kolorumu. Eno kolangei noni nopili nimu. Nalo noni imboma torumu wali Noani imboma tumbi tiko molangei nimbe imboma mane tirimu iye akumu kinye yunge lapu imbo kite yupoko pakera kinye, eno noni naa nopili nimbe Goteni lipe tapondorumumunga eno koinjo moloringi. ⁶ Kombu awili Sodom kinye Gomora talonga imboma teko kenjirimele kani kolangei nimbe Goteni aku kombu talo tipeni topa kalorumu kinye aku kombu talo tipe keku lierimu.

Gote umbulu tinge imbomani oi Sodom Gomora talo Goteni topa kalorumu mele altopo lino kinye kape aku tepa wendo ombalo ningo liko manjengei nimbe aku ulu terimu. ⁷ Aku kombu talo tipeni topa kalorumu kinye Goteni iye tumbi nili Lot kau lipe tapondopa naa kolopili nimbe wendo ltimu. Imbomani ulu paa kerima teko wapera toli ulu lupe lupema teringi kinye Lot yu paa kanopa keru pilipe paa kamele umbuni kolorumumunga lipe tapondorumu. ⁸ Aku iye konopu tumbi nimbe pelimu Sodom molopa walimanga pali kanorumu kinye Sodom imboma waliwalima ungu manema pule toko paa ulu lupe lupema teko kenjiringi mele kanopalie yu mini ltepa konopu paa umbuni tepili molorumu. ⁹ Awilimuni teko kenjiringi imboma kinye imbo tumbi nilima kinye paimbo aku tepa mele terimu lemo yuni yunge ungumu pilko liko ulu pengama teremele imboma kinye umbuni wendo oromo wali yuni umbuni naa opili nimbe manda wendo limbelo mele yunu pilipe, ulu tumbi nilima naa teko, teko kenjirimele imboma kot walimu wendo ombalo kinye pundu tombalo mele yunu pilipe, aku walimu wendo ombaindo, kinye kape aku imboma mindili tipe moromo. ¹⁰ Oi we konopu kerimuni eio konopu ltemele mele pilkolio imbo mare ambo molo iye mare kanoko ulu te telemalanje paa konopu leko, wapera toko ulu paa kaloro mololima teko, Gote kinye imbi moromo imbo awilima kinye akumanga ungu mane teni lino naa nokoromo ningo liko umbulu tiko, aku ulu teremele imboma mele pundu awinima olandopa timbelona linge. Neya aku imbo kolo toko mane tilima eno moromelena andoko kalambo naa ningo, enonga konopumuni pimele uluma kau andoko teko, mulu kombuna ensel enge peli awilima kape pipili naa kolko ungu taka tondoko teremele.

¹¹ Aku iyema mainyendopa, enge te naa peremo, enselema eno olandopa, enge paa peremo, nalo aku iyemani ungu taka ton-doromele mele enseleman i kape aku teko Awilimunga kumbekerena aku iyemanga ungu umbulkondo nindiko paa teko ken-

jirimele naa nimele. ¹² Nalo aku iyema, mele takerama konopu naa peremo mele, aku tepa konopu naa peremo. Mele takerama konopu liko naa mundurumele. Ulu te tenge mele naa liko manjikolio we teremele. Mele takerama we molko, imboma moromelena we andoromele wali imbomani eno toko kondoromele. Aku tepa mele kolo toko mane tili iye akumani ungu ningema wamongo pilko naa ningo, unguma ningo kenjirimele. Aku ulu teremelemunga mele takerama we andoromele wali imbomani eno toko kondoko mindili tirimele mele eno kape aku teko mindili nonge.

¹³ Aku iyemani imboma teko kenjiko umbunima tirimelemunga eno enongano mele pengamu lingeindo mindili nonge. Tangoli kape langi awini nombo no enge nilimu nombolio konopu timolo ningolio, eno kinye langi nongo no nongo, teko kalaro mondoko enonga imbima teko kenjiko, teko pipili kondoromele. Aku iyema aku teko kolo toli uluma teremele akumu konopu tiko teremele. ¹⁴ Waliwalima amboma kanoko mongo kenge teko eno kinye peya wapu ulu kerinali teamili ningo, ulu kerimu kau teko moromele. Kraistinga imbo mare enge ningo naa moromelema kondi toko linoni teremolo ulu waye teamili ningolio eno kinye ulu pulu kerima teremele. Eno melema kanoko konopu mondoromele ulu akumunga imbo kiyendoma molamili ningo moromele. Goteni aku teremele iyema paa molko kenjingei nimbe, nimbe panjirimu. ¹⁵ Kolo toko kondi toromele aku iyema aulke tumbi nilimu aku tepa mele tiye kolko eno keke lepo toko, iye Beor malo Balam purumu aulkena lombili purumele. Balam yu profet iye te molorumu nalo ulu keru te tepa kenjimbelomunga kou mone mele pengamu tingena limbo nimbe konopu mondopalie ulu te paa tepa kenjirimu. ¹⁶ Kongi donkima ungu naa nimele nalo tendekumuni kau, Balam keke lepo topa ulu te tepa kenjimbei terimu wali, tiye kolopili nimbe, Balam yu pumbelo aulkemu pipi tipe, yu iri topa imbo ungu nimele mele ungu te nimbe profet iye akumundo teko kenjirino nimu.

¹⁷ Aku iyema no pikipe wendo omba kumbulurumo mele eno aku telima. Imbomani no namili ningo no pikipe wendo oromona pimele wali kumburumona manda naa noromele. Paa kapu ltemo kombuna kupe topa kombukoromo wali kanokolio lo tombalo lepamoningo konopu tiko nokoko moromele nalo poporomeni kupema we topa mepapurumo mele aku iyema aku telima moromele. Aku tepa, imboma lipe tapondombalo ungu te aku iyema kinye naa peremo. Goteni aku iyemanga kombu tumbulu topa paa pombera tolina molonge kombumu tepa wamopa terimu. ¹⁸ Enoni ungu nimele akuma keke lepo toko nimele, aku ungu wema enge te naa peremo. Ungu awini loi leko ningo, imboma kondi toko enonga oi we konopumu pepili kangimuni wapera andopa topa, ulu kerima tembaindo aie nimolo uluma teangei nimele. Goteni naa teangei nimo uluma tawendo imbomani teremele uluma imbo mare i teli kau wendo ongo Kraistinga ungumu paimbo ningo moromele imboma linonga unguma pilengei ningo kondi tongeindo aku ulu teremele. ¹⁹ Teko kenjirimele iye akumani enondo ningeindo, lino teremolo mele manda leko tenge kinye uluma pali enonga konopuni pimele mele manda tenge. Imbo teni molo ungu teni eno naa nokombalo nimele nalo eno enongano ulu kalaro moromomani eno tepa kenjimbelo ulumanga kendemande iyema moromele, aku ulu kalaro moromo ulumani aku iyema mindili tipe nokoromo. Melteni imbo te kongono kendemande tendewi nimo lemo yu aku melemunga kongono kendemandemu moromo. Akumunga aku iyema aku teko kongono kendemande iyema molko, we moromolo konopu ltemele mele paimbo we naa moromele. ²⁰ Jisas Kraist, linonga Awilimu, linonga Tepa Lili Iyemu, aku iye kolo tolimani oi pilkolio yu paimbo aku tepa iyemu moromo ningo pimele ulumuni mai kombuna ulu pulu kerimani eno pipi tipe naa ambolopili, aku uluma tiye kolko wendo wangei nimbe lipe tapondorumumunga we manda moromele nalo altoko tukundo punge lemo ulu pulu kerimani eno ka

tingena kamukumu paa molko kenjinge. Oi wendo naa wangei paimbo ka ulkena mele molko, molko kenjiringi nalo altoko tukundo punge lemo paa kamukumu olandopa molko kenjinge. ²¹ Ungu niomunga pulumu i tepa: Imboma tumbi tiko molonge aulkemu kanoko tukundo ongolio altoko tawendo puringi kolo toli iye akumani imboma tumbi tiko molonge aulkemu oi naa kanolemalanje paa. Kinye aku aulkemu kanokolio, Jisasinga ungu mane nimbo tirimuluma pilko likolio tiye kolko liko umbulu tiringi lemo paa manda molo. ²² Aku ulu tereleme iye kolo tolimanga ungu manda leli talo paimbo peremo. Aku taloni nimbeindo: Te, Owani meku topa noipelie altopa pumbe noromo. *(Snd 26:11)* Te, kongini no ltenderemele wali altopa le olina pumbe peko peremo nimbe nimo.

3

Awili Jisas paimbo altopa wali talo tipe ombalomunga ungumu

¹⁻² Nanga konopu mondoro imboma, i pipia toromu enonga topo mundumboindo wali talo tipo toro. Nani pilipolio i pipia toro mele nimbo tiembo, Jisas oi maina naa opili koro oi Gotenga nimbe munduli ungu nili profet iye tumbi nili-mani Awilimu altopa ombalo mele ningo tiringi bukuna moromo unguma kape, altopa kinye Jisasini nanga kongonomu tendepaio nimbe lipe mundurumu iye-mani Awilimu linonga Tepa Lili Iye Jisasini ungu manema eno nimbe tirimuluma pilkolio yando imboma ningo tiringi unguma kape, enoni aku unguma oi pulu polko pileringi mele kelko pilko konopu kimbo tiko molangei nimbo pipia te oi topo tiru kano. Kinye imu kape talo tipo topo timboindo ungu pulu tendekumu pilipolio i pipiamu toro.

³ Ungu te oi nimboi teromu wamongo pileio, Jisas ombalo kinye mulu mai talo pora nimbelo walimu nondopa wendo ombalo walimanga imbo mare ongo enongano enonga konopu leko paa teamili ningo pilinge ulu kerima kau tenge imbo mare eno molongena ongo ungu taka tondoko ⁴ ningeindo: “Jisas yu altopa

yando ombo nimbe, paimbo nimbe panjirimuya? Aku lemo, kinye tena moromoya? Linonga ara kaue kame koloringi wali, yando yando kape, kinye kape, oi pulu polko melema wendo ombalie lierimu mele kinye yando yando kape we aku tepa lepa kau purumo. Ulu te lupe wendo naa oromo,” ninge. ⁵ Nalo aku imbomani Goteni nimu ungumuni mulumu wendo omba, maimu nona wendo omba lierimu ungumu paa naa pilemili ningo moromele. ⁶ Aku wali altopa Goteni nimu ungumuni oi nona maimu wendo orumu aku nomu kelepa molopa ola ombalie maima pali aku topa, moloringi melema pali topa kondorumu. ⁷ Aku tepa mele Goteni altopo tembo nimu mele paimbo aku ungumuni tembalo. Goteni yu umbulu tiko teko kenjirimele imbomanga kot tendepa eno mongo lipe timbelo walimu wendo ombalomunga i teli oi mulu mai talo we liepili nimo. Aku kot walimu wendo ombalo kinye mulu mai talo tipeni nombalo, i teli oi we liepili nimumunga kinye yunge ungu nimumuni mulu mai talo aku walimu wendo ombalo nokoko ltembele.

⁸ Nanga konopu mondoro imboma, ulu tendekumu komu naa tindeio. Awilimuni pilipelie, poinye 1,000 wali tendekumu konopu lepa, wali tendekumu poinye 1,000 konopu lepa moromo akumu komu naa tindeio. ⁹ Awilimuni ombalo nimbe, nimbe panjirimu akumunga imbo mareni welea naa oromo ningo pimele. Nalo imbomani ningo pimele mele yuni aku tepa nimbe naa pimo. Imbo mare ulu pulu keru terelemelema konopuna we pepili moromelemunga mindili nongo molko kenjinge kombuna punge, manda naa tembalo. Eno kondo kolopolio, ulu pulu keru terelemelema kanoko keru pilko tiye kolko konopu topele tangei kani eno moromelena welea naa pambo, oi konopu topele tangei kani kolte nokopo molambo nimbe pilipe welea naa oromo.

Awilimunga walimu wendo ombalo kinye mulu mai talo paimbo pora nimbelo kani wamongo molangei

¹⁰ Nalo Awilimu ombalo walimu paimbo wendo ombalo. Wapu iyemu oromo mele

ombalo. Ombalo kinye mulumu tipe ungu nimo mele tuku nimbe pora nimbe, Goteni mele keloma maina ltemo mele terimuma pali tipeni nomba pora timbelo. Altopa maimu kinye maina ltemo melema kinye naa lembalo.

¹¹⁻¹² Aku melema pali aku tepa pora nimbelo ningo pilkolio eno ambe teko molongeya? Enoni Gotenga walimu ombalo ningo nokoko molkolio paa welea opili ningo Gotenga imboma kau molamili ningo yuni ulu kake telima nimbe karomo uluma teko molangei. Gotenga walimu wendo ombalo kinye tipeni mulumu nomba pora tipe, tipe kondolini Goteni mele keloma maina ltemo mele terimuma pali no lembalo. ¹³ Paimbo ulu aku tepamu wendo ombalo nalo linoni pilipolio Goteni linonga mulu mai talo koinjo topa tendembo, akuna ulu tumbi nilima kau pembalo nimbe, nimbe panjirimu. Aku mulu mai koinjo talo wendo ombalo nimbo lino konopu tipo nokopo moromolo. Awilimu ombalo nimbo ulu kerima naa tepo nokopo kondamili.

¹⁴ Akumunga, nanga konopu mondoro imboma, aku tepa uluma wendo ombalo ningo konopu tiko nokoko moromele kani Yuni omba na kanombalo kinye, na paa konopu kake tepili, mongo timbelo ulu te paa naa pepili, yu peya paa popo tipo molambili, paa aku tepo molambo omba kanopili ningo yu mele mele aku teko molko yu nokoko molaio. ¹⁵ Linonga Awilimu welea naa omba taka lipe moromo akumunga pulumu eno pilko molangei. Imboma lipe tapondopa, mindili nolemala aulkena wendo ongo, yu kinye peya molko kondonge aulkena pangei nimbe taka lipe nokopa moromo akumu pilko molaio. Linonga konopu mondoromolo angenu Pol Goteni lipe manjili tirimumunga nani i nio mele yuni aku tepa pipia topa tirimu kala. ¹⁶ Yuni kombumanga pali pipia topa tirimu akumanga pali nani i pipia topo Awilimu altopa ombalo nio mele tendeku tipe kau nimu. Paimbo yunge pipiana ungu toromomanga pulu mare pilimilindo pereremolo, aku unguma lipe manjili naa pepa, enge ningo naa pimele imbomani alowa teko mane tirimele, aku

imbomani Gotenga bukuna moromo ungu mare kape imboma alowa teko mane tirimele. Aku teremelemunga Gotenga kot walimu wendo ombalo kinye mindili nongo beambo ninge.

¹⁷ Akumunga, paa nanga konopu mondoro imboma, aku iyemani altoko eno kondi tonge ulu aku tepama wendo ombalo mele oi pilko moromele kani wamongo pilko kondoko molangei. Gotenga ungu manema naa pilko, pule toko kolo toli iyemani lino kondi toko mane tingeindo alowa teko unguma ningo tinge kinye pilipolio ipuki tipo moromolo mele tiye kolomolonje, akupe mainye pumbelonje ningo wamongo nokoko kondaio. ¹⁸ Aku tekolio, Jisas Kraist linonga Awilimu, linonga Tapa Lili Iyemu, Yuni lino we kondo kolopa tepa kondoromo mele pilipo moromolo akumu olandopa olandopa pilipo molamili ningo molko, Yuni teremo mele kinye Yu moromo mele kinye olandopa olandopa enge ningo wamongo pilko molangei. Imbi paa ola moromo iyemunga imbimu, kinye kape altopo waliwalima kape imbomani liko ola mundunduko molangei. I paa.

Jononi Kumbe Lepa Pipia Topa Mundurumumu 1 Jon I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Kolo toko mane tili iyemani Jisas imbo kangi naa angilipili molorumu ningi wali Jononi i pipiamu topa panjirimu. Kolo toko mane tirimele mele kanopo imbi tiemili nimbe panjirimu. Lino Goteni terimu uluma ipuki tipolio konopu wango nipili molamili nimbe mane tirimu.

Goteni nu konopu mondorumu mele liko manjikolio we imboma konopu mon-dani nipili.

Koinjo molopa kondoli ungu akumu mona wendo orumu

¹ Koinjo molopa kondoli ungumu eno nimbo tiemili! Yu oi pulu polopa molorumu. Yu lino pilerimulu. Yu mon-goni kanorumulu. Yu nemeneme nimbo kanopo yu kini lope tenderimulu. ² Aku koinjo molopa kondoli ulu pulumu wendo omba mona molorumu. Linoni yu kanop-olio paimbo kanorumulu mele nimbo tir-imulu. Molopa kau puli ulu pulumu Lapa kinye oi kopu tepa molopalie lino molo-rumuluna omba moro torumuna kanoru-mulu mele eno nimbo tirimulu. ³ Eno lino kinye peya kopu tepo molamili nimbo linoni kanopo pilerimulu mele eno kape nimbo tirimolo akumunga lino Lapa kinye yunge Malo Jisas Kraist kinye peya kopu tepo moromolo. ⁴ Eno peya lino paa tono kolamili nimbo i ungumu nimbo pipiana toromolo.

Pa telina andopo molamili

⁵ Gotenga Malo Jisas Kraistini lino ungu nimbe tirimuna pilerimumulu ungu akumu eno nimbo tirimolomu i tepa: Gote pa telimu. Yu kinye tumbulu toli te paa naa peremo. ⁶ Lino Gote yu kinye konopu tendekuna pupili moromolo nimbolio tumbulu tolina andopo molomolo lemo aku ungu kolo topolio, ulu tukumema naa teremolo. ⁷ Nalo yu pa telina moromo

mele lino kape pa telina andopo molomolo lemo Gotenga imboma kinye manda konopu tendekuna pupili moromolo kinye yunge Malo Jisasinga mememuni lino ulu pulu keru teremolo konopuna peremoma pali lino kake tepili nimbe kulumie ton-doromo.

⁸ Linoni nimili ulu pulu kerima naa tere-molo, te na kinye naa peremo nimolo lemo aku lino linongano kolo toromolo, ungu tukumemu lino kinye naa peremo. ⁹ Nalo ulu pulu keru teremoloma nimbo para tim-olo lemo Tumbi Tipe Teremo Goteni tembo nimbe panjirimu mele pilipelie tembaindo linonga ulu pulu keru nimbo para tiri-moloma tiye kondopa ulu pulu kerima lino kinye Itemoma lipe wendo Itendepa lino tepa kake tendembalo. ¹⁰ Nalo linoni nim-ilindo: Linoni ulu pulu keru te paa naa ter-emolo, paa naa terimulu nimolo lemo aku ungu nimolomuni Gote yu kolo toli iyemu nimolo, yunge ungu tukumemu linonga konopuna naa peremo.

2

Kraist linonga Lipe Tapondolimu

¹ Nanga bakuluma, eno ulu pulu ker-ima naa teaio nimbo i pipiamu eno topo tiro. Nalo eno teni ulu pulu keru te tenge lemo linonga nimbe Lapanga kumbek-erena konge tenderemo iyemu moromo. Akumu ulu pulu keru te kape naa peli iye Jisas Kraist. Yu linonga Lipe Tapon-dolimu. ² Linonga ulu keru teremoloma Gote tiye kondopili nimbe yu kinye popo tiko molangei nimbe linonga nimbe kolo-rumu. Linonga nimbe kau naa terimu. Maina moromele imboma pali tapombai terimu.

Gote lipe manjirimo imbomu aku Gotenga teaio nimo ulumu lombilipe teremo

³ Goteni linondo teaio nimu mele pilipo lipo temolo lemo Yu paa paimbo kanopo pilipo moromolo nimbo pimolo. ⁴ Imbo teni na Gote wambo lipo manjiro nim-belo nalo Goteni teaio nimbe mane tir-imu ungumu naa lombilimo lemo aku imbomu yu ungu kolo toli imbomu, yu ungu tukumema konopuna naa peremo. ⁵⁻⁶ Nalo yuni teaio nimu unguma pilko

liko teremele imbomu Gote paa konopu mondopa kondoromo. Imbo teni na Gote kinye kopu tero nimo imbo akumu Kraistini teremo ulumu tembalo. Neyaku ulu temolomunga linoni itepo lipo manjemili, lino Gote kinye kopu teremolo.

Imboma konopu mondangei mane ungumu

⁷ Nanga imboma, i pipia toro ungu manemu koinjo te molo. Akumu koro oi pulu polko ltingi. Aku ungu manemu oi pilingimu. ⁸ Nalo kinye i pipiana ungu mane koinjomu topo tiro. Tumbulu tolimu kamukumu pora nimbei teremo, kinye paa pa telimu oi wendo orumunga oi Kraistini tepa molorumuna aku mane ungumu lerimu kinye yandopa eno kinye litemona lino karomolo.

⁹ Imbo teni na pa telina moro nimo nalo yunge Kristen angenu te kinye konopu keru panjirimo akumunga yu tumbulu tolima we moromo. ¹⁰ Imbo te yunge angenupili konopu mondoromomu pa telina moromo. Kika tembalo melte pana naa ltemo. ¹¹ Nalo imbo te Kristen angenu te kinye konopu keru panjirimo imbomu tumbulu tolima molopa, tumbulumuni yunge mongomu pipi tirimona aulkemu manda naa kanopa tumbi tipe purumo.

¹² Nanga bakuluma, Kraistinga imbina Goteni enonga ulu pulu kerima tiye kolumu, akumunga i pipiamu eno topo tiro.

¹³ Eno lapali, iye oi pulu polopa molorumu kinye we moromo iyemu pilko imbi tirimelemunga nani eno i ungumu topo tiro. Iye wenepoma, enoni Satan iye kerimu toko mainye munduringimunga nani eno i ungumu topo tiro.

¹⁴ Eno bakuluma, Lapa kanoko imbi tirimelemunga i ungumu eno topo tiro. Eno lapali, iye oi molorumumu kinye we moromomu pilko imbi tirimelemunga i ungumu eno topo tiro. Iye wenepoma, eno enge ningo, Gotenga ungumu enonga konopuna peremo, enoni Satan iye kerimu toko mainye munduringimunga eno i ungumu topo tiro.

Mai kombuna ltemo uluma konopu naa mondamili

¹⁵ Maina uluma kinye maina melema kinye konopu naa mondoko, aku melema konopu kimbo tiko naa molaio! Imbo te maina uluma konopu mondomo lemo aku imbomuni lapa konopu naa mondoromo.

¹⁶ Aku ambe temona, maina melema pali ulu pulu keru teremele imbomani melte kanoko liemboa molo teamboa nimbelo konopu mondoromele melema kinye, imbomani mongo kenge teremele uluma kinye, mongo kondoko mongo ltimele uluma kinye, aku maina uluma pali Lapa kinye wendo naa oromo. Mai kombuna kau wendo oromo. ¹⁷ Maimu kinye mele konopu mondoromele melema pali pora nimbelo nalo imbo te Lapani tewi nimo mele pilipe tenge tipe tepa moromo imbomu waliwalima molopa kondopa kau pumbelo.

Kraistinga opa pulema wendo oringi

¹⁸ Nanga bakuluma, mai kombu peyalime waimu kinye wendo oromo. Kraistinga opa pulemu ombalo eno oi pilingi. Kinye kape Kraistinga opa pule awini wendo oromelena kanopolio peyalime waimu wendo oromo nimbo pimolo. ¹⁹ Imbo akuma lino tiye kolko wendo puringi, nalo oi lino kinye peya molorumulu kinye kanoma linonga imboma paimbo naa moloringi. Eno paimbo linonga imboma molemalanje lino kinye peya we molemala. Nalo lino tiye kolko puringi akumunga kinye lipo manjirimolo akuma linonga imbo mare molo.

²⁰ Nalo Mini Kake Telimu Kraistini lipe mundurumu ltingi akumunga eno pali paimbo uluma liko manjirimele. ²¹ Eno ungu paimboma naa pimele nimbolio i ungumu naa topo tiro. Nalo eno ungu paimboma pimele, aku ungu tukumemunga ungu kolo tolima manda wendo naa oromo nimbolio i ungumu topo tiro.

²² Kolo toli imboma naimelaya? Jisas yu Goteni lipo mundumbo nimu iye nomi Kraistimu molo nimele imboma eno kolo toli imboma. Kano imbomani Lapa Malo talo molo ningo liko umbulu tirimelemunga eno Kraistinga opa pulema moromele. ²³ Imbo teni Malo molo nimbe lipe umbulu tirimo aku imbomuni Lapa kape molo nimbe lipe umbulu tirimola.

Imbo teni Malo ipuki tirimo aku imbomuni Lapa kape ipuki tirimola.

Ungu tukumema Mini Kake Telimuni lino mane tirimo

²⁴ Eno oi pilingi unguma konopuna paa kamukumu pepili ningo konopuni enge ningo pilko molaio! Aku tenge lemo eno Malo kinye Lapa peya waliwalima kopu teko molonge. ²⁵ Yuni lino timbo nimumu i tepa mele: Eno waliwalima molko kondoko kau punge ulu pulumu timbo nimu.

²⁶ Imbo mareni eno kolo toko kondi toromelena nani i ungumu eno topo tiro.

²⁷ Nalo eno Kraistini Mini Kake Telimu tirimu ltingi akumu eno kinye moromomunga imbo teni eno ungu mane timbelo ungu te molo. Mini Kake Telimuni eno uluma pali mane tirimo. Aku ungu mane tirimoma kolo naa toromo, ungu tukumema kau. Akumunga yuni eno mane tirimo mele Kraist kinye waliwalima kopu teko molaio!

Kinye lino Gotenga bakuluma moromolo

²⁸ Paimbo, nanga bakuluma altopa yu ombalo wali kanopolio pipili naa kolopo yunge kumbekerena tumbi tipo ola angilemili ningo eno yu kinye kopu teko molko kau paio!

²⁹ Kraist Iye Paa Tumbi Nilimu liko manjikolio akumunga ulu tumbi nilima teko moromele imboma kanokolio aku Gotenga bakuluma konopu lenge.

3

¹ Apa! Linonga Arani lino paa konopu mondopa konopu tirimo mele kanaio! Lino konopu awili tepa mondopalie nimomuni yuni imbi lepa linondo nanga bakuluma nimo. Paimbo Gotenga bakuluma moromolo. We imbomani Gote naa liko manjikolio aku mele lino kape naa liko manjirimele kala. ² Nanga imboma, kinye lino Gotenga bakuluma moromolo nalo altopo lino molomolo mele iteli oi naa lipo manjirimolo. Nalo altopa Kraist yando omba mona molombalo wali yu moromo mele kanopolio, lino yu moromo mele aku tepo molomolo. ³ Imbo Yu ombalo ningo nokoko moromelemaneni pali Kraist yu konopu kake tepili moromo mele lino aku

tepo molamili ningo enonga konopundo kulumie toko moromele.

⁴ Ulu pulu keru teremele imbomani Gotenga ungu manema pilko we mele none tendeko pule toromele. Ulu pulu kerimanga pulumu i tepa: Gotenga ungu manema pilko we mele none tendeko pule toromele ulumu. ⁵ Kraistini ulu pulu kerima kandepea tendembai maina mainye orumu eno pimele. Ulu pulu keru tendekure kape yu kinye paa naa peremo. ⁶ Yu kinye kopu teko moromele imboma ulu pulu kerima teko mololiko naa purumele. Imbo ulu pulu kerima teko mololiko purumele imboma Kraist naa kanoko naa pimele.

⁷ Nanga bakuluma, imbo teni eno kondi topa wendo mepa pumbelo kani nokoko kondaio! Imbo te ulu tumbi nili uluma teremo imbomu Kraist Iye Tumbi Nilimu moromo mele yu aku tepa iye tumbi nili moromola. ⁸ Oi pulu polopa kape, kinye kape kuromanga nomi Sataneni ulu pulu kerima kau teremomunga kinye ulu pulu keru teremele imboma Satanenga imboma moromele. Gotenga Maloni Satanenga kongonomu tepa bembo timbei orumu. ⁹ Gotenga bakulu moromo imbomu ulu pulu kerima telipe naa andoromo. Goteni yu tepa koinjo ltimuna koinjo purumomunga ulu pulu kerima telipe manda naa andoromo. ¹⁰ Akumunga imboma kanopolio i imbomu Gotenga bakulumu litemo, imu Satanenga bakulumu litemo nimbo manda kanopo moke temolo. Imbo teni Goteni kanopa penga pimo ulu puluma naa teremo imbomu yu Gotenga bakulu te molo. Imbo teni yunge angenumu konopu naa mondoromo imbomu yu Gotenga bakulu te molo kala.

Lino te te nimboni imbo lupema konopu mondamili

¹¹ Koro oi ungu te i teko pilingi kano. Lino te te nimboni imbo lupema konopu mondamili. ¹² Iye Keineni terimu mele manda manjipo tepo naa molamili! Yu kuro kerimanga nomi Satanenga iye te molopalie angenu topa kondorumu. Ambe telka angenu topa kondorumuya? Yu ulu pulu kerima terimu. Angenu ulu toya

tolima terimuna akumunga yuni topa kon-dorumu. ¹³ Ango kame, we imbomani eno kinye konopu keru panjirimele nalo ambe temona aku ulu teremeleya ningo mini naa lteaio! ¹⁴ Lino Gotenga imboma konopu mondopo moromolona lino kolomolo ulumu tiye kolopolio, molopo kau pumolo uluna moromolo nimbo pimolo. Gotenga imboma konopu naa mondopa moromo imbomu yu kololi uluna we moromo. ¹⁵ Imbo angenu konopu keru panjirimo imbomu yu imboma topa kondoli imbomu. Akumunga pilipolio imboma topa kondoli imbo te molopa kondopa kau puli ulu pulumu yunge konopuna naa peremo nimbo pilipo moromolo.

¹⁶ Konopu mondoli ulu pulumu pimolo mele i tepa: Jisas Kraist yu linonga tapondopo kolambo nimbelle kolorumu. Altopo kinye akumu pilipolio lino Kristen angenupilinga tapondopo kolamili! ¹⁷ Imbo teni maina melema noipe molopalie angenu te melte molo lembalona kanopalie kondo naa kolomo lemo Gotenga imboma konopu mondoli ulu pulumu yunge konopuna naa peremo. ¹⁸ Nanga bakuluma, na imboma konopu mondopo moro nimbo ungumuni kau nimbo naa molamili, molo! Ulu tukumemu tepolio, imboma paa konopu mondopo ulu pengama eno kinye teamili.

Konopu mondoromele imboma Gotenga kumbekerena enge ningo angilinge

¹⁹⁻²⁰ Linoni imbo lupema paa konopu tipo konopu mondomolo lemo ungu tukumemu lombilipo teremolo. Gote uluma pali lipe manjipelie linonga konopumu maindo ltemo, yunge paa olando ltemo akumunga linonga konopumuni ulu kerima lipe onda onda lemo lemo Gotenga kumbekerena taka lipo molomolo. ²¹ Nanga imboma linonga konopumuni ulu keru telima lipe onda onda naa lemo lemo Gotenga kumbe kerena mini naa ltepo enge nimbo angimolo. ²² Kano kinye, yuni teaio nimu mele pilipo lipo tepo, yu kanopa penga karomo uluma tepolio yundo tiwi nimbo konge temolo melema yuni timbelo. ²³ Yuni teaio nimu mane ungumu i tepa: Nanga

Malo Jisas Kraistinga imbina ipuki tiko imboma konopu mondaio nimu. ²⁴ Imbo Goteni teaio nimu mele pilko liko teremele imboma pali eno Gote kinye kopu teko moromele, yu eno kinye kopu tepa moromo. Yuni yunge Mini Kake Telimu lino tirimu akumunga yu lino kinye kopu tepa moromo lepamo lipo manjirimolo.

4

Gotenga Mini Kake Telimu kinye kuro kerima kinye enonga unguma manda manjipo karomolo mele ungumu

¹ Nanga imboma, Gotenga Mini Kake Telimuni na ungu niwi nimbe timo ningo Gotenga nimbe munduli ungu nimbo tirimolo ningolio nalo kolo toromele aku iye awinima i mai kombuna andoromele. Akumunga imbo awini ongolio ningei Gotenga Mini Kake Telimu na ungu nimbe timo ningema ipuki oi naa tieio. Gotenga Mini Kake Telimunje molo we kuromani teremone manda manjiko kanaio. ² Imbo teni konopuni pilipe ungu nimo ungumu paimbo Gotenga Minimuni yu ungu nimbe timonje moke tepo pilemili ningo i ulu teaio. Imbo teni Jisas Kraist paimbo maina iye te omba molorumu nimbelo imbomu, paimbo Gotenga Minimu yunge konopuna moromona nimo. ³ Nalo imbo teni Jisasindo aku tepa naa nimbelo imbomu Gotenga Minimu yunge konopuna naa moromo, kuro kerire yunge konopuna moromo. Aku kuromu Kraist kinye opa pule toromo. Oi ombalo ningina pileringi kanomu kinye mai kombuna oi omba moromo.

⁴ Nanga bakulu keloma, enonga konopuna moromo Minimu yunge engemu olando, we maina imboma kinye moromo kuromanga engemu maindo, akumunga eno Gotenga imboma molko, Gotenga ungu nimbo tiro ningo kolo toromele imboma toko mainye munduringi. ⁵ Aku imboma maina imboma kau, akumunga enonga ungu nimelema maina unguma kau pilko nimele, akumunga we maina imbomani enonga unguma pilko moromele. ⁶ Nalo lino Gotenga imboma moromolo. Goteni konopuni pilipe ulu teremoma paa pimele imbomani linoni nimolo unguma

pilko moromele aku ulu teremelema, Mini Kakemu moromo imboma nimolo. Nalo Gotenga imbo naa moromelemani linonga unguma naa pilko ltimele aku ulu teremele imboma kuro keru kolo tolimu moromo konopu ltemolo.

Gote konopu mondoromo imbomuni imbo lupema konopu mondombalo

⁷ Nanga imboma, konopu mondoli ulumu Gotenga ulumu kani linoni imbo lupema konopu mondamili! Konopu mondoko mololiko purumele imboma Gotenga bakuluma molko eno yu paa liko manjirimele. ⁸ Konopu mondoli ulu pulumu Gote kinye kau pepa wendo oromona imboma konopu naa mondoromele imbomani Gote naa liko manjirimele. ⁹ Goteni lino konopu mondoromo mele i tepa lipe ondoromo: Yunge malo tendekumu kau molorumu, nalo eno koinjo molko kondoko kau pangei kani nanga malo enonga nimbe kolopili nimbe yuni marenu lino imbo kerimanga nimbe mai kombuna lipe mundurumu. ¹⁰ Konopu mondoli ulu pulumu i tepa: Linoni Gote oi konopu naa mondorumulu. Yuni lino oi konopu mondopalie yunge malo kolorumu ulumuni linonga ulu keru teremoloma kandepea tepa ltendembai malo mai kombuna tipe mundurumu. ¹¹ Nanga imboma, Goteni neya aku tepa lino paa konopu mondorumumunga linoni imbo lupema konopu paa mondamili. ¹² Maina imbo tendekureni kape Gote mongoni naa kanoringi. Nalo linoni imbo lupema konopu mondodomolo lemo Gote linonga konopuna moromo, yunge konopu mondoli ulumu linonga konopuna akopa awili lepa tukume peremo.

¹³ Yuni yunge Mini Kakemu lino tirimuna pilipolio Yu lino kinye kopu tepa moromo, lino yu kinye kopu tepo moromolo nimbo pimolo. ¹⁴ Lapani mai kombu imbomani ulu pulu keru teremelemunga tepa wendo limbei yunge malo lipe mundurumu, lino mongoni kanorumulu mele imboma nimbo tirimolo. ¹⁵ Jisas yu paimbo Gotenga Malo ningo para tinge imboma Gote eno kinye kopu tepa molombalo, eno Gote kinye kopu teko molonge.

¹⁶ Aku pilipolio Goteni lino konopu mondoromo pilipolio Yuni paimbo lino paa konopu mondoromo nimbo ipuki tirimolo.

Gote yu konopu mondoli ulumunga yu pulumu. Konopu mondoliko andoko moromele imboma Gote yu peya kopu teko moromele, yu eno kinye kopu tepa moromo. ¹⁷ Jisas maina molopa imboma konopu paa paimbo mondopa molorumu mele lino aku tepo molomolo wali lino kinye konopu paa mondopa kondolimunga ulu pulumu pembalo. Kano kinye konopu mondopa kondoli ulu pulumu lino kinye pembalo wali Gotenga kot walimu wendo ombalo kinye lino pipili naa kolomolo, lino akumunga ulure molo nimbo enge nimbo ipuki tirimolo. ¹⁸ Konopu mondoli ulu pulumu kinye pipili kololi ulu pulumu kinye tendekuna naa peremelemunga konopu mondopa kondolimuni pipili kololi ulu pulumu makororomo. Imboma ulu pulu kerima teremele kinye aku teko mongo ltimele kano mongomanga pundu tongeindo pipili koromelela. Pipili koromele imboma enonga konopuna konopu mondoli ulu pulumu kamukumu naa peremola.

¹⁹ Gote yuni lino pulu polopa konopu mondorumumunga linoni imbo lupema kinye konopu mondoromolo. ²⁰ Imbo teni, na Gote konopu mondoro nimbelo nalo Gotenga imbo te kinye konopu keru panjirimo wali yu kolo toli imbomu kau moromo. Yu Kristen imbo te mongoni kanopalie yu konopu naa mondoromo kinye yuni mongoni naa kanoromo Gote ambe tepa konopu mondombalonje? Manda naa teremo. ²¹ Kraistini lino ungu mane tirimu te i tepa: imbo Gote konopu mondoromo imbomu yuni Gotenga imboma kape konopu mondopili aku tepa ungu mane tirimu.

5

Kristen imbomani mai kombumunga engemu toko mainye mundunge

¹ Goteni lino nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo oi nimbe panjirimu iye Kraist akumundo altopa Jisas kano iye Kraistimu omba molorumu

ningo ipuki tirimele imboma Gotenga bakuluma moromele. Imbo teni Lapa konopu mondoromo imbomuni Lapanga bakuluma kape konopu mondoromo.² Linoni Gote konopu mondopo, Yuni teaio nimu uluma pilipo lipo teremolo nimbo pilipolio linoni yunge bakuluma konopu mondoromolo nimbo pimolo.³ Gote konopu mandomilindo yuni teaio nimu uluma pilipo lipo temolo. Yuni teaio nimu ulu tirimomani lino umbuni naa tirimo.⁴ Gotenga bakulu moromele imbomani i maina ltemo ulu pulu kerimanga engema toko maindo mundurumele. Gote ipuki tirimolo ulumuni opa pule melema topo makoropo wendo mundupo maina ltemo ulu pulu kerimanga engema topo maindo mundurumolo.

Goteni Malo moromo mele nimbe para tirimu ungumu

⁵ Naimela maina ulu pulu kerima toko mainye mundurumeleya? Lino Jisas yu Gotenga Malo nimbo ipuki tirimolo imbomani kau kano uluma topo mainye mundurumolo.⁶ Imboma yu kanoko imbi tiengei nimbe aku iye Jisas Kraist yu omba no ltimu, unjo poloheyana pepalie yunge meme ondorumu. No lili ulumuni kau naa orumu. Aku ulu taloni terimu. Mini Kakemu ungu tukumemunga pulu, aku Mini Kakemuni ulu akuma paimbo terimu nimbe, nimbe para tirimo.⁷ Aku ulu yupokoni Jisas Kraistinga terimu ulu ningo para tirimele.⁸ Mini Kakemu kinye nomu kinye mememu kinye, aku yupokoni ungu tendekumu kau nimele.⁹ Maina imbomani unguma ningo tirimele kinye pilipolio paimbo lepamo nimbo pimolo nalo maina imbomani ningo tirimele unguma maindo. Goteni yunu nimbe tirimo unguma olandomunga yunge Malo moromo mele nimbe tirimu ungumu paa paimbo lepamo nimbo pimolo.¹⁰ Akumunga imbo teni Gotenga Malo yu paimbo nimbe ipuki tirimo imbomu yunge konopuna Goteni aku nimbe tirimo unguma paimbo lepamo nimbe pimo. Goteni yunge Malo molopa teremo ulu nimbe tirimo unguma ipuki naa tirimomunga aku Goteni nimo unguma

ipuki naa tirimo imbomuni Gote yu kolo toromo iyemu nimbe pimo.¹¹ Goteni mi lepa nimbe tirimo ungumu i tepa: Goteni lino waliwalima koinjo molopo kau pumolo ulumu tirimu. Kano molopa kau puli ulu pulumu yunge Malo kinye peremo.¹² Gotenga Malo kinye kopu teko moromele imboma aku koinjo mololi ulumu Goteni tirimumu eno kinye peremo. Gotenga Malo kinye kopu teko naa moromele imboma aku koinjo mololi ulumu eno kinye naa peremo.

Lino molopo kau pumolo nimu ungumu

¹³ Eno Gotenga Malonga imbi pilko yu moromo mele paimbo ltemo ningo ipuki tirimele imboma waliwalima molko kau punge ulumu eno kinye peremo ningo ipuki tieio nimbolio i ungumu eno topo tiro.

¹⁴ Linoni Gotenga ltemo konopu lom-bilipolio konge temolo lemo aku yuni linonga konge temoloma pilimbelo. Akumunga lino konopu toimbo topili Goteni ulumu tembalo konopu ltemolo.¹⁵ Kano kinye lino yu konge temolo mele paimbo pilimbelo nimbo pilipolio konge temolo melema paimbo limolo lepamo nimbo lipo manjirimolo.

¹⁶ Kraistinga imbo teni Kristen imbo angenu te ulu pulu keru te tembalo wali kanopalie aku ulu pulu keru tem-balomunga yu kolombalo ulu te molo ltemo nimbe kanombalo imbomuni aku angenunga Gote kinye konge tendepili! Aku tembalo kinye Goteni yu altopa koinjo molopili nimbalo. We ulu pulu kerimando nio. Imbo teni ulu pulu keru te tembalomunga yu kolombalo ulu pulu te paa paimbo peremo. Imbo teni kano ulu pulu kerimu tembalo kinye kano imbomunga Gote konge tendangei nimbo naa nio.¹⁷ Toya toli ulu naa teremelema aku ulu kerima. Nalo ulu pulu keru mare imbomani teremele aku ulu kerimanga imbo kolonge ulure molo.

¹⁸ Lino pimolo kano: Gotenga bakulu moromele imboma ulu kerima teko naa moromele. Gotenga Maloni aku imboma nokopa kondoromona Sataneni aku imboma naa ambolopa karomo.¹⁹ Lino

pimolo kano: Gotenga bakuluma moromolo nalo i mai kombuna ltemo uluma pali Satanenga engena maindo ltemo. ²⁰ I tepo pimolo: Gotenga Malo oi ombalie lino Gote Tukumemu kanopo imbi tiemili konopu tirimu. Lino Gote Tukumemu kinye Marenu Jisas Kraist kinye popo tipo moromolo. Jisas Kraist yu Gote Tukumemu, koinjo molopa kau puli Gote yu.

²¹ Nanga bakuluma, kolo toli kuro kerimani tepa naa kenjipili ningo yokeya tendeko molaio.

Jononi Pipia Talo Tipe Topa Mundurumumu 2 Jon I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Linoni imboma konopu mondopolio wali Gotenga mane ungu tenge tirimolo nimbe Jononi i pipia topa mundurumuna mane tirimu. Lino ungu kolo toko mane tirimele imboma kinye tendekuna naa molamili nimu.

Goteni nu we imboma konopu mondoko yunge unguma tenge tiko molani nipili!

¹⁻² Na Kraistinga imbomanga tapu iye-muni i ungumu Goteni kanopa ltimu ambomu* nu kinye nunge bakuluma kinye enonga pipia topo munduro. Eno nani paimbo konopu mondoro imboma. Nani kau eno konopu naa mondoro. Ungu paimboma lino kinye peremo mele kape lepa kau pumbelo akumunga ungu paimboma pimele imbomani pali eno konopu mondoromele.

³ Goteni yunge konopumu lino kinye noipe tepa lili ulu pulumu kinye, kondo kolopa lino tepo kenjirimolo ulumanga mindili naa tiembo nimbe tiye kololi ulu pulumu kinye, konopu u nili ulu pulumu kinye, Lapa Gote kinye Gotenga Malo Jisasi Kraist kinye eloni aku ulu puluma lino kinye pepili ningo tingele, aku uluma kinye ungu paimbomu kinye konopu mon-doli ulu pulumu lino kinye pembalo.

Imboma konopu mondomolo ulumu teamili

⁴ Lapani lino ungu paimboma pilko liko teaio nimu mele nunge bakulu mareni pilko liko teko moromele kinye kanopolio na paa tono kolopo moro. ⁵ Ambo pengamu, lino imbo te te ningoni imbo lupema konopu mondamily nio, akumu nani ungu mane koinjo nimbo naa tiro, molo. Lino oi pulu polopo pilerimulu ungu manemu nimbo tiro. ⁶ Imboma pali

konopu mondomolo mele i tepa: Lino yuni teaio nimu mele ungu manema pilipo teamili! Yuni teaio nimbe ungu mane tirimu eno oi pulu polko pileringi ungu mane kanomu eno imboma konopu mondoko teaio nimu kanomu.

Kraistinga ungumu enge nimbo ambolopo molamili

⁷ Kolo toko imbo kondi toko, Jisasi Kraist mainye omba maina imbo iyemu molorumu ungu naa nimele imbo awini kombumanga pali andoko moromele. Aku imboma kolo toko imbo kondi toromele imboma Kraist kinye opa pulema moromele.

⁸ Eno mele limolo ningo kongono mindili nongo teremelema omba mainye pumbelo ningo nokoko kondaio! Aku tekolio lino mele penga timbeloma pali linge. ⁹ Imbo te Kraistinga unguma enge nimbe ambolopa naa molopa, ungu te lupe pilembo nimbe pumo lemo Gote kinye yu kopu tepa naa moromo. Imbo te Kraistini ungu mane tirimo unguma enge nimbe ambolopa molomo lemo aku Lapa kinye Malo talo yu kinye peya kopu teko moromele.

¹⁰ Imbo teni ungu te nimbo tilipo oro nimbelie i unguma mele naa nimbe ungu te lupe nimbe timo lemo yu enonga ulkemanga naa meko pungo, panjiko naa liko ki naa lieio! ¹¹ Imbo teni panjiko liko ki limbelo imbomu ombalo imbomuni tepa kenjipe molombalo imbomu lipe tapon-doromo.

Tapu iyemuni eno kanomboi nimu

¹² Nani ungu awini pipia topo eno manda tilka nalo na eno moromelena ombo kanopo ungu nimbo tono kolopo popo tipo molamili konopu lepolio pipia naa toli tiye kolto.

¹³ Goteni nanga molopili nimbe kanopa ltimu angenanga bakulumani nu molko kondowi nimele.

* **1:1-2:** Imbo mareni ambo tenga pipia topa mundurumu konopu ltemele. Nalo mareni Kraistinga imboma kombu tenga nombeya teko Gote kapi ningimando pipia topa mundurumu konopu ltemele.

**Jononi Pipia Yupoko Tipe
Topa Mundurumumu
3 Jon
I Ungu Torumumunga
Ungu Pulu Mare**

I pipia topa panjirimuna Jononi Gaius pipia topa mundepelie iye penga tendo kape iye keru tendo nimu.

Goteni nu imbo kerima manda leko naa teani nipili!

Gotenga kongono tendenge imboma paa tapamili

¹ Na Kraistinga imbomanga tapu iye-muni nanga angenu, paa konopu mondoro iye Gaius, nu i pipiamu topo tiro.

² Nanga ango pengamu, nani nunge minimu molopa kondoromo aku tepa nuni kongono tendo umbuni te wendo naa opili teko kondoko, nu kuro te naa topili molko kondani konopu lteo. ³ Iltonga angenupili iye mare ongo nando temane tokolio ningei, nu ungu tukumemu paa ambolko kondoko, nuni ulu tukumema paa pilko liko teko morono ninge pilipolio na paa tonu koro. ⁴ Nanga bakulumani ungu tukumemu pilko liko teko moromele kinye pilipolio tonu koltomu, nanga we ulumanga tonu koroma pange tenderemo.

Iye Gaiusini tepa kondorumu ungumu

⁵ Nanga ango pengamu angenali nunge kombuna oromelema, aku oi kanoko imbi tirinoma kinye naa kanolima waye paa liko tapondoko nokoko moronumunga paa teko kondorono. ⁶ Nuni eno konopu mondoko nokorono mele enoni Kraistinga talape imboma ningo tiringi. Nuni Gotenga kongonomu tero konopu leko aulkena langi noliko pangei ningo liko tapondonio lemo aku ulu teko kondonio. ⁷ Jisasinga kongono tendemolo ningo wendo mololi imbomanga melema naa lingei aku kongonomu tepurumele. ⁸ Akumunga linoni aku tepa imboma lipo tapondamili. Aku temolo ulumuni lino Gotenga ungu tukumemu enge timili kongono popo tipo temolo.

Iye Diotrefesini tepa kenjirimu ungumu

⁹ Kraistinga imbo talapemu pipia te topo tiru nalo Diotrefesini yu enonga iye awilimu molombo konopu lepa moromo iyemuni linonga unguma naa pilipe ltimu. ¹⁰ Akumunga na eno moromelema ondu lemo yuni linonga ungu umbulkondo nindirimo mele nimbo para timbo. Akumu kau molo. Yuni angenupili ponenge leko oromele kinye panjipe naa lipe, ki naa lipe peya molamili naa nimbe, imbo mareni imbo ponenge oromelema peya pepamili waio nimele wali yuni naa meko pangei, molo nimbe, Kraistinga imbo talape moromele ulkena makoropa pena pena teremo.

Iye Demitriusini ulu pengama terimu ungumu

¹¹ Nanga ango pengamu, ulu kerima kanoko manda leko naa tewi! Ulu pengama kau tewi! Imbo te ulu pengama teremo imbomu Gotenga imbomu moromo. Imbo te ulu kerima teremo imbomuni Gote naa lipe manjirimo. ¹² Imbomani iye Demitrius yu iye pengamu nimele. Yuni tepa kondoromo mele Gotenga ungu tukumemuni nimbe para tirimola. Nani kape ungu paimboma kau nio, nu pino. Nani yu ulu pengama teremo niola.

Tapu iyemuni Gaius kanopumbo konopu lerimu

¹³⁻¹⁵ Na ungu awini pipia topo tilka nalo nu moronona nondopo ombo kanopo nu kinye ungu nimbo molambili konopu lepوليو pipia naa toli tiye kolto.

Nu konopu u nipili molowi! Nunge imbo pulu ltemomani nu molko kondowi nimele. Nuni linonga imbo pulu ltemo nu kinye moromelema yu mele mele imbi leko linoni eno molko kondaio nindiwi.

Jut Pipia Topa Mundurumu Ungumu Jut I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Kolo toko mane tili imboma ipuki naa tipolio eno kane kane molamili nimbe Jutuni i pipia topa mundurumu.

Goteni nu kolo toko mane tili imbomanga ungu akukolio ungu tukumemu ningo tieni enge tipili!

Jut i pipiamu tombaindo pulu polopa torumu ungu

¹ Na Jut, Jisas Kraistinga kongono tendeli kendemande iye te, na Jemsinga angenuni i pipiamu topo, Goteni nanga imboma molangei waio nimu imboma, Lapa Goteni konopu mondopa, Jisas Kraistini nokoromo imboma i pipiamu eno topo tiro, ² Goteni enoni walite ulu mare teko kenjinge kinye eno kondo kolopa mindili nangei naa nimbelo mele kinye, eno konopu u nipili taka liko molangei nimo mele kinye, eno konopu mondopa molopa, nendo yando konopu mondonge ulu pulumu tirimo mele kinye, olandopa olandopa pupili.

Ungu tukumemunga opa pulema Kraistinga imbo talapena oringi imboma molko kenjinge mele ungu

³ Nanga konopu mondoli imboma, i pipiamu eno topo timboindo Goteni na kinye eno kinye lino tepa lipe, mindili nolemala aulkena wendo lipe, yu kinye peya molopo kondomolo aulkena lipe mondoromo mele pipia topo nimbo tiembo nimbo konopu enge nimbo leru. Nalo altopo pilipolio kinye pipia topo eno nimbo timboi tero akumu paimbo ningo ipuki tirimele ulumu Goteni oi yunge imboma paa kamukumu tirimu kanomu mainye naa pupili. Akumu imbo teni paa alowa naa tendepili ningo nokoko kondangei nimbo pipia te topo timbo nimbo pilipolio i pipiamu topo tiro. ⁴ Eno Kraistinga imbo talapema moromelena

iye mare lopeke teko ongo moromele, aku iyemando Goteni koro oi nimu, yunge bukuna moromo mele nimbeindo, aku iyemanga kot waimu wendo ombalo kinye teko kenjiringi kani kombu kerina pungo molko kenjengei nimbo nimbe bukuna moromo. Gote liko umbulu tiko molko kenjiko, yunge unguma alowa tendeko enonga unguma tukuruku munduko, yuni imboma we kondo kolopa lipe tapon-doromo ungu tukumemu mainye pupili ningo alowa tendeko, aku ungu tiye kolko kolo wangoko, Goteni imboma we kondo koromomunga lino amboma kinye wapu ulu keru nale temolo wali lino we kondo kolopa ulure naa tembalo ningo aku teko kau moromele. Aku iyemani linonga Iye Awili Enge Olandopa Iye Nomi Jisas Kraist liko umbulu tiko yu ulure molo nimelela. Iye aku tepama eno moromelena ongo molko Gotenga ungu tukumemu beambo tiengei teremelemunga pilipolio i pipiamu toro.

⁵ Awilimuni yunge Israel imboma lipe tapon-dopa mindili nongo moloringi kombu Isip wendo lipe mepa purumu akumu eno pimele nalo altoko pilengei nimbo pipia topo aku temanemu altopo topo tiembo. Awilimuni eno wendo lipe meli pumbelie nimumuni, pele Yuni lino tepa limbelo ningo ipuki naa tiko yu umbulu tiringi imbo awini topa kondoromu akumu eno pimele nalo altoko pilengei!

⁶ Mulu kombuna ensel mare Goteni eno mele mare nokangei nimbe enge te tirimu melema taka liko naa nokoko, moloringi kombumu tiye kolko wendo puringi enselemanga temanemu pimele akumu altoko pilengeila! Aku ulu teringimunga Goteni eno ka tipe, lepa kau pumbelo ka seneni ka topa, kombu paa tumbulu tolina lipe tuku mundurumu. Gotenga kot wali awilimu wendo ombalomunga nokoko moromele. ⁷ Aku enselemani teko kenjiringi mele kombu awili Sodom Gomora talo kinye, aku kombu talonga nondopa lerimu kombu mare kinye, aku kombumanga moloringi imbomani aku teko teringila. Sodom Gomora kombu talo moloringi imboma andoko wapera toko, ambomani amboma kinye ulu kerinale

teko, iyemani iyema kinye ulu keru nale teko, aku ulu paa kerima teringi. Aku imboma tipe waliwalima nomba pepa kau purumo tipemuni topa kalorumu. Aku temanemu altoko pilengeila! Neya imboma teko kenjiringimunga Goteni mindili tirimu aku ulumuni lino manda lepo temolo kinye Goteni lino aku tepa tepa kenjimbelo ningo pilengei nimbe lepi lepi toromo.

⁸ Aku teko mele eno kinye neya moromele iyema enonga konopu teko embambo tindingei teremele aku iyemani aku ulu kerimu teremele. Uru kumbu lupe mare teko kanokolio eno enongano enonga kangindo ulu kalaro mololima teremele. Gote kinye imbi moromo imbo awilima kinye akumanga ungu mane teni lino naa nokoromo ningo liko tui tiko, mulu kombuna ensel enge peremo awilima ungu taka tondoromelela. ⁹ Nalo aku iyemani enselema ungu taka tondoromele mele enselemanga iye nomi awili Maikeleni aku ulu naa terimu. Maikel kinye Satan kinye Mosesinga onomu liembili ningo karaye teringili wali Maikeleni yundo Satan, nu teko kenjirino mele nu iri toro nimbe tembaindo paa pipili kolopa ungu taka naa tondorumu. Yuni Sata-nendo nimbeindo, teko kenjirinomunga Awilimuni nu iri topa teko kenjirino nipili nimu. ¹⁰ Maikeleni Satan iri tombaindo pipili kolorumu nalo neya eno kinye moromele iyemani ungu marengapuluma pilko tundurumele unguma ungu kerima ningo ungu taka tondoromele. Eno mele takeramani teremele ulu teremele. Mele takerama ulu te tengeindo konopu kimbo naa tiko we teremele. Aku teko konopu liko naa munduko uluma we andoko teremelemunga eno melte molo imbo te topa kondombalo aulkena purumele kinye mindili nongo koromele. Aku iyema aku tepa: Mele takeramani ungu alaye kolte pilkolio andoko teremele mele aku iyema enonila ungu alaye kolte kau pilkolio we uluma teko unguma nimele akumunga eno mindili nonge aulkena pungela.

¹¹ Eno paa mindili nongo molko kenjinge! Keineni terimu mele eno aku teko teremele. Profet iye Balameni tepa alowa

terimu mele eno aku teko kou mone liemili ningo uluma teremele. Oi iye Korani tepa kenjirimu mele neya aku iyema aku teko Gote teko kenjirimelemunga Kora kinye, yu kinye teko kenjiko wangopa naa molorumu iyema kinye topa kondorumu mele neya aku iyema kape Goteni mindili nongo kolangei nimbelola.

¹² Lupe te imbo tenga kangina teremo wali imbomu manda naa moromo, aku tepa mele eno Kraistinga imboma nendo yando konopu mondoko tendekuna langi nongo moromele wali aku kolo toli tapu iyema eno enongano tapu teko, eno Kraistinga imboma moromelena pungo peya molko kalaro mololi uluma teko, eno enongano molko langi awini kinye no awini nongo tengeindo pipili naa kolko we noromele. Kombu paa kapu lelina lo ombai kombu koromo kinye kanokolio lo tombalo ningo konopu tiko nokoko moromele nalo poporomeni kupema we topa mepa purumo, kano mele aku iyema aku teko moromele. Unjo te mongo naa topa koromo wali pulu akuko lteremele mele eno aku teko moromele. Eno wali talo tiko koromele iyema. Aku tepa imboma lipe tapondombalo ungu te aku iyema kinye naa peremo. ¹³ Poporome toromo wali nomu kuta beumbeu tirimo mele eno aku teko ulu kerima tengeindo pipili naa kolko we teremele. Noma amame meremo wali imbomani karomele mele enoni pipili naa kolko ulu kerima teremele mele aku tepa mona ltemo. Kombukandiye mare purumelendo tiye kolko tendo ongo purumelema Goteni aku kombukandiyema kombu tumbulu topa paa pombera tirimo kombuna pangei nimu aku mele neya aku iyema aku teko moromelemunga kombu keru tumbi tipe noirimuna pungela.

¹⁴⁻¹⁵ Enok yu pulu polopa anda kolepa Adamanga moloringi iyemanga kite yupoko pakera tipemunga molorumu iyemu. Yu Gotenga nimbe munduli ungu te pilipelie aku kolo toli iyemandu nimbeindo, "Kanaio! Awilimu yunge ensel kake teli tausen awini kinye oromo. Yu imbomanga pali kot tendepa, yunge ungumu naa pilko umbulu tiko, yu kanopa

keri pimo uluma teremele imboma kinye, yunge ungumu naa pilko ulu pulu keri teremelemani yu ungu taka tondoko ungu kerima enge ningo nimele imboma kinye eno teko kenjiringi ulumanga pundu toko mindili nangei nimbelo,” nimu. ¹⁶ Ulu penga mare aku iyema kinye wendo oromo kinye waliwalima konopu keri panjiko ulu kerima ningo teko kenjirimele ningo, aku teko ungu awini nimele. Eno enongano konopumuni pilko, i tepo temolo kinye konopu timolo ningo pimele ulu kerima kau teko, eno none teko eno enongano kapi ningo imbima liko ola munduko, imbomani lino mele mare tiengei ningo toperope tiko ningo amo tondongeiki imboma kapi ningo eno imbo pengama nimele.

Jisas ipuki tiko konopu toimbo topili molangei nimu ungumu

¹⁷ Nalo nanga konopu mondoli imboma, linonga Awili Jisas Kraistini nanga kongonomu tendepaio nimbe lipe mundurumu iyemani oi ningi ungu te pilingi mele altoko pilengei! Altopa wendo ombalo mele oi ningo tikolio ¹⁸ eno Kraistinga imbomando ningendo, “Jisas kelepa ombalo kinye mulu mai talo pora nimbelo walimu nondopa wendo ombalo, aku walimanga iye mare ongo Gotenga unguma ungu taka tondoko umbulu tiko, enonga konopumuni pilinge uluma Goteni kanopa keri pilimbelo uluma kau teko, tumbi tipo molamili ninge imboma ungu taka tondoko tenge,” ningi kanomu altoko pileio. ¹⁹ Jisasini lipe mundurumu iyemani altoko aku tepa iyema wendo onge ningi mele kinye aku iyema eno moromelena ongo molko, eno Kraistinga talape imboma teko beambo tiko lupe lupe molangei nimele. Aku iyema i mai kombuna we imbomani pilko teremele mele kau teko, Mini Kake Telimu konopuna naa moromo iyema moromele.

²⁰ Nalo nanga konopu mondoli imboma, enonga paimbo ningo ipuki tirimele ulu paa kake teli uluma Goteni yunu tirimu akumuni enongano enge paa olandopa pumbelo uluma teko, Mini Kake Telimu

konopuna molopa lipe tapondoromomunga Gote kinye ungu nengei. ²¹ Linonga Awili Jisas Kraist omba eno kondo kolopa mindili tilka uluma tiye kolopa, eno waliwalima koinjo molko kondoko kau punge ulu pulumu timbeindo ombalo ningo nokoko molkolio Goteni eno konopu mondoromo mele paa kamukumu konopu mondopa kau pupili ningo wamongo pilko, yu kinye nondoko pungo molangei.

²² Imbo mare paimbo ningo ipuki tiringi mele kelko konopu talo tepa pepili moromele imboma kondo kolko liko tapondoko, ²³ imbo mare tipe kombuna pungei teremelema welea yando liengei! Imbo mare teko kenjinge wali kanokolio kondo kolko liko tapondangei. Liko tapon-dongeindo linoni kape mindili nomolo uluma temolo ningo pipili kolko, enonga oi konopumani pilko teringi ulu pulu kerimani enonga wale pakolima kape kalaro mondorumu kalaroma moromo wali pakolima paa kanoko keri kanokolio, aku mele kalaro moromo melemanga yokeya tendeko lino kalaro te naa molopili nengei. Nalo aku imboma paa wamongo kanoko liko tapondangei.

Gotenga imbimu lipo ola mundemili

²⁴ Eno ulu pulu keri teni naa ambolopa topa mainye naa mundupili. Kraist enge ningo ambolko, tiye naa kolangei nimbe eno manda nokopa kondopa, alowa tendeli ulu te konopuna paa naa pepili ningo tono kolko molangei eno yu moromo kombu enge pa telina manda mepa pumbe, ²⁵ aku tepa manda tembalo Gote tendekumu kau moromomuni linonga Tepa Lili Iyemu yu, linonga Awili Jisas Kraistini linonga nimbe tenderimumunga aku tepa moromo Gotenga imbi paa ola molopa, melemanga pali yu paa iye nomi awili olandopa molopa, yu enge awili tepa pumbe, imbi moromo imbomanga pali yu imbi olandopa molopa, yu awili tepa pa telimu kinye molopa, koro oi mulu mai talo naa liepili kape yandopa kinye kape altopa kape aku tepa molorumu mele we molopa kau pumbelomunga yu kapi nimbo imbi lipo ola mundemili. I paa. Aku peya nio.

Lopeke Tapa Perimu Ungumu Nimbe Para Tirimu I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Goteni Satan topa maindo mundumbelo mele Jononi nimbe para tipelie ungu topa panjirimu. Ungu awini manda lepa ungu iko topa nimu. Lino Jisas ipuki tirimolo imbomani maindo naa pumbo Jisas tiye naa kolopo enge nimbo angilemili nimbelie lino nimbe enge tirimu. Mulu mai koinjo talo wendo ongo lengele mele kape nimu.

Wai keri te wendo ombalo wali nu mini naa lteko Goteni Satan mainye mundupe tepa tombalo konopu liko manjikolio tono kolko Jisas ipuki tiko molani nimbe Goteni nu paa nokopa kondopili!

Jononi pulu polopa torumu ungumu

¹ Altopa wendo ombalo mele Goteni Yunge kendemande imboma pilengei nimbe Jisas Kraist lipe ondorumumu inie moromo. Lino pilemili nimbe Jisas Kraist yuni yunge enselemu na yunge kendemande iye Jon moloruna lipe mundurumu. ² Nani kanoru mele pali nimbo para tiro. Gotenga unguma kinye Jisas Kraistini Goteni nimo unguma paimbo unguma nimu mele nimbo mona ltendero. ³ Ulu wendo ombalo nimoma nondopa wendo ombalomunga altopa wendo ombalo mele i bukuna nimbe tirimo imboma pilko molangei kanoko ningo tinge imboma kinye, bukuna moromo unguma konopu liko manjirimele imboma kinye Goteni eno mane ungu tirimona tono kolonge.

Jononi molko kondaio nimu ungumu

⁴ Eno kombu Esia provins Kraistinga imbo talape kite yupoko pakera moromelena na Jononi i pipiamu topo tiro. Oi molorumu, kinye moromo, altopa ombalo Goteni Jisas kinye konopu noirimo mele eno kinye konopu noipelie enonga konopu ame tondopili! Kano iyemu molopa

kombuma nokoromo polomunga mai ondoromondo mini kite yupoko pakerani aku ulu pulu talo tengeila! ⁵ Jisas Kraist, Gotenga unguma kolo naa topa tumbi tipe nimbe tirimo iyemu, imbo kololima makilko koinjo molonge imbomanga yu kumbe lepa makilipe koinjo molorumu iyemu, mai kombuna pali moromele iye nomi awilimanga iye nomimu molopa nokoromo iye nomi paa Awilimu, yuni aku ulu pulu talo eno tepili kala.

Lino konopu mondoromo iyemu, yuni yunge mememu linonga nimbe ondopa ltenderimu aku mememuni linonga ulu pulu kerima wendo lipe ltendepalie, ⁶ lino iye nomi kingimunga popo tondoli imboma molangei nimbe Yunge Lapa Gotenga kongonomu tendangei nimu iyemu, yunge imbimu wali wali paa ola molopa, imboma nokombalo engemu yu kinye kamukumu pepa kau pupili! Aku tepa wendo opili!

⁷ Kanaio! Yu kupena molopa ombai tepa moromo. Ombalo wali imbomani pali enonga mongoni kanonge.

Yu toloni toringi imbomani kanongela. Yu ombalo wali mai kombuna moromele imboma pali kola pupu tonge. Paimbo aku tepa wendo ombalo. I paa.

⁸ Engema pali yu kinye peremo Gote Awilimuni nimbei, "Na kau oi kumbe lepo molopo peyalime kape moro," nimo. Aku Gote kinye moromo, oi molorumu, altopa ombalo.

Kraistinga Imbo Talape Kite Yupoko Pakera Moloringina Jononi Pipia Topa Mundurumu Unguma

Jononi Kraist kanorumu ungumu

⁹ Na enonga angenu Jon, eno kinye lino Jisasinga imboma moromolomunga mindili nombo umbuni meremolo. Mindili molo umbuni te wendo oromo wali lino mindilima we namili nimbo enge nimbo molopo, lino Gote iye nomi kingimu molopa nokoromo talapena moromolo imboma. Na Gotenga unguma imboma

nimbo tipo, Jisasinga temanemu topo tirumunga na ka tiko nomu kutana tukundo mai kelo Itemo akumu kombu Patmos nimele akuna ka tiko ongo panjiringina moro. ¹⁰ Awilimunga wai te wendo orumu wali Mini Kake Telimuni na moloruna omba na enge nimbe tope tirimu wali nanga umbulkondo iye teni enge nimbe alako torumu, biukel mele ungu nimuna, pileru. ¹¹ Aku ungu nimu iyemuni nimbei, “Nu mongoni kanonio uluma waye bukuna tokolio Kraistinga talape kite yupoko pakera, Efesus kinye Smerna kinye Pergamum kinye Taiataira kinye Sardis kinye Filadelfia kinye Laodisia kinye, aku kombu awilimanga moromele imbomanga munduwi!” nimu.

¹² Narini nimonje nimbo umbulkondo iki tepo kanoru wali kou goloni teli tipe lam kite yupoko pakera lerimuna kanoru. ¹³ Kano lamema lerimu imunana iye te angilerimu, yu Iyemunga Malo none teli te, yu iye nomimani teremele mele wale pakoli tule te pakopa kimbo aku topa, kou goloni teli kako te luwina torumu. ¹⁴ Yunge pinyewemu kinye pinyendi kinye paa u mokopumu, kongi sipsipimanga indi kinye kalopera kinye aku talo kake teremo mele terimu. Yunge mongo talo tipe elka mele kondopa lenga terimu. ¹⁵ Yunge kimbo talo kou kapa tipena karomele wali mini mana teremo mele aku tepa pa terimu. Yunge ungumu no tindi topa uwa nimo mele aku tepa ungu nimu. ¹⁶ Yunge ki imbondo kombu kandiye kite yupoko pakera ambolorumu. Opa teli loi gelea ekondo ekondo peya ne nolimu yunge kerena wendo orumu. Enani yumi ami teremo mele yunge kumbe keremu aku tepa none terimu. Yunge kumbekere ena mele pa teremo.

¹⁷ Yu kanopolio na imbo kololi none telimu yunge kimbo puluna tumbi tipo tamalu peru. Kano wali yunge imbo kimu na ola noipelie nimbei, “Mini naa ltewi! Na paa Kiyendo molopo peyalime kape moro iyemu. ¹⁸ Na Koinjo Mololimu. Oi paimbo koloru nalo kanowi, kinye na kamukumu koinjo molopo kau puro. Na kololi ulu pulumu kinye kololi imbomanga kombu kerimu talonga ulke ki mele amboro.

¹⁹ Akumunga kinye wendo oromo uluma kinye altopa wendo ombalo uluma kape nu kandono mele waye bukuna towi! ²⁰ Kombu kandiye kite yupoko pakera kinye kou goloni teli tipe lam kite yupoko pakera kinye kanonio aku ungu pulumu itepa: kombu kandiye kite yupoko pakera nanga imbo kindo amboro akuma na Kraistinga talape kite yupoko pakeranga enselema, tipe lam kite yupoko pakera akupe Kraistinga imbo talape kite yupoko pakera,” nimu.

2

Kombu Efesus Kraistinga imbomando nimbe mundurumu ungumu

¹ Yuni aku ungu nimbelie altopa nimbei, “Kombu Efesus Kraistinga talapemunga enselemundo pipia toko i teko ningo munduwi.

Na kombukandiye kite yupoko pakera imbo kindo ambolopo kou goloni teli tipe lam kite yupoko pakera Itemona andoromuni yundo ungu nimbo munduro. ² Nuni tereno mele pali karo. Kongonomu enge ningo teko, umbunima wendo oromo wali tiye naa kolko enge ningo moronona karo. Ulu pulu keru teremele iyema kanoko keru pilko tendekuna andoko naa morono mele karo. Iye mareni, ‘Lino Jisasini lipe mundurumu iyema moromolo,’ nimele nalo kolo toromele. Aku iyema nuni paimbonje ningo moke teko pilko kanokolio eno kolo toromele ningo karonona karo. ³ Nanga imbimu amboronomunga imbomani nu teko kenjirimele nalo nu kano umbunima we meko nanga kongonomu tiye naa korono akumu karo.

⁴ Nalo nani nu kinye ungu te peremomu nembo: Nuni oi pulu polko na ipuki tikolio paa konopu mondorunu mele kinye aku teko na konopu naa mondorono. ⁵ Oi pulu polko na konopu mondoko nanga ungumu ambolorunu mele pilko altoko aku teko teani! Molo aku naa tenio lemo nu moloniona ombolio nunge tipe lamemu Itemo kombuna wendo limbo. ⁶ Nalo ulu penga te terenomu itepa: Nu Nikolasinga talape imbomani teremele uluma paa konopu naa mondorono. Nani kape

enonga teremele uluma paa konopu naa mondoro.

⁷ Imbo te komu angilimbelomuni Mini Kake Telimuni Kraistinga imbo talapemando nimbe tirimu ungumu pilipili! Imbo te enge nimbe opa pulemu kamukumu topa mainye mundumbelomu wali walima molopa kau puli ulu pulumu peremo unjomunga mongoma manda nopili nimbo. Aku unjomu mulu kombuna Gotenga poinyena angimo.”

Kombu Smerna Kraistinga imbomando nimbe mundurumu ungumu

⁸ “Kombu Smerna Kraistinga talapemunga enselemundo i teko pipia toko munduwi.

I ungu toromu oi kumbe lepo moloru peyalime molombo. Oi koloru altopo makilipo koinjo moro akumuni i ungumu nimbo munduro. ⁹ Nu mindili nongo koropa pupili morono ulu karo. (Paimbo kangindo koropa pupili morono nalo konopundo kamako morono.) Imbo marenani Juda imboma moromolo. nimelemanani nunge ungu taka tondoko umbulkondo nindirimelena karo, Kano imboma paa paimbo Juda imboma molo. Eno kuromanga nomi Satanenga talapena moromele imboma. ¹⁰ Eno mindili nonge mele liko manjikolio mini naa lteaio! Sataneni eno imbomanga mare Na tiye kolangei nimbe ka ulkena panjimbelo kano kinye wali ¹⁰ eno mindili nonge. Altoko na tiye naa kolko nanga imboma molkolio kamukumu kolonge lemo nani eno mele penga pundu topo tiembo nimbo wali walima molko kondoko kau punge ulu pulumu timbo.

¹¹ Imbo te komu angilimbelomuni Mini Kake Telimuni Kraistinga imbo talapemando nimbe tirimu ungumu pilipili! Enge nimbe opa pulemu kamukumu topa mainye mundumbelo imbomu imboma talo tepa kololi ulumuni yu tepa naa kenjimbelo nimbo kinye yu kinye ulu te paa naa pembalo lemo.”

Kombu Pergamum Kraistinga imbomando nimbe mundurumu ungumu

¹² “Kombu Pergamum Kraistinga talapemunga enselemundo i teko pipia toko munduwi.

Na unguma opa teli loi gelea ekondo ekondo ne noromo tulemu noipo moro iye-muni i ungumu nimbo munduro. ¹³ Nu morono kombumu lipo mantiro. Satan iye nomi king molopa nokoromo kombuna morono. Nalo na ambolko kondoko, na ipuki tirinu mele tiye naa kolorunu. Nanga unguma pipili naa kolopa imboma nimbe tirimu iye Antipas enonga kombu Satan nokopa moromo kombu kanona toko kon-doringi. Aku wali na tiye kolko umbulu naa tirinu.

¹⁴ Nalo nu kinye ungu mare peremo, akuma i tepa. Nuni na Kraistinga imbo nokorono talapemunga iye mare Balameni mane tirimu mele enge ningo pilko moromele. Balameni iye nomi king Balak mane tirimu mele i tepa. Nuni Israel imboma molko kenjengei ningo eno kondi toko, we melema linonga gotema ningo kuro popo toko koirimele langima nongo, wapu ulu kerinali teangei niwi nimu. ¹⁵ Aku teko nu kinye moromele imbo mare Nikolas lombili purumele imbomanga unguma pilko liko teremele. ¹⁶ Akumunga nu konopu topele towi! Aku ulu naa tenio lemo nani nu moloniona nondopo ombolio nanga opa teli loi gelea kerena peremomuni aku imboma kinye ombo opa tembo.

¹⁷ Imbo te komu angilimbelomuni Mini Kake Telimuni Kraistinga imbo talapemando nimbe tirimu ungumu pilipili! Imbo te enge nimbe opa pulemu kamukumu topa mainye mundumbelo imbomu na langi mana, kinye lopeke tepa ltemomu timbo. Kou kake telina imbi koinjo te topo mondopolio timbo. We imbo teni aku imbimu naa kanombalo nalo kou limbelo imbomuni kau kanopa imbi timbelo.”

Kombu Taiataira Kraistinga imbomando nimbe mundurumu ungumu

¹⁸ “Kombu Taiataira Kraistinga talapemunga enselemundo i teko pipia toko munduwi.

Na Gotenga Malo, tipe noromo mele nanga mongomu tipe elka mele kondopa

lenga topa, kapa koinjo mele aku tepa nanga kimbo mini mana teremo. ¹⁹ Nu ulu terenoma lipo manjiro. Nu imboma pali konopu mondoko, na ipuki tiko, nanga kongono tendeko, umbunima wendo oromo wali enge ningo molko, nu oi terinu mele mainyendopa, kinye tereno mele olandopa, akumu lipo manjiro.

²⁰ Nalo na nu kinye ungu te peremo mele i tepa. Kolo topa Gotenga ungu nimbe mundulima pilipo nimbo tiro nimbe ambo Jesebel, yuni nanga kendemande imboma kondi topa mane tipelie, wapu ulu kerinale teko, we melemendo linonga gote ningo kuro popo toko langi koirimelema nonge nimo kano ambomu iri toko puwi naa ningo we molopili tiye korono. ²¹ Yu wapera toromo mele konopu topele topili nimbolio, wali mare we moloru nalo yu konopu topele naa topa, tepa kenjirimu uluma we tepa moromo. ²² Akumunga nani Yu kuro awili tepa topili nimbo. Yu kinye wapu ulu kerinale teremele iyema yuni ulu teremoma kanoko kerinale naa pilko konopu topele naa tonge lemo mindili awili nangei nimbo. ²³ Yunge bakuluma paa topo kondombo. Aku ulu tembo wali na Kraistinga talape imbomani kanokolio, nani konopuni pimele mele kape ulu te tengeindo konopu mondoromele mele kape nani moke tepo kanopolio, enonga ulu teremelemanga te te nimbe kalombo ningo pilinge. ²⁴ Eno na Kraistinga imbo mare ulke kombu Taiataira molko, kano ambomunga ungu nimoma imbo mareni aku unguma Satanenga ungu enge nilima nimele aku unguma naa pilko ltimele imbomando ungu te nimboi tero. Umbuni te peya eno meangei naa nimbo. ²⁵ Nalo eno mele amboromelema enge ningo ambolko pungo molangeina ombo!

²⁶ Imbo te enge nimbe opa pulemu kamukumu topa mainye mundupe, nani tewi nio unguma pilipe tepa molopili, walimu pora nimbelo kinye nani aku tembalo imbomu imbo talapema nokopili nimbo imbi timbo. ²⁷ Aku wali, Yuni kano imbo talapema enge nimbe nokombalo. Maini teremele mingima koipeni enge ningo nurupili toromele mele yuni

aku tepa enge nimbe nokombalo, *(Sng 2:8-9)*

nimbe moromo mele Arani na imboma nokambo nimbe imbi tirimu mele imbo kanomu timbo. ²⁸ Kombu kandiye kombu tangombaindo ipu leli oi angimo akumu kape yu timbo. ²⁹ Imbo te komu angilimbelomuni Mini Kake Telimuni Kraistinga imbo talapemando nimbe tirimu ungumu pilipili!”

3

Kombu Sardis Kraistinga imbomando nimbe mundurumu ungumu

¹ “Kombu Sardis Kraistinga talapemunga enselemundo i teko pipia toko munduwi.

Na Gotenga mini kite yupoko pakera kinye kombukandiye kite yupoko pakera kinye ambolopo molopo i ungumu nimbo munduro. Nani nu uluma tereno mele lipo manjiro. Imbomani nu koinjo morono nimele nalo nu kolko pora tirinu. ² Nu uru naa peli makilko ola molowi! Nuni tereno uluma pali nani karo wali nanga Goteni kanopa penga pimo uluma aku tepa mele naa karo kani ulu penga walo kolte terenoma kamukumu mainye naa pupili ningo aku uluma enge ningo altoko tewi! ³ Ungu oi pilko ltimele unguma altoko konopu kimbo tiko pilko, pilko liko tenge tiko konopu topele towi! Molo altoko nu makilko ola naa molonio lemo na wapu noli iye te oromo mele kiyengo nimbo nu moloniona ombo. Ombo waimu nu naa pilko molani ombo.

⁴ Nalo nunge kombu Sardis imbo mare enonga wale pakolimanga kaloro naa molopili ningi. Eno kanopo penga pio uluma teko moromelemunga wale pakoli kake telima timbo pakoko na kinye kopu tepo andomolo. ⁵ Aku imbomanga imbo te enge nimbe opa pulemu kamukumu tepa mainye mundumbelo imbomu yu wale pakoli kake telimu pakondombo. Aku imbomunga imbimu koinjo molko kau punge imbomanga imbima moromo bukuna altopa kape paa kulu naa tondombo. Ara kinye yunge enselema kinye enonga kumbe kerena yunge imbimu lepo nanga imbomu nimbo. ⁶ Imbo te komu

angilimbelomuni Mini Kake Telimuni Kraistinga imbo talapemando nimbe tirimu ungumu pilipili!”

Kombu Filadelfia Kraistinga imbomando nimbe mundurumu ungumu

⁷ “Kombu Filadelfia Kraistinga talapemunga enselemundo i teko pipia toko munduwi.

Na paa kake teli, ulu tukumemanga na pulu, na King Devitinga ulke ki ambolopolio ulu te nambu topo wendo opili nimbo wali imbo teni pipi naa timbelo. Nani ulu te pipi timbo wali imbo teni nambu manda naa tombalo. I ungumu nunge nimbo munduro. ⁸ Nani nu uluma terenona pilipo karo. Kanowi! Nu moronona ombo nambu tondu kanomu imbo teni manda pipi naa timbelo. Karo wali nunge enge kelo kolte kau peremo nalo nanga ungumu tiye naa kolko, nanga imbimu umbulu naa tirino. ⁹ Imbo mare Juda imboma moromolo nimele nalo kolo toromele. Eno Juda imboma molo. Eno kuromanga nomi Satanenga talape moromele imbo kanoma nunge kumbe kerena ongo tamalu peangei nimbo. Aku ulu tembomunga nu konopu paa mondoro ningo liko manjinge. ¹⁰ Nani nu enge ningo nanga unguma tiye naa kolowi niumu aku ulu teko moronomunga ulu umbunima kombumanga pali wendo ombalo wali nani nu tiye naa kolombo. Aku umbunima nu kinye wendo naa ombalo.

¹¹ Na omboi tero kani nu amborono melema enge ningo ambolowi! Nunge tipo kalopo timboi teromu imbo teni lupe naa lipili ningo aku ulu teko molowi!

¹² Enge nimbe opa pulemu kamukumu tepa mainye mundumbelo imbomu nanga Gotenga ulke tempelemunga ulke timu mele angilepili nimbo. Aku wali yu altopo ulkemu tiye kolopa penando manda naa pumbelo. Nanga Gotenga imbimu kinye, nanga Goteni ulke kombu awili Jerusalem koinjo tembalo akumu Gote moromo mulu kombuna lepa mainye ombalomunga imbimu kinye, nanga imbi koinjomu kape, aku imbi poko nani yunge mai mongona imbi topo mondombu. ¹³ Imbo te komu angilimbelomuni Mini Kake Telimuni

Kraistinga imbo talapemando nimbe tirimu ungumu pilipili!”

Kombu Laodisia Kraistinga imbomando nimbe mundurumu ungumu

¹⁴ “Kombu Laodisia Kraistinga talapemunga enselemundo i teko pipia toko munduwi.

Na ungu paimboma kau peremo iyemu, Gotenga unguma kolo naa topo tumbi tipo kau nimbo tiro iyemu, Goteni mele terimumanga pali Pulu Iye, akumuni i unguma nunge nimbo munduro. ¹⁵ Ulu terenoma pali nani pilipo karo. Nu naa kokoromo. Nu mulu mulu naa nimo. Nu kamukumu kokoropili molenanje aku paa. Molo nu kamukumu mulu mulu nipili molenanje aku paala konopu lteo. ¹⁶ Nalo nu alaye kolo kau mulu mulu nimo. Paa naa kokoromo, paa mulu mulu naa nimomunga nani nu meku topo ltemboi tero. ¹⁷ Nuni ninindo, ‘Kou mone kinye mele awini noipo molopo kamako moro. Melte molo naa ltemo,’ nino nalo koroko nongo mindili nongo molko kenjiko, pulu waimbele naa panjiko we molko, mongo talo keru ltemo morono mele nu nunu molopo kenjiro ningo naa liko manjirino. Imbomani imboma kondo koromele mele nu aku teko morono. ¹⁸ Tekolio molko kondonio mele nimbo tiemboi. Kamako leambo ningo kou gol tipena kamukumu kalko kake tendeli noiromu polo teko liko, pulu waimbele naa teli aku tepo naa molambo! Pipili naa tepili ningo maminye kake noiroma okani polo teko liko, kombu kanambo ningo mongona kandonio opipi noiromu polo teko liwi!

¹⁹ Imbo konopu mondorama Molko kondangei nimbo iri topo mane tiro kani nu konopu liko mundukolio teko kenjirino mele kanoko keru pilko tiye kolko konopu topele towi! ²⁰ Kanowi! Na tukundo wamboya nimbo kere puluna nambu gaungau tipo angio. Imbo te nanga ungumu pilipe imbi tipelie tukundo owi nimo lemo na tukundo pumbo kopu tepo molopo, yu kinye langi nombo molombolo. Yu na kinye langi nombu molombalo.

²¹ Oi na enge nimbo opa pulemu topo mainye munduru wali Ara iye nomi king molopa kombu nokopa molorumu polona

pumbo peya morombolo mele aku tepa enge nimbe opa pulemu kamukumu tepa mainye mundumbelo imbomu na iye nomi king molopo kombuma nokopo moro polona peya molambili nimbo. ²² Imbo te komu angilimbelomuni Mini Kake Telimuni Kraistinga imbo talape-mando nimbe tirimu ungumu pilipili!" nimu.

4

Mulu kombuna Gote kapi ningo imbi liko ola munduringi ungumu

¹ Aku unguma pilipo pora tipolio altopa kanopolio wali mulu kombuna ulke nam-bumu topa lerimuna kanoru. Aku wali iye kanomuni oi ungu biukel mele nimuna pileru akumuni nimbei, "Altopa wendo ombalo uluma nani nu lipo ondambo kani ina ola owi!" nimu. ² Aku tepa nimu kinye walitikale na moloruna Mini Kake Telimu omba na tope tirimuna mulu kombuna iye nomi kingimu molopa kombuma noko-romo polo te lerimu, akuna iye te molo-rumuna kanoru. ³ Akuna ola molorumu iyemu i tepa mele molorumu. Kou mone olandopa pulimu kou jaspa kinye kou kon-doli konilian talo pa teremo mele yu aku tepa pa terimu. Kou mone olandopa pulimu kou lkepa teli emeral pa teremo mele kolombe kaweyali melemu aku tepa iye nomi kingimunga polomu lipe makai tendepa kano kou emeral mele pa enge nili tepa lerimu. ⁴ Kano iye nomi kingimunga polona iye nomi kingimanga polo 24 noiko makai teringi, aku polomanga ola iye nomi 24 moloringi. Eno wale pakoli kake te-lima pakoko, iye nomi kingima wainye kou goloni telima pakoromele mele wainye pakoko moloringi. ⁵ Iye nomi kingimunga polona kariapa tepa, ungu enge nimbe nimbelie mulu torumu.

Polomunga mai ondoromondo kiye kite yupoko pakera nomba molorumu, aku kiyema Gotenga Mini Kake kite yupoko pakera. ⁶ Polomunga mai ondoromondo glas none teli nomu kuta melemu molo-rumu akumu paa mini mana tepa wendo orumu. Mele kite koinjo mololima iye nomi kingimunga polomunga kongondo-ndo nondoko angilko makai tenderingi.

Aku melemanga umbulkondo olokondo mongo pulumu angilerimu. ⁷ Aku mele-manga te laion melemu, te kongi kao kaliepo melemu, te yunge kumbe keremu imbo melemu, te mangopa andoromo kera iliaka melemu aku teko mele moloringi. ⁸ Koinjo mololi mele kite aku poko enonga te te nimbe kongo kite talo pakera nimbe angilipe mongo paa awini kangimanga angilipe, kongomanga olando mainyendo kape waye angilerimu. Ipu leli tangoli eno mulu naa liko wali wali ningei, "Gote Olandopa Molopa Enge Nilimu yu paa kake telimu, yu paa kake telimu, yu paa kake telimu.

Oi molorumu, kinye moromo, altopa om-balo,"

ningo kau moromele. ⁹ Iye nomi kingimunga polomunga moromo iye, wali walima molopa kau purumo iyemu yu koinjo mololi mele kiteni wali wali kapi ningo imbi liko ola mundunko paa tereno nimele kinye ¹⁰ iye nomi 24 eno ne iye polona moromomunga kumbe kerena mainye pungo tamalu peko, kano iye wali walima koinjo molopa kau purumo iyemu kapi ningo imbi liko ola munduko, enonga iye nomi king pakoromele wainye mele pakoromelema wendo liko yunge kimbondo toko mundukolio ningei,

¹¹ "Linonga Awilimu, linonga Gote, melema pali nuni wengendeko terinu.

Nunu konopuni pilkolio nunge engemuni melema

terinu kinye wendo oringi,

nunge engemuni melema kinye wendo wendo ongo

moromele, akumunga akumani pali

Nu Iye Awilimuni tereno mele paa tereno ningo

Nunge imbimu paa ola moromo.

Nu iye nomi paa awilimu molko melema pali

nokorono engemu peremo iyemu,"

ningo nu aku teko kapi ningo molonge kinye paa nimele.

5

Jononi buk te panga tekolio ka toringimu kanorumu ungumu

¹ Altopo kanopolio wali iye nomi kingimunga polona molorumu iyemu yunge imbo kindo buk panga teli te lerimuna kanoru, akumunga olando maindo peya imbi mare molorumu. Oi kandel gris kandoringina we imbo te naa kanopili ningo imbi kite yupoko pakera toko mondoringi. ² Kanoru wali ensel enge nili te molorumumuni alako topa nimbei, “Imbo nari imbi moromomuni bukuna kandel gris kandoringima manda pilkipe wendo lipe bukumu tapuwe timbeloya?” nimu. ³ Nalo mulu kombuna kape maina kape kombu kerina kape imbo teni manda bukumu tapuwe tipe, tukundo imbi molorumuma manda kanombalo imbo te naa molorumu. ⁴ Aku wali imbo imbi molopalie manda bukumu tapuwe tipe kanombalo imbo te naa molorumumunga kanopolio na kola awini teru. ⁵ Aku ulu teru wali iye nomi 24 moloringimanga teni nando nimbei, “Kola naa tewi! Piliwi! Juda Talapemunga Laion, iye nomi king Devitini kalopa ltimu iyemu, yuni enge nimbe opa pulemu kamukumu topa mainye mundurumu. Iye akumu imbi paa moromomuni buk kandel gris kite yupoko pakera manda wendo lipe pilkipe buk tapuwe timbelo,” nimu.

Jononi Sipsip Walomu kanorumu ungumu

⁶ Kanoru wali Kongi Sipsip Walo te angilerimu. Yu kongi sipsip toko kondoko noirimele mele yu aku tepa molopa, yu iye nomi king polona awi tuku tingina angilerimu. Mele koinjo mololi kite kinye iye nomi 24 kinye yu liko tukundo munduko eno molko makai teringi. Yunge pinyewena ola kongi kao geromano kite yupoko pakera wendo omba angilipe, mongo kite yupoko pakera angilerimu, kano mongoma Gote yunge mini kake yupoko pakera yuni mai kombumanga pali lipe mundurumu akuma. ⁷ Kano Kongi Sipsip Walomu yu omba iye nomi king polona molorumu iyemunga imbo kindo lerimu bukumu ltimu. ⁸ Ltimu wali mele koinjo mololi kite kinye iye nomi 24 kinye yunge kumbe kerena mainye pungo tamalu peringi. Eno yu mele mele gita mele mare ambolko, plet kou goloni teli,

akuna paura kaloringi kinye mune paa torumu pauramu peko lepili amboloringi. Aku paurama Gotenga imbomanga pali Gote popo toko konge tereleme unguma.

⁹ Enoni kunana koinjo te ningolio ningei, “Nu toringi kinye imbo ungu lupe lupe lelima kinye, kangi lupe lupe angilelima kinye,

manga pupu lupe lupema kinye, kombu lupe lupe moromelema kinye, nunge mememuni Gote kinye kopu teko molonge aulkemu akirindirinu akumunga nuni buk manda liko kandel grisima wendo liwi.

¹⁰ Nuni kano imboma linonga Gotenga kongonomu tendangei ningo

Gotenga popo tondoli imbo Gote enonga iye nomi kingimu molopa

eno nokombalo imbo talapemu molangei ningo terinu, akumunga eno iye nomi kingima molko mai kombuna imboma nokoko molonge,” ningi.

Sipsip Walomunga imbi liko ola munduko kapi ningi ungumu

¹¹ Altopo kanopolio kinye ensel paa pulumu ungu ningi unguma pileru. Eno kambu tolemalanje tausen kelepa olandopa tausen nimbo, milion kelepa olandopa milion nilimala. Akuma iye nomi king polomu kinye mele koinjo mololi kite kinye iye nomi 24 kinye liko makai tendeko tukundo munduko angileringi.

¹² Aku enselemanu enge ningolio ningei, “Sipusipu Walo oi toko kondoringimundo imbomani pali Yu imboma nokombalo engemu kinye

yu kamako molombalo melema kinye, lipe manjilimu kinye engemu kinye

yu kinye pepa manda tepa, yunge imbimu paa ola molopa, enge pa telimu

yu kinye peremo ningo yu paa tereno ningo kapi ninge wali paa nengei,” ningi.

¹³ Kano kinye mulu kombuna moromele melema kape, maina moromele melema kape, maina tukundo moromele melema kape, nomu kutana moromele melema kape, kombumanga pali moromele melemani ningi ungu pileru. Enoni ningei:

“Iye nomi king polona moromo iyemu kinye
Sipsip Walomu kinye elo molko kondangili
nimbo waliwalima kapi nimbo
imbimu paa olandopa molopa,
enge pa telimu kinye imboma nokombalo
engemu kinye kamukumu elo kinye
pepa kau purumo,”
ningo kunana aku teko ningi. ¹⁴ Aku ungu
ningi wali mele koinjo mololi kiteni ningei,
“Paa aku tepa wendo opili!” ningi. Iye
nomi 24 akumani mainye pungo tamalu
peko kapi ningo elonga imbi liko ola
munduringi.

6

*Sipsip Walomuni buk kandel grisimanga
kite yupoko pakera wendo ltimu ungumu*

¹ Na kanopo angileru wali Sipsip Walomuni buk panga telimu kandel gris kite yupoko pakera kanomanga te wendo ltimu, kano wali mele koinjo mololi kite kanomanga teni mulu toromo mele enge nimbe alako topalie nimbei, “Welea wa!” nimu. ² Pilipolio kanoru wali kongi os kake teli te molorumu. Aku osemunga umbuluna mera wala wiye po lepa kangulupe iye te molorumu. Opa pule imboma toko mainye mundukolio pakoromele aku wainye te tiringi. Pakopalie, yu opa tepalie enge nimbelo engemu pepili pumbe opa tepa yunge opa pulema topa mundumbei purumu.

³ Sipsip Walomuni buk kandel gris pange tendeli talo tipemu wendo ltimu wali mele koinjo mololi kite kanomanga talo tipemuni “Welea wa!” nimu. ⁴ Kano wali kongi os paa kondoli te wendo orumu, aku osemunga umbuluna iye te molorumu, Maina imboma opa naa teko we moromele wai pengama pora tipili! Imboma opa teko anjo yando imboma toko kondoko, teangei nimbelo engemu tiko, opa teli loi gelea te tiringi.

⁵ Sipsip Walomuni bukumu kandel gris pange tendeli yupoko tipemu wendo ltimu wali mele koinjo mololi kite kanomanga yupoko tipemuni “Welea wa!” nimu. Kanoru kinye kongi os pombera te molorumu. Akumunga umbuluna iye te

molopa melema moke teli skel te ambolorumu. ⁶ Aku wali mele koinjo mololi kite moloringi tuku tingina imbo tenga ungu te wendo orumuna pileru, akumuni nimbei, “Engele awili te lembalomunga langi pengamanga te te nimbe moke tepa iye teni wali tenga kou kongono tepalie kou mone limo aku tepa mele kou mone pumbelo mele manda manjiko, langi wemanga moke telima yupoko yupoko ningo iye teni wali tenga kou kongono tepalie kou mone limo aku tepa mele kou mone pumbelo mele manda manjiwi! Nalo wel teremele unjo olivima kinye no wain teremele unjoma kinye teko naa kenjiwi!” ningi.

⁷ Sipsip Walomuni bukumu kandel gris pange tendeli kite tipemu wendo ltimu wali mele koinjo mololi kite kanomanga kite tipemuni “Welea wa!” nimu. ⁸ Kanoru kinye kongi os kainye teli te molorumu. Aku osemunga umbuluna molorumu iye-munga imbimu Kololi. Imbo Koromelema Purumele Kombumu yu peya oringili. Maina moromele imbomanga pali talape kitenga te kolangei ningo Mare opa teli loi gelea tonge wali kolko, mare engelena kamukumu kolko, mare kuro tombalo wali kolko, mare mele takeramani nongo kondangei ningo teangili ningo elo engemu tiringi.

⁹ Sipsip Walomuni bukumu kandel gris pange tendeli kite pakera tipemu wendo ltimu wali imbo kololimanga minima Gote popo tongeindo melema akuna kalingi alta polona maindo moloringina kanoru. Aku imboma oi mai kombuna molkolio Gotenga ungumu paimbo ungumu ningo ipuki tiko, imboma aku ungumu pilengei ningo andoko ningo tiringi wali eno toko kondoringima, ¹⁰ enoni alako tokolio ningei, “Melemanga Pali Iye Nomi King Awilimu, iye kake tepa ungu paimboma peremo iyemu, wali ambe tepa omba pumbelo kinye maina imbo lino toko kondoringimanga kot pilkolio pundu ton-donioya?” ningi. ¹¹ Aku teko ningi wali eno yu mele mele wale pakoli kake telima tiko-lolio ningei, “Alaye kolte nokoko molangei! Enonga angenali kinye kongono peya teringima kinye aku toko kondongema

Goteni kambu toromo. Pele enonga opa pulemani enonga angenali kinye enonga kongono peya teringima kinye aku imboma kamukumu toko kondonge wali Goteni opa pulemanga kot pilipelie enonga meme pundu tondombalo,” ningi.

¹² Altopo kanopo moloru wali Sipsip Walomuni bukumu kandel gris pange tendeli kite talo pakera tipemu wendo ltimu. Wendo ltimu wali mai parambala awili tepa, enamu paa kilu lepa kombu tumbulu topa, olimu kondopa yokoli tepa, ¹³ unjo fik mongoma nowi naa lepili poporome enge nili tepa toromo wali mainye oromo mele kombu kandiyema aku tepa maina mainye ololo ningi. ¹⁴ Kunu mele mulumu panga tepa anjo anjo pumbe, mulu kemboma kinye kombu nomu kutana tukundo lerimuma anjo anjo puringi.

¹⁵ Aku tepa uluma wendo orumu wali mai kombu iye nomi kingima kinye iye awili imbi molorumuma kinye opa teli amimanga iye nomima kinye kamakoma kinye iye enge nilima kinye imbo kou naa liko kongono we teringi kendemandema kinye we moloringi imboma kinye pali kou angamanga kape mai kowamanga kape kowa pungo lopeke teko molkolio, ¹⁶ mai pangima kinye kou awilima kinye akumando alako tokolio ningei, “Iye nomi king polona moromo iyemuni lino naa kanopa, Sipsip Walomuni lino kinye mumindili kolopa mindili timbelo ulumu wendo naa opili kani lino moromolona ongo aku taio! ¹⁷ Gote kinye Sipsip Walomu talonga mumindili waimu wendo oromomunga aku teko lino aku taio! Aku waimu kinye imbo nari mindili naa lipe we molombaloya?” ningi.

7

Israel imbo 144,000 Goteni enonga mai mongona imbi torumu temanemu

¹ Aku ulumu kanopolio altopo kanoru wali mai kombu pundu kitenga ensel kite angilko, maina toromo poporome kite mai kinye nomu kuta kinye unjoma kinye naa topa mepa pupili ningo ambolko ingi tiringi. ² Aku wali altopo ensel te kanoru, yu ena mundi oromondo

Koinjo Molopa Kau Puli Goteni yunge imboma imbi tombalo mele Yunge imbi moromomu mepa orumu. Goteni ensel kite mai kinye nomu kuta kinye teko kenjingei nimbe engemu tirimu enselemando kano enselemuni enge ru nimbelie nimbei, ³ “Maimu kape nomu kutamu kape unjoma kape oi melte teko naa kenjeio! Oi linonga Gotenga kendemande imbo moromelemanga mai mongona lino andopo eno Gotenga imboma kanangei nimbo mako tamili! Pele kombu teko kenjengei!” nimu. ⁴ Aku wali imbo imbi toringima kambu toringina pileru. Israeleni kalopa ltimu imbomanga 144,000 kau imbi toringi.

⁵ Judani kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toko, Rubeneni kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toko, Gatani kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toko,

⁶ Asani kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toko, Naptalini kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toko, Manaseni kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toko,

⁷ Simeononi kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toko, Livaini kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toko, Isakarni kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toko,

⁸ Sebulunoni kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toko, Joseponi kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toko, Benjamini kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toringi.

Manga pupu akuma Gotenga imbimu ltingi imboma.

Imbo paa pulumu Gotenga imbi liko ola munduko kapi ningi ungumu

⁹ Aku ulumu kanopolio, altopo i tepa kanoru. Imbo paa awini, imbo teni paa manda kambu naa tombalo mele, moloringina kanoru. Aku imboma eno kombu lupe lupe imboma, talape lupe lupe imboma, kangi lupe lupe angileli imboma, ungu lupe lupe nili imboma moloringi. Iye nomi king polona yakondo angilko, Sipsip Walomunga kumbe kerena angilingi. Eno wali pakoli kake teli tulema pakoko

yawaye gomo ambolkolio, ¹⁰ enge ningolio ningei,

“Linonga Gote iye nomi king polona moromo Iyemu yu kinye Sipsip Walomu kinye

eloni lino wendo ltingilimunga mindili naa nombo molopo kondoromolo,” ningi.

¹¹ Iye awili king polomu kinye, iye nomi wayema kinye, mele koinjo mololi mele kite kinye, akuma imunana molangei enselema pali angilko makai tekolio iye awili king polona moromo iyemunga kumbekerendo tamalu peko Gote kapi ningolio ¹² ningei,

“Paimbo, aku teringili. Linoni tono kolopo yu kapi nimbo,

yunge enge pa teli ulumu olandopa ltemo nimbo, yu uluma pali lipe manjirimo nimbo,

yu paa tereno nimbo, yunge imbimu paa olandopa molopili nimbo,

yu melema pali nokombalo engemu pepili nimbo,

yu paa enge olandopa peremo nimbolio, aku uluma pali Gote kinye kau kamukumu pepa kau pupili! Paimbo, aku tepa tepili!” ningi.

Kano imbomanga mindili noringi uluma Goteni akumanga pora tindirimu

¹³ Aku wali iye nomi 24 kanomanga teni na walipe pilipelie nimbei, “I imbo wale pakoli kake teli tule pakoromelema naimeleya? Kombu tena molkolio oringiya?” nimu.

¹⁴ Nani topondopo yundo nimboi, “Nanga awilimu, nuni liko manjirino,” niu. Yuni nimbei, “I imboma enonga opa pulemani mindili tiko umbuni awini tiringi walimanga mindili paa pulumu noringi imboma. Eno enonga wale pakoli tulema Sipsip Walomunga mememuni kulumie toringina kake teremo. ¹⁵ Akumunga, “Eno iye nomi king polona moromo Gotenga kumbekerendo angilko, yunge ulke tempelena ipu leli tangoli kongono tenderingi.

Iye nomi king polona moromo iyemu eno kinye kopu tepa molopa eno nokombalo.

¹⁶ Walite kape eno altoko engele naa kolko no wali naa kolko, enani naa nomba, tipe molo melteni enonga kangimu naa nopili molonge.

¹⁷ Sipsip Walomu iye nomi king polona tuku tingina moromomu yuni eno nanga sipsipima nimbe eno tapu tembalomunga eno aku teko manda molko kondonge.

Eno no nangei nimbe koinjo molopa puli no pikopiko nimbe akuromomanga mepa pumbelo.

Goteni eno altoko kola naa teangei nimbe kolama kulu tondopa nimbe limbelo,” nimu.

8

Sipsip Walomuni bukuna wakaye kite yupoko pakera liko lteringimu wendo ltimu

¹ Sipsip Walomuni bukuna wakaye kite yupoko pakera lipe lteringimu wendo ltimu wali ena mongo ekondo mele mulu kombuna melte paa ungu naa nimu.

² Aku wali altopo ensel kite yupoko pakera Gotenga kumbe kerena angimelemanu biukel kite yupoko pakera ltingina kanoru.

³ Ensel te lupe kou goloni teli okoko, mune toli paura kalko Gote tiringi okoko ambolorumu kanomu mepa omba melema kalko Gote tiringi alta polona nondopa omba angilerimu. Kano kinye paura kaloringi wali mune paa torumu paura keku awini kano enselemu tirimu. Gotenga ningo paura aku tepa mune toromoma kaloringi polo kou goloni teli, aku alta polomu iye nomi king polona lerimumunga aku paura kekumu kalopa Gotenga imbomani pali Gote popo toko konge teringi unguma Gote yu pilipili nimbe paura keku kanoma kalopa mune tombalomu yu tipili nimbe aku paura awini tirimu. ⁴ Aku terimu wali paura keku kalorumumunga ilioma kinye Gotenga imbomani Gote popo toko konge teringi unguma enselemu angilerimuna tiye kolopa Gote molorumuna purumu.

⁵ Kano kinye ensel kanomuni paura keku kaloringi okokomu lipe, Gote melema popo toko kalko tiringi alta polona tipe norumu tipe mare lipe okolona mundupe

peko tipelie maina topa mundurumu wali mulu topa kombu kariapa tepa mai parambala terimu.

Biukel Kite Yupoko Pakera Ensel Kite Yupoko Pakerani Ungu Tiringi Ungumu

Ensel kiteni biukel popo tiringi ungumu

⁶ Kano kinye ensel kite yupoko pakera biukel oi tiringi amboloringima ungu tingei teringi.

⁷ Ensel teni kumbe lepa biukel popo torumu wali lo tipono mongo kinye tipe kinye meme kinye tukuruku maina mainye purumu. Kano kinye mai kinye unjo kinye owe topa yupoko tepa, owe te mai kinye unjo kinye pali tipeni nomba, era koinjoma pali tipeni norumu.

⁸ Ensel talo tipemuni biukel popo torumu wali mulu kembo paa awili none teli te tipe nomba perimu wali nomu kutana toko munduringi wali nomu kutamu yupoko tepa owe lerimu, akumunga owe te meme apuwe lepa, ⁹ nomu kutana moloringi melema yupoko tepa owe torumu, owe te koloringi, nomu kutana sip lerimuma yupoko tipe owe torumu, owe te beambo nimu.

¹⁰ Ensel yupoko tipemuni biukel ambolorumumu popo torumu wali kombu kandiye paa awili te, paa kiye mele nomba, muluna mainye omba noma yupoko tepa owe torumu, owe tenga yu omba purumu noma kinye no akuromoma kinye akuna purumu. ¹¹ Kombu kandiye yunge imbimu Kombili Telimu. Akumu nona tuku pumbe noma kombili terimu, no kombili terimu akuma imbo awini noringima koloringi.

¹² Ensel biukel ambolko angileringimanga kite tipemu yunge biukel ambolorumumu popo torumu wali ena kinye oli kinye kombu kandiye kinye yu mele mele mo yupokonga mokemake leringi, mo te keru lepa tumbulu topa pa naa terimu, akumunga tangoli mo yupokonga mo te kombu pa naa tepa, ipu leli mo yupokonga mo te kombu pa naa terimu.

¹³ Kanopo moloru wali kera iliaka te muluna ola mangopa andopalie enge

nimbe are nimbelie nimbei, “Maina moromele imboma eno kinye paa umbuni awili pulure wendo ombalo, paa umbuni awili pulure wendo ombalo, paa umbuni awili pulure wendo ombalo. Ensel yupoko enonga biukel ungu naa tili we angimelema popo tonge wali umbuni paa awili pulure wendo ombalo,” nimu.

9

Ensel kite pakera tipemuni biukel popo torumu

¹ Biukel ambolko angileringi enselemanga kite pakera tipemuni yunge biukelemu popo torumu wali kombu kandiye te muluna tiye kolopa maina mainye omba lerimuna kanoru. Kano kombu kandiye maina mainye kowa muru te paa lepa kau pumbe naa pora nimomunga kerepulu kimu tiringi. ² Aku kowa murumunga kere pulumu omba ki lipelie nangape torumu wali tipe nombalie ilio mambulu mepa wendo ombalie ena kinye mulu kinye pipi tipe tumbulu torumu. ³ Kano iliona tuku kuli komboro paa awini wendo wendo ongo mai kombuna ongo moloringi. Pilimo kerena tomo pepili imbo noromo kinye mindili noromele mele aku tepa aku kuli komboromanga alina tomo pepili imboma tangei nimu. ⁴ Kuli komboromando nimbei, “Unjo kape era kape maina moromo melemanga gomoma naa nangei! Gotenga imbimu imbo tenga mai mongona naa molombalo imboma kau nangei,” nimu. ⁵ Imboma toko kondangei nimbe engemu naa tirimu. Nonge wali oli kite pakera mindili nongo molangei nimbe enge tirimu. Kano wali pilimoni imbo toromo kinye mindili noromele mele kuli komboromani imbo toringi kinye imboma aku teko mindili awili teko nongo moloringi. ⁶ Aku ulumu wendo ombalo wali mindili nonge imbomani paa kolamilia ninge nalo kololi ulu pulumu kowa pumbe naa kolonge. Mindili nongo kau molonge.

⁷ Kuli komboroma kanoru wali ami iyema opa tengeindo kongi osena purumele kongi os none telima kanoru. Kuli komboromanga pinyewena kou goloni teli iye nomi kingima pakoromele wainye

mele pakoko, enonga kumbe kerema imbo kumbe kere none terimu. ⁸ Enonga pinyendima ambomanga pinyendi mele paa tule pumbe, enonga ungu angimoma laion enge nili ungu none terimu. ⁹ Ami iyema opa tengeindo wale pakoli kapani telima luwina pakoromele mele kano komboromanga olona aku tepa none tepa, opa tengeindo kongi oseni karo kundupe lkiye omba purumo wali ungu nimo mele aku tepa enonga kongoma ungu nimu. ¹⁰ Kano kuli komboromanga alina kale nili mele angilipe imbomanga kangina tonge wali tomomu alina pepalie kangina tukundo pumbe kinye oli kite pakera mindili nongo molonge tomomu tirimu. ¹¹ Kuli komboroma nokorumu iye nomi kingimu kowa muru lepa pora naa nimo murumu nokoromo ensel kerimu, kanomunga imbimu Hibru unguna Abadon ningo, Grik unguna Apolion nimele. Aku ungu talonga pulumu Melema Pali Tepa Kenjilimu.

¹² Kera iliakamuni umbuni yupoko wendo ombalo nimumunga umbuni te i pora nimo. We perimu talo pele wendo ombai terimu.

Ensel kite talo pakera tipemu biukel popo torumu

¹³ Biukel ambolko angileringi enselemanga kite talo pakera tipemuni yunge biukelemu popo torumu wali ungu te wendo orumuna pileru. Paura keku mune tolima kalko Gote tiringi alta polo kou goloni teli Gotenga kumbe kerena lerimu akuna ola kongi kao geromano kite angilerimuna wendo orumuna pileru. ¹⁴ Akumuni ensel biukel ambolorumundo nimbei, “No awili Yufretis kombuna ensel kite ka tiko panjiringi akuma wendo liko munduwi!” nimu. ¹⁵ Kano kinye Poinye imunga, oli imunga, wali imu kinye, ena mongo imunga imboma mo yupokonga te toko kondangei nimbe imbi topa ka tipe panjirimu enselema wendo lipe mundurumu. ¹⁶ Ami iye kongi os umbuluna ola moloringimanga kambu toringi pileru mele i tepa: 200,000,000.

¹⁷ Kongi osema kinye osemanga umbuluna moloringi iyema kinye kanoru mele i tepa: Luwina mera naa molopili

ningo wale pakoli kapani telima pakoringi akuma mare kondolima pakoko, mare mukuma pakoko, mare kainye telima pakoringi. Kongi osemanga pinyewema laion enge nili pinyewema none tepa, tipe kinye ilio kinye kou salfa tipeni noli kinye akuma enonga keremanga wendo orumu. ¹⁸ Imboma mo yupoko tokolio, kongi osemanga tipe kinye ilio kinye kou salfa tipeni noli kinye aku mele yupoko imboma umbuni timbei wendo orumumani mo tenga imboma toko kondoringi. ¹⁹ Kano kongi osemanga engema enonga kerena kinye alina talonga perimu. Enonga alima imbo nomba kondoli waimbe mele, akumanga pinyewemani imboma toko mindili tiringi.

²⁰ Umbuni wendo orumumani toko naa kondoringi we moloringi imboma aku umbunima wendo orumu wali kape kini teko kenjiringi uluma kanoko keru naa pilko konopu topele naa toringi. Kuroma popo toko, kou gol kinye kou silva kinye kou bras kinye kou kinye unjo kinye akumani melema kini teko wamoko teko anjiko, kano mele mongomani naa kanoko ungu manda naa ningo aulke manda naa andoringi akuma linonga gotema ningo popo toringi melema tiye naa koloringi. ²¹ Imbo toko kondoko, tomo ambolko, meambu liko, wapu ulu kerinale teko, melema wapu nongo, aku ulu teko kenjiringima kape pali tiye kolko konopu topele naa toringi.

10

Ensel teni Jon buk kelo te tirimuna norumu ungumu

¹ Aku uluma pora nimu wali pele ensel enge nili te mulu kombuna mainye orumuna kanoru. Yu kupemu wale pakoli mele pakopa, yunge pinyewena ola kolombe kaweyali lepa, yunge kumbe keremu ena mele pa tepa, yunge kimbo talo ulke timu tipe nomba peli none tepa angilerimu. ² Yu panga teli buk kelo te wendo lipe ambolopa angilerimu. Yunge imbo kimbondo nomu kutana kambulupe, koyando maina kambulupe, ³ laiononi enge nimbe are nimo mele aku tepa yuni enge nimbe ru nimu. Enge nimbe

ru nimu wali mulu kite yupoko pakera torumumani enongano ungu mare ningi.

⁴ Aku wali mulu kite yupoko pakera toko ungu ningi mele pilipolio bukuna tomboi teru wali mulu kombuna ungu te wendo orumuna pileru. Akumuni nimbei, “Mulu kite yupoko pakerani ungu nimelema nunge konopuna kau panjiwi! Bukuna imbi naa towi!” nimu.

⁵ Kano wali ensel kimbo te nomu kutana kambulupe te maina kambulupe angilerimu oi kanoru kanomuni yunge imbo kimu mulu kombuna ola mundurumu.

⁶ Waliwalima molopa kau puli Goteni muluma tepa akuna mele ltemoma tepa, maimu tepa maina melema tepa, nomu kutamu tepa akuna moromo melema terimu aku iyemunga imbi lepa mi lep-alie nimbei, “Alaye kolte nokopa naa molombalo. Goteni tembo nimu uluma kamukumu tembalo waimu wendo oromo,” nimu. ⁷ Biukel kite yupoko pakera ambolko angimele enselemanga kite yupoko pakera tipemuni yunge biukelemu popo tombalo kano walimanga Goteni oi nimbe para naa tipe lopeke tepa tepa panjirimu mele kamukumu wendo ombalo. Oi yunge kendemande iyema yunge nimbe mundurumu unguma imboma ningo tiringi iye profetemande nimu mele, aku tepa kamukumu wendo ombalo nimu.

⁸ Aku wali ungu oi mulu kombuna wendo orumu pilerimuni altopa wali talo tipe nimuna pileru kinye nimbei, “Nu pungo, ensel nomu kutana kinye maina kinye kambulupe angilipe buk tapuwe tipe wendo lipe kina amboromomu pungo lipuwi!” nimu.

⁹ Aku nimu ungu pilipolio enselemu angilerimuna pumbo, “Buku panga teli kelomu tiwi!” niu. Yuni nando nimbei, “Liko nowi! Nonio wali paimbo kerena pilimo mulu mele tingo tembalo nalo nongo merekondo mundunio wali olona kombili tembalo,” nimu. ¹⁰ Nani kano buk kelomu enselemunga kina lipolio noru. Noru wali pilimo mulu mele tingo terimu nalo nombu merekondo munduru wali na olona kombili terimu. ¹¹ Aku wali ungu teni nando nimbei, “Nu oi Gotenga nimbe munduli unguma pilko imboma ningo tirinu mele nuni kinye kangi lupe lupe

angileli imboma kinye, kombu lupe lupe moromele imboma kinye, ungu lupe lupe nimele imboma kinye iye nomi kingima kinye, eno pali uluma wendo ombalo mele kelko ningo tiwi!” nimu.

11

Iye taloni Gotenga nimbe mundurumu ungu ningo tiringili ungumu

¹ Manda leli mesa mele unjo pepena te na tipelie nimbei, “Gote moromona melema kalko yu popo toko tirimele ulke tempelemu kinye akuna melema popo toko karomele alta polomu kinye pungo manda leko, akuna Gote popo toko kapi ningo imbi liko ola mundundo moromele imboma kambu topuwi!

² Nalo Gotenga ulke tempelemu okoko pape teringina tukundo kombumu Juda imboma naa moromelema tirimulu kani akumu manda naa lewi! Kano imboma Gotenga ulke kombu awili kake telimunga kambulko andoko molangei oli 42 omba pumbelo. ³ Nani nanga unguma andoko ningo para tindingele iye talo elo enge pepili nimbo enge timbo kinye wali 1260 andoko nanga nimbo munduro unguma imboma ningo tilko andongele. Imboma kola ulke molongei mele pingi kerima pakoromele mele elo aku teko wale pakoli pingi kerima pakoko imboma nanga unguma ningo tilko andongele,” nimu.

⁴ Unjo oliv talo kinye tipe lam talo kinye mai kombumu nokoromo Iye Nomi Awilimunga kumbekerena angimbele aku iye talo aku teko angilingele. ⁵ Imbo teni kano iye talo ulu te tepa kenjimbei temo lemo elonga kerena tipe wendo omba elonga opa pulema nombu kondombalo. Imbo teni elo ulu te tepo kenjembo nimbelo imbomu yu paimbo aku tepa kolombalo.

⁶ Elo Gotenga ungu wendo ombalo mele para tiko ningo tilko andongele kinye lo naa opili ningo pipi tingele engemu elo kinye pembalo. Noma meme apuwe lepili ningele engemu elo kinye pembalo. We ulu umbunima pali maina imboma kinye wendo opili ningele engemu pembalo. Aku teko imboma mindili timbolo konopu lengele wali mindili manda tingele.

⁷ Gotenga unguma andoko ningo tiko pora tingele wali mele takera enge nili te kowa te paa lepa kau pumbe naa pora nimomunga wendo oromomu wendo omba elo molongelena tambo nimbe omba elo topa kondombalo. ⁸ Elonga ono talo ulke kombu awili aulke tenga akuna we lembalo. Oi elonga Awilimu unjo polopeyana toko kondoringi kolorumu kombu paa awili aku kombumunga imbi leko ungu manda lekolio Sodom ningo Isip nimele. ⁹ Imbo talape lupe lupema, ungu lupe lupe ningo, kangi lupe lupe angilipe, kombu lupe lupe molonge imbomani elonga ono talo nemeneme ningo kanopundala tenge nalo mareni ono teamili naa ninge. Aku teko molangei, wali yupoko omba pumbe kite tipemunga ekondo wendo ombalo. ¹⁰ Maina molonge imbomani elonga ono talo kanokolio konopu tiko, langi koiko nongo, enonga pulu ltemo imboma melema we tiko mundunge. Kano iye taloni maina molonge imboma oi mindili liko tiringilimunga aku ulu tenge.

¹¹ Nalo wali yupoko omba pumbe kite tipemunga ekondo wendo orumu kinye Goteni koinjo mololi popomu lipe mundurumu kinye iye talonga kangina tukundo purumu kinye elo koinjo molko ola angilingilina imbomani kanokolio paa pungu pungu ningo mini lteringi. ¹² Kano wali eloni mulu kombuna ungu te enge nimbelie nimumu pilingili. Kanomuni elondo nimbei, “Ina olando walio!” nimu. Kano wali elonga opa pulema kanoko angilengi elo kupe tenga mulu kombuna olando puringili.

¹³ Olando pungili puringili kinye walitikale mai parambala enge nimbe terimu wali ulke kombu awilimu owe 10 topa, owe tenga ulke melema pali topa kalorumu. Mai parambala terimumuni imbo 7,000 topa kondorumu. Imbo naa kolko we moloringimani paa mini lteko pungu pungu ningo mulu kombuna moromo Gote kapi ningo yunge imbi liko ola munduringi.

¹⁴ Ulu umbuni talo tipemu pora nimo. Yupoko tipemu nondopa wendo ombai teremo.

Ensel kite yupoko pakera tipemuni biukel popo torumu ungumu

¹⁵ Kano wali pele ensel kite yupoko pakera tipemuni yunge biukel popo torumu kinye mulu kombuna kere awininga ungu te enge nimbe wendo ombalie nimbei, “Mai kombumu nanga nimbe oi nokopa iye nomi king awilimu molorumumunga pali kolo wangopa linonga Awilimu kinye yunge iye Kraist taloni kinye iltonga ningo elo kamukumu king talo molongele. Awili, yu iye nomi king kombuma pali nokopa molopa kau pumbelo,” ningi.

¹⁶ Kano kinye iye awili 24 Gotenga kumbekerena enonga iye nomi king polomanga moloringi akuma mainye pungo tamalu peko Gote kapi ningo imbi liko ola mundukolio ¹⁷ ningei, “Gote awili, Engema Pali Nu Kinye Peremo Iyemu, oi molorunu, kinye kape molko kau puruno, nuni nunge enge nili olandopamu likolio nu nunu iye nomi kingimu kamukumu pulu polko molko melema nokoko morono akumunga nu kinye paa tereno nimolo.

¹⁸ Kombumanga pali we imbomani nu kinye paa mumindili koloringi nalo kinye nu imboma kinye mumindili kolko kot tendeko kamukumu tonio waimu kamukumu wendo omo. Imbo kololima apuruko, nunge kende mande imbo oi nunge ningo munduruno unguma imboma ningo tiringi imbo profetema kinye nunge imboma kinye Nu linonga iye Awilimu ningo nunge ungumu taka liko pilko tenge tiko nunge imbi liko ola munduringi imboma kinye, imbo awilima kape imbo imbi naa mololima kape eno pali mele kaloli pengama tiko, mai kombumu teko kenjiringi imboma teko kenjinio waimu kinye kamukumu wendo omo,” ningi.

¹⁹ Gote popo toko kaloli ulke tempel mulu kombuna tukundo angilerimu akumu nambu topa lerimu, akuna tukundo Goteni mi lepa nimbe panjirimu ungumu tuku perimu ketemu Israel imbomani oi meringi mele mona lerimuna kanoru. Kano kinye kariapa tepa, mulu topa, mai parambala tepa, lo tipono mongo pulumu torumu.

Satan Kinye Yunge Imboma Kinye Beambo Ningi

12

Jononi ambomu kinye waimbe awili kinye kanorumu

¹ Kano wali mulu kombuna tuku ulu paa awili enge nili te wendo ombaimunga ulu imu wendo orumu. Akumu i tepa: Ambo te molopa, enamu maminye mele pakopa, olimu yunge kimbo maindo angilipe, pinyewena ambo nomi kwininga wainye te kombu kandiye ¹² angilelimu pakorumu. ² Yu bakulu keru tepa molopalie bakulu membaindo mindili paa pulumu nomba perepa are nimbe molorumu. ³ Kano wali mulu kombuna tukundo ulu paa awili enge nili te wendo ombaimunga itepa wendo orumu: Waimbe paa awili kondoli te molopa, yunge pinyewe kite yupoko pakera angilipe, kongi kao geromano mele ¹⁰ wendo omba, yunge pinyewemanga iye nomi kingimunga wainye kite yupoko pakera pakopa molorumu. ⁴ Kombu kandiye owe yupoko topa, kano waimbemu yunge alimuni kombu kandiye owe te muluna ola topa maina mainye mundurumu. Bakulu membai terimu ambomunga kumbe kerena angilipe kano bakulumu ambomuni kanopa limbelo wali topa nombaindo nokopa angilerimu. ⁵ Ambomuni ungulu te kanopa ltimu. Kano ungulumu mai kombu imbo talapema pali paa enge nimbe nokopa molombalo. Merimu wali eno popenge teko liko kangulko Gote kombu pali nokopa molorumu polona meko puringi. ⁶ Ambomu kombu imbo naa pelimunga tukundo lkipe kowa pumbe,

kombu te Goteni oi tepa wamoko tenderimu kombu akuna purumu. Akuna Goteni yu wali ^{1,260} molopili nokondangei nimu.

⁷ Kano wali mulu kombuna tukundo opa awili te wendo orumu. Mulu kombuna ensel awili Maikel kinye yunge mulu kombuna enselema kinye waimbe awili molorumuna opa oringi. Waimbemu kinye yunge enselema kinye kanokolio opa teringi nalo ⁸ Maikelenga talapemuni eno toko munduringi akumunga pele Waimbemu kinye yunge enselema kinye mulu kombuna tuku manda naa moloringi. ⁹ Waimbe enge nilimu yu koro oi molorumumu, yu imboma Gotenga kumbe kerena kot tenderemomunga ningo yunge imbi Satan nimele iyemu, yu maina imboma pali kondi topa loi leko aulke tenga lupe pangei nimo iyemu. Kanomu toko maina mainye munduringi, yu kinye yu lombili andoringi enselema kinye waye toko maina mainye munduringi.

¹⁰ Kano wali mulu kombuna tukundo ungu enge nili te wendo orumuna pileru. Aku ungumu alako topalie nimbei,

“Linonga angenupilima waliwalima ipu leli tangoli kape Gotenga kumbe kerena kot tenderemo iyemu kinye maina mainye toko mundungemunga

Gote yunge imbi enge peremomuni Sataneni lino naa ambolopa tepa kenjipe mindili nomolo kombuna naa mepa pupili nimbe,

lino lipe tapondopa, yu paa paimbo iye nomi kingimu molopa yu melema pali nokopa molopa,

yu maina mundumbo nimbe panjirimu iye Kraistinga,

mele nokombalo imbi peremomuni Kraist yuni melema pali nokopa kondombalo waimu

kinye kamukumu wendo omo.

¹¹ Kongi Sipsip Walomuni meme ondorumumu kinye

Gotenga ungumu ningo para tilko andoringimu kinye

aku ulu taloni linonga angenupilima enge ningo opa pulemu toko munduringi.

Eno maina molopo kondamili konopu naa leko,
opa pulemani toko kondonge lemo manda ningo liko manjiringimunga
aku tepa engemu perimu wali aku ulu teringi.

¹² Akumunga nu mulu kombumu kinye akuna moromele imboma kinye tonokolangei!

Nalo nu maimu kinye nu nomu kutamu kinye

kuromanga nomi Satan akuna mainye purumumunga eno kinye umbuni awili te wendo omo.

Goteni yu kamukumu topa mundumbelo waimu

nondopa wendo ombalo nimbe pilipe yu paa mumindili kolopa moromo," nimu.

¹³ Waimbemu yu toko maina mainye munduringi kinye kanopalie pele ungulu merimu ambomu lipe kika tirimu. ¹⁴ Nalo ambomu waimbemuni naa topili nimbe kombu tulendo imbo naa pelina yu poinye yupoko oli kite talo pakera molopili nokonge kombu te Goteni tepa wamopa terimumu yu akuna mangopa kowa pupili nimbe ambo kanomu kera iliaka kongo awili talo tirimu. ¹⁵ Yu kowa purumuna kanopalie waimbemuni ambomu noni lipe mepa pupili nimbe yunge kerena no meku torumu wali ambomu purumu mele lombilipe no awili topa purumu. ¹⁶ Nalo maimuni ambomu lipe tapondopa mai awili tepa ungu torumuna waimbemuni meku torumu nomu pali akuna omba mainye purumu. ¹⁷⁻¹⁸ Kano kinye waimbemuni aku terimu ulu kanopalie ambomu kinye paa mumindili kolopalie ambomunga bakulu wema kinye opa tembai purumu. Ambomunga bakulu kanoma Goteni teaio nimo ungu manema pilko liko tenge tiko teko, Jisinga unguma ningo tiko moromele imboma.

Jononi Mele Taker Talo Kanorumu Ungumu

13

Mele taker te nomu kutana wendorumu ungumu

¹ Waimbemu nomu kuta kulendona angilerimuna kanoru kinye mele taker te nomu kutana wendo orumu. Yu kongi kao geromano mele 10 angilipe, pinyewe kite yupoko pakera angilerimu. Yunge gero-manomanga iye nomi kingimanga wainye 10 pakorumu. Yunge pinyewemanga yu mele mele imbi molorumu, kano imbi kite yupoko pakera Gote marake tepa ungu taka tondorumu unguma molorumu.

² Mele taker kanoru kanomu awili lepat mele, nalo yunge kimbomu bea kimbo melemu, yunge keremu laion kere melemu. Waimbemuni yu yunu iye nomi king molopa melema nokorumu polomu kinye, yunge engemu kinye, melema paa enge nimbe nokombalo imbimu kinye, tirimu. ³ Mele takeramunga pinyewe te yu kolopili ningo toringi mako te perimu. Paimbo kolka nalo yu toringi lupemu uru lerimu kinye koinjo purumu. Aku tepa koinjo purumu ulu kanoko mini ltekolio imboma pali yu lombili puringi.

⁴ Waimbemuni aku mele takeramu yu melema nokorumu engema tirimu wali imbomani Waimbemu linonga gote ningo yu kapi ningo imbi liko ola munduringi. Mele takeramu kape aku teko yunge imbi liko ola munduko kapi ningolio ningei, "Mele takeramu mele nari moromoya? Yu kinye narini manda omba opa tembaloya?" ningi.

⁵ Goteni oli 42 akuna mele takeramu we aku tepa yu yunu iye nomi kelkele topa na ungu taka tondopa melema enge nimbe nokopa molopili nimbe tiye kolorumu.

⁶ Yu pulu polopa Gote marake tepa yunge imbimu kinye yu molorumu kombumu kinye mulu kombuna moloringi imboma kinye ungu taka tondorumu. ⁷ Sataneni mele takeramu Gotenga imboma kinye opa tepa enge nipili nimbe engemu tipe, yu iye nomi kingimu molopa mai kombuna pali imbo talape lupe lupema kinye, ungu lupe lupe nimele imboma kinye, kangi lupe lupe angileli imboma kinye nokombalo imbimu tirimu wali Goteni molo naa nimbe, aku tepili nimbe tiye kolorumu. ⁸ Maina imboma oi Goteni mulu mai talo naa tepili Sipsip Walo toko kondoringimunga waliwalima molopa kau

puli bukuna imbi naa mololi imbomani pali mele takeramu lino nokoromo gote ningo kapi ningo imbi liko ola mundundunge.

⁹ Imbo te komu angilimbelomuni i ungumu wamongo pilengei.

¹⁰ Goteni imbo te ka ulke pepili nimo lemo aku imbomu ka ulkena pembalo.

Goteni imbo te opa teli loi geleani toko kondangei nimo lemo aku teko loi geleani toko kondonge.

Neya aku uluma wendo ombalo wali Gotenga imbomani yu ipuki tiko enge ningo angilengei.

Mele takera te maina wendo orumu ungumu

¹¹ Pele kanoru kinye mele takera te lupe maina wendo orumu. Geromano talo kongi sipsip walo tenga geromano angimo mele angilerimu nalo yunge ungu nimumu Waimbe teni nimo mele aku tepa nimu. ¹² Akilio lepa orumu mele takeramuni oi kumbe lepa orumu mele takeramunga iye nomi king molopa melema nokombalo imbimu akilio lepa orumumuni lipe ambolopa kumbe lepa orumumu lipe tapondopa yuni melema pali nokondopa kumbe lepa orumu mele takera, akumunga pinyewe tenga yu kolopili ningo toringi makomu uru lerimu kala koinjo purumu kanomu mai kombuna moromele imbomani pali yu Awilimu ningo yunge imbi liko ola munduko kapi nengei nimbe aku kongonoma tenderimu. ¹³ Mele takera talo tipemuni ulu enge nilima maina imbomani manda naa terelemele uluma terimu. Te i tepa: Imboma kanoko molangei mulu kombuna tipe te maina mainye opili nimuna tipe mainye orumu. ¹⁴ Oi kumbe lepa orumu mele takeramunga kongonoma tendepili nimbe akilio lepa orumu mele takeramu engema tirimu aku engemani yu kano ulu enge nili awini tepa, imboma kondi topalie mele takera kumbe lepa orumumu, yu opa teli loi geleani toringina kolka nalo naa kolorumu akumu yu mele melte manda leko teko wamoko teko anjiko, yunge imbi liko ola munduko kapi ninge ulumu teaio nimu. ¹⁵ Mele takera kumbe lerimu mele

teko wamoko teko anjiringimu imbo mele ungu nipili nimbe akilio lepa orumu mele takeramuni koinjo mololi mulumu popo topa tuku mundurumu wali Goteni manda ungu nipili nimu wali mele teko wamoko teringimuni ungu nimu. Imbo mareni mele teko wamoko teko anjiringimu kapi nimbo imbi lipo ola naa mundemili ningi wali eno toko kondangei nimu kinye Goteni kanopalie, ulu te naa tepa tiye kolorumu. ¹⁶ Imboma pali, kamako lelima kinye koropa nolima kape, imbi mololima kinye imbi naa mololima kape, imbo marenga kendemande tendeko mele kaloli naa lili imboma kinye imbo we molko enonga konopuni pilko teringi imboma kape, enonga pali mai mongona molo imbo kindo mako te kuti mele molopili tondangei nimu wali tondoringi. ¹⁷ Imbo tenga mai mongona molo imbo kindo makomu naa molorumu imbomu yu bisnis tepa kou mone limbei aulke te naa lepa, langi kape melema topo topa limbei aulke te naa lerimu. Mako akumu kumbe lepa orumu mele takeramunga imbimu molo yunge imbimunga kambu toli nambamu.

¹⁸ Wamba konopu kimbo tipe pilimbelo imbomuni imunga ungu pulumu pilimbelonje? Imbo imbimanga nambama wamba tepa kambu toromomani kano mele takeramunga nambamu wamba tepa kambu topa pilipili! Yunge nambamu iye tenga nambamu. Aku nambamu 666.

14

Kongi Sipsip Walomunga imbomani kunnana koinjo te ningi ungumu

¹ Altopo kanoru kinye Kongi Sipsip Walomu mulu Saion ola angilipe, mai mongona yunge imbimu kinye yunge Lapanga imbimu kinye mai mongona Goteni torumuna molorumu imbo 144,000 yu kinye peya angileringi. ² Mulu kombuna ungu te wendo orumuna pileru akumu no topa uwa enge nimo mele, molo mulu topa enge nimo mele, molo gitama toromele ungu nimo mele, aku tepa ungu te wendo orumuna pileru. ³ Iye nomi king polona moromo iyemunga kumbekerendo mele koinjo mololi kite kinye iye nomi 24 kinye,

eno moloringimanga kumbe kerena enoni kunana koinjo te ningi. Imbo 144,000 oi maina moloringi kinye Goteni Lipo tapondambo nimbe Malonga mememuni mindili nonge aulkena wendo ltimu akumani kau i kunanamu manda pilko ningi. We imbo teni aku kunana ningimu manda naa pilko imbi tiringi. ⁴ Imbo 144,000 akuma Goteni lino kanopalie Kake tepili moromele nipili ningo amboma kinye ulu keru nale naa teringi. Kanoma Sipsip Walomu purumo kombumanga pali lombili purumele. Goteni yunge nimbe mai kombuna moromele imbomanga imunana imbo kanoma Malonga mememuni mindili nonge aulkena kiyendo wendo lipe Sipsip Walomu kinye iltonga nimu. ⁵ Eno kolo paa naa toringi. Goteni karomo wali eno kinye ulu pulu keru te naa peremo.

Ensel yupokoni ungu ningi ungumu

⁶ Ensel te mulu awi tuku tingina mangopa andorumuna kanoru. Imbo talape awilima kinye imbo talape keloma kinye, ungu lupe lupe nimelema kinye, imbo lupe lupema maina moromele imbo akuma pali kano enselemuni ungu tukume waliwalima pepa kau pumbelo ungu nimbe timbei mangopa andopalie, ⁷ ru nimbelie nimbei, “Goteni imboma kot tendepa apurupe pilimbelo walimu kamukumu wendo omo kani yu pipili kolko yunge imbi liko ola mundeio! Mulumu kinye maimu kinye nomu kuta kinye no pikopiko nimbe wendo oromoma kinye pali terimu iyemu popo toko kapi neio!” nimu.

⁸ Kano enselemu purumu kinye ensel te ombalie nimbei, “Ulke kombu awili imbi paa ola moromo Babilon kamukumu keru ltemo. Paimbo kamukumu keru ltemo. Kano kombuna moloringi imbomani we kombumanga pali imbo talapema Wapu ulu kerinale tenge peremo, no wain paa enge nilimu nangei nimbelie tirimu,” nimu.

⁹ Ensel talo tipemu purumu wali ensel te altopa ombalie enge nimbelie nimbei, “Mele takeru kumbe lepa oromumu kinye aku mele takeramu yu mele manda leko teko wamoko teko anjiringi melemu kinye elonga imbi liko ola munduko kapi

ningo, yunge imbimu enonga mai mongo molo kina molombalo imboma ¹⁰ eno kape Goteni eno kinye mumindili paa kolombalo ulu pulumu peremo no wainimu nangei nimbelo. Enoni aku teko, teko kenjingemunga yuni mumindili kolopa tembai peremo no wainimu no tamba nili te kinye wakamaka yunge mindili kolombalo mingina naa mundupe, no wainimu paa enge nipili kano imboma timbelo. Ensel kake telima kinye Sipsip Walomu kinye kanoko molangei kano imboma kou salfa tipe nombalomuni eno nombalo kinye paa mindili nongo molonge. ¹¹ Eno mindili timbelo tipemunga iliomu pora naa nimbe waliwalima ilio tepa kau pembalo. Mele takeramu kinye yu none teli manda leko teko wamoko teringi melemu kinye popo toko imbi liko ola mundunge, molo yunge imbimu mai mongona molo kina molombalo imboma mulu naa liko ipu leli tangoli mindili nongo kau molonge,” nimu. ¹² Aku ulumu wendo ombalo wali Gotenga imbo yuni teaio nimbe mane tirimu ungumu pilko liko tenge tiko, Jisas ipuki tirimele imboma konopu enge tipili molangei!

¹³ Aku wali na ungu te mulu kombuna wendo orumuna pileru kinye nimbei, “Pipia toko i teko nini: Awilimunga imboma, kinye kape altoko kape kolongema eno malowa, ningo pipia towi!” nimu. Mini Kake Telimuni kape nimbei, “Paimbo, eno malo. Eno ulu pulu penga teremelema waye meko punge Awilimuni pilipe molombalomunga mindili nongo teremele kongonoma tiye kolko paimbo mulu linge,” nimu.

Maina langi nowi lerimuma toko ltingi ungumu

¹⁴ Altopo kanoru wali kupe kake te torumu. Akuna iye te molorumu, akumu imbo iyemunga malo none telimu molorumu. Yu iye nomi kingimunga wainye kou goloni teli te pakopa, langi nowi lelimala toko ltimele loi pulte nenge nenge te ambolorumu. ¹⁵ Kano wali ensel te Gote popo toringi ulke tempel mulu kombuna angilerimu akuna wendo omba kupe polona ola molorumumundo ru nimbelie

nimbei, “Kinye mai kombuna langima kamukumu nowi lemona toko tukundo linge waimu wendo oromo kani nunge langi toko loi pultemu liko langima toko liwi!” nimu. ¹⁶ Aku tepa nimu ungu pilipelie kupe polona ola molorumu iyemu mainye pumbe maina langima topa ltimu.

¹⁷ Kano wali ensel te lupe Gote popo toringi ulke tempel mulu kombuna angilerimu akuna wendo orumu. Yu kape langi nowi lelima topa lili loi gelea nenge nenge te ambolorumu. ¹⁸ Kano wali ensel te lupe, yu tipe nokorumu enselemu, yu melema kalko Gote tiringi alta polomu tiye kolopa omba, ensel loi geleamu ambolorumumundo enge nimbe ru nimbelie nimbeindo, “Nunge loi gelea nenge nenge nolimu likolio unjo wain toromo mongoma ondomo kani inie tokolio nombeya tewi!” nimu. ¹⁹ Nimu ungumu pilipelie loi gelea ambolorumu enselemu mainye pumbe maina wain mongo ondorumuma inie topalie, wain no teko wamoko tengeindo kimboni kambulko takelemakele teremele kombuna mepa pumbe tuku mundurumu. Akuna Goteni paa mumindili kolorumu ulumu manda lerimu. ²⁰ Ulke kombu awilina tawendo wain mongoma kombuna kimboni kambulko takelemakele teringi wali kombuna meme wendo omba 300 kilomita mele omba pumbe, olando olando omba kongi os te ola angimo tenga kumbena mele orumu.

15

Imboma kinye kamukumu umbuni pembalo mele ensel kite yupoko pakera mele kite yupoko pakera amboloringi ungumu

¹ Kano wali mulu kombuna tuku ulu paa awili enge nili te kanopolio konopu awini lipo munduru. Akumu i tepa: Imboma kinye kamukumu umbuni pembalo mele ensel kite yupoko pakera mele kite yupoko pakera ambolko angileringi. Akumunga pulumu i tepa: Kano umbunima pora nimbelo wali Goteni imboma kinye mumindili kolombalo uluma kamukumu pora nimbelo. ² Kanoru wali nomu kuta mololi glas none tepa te kinye

tipe kinye wakamaka perimu. Aku nomumunga kulendona imbo mare angileringi. Kano imboma mele takeramu kinye, yu mele manda leko teko wamoko teko anjiringi melema kinye, mele takeramunga imbi manda lepa perimu nambamu kinye, toko mainye munduko enge ningi imboma. Eno Gotenga gita melema ambolko nomu none telimunga kulendona angilolio, ³ Gotenga kongono tendeli iye Mosesini kunana nimumu kinye Sipsip Walomunga kunanamu kinye ningolio ningei,

“Gote Awili Olandopamu nuni ulu terenoma pali

paa olandopa, akuma kanopolio konopu awini lipo mundurumolo.

Imbomanga Pali Iye Nomi King Waliwalima Molopa

Kau Puli Iyemu, nuni ulu paimbo toya toko terenoma mona ltemona karomolo.

⁴ Awilimu, nu kau paa kake tepili morono akumunga

imbo narini nu pipili naa kolopa, nunge imbi lipe ola naa mundumbeloya?

Nuni ulu toya toko terenoma pali mona wendo oromona karomele mai kombumanga pali imboma akumunga nu moronona ongo nu popo toko kapi ninge,” ningi.

⁵ Pele kelepo kanoru wali Gote popo toringi sel ulke tempelena tukundo kiripina paa kake telimu nambu topa lerimu. Aku kiripina tukundo Goteni mi lepa nimbe panjirimu unguma perimu, nambu topa lerimu. ⁶ Akuna imboma umbuni tinge mele kite yupoko pakera ensel kite yupoko pakera ambolko meli wendo oringi. Akuma wale pakoli paa kake tepa pa telima pakoko, kako kou goloni telima luwina makai tendeko toringi. ⁷ Wendo oringi wali mele koinjo mololi kite akumanga teni mingi kou goloni teli kite yupoko pakera, waliwalima molopa kau puli Gote yunge mumindili kololi uluma peko lepa molorumumu ensel kite yupoko pakera tirimu. ⁸ Sel ulke tempel kake telina Gotenga imbi ola molopa pa enge telimu kinye yunge engemu kinye aku talonga ilio tepa ulke kake telimu ti nimu, akuna imbo te manda tukundo naa pumbelo. Ensel kite yupoko pakera imboma

umbuni tinge mele kite yupoko pakera amboloringima oi kamukumu umbunima imboma tiko pora tiengei wali imboma oi nokoko pele kau imboma sel ulke tempe-lena tuku manda punge.

16

Gotenga mumindili kololi uluma mingi kite yupoko pakera tukundo perimuna ondoringi

¹ Kano wali pele nani ungu te Gote popo toringi ulke tempelemunga wendo orumuna pileru. Akumuni ensel kite yupoko pakerando enge nimbelie nimbei, “Eno pungo Gotenga mumindili kololimu peremo mingi kite yupoko pakera akuma meko pungo maina ondoko maina mainye mundeio!” nimu.

² Kano wali ensel teni yunge mingi ambolorumumu mepa pumbe maina ondorumu wali mele takeramunga imbimu enonga kangina molopa, takeramu none teli te teko wamoko teko anjiringi melemu popo toko kapi ningi imbomanga kangina paa mindili tirimu lupe keru awini molorumu.

³ Ensel talo tipemu yunge mingi ambolorumumu nomu kutana mepa pumbe ondorumu wali nomu kutamu imbo kololi tenga mememu mele apuwe lerimu wali nona moloringi melema pali koloringi.

⁴ Ensel yupoko tipemu yunge mingi ambolorumumu mepa pumbe no omba purumumanga kinye no pikopiko wendo orumumanga ondopa mundurumu wali no wayema meme apuwe lerimu. ⁵ Kano wali noma nokorumu enselemuni ungu te nimumu pileru. Yuni nimbei,

“Nu kinye morono, oi molorunu, iye paa kake telimu,
nuni imbo teko kenjiringimanga kot pilko moke teko kondokolio
aku teko eno mindili tiniomu paa tenio.

⁶ Ambe telka, aku imbomani nunge imboma kinye

nunge ningo munduruno unguma imboma ningo tiringi imbo profetema kinye

toko kondoringi wali meme omba purumumunga

kinye enoni pundu toko meme nangei ningo tirino

akumu enonga teko kenjiringimunga pundu tonio,” nimu.

⁷ Kano wali Gote popo tongeindo melema kaloringi alta polona ungu te wendo ombalie nimbei,

“Gote Awili Olandopamu, nuni paimbo nino.

Nuni kot pilkolio imboma teremele mele tumbi tiko pilko moke teko kondorono ltemo,” nimu.

⁸ Ensel kite tipemuni yunge mingi ambolorumumu mepa pumbe enana ondorumu wali Goteni enana tipe enge nilimuni imboma nopili nimu. ⁹ Kano wali enana tipe wendo omba paa kondorumuni imboma paa mindili nangei nimbe eno norumu wali enoni Gotenga imbimu ungu taka tondoko marake teringi. Aku ulu umbuni tirimu wendo orumuma Gotenga engemuni i uluma wendo opili nimu nalo enoni konopu topele naa toko Gotenga imbimu ambolko ola naa munduringi.

¹⁰ Ensel kite pakera tipemuni mingi ambolorumumu mepa pumbe mele takeramunga iye nomi king molopa nokorumu polona ondorumu wali yuni nokorumu kombuma pali tumbulu torumu. Imboma paa mindili nongo enonga nomimu kapu lerimuna kere kongilko, ¹¹ eno mindili nongo lupe tepa terimu akumanga liko manjikolio mulu kombuna moromo Gotenga imbimu ungu taka tondoko marake teringi. Enonga ulu pulu keru teringima tiye naa kolko konopu topele naa tomolo ningi.

¹² Ensel kite talo pakera tipemuni mingi ambolorumumu mepa pumbe no awili Yufretis omba purumuna ondorumu kinye nomu kumbulupe ena mundi oromona moloringi iye nomi king moloringima onge aulkemu akirindirimu.

¹³ Aku kanoru wali waimbe keru kinye mele takeramu kinye Gote naa pilipe unguma we kolo topa nimu iye profetemu kinye enonga keremanga mini paa keru londea none teli yupoko wendo orumu.

¹⁴ Aku mini kerimani ulu enge nilima teremele, enonga kongonomu i tepa:

Gote Olandopamunga wai awilimunga mai kombumanga pali iye nomi kingima tukundo tukundo ongo opa teangei wangei ningo pungo liko maku toromele.

¹⁵ “Pileio! Wapu noli iye te ombalo ningo naa pilko walulu tiko moromele kinye mini ltendepa oromo mele na eno molongena aku tepo ombo. Imbo teni yu ombalo kinye imbomani na maminye naa panjipo we molombona naa kanangei nimbe mai naa kolombo nimbe uru naa pepa makilipe kanopa, yunge wali pakolima pakopa molombalo imbomu yu malo,” nimu.

¹⁶ Kano wali mini kerimani iye nomi kingima kombu tenga liko maku toringi, aku kombumunga imbimu Hibru unguna Armagedon nimele.

¹⁷ Ensel kite yupoko pakera tipemuni mingi ambolorumumu muluna ondorumu wali Gotenga ulke tempel kake telina iye nomi kingimunga polomunga ungu enge nili te wendo ombalie nimbei, “Kinye pora nimo,” nimu. ¹⁸ Aku tepa nimu wali kariapa tepa, ungu mare wendo omba, mulu topa, mai parambala awili te terimu. Mai parambala terimu akumu paa olandopa, oi imboma pulu polko mai kombuna moloringi wali aku tepa te paa naa terimu. ¹⁹ Aku terimu wali ulke kombu paa awili Babilon owe topa yupoko tepa, imbomanga kombu lerimumanga ulke kombu awilima kerilapa pora tirimu. Goteni ulke kombu paa awili Babilon komu naa tindipelie Gote yunge mumindili paa kolorumumu perimu no wain mingimu yu pali nopili nimbe tirimu. ²⁰ Nomuna tukundo lerimu kombu keloma pali kowa puringi. Kombuma pali mulu kembo te kape wendo naa orumu. ²¹ Muluna tipono mongo awili tepa topa imboma torumu. Tipono mongo akumanga umbunimu awili (50kg) rais bek talonga mele. Tipono mongo olandopa torumumuni eno umbuni tirimu eno mindili noringimunga Gotenga imbimu ungu taka tondoko marake teringi.

17

Ambo wapera ulu kerilapa terimumu Goteni pundu torumu

¹ Gotenga mumindili kololi uluma perimu mingi kite yupoko pakera oi ambolko moloringi enselemanga teni na moloruna ombalie nimbei, “Ambo wapera toli awilimu, no awini omba purumomanga ola moromomu, aku ulu teremomunga mindili tingena limbelo mele nu lipo ondamboi owi! ² Maina moloringi iye nomi kingima kinye yu kinye wapu ulu kerinale teringi, we imbo maina moloringima kinye yu wapu ulu kerinale terimumunga no wain nongo keke lepo toromele mele aku teko keke lepo toringi,” nimu.

³ Kano wali pele na moloruna Mini Kake Telimu omba ambolorumu kinye enselemuni na imbo naa peli kombu mepa purumu wali akuna ambo te mele takera kondoli tenga umbulu molorumuna kanoru. Aku mele takeramunga kangina imbi awini molorumu, aku imbima Gote marake teko ungu taka tondoringi imbima molorumu. Aku melemunga pinyewe kite yupoko pakera kinye geromano 10 kinye angilerimu. ⁴ Aku ambomu ambo kamakoma pakoromele mele wale pakoli kondoli talo pakopa, kou gol kinye kou kangilupe lupe kololi kou mone awili tepa purumoma kinye kulumbu kou mone awili tepa purumoma kinye akumani yu au nimbe molorumu. Yu no mingi kou goloni teli te ambolorumu, aku mingimunga tukundo yu wapu ulu kerinale terimumunga mele paa kerilapa kalaro mololi awini pepa peko lerimu. ⁵ Yunge mai mongona yunge imbi molorumu, aku imbimu ungu iko te molorumu, akumu i tepa,

Babilon Paa Awilimu, Wapera Toromelema Kinye

Maina Imbomani Ulu Pulu Paa Kalaro Mololi Kerilapa Teremelemanga Enonga Anumu,

nimbe molorumu. ⁶ Gotenga imboma kinye, Jisas Yu paimbo ningo ipuki tiko yunge unguma andoko imboma ningo tiringi imboma kinye, aku ulu teko moloringimunga kano ambomuni eno topa kondorumu. Imbo torumumanga memema nombamba, keke lepo torumu.

Aku ulumu kanopolio paa mini ltepo konopu awini lipo munduru. ⁷ Aku teru wali enselemuni nimbei, “Nu ambe telka mini lterenoya? I ambomu kinye mele takera pinyewe kite yupoko pakera kinye geromano 10 kinye angimomuni ambomu mepa purumomu aku talonga lopeke teli ungu pulumu nu nimbo timbo! ⁸ Mele takera kanoniomu oi molorumu, kinye naa moromo, pele mai muru lepa kau purumomunga wendo omba yu mindili nombalo kombuna pumbelo. Maina imbo mare, maimu oi wendo naa opili Goteni molopa kau puli bukuna imbi naa torumu naa moromo imbomani kano mele takeramu kanokolio, oi molorumu, kinye naa moromo nalo kelepa wendo ombalo wali kanokolio mini ltenge.

⁹ Imbo lipe manjilimani ungu pulumu wamongo liko manjinge. Pinyewe kite yupoko pakera akuma mulu kembo kite yupoko pakerama manda lerimu. Akuna ambomu ola moromo. ¹⁰ Pinyewe kite yupoko pakera akumanga pulu talo tipemu iye nomi king kite yupoko pakera. Aku kingimanga kite pakera koloringi, te kinye we moromo, te oi wendo naa oli. Nalo yu wendo ombalo kinye wali alaye kolte kau molombalo. ¹¹ Mele takera oi molorumu, kinye naa moromo akumu iye nomi king ki talo tipemu. Nalo yu kinye king kite yupoko pakera kinye eno talape tendekumu. Yu beambo nimbe kombu kerina pumbelo.

¹² Geromano 10 kanonio akumu iye 10 oi iye nomi king naa molko kombuma naa nokoromelema. Nalo altopa mele takeramu kinye peya eno iye nomi king engema likolio ena mongo tendeku kau kombuma nokonge. ¹³ Kingima enonga konopu tendeku tipe peremo molkolio, enonga engema kinye kombu nokongei imbima kinye mele takeramu tinge. ¹⁴ Eno Sipsip Walomu kinye opa tenge, nalo Sipsip Walomuni eno topa mainye mundumbelo. Yu iye awilimanga iye awili olandopamu, yu iye nomi kingimanga king olandopamu moromo. Yuni oi imbi topa Nanga imboma molangei waio nimuna yunge nimo unguma ipuki tiko lombili purumele imboma yu kinye kopu teko pungolio king

kanoma toko maindo mundunge,” nimu.

¹⁵ Aku ungu nimbelie enselemuni nando nimbei, “Nu no omba purumo kanonioma, akumanga ambo wapera ola moromo, akupe imboma manda ltemo. Imbo talapema kinye imbo kangi lupe lupe angilima kinye ungu lupe lupe nimelema kinye mai kombu lupe lupe ltemoma aku tepa imbo paa pulumu i manda ltemo. ¹⁶ Mele takeramu kinye geromano 10 kinye kanonio akumani apureli ambomu kinye konopu keru panjikolio, yu paa teko kenjiko yu we andopa molopili ningo wale pakolima pali kulunduko, yunge mindi mare toko nongo, yu kamukumu tipeni nopili ningo kalonge. ¹⁷ Goteni iye nomi kingima yunge kongonomu tendangei nimbe konopuni pilko teangei nimbe pilerimu mele enoni aku teko pilko eno kinye mele takeramu kinye konopu tendekuna pupili molamili ningo enonga kombuma nokonge engema mele takeramu tinge. Eno aku teko molangei Goteni wendo opili oi nimbe panjirimu unguma wendo ombalo. Aku wali enonga kongonomu pora nimbelo. ¹⁸ Ambo kanoniomu akupe maina moromele iye nomi kingima pali nokoromo ulke kombu paa awilimu,” nimu.

18

Ulke kombu awili Babilon kamukumu bembo nimu ungumu

¹ Oi akumu kanopolio, altopo kanoru wali ensel te mulu kombuna mainye orumu. Akumu yu kombu nokombalo enge paa awili te pepa, yunge pa enge nilimuni mai kombuna pa tenderimu. ² Yuni paa enge nimbe alako topalie nimbei,

“Ulke Kombu Awili Imbi Paa Olandopa Mololi Babilon kamukumu bembo nimo.

Kamukumu beambo nimbe pora timo.

Oi kombu pengamu nalo kinye kuro kerima linonga kombumu ningo akuna peremele.

Kuro keru kalaro mololima kinye kera kalaro mololima kinye kera keru lima kinye akuna peremele.

³ Kano kombuna imbo moloringimani

wapu ulu kerinali tenge uluma peremo no
wain paa enge nilimu

we kombumanga pali imbo talapema
noringimunga kamukumu keril
lerimu.

Kombumanga pali iye nomi kingimani
kape yu kinye wapu ulu kerinale
teringi.

Maina bisnis teringi iyemani eno none
teko mele kerima eio konopu leko
eno yu kinye bisnis teko kou mone awini
ltingi,” nimu.

⁴⁻⁵ Kano wali pele, mulu kombuna ungu
te lupe wendo orumuna pileru wali
nimbei,

“Nanga imboma, aku ulke kombumunga
ulu pulu kerima lepa mulu kombuna
ola oromo,

aku kombuna tepa kenjirimu uluma
Goteni pilipe moromo kani eno aku ulke
kombumu tiye kolko wendo pangei!

Yunge ulu pulu keril teremo akuma peya
kopu tepo naa teamili!

Ulu pulu keril teremo akumanga
Goteni umbuni timbeloma lino waye naa
liemili ningo wendo waio!

⁶ Yuni yando tepa kenjirimu akumunga
enoni nendo aku teko yu pundu toko
tiengei!

Yuni yando terimu akumunga
enoni nendo te panjiko pundu tangei!

Yuni no enge nili mingi kaponna tepa
wamopa

terimumu liko no enge nili olandopa pu-
rumo te panjiko yu nopili tiengei!

⁷ Yu yunu oi molopo kondambo nimbe
yunge imbi lipe ola mundupe

yu none tepa molorumu aku tepa mele
pundu toko

olandopa olandopa yu mindili tiko um-
bunima mepili tiengei!

Yuni konopuna kelkele topalie nimbei,
‘Na ambo nomi kwini molopo kwininga
polona moro.

Na ambo waire naa moro.

Na walite kape kola tepo kola ulke naa
molombo,’ nimbe konopu ltemo.

⁸ Akumunga wali tendekumunga yunge
umbunima wendo ombalo.

Imbo kolonge kuro awini wendo omba,
imbo awini kola teko,

kombumu engele lembalo. Tipeni yu
nomba pora timbelo.

Yuni uluma aku tepa tepa kenjirimu-
munga

yu kot tendepa pimo Gote Awilimu

paa enge nili olandopa peremo iyemuni yu
moke tepa mindili akuma timbelo.

⁹ Yu kinye wapu ulu kerinali teko, yu
eio konopu leko eno none teringi iye nomi
kingimani yu tipeni nomba ilio wendo om-
balona kanokolio kondo kolko kola teko
konopu keril lenge. ¹⁰ Yu mindili nombalo
ulu kanokolio mini lteko tule teko angilko-
lio ningei,

‘Ai ya! Ai ya! Ulke kombu imbi paa ola
mololimu,

kombu paa awili enge nili Babilon!

Ena mongo tendekumunga kau

nunge teko kenjirinumunga uluma wali-
tikale wendo oromo,’ ninge.

¹¹ “Maina bisnis teremele iyema enonga
bisnis teko kou mone linge melema naa
lingemunga eno kola teko konopu keril
lenge. ¹² Bisnis teko noinge mele akuma
i tepa: Kou gol kinye kou silva kinye kou
mone awili tepa purumo kouma kinye
kulumbulu kake kou mone paa olandopa
purumoma kinye maminye kake pengama
kinye, maminye kondoli lupe lupema
kinye, unjo lupe lupe mune tolina kinye,
mele lupe lupe kongi elepen geromanoni
teko wamoko teringi melema kinye,
unjo kou mone awili tepa pulimani teko
wamoko tenge melema kinye, kou bras
kinye kou ain kinye kou wape telima kinye
aku koumani teko wamoko tenge melema
kinye, aku melema noiko, ¹³ kangina
mune topili ningo wel teko wamoko, teko
karomele sinamon kinye langi tingo tepili
mele mare kinye, paura keku karomele
wali mune toromoma kinye, wel lupe
lupe mune tolina kinye, no wain kinye
unjo oliv wele kinye rais wit kinye, rais
witimuni teko wamoko teremele plawa
kinye kongi kao sipsipima kinye kongi
os kinye oseni kundurumo karoma kinye
kongono we tendenge kendemande mo-
longe imboma kinye; aku mele noingema
pali limbelo imbo te naa moromo, molo.

¹⁴ Enoni ningei, 'Nu mele penga kou mone olandopa purumo melema paa liemboa konopu ltenoma mainye pumo. Mele penga lupe lupema nu aie konopu lenioma kinye nunge au nino mele kou mone olandopa purumo pengama kinye kamukumu nu tiye kolko mainye punge. Melema altopa nu kinye naa lembalo kanonio,' ninge.

¹⁵ Aku melema bisnis teko kou mone awini liko tenge iyemani tule teko angilko yu mindili awili tepa nombalo ulu kanokolio paa mini ltenge. Kola teko konopu kerilekolio ¹⁶ ru ningolio ningei,

'Ai ya! Ai ya! Ulke kombu imbi paa ola mololimu,

ambo kamakoma pakoko moromele mele wale pakoli kondoli pakopa,

kou gol kinye kou kangi lupe lupe kololi kou mone awili tepa purumoma kinye,

kulumbu kake tepa kou mone awili tepa purumoma kinye akumani yu au nimbei molorumu.

¹⁷ Ena mongo tendekumunga yu kou mone awili purumu mele noirimoma paa kamukumu kerilemo,' ninge.

Nomu kutana andoli sip nokoromele iyema kinye sipimanga kongono teremele iyema kinye nona andoko bisnis teko kou mone limele imboma kinye tule teko angilkolio ¹⁸ tipe nombalomunga iliomu kanokolio ningei, 'I ulke kombu awilimu none teli te lerimuya?' ninge. ¹⁹ Mai kungupo liko pakoko kola teko molkolio ru ningolio ningei,

'Ai ya! Ai ya! Ulke kombu imbi paa ola mololimu,

sip meko andoko akuna kou mone awili tepa noirimu kou mone awili teko ltingi kombumu!

Ena mongo tendekumunga aku kombumu kamukumu beambo nimo,' ninge.

²⁰ Mulu kombuna moromele imboma kinye,

Gotenga imboma kinye Kraistini yunge kongonomu tendepaio nimbe lipe mundurumu iyema kinye

Gotenga nimbe munduli ungu nili imbo profetema

kinye i kombumuni eno mindili tipe tepa kenjirimumunga

Goteni moke tepalie yu mindili tipe tepa kenjirimumunga eno konopu tiko tonokolaio nimbelo."

²¹ Kano kinye ensel paa enge nili teni kou paa awili te ola lipe nomu kutana topa mainye mundupelie nimbei,

"I tero mele aku tepa ulu enge nili wendo ombalo

teni ulke kombu awili imbi paa ola mololi kombu Babilon topa mainye mundumbelona

imbomani i kombumu altoko naa kanonge.

²² Gita toko, kolape mingi langoko, biukel popo toko,

kunana ningo, aku teko ulu teremele unguma altoko naa pilinge.

Ulke takoko mele teko wamoko teremele kongonomanga imboma altoko naa kanonge.

Plawa teamili ningo kou awili teni rais wit kai

ltemele kinye ungu nimo ungumu altopa naa nimbelona pilinge.

²³ Nu kombumu tipe lam pa naa tembalo. Iye te ambo limbei molo ambo te iye pumbeindo ungu nimele mele

nu kombumu altoko naa pilinge.

Oi nunge bisnis teringi iyema kombumanga pali

iye kamakoma moloringi.

Nunge kuro koiringi ulumuni nuni mai kombuna

imboma pali kolo toko kondi toko tirinu akumuni imbomani ulu kerilemo,

²⁴ Gotenga imbo profetema kinye Gote yunge imboma

kinye Babilononi topa kondorumumanga memema aku kombuna ltemo.

Mai kombumanga pali toko kondoringi imbomanga memema kape aku kombuna ltemo.

Aku uluma pali wendo orumuma kombu Babilon yuni kau tepa kenjirimu," nimu.

Gote Kapi Ninge Unguma

19

Kombu Babilon kamukumu kerilemumunga imboma tonokolko Gote kapi ninge ungumu

1-2 Aku uluma pora nimu wali altopo pileru kinye mulu kombuna imbo awini ungu nimele mele ungu te wendo orumuna pileru. Akumani alako tokolio ningei,

“Goteni uluma pali paimbo tumbi tipe moke tepalie teremo.

Imbi paa ola mololi apureli ambomu yuni apureli toli uluma terimumuni mai kombuna imboma molko kenjingei nimumunga

aku ulu terimuma Goteni pilipe moke tepa apurupe yu mindili nopili nimu.

Aku ambomuni Gotenga kendemandema topa kondorumu akumanga mememanga Goteni pundu tondopa mindili tirimu akumunga

yu kapi nimbo imbi lipo ola mundemili!

Mindili noromulu aulkena lipe tapondopa wendo ltimo ulumu yu kinye pepa,

yunge imbi paa olandopa molopa,

pa enge nilimu yu kinye pepa,

yu melema pali nokombalo imbimu kinye engemu talo peremo iyemu,”

ningo akume ningi.

³ Altoko alako tokolio ningei,

“Yuni yu topa kalomomunga ilio waliwalima omba

kau peremomunga Gote kapi nimbo imbi lipo ola mundemili!” ningi.

⁴ Iye nomi 24 kinye, mele koinjo mololi kite kinye, enoni iye nomi king polona moromo Gotenga kumbe kerena mainye pungo tamalu peko, yu kapi ningo imbi liko ola mundukolio ningei, “Aku tepa tepili! Gote kapi nimbo imbi lipo ola mundemili!” ningi.

⁵ Kano wali ungu te iye nomi king polona wendo ombalie nimbei,

“Eno yunge kongono imbo kendemande moromelema

pali, Nu linonga iye Awilimu ningo pipili kolko yunge ungumu taka liko pilko terelele.

Imbo awilima kape imbi naa mololima kape

enoni linonga Gote kapi ningo imbi liko ola mundengei!” ningi.

Kongi Sipsip Walomu ambo limbeimu langi awili teko koinge temanemu

⁶ Altopo pileru wali, imbo awinini ungu panjirimele mele ungu te, no awili topalie uwa nimo mele molo, mulu enge nimbe toromo mele ungu te pileru. Akumani ru ningolio ningei,

“Linonga Gote Awili Enge Pepa Imbi Awili Olandopamu Ltemo Iyemu

kamukumu iye nomi kingimu molopa melema pali

nokoromomunga yu kapi nimbo imbi lipo ola mundemili!

⁷ Sipsip Walomu ambo limbei waimu

kamukumu wendo oromo.

Yu ambo limbelomu Yu omba limbelo nimbe

nokopa moromomunga lino konopu penga pepili konopu tipo paimbo terimu nimbo

imbi lipo ola mundemili!

⁸ Goteni wale pakoli paa penga enge nili mini mana tepa kake telima pakopili nimbe timo,” ningi.

(Wale pakoli penga tirimoma Gotenga imbomani ulu pengama terelele uluma manda ltemo.)

⁹ Kano wali enselemuni nando nimbei, “Ungu nimbomu pipiana imbi tani, Sipsip Walomu ambo limbei langi koingena

Goteni imbomando wangei nimbelo imboma eno tono kolaio! aku mele pipiana towi!” nimu.

Aku tepa nimbelie kelepa ungu te peya nimbei, “I unguma Gotenga ungu paimboma,” nimu.

¹⁰ Aku nimu ungu pilipolio enselemunga kumbe kerena tamalu pepo kapi nimboi teru nalo yuni nando nimbei, “Nu aku ulu naa tewi! Nunge angenalini Jisasinga unguma imboma ningo tirimelema kinye nu kinye na kinye lino pali Gotenga kendemandema molopo kongono tenderemolo kani nuni Gote kau popo toko kapi niwi! Gotenga ungu nimbo tirimolo akumunga pulumu Jisasinga unguma nimbo tirimolo ulumu akumunga nu kinye angenali kinye na kinye lino peyama yunge kendemandema moromolo, nio,” nimu.

Iye te kongi os kakemunga umbulu molorumumunga ungumu

¹¹ Mulu kombumu nambu topa lerimuna kanoru kinye kongi os kake telimu angilerimu, akumunga umbuluna ola iye

te molorumu, akumu imbi leko Kongono Ambolopa Nokopa Kondopa Konopu Toya Toli Iyemu ningo, Ulu Paimboma Kau Teremo Iyemu nimele. Imbomanga kot pilipe opa teremo wali ulu toya tolimu kau teremo. Yu kot pilipe tumbi tipe moke tepa we naa lipe tapondoromo. Yu we opa teambo nimbe naa teremo. ¹² Yunge mongo talo tipe elka mele genegene nimbe iye nomi kingima wainye pakoromele mele wainye awini yunge pinyewena pakoromo. Yunge kangina imbi te moromo, aku imbimu yunu pimo, lupe imbomani naa pimele. ¹³ Yu wale pakoli meme kaloli tule te pakoromo. Yunge imbimu Gotenga Ungumu. ¹⁴ Mulu kombuna amima kongi os kake telimanga molko yu lombili pungei puringi. Akuma wale pakoli kake paa penga mare, kaloro naa mololima pakoringi. ¹⁵ Yunge kerena mai kombuna imbo talapema pali topa opa teli loi gelea paa nenge nenge noli te peremo. Yu imbomanga pali iye awilimu molopa imboma paa enge nimbe nokopa molombalo. Gote Olandopa Engemunga mumindili paa olandopa kololi ulumu peremo wain mongoma kimboni kambulupe takelemakele tenderemo. ¹⁶ Yunge wale pakoli tule akuna kinye yunge palambena kinye imbi te moromo, akumu i tepa:

Iye Nomi Kingimanga

Yu Iye Nomi King Paa Olandopamu, Iye Awilimanga Yu Iye Paa Awili Olandopamu,
nimbe moromo.

¹⁷ Kanoru wali enana ola ensel te angilerimu, akumuni muluna mangoko andoringi keramando enge nimbe alako topalie nimbei, "Goteni langi awili koimomu nangei ongo nombeya teaiol!" ¹⁸ Iye nomi kingimanga onoma kape, amimanga iye nomimanga onoma kape, iye enge nilimanga onoma kape, osema kinye enonga umbuluna ola molko andoromele iyemanga onoma kape, imbomanga pali we moromele imboma kape, kongono we tendeko kendemande tenderemelemanga kape, imbi naa mololima kape, imbi mololima kape, enonga onomanga mindima nangei waio," nimu.

¹⁹ Altopo kanoru wali mele takeramu kinye maina iye nomi kingima kinye kongi os umbuluna ola moromo iyemu kinye yunge amima kinye opa teamili ningo nombeya teringi. ²⁰ Nalo Goteni ungu imbo tondomo ungumu pilipolio nimbo tiro nimbe kolo topa nimbe tirimu iye, kanomu mele takeramuni lipe tapondoromu neya ulu enge nili awini terimu akumu kinye, mele takeramu kinye, elo ka tirimu. Oi ulu enge nili terimu ulumani imbo mele takeramunga makomu kangina molopili ningo, yu none teli te teko wamoko teko anjiringimu popo toko kapi ningi kano imboma konditorumu. Yu kinye mele takeramu kinye ka tikolio, kou salfa tipe nomba kondopa perimu muru paa awilina liko maindo munduringi. ²¹ Kongi os umbuluna ola molorumu iyemunga kerena opa teli loi gelea perimumuni enonga amima pali topa kondoromu, kano wali enonga onomanga mindima keramani ongo noringina kerama eno olo terimu.

20

Kuromanga nomi Satan poinye 1,000 ka ulkena pembalo ungumu

¹ Aku ulu terimuna kanoru kinye mulu kombuna ensel te, maina mainye muru te paa lepa kau pumbe naa pora nimomunga kere pulu kimu kinye ka sen paa awili te kinye ambolopa meli, mainye orumu. ² Aku enselemuni waimbe ambolopa lipe poinye 1,000 aku tepa molopili nimbe ka seneni ka topalie ka tirimu. Aku waimbe yu koro oi molorumu waimbemu, yu imboma pali kot tenderemomu, yu kuromanga nomi Satan. ³ Enselemuni yu ambolopa lipe ka seneni ka topalie yu maina mainye muru te paa lepa kau pumbe naa pora nimomunga ka tipe topa mainye mundupe, poinye 1,000 omba pupili yu altopa wendo omba mai kombuna imbo talapema andopa kolo topa kondi naa topili nimbe kere pulumu pipi tipe lok torumu. Poinye akuma pora nimbelo wali yu wendo omba alaye kolte andopili ningo wendo liko mundunge.

⁴ Iye nomi king moromele poloma kanoru, akumanga Goteni imboma moke teangei nimbe imbi tirimu imboma moloringi. Imbo akumani maina molko Jisasinga unguma andoko ningo tiko, Gotenga ungumu enge ningo pilko amboloringimunga eno nomima pule toko toko kondoringi, akumanga minima kanoru. Eno mele takeramu kinye mele takeramu none teli melte teko wamoko teko anjiringimu talo popo toko kapi ningo imbi liko ola naa munduko, mele takeramunga makomu enonga mai mongona molo kina naa molopili ningi aku imboma kanoru. Akuma makilko koinjo molko, Satan muruna molopili poinye 1,000 Kraist peya iye nomi kingima molko melema nokoringi. ⁵ Imboma pali makilko koinjo molongemunga eno kumbe leko makilko koinjo moloringi. We imbo koloringima aku imboma kinye wali tendeku wali makilko koinjo naa moloringi. Poinye 1,000 pora nimbelo wali makilko koinjo molongé. ⁶ Kumbe leko makilko koinjo moloringi aku imbo kake telima, eno malo. Imboma wali talo tiko kolongé aku ulumuni eno ulure manda naa tembalo. Eno Gote kinye Kraist talo popo tondoli imboma molko, Kraist kinye peya poinye 1,000 kingima molko melema nokongé.

Satan kamukumu mindili nomba mainye pumbelo ungumu

⁷ Poinye 1,000 pora nimbelo wali kuro-manga nomi Satan ka ulkena wendo liko mundunge kinye ⁸ mai kombuna pali moromele imboma, Gok kinye Magok kinye kondi topa opa teangei wangei nimbe lipe nombeya tembalo. Aku imboma kou ukiye mele manda. ⁹ Mai kombuna pali kimbo kongono teko ongo ongolio, Gotenga imboma moloringi kombumu, Gote konopu mondoromo ulke kombu awilimu, makai tendeko tongei teringi nalo mulu kombuna tipe te mainye omba aku amima norumu. ¹⁰ Kano kinye kuromanga nomi imbomanga kot kolo topa tendelimu, eno kondi torumu iyemu, liko kou salfa tipe nomba kondopa perimu muru paa awilina, mele takeramu kinye Goteni ungu imbo tondorumu unguma pilipo nimbo tiro. nimbe kolo toli iyemu kinye elo oi liko

toko mainye munduringi muruna, yu liko toko mainye munduringi. Akuna eno ipu leli tangoli waliwalima mindili nongo kau molongé.

Imbomanga kot awilimu kamukumu wendo ombalo ungumu

¹¹ Altopo kanoru wali iye nomi king tenga polo kake teli awili te lerimu, akuna iye te molorumuna kanoru. Maimu kinye mulumu talo yu molorumuna tiye kolko kowa puringi. Akuma altoko naa molongé.

¹² Imbo koloringi wayema, aku imbi naa mololima kinye imbi mololima kinye, iye nomi kingimunga polona moromo Iyemunga kumbekerendo angileringina kanoru. Buk mare wendo lipe kanorumu. Pele buk te lipe kanorumu, akumu koinjo molopa kau puli bukumu. Kano kinye bukumanga tukundo enonga ulu teringima kanopa moke tepa kot pilerimu. ¹³ Nomu kutana imbo koloringima wendo pangei nimu. Kololi kinye Imbo Kololi Kombumu kinye aku talonga wendo pangei ningili. Aku wali imbo te te ningo ulu teringimanga kot tenderemo. Kano kinye enonga ulu teringimanga imbo te te nimbe kot tenderimu. ¹⁴ Kano kinye kololi ulu pulumu kinye imbo kololi kombumu kinye aku talo tipe nomba perimu muru paa awilimunga topa mainye mundurumu. I tipe nomba peremo muru paa awilimu imboma wali talo tiko koromele ulumu. ¹⁵ Kot pilimbelo iyemuni imbo tenga imbimu koinjo molopa kau puli bukuna naa molorumu kinye kanopalie aku imbomu tipe nomba kau perimu muru awilimunga topa mainye mundurumu.

Kombu Jerusalem Koinjomunga Temanemu

21

Mulu mai koinjo talo wendo ombalo ungumu

¹ Pele mulu mai koinjo talo kanoru. Mai oimu kinye mulu oimu kinye pora nimbe, nomu kutamu kape naa molorumu. ² Ulke kombu awili kake teli, akumu Jerusalem koinjomu, Gote molorumu mulu kombuna tiye kolopa mainye ombai orumuna kanoru. Ambo te iye

pumbeindo au nimo mele yu aku tepa au nimbe kondopa orumu. ³ Pele pileru wali iye nomi king polona ungu te wendo omba enge nimbe ru nimbelie nimbe, “Kinye Gote moromo ulkemu omba imboma moromelena angimo, yu eno kinye kopu tepa molombalo. Eno yunge imboma molonge, yu enonga Gote molopa eno nokopa, eno kinye molombalo. ⁴ Yuni enonga mongona kola peremoma kulu tondombalo. Oi uluma pora nimuna imboma altoko naa kolko, kola naa teko, kola ulke naa molko, mindili naa nonge,” nimu.

⁵ Iye nomi king polona molorumu iyemuni nimbei, “Nani melema pali koinjonga tero,” nimu. Altopa nimbei, “I nio unguma ungu paimboma, imbomani manda nani nio mele paimbo teremo ningo ipuki tingei unguma kani aku unguma pipiana imbi towi!” nimu.

⁶ Nando kelepa nimbei, “Uluma pali wendo omba pora timo. Na Oi Kumbe Lepa Iyemu, Na akilio lepa Iyemu; Na mele-manga pali Pulu Iyemu, kongono tembo konopu lteoma waliwalima tepo pora tiro Iyemu. Imbo te no wali temo imbomu koinjo molopa kau puli ulu pulumu peremo no pikopiko wendo oromomu kou mone naa lipo we nowi nimbo. ⁷ Imbo te enge nimbe opa pulemu topa mainye mundumbelomu i melema pali limbelo, na yunge Gote molombo, yu nanga bakulumu molombalo. ⁸ Nalo imbo opa naa teambo ningo pipili koromele imboma kinye, na kolo toromo ningo pilko na ipuki naa tirimele imboma kinye, paa ulu pulu kerima teremele imboma kinye, imbo toko kondoromele imboma kinye, wapu ulu kerinali teremele imboma kinye, tomo ambolko meambu liko ala toromele imboma kinye, we melema anjiko linonga Gote lino nokoromele ningo kuro popo toko kapi nimele imboma kinye, kolo toromele imboma kinye, aku teko teremele imboma pali kou salfa tipe nomba kondopa kau peremo muru paa awilimunga pungo molonge, akumu enonga molonge kombumu. Aku ulu eno kinye wendo ombalomu wali talo tiko kolonge ulumu,” nimu.

Jononi Jerusalem kombu koinjomu

kanorumu

⁹ Kano wali ensel kite yupoko pakera kamukumu umbuni kite yupoko pakera perimu mingima amboloringi kanomanga teni na moloruna ombalie nando nimbei, “Sipsip Walomu Ambo Limbelo Ambomu, nu lipo ondamboi, kanani owi!” nimu.

¹⁰ Kano wali Mini Kake Telimuni na ambolorumu wali enselemuni na mepa mulu kembo paa olandopa kou polorumu tenga mepa pumbe mondopalie, ulke kombu awili kake teli Jerusalem Gote molorumu mulu kombuna tiye kolopa mainye ombai orumumu na lipe ondorumu. ¹¹ Yunge pa enge nili terimumu Gotenga pa enge nilimuni tepa, imbo kou te kou mone paa olandopa pulimu te pa enge nili teremo mele, kou jaspamele, yu aku tepa enge nili pa tepa mini mana tepa, paa kariapa mele pa terimu. ¹² Aku ulke kombu awilimu kou pape paa awili olana pepa, kere pulu 12 lerimu. Ensel 12 aku kere pulu 12 nokongei angilingi. Israel imbo lapumanga 12 yaka nimbe imbi topa kou pape kere puluna imbi topa mondorumu. ¹³ Ena mudi oromondo kere pulu yupoko lepa, ena pe purumondo kere pulu yupoko lepa, wiyando kere pulu yupoko lepa, mereyando kere pulu yupoko lerimu. ¹⁴ Ulke kombu awilimunga kou papemunga kou awili 12 mondoringi kou tipimanga ola Sipsip Walomuni oi Yunge kongonomu tendepaio nimbe lipe mundurumu iye 12 imbimanga molorumu.

¹⁵ Ensel na kinye ungu nimumu melema manda manjili luwe kou goloni teli te ambolorumu. Akumuni ulke kombu awilimu kinye kou pape kere puluma kinye kou papemu kinye manda lembai ambolorumu.

¹⁶ Kombumunga ekondo ekondo tulemu kinye palakumu kinye tendeku ulu terimu. Ulke kombu awilimu winjo tipe manda lerimu kinye 2,200 kilomita mele; polopeya tepa manda lerimu kinye tendeku ulu kala terimu; olando tipe manda lerimu kinye tendeku ulu kala terimu. ¹⁷ Kou pape tomino lerimumu aku 65 mita mele. Enselemuni mita manda lerimumu maina imbomani manda ltemele aku tepa manda lerimu. ¹⁸ Papemu kou jaspamele tepa, ulke kombu awilimu kou gol paa nurupili te

naa pelimuni Goteni terimu. Ulke kombu kariapa mele pa terimu. ¹⁹ Ulke kombumunga pape tipina kou lupe lupe penga kou mone olandopa purumomani au tirimu. Pape tipi kiyendemu kou penga jasper panjiko, tipi talo tipemu kou penga muku teli kou sapaia panjiko, tipi yupoko tipemu kou penga kake teli kou aget panjiko, kite tipemu kou penga lkepa teli kou emeral panjiko, ²⁰ kite pakera tipemu kou penga kondoli tepa kake teli kou sadonikis panjiko, kite talo pakera tipemu kou penga kondoli kou konilian panjiko, kite yupoko pakera tipemu kou penga kainye teli kou krisolait panjiko, ki talo tipemu kou penga lkepa teli te kou beril panjiko, ki talo pakera tipemu kou penga lupe kainye teli te kou topas panjiko, ki talo talo pakera tipe kou krisopres panjiko, ki talo yupoko pakera tipemu kou penga muku te lupe tepa teli kou haiasin panjiko, tipi ki yupoko tipemu kou penga kondoli te lupe kou ametis panjiringi. ²¹ Pape kere pulu 12 kulumbu kake tepa kou mone paa olandopa puli 12 angilerimu. Kere pulu te te ningo kulumbu awili te te ningo teringi. Ulke kombu awilimunga aulke baretema kou gol paa penga nurupili te naa pelima mondoringi, aulke akuma kariapa mele pa terimu.

²² Ulke kombu awilina tukundo Gote molorumuna ongo popo tonge ulke tempel te angilerimuna naa kanoru. Aku ambe telka, Gote Awili Enge Nilimu kinye Sipsip Walomu talo elo elongalo ulke tempel mele moloringili. ²³ Gotenga pa enge nilimuni kombumu pa tenderemo, Sipsip Walomu kombumunga tipe lam mele molorumunga ena kape oli kape teni akuna pa naa tenderemo. ²⁴ Kombumanga pali imboma ulke kombu awilimu pa tembalomunga manda andoko molonge. Maina iye nomi kingima enonga mele kou olando pumbe pengama aku kombuna meko onge. ²⁵ Aku kombumu tumbulu naa tombalomunga wali te pape kere puluma pipi naa tinge. ²⁶ Imbomani enonga mele kou mone olando pulima kinye au ninge melema kinye akuna tukundo meko punge. ²⁷ Nalo mele kalaro mololima kinye, imboma teko pipili kondoli uluma teremele imboma

kinye, kolo toromele imboma kinye, akuma aku kombuna tukundo paa naa punge. Sipsip Walomunga koinjo molopa kau puli bukuna imbi molombalo imboma kau akuna tukundo punge.

22

Koinjo molopa kau puli ulu pulumu peremo nomu kinye unjomu talonga ungumu

¹ Kano kinye enselemuni molopa kondopa kau puli ulu pulumu peremo no omba purumumu na lipe ondorumu, akumu kariapa mele pa terimu. Gote kinye Sipsip Walomu kinye elonga iye nomi king polomunga no akumu wendo omba, ² ulke kombu awilimunga aulke baret tuku tingina omba purumu. No nekondo yakondo kulendo talonga koinjo molopa kau puli ulu pulumu peremo unjomu angilerimu, akumu poinye tenga wali 12 mongo toromo, oli yaka yaka nimbe mongo toromo. Unjomunga gomomani imboma tepa koinjo ltimo. ³ Goteni maina umbuni tirimu mele umbuni paa tendekure kape aku kombuna naa lembalo. Gote kinye Sipsip Walomu talonga iye nomi king polomu aku kombuna lembalo, Gotenga kongono tendeli imbo kendemammani yu popo toko kapi ninge. ⁴ Enoni yunge kumbekeremu kanonge, yunge imbimu enonga mai mongona topa panjimbelo. ⁵ Aku kombuna ipo naa lembalo. Gote Awilimuni eno molongena pa tendembalomunga ena tepili, molo tipe lam kandamili naa ninge. Eno imbo nomi kingima waliwalima molko nokoko kau punge.

Jisas nondopa ombalo

⁶ Enselemuni nando nimbei, “I unguma ungu paimboma, imbomani manda nani nio mele paimbo teremo ningo ipuki tinge unguma. Awilimu, Gotenga ungu nimbe munduli ungu ningo tiringi imbo profetemanga minimanga Gote, yuni yunge kendemandemani uluma nondopa wendo ombalo mele kanangei lipe ondopili nimbe yunge enselemu lipe mundurumu,” nimu.

⁷ Jisasini nimbei, “Pileio! Na nondopo ombo nimu. Pele wendo ombalo i bukuna

nimbe moromo unguma pilipe lipe tenge tipe tembalo imbomu yu malo,” nimu.

⁸Na Jon, na i uluma pilipo kanoru iyemu. Pilipo kanopolio na uluma lipe ondorumu enselemu yu popo topo kapi nembo nimbo yunge kumbe kerena tamalu peru ⁹nalo yuni nando nimbei, “Paa aku ulu naa tewi! Nunge angenalini Gotenga ungu nimbe mundulimu imboma ningo tiringima kinye, i bukuna nimbe moromo unguma pilko liko teremele imboma kinye, nu kinye na kinye lino pali Gotenga kendemandema molopo kongono tenderemolo kani nuni Gote yu kau popo toko kapi niwi!” nimu.

¹⁰Aku ungu nimbelle nando nimbei, “I bukuna ulu altopa wendo ombalo mele nimbe moromo uluma nondopa kamukumu wendo ombalo kani naa pilengei naa nimbo para tiembo ningo lopeke naa teani! ¹¹Imbo te tepa kenjirimo imbomu yu pimingi ti tipe tepa kenjipe molopili! Imbo te kaloro molopili moromo imbomu pimingi ti tipe kaloro mololi ulumu tepili! Imbo te tepa kondoromo imbomu pimingi ti tipe tepa kondopa molopili! Imbo te Goteni nanga mendepolo nimbe kake tepili moromo imbomu pimingi ti tipe Gotenga mendepolo nimbe molopa kake teli uluma tepili imbo molopili,” nimu.

¹²Aku tepa nimu wali Jisasini nimbei, “Pileio! Na nondopo omboi tero. Ombo wali imboma enonga ulu teremelemanga yu mele mele pundu tomboi melema mepo ombo. ¹³Na oi kumbe lepo moloru. Akilio lepo molombo iyemu Na kape. Na kau kiyendemu, Na peyalimemu. Na mele-manga pali Pulu Iyemu, Na mele-manga pali pora timbo Iyemu.

¹⁴Enonga wale pakolima kulumie toromele imboma aku teremelemanga Koinjo Molopa Kau Puli Ulu Pulumu Peremo Unjomunga mongoma ongo nongo, ulke kombu awilimunga kou pape kere pulumanga ongo tukundo paio niomunga kano imboma, Goteni eno nokopa kondopili. ¹⁵Ulu kerima kau konopu kimbo tiko moromelema kinye, tomo ambolko meambu liko toromelema kinye, apureli ambiye andoko toromelema kinye, imbo toko kondoromelema kinye, we melema

anjiko gotema ningo kuro popo toko kapi nimelema kinye, kolo toli uluma konopu mondoko kolo toko teremelema kinye eno Gotenga ulke kombu awilimunga kou papemunga tawendo moromele.

¹⁶Na Jisas, nani nanga imbo talapema i unguma pilengei, pumbe nimbe tindipili nimbo nanga enselemu nu pungo ningo tipuwi nimbo lipo munduru. Na iye nomi king Devitini kalopa ltimu Iyemu, yu nanga kolepamu. Kombu kandiye kombu tangombaindo ipu leli oi angilipe pa enge nili teremo akumu Na,” nimu.

¹⁷Mini Kake Telimu kinye Sipsip Walomunga Ambo Limbelo Ambomu kinye eloni ningili, “Nu paa owi!” nimbele. I unguma pilimbelo imbomuni “Nu paa owi!” nipili! No wali kolombalo imbomu opili! Imbo te no nombo konopu lembalo imbomu kou mone naa lipe Goteni we timbelo no koinjo molopa kau puli ulu pulumu peremo nomu, omba nopili!

I unguma pilinge imbomando Jononi enge nimbe mi lepa nimbe tirimu ungumu

¹⁸Gotenga nimbe munduli ungu i bukuna nimbe moromoma pilinge imbomando lepi lepi topolio nimboi, “Imbo teni i bukuna tukundo moromo ungumanga ungu te tuku mundupe nimo lemo i bukumunga ulu umbuni enge nili mare wendo ombalo nimbe moromo ulu umbunima Goteni aku imbomu kinye wendo opili,” nimbelo. ¹⁹Molo imbo teni i bukumunga Gotenga nimbe munduli ungu nimbe moromomanga ungu te naa nimbe kulu topa wendo limo lemo Goteni yu tiye kolopa, yu koinjo molopa kau puli ulu pulumu peremo unjo i bukumuni nimbe tirimomunga mongo mare naa nomba, ulke kombu awili kake teli i bukumuni nimbe tirimo kombuna naa opili nimbelo.

²⁰I uluma wendo ombalo nimbe tirimo iyemuni nimbei, “Paimbo. Na nondopo omboi tero,” nimo. Paa aku tepili! Awili Jisas, paa wani!

²¹Awili Jisasini eno kinye konopu noipe kondo kolopa eno nokopa kondopili. Aku ulumu eno yunge imbo mendepolo palima kinye pepili! I paa!

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matyu 1:1-2:12
2	Matyu 2:13-3:6
3	Matyu 3:7-4:11
4	Matyu 4:12-25
5	Matyu 5:1-26
6	Matyu 5:27-48
7	Matyu 6:1-24
8	Matyu 6:25-7:14
9	Matyu 7:15-29
10	Matyu 8:1-17
11	Matyu 8:18-34
12	Matyu 9:1-17
13	Matyu 9:18-38
14	Matyu 10:1-23
15	Matyu 10:24-11:6
16	Matyu 11:7-30
17	Matyu 12:1-21
18	Matyu 12:22-45
19	Matyu 12:46-13:23
20	Matyu 13:24-46
21	Matyu 13:47-14:12
22	Matyu 14:13-36
23	Matyu 15:1-28
24	Matyu 15:29-16:12
25	Matyu 16:13-17:9
26	Matyu 17:10-27
27	Matyu 18:1-22
28	Matyu 18:23-19:12
29	Matyu 19:13-30
30	Matyu 20:1-28
31	Matyu 20:29-21:22

date	Scripture
1	Matyu 21:23-46
2	Matyu 22:1-33
3	Matyu 22:34-23:12
4	Matyu 23:13-39
5	Matyu 24:1-28
6	Matyu 24:29-51
7	Matyu 25:1-30
8	Matyu 25:31-26:13
9	Matyu 26:14-46
10	Matyu 26:47-68
11	Matyu 26:69-27:14
12	Matyu 27:15-31
13	Matyu 27:32-66
14	Matyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29-2:12
17	Mak 2:13-3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31-4:25
20	Mak 4:26-5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24-8:10
26	Mak 8:11-9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30-10:12

February

March

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22-4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 7:53-8:20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54-12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31-14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25-19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Aposel 1:1-26
4	Aposel 2:1-47
5	Aposel 3:1-26
6	Aposel 4:1-37
7	Aposel 5:1-42
8	Aposel 6:1-15
9	Aposel 7:1-29
10	Aposel 7:30-50
11	Aposel 7:51-8:13
12	Aposel 8:14-40
13	Aposel 9:1-25
14	Aposel 9:26-43
15	Aposel 10:1-33
16	Aposel 10:34-48
17	Aposel 11:1-30
18	Aposel 12:1-23
19	Aposel 12:24-13:12
20	Aposel 13:13-41
21	Aposel 13:42-14:7
22	Aposel 14:8-28
23	Aposel 15:1-35
24	Aposel 15:36-16:15
25	Aposel 16:16-40
26	Aposel 17:1-34
27	Aposel 18:1-21
28	Aposel 18:22-19:12
29	Aposel 19:13-41
30	Aposel 20:1-38

date	Scripture
1	Aposel 21:1-16
2	Aposel 21:17-36
3	Aposel 21:37-22:16
4	Aposel 22:17-23:10
5	Aposel 23:11-35
6	Aposel 24:1-27
7	Aposel 25:1-27
8	Aposel 26:1-32
9	Aposel 27:1-20
10	Aposel 27:21-44
11	Aposel 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25-3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13-5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15-8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22-10:13
27	Rom 10:14-11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22-16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korin 1:1-17
5	1 Korin 1:18-2:5
6	1 Korin 2:6-3:4
7	1 Korin 3:5-23
8	1 Korin 4:1-21
9	1 Korin 5:1-13
10	1 Korin 6:1-20
11	1 Korin 7:1-24
12	1 Korin 7:25-40
13	1 Korin 8:1-13
14	1 Korin 9:1-18
15	1 Korin 9:19-10:13
16	1 Korin 10:14-11:1
17	1 Korin 11:2-16
18	1 Korin 11:17-34
19	1 Korin 12:1-26
20	1 Korin 12:27-13:13
21	1 Korin 14:1-17
22	1 Korin 14:18-40
23	1 Korin 15:1-28
24	1 Korin 15:29-58
25	1 Korin 16:1-24
26	2 Korin 1:1-11
27	2 Korin 1:12-2:11
28	2 Korin 2:12-17
29	2 Korin 3:1-18
30	2 Korin 4:1-12
31	2 Korin 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Korin 5:11-21
2	2 Korin 6:1-13
3	2 Korin 6:14-7:7
4	2 Korin 7:8-16
5	2 Korin 8:1-15
6	2 Korin 8:16-24
7	2 Korin 9:1-15
8	2 Korin 10:1-18
9	2 Korin 11:1-15
10	2 Korin 11:16-33
11	2 Korin 12:1-10
12	2 Korin 12:11-21
13	2 Korin 13:1-14
14	Galesia 1:1-24
15	Galesia 2:1-16
16	Galesia 2:17-3:9
17	Galesia 3:10-22
18	Galesia 3:23-4:20
19	Galesia 4:21-5:12
20	Galesia 5:13-26
21	Galesia 6:1-18
22	Efesus 1:1-23
23	Efesus 2:1-22
24	Efesus 3:1-21
25	Efesus 4:1-16
26	Efesus 4:17-5:2
27	Efesus 5:3-33
28	Efesus 6:1-24
29	Filipai 1:1-26
30	Filipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Filipai 2:19-3:6
2	Filipai 3:7-4:1
3	Filipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21-2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18-4:18
9	1 Tesalonaika 1:1-2:9
10	1 Tesalonaika 2:10-3:13
11	1 Tesalonaika 4:1-5:3
12	1 Tesalonaika 5:4-28
13	2 Tesalonaika 1:1-12
14	2 Tesalonaika 2:1-17
15	2 Tesalonaika 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22-3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taitus 1:1-16
27	Taitus 2:1-14
28	Taitus 2:15-3:15
29	Filemon 1:1-25
30	Hibru 1:1-14
31	Hibru 2:1-18

date	Scripture
1	Hibru 3:1-19
2	Hibru 4:1-13
3	Hibru 4:14-5:14
4	Hibru 6:1-20
5	Hibru 7:1-19
6	Hibru 7:20-28
7	Hibru 8:1-13
8	Hibru 9:1-10
9	Hibru 9:11-28
10	Hibru 10:1-18
11	Hibru 10:19-39
12	Hibru 11:1-16
13	Hibru 11:17-31
14	Hibru 11:32-12:13
15	Hibru 12:14-29
16	Hibru 13:1-25
17	Jems 1:1-18
18	Jems 1:19-2:17
19	Jems 2:18-3:18
20	Jems 4:1-17
21	Jems 5:1-20
22	1 Pita 1:1-12
23	1 Pita 1:13-2:10
24	1 Pita 2:11-3:7
25	1 Pita 3:8-4:6
26	1 Pita 4:7-5:14
27	2 Pita 1:1-21
28	2 Pita 2:1-22
29	2 Pita 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18-3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jut 1:1-25
9	Nimbe Para Tilimu 1:1-20
10	Nimbe Para Tilimu 2:1-17
11	Nimbe Para Tilimu 2:18-3:6
12	Nimbe Para Tilimu 3:7-22
13	Nimbe Para Tilimu 4:1-11
14	Nimbe Para Tilimu 5:1-14
15	Nimbe Para Tilimu 6:1-17
16	Nimbe Para Tilimu 7:1-17
17	Nimbe Para Tilimu 8:1-13
18	Nimbe Para Tilimu 9:1-21
19	Nimbe Para Tilimu 10:1-11
20	Nimbe Para Tilimu 11:1-19
21	Nimbe Para Tilimu 12:1-18
22	Nimbe Para Tilimu 13:1-18
23	Nimbe Para Tilimu 14:1-20
24	Nimbe Para Tilimu 15:1-8
25	Nimbe Para Tilimu 16:1-21
26	Nimbe Para Tilimu 17:1-18
27	Nimbe Para Tilimu 18:1-24
28	Nimbe Para Tilimu 19:1-21
29	Nimbe Para Tilimu 20:1-15
30	Nimbe Para Tilimu 21:1-27
31	Nimbe Para Tilimu 22:1-21

December